Godón Buk

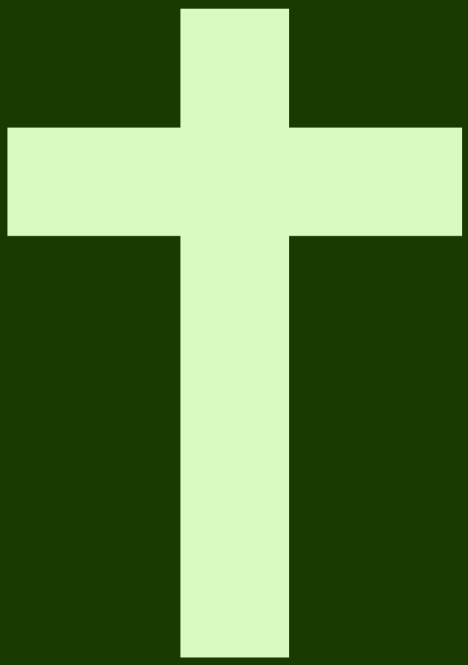

Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western Province, Papua New Guinea

Godón Buk

Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western Province, Papua New Guinea

Buk Baibel long tokples Gizrra long Niugini

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gizrra

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-07-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 14 Aug 2024
d83b2e14-c797-5499-b582-de63912ac614

Contents

FRT 1
Bwób Zitül 2
Bazeb Tonarr 90
Lebitikus 95
Bótang Peba 97
Duterronomi 98
Rrut 102
2 Samuel 108
1 King 109
2 King 113
2 Krronikol 117
Wórr Peba 118
Aesaya 121
Zona 124
Metyu 128
Mak 201
Luk 244
Zon 318
Acts 368
Rrom 371
1 Korrint 405
2 Korrint 437
Galatia 459
Epesus 471
Pilipi 482
Kolosi 491
1 Tesalonika 499
2 Tesalonika 507
1 Timoti 512
2 Timoti 526
Taetus 534
Pilimon 539
Ibrru 542
Zeims 567
1 Pita 577
2 Pita 586
1 Zon 593
2 Zon 601
3 Zon 603
Zud 605
Okaka Amzazirrün Kla 609
XXG 642
Wirri Gizrra Bóktan Opor 643

Godón Buk

Gizrra
Ukarumpa, 2019
Papua New Guinea

Verso page
Godón Buk
God's Book
Gizrra language [tof]
Western Province
© 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc

Ngaensingül Bóktan

Ini Godón Bóktan Buk kugupidü Küsil Buk akó Ngaep Bukdügab aüd peba asiko: Bwób Zitül, Rrut, akó Zona. Akó ta ngibürr poko Ngaep Bukan pebadógab asiko ini Bukdü. Ini darrpan oloman zaget koke yarilürr, a abüna dabyónóp ini zaget tónggapónóm. Da ki Godón eso akyandakla kibü wa iazan tangtamtinóp ini buk azazinüm. Ki wata *Good News Bible* koke amzazil kwarilnürrü, a ki ma ngibürr Mórrke-mórrke Godón Buk akó Grrik-grrik Buk ta ngabkan kwarilnürrü. Akó ta igó peba, Godón Bukbóka wirri umul pama ne peba winólómóp. Kibü ubi yarilürr Grrik bóktane wialómórrón buk mamoanóm akó dakla kibü ubi yarilürr Gizrra pamkolpam gaodó ki kwarile Godón Bóktanan küp amzyatóm. We ngarkwatódó, ngibürr pokodó ki ngibürr bóktan opor omelólórr bóktan kakal ainüm.

Igó timam [ ] asiko ini bukdü. Ini timaman küp módóga, ene bóktan opor wata ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó asiko, ngibürrdü koke.

Igó timam ( ) ta asiko ini bukdü. Ini timaman küp módóga, peba wialóm pama ene bóktan opor wialómórr darrü kla müsirrga ainüm.

Ini buk kakota ngibürr wirri bóktan opor wibalómórrón olamako. Ini bóktan oporab kari ngaru asiko inzan timampükü: ⌊⌋.

Ma ini buk nóma atang namulo, Godka tóre ekolo moba tangamtinüm ini bukan bóktanan küp tai umul bainüm.

Bwób Zitül
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Laróbóka Apónda

Ini *Bwób Zitül* pebadó abün umulürrün póep asiko. Darrü póep módóga, God ia ngaen-gógópan pam akó kol tónzapónórr, Adam akó Ib. Darrü póepa Noanbóka apónda akó ene naiz, blaman tüp ne klama ngaslaorr. Akó darrü póepa Eibrra-amónbóka apónda akó tóba olmalbobatalabkwata.

Blaman ini póepa pamkolpam tómbapóndako igó tonarrankü, God ⌊Mesaya⌋ ki zirrsapóne, Eibrra-amón bobat nótóke. Ene Mesaya, Yesu Kerriso, watóke Godón ⌊alkamül-koke bóktan⌋ nótó küppükü yónürr, God ne poko ekyanórr Eibrra-amón: "Marükama, ka blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüpdü sab bles ninünümo."

Ini Peba Nótó Wialómórr

Ini peba nótó wialómórr, oya ngi babula ini pebadó, a abün pamkolpama amkoman angundako wagó, Moses wialómórr. God Mosesón iliónürr Isrrael pamkolpam balngomólóm Izipt kantrridügabi, i ⌊leba zaget⌋ pamkolpam ne kwarilürr. Moses amtómól küsil yarilürr ene tonarrdó Bwób Zitülan póepa nóma tómbapónórr. Ngaen-gógópan pamkolpama ene póep tibiób olmalbobataldó büdrratnóp, kókó darrü oloma Moseska adrratórr. Olgabi Moses ene póep wibalómórr.

A abün elklaza *Bwób Zitül* pebadó God wata umul yarilürr. Darrü pam babul yarilürr God tüp nóma tónggapónórr ó darrü pam babula, gaodó nótóke ngibürr pamkolpama laró poko gyagüpitótókdako. We ngarkwatódó, God watóke ini peba wialómórr. Wa darrü pam iliónürr ini elklaza wibalómóm.

Ini Peba Nibióbka Wialómórróna

Moses ne pam nóma yarilürr ini peba nótó wialómórr, wa ini peba Isrrael pamkolpamabkü wialómórr, wa nibiób balngomól yarilürr, ⌊ngüin-koke bwóbdüma⌋. I ene tüpdü barrbünüm kain kwarilürr, God ne alkamül-koke bóktan ingrinürr ibü akyanóm. Mosesón ubi yarilürr ibü ene wialómórrón peba akyanóm ibü ngambangólóm blaman ne elklaza-a tómbapónórr. Ene wirri kla yarilürr ibü ngambangólóm God ibü iazan nilinóp tóba pamkolpamóm bainüm.

Ini Peba Nóma Wialómórrón Yarilürr

Moses aprrapórr we pail aodó ngyaben yarilürr 1500 akó 1230, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr. Da Moses ne ene pam nóma yarilürr ini póep nótó dakabainürr akó wibalómórr, ini peba wialómórrón yarilürr we pail aodó 1500 akó 1230, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr. Solkwat ngibürr wialóm pama aprrapórr ngibürr poko emelóp darrü kla müsirrga ainüm, atang pamkolpama aprrapórr koke ki umul bainóp, ini aüd pokozan:

1. Bwób Zitül 13:7 igó bóktanda wagó, "*Ene tonarrdó, Keinan pamkolpam akó Perris pamkolpam, i ta ugón ene tüpdü ngyaben koralórr.*" Aprrapórr ini poko nótó wialómórr, oya tonarrdó ini pamkolpama myamem koke ngyaben kwarilürr ene tüpdü.
2. Bwób Zitül 14:3 igó bóktanda wagó, "*Blaman ini 5 kinga gazirrüm we dabinóp Sidim buruburudü. (Kapórr Malu errkya nege.)*" Aprrapórr darrü pama ini poko "Kapórr Malu errkya nege" emelóp ene atang pamkolpam tangbamtinüm, solkwat nidi ngyaben kwarilürr, umulüm ini pokoa nadü malubóka apónda.

3. Bwób Zitül 36:31 bóktanda wagó, *"Ngaen, Isrraelón king küsilan nóma kwarilürr."* Ene pama ini poko nótó wialómórr ene tonarrdó ngyaben yarilürr Isrraelón king asi yarilürr.

Enana ini müsirrga ain poko solkwat tonarrdó emelóp, blaman bóktan opor ini pebadó wata amkomana. Ene tonarrdógabi kókó errkya, pamkolpama ini *Bwób Zitül* peba atang kwarilürr amkoman Godónbóka umul bainüm akó tóba tónggapórrón bóktan blaman bwóbab pamkolpamabkü.

Ini Peba Ne Zitülkusdü Wialómórr

Ini *Bwób Zitül* peba mibü bómtyanda God ia pam nis tónzapónórr akó ibükagab pamkolpama ia bayop. Akó ini peba mibü bómtyanda, Godón ubi ia laró yarilürr ibü ngyabenóm tóba obzek kwata. Ini peba ta amtyanda wagó, kolae tonarra ia tamórr tüpdü akó wa ia kolae yarilürr. Solkwat Yesu Kerriso tamórr ini tüpdü akó pamkolpam gaodó ninóp Godka dabyónüm oya amkoman angundi akó wa nadü kla tónggapónórr kolae tonarr barrgonóm.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. God tüp akó pülpül tónzapónórr *1:1–2:3*
B. Adam a Ib *2:4-25*
C. Kolae tonarran zitülkus akó darrem *3:1-24*
D. Kein a Eibol *4:1-26*
E. Adamkagabi kókó Noa *5:32*
F. Noa akó naiz nae *6:1–10:32*
G. Babilon tawa *11:1-9*
H. Noan ngaen olom Syem, oya olmalbobatal *11:10-32*
I. Isrrael pamkolpamab abalbobatal Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob *12:1–35:29*
   1. Eibrra-am a Aesak, ibü póep *12:1–25:18*
   2. Zeikobón póep *25:19–35:1-29*
J. Isaon olmalbobatal *36:1-43*
K. Zosep akó tóba naretal *37:1–45:28*
L. Isrrael pamkolpam Izipt kantrridü *46:1–50:26*

God Tüp akó Pülpül Tónzapónórr

1 Ngaen bwób zitüldü, God tüp akó pülpül tónzapónórr.
2 Tüpan obzeksyók ugón tómbapónóm yarilürr: darrü kla babulan yarilürr. Tümüna kukurru malubarr nae tumum ngalaorr. Da Godón Samua nae kwitana zaorrón tótók yarilürr.
3 Da God bóktanórr wagó, "Zyón asi ki yarilün," da zyón asi yarilürr.
4 God igó ngakanórr wa, zyón morroala. God zyón a tümün we nürrgrratórr.
5 Wa zyón ngi ngyesilürr "ngürr", akó wa tümün ngi ngyesilürr "irrüb". Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene ngaen-gógópan ngürr yarilürr.*
6 God wagó, "Ngarkwat kan asi ki yarilün nae aodó, da wa nae ki arrgrrat naedógab, nis bainüm."
7 Da God ene ngarkwat kan inzan we tónggapónórr, da wa ene kan tüpana nae we arrgrratórr kwitana naedógab. Da ene amkoman inzan we yarilürr.
8 God ene ngarkwat kan ngi ngyesilürr "pülpül". Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene nis ngim ngürr yarilürr.
9 God akó bóktanórr wagó, "Pülpül tüpana naea darrpan pokodó ki kwób basu, da mólóg bwóba ki okaka tibyó." Da ene amkoman inzan we yarilürr.

1:3 2 Korrint 4:6 * **1:5** ⌊Zu pamkolpam⌋, ibü ngürra simam 6 oklok ngarkwat bókyanda, abüsa nóma mórranda. Ibü ngürra darrü simam 6 oklok blakónda. Mibü ngürr ma inzana: irrüb 12 oklok ngarkwat bókyanda, kókó darrü irrüb 12 oklok blakónda. **1:7** 2 Pita 3:5

10 Wa ene mólóg bwób ngi we ngyesilürr “tüp”, a kwób basurrün nae ngi we
ngyesilürr “malu”. God esenórr wa, morroala.
11 God bóktanórr wagó, “Tüpa elklaza zid ki dódórr nyónünüm: kari küppükü
elklaza zid akó küppükü nugup ngórr ini tüpdü, blaman tibiób darrpan tonarr
obzekpükü.” Da ene amkoman inzan we yarilürr.
12 Tüpa elklaza zid we dódórr nyónónóp: küppükü nugup zid tibiób darrpan
tonarr obzekpükü, akó küppükü nugup ngórr tibiób darrpan tonarr obzekpükü. God
esenórr wa, blaman kla morroalako.
13 Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene aüd ngim ngürr yarilürr.
14 God akó bóktanórr wagó, “Zyón kla asi ki kwarilün pülpüldü, ngürr arrgrratóm
irrübdügab. Timam ki koralón, ngürr, pail, a tóre melpal† bómzyatóm.
15 Ini zyón kla ki koralón pülpüldü, tüp warri apónóm.” Da ene amkoman inzan
we yarilürr.
16 God wirri zyón kla nis tónzapónórr - wirrian zyón kla, ngürr angomólóm, kari
zyón kla, irrüb angomólóm. Wa akó wimurr tómbapónórr.
17 God ibü blaman pülpüldü we irrbünürr, tüp warri apónóm,
18 ngürr akó irrüb ngakanóm akó zyón arrgrratóm tümündügab. God esenórr wa,
morroala.
19 Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene tokom ngim ngürr
yarilürr.
20 God bóktanórr wagó, “Blaman naea ki murrbausnüm abün ngón aman elklaza-e,
akó póyaea tüp kwitüdü ki barrmulülün pülpül tüpana.”
21 Da God maludü wirri balóng wapi we tómbapónórr, akó blaman ngón aman akó
ngübyón elklaza, nae ne klamanme barümürrüna, tibiób darrpan tonarr obzekpükü,
akó blaman tappükü póyae ta inzan, tibiób darrpan tonarr obzekpükü. Da God
esenórr wa, morroala.
22 God ibü bles ninóp da bóktanórr wagó, “E küppükü abün bailamke. E malu nae
gwarrónamke, akó póyaea ta tüpdü abün ki bainünüm.”
23 Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene 5 ngim ngürr yarilürr.
24 God akó bóktanórr wagó, “Tüpa ngón aman elklaza ki balngó, tibiób darrpan
tonarr obzekpükü: ngabyón lar, ngübyón elklaza, akó nurr lar, tibiób darrpan tonarr
obzekpükü.” Da ene amkoman inzan we yarilürr.
25 God tómbapónórr nurr lar tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó ngabyón lar
tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó tüpdü ngübyón elklaza tibiób darrpan tonarr
obzekpükü. Da God esenórr wa, morroala.
26 Da God bóktanórr wagó, “Mi‡ kya pam tómbapónónóm, mibiób dandangzan,
mibü obzeksyók ngarkwatódó. I sab ibü ki balngomól kwarilün, maludü wapi,
kwitüm póyae, ngabyón lar, dudu ini bwób, akó blaman tüpdü ngübyón elklaza.”
27 God pam tónggapónórr, tóba dandang ngarkwatódó,
Godón dandang ngarkwatódó wa oya tónggapónórr;
wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol.
28 Wa ibü bles nyónürr, da ibüka we bóktanórr wagó, “E küppükü namülamke,
akó sab abün bailamke, tüpa tai ki gwarran yabübókamde, da tüp idódlamke yabü
tangdó. E maludü wapi sab balngomólólamke, akó kwitüm póyae, akó blaman
elklaza, ne klama agóltagóldako ini tüpdü.”

---

† **1:14** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *seasons*. Mibü *seasons* módóga, pail akó abüs. Ngibürr kantrridü ene *seasons* módógako: *winter, springtime, summer,* akó *autumn*. ‡ **1:26** *Mi*, oya küp módóga: *Ab, Olom, akó Samu.* **1:27** Bwób Zitül 5:1-2; 9:6; Metyu 19:4; Mak 10:6 **1:28** Bwób Zitül 9:1, 7

29 Da God bóktanórr wagó, “Turrkrruam, ka yabü alióndóla blaman kari küppükü elklaza zid ini dudu tüpdü akó blaman küppükü nugup ngórr. Sab yabü alo kla kwarile.
30 Blaman pórngaepükü zid, ka ibü alióndóla alom, blaman nurr lar ini tüpdü, blaman kwitüm póyae, akó ne klama ngübyóndako tüpdü - blaman ngón aman elklaza.” Da ene amkoman inzan we yarilürr.
31 God blaman elklaza nósenóp, wa ne kla tómbapónórr, da módóga, blaman amkoman morroal kwarilürr. Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene 6 ngim ngürr yarilürr.

2

1 Tüp a pülpül tómbapóna inzan blakónórr, akó blaman elklaza, ne kla koralórr ibü kugupidü.
2 7 Ngim ngürr nóma semrranórr, Godón zaget ugón blakórrón yarilürr, wa ne kla tómbapón yarilürr. Da ene ngürr, wa ngón ngagónórr tóba blaman zagetódógab, wa ne kla tómbapón yarilürr.
3 God 7 ngim ngürr bles yónürr, da tebe-tebe amaikürr, zitülkus wa ene ngürrdü ngón ngagónórr tóba blaman zagetódógab, wa ne kla tómbapón yarilürr.
4 Tüp a pülpül tónggapón póepa ae blakónda.

God Didiburr Tónggapónórr Idenóm

⌊Lod⌋ God tüp a pülpül nóma tónzapónórr, ugón
5 tüpdü elklaza zid babul kwarilürr akó küpa koke bamkenóp, zitülkus Lod God darrü ngup koke zirrsapónórr tüpdü. Akó pam babul yarilürr tüp kesu angónóm.
6 Nae godeata* tüpdügab tumkulnóp, da i blaman tumum tüp nangnóp.
7 Da Lod God tüp buru-i pam we tónggapónórr, da wa arról ngón we semanórr oya syók tótórr nisdü. Ene pam ama arról pamakanóm bainürr.
8 Lod God didiburr we irtümülürr Iden† bwóbdü, abüsa nólgabi banikda, da ne pam tónggapónórr ola ingrinürr.
9 Da Lod God abün-abün obzek nugup dódórr ninóp tüpdügab, morroal ne kla koralórr basenóm akó alom. Didiburr aodó nis nugup namülnürri, ⌊ngarkwat-koke arról⌋ gail nugup asi yarilürr, akó umul gail nugup asi yarilürr, morroal a kolae nega.
10 Tobarra Iden bwóbdügab olmealórr ene didiburr nae angóm, da didiburr kalkuma, tokom il we bangónórr.
11 Ngaen-gógópan tobarr ngi módóga, Pison; wa blaman Abila kantrri myangrao apónda, ⌊gold⌋ nólamase.
12 (Ene kantrrian gold morroala, akó morroal ilang móeg‡ akó kómal wirri darrem ingülküp, ngi oniks, ta ola asisko.)
13 Nis ngim tobarr ngi módóga, Gion; wa blaman Kas kantrri myangrao apónda.
14 Aüd ngim tobarr ngi módóga, Taegrris. Wa olmeanda Asirria kantrri kabeana, abüsa nólgabi banikda. Tokom ngim tobarr ngi módóga, Yuprreitis.

Adam a Ib

15 Lod God pam ipadórr, da we ingrinürr didiburrdü Idenóm, tüp kesu angónóm akó morroal ngakanóm.
16 Akó Lod God pam arüng bóktan we ekyanórr wagó, “Marü taia blaman ini nugupdügab alom didiburr kugupidü,
17 a ma sab ini nugupdügab alogu, ne nugupa umul gailda, morroal a kolae nega. Zitülkus módóga, ma ne sab nóma elo-o, ma amkoman nurrótoko.”

2:2 Ibrru 4:4, 10 **2:3** Bazeb Tonarr 20:11 * **2:6** *nae godeat*: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *gles.* † **2:8** *Iden* ngian küp módóga: barnginwóm. **2:9** Okaka Amzazirrün Kla 2:7; 22:2, 14 ‡ **2:12** *móeg*, Mórrke-mórrke módóga: *bdellium.*

18 LOD God bóktanórr wagó, “Ini go morroal kokea; pam tebe püóran koke yarile,
a ka morroal tangamtin gódam tonzapono oyankü.”
19 LOD God ne blaman molpokodó nurr lar akó kwitüm póyae tómbapónórr
tüpdügab, wa ibü ugón simarrurr pamdó oya basenóm, wa ia nadü ngi ki ngibasil
yarile. Wa nadü ngi ngibasile, ene wata ibü ngi módó korale.
20 Da pama ngi we ngibasilürr ngabyón lar, kwitüm póyae, akó blaman molpokodó
nurr lar. A paman ma darrü morroal tangamtin gódam babul yarilürr.
21 LOD God pam büdül ut iminürr, da wa nóma umtulürr, wa darrpan nólkak kus
irruanórr, da ene gao akó murrausürr tóba murri.
22 LOD God kol tónzapónórr ene nólkak kusdügab, wa ne kla irruanórr pamdógab,
da we tudódürr ama pamdó.
23 Da pama bóktanórr wagó,
“Dómdóm:
Ini kus kürü kusdügabia,
akó murr kürü murrdügabia;
oya sab ngi ngizwasilórre: ‘kol’,
zitülkus oya pamdógab urrunóp.”§
24 Da ini zitülkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ama
darrpan büb̈üm baini.
25 Pam a kol nizan kakapur namülnürri, a i büód ta koke aengrri.

3

Kolae Tonarran Zitülkus

1 Da módóga, gwar* wa kari ilklió-bülión gyagüpitótóke pam koke yarilürr blaman
molpokodó nurr lardógab, ⌊LOD⌋ God ne kla tómbapónórr. Wa kol umtinürr
wagó, “God ia amkoman bóktanórr nugup ngórr alogum blaman nugupdügab ini
didiburrdü?”
2 Da kola bóktanórr gwardó wagó, “Ki wa eloli blaman nugup ngórr ini didiburrdü.
3 A God igó yarilürr wagó, ‘Didiburr aodó nugupdügab, e sab ngórr alogu, akó
amurr ta amurrgu! E ne nóma tónggapóni, e sab nurrótóki.’ ”
4 Gwara bóktanórr koldó wagó, “E sab kokean nurrótóki!
5 A God umula wagó, e sab nóma elo-i, yabü ilküpa sab babzeli: e sab morroal akó
kolae umul baini, God tüóbzane.”
6 Kola nóma esenórr, ene nugup ngórr morroal kwarilürr alom akó morroal obzek
kwarilürr, oya wirrian ubi yarilürr ⌊wirri gyagüpitótók⌋ apadóm, da wa nugup ngórr
we aginürr, da ngibürr poko elorr. Wa akó tóba müór ngibürr poko we iliónürr,
wankü nótó yarilürr, da wa ta elorr.
7 Ibü nizanab ilküpa babzelórri, da i ugón umul bairri wagó, i kakapuramli. Da i
tibiób ngablaom tib ⌊pig⌋ nugup pórngae-e kurr nis nürrgüprri.
8 Simaman, bwóba güb nóma bainürr, ene pama tóba kolpükü LOD Godón tótók
gógóram arrkrrurr, didiburrana nóma agóltagól yarilürr, da i we anikürri didiburr
nugup paldó LOD Godón obzekdógab.
9 Da LOD God pamdó we górrganórr wagó, “Ma ia negla?”
10 Pama wagó, “Ka marü tótók gógóram arrkrrua didiburrdü, da ka gum namüla,
zitülkus ka kakapurla. Da ka igósidi tünika.”
11 God we bóktanórr wagó, “Marü nótó müzazile igó, ma kakapurla? Ia ma eloa
ene nugupdügab, ka marü ne arüng bóktan mókyarró alogum?”

§ **2:23** Ma *pam* akó *kol* Ibrru bóktane nóma ngilino, ibü gyagüp minggüpananamli: *ish* akó *isha*. * **3:1** Ene gwar ⌊satani⌋ yarilürr. Satania gwarran buli tamórr (Okaka Amzazirrün Kla 12:7). **3:1** Okaka Amzazirrün Kla 12:9; 20:2

12 Pama we bóktanórr wagó, “Ma ne kol tungrinürr kankü, kürü ngibürr wató
küline ene nugup ngórrdügab, da ka we eloa.”
13 LOD God ene kol umtinürr wagó, “Ini ia pokoa? Ma ia larógóm tónggapóna?”
Kola bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü gwara ilklió küline, da ka igósidi amkoman
kuri eloa!”

Kolae Tonarran Darrem

14 Da LOD God gwardó bóktanórr wagó, “Zitülkus ma ini poko tónggapóna,
“Ka marü amórrdóla blaman ngabyón lardógabi
akó blaman molpokodó nurr lardógabi;
ma sab bikómi ngain namulo,
akó ma sab tüp buru elolo
blaman ngürrzan moba ngyaben tonarrdó.
15 Ka sab alzizi aman ngyaben sidüdo,
matóka kol,
akó marü küp akó oya küp;
oya küpa sab marü singül emkóle,
akó ma sab oya küpan wakub elóngo.”
16 A koldó LOD God igó bóktanórr wagó,
“Ka marü azid aeng sab wirrian ino bikóm amarrudi
akó olmal balngende;
marü moboküpdü sab metat wirri ubi asi yarile moba müórdü,†
a wa ma sab metat marü singüldü pam yarile, marü alngomólóm.”
17 LOD God pamdó we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma moba kolan bóktan arrkrrua,
akó mazan eloa ene nugupdügab, ka marü ne arüng bóktan mókyarró alogum,
“ka tüp errkya amórrdóla marübókamde.
Ma sab moba büb barre enan emkalolo tüp kesu angónde moba alo kla basenóm,
blaman ngürrzan moba ngyaben tonarrdó.
18 Sab tüpa tórezpükü opopor dódórr nyónórre,
akó ma sab apapdó akó molpokodó zid alo namulo.
19 Marü sab gügürüma tópkale
alo kla basenóm,
kókó ma tüpdü alkomolo,
zitülkus ma olgab apadórrónla.
Zitülkus ma tüp burula,
da ma akó sab tüp burum baino.”
20 Módóga, Adam tóba kol ngizwasilürr “Ib”,‡ zitülkus wa blaman arrólab aipbobat
warilürr.
21 LOD God lar sopae mórrkenyórr tómbapónórr Adamónkü akó oya kol, da wa ibü
we klame püti nyónürr.
22 Da LOD God tóbaka bóktanórr wagó, “Pama errkya mizan kuri baine; morroal a
kolae ta wa umula. Wa tóba tang koke ki adrratól nugup ngórr aginüm akó alom, ene
ngarkwat-koke arról ne nugupa gaildo. Wa ne nóma elo-e, wa sab metat ngyabele!”
23 Da LOD God pam tóba kolpükü zirrapónórr Iden Didiburrdügab, tüp kesu
angónóm oya nólgab tónggapónórr.
24 Da wa ibü Iden Didiburrdügab we kolanókyanórr. Abüsa nólgab banikda, wa
wirri arüng anerruzan kla irrbünürr akó darrpan ur ulitpükü gazirr turrik. Ene

---

3:13 2 Korrint 11:3; 1 Timoti 2:14 **3:15** Okaka Amzazirrün Kla 12:17 † **3:16** Ngibürr Ibrru bóktanankwata wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako, ini pokoa inzan bóktanda wagó, *“... marü moboküpdü sab metat wirri ubi asi yarile moba müór alngomólóm, a wa ma sab metat marü singüldü pam yarile. ”* ‡ **3:20** *Ib* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: *arról* ó *arról akyan.* **3:22** Okaka Amzazirrün Kla 22:14

turrika ongang bapólórr akó balkomentóbalkomen yarilürr ene ngarkwat-koke arról gail nugupan kwat murrausüm.

4

Kein a Eibol

1 Adam tóba kolpükü umtulürr, kola bikóm we ipadórr. Da siman olom we ilngumilürr, ngi Kein.* Wa ene ngi ekyanórr, zitülkus wa oyakwata igó bóktanórr wagó, "⌊LODón⌋ tangbamtindügab ka pam olom ilngumila!"

2 Solkwat oya zoret we ilngumilürr, Eibolón.†

Eibol wa ⌊gout⌋ a ⌊sip⌋ ngabkan pamóm bainürr, a Kein ama wa ngaon pamóm bainürr.

3 Darrpan ngürr Kein ngibürr alo kla simarrurr, tóba apapdó ne kla abülürr, urdü amselóm LODón akyanóm.

4 Da Eibol tóba ngibürr ngaensingül babótórrón sipdügab olgol murr we simarrurr, urdü amselóm, akyanóm. LOD Eibolón morroal tonarre esenórr, wa ne ⌊gyaur kla⌋ simarrurr.

5 A wa Keinün morroal tonarre koke esenórr, wa ne gyaur kla simarrurr.

Da Keinün wirri ngürsila we simiógürr, akó oya mólmónapükü tupürr.

6 Da LOD Keinün we imtinürr wagó, "Ma ngürsil iadela? Akó marü mólmóna iade tupe?

7 Ma ne dümdüm kla nóma tónggapóndóla, ma ia singül koke kwit ino barng-inwómpükü? Ma ne dümdüm kla koke nóma tónggapóndóla, marü kolae tonarra akyanda nurr larzan mamtaedó zangórrón. Oya ubi marü amiógüma. Da ma ene kolae tonarr ⌊ut-ut yó⌋."

8 Kein bóktanórr tóba zoretódó Eibolka wagó, "Nau, mi kya aum kóbó aurri pórrpótyapdó."‡ I olazan namülnürri, Kein Eibolka ara seprranórr, da we emkalórr büdülümpükü.

9 Da LOD Keinün imtinürr wagó, "Marü zoret Eibol ia nega?"

Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Ka umul-kókla! Ka ia kólba zoret ngakan pamla?" carin.

10 LOD bóktanórr wagó, "Ma ia poko tónggapóna? Turrkrru! Marü zoretan óea taegwarrdase kürüka tüpdügab.

11 Errkya ma amórrórrónla, da marü tüpdü ngaon errkya kulairrüna. Tüpa tae kuri tapa alngamóle marü zoretan óe anónóm marü tanganme.

12 Ma tüp nóma zagetan ngitino, sab myamem alo klama koke dódórr bain kwarile marünkü. A ma sab popa apól-apól ngyabenkü wamlo ini tüpdü."

13 Kein bóktanórr LODka wagó, "Kürü ⌊kolaean darrem⌋ kari kokea, kürü bügasilüm nabea!

14 Ma turrkrru, ma kürü tüpdügabi kuri kolakókyena ini ngürr, akó ka marü obzekdógab anikürrün namulo. Ka sab popa apól-apól ngyabenkü wamlo ini tüpdü. Darrü oloma, sab kürü nótó kósene, sab kürü kómkóle!"

15 LOD bóktan yalkomólórr wagó, "Marü sab koke mómkólórre, zitülkus, sab marü büdülümpükü nótó mómkóle, ka sab oya 7 münüm kolaean darrem ekyeno." Olgabi LOD Keinün bübdü wi ingrinürr, darrü pampükü ne nóma baseni, da oya igósidi koke emkóle.

---

* **4:1** *Kein* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: *olom asen* ó *alngumil*. † **4:2** *Eibol* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: *ngón*. ‡ **4:8** Ibrru bóktane tange wialómórrón *Bwób Zitül* pebadó ini bóktan poko babula. Wata ngibürr Godón Bukdü asine, ngaen ne kla izazinóp Ibrru bóktandógab ama ngibürr bóktandó. **4:8** Metyu 23:35; Luk 11:51; 1 Zon 3:12 **4:10** Ibrru 12:24

16 Módóga, Kein LODón obzekdógabi we bumanikürr, da Nod§ tüpdü we ngya-
belórr, Iden bwóbdü abüsa nólgabi banikda.

Keinün Olmalbobatal

17 Kein kolpükü umtulürr, da kola bikóm esenórr, Inokón we ilngumilürr. Olgabi
Kein darrü wirri basirr ael yarilürr, da wa ene basirr tóba oloman ngi atenórr, Inok.
18 Inok olom esenórr, ngi Irrad. Irrad Meuza-elón ab yarilürr. Meuza-el Metusya-
elón ab yarilürr. Metusya-el Lamekón ab yarilürr.
19 Lamek nis kol nümiógürr. Ngaen-gógópan kol ngi Ada, akó nis ngim kol ma Zila.
20 Ada Zabalón ilngumilürr; ngaen-gógópan olom wató yarilürr palae müótüdü
ngyabenóm akó ⌊kau⌋ ngabyónüm.
21 Oya zoret ngi Zubal yarilürr; ngaen-gógópan olom wató yarilürr ap* barnginüm
akó tatarror apulüm.
22 Zila ta siman olom ilngumilürr, ngi Tubal-Kein. Wa abün-abün obzek zaget
elklaza tólbael yarilürr brronze akó ayane.† Tubal-Keinün bólbót Na-ama warilürr.
23 Lamek bóktanórr tóba kol nisdü wagó,
"Ada akó Zila, kürü kurrkrruam;
Kürü bóktan turrkrruam, e Lamekón kol nidipamli.
Ka pam büdülümpükü kuri emkóla, kürü óepükü nótó kómkóle,
darrü küsil pam, kürü gaopükü nótó kuri kómkóle.
24 Darrü oloma ne büdülümpükü nóma emkóle Keinün, ene kolaean darrem 7
münüm ipüde;
da olgabi, darrü oloma ne kürü büdülümpükü nóma kómkóle, ene kolaean
darrem sab 77 münüm ipüde!"

Set akó Inos

25 Adam akó tóba kolpükü umtulürr, da wa akó darrü siman olom ilngumilürr.
Wa ngi ngyesilürr Set,‡ inzan bóktanpükü wagó, "God akó kürü darrü olom kuri
kókyene, Eibolón pabodó, Kein noan emkalórr."
26 Set ta olom esenórr, da ngi ngyesilürr Inos.§ Ene tonarrdó, pamkolpama ngaen-
gógópan bókyenóp LODón ngian ngilianóm, oya ⌊ótókde⌋.

5

Adamkagab ama Noan Amrran, Ibü Olmalbobatalab Zitül

1 Ini Adamón olmalbobatalab wibalómórrón ngiko.
God pamkolpam nóma tómbapónórr, wa ibü tóbanan obzeksyók ngarkwatódó
tómbapónórr.
2 Wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol, akó wa ibü bles ninóp, da ngi ngyesilürr
"Pamakan".*
3 Adam 130 pail nóma yarilürr, wa abóm ugón bainürr darrü siman olompükü tóba
dandangzan, tóba obzeksyók ngarkwatódó. Wa oya Set ngi ngyesilürr.
4 Setón amtómól kakóm, Adam akó 800 pailüm ngyabenórr, akó ngibürr simanal a
ópal olmal nósenóp.
5 Da módóga, Adam blaman kókó 930 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.
6 Set 105 pail nóma yarilürr, wa Inosón abóm ugón bainürr.

---

§ **4:16** *Nod*, oya küp módóga: *agóltagól.* * **4:21** *ap* gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga *harp*. Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2. † **4:22** Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómórrón *Bwób Zitül* Pebadó inzan angrirrüna: *ngaen-gógópan olom wató yarilürr abün-abün obzek zaget elklaza tólbael brronze akó ayane.* ‡ **4:25** *Set* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: *kuri ekyene.* § **4:26** *Inos* ngian küp módóga, *pam* ó *pamakan.* * **5:2** *Pamakan*, Ibrru bóktane *Adam.* **5:2** Bwób Zitül 1:27-28; Metyu 19:4; Mak 10:6

7 Inosón amtómól kakóm, Set akó 807 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal
a ópal olmal we nósenóp.
8 Da módóga, Set blaman kókó 912 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.
9 Inos 90 pail nóma yarilürr, wa Kenanón abóm bainürr.
10 Kenanón amtómól kakóm, Inos akó 815 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr
simanal a ópal olmal we nósenóp.
11 Da módóga, Inos blaman kókó 905 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.
12 Kenan 70 pail nóma yarilürr, wa Ma-alalelón abóm ugón bainürr.
13 Ma-alalelón amtómól kakóm, Kenan akó 840 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr
simanal a ópal olmal we nósenóp.
14 Da módóga, Kenan blaman kókó 910 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.
15 Ma-alalel 65 pail nóma yarilürr, wa Zarredón abóm ugón bainürr.
16 Zarredón amtómól kakóm, Ma-alalel akó 830 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr
simanal a ópal olmal we nósenóp.
17 Da módóga, Ma-alalel blaman kókó 895 pailüm ngyabenórr, da wa we
nurrótókórr.
18 Zarred 162 pail nóma yarilürr, wa Inokón abóm ugón bainürr.
19 Inokón amtómól kakóm, Zarred akó 800 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr
simanal a ópal olmal we nósenóp.
20 Da módóga, Zarred blaman kókó 962 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.
21 Inok 65 pail nóma yarilürr, wa Metuselan abóm bainürr.
22 Metuselan amtómól kakóm, Inok Godón minggüpanandó ngyabelórr akó darrü
300 pailüm akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
23 Da módóga, Inok blaman kókó 365 pailüm ngyabenórr.
24 Wa Godón minggüpanandó ngyabelórr. Olgabi, darrpan ngürr wa we
bamrükürr, zitülkus God oya wata arról pam sipadórr tüpdügab.
25 Metusela 187 pail nóma yarilürr, wa Lamekón abóm ugón bainürr.
26 Lamekón amtómól kakóm, Metusela akó 782 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr
simanal akó ópal olmal we nósenóp.
27 Da módóga, Metusela blaman kókó 969 pailüm ngyabenórr, da wa we
nurrótókórr.
28 Lamek 182 pail nóma yarilürr, wa siman oloman abóm bainürr.
29 Lamek tóba olom Noa† ngi ekyanórr, zitülkus wa oyakwata igó bóktanórr wagó,
“Ini wa sab mibü ul tirre mibü ini tüpan wirri müp zagetódógabi, ⌊LOD⌋ ne tüp
amórrórr metatómpükü.”‡
30 Noan amtómól kakóm, Lamek akó 595 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr
simanal a ópal olmal we nósenóp.
31 Da módóga, Lamek blaman kókó 777 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.
32 Da Noa 500 pail ne tonarrdó yarilürr, wa ibü abóm ugón bainürr, Syem, Am, akó
Zeipet.

6

Kolae Tonarra Tüp Kolae Syónürr

1 Pamkolpama ini tüpdü abün nóma bainónóp, akó ópal olmal nóma balngónónóp,

---

5:24 Ibrru 11:5; Zud 14 † **5:29** *Noa* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Ene ngian küp módóga: *Ul ain.* ‡ **5:29** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *Tai tüpdügab, LOD metatómpükü ne tüp amórrórr, ini wa sab mibü ul tirre mibü wirri müp zagetódógab.* Ini wa waenbóka apónda; Noa ngaen-gógópan olom nótó yarilürr ⌊grreip⌋ zid aritüm didiburrdü (9:20). Waen kuri tónggapóna grreip ngórrdügab.

2 da Godón simanal olmala* ini pamkolpamab ópal olmal igó nósenóp wagó, ene
morroal agurr kolako. Da i ngibürr bumigóp popa tibiób kolóm, i nibióbka ubi
bainóp.
3 Olgabi ⌊LOD⌋ bóktanórr wagó, “Kürü arról akyan samua sab pamkolpamdó koke
burrmute wirri ngarkwat tonarróm, zitülkus i enan bupso bübako, sab nurrbarine.
Sab ugórr ibü ngyaben kokrrap ngarkwat wata 120 pail yarile.”
4 Ene ngürrdü, akó ngibürr tonarr kakóm, wirri kwitüm akó wirri arüng pam† ini
tüpdü asi kwarilürr. Godón simanal olmala tüpan kolpükü nóma bazurrulürr ngaen
ngyaben tonarrdó, i igó olmal balngónóp: arüng bügür akó umulürrün pam nidi
koralórr.
5 LOD igó esenórr, paman kolae kari koke yarilürr ini tüpdü, akó oya moboküpa ne
kla gyagüpi amalórr, wata kolaean yarilürr metat.
6 Da LOD kari gyaur koke yarilürr, zitülkus ibü wató tómbapónórr ini tüpdü. Ini
pokoa oya moboküp itülürr.
7 Da LOD bóktanórr wagó, “Ka sab ini blaman pamkolpam, ka nibiób tómbapórró,
blaman pabzuo ini tüpdügab. Pamkolpam tibióban koke: tüpdü agóltagól elklaza,
ngübyón elklaza, akó kwitüm póyae. Ka gyaurla kótó tómbapórró.”
8 A LOD wata Noaka morroal esenórr tóba obzek kwata.

Noa

9 Ini Noankwata póepe. Noa tebe püóran dümdüm ngyaben pam wató yarilürr
ene ngyaben tonarrdó, akó wa Godón minggüpanandó ngyabelórr.
10 Noan aüd olmal kwarilürr, ngi Syem, Am, akó Zeipet.
11 Da módóga, Godón ngakande, tüp abürrünsabürrün yarilürr kolae tonarranme.
Blaman pamkolpama abün-abün kolae tulmilpükü ngyabenónóp akó gazirrwóm ini
tüp gwarrarrón yarilürr.
12 God tüp esenórr, da módóga, tüp amkoman kulairrün yarilürr, zitülkus blaman
pamkolpama ini tüpdü tibiób ngyaben tulmil kulainóp.
13 Da God Noaka we bóktanórr wagó, “Ka gyagüpitótók kuri esena blaman
pamkolpam kulainüm, zitülkus gazirrwóma ini tüp kuri gwarróne ibübókamde.
Turrkrru, ka sab ibü blaman pabzuo ini tüppükü!
14 Wirri but elke yabióbkü, goperr‡ nugupdügabi. Olgabi ut bwób singgalgónke
ene kugupidü, da tótórr murrnausnümke tarre,§ kugupi kwata akó kalkuma.
15 Ene but inzan tónggapónke: 150 küór kokrrap, 25 küór taptap, akó 15 küór kwit.
16 Twól tónggapónke butankü. Kari kan, 44 sentimita, amgatke twól a gri, ibü aodó.
Barrbün mamtae kabedó ingrinke, akó aüd paug balmelke but kugupidü - tüpana,
ao, akó kwitana.
17 Turrkrru, ka wirri naiz nae ódód kari pokola ini tüpdü blaman arról elklaza
amrüküm, ne klama ngón amandako. Blaman elklaza ini tüpdü sab nurrbarine.
18 A mankü, ka sab kólba ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ ingrino. Da e sab
butüdü barrbuno - mató, marü simanal olmal, marü kol, akó marü simanal olmalab
kol mankü.
19 Ma sab blaman obzek lar ninis simarrulünke ama butüdü - siman a óp - mankü
arról asenóm.
20 Blaman obzek póyae, akó blaman obzek lar, akó blaman obzek tüpdü ngübyón
elklaza, sab marüka ninis togoble arról asenóm - siman a óp.

---

* **6:2** *Godón simanal olmal*, ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *godab simanal olmal.* Godón Bukbóka wirri umul pama umul-kókako wagó, ia anerru, samu, o pamakan kwarilürr. † **6:4** *wirri kwitüm akó wirri arüng pam*, ibü darrü ngi Ibrru bóktane: *Nepilim* (Bótang Peba 13:31-33). Ene ngian küp módóga: *Balókórrón pam.* **6:4** Bótang Peba 13:33 **6:9** 2 Pita 2:5 ‡ **6:14** *goperr* Ibrru bóktan opora. Mórrke-mórrke aprrapórr módóga: *cypress.* § **6:14** *tarr* arrób-arrób pugan móegzan klama. Mórrke-mórrke módóga: *tar.*

21 Ma sab blaman obzek alo kla yazebo, da irrbuno butüdü. Ene alo kla sab
marüpükü akó ibüpükü kwarile.”
22 Da Noa blaman elklaza tómbapónórr, God oya enezan arüng bóktan ekyanórr.

7

Naiz Nae

1 [LOD] bóktanórr Noaka wagó, “Butüdü ugó bangri, mató akó moba olmalkol,
zitülkus ka igó kuri ngakóna, ma wata dümdüm ngyaben pam mobela blaman
pamkolpamdógabi ini tüpdü nidi ngyabendako.
2 “Mankü yazebke 7 simanal lar tibiób ópal gómdamalpükü blaman ia-ia obzek
tóman-koke* lardógab butüdü arrbünüm. A blaman ia-ia obzek tómanpükü
lardógab, ma mankü wata darrpan siman lar ipadke tóba óp gódampükü butüdü
angrinüm.
3 Mankü ta yazebke 7 simanal póyae tibiób ópal gómdamalpükü blaman ia-ia obzek
kwitüm póyaedógab, ibü zid ainüm akó kupo balngónóm ini dudu tüpdü akó.
4 Zitülkus módóga, 7 ngürr kakóm ka sab ngup ugón zirrsapono ini tüpdü. Sab
ngupa 40 ngürrüm akó 40 irrübüm timilóle, da ka ini tüpdügabi blaman arról elklaza
simrüko, ka ne kla tómbapórró.”
5 Da Noa blaman elklaza tómbapónórr, LOD oya arüng bóktan enezan syalórr.
6 Noa ugón 600 pail yarilürr, naiz naea ini tüp nóma ngaslaorr.
7 Noa butüdü bangrinürr ene naiz naedógab kyab kórzyónüm - wa tüób, oya
simanal olmal, oya kol, akó oya olmalab kol.
8 Tóman-koke akó tómanpükü lar, póyae, akó tüpdü ngübyón elklaza - siman a óp
-
9 ninis Noaka ogoblórr butüdü, God Noan arüng bóktan enezan syalórr.
10 7 Ngürr kakóm, naiz naea tüp ugón ngaslaorr.
11 Noa 600 pail nóma yarilürr, 17 ngim ngürrdü, nis ngim melpalan, blaman tüp
kugupidü arób naea wirri arüngi ugón bónganórr, akó nae mamtae tapanukuóp
kwitüdü.
12 Da ngupa ugón bókyanórr wirri arüngi amil, 40 ngürr akó 40 irrübüm.
13 Tai ene ngürrandó, Noa, tóba simanal olmal, Syem, Am, akó Zeipet, tóba kol, akó
tóba olmalab kol but kugupidü barrbünürr.
14 Inkü ene butüdü we kla kwarilürr ninis: blaman nurr lar, blaman ngabyón
lar, blaman tüpdü ngübyón elklaza, blaman póyae, tibiób obzek ngarkwatódó - akó
blaman tappükü kla.
15 Ninis ogoblórr ama Noaka butüdü, blaman elklaza ne klama ngón amandako.
16 Blaman arról elklaza ne klama barrbülürr, simanal a ópal kwarilürr, God Noan
arüng bóktan enezan ekyanórr. Olgabi LOD oya kakóm mamtae we murrausürr.
17 40 Ngürrüm ene naiz naea tai byamróklórr. Naeazan byamrók yarilürr, butpükü
ta kwit yólürr tüpdügab. 18 Naiz naeazan tai buku bailürr tüp kwitana, buta
udarüküm ugón bainürr nae kwitüm.
19 Naiz naea amkoman wirrian nóma bainürr, blaman wirri podo nüdarükóp.
20 Naea tai tüngülürr kókó podo solo nganolop, 7 küór ngarkwat.
21 Blaman arról elklaza, ne klama agól-tagól kwarilürr tüpdü, nurrbarinürr -
póyae, ngabyón lar, nurr lar, tüpdü ngübyón elklaza, akó blaman pamkolpam.
22 Blaman arról elklaza mólóg bwóbdü, ne klama ngón tomalórr, nurrbarinürr.

---

* **7:2** *tóman-koke*, Mórrke-mórrke módóga: *clean.* Oya küp módóga, ene lar ngarkwatódó kwarilürr alóngóm akó urdü amselóm Godón akyanóm. **7:11** 2 Pita 3:6

23 LOD ini tüpdü ne arról klama ngyabenónóp blaman pabzaurr - pamkolpam,
lar, ngübyón elklaza, akó kwitüm póyae. Wata Noa akó wankü but kugupidü nidi
kwarilürr, idi baminürr.
24 Ini tüp naiz naea wata inzan ngalaorrón yarilürr 150 ngürrüm.

8

Naiz Naea Alkomólórr

1 Da God Noan gyagüpi amaikürr, akó blaman nurr akó ngabyón lar wankü ene
butüdü. Wa wór zirrsapónórr busom ini tüpdü, da naiz naea we ukyólürr.
2 Ene aumana tüp kugupidü arób nae, akó kwitüm nae mamtaepükü murrnausóp.
Da wirri ngupa amil piküp bainürr kwitüdügab.
3 Da módóga, ene naiz naea zaorrón we alkomólólórr; 150 ngürra nóma blakónóp,
naea ama barrkyananbóka ukyónürr.
4 17 Ngim ngürrdü, 7 ngim melpaldó, but naea we amgatórr darrü Arrarrat podo
kwitüm.
5 Naea zaorrón inzan alkomólólórr kókó 10 ngim melpal. Ngaen-gógópan ngürrdü,
ene melpaldó, ngibürr podoa panzedó ugón pulkaka tübinóp.
6 40 Ngürra nóma blakónóp, Noa pokar mamtae we tapakurr, wa ne kla
tónggapónórr butüdü,
7 da kokabzan póyae arrmulüm we elkomólórr. Ene póyaea arrmulülürr bwób-
bwób, kókó ta blaman naea ukyónürr tüpdügab.
8 Da wa nurre póyae arrmulüm we elkomólórr ngakanóm igó wa, naea ia kuri
ukine tüpdügab.
9 A ene nurre póyaea darrü bwób koke esenórr aupüm, da wa Noaka we
tolkomólórr butüdü, zitülkus tüp wata dudu yarilürr naea ngalaorrón. Noa tang
adrratórr, da ene nurre póyae ipadórr, salkomólórr tóbaka ama butüdü.
10 Wa akó ngibürr 7 ngürr nókyenóp, da wa ene dadan nurre póyae akó ugón
busom elkomólórr butüdügab.
11 Ene nurre póyaea ama oyaka simaman tolkomólórr, da módóga, küsil agirrün
⌊olib⌋ pórngae tóba taedó yarilürr, mólmóne arümürrün. Olgabi Noa umul bainürr
wagó, naea barrkyananbóka ukyónürr tüpdügab.
12 Wa akó 7 ngürr nókyenóp, da olgabi ene nurre póyae aüd mün elkomólórr
busom. A ini tonarr, wa myamem koke tolkomólórr oyaka.
13 Ngaen-gógópan ngürrdü, ngaen-gógópan melpaldó, Noa 601 pail nóma yarilürr,
nae ugón ukyórrün yarilürr tüpdügab. Noa ene butan ngibürr twól ngalaorrón
nugup poko nanenóp azilüm, da módóga, wa esenórr wagó, tüpa mólóg baindase.
14 27 Ngim ngürrdü, nis ngim melpaldó, tumum tüp amkoman mólóg yarilürr.
15 Da God Noaka tóbtanórr wagó,
16 “Tubrra butüdügab - matóka moba kol, akó marü simanal olmal akó ibü kol
mankü.
17 Ugó yus blaman arról elklaza, mankü ne klamko - póyae, ngabyón lar, akó tüpdü
ngübyón elklaza. Da i sab küppükü ki bainünüm ini tüp ayom, kókó tüpa tai ki
barüm!”
18 Da Noa butüdügab burruanórr, tóba simanal olmal, oya kol, akó oya olmalab kol
wankü.
19 Blaman lar, blaman tüpdü ngübyón elklaza, akó blaman póyae - blaman
agóltagól elklaza, butüdügab bauslürr. Darrpan ngarkwat obzek lara kopo-kopo
bauslürr.

Noa Lar Bamngulürr Godón Akyanóm

7:23 Metyu 24:38-39; Luk 17:26-27; 1 Pita 3:20

20 Olgabi Noa ⌊alta⌋ elórr ⌊LODónkü⌋; blaman darrü-darrü obzek ⌊tóman-koke⌋
lardógab akó tóman-koke póyaedógab, wa ngibürr yazebórr, altadó dudu yamselórr
ura adüngüm Godón akyanóm.
21 Da LOD morroal ilang nóma irrzümülürr, da moboküpi bóktanórr wagó, "Ka sab
myamem akó ini tüp koke amórro ini pamkolpamabme, enana ibü moboküpdü ne
gyagüpitótók kolaeanako ene tonarrdógab i karianpókal koralórr. Ka sab myamem
blaman arról elklaza kokean kolae ninünümo, ka enezan tónggapórró.
22 "Tüpa sab enezan ngyabele,
arit akó abül,
güb akó urur ngürr,
abüsbarr akó pail,
ngürr akó irrüb
sab kokean blakórre."

9

Godón ⌊Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan⌋ Noaka akó Oya Olmalbobatal

1 God Noa akó tóba simanal olmal bles ninóp, da we bóktanórr wagó, "E küppükü
bailamke akó abün olmal balngólamke, da tüpa tai ki gwarran yabübókamde!
2 Blaman ini tüpdü lar, kwitüm póyae, ngübyón elklaza, akó maludü wapi, yabü
sab wirribóka gum nangónórre; ka yabü tangdó kuri irrbüna.
3 Blaman arról elklaza, ne klama agóltagóldako, sab yabü alóng kla kwarile. Ka
yabü alo nugup zid enezan nülinarre, ka yabü errkya blaman kla kuri nülinünüma.
4 A e sab óepükü alóng kla murr alóng-gu, zitülkus arról óedóma.
5 Sab darrü pama ne paman arról nóma itüle, ka sab oya kolae darrem ekyeno,
zitülkus paman arrólan óea bókanórr. Akó lara ne paman arról nóma itüle, ka ta
sab oya kolae darrem ekyeno.
6 "Pam büdülümpükü nótó nóma emkóle,
oya sab darrem büdülümpükü emkórre;
zitülkus God pam tónggapónórr
tóba dandang ngarkwatódó.
7 A yadi, e küppükü bailamke, akó abün olmal balngólamke, tüpa tai ki gwarran
yabübókamde! Yabü olmalbobatala sab abün ki bainünüm ini tüpdü."
8 God we tóbtanórr Noaka akó oya simanal olmaldó wagó,
9 "Tübarrkrru, ka yabüpükü akó yabü olmalbobatalpükü errkya kólba alkamül-
koke tónggapórrón bóktan angrindóla,
10 akó blaman arról elklaza, yenkü ne kla kwarilürr - blaman póyae, blaman
ngabyón lar, akó nurr lar, blaman ne klama tübausürr yenkü butüdügab - blaman
arról elklaza ini tüpdü.
11 Ka kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindóla yabüpükü: sab
myamem blaman ne arról elklaza naiz naea kokean pabzue, akó myamem inzan
naiz babul yarile tüp kulainüm."
12 Da God akó bóktanórr wagó, "Alkamül-koke tónggapórrón bóktan, ka ne kla
angrindóla, ka küób akó yadi, mibü aodó, akó blaman arról elklaza yenkü, akó
blaman pamkolpama sab solkwat nidi tóbabótóle, timam we kla yarile:
13 ka kólba órrólab kuri ingrina pülpüldü. Ene sab alkamül-koke tónggapórrón
bóktanan timam yarile, kótóka tüp, mibü aodó.
14 Ka sab pülpül poko nóma dakabasulo tüp ngalaom, da órrólaba panzedó nóma
okaka tübine,

9:1 Bwób Zitül 1:28 **9:4** Lebitikus 19:26; Duterronomi 12:16; 23; 15:23 **9:6** Bwób Zitül 1:27 **9:7** Bwób Zitül 1:28

15 kürü sab ngambangóle, ka ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrirrü,
kótó, yadi, akó blaman obzek arról elklaza, mibü aodó. Igó wagó, sab naea myamem
wirri naizüm koke baine blaman arról elklaza kulainüm.
16 Órrólaba sab pülpüldü nóma okaka tübine, ka sab eseno, akó kürü sab
ngambangóle alkamül-koke tónggapórrón bóktan, God akó blaman obzek arról
elklaza ini tüpdü, ibü aodó. Ene tónggapórrón bóktan sab metatómpükü asi yarile."
17 Da God tóbtanórr Noaka wagó, "Ene timam módóga, ka ne alkamül-koke
tónggapórrón bóktan ingrina, kótóka blaman arról elklaza ini tüpdü, mibü aodó."

Noa akó Oya Simanal Olmal

18 Noan ne simanal olmala tübausürr butüdügab, idi kwarilürr: Syem, Am, akó
Zeipet. (Am wa Keinanón ab yarilürr.)
19 Ini aüd pam Noan simanal olmal kwarilürr; pamkolpama ibükagab bayolórr ini
tüp ngalaom.
20 Noa didiburr ngaon pam yarilürr. Wa ⌊grreip⌋ zid arit ugón bókyanórr grreip
didiburr tónggapónóm.
21 Wa ngibürr waen nóma enónórr, oya gorrgorra ugón simiógürr. Kakapurr we
umtulülürr tóba palae müót kugupidü.
22 Am, Keinanón ab, tóba ab Noan büb kakapur esenórr. Wa tóba naret nis we
nüzazilürr. I pulkaka namülnürri.
23 Da Syem a Zeipet mórrkenyórr poko ipadrri, tibiób tupodó we ingrirri. I kake
aurrürri, aban kakapur büb ngalaom. Tibiób aban büb kakapur asen-gum, i obzek
darrü pokodó nalüngrri.
24 Noan waen gorrgorra nóma amgatórr akó nóma umul bainürr wagó, oya solo
kupo oloma ne poko tónggapónórr oyaka,
25 we bóktanórr wagó,
"Ka Keinan amórrdóla!
Wa sab kari-kari ⌊leba zaget olom⌋ yarile tóba naret nisabkü."
26 Wa akó igó poko bóktanórr wagó, "⌊LODón⌋ yagüram, Syemón God!
Keinan sab Syemón leba zaget olom ki yarilün.
27 God sab Zeipetón bwób ki arratlón!*
Zeipet sab Syemón palae müótüdü ki ngyabelón,
akó Keinan sab Zeipetón leba zaget olom ki yarilün."
28 Naiz nae kakóm, Noa akó 350 pailüm ngyabelórr.
29 Noa blaman kókó 950 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

10

Noan Olmalab Olmalbobatal
(1 Krronikol 1:5-23)

1 Ini Noan simanal olmalab ngiko, Syem, Am, akó Zeipet, akó i nibiób balngenóp
naiz kakóm.

Zeipetón Olmalbobatal

2 Zeipetón simanal olmalab ngi idipako:
Gomerr, Magog, Madae, Zaban, Tubal, Mesek, akó Taerras, tibiób olmalbo-
batalpükü.
3 Gomerrón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:
Askenaz, Rripat, akó Togarrma, tibiób pamkolpampükü.
4 Zabanón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

* **9:27** *Zeipet* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: *arrat.*

Ilaesya pamkolpam, Tarrsyis pamkolpam,* Kit pamkolpam,† akó Rrodes pamkolpam.‡
5 Da olgab bürrgrrütóp, ngiIsbürra malu kabedó akó ngibürra kaodó we barselórr. Zeipetón olmalbobatal we kla kwarilürr.§ I blamana zitül-zitül we ngyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

Amón Olmalbobatal

6 Amón simanal olmalab ngi idipako:
Kus, Mizrra-im,* Put,† akó Keinan, tibiób olmalbobatalpükü.
7 Kusün olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:
Syeba, Abila, Sabta, Rra-ama, akó Sabteka, tibiób pamkolpampükü.
Rra-aman olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:
Syeba akó Dedan pamkolpam.
8 Kus Nimrrodón ab yarilürr. Nimrrod tüób ini tüpan ngaen-gógópan wirri arüng gazirr pam yarilürr.
9 Wa ta wirri arrak pam yarilürr ⌊LODón⌋ obzek kwata,‡ da i igósidi bóktan kwarilürr pambóka wagó: "Wa Nimrrodzan arrak pama LODón obzek kwata."
10 Oya kingan balngomól bwóban ngaen-gógópan wirri basirr ngi módó kwarilürr: Babel, Errek, Akad, akó Kalne,§ Babilonia* kantrridü.
11 Olgab wa we wamórr ama Asirria kantrridü, ó wa ngibürr wirri basirr balmelórr: Ninebe, Rreobot-Irr, Keila,
12 akó Rresen wirri basirr, Ninebe akó Keila, ibü aodóma.

13 Mizrra-imün olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:
Lud, Anam, Le-ab, Naptu,
14 Patrrus, Kaslu (Pilistia pamkolpama noakagabi togobórr†), akó Kaptorr, tibiób pamkolpampükü.
15 Keinanón nis siman olom nis ilngumilürr:
Sidon, oya ngaen olom, akó Et.
16 Wa ta akó ibü abbobat yarilürr: Zebus, Amorr, Girrgas,
17 Ib, Arrk, Sin,
18 Arrbad, Zemarr, akó Amat, tibiób pamkolpampükü.
Ene kakóm, Keinanón pamkolpama zitül-zitül we barsenórr,
19 da ibü tüpa wirri bailürr, tai Saedon wirri basirrdügab, ama Gerrarr wirri basirrdübóna, tai kókó Gaza wirri basirr amrran, ó akó ama Sodom, Gomorra, Adma, akó Zebo wirri basirrdübóna, pamkolpama ne ngyabenónóp, tai kókó Lasa amrran.
20 Amón olmalbobatal we kla kwarilürr. I blamana zitül-zitül we ngyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

Syemón Olmalbobatal

21 Syem, Zeipetón naret, wa blaman Ibrru pamkolpamab‡ abbobat yarilürr.

---

* **10:4** *Tarrsyis pamkolpam*a Spein kantrridü ngyabenónóp. Spein Yurrop kugupidüma. † **10:4** *Kit pamkolpam*a Saeprrus kaodó ngyabenónóp, Grris kantrridü. ‡ **10:4** *Rrodes pamkolpam*a Rrodes kaodó ngyabenónóp, Grris kantrridü. § **10:5** Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómórrón *Bwób Zitül* pebadó ini bóktan opor wialómórrón babulako: Zeipetón olmalbobatal we kla kwarilürr. * **10:6** *Mizrra-im* pamkolpama Izipt kantrridü ngyabenónóp. † **10:6** *Put* pamkolpama Libia tüpdü ngyabenónóp. ‡ **10:9** *LODón obzek kwata*: Mi tai umul-kókakla oya küp laróga. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama bóktandako oya küp inzana wagó, Nimrrod kari arrak pam koke yarilürr. Ngibürra ma bóktandako wagó, Nimrrod wirri arrak pam yarilürr LODón tangbamtindügab. A ngibürra ma bóktandako wagó, Nimrrod LODka bóka bamgün yarilürr. § **10:10** *Kalne*: Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómórrón pebadó *Kalne* babula: oya pabodó *blaman aüd* angrirrüna; blaman ene aüd wirri basirr Babilonia kantrridü kwarilürr. * **10:10** *Babilonia*, darrü ngi módóga Ibrru bóktane: Syinarr. † **10:14** Pilistia pamkolpama Krrit kaodó ngyabenónóp. ‡ **10:21** *Ibrru* ngi Eberr ngidügab tamórr. Ibrru pamkolpam Eberrón olmalbobatal kwarilürr (10:24-25).

22 Syemón simanal olmalab ngi idipako:
Ilam, Asyurr, Arrpaksad, Lud, akó Arram, tibiób olmalbobatalpükü.
23 Arramón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:
Uz, Ul, Geterr, akó Mesek,§ tibiób pamkolpampükü.
24 Arrpaksad Syelan ab yarilürr,
akó Syela ma Eberrón ab yarilürr.
25 Eberrón nis olom nisa tómtómórri:
darrüpan ngi Peleg* yarilürr, zitülkus oya ngyaben tonarrdó tüpan pamkolpama ugón syórr bangónórr. Oya zoretan ngi ma Zoktan yarilürr.
26 Zoktanón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:
Almodad, Syelep, Azarrmabet, Zerra,
27 Adorram, Uzal, Dikla,
28 Obal, Abima-el, Syeba,
29 Opirr, Abila, akó Yobab, tibiób pamkolpampükü. Ini blaman Zoktanón olmalbobatal kwarilürr.
30 I ne tüpdü ngyabenónóp, tai igó wamlórr Mesya bwóbdügab ama Separr bwóbdübóna, podopükü bwóbdü, abüsa nólgabi banikda.
31 Syemón olmalbobatal we kla kwarilürr. I blamana zitül-zitül we ngyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.
32 Ini blaman Noan olmalbobatal we kla kwarilürr; tibiób abankwata akó guankwata ini pebadó wialómórrónako. Naiz nae kakóm, blaman ini tüpdü pamkolpama ibükagab barselórr.

11

Babilon Tawa

1 Ngaen, blaman ini tüpdü pamkolpamab darrpan wirri bóktan yarilürr; blamana dadan bóktan opore ikik kwarilürr.
2 Pamkolpama enezan ngyabenkü ogoblórr olgabi, abüsa nólgabi banikda, da i Babilonia* kantrridü buruburu taptap tüp esenóp. Metat we bainóp.
3 Da i tibióbka bóktan kwarilürr wagó, “Yao, mi errkya taptap marit poko tómbapóndakla, da mi zürüküm kubó tai bamngurre urdü!” Da ingülküpan pabodó ibü marit poko asi kwarilürr gri aelóm, akó motan† pabodó ama tarr, marit poko karrkukus arümüm.
4 Da i bóktónóp wagó, “Mi errkya wirri basirr aeldakla tawapükü, kókó tawa soloa tai pülpül emrróne. Ene ngarkwatódó, mi sab mibiób ngi wirri nirre, ó ene igósüm mi sab koke barngeno bwób-bwób ini tüpdü.”
5 ⌊LOD⌋ ene wirri basirr ngakanóm we tübinürr akó tawa, pamkolpama ne kla nelnóp.
6 Da LOD moboküpi we bóktanórr wagó, “I errkya darrpan pamkolpamako akó ibü darrpan bóktana. Ini wa zitüla, i sab ne kla tómbapónórre. Darrü kla sab ibüka müp koke yarile, i ne kla gyagüpi aman korale.
7 Yao, mi módó ogoba ola ibü bóktan yarrisarri angónóm, igósüm i sab tibiób koke barrkrrule darrem-darrem.” 8 Da módóga, LOD ibü we arngenórr bwób-bwób ini dudu tüpdü, akó i we piküp bainóp ene tawapükü wirri basirr aelóm.
9 We ngarkwatódó, ene wirri basirr ngi ngyesilóp Babel,‡ zitülkus LOD blaman pamkolpamab bóktan yarrisarri yangónórr. Da olgabi God ibü bwób-bwób we arngenórr ini dudu tüpdü.

---

§ **10:23** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *Mas.* * **10:25** *Peleg* ngian küp módóga: *syórr bangón.* * **11:2** *Babilonia* kantrri, oya darrü ngi módóga Ibrru bóktane: *Syaenarr.* † **11:3** *mota* marit poko arüm klama. Mórrke-mórrke módóga: *mortar.* ‡ **11:9** *Babel* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: *yarrisarri angón.*

Noan Ngaen Olom Syem, Oya Olmalbobatal
(1 Krronikol 1:24-27)

10 Ini Syemón olmalbobatalab ngiko.
Nis pail naiz kakóm, Syem 100 pail nóma yarilürr, wa Arrpaksadón abóm bainürr.
11 Arrpaksad nóma tómtómólórr, Syem akó 500 pailüm ngyabelórr akó ngibürr simanal akó ópal olmal we nósenóp.
12 Arrpaksad 35 pail nóma yarilürr, wa Syilan abóm bainürr.
13 Syilan amtómól kakóm, Arrpaksad akó 403 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
14 Syila 30 pail nóma yarilürr, wa Eberrón abóm bainürr.
15 Eberrón amtómól kakóm, Syila akó 403 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
16 Eberr 34 pail nóma yarilürr, wa Pelegón abóm bainürr.
17 Pelegón amtómól kakóm, Eberr akó 430 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
18 Peleg 30 pail nóma yarilürr, wa Rreun abóm bainürr.
19 Rreun amtómól kakóm, Peleg akó 209 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
20 Rreu 32 pail nóma yarilürr, wa Serrugün abóm bainürr.
21 Serrugün amtómól kakóm, Rreu akó 207 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
22 Serrug 30 pail nóma yarilürr, wa Na-orrón abóm bainürr.
23 Na-orrón amtómól kakóm, Serrug akó 200 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
24 Na-orr 29 pail nóma yarilürr, wa Terran abóm bainürr.
25 Terran amtómól kakóm, Na-orr akó 119 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.
26 Terra 70 pail nóma yarilürr, wa ibü abóm ugón bainürr, Eibrram, Na-orr, akó Arran.

Terran Olmalbobatal

27 Ini Terran olmalbobatalab ngiko.
Terra ibü abóm bainürr, Eibrram, Na-orr, akó Arran. Arran Lotón abóm bainürr.
28 Oya ab Terra arról nóma yarilürr, Arran ugón nurrótókórr tóba amtómól bwóbdü, ngi Urr, Babilonia pamkolpamab§ kantrridü.
29 Eibrram a Na-orr kol bumiógrri. Eibrramón kol ngi Serrae warilürr, Na-orr wa Milkan zumiógürr, Arranón óp olom. Oya darrü óp olom asi warilürr, ngi Iska.
30 Serrae olmal balngón-koke kol warilürr.
31 Terra tóba olom Eibrramón ipadórr, akó tóba bobat Lot, Arranón siman olom nótó yarilürr, akó tóba kolalkot Serrae, Eibrramón kol. I Urr basirr we amgütóp, Babilonia kantrri kugupidü, da i wa Keinan tüpdü ogoblórrma, a i Arran wirri basirrdü nóma babzilürr, da i ma metat ngyabenóm we bainóp.
32 Terra 205 pailüm ngyabenórr, da we nurrótókórr Arran wirri basirrdü.

12

God Eibrramón Ngyaunürr Keinan Tótókóm

1 Darrpan ngürr ⌊LOD⌋ Eibrramka bóktanórr wagó, “Ma moba bwób, moba pamkolpam, akó moba aban zitül pamkolpam metatómpükü ugó nümgütünüm. Ugó wam, ka marü sab ne bwób mómtyeno.

§ **11:28** *Babilonia pamkolpam*ab darrü ngi módóga: *Kaldia pamkolpam.*

2 “Marü ka sab abün olmalbobatal mülino. I tibióban wirri kantrridü ngyaben kwarile.
Ka marü bles mino;
Ka sab marü wirri ngi mókyeno,
ma sab bles-ain ngyaben sidüdo bwób-bwób pamkolpamdó.
3 Ka sab ibü bles ninünümo, marü nidi bles mirre,
akó ka sab ibü nómórrnónómo, marü nidi mómórrórre.
Marükama, ka sab blaman ini tüpdü pamkolpam bles ninünümo.”
4 Da Eibrram we bupadórr tóba Arran basirrdügab, oya LOD enezan yalórr. Lot wankü wamórr. Eibrram ugón 75 pail yarilürr, wa Arran nóma amgatórr.
5 Eibrram tóba Serrae kolpükü we bupadórr Keinan tótókóm, tóba zoretan olom Lot, tibiób blaman elklaza, i ne kla kwób isunóp, akó ne ⌊leba zaget⌋ pamkolpam, i nibiób bumigóp Arranóm. I Keinan nóma babzilürr,
6 ene bwóbdüma ogoblórr, kókó da i babzilürr Syekem wirri basirr minggüpanan, wirri nugup ne yarilürr Morre* bwób pokodó. Ene tonarr ugón Keinan bwób pamkolpama ola ngyaben kwarilürr.
7 LOD Eibrramka ola okaka tübyónürr wagó, “Marü olmalbobatal ka sab ini Keinan tüp nókyenónómo.” Eibrram ⌊alta⌋ igósidi we elórr LODónkü,† oyaka nótó okaka tübyónürr.
8 Wa Syekemgab we wamlórr ama darrü podopükü bwóbdü, wirri basirr Betel minggüpanan, abüsa nólgabi banikda. Wa tóba palae müót‡ we aodó balmelórr, Betel wirri basirr, abüsa nebóna bótaoda, akó Ae wirri basirr, webónada abüsa nólgabi banikda. Wa akó LODón alta ola elórr, da wa LODón ngian we ngilialórr oya ⌊ótókóm⌋.
9 Eibrram akó olgab we bupadórr, da ngyabenkü igó wamlórr bwób-bwób, kókó Negeb ⌊ngüin-koke bwóbdübóna⌋, malubarrdóbóna.§

Eibrram a Serrae Iziptüm Namülnürri

10 Ene tonarr, Keinan tüpdü ku yarilürr, da Eibrram karianbóka ngyabenóm wamórr Izipt* kantrridü, zitülkus kari kolae ku koke yarilürr.
11 Eibrram tóba kolpampükü Izipt abzil minggüpanan nóma yarilürr, da wa tóba Serrae koldó bóktanórr wagó, “Serrae, ma ngaka! Ka umulóla, ma morroal agurr kolóla.
12 Marü Izipt kolpama kubó nóma móserre, i sab igó bóktórre wagó, ‘Ini oya kolo’, da igósidi sab kürü büdülümpükü kómkólórre. A marü arról wa zid irre.
13 A ma sab igó bóktanke magó, ma kürü bólbótóla. Ene igósüm, i sab kürü morroal ngakan korale marübókamde, akó ene igósüm, ma sab kürü arról zid ino.”
14 Eibrram tóba pamkolpampükü Izipt nóma abzilürr, da Izipt kolpama nóma osenóp oya kol, wa wirri agurr kol warilürr.
15 Ngibürr parraoan† ngi pama oya nóma osenóp, parrao azazilüm we ogobórr, da oya we ududóp parraoan wirri müótüdü oya kolóm.
16 Da parraoa Eibrramón morroal ngakan yarilürr Serraen zitülkusdü. Da wa oya we kla iliónürr: ⌊sip⌋, simanal ⌊kau⌋ akó ópal kau, siman ⌊donki⌋, ópal a simanal leba zaget kolpam, óp donki, akó ⌊kamel⌋.

12:3 Bwób Zitül 28:14; 22:18; Galatia 3:8 **12:3** Bwób Zitül 27:29 * **12:6** *Morre* ngian küp módóga Ibrru bóktane: *umulbain pam.* Ene nugup aprrapórr gyabi nugup yarilürr. † **12:7** Zu pamkolpama ngaen ngabyón lar okrralórr, da murr alta kwitüm bamngulnónóp Godón akyanóm, oya bagürwóman ngitanóm akó ⌊ótókóm⌋. Alta ingülküp poko-e balmelnóp. **12:7** Apostolab Tórrmen 7:5; Galatia 3:16 ‡ **12:8** Ene *palae müót* wirri güm mórrkenyórri ngalaorrón yarilürr. § **12:9** *Malubarr*, Mórrke-mórrke módóga: *South.* Isrrael pamkolpam, ibü malu bolmüótüdübóna yarilürr. * **12:10** *Izipt* darrü wirri kantrri yarilürr, Keinan bao kwatabóna. **12:13** Bwób Zitül 20:2; 26:7 † **12:15** Izipt pamkolpama tibiób king *parrao*bóka ngilianónóp. Tóbanan ngi koke yarilürr.

17 A Eibrramón kolanbókamde LOD wirri kolaean azid zirrsapónórr parrao, oya olmalkoldó, akó müótüdü nidi zaget kwarilürr.
18 Da parraoa bóktan zirrapónórr Eibrramón ódódóm oyaka. Oya nóma sidüdóp, da bóktanórr wagó, “Ma ia laró tónggapórró kürüka? Ma kürü koke iade küzazilürrü igó, Serrae marü kolo?
19 Ma iade bóktarró igó, ini marü bólbóto? Ka ma oya igósidi upadórró kólba kolóm. Marü kol wóni! Upa da ugó aurram!”
20 Parraoa tóba zaget pam arüng bóktan nókyenóp Eibrramónkwata, da i oya we zirrapónóp tótókóm wa nólgab tamórr, tóba kolpükü, akó oya blaman ne elklaza koralórr.

13

Eibrram akó Lot Bürrgrratürri

1 Da Eibrram Izipt we amgatórr, tóba kolpükü, akó oya blaman ne elklaza koralórr, da we wamlórr ama Negeb ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Lot, Eibrramón zoretan olom, ta wankü wamlórr.
2 Eibrram wirri mórrel pam yarilürr, zitülkus oya ngabyón lar akó ⌊silba⌋ akó ⌊gold⌋ abün kwarilürr.
3 Negebgab wa ngyabenkü wamlórr kókó Betel amrran, wa ngaen-gógópan tóba palae müót ne elórr
4 akó wa ⌊LODón⌋ ⌊alta⌋ ne elórr. Ene bwób poko Betel akó Ae ibü aodó yarilürr. Wa ola LODón ngian we ngilialórr oya ⌊ótókóm⌋.
5 Lot Eibrramdi ngyabenkü aurrnürri, da oya ta ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ yabül, ⌊kau⌋ yabül, akó pamkolpam asi koralórr.
6 I enezan ngyabenórri darrpan pokodó, ene tüpdü alo kla akó nae gaodó koke koralórr ibü blamanab ngyabenóm, zitülkus ibü ngabyón lar abün koralórr.
7 Da ene pokodó, Eibrramón ngabyón lar ngabkan pam akó Lotón ngabyón lar ngabkan pam, ibü aodó ongyaltongyala tómbapónórr. Ene tonarrdó, Keinan pamkolpam akó Perris pamkolpam, i ta ugón ene tüpdü ngyaben koralórr.
8 Eibrram bóktanórr Lotka wagó, “Gyaurka, myamem ongyaltongyal babul ki yarilün ma na ka, mibü aodó, akó mibü ngabyón lar ngabkan pampükü, zitülkus mi ab-olomiamli.
9 Ngaka, marü obzek kwata blaman tüp, apad klama! Da morroal igósa, ma kürükagab mobe-mobe ugó bumanik. Ma ne banól kwata nóma wamo, ka ma tutul kwata wamo; a ma ne tutul kwata nóma wamo, ka banól kwata wamo.”
10 Lot Zodan buruburudübóna yazilürr. Nae ola gaodó yarilürr. Ene tüp inzan yarilürr wamaka LODón Didiburr* akó wamaka Izipt tüp, tai kókó Zoarr basirr amrran. (LOD Sodom akó Gomorra wirri basirr nis solkwat kolae nyónürr.)
11 Lot ubi bainürr blaman Zodan buruburu tüp apadóm, da wa we bupadórr solomamtaedóbóna tótókóm, tóba blaman elklazapükü. Da ene Eibrram akó Lot inzan bürrgrratürri.
12 Eibrram Keinanóm ola ngyabelórr, a Lot ngibürr wirri basirr aodó ngyaben yarilürr Zodan buruburudü, da wa tóba palae müót Sodom wirri basirr minggüpanandó balmelórr.
13 Sodom pamkolpam kari kolae koke koralórr; amkoman kolaean tonarr tómbapónónóp LODka.

Eibrram Ibrron Wirri Basirrdübóna Anenórr

13:4 Bwób Zitül 12:8 * **13:10** *LODón Didiburr*: God ngaen ene didiburr Idenóm irtümülürr (2:8–3:24). **13:10** Bwób Zitül 19:24-25

14 Lot nóma wamórr Eibrramkagab, da LOD bóktanórr Eibrramka wagó, “Ma tai
ugó yazilülün blaman tokom órdóbóna ma nólgab zamngóldóla.
15 Ma blaman ne tüp ngakandóla, ka sab marü mókyeno akó marü olmalbobatal,
metatómpükü.
16 Ka marü olmalbobatal sab abün ninünümo, wamaka tüp buruako. Darrü oloman
sab gaodó nóma ki yaril tüp buru atangóm, da oya sab igósidi gaodó yarile marü
olmalbobatal atangóm.
17 Bupa! Ugó wamlón kokrrap kwata akó taptap kwata, blaman kubdüma ini
bwóbdü, zitülkus ka marü akyandóla.”
18 Eibrram tóba palae müót nanenóp, ngyabenóm we wamórr Mamrren† wirri
nugup paldó, Ibrron wirri basirr minggüpanan. Da wa LODka alta ola elórr.

14

Eibrram Lotón Zid Yónürr

1 Ene tonarr, Amrrapel, Babilonia* bwóban king, Arriok, Elasarr bwóban king,
Kedorrlaomerr, Ilam bwóban king, akó Taedal, Goyim bwóban king,
2 bóktan we tómbapónóp gazirrüm ini 5 kingpükü: Berra, Sodom wirri basirran
king, Birrsya, Gomorra wirri basirran king, Syinab, Adma wirri basirran king,
Syemeberr, Zeboyim wirri basirran king, akó Bila wirri basirran king (ene basirran
darrü ngi Zoarr yarilürr).
3 Blaman ini 5 kinga gazirrüm we dabinóp Sidim buruburudü. (Kapórr Malu errkya
nege.)
4 Ngaen-gógópan, 12 pailüm, blaman ini 5 wirri basirr kinga tibiób pamkol-
pampükü, Ilam king Kedorrlaomerrankü zaget koralórr. 13 Ngim paildü i gazirrüm
we bainóp wankü oya alakónóm ibü myamem balngomólgum.
5 14 Ngim paildü, Kedorrlaomerr we wamórr gazirrüm tóba aüd gómdamal king
tibiób gazirr pampükü. Da ini basirr pamkolpam memokan ⌊ut-ut ninóp⌋: Rrepa
pamkolpam Asterrot Karrnaem wirri basirrdü, Zuz pamkolpam Am wirri basirrdü,
Em pamkolpam Kirriataem buruburudü,
6 akó Orri pamkolpam Idom podopükü bwóbdü, tai kókó El Parran basirr, ⌊ngüin-
koke bwób⌋ minggüpanan.
7 Da olgab tübyalüngóp, ama akó Kades wirri basirrdü ogobórr (ene tonarr, ene
wirri basirr ngi ugón Enmispat yarilürr). Akó i blaman Amalek pamkolpamab tüp
yazebóp. Amorr pamkolpam, i ta inzan nangónóp, nidi ngyaben kwarilürr Azazon
Tamarr wirri basirrdü.
8 Da ene tonarr, Sodom, Gomorra, Adma, Zeboyim, akó Bila wirri basirr kinga
bazebórr, da blamana we ogobórr Sidim buruburudü. I ola bazelórr, tibiób gazirr
pampükü, da i gazirrüm we bazebóp, da zangórrón we bórranglórr tibiób gazirr
klampükü.
9 Ilam king Kedorrlaomerr akó oya aüd gómdamal, Babilonia, Elasarr akó Goyim
king nidi kwarilürr, i ene 5 kingpükü gazirr we bókyenóp. Ene gazirr inzan yarilürr:
tokom kinga 5 kingpükü bókrralórr tibiób gazirr pampükü.
10 Sidim buruburudü ugón abün tarr† kugupi asi koralórr. Sodom akó Gomorra king
nisa tibiób gazirr pampükü nóma busonónóp, da ngibürra büdülümpükü balóklórr
tarr kugupidü. Koke nidi balókórr, i we busuóp ama pokopükü bwóbdü.

13:15 Bwób Zitül 28:13; Apostolab Tórrmen 7:5 † **13:18** Ene basirr *Mamrre* ngi ngyesilóp. Mamrre Amorr pam yarilürr, Eibrramón gazirr gódam. **13:18** Bwób Zitül 35:29 * **14:1** *Babilonia*, oya darrü ngi módóga: *Syinarr.* † **14:10** *Tarr* arrób-arrób pugan móegzan klama. Ene tarr kugupi, paman tómbapórrón kla koke kwarilürr. Ngaen tibi tóbabótórr.

11 Ene tokom kinga ene ia-ia elklaza koralórr blaman yazebóp Sodom akó
Gomorragab, akó ibü alo kla, da i we ogobórr.
12 I Eibrramón zoretan olom Lot akó oya blaman elklaza ta imarruóp, zitülkus wa
ugón Sodom wirri basirrdü ngyaben yarilürr.
13 Darrpan pama, nótó busorr gazirr pokodógab, pupainürr Ibrru pam Eibrramka
laróga tómbapónórr. Ene tonarr, Eibrram wata ugón ola ngyabelórr, Mamrren‡ wirri
nugup paldó. Mamrre tóba nis zonaret nispükü, ngi Eskol akó Anerr, Amorr pam,
Eibrramón gazirr gómdamal kwarilürr.
14 Eibrram nóma arrkrrurr ini poko wa, gazirr pama Lotón ipüdóp tibióbkü, da
wa 318 gazirr umulbairrün pam ngibaunürr nidi tóbabótórr oya müót basirrdü. Da
i ene tokom king tibiób gazirr pampükü tai zutalórr kókó Dan wirri basirrdü.
15 Eibrram tóba gazirr pam irrüb we arrgrratórr kopo-kopodó, wa tümünzan
yarilürr. Da Eibrram tóba gazirr pampükü ene tokom kingdü yaninürr, da ibü tai
kolazutalórr kókó Oba, Damaskus wirri basirr dakla kabe, dorrmetódóbóna.
16 Eibrram blaman elklaza, Lot, oya zoretan siman olom, tóba elklazapükü, blaman
kol akó pamkolpam we zid ninóp, Kedorrlaomerr ne kla yazebórr, da we sakonórr
ama tóba ngyaben bwóbdü.

Melkizedek Eibrramón Bles Yónürr

17 Eibrram nóma tolkomólólórr ene gazirr pokodógab, Kedorrlaomerr akó oya
kamdal king memokan ut-ut ne ninóp, da Sodom kinga wamórr oya asenóm Sabe
buruburudü. (Ene bwóban darrü ngi módóga: “Kingan Buru-buru”.)
18 Da darrü kinga ugón wamórr Eibrramón asenóm. Oya ngi Melkizedek yarilürr,
Salem§ wirri basirran king. Wa tüób brred akó waen imarrurr.* Wa dakla Wirri
Kwitüm Godón ⌊prrist⌋ yarilürr.
19 Wa Eibrramón bles yónürr igó bóktane wagó,
“Eibrramón bles ki yó Wirri Kwitüm Goda,
tüp a pülpül nótó tónzapónórr.
20 Akó mi blamana yagürnórre Wirri Kwitüm God,
marü tangdó nótó irrbüne, mankü nidi gazirr kwarilürr.”
Da Eibrram blaman elklazadógab ⌊wantent⌋ Melkizedekón ekyanórr, wa ne elklaza
yazebórr ene tokom kingdügab.
21 Sodom kinga Eibrramka bóktanórr wagó, “Ma kürü pamkolpaman külió, a
elklaza ma mobankü yazeb.”
22 Eibrram bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Ka kólba tang kwit aindóla ⌊LODka⌋,
Wirri Kwitüm God, tüp a pülpül nótó tónzapónórr, akó ka ini ⌊arüng alkamül-koke
bóktan⌋ bóktandóla Godón obzek kwata:
23 Ka darrü kla kokean emono marü ne klamko, ia mórrkenyórr barrgüp sye
o ia wapór kla amrók sye, zitülkus ma sab myamem igó bóktan-gum wagó, ‘Ka
Eibrramón morroal mórrel yórrü.’
24 Ka darrü kla koke ipudo kólbankü, a wata gazirr pama ne kla elorre. A kürü
aüd gómdamal, Anerr, Eskol, akó Mamrre, kankü nidi ogobórr, i tibiób morroal wata
ipüdórre ene elklazadógab.”

15

Godón ⌊Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan⌋ Eibrramka

1 Ene klama tómbapón kakóm, ⌊LODón⌋ bóktana tamórr Eibrramka nuszan wagó,
“Ma gumgu, Eibrram;

---

‡ **14:13** Ma müsirrga ain bóktan 13:18 ngakanke. § **14:18** *Salem* ngi aprrapórr Zerrusalembóka apónda.
* **14:18** Melkizedek brred akó waen imarrurr Eibrramón alom tóba gazirr pampükü. **14:20** Ibrru 7:1-10

Ka marü adlang klamla.
Marü darrem sab kari koke yarile!”*
2 A Eibrram bóktanórr wagó, “LOD Godóe! Ma sab kürü laró kókyeno, zitülkus
ka olom-koke ngyabendóla? Eliezerr, kürü Damaskus ⌊leba zaget olom⌋, kürü elklaza
sab wató yazebe kürü büdül kakóm.
3 Ma kürü darrü olom koke kókyarró, da kürü darrü müótan leba zaget olom, kürü
pabo igósidi sab wató ipüde.”
4 Da módóga, LODón bóktana akó tamórr oyaka wagó, “Ene pama sab marü pabo
kokean ipüde. Marü mobanan büba ne siman olom esene, marü blaman elklaza sab
wató yazebe!”
5 Wa Eibrramón pul basirrdü idódürr, da bóktanórr wagó, “Pülpüldü yazil! Ma
wimurr kóbó etang, ma ne gaodó nómadóla atangóm!” Da wa oyaka akó bóktanórr
wagó, “Marü olmalbobatal sab inzan korale.”
6 Eibrram LODón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, LOD oya ipadórr
⌊dümdüm tonarr⌋ pamzan.
7 Ene kakóm, LOD akó bóktanórr darrü poko wagó, “Ka LOD, marü nótó küdódürrü
Urr wirri basirrdü, Babilonia pamkolpamdógab, marü moba ini tüp akyanóm.”
8 Eibrram akó bóktanórr wagó, “LOD Godóe, ka umul ia namulo igó, ka sab ini tüp
ipudo?”
9 Da LOD oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Darrpan ⌊kau⌋, darrpan óp ⌊gout⌋,
akó darrpan siman ⌊sip⌋ azebóm wam. I blaman aüd pail ngarkwat korale. Akó
ibüka amngyelóm darrpan nurre akó darrpan kubukubu póyae kupo. Da kürüka
simarruke.”
10 Eibrram blaman ene kla simarrurr LODka, da Eibrram ekrranórr, da aodó ór
nangónóp, nürrgrrütóp, solkwat wa tutul ór darrpan pokodó irrbünürr, akó wa
banól ór darrpan pokodó we irrbünürr dümdüm. Ene óra tibiób obzek balóng
koralórr. A póyae nis koke ór nangónórr; ibü dudu nüngrinürr.†
11 Da büdül murr alóng póyaea ene ór angórrón murrdü tóbalóklórr alóngóm. Da
Eibrram bag yarilürr.
12 Abüsazan bótaolórr, Eibrramón büdül uta simiógürr. Da módóga, wazan büdül
ut yarilürr, güm tümüna ugón ngaslaorr, akó wirri guma oya ipadórr.
13 LOD oyaka bóktanórr wagó, “Ma wata umul namulo wagó, marü olmalbobatal
sab mogob korale ngibürr pamkolpamab bwóbdü. I sab ene pamkolpamabkü leba
zaget tómbapónórre, akó ibü kle-kle ngabkan kwarile, 400 pailüm.
14 I ne bwób kolpamabkü zaget kwarile, ka sab ibü ⌊kolaean darrem⌋ nülinünümo.
Ene kakóm, i ma sab ugón wirri mórrelpükü pamkolpama tübause olgabi.
15 A mató, ma sab paudi wamo, marü abalbobatal nólamasko. Ma sab morroal
barnginwóm myanga wamo gapókdó.
16 Marü bobatalab bobatala sab nóma tóbabótóle,‡ Amorr pamkolpamab kolae
tonarra tai wirri ugón baine, da marü olmalbobatala sab ugón tóbakone ini bwóbdü.”
17 Abüsa nóma bótaorr akó tümün nóma yarilürr, da módóga, nokaman kübül
kak akó warri zyóna ugón okaka tübyórri, da ene syórr angórrón murr aodóma
aurrürri.§

---

* **15:1** Ini bóktan oporan darrü küp asine Ibrru bóktane: *“Ka marü wirri darrem klamla!”* **15:5** Rrom 4:18; Ibrru 11:12 **15:6** Rrom 4:3; Galatia 3:6; Zeims 2:23 † **15:10** Ini klaman küp módóga: *pam nisa tónggapórrón bóktan nóma angrindamli, i karrkukus emoni ene bóktan. Koke ne nóma, i sab inzan namüli, wamaka ene ór angórrón murr poko.* **15:13** Bazeb Tonarr 1:1-14; 12:40; Apostolab Tórrmen 7:6 **15:14** Bazeb Tonarr 12:40-41; Apostolab Tórrmen 7:7 ‡ **15:16** Ini bóktana 400 pail ngablaoda. Mórrke-mórrke módóga: *after 4 generations.*
§ **15:17** Godón Bukbóka barre wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wagó, LOD tüób ene nis klame okaka tübyónürr.

18 Ene ngürr, LOD ene inzan alkamül-koke tónggapórrón bóktan tónggapónórr
Eibrramka, da wa bóktanórr wagó, “Marü olmalbobatal ka sab ini pamkolpamab
tüp nókyenónómo, tai wirri tobarrdógab Izipt kantrridü,* kókó Yuprreitis wirri
tobarrdó:†
19 Keni, Kenas, akó Kadmon pamkolpam,
20 Et, Perris, akó Rrepa pamkolpam,
21 Amorr, Keinan, Girrgas, akó Zebus pamkolpam.”

16

Agarr akó Isma-el

1 Serrae, Eibrramón kol, olmal koke balngólórr oyankü. A oya ma Izipt leba zaget
kol asi warilürr, ngi Agarr.
2 Serrae bóktanórr Eibrramka wagó, “Gyaurka ma turrkrru. ⌊LOD⌋ kürü piküp
kyónürr olmal balngónóm. Da ugó wam, kürü leba zaget ngulmokurpükü utüm.
Aprrapórr ma olmal kürünkü nósenónómo oyakagab.”
Eibrram Serraen ubi we ipadórr.
3 Eibrram 10 pail nóma ngyabenórr Keinanóm, da Serrae tóba Izipt leba zaget kol
Agarr we ekyanórr tóba müór Eibrramón kolóm ainüm.
4 I Agarrdi umturri, da oya müp we okyanórr.
Agarr igó nóma umul bainürr wagó, wa müppükümo, da wa Serraen kle-kle
ngakanóm ugón bainürr.
5 Da Serrae bóktanórr Eibrramka wagó, “Eibrram, zitülkus matókla, Agarr ne kürü
kle-kle igósidi ngakando. Ka kólba leba zaget kol marü tangdó ungrirrü kolóm, da
errkya wa umulo wagó, wa müppükümo, da wa kürü kle-kle igósidi ngakando. Da
mibü sab LOD wató ki tyal igó, dümdüm nótóka ini pokodó, ia mató, ta ia kótó!”
6 Eibrram oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrru, marü leba zaget kol moba
tangdómo. Ma tónggapó oyaka, ma ne kla gyagüpi amandóla.” Da Serrae amkoman
kle-kle ngakanóm we bainürr Agarrón, da Agarr we busorr oyakagab.
7 ⌊LODón anerrua⌋ Agarrón aróbdó omrranórr, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Ene ne arób
yarilürr, Surr bwóbdü tótók kwat kabedó yarilürr.
8 Da wa bóktanórr wagó, “Agarr, Serraen leba zaget kol, ma nubógab katóka akó
ma nubó tótókdóla?”
Agarr bóktan yalkomólórr wagó, “Ka busodóla kólba wirri koldógab, Serrae.”
9 LODón anerrua oya wyalórr wagó, “Ugó alkomól moba wirri koldó, da oya ubi
ipadólónke, wa ne poko bóktale.”
10 LODón anerrua akó bóktanórr wagó, “Ka sab marü olmalbobatal amkoman abün
ninünümo; sab nabe yarile atangóm.”
11 LODón anerrua akó bóktanórr darrü poko oyaka wagó,
“Turrkrru, ma errkya müppükümla,
da marü sab siman olom yarile.
Ma oya sab Isma-el* ngi ngyesilke,
zitülkus LOD marü yón gyaur kuri arrkrrue.
12 Marü siman olom sab nurr ⌊donkizan⌋ pam yarile;
wa sab blaman pamkolpampükü bóka bamgüle,
akó pamkolpama usakü ta bóka bamgünórre,
akó wa sab gazirr tonarre tebe-tebe ngyaben yarile
tóba blaman zonaretaldógab.”

---

* **15:18** *Izipt* darrü wirri kantrri yarilürr, Keinan kyarr wór kwatabóna. † **15:18** *Yuprreitis Tobarr* Babilonia wirri basirr minggüpanan yarilürr. **15:21** Apostolab Tórrmen 7:5 * **16:11** *Isma-el*ón ngian küp módóga: *God arrkrruda.*

13 Agarr LODón ngi igó ngyesilürr, oyaka nótó bóktanórr: “Asen God”,† zitülkus wa
bóktanórr wagó, “Ka ia amkoman Godón esena, kürü nótó asenda?”‡
14 Da we zitülkusdü, ene arób ngi igósidi ngyesildako, “Be-err La-ae Rro-i”. Oya
küp módóga: “Arról Godón arób, kürü nótó asenda”. Errkya§ asine, ini tonarr, Kades
akó Berred ini wirri basirr nis aodó.
15 Da Agarr Eibrramónkü siman olom we ilngumilürr, da Eibrram ngi ngyesilürr
Isma-el.
16 Agarr Isma-elón nóma ilngumilürr, Eibrram ugón 86 pail yarilürr.

17

God ne Tulmil Ingrinürr, Tóba [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Karrkukus Ainüm

1 Eibrram 99 pail nóma yarilürr, [LOD] oyaka okaka tübyónürr, da bóktanórr wagó,
“Ka Wirrian Arüng God; ma morroal ngyabelón kürü obzek kwata, akó ma kolae
tonarr koke tómbapón namulo, igósüm marükwata pamkolpama zitül-koke pokodó
koke bóktan kwarile wagó, ma kolae kla tónggapónórró.
2 Da ka sab igósidi kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrino, matóka kótó,
akó ka sab marü atang nabe, abün olmalbobatal mülino.”
3 Eibrram obzek kwata simbalkalórr, da obzek tüp elkomólórr. God oyaka
bóktanórr wagó,
4 “A wa kótó, ini kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktane marünkü. Ma sab
abün pamkolpamab abbobat namulo bwób-bwób ini tüpdü.
5 Marü sab myamem igó koke ngimlianórre, Eibrrambóka. Marü ngi ma inzan
yarile: Eibrra-am,* zitülkus ka marü abbobatóm kuri mina bwób-bwób ini tüpdü.
6 Ka marü sab amkoman abün olmalbobatal mülino; ka sab abün olmalbobatal
dódórr ninünümo marükagab akó ibü sab tibióban ngyaben bwób korale. Akó kinga
sab marükagab togoble.
7 “Ka sab kólba ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan metatómpükü ingrino, kótó
ka mató akó marü olmalbobatal marü kakóm, marü sab elnga ne olmalbobatala
tóbabótóle. Da ka marü God akó marü olmalbobatalab God namulo, marü kakóm.
8 Keinan blaman tüp, ma errkya ne mogob pama ngyabendóla, ka sab marü
mókyeno metatómpükü akó marü ne olmalbobatala tóbabótóle marü kakóm; da ka
sab ibü God namulo.”
9 Da God akó Eibrra-amka bóktanórr wagó, “A mató, marüka wata kürü alkamül-
koke tónggapórrón bóktan asi yarile mamoanóm, akó marü olmalbobataldó, marü
kakóm, marü sab elnga ne olmalbobatala tóbabótóle.
10 Ini kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktane marünkü akó marü olmalbobata-
labkü marü kakóm, yabü mamoanóm: yabü aodó, e blaman simanal olmalab [gyabi
sopae singgalgón] kwarilünke.
11 Da e yabiób sab inzan bangón kwarilünke, da ene gyagüpi amanik timam yarile
igó, ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan asine kótóka yadi, mibü aodó.
12 Ne paila tótókdako solkwat, e blaman simanal olmalab gyabi sopae singgalgón
kwarilo, 8 ngürr nóma korale. E yabióban simanal olmalan koke singgalgónane
inzan, a blaman simanal olmal yabü müótüdü nidi tóbabótólórr, akó wa nibiób
bumióglürr manie mogob pamkolpamdógab ta inzan, yabü óe koke nidipako.

---

† **16:13** *Asen God*, Ibrru bóktane módóga: *El-rro-i.* ‡ **16:13** Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómórrón *Bwób Zitül* pebadó inzan angrirrüna: *“Ka errkya kuri esena Godón, nótó asenda kürü.”* § **16:14** *errkya* wa ene tonarrbóka apónda, *Bwób Zitül* peba ugón wialómóp. * **17:5** *Eibrram* ngian küp módóga: *kwit airrün ab. Eibrra-am* ngian küp módóga: *abün pamkolpamab ab.* **17:5** Rrom 4:17 **17:7** Luk 1:55 **17:8** Bwób Zitül 28:3; Apostolab Tórrmen 7:5 **17:10** Apostolab Tórrmen 7:8; Rrom 4:11

13 Ia yabü müótüdü nidi tóbabótóle, ta ia e manie bumiógnane, e ibü sab wata
inzan bangón koralo. Kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan wata igósidi metat
asi yarile yabü büb murrdü.
14 Ne pama ini timam koke nótó ipüde, oya sab metatómpükü zirrapórre tóba
pamkolpamdógab, zitülkus wa kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan kuri
alkamüle."
15 God Eibrra-amka akó bóktanórr wagó, "A marü kol Serrae, ma myamem igó
ngilian-gu, Serrae. A oya ngi ma Serra† warile.
16 Ka oya bles wino, akó ka ta marü sab siman olom mókyeno oyakama. Ka sab
oya igó bles wino, igósüm wa sab ngibürr bwóbdü pamkolpamab aipbobat warile,
da pamkolpamab kinga sab oyakagab togoble."
17 Eibrra-am akó obzek kwata simbalkalórr, da obzek tüp elkomólórr, da ngüóng
apoanórr. Wa tóbananka bóktanórr wagó, "Siman oloma sab ia tómtómóle 100 pail
pamdógab? Serra ia olom ilngumile ini 90 pail ngarkwatódó?"
18 Eibrra-am bóktanórr Lodka wagó, "Morroal igósa, wata Isma-el ki yaril ene
olom, kürü pabo sab nótó ipüde marü obzek kwata!"
19 God igó bóktanórr wagó, "Koke, a marü kol Serra sab siman olom ilngumile
marünkü, da ma sab oya ngi ngyesilke Aesak.‡ Ka kólba alkamül-koke tónggapórrón
bóktan sab ingrino wankü akó oya olmalbobatalabkü metatómpükü, sab nidi
tóbabótóle oya kakóm.
20 A Isma-elónkwata, ka marü murrkrrua: turrkrru, ka sab oya bles ino. Ka sab
oya küppükü ino, oya ta akó amkoman abün olmalbobatal ilino. Oya sab 12 simanal
olmal kwarile, da i sab singüldü balngomól pam kwarile tibiób abün pamkolpam
amarrum, akó ka oya bwób ta inzan wirri ino.
21 A kürü ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan, ka wata sab Aesakónkü
metatómpükü ingrino, Serra sab ne olom ilngumile marünkü, ini tonarr sab pail."
22 God tóba bóktan nóma elakónórr Eibrra-amka, wa oyakagab we kwit kasilürr.
23 Wata ene ngürrdü, Eibrra-am yazebórr, tóba siman olom Isma-el, oya müótüdü
nidi tóbabótórr, akó wa tüób manie nibiób bumiógürr, blaman simanal oya
müótüdü, tibiób gyabi sopae singgalgónóm, oya Godzan yalórr.
24 Eibrra-am 99 pail nóma yarilürr, wa ini timam ugón ipadórr,
25 akó oya olom Isma-el ama ugón 13 pail yarilürr.
26 I nizana ene timam we ngürr ipadrri.
27 Akó ne simanal olmal Eibrra-amón müótüdü nidi tóbabótólórr, akó wa nibiób
bumióglürr manie mogob pamkolpamdógab, i blamana timam yazebóp ene ngürrdü.

18

Aüd Pama Eibrra-amón Asenóm Togobórr

1 [Lod] akó we okaka tübyónürr Eibrra-amka Mamrren* wirri nugup paldó, Eibrra-
am tóba palae müót mamtaedó abüs ururdü nóma mórran yarilürr.
2 Wa kwit nóma yazilürr, da módóga, wa aüd pam nósenóp bórrangde tóba obzek
kwata, ngibürr kan ngarkwat. Wa ibü nóma nósenóp, bupadórr, büsai-büsai we
wamórr, ibü basenóm. Wa wakósingül we nülkamülürr tüpdü, da obzek tüpdü
elkomólórr.
3 Da wa we bóktanórr wagó, "Gyaurka, kürü lod,† ma moba obzek kwata kürüka
ne morroal nóma seserró, da ma kya büsai moba zaget pam arrgrratgu.

† **17:15** *Serrae* akó *Serra* ngi, ibü küp darrpana: *balngomól kol.* God Serrae ngi imzazilürr ama Serra, igó angunüm wa, abün pamkolpam ngabkan wirri kol warile. ‡ **17:19** *Aesak* ngian küp módóga, *wa ngüóng apónda.* * **18:1** *Mamrre*, ma müsirrga ain bóktan 13:18 ngakanke. † **18:3** *lod*, oya küp módóga: *wirri pam.*

4 Kya kubó kari nae sokol ki sidüdnüm yabiób wapór bagulüm. E kya ini nugup murrdü ngón ngabagó.
5 Ka kubó kari brred pokopükü sidüdo. E küsil arüng iade ipüdane, da e kubó igósidi bazebke. E kürü palae müótüdüzan kuri togoba, da ka kya yabü zaget pama morroal tónggapónón yabüka."
Ene aüd pama wagó, "Tónggapó, ma enezan namüla."
6 Eibrra-am büsai-büsai Serraka we wamórr bóktanóm palae müótüdü. Wagó, "Büsai, ma aüd ngarkwat‡ morroal plaoa yazeb, da alkomen akó ngibürr taptapan plaoa imngul!"
7 Eibrra-am akó büsai-büsai wamórr ngabyón lar ne koralórr. Darrü morroal baritürrün [kau] kupo we upadórr, da tóba [leba zaget olom] we ekyanórr, büsai aungüm.
8 Ene kakóm, Eibrra-am ini kla simarrurr: karianbóka zürük bairrün kauan ngóm mor,§ kerrkyat ngóm mor, akó ne kau kupo yungürr. Da ene pam we nülinóp. Izan alo kwarilürr, Eibrra-am ibü bókyan-bókyan minggüpanan nugup murrdü zamngól yarilürr.
9 I oya we imtinóp wagó, "Ia marü kol Serra nego?"
Eibrra-am ibüka we yalkomólórr wagó, "We palae müót kugupidümo."
10 Ene pamdógab darrü LOD yarilürr, da ene wató bóktanórr wagó, "Ka sab pail, ini ngarkwat, amkoman tolkomolo marüka. Serra ugón siman olompükü warile!"
Serra ugón oya kakotagab arrkrru warilürr, palae müót mamtaedógab.
11 Eibrra-am akó Serra ugón blaman myang akó epep bairrün namülnürri. Serra ene olmal balngón ngarkwat arrgrratórrón warilürr.
12 Módóga, Serra ngüóng apónórr,* da tóbaka we bóktanórr wagó, "Kürü okómóp kolaea; ka epep kuri baina. Kürü sab olom alngumil ubia ia küpüde? Koke. Kürü müór ta myanga!"
13 Da LOD Eibrra-amka we bóktanórr wagó, "Serra ngüóng iade apóne, akó wa iade bóktóne wagó, 'Ka ia amkoman sab olom eseno? A ka go epepla!'
14 Ka LODla, darrü kla kürü obzek kwata müp babula tónggapónóm. Ka sab pail tolkomolo angrirrün ngarkwatódó. Serra ugón siman olompükü warile!"
15 Serran guma upadórr, da we balpinürr wagó, "Ka go koke ngüóng apóna!"
Da LOD bóktan we yalkomólórr wagó, "Üa! A ka ta umul baina, ma ngüóng apóna!"

Eibrra-am Godón Yatolórr, Sodom Kulain-gum

16 Ene solkwat, pama we bazebórr tótókóm. Eibrra-am ibü we nolngomólóp kwat-kwat, yawal boweanóm. I ogoblórr kókó Sodom wirri basirr nólgab esenóp buruburudü.
17 LOD tóba gyagüpi tótókde wagó, "Ka ia Eibrra-amkagab iniko, ka ne poko tónggapónóm kaindóla?
18 Oya olmalbobatala sab abün bairre akó sab wirri arüngpükü bórrónge ini bwóbdü, akó ka sab blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüpdü bles ninünümo oyakama.
19 Ka oyakagab koke iniko, ka ne poko tónggapónóm kaindóla, zitülkus ka oya amaikürrü tóba olmal akó olmalbobatal byalóm, kürü kwat mamoanóm, LOD nótókla. I sab morroal akó dümdüm tulmil nóma tómbapón kwarile kürü obzek kwata, da ka sab tómbapono ene morroal, ka Eibrra-amón ne [alkamül-koke bóktan] iliórrü."

---

‡ **18:6** *aüd ngarkwat*, Ibrru bóktane ma inzan angrirrüna: aüd *sea*. Aprrapórr 20 kilo plaoa kwarilürr. § **18:8** *karianbóka zürük bairrün kauan ngóm mor*, wamaka kubgu olgola. Mórrke-mórrke módóga: *yoghurt* ó *cream*.

18:8 Ibrru 13:2 * **18:12** Serra ngüóng apónórr, zitülkus wa amkoman koke yangunürr wa gaodó warilürr bikóm asenóm.

20 Da LOD Eibrra-amka bóktanórr wagó, “Sodom a Gomorra pamkolpama kari kolae
tonarr koke tómbapóndako, da ka ngibürrab yón taegwarr kuri arrkrrua, i nibióbka
tómbapóndako ini kolae tonarr.
21 Da ka errkyadan ola abindóla tai asenóm igó, i ia ene kolae tonarr
tómbapóndako, ka ngibürrab yón taegwarrzan arrkrrudóla. Ene kolae tonarr inzan
koke nóma yarile, da ka sab tai ugón umul baino.”

22 Ene pam nisa Eibrra-am akó LOD ibükagab we azyórri. I tib ama Sodombóna
aurrürri. A Eibrra-am wata LODón obzek kwata we zamngólórr.
23 Da Eibrra-am LODón minggüpanan we wamórr, da imtinürr wagó, “Ia ma sab
ene dümdüm ngyaben pamkolpam nümrüknümo ene kolae tonarr pamkolpampükü?
24 Aprrapórr ola ne 50 dümdüm ngyaben pamkolpama nóma ngyaben kwarile
ene wirri basirrdü, ia ma sab kulaino? Ma ia oya kolae tonarr koke arrgono ini
50 dümdüm ngyaben pamkolpamabbókamde?
25 Ma gyaurka ini poko sab tónggapón-gu: ene dümdüm ngyaben pamkolpam
akrranóm ene kolae tonarr pamkolpampükü! Dümdüm ngyaben pamkolpam dadan
tonarre angón-gu kolae tonarr pamkolpampükü! Ma ene poko sab gyaurka koke
tónggapón-gu! Ma ini blaman dudu tüpdü zaz nótókla, ma ia ⌊dümdüm tonarr⌋
koke tómbapón namulo?”

26 LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka ne 50 dümdüm ngyaben pamkolpam
nóma nósenónómo Sodom wirri basirrdü, ka sab ene dudu basirran kolae tonarr
arrgono ibübókamde.”

27 Eibrra-am akó we bóktanórr LODka wagó, “Gyaurka Lod, ka akó kya marüka
bóktanón, enana ka karimakurla marü obzek kwata amtinüm.
28 Aprrapórr ola ne 45 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma kwarile, a 50
koke, ia ma sab ene wirri basirrdü pamkolpam blaman kolae ninünümo ene 5
kolpamabbókamde?”

LOD bóktan yalkomólórr wagó, “Ka sab ene wirri basirr koke kulaino, ka ola ne 45
dümdüm ngyaben pamkolpam nóma nósenónómo.”

29 Eibrra-am akó LODón imtinürr, “Aprrapórr ma ne ola 40 dümdüm ngyaben
pamkolpam nóma nósenónómo, da ia?”

Da LOD bóktan yalkomólórr wagó, “Ola ne 40 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma
kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino.”

30 Da Eibrra-am akó we bóktanórr wagó, “Lod, ma gyaurka kürüka ngürsilüm bain-
gu. Ma kürü ok kino akó bóktanóm? Aprrapórr ma ne ola 30 dümdüm ngyaben
pamkolpam nóma nósenónómo?”

Da LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka sab ene wirri basirr koke kulaino, ka
ola ne 30 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma nósenónómo.”

31 Eibrra-am akó bóktanórr wagó, “Gyaurka, ka akó kya marüka bóktanón.
Aprrapórr ma ne ola 20 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma nósenónómo?”

LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Ola ne 20 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma
kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino.”

32 Eibrra-am akó we bóktanórr wagó, “Gyaurka, ma kürüka ngürsilüm bain-gu.
Kürü ubi kya akó dómdóm bóktanóma. Ola ma ne aprrapórr 10 dümdüm ngyaben
pamkolpam nóma nósenónómo?”

LOD wagó, “Ola ne 10 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma kwarile, ka sab
ibübókamde koke kulaino.”

33 LODón bóktana nóma blakónórr Eibrra-amdi, wa tóba kwata we wamórr. A
Eibrra-am we alkomólórr tóba ngyaben marrgudü.

19

Sodom Pamkolpamab Kolae Tonarr

1 Tai simaman nóma yarilürr, ene anerru nisa we abzilürri Sodom wirri basirrdü.
Lot ugón ene wirri basirran barrbün mamtaedó mórran yarilürr.* Wa ibü nóma
nósenórr, wa we bupadórr ibü asenóm. Wakósingül we nülkamülürr da obzek tüp
elkomólórr.
2 Da ibüka bóktanórr wagó, "Kürü lod† nis, ka yabü zaget pamla. Gyaurka, mi kya
kürü müótüdü ogobón. E kubó wapór ola bagulamke akó umtulamke ini irrüb. E
sab irrbianande türsümülamke tótókóm e nóla tótókdamli."
Da i we bóktarri wagó, "Koke, ki kubó popa pamkolpamab kwób bazen pokodó
umtuli."
3 A Lot arüng-arüng we natolórr, kókó dómdóm pokodó i ubi bairri, da i usakü we
ogobórr oya müótüdü. Ibünkü morroal alo we bamngulóp akó ist-koke brred. Da i
we elop.
4 Ibü utüm tótók küsil nóma yarilürr, Sodom wirri basirrdügab dudu pam, tai
küsildügaba kókó myang, Lotón müót kal-kal yangónóp.
5 Da i Lotka górrgónóp wagó, "Ei? Ene pam nis negamli, marüka nidi turri ini
irrüb? Ó-ó? Da ugó tümanik; kibü ubi usakü utüma!"
6 Lot we burruanórr ibü basenóm. Mamtaepükü murrausürr,
7 da ibüka we bóktanórr wagó, "Gyaurka, kürü gómdamal, e ini kolaean poko
tónggapón-gu!
8 Tübarrkrru, kürü óp olom nisamli, pampükü ut umul-kókamli. Ka kubó ibü
pulkakak tüdüdo yabüka, da ene kubó yabüka yarile, ia poko tónggapónóm inkü. A
ini pam nisdü darrü kla tónggapón-gu. Zitülkus módóga, i kürü murrdüzan namüli,
ka ibü kubó morroal ngankono."
9 I ma oyaka igó bóktónóp wagó, "Usi ane!" I akó we bóktónóp wagó, "Ini go mogob
pama tamórr, da wa ma mibü zaz bainüm iade kainda? Ki marüka kubó amkoman
kolaean kla tómbapórre, a we pam nisdü tai inzan koke!" Da i ma tai ugón Lotka
arüng ipüdóp, da oya kakota yanenónóp, mamtae kulainüm.
10 Módóga, ene anerru nisa Lotón kakotagab we amorratrri tibióbka müót
kugupidü, da mamtae murrausürri.
11 Da i ene pam, nidi bórranglórr müót mamtaedó, tai küsildügab kókó myang,
ilküküp we tümün ninóp, da ibü gaodó koke yarilürr ene müót mamtae asenóm.

Lot Tóba Olmalkolpükü Sodomgab Busorr

12 Ene pam nisa Lotón we imtirri wagó, "Ia marü ngibürr pamkolpam ala asiko?
Ia mónangal, simanal olmal, ópal olmal, ó minggüpanan kolpam asi nóma kwarile,
da ibü imarru algab,
13 zitülkus ki kubó ini wirri basirr kulaini. ⌊LOD⌋ ngibürrab yón taegwarr kuri
arrkrrue, ini basirr pamkolpama kolae tórrmen tulmil nibióbka tómbapóndako, da
wa kibü ugósüm zirrtapóne ini wirri basirr kulainüm."
14 Da Lot tóba ngul olom nisab ilküp pamdó we wamórr bóktanóm. Wa ibüka
we bóktanórr wagó, "Büsai! Ini bwób amgütam, zitülkus LOD ini wirri basirr
kulaindase!" A oya ngul olom nisab ilküp pam nisab gyagüpitótók igó yarilürr
wamaka, wa ibüka tiz poko bóktanda.

---

* **19:1** Ene anerru nisa Eibrra-ampikagab turrürri (18:22). Lot umul-kók yarilürr igó, i anerruamli, zitülkus pam buli turrürri. Ene tonarr, wirri basirran barrbün mamtae pamkolpamab kwóbbazen poko yarilürr. **19:1** Ibrru 13:2 † **19:2** *lod*, oya küp módóga: *wirri pam.*

15 Sisazan balgón yarilürr, ene anerru nisa Lotón arüngi we yalórri wagó, “Büsai,
moba olmalkol yazeb, da buso! Koke ne nóma, LOD kubó ini wirri basirr nóma kolae
sine, yabüpükü ta kubó kolae tirre!”
16 Wazan kalgüppókal atang yarilürr, ene pam nisa Lotón olmalkolpükü tangdó
emorrarri, da zidüm we imarrurri wirri basirrdügab, zitülkus LOD ibüka gyaur
yarilürr.
17 I ibü basirr kugupidügab nóma simarrurri, da darrü ene pama wagó, “Zidüm
algab busuam! Da kakóm azilgu. Ini buruburudü amilgu, a kubó podopükü bwóbdü
busuamke yabiób akrran-gum.”
18 Lot bóktanórr wagó, “Gyaurka, kürü lod, ola koke!
19 Ma moba obzek kwata kürüka morroal seserró, marü zaget olom, akó marü
gyaur asi yaril kürü arról zid ainüm, da ene podopükü bwóbdü ka ia busuo; ka
gaodó kokela ola abzilüm. Kürü ini kolaea kubó kórrpyene ini ao pokodó, da ka
nurrótoko.
20 Turrkrru, basirr aum módógase. Wirri kan kokea, kürü wa ola buso gaodóma.
Wata kari basirro, da ka kubó ola zid baino.”
21 Darrü ene anerrua oyaka bóktanórr wagó, “Taia, ka marü morroal mino, ma
kürü enezan kümtina. Ka kubó ene basirr koke kulaino, ma ne kwata bóktóna.
22 Da büsai ola busuam; ka ini tonarr gaodó kokela darrü kla tónggapónóm, kókó e
nóma babzilo ola.” (Ene basirr ngi igósidi ngyesilóp Zoarr. Oya küp módóga: “kari”.)

LOD Sodom akó Gomorra Kolae Nyónürr

23 Lot ene Zoarr basirr nóma emrranórr, abüs ugón banikürrün yarilürr.
24 Da LODón arünga kwitümgab kolae ilang urpükü ingülküp‡ we selókórr ene
wirri basirr nisdü, wamaka ngupa amilda.
25 Da wa ene basirr nis akó ene dudu buruburu, ume kyamül akó nugup zid blaman
nürrbitóp.
26 A Lotón kola kakota yazilürr, da kokrrap solt ingülküpüm we bümzazilürr
zamngólórrón.
27 Irrbianande darrü ngürr Eibrra-am türsümülürr, da we alkomólórr, wa LODón
obzek kwata ngaen-gógópan ne zamngólórr.
28 Eibrra-am olgabi nóma yazilürr Sodom akó Gomorrabóna, akó blaman ene
buruburu, da módóga, wirri amel-amel nokama tüngülürr ene bwóbdügab, wamaka
wirri buna baebda.
29 God ene buruburudü wirri basirr nis ene inzan nóma kolae nyónürr, wa gyagüpi
wamórr Eibrra-am ne klamóm yatorr. Da wa Lotón zid yónürr ene kolaedógab, wa
ene basirr nóma nümrükürr, Lot ne ngyaben yarilürr.

Lot akó Oya Óp Olom Nis

30 Solkwat, Lot tóba ngul olom nispükü Zoarr we amgatórr, ama podopükü bwóbdü
wamórr, zitülkus wa gum yarilürr Zoarróm ngyabenóm. Wa tóba olom nispükü
kugupi bapórrón wirri ingülküpdü ngyaben yarilürr.
31 Darrpan ngürr ngaen ngul oloma zoretódó we bóktanórr wagó, “Mibü aba
myang kuri baine, da ala myamem darrü pam babula müórüm ainüm akó olmal
basenóm, pamkolpamazan kaindako blaman bwób-bwób.
32 Yao, mi errkya mibiób ab waen amyandamli gorrgorran ngitanóm. Ene kakóm,
mi kubó usakü iade bazurruo. Ini tonarre, mibü küp elnga asi kwarile mibiób
abdógab.”

---

‡ **19:24** *kolae ilang ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *sulphur*. *Sulphur* aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaean ilanga. **19:25** Metyu 10:15; 11:23-24; Luk 10:12; 17:29; 2 Pita 2:6; Zud 7 **19:26** Luk 17:32

33 Ene irrüb, i tibiób ab waen emyarri. Ngaen ngul oloma we umtulürr tóba
abpükü. Aba ta koke umul bainürr igó, oloma nóma umtulürr akó nóma saogórr.
34 Akó darrü ngürr ngaen ngul oloma zoretbóka wagó, “Turrkrru, ka irrüb umtula
mibü abpükü. Da mi akó errkya ini irrüb waen amyandamli. Ini irrüb kubó e ma
usadi umtuli. Ini tonarre, mibü küp sab elnga asi kwarile mibiób abdógab.”
35 Da módóga, i akó tibiób ab we emyarri ene irrüb. Zoreta natókórr, abpükü
we umtulürr. Aba ta akó koke umul bainürr igó, oloma nóma umtulürr akó nóma
saogórr.
36 Da Lotón ngul olom nisa bikóm inzan tonarre nóserri tibiób abdógab.
37 Ngaen ngul oloma siman olom esenórr, da ngi we ngyesilürr Moab.§ Errkya*
Moabbóka ne pamkolpam ngibliandako, i oya küpko.
38 Akó zoreta ta siman olom ilngumilürr. Oya ngi we ngyesilürr Ben-Ami.† Errkya
Amon ne pamkolpamko, i oya küpko.

20

Eibrra-am akó Abimelek

1 Eibrra-am olgabi* we bupadórr, da zaorrón ngyabenkü inzan wamlórr, kókó
wa Negeb emrranórr, ⌊ngüin-koke bwób⌋. Wa kya karianbóka ini nis bwób aodó
ngyabelórr: Kades akó Syurr. Solkwat, wa akó we bupadórr, da mogob pamzan
Gerrarr wirri basirrdü bupso ngyabenóm wamórr.
2 Wa olazan ngyabelórr, wa pamkolpam igó nilóp tóba kolbóka wagó, wa oya
bólbóto. Da Abimelek, Gerrarr basirran king, tóba darrü zaget pam we zirrapónórr
Serran ódódóm oyaka. Da Abimelek we upadórr tóba kolóm.
3 Ene irrüb, God Abimelek-ka nusi we tamórr. God bóktanórr wagó, “Turrkrru!
Ma büdül pamla, zitülkus ma ne kol upuda, oya müór asine!”
4 Abimelek ma Serradi koke umturri, da wa we bóktanórr wagó, “⌊Lod⌋, ma wa
sab kürü iade kómkolo kólba pamkolpampükü? Ka umul-kók namüla igó, ka kolae
tonarr tónggapóna.
5 Eibrra-am tüób igó yarilürr wagó, ‘Wa kürü bólbóto,’ akó Serra ta tüób
inzan warilürr wagó, ‘Wa kürü bólbóta.’ Ka ini amkoman morroal moboküpi
tónggapóna.”
6 Lod ene dadan nusdü akó bóktanórr wagó, “Ka umulóla, marü gyagüpitótók
igósa, wamaka ma dümdümla, da ka marü mólena kürüka kolae tonarr tónggapón-
gum. Módóga, ka marü igósidi mürrmüta oya amurrgum.
7 Da errkyadan ene kol ugó walkomól tóba müórdü. Oya müór ⌊prropeta⌋, da
wa sab marünkü tóre eko-e, da ma sab igósidi ngyabelo. A ma ne oya koke
nóma walkomolo müórdü, ma umul namulo, ma sab nurrótoko moba blaman
pamkolpampükü.”
8 Irrbianande darrü ngürr Abimelek türsümülürr, tóba ngi pam we ngibaunürr, da
wa blaman kla we adrratórr ne pokoa tómbapónórr nusdü. Ene pam ta wirri guma
yazebórr.
9 Abimelek Eibrra-amón ngyaunürr, da we yalórr wagó, “Ma ia laró poko
tónggapóna kibüka? Ka marüka ia laró kolae tónggapóna, da ma kürü igósidi

§ **19:37** *Moab* ngian gyagüp inzana, wamaka Ibrru bóktan opor: *abdógab*. * **19:37** *errkya* wa ene tonarrbóka apónda, *Bwób Zitül* peba ugón wialómóp. † **19:38** *Ben-Ami* ngian küp módóga: *mibü óean küp*. I ene olom inzan ngi ngyesilürri, zitülkus Lot tóbanan óedó olom ilngumilürr. Solkwat tonarr, Amon akó Moab ibü pamkolpama metat gazirr kwarilürr Eibrra-amón olmalbobatalpükü. * **20:1** Eibrra-am ugón aprrapórr Ibrron amgatórr, Mamrren nugup ne kwarilürr. Ma müsirrga ain bóktan 18:1 ngakanke. **20:2** Bwób Zitül 12:13; 26:7

kyórrü wirrian kolae tonarr tónggapónóm kólba pamkolpampükü? Ma kürüka ne
kla tónggapóna, ma kokean ki tónggapóna!”
10 Da Abimelek Eibrra-amón imtinürr wagó, “Ma namügüm gyagüpi wama tiz
agósüm moba kolbóka?”
11 Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka kólbaka igó bóktan namülnürrü:
‘Darrü olom ini pokodó babulana Godón gum angónóm, da i sab kürü kómkólórre
kólba kolanbókamde.’
12 Ene go amkoman, wa ta kürü bólbóto: kibü darrpan ab, a aip ma koke. Da kürü
igósidi gaodó yarilürr oya amiógüm.
13 Kürü God nóma kyalórr kólba aban müót basirr amgatóm, ka oya we wyalórró
wagó, ‘Ma sab kürüka moba morroal tonarr inzan kwata pupain namülünke: mi
negama aurrli, ma igó byal namülünke magó kürübóka, “Wa kürü bólbóta.” ’ ”†
14 Módóga, Abimelek ene gyaur elklaza simarrurr: ⌊sip⌋, ⌊kau⌋, akó ópal a simanal
⌊leba zaget⌋ kolpam, da Eibrra-amón siliónürr. Serran ta we walkomólórr Eibrra-
amka.
15 Abimelek oyaka we bóktanórr wagó, “Turrkrru, ini ne bwóbe blaman kürüne;
ma ne tüp pokom ubi baino, da ma we ngyabelónke.”
16 Wa Serraka igó bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka marü bólbót 1,000 ⌊silba⌋
poko alióndóla, blaman marü pamkolpam igó byalóm wa, ma darrü kolae koke
tónggapóna. Ma errkya dümdümla.”
17-18 Abimelek Eibrra-amón kol Serran nóma upadórr, da LOD ini zitülkusdü olmal
balngón-kokean ngintinóp blaman kol Abimelekón müótüdü. Da Eibrra-am Godka
tóre we ekorr. God Abimelekón, oya kol akó leba zaget ngul olmal dólóng ninóp, da
arüng we nülinóp olmal balngónóm.

21

Serra Aesakón Ilngumilürr

1 ⌊LOD⌋ Serraka ⌊gail tonarr⌋ yarilürr, wa enezan bóktanórr. Wa oyankü
tónggapónórr, wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ okyanórr.
2 Serra bikóm ipadórr, da siman olom we ilngumilürr Eibrra-amón myangande, tai
we ngarkwatódó, God ne ngarkwat ngilianórr oya amtómólóm.
3 Eibrra-am tóba siman olom, Serra noan ilngumilürr oyankü, ngi we ngyesilürr
Aesak.*
4 Da oya God ne tulmil ekyanórr tónggapónóm, da wa Aesakón ⌊gyabi sopae ugón
singgapinürr⌋, wa 8 ngürr nóma yarilürr.
5 Eibrra-am 100 pail nóma yarilürr, Aesak ugón tómtómólórr oyankü.
6 Serra we bóktanórr wagó, “God kürü ngüóngan ngigütanórr barnginwómpükü.
Sab blamana nidi barrkrrue ini poko, i ta ngüóng korale kankü.
7 Ia nótó ki bóktóne Eibrra-amka wagó, ia Serra sab amkoman olom ngayóne?
“Darrü olom umul babul yarilürr Eibrra-amón azazilüm wagó, Serra sab olom
ngayóne. A errkya, ka ma oyankü olom kuri ilngumila, enana wa myangana!”

Eibrra-am Zirrnapónórr Agarrón akó Isma-el

8 Aesak morroal dódórr bailürr, kókó aipa ngómdügab ne ngürr amanikürr. Da
ene ngürr Eibrra-am ugón wirri garrirr tóre tónggapónórr.

---

† **20:13** Enana Eibrra-am amkoman poko bóktan yarilürr, wa Abimelekón ilklió iliólürr, zitülkus wa igó amkoman poko koke bóktanórr wagó, Serra oya kol warilürr. **21:2** Ibrru 11:11; Bwób Zitül 18:10, 14 * **21:3** *Aesak* ngian küp módóga: *wa ngüóng apónda*. **21:3** Bwób Zitül 17:17, 19; 19:12-15 **21:4** Bwób Zitül 17:12; Apostolab Tórrmen 7:8

9 A Serra Isma-elón esenórr, Izipt leba zaget kol Agarr ne olom ilngumilürr Eibrra-
amónkü, tóba olom Aesakón ngüóng angyalde.†
10 Da Eibrra-amón we yalórr wagó, “Ugó zirrzwapó ini leba zaget kol tóba
olompükü! Zitülkus módóga, kürü olom Aesak marü elklaza marü büdül kakóm
koke ki arrgrrüte ini leba zaget kolan olompükü!”
11 Módóga, ini bóktana Eibrra-amón wirri müp ekyanórr, zitülkus Isma-el ta oya
olom yarilürr.
12 A God Eibrra-amka we bóktanórr wagó, “Ma müp apadgu moba olomankwata
akó moba leba zaget kolankwata! Tónggapó marü Serra ne poko mile, zitülkus wata
sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngiblianórre.
13 A ka ta sab Isma-elón abün olmalbobatal ilino akó i tibióban kantrridü ngyaben
kwarile, zitülkus wa ta marü küpe.”
14 Irrbianande darrü ngürr Eibrra-am türsümülürr, Agarrón ngibürr alo kla
uliónürr, akó naepükü lar sopae bele, oya tupodó emelórr, da we zirrzwapónórr tóba
siman olompükü. Agarr a Isma-el we bupadürri, da ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ we apól
namülnürri. Ene ngüin-koke bwób Berrsyiba wirri basirr minggüpanan yarilürr.
15 Ene lar sopae beledó naea nóma blakónórr, Agarr tóba siman olom kari
tugupanan tiz bórean-bórean nugup murrdü ingrinürr.
16 Agarr tebe natókórr, da barrkyanan kan‡ we mórran-mórran bainürr. Wa
tóbaka bóktanórr wagó, “Ka kokela kólba olom asenóm nurrótókde.” Módóga,
yarrmurrande yónüm we bainürr, wa enezan mórran warilürr.§
17 God ene siman olom bóktan bómgól arrkrrurr, da ⌊Godón anerrua⌋ kwitümgab
Agarrka we tóbtanórr wagó, “Agarr! Ia laró müpa? Ma gumgu! God marü oloman
bóktan bómgól kuri arrkrrue wa utürrün nege.
18 Ugó bupa, olom zamngól-zamngólan ngita, da tangdó emoa zao-zao ainüm,
zitülkus ka sab oya abün olmalbobatal ilino akó i tibióban wirri kantrridü ngyaben
kwarile.”
19 Da God oya ilküp nis we nóbzelórr, da wa nae badu we esenórr. Wa ola natókórr,
lar sopae bele errngamórr, tóba olom we emyanórr.
20 Isma-el nóma dódórr bainürr, God oyaka asi yarilürr. Wa ngüin-koke
bwóbdüzan ngyaben yarilürr, wa bügür pamóm we bainürr.
21 Wa Parran ngüin-koke bwóbdüzan ngyaben yarilürr, aipa oya kol kwat we
tónggapónórr Izipt kantrri kol amiógüm. Da wa we zumiógürr.

Eibrra-am Alkamül-koke Ngyaben Bóktan Ingrinürr Gerrarr Kingpükü

22 Ene tonarrdó, Abimelek akó tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pam,
ngi Paekol, Eibrra-amka bóktarri wagó, “God mankü asine ma blaman ne poko
tómbapóndóla.
23 Da ma ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ugó tónggapó Godón obzek kwata. Ma sab
kürü myamem ilklió alión-gu kólba olmal akó olmalbobatalpükü. Ma kürü morroal
kyó ma ne kantrridü ngyabendóla mogob pamzan, ka marükazan namülnürrü
morroal tonarr.”
24 Da Eibrra-am bóktanórr wagó, “Ka arüng alkamül-koke bóktan igó
tónggapóndóla!”
25 Eibrra-am murrkurr bóktan sidódürr Abimelekka tóba darrü nae baduankwata,
Abimelekón zaget pama arüngi ne kla arrbainóp.

---

† **21:9** *Aesakón ngüóng angyalde*: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *Aesakdi barngindi.* **21:10** Galatia 4:29-30 ‡ **21:16** *barrkyanan kan*: Wirri pama bügüri kyab nóma amaike, ne ngarkwat aupe, Agarr tóba olomdógab inzan kan mórran-mórran bainürr. § **21:16** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *oloma yarrmurrande yónüm we bainürr.*

26 Da Abimelek we bóktanórr wagó, “Ka umul-kókla, ene poko nótó tónggapóne!
Ma kürü ngaen-gógópan koke küzazilürrü, a ka wata errkya arrkrrua.”
27 Módóga, Eibrra-am Abimelekón ngibürr ⌊sip⌋, ⌊gout⌋, akó ⌊kau⌋ iliónürr, da ene
kakóm, i nizana ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ we ingrirri.
28 Eibrra-am akó 7 sip kupo tibi-tibi irrbünürr.
29 Abimelek Eibrra-amón imtinürr wagó, “Küp ia laróga, ma ene 7 sip kupo tibi-tibi
iade amóna?”
30 Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini 7 sip kupo yazeb kürü tangdógab,
kürü amkoman angunüm ma kubó abino wagó, ini nae badu kótó ilüngürrü.”
31 Ene bwób ngi igósidi ngyesilóp Berrsyiba,* zitülkus ene pam nisa arüng alkamül-
koke tónggapórrón bóktan ola ingrirri.
32 Alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrina nóma blakónórr Berrsyibam,
Abimelek akó Paekol, tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pampükü, we alkomórri
ama Pilistia bwóbdü.
33 Ene kakóm, Eibrra-am darrü tamarrisk† nugup zid we irtümülürr Berrsyibam.
Eibrra-am ene pokodó LODón ngian we ngilialórr oya ótókóm, ⌊Ngarkwat-koke Arról⌋
God.
34 Eibrra-am Pilistia isab kantrridü mogob pama ngyaben yarilürr wirri kokrrap
ngarkwatóm.

22

God Eibrra-amón Apókórr Aesakónbókamóm

1 Ngibürr tonarr kakóm, God Eibrra-amón apókórr:* Wa ngisilianórr wagó,
“Eibrra-am!”
Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Ka inamüla!”
2 Da God we bóktanórr wagó, “Ma moba siman olom ipa, moba darrpanan olom,
ma noaka ubila moboküpdü, Aesak. Da wam, Morria tüpdü. Ola urdü dudu igasilke
kürü akyanóm darrü podo kwitüdü, ka marü sab umul mino.”
3 Da Eibrra-am irrbianande saogórr. Wa tóba ⌊donki⌋ tónggapónórr bupadóm. Wa
ibü yazebórr, tóba zaget pam nis akó tóba olom Aesak. Da gaodó ur nóma emótórr,
Godón akyan kla aungüm, wa we wamlórr ene pokodó, God nóla tótókóm yalórr.
4 Aüd ngim ngürrdü, Eibrra-am singül kwata nóma yazilürr, ene bwób barrkyanan
kandógab esenórr.
5 Da wa tóba zaget pam nisdü we bóktanórr wagó, “E ae namülam, ini donkipükü.
Ka kólba olommokurpükü tótókdóla aum, Godón ⌊ótókóm⌋, da ki kubó akó tolkomóli
yabüka.”
6 Eibrra-am ur kur ipadórr akyan kla aungüm, da Aesakón tupodó we emngyelórr.
A wa tüób ur setan kla a turrik nüpadórr. Da i nizana darrpan mün aurrnürri.
7 Da Aesak tóba abdó Eibrra-amka bóktanórr wagó, “Ba!”
Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Ia, kürü olom?”
Aesak imtinürr wagó, “Ma turrkrru, mibü ur setan kla akó ur kur asine, a mibü
ma ⌊sip⌋ kupo nega aungüm Godón akyanóm?”
8 Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Mibü kalma God sip kupo tüób tókyene
aungüm, kürü olom.” Da i nizana darrpan mün we aurrnürri.

---

* **21:31** *Berrsyiba* ngian aprrapórr nis küp módógamli: *badu, arüng alkamül-koke bóktan ne tónggapórri*, ó *badu 7dógab*. † **21:33** *tamarrisk* kari pórngae nugupa, murrüm arit kwarilürr. Eibrra-am ene nugup irtümülürr pamkolpam amtyanóm ene Godón ⌊ótók⌋ bwób yarilürr. * **22:1** *God Eibrra-amón apókórr*, wa igó poko bóktanda wagó, *God Eibrra-amón wirri müp kla tónggapónóm yalórr, asenóm wagó, ia Eibrra-am oya amkoman angunda.* Mórrke-mórrke módóga: *tested.*

9 Ene bwób nóma emrrarri, God Eibrra-amón ne bwóbüm yalórr, Eibrra-am ⌊alta⌋
ola elórr. Ene kakóm, Eibrra-am ur yazebórr, da dümdüm irrbülürr ene alta kwitüdü.
Tóba olom Aesakón nizan tang akó wapór nis sye-i we nómelóp, kwit yónürr da dudu
we igasilürr altadó, setan-koke ur kwitüdü.
10 Tang adrratórr, da turrik ipadórr Aesakón amkalóm. 11 ⌊LODón anerrua⌋
kwitümgab we ngisilianórr wagó, "Eibrra-am, Eibrra-am!"
Eibrra-am bóktanórr wagó, "Ka inamüla."
12 Anerrua bóktanórr wagó, "Ma moba tang olomdó angrin-gu! Oyaka darrü poko
tónggapón-gu. Ka errkya kuri umul baina, ma Godón gum angóndóla, zitülkus ma
moba olom kürü gum-koke yangóna, marü ne darrpanan olome."
13 Eibrra-am kwit yazilürr, da módóga, siman sip we esenórr banómórrón nugup
kopodó, oya gara bongreanórr nugup tizdü. Da Eibrra-am wamórr, ipadórr, alta
kwitüdü dudu igasilürr aungüm Godón akyanóm tóba oloman pabodó.
14 Eibrra-am ene bwób ngi we ngyesilürr wagó, "⌊LOD⌋ mibü aliónda." Da errkya†
ini tonarr, pamkolpama inzan bóktandako wagó, "LODón podo kwitüdü, wa sab mibü
inzan tüliónórre."
15 LODón anerrua Eibrra-amka akó nis ngim tóbtanórr kwitümgab
16 wagó, "LOD inzan bóktanda: zitülkus ma ini kla tónggapóna, akó ma moba olom
kürü gum-koke yangóna, marü ne darrpanan olome, ka kólbanan ngidü igó ⌊arüng
alkamül-koke bóktan⌋ ingrino:
17 ka sab marü amkoman bles mino. Ka marü olmalbobatal sab abün ninünümo
ini wimurrzanko kwitüm akó nóreszanko malu kabedó. Marü olmalbobatala sab ibü
wirri basirr azeb kwarile, usakü nidi bókrróne.
18 Marü olmalbobataldógab, ini tüpdü blaman bwób-bwób pamkolpama sab
morroal ipüdórre,‡ zitülkus ma kürü bóktan kuri amiga."
19 Da i we alkomórri zaget pam nisdü. I blamana we bakolórr ama Berrsyiba.
Eibrra-am ola ngyabelórr ene tonarr.

Na-orrón Olmalbobatal

20 Ngibürr tonarr kakóm, Eibrra-amón darrü oloma izazilürr wagó, "Turrkrru!
Milka simanal olmal balngónórr Na-orrónkü, marü zoret:
21 Uz, ngaen pam, Buz, oya zoret, Kemuel (Arramón ab),
22 Kesed, Azo, Pildas, Yidlap, akó Betuel."
23 Betuel Rrebekan ab yarilürr. Milka ini 8 simanal olmal balngónórr Na-orrónkü,
Eibrra-amón zoret.
24 Na-orrón solo kol, ngi Rreuma, oyankü ta simanal olmal balngónórr: Teba, Ga-
am, Ta-as, akó Ma-aka.

23

Eibrra-am Tüp Poko Amiógürr Serran Büdül Angrinüm

1-2 Serra 127 pail nóma warilürr, wa ugón nurrótókórr Kirriat Arrba wirri basirrdü
(darrü ngi módóga: Ibrron), Keinan tüpdü. Eibrra-am palae müótüdü bangrinürr
yón amtom akó yón gyaurüm tóba kol Serrakamóm.
3 Da Eibrra-am tóba kolan büdüldügab bupadórr, da wa we bóktanórr Et
pamkolpamdó wagó,
4 "Ka mogoba bupso ngyabendóla yabü aodó. Yabü ia darrü tüp poko babula
yabükagab amiógüm? Ka igósidi kubó kólba kol büdül gapókdó ola ungrino."

22:9 Zeims 2:21 † **22:14** *errkya* ene tonarrbóka apónda, *Bwób Zitül* peba ugón wialómóp. **22:17** Bwób Zitül 26:3; Ibrru 6:13-14 ‡ **22:18** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *Blaman bwób-bwób pamkolpama sab kürü kümtinórre ibü bles ainüm, ka marü olmalbobatalzan bles nyónarre, ...* **22:18** Bwób Zitül 12:3; 28:14; Apostolab Tórrmen 3:25 **23:4** Ibrru 11:9, 13; Apostolab Tórrmen 7:16

5 Et pamkolpama bóktan we yalkomólóp Eibrra-amka wagó,
6 “Wirri pam, kibü turrkrrunünüm. Ma wirri arüng balngomól pamla kibü aodó. Ma moba kol büdül kibünüm morroalan ingülküpdü tónggapórrón gapókdó ungrino. Darrü oloma kubó koke badóle marü gapók akyanóm moba kol büdül angrinüm.”
7 Da Eibrra-am bupadórr, wakósingül nülkamülürr, tóba singül we tüp elkomólórr Et pamkolpamab obzek kwata, ene tüp pamkolpam nidi kwarilürr.
8 Bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü ne ubi asi nóma yarile kürü kolan büdül büb angrinüm yabünüm darrü gapókdó, da kürü bóktan tübarrkrru; e kubó kürü ngidü Eprronón imtinamke, Zoarrón siman olom.
9 Ene igósüm, wa kubó sel sine Makpela bwóbdü oya nadü kugupi apórrón wirri ingülküpse, oya ngaon bwób ngarkwat negse. Wa kürü ene tüp poko ki kókya yabü ilküpdü, tóba dudu angrirrün darrem ngarkwatódó, kibü blamanab gapók bwóbüm yabü aodó.”
10 Eprron ola asi yarilürr ene mórran pokodó tóba Et kolpampükü, ene wirri basirran barrbün mamtaedó. Wa bóktan yalkomólórr Eibrra-amka blaman pamkolpamab obzek kwata wagó,
11 “Koke, kürü wirri pam, kürü kurrkrru. Ka marü ene tüp poko akyandóla, ó ka marü ene kugupi apórrón wirri ingülküppükü akyandóla ene tüp pokodó. Ka akyandóla kólba pamkolpamab obzek kwata. Gapókdó ungri moba kol büdül.”
12 Eibrra-am akó wakósingül nülkamülürr, da singül tüp elkomólórr ene tüp pamkolpamab obzek kwata,
13 ó bóktan we yalkomólórr Eprronka ibü blamanab arrkrrum wagó, “Gyaurka. Marü ubi ne nóma yarile, kürü kurrkrru. Kubó ka dudu darrem kla nókyenónómo ene tüp pokoankü. ⌊Sipa⌋ kürükagab, da ka kubó ola kólba kol büdül ungrino.”
14 Eprron bóktan yalkomólórr Eibrra-amka wagó,
15 “Kürü wirri pam, kürü kurrkrru; ene tüpan ngarkwat módóga, 400 ⌊silba⌋ mani poko. Mi gódamiamli; kürüka akó marüka ene wirri ngarkwat kokea. Ene marü mobakama. Ungri moba kol büdül gapókdó.”
16 Eibrra-am abinürr Eprronón bóktandó. Wa 400 silba mani pokoab müp ngarkwat we ipadórr, Eprron ne ngarkwat ngilianórr Et pamab obzek kwata. Ene silba mani pokoab müp we ngarkwatódó yarilürr, bumióg bwóbdü ne ngarkwatódó ingrinóp.
17 Da Eibrra-am Eprronón tüp poko ene inzan amiógürr Makpela bwóbdü, abüsa nólgabi banikda Mamrre bwóbdügab. Wa tüp, ene kugupi apórrón wirri ingülküp, akó blaman ne nugup zid kwarilürr yazebórr, tai kókó tüp poko ngarkwat ne yarilürr.
18 Ene elklaza Eibrra-am ugón yazebórr Et kolpamab obzek kwata, nidi togobórr wirri basirran barrbün mamtaedó.
19 Ene kakóm, Eibrra-am tóba kol Serran gapókdó we ungrinürr Makpela tüp pokodó, abüsa nólgabi banikda Mamrre bwóbdügab (ene wa Ibrron), Keinan tüpdü.
20 Et pamkolpama ene tüp poko akó kugupi apórrón wirri ingülküp Eibrra-amón tangdó inzan ugón ingrinóp, tóba pamkolpamab gapók balüng bwóbüm.

24

Eibrra-am Aesakón Kol Kwat Tónggapónórr

1 Eibrra-am amkoman tai myang yarilürr ene tonarrdó. Oya ⌊LOD⌋ bles yónürr blaman kwata.
2 Darrpan ngürr Eibrra-am bóktanórr tóba müótüdü singüldü zaget pamdó, Eibrra-amón elklaza nótó ngabkalórr, wagó, “Moba tang kürü waurr grasana zirrsapó.

3 Ma kürünkü ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ singri errkyadan LODón ngidü, tüp
a pülpül God: ma sab kürü siman olomankü darrü kol kokean tududo aini Keinan
pamkolpamab ópal olmaldógab, ka nisakü ngyabendóla.
4 A ma sab wamo kürü kólbanan tüpdü, akó kürü kólbanan zitül kolpamdó. Ma
sab kürü siman olom Aesakónkü kol olgabi upudo."
5 Oya zaget pama imtinürr wagó, "Ka sab ia kaino, ene kol ne sab ubi koke nóma
warile kürüka akyanóm ini bwóbdü? Ia ka sab marü olom Aesakón yalkomolo ene
bwóbdü, ma nólgab tamórró?"
6 Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, "Ma umul-umul namulo, ma kürü olom sab
kokean yalkomolo ola.
7 Da LOD, kwitüm God, kürü nótó küdódürr kürü aban zitül pamkolpamdógab
akó kólba amtómól tüpdügab, wa kürüka arüng alkamül-koke bóktan igó tóbtanórr
wagó, 'Ka sab ini tüp marü olmalbobatal nókyenónómo.' Wa tóba anerru singül
kwata zirrapóndase, igósüm ma sab kol olgabi upudo kürü siman olomankü.
8 Ene kol ne sab ubi koke nóma warile mankü tótókóm, ma sab bago-o kürü
ene arüng alkamül-koke bóktandógab. A ma sab kürü siman olom ola kokean
yalkomolo."
9 Eibrra-amón zaget pama tóba tang tóba wirri paman waurr grasana zirrapónórr,
da wa tóba arüng alkamül-koke bóktan ingrinürr, oya Eibrra-am ne bóktan ekyanórr
inikwata.

Eibrra-amón Zaget Pama Rrebekan Omrranórr

10 Eibrra-amón zaget pama 10 ⌊kamel⌋ yazebórr tóba wirri paman kameldógab, da
wa abün morroal elklazapükü bupadórr, ama Mesopotamia* bwóbdü wamlórr, ene
wirri basirrdü Eibrra-amón zoreta Na-orr nóla ngyabelórr.
11 Wa ola nóma abzilürr, da kamel mórran-mórran ninóp nae badu minggüpanan,
wirri basirr kalkuma; ugón simam yarilürr, kolab nae bait ngarkwat nóma amrranda.
12 Zaget pama tóre ugón ekorr wagó: "LODóe, kürü wirri pam Eibrra-amón God,
gyaurka, ma kürü kókya errkya ini ngürr ka nebókamóm tama, akó ma morroal
tonarr okaka simzazilke kürü wirri pam Eibrra-amka.
13 Ka zamngólórrón inamüla, nae badu kabedó. Küsil kola bausdako ene wirri
basirran pamkolpamdógab nae baitüm.
14 Kubó inzan ki yarilün: ka kubó ne küsil koldó bóktono kagó, 'Gyaurka, moba
nae bele tüp solkomól kürü anónóm', akó wa ne kubó nóma bóktóne wagó, 'Enó,
akó ka kubó marü kamel ta nae nómyenónómo,' da wata wató ki waril, ma ne kol
zumanike moba zaget pam Aesakónkü. Inzande, ka kubó umul namulo wagó, ma
morroal tonarr kuri pupo sina kürü wirri pamdó."
15 Ene zaget pamazan tóre yarilürr, da módóga, Rrebeka ugón katókórr ene wirri
basirrdügab, tóba mariti tónggapórrón nae bele tupodó sidódlórr. Wa Betuelón óp
olom warilürr. Betuel Milkan siman olom yarilürr. Milka Na-orrón kol warilürr.
Na-orr Eibrra-amón zoret yarilürr.
16 Rrebeka kari agurr ngulmokur koke warilürr. Wa müór amióg ngarkwatódó
warilürr, pampükü ut umul-kók. Nae badudü abinürr, nae bórrngamórr tóba mariti
tónggapórrón nae beledó, akó tügasilürr.
17 Eibrra-amón zaget pama büsai-büsai wamórr oya asenóm ó oya we umtinürr
wagó, "Gyaurka, ma ia kürü nae sokol koke kókyeno anónóm marü nae beledógab?"
18 Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Taia, kürü wirri pam, ugó enó." Wa tóba mariti
tónggapórrón nae bele büsai solkomólórr ama tangdó. Da wa oya nae we emyanórr.

---

* **24:10** *Mesopotamia*, ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *Arram Na-arra-im.* Ene ngian küp módóga Ibrru bóktane: *Arram pamkolpamab kantrri, nis tobarr nis aodó ne pokoa.* Ene nis tobarr nis ibü ngi módógamli: Taegrris akó Yuprreitis.

19 Oya nae amyana nóma blakónórr, wa bóktanórr wagó, “Marü kamel ka ta kubó
nae nómenónómo, kókó ibü nae anón ubia nóma blakóne.”
20 Wa büsai nae ekanórr, ne nae bórrngamórr nae beledó, ama wirri nae kurrópdü.
Wa akó büsai natókórr nae badudü, ngibürr nae baitüm kamelabkü anónóm, kókó
blamana ngarkwatódó nae enenóp.
21 Ene zaget pama oya piküpan ngazokalórr umul bainüm wagó, LOD oya agóltagól
ia morroal küppükü kuri sine, ta ia koke.
22 Ene kamelab nae anóna nóma blakónórr, zaget pama ⌊gold⌋ syók rring† ipadórr,
oya syókdü angrinüm, akó nis gold tang püid‡ tang nisabkü ipadórr.
23 Wa we umtinürr wagó, “Ma ia kürü koke kilo, ma noan óp olomla? Ia marü aban
müótüdü ut kan asine kibü utüm ini irrüb?”
24 Rrebeka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Betuelón ngul olomla. Milka Betuelón
ilngumilürr Na-orrkagab. Ka Na-orr akó Milka ibü bobatla.
25 Kibü müótüdü kamelab ut akó alo kan asise, akó yabü ta kan asise utüm kinkü.”
26 Ene zaget pama wakósingül nülkamülürr, singül tüp elkomólórr, da LODón we
⌊ótóklürr⌋.
27 Wa bóktanórr wagó, “Mi blamana LODón yagürnórre, kürü wirri pam Eibrra-
amón God. Wa tóba morroal tonarr koke irrmatórr kürü wirri pamdógab akó wa
koke alkamülürr, wa kürü wirri pam ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ekyanórr. A kótó,
LOD kürü dümdüm kolngomóle kólba wirri paman zoretan müót kolpamdó.”
28 Rrebeka busorr müótüdü, tóba aipan müót kolpam büzazilüm ne pokoa
tómbapóne.
29 Rrebekan siman bólbót asi yarilürr. Oya ngi Leiban. Wa büsai-büsai wamórr
Eibrra-amón zaget pam sisingül akyanóm nae badudü.
30 Wa bólbótan syókdü ne rring akó nizan tangdó tang püid nóma nósenóp akó
nóma arrkrrurr oya bólbóta ne poko izazilürr, pama oyaka ne poko bóktanórr, da we
wamórr ene pamdó, da módóga, oya we esenórr kamel minggüpanan zamngólórrón
nae badu kabedó.
31 Leiban oyaka bóktanórr wagó, “Yao, mató ma bles airrünla LODkagab. Ma aini
iade zamngóldóla? Ka müót kuri tónggapóna akó ka ut bwób tónggapóna marü
kamelabkü.”
32 Eibrra-amón zaget pama müótüdü wamórr. Leibanón zaget pama elklaza
selókóp kamelab büb kwitüdügab. I kamelab büdül twal§ akó alo kla tübarrmünürr,
akó nae sidüdóp Eibrra-amón zaget pamankü akó wa ne pampükü tamórr, ibü wapór
bagulüm.
33 Leibanón zaget pama alo sirrbünóp oya obzek kwata. Wa bóktanórr wagó, “Ka
ngaen-gógópan koke elo-o, kókó ka kubó adrrüto, ka ne bóktanankwata tama.”
Leiban bóktan yalkomólórr wagó, “Taia. Kibü kya kóbó tüzazilnüm!”
34 Da wa bóktanórr wagó, “Ka Eibrra-amón zaget pamla.
35 LOD kürü wirri pam ngaru bapón-koke bles syónürr. Wa wirri mórrel pamóm
kuri baine. LOD oya we kla kuri siliónürr; ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋, ⌊kau⌋, silba a gold, zaget
pam a zaget kol, akó kamel a ⌊donki⌋.
36 Kürü wirri paman kol Serra epep nóma warilürr, siman olom ilngumilürr
oyankü. Eibrra-amón blaman ne elklaza kwarilürr, wa tóba siman olom kuri iliónürr.

---

† **24:22** *rring*: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü ini poko asine: *oya müp darrpan beka.* Beka Isrrael pamkolpamab müp atanin ngarkwat kla yarilürr. Oya ngarkwat 5 akó poko grrem ngarkwat yarilürr. Darrpan beka gold wirri darrem yarilürr. ‡ **24:22** *tang püid*: Ngibürr Godón Bukdü ini poko asine: *ibü müp 10 syekel darrpan-darrpan.* Syekel wa Isrrael pamkolpamab müp atanin ngarkwat kla yarilürr. 10 Syekel 110 grrem ngarkwat koralórr. 10 syekel ⌊silba⌋ wirri darrem kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga, *shekel.* § **24:32** *büdül twal* alo klama kamelankü, dakla ta ut klama.

37 Kürü wirri pama kyalórr oyankü arüng alkamül-koke bóktan angrinüm wagó,
‘Ma sab kürü siman olomankü kol kokean upudo ini Keinan pamkolpamab ópal
olmaldógab, ka nibiób tüpdü ngyabendóla.
38 A ma kürü aban kolpamdó wam, akó kürü kólbanan zitül zonaretaldó, kol
amkünüm kürü siman olomankü.’
39 Ka Eibrra-amón imtirrü kagó, ‘Ka sab ia kaino, ini kola ne kürüka koke nóma
tókyene?’
40 Da Eibrra-am bóktanórr wagó, ‘LOD, ka ne Godpükü agóldóla, sab tóba anerru
zirrsapóne marü ene kwat küppükü ainüm. Ene igósüm, ma sab kol upudo kürü
kólbanan zitül zonaretaldógabi akó kürü aban kolpamdógab.
41 Sab, ma kürü zitül kolpamdó nóma wamo, ma ene arüng alkamül-koke
bóktandógab bago-o, enana i sab bangórre oya akyanóm marü. Ma sab igósidi bago-
o.’
42 “Ini ngürr ka nae badudü nóma tama, ka tóre inzan ekoa kagó, ‘LODóe, kürü
wirri pam Eibrra-amón God, marü ubi ne nóma yarile, gyaurka, ma kürü kwat
dümdüm sekya, ka nebókamóm tama.
43 Errkyadan ka zamngólórrón inamüla nae badu kabedó. Ngulmokura kubó nóma
tubrrune nae aitüm, akó ka oyaka nóma bóktono kagó, “Gyaurka, ma ia kari nae
sokol koke kókyeno anónóm moba nae beledógab?”
44 Wa ne kubó nóma bóktóne wagó, “Enó, akó ka marü kamelabkü ta kubó
nae baito,” da wata wató ki waril, LOD ne kol zumanike kürü wirri paman siman
olomankü.’
45 “Ka tóre nóma elakónóma kólba moboküpdü, Rrebeka ugón tubrrune. Mariti
tónggapórrón nae bele tupodó sidüde. Wa we abine badudü akó nae ite. Ka oyaka
bóktóna kagó, ‘Gyaurka, kya kürü nae sokol kókya anónóm.’
46 Wa büsai nae bele tupodógab sabine, da we bóktóne wagó, ‘Ugó enó! Ka kubó
marü kamel ta nae nómenónómo.’ Ka enóna, akó wa kamel ta nae nómyerre.
47 Da ka oya we umtina wagó, ‘Ma ia noan óp olomla?’ Wa bóktan salkomóle wagó,
‘Ka Betuelón ngul olomla. Milka Betuelón ilngumilürr Na-orrkagab. Ka Na-orr akó
Milka ibü bobatla.’ Da ka oya syók rring zotena, akó tang nis tang püid nótena.
48 Ka wakósingül nülkamüla, singül tüp elkomóla, LODón we ótók namüla. Ka
LODón yagüra, kürü wirri pam Eibrra-amón God, kürü nótó kolngomóle dümdüm
kwatana kürü wirri paman zoretan óp bobat apadóm Eibrra-amón siman olomankü.
49 Ma ne ubi nóma baino morroal tonarr kürü wirri pam amtyanóm amkoman
moboküpi, da ma kürü kyal. Koke ne nóma, gyaurka, kürü ma umul-umulan ngigüta.
Igósidi ka ma sab gyagüpitótók ipudo nadü kwat mamoanóm.”
50 Leiban a Betuel bóktan yalkomórri wagó, “Ini LODkagaba. Ki myamem darrü
poko koke bóktóni marüka, ia morroal o kolae.
51 Da wóni, Rrebeka. Upa da ugó wam! Wa sab marü wirri paman siman oloman
kolóm ki bai, LOD tüób enezan emtyanórr.”
52 Eibrra-amón zaget pama ibü bóktan nóma arrkrrurr, wa wakósingül
nülkamülürr akó singül tüp elkomólórr LODón obzek kwata.
53 Da Eibrra-amón zaget pama gold akó silba tómbapórrón büb püti ain kla yusürr
akó dokyanan mórrkenyórr, da Rrebekan ⌊gyaur kla⌋ uliónürr. Wa akó simam naret
akó aip morroalan wirri darrem gyaur kla nüliónürr.

Rrebekan Pamkolpama Morroal Tonarre Zirrzwapónóp

54 Da Eibrra-amón zaget pam akó wankü nidi kwarilürr, ibü alongalo we yarilürr.
Akó ene irrüb we amaikóp. I nóma tübarsinürr, Eibrra-amón zaget pama bóktanórr
wagó, “Kürü ugó zirrkapónam kólba wirri pamdó.”

55 Da Rrebekan siman bólbót akó aipa bóktan yalkomórri wagó, “Kya ini ngul olom
kinkü ae ki warilün aüd ngürrüm, ó aprrapórr 10 ngürr. Ene ngürr kakóm, wa sab
ugón ki nató.”
56 Eibrra-amón zaget pama ma bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü arrmatgu. LOD
kürü kwat wató morroal küppükü sine. Kürü ugó zirrkapónam kólba wirri pamdó
alkomólóm.”
57 Rrebekan aip a bólbóta bóktarri wagó, “Kya tóba kóbó ngizaunam, da mi kubó
umtirre, wa kubó ia warile.”
58 I Rrebekan tibióbkagab ngizaunóp, da umtinóp wagó, “Ma ia ubi baina ini
pampükü tótókóm?”
Rrebeka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka ubi baina tótókóm!”
59 I Rrebeka akó oya ngakan zaget kol* ibü nilóp Eibrra-amón zaget pampükü
tótókóm, akó wa ne pampükü tamórr.
60 I Rrebekan bles winóp ini bóktan oporpükü wagó,
“Kibü bólbót, marü sab abün olmal ki kwarilün,
akó marü sab atang-koke olmalbobatal ki kwarilün.
Marü olmalbobatala sab ene pamab basirrpükü idi ki yazebnóm, usakü nidi
bókrróne!”
61 Rrebeka tüób akó tóba zaget ngul olmala elklaza tómbapónóp, da kamelab
kwitüdü we bamselórr. I zaget paman solkwat we zutalórr. Eibrra-amón zaget pama
Rrebekan ene inzan upadórr. Da i ene bwób we amgütóp.

Rrebeka Aesakón Kolóm Bainürr

62 Aesak tóba ngyaben marrgu ama we tónggapónórr Negeb [ngüin-koke bwóbdü],
Keinan tüpdü. Da wa Be-err La-ae Rro-i† nae badu amgatórr.
63 Darrpan ngürr, ene simam abüs, wa popa agólóm wamórr pórrpótyapdó, da
kwit nóma yazilürr, wa kamel nósenóp tóbakabóna tótókde.
64 Rrebeka kwit nóma sazilürr, Aesakón sesenórr, da wa we tübinürr tóba
kameldógab,
65 ó Eibrra-amón zaget pam we imtinürr wagó, “We ia nadü pama tótókda mibü
basenóm ini pórrpótyapdó?”
Ene zaget pama bóktan yalkomólórr wagó, “We kürü wirri pame.” Rrebeka tóba
obzek ngalao mórrkenyórr poko ipadórr, tóba obzek ngablaorr.‡
66 Ene zaget pama adrratórr Aesakka, blaman wa ene ne poko tómbapólórr.
67 Ene kakóm, Aesak Rrebekan Serran palae müót kugupidü udódürr. Wa Rrebekan
tóba kolóm we upadórr. Oya [moboküpdü ubi] oyaka yarilürr. Rrebeka Aesakón zao-
zao yónürr tóba aip Serran büdülankwata.

25

Eibrra-amón Ngibürr Olmalbobatal

1 Eibrra-am darrü kol akó zumiógürr, ngi Keturra.
2 Wa Eibrra-amónkü simanal olmal balngónórr: Zimrran, Zoksan, Medan, Midian,
Isbak, akó Sua.
3 Zoksan ibü abóm bainürr: Syeba akó Dedan. Da Dedanón olmalbobatal idi
kwarilürr: Asyurr pamkolpam, Letus pamkolpam, akó Leum pamkolpam.
4 A Midianón simanal olmal idi kwarilürr: Epa, Eperr, Anok, Abida, akó Elda-a. Ini
blaman Keturran olmalbobatal koralórr.

---

* **24:59** *ngakan zaget kol* ene zaget kol warilürr, Rrebekan ngómdü nótó ungrinürr akó oya ngakan warilürr, wa kari olom nóma warilürr. † **24:62** *La-ae Rro-i* ngian küp módóga: *Arról God, Kürü Nótó Ngakanda, Oya Nae Badu.* ‡ **24:65** Ibrru kolan bókam tumtum yarilürr tóba obzek ngablaom mórrkenyórr poko-e, i ene pampükü baserre, wa ne pam ki amige.

5 Eibrra-am Aesakónkü blaman kla bimgatórr oya ne kla koralórr.
6 A wa enezan ngyabelórr, Eibrra-am tóba ngibürr simanal olmal gyaur kla nülinóp,
wa nibiób balngenórr ngibürr koldó. Da ibü metatómpükü we zirrnapónóp tóba
olomdógab, Aesak, abüsa nólgabi banikda, ene tüpdü.

Eibrra-amón Büdül

7 Eibrra-am blaman kókó 175 pailüm ngyabelórr.
8 Wa dómdóm ngón we semanórr, da nurrótókórr wirri kokrrap ngyaben kakóm,
oya ne abün morroal pail kwarilürr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi
nurrbarinóp.
9 Oya olom nis Aesak a Isma-el oya Makpelan kugupi apórrón wirri ingülküpdü
gapókdó ingrirri, Eprronón tüp pokodó, Zoarrón siman olom, tüób Et pam, abüsa
nólgabi banikda Mamrre bwóbdügab.
10 Ene wa we tüp pokoa, Eibrra-am ne kla amiógürr Et pamdógab. Eibrra-amón
we ingrirri oya kol Serra ne warilürr.
11 Eibrra-amón büdül kakóm, God oya olom Aesakón bles syónürr. Da Aesak Be-err
La-ae Rro-i badu minggüpanandó we ngyabelórr.

Isma-elón Olmalbobatal
(1 Krronikol 1:28-31)

12 Ini Isma-elón olmalbobatalab ngiko, Eibrra-amón siman olom Agarrkagab. Agarr
wa Serran ⌊leba zaget⌋ kol warilürr, tüób Izipt kol.
13 Ini wa ama Isma-elón simanal olmalab ngiko (igó arrbürrün, ngaen pamdógab
kókó blakón pam amrran): ngaen pam Nebayot, Kedarr, Adbe-el, Mibsam,
14 Misma, Duma, Masa,
15 Adad, Tema, Zeturr, Napis, akó Kedema.
16 Ini Isma-elón simanal olmalab ngiko. 12 Zitül singüldü balngomól pamóm idi
bainóp. Ibü kolpama tibiób basirr akó marrgu we ngi ngibasilóp.
17 Isma-el blaman kókó 137 pailüm ngyabelórr, da wa tóba dómdóm ngón we
semanórr, da we nurrótókórr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi
nurrbarinóp.
18 Oya olmalbobatala ene bwóbdü ngyabenónóp Abilamgab kókóta Syurr amrran,
abüsa nólgabi banikda Izipt órdóbóna, kwat-kwat Asirria aodó. I tibi-tibi bwóbdü
ngyabenónóp tibiób ngibürr zonaretaldógab.

Zeikob akó Isao

19 Ini Eibrra-amón olom Aesakón olmalbobatalab ngiko.
Eibrra-am Aesakón ab yarilürr.
20 Aesak 40 pail nóma yarilürr, wa Rrebekan ugón zumiógürr, Betuelón óp olom.
Betuel Padan Arram bwób* pam yarilürr. Rrebeka tüób Leibanón bólbót warilürr,
Arram bwób olom.
21 Aesak ⌊LODka⌋ tóre ekorr tóba kolankwata, zitülkus wa olmal balngón-koke kol
warilürr. LOD oya tóre arrkrrurr, da oya kol Rrebeka bikóm we esenórr.
22 Da ene olom nisa tibiób bumiógtübumióg namülnürri aipan bikómdü, akó wa
bóktanórr wagó, “Ia kürüka ini pokoa iade tómbapónda?” Da wa LODón amtinüm
natókórr.
23 Da LOD oyaka tóbtanórr wagó,
“Nis bwób zitül pam nis marü bikómdümamli,
akó nis bwób zitül pam nisa sab marü bikómdügab turri, da bürrgrrüti;
darrü sab wirri arüng pam yarile tóba kamadódógab,
akó naret sab zoretan tangdó yarile.”

25:10 Bwób Zitül 23:3-16 * **25:20** *Padan Arram bwób* Mesopotamia bwóbdü yarilürr.

24 Ene ngürr nóma semrranórr Rrebekan mórranóm, da módóga, nis siman olom
nis namülnürri oya bikómdü.
25 Ngaen-gógópan nótó tómtómólórr, wa óe-óe yarilürr; oya dudu büb igó yarilürr,
wamaka ngüina gwarrarrón mórrkenyórra, da i Isaon† ngi igósidi ngyesilóp.
26 Ene kakóm, oya zoreta tómtómólórr, da tóba tange Isaon wakub emoanórr.
Da i Zeikobón‡ ngi we ngyesilóp. Aesak ugón 60 pail yarilürr, Rrebeka ibü nóma
nulngumilürr.
27 Da ene olom nisa nóma dódórr bairri, Isao bügür pamóm bainürr; wa panze
bwóbdü baiblürr. A Zeikob wa piküpan ngyaben pam yarilürr; wa palae müót basirr
gódam pam yarilürr.
28 Aesak, nurr lar nótó mis apókórr, moboküpdü wirri ubi yarilürr Isaoka, a
Rrebeka wa go Zeikobka wirri ubi warilürr.
29 Darrpan ngürr Zeikob zurr alo bamngul yarilürr. Isao arrak bwóbdügab nóma
tübzilürr, wa kari alom ta koke yarilürr.
30 Wa Zeikobka bóktanórr wagó, “Büsai, kürü kya mobanóm óe-óe zurr kari sokol
kókya! Ka amkoman aloanómla!” (Ene zitülkusdü, oya Idombóka§ igósidi ngilian
kwarilürr.)
31 Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ngaen-gógópan ma kürüka moba ngaen-
gógópan amtómól dümdüm darrem* klamóm singrino.”
32 Isao bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka büdül kari pokola. Ini ngaen-gógópan
amtómól dümdüm kürü koke tangamtinda errkyadan, ka büdül kari pokola, da taia,
ka marü akyandóla.”
33 Da Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ngaen-singül ma kürü moba ⌊arüng
alkamül-koke bóktan⌋ kókya, kürü moba ngaen-gógópan amtómól dümdüm
akyanóm.” Da Isao tóba arüng alkamül-koke bóktan ekyanórr Zeikobón. Wa tóba
ngaen-gógópan amtómól dümdüm darrem klamóm we ingrinürr Zeikobón tangdó.
34 Da Zeikob Isaon ngibürr brred akó lentil† zurr alo iliónürr. Wa elorr akó nae
enónórr, bupadórr, da we wamórr.
Da Isao tóba ngaen-gógópan amtómól dümdüm popa inzan amaikürr.

26

Aesak Gerrarr Wirri Basirrdü Ngyabelórr

1 Akó darrü ku yarilürr ene tüpdü, ngaen singül kwata klamdógab Eibrra-amón
ngyaben tonarrdó. Da módóga, Aesak Abimelekka we wamórr, Pilistia pamkolpamab
king nótó yarilürr, Gerrarr wirri basirrdü.
2 ⌊Lod⌋ Aesakka we okaka tübyónürr, da tóbtanórr wagó, “Izipt tótókgu; marü ka
sab milo ma ne bwóbdü ngyaben namulo.
3 Ma kya bupso ae ngyaben namülün ini tüpdü; ka marüka sab asi namulo akó ka
marü bles mino. Ka sab marü ini dudu tüp ugón mókyeno akó marü olmalbobatal.
Akó ka sab igó bóktan küsil ino, ka marü ab Eibrra-amón ne ⌊arüng alkamül-koke
bóktan⌋ ekyarró.
4 Ka sab marü ngarkwat-koke olmalbobatal mülino, pülpüldüzan ngarkwat
wimurrko. Akó ka sab ini bwób dudu ibü nókyenónómo. Marü olmalbobataldógab,
ka ini tüpdü blaman ne pamkolpamko sab bles ninünümo,

---

† **25:25** *Isao* Seirr bwóbbóka apónda; Isaon olmalbobatala sab ene bwóbdü ngyabenórre. Seirr ngian küp aprrapórr módóga: ngüinpükü. Isaon darrü ngi Idom yarilürr, oya küp módóga: óe-óe. ‡ **25:26** *Zeikob* ngian küp módóga: wa wakub amoanda. Ini alapalap bóktana; oya küp módóga: *wa ilklió aliónda.* § **25:30** Idom, oya küp módóga: *óe-óe.* * **25:31** Ene ngaen oloman dümdüm módóga, nis poko ngarkwat apadóm oya abón elklazadógab, wa nóma nurrótókórr. **25:33** Ibrru 12:16 † **25:34** *lentil* karian óe-óe sye küpzan klama. **25:34** Bwób Zitül 27:36 **26:3** Bwób Zitül 22:17

5 zitülkus Eibrra-am kürü bóktan arrkrrurr, akó ka oya ne zaget iliórrü blaman
tómbapónórr. Wa kürü arüng bóktan, gida, akó gida bóktan poko amkoman morroal
gangga irrbünürr."
6 Da módóga, Aesak we ngyabelórr Gerrarr wirri basirrdü.
7 Ngibürr ene basirr pama nóma togobórr oya amtinüm tóba kolanbókamóm, wa
ibüka bóktanórr wagó, "Wa kürü bólbóto." Zitülkus módóga, wa gum yarilürr
igó bóktanóm wagó, "Wa kürü kolo." Wa gyagüpi wamórr wagó, "Ini basirr pama
kubó kürü kena kómkólnóm Rrebekanbókamóm." Zitülkus módóga, wa agurr kol
warilürr.
8 Aesak barrkyananbóka olazan ngyaben yarilürr, Abimelek, Pilistia pamkolpamab
king, müótan pokar mamtaedógab sazilürr ama tüpdü, da Aesakón sesenórr tóba
kol Rrebekan aprükdi.
9 Da Abimelek tóba zaget pam we zirrnapónóp Aesakón apadóm, da bóktanórr
wagó, "Turrkrru, ene go amkoman marü kolo! Ma igó iade bóktarró wagó, 'Rrebeka
kürü bólbóto'?"
Da Aesak bóktan yalkomólórr oyaka wagó, "Zitülkus módóga, ka igó poko gyagüpi
wamnórró, ka sab oyabókamde kena nurrótókón."
10 Da módóga, Abimelek Aesakka we bóktanórr wagó, "Ma kibüka ini tonarr iade
tónggapóna? Darrü pama ne marü kolpükü nóma ki umtule, ma kibüka müp ki
sidüda."
11 Da módóga, Abimelek ene pamkolpam igó arüng bóktan we nókyenóp wagó,
"Darrüpa ne sab Aesakón kle-kle nóma yangóne, ó akó oya kol, sab amkoman
büdüldü ingrirre."
12 Aesak ene tüpdü elklaza zid iritürr. Zitülkus oya LOD bles syónürr, ene pail
kugupidü Aesak 100 alo kla abülürr blaman elklaza zidüdügab wa ne kla baritlürr.
13 Aesak mórrel pamóm bainürr. Oya elklaza zida metat morroal dódórr bainónóp,
kókó wa amkoman wirri mórrel pamóm bainürr.
14 Oya aüd ngabkan lar koke kwarilürr, ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ akó ⌊kau⌋, akó oya abün leba
zaget kolpam ta asi koralórr. Igósidi Pilistia pamkolpam gyagüp kolaea ekrralórr.
15 Da módóga, blaman nae badu, Eibrra-amón leba zaget oloma ne kla ulunglürr
Eibrra-amón ngyaben tonarrdó, Pilistia kolpama tüpi nodnóp.
16 Da Abimelek Aesakka we bóktanórr wagó, "Kibükagab ugó bupa, zitülkus ma
kibükagab wirrian arüng kuri baina."
17 Da módóga, Aesak ene bwób we amgatórr. Wa tóba ngyaben marrgu we
tónggapónórr Gerrarr Buru-burudü, da we ngyabelórr. 18 Aesak tae nómónóp ene
nae badu, ne kla balüngóp Eibrra-amón ngyaben tonarrdó, akó Pilistia kolpama ne
kla nodnóp Eibrra-amón büdül kakóm. Ene nae badu akó dadan ngi ngibasilürr, oya
aba Eibrra-am ngaen ne ngi ngibasilürr.
19 Aesakón zaget pama kugupi alüng koralórr Gerrarr Buru-burudü. Da ene pokodó
i arób nae we esenóp.
20 Gerrarr wirri basirrdü sip ngabkan pama ongyalóm togobórr ene nae kugupi-
ankwata Aesakón sip ngabkan pampükü wagó, "Ini kibü nae-e!" Ene zitülkusdü,
Aesak nae badu ngi we ngyesilürr Esek,* zitülkus i wankü ongyelóp.
21 Ene kakóm, Aesakón zaget pama akó darrü nae badu ilüngóp, da i akó dadanzan
ongyal kwarilürr ene nae baduanbókamóm. Da Aesak ene nae badu ngi we
ngyesilürr Sitna.†
22 Aesak ene pokodógab we bupadórr tóba pamkolpampükü, da akó darrü nae
badu we ilüngürr. Ene pokodó, myamem darrü pama koke tamórr oya ongyalan

---

26:7 Bwób Zitül 12:13; 20:2 * **26:20** *Esek* ngian küp módóga: *ongyaltongyal.* † **26:21** *Sitna* ngian küp módóga: *bóka bamgün.*

ngitanóm. Da módóga, Aesak ene nae kugupi ngi we ngyesilürr Rreobot,‡ ó wa we
bóktanórr wagó, “Mibü LOD wirri panze bwób tókyerre ngyabenóm, ó ini bwóbdü
sab mi küppükü bairre.”
23 Wa olgabi we wamórr ama Berrsyiba wirri basirrdü.
24 Ene irrüb LOD oyaka we pupo tübyónürr, da bóktanórr wagó, “Ka marü ab
Eibrra-amón Godla. Ma gumgu, zitülkus ka mankü asinla. Ka marü sab bles mino
akó marü ka sab abün olmalbobatal mülino, ka ngaen ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋
ingrirrü kólba zaget pamankü Eibrra-am.”
25 Aesak ⌊alta⌋ ola elórr, LODón ngian we ngilialórr oya ⌊ótókóm⌋. Ene kakóm, wa
tóba palae müót we balmelórr. Oya zaget pama akó darrü nae badu we ilüngóp.

Aesak a Abimelek Tibióbkü Alkamül-koke Bóktan Ingrirri

26 Da Abimelek Gerrarrgabi we tamórr Berrsyiba. Wa inkü tamórr: A-uzat, oya ikik
bókrran pam, akó Paekol, tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pam.
27 Da módóga, Aesak we nümtinóp wagó, “E kürüka iade togoba? Ka yabü
bamtindóla, zitülkus e kürü alzizi kümanikarre, akó e kürü we kolakókyenarre
yabióbkagab.”
28 I bóktan we yalkomórri wagó, “Ki tai panzedó kuri eserre wagó, LOD marüka
asine, ó ki kibiób ikik apórre kigó, ‘Mi arüng alkamül-koke bóktan ki tónggapórri
mibü aodó, kidip akó mató.’ Ki kubó tónggapórrón bóktan ki ingrirre mankü, paudi
ngyabenóm.
29 Ma kibüka sab darrü kolae koke tónggapono, ki yabü kokezan kolae ninóp
akó yabü morroal tonarrezan ngabkan koralnórró, ma moba kolpampükü kinkü
nóma ngyaben namülnürrü. Akó ki marü paudi zirrmapónóp. Da LOD errkya marü
panzedó kuri bles mine.”
30 Da módóga, Aesak ibünkü wirri alongalo we tónggapónórr. Da i alo elop akó
anón klampükü we enónóp.
31 Irrbianande darrü ngürr ene pama arüng alkamül-koke bóktan we tónggapónóp
tibiób gazirrgum. Da módóga, Aesak ene aüd pam yawal we nókyenóp, ó i oya paudi
we amgütóp.
32 Ene ngürr Aesakón zaget pama oya azazilüm we togobórr, i ne badu ilüngnóp,
wagó, “Ki nae kuri eserre!”
33 Aesak ene nae badu ngi ngyesilürr Syiba.§ Ene zitülkusdü, ngaendógabi kókó
errkya* ini tonarr pamkolpama ene basirr ngi igó ngiliandako wagó, Berrsyiba. Ene
ngian küp módóga: arüng alkamül-koke bóktanan badu.

Isao Mogob Kol Nis Nümiógürr

34 Isao 40 pail pam nóma yarilürr, wa nis mogob kol nis nümiógürr Et kol-
pamdógab: Zudit, Be-erin óp olom, akó Beismat, Ilonón óp olom.
35 Isaon kol nisa müp ngyaben sidódrri Aesak a Rrebeka, ibüka.

27

Aesak Zeikobón Bles Yónürr

1 Aesak myangan nóma yarilürr, oya ilküp nisa tümün ugón bairri. Wa myamem
koke ngabkalórr. Wa tóba ngaen olomdó Isaoka górrganórr. Oyaka bóktanórr wagó,
“Kürü olom!”
Isao bóktan yalkomólórr wagó, “Ba, ka inamüla!”

---

‡ **26:22** *Rreobot* ngian küp módóga: *panze bwób*. § **26:33** *Syiba* ngian nis küp módógamli: *arüng alkamül-koke bóktan* ó *7*. * **26:33** *errkya* ene tonarrbóka apónda, *Bwób Zitül* peba ugón wialómóp.

2 Aesak bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka myang kuri baina, akó ka kólba büdül
ngürrbóka umul-kókla.
3 Moba bügür kyab yazeb, arrakóm ugó wam panze bwóbdü kürünkü alóng kla
byamkünüm.
4 Ma kürünkü morroal misan alo kla tónggapó, ka ne alom ubila, da kürüka
sidódke alom. Kürü aloa nóma blakóne, ka kubó marü ugón bles mino. Ka sab
solodó nurrótoko.”
5 Rrebeka arrkrru warilürr, Aesak enezan bóktanórr tóba olomdó Isaoka. Da Isao
nóma bupadórr panze bwóbdü arrakóm,
6 Rrebeka tóba olomdó Zeikobka bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka marü ab arrkrrua
bóktande Isaoka wagó,
7 ‘Ma kürü alóng kla kubó sidódke, akó ma kürünkü morroal misan alo kla
tónggapó kürü alom. Kürü aloa nóma blakóne, ka kubó marü ugón bles mino
⌊Lodón⌋ obzek kwata. Ka sab solodó nurrótoko.’
8 Kürü olom, tai turrkrru, da tónggapó ka kubó marü enezan milo!
9 Ugó wam, mibü ⌊gout⌋ a ⌊sip⌋ negasko, da nis morroal büb baritürrün gout kupo
tüdódke kürüka. Ka kubó morroal misan alo kla tónggapono marü abankü, wa ne
ngarkwat alom ubi bainürr.
10 Da kubó alo mató idódke moba abdó oya alom, igósüm wa kubó marü bles mine.
Wa sab solodó nurrótókes.”
11 A Zeikob tóba aipbóka wagó, “Turrkrru, kürü naretan büb sopae ngüinpüküma,
a kürü ma ngüin-koke büb sopaea.
12 Kürü aba aprrapórr kubó nóma kyamurre, wa kubó umul baine wagó, ka oya
ilklió aliónüm kaindóla. Da ka kubó kólbaka igósidi amórr bóktan sidüdo, a bles
bain bóktan ma koke.”
13 Da oya aipa Rrebeka bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Kürü olom, ene amórr
bóktana kürüka ki tam. Wata tónggapó, ka marü ne poko mila. Ugó wam, da ene
gout kupo nis tüdódke kürüka.”
14 Zeikob wamórr a ene gout kupo nis nüpadórr, da we tüdódürr tóba aipdü. Wa
morroal misan alo kla tónggapónórr, Aesak ne ngarkwat alom ubi bainürr.
15 Da wa ngaen olom Isaon morroalan mórrkenyórr yazebórr, oyaka ene müót
kugupidü ne kla koralórr. Solo kupo olom Zeikobón we püti yónürr.
16 Wa oya tang nis akó ngüin-koke gepko gout sopae poko-e ngablaorr.
17 Da wa Zeikobón ekyanórr ene morroal misan alo, akó brred, wa ne kla
tónggapónórr.
18 Da Zeikob abdó wamórr da bóktanórr wagó, “Ba!”

Oya aba bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, ka inamüla. Ma ia nótókla, kürü olom?”
19 Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Isao, marü ngaen olom; ka kuri
tónggapóna, ma kürü enezan kila. Gyaurka, ugó mórra. Ini alóng kla ugó elóng,
ka arrak bwóbdügabi ne kla sidüda marünkü. Ene igósüm ma kürü kubó kókyeno
marüka ne bles bain bóktane.”
20 Aesak imtinürr olom wagó, “Kürü olom, ma ini alóng kla büsai ia esena?”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, marü God, kürü kwatódó wató singrine.”
21 Aesak Zeikobka bóktanórr wagó, “Kürü minggüpanan tam, da ka kya marü kóbó
myamurrün, kürü olom, igó umul bainüm ma ia amkoman Isaola o koke.”
22 Zeikob tai wamórr kókó tóba aban minggüpanan. Aesak yamurrürr da
bóktanórr wagó, “Marü bóktan gyagüp wamaka Zeikobón bóktan bómgóle; a marü
tang nis ama Isaon tangzanamli.”
23 Aesak Zeikobón koke emzyatórr, zitülkus oya tang nis ngüinpükü namülnürri
Isaon tang niszan. Aesak Zeikobón ene zitülkusdü kari poko bles yónürrma.
24 Wa akó imtinürr wagó, “Ma ia amkoman kürü olomla Isao?”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ta módógla.”
25 Aesak bóktanórr wagó, “Ma ngibürr alóng kla murr ala simarru kürü alóngóm.
Ka kya elóngón, da marü kubó ugón bles mino.”
Zeikob ene murr tóba abdó simarrurr, da siliónürr alóngóm. Oya waenpükü ta
ekyanórr anónóm.
26 Ene kakóm, Aesak bóktanórr oyaka wagó, “Yao, kürü minggüpanan tam, kürü
olom. Da kürü ugó küprük.”
27 Zeikob abdó wamórr, da iprükürr. Aesak Isaon mórrkenyórr ilang nóma
apónórr, wa Zeikobón ugón bles yónürr. Wa bóktanórr wagó,
“Kürü oloman morroal ilang
wamaka opopor pala ilangda,
LOD ne kla bles yónürr.
28 Marü God gles mor kwitümgab ki kókya
akó marü ini tüp ki mórrel syó!
Marü God metat ki küliólün abün ⌊wit⌋ küp akó küsil waen.
29 Ini tüpan pamkolpama sab marü zaget pam ki kwarilün,
da i sab marüka wakósingül ki nümgününüm.
Ma sab moba zonaretalab wirri pam ki namüla,
akó marü aipan olmalbobatal wakósingül ki nümgününüm marüka.
Blamana marü nidi mamórrórre, i ta sab bamórrórrón kwarile.
Marü nidi bles mirre, i ta sab bles airrün kwarile.”

Isao Aesakón Wirri Arüngi Yatorr Oya Bles Ainüm

30 Aesakón Zeikobón bles aina nóma blakónórr, Zeikob tóba ab we amgatórr.
Büzyón babul, Isao arrak bwóbdügab ugón tübzilürr.
31 Wa ta inzan morroal mis alo kla tónggapónórr, da sidódürr tóba abdó. Da wa
oyaka bóktanórr wagó, “Ba, ugó bupa, mórra, kürünüm ngibürr alóng kla alóngóm.
Ene igósüm, ma kubó kürü bles kino!”
32 “Ma ia nótó?” Aesak imtinürr.
“Ka Isao, marü ngaen olom,” wa bóktan yalkomólórr.
33 Aesak arrkürrürr, da wirribóka tórrngónóm bainürr, da bóktanórr wagó, “Ene
wa nótó yaril, alóng kla emkólea, ama kürüka sidüde? Ka wata errkyadan elónga,
da ma ma igó bwób kuri tübzila. Ka kólba bles ain bóktan oya kuri ekyena. Wa ene
bles ain bóktan metatómpükü kuri ipüde.”
34 Isao tóba aban bóktan nóma arrkrrurr, wa ngürsilpükü wirri yón taegwarr
ipadórr. Tóba abdó bóktanórr wagó, “Ka ta inzan, ba-óe, ma kürü bles kyó!”
35 A Aesak bóktanórr wagó, “Marü zoreta ilklió bülión tonarre tame; marü bles ain
bóktan wató kuri ipüde.”
36 Isao bóktanórr wagó, “Oya Zeikob ngi gaoandó ngyesilóp!* Ini ma nis ngima
kürü ilklió aliónüm! Kürü ngaensingül amtómól dümdüm ipadórr, akó errkya ma
kürü bles bóktan kuri ipüde!” Wa akó imtinürr wagó, “Ma ia kürünkü darrü bles
ain bóktan koke irrmüta?”
37 Aesak Isaon bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrru, ka oya marü wirri pamóm
kuri ina, akó ka oya blaman zonaretal oya zaget pamóm ninünüma. Ka oya abün wit
küp akó küsil waen kuri ilina. Da ka myamem laró tónggapono, kürü olom?”
38 Isao tóba ab wata yatolórr wagó, “Ba, marü wata darrpan bles bóktana? Ba-óe,
kürü ta bles kyó!” Wa wirribóka yón sabinürr.
39 Oya aba bóktan yalkomólórr oyaka wagó,
“Turrkrru, marü ngyaben bwób sab alam kan koke yarile

27:27 Ibrru 11:20 **27:29** Bwób Zitül 12:3 * **27:36** *Zeikob* ngian küp módóga: *ilklió bülión.* **27:36** Bwób Zitül 25:29-34 **27:38** Ibrru 12:17 **27:39** Ibrru 11:20

ini tüpan mórreldógab,
ó akó ola sab gles mor babul yarile kwitümgab.
40 Ma sab gazirr turriki gazirr namulo ngyabenóm,
akó ma sab moba zoretan zaget pam namulo.
A ma sab oyaka nóma bóka bamgün namulo,
ma sab oya tangdógab ugón balkomolo; ma sab ul baino oya müp amarrudügab."
41 Isao Zeikobón alzizi amanikürr, zitülkus ibü aba Zeikobón bles yónürr. Wa gyagüpitótók we esenórr wagó, "Kürü aban büdül ngarkwat minggüpanana. Ene kakóm, ka kólba zoret Zeikobón ugón emkolo."
42 Aip Rrebekan nóma uzazilóp oya ngaen oloma Isao ne poko bóktanórr, wa bóktan zirrapónórr tóba solo kupo olom Zeikobka, da bóktanórr oyaka wagó, "Turrkrru, marü nareta tóba ngürr akyanda marü amkalóm, ma ne kolae tónggapórró oyaka.
43 Taia, kürü olom, tónggapó ka kubó marü enezan milo. Errkyadan ugó buso kürü naretódó Leibanka, Arran bwóbdü.
44 Kya ma bupso ola ngyabenke oyaka, kókó marü naretan ngürsila zao-zao nóma baine
45 akó oya ene pokoa nóma bamrüke, ma ne poko tónggapórró oyaka. Ka marü olgab alkomólóm sab bóktan zirrapono. Kürü ubi kokea kólba siman olom nis darrpan ngürrdü amrüküm."

Aesak Zeikobón Leibanka Zirrapónórr

46 Rrebeka Aesakka bóktanórr wagó, "Kürü genggorrama kuri küpüde ini arról tonarr ngakande, Isaon mogob kolabbókamde. Zeikob akó sab ne inzan kol ini Et koldógab nóma upude, kürü ngyaben sab morroal koke yarile."

28

1 Aesak Zeikobón ngyaunürr, da bles yónürr. Oya arüng bóktan ekyanórr wagó, "Sab Keinan kol apadgu.
2 Bupa errkyadan, da ugó wam Padan Arram bwóbdü, moba aipan aban müótüdü, ngi Betuel. Mobankü kol olgabi upadke, Leibanón ópal olmaldógab, marü nuguzamón ab nótókse.
3 Wirrian Arüng God marü sab ki bles myó akó marü küppükü ki myó, igósüm ma sab abün bwóbab pamkolpamab abbobat namulo!
4 Wa sab marü ki bles kyó akó marü olmalbobatal, wa Eibrra-amónzan bles syónürr. Ene igósüm, ini tüp sab marü yarile, ma errkya ne ngyabendóla mogob pamzan, God Eibrra-amón ne tüp sekyanórr!"
5 Aesak Zeikobón we zirrapónórr Padan Arram, Leibanka, Betuelón siman olom. Wa Arram bwób pam yarilürr, Rrebekan naret, Zeikob a Isao, ibü aip.

Isao Akó Darrü Keinan Kol Upadórr

6 Isao umul bainürr wagó, Aesak Zeikobón kuri bles yónürr akó oya we zirrapónórr Padan Arram, olgabi kol apadóm. Wa ta umul bainürr wagó, Aesak Zeikobón nóma bles yónürr, wa oya arüng bóktan ekyanórr wagó, "Ma sab Keinan kol apadgu."
7 Wa akó umul bainürr wagó, Zeikob tóba aipab nisab bóktan kuri arrkrrurr, da wa we bupadórr Padan Arram.
8 Isao ugón umul bainürr wagó, oya ab Aesak ubi-koke yarilürr Keinan kolóm.
9 Da wa we wamórr Isma-elka, Eibrra-amón siman olom, akó oya óp olom we upadórr, ngi Ma-alat, Nebayotón bólbót nótó warilürr. Isao ngaen-gógópan ngibürr ne kol yazebórr, wa ma oya ibüka daniyónürr.

27:40 2 King 8:20 **28:4** Bwób Zitül 17:4-8

Zeikobón Nus Betelóm

10 Zeikob Berrsyiba nóma amgatórr, ama Arran wamlórr.
11 Wa darrü bwób poko nóma semrranórr, da wa we amilürr utüm, zitülkus abüsa
bótao bwóbdü wamlórr. Wa darrpan ingülküp ola kla ipadórr, singül müózüm
ingrinürr, da utüm we wamórr.
12 Wa igó nus umtulürr wagó, bata tüpdü alanirrün yarilürr, solo ama kwit
amrrarrón yarilürr. Ene batana, Godón anerrua kwit bangülürr akó tüp tübabilürr.
13 Da módóga, ⌊LOD⌋ bata kwitüm zamngólólórr,* da wa we bóktanórr wagó, "Ka
LODla, ka marü abbobat Eibrra-amón God akó marü ab Aesakón God. Ka sab marü
ini tüp mókyeno, mató akó marü olmalbobatal, ma errkya ne utürrünla.
14 Marü olmalbobatal sab igó korale, wamaka atang-koke buru ini tüpdüzan. I
sab blaman bwób ayonórre, akó arratnórre blaman órdóma: bolmüót, solomamtae,
dorrmet, akó malubarr. Ini tüpdü blaman pamkolpam sab bles bairrün korale
marükama akó marü olmalbobataldóma.
15 Da módóga, ka sab asi namulo mankü, akó ka marü módlanglo blaman
bwóbdüma, ma nega wamlo. Ka akó sab marü kalkomolo ini tüpdü. Ka marü koke
molkomolo, kókó ka sab blaman kla tómbapono, ka marü ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋
mókyarró."
16 Zeikob nóma saogórr utürrün klama, wa bóktanórr wagó, "Amkoman, LOD asine
ini bwóbdü, da ka umul-kók namüla wagó, LOD asine aini."
17 Wa gum yarilürr, da bóktanórr wagó, "Ini wata gyabi akó gum angón bwóba!
Ini darrü kla kokea: ini amkoman Godón müóte; ini amkoman kwitüdü bamsel
mamtaea!"
18 Irrbianande darrü ngürr nóma türsümülürr, tóba müózüm ne ingülküp
ingrinürr, da ipadórr, ama alaninürr oya ene poko gyagüpi amaiküm. Da ⌊olib⌋ oel
we ekanórr ene ingülküp kwitüdü.†
19 Wa ene bwób ngi we ngyesilürr Betel.‡ (Da ngaen ene wirri basirr igó
ngilianónóp, Luz.)
20 Da Zeikob ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tónggapónórr LODka. Wa igó yarilürr
wagó, "God ne kürüka asi nóma yarile, akó wa ne kürü nóma kódlangle ini bwób
mamoande, akó wa ne kürü alo kla akó mórrkenyórr bamelóm nóma klióle,
21 akó ka ne sab morroal nóma alkomolo kólba aban basirrdü, da LOD ama sab
igósidi kürü God yarile.
22 Ini ingülküp, ka ne kla alanindóla marü gyagüpdü ódódóm, sab Godón ⌊ótók⌋
müót yarile. Blaman elklazadógab, ma sab kürü ne kla kliólo, ka sab marü ⌊wantent⌋
mókyalo."

29

Zeikob Leibanón Müót Basirrdü Abzilürr

1 Zeikob tótókóm akó we bupadórr. Abüsa nólgabi banikda, wa ama ene
pamkolpamab tüpdü wamlórr.
2 Da módóga, kwat-kwat wa nae badu sesenórr pórrpótyapdó. Ene pokodó aüd
⌊sip⌋ kopo koralórr, ngón bagólórr badu kabedó. Ene sipab nae anón badu yarilürr.
Da nae badu kugupi ait poko wirri ingülküpi murrausürrün yarilürr.
3 Blaman sip ngabkan kolpama tibiób sippükü nóma kwób tóbazenórre, sip
ngabkan kolpama badu murraus ingülküp kubó ugón yanerre ene kugupidügab. I

* **28:13** Ngibürr Ibrru bóktane wialómórrón *Bwób Zitül* pebadó inzan angrirrüna: *LOD oya kabedó zamngólórrón yarilürr.* **28:13** Bwób Zitül 13:14-15 **28:14** Bwób Zitül 12:3; 22:18 **28:17** Bwób Zitül 35:1 † **28:18** Wa oel ekanórr ene ingülküp kwitüdü Godón akyanóm, oya ngi wirri kwitüm amngyelóm. ‡ **28:19** *Betel* ngian küp módóga: Godón Müót **28:19** Bwób Zitül 35:14

tibiób sip nae ugón nómyerre. Ene sipab nae anóna nóma blakóne, ene ingülküp kubó akó salkomórre tóba pabodó murrausüm.
4 Zeikob ene sip ngabkan pam nümtinóp wagó, “Kürü gómdamal, e ia nubógabakla?”
I darrem bóktan yalkomólóp wagó, “Ki Arran wirri basirrdügabakla.”
5 Zeikob akó ibü nümtinóp wagó, “E ia Leibanónbóka umulakla, Na-orrón bobat?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Ó, ki umulakla oyabóka.”
6 Zeikob bamtin bóktan poko akó nümtinóp wagó, “Ia wa taiase?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Ó, wa taiase. Ngaka, oya óp olom Rreizel wóni tóba sippükü tótókdo.”
7 Zeikob bóktanórr wagó, “Ngakónam, ini abüs singülküpa. Ini we abüs küp kokea sip darrpan pokodó amarrum. E sip nae nómyenam, da kubó akó yakonamke twal alom.”
8 I bóktan yalkomólóp wagó, “Ki gaodó kokeakla, kókó kubó blaman sipa kwób tóbazene. Da darrpan mün ki kubó ingülküp igósidi yanerre nae badu kugupi ait pokodógab. Da ki kubó sip nae ugón nómyerre.”
9 Zeikob wa ene pampüküzan ikik yarilürr, Rreizel ugón tübzilürr tóba aban sippükü, zitülkus wa sip ngabkan kol warilürr.
10 Rreizel Leibanón olom warilürr akó Leiban Zeikobón aipan naret* yarilürr. Zeikob Rreizelón nóma osenórr, Leibanón sippükü, wa wamórr badudü, ingülküp yanenórr, badu murrausürrün kla, da tóba nungzamón aban sip nae we nómyenóp.
11 Zeikob Rreizelón uprükürr, da wirribóka we yón sabinürr.
12 Wa Rreizelón uzazilürr wagó, “Ka Rrebekan olomla; marü aban nungzamón.” Da Rreizel busorr ab azazilüm.
13 Leiban ene bóktan nóma arrkrrurr wagó, kürü bólbótan oloma kuri tame, wa büsai wamórr oya asenóm. Oya amiógürr, iprükürr, da oya ipadórr, idódürr tóba müótüdü. Zeikob adrratórr oyaka blaman ne klama tómbapónónóp.
14 Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, “Amkoman, ma kürü kólbanan okómópdógabla akó kólbanan óedógabla.” Zeikob Leibanka darrpan melpalóm ngyabenórr.

Zeikob Ibü Nümiógürr, Lia akó Rreizel

15 Ene melpal kakóm, Leiban Zeikobka we bóktanórr wagó, “Ma wa kürü minggüpanan nungzamónla, da ma sab kürü popa zaget koke tómbapolo. Ma kürü kyal, marü darrem sab laró kwarile.”
16 Leibanón nis ngul olom nis namülnürri. Ngaen kol ngi Lia, akó solo kupo ngi Rreizel.
17 Lian ilküp agür ngarkwatódó koke namülnürri, a Rreizel ma amkoman morroalan agurr kol dólóng warilürr.
18 Zeikobón amkoman ⌊moboküpdü ubia⌋ wamórr Rreizelka, da wa bóktanórr Leibanka wagó, “Ka sab 7 pailüm zaget namulo marünkü, marü solo kupo óp olom Rreizelón amiógüm.”
19 Leiban bóktanórr wagó, “Morroal igósa, ka oya sab marü mókyeno, a darrü pam koke. Ae namülün kankü.”
20 Da Zeikob zaget yarilürr 7 pailüm Rreizelón amiógüm. Ene tonarra igó bainürr, wamaka aüd ngürr koralórr oyaka, zitülkus oya amkoman moboküpdü ubi yarilürr Rreizelka.
21 7 Pail kakóm Zeikob bóktanórr Leibanka wagó, “Ma kürü kol ugó kókya. Kürü zaget ngarkwata kuri blakóne. Ki kubó usadi umtuli.”

---

* **29:10** Leiban Zeikobón nuguzamón ab yarilürr, zitülkus Zeikobón aip Rrebeka Leibanón bólbót warilürr.

22 Leiban blaman ene basirr kolpam ngibaunürr, da kol amióg tóre we
tónggapónórr.
23 Ene irrüb Leiban tóba ngul olom Lian ugón tudódürr Zeikobón amiógüm. Da i
ma usadi we umturri.
24 (Leiban tóba ⌊leba zaget⌋ ngulmokur ngi Zilpa Lian okyanórr oya leba zaget
kolóm bainüm.)
25 Da módóga, darrü irrbi Zeikob Lian osenórr. Zeikob wamórr kókó Leibanka da
bóktanórr wagó, "Ma kürüka ini ia poko tónggapóna? Ka wa tai Rreizelónkü zaget
namülnürrü, ta ia koke? Ma kürü iade ilklió külina?"
26 Leiban bóktan yalkomólórr wagó, "Kibü gida ala inzan babula, solo kupo ngaen-
gógópan akyanóm müór. Wata kubó müór ngaen-gógópan nareta ipüde.
27 Ngaen-gógópan ma darrpan udai kol apad tóre elakono, ene udai kakóm ki sab
marü solo kupo óp olom igósidi mókyerre, ma ne akó 7 pailüm zaget nóma namulo
kürünkü."
28 Zeikob abinürr, da ene barnginwóm elakónórr ene udai kugupidü Liadi, da
Leiban oya tóba óp olom Rreizelón kolóm we ekyanórr.
29 (Leiban tóba leba zaget ngulmokur, ngi Bila, Rreizelón okyanórr oya leba zaget
kolóm bainüm.)
30 Zeikob Rreizelón upadórr, usadi umturri, da oya amkoman moboküpdü wirrian
ubi yarilürr Rreizelka; Liaka ma taiwan ubi koke. Da wa akó ngibürr 7 pail amanórr
Leibanónkü zagetóm.

Zeikobón Olmal

31 Da ⌊LOD⌋ nóma esenórr Zeikobón moboküpdü ubi koke yarilürr Liaka, wa oya
kwat tapasukurr olmal basenóm. A Rreizel wa olmal balngón-koke kol warilürr.
32 Lia bikóm esenórr, mórranórr olom siman. Wa ngi ngyesilürr Rruben.† Wa igó
bóktanórr wagó, "LOD amkoman esenórr kürü müp, kürü müóran moboküpdü ubi
kubó kürüka igósidi yarile."
33 Lia akó bikóm esenórr, darrü siman olom ilngumilürr. Igó bóktanórr wagó,
"Zitülkus LOD igó arrkrrurr, kürü müóran moboküpdü ubi babula kürüka, da wa
akó kürü ini igósidi kókyene." Da wa igósidi ngi ngyesilürr Simion.‡
34 Wa akó bikóm esenórr, da nóma mórranórr, wa bóktanórr wagó, "Ini aüd
ngim siman olom ilngumila kólba müórankü. Ini tonarr wa sab kürü minggüpanan
arróbórrón yarile." Da wa olommokur igósidi ngi ngyesilürr Libae.§
35 Lia bikóm akó esenórr. Nóma mórranórr, siman olom ilngumilürr. Wa bóktanórr
wagó, "Ini tonarr ka LODón yagurlo." Wa oya igósidi ngi ngyesilürr Zuda.* Ene
kakóm, oya olmal basena ugón piküp bainürr.

30

1 Rreizel nóma esenórr wa, "Ka Zeikobónkü olmal koke balngóndóla," oya gyagüp
kolaea omkalórr tóba naretódó. Da wa Zeikobón yalórr wagó, "Ma kürü olmal
kólngó! Koke ne nóma, ka sab nurrótoko."
2 Zeikob ngürsilüm bainürr Rreizelka. Da bóktanórr wagó, "Ia ka Godón
pabodómla, marü nótó arrmatóda olmal balngón-gum?"
3 Rreizel we bóktanórr wagó, "Bila wóni, kürü leba zaget kol. Kubó usadi
umtulamke, igósüm wa sab kürünkü olmal iade balngóne. Ka ma sab olmal oyakagab
yazebo."
4 Da wa tóba leba zaget kol Bilan Zeikobón kolóm ekyanórr. Zeikobdi umturri,

† **29:32** *Rruben* ngian küp módóga: *ngaka, siman olom módóga.* ‡ **29:33** *Simion* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: *wa arrkrruda.* § **29:34** *Libae* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: *arrób.* * **29:35** *Zuda* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: *agür.*

5 ó Bila bikóm we ipadórr, da siman olom ilngumilürr oyankü.
6 Ene ngarkwatódó, Rreizel bóktanórr wagó, “God pupo syónürr ka dümdüm kla
tónggapórró, akó wa kürü bóktan kuri turrkrrue, da wa kürü siman olom kókyene.”
Wa ngi igósidi ngyesilürr Dan.*
7 Solkwat Bila akó bikóm esenórr. Zeikobónkü nis ngim siman olom ilngumilürr.
8 Ene tonarr Rreizel bóktanórr wagó, “Ka kólba naretpükü wirri arüngi bóka
bamgünürrü, da ka oya singül kwata kuri natóka!” Da wa igósidi ngi ngyesilürr
Naptali.†
9 Lia tóba nóma basenórr wagó, oya olmal balngóna kuri piküp bainürr, wa tóba
leba zaget kol Zilpan upadórr, Zeikobón ekyanórr kolóm.
10 Lian leba zaget kol Zilpa siman olom ilngumilürr Zeikobónkü.
11 Olgab Lia bóktanórr wagó, “Kürü morroal ia kine,” da wa oya ngi ngyesilürr
Gad.‡
12 Zilpa akó nis ngim siman olom ilngumilürr Zeikobónkü.
13 Lia bóktanórr wagó, “Errkya ka bagürdümla. Blaman kola kürükwata sab igó
bóktanórre wagó, ‘Wa bagürdo’.” Da wa olommokur igósidi ngi ngyesilürr Asyerr.§
14 [Wit] abül tonarr nóma yarilürr, Rruben ngaon bwóbdü wamórr. Wa ola ngibürr
bikóm basen nugup zid* nósenóp. Da wa simarrurr tóba aipdü Liaka. Rreizel
bóktanórr Liaka wagó, “Gyaurka, kürü ngibürr moba olomanóm bikóm basen nugup
küp a simkün külió!”
15 Lia Rreizelka bóktanórr wagó, “Ia marüka gaodó kokea, ma kürü müór
kürrkyórró? Kürü olomanóm bikóm basen nugup küp akó simkün ia akó mató
sazebo?”
Da Rreizel bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, ma ne moba olomanóm bikóm basen
nugup küp a simkün nóma klino, ene darrem módóga, e kubó Zeikobdi umtuli ini
irrüb.”
16 Ene simam Zeikob ngaon bwóbdügab nóma tolkomólórr, Lia natókórr oya
asenóm. Oyaka bóktanórr wagó, “Ma kubó kürüka umtulo. Ka marü kuri mümiga
kólba olomanóm bikóm basen nugup küp a simküni.” Ene irrüb i Zeikobdi we
umturri.
17 God Lian bóktan turrkrrurr. Wa bikóm esenórr, 5 ngim siman olom ilngumilürr
Zeikobónkü.
18 Lia bóktanórr wagó, “God kürü darrem kuri salkomóle, kólba leba zaget kol
kólba müór akyanóm.” Da igósidi ngi ngyesilürr Isakarr.†
19 Solodó Lia akó bikóm esenórr. Zeikobónkü 6 ngim siman olom ilngumilürr.
20 Lia bóktanórr wagó, “God kürü morroalan [gyaur kla] kuri kókyene. Errkya ini
tonarrdó kürü müóra kürü morroal tonarre ngakakale, zitülkus ka oyankü 6 simanal
olmal kuri balngórró.” Igósidi ngi ngyesilürr Zebulun.‡
21 Ngibürr tonarr kakóm, Lia akó óp olom ulngumilürr. Daena ngi okyanórr.
22 Da Godón Rreizelónbókama ngambangólórr; wa oya bóktan turrkrrurr, da wa
oya olmal basen alóp akó tapasukurr.
23 Da Rreizel bikóm esenórr a siman olom ilngumilürr. Wa we bóktanórr wagó,
“God kürü ene büód kuri amaike.”

---

* **30:6** *Dan* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: *wa pupo syórr darrü pama dümdüm kla tónggapónórr.* † **30:8** *Naptali* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanan. Oya küp módóga: *bóka bamgün.* ‡ **30:11** *Gad* ngian küp módóga: *morroal ain.* § **30:13** *Asyerr* ngian küp módóga: *bagürwóm.* * **30:14** *Bikóm basen nugup zid*, Mórrke-mórrke módóga: *mandrake.* Alo nugup kokea, merrsinüm ipadnóp kolab okómóp morroal ainüm. † **30:18** *Isakarr* ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanan. Oya küp módóga: *darrem asine.* ‡ **30:20** *Zebulun* ngian küp módóga: *wa gyaur kla ipadórr.*

24 Rreizel tóba siman olom ngi ngyesilürr Zosep.§ Wa bóktanórr wagó, “Kürü ⌊LOD⌋
akó darrü olom ki kókya oya kakóm.”

Zeikob a Leiban ⌊Sip⌋ Arrgrrat Bóktan Tónggapórri

25 Rreizel Zosepón nóma ilngumilürr, Zeikob Leibanka bóktanórr wagó, “Kürü kya
zirrkapó kólba kwata, kólbanan ngyaben tüpdü alkomólóm!
26 Ma kürü kol a akó olmalpükü külió, ka nibióbkü zaget namülnürrü marünkü,
ó ka kólba kwata ugón bupudo. Ma umulóla ka ne ngarkwatódó zaget tómbapón
namülnürrü marünkü.”
27 Da Leiban bóktan yalkomólórr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka ne morroal
nóma seserró, da ma kankü ae namülün. Ka umul bairrü ngibürr umul-kók ne pokoa
tómbapónónóp wagó, LOD kürü marübókamde mórrel kókyanórr.
28 Moba zaget darrem ngiblia, da ka sab marü darrem mülino.”
29 Zeikob bóktanórr wagó, “Ma umulóla ka marünkü ia zaget tómbapónórró akó
marü sip a ⌊kau⌋ ngarkwata kürü tangdógabi ia dódórr bailürr.
30 Marü aüdan kau a sip kwarilürr, ka ngaensingül nóma tamrró. Errkya marü ma
wirri ngarkwat kau a sipako. Da LOD marü kuri bles mine, ka negama wamnórró.
Da ma ia, ka kólbanan olmalkolabkü zaget nómatan tómbapolo?”
31 Da Leiban imtinürr wagó, “Ka marü ia laró darrem mókyeno?”
Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü darrü darrem kla akyan-gu. Wata
darrpan kla ma tónggapono. Ka wata sab marü sip a ⌊gout⌋ ngabkalo, ma ne kürü
ini bóktandó nóma tübino:
32 Ka kya ini ngürr kóbó wamlón marü blaman sip a gout ngabkankü. Ka blaman
pug pokopükü sip kubó tibi-tibi pokodó irrbulo, akó blaman pugan sip kupo. Ka akó
kubó baeb pokopükü gout inzan nangónónómo. Kürü darrem sab we kla kwarile.
33 Sab ugórr ma büsai eseno wa, ka ia amkoman namülnürrü marüka, ma sab kürü
darrem amzyatóm nóma tamo. Blaman gout baeb pokopükü babul ne kla kwarile,
akó sip kupo pug-koke ne kla kwarile, ma ugón umul baino wagó, gómól-gómól
azebórrónako.”
34 Leiban abinürr wagó, “Ó, ka ubi baina. Inzan ki tómbapó, mazan namüla.”
35 A ene dadan ngürrdü, Leiban tibi-tibi amalórr blaman baeb pokopükü simanal
gout akó ópal gout ngibürr goutüdügab. Akó blaman pugan sip kupo dadanzan
nangónónóp. Da wa yazebórr, tóba simanal olmal nülinóp ngabkanóm.*
36 Leiban ne sip a gout yazebórr, wa we klampükü wamórr aüd ngürr ngarkwat
kan Zeikobkagab. Zeikob we yarilürr, Leibanón ngibürr sip a gout ngabkanóm.
37 Zeikob arról nugup† tiz singgalgónórr. Ngibürr sopae bazebde, wa baeb wi
tómbapónórr, zitülkus ngibürr ene nugup tizab aumana kwin ama panzedó togobórr.
38 Zeikob olgabi ene baeb wiagótórrón nugup tiz irrbünürr blaman nae kurrópdü.
Wa inzan we zitülkusdü irrbünürr, i wata sip a gout ibü obzek kwata ki korale, i nae
anónóm nóma togoble. I nae anónóm nóma togoblórr, ibü ene kupo balngón ubia
ugón yazeblórr.
39 Sip a gout ene nugup tiz obzek kwata tibióbbóka olngolórr. Solodó ene ópala
küsil kupo balngónónóp. Ngibürr ngüin wibagótórrón, ngibürr ngüin kari baeb
pokopükü, ngibürr ngüin wirri baeb pokopükü.‡
40 Zeikob ene küsil sip a gout kupo nürrgrrütóp ene dudu ngorodógabi. Wa barre
sip a gout irrbünürr obzek ama Leibanón pug a wi-wi sopae kwóbdü. Wa tóbankü

§ **30:24** *Zosep* ngian küp módóga: *wa akó darrü ki emngyel.* * **30:35** Leiban Zeikobón ilklió-iliónürr. Wa Zeikobón singül kwata wamórr tóba pug pokopükü sip a gout azebóm. † **30:37** Wa aüd nugupdügab tiz singgalgónórr. Ibü ngi Mórrke-mórrke módógako: *poplar*, *almond*, akó *plane*. ‡ **30:39** Zeikob abün sip akó gout yazebórr zitülkus God oya bles yónürr, nugup tizabbókamde koke (31:9).

sip a gout yabül we ngarkwatódó tómbapónórr. Wa tóba yabül Leibanónpükü koke dayónürr.
41 Ene arüng sip a gout kubó dabyónüm nóma bairre, Zeikob kubó ene tiz ibü obzek kwata irrbüle ene nae kurrópdü. Ene igósüm, i kubó ene tiz minggüpanandó dabyónórre.
42 Zeikob nugup tiz koke irrbünürr arüng-koke sip a gout, ibü obzek kwata. Da olgabi módóga, arüng-koke sip a gout Leibanka ogoblórr. A morroal arüng klama Zeikobka ogoblórr.
43 Inzande Zeikob wirri mórrel pamóm bainürr. Oya abün sip a gout, leba zaget kolpam, akó ⌊kamel⌋ a ⌊donki⌋ kwarilürr.

31

Zeikob Leibankagab Busorr

1 Darrpan ngürr Zeikob arrkrrurr Leibanón simanal olmala ne poko ikik kwarilürr wagó, “Zeikob mibü aban blaman elklaza kuri imtyónürr; wa tóba mórrel kuri ipadórr mibü aban elklazadógab!”
2 Zeikob ta umul bainürr Leibanón tórrmen tulmila ama darrü tonarr bainürr; ngaen-gógópan inzan koke yarilürr.
3 Da ⌊LOD⌋ Zeikobka bóktanórr wagó, “Ugó alkomól moba abalbobatalab tüpdü akó moba zonaretaldó. Ka sab marüka asi namulo.”
4 Da módóga, Zeikob bóktan we zirrapónórr Rreizel a Lia ibü tótókóm ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ ngabkan bwóbdü.
5 Wa ibüka bóktanórr wagó, “Ka kuri esena yabü aban tórrmen tulmil ngaen inzan koke yarilürr. A kürü aban God kankü asi yarilürr.
6 E umulamli ka yabü abankü kólba amkoman arüngi zaget namülnürrü.
7 A yabü aba ma kürü pugdü küngrilürr; wa kürü darrem kla amaiksimaik nangónónóp 10 münüm. God ma oya koke ok yónürr kürü kulainüm.
8 Leiban igó nóma bóktanórr wagó, ‘Pug pokopükü sip a gout marü darrem kwarile,’ da God wató tónggapónórr blaman sip a gouta pug pokopükü kupo balngónóm. A Leiban igó nóma bóktanórr wagó, ‘Wi bagótórrón sip a gout marü darrem kwarile,’ da God wató tónggapónórr blaman sip a gouta wi bagótórrón kupo balngónóm.
9 Inzan kwata God yabü aban sip a gout kuri imtyónürr, ama kürü kuri küliónürr.
10 “Sip a gout, ibü darrpan pokodó ut ubi nóma semrranórr, ka igó nus umtulürrü. Ka we kla eserró simanal gouta ópalpükü nóma dabyónóp: ibü ngüin wi bagótórrón, pug pokopükü, akó póróm-póróm kwarilürr.
11 ⌊Godón anerrua⌋ kürüka nus bóktan yarilürr wagó, ‘Zeikob!’ Ka bóktan yalkomólórró wagó, ‘Ka inamüla.’
12 Da wa bóktanórr wagó, ‘Tai ngaka, ese! Ne simanal gouta ópal goutpükü dabyóndako, ibü ngüin wi bagótórrón, pug pokopükü, akó póróm-póróm kwarilürr. Ka ini poko igósidi tónggapóna, zitülkus ka blaman ene poko basen namülnürrü Leiban marüka nebóka elngólórr.
13 Ka ne Godla marüka nótó okaka tübyónürr Betelóm, ma ne ⌊olib⌋ oel nóla ekarró ingülküp kwitüdü kürü ⌊ótókóm⌋, akó ma ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ nóla tónggapórró kürüka. Ma ugó bupa, da ini kantrri amgat. Moba amtómól tüpdü alkomól.’ ”
14 Rreizel a Lia bóktan we yalkomólórri, “Kibü aban elklaza ia asi korale kibü azebóm oya büdül kakóm?
15 Wa kibü amkoman mogob kol niszan ngakanda. Wa kibü marüka darreme tómrókórr, da wa ene mani kuri elolórr.

16 Amkoman, God blaman ne elklaza mibü abdógab kuri imtyónürr, errkya ma
midipa akó mibü olmalabko. Da ma tónggapó, marü God enezan mile.”
17 Da módóga, Zeikob bupadórr, tóba kol a olmal [kamelab] kwitüdü we yamselórr,
18 da wa tóba blaman ngabyón lar singül kwata nolngomólnóp, akó blaman ne
elklaza kwób isurr Padan Arramóm. Wa we klampükü alkomólórr tóba abdó
Aesakka, Keinan tüpdü.
19 I solkwat bakonórr, Rreizel tóba aban müótan obae godab dandang kla gómól-
gómól ngaen-gógópan ugón yazebórr, Leiban nóma wamórr sip ngüin alüküm.
20 Ene kwitüm, Zeikob Leibanón, Arramia pam, we ilklió iliónürr; wa oya koke
umul-umulan ngitanórr wagó, wa busodase.
21 Da wa tóba blaman elklazapükü we busorr oya ne kla koralórr. Wa Yuprreitis
tobarr we banikürr, obzek ama ola yarilürr Gilead podopükü bwóbdü.

Leiban Zeikobón Solkwat Akyanórr

22 Aüd ngim ngürrdü, Leibanón ugón izazilóp wagó, Zeikob busorróna.
23 Leiban tóba simanal zonaretal yazebórr, da 7 ngürrüm Zeikobón we ko-
lakyanónóp solkwat. Oya we emrrónóp Gilead podopükü bwóbdü.
24 Da God ene irrüb nus tamórr Leibanka, Arramia pam, da oyaka we tóbtanórr
wagó, “Ma umul-umul namulo Zeikobka kolae poko bóktan-gum!”
25 Leiban Zeikobón nóma emrranórr, wa tóba palae müót Gilead podopükü
bwóbdü ingrinürr singül kwata. Leiban tóba zonaretalpükü tibiób palae müót ta
ola balmelóp.
26 Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, “Ma ia poko tónggapórró? Ma kürü ilklió
kliórrü, akó ma kürü ngul olom nis gómól kwata tüdódürrü, wamaka ma gazirr
pokodügab nüpadórró.
27 Ma kürükagab piküpan iade sibsorró akó ilklió kliórrü kürü? Ma kürü koke
iade küzazilürrü? Ene igósidi, ka marü ki zirrkapórró barnginwómi wórrpükü,
tambarran* bólkalkü akó ap† bapulkü.
28 Ma ta kürü koke ok kyórró kólba bobatal akó ngul olom nis aprüküm ibü yawal
boweanóm. Ma gonggo poko tónggapórró!
29 Kürü ene arüng asine marü kulainüm. A irrüb marü aban God kürüka tóbtóne
wagó, ‘Ma umul-umul namulo Zeikobka kolae poko bóktan-gum!’
30 Ma igósidi bupadórró, zitülkus marü wirrian ubia müpadórr moba aban müót
basirrdü alkomólóm. A ma kürü godab dandang kla gómól-gómól iade yazebórró?”
31 Zeikob bóktan yalkomólórr Leibanka wagó, “Ka gum namülnürrü, zitülkus
kamaka ma sab moba óp olom nis arüngi nüpüdo kürükagab.
32 Ma ne darrü olom nóma eseno marü godab dandang kla noakamako, da wa
koke ki ngyabe. Mibü zonaretalab ilküpdü ma müób kóbó yamkü, ia marü darrü kla
kürüka asine. Asi ne nóma yarile, ipadke!” Zeikob umul-kók yarilürr wagó, Rreizel
Leibanón obae godab dandang kla gómól-gómól wató yazebórr.
33 Da Leiban Zeikobón palae müótüdü bangrinürr angónóm, akó Lian palae
müótüdü bangrinürr, akó nis zaget kol nisab palae müótüdü ta bangrinürr, a wa
ma darrü kla koke esenórr. Olgabi ama Rreizelón palae müótüdü bangrinürr.
34 Rreizel wató yazebórr oya obae godab dandang müótüdü kla, da tóba kamelan
kakota mórran kla gómóldó kolatanórr, ó tüób ma ene kwitüdü mórran warilürr.
Leiban blaman bwób engólórr ene palae müótüdü, a wa ma darrü kla koke esenórr.
35 Rreizel tóba abdó bóktanórr wagó, “Ma kürüka ngürsilgu, ka kari gyaur
kokela, a ka gaodó kokela marü obzek kwata zamngólóm, zitülkus ka kólba kolab

---

* **31:27** *tambarran*, Mórrke-mórrke módóga: *tambourine*. † **31:27** *ap* gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: *harp*.

azidpükümla." Leiban ene palae müót enan engónórr, tóba obae godab dandang müótüdü kla ta kokean nósenóp.
36 Leibanón nóma blakónórr, Zeikob ngürsil yarilürr oyaka, da bóktanórr wagó,
"Ka ia laró kolae tórrmen tónggapórró? Ia ka laró kolae tonarr tónggapórró, da ma
kürü igósidi kolakyandóla?
37 Da ma kürü blaman elklaza kuri bapila; darrü kla ia ma esena marü müótan
ne kla yarilürr? Ma ne nóma esena, ini singri marü akó kürü pamkolpamab obzek
kwata. Mibü nizan idi ki zaz tinünüm, amkoman ia nótóka.
38 Ka mankü 20 pailüm namülnürrü kókóta errkya. Marü sip a gout ibü bikóma
koke kolae bainónóp. Ene tumum, ka darrü sip ngorodógab siman sip murr kokean
elóngórró.
39 Ka marüka darrü büdül sip akó gout kokean sidódürrü, nurr lara ne kla
okrralórr. Ka ibü gaodó kólbanóm sip a gout müliónürrü. Ngürr a irrüb gómól-
gómól ne klama bamrüknóp, ma kürü darrem klamóm ta katonórró.
40 Inzan yarilürr kürüka: blaman ngürrzan abüs urura kürü koklamlórr; irrüb ma
ka güb tórrngón aengnórró. Ka utüm nabe kainürrü.
41 Ka marü müótüdü namülnürrü 20 pailüm. Ka 14 pailüm zaget apoarró marü
óp olom nisabkü, akó 6 pailüm marü sip a gout ngabkande, akó ma kürü zagetan
darrem ta amaiksimaik yangórró 10 münüm.
42 Kürü abbobat Eibrra-amón God, akó kürü ab Aesak ne Godón gum angólórr, wa
kankü babul ne nóma ki yaril, ma amkoman kürü ngaen ki zirrkapórró tang küpan.
A God ma kürü müp ngasekalórr akó ka ne wirri zaget tómbapónórró, da sim irrüb
God marü zaz mine."

Leiban a Zeikob Tibiób [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Ingrirri

43 Leiban Zeikobka bóktan yalkomólórr wagó, "Ini kol nis kürü óp olom nisamli;
ibü ta ne olmalko, kürü olmalko, akó ini ne sip a gout ta kürüko. Blaman elklaza
ma ne kla basendóla, kürüko. A ka ma errkya gaodó kokela darrü kla tónggapónóm
kólba óp olom nis arrmatóm.
44 Yao, ugó tam, mi errkya alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindamli,
matóka kótó, da mibü sab we bóktana alngomól yarile."
45 Da Zeikob wirri ingülküp ipadórr, da alaninürr, ene bóktan gyagüpi amaiküm.
46 Wa tóba pamdó bóktanórr wagó, "Ngibürr ingülküp dakainam." Da i ingülküp
yazebóp, darrpan kwób we apónóp. Da i blamana alo we elop ene ingülküp kwób
ne yarilürr.
47 Leiban ene ingülküp kwób ngi we ngyesilürr wagó, Zegarr Sa-aduta,‡ akó Zeikob
ta ngi ngyesilürr wagó, Galid.§
48 Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, "Ini ne ingülküp kwóbe errkya mibü gyagüpi
amanik timama; matóka kótó." Zeikob ene ingülküp kwób Galidbóka igósidi
ngyesilürr.
49 Leiban ta bóktanórr wagó, "LOD sab ilküp ki singri mibüka, mi sab enezan
bürrgrrüti," da ene ingülküp kwóban darrü ngi we kla yarilürr, Mizpa.*
50 Leiban akó bóktanórr wagó, "Ma ne sab kürü óp olom nis kle-kle nóma ngankalo,
ó akó ma ne ngibürr kol nóma bumigo, mibü ne darrü pama koke nóma tósene,
gyagüpi wam, God mibü wató ngabkanda."
51 Leiban akó Zeikobka bóktanórr wagó, "Ingülküp kwób yóni, akó kokrrap
ingülküp ta yóni, ka ne kla alanina mibü aodó, matóka kótó.

---

‡ **31:47** *Zegarr Sa-aduta* ngian küp Arram bóktane módóga: *gyagüpi amanik ingülküp kwób.* § **31:47** *Galid* ngian küp módóga Ibrru bóktane: *gyagüpi amanik ingülküp kwób.* * **31:49** *Mizpa* ngian küp módóga: barrkyanan kwit azil müót (Mórrke-mórrke módóga: *watchtower*).

52 Ini ingülküp kwób akó ini alanirrün ingülküp mibü timam nisamli, wagó, ka sab
koke bórrgrróto marü kolae ainüm, ó ma ta inzan, ma sab koke tóbgrróto kürü kolae
ainüm.
53 Eibrra-amón God akó Na-orrón God, ibü ab nisab God nótóke, mibü sab wató ki
zaz tiyón."
Da Zeikob arüng alkamül-koke bóktan we tónggapónórr Godón ngidü, oya ab
Aesak ne Godón gum angólórr.
54 Zeikob ola podopükü bwóbdü ngóyón lar emkalórr, da ngibürr murr poko urdü
yamselórr Godón agürüm, da akó tóba kolpam we ngibaunürr usakü ene ngibürr
murr poko alóngóm. Ibü alongaloa nóma blakónórr, i ene irrüb ola bazurrurr.
55 Zokrrok darrü irrbi, Leiban tóba bobatal akó óp olom nis nüprükóp, akó bles
nütünóp. Da Leiban ibü we bimgatórr, ama tóba bwóbdü alkomólórr.

32

Zeikob Isaon Asenóm Tómbapónda

1 Zeikob ta inzan tóba kwata wamórr, da Godón ngibürr anerrua oya semrrónóp.
2 Wa ibü nóma nósenóp, wa bóktanórr wagó, "Ini Godón marrgu-e!" Da wa ene
bwób Ma-anayimbóka* igósidi ngyesilürr.
3 Zeikob ngibürr yada ódód pam zirrnapónóp oya singül kwata tóba naretódó
Isaoka, Seirr bwóbdü, Idom tüpdü.
4 Wa ibü igó bóktan ikik nókrrónóp wagó, "E kubó ini poko bóktónane kürü wirri
pamdó Isaoka: 'Zeikob, marü zaget pam, ini bóktan zirrsapóne marüka, ka Leibanka
ngyaben namülnürrü, kókó tai ini ngarkwat.
5 Kürü ⌊kau⌋, ⌊donki⌋, ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ asiko, akó ópal a simanal ⌊leba zaget⌋ kolpam.
Ka ini bóktan marüka zirrapóndóla, kürü wirri pam, igósüm ma moba obzek kwata
kürüka morroal eseno.' "
6 Yada ódód pama nóma tóbakonórr Zeikobka, i sidrrütóp wagó, "Ki marü
naretódó, Isaoka ogoba. Wa errkya kwat-kwata marü asenóm. Wa 400 ngarkwat
pampüküma."
7 Zeikobón wirri guma ipadórr, akó müp gyagüpitótóka simiógürr. Wa pamkolpam
nis kopo nangónórr, wankü nidi kwarilürr. Akó sip a gout, kau, akó ⌊kamel⌋, ibü ta
inzan nangónóp.
8 Wa gyagüpi wamórr wagó, "Isao ne sab nóma tame ngaensingül kopodó gazirrüm,
darrü kopoan kekam yarile busom."
9 Da Zeikob tóre ekorr wagó, "Kürü abbobat Eibrra-amón Godóe, akó kürü ab
Aesakón God, kürü tóre turrkrru. O ⌊LOD⌋, ma kürüka tóbtarró wagó, 'Mobanan
tüpdü akó moba zitül pamkolpamdó alkomólke', akó wagó, 'Ka sab morroal sidüdo
marüka.'
10 Ka marü ngarkwatódó kokela, ma ne morroal tonarr okaka simzazilürrü kürüka,
marü zaget pam, akó ma ne kla tómbapónórr kürüka, mazan bóktarró. Ka Zodan
tobarr nóma baniknürrü, kürü wata tupuruan yarilürr. Kürü ma errkya nis wirri
kopo nisamli!
11 Kürü zid kyó, ka tóredóla, kólba naretan tangdógab, Isao, zitülkus ka gumla wa
kubó tame kürü amkalóm, akó aipal tibiób olmalpükü.
12 Da ma ta tóbtarró wagó, 'Amkoman, ka sab morroal sidüdo marüka, akó ka
marü olmalbobatal abün ninünümo, ena bürrkós, malu nóreszane.' "
13 Zeikob ene irrüb ola umtulürr, akó darrü irrbi oya ne ngabyón lar kwarilürr, wa
Isaonkü ini ngarkwat ⌊gyaur kla⌋ ilianórr:
14 200 ópal gout akó 20 simanal gout, 200 ópal sip akó 20 simanal sip,

* **32:2** *Ma-anayim* ngian küp módóga: *nis marrgu.*

15 30 ngómrin ópal kamel tibiób kupopükü, 40 ópal kau akó 10 simanal kau, 20
ópal donki akó 10 simanal donki.
16 Wa ibü wirri ngorodógab tibi-tibi arrgrratlórr, da zaget pamab tangdó irrbünürr,
akó wa ibüka bóktanórr wagó, “E kürü singül kwata ogoblón; kan apólamke
darrpan-darrpan ne kopoko.”
17 Zeikob ngaensingül kopo ne zaget pama arüng bóktan ekyanórr wagó, “Kürü
nareta Isao marü kubó nóma kómrróne akó mümtine, ‘Ma noanla, akó ma ia nubó
tótókdóla, akó blaman ini ngabyón lar marü obzek kwata noanko?’
18 da ma igó bóktanke magó, ‘Ini marü zaget pam Zeikobón ngabyón larko. Wa
gyaur kla zirrtapórre kürü wirri pam Isaonkü. Wa tüób kibü solodó akyanda.’ ”
19 Zeikob akó dadan arüng bóktan nókyenóp nis ngim zaget pam, aüd ngim zaget
pam, akó blaman ngibürr zaget pam oya ngabyón lar nidi nolngomólnóp, wagó, “E
kubó wata dadan bóktan poko arüklamke Isaoka, e usakü nóma basenane.
20 E wata kubó inzan bóktalamke magó, ‘Marü zaget pama Zeikob kibü solodó
akyanda.’ ” Zeikob gyagüpi wamlórr wagó, “Ka Isaon saul ino ini gyaur klame, ka
singül kwata ne kla zirrbapóndóla; da solodó, ka oya nóma eseno, aprrapórr wa
kubó kürü morroal küpüde.”
21 Da Zeikobón gyaur klama oya singül kwata ogoblórr, a wa ma tüób ene irrüb
dadan marrgudü ola umtulürr.

Zeikob a God Tibiób Bumiógtübumióg Namülnürri

22 Ene dadan irrüb Zeikob türsümülürr, tóba kol nis nüpadórr, tóba zaget kol nis,
akó tóba 11 simanal olmal, Zabok sang kus bwób baurrlürr.
23 Wa ibü dakla dorrodó nóma amanórr, tóba blaman elklazapükü zirrnapónóp
dakla dorrodó.
24 Da Zeikob tebean we burrmatórr.
Da darrü pama tamórr; i usadi we bumiógtübumióg namülnürri tai kókó sisa
tuninürr. 25 Ene pama nóma ngakanórr igó, wa gaodó koke yarilürr Zeikobón ⌊ut-ut
ainüm⌋, wa Zeikobón darrü kartül yamurrürr, da ubi augürr, wa ene pampükü nóma
bumiógtübumióg yarilürr.
26 Da ene pama Zeikobka bóktanórr wagó, “Ka kya wamón, zitülkus sisa!”
Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ka marü kokean molkomolo, kókó ma kubó
kürü bles kino!”
27 Ene pama oya imtinürr wagó, “Marü ngi ia nótóke?”
Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Zeikob.”
28 Da ene pama bóktanórr wagó, “Marü ngi sab myamem Zeikob koke yarile, a
Isrrael,† zitülkus ma God akó pamkolpampükü bumiógtübumióg namüla, da mató
bórrgrróta.”
29 Da Zeikob oya imtinürr wagó, “Gyaurka, kürü moba ngi küzazil.”
A wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü ngim iade kümtina?” Da wa oya we
bles yónürr.
30 Da Zeikob ene bwób Penielbóka‡ igósidi ngyesilürr wagó, “Ene zitülkus módóga,
ka Godón obzek esena, da ka ma wata arrólóla!”
31 Abüsa tüngürürr Zeikob Peniel bwóbzan sórrgrratlórr, da Zeikob tóba kartül
amkónkü wamlórr.
32 We zitülkusdü, kókó errkya§ ini ngürr, Isrrael pamkolpama kartül kusdü
arróbórrón ne murrko koke alóngdako, zitülkus Zeikobón ene kartül murr ya-
murrürr.

32:24 Oseya 12:4-5 † **32:28** *Isrrael* ngian küp módóga: *i Godódi bumiógtumióg namülnürri.* **32:28** Bwób Zitül 35:10 ‡ **32:30** *Peniel* ngian küp módóga: *Godón obzek.* § **32:32** *errkya* wa ene tonarrbóka apónda, *Bwób Zitül* peba ugón wialómóp.

33

Zeikob a Isao Baserri

1 Zeikob kwit yazilürr, da módóga, Isaon esenórr tótókde tóba 400 pampükü. Da olmal tibiób we nürrgrrütóp: Lian tóba, Rreizel akó nis leba zaget kol nisab go tibiób.
2 Zeikob zaget kol nis tibiób olmalpükü ngaensingül irrbünürr, da Lia akó tóba olmal ibü solkwat atanóm, akó Rreizel a Zosep solo dómdóm idi murrausürri.
3 Wa tüób singül apónórr ibükagab. Wa tóba naret nóma ngorram syónürr, wa tóba singül 7 münüm tüp elkomólólórr oya morroal angónóm.
4 Isao sibsorr Zeikobka, da tange myangrao apónórr, oya iprükürr. Da i nizana yón namülnürri.
5 Isao kwit nóma yazilürr, wa kol nósenóp tibiób olmalpükü, da Zeikobón imtinürr wagó, “Ini ia nidipako mankü?”
Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ini we olmalako, God tóba ⌊gail tonarrdógab⌋ kürü küliónürr.”
6 Da zaget kol nisa tibiób olmalpükü ngorram sinóp, Isaon obzek kwata wakósingül nümgünóp, singül tüp elókóp.
7 Olgabi ma Lia tóba olmalpükü katókórr, wakósingül nümgünóp, singül tüp elókóp. Dómdóm Zosep a Rreizel ta inzan kairri.
8 Isao imtinürr wagó, “Ka kwat-kwat ne ngabyón lar yabül tómrrónóma, ibü küp laróga?”
Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü wirri pam, i gyaur klamako, igósüm ma moba obzek kwata kürüka morroal eseno.”
9 A Isao bóktanórr wagó, “Kürü zoret, kürü gaodómako. Emorra marü ne klamko mobankü.”
10 Da Zeikob bóktanórr wagó, “Koke, gyaurka! Ma moba obzek kwata kürüka ne morroal nóma seserró, ini gyaur kla kürükagab sazeb. Marü obzek asende, wamaka ka Godón obzek kuri sesena, zitülkus ma kürü errkyadan morroal kuri küpüda.
11 Gyaurka, ini gyaur kla sazeb, ka marünkü ne kla simarrua. God kürüka gail tonarr yarilürr, akó wa kürü abün elklaza küliónürr, ka ne klamóm namülnürrü.” Zeikob Isaon wata arüngi yatolórr, kókó Isao oya ubi ipadórr ene gyaur kla azebóm.
12 Da Isao bóktanórr wagó, “Ugó tómbapó, da nau; mi darrpan mün aurri.”
13 A Zeikob oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü wirri pam, ma umulóla igó poko wa, olmal arüng kokeako, akó ka umul-umul namulo ópal ⌊sip⌋ akó ópal ⌊kau⌋ ngabkanóm, zitülkus ibü kupo ngóm taedómako. Mi ibü ne wirri arüngi nóma amarru kwarilo wata darrpan ngürrüm, blamana kubó nurrbarine.
14 Da kürü wirri pam, ma ngaensingül wamlón kürükagab, marü zaget pam. Ka kubó zaorrón akyalo, ngabyón larab akó olmalab agól ngarkwatódó, kókó ka sab marü memrrono, kürü wirri pam, Seirr bwóbdü, Idom tüpdü.”
15 Da Isao bóktanórr wagó, “Ka ta kubó kólba ngibürr zaget pam marüka módó bimgüta.”
Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene poko iade tónggapónóm kaindóla? Kürü wirri pam, ma moba obzek kwata kürüka morroal esena, ene gaodó kuri namüla.”
16 Da ene ngürr Isao bupadórr Seirr bwóbdü alkomólóm.
17 A Zeikob ma Sukot wamórr. Wa ola tóbankü müót elórr akó murr müót balmelórr tóba ngabyón larabkü. Ene basirr ngi igósidi ngyesilóp Sukot.*
18 Zeikob Padan Arram nóma amgatórr, wa Syekem wirri basirrdü morroal tübzilürr, Keinan tüp kugupidü, akó wa darrü marrgu wirri basirran obzek kwata tónggapónórr.

---

* **33:17** *Sukot* ngian küp módóga: *murr müót.*

19 Wa tóba palae müót ne balmelórr, ene tüp poko 100 ⌊silba⌋ poko-e amiógürr
Amorrón simanal olmaldógab, Syekemón ab.
20 Wa ⌊alta⌋ ola elórr ene tüp pokodó, da ngi ngyesilürr wagó, El,† Isrraelón Gode.

34

Syekem Daenan Kle Tiz Wangónórr

1 Darrpan ngürr Daena, Lia ne óp olom osenórr Zeikobkagab, wa Keinan basirr kol
bangónóm natókórr.
2 Ene bwób singüldü balngomól pam Amorr, Ibait bóktan pam, oya siman olom ngi
Syekem yarilürr. Daenan nóma osenórr, zumiógürr, da oya kle tiz wangónórr.
3 Syekemón moboküpa arróbórr Daenaka, Zeikobón óp olom, da oya ubia wamórr
Daenakamóm, akó wa mis ikik yazeblórr oyaka.
4 Da Syekem tóba abdó Amorrka bóktanórr wagó, "Ene ngulmokur kürünkü upa
kolóm!"
5 Zeikob nóma arrkrrurr wagó, oya óp olom, Daenan, kuri kle wangóne, oya
simanal olmal ugón ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ ngabkan bwóbdü kwarilürr. Wa darrü poko koke
bóktanórr enekwata, kókó i müót basirrdü tübabzilürr.
6 Da Syekemón aba, Amorr, Zeikobka Daenankwata bóktanóm wamórr.
7 Zeikobón simanal olmala nóma barrkrrurr, i sip a gout ngabkan bwóbdügab
ugón tóbakonórr. I gyaur akó wirri ngürsil kwarilürr, zitülkus Syekem ne kolaean
poko tónggapónórr, Isrrael pamkolpamab ilküpdü büód sidódürr. Ene dümdüm koke
yarilürr Zeikobón óp olompükü nóma umtulürr; ene tónggapón-koke poko yarilürr.
8 A Amorr ibüka bóktanórr wagó, "Kürü siman olom, Syekem, oya wirri ubia kuri
wame marü óp olomdó. Gyaurka, ekya oya kolóm.
9 Mi sab kol gyabalómnórre; e kibü ngul olmal twazeblo, akó ki go darrem yabünüm
ngul olmal wazeblo kibiób kolóm.
10 E kinkü ae ngyabelam. Tüp módóga, popada yabüka! Ngyabelamke ini tüpdü.
Agóltagól* akó tüp poko bumióg sab popa yarile."
11 Da Syekem bóktanórr Daenan abdó akó simanal bólbótaldó wagó, "E yabiób
obzek kwata kürüka ne morroal nóma seserre, da ka sab yabü nüliónünümo, e kubó
kürü ne klamóm kilane.
12 Ini kolan darrem akó ka sab ne gyaur kla samtülo, yabiób ubi ngarkwatódó
irrbünam. Ka sab ekrralo, e kubó kürü ne klamóm kilórre. E wata kürü ene ngul
oloman kókyenam kolóm."
13 Zitülkus Syekem ibü bólbót, Daenan, kle tiz wangónórr, Zeikobón simanal olmala
Syekem akó oya ab, Amorr, ibüka ilklió bülión bóktan yalkomólóp.
14 I bóktónóp wagó, "Ki inzan kla kokean tónggapórre; ki kibiób bólbót kokean
ekyerre ⌊gyabi sopae singgalgón⌋-koke pam. Ene büód poko yarile kibüka.
15 A ki darrpan dümdümdü ubi bairre: e sab kizan bainane, yabü blaman pamab
gyabi sopae ne singgalgórrón nóma korale.
16 Da mi sab kol gyabalómlo. Akó ki sab yabü aodó ngyabenórre; mi sab darrpan
kolpamóm bairre.
17 A e ne koke nóma ubi bairre yabiób pamab gyabi sopae singgalgónóm, ki sab
kibiób bólbót upudórre, da ogobo."
18 Amorr a Syekem abirri, i ne gyagüpitótók bóktan ingrinóp.
19 Da Syekem koke ürrbainürr i oya ne poko tónggapónóm ilóp, zitülkus oya wirri
ubi yarilürr Zeikobón óp olomdó. Syekem wirri ngi pam yarilürr Amorrón müótan
pamkolpamdógab.

33:19 Zosyua 24:32; Zon 4:5 † **33:20** *El* ngi Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: *God.* * **34:10** *agóltagól*, darrü küp módóga: *elklaza darrem-darrem bumióg.*

20 Da Amorr akó tóba siman olom Syekem we aurrürri kwób bazen pokodó, ibü
wirri basirran barrbün mamtaedó, tibiób basirr pamdó bóktanóm.
21 I bóktarri wagó, “Ini pam morroal tonarrako mibüka, i ki ngyabelam mibü
tüpdü, akó ki agóltagól koralón, zitülkus tüp wirria ibünkü. Mi sab ibü ópal olmal
mibiób kolóm wazeblo, akó mi sab mibiób ópal olmal ibü nüliónórre kolóm.
22 A ene pama ubi bairre minkü ngyabenóm akó darrpan kolpamóm bainüm
wata ini darrpan dümdümdü wagó, mibü blaman pamab gyabi sopae singgalgórrón
kwarile ibüzanko.
23 Mi ne ini kla nóma tónggapórre, ibü sip a gout akó ngibürr ngabyón lar sab
mibü iade kwarile. Mi ibü ubi ipüdórre, da i sab minkü aini iade ngyabenórre.”
24 Da blaman pam ene wirri basirran barrbün mamtaedó nidi kwób bazelórr, ubi
bainóp Amorr akó Syekem ibü bóktandó, da blaman simanal olmal akó pam ene
wirri basirrdü ibü gyabi sopae singgalgónóp.
25 Aüd ngim ngürrdü, blaman pam gyabi sopae singgalgórrón azidüdü nóma
kwarilürr, Zeikobón siman olom nis, Simion akó Libae, Daenan siman bólbót nis,
tibiób gazirr turrik nüpadrri, da gazirrüm sakó-sakó aurrürri ene wirri basirrdü.
Umul-koke arrkürr gazirr yarilürr, da nizana ene wirri basirran blaman pam
büdülümpükü ekrrarri.
26 I Amorrón tóba siman olom Syekem ta gazirr turriki büdülümpükü nómkólóp,
akó Daenan Syekemón müótüdügab urruarri, da i ene basirr we amgütóp.
27 Zeikobón ngibürr simanal olmala büdül büb tómrrónóp, da wirri basirrdü
blaman ne elklaza kwarilürr popa yazebóp, ibü bólbót Daenan kle tiz nóla wangónóp.
28 Ibü sip a gout, ⌊kau⌋, akó ⌊donki⌋ yazebóp. Akó i ta blaman elklaza yazebóp wirri
basirr kugupidü, akó ngaon bwóbdü ne elklaza kwarilürr.
29 Ibü blaman ne mórrel elklaza kwarilürr, kol akó olmal, akó müót kugupidü
blaman ne elklaza kwarilürr, barrmülürr.
30 Da Zeikob, Simion akó Libae ibü nyalórr wagó, “E kürüka wirri müp kuri
sidüdi. Keinan akó Perrez pamkolpama akó blaman pamkolpama ini tüpdü nidi
ngyabendako, sab kürü alzizi kümaniknórre. Kürü aüdan pamako; i ne mibü
akrranóm nóma dabirre akó mibüka ne nóma tóbrrónge, kótó akó kürü müótüdü
pamkolpam, mibü sab kolae tirre.”
31 A Simion akó Libae bóktan yalkomórri wagó, “Ia wa kibü bólbót inzan ki kle
wangónól, wamaka wa popa kwatódó agól kolo?”

35

God Zeikobón Nis Ngim Bles Yónürr Betelóm

1 God Zeikobka bóktanórr wagó, “Bupa, da ugó wam Betel, kya ola ngyabelamke.
Godónkü ⌊alta⌋ ola elke, wa marüka nóla okaka tübyónürr, ma moba naretan Isaon
gum nóma busonürrü.”
2 Da Zeikob tóba müót kolpamdó akó wankü nidi kwarilürr, ibüka bóktanórr
wagó, “E kubó amalamke blaman mogob godab dandang yabüka ne klamko, ó e
yabiób bübpükü ta bagulamke mibü gida ngarkwatódó, akó dólóng mórrkenyórr
bamelamke.
3 Yao, ugó bazeb, mi Betel tótókdakla, ka sab alta nóla elo Godka, kürü tóre nótó
arrkrrurr ka müpdü nóma namülnürrü, akó kankü wa ta asi yarilürr ka negama
wamnórró.”
4 Da i blamana tibiób mogob godab dandang kla Zeikobón ilinóp, akó i güblangdó
ne rring bamelóp. Da módóga, Zeikob tüp kugupi apónórr, blaman ene elklaza ola
nodóp kugupidü, wirri ouk* nugup murrdü Syekem wirri basirr minggüpanandó.

35:1 Bwób Zitül 28:11-17 * **35:4** *ouk* Mórrkean wirri nugupa. Mórrke-mórrke módóga: *oak.*

5 I we bazebórr, da minggüpanan wirri basirr pamkolpam Godónbókamde guma
yazebórr, da i Zeikobón koke igósidi kolakyanónóp.
6 Da módóga, Zeikob tóba pamkolpampükü Luz basirrdü we abzilürr Keinan
tüpdü. Errkya† ene basirr ngi igó ngiliandako, Betel.‡
7 Wa alta ola elórr, ó wa ene tüp poko ngi we ngyesilürr wagó, El Betel,§ zitülkus
God tóba we okaka tübyónürr Zeikobka, wa tóba naretan Isaon gum nóma tupsolürr.
8 I Betelóm nóma ngyabenónóp, Deborra ugón nurrótókórr, Rrebekan zaget kol, oya
ngóyón aip. I oya ouk nugup murrdü we ulungóp Betel basirr malubarrdóbóna.* Da
Zeikob ene poko ngi we ngyesilürr Alon Bakut.†
9 Zeikob Padan Arramgabi nóma tolkomólórr, God akó nis ngim oyaka we okaka
tübyónürr. Da wa oya bles yónürr.
10 God oyaka bóktanórr wagó, "Marü ngi wa Zeikobe, a marü ma sab Zeikobbóka
myamem koke ngimlianórre; marü ngi ma errkya módóga, Isrrael." Da ngi we
ekyanórr, Isrrael.‡
11 God akó Zeikobka bóktanórr wagó, "Ka Wirrian Arüng Godla. Sab küppükü
bailamke akó marü pamkolpama sab abün ki bainünüm! Marükagab sab kantrri,
anda, abün kantrria tómbapónórre, ó marü olmalbobataldógabi sab ngibürra
kingüm idi bairre.
12 Ka Eibrra-am a Aesak ibü ne tüp nókyarró, ka akó marü akyandóla. Akó ka sab
ini tüp marü olmalbobatal nókyenónómo marü büdül kakóm."
13 Da God kwitüdü we kasilürr ene pokodógab, wa oyaka ne bóktanórr.
14 Olgabi Zeikob kokrrapan ingülküp alaninürr§ ene pokodó, God oyaka ne
tóbtanórr. Zeikob anón gyaur kla akó ⌊olib⌋ oel ekanórr ene ingülküp kwitüm Godón
⌊ótókóm⌋.
15 Da módóga, God Zeikobka ne tüp pokodó bóktanórr, Zeikob ene tüp poko ngi we
ngyesilürr Betel.

Rreizelón Büdül

16 Zeikob tóba pamkolpampükü Betelgab we bupadórr Eprrat* tótókóm. I ngibürr
kan ngarkwat nóma kwarilürr Eprrat amrranóm, Rreizelón ugón twarrpinürr. Oya
mórran müp yarilürr.
17 Rreizelón büba tai wirribóka azidüm nóma bainürr, oloma ugón tómtómólórr.
Oya marrna ain kola we wyalórr wagó, "Ma gumgu, marü akó darrü siman oloma."
18 Oya arróla nóma blakólórrma, Rreizel tóba dómdóm ngóni olom ngi we
ngyesilürr Ben-Oni.† Oya aba ma Benzamin ngi‡ ngyesilürr.
19 Rreizel nugu uroatórr, da nurrótókórr. Oya Eprrat kwat kabedó we ulungóp.
Eprrat errkya Betliembóka ngiliandako.
20 Zeikob kokrrap ingülküp we alaninürr Rreizelón gapókdó. Errkya ene ingülküp
zamngólórrón duduase, Rreizelón gapókdó timamzan.
21 Da módóga, Zeikob§ we bupadórr tóba pamkolpampükü, da wa tóba palae müót
we balmelórr Migdal Ederr* kakota.

---

† **35:6** *errkya* ene tonarrbóka apónda, *Bwób Zitül* peba ugón wialómóp. ‡ **35:6** *Betel* ngian küp módóga: *Godón Müót.* § **35:7** *El Betel* ngian küp módóga: *Betel tüp pokoan God.* * **35:8** *malubarr*, Mórrke-mórrke módóga: *south.* Isrrael pamkolpam, ibü malu bolmüótüdübóna yarilürr. † **35:8** *Alon Bakut* ngian küp módóga: *yón-gyaur ouk nugup.* ‡ **35:10** Isrrael ngian küp módóga: *i Godódi bumiógtumióg namülnürri.* **35:10** Bwób Zitül 32:28 **35:11** Bwób Zitül 17:4-8 § **35:14** Zeikob ene *kokrrap ingülküp* Godón bóktan gyagüpi amaniküm alaninürr. **35:14** Bwób Zitül 28:18-19 * **35:16** *Eprrat*, oya darrü ngi módóga: *Betliem.* † **35:18** *Ben-Oni* ngian küp módóga: *ka wirri azid aengrró ini olomanbókamde.* ‡ **35:18** *Benzamin* ngian küp módóga: *kürü tutul tangdó olom.* § **35:21** *Zeikob*: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü, Zeikobón Isrraelbóka ngilianda. * **35:21** *Migdal Ederr* ngian küp módóga: *barrkyanan kwit azil müót, ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ ngabkanóm.*

Zeikobón Simanal Olmal
(1 Krronikol 2:1-2)

22 Zeikob ene bwóbdü nóma ngyaben yarilürr, Rruben Bilan palae müótüdü bangrinürr, da usadi we umturri, aban aüd ngim koldó. Solodó Zeikob tüób arrkrrurr ne pokoa tómbapónórr.
Zeikobón 12 simanal olmal kwarilürr.
23 Lian we simanal olmal kwarilürr:
Rruben, Zeikobón ngaen siman olom,
Simion, Libae, Zuda, Isakarr, akó Zebulun.
24 Rreizelón nis siman olom nis namülnürri:
Zosep akó Benzamin.
25 Rreizelón ⌊leba zaget⌋ koldógab, ngi Bila, oya nis siman olom nis namülnürri:
Dan akó Naptali.
26 Lian leba zaget koldógab, ngi Zilpa, oya nis siman olom nis namülnürri:
Gad akó Asyerr.
Ini blaman Zeikobón simanal olmalko, oyakagab nidi tóbabótórr Padan Arramóm.

Aesakón Büdül

27 Da módóga, Zeikob tóba olmalkolpükü we tolkomólórr tóba abdó Aesakka, Mamrre basirrdü, Kirriat Arrba wirri basirr minggüpanandó. Ene basirr ngi errkya módóga, Ibrron, Eibrra-am a Aesak ne ngyabenórri.
28 Aesak 180 pailüm ngyabelórr.
29 Wa dómdóm ngón we semanórr, da nurrótókórr wirri kokrrap ngyaben kakóm, oya ne abün morroal pail kwarilürr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi nurrbarinóp. Oya olom nisa Isao a Zeikob gapókdó we ingrirri.

36

Isaon Simanal Olmalbobatal
(1 Krronikol 1:34-37)

1 Ini Isaon simanal olmalbobatalab ngiko (oya darrü ngi Idom yarilürr).

2 Isao mogob kol nis nümiógürr Keinan tüpdügab: Ada, Elonón óp olom, wa Et zitül pam yarilürr, akó O-olibama, Anan óp olom, Zibionón bobat, wa Ibae zitül pam yarilürr.
3 Wa akó zumiógürr Basematón, Isma-elón* óp olom, Nebayotón bólbót.
4 Ada Elipazón ilngumilürr Isaonkü, Basemat Rreuelón ilngumilürr.
5 Akó O-olibama ibü balngónórr: Zeus, Zalam, akó Korra. Ini Isaon simanal olmal kwarilürr, Keinan tüpdü oya aüd kola nibiób balngónóp.
6 Isao tóba kol yazebórr, tóba simanal olmal, tóba ópal olmal, akó blaman nidi ngyabenónóp wankü, akó oya blaman ngabyón lar, akó blaman elklaza wa ne kla yazebórr Keinan tüpdü, da wa tóba zoret Zeikobkagab barrkyanan kan wamórr darrü tüpdü.
7 Zitülkus módóga, ibü elklaza akó ngabyón lar abün kwarilürr, akó ibü darrpan pokodó ngyaben gaodó koke yarilürr. Tüp gaodó koke yarilürr ibü tangbamtinüm ibü ngabyón lardógab.
8 Da Isao (oya darrü ngi Idom) Seirr† podopükü bwóbdü ngyabenóm wamórr.
9 Isao Idom pam kopoab abbobat yarilürr, nidi ngyabenónóp Seirr podopükü bwóbdü. Ini Isaon simanal olmalbobatalab ngiko.

35:27 Bwób Zitül 13:18 * **36:3** *Isma-el* Eibrra-amón siman olom yarilürr Agarrkagab, Serran leba zaget kol. Da módóga, Isma-el tóba nungzamón zumiógürr. † **36:8** *Seirr*, oya darrü ngi módóga: *Idom.*

10 Isaon siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Elipaz, Adakagab, akó Rreuel, Basematkagab.
11 Elipazón simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Teman, Omarr, Zepo, Gatam, akó Kenaz.
12 Isaon siman olom Elipaz, oya nis ngim kol Timna wató warilürr. Timna Amalekón ilngumilürr. Ini Adan simanal bobatalko, Isaon ngaen kol nótó warilürr.
13 Rreuelón simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Na-at, Zerra, Sama, akó Miza. Ini Basematón simanal bobatalko, Isaon nis ngim kol nótó warilürr.
14 Isaon aüd ngim kol, O-olibama, Anan óp olom, Zibionón óp bobat, oya simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Zeus, Zalam, akó Korra.
15 Isaon olmalbobatalab zitül singüldü balngomól pam idi koralórr:
Isaon ngaen olom Elipaz, oya simanal olmal:
Teman, Omarr, Zepo, Kenaz,
16 Korra, Gatam, akó Amalek. Ini zitül singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü, Elipazkagab, Adan simanal bobatal, Isaon kol.
17 Isaon siman olom Rreuel, oya simanal olmal:
Na-at, Zerra, Sama, akó Miza. Ini zitül singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü Rreuelkagab, Basematón simanal bobatal, Isaon kol.
18 Isaon kol O-olibama, oya simanal olmalab ngi idi koralórr:
Zeus, Zalam, akó Korra. Ini zitül singüldü balngomól pam koralórr Isaon kol O-olibamakagab, Anan óp olom.
19 Ini blaman Isaon simanal olmalbobatalko, akó ibü singüldü balngomól pam.

Seirrün Olmalbobatal Ngi
(1 Krronikol 1:38-42)

20 Seirr darrü Orr pam yarilürr. Oya simanal olmalab ngi módógako:
Lotan, Syobal, Zibion, Ana,
21 Disyon, Ezerr, akó Disyan. Ini Orr pamkolpamab zitül singüldü balngomól pam koralórr, ngaen Idom tüpdü nidi ngyabenónóp.
22 Lotanón siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Orri akó Eman. Timna Lotanón óp bólbót warilürr.
23 Syobalón simanal olmalab ngi idi koralórr:
Alban, Mana-at, Ebal, Syepo, akó Onam.
24 Zibionón siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Aya akó Ana. Ini we Ana-e, urur nae arób nótó nósenóp, tóba aban ⌊donkizan⌋ ngabkalórr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋.
25 Anan olom nisab ngi idi namülnürri:
Disyon akó O-olibama. O-olibama wa Anan óp olom warilürr.
26 Disyonón simanal olmalab ngi idi koralórr:
Emdan, Esban, Itrran, akó Kerran.
27 Ezerrón simanal olmalab ngi idi koralórr:
Bilan, Za-aban, akó Akan.
28 Disyanón siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Uz akó Arran.
29-30 Ini Orr pamkolpamab zitül singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü:
Lotan, Syobal, Zibion, Ana, Disyon, Ezerr, akó Disyan.

Idom Tüpan King
(1 Krronikol 1:43-54)

31 Ngaen, Isrraelón king küsilan nóma kwarilürr, ini pam ugón Idom tüpan king koralórr:
32 Bela, Beorrón siman olom, ngaen-gógópan Idom king wató yarilürr. Oya wirri basirran ngi Din-aba yarilürr.
33 Bela nóma nurrótókórr, Zobab, Zerran siman olom, Bozrra wirri basirrdügab, kingüm bainürr oya pabodó.
34 Zobab nóma nurrótókórr, Usyam, Teman pamkolpamdógab, kingüm bainürr oya pabodó.
35 Usyam nóma nurrótókórr, Adad, Bedadón siman olom, kingüm bainürr oya pabodó. Wa Moab tüpdü wamórr Midian pampükü gazirrüm, da ibü memokan ut-ut ninóp. Oya wirri basirr ngi Abit.
36 Adad nóma nurrótókórr, Samla, Masrreka wirri basirrdügab, kingüm bainürr oya pabodó.
37 Samla nóma nurrótókórr, Syaol kingüm bainürr oya pabodó. Wa Rreobot wirri basirr pam yarilürr, Yuprreitis tobarr kabedó.
38 Syaol nóma nurrótókórr, Ba-al-Anan, Akborrón siman olom, kingüm bainürr oya pabodó.
39 Ba-al-Anan, Akborrón siman oloma nóma nurrótókórr, Adad kingüm bainürr oya pabodó. Oya wirri basirr ngi Pao yarilürr, akó oya kolan ngi Me-etabel warilürr. Wa Matrredón óp olom, Me-Za-abón bobat.
40 Isaon olmalbobatalab zitül singüldü balngomól pamab ngi módógako:
Timna, Alba, Zetet,
41 O-olibama, Ela, Pinon,
42 Kenaz, Teman, Mibzarr,
43 Magdiel, akó Irram. Ini Idom zitül singüldü balngomól pam kwarilürr, ibü ngyaben basirr iazan kwarilürr, i tibiób tüpdü enezan ngyabenónóp.

Isao Idom pamkolpamab abbobat wató yarilürr.

37

Zosepón Nus

1 Zeikob we ngyabelórr Keinan tüpdü, ngaen Aesak, oya aba ne ngyabelórr.
2 Ini Zeikobón olmalbobatalab póepe.

Zosep, wa küsil olom yarilürr, pail ngarkwat 17. Wa tüób ⌊sip⌋ akó ⌊gout⌋ ngabkan pam yarilürr tóba naretalpükü. Zeikobón tokom ngim ne kol nis namülnürri, ngi Bila akó Zilpa,* wa ibükagabi ta simanal olmal nósenóp. Zosep tóba abdó bóktan simarrulürr, oya naretala ne kolae tómbapónónóp.

3 Zeikobón wirri ⌊moboküpdü ubi⌋ Zosepka yarilürr tóba ngibürr simanal olmaldógab, zitülkus oya myangande ilngumilürr. Wa oyankü morroalan kokrrapan mórrkenyórr arrgüpürr.
4 Oya naretala nóma umul bainóp wagó, ibü aban wirri moboküpdü ubi Zosepka yarilürr, a ibüka ma inzan koke, i oya alzizi amanik ugón bókyenóp akó i oyaka morroal tonarre koke ikik kwarilürr.
5 Zosep darrü irrüb nus we umtulürr. Wa tóba naretal nóma nüzazilóp ene nusbóka, i oya alzizi amanik tai ama ugón we bókyenóp. 6 Wa ibüka we adrratórr wagó, “Tübarrkrru, ka ini nus umtula:

* **37:2** *Bila akó Zilpa* Zeikobón tokom ngim kol nis namülnürri. Bila Rreizelón leba zaget kol warilürr. Oya nis siman olom nis ngi Dan akó Naptali. Zilpa Lian leba zaget kol warilürr. Oya nis siman olom nis ngi Gad akó Asyerr.

7 Mi blaman ⌊wit⌋ apapdó kwarila wit singül kur bamelkü darrpan pokodó. Kürü
kura bupadórr, dümdüm zamngólórr. Yabü kura kürü kur kal-kal yangónóp ama
wakósingül we nümgünóp oyaka."
8 Oya naretala imtinóp wagó, "Ma ia igó gyagüpi tótókdóla, ma sab kingüm baino,
ama kibü sab mató tolngomólnómo?" Da oya naretala oya ma tai wirribóka alzizi
amanik ugón bókyenóp, oya nus akó oya bóktananme.
9 Darrü irrüb Zosep darrü nus akó we umtulürr, ó tóba naretal we nüzazilóp wagó,
"Tübarrkrru! Ka akó darrü nus umtula. Ene nusdü ka we kla nósenónóma: abüs,
melpal, akó 11 wimurra kürüka wakósingül nümgürre."
10 Wa tóba nus abdó akó naretaldó nóma adrratórr, da aba we agórr akó we
imtinürr wagó, "Ia ini laró nusa? Ia ma inzan gyagüpi tótókdóla, kótó, marü aip,
akó marü naretal, ki sab marüka wakósingül nólóngórre?"
11 Zosepón naretal gyagüp kolaea ekrralórr oyakwata, a ibü ab ma kari
gyagüpitótók koke ekyanórr.

Zosepón Naretala Sel Inóp Mogob Pamdó

12 Darrpan ngürr Zosepón naretala Syekem wirri basirr minggüpanan ogobórr
tibiób aban sip a gout ngabkanóm.
13 Zeikob Zosepónbóka wagó, "Ma umulóla igó, marü naretala sip a gout
ngabkandasko Syekem minggüpanan. Ka marü ola zirrapónóm kaindóla ibüka."
Zosep bóktan yalkomólórr wagó, "Taia."
14 Da oya aba we yalórr wagó, "Ma kya kóbó wam moba naretal bangónóm, ia i
tib akó sip a gout taiasko. Sab tolkomólke kürü umul-umulan ngitanóm." Da aba we
zirrapónórr Ibrron basirr buruburudügabi.
Zosep we abzilürr Syekem.
15 Wa ibü byamkünkü wamlórr ene pórrpótyapdó. Darrü pama oya we esenórr,
da oya we imtinürr wagó, "Ia ma laró amkündóla?"
16 Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Ka kólba naretal byamkündóla. Ma ia kürü koke
küzazilo, ia i tibiób sip nadü pokodó ngabkandako?"
17 Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, "I ini poko kuri amgütrre. Ka ibü
nurrkrrunüma i nóma ikik kwarile wagó, 'Nau, mi Dotan tótókdakla.' " Da Zosep
ibü solkwat we akyanórr ó ibü we nósenóp Dotan wirri basirr minggüpanandó.
18 I oya ugón esenóp, wa ibükagabi barkyanan kan nóma yarilürr. Wa wa solkwat
abzilürr, i bóktan ngaen-gógópan tónggapónóp oya amkalóm.
19 I tibiób darrpan-darrpan büzazilóp wagó, "Ene metat nus ut olom mamka!
20 Yao, ugó togob, mi oya amkaldakla akó mi kubó oya büb amaikrre darrü kukurru
nae-koke badudü. Mi kubó igó adrrütrre wagó, oya darrü molpokodó gazirr nurr lara
sómkóle. Da mi kubó oya ugón eserre, oya nusa ia zaget apóni!"
21 Rruben ibü nurrkrruóp i ne bóktan tónggapónóp, ó wa ma Zosepón yangónórr
oya amkalgum. Da wa we bóktanórr wagó, "Mi oya koke emkórre.
22 Ini ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ e kubó oya amanikane ini ukyórrün nae badudü. E
kubó oya ia koke yangónane!" Wa we bóktanórr oya zid ainüm akó tóba abdó
alkomólóm.
23 Zosep tóba naretaldó nóma abzilürr, i oya morroalan kokrrapan mórrkenyórr
ngürsilpükü we atürróp oya bübdügab.
24 I oya ipüdóp, ama nae-koke badudü we amanikóp.
25 I nóma alo kwarilürr, da Isma-elón zitül pam kopo nósenóp ene kwatana tótókde.
I elklaza bumióg pam kwarilürr. I olgab togoblórr Gilead bwóbdügab, kóta Izipt
kantrri amrran. Ibü ⌊kamela⌋ abün morroal bübdü balóp ilang móeg† barrmülürr.

37:11 Apostolab Tórrmen 7:9 † **37:25** *morroal bübdü balóp ilang móeg*, Mórrke-mórrke módógako: *gum, balm,* akó *myrrh.*

26 Zuda tóba zonaretaldó bóktanórr wagó, “Mi ia kubó laró darrem ipüdórre, mi
ne kubó mibiób zoret nóma emkórre akó oya büb nóma inikórre pamab asen-gum?
27 Morroal igósa, mi oya sel irre ini Isma-el pamdó. Da mi oya koke emkórre; ene
zitülkusdü, wa mibü zorete, mi darrpan büb a óeakla.” Oya zonaretal blamana we
ubi bainóp.
28 Isma-elón‡ zitül pama nóma nórrgrrótópma, ibü we nürrmütóp. Oya naretala
Zosepón we amurrutóp ene badudügab, ama oya sel inóp Isma-el pamdó. Ene
darrem kla ngarkwat 20 silba mani poko. I oya ipüdóp, Izipt we idüdóp.
29 Rruben darrü pokodógab nóma tolkomólórr ene badudü, wa Zosepón we koke
esenórr. Wa oya gyauranme tóba mórrkenyórr we atürrürr.
30 Wa alkomólórr tóba zoretaldó, da wa we bóktanórr wagó, “Ene omokur
myamem ola babulase! Ka ia-ia kaino?”
31 Da i gout we edabónóp ó Zosepón kokrrapan mórrkenyórr we yanggóbólóp ene
goutan óedó.
32 I ene mórrkenyórr tibiób abdó we idüdóp, da we bóktónóp wagó, “Ki ini kla
eserre. Ia ini marü olomane?”
33 Zeikob emzyatórr da we bóktanórr wagó, “Ó, oyane! Kürü olom Zosep syórr
angórróna! Darrü molpokodó nurr lara kuri elónge!”
34 Zeikob tóba mórrkenyórr gyauranme we atürrürr ó wa tóba bidó mórrkenyórr
batenórr. Wa metat yón gyauri ngyabelórr abün ngürrüm.
35 Zeikobón simanal olmala akó ópal olmala togobórr oyaka oya zao-zao ainüm.
A wa ibü zao-zao bain-gum badólórr, da we bóktanórr wagó, “Ka sab kólba olom
metat inzan yón amto namulo, kóta ka sab nóma nurrótoko; ka koke piküp baino.”
Wa tóba olom Zosepón we yón amtolórr.
36 Ene tonarrdó, Iziptüm Isma-el pama Zosepón sel inóp Potiparrka, darrü parraoan
ngi pam nótó yarilürr. Wa parraoan büb ngakan gazirr pamab singüldü pam yarilürr.

38

Zuda akó Tamarr

1 Ene tonarrdó, Zuda tóba zonaretal we bimgatórr, ama Adulam wirri basirrdü
wamórr darrü pampükü ngyabenóm, ngi Aerra.
2-3 Zuda olazan ngyaben yarilürr, wa darrü Keinan ngulmokur osenórr. Ene
ngulmokuran ab ngi Syua. Da módóga, Zuda ene ngul olom we zumiógürr, da usadi
we umturri. Ene kakóm, kola bikóm ipadórr, akó siman olom we esenórr. Zuda ngi
ngyesilürr Err.
4 Wa akó bikóm we ipadórr. Kola nis ngim siman olom we esenórr, da ngi we
ngyesilürr Onan.
5 Wa akó aüd ngim siman olom we esenórr, da ngi we ngyesilürr Syela. I ugón
Kezib wirri basirrdü kwarilürr, ene oloma nóma tómtómólórr.
6 Zudan ngaen oloma wirri pam nóma bainürr, da aba bóktan we tónggapónórr
Errónkü kol amiógüm. Da wa kol we zumiógürr, ngi Tamarr.
7 Da Zudan ene oloma Err, ⌊LODón⌋ ilküpdü kolae tómbapón yarilürr, da oya LOD
büdülümpükü we semkalórr.
8 Err nóma nurrótókórr, ene kakóm, Zuda Onanón we yalórr wagó, “Moba naretan
kol kóblepükü umtulke, ó moba ngubutan zaget elakó. Ma olmal oya pabodó sab
nóma nósenónómo, sab oya olmalbobatal kwarile.”
9 Da módóga, Onan umul yarilürr wagó, ene olmal sab tóba olmal koke korale. I
enezan ngyabenórri, wa oyaka kolae tonarr* tómbapón yarilürr olmal basen-gum.

‡ **37:28** *Isma-el* pamkolpam, ibü nis ngiamli: Isma-el a Midian pamkolpam. **37:28** Apostolab Tórrmen 7:9
* **38:9** Ene *kolae tonarr* módóga: wa tóba ngyaor tüpdü ekalórr.

10 Wa ne poko tómbapólórr, LODón ilküpdü kolae yarilürr, da oya LOD
büdülümpükü we emkalórr.
11 Zuda tóba kolalkot Tamarrón we wyalórr wagó, “Ma kya kóblezan ngyabelónke
moba aban müótüdü, kókó kürü olom Syela nóma dódórr baine.” Zitülkus módóga,
wa igó gyagüpi wamórr, “Wa ta sab kena nurrótók tóba naret nisazan.” Da Tamarr
we natókórr tóba aban müótüdü ngyabenóm.
12 Ngibürr pail kakóm, Zudan kola we nurrótókórr, Syuan olom nótó warilürr. Oya
yón gyaura nóma blakónórr, wa we wamórr Timna wirri basirrdü, tóba zaget pama
⌊sipab⌋ ngüin ne zuluklórr. Wa tóba gódampükü wamórr, ngi Aerra, Adulam basirr
pam.
13 Tamarrón darrü oloma uzazilürr wagó, “Marü kolalkot myanga Timna tótókdase
tóba sipab ngüin alüküm.”
14 Wa tóba bidó mórrkenyórr enólórr, akó obzek ngablaorr mórrkenyórr poko-e
pamkolpama oya obzek asen-gum. Da wa we natókórr Ena-im wirri basirrdü, ene
kwatódó ama Timna tótók. Wa we mórran-mórran bainürr barrbün bwóbdü. Da
wa igó gyagüpi natókórr wagó, Syela wirri pam kuri bainürr, a i oya Syelan koke
ekyenóp kolóm ainüm.
15 Zuda oya nóma osenórr, wa igó gyagüpi wamlórr wamaka wa popa kwatódó agól
kolo, zitülkus tóba obzek mórrkenyórr poko-e ngablaorrón warilürr.
16 Zuda umul-kók yarilürr, akó wa koke omzyatórr igó, “Ini wa kürü kolalkoto.”
Wa oyaka we wamórr kwat kabedó, da bóktanórr wagó, “Mi ia usadi koke umtuli?”
Tamarr bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne kubó mankü nóma umtulo, ma kubó
kürü darrem ia laró kókyeno?”
17 Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Ka sab marü ⌊gout⌋ kupo zirrsapono.”
Tamarr akó oya imtinürr wa, “Ia ma kürü darrü kla koke kókyeno marü gyagüpi
amaniküm ene gout kupo zirrapónóm, igósüm ma ene gout kupo sab solodó
zirrsapono?”
18 Zuda oya umtinürr wagó, “Marü ubi ia ka marü laró mókyeno?”
Tamarr bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ubi marü ngi opor alóm kla† tóba
syepükü, akó tupuru, marü tangdó ne klame.” Da elklaza we uliónürr, da módóga,
Zuda gómól oyaka agósórr; bikóm we okyanórr.
19 Ene kakóm, Tamarr nóma alkomólórr, tóba obzekdógab ene mórrkenyórr poko
we ininürr, ama akó bidó mórrkenyórr we bamelórr.
20 Ngibürr ngürr kakóm, Zuda tóba gódam Aerran we zirrapónórr gout kupo
ódódóm Tamarrka, akó tóba elklaza akonóm. Oya gódama we wamórr ene wirri
basirrdü, a wa ene kol koke osenórr.
21 Aerra ene bwóbdü ngibürr pam nümtinóp wagó, “E ia popa kwatódó agól kol‡
koke osenane, Ena-im kwat kabedó nótó mórralórr?”
Ene pama bóktan yalkomólóp wagó, “Darrü inzan popa kwatódó agól kol ala
babulo.”
22 Aerra nóma alkomólórr, Zudanbóka wagó, “Ka ene kol koke osena, akó bwóbdü
pama wagó, ‘Darrü inzan popa kwatódó agól kol ala babulo.’ ”
23 Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Ka oya ne kla uliórrü, ene go oyanko, zitülkus
kolpama sab nóma umul bairre, mibü sab ngüóng tóngyalnórre. Ka ene gout kupo
amkoman zirrapóna, da ma ene kol koke osena.”
24 Aüd melpal kakóm, Zudan darrü pama izazilürr wagó, “Marü kolalkota ta popa
kwatódó agól kolzan tórrmen tulmil tómbapólórr, da wa errkya bikómpükümo!”

---

† **38:18** *ngi opor alóm kla*, Mórrke-mórrke módóga: *seal.* Ene klame pama oya ngi ingrinürr darrü klamdó.
‡ **38:21** *popa kwatódó agól kol*: Ene Ibrru bóktan oporan küp módóga: *popa kwatódó agól kol obae godón müótankü nótó zagetóda.*

Da Zuda tóba zaget pam nilóp oya apadóm wagó, “Oya sab ura büdülümpükü ae
ki zudüng!”
25 Ene pama Tamarrónzan tudódnóp, wa bóktan zirrapónórr tóba kolalkotódó
wagó, “Ini elklaza noanko, kürü bikóm wató kókyanórr. Tai ngabkónam akó kóbó
tómzyetamke: ini ngi opor alóm kla tóba syepükü akó ini tupuru, ia tai noanko?”
26 Zuda tóba elklaza nóma nómzyetóp, we bóktanórr wagó, “Wa amkoman
dümdümo, a ka ma dümdüm kokela, zitülkus ka oya koke okyarró kólba olom Syelan
oya kolóm.” Zuda myamem kolae tonarr koke tónggapónórr Tamarrka.
27 Ene ngürr nóma semrranórr Tamarrón twarrpinürr, oya nis siman olom nis
namülnürri.
28 Tamarr olom nis nóma nulngumilürr, darrüpa tóba tang adrratórr. Marrna ain
kola büsai amiógürr, óe-óe sye-i arümürr, da igó warilürr wagó, “Ini ngaen oloma.”
29 Da ene oloma tóba tang aipan bikómdü nóma errngamórr, oya zoreta we
tómtómólórr, da marrna ain kola akó bóktanórr wagó, “Ma wirri arüngi ia
tómtómóla singül kwata!” Da oya ngi we ngyesilóp, Perrez.§
30 Da olgabi oya nareta we tómtómólórr, óe-óe syepükü tang amelórrón. Oya ngi
we ngyesilóp, Zerra.*

39

God Zosepónbókamde Potiparrón Müót Bles Yónürr

1 Isma-el pama Zosepón we idüdóp ama Izipt. Potiparr oya we amiógürr ibükagab
manie. Wa Izipt pam yarilürr, darrü parraoan ngi pam. Wa parraoan büb ngakan
gazirr pamab singüldü pam yarilürr.
2 [Lod] Zosepka asi yarilürr. Wa tóba zaget kari morroal koke idódlórr, ó tüób tóba
wirri paman müótüdü ngyabelórr, Izipt pam nótó yarilürr.
3 Potiparr nóma esenórr wagó, Lod oyaka asine ó Lod oya blaman klamdó
tangamtin yarilürr, wa ne kla tómbapólórr,
4 Potiparr tóba obzek kwata Zosepka morroal esenórr. Akó Zosep Potiparrón büb
ngakan pamóm bainürr. Wa ta Potiparrón müót alngomól akó ngakan pamóm
bainürr. Potiparrón müótüdü ne elklaza kwarilürr, oya tangdó blaman kla we
irrbünürr.
5 Ene ngürrdügab, Zosepónbókamde Lod Potiparrón müót kolpam bles ninóp akó
müótüdü akó ngaon bwóbdü blaman ne kla kwarilürr.
6 Potiparr tóba blaman kla Zosepón tangdó irrbünürr ngabkanóm.
Zosepónbókamde Potiparrón gyagüpitótókdó darrü müp babul yarilürr darrü
klamankwata, wata wa ne alo kla alo yarilürr.

Zosepón Tümün Müótüdü Ingrinóp Potiparrón Kolan Obaean Bóktan Pokode

Zosep wa morroal kómal büb akó agür obzek olom yarilürr.
7 Ngibürr tonarr kakóm, oya wirri paman kolan büba ubi bainürr Zosepkamóm, ó
oya imtinürr wagó, “Ma kya tam kankü utüm.”
8 A wa ma bangónórr ó bóktanórr oyaka wagó, “Turrkrru, kürü bókamdó kürü
wirri paman gyagüpitótókdó darrü müp babula darrü klamankwata tóba müótüdü,
akó wa tóba blaman elklaza kürü tangdó irrbünürr ngabkanóm.
9 Kibü arüng darrpan ngarkwatódómamli ini müótüdü, ó wa darrü kla koke
yangónórr kürü gumüm, wata mató, zitülkus ma oya kolóla. Da ka ma inzan wirri
kolae kla iade tónggapono akó kolae tonarr tónggapono Godka?”

---

§ **38:29** *Perrez* ngian küp módóga: *arüngpükü nótó burruanda.* * **38:30** *Zerra* ngian küp módóga: *sisa anin zyón.* Darrü küp módóga: *óe-óe.* **39:2** Apostolab Tórrmen 7:9

10 Enana wa Zosepón blaman ngürrzan enan imtilürr, Zosep kokean ubi bailürr
oya minggüpanandó tótókóm wankü utüm.
11 A darrpan ngürr, Zosep nóma bangrinürr ene müótüdü tóba zaget tómbapónóm,
darrü zaget olom müótüdü ta babulan yarilürr.
12 Potiparrón kola oya tumum mórrkenyórr we amiógürr, da we bóktanórr wagó,
"Ma kya tam kankü utüm." A wa ma oya gum kórzyónürr ó wa we busorr pul
basirrdü. Tóba mórrkenyórr we amgatórr ene kolan tangdó.
13 Potiparrón kola nóma esenórr wagó, Zosep tóba mórrkenyórr kuri amgüte ó
kuri busue müótüdügab,
14 wa tóba müótüdü zaget pam we ngibaunürr, da we bóktanórr wagó, "Ini
kla ngakónam! Kürü müóra ne Ibrru olom sidódürr ini müótüdü, wa mibü ⌊tiz
tangórre⌋. Wa kürü ut bwóbdü tübangrine kankü utüm. Da ka ma wirribóka
taegwarr apóna.
15 Wa kürü taegwarr nóma arrkrrue, wa tóba mórrkenyórr amgüte kürü tangdó,
da we busue pul basirrdü."
16 Potiparrón kola ene mórrkenyórr tóba kabedó we ingrinürr kókó oya müóra we
tübzilürr müótüdü, Zosepón wirri pam.
17 Ene dadan póep akó we adrratórr tóba müóran umulüm: "Ene Ibrru ⌊leba zaget
olom⌋, ma noan sidódürr ini müótüdü, kürüka tame kürü tiz angónóm.
18 A ka nóma taegwarr apóna, tóba mórrkenyórr popa ola amgüte kürü kabedó,
da we busue pul basirrdü!"
19 Zosepón wirri pama tóba kolan bóktan nóma arrkrrurr wagó, "Marü leba zaget
oloma kürü inzan kangóne," oya büba urazan bamzikürr.
20 Zosepón amigóp, tümün müótüdü we ingrinóp, kingdü kolae nidi tómbapónóp
nóla kwarilürr. Da wa we ngyabelórr.
21 A LOD Zosepka yarilürr akó oya morroal tonarr emtyanórr, igósidi tümün müót
ngakan pama morroal esenórr oyaka tóba obzek kwata.
22 Da wa Zosepón we ingrinürr wirri pamóm ene tümün müótüdü ta blaman ne
pam kwarilürr, ibü ngabkanóm. Wa oya wirri zaget ekyanórr blaman kla ngabkanóm
akó balngomólóm ene tümün müótüdü.
23 Tümün müót ngakan pama Zosepón ne zaget iliónürr, wa ene zagetankwata
myamem koke gyagüpi amaikürr, zitülkus Zosep blaman kla ngabkan yarilürr. LOD
Zosepón tangamtilürr wa ne morroal kla tómbapólórr.

40

Zosep Nis Pam Nisab Nus Müsirrga Nyónürr

1 Ngibürr tonarr kakóm, Izipt kingan ngyepam gail singüldü pam akó plaoa
balkomen singüldü pam, i kolae tonarr tómbapórri tibiób wirri pamdó, Izipt king.
2 Wa kari ngürsil ta koke yarilürr ene nis ngi pam nisdü,
3 ó ibü nüpadórr, tümün müótüdü we nüngrinürr, kingan büb ngakan gazirr
pamab singüldü pama ne müót ngakalórr, Zosep ne müótüdü yarilürr.
4 I barrkyanan tonarr we ngyabenónóp ene tümün müótüdü, ó Potiparr Zosepón
we ingrinürr ene nis pam nis ngakanóm.
5 Darrü irrüb, ene tümün müótüdü, ngyepam gail singüldü pam akó plaoa
balkomen singüldü pam nizana nus umturri. Ene nus nisab küp darrü-darrü
namülnürri.
6 Zosep ibüka ene irrbi nóma wamórr, wa ibü nósenórr, i gyakolae obzeke
namülnürri.
7 Wa ibü we nümtinürr wagó, "E gyaur obzeke iade mórrandamli?"

39:21 Apostolab Tórrmen 7:9

8 I bóktan yalkomólórri wagó, “Ki nizana nus umtuli, a darrü pam myamem babula
ini nus müsirrga ainüm, ibü küp ia laróga.”
Zosep ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Wata God pam gyagüpitótók wató
akyanda nus morroal müsirrga ainüm. Kürüka yabiób nus kóbó adrrótam.”
9 Ngyepam gail singüldü pama we bóktanórr wagó, “Kürü nus inzan yarile wagó,
darrü [grreip] syepor kürü obzek kwata yaril.
10 Aüd tiz oyaka kwaril. Dümdüman ene küsil pórngaea nóma tübause, oya pula
ugón bamgorre. Ene grreipa we bangurine.
11 Ka parraoan kübül tangdó emona, ene küp yazeba, mor emónga parraoan
kübüldü, ene kübül ma parrao ekyena anónóm.”
12 Zosep bóktanórr wagó, “Ini nusa we pokobóka apónda wagó, ene aüd nugup
tizab küp módóga: aüd ngürr.
13 Aüd ngim ngürrdü parraoa sab marü singül kwit ine moba büódüdügabi. Marü
sab malkomóle moba zaget pabodó. Ma oya kübül sab iliolo, ma ngaen enezan tonarr
elngónórró.
14 Da gyaurka, ma sab kürü gyagüpi kümanikke, blaman klama sab morroal nóma
bairre marüka. Ka marü matoa, marüka sab morroal tonarr ki yarilün. Kürü ngi
ngiklianke parraodó, ó marü tangbamtin sab asi ki yarilün kürü tümün müótüdügab
arruanóm.
15 Ngaen-gógópan pokodó, kürü gómól tonarre küpüdóp Ibrru kolpamab
tüpdügab, ó ene dadan tonarrzan klama akó kuri tómbapóne aini Iziptüm. Ka darrü
kolae koke tónggapórró tümün müótüdü bangrinüm.”
16 Ene plaoa balkomen singüldü pama arrkrrurr wagó, Zosep ngyepam gail
singüldü paman nus müsirrga yónürr akó ene bóktan morroal yarilürr ene pamdó.
Da wa we bóktanórr Zosepka wagó, “Ka ta nus inzan umtula. Ka aüd alóp
nósenónóma kólba singüldü.
17 Tai wirri kwitüm ne alóp yaril, abün obzek balkomerrón brred kwaril, parraoan
plaoa bamngul müótüdügabi. Ene brred póyaea elorre.”
18 Zosep bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini nusa we pokobóka apónda wagó, aüd
alópab küp módóga: aüd ngürr.
19 Aüd ngim ngürrdü, parraoa marü singül sab kwit ine, ugón itüle! Marü büb
nugup zonodó alanirre, ó sab póyaea marü büb murr we elóngórre.”
20 Parraoan amtómól ngürr nóma semrranórr, aüd ngim ngürrdü, wa wirri garrirr
tónggapónórr tóba ngi pamabkü. Wa we nurruanórr tóba ngyepam gail singüldü
pam akó tóba plaoa balkomen singüldü pam ó ibü we tüdüdóp ene ngi pamab obzek
kwata.
21 Parraoa ene ngyepam gail singüldü pam akó tóba pabodó salkomólórr, oya kübül
parraoan tangdó angrinüm.
22 Ene plaoa balkomen singüldü paman singül itülóp, ama oya büb nugup zonodó
alaninóp. Ene pokoa wata amkoman tómbapónórr Zosep enezan müsirrga yónürr.
23 Da ene ngyepam gail singüldü paman gyagüpitótók myamem babul yarilürr
Zosepka - oyabóka tai imrükürr.

41

Zosep Parraoan Nus Müsirrga Nyónürr

1 Nis paila nóma blakórri, parraoa inzan nus umtulürr: Wa Nael tobarr kabedó
nóma zamngólórr,
2 7 morroal akó wirri büb [kaua] naedógab we tübausürr, ó kayal alo we bókyenóp.
3 Ibü kakóm, akó ngibürr 7 aroam akó korrkorr büb kaua naedógab tübausürr. I
we ogobórr, ngibürr kauab minggüpanandó we tóbrrangórr tobarr kabedó. 4 Ene

korrkorr kaua nóma tóbrrangórr, i ene morroal akó wirri büb kau we olonglórr. Parraoa ugón saogórr.
5 Oya uta akó we türümürr, ó akó darrü nus we umtulürr. 7 ⌊Wit⌋ singüla, morroal tulum waorrón, darrpan aipdügab dódórr bainóp.
6 Akó 7 ngibürr korrkorr wit singüla tübausürr, wirri bao urura ne kla mangkó ninóp.
7 Korrkorr wit singüla ama morroal tulum waorrón wit singül ololórr. Parraoa nóma saogórr, wa we umul bainürr wagó, “Ka nus umtula.”
8 Ene irrbi wa gyakolae yarilürr. Wa bóktan we zirrapónórr blaman wirri wapi pamdó akó ⌊wirri gyagüpitótók⌋ pamdó, Izipt kantrri kugupidü. Wa tóba nus we nüdrratürr, a darrü pam gaodó koke yarilürr müsirrga ainüm oyankü.
9 Ene ngyepam gail singüldü paman Zosepónbókama ngambangólórr, da we bóktanórr parraodó wagó, “Ka ini ngürr pupo baindóla, ka kolae* tónggapórró.
10 Ma ngürsil namülnürrü ene plaoa balkomen singüldü pamdó akó kürüka, ó ma kibü tümün müótüdü we tüngrinürr, Potiparrón müótüdü, kingan büb ngakan gazirr pamab singüldü pam.
11 Darrü irrüb ki nizana nus umturri, ó ene nusab küp darrü-darrü namülnürri.
12 Darrü Ibrru omokur kinkü asi yarilürr, kingan büb ngakan gazirr pamab singüldü pam, oya leba zaget olom. Ki kibiób nus oyaka we adrratrri, da wa we müsirrga nyónürr kibüka.
13 Ene elklaza wata amkoman tómbapónóp wa enezan müsirrga yónürr. Ma kürü kalkomólórr kólba zaget pabodó, ma ma plaoa balkomen singüldü paman büb nugup zonodó alanirrü.”
14 Parraoa bóktan we zirrapónórr Zosepkamóm. I ürrbain ta koke apónóp oya ódódóm tümün müótüdügab. Wa tóba ikub ngüin nóma balükürr akó morroal mórrkenyórr nóma püti bainürr, oya parraoan obzek kwata we sidüdóp.
15 Parraoa we bóktanórr oyaka wagó, “Ka nus umtula; darrü pam gaodó kokea müsirrga ainüm. Ka igó arrkrrua wagó, ma nus müsirrga ain umulóla.”
16 Zosep bóktan yalkomólórr wagó, “Wirri pam, kótó koke! Wata God kubó ini nus wató müsirrga ine marünkü. Aprrapórr ene bóktan kubó morroal yarile marünkü.”
17 Parraoa bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrru, ka nus igó umtula. Ka Nael tobarr kabedó nóma zamngóla,
18 7 morroal akó wirri büb kaua naedógab we tübause, ó kayal alo we bókyerre.
19 Ibü kakóm, akó ngibürr 7 kaua naedógab tübause. I yuóg ngyaben kau kwarile akó ibü amkoman aroam akó korrkorr büb kwarile. Ka inzan kau ta kokean nósenarre Izipt kantrridü.
20 Korrkorr akó aroam büb kaua ama ene wirri büb kau dudu olongóle, ngaen-gógópan nidi tübause.
21 Ibü alóng kakóm, darrü olom gaodó koke yarile asenóm igó, i ene wirri büb kau olongóle, zitülkus ibü büb wata dadanzan korrkorr kwarile ngaen-gógópanzan. Ka ugón türsümüla.
22 Ka akó darrü nus inzan umtula. 7 Wit singüla, morroal tulum waorrón, darrpan aipdügab dódórr bairre.
23 Akó 7 ngibürr odalórrón akó korrkorr wit singüla tübause, wirri bao urura ne kla mangkó nirre.
24 Korrkorr wit singüla ama morroal tulum waorrón wit singül olol. Ka ini nus wapi pamdó enan nüdrrüta, a darrü pam gaodó koke yaril müsirrga ainüm kürünkü.”

* **41:9** Ini *kolae* aprrapórr igó klambóka apónda, wa ne kolae ngaen tónggapónórr ó ta igó klambóka igó, oya bamrükürr Zosepón ngi ngilianóm parraodó.

25 Zosep parraodó bóktanórr wagó, “Ene nus nisa darrpan klambóka apóndamli.
God marü kuri mómtyene, wa laró tómbapónóm kainda.
26 Da 7 morroal büb kaua, i 7 pailüm bórrangdako, akó 7 morroal wit singüla, i
akó 7 pailüm bórrangdako. I nizana darrpan pokom zamngóldamli.
27 Da 7 korrkorr akó aroam büb kau, solkwat ne klama tübause, i 7 pailüm
bórrangdako. Akó 7 yuóg ngyaben wit singül, wirri bao urura ne kla mangkó nirre,
i ta 7 pailüm bórrangdako.
28 Ene inzana, kazan bóktóna - God marü kuri mómtyene, wa laró tómbapónóm
kainda.
29 7 pailüm sab wirri mórrel yarile blaman Izipt tüpdü.
30 A ene kakóm, sab 7 pailüm wirri ku yarile, ó ene morroal pailbókama sab
bamrüke, zitülkus sab ini kua tüp kulaine.
31 Ene mórrelbókama sab bamrüke, zitülkus ene ne kua tótókda, sab kari kolae
koke yarile.
32 God marü nis ngim ene nus igósüm mókyene, marü umul-umulan ngi-
tanóm wagó, ini bóktana sab amkoman tómbapóne akó kari pokoa God ene kla
tónggapónóm mibüka.
33 “Errkya ma darrü pam ugó yamkü susumüri akó wirri gyagüpitótók pam, da sab
oya ingrinke Izipt kantrri ngakanóm.
34 Ma akó sab ngibürr wirri ngi zaget pam irrbünke. Blaman didiburrdügab,
morroal ne alo klama dódórr baindako, blaman 5 alo klamdógab ma darrpan ipadlo
gyagu müótüdü angrinüm ene 7 mórrel pail kugupidü.
35 Ibü ki dakabain koralón, blaman alo kla ne kla kwarile, sab ene ne morroal pail
kwarile, akó blaman wit küp ki urrburrün parraoan gyagu müótüdü blaman wirri
basirrdü ne klamko. I ola morroal ki ngabkanónóm.
36 Ene aloa mibü sab ki tangtamtinünüm ini bwóbdü ugórr ngyabenóm, ene 7 pail
ku, sab ne klama tame Iziptüm. Ini igósüm, alo kua ini tüp koke kulaine.”

Zosepón Wirri Ngi Atenóp Blaman Izipt Kantrri akó Pamkolpam Ngabkanóm

37 Zosepón kuankwata bóktan morroal yarilürr ibüka, parrao akó tóba ngi
pampükü.
38 Parraoa tóba ngi pamdó bóktanórr wagó, “Mi sab inzan pam myamem koke
eserre, Godón Samu ne noan bübdüma.”
39 Olgabi parraoa bóktanórr Zosepka wagó, “God marü kuri mómtyene ma kürü
blaman ne kla kuri küzazila, akó darrü inzan pam babula mazan, susumüri akó wirri
gyagüpitótók pam.
40 Ka marü angrindóla wirri ngi pamóm kólba kantrri akó kürü blaman pamkolpam
ngabkanóm. I sab tómbapónórre ma ne arüng bóktan bóktalo. Marü ngi sab kari-
karibóka yarile kürü ngidügab, zitülkus ka kingan mórran klamdó mórrandóla.”
41 Akó parraoa bóktanórr Zosepka wagó, “Ka errkyadan marü angrindóla wirri ngi
pamóm blaman Izipt kantrridü.”
42 Parraoa tóba ngi opor alóm rring tang pyómdügab irruanórr, ama Zosepón tang
pyómdü akyanórr. Akó wa agurr akó wirri darrem mórrkenyórr ipadórr, oya atenórr.
Dómdóm, ⌊gold⌋ sein sye ipadórr, oya gepkodó gegómórra yangónórr.
43 Parraoa tóba nis ngim ⌊osab amorrat kla⌋ ugón ekyanórr oya agólóm, da we
górrgankü ogoblórr oya singül kwata wagó, “Kwatódógab igó kainam!†” Da módóga,
parraoa Zosepón ingrinürr wirri ngi pamóm blaman Izipt kantrridü.
44 Parraoa bóktanórr Zosepka wagó, “Ka kingla, a pamkolpama marükagab sab
ngaen-gógópan bóktan ipadnórre, da i solkwat ngibürr kla ugón tómbapónórre.”

41:40 Apostolab Tórrmen 7:10 † **41:43** Darrü küp módóga: *Wakósingül amgünam!*

45-46 Da parraoa Zosepón tóba Izipt ngi we ekyanórr, ngi Zapenat-Panea. Oya
kolpükü we ekyanórr, ngi Asenat, Potiperran óp olom. Potiperra darrü Izipt
pamkolpamab godón ⌊ótók⌋ müót prrist yarilürr, Eliopolis‡ wirri basirrdü. Zosep
Izipt kingan zaget ugón bókyanórr, wa 30 pail nóma yarilürr. Da wa parraodógab
bupadórr blaman Izipt kantrridü agóltagólóm.
47 Ene 7 mórrel paildü, tüpa abün alo kla dódórr ninóp, aüd-koke.
48 Wa ne alo kla dakabasulürr ene mórrel paildü Izipt kantrridü, ama gyagu
müótüdü we irrbülürr blaman wirri basirrdüma. Wa alo kla inzan irrbülürr blaman
darrpan-darrpan wirri basirrdüma, ne alo klama dódórr bainóp ngaon bwóbdü wirri
basirr kabedó.
49 Zosep aüd-koke wit küp gyagu müótüdü irrbülürr, ngaru-koke, wamaka maludü
nóresa, ó wa piküp bainürr wit küp bótangóm, zitülkus darrü pam gaodó koke
yarilürr ene kla bótangóm.
50 Ene kolae ku paila solkwat togobórr, ngaen-gógópan Potiperran óp olom
Asenatkagab Zosep nis siman olom nis nósenórr. Potiperra prrist yarilürr Eliopolis
wirri basirrdü.
51 Zosep bóktanórr wagó, “God kürü kuri tangkamtine kólba müp akó kólba aban
pamkolpam alókóm.” Da wa tóba ngaen olom ngi we ngyesilürr Manase.§
52 Wa akó we bóktanórr wagó, “God kürü küppükü kine: wa kürü nis olom nis
kuri kókyene ini kantrridü, kürü kolae gyaur ngyabendógab,” da wa tóba nis ngim
olom ngi we ngyesilürr Iprra-im.*
53 Ene 7 pail wirri mórrel ne kla yarilürr Izipt tüpdü, blakón bwóbdü we tamórr,
54 ó ene 7 pail kua we bókyanórr, Zosep enezan yarilürr. Blaman bwób-bwób wata
ku yarilürr, Iziptüm ma alo gaodó yarilürr.
55 Izipt pamkolpama alom nóma kwarilürr, i parrao wirri arüngi yatonóp alo
klamóm. Wa ibü we nilóp wagó, “Zosepka ogob akó tómbapónam Zosep yabü kubó
ne poko nilórre.”
56 Ene kua blaman bwób we gwarranórr. Zosep blaman gyagu müót tapanukuóp,
da wit küp bumióg we bókyenóp Izipt pama oyakagab, zitülkus kari kolae ku koke
yarilürr Izipt kantrridü.
57 Akó pamkolpama togoblórr blaman bwób-bwób Izipt kantrridü wit küp bu-
miógüm Zosepkagab, zitülkus kari kolae ku koke yarilürr blaman bwób-bwób.

42

Zosepón Naretala Alo Bumiógüm Ogobórr Izipt

1 Zeikob nóma umul bainürr wagó, ⌊wit⌋ küp Iziptüm asisko, wa tóba olmaldó we
bóktanórr wagó, “E yabiób darrem-darrem iade ngabkandakla? E ia darrü kla koke
tónggapónane?
2 Tübarrkrru, ka kuri arrkrrua wagó, wit küp asisko Iziptüm. E ugó bazeb wit küp
bumiógüm mibünkü, zitülkus mi sab alo büdül kena nurrbarinün.”
3 Da Zosepón 10 naretala we ogobórr Izipt, wit küp bumiógüm.
4 A Zeikob ma Zosepón zoret Benzaminün koke zirrapónórr inkü, zitülkus Zeikob
gum yarilürr wagó, sab darrü pokoa kena tómbapón oyaka.
5 Da Zeikobón olmala pam ngorodó babzilürr wit küp bumióg pokodó, zitülkus
Keinan tüpdü ku yarilürr.

‡ **41:45-46** *Eliopolis* Grrik pamkolpamab bóktan ngie. Darrü ngi módóga: *On.* Ene wirri basirr Izipt kugupidü yarilürr. § **41:51** *Manase* ngian küp módóga: *tangamtin müp alókóm.* * **41:52** *Iprra-im* ngian küp módóga: *küppükü ain.* **41:54** Apostolab Tórrmen 7:11 **42:2** Apostolab Tórrmen 7:12

6 Zosep gabena yarilürr Izipt kantrridü; bwób-bwób pamkolpama alo kla bumiógüm oyaka togoblórr. Da Zosepón naretala we togobórr, tibiób wakósingül nümgünóp, oya obzek kwata singül tüp balókórr.
7 Zosep tóba naretal nóma nósenóp, ibü wa nómzyetóp. A wa igó bainürr, wamaka wa mogob pam yarilürr. Wa taren-taren wirri arüngi bóktanórr ibüka. Wa nümtinóp wagó, "E ia nubógab togoba?"
I bóktan we yalkomólóp wagó, "Ki Keinangabakla, alo kla bumiógüm togoba."
8 Zosep naretal nómzyetóp, a i ma oya koke emzyetóp.
9 Oya nusbókama ngambangólórr, wa ne nus umtulürr ibükwata ó da we bóktanórr wagó, "E kómdam bain pamakla; e ugósüm togoba kibü kómdam bainüm wagó, kibü arüng-koke bwób poko negako kibü kantrridü!"
10 I bóktan yalkomólóp wagó, "Koke, wirri pam, ki marü zaget pama kuri togoba wit küp bumiógüm.
11 Ki zonaretalpükümakla, ki darrpan abrrónakla. Ki kómdam bain pam kokeakla, wirri pam, ki amkoman moboküp pamakla."
12 Zosep ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Koke, e wata ugósüm togoba kibü kómdam bainüm wagó, kibü arüng-koke bwób poko negako kibü kantrridü!"
13 I bóktan yalkomólóp wagó, "Wirri pam, ki blaman 12 pam kwarilürr, darrpan abdógab Keinan tüpdü. Kibü darrü zoret büdüla, solo kupo zoret kibü abdómase."
14 Zosep bóktan yalkomólórr wagó, "Koke! E wata amkoman kómdam bain pamakla, ka enezan namüla!
15 Ini pokoan küpa sab amkoman ki tómbapó: ka parraoan ngidü yabü ini wirri arüng bóktan akyandóla wagó, e sab kokean amgütane ini bwób, kókó yabü solo kupo zoreta sab tame kürüka.
16 Darrü pam zirrapónam yabükagab oya apadóm; e barrea sab tümün müótüdü koralo, kókó sab amkoman bóktana tübzile e ne pokobóka apóndakla, igósüm ka yabü amkoman nangunünümo. Koke ne nóma, ka parraoan ngidü amkoman poko bóktandóla kagó, e wa amkoman kómdam bain pamakla!"
17 Da wa ibü we irrbünürr tümün müótüdü, aüd ngürrüm.
18 Aüd ngim ngürrdü, Zosep ibüka we bóktanórr wagó, "Ka Godón gum angón pamla, da ini bóktan mamoalamke, igósüm e arról kwarilo.
19 Kürü amkoman angunüm wagó, e amkoman moboküp pamakla, yabü darrüpa sab tümün müótüdü ala yarile yabü ne irrbünóp. E barrea sab bakono wit küp amarrum, e ne kla bumigane yabiób olmalkolabkü, alo büdül nidipasko.
20 Da e yabiób solo kupo zoret sab sidüdamke kürüka. Ene igósüm, ka bóktan sab amkoman yanguno ó ka sab yabü büdüldü koke irrbuno." I blamana babinürr.
21 Da we bóktónóp tibiób darrpan-darrpandó wagó, "Errkya mi ini azidómakla, mi ne tonarr tónggapónóp mibiób zoretódó. Mi mib ene wirri müp esenóp wa ne kolaedó yarilürr, wa tüób mibü tangbamtinüm arüngi nóma tatop, da mi koke barrkrrurr. Ene zitülkusdü, mi errkya ini müpdümakla."
22 Rruben bóktanórr wagó, "Ka yabü nilarre wagó, kolae tonarr tónggapón-gu ini olomdó. A e ma koke barrkrrurr. Errkya ene darrema kuri tolkomóle mibüka, oya óea neme tópkanórr."
23 Zosep umul bainürr i ne pokobóka apón kwarilürr. A i ma koke umul bainóp, zitülkus bóktan amzazil pam asi yarilürr oyaka bóktan okaka amzazilüm Izipt bóktane.
24 Zosep ibü we nümgütóp da yónüm wamórr. Wa akó bóktanóm nóma bainürr, wa we tolkomólórr. Wa tóba darrü zaget pam yalórr Simionón apadóm, da ene zaget pama oya sye-i we amrókórr ibü obzek kwata.

42:22 Bwób Zitül 37:21-22

Zosepón Naretala Simionón Amgütóp Iziptüm da we Bakonórr Keinan

25 Zosep tóba zaget pam arüng bóktan nókyenóp tóba naretalab alóp murrbausüm
wit küpi, akó ibü blamanab ⌊silba⌋ mani poko tibiób alópdó akonóm, ó ibü alo kla
aliónüm kwat-kwat alom. Ene bóktan pokoa tómbapónórr.
26 Oya naretala wit küp tibiób ⌊donkidü⌋ yamselóp, ó ene bwób we amgütóp.
27 I nóla bamilóp ene irrüb utüm, darrüpa tóba alóp nóma tapakurr tóba donki
ngóyónüm, wa tóba silba mani poko tumuman nósenóp.
28 Wa tóba zonaretaldó górrganórr wagó, "Kürü silba mani pokoa kuri tolkomóle
kólbaka! Yóni, kürü alópdóma!" Ibü moboküpa müp bainóp, ó gum tórrngónpükü
tibiób darrpan-darrpan bamtinóp wagó, "God ia laró tonarr tónggapónóm kainda
mibüka?"
29 I tibiób ab nóma emrrónóp Zeikobón, Keinan tüpdü, i oya we izazilóp blaman
ene ne pokoa tómbapónónóp ibüka wagó,
30 "Izipt kantrrian gabena kibüka taren-taren bóktalórr, ó wa kibü inzan tangónóp,
wamaka ki kómdam bain pamakla.
31 A ki ma bóktan yalkomólóp oyaka wagó, 'Ki kómdam bain pam kokeakla, ki
wata amkoman moboküp pamakla.
32 Ki blaman 12 simanal olmal kwarilnürrü, blaman darrpan abdógab. Darrü zoret
büdüla, ó solo kupo zoret asise Keinanóm, kibü abdó.'
33 "Ene pama, ene kantrri wirri pam nótóke, bóktan yalkomólórr wagó, 'Ka sab
igósüm umul baino wagó, e wata amkoman moboküp pamakla: Yabiób darrü ala
amgütam kürüka; e barrea sab wit küp barrmuno yabiób olmalkolabkü, alo büdül
nidipasko.
34 E yabiób solo kupo zoret sab sidüdamke kürüka. Ene igósüm, ka sab umul
baino wagó, amkoman e kómdam bain pam kokeakla, e amkoman moboküp pamakla.
Ka sab yabü narezoret salkomolo yabióbka, ó e sab kibü bwóbdü kwarilo, ó e sab
agóltagól* kwarilo ini kantrridü.' "
35 I tibiób blaman elklaza nóma yusóp tibiób alópdógab, módóga, i blamana tibiób
silba mani küppükü paos nósenóp tibiób alópdó! I ene paos nóma nósenóp, i tib
akó tibiób ab Zeikob kari gum tórrngón koke kwarilürr.
36 Ibü aba ibüka bóktanórr wagó, "Yabü ubi ia ugósüma wagó, ka kólba blaman
olmal nümrüknümo? Zosep kankü babula, Simion kankü babula, ó yabü ubi akó
Benzaminün ódódóma. Blaman ini müp kótó bamseldóla!"
37 Da Rruben abdó we bóktanórr wagó, "Ka sab ne Benzaminün koke nóma
salkomolo marüka, ma sab kürü siman olom nis ugón nümkalke. Ma oya kürü tangdó
ugó ingri, akó ka sab oya salkomolo marüka."
38 A Zeikob ma bóktan we yalkomólórr oyaka wagó, "Kürü oloma kokean wame
mankü, zitülkus oya naret büdüla, ó wa wata dómdóm pammokur módóga arról
Rreizelkagab. Darrü klama sab kena tómbapón oyaka, kwat-kwat. Ka myang kuri
baina akó ene gyaurdügabi, e sab kürü büdülbóka kena agósam."

43

Zosepón Naretala Benzaminkü Bakolórr Izipt

1 Keinan bwóbdü, kua wata kari kolae koke bailürr.
2 I ne ⌊wit⌋ küp simarruóp Iziptgab, blamana nóma blakónóp, da Zeikob tóba
simanal olmaldó bóktanórr ibüka wagó, "E ugó bako, mibünkü ngibürr alo
bumiógüm."

---

* **42:34** *agóltagól*, darrü küp módóga: *elklaza darrem-darrem bumióg.*

3 A Zuda tóba ab yalórr wagó, “Ene pama kibü arüng ikik tókrrórre wagó, ‘E
myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób zoretpükü togobo kürüka!’
4 Ma ne kibü zoret nóma zirrsapono kinkü tótókóm, ki igósidi sab ogobo Izipt, marü
alo kla azebóm.
5 A ma ne oya koke nóma zirrsapono kinkü tótókóm, ki sab koke ogobo, zitülkus
ene pama igó yarilürr wagó, ‘E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób
zoretpükü togobo kürüka!’ ”
6 Zeikob bóktanórr wagó, “E kolaean poko tónggapónarre! E ene pamdó iade
adrrütarre wagó, ‘Kibü zoret asise’?”
7 I blamana bóktan yalkomólóp wagó, “Ene pama aüd poko koke bamtilürr, kibü
olmalkolabbókamóm. Kibü igó tümtinónóp wagó, ‘Yabü ab ia arrólae? Yabü darrü
zoret ia asise?’ Da ki oyaka bóktan blaman we yakonónóp wagó, ‘Ó’. Ki umul ia ki
bairre igó, wa kibü inzanóm bamtinda kibiób zoret ola ódódóm?”
8 Zuda bóktanórr tóba abdó Zeikobka wagó, “Ene omokura kankü ki tam. Ki kubó
wankü darrpan mün ogobo errkyadan. Ene igósüm, kidi, mató, akó kibü olmala alo
büdül koke nurrbarine.
9 Benzaminün ne arról sab kótó bügasilo. Ka ne sab oya marü obzek kwata koke
nóma singrino, ene müp sab kürüka ki yarilün metat.
10 Ki ne dokyanan ngürr koke nóma ki arrótóp, ki errkya nis ngim igósidi bakorrón
ki korala!”
11 Da ibü aba Zeikob bóktanórr ibüka wagó, “Inzan ne nóma yarile, da ini kla
tónggapónam: ngibürr morroalan elklaza irrbünam yabiób alópdó ini tüpdügab.
Ugó barrmü ene pamdó, ae kla ilinamke oya morroal ainüm: morroal bübdü balóp
ilang móeg,* kari sokol gus mor, meke, akó almónd.†
12 Dokyanan mani emorronam yabiób, igósüm ene gao aodóm e yabiób alóp tumum
ne mani sakonarre. Aprrapórr wa bütanórr.
13 Yabiób zoret ta ipüdam. Ene pamdó ugó bako errkyadan!
14 Ka tóredóla, Wirrian Arüng God sab ene wirri pam gyaur ekyene yabükwata.
Ene igósüm, wa ok nirre yabü narezoret nis Simion akó Benzamin, ibü alkomólóm
yenkü. Ka ne olmal nóma eloklo, taia, inzan ki yarilün: ka sab ibü wata inzan eloklo.”
15 Ene pama ⌊gyaur kla⌋ akó dokyanan mani yazebóp. Benzaminün ipüdóp, da we
bazebórr ama Izipt. Zosepón obzek kwata we bórrangórr.
16 Zosep Benzaminün nóma esenórr inkü, wa bóktanórr ene pamdó oya müót
nótó ngakalórr wagó, “Ini pam yazeb, da kürü müótüdü ugó imarru. Ngóyórrün
lar edabónam, da morroal yung. Ini pamab abüs singülküp alo kanküma.”
17 Müót ngakan pama tórrmendó ingrinürr, oya Zosep enezan yalórr. Zosepón
zaget pama oya zonaretal imarrurr Zosepón müótüdü.
18 Ibü enezan barrmülürr Zosepón müótüdü, i gum koralórr. Igó gyagüpitótóke
ogoblórr wagó, “Mibü igósidi türrbamüne maniankwata, i ne kla yakonóp mibü
alópdó, mi ngaen-gógópan nóma bakonórr. I kubó ngürsilpükü togobe mibüka!
Mibü sab tubarrmüne leba zaget pamóm akó wa sab mibü ⌊donki⌋ tümtirre.”
19 I müót mamtaedó nóma togobórr, da Zosepón müót ngakan pamdó we bóktónóp
wagó,
20 “Gyaurka, kibü wirri pam, ki ngaen-gógópan ae togobórró alo bumiógüm.
21 Ki nóma bakorró kókó kwat-kwat, ene irrüb ki we bazurrurrü. We tapanukuóp
kibiób alóp, da ki nósenóp blaman pamab mani wata tibiób alóp tumuman koralórr.
Da ki we manipükü tübarrmüna.

---

* **43:11** *morroal bübdü balóp ilang móeg*, Mórrke-mórrke módógako: *balm* akó *myrrh*. † **43:11** *almónd* darrü zürük küpa. Mórrke-mórrke módóga: *almond*.

22 Ki kibiób ngibürr manipükü tóbakona akó alo bumiógüm. Ki umul-kókakla kibü
alópdó ini mani ia nótó irrbünürr.”
23 Zosepón müót ngakan pama bóktan yalkomólórr ibüka wagó, “Gyakolaegu! E
gumgu! Yabü akó yabü aban Goda yabü mani piküpan yakonórr yabü yabiób alópdó.
Ka yabü darrem kla ngaen emorrarró.” Da wa Simionón sidódürr ibüka.
24 Müót ngakan pama ene pam simarrurr Zosepón müót kugupidü. Ibü nae
nókyenóp ibü wapór bagulüm. Wa akó ibü donki ngabyónürr.
25 I gyaur kla irrbünóp Zosepón aliónüm, wa abüs singülküp kubó nóma tame,
zitülkus i tib barrkrrurr wagó, i kubó usakü elorre.
26 Da Zosep müótüdü nóma bangrinürr, i oya gyaur kla we ilinóp, i ne kla
tübarrmünürr müótüdü. I wakósingül nümgünóp, singül tüp balókórr oya obzek
kwata.
27 Zosep ibü nümtinóp tibiób ngyabenankwata. Da we bóktanórr wagó, “E kürü
yabiób ab myangbóka küzazilarre, wa iadase? Ia wa arrólase?”
28 Da i bóktan we yalkomólóp wagó, “Marü zaget pam, kibü ab, taiase. Arról
duduae!” I wakósingül nümgünóp akó singül tüp balókórr Zosepón obzek kwata
oya wirri ngi amngyelóm.
29 Wa nóma yazilürr, tóba zoret esenórr Benzaminün. I darrpan aipdügabi
tómtómórri. Wa we bóktanórr wagó, “Ia ini yabü solo kupo zoreta, e kürü noabóka
küzazilarre? God marü ⌊gail tonarr⌋ ki mókya, kürü olom!”
30 Zosepón moboküp inuóp wa tóba zoret nóma esenórr akó wa igósidi ene
poko büsai we amgatórr darrü bwób amkünüm yónüm. Wa tóba müót marrgudü
bangrinürr, da we yón yarilürr.
31 Wa tóba obzek nóma bagulürr, wa akó we tubrranórr. Tóba yón-gyaur iniklürr.
Wa we bóktanórr wagó, “Alo kla arsinam tógaldó!”
32 Alo kla we arrgrrütóp, Zosepón tóbanan tógal akó oya zonaretalab tibióban
tógal. Akó ene Izipt pam, usakü nidi elop, ibü go tibióban tógal. Ibü gidazan
bóktanórr, Izipt kolpama koke dabyónónóp Ibrru kolpampükü alom, zitülkus inkü
dabyónüm ngazirra.
33 Zosepón zonaretala oya obzek kwata igó bobrranórr i enezan tóbabótórr,
naretódógab kókó zoret amrran. I tibiób darrem-darrem nóma ngabkanónóp
mórrande, da gübarirr aengóp.
34 Ibü alo kla idüdóp Zosepón tógaldógab. Da Benzaminün alo kla, wa 5 ngarkwat
arrbürrün kwarilürr ngibürr naretaldógab. Da i bagürwóm kwarilürr wankü alode
akó anónde.

44

Zosepón Kübül

1 Zosep tóba müót ngakan pam yalórr wagó, “Ene pamab alópdó dokyanan alo kla
irrbünam, ibü amarrum ngarkwat. Akó ibü mani tibiób alóp tumum kolatónamke.
2 Kürü ⌊silba⌋ kübül kubó zoretan alóp tumum kolakyanamke oya manipükü, wa
ne mani simarrurr ⌊wit⌋ küp bumiógüm.” Da wa tónggapónórr oya Zosep enezan
yalórr.
3 Irrbianande, zaget pama Zosepón zonaretal we zirrnapónóp tibiób ⌊donkipükü⌋.
4 I ene wirri basirr nóma amgütóp, aibwób-koke, Zosep we bóktanórr tóba müót
ngakan pamdó wagó, “Bupa, da ene pamab solkwat akya! Ma kubó ibü nóma
nómrrónónómo, nümtinünümke ibü wagó, ‘E kürü morroal tonarr kolae tonarre
iade yalkomólane?
5 E silba kübül gómól-gómól iade ipüdane? Ini kürü wirri paman anón kübüla: wa
ugósüm ngakanda, ugórr ngyaben amzyatóm. E wirri kolae kuri tónggapónane!’ ”

6 Ene müót ngakan pama bupadórr, ibü we nómrrónóp, da wa dadan bóktan poko
we arükürr ibüka.
7 Da i bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü wirri pam, ma inzan iade bóktandóla
ini poko? Ki, marü zaget pama, inzan kolaean tonarr kokean tónggapórre.
8 Turrkrru, marü ia kuri ngambangóle, ki inzan tóbakorró marüka Keinan
tüpdügab kibiób manipükü marüka akonóm, ne kla nósenóp kibiób alóp tumum?
Ki ma gómól-gómól silba akó gold iade ki yazebrre marü wirri paman müótüdügab?
9 Ma ne kubó kübül kibü darrüdü nóma eseno, wa kubó ki nurrótók! Sab ki ngibürr
marü [leba zaget] pamóm bairre.”
10 Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Inzan ki yarilün mazan namüla wagó, kübül
kubó noaka nóma eseno sab kürü leba zaget olom yarile. A e ngibürra sab ene
[kolaean darrem] koke ipüdane.”
11 Blamana büsai-büsai tibiób alóp we elókóp tüpdü, da we tapanukuóp.
12 Müót ngakan pama amkünüm we bainürr; naretódógab bókyanórr kókó
zoretódó Benzaminka. Ene kübül Benzaminün alópdó esenórr.
13 Ene gyaurdügab, i tibiób mórrkenyórr nütürróp. Solkwat donkidü elklaza
yamselóp, we bakonórr akó wirri basirrdü.
14 Zuda tóba zonaretalpükü nóma tübarrbünürr Zosepón müótüdü, wa wata ola
yarilürr. I wakósingül nümgünóp, singül tüp balókórr oya obzek kwata.
15 Zosep bóktanórr ibüka wagó, “E ini kolae iade tónggapónane? E ia koke
umul bainane igó, kazan pamla, gaodómla umul bainüm ene kla, pamkolpam gaodó
kokeako ene kla umul bainüm?”
16 Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Kibü wirri pam, ki marüka ia poko bóktórre?
Ia ki laró tónggapórre kibiób morroal bainüm marü ilküpdü? God kibü kibiób kolae
kuri tóserre. Turrkrru, ki blaman marü leba zaget pamakla; ki blaman akó kübül
noa alópdó eserre.”
17 Da Zosep bóktanórr wagó, “Inzan koke! Ka ene poko kokean tónggapono! Wata
ne pam eserre kübülpükü, kürü leba zaget olom wató yarile. A e barrea kubó tai
ogoblónke yabiób abdó.”*

Zuda Zosepón Yatorr Benzaminün Alkomólóm

18 Da Zuda tai oya minggüpanandó wamórr. We bóktanórr wagó, “Gyaurka, kürü
wirri pamóe, ka marü zaget pama kya dümdüman bóktanón darrü poko, marü
arrkrrum. Enana ma parrao ngarkwatódómla, ma kubó ngürsilgu kürüka, marü
zaget pam.
19 Ki ngaen-gógópan nóma togobórró, ma, kibü wirri pam nótókla, we tümtinóp
wagó, ‘Ia yabü ab asise akó ia yabü darrü zonaret asise?’
20 Ki bóktan yalkomólóp marüka, kibü wirri pam, wagó, ‘Kibü ab myang asise akó
solo kupo zoret ta asise, wa myangande noan ilngumilürr. Errkya oya naret büdüla.
Dómdóm ma watóke solo aipdügab, ó oya aban [moboküpdü ubi] oyakamóma.’
21 Ma kibüka bóktarró, moba zaget pamdó, wagó, ‘Oya sab ala sidüdamke kürüka,
ugósüm ka oya obzek eseno.’
22 Da wirri pam, ki bóktan marüka yalkomólóp wagó, ‘Ene omokura tóba ab kokean
amgüte. A wa ne ab nóma amgüte, oya aba sab nurrótóke.’
23 Ma kibüka bóktarró wagó, ‘E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab
yabiób solo kupo zoretpükü togobo kürüka.’
24 “Ki nóma bakorró kibiób abdó, marü zaget pam, da ki oya izazilóp ma kibü wirri
pama ne poko tüzazilóp.
25 Kibü aba bóktanórr wagó, ‘E bako, mibü ngibürr alo kla bumiógüm.’

---

* **44:17** Zosep ini blaman kla tónggapónórr tóba naretal apókóm igó poko asenóm wagó, i tibiób tulmil kuri nalüngrre.

26 Da ki bóktan yalkomólóp wagó, ‘Ki koke babino ola. Kibü solo kupo zoret ne asi
nóma yarile kinkü, ki igósidi babino ola. Sab ki myamem koke eserre ene paman
obzek, kókó kibü solo kupo zoret asi yarile kinkü.’
27 Da kürü aba Zeikob bóktanórr kibüka wagó, ‘E umulakla, kürü kola nis siman
olom nis nulngumilürr kürükü.
28 Darrüpa kürü kimgatórr, da ka bóktarró wagó, “Ka umulóla wa syórrpókal
angórrónase.” Ka oya kokean kuri eserró, wa ne ngarkwat bamrükürr.
29 E kubó akó ini ne nóma ipüdane kürükagab, darrü kolae klama aprrapórr
tómbapóne oyaka. Ka myang kuri baina akó ene kolaedógabi, e sab kürü büdülbóka
kena agósam.’ ”
30-31 Zuda akó bóktanórr wagó, “Ka ne olom-koke nóma yalkomolo kólba abdó,
marü zaget pam, wa kubó kibü nóma tóserre wagó, olommokur babula inkü, da
wa kubó nurrótóke. Zitülkus módóga, oya ubi babula ngyabenóm, oya moboküpdü
oloma koke ne nóma alkomóle. Wa myang kuri baine akó ene gyaurdügabi, ki, marü
zaget pam, sab kibiób aban büdülbóka kena agósam.
32 Ka kólba bumanikürrü kólba aban ngidü ini omokur alkomólóm kólba abdó. Ka
bóktarró wagó, ‘Ka ne koke nóma salkomolo marüka, da ene müp sab kürüka ki
yarilün metat.’
33 Da módóga, gyaurka, ka marü leba zaget olomóm ala namulo zagetóm
marünkü, kürü wirri pam, omokuran pabodó. A omokura ki alkomól basirrdü tóba
naretalpükü.
34 Ka wa ia alkomolo kólba abdó, ene omokur babul ne nóma yarile kürüka? Ka
kari gum kokela kólba aban gyauran büdül asenóm.”

45

Zosep Tóba Zonaretal Nüzazilóp Wa Nótóka

1 Zosep myamem gaodó koke yarilürr tóba moboküpdü ne gyaur yarilürr amiógüm
tóba zaget kolpamdógab, ola nidi bórranglórr. Wa wirri arüngi we bóktanórr wagó,
“Blamana kya kürü kümgütam!” Da darrü zaget pam babul yarilürr wankü, Zosep
tóba zonaretaldó nóma pupo bainürr wa nótó yarilürr.
2 Wa wirri taegwarre yón yarilürr, da Izipt pamkolpama barrkrrulürr. Akó nidi
kwarilürr parraoan müótüdü, ene bóktan ta barrkrrurr.
3 Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Ka Zosep! Kürü ab ia arrólae?” A oya
zonaretalab gaodó koke yarilürr bóktan oyaka alkomólóm, zitülkus i gum tórrngón
kwarilürr oya obzek kwata.
4 Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Gyaurka, kürü minggüpanandó togob.”
I we togobórr oya minggüpanandó. Wa bóktanórr wagó, “Ka yabü narezoretla Zosep,
e noan sel inarre mogob pamdó akó i kürü küdüdóp Izipt!
5 Da e müp apadgu inibókamde, ó ngürsilgu yabióbka, igósidi e kürü darrem
klamóm küngrinarre aini. Kürü God wató zirrkapónórr yabü singül kwata,
pamkolpamab arról zid bainüm.
6 Ini wata nis ngim paila ku kolakyanóm ini tüpdü. 5 pail duduako kesu angón-koke
akó abül-koke.
7 God kürü zirrkapónórr yabü singül kwata yabü zid bainüm ini tonarre, yabü
ngyaben akó yabü olmalbobatalab ngyaben alblangóm ini tüpdü.
8 Da kürü yadi koke zirrkapónóp aini. A God wató küdódürr. God kürü küngrinürr
parraoan ikik bókrran pamóm, oya müót ngakanóm akó blaman Izipt kantrri
alngomólóm.

45:1 Apostolab Tórrmen 7:13

9 “Büsai ogob kürü abdó. Oyaka bóktónamke wagó, ‘Marü oloma Zosep inzan
bóktóne marüka wagó, “God kürü arüng kókyanórr blaman Izipt kantrri ngakanóm.
Kürüka tam, ola irrbain-gu.
10 Ma sab Gosyen bwóbdü ngyabelo kürü minggüpanandó, matóka marü olmal akó
bobatal, marü ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ akó ⌊kau⌋, ó marü ne blaman elklazako.
11 Ola marü sab kótó ngamkalo, zitülkus dómdóm 5 paila tótókdako ku ko-
lakyanóm. Ene igósüm, matóka marü olmalbobatal akó marü ngabyón lara sab alo
büdül koke nurrbarine.” ’
12 “Errkya yabü ilküpa kürü kuri kóserre, ako kürü zoret Benzamin, ma ta kürü
kuri kósena, da ini amkoman kótó bóktandóla, Zosep.
13 E sab izazilamke kürü ab igó poko, kürü ne wirri arüng ngie Iziptüm akó e ne
blaman kla nósenarre. Da e sab oya büsai sidüdamke.”

14 Wa tóba zoret Benzaminün we amiógürr akó yón yarilürr. Benzamin ta Zosepón
amiógürr akó yón yarilürr. Nizana we yón namülnürri.
15 Zosep wata yón yarilürr, tóba blaman zonaretal nóma nüprükóp. Ene kakóm,
oya zonaretala usakü ikiküm we bainóp.

16 Ene bóktan nóma barrkrrurr parraoan wirri müótüdü wagó, Zosepón zonaretala
kuri togobe, parrao akó tóba wankü ngi pama ta bagür kwarilürr.
17 Parraoa Zosepón we yalórr wagó, “Nüzazilnüm moba zonaretal magó, ‘Yabiób
elklaza ⌊donki⌋ kwitüdü ugó yamselam, da bakonke Keinan tüpdü.
18 Yabü ab akó yabiób olmalkol yazebamke, da tóbakonke kürüka. Ka sab yabü
morroalan tüp poko nókyenónómo Iziptüm, ó e sab morroalan ngyabendó kwarilo
ene tüpdü.’
19 Ibü nilnümke magó, ‘Ngibürr osab bimurrat kla* yazebamke, Izipt tüpdü kla,
yabiób kolabkü akó karipókalabkü. Yabiób abpükü ipüdamke, da tóbakonke.
20 Yabiób elklazabkwata gyakolaegu bimgatóm. Izipt tüpdü ne morroalan klamko,
sab yabü kwarile.’ ”

21 Da Zeikobón simanal olmala we tómbapónónóp, parraoan bóktan ngarkwatódó.
Zosep osab bimurrat kla we nülinóp, parraoa oya arüng bóktan enezan ekyanórr.
Wa akó ibü alo nülinóp kwat-kwat alom.
22 Wa ibü küsil mórrkenyórr nülinóp darrpan-darrpan, a Benzaminün wa ma 300
silba poko iliónürr akó 5 ngarkwat küsil mórrkenyórr.
23 10 simanal donki kwitüdü wa morroalan elklaza yamselórr Iziptgab, da we
zirrnapónóp tóba abdó, akó 10 ópal donkidü we kla yamselórr, ⌊wit⌋ küp, brred,
akó ngibürr alo kla, ibü kwat-kwat alom, i sab ene iazan togoble.
24 Da wa tóba zonaretal we zirrnapónóp. I nóma bazebórr, wa ibü ikik nókrrónóp
wagó, “Kubó ongyal-gu kwat-kwat!”

25 Da i Izipt we amgütóp, ogobórr tibiób abdó Zeikobka, Keinan tüpdü.
26 I Zeikobón izazilóp wagó, “Zosep arrólase! Wa errkya balngomól pamase akó
wa dudu Izipt kantrri alngomólda!” Zeikobón moboküpa karibóka koke gübarirr
aengórr, da wa ibü amkoman koke nangunóp.
27 I oya nóma izazilóp blaman kla, ibü Zosep ne poko nüzazilóp, akó wa osab
bimurrat kla nóma nósenóp, Zosep ne kla zirrnapónóp oya ódódóm Izipt kantrridü,
Zeikobón arról dandanga tóbaka tolkomólórr.
28 Zeikob bóktanórr wagó, “Gaodóma, ka yabü amkoman kuri nangunünüma!
Kürü olom Zosep arrólae! Ka sab oya asenóm wamo, solkwat ka igósidi nurrótoko.”

45:9 Apostolab Tórrmen 7:14 * **45:19** *osab bimurrat kla*, Mórrke-mórrke módóga: *cart* ó *wagon.*

46

Zeikob Tóba Olmalkolpükü we Bupadórr Izipt

1 Zeikob tóba blaman elklaza tómbapónórr, we wamórr Berrsyiba wirri basirrdü.
Wa ola lar bamngulürr ⌊alta⌋ kwitüdü, tóba ab Aesakón God we iliónürr.
2 Ene irrüb, Zeikob nuszan kla esenórr. God oyaka bóktanórr, da we ngilianórr
wagó, "Zeikob, Zeikob!"
"Ó, ka inamüla," wa bóktan we yalkomólórr.
3 "Ka Godla, marü aban God. Ma gumgu Izipt tótókóm; ka sab marü olmalbobatalab
zitül wirri ninünümo ola.
4 Ka küób sab mankü wamo Izipt, akó ka sab marü olmalbobatal sakono ini tüpdü.
Zosep sab marüka asi yarile, ma nóma nurrótoko."
5 Zeikob Berrsyiba wirri basirr amgatórr. Oya simanal olmala tibiób ab Zeikob,
tibiób kari olmal, akó kol osab bimurrat kla kwitüdü yamselóp, parraoa ne kla
zirrtapónóp.
6 I tibiób ngabyón lar akó tibiób blaman elklaza, Keinanóm ne kla bumigóp, we
imarruóp, da Izipt we bazebórr. Zeikob tóba blaman olmalbobatalpükü wamórr:
7 tóba blaman simanal olmal, ópal olmal, akó bobatal.
8 Zeikobón olmalbobatalab ngi módógako, Izipt nidi ogobórr, Zeikob akó tóba
simanal olmal akó bobatal. Ibü ngi módógako:

Tóba ngaen siman olom, ngi Rruben,
9 akó oya simanal olmal:
Anok, Palu, Ezrron, akó Karrmi.
10 Simion akó tóba simanal olmal:
Zemuel, Zamin, Oad, Zakin, Zoarr, akó Syaol, Keinan koldógab nótó tómtómólórr.
11 Libae akó tóba simanal olmal:
Gerrson, Koat, akó Merrarri.
12 Zuda akó tóba simanal olmal:
Syela, Perrez, akó Zerra. (Zudan nis siman olom nisa Keinanóm ola nurrótókrri,
ngi Err akó Onan.)
Perrezón simam olom nis idi namülnürri:
Ezrron akó Amul.
13 Isakarr akó tóba simanal olmal:
Tola, Pua, Zasub, akó Syimrron.
14 Zebulun akó tóba simanal olmal:
Serred, Elon, akó Zale-el.
15 Ini olmal Zeikob Liakagab nósenóp Mesopotamia bwóbdü. Daenan ta ola
osenórr, darrpanan óp olom. Liakagab blaman oya 33 ngarkwat olmalbobatal
kwarilürr.

16 Gad akó tóba simanal olmal:
Zepon, Agi, Suni, Ezbon, Erri, Arrod, akó Arreli.
17 Asyerr akó tóba simanal olmal:
Imna, Isba, Isbi, Berria,
akó ibü óp bólbót Serra.
Berrian siman olom nis:
Eberr akó Malkiel.
18 Ini ne 16 olmalbobatal Zeikob Zilpakagab nósenóp. Zilpa Lian leba zaget kol
warilürr, Leiban noan okyanórr.

19 Zeikobón solo kol Rreizel nis olom nis nósenórr:

46:6 Apostolab Tórrmen 7:15

ngi Zosep akó Benzamin.
20 Iziptüm Zosep nis siman olom nis nósenórr, Manase akó Iprra-im, Asenatkagab,
Potiperran óp olom, prrist nótó yarilürr Eliopolis wirri basirrdü.
21 Benzaminün simanal olmal idi kwarilürr:
Bela, Bekerr, Asbel, Gerra, Na-aman, E-i, Rros, Mupim, Upim, akó Arrd.
22 Ini ne 14 olmalbobatal Zeikob Rreizelkagab nósenóp.

23 Dan tóba darrpanan siman olompükü:
ngi Usyim.
24 Naptali akó tóba simanal olmal:
Zaziel, Guni, Zezerr, akó Syilem.
25 Ini ne 7 olmalbobatal Zeikob Bilakagab nósenóp. Bila Rreizelón leba zaget kol
warilürr, Leiban noan okyanórr.
26 Da blaman Zeikobón ne olmalbobatala ogobórr Izipt kóta 66 kwarilürr. Oya
simanal olmalab kol ngarkwat koke ipüdóp.
27 Zosep nis olom nis nósenórr Iziptüm. Zeikob tóba olmalbobatalpükü Izipt nóma
togobórr, ibü pam ngarkwat kóta 70 emrranórr.

Zeikob Tóba Olmalbobatalpükü Izipt Abzilürr

28 Zeikob Zudan singül kwata we zirrapónórr, Zosepón amtinüm ibü basenóm
tótókóm Gosyen tüpdü. I nóma babzilürr,
29 Zosep tóba ⌊osab amorrat klamdó⌋ kasilürr, da we wamórr Gosyen tóba
ab asenóm. I nóma baserri, Zosep tóba ab we amiógürr akó yón yarilürr. I
barrkyanbóka yónüm we bairri. 30 Zeikob we bóktanórr tóba olomdó wagó, “Ka
marü gaodó kuri mósena, kürü büdüla ki tam. Ini ngürrdü, ka marü ilküpi kuri
mósena akó ka umul kuri baina ma arrólóla.”
31 Da Zosep tóba zonaretaldó we bóktanórr akó tóba aban kolpamdó wagó,
“Ka kubó wamo parraodó, oya azazilüm kagó, kürü zonaretal akó kürü aban
pamkolpama, Keinan tüpdü nidi ngyabenónóp, kuri togobe.
32 Ka kubó parrao izazilo igó, e ⌊sip⌋ ngabkan pamakla akó e sip a ⌊gout⌋ akó
⌊kaupükü⌋ kuri tübarrmüna akó blaman yabü ne elklazako.
33 Kubó parraoa yabü nóma ngibaune akó nóma nümtirre wagó, ‘Yabü zaget ia
laróga?’
34 e kubó izazilamke igó, ‘Wirri pam, ki wata sip ngabkan pamakla kibiób ngyaben
tonarrdó, kibü abalbobatalazan ngyabenónóp.’ Ini bóktandógab, wa sab igósidi
yabü Gosyen tüp nókyerre ngyabenóm. Zitülkus módóga, Izipt pamkolpamab
ilküpdü, blaman sip ngabkan pam ngazirr kla kwarilürr. Koke ok nyónónóp tibiób
minggüpanandó ngyabenóm.”

47

Parraoa Zeikobón Marrgu we Ekyanórr Gosyen Tüpdü

1-2 Da Zosep we yazebórr 5 naretal, da i we ogobórr parraodó. Wa parrao we
izazilürr wagó, “Kürü ab akó kürü zonaretala kuri togobe Keinangab tibiób ⌊sip⌋ a
⌊gout⌋ akó ⌊kau⌋ akó elklazapükü. I errkya Gosyen tüpdümako.” Wa ibü we imarrurr
parrao asenóm.
3 Parraoa ibü we nümtinóp wagó, “Yabü zaget ia laróga?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “Wirri pam, ki wata sip ngabkan pamakla, kibü
abalbobatalazan ngyabenónóp.

46:20 Bwób Zitül 41:50-52 **46:27** Apostolab Tórrmen 7:14

4 Ki ini tüpdü bupso ngyabenóm togoba, zitülkus Keinan tüpdü ku kari kolae kokea.
Kibü sip a goutan alo opopor babulasko. Gyaurka, ma kibü, marü zaget pam, ok
tinünüm Gosyen tüpdü ngyabenóm."
5 Da parraoa Zosepón we yalórr wagó, "Marü ab akó zonaretala kuri togobe
marüka,
6 da Izipt tüp mató ngakandóla. Gosyenóm sab tibiób marrgu ola ki apónónóm.
Ngibürr zaget bórrgrratórrón pam ne nóma kwarile yabü aodó, kürü ngabyón lar
sab morroal ki ngabkanónóm."
7 Zosep tóba ab we idódürr parrao asenóm. Zeikob parrao we bles yónürr.
8 Parraoa oya we imtinürr wagó, "Ia marü nigó pailako?"
9 Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü 130 pailako, enan agóltagóle
emkalnórró. Kürü ngyaben pail abün koke kwarilürr, zitülkus ka kari müpdü koke
namülnürrü. Kürü agóltagól ngyabena kuri tugupurr tübine kürü abalbobatalazan
ngyabenónóp."
10 Zeikob nis ngim parrao we bles yónürr, da we amgatórr.
11 Da Zosep tóba ab akó zonaretal Iziptüm we irrbünürr morroalan tüpdü,
Rrameses wirri basirr minggüpanandó, parraoa oya enezan yalórr.
12 Zosep tóba ab, zonaretal, akó blaman tóba aban kolpam alo kla blaman ngürrzan
we nüliónónóp, ibü olmalab ngarkwatódó.

Bwób-bwób Kua Tai Kolae Bailürr

13 Kua amkoman kari kolae koke nóma bainürr, aloa blakónórr blaman bwób-
bwób, da Izipt a Keinan kolpama tai kolaem bainóp kuanbókamde.
14 I alo kla enezan bumiógnónóp, Zosep blaman pamkolpamdógab mani we
yazeblórr, ama parraoan wirri müótüdü imarrulürr.
15 Ene blaman mania Iziptüm a Keinanóm nóma blakónórr, da blaman Izipt
kolpama we togobórr Zosepka da ilóp wagó, "Gyaurka. Kibü alo kla tülinünüm.
Ki marü obzek kwata kena nurrbarinün! Kibü mania kuri blakórre."
16 Zosep bóktan we yalkomólórr wagó, "Yabü mania nóma blakórre, e ne kla
ngabyóndakla kürüka tübarrmü: yabü ene darrem ka alo kla nülinünümo."
17 I ne kla ngabyónónóp, da we tübarrmülürr Zosepka. Da i we gyabalómnóp,
ibü ne ⌊os⌋, sip a gout, kau, akó ⌊donki⌋ kwarilürr, alo klamóm. Ene pail, Zosep
pamkolpam alo kla nüliónónóp ibü blaman ngabyón larab darrem.
18 Ene paila nóma blakónórr, Izipt pamkolpama akó küsil paildü we togobórr oya
asenóm. Wagó, "Gyaurka, wirri pam, ki koke yalpirre wagó, kibü mania tai kuri
blakórre. Akó kibü ne ngabyón larko, marüko. Darrü klama koke bamine marü
akyanóm, wirri pam, da ma kibü büb akó tüp.
19 Ki büdülüm kokeakla marü obzek kwata! Kibü blaman tüpa sab igósidi kena
kolae bainünüm! Ma kibü ugó tübumióg kibiób tüppükü, alo klamóm. Ki sab
parraoan ⌊leba zaget⌋ pam kwarilo, kibü tüp ta sab oya kwarile. Ma kibü alo kla
ugó tülinünüm, ngyabenóm akó küsil küp baritüm!"
20 Da Zosep blaman Izipt tüp parraoankü bumióglürr. Blaman Izipt pamkolpama
tibiób tüp darrem klamdó urrbulülürr, zitülkus ku kari kolae koke yarilürr. Da
blaman ne tüp kwarilürr ama parraoan koralórr.
21 Zosep blaman pamkolpam tóba leba zaget pamóm irrbünürr, Izipt darrü
kubdügab kókó dakla kub.
22 Wa blaman tüp poko bumiógürr, wata prristab ne tüp poko kwarilürr, wa koke
bumiógürr, zitülkus parraoa ibü mani gail yarilürr ibü ngyabenóm. Da i igósidi
tibiób tüp poko koke sel nülinóp.
23 Zosep bóktanórr pamkolpamdó wagó, "Tübarrkrru, ka errkya yabü büb akó tüp
kuri bumiga parraoankü. Küp ikwóni baritüm apapdó.

24 Abül ngürr nóma semrróne, e sab blaman 5 küpdügab darrpan küp parrao
iliónane. E sab barre küp zidüm urrbulünke akó alo klamóm yabióbkü, yabü müót
kolpamabkü, akó yabiób olmalabkü."
25 I bóktan yalkomólóp wagó, "Ma kibü arról kuri sakona; wirri pam, ma moba
obzek kwata kibüka ne morroal nóma eseno, da ki sab parraoan leba zaget pam
kwarilo."
26 Da Zosep gida bóktan poko we ingrinürr Izipt tüpankü wagó, abül ngarkwat
nóma semrróne, blaman 5 küpdügab darrpan küp parraoan yarile. Errkya* ini
ngürrdü ene gida bóktan poko wa asine. Wata prristab tüpa parraoan tüp pokom
koke bainóp.

Zeikobón Dómdóm Ubi Apad

27 Da Isrrael pamkolpama we ngyabenónóp Izipt kantrridü, Gosyen bwóbdü. I ola
mórrel ipüdóp, akó i abün olmal we nósenónóp.
28 Zeikob Izipt kantrridü we ngyabelórr 17 pailüm, kókó wa 147 pail ngarkwat we
emrranórr.
29 Oya büdül ngarkwata minggüpanan nóma tamlórr, wa Zosepka bóktan zir-
rapónórr oya tótókóm. Oyaka bóktanórr wagó, "Ma moba obzek kwata kürüka ne
morroal nóma seserró, moba tang kürü waurr grasana zirrsapó akó ⌊alkamül-koke
bóktan⌋ ugó kókya wagó, ma sab kürü gapók ala koke ilüngo, Izipt kantrridü. Ma
kürü morroal tonarr kómtya akó alkamülgu, ma ne bóktan kókyeno.
30 Kürü ubi ugósüma, ma sab kürü külüngo kürü abalbobatal nólamasko. Ma sab
kürü Iziptgabi küdódke ama kólba bwóbdü, kürü abalbobatalab metat urbwóbdü."
Zosep bóktan yalkomólórr wagó, "Ka sab tónggapono, ma kürü ne poko kila."
31 Zeikob bóktanórr wagó, "Ma kürü ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ugó kókya, ma
sab amkoman tónggapono." Zosep oya ene arüng alkamül-koke bóktan ekyanórr.
Zeikob singül tüp we elkomólórr tóba ut bwóbdü Godón ⌊ótókóm⌋.

48

Zeikobón Dómdóm Bóktan Tóba Bobat Nisdü, Iprra-im akó Manase

1 Ngibürr tonarr kakóm, Zosepón umulan ngitinóp wagó, "Turrkrru, marü ab
azidase." Da wa tóba siman olom nis we nüpadórr, Manase akó Iprra-im, da i we
ogobórr Zeikobón angónóm.
2 Zeikobón nóma izazilóp wagó, "Marü oloma Zosep kuri tame marü angónóm,"
wa tóba dómdóm arüng ipadórr, da bupadórr, we mórranórr tóba ut bwóbdü.
3 Zeikob bóktanórr Zosepka wagó, "Wirrian Arüng God tóba kürüka okaka
tübyónürr Luzüm, Keinan tüpdü, ó kürü God ola bles kyónürr.
4 Wa bóktanórr kürüka wagó, 'Turrkrru, ka sab marü abün olmalbobatal mülino.
Marü olmalbobatala sab blaman bwób ayonórre ini Keinan tüpdü; ka sab ini Keinan
tüp marü olmalbobatal nókyenónómo metatómpükü.'
5 "Zosep, marü ne nis siman olom nisamli, Iprra-im akó Manase, kürünamli,
wamaka Rruben akó Simion, izanamli. I Izipt kantrridü tómtómórri, ka ma ene
solkwat tamórró.
6 Solkwat olmal marü moba korale; ibü tüp akó elklaza sab Iprra-im akó Manase,
idi nüliónórre, zitülkus aban pabo idi apadódamli.
7 Ka ini tonarr igósidi tónggapóna, marü aipan zitülkusdügab, Rreizel. Kürü
bübdü wirri gyaur yarilürr, wa Keinan tüpdü nóma nurrótókórr, wirri kan
babul Eprrat wirri basirrdügab, ka kwat-kwat nóma tolkomólnórró Mesopotamia

---

* **47:26** *errkya* ene tonarrbóka apónda, *Bwób Zitül* peba ugón wialómóp. **47:29** Bwób Zitül 49:29-32; 50:6
48:3 Bwób Zitül 28:13-14

bwóbdügab. Ka oya we ulungürrü ne kwata tamlórr Eprrat wirri basirrdü, kwat kabedó." (Eprratón darrü ngi módóga: Betliem.)
8 Zeikob Zosepón olom nis we nósenórr, ó we bóktanórr wagó, "Ini ia noa siman olom nisamli?"
9 Zosep bóktan yalkomólórr tóba abdó wagó, "Ini kürü olom nisamli, God nibiób kókyanórr aini Iziptüm." Zeikob bóktanórr wagó, "Ala tüdó, ka kubó ibü bles nino."
10 Ene tonarrdó, Zeikobón ilküpa tümün bairri, zitülkus wa myangan yarilürr. Oya amzyat nabe yarilürr. Da Zosep siman olom nis aban minggüpanandó nüdódürr, ó Zeikob ene siman olom nis nüpadórr, tóba minggüpanandó tüdódürr, we nüprükürr.
11 Wa Zosepka bóktanórr wagó, "Kürü gyagüpitótók inzan yarilürr, kamaka ma büdüla da ka sab marü myamem kokean móseno. A módóga, ini tonarr ma God kürü wató ok kine marü asenóm akó marü olom nis."
12 Da Zosep tóba siman olom nis nüpadórr tóba aban ganggópdógab, wakósingül nülkamülürr, singül tüp we elkomólórr.
13 Ene kakóm, Zosep Iprra-imün tóba tutul tange ipadórr, da Zeikobón banól kwata sidódürr. Akó wa Manasen ma tóba banól tange ipadórr, da Zeikobón tutul kwata sidódürr.
14 Zeikobón tang nisa ma simbruatrri ó wa tóba tutul tang ipadórr, Iprra-imün singüldü emngyelórr, wa go zoret yarilürr. Wa tóba banól tang Manasen singüldü emngyelórr, wa go naret yarilürr.
15 Zeikob Zosepón bles yónürr ó bóktanórr wagó,
"God ini olom nis ki bles tyó, kürü abalbobatala Eibrra-am akó Aesak ne Godón yagürnóp.
Wa kürü ⌊sip⌋ ngabkan pamzan ngakanda kürü ini ngyabende, kürü amtómól ngürrdügabi kókó ini ngürr.
16 ⌊Godón anerrua⌋ ini olom nis ki bles tyó, kürü nótó zid kyónürr blaman kolaedógab!
I sab kürü ngi ki idódlam, akó kürü abalbobatalab ngi, Eibrra-am akó Aesak.
Ibü sab abün olmalbobatala ki tóbabótólón ini tüpdü!"
17 Zosep tóba ab nóma esenórr tóba tutul tang Iprra-imün singüldü angrirrün, oya ene ubi-koke poko yarilürr. Da wa tóba aban tang ipadórr, Manasen singüldü amngyelóm.
18 Zosep tóba abdó bóktanórr wagó, "Ba, inzan koke! Manase wa ngaen oloma. Ma moba tutul tang oya singüldü ki emngyela."
19 Aba badólórr ó we bóktanórr wagó, "Ka umulóla, kürü olom, ka umulóla. Manase ta sab wirri baine akó oya ne olmalbobatal kwarile. Oya zoretan ma sab amkoman abün olmalbobatal kwarile, akó oya ne olmalbobatal kwarile, i ugórr abün kantrri tómbapórre."
20 Da ibü Zeikob we bles nyónürr ene ngürr ó we bóktanórr wagó,
"Isrrael pamkolpama sab yabü ngidü bles bain kwarile. I sab bóktanórre wagó,
'Marü sab God igó ki mangó, wamaka Iprra-im akó Manase.' "
Ini tonarre, Zeikob Iprra-imün singül kwata ingrinürr Manasekagab.
21 Da Zeikob we bóktanórr Zosepka wagó, "Turrkrru, ka büdül kari pokola. God sab marüka asi yarile akó marü sab malkomóle moba abalbobatalab tüpdü.
22 Syekem morroal tüp poko, ka gazirr turriki akó bügür kyabe ne kla amiógrrü Amorr pamkolpamdógab, errkya marüne, a marü zonaretalab ma koke."

49

Zeikob Tóba Simanal Olmal Bles Ninóp

48:7 Bwób Zitül 35:16-19 **48:20** Ibrru 11:21

1 Zeikob tóba simanal olmal ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr wagó, “Kürü kal-
kal kangónam, zitülkus ka kubó yabü nüzazilnümo sab laróga tómbapóne yabüka
darrpan-darrpandó, singül kwata ne paila tótókdako.
2 “Yao, darrpan pokodó togob! Tübarrkrru, e Zeikobón simanal olmal!
Kürü bóktan tübarrkrru, ka yabü ab Isrrael!

3 “Rruben, ma kürü ngaen olomla,
ma kürü arüngla.
Ka ngaen-gógópan marü mulngumilürrü, ka wirri pam nóma bairrü.
Ma wirri ngi pamla ó marü arüng wirria blaman zoretaldógab.
4 Naiz naeazan busoda, ma inzan ngürsil pamla. Ma sab amkoman wirri pam koke
namulo,
zitülkus ma kürü darrü kolpükü umtulürrü,
ó ma kürü ut marrgu ⌊tóman⌋ alópórró.

5 “Simion akó Libae narezoretiamli.
Ibü turrik gazirr klamamli elklaza kolae bainüm.
6 Ka sab ibü piküpan ikikdi koke barümo,
akó ibü bóktan tómbapónde koke tang namtino.
Zitülkus módóga, ibü ene ngürsil yarilürr, pam we okrralórr;
i ⌊kau⌋ wapór kus nümgününóp agólgum tibiób ubidügab.
7 Ibü ngürsil sab ki amórrórrón yarilün, zitülkus kari kolae kokea.
Ibü wirri ngürsil sab ki amórrórrón yarilün, zitülkus gyaur babula.
God sab ibü nórrgrróte Zeikobón olmalbobatalab aodó,
akó wa sab ibü nórngene blaman Isrrael tüpdü.

8 “Zuda, marü zonaretala sab marü magürnórre.
Ma sab ibü gepko nómóngnónómo, mankü nidi bókrrale.
Marü zonaretala sab marüka wakósingül amgünórre.
9 Zuda, kürü olom, ma ⌊laeon⌋ kupozanla;
su we elóngórró, da we bupadórró, moba pepesdó we alkomórró.
Wa siman laeona, wa wapór tang barrngumilda tüpdü utüdi.
Wa wata óp laeonzana, gum-koke nótóka arsümülüm?
10 Kingan ne arüng bidame, sab oyakagab kokean aupe,
kingan tupuru sab metat oya tangdó yarile,
kókó wa sab tame, kingan arüng noakame;
Blaman pamkolpama sab oya bóktan arrkrru kwarile.
11 Zuda tóba ⌊donki⌋ sab sye amele ⌊grreip⌋ syepordó,
tóba donki kupo sab sye amele amkoman morroalan grreip syepordó.
Wa tóba mórrkenyórr sab waendó bagulóle;
oya kokrrapan mórrkenyórr sab óe-óe grreip more bagulóle.*
12 Oya ilküp nisa sab urzan baini waen anónde,
akó oya zirrgüpa sab gabülpli bairre kau mor anónde.

13 “Zebulun sab malu minggüpanandó ngyabene,
akó oya malu kabe sab morroal but aren gagat yarile.
Oya tüp ngarkwata sab wame kókóta Saedon wirri basirrdü.

49:4 Bwób Zitül 35:22 **49:9** Bótang Peba 24:9; Okaka Amzazirrün Kla 5:5 * **49:11** Ini bóktanan küp módóga: *Zudan grreip inzan abün kwarile, ene taia oya donkia grreip alom. Oya waen inzan ngarkwat yarile, naezan, gaodó ne klame mórrkenyórr bagulüm.*

14 “Isakarr wa donkizan arüng pama,
tóba mobobdó ne alóp nis ódódda, we kandó ngón ngagónda.
15 Wa sab tóba morroal ngón bagón bwób nóma esene,
akó tüp wa ia morroala,
wa sab arrngürre tóba müp ódódóm,
akó wa sab leba zaget yarile ngibürr pamkolpamabkü.

16 “Dan sab tóba pamkolpam nolngomólnórre zazzan.
I sab inzan kwarile, wamaka ngibürr Isrrael zitülzan.
17 Dan sab gwarzan yarile kwat kabedó,
wa büdülngalzan yarile, nótó utóda kwat minggüpanandó,
⌊osan⌋ wakub sab nótó arite.
Ene igósidi, ene osa tang nis sab kwit nine, da ne pam yarile osan mórr kwitüdü,
sab kakota aupe.

18 “⌊LODóe⌋, ka zid bainüm marü mókyala!

19 “Gadón sab molpokodó agóltagól gómól pama anin korale;
a wa ma sab ibü wirri arüngi kolatale tóba tüpdügab.

20 “Asyerran tüpdügab sab morroal mórrela tamle,
akó wa sab morroal misan alo nüliónórre ngibürr king.

21 “Naptali wa diazan agólda tebe püóran,
morroal kupo nótó basenda.

22 “Zosep wa küppükü syeporzana arób kabedó.
Oya syepor soloa gri malmandasko.†
23 Gazirr pama tibiób bügür kyabe gazirrüm ngürsilpükü togobórr.
I bügür numrrutóp kyab amanóm oyaka, oya alzizi amanikdi.
24 A oya bügür kyaba pam dümdüm amanine,
akó Zeikobón Arüng Goda oya tang nis arüng nókyene,
oya ngabkan pam nótóke, ingülküpzan nótóke Zeikobón adlangóm.
25 Marü aban‡ God marü sab tangmamtine.
Ene Wirrian Arüng God marü sab bles mine,
wa sab kwitüdügabi marü ngupi bles mine,
wa marü tüpdügabi ne naea tótókda, we klame bles mine,
akó wa marü abün olmale bles mine, akó abün ngabyón lare.
26 Marü aba ne morroal akyanda, wa wirriana.
Ngaep wirri pododógab ne morroala tótókda, wa karia oyakagab,
ngaep kari pododógab ne mórrela tótókda, wa karia oyakagab.
Blaman ene ne morroal kla, Zosepón tangdó ki kwarilün.
Wa tüób tebe-tebe amanikürrüna tóba zonaretaldógabi, ibü balngomólóm.

27 “Benzamin wa wirri nurr umezan§ ngürsil pama.
Irrbi wa su akrranda akó almitóda,
akó simam wa gómól-gómól azebórrón elklaza arrgrratóda.”

---

† **49:22** Ibrru bóktandógabi ini bóktanan küp nisamli. Nis ngim küp módóga: *Zosep nurr donkia, sao kabedó; wa molpoko donkia pododó.* ‡ **49:25** *marü aban*: Zeikob tóbabóka apónda. § **49:27** *wirri nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolf.*

28 Ene Isrrael pamkolpamab blaman 12 zitül kwarilürr. Ibü aban bóktan we kla
kwarilürr, wa ibü dómdóm poko nóma nülinóp; wa blaman darrpan-darrpan tóba
simanal olmal tibi-tibi dómdóm ngyaben bóktan nüliónónóp.

Zeikobón Büdül

29-30 Zeikob tóba simanal olmal arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Ka kólba
abalbobatal basen kari pokola. E sab kürü ene kugupi apórrón wirri ingülküpdü
gapókdó küngrinamke, kürü abalbobatala nóla utódako. Ene gapók Makpela tüp
pokodómase, abüsa nólgabi banikda Mamrre bwóbdügab, Keinan tüpdü. Eibrra-
am ene ingülküpdü gapók akó tüp poko darrpan münüm nümiógürr Eprronkagab,
Et pam nótó yarilürr, tibiób büdül arrbünüm.
31 Ene kugupi apórrón wirri ingülküpdü gapókdó Eibrra-am akó tóba kol Serra we
üngrinóp. Aesak akó tóba kol Rrebeka ta we üngrinóp, akó Lian ta ka küób ola
ungrirrü.
32 Ene ne tüp poko akó ingülküpdü gapók kürü bobata Eibrra-am wató nümiógürr
Et pamkolpamdógab.”
33 Zeikobón dómdóm ikik bókrran bóktana nóma blakónórr tóba olmaldó, wa tóba
ut bwóbdü we umtulürr ó dómdóm ngón semanórr, da we nurrótókórr. Da wa tóba
abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi nurrbarinóp.

50

1 Zosep tóba aban büb amiógürr da yón yarilürr, akó oya obzek iprükürr.
2 Zosep tóba zaget pam, dokta nidi kwarilürr, we nilóp, oya ab morroal ilang klame
püti ainüm akó mórrkenyórr poko-e arrgótanóm, sab gapókdó angrinüm. Da zaget
pama Zeikobón büb muru morroal we tónggapónóp.
3 40 ngürr yazebóp ene pokodó. Ugón ene tonarr, barrkyan ngarkwat ipadórr büb
angrinüm gapókdó. Izipt pamkolpama 70 ngürr yazebóp oya yón amtom.
4 Yón amtoa nóma blakónórr, Zosep bóktanórr parraoan wirri ngi pamdó wagó, “E
yabiób obzek kwata kürüka ne morroal nóma sesenane, ini bóktan idüdam parraodó
kürünkü:
5 Kürü aba ini ⌊arüng alkamül-koke bóktanpükü⌋ kimgatórr wagó, ‘Tübarrkrru,
ka büdül kari pokola. Ka küób ne gapók tónggapórró ingülküp kugupidü kólbankü,
Keinan tüpdü, da sab kürü ola küngrinamke.’ Ka kya wamón kólba ab gapókdó
angrinüm. Ka akó sab tolkomolo.”
6 Parraoa bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, ugó wam moba ab gapókdó angrinüm,
wa ne arüng alkamül-koke bóktan amgatórr marüka!”
7 Da Zosep we wamórr tóba ab angrinüm. Wankü idi ogobórr: blaman parraoan
ngi pam, oya müótüdü balngomól byarrmarr pam, akó blaman balngomól byarrmarr
pam Izipt kantrridügab.
8 Zosepón müótüdü nidi kwarilürr, tóba blaman zonaretal akó oya aban müótüdü
ne kolpam kwarilürr, ta wankü ogobórr. I wata we kla bimgütóp Gosyen tüpdü:
tibiób kari olmalpókal, ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋, akó ⌊kau⌋.
9 Dokyanan pama oya elngomólóp, ⌊osab amorrat kla⌋ nidi alngomól kwarilürr akó
⌊osab⌋ bübdü nidi mórran kwarilürr. Ene wirri ngoro yarilürr.
10 Blamana ogobórr kókó ⌊wit⌋ küp aus bwóbdü, ngi Atad, Zodan tobarr dakla
dorro. I ola arrat-arrat yón kwarilürr. Zosep wata amkoman yón-gyaurdü yarilürr
tóba abankwata 7 ngürrüm.
11 Keinan pamkolpama, ola nidi ngyabenónóp ene tüpdü, nóma esenóp pamkolpam
yón-gyaurdi Atadóm, i bóktónóp wagó, “Ini amkoman wirrian yón-gyaura Izipt

49:29-30 Bwób Zitül 23:3-20 **49:31** Bwób Zitül 25:9-10; 35:29 **49:32** Bwób Zitül 47:29-30; 50:6 **49:33** Apostolab Tórrmen 7:15 **50:6** Bwób Zitül 47:29-30; 49:29-32

kolpamabkü!” Da ene bwób ngi we ngyesilóp Eibel Mizrra-im,* Zodan tobarr dakla dorrodó.
12 Zeikobón olmala oya bóktan ipüdóp wa enezan yarilürr:
13 i oya büdül büb muru we idüdóp Keinan tüpdü, da oya ene kugupi apórrón wirri ingülküpdü gapókdó we ingrinóp Makpela tüp pokodó, abüsa nólgabi banikda Mamrre bwóbdügab. Eibrra-am ene tüp poko amiógürr darrü Et pamdógab ngi Eprron, tibiób büdül arrbünüm.
14 Wa tóba ab gapókdó nóma ingrinürr, Zosep we alkomólórr Izipt, tóba zonaretalpükü akó blaman nidi ogobórr wankü tóba ab gapókdó angrinüm.

Zosep Nilóp Tóba Naretal Wagó, “E Gyakolaegu”

15 Zosepón naretala nóma esenóp wagó, ibü ab büdüla, i tibióbka ola bóktanónóp wagó, “Zosep sab mibü kena alzizi sema, akó darrü gyagüpitótóka kena simióg mibü darrem kolae akonóm, mi oyaka ne kolae tómbapónóp.”
16 Da i bóktan zirrapónóp Zosepka igó poko wagó, “Kibü aba solkwat nurrótókórr, a ngaen-gógópan kibü arüng bóktan tókyenóp wagó,
17 ‘E bóktónamke Zosepka, “Gyaurka, ma moba naretalab kolae tonarr barrgo, i ne kolae poko tónggapónóp marüka.” ’ Errkya ma kibü ini kolae tonarr ugó torrgonónóm, ki ne kolae tónggapónóp marüka, marü aban Godón zaget pam.” Zosep yón sabinürr wa ene bóktan nóma arrkrrurr.
18 Oya naretala togobórr, tüp balókórr oya obzek kwata, da bóktanónóp wagó, “Turrkrru, ki errkya marü ⌊leba zaget⌋ pamakla!”
19 Da Zosep bóktanórr ibüka wagó, “E gumgu! Ka Godón ngarkwatódó kokela!
20 E bóktan tónggapónarre kolae poko tónggapónóm kürüka. A God ama ene kolae morroalóm yónürr: wa errkya abün pamkolpamab arról akonda, ngaen-gógópan ne tonarra tómbapónórr.
21 Da e gumgu! Ka sab yabü ngabkalo akó yabü olmal.” Da wa ibü morroal bóktan nókyenóp, da ibü moboküp ta namurróp.

Zosepón Büdül

22-23 Zosep Iziptüm ngyabelórr tóba aban kolpampükü. Wa wirri kokrrap ngarkwatzan ngyabelórr, wa Iprra-imün olmalbobatal nósenóp. Akó Manasen siman olom Makirr, oya olmal ta we nósenóp.† Wa Makirrón olmal bagürwómpükü simarrurr tóbaka.‡ Wa 110 pail nóma emrralórr, oya büdül karipoko yarilürr.
24 Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Ka büdül kari pokola. A God sab yabü wató tangnamtirre wa sab yabü yakone ini tüpdügab ama yabiób tüpdü, wa ne arüng alkamül-koke bóktan nókyenóp Eibrra-amón, Aesak, akó Zeikob.”
25 Da Zosepón ubi Zeikobón olmal arüng alkamül-koke bóktan akyanóm yarilürr. Wa bóktanórr wagó, “God sab yabü wató tangnamtinórre, ó e sab kürü kuspükü yakonamke algabi.”
26 Zosepón büdüla ugón simiógürr, 110 pail nóma yarilürr. I oya büb morroal ilang klame püti inóp akó mórrkenyórr poko-e errgótónóp, da oya ingrinóp ingülküp kobendó Iziptüm.

Bwób Zitül Peba aini blakónda.

---

* **50:11** *Mizrra-im* bwób ngian küp módóga: *Izipt pamkolpamab yón-gyaur bwób.* † **50:22-23** Iprra-im Zosepón ngaen olom yarilürr. Manase solo kupo yarilürr. ‡ **50:22-23** Ibrru bóktane inzan angrirrüna: *Zosep Makirrón olmal tóba wakósingüldü irrbünürr i nóma tóbabótórr.* **50:25** Bazeb Tonarr 13:19; Zosyua 24:32; Ibrru 11:22

Iziptgab
Bazeb Tonarr
(11:1-7; 12:1-17, 29-33, 37-40; 14:5-28, 31; 20:1-17)

11

Ngaen Simanal Olmalab Büdül Bóktan

1 Da ⌊LOD⌋ bóktanórr Moseska wagó, "Ka zirrapóndóla dómdóm darrpan kolae bain
kla parraodó* akó Izipt pamkolpamdó. Ene kakóm, wa yabü sab ok nirre tótókóm
algab. Wa sab yabü nóma ok nirre tótókóm, wa sab yabü blaman tai amkoman
amóne algab, metatómpükü.
2 Errkyadan bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, 'E blamana nümtinamke Izipt
kolpam, yabü minggüpanan nidi ngyabendako, ⌊golde⌋ akó ⌊silba-e⌋ tómbapórrón
elklazam.' "
3 Da LOD Izipt pamkolpam morroal gyagüpitótók nókyenóp, igósüm i morroal
esenóp Isrrael pamkolpamdó tibiób obzek kwata. Anda, parraoan zaget pam akó
blaman Izipt kolpama Mosesón igó ngakanónóp wagó, wa kari wirri ngi pam kokea.
4 Da Moses bóktanórr wagó, "LOD inzan yaril wa, 'Irrüb zokrrok, ka kalma wamlo
blaman Izipt kantrri kugupidüma.
5 Da blaman ngaensingül babótórrón simanal olmala kalma nurrbarine, tai
parraoan ngaensingül siman olomdógab, sab solkwat aban mórran pabodó nótó
mórróne, kókó ⌊leba zaget⌋ ngulmokuran ngaensingül siman olomdó, enan wirri
zaget nótó tómbapóndo ⌊wit⌋ küp zaze amgünüm. Ngabyón larab ngaensingül
babótórrón simanala ta inzan nurrbarine.
6 Sab wirri yón gyaur yarile blaman Izipt kantrridü. Ngaen inzan wirri yón gyaur
babul yarilürr ó myamem babul yarile ene kakóm.
7 A darrü kolaea sab kokean tómbapóne Isrrael pamkolpamdó akó ibü ngabyón
elklazadó.† Da e sab umul bainane igó, ka, LOD, Isrrael pamkolpam darrpan tonarre
koke ngabkandóla, Izipt pamkolpamdógab.' "

12

⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋

1 ⌊LOD⌋ bóktanórr Moses akó Erron, ibüka Izipt kantrridü wagó,
2 "Ini melpal, sab metat wata yabü blamanabkü ngaen-gógópan melpal yarile,
blaman pailzan.
3 Nüzazilamke blaman Isrrael basirr pamkolpam magó, ini 10 ngim ngürrdü, ini
melpal, pama darrpan-darrpan ⌊sip⌋ kupo ó ta ia ⌊gout⌋ kupo tibiób olmalkolabkü ki
yazebnóm, darrpan-darrpan müótankü.
4 A oya olmalkol ne abün koke nóma kwarile ene dudu lar alóngóm, wató akó oya
minggüpanan müótüdü ne pame, ene lar usakü arrgrrüti. Da wata we ngarkwatódó
syórr yangórre, i ne ngarkwat olmalkolako, akó darrpan-darrpana ne ngarkwatódó
elóngórre.
5 Da i wata darrpan pail sip kupo ó ta ia gout kupo simanal korale, gülüng akó gao
koke.
6 Da morroal ngabkan koralónke kókó 14 ngim ngürr ini melpal. Blaman Isrrael
basirr pamkolpama ene lar ugón ki okrralón, irrüba küp nóma sirrbüle.

---

* **11:1** Izipt pamkolpama tibiób king *parrao*bóka ngilianónóp. Tóbanan ngi koke yarilürr. † **11:7** Ibrru bóktane inzan angrirrüna: *A darrü umea sab koke alkwóm yarile Isrrael pamkolpamdó akó ibü ngabyón elklazadó.*

7 Da pamkolpama ngibürr óe ki yazebnóm da mamtae talkum ki nóngangonóm
akó kwitana mamtae nugup, i ene lar ne müótüdü elóngórre. 8 Ene dadan irrüb, i
ene lar murr ki bamngulnüm birrdü, da ki elóngnóm kapan bókónpükü akó ist-koke
bamngulürrün brredpükü.
9 Lar murr alónggu kókres akó urur nae bamngulürrün, a wata dudu birrdü
bamngulürrün, singülpükü, wapórpükü, akó aumana büb kugupidü murrpükü.
10 Ngibürr murr arrbün-gu sab irrbim; ngibürr murra ne nóma bamirre, da urdü
yamselamke.
11 Da e inzan elóngamke: yabiób tumum mórrkenyórr belte barümürrün, yabiób
wapór kla bamelórrón, akó tupuru tangdó korale. Büsai-büsai elóngamke, ene
LODón Büdül Kórzyón Tóre-e.
12 "Ene dadan irrüb, ka blaman Izipt kantrri sab ugón arrgrrat namulo, dakla
akrrankü blaman ngaensingül babótórrón simanal olmal, pamkolpam akó ngabyón
lar. Ka ta blaman Izipt god sab zaz ninünümo. Ka LODla.
13 Da óe igó timama, müót bómzyatóm e ne ngyabendakla. Ka óe nóma
nósenónómo yabü müótüdü, ka sab kwitana bórrgrrat namulo, da darrü büdülan
kolae bain klama yabü koke namurrórre, ka ne Izipt pamkolpam wirri azid aeng
nóma nókyenónómo.
14 E wata metat gyagüpi amanik koralónke ini ngürr, akó e ini ngürr tórezan
amanik koralónke LODónkü. Ene metat ódód gida-a."

[Ist-koke Brred Tóre]

15 LOD bóktanórr wagó, "7 Ngürr kugupidü, e sab istpükü aungürrün brred alogu;
wata ist-koke brred ololónke. Ngaen-gógópan ngürrdü, e blaman ist amónamke
yabiób müótüdügab. Darrü oloma ene 7 ngürrdi istpükü aungürrün brred nótó
nóma elo-e, oya sab metatómpükü zirrapórre Isrrael pamkolpamdógab.
16 Ngaen-gógópan ngürr akó 7 ngim ngürrdü, e kwób bazen koralónke kürü
[ótókóm]. Darrü zaget tónggapón-gu ene nis ngürr kugupidü, a wa taia ene
ngürrankü ngarkwatódó alo kla tómbapónóm blamanab alom.
17 E amanik koralónke Ist-koke Brred Tóre, zitül ka ini ngürrdü simarrurrü yabü
Isrrael zitül pamkolpam Iziptgab. Amanik koralónke ini Tóre, zitülkus ini bóktan
sab metat mumyamón bóktana, yabükagab solkwat ne olmalbobatala tóbabótóle."

Ngaensingül Babótórrón Simanal Olmalab Büdül

29 Irrüb zokrrok, LOD ngaensingül simanal olmal ugón ekrranórr Izipt kantrridü,
tai parraoan ngaensingül siman olomdógab, sab solkwat aban mórran pabodó nótó
mórróne, kókó tümün müótüdü pamab ngaensingül simanal olmaldó. Akó blaman
ngabyón larab ngaensingül simanal kupo ta inzan ekrranórr.
30 Ene irrüb parrao, oya zaget pam, akó blaman Izipt kolpama ugón tübarsinürr.
Da kari yón taegwarr koke yarilürr blaman Izipt kantrridü, zitülkus ola darrü popa
müót babul yarilürr, a blaman wata büdülpükü müót kwarilürr.
31 Ene dadan irrüb, parraoa Moses akó Erron ibü nginaunürr tóbaka, da bóktanórr
wagó, "Bazeb! Kürü pamkolpam elókam, yadipa akó Isrrael pamkolpam! Ogob
ótókóm LODón, e enezan kümtirri kürü.
32 E yabiób sip a gout akó [kau] yazebam da ogob! Da e dakla kürünkü tóre bako
kwarilünke kürü ngyaben morroal ainüm."
33 Izipt pamkolpama wirri arüngi nilóp Isrrael pamkolpama büsai-büsai bazebóm
ibü kantrri amgatóm. I bóktónóp wagó, "Ki kubó blamana kena nurrbarinünüm, e
ne koke nóma bazebo!"

Isrrael Pamkolpama Izipt Amgütóp

37 Isrrael pamkolpama we bazebórr wapórane Rrameses wirri basirrdügab ama
Sukot wirri basirrdü. I aprrapórr 600,000 pam koralórr; kol akó olmal koke etóngóp,
i nisakü bazebórr.
38 Akó abün mogob pamkolpam akó abün sip a gout yabül akó kau yabüla ta inzan
bazebórr usakü.
39 I Iziptgab ne kókres plaoa barrmülürr, i kwat-kwat ist-koke pólan brred
bamngulóp. Ene plaoa ist-koke yarilürr, zitülkus ibü Iziptgab wata büsai-büsai
zirrnapónóp. Ibü gaodó ngarkwat koke yarilürr Iziptüm, kwat-kwat alom alo kla
bamngulüm akó istpükü plaoa azebóm ene tonarr.
40 Isrrael pamkolpama Iziptüm 430 pailüm ngyabenónóp.

14

Óe-óe Malu Baurrürr

5 Izipt kinga igó nóma izazilóp wagó, Isrrael pamkolpama kuri busurre, wató akó
oya zaget pama tibiób gyagüpitótók we nalüngóp, da bóktónóp wagó, “Mi ini gonggo
poko iade tónggapónóp? Mi ta Isrrael ⌊leba zaget⌋ pamkolpam ok ninóp tótókóm, da
i tibiób zaget kuri nümgütrre!”
6 Da wa tóba ⌊osab amorrat kla⌋ we tómbapónórr, da tóba gazirr pam we yazebórr
ibü solkwat atanóm.
7 Da wa yazebórr tóbanan 600 morroalan gazirr osab amorrat kla, akó blaman Izipt
gazirr osab amorrat kla, tibiób ngabkan wirri gazirr pampükü.
8 ⌊Lod⌋ parraoan gyagüp kolaean ngitanórr, Izipt king, da wa igósidi akyanórr
Isrrael pamkolpamab solkwat ibü akonóm, nidi ogoblórr gum-koke.
9 Izipt gazirr pam, blaman parraoan ⌊os⌋ akó oya osab amorrat kla akó oya os
amarru pama* zutalórr da nómrrónóp, i ne bamilürr Óe-óe Malu kabedó, Pi Akirrot
wirri basirr minggüpanan, Barr Zepon wirri basirr dakla kabedó.
10 Parraoa tóba gazirr pampükü ngorram nóma nyónónóp, Isrrael pamkolpama
ugón sazilóp kakota. Da i parrao esenóp tóba gazirr pampükü ibü solkwat
akyande, ibü wirri guma yazebórr, da wirribóka we taegwarr apónóp Lodka tibiób
tangbamtinüm.
11 I Moseska bóktónóp wagó, “Ma kibü Iziptgabi büdülüm iade simarrua ⌊ngüin-
koke bwóbdü⌋? Ia ene zitülkusdü, gapók balüng bwób babula Iziptüm? Ma ia kuri
esena, ma kibüka ne kla tónggapórró? Ma kibü iade simarrua Iziptgab?
12 Ki ia marüka ngaen-gógópan koke bóktónóp Iziptüm wagó, inzan pokoa sab
aprrapórr tómbapóne mibü amgat kakóm? Ene amkoman: ki marü milóp wa, ‘Ma
kibü selók, a ki leba zaget inzan tómbapón ki kwarila Izipt pamkolpamabkü.’ Ene
wa kari morroal koke ki yaril leba zagetóm ola, a büdülüm koke, aini ngüin-koke
bwóbdü.”
13 Moses ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E gumüm bain-gu. Wata zürük inzan
bórrang. E kubó esenane, Lod kubó laró tónggapóne yabü zid bainüm errkya; e sab
myamem ini Izipt pam kokean nósenane akó.
14 Lod yabünkü kubó wató gazirr yarile, a e wata piküp kwarilo.”
15 Da Lod Moseska bóktanórr wagó, “Ma kürüka iade górrgandóla tangbamtinüm?
Isrrael pamkolpam nilnüm tótókóm singül kwata!
16 Moba tupuru kwit yó, da tang adrrat maludü nae nis ór angónóm. Ene igósüm,
Isrrael pamkolpama mólóg tüpana wapórane iade baurre, we malu ór angórrón
kandóma.

* **14:9** Ene *amarru pama* bórrang-bórrang amarru kwarilürr ene osab amorrat kla.

17 Ka kubó Izipt pamab gyagüp kolaean ngintinünümo, igósüm i kubó zutale ibü solkwat. Ka kólba ngi iade wirri kwit emgnyelo, ka amkoman nóma ekrrono parrao akó oya gazirr pam, oya osab amorrat klampükü, akó oya os amarru pampükü.
18 Ka ne kubó ibü memokan nóma ut-ut ninünümo, ka kólba ngi igósidi wirri kwit emngyelo, da Izipt pamkolpama kubó iade umul bairre wa, ka LODla!"
19-20 ⌊Godón anerrua⌋, nótó wamlórr Isrrael pamkolpamab singül kwata, ama tolkomólórr ibü kakota, ibü solodó akyanóm. Talkumzan zamngórrón pülpül pokoa ta inzan tolkomólórr singül kwatagab, da ama kakota trramngólórr, Isrrael pamkolpam akó Izipt gazirr pamab aodó. Ene dudu irrüb, pülpül pokoa algón-koke tümün singrinürr Izipt gazirr pamdó, a zyón ma Isrrael pamkolpam nókyenóp. Da ene we zitülkusdü, Isrrael akó Izipt pamkolpama tibiób minggüpanan koke igósidi togobórr obzek basenóm ene dudu irrüb.
21 Moses tóba tang adrratórr maludü, da ene dudu irrüb LOD malu nae ugón nis ór yangónórr wirri arüng zibórr wóri, ama imzazilürr mólóg tüpüm. Da malua ene inzan batülürr.
22 Isrrael pamkolpama we ogoblórr maluana, mólóg tüpdüma, nae aodó ne nürrgrratórr, amaka griamli nizan kwata. 23 Izipt gazirr pam, blaman parraoan os, oya osab amorrat kla, akó oya os amarru pama ibü solkwat we zutalórr mólóg tüpdüma, malu aodó ne itilürr.
24 Sisa anin minggüpanan, LOD ugón sazilürr kwitümgab, ene ur ulitpükü talkumzan zamngórrón pülpül pokodógab, Izipt gazirr pamdó, da ibü gyagüpitótók blaman gonggo ninóp.
25 Wa ibü osab amorrat klamab wil barüm-barüman ngintinóp, da ibü busom kari müp koke yarilürr. Izipt gazirr pama bóktónóp wagó, "LOD gazirrda minkü Isrrael pamkolpamab ngidü! Mi ibükagab gum busurre!"
26 LOD Moseska bóktanórr wagó, "Moba tang adrrat maludü, da naea kubó ugón tolkomóle Izipt gazirr pam akó ibü osab amorrat kla akó ibü os amarru pam ngablaom."
27 Da Moses tóba tang we adrratórr maludü. Sisa nóma tunilürr, naea ugón tolkomólórr tóba gaodó. Izipt gazirr pama enan kainónóp busom naedógab, a LOD ibü maludü büdülümpükü we nae nitóp.
28 Naea tolkomólórr, da nganolop blaman osab amorrat kla, os amarru pam, akó blaman Izipt gazirr pam, nidi zutalórr Isrrael pamkolpamdó maludü. Darrü oloma myamem kokean twadürükürr.
31 Isrrael pamkolpama LODón wirri arüng nóma esenóp, wa ne tórrmen okaka imzazilürr Izipt gazirr pamdó, i kari gum koke ipüdóp, da i tibiób moboküpi amkoman bangun blamana we irrbünóp LODka akó tóba zaget pam Moseska.

20

10 Gida Bóktan Poko
(Duterronomi 5:1-21)

1 God bóktanórr blaman ini bóktan opor wagó,
2 "Ka ⌊LODla⌋, yabü God, yabü nótó simarrurrü Iziptgab, e ⌊leba zaget⌋ nóla tómbapónarre.
3 "Ma myamem darrü god ⌊ótókgu⌋, a wata kótó.
4 "Ma darrü dandang tónggapón-gu mobankü, ia kla pülpüldü, tüpdü, ó aumana naedó, tüp lorodó.
5 Singül tüp alókgu darrü dandangdó ó ótókgu ene kla, zitülkus ka LODla, yabü God, akó ka gyagüp kolaea amkal Godla. Ka ibü olmalbobatal ⌊kolaean darrem⌋ alióndóla,

14:22 1 Korrint 10:1-2; Ibrru 11:29

kürü nibiób abala alzizi amanikdako, tai ibü olmaldógab kókó aüd ó tokom lüól olmalbobataldó, ibü abalab kolae tonarranme.
6 A ka kólba morroal tonarr okaka amzazildóla atang-koke olmalbobataldó, nibiób ⌊moboküpdü ubi⌋ kürükama akó kürü gida bóktan poko nidi mamoandako.
7 “Ma kürü ngi zitül-koke pokodó ngilian-gu. Ka LODla, marü God, ka sab darrü olom kolaean darrem ekyeno, kürü ngi zitül-koke pokodó ngiliande.
8 “⌊Sabad⌋ ngürr gyagüpi amaniklónke. Ma kürü gyabi ngürr ótók namülünke.
9 Marü wata 6 ngürrako, ma ne ngürrdi zaget namulo,
10 a 7 ngim ngürr wata ngón agón ngürra, ene wa LODón ngürre, marü God nótóke. Ene ngürrdü darrü oloma zaget koke tónggapóne, mató, marü siman olom, marü óp olom, marü leba zaget pam akó kol, marü ngabyón lar, akó darrü mogob oloma nótó ngyabenda marü bwóbdü.
11 6 Ngürr kugupidü, kótó, LOD nótókla, tómbapórró tüp, pülpül, malu, akó blaman ne elklazako ibü kugupidü. A ka Sabad ngürrdü ngón agórró. Da ene ngürr ka, LOD nótókla, we zitülkusdü bles yórrü akó tebe-tebe amanikürrü.
12 “Ma moba aipab nis morroal angón namülün; igósüm ma sab wirri kokrrap ngyabelo ini tüpdü, ka LOD, marü God nótókla, ne tüp akyanóm kaindóla.
13 “Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu.
14 “Ma kol ó pam gómólgu.
15 “Ma gómólgu.
16 “Ma obae tiz bóktane darrü olom kulain-gu.
17 “Marü ubi darrü oloman müótüdü babul ki yarilün. Marü ubi ta babul ki yarilün oya koldó, oya leba zaget pam akó koldó, oya ⌊kau⌋ ó ⌊donkidü⌋, akó darrü klamdó oya ne klame.”

Lebitikus
1:1-8; 13:1-2; 17:10-11; 19:1-2, 17; 20:1-2, 6; 24:19-22

Dudu Bóngan [Gyaur Kla]

1-2 [LOD] Mosesón ngisilianórr da tóbtanórr oyaka tóba kwóbbazen [Palae Müótüdügab], da oya ini gida bóktan poko iliónürr wagó,
"Bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, 'Darrüpa yabükagab darrü gyaur kla nóma sidüde LODka, da wa wata ngabyón lardógab sidüde, ia [kau], ta ia [sip], ó ta ia [gout].
3 Wa ne kau nóma sidüde dudu bóngan gyaur klamzan, da wata wa siman kau yarile, darrü gülüng akó gao koke. Wa wata ekyene kwóbbazen Palae Müótan barrbün mamtaedó, igósüm LOD ipüde wa ne kla akyanda.
4 Wa tóba tang ene laran singüldü emngyele, igósüm LOD ubi baine ene dudu bóngan gyaur kla apadóm. Ene klama oya gódam yangune LODkü.
5 Ma emkolo ene siman kau ola, LODón obzek kwata, da Erronón simanal olmalbobatala, [prrist] nidipako, óe LODón ilirre, da i óe-e nangrre Godón [altan] blaman tokom kabe. Ene ne alta-e, kwóbbazen Palae Müótan barrbün mamtae minggüpanana.
6 Da ma ene lar sopae azebo, da akó edabono kari syórr.
7 Prrista ur yazebrre, kumarümórre alta kwitüdü, da seterre.
8 I ene lar murr syórr angórrón kla singül akó olgolpükü yamserre.
9 Da ma wata aumana okómóp akó wapór igulo nae-e. Prrista nótó zagetóda ene ngürrdü, wa bamngule dudu, altadó. Ene dudu bóngan gyaur klama. Da ene uri aungürrün laran morroal ilanga LODón bagürwóman ngitine.' "

13

Baurr-baurr Sopae Azid Gida Bóktan Poko

1 [LOD] Moses akó Erron ini bóktan nüliónürr Isrrael pamkolpama mamoanóm.
2 "Darrü oloman soso, misarr, ó baeb sopae nóma yarile, da ama aprrapórr baurr-baurr sopae azidüm bairre, oya ki idüdnüm Erronón zitül pamdó, prrist nótóke.
3 Prrista ene poko oya büb sopae kodalande ngakóne. Büb ngüina ne baeb nóma bairre ene pokodó, akó ene gülüng kukurru nóma yarile sopaedógab, da ene amkoman baurr-baurr sopae azida. Ene kakóm, prrista pupaine pamkolpamab umulüm wagó, ini olom [tómanpüküma] Godón ilküpdü."

17

Óepükü Lar Murr Alóngan Gida Bóktan Poko

10 [LOD] Mosesón yalórr Isrrael pamkolpamdó bóktanóm wagó, "Darrü Isrrael Müótüdü olom ó mogob oloma, nótó ngyabenda yenkü, nóma elónge óepükü lar murr, ka sab kólba obzek yalüngo oyakagab akó oya sab metatómpükü zirrapono oya pamkolpamdógab.
11 Zitülkus módóga, blaman ngyaben elklazab arról óedóma, da ka arüng bóktan ingrirrü óe [altadó] akanóm yabü kolae tonarr arrgonóm da ugósüm Godkü gódam bangunüm, zitülkus ene óea kolae tonarr arrgonda arróldóma."

17:10 Bwób Zitül 9:4; Lebitikus 7:26-27; 19:26; Duterronomi 12:16, 23; 15:23 **17:11** Ibrru 9:22

19

[Kolkal] Ngyabenan Gida Bóktan Poko

1 [LOD] bóktanórr Moseska wagó,
2 "Bóktanke blaman Isrrael pamkolpamdó magó, 'E wata kolkal ngyaben kwarilo, zitülkus ka LOD yabü God kolkal ngyabendóla.
17 " 'Moba moboküpdü alzizi boman gyagüpitótók ódódgu darrü Isrrael olomankwata, a ma oya ago da wa dümdüm iade baine. Ene igósüm, ma oya kolae tonarrdó koke barümo.
18 Ma darrem tónggapón-gu darrü Isrrael olomdó akó metat alzizi amanikgu, a ma marü [moboküpdü ubi] moba minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane. Ka LODla.' "

20

Arrkrru-Kokean Darrem

1 [LOD] bóktanórr Moseska wagó,
2 "Bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, 'Yabü darrü olom akó darrü mogob oloma, nótó ngyabenda yenkü, sab tóba olom nótó ekyene, obae god Molekón [ótókóm], oya sab blaman Isrrael pamkolpama ingülküpi ki arenónóm oya büdüldü angrinüm.
6 " 'Darrü oloma ne sab nóma wame bóktan arrkrrum büdül mórrkepükü ne pamkolpama ikikdako, ó samudügabi nidi umul baindako solkwat ne tonarra tómbapónórre, ka sab kólba obzek yalüngo oyakagab akó oya sab metatómpükü zirrapono tóba pamkolpamdógab.' "

24

Büdülümpükü Amkalan Gida Bóktan Poko

19 "Darrüpa paman nóma emkóle gaopükü, wa ne kla tónggapóne, akó darrem tónggapórre oyaka.
20 Wa paman kus nóma alkamüle, oya kus akó darrem alkamürre. Wa paman ilküp nóma irrune, oya ilküp akó darrem irrurre. Wa paman zirrgüp nóma alkamüle, oya zirrgüp akó darrem alkamürre. Wa paman nóma emkóle gaopükü, i ta darrem inzan emkórre gaopükü.
21 Ngabyón lar ne nótó emkóle büdülümpükü, wa darrü lar akó darrem yalkomóle, a pam ne nótó emkóle, oya darrem emkórre büdülümpükü.
22 Ini ne gida bóktan poko-e yabü blaman ngablaoda, Isrrael pamkolpam akó mogob pamkolpam, nidi ngyabendako yenkü, zitülkus ka [LODla] yabü God."

19:2 Lebitikus 11:44-45; 1 Pita 1:16 * **19:18** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **19:18** Metyu 5:43; 19:19; 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rrom 13:9; Galatia 5:14; Zeims 2:8 **24:20** Bazeb Tonarr 21:23-25; Duterronomi 19:21; Metyu 5:38

Isrrael Pamkolpam Bótang Peba
21:4-9
21

Brronze Tónggapórrón Gwar

4 Isrrael pamkolpama Orr podo amgütóp, we ogoblórr Óe-óe Maludübóna, Idom
kantrri kórzyónüm. Da módóga, pamkolpam genggorrama yazebórr kwat-kwat.
5 Da i wirri taem we inóp. I dakla Godka bóktan aman koralórr, dakla Moseska
wagó, “Ia e kibü Iziptgabi iade syusürri ini ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nurrbarinüm? Aini
alo kla babul akó nae ta babul, a kibü genggorrama kuri sazebe ini kolae alo kla
alode!”
6 Da ⌊LOD⌋ büdül tarük balóng gwar ibüka we zirrtapónóp. I Isrrael pamkolpam
nólóngnóp, da abüna igósidi nurrbarinónóp.
7 Módóga, pamkolpama Moseska we togobórr da oyaka we bóktónóp wagó,
“Ki kolae tonarr tónggapórre, ne bóktan amórre LODka akó marüka. Gyaurka,
ma kya tóre eko, kubó LOD ini gwar ia zirrnapórre kibükagab.” Da Moses ene
pamkolpamabkü tóre we ekorr.
8 LOD Moseska we bóktanórr wagó, “Balóng Gwar tónggapó brronze, da kokrrapan
nugup pokodó errgóta, da nibiób nólóngórre, kubó ki ngakónónóm. I sab igósidi
ngyaberre.”
9 Da Moses brronze gwar we tónggapónórr, da we emngyelórr nugup pokodó.
Gwara nibiób nólóngórre, da nóma yazilóp brronze tónggapórrón gwardó, i dólóng
bainóp.

Duterronomi

4:1-2, 6-8, 39; 6:4-7; 7:1-11; 8:2-3, 12-18; 11:18-19, 26-28, 31-32; 18:9-21

Duterronomi, oya küp módóga: *nis ngim gida.*

4

Moses Isrrael Pamkolpam Arüng Bóktan Nókyenóp Godón Bóktan Arrkrrum

1 Moses Isrrael pamkolpamdó bóktanórr wagó, "Isrrael pamkolpam! Errkya ini
wirri bóktan akó gida tübarrkrru, ka yabü ne kla umul baindóla. Da kürü bóktan
mumyamónlamke yabiób ngyabenóm akó barrbünüm ene Keinan tüp apadóm,
⌊LOD⌋, yabü abalbobatalab God, ne tüp akyanóm kainda.
2 Darrü poko amngyelgu ka yabü amorranóm ne bóktan alióndóla, akó olgab aman-
gu. A LOD, yabü God, oya gida bóktan poko mumyamónlamke, ka yabü ne arüng
bóktan alióndóla.
6 "Godón gida bóktan poko gangga irrbünam akó mumyamónlamke! Zitülkus
módóga, e sab Godón bóktan nóma mamoan kwarilo, bwób-bwób pamkolpama sab
yabü ⌊wirri gyagüpitótók⌋ eserre akó e küp iazan bómzyatódakla. I ne sab Godón
ini bóktanbóka nóma barrkrrue, sab igó bóktórre wagó, 'Amkoman, ini wirri bwób
pamkolpam wirri gyagüpitótók isako akó i ⌊küp bómzyatódako⌋!'
7 "Darrü bwób babula, wa ia wirria, darrü godpükü mibü Godzane, mibü
minggüpanan nótóke. Wa bóktan alkomólda, mi oyaka tangbamtinüm nóma
górrgandakla.
8 Darrü bwób babula, wa ia wirria, inzan morroal dümdüm wirri bóktan akó
gidapükü, ka yabü ne kla alióndóla ini ngürr."

***Lod** God*

39 Moses akó bóktanórr wagó, "Ini bóktan yazebam, da moboküpdü irrbünam
wagó, LOD blaman klamab Gode, kwitüm akó ini tüpdü. Darrü God myamem babula.
40 We ngarkwatódó, oya wirri bóktan akó gida karrkukus emorronam, ka yabü ne
arüng bóktan alióndóla errkya. Ene igósüm yabüka akó yabü olmalbobataldó sab
morroal asi yarile akó e sab kokrrap iade ngyabenane ini tüpdü, LOD yabü God, ne
kla akyanda metat ngyabenóm."

6

Wirrian Gida Bóktan Poko

4 "Isrrael, tübarrkrru! ⌊LOD⌋, mibü God, wata darrpan God watóka.
5 Marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarilün LODka, marü God, moba dudu moboküpi,
dudu samu-i, akó dudu arüngi.
6 Ka errkya yabü ne gida bóktan poko alióndóla, sab wata yabü moboküpdü ki
kwarilün.
7 E wata yabiób olmal ini bóktan arüngi umul bain kwarilo. E metat ikik
kwarilün ene gida bóktan pokoankwata, e müótüdü nóma mórrandakla ó e nóma
agóltagóldakla, akó nóma ngón bagóndakla ó nóma bazebdakla."

7

***⌊Lod**ón⌋ Tóbanan Pamkolpam*

1 Moses bóktanórr Isrrael pamkolpamdó wagó, "LOD yabü God, yabü sab nóma
imarrue ene tüpdü, e nóla tótókdakla ene tüp apadóm, wa sab abün bwób

6:4 Mak 12:29 **6:5** Metyu 22:37; Mak 12:30; Luk 10:27

pamkolpam kolanütanórre yabü obzekdógab. Ibü ngi módógako: Et, Girrgas, Amorr, Keinan, Perris, Ibae, akó Zebus pamkolpam. I abün pamkolpamako akó wirri arüngako yabükagab.
2 Sab LOD yabü God yabü tangdó nóma irrbüne akó e sab memokan ut-ut ninane, e ibü wata metatómpükü ekrrónane. Da sab usakü bóktan tómbapón-gu gómdamal bangunüm, akó gyaur basen-gu.
3 E sab inkü kol gyabalómgu. E yabiób ópal olmal ibü simanal olmal alión-gu, akó ibü simanal olmal azebgu yabiób ópal olmalabkü.
4 Zitülkus módóga, yabü simanal olmala sab obzek kena nalüngnüm kürü mamoan-gum, ama sab ngibürr god ⌊ótókóm⌋. E ini tonarr nóma tónggapónane, LODón ngürsila sab tame urzan pabzaum yabü büsai kolae bainüm.
5 A e sab ibü inzan nangónamke: e sab ibü ⌊alta⌋ kolae ninamke akó ibü gyabi tolom nómkenamke da baem napónamke. Ibü god Asyerran gyabi talkum singgalgónamke akó ibü tómbapórrón obae godón dandang uri angónamke.
6 Ini kla tómbapónamke, zitülkus e LODón pamkolpamakla, tibi-tibi amórrón tóbankü. LOD yabü God yabü ilianórr blaman pamkolpamdógab ini tüpdü, tóba kolpamóm bainüm.
7 "LODón ⌊moboküpdü ubi⌋ yabüka we zitülkusdü koke yarilürr akó wa yabü we zitülkusdü koke ilianórr, igó e abün koralnórró ngibürr pamkolpamdógab. Koke, e go aüdan kwarilnürrü ini dudu tüpdü!
8 A LODón moboküpdü ubi yabüka yarilürr akó wa zürük emoanórr wa ne ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr yabü abalbobataldó. We zitülkusdü, wa yabü we yusürr tóba arüng tange akó ⌊aurdü we amanórr⌋ ⌊leba zaget⌋ bwóbdügab, ene wa parraoan tangdógab, Izipt king.
9 We ngarkwatódó, e umulakla igó, LOD yabü God, wata darrpan God watóke. Wa ngambangól Goda. Wa tóba ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ metat mamoanda akó oya morroal tonarr asine ibüka, nibiób moboküpdü ubi oyakama akó oya gida bóktan poko nidi mamoandako.
10 A oya nidi alzizi amaikdako, sab ibü obzekdó ⌊kolaean darrem⌋ sidüde. Ene kolaean darrem igósa, wa ibü kolae nirre. Wa sab wirri ngarkwat-koke ipüde darrü oloman obzek kwata darrem alkomólóm, oya nótó alzizi amaikda.
11 Da módóga, oya gida bóktan poko morroal mumyamónlamke, ka ini ngürrdü ne wirri bóktan akó gida alióndóla."

8

*⌊**Lod**ónbóka⌋ Amrükgu*

2 Moses Isrrael pamkolpamdó bóktanórr wagó, "E tai kóbó gyagüpi amaiklamke, LOD yabü God ia tolngomólnónóp ini ⌊ngüin-koke bwóbdüma⌋ 40 pailüm, yabü ngi tüp alókóm akó yabü bapókóm müp tonarre. Wa inzan tonarr igósidi tómbapónórr yabü moboküp bapinüm akó basenóm, e ia oya gida bóktan poko amkoman mamoan kwarilnürrü, ta ia koke.
3 Wa yabü ngi tüp elókórr inzan kwata, wa yabü aloan ngintinóp, da wa yabü mana* alo-e ngabyólürr, yadi akó yabü abalbobatala ngaen ne alo klambóka umul-kók kwarilürr. Wa ini poko tómbapónórr yabü umul bainüm wagó, pama brredane koke ngyabene, a blaman ne bóktana bausdako LODón taedógab.
12 "A e ne gaodó nóma eloane, akó morroal müót nóma balmelane, akó mórran-mórran nóma bainane,

---

7:1 Apostolab Tórrmen 13:19 * **8:3** *mana* plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ (Bazeb Tonarr 16:4). **8:3** Metyu 4:4; Luk 4:4

13 akó yabü ⌊kau⌋, ⌊sip⌋, akó ⌊gout⌋ abün nóma bainórre, akó ⌊silba⌋ akó ⌊gold⌋
nóma abün bainórre akó blaman ne elklaza,
14 e sab ikub bagürgu. Sab LOD yabü Godónbókama bamrükgu, yabü nótó yusürr
Izipt kantrridügab, e leba zaget nóla kwarilnürrü.
15 Wa yabü wató simarrulürr ene amkoman wirri akó gum-guman ngitan ngüin-
koke bwóbdüma, balóng gwar akó walipwalipa ne ngyaben kwarilürr. Ene nae-
koke bwóbdü, LOD naean kwat tapakurr karrkukus ingülküpdügab naea bókanóm
yabünkü.
16 Wa yabü mana alo we nilinóp alom ene ngüin-koke bwóbdü, yabü abalbobatal
umul-kók ne alo klambóka kwarilürr. Wa yabü wirri müp ngyaben nókyenóp yabü
ngi tüp alókóm akó bapókóm ugósüm, wa solkwat morroal ngyaben yabüka ia
sidüde.
17 E sab inzan bóktan-gu yabióbka wagó, 'Mi mórreldómakla mibiób arüng akó
mibiób tangab arüngdügab.'
18 Yabü ki ngambangólólón igó, LOD yabü God watóke yabü arüng nótó aliónda
mórrel bainüm. Wa ene kla tónggapónda tóba ⌊alkamül-koke tónggapórrón
bóktan⌋ karrkukus ainüm, wa yabü abalbobatal ne bóktan nókyenóp. Ene bóktan
wata asine errkya, kazan bóktandóla."

11

Gida Bóktanbóka Amrükgu

18 Moses bóktanórr Isrrael pamkolpamdó wagó, "Kürü ini bóktan yazebam,
moboküpdü akó gyagüpitótókdó irrbünamke, da bamelamke yabiób tangdó akó
yabiób müóngdü timamzan, yabiób gyagüpi bomanóm metat.
19 E wata yabiób olmal ini bóktan arüngi umul bain kwarilo. E metat ikik
kwarilün ene gida bóktan pokoankwata, e müótüdü nóma mórrandakla ó e nóma
agóltagóldakla, akó nóma ngón bagóndakla ó nóma bazebdakla."

Morroal akó Kolae

26 Moses akó bóktanórr wagó, "Ini ngürr, ka yabü obzek kwata nis bóktan
angrindóla, bles bain bóktan akó amórr bain bóktan.
27 Errkya ini ngürrdü, ka ⌊LODón⌋ yabü God, oya gida bóktan poko yabü aliónda.
E ene gida bóktan poko nóma mamoan kwarilo, bles bain bóktan sab yabüka yarile.
28 A sab amórr bóktan yabüka yarile, e ene gida bóktan poko koke nóma
mamoan kwarilo akó e nóma tübyalüngórre ene kwatódógab, ka yabü ne kwat
amtyandóla errkya, ama ngibürr godab solkwat atanóm, e ngaen umul-kók ne
godbóka kwarilnürrü.
31 "E Zodan tobarr baurr kari pokoakla, ama sab ogobo LOD yabü God ne tüp
akyanda. E nóma ipüdane ene tüp, akó ngyabenóm nóma bainane,
32 blaman ini arüng bóktan akó gida tai mumyamónlamke, ka ne kla arrbündóla
yabü obzek kwata ini ngürr."

18

Obae Godón ⌊Ótókankwata⌋ Bóktan

9 Moses Isrrael pamkolpamdó bóktanórr wagó, "E nóma barrbuno ene tüpdü,
⌊LOD⌋ yabü God ne tüp akyanda, sab ola ngibürr ngazirran tonarr tikó azebgu ibü
mamoanóm, ene pamkolpama ne ngarkwat ngazirr tonarr tómbapóndako, ola nidi
ngyabendako.

10 Yabü aodó darrü olom babul ki yarilün tóba olmal nótó amselda urdü,
⌊gyaur klamzan⌋, ó kolae samuan tangamtindügab nótó ayalda solkwat ne tonarra
tómbapónórre. Ó inzan kolae tulmil nótó tómbapónda: nus ut, irrüb ut azil, tonan,
11 wapi-wapi kain, merram-merram kain, pail ódód, bao tóre, azirr amgün, mórrke
tóre, kwat bórrang. Ó büdül mórrkeab gapók nótó alkalda usakü ikiküm.
12 Zitülkus módóga, nadü oloma inzan tonarr nótó tómbapónda, wa ngazirr oloma
LODón ilküpdü. Da ini ngazirr klamabme, LOD yabü God ene tüp pamkolpam, ini kla
nidi tómbapóndako, sab kolabütale ene tüp amgatóm e ene tüpzan emrranane.
13 E wata LODón obzek kwata dümdüm kwarilo, igósidi yabü pamkolpama zitül-
koke pokodó koke ngi barmünórre."

Godón ⌊Alkamül-koke Bóktan⌋ ⌊Prropet⌋ Zirrapónóm

14 Da Moses bóktanórr wagó, "E ne pamkolpam ngitanóm kaindakla tibiób
tüpdügab, i ibü bóktan mamoandako, nidi irrüb ut azildako akó kolae samuan
tangamtindügabi nidi ayaldako solkwat ne tonarra tómbapónórre. A yadi, LOD, yabü
God nótóke, yabü koke ok bainda ini elklaza tómbapónóm.
15 A ini zitülkusdü, wa sab prropet zirrsapóne yabünkü kazanla, yabü yabióban
pamkolpamdógab, Isrrael pamkolpam. Da e sab oya bóktan arrkrru kwarilünke.
16 "E ne ngürrdü kwób bazerró Sinae Pododó, e LODón yabiób God yatoarre wagó,
'Ki myamem kokeakla marü gyagüp arrkrrum, akó ki ta myamem kokeakla marü
wirrian ur ulit asenóm. Ki sab kena nurrbarinün.'
17 LOD kürüka bóktanórr wagó, 'I dümdüm pokom katop.
18 Ka darrü prropet dódórr ino, mazanla, ibü kugupidügab. Ka kólba bóktan sab
oya taedó irrbuno, da wa sab pamkolpam nüzazilnórre, ka oya blaman ne arüng
bóktan ilino.
19 Kürü bóktan koke nótó arrkrru yarile, ene pama ne poko bóktale kürü ngidü,
ka oya sab imtino wa, "Ma kürü bóktan koke iade arrkrru namülnürrü?"
20 A igó prropet, tóbanan umuldügab bóktan nótó nóma bóktóne kürü ngidü, ka
koke ne poko ilo bóktanóm, oya sab büdülümpükü ki emkólnóm. Akó igó prropet,
darrü godón ngidü nótó bóktóne, oya ta sab ki emkólnóm.'
21 "E aprrapórr yabiób bamtindakla wagó, 'Ia ki umul bairre igó, prropetan bóktan
ia amkoman LODkagabia, ó ta ia koke?'
22 Prropeta nóma bóktale LODón ngidü, akó wa ne poko bóktóne amkoman
koke nóma tómbapóne, da ene bóktan LODkagabi kokea. Ene prropeta tóbanan
umuldügab bóktóne, da e oya gum koke koralo."

Rrut
Ngaensingül Bóktan

Mi umul kokeakla ini peba nótó wialómórr. Aprrapórr ⌊prropet⌋ Samuel o darrü wibalóm oloma wialómórr, king Deibid Isrrael pamkolpam nóma balngomól yarilürr.

Ini póepa ene tonarrdó tómbapónórr, zaza Isrrael pamkolpam nóma balngomól kwarilürr, Zosyuan büdül kakóm. Zosyua Isrrael pamkolpam balngomól yarilürr, i Keinan tüpdü barrbünóp, aprrapórr ene pail 1400, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr. Zosyuan büdül kakóm, aprrapórr 300 pailüm God zaz ngibaunürr Isrrael pamkolpam zid bainüm ngibürr bwób-bwób pamkolpamdógabi, ibü nidi okrralórr. Ini poko wibalómórrónako Zaz pebadó. Ene tonarra blakónórr Samuel Solón nóma ingrinürr kingüm bainüm, Godón bóktan ngarkwatódó, ene pail 1050 Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr.

Rrut king Deibidün aipbobat warilürr. Wa aprrapórr ene tonarrdó ngyaben warilürr, 1,150–1,100 Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr. Ene tonarrdó Gidion aprrapórr zaz yarilürr (Zaz 6–8).

Rrut Moab kantrri kol warilürr, Isrrael órdóbóna abüsa nólgabi banikda. Moab pamkolpam Lotón olmalbobatal kwarilürr, Eibrra-amón zoretan olom. A i amkoman Godón koke ⌊ótók⌋ kwarilürr. Ngibürr tonarr i Isrraelpükü gazirr kwarilürr, a Rrutün tonarrdó i paudüdi ngyaben kwarilürr.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Elimelek tóba olmalkolpükü Moab wamórr *1:1-5*
B. Rrut akó Naomi Betliem aurrürri *1:6-22*
C. Rrut Boazón apapdó zaget warilürr *2:1-23*
D. Naomi Rrutün müór kwat yamkünürr *3:1-18*
E. Boaz Rrutün zumiógürr *4:1-12*
F. Boazón olmalbobatal *4:13-22*

Elimelek Tóba Olmalkolpükü Moab Wamórr

1-2 Zaza Isrrael pamkolpam nóma balngomól kwarilürr, ene tüpdü ugón wirri ku yarilürr. Darrü pam, ngi Elimelek, Betliemóm ngyaben yarilürr, Zuda bwóbdü. Wa gyagüpitótók esenórr Moab bwóbdü ngyabenóm karianbóka, tóba Naomi kolpükü akó tibiób nis siman olom nis, ngi Maklon akó Kilyon. I Eprrat zitül kolpam koralórr. I Moab bwóbdü ogobórr akó ola ngyaben koralórr.

3 A Elimelek ma we nurrótókórr, Naomin we zumgatórr, tóba nis siman olom nispükü.

4 Ene olom nisa Moab kol nümiógrri, ibü ngi Orrpa akó Rrut. 10 Paila nóma blakónórr,

5 Maklon akó Kilyon ta ola nurrótókrri. Wata Naomi tebe püóran warilürr, müór a olmal babul.

Rrut akó Naomi Betliem Aurrürri

6 Naomi Moabómzan warilürr, wa arrkrrurr wagó, ⌊LOD⌋ tóba pamkolpam kuri tangnamtirre morroal alo klame, da wa tóba elklaza we tómbapónórr Moab amgatóm, Betliem alkomólóm, tóba nis kolalkot nispükü.

7 Da wa bupadórr ene bwóbdügab, wa ne ngyaben warilürr, tóba nis kolalkot nispükü, da i Zuda bakonóp.

8 Da kwat-kwat Naomi tóba kolalkot nis we nyalórr wagó, “E ugó alkomólam, yabiób aip nisab müótüdü ngyabenóm. Yabüka sab LOD morroal tonarr yarile, e kürükazan morroal tonarr namülnürri akó büdül nidipako.

9 Yabüka nizandó LOD sab kwat popadan sine müór nis amiógüm akó morroal
ngyabenóm müótüdü yabiób küsil müór nispükü.”
Da Naomi ibü nüprükürr, a i ma nizana wirribóka yónüm bairri.
10 I oya we wyalórri wagó, “Koke, ki mankü aurri marü pamkolpamdó!”
11 Da Naomi ibü we nyalórr wagó, “E wata alkomólam! E kankü tótókóm iade
kaindamli? Ka sab myamem siman olom nis koke nóseno yabü amiógüm.
12-13 E alkomólam yabiób basirrdü, zitülkus ka amkoman epepanla darrü müór
amiógüm. Ka ne müór amiógüm gaodó nóma ki namüla, akó ka ne errkya irrüb ki
umtula müórpükü, akó ka ne yabünkü olom nis ki nósena, e ia gaodó ki namüli inzan
ngyabenóm, kókó i ki wirri baini? Akó ini pokoa yabü ia ki nólene errkyadan müór
nis apadóm? Kokean, zitülkus LOD kürü ngyaben kuri kap ine, da kürü ngyaben
amkoman kolaeana yabü ngyabendógab.”
14 Da i wirribóka yón namülnürri akó Orrpa tóba kolalkot epep we uprükürr akó
yónzwamtorr. Da wa alkomólórr tóba basirrdü. Rrut wa Naomika arróbórr.
15 Naomi oya we wyalórr wagó, “Rrut, marü gódama kuri alkomóle tóba kolpam
akó godódó. Oya solkwat ugó akya.”
16 Da Rrut bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kürü myamem ayalgu marü amgatóm
ó marükagab byalüngüm. Zitülkus módóga, ma nubó natoklo, ka ta natoklo. Ma ne
ngyaben namulo, ka ta we ngyaben namulo. Marü kolpam sab kürü kolpam kwarile,
akó marü God sab kürü God yarile.
17 Ma ne nurrótoko, ka ta we nurrótoko, ó sab kürü gapók we ilüngrre. Mibü wata
büdüla türrgrrüte. Ka ne marü nóma mimgüto, ngibürr popa zitülkusdü, LODón
kolae gazirra sab kürüka ki tam!”
18 Naomi igó nóma umul bainürr wagó, Rrutün wirri ubia tótókóm, wa myamem
darrü poko koke bóktanórr oya alkomólóm.
19 I aurrnürri, kókó Betliem basirrdü abzirria. Dudu basirra arrkürrürr oya nóma
osenóp akó kola wagó, “Ia ini Naomio?”
20 Wa ibü nilóp wagó, “E kürü Naomibóka* ngilian-gu. E kürü Marrabóka†
ngiklinam, zitülkus Wirri Arüng Goda kürü ngyaben kap kuri ine.
21 Ka ngaen ini bwób nóma amgatórró, kürü abün elklaza kwarilürr, da LOD ma
kürü kuri kalkomóle darrü klam koke. E kürü Naomibóka ngilian-gu, zitülkus kürü
Wirri Arüng Goda kolae kyónürr akó wirri müp kókyanórr.”
22 Da Naomi ene inzan tolkomólórr Moabgabi tóba Moab kolalkotpükü, Rrut. Darrü
alo kla, ngi barrli,‡ ibü abüla ugón bókyanórr, i Betliem ne tonarr abzirri.

2

Rrut Boazón Apapdó Zaget Warilürr

1 Naomin narezoret asi yarilürr, ngi Boaz. Wa mórrel akó wirri ngi pam yarilürr,
Elimelekón zitül olom.
2 Darrpan ngürr Rrut Naomika bóktanórr wagó, “Ma ia kürü koke kilo tótókóm
barrli apapdó? Kürü ubi darrü oloman solkwat akyanóma barrli singül dakabainüm,
oya obzek kwata kürüka morroal nótó sesene.”*
Naomi bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, kürü olom, ma ugó nató!”
3 Rrut we natókórr apapdó, barrli singgalgón pamab solkwat akyalórr, barrli singül
dakabainkü. Ene ma igó yarilürr, wa tai Boazón apapdó warilürr, Elimelekón zitül
olom.

---

* **1:20** *Naomi* ngian küp módóga Ibrru bóktane: *morroal* ó *barnginwóm*. † **1:20** *Marra* ngian küp módóga Ibrru bóktane: *kap.* ‡ **1:22** *barrli* ⌊witzan⌋ klama. Mórrke-mórrke módóga: *barley.* * **2:2** Isrrael pamkolpamab inzan gida yarilürr, mogob kolpam, aipab koke olmal, akó kóble tangbamtinüm (Duterronomi 24:19).

4 Da módóga, ngibürr abüs küp solkwat, Boaz Betliemgabi ugón tübzilürr. Wa
ibüka bóktanórr wagó, “⌊LOD⌋ yenkü asine!”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Marü LOD sab bles mine!”
5 Boaz zaget singüldü pam imtinürr wagó, “Ini küsil kol ia noano?”
6 Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Wa ene Moab kolo, Naomidi nidi
tolkomórri, Moab bwóbdügabi.
7 Wa kürü kümtine wagó, ‘Ka ia zaget kolpamab solkwat koke akyeno, barrli singül
dakabainüm?’ Da wa zaget kurai irrbi bókyene, kókó errkyadan. Wa ma wata
karianbóka kuri ngón agóne aren-aren müót murrdü.”
8 Da Boaz Rrutün we wyalórr wagó, “Gyaurka, kürü bóktan turrkrru. Ma myamem
darrü apapdó barrli singül dakabain-gu, akó ini poko amgatgu. Ma wata ini zaget
kolab minggüpanan akyan namulo!
9 Ma we apap ngaka, pama barrli singül ne singgalgóndako, ma kubó ola
namülünke, kolab solkwat barrli singül dakabainüm. Ka blaman pam kuri nilnüma
marü kolae tonarre ngakan-gum. Akó marü naea nóma müpüde, kubó ma we mariti
tólaelórrón nae beledógab enónke, i ne kla errngamórre.”
10 Rrut wakósingül we nülkamülürr tüpdü, da obzek tüpdü elkomólórr. Da wa
Boazón imtinürr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka iade morroal sesena igó, ma
kürü morroal ngakandóla? Ka go mogob kolóla.”
11 Boaz bóktan yalkomólórr wagó, “Ka blaman bóktan nurrkrruarre ma moba
kolalkotódó ne poko tómbapónórró, marü müóra nóma nurrótókórr. Ka umulóla,
ma moba aipab nis akó moba bwób iazan amgatórró, akó ma ia katókórró
ngyabenóm mogob kolpampükü, ma ngaen umul-koke nibióbbóka namülnürrü.
12 Marü sab LOD darrem wató mókyene, ma ne poko tómbapón namülnürrü. Marü
sab LOD, Isrraelón God nótóke, dudu darrem kla wató mókyene, ma noa murrdü[†]
ngyabenóm katókórró moba zid bainüm!”
13 Rrut bóktanórr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka metat morroal asen
namulo, wirri pam. Ma kürü kari morroal koke kuri kina, ma enezan morroal tonarre
bóktandóla kürüka. Enanla ka darrpan tonarr kokela marü ngibürr zaget koldógab.”
14 Alo ngarkwat nóma semrranórr, Boaz Rrutünbóka wagó, “Ala kató, plaoa
poko ipa, ugó yanggóból ini waendó.” Da wa we mórran-mórran bainürr ngibürr
zaget kolpampükü. Boaz ngibürr bamngulürrün barrli küp uliónürr. Rrut tóba
ngarkwatódó elorr, da ngibürr alo pokoa baminürr.
15 Rrut nóma bupadórr barrli singül dakabainüm, Boaz tóba zaget pamdó
bóktanórr wagó, “Ini kol kubó olkomólamke. Wa ne kubó nóma dakabain waril
barrli kur negako, e kubó oyaka bóktan-gu igó, wa kolae kla tónggapóndo.[‡]
16 Akó kubó ngibürr tangande alók kwarilünke ene kurdügab, oya dakabainüm. E
kubó oya aggu.”
17 Da Rrut we dakabain warilürr barrli singül, kókó abüsa nóma bótaorr. Wa
blaman nóma ailürr küp ausüm, ene barrli küp 10 müp ngarkwat kwarilürr.
18 Rrut ene barrli küp imarrurr müót basirrdü. Wa tóba kolalkot omtyanórr wa
nigó ngarkwat barrli ailürr, akó wa uliónürr ne alo pokoa baminürr.
19 Naomi oya umtinürr wagó, “Ma ia ini barrli ne dakabain namüla, errkya ngürr?
Akó ma noa apapdó zaget namüla? Da God bles ki yó ene pam, marü morroal nótó
ngakan yaril.”
Da Rrut tóba kolalkot wyalórr wa noan apapdó zaget warilürr. Wa bóktanórr wagó,
“Ka darrü paman apapdó zaget namüla, ngi Boaz.”

---

† **2:12** *murrdü*, Ibrru bóktane ma inzan angrirrüna: *ma noa tap lorodó katókórró moba zid bainüm*. ‡ **2:15** Isrrael pamkolpamab gyabi yarilürr barrli singül dakabainüm kur minggüpanan.

20 Naomi wirrianbóka we bóktanórr Rrutka wagó, “LOD Boazón bles ki yó, akó
wa koke bóleanórr tóba morroal tonarr okaka amzazilüm arról akó büdül nidipko!”
Naomi akó bóktanórr wagó, “Ene mibü minggüpanan narezorete, ó wa mibü darrü
⌊aurdü amaik⌋ pama.”§
21 Da Rrut bóktanórr wagó, “Kürü akó morroal ne bóktan küline, wagó, ‘Ma kürü
zaget pamkolpam minggüpanan namulo, kókóta blaman abüla kürü apapdó tai nóma
blakóne.’ ”
22 Naomi bóktanórr wagó, “Rrut, amkoman, kürü olom, ma sab kolpükü zaget
namulo Boazón apapdó. Marü sab aprrapórr ta kolae tonarre kena ngakan kwarilün,
ma ne darrü paman apapdó nóma natoko.”
23 Rrut we dakabain warilürr Boazón zaget kolpükü, kókó blaman barrli akó ⌊wit⌋
abüla nóma blakónórr. Da wa metat we ngyaben warilürr tóba kolalkotpükü.

3

Naomi Rrutün Müór Kwat Yamkünürr

1 Ngibürr ngürr kakóm, Naomi Rrutünbóka wagó, “Kürü ubi marü müór kwat
tónggapónóma. Ene igósüm, sab marü mobanan müót yarile, akó marü ngyaben
sab morroal yarile.
2 Ma umulóla Boaz, ma noa zaget kolpükü barrli dakabain namülnürrü, mibü
minggüpanan narezoreta. Da turrkrru. Ini irrüb wa kubó barrli küp aus bwóbdü
zaget* yarile.
3 Da ma apür, morroal ilang idi balóp, akó ma tumum mórrkenyórr püti bai. Da
kubó natókóke ene küp aus bwóbdü. Ma kubó moba pupo bain-gu igó ma olamla,
kókó oya aloa akó anóna nóma blakóne.
4 Ma kubó tai ngakalónke wa kubó ne umtule. Natókóke, oya basirr mórrkenyórr
kwit yónke, da kubó umtulke oya wao-wao. Wa kubó marü darrü kla tónggapónóm
mile.”
5 Rrut wyalórr wagó, “Ka kubó blaman kla tómbapono, ma ne poko namüla.”
6 Wa we natókórr, küp aus bwóbdü. Wa ene kla blaman tómbapónórr, oya
kolalkota ne bóktan wyalórr.
7 Boazón aloa ó anóna nóma blakónórr, oya bübdü morroal mórranórr. Da wa
utüm wamórr, barrli kwób minggüpanan. Wa ut nóma yarilürr, Rrut piküpan
natókórr, oya wao-wao mórrkenyórr we kwit yónürr, da we umtulürr.
8 Ene irrüb zokrrok, oya utürrün büba nóma arrkürrürr, wa türsümülürr, da
bümzazilürr. Nóma ngabkanórr, da wa kol osenórr, tóba wao-wao.
9 Boaz bóktanórr wagó, “Iba, kolo! Ma ia nótó?”
Rrut bóktanórr wagó, “Wirri pam, ka Rrut. Kürü ubia kürü mató ngakókalo,
zitülkus ma kürü ⌊aurdü amaik⌋ olomla.† Da ma ia sab kürü koke kümigo moba
kolóm?”‡
10 Boaz bóktanórr wagó, “⌊LOD⌋ marü bles ki myó, kürü olom! Ma ngaen-gógópan
morroal tonarr okaka imzazilürrü moba kolalkotódó, da ma errkya wirri morroal
tonarr okaka simzazila kürüka, zitülkus ma darrü küsil pam koke kuri yamküna, ia
elklaza-koke pam ó mórrel pam.

---

§ **2:20** Ngaen, minggüpanan zonaretal nidipako, ibü wirri zaget asi yarilürr Isrraelóm. Darrü kolan müóra kubó nóma nurrótóke, ene narezoreta ene büdül paman tüp akó elklaza azebóm ó oya kóble apadóm, ibü aurdü amanóm, akó ibü ngabkanóm. Ibü ngaen-gógópan siman oloma ene büdül aban elklaza ugórr wató yazebe (Duterronomi 25:5-10). * **3:2** Ene barrli zaget inzan yarilürr. Kubó barrli aila nóma blakóne, küp ausüm, pama ene barrli kwitüdü aman kwarile. Wóra blaman bul akó biza kubó amale kókó barrli küpana bamirre. † **3:9** Ma müsirrga ain bóktan 2:20 ngakanke. ‡ **3:9** Ibrru bóktane ma inzan angrirrüna: *Moba mórrkenyórri kürü ngakoklao, marü ⌊leba zaget⌋ kol nótókla.*

11 Ma gumgu, kürü olom, blaman is umulako ini wirri basirrdü, ma morroal tonarr kolóla. Ka blaman kla sab tómbapono, ma ne klamóm kümtina.
12 Wa go amkomana, ka marü minggüpanan narezoretla marü aurdü amaiküm, a darrü narezoret asine, amkoman minggüpanan nótóke kürükagab.
13 Ma ini irrüb poko aini namülün ngarkwat kókó irrbi. Mi sab ugón umul bairre, wa ne ubi nóma baine, marü aurdü amaiküm. Enta taia! Ka arról LODón obzek kwata igó bóktono wagó, marü sab kótó aurdü mumaiko, wa ne ubi koke nóma baine. Da ma ugó umtul, kókó sab irrbi."
14 Rrut Boazón wao-wao we umtulürr kókó sisa balgón küsil yarilürr, zitülkus Boazón ubi koke yarilürr kolpama koke ki umul bairre igó, kola we umtule barrli küp aus bwóbdü.
15 Boaz oyabóka wagó, "Moba tumum mórrkenyórr ugó sidó, da moba tange ugó adrrat." Wa emoanórr, da Boaz oya abün barrli küp uliónürr. Wa 6 mün yazeblórr Rrutün mórrkenyórrdü alókóm. Wa kwit yónürr, da Rrutün singüldü igasilürr. Da Rrut we alkomólórr ama wirri basirrdü.
16 Wa nóma abzilürr müót basirrdü, oya kolalkota umtinürr wagó, "Ma ia-ia natóka, ka marü sim ne poko mila?" Rrut oyaka blaman poko adrratórr, Boaz ne tonarr tómbapón yaril oyankü.
17 Rrut inzan warilürr wagó, "Boaz bóktanórr wagó, 'Ma tang küpan koke alkomolo moba kolalkotódó,' da wa kürü abün barrli küp küline".
18 Naomi oyaka bóktanórr wagó, "Ma wata kya piküp namülün, kókó kubó marükwata igó ia tómbapóne. Boaz kubó koke ngón ngagóne, wa kalma kókó ini bóktan tónggapóne."

4

Boaz Rrutün Zumiógürr

1 Boaz kwóbbazen pokodó wamórr, wirri basirran barrbün mamtae minggüpanan, da wa we mórran-mórran bainürr. Da módóga, Elimelekón minggüpanan narezoret, Boaz noabóka apón yarilürr, wa ene poko ugósan sórrgrratórrma. Boaz oya ngyaunürr wagó, "Kürü gódam, mórranóm ala tam!" Da ene pama we wamórr oyaka, mórranóm.
2 Boaz 10 ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ ngibaunürr wankü mórranóm, da i bobrranórr.
3 Wa bóktanórr ene minggüpanan narezoretódó wagó, "Naomi kuri tolkomóle Moab bwóbdügabi, da oya ubia, kolpama mibü minggüpanan narezoret Elimelekón tüp amigórre, ene kla ⌊aurdü amaiküm⌋.
4 Ka gyagüpi wama kagó, ka marü ini poko ayaldóla. Ma ne ubi nóma namulo apadóm, da amióg ibü obzek kwata, aini nidi mórrandako, akó ini balngomól byarrmarr pamab obzek kwata. Ma ne ubi koke nóma namulo, kibüka tópta. Darrü pam myamem singül kwata babula ini tüp amiógüm, wata matókla. Ka ma marü kakotala."
Ene pama wa, "Taia, ka amigo ene kla, ene kla aurdü amanóm Naominkü."
5 Da Boaz bóktanórr wagó, "Ma ene tüp nóma amigo Naomikagab, da igósidi ma ta ene Moab kol Rrutün zumigo, ene Maklonón kóble. Ene igósüm, ene tüp sab büdül oloman bobatalab tangdó yarile."
6 Da ene pama inzan bóktanórr wagó, "Ka igósidi gaodó kokela ene tüp amiógüm, zitülkus kürü tüp sab ene kolan olmala kena ipüdünüm; sab babul yarile kürü olmal akyanóm. Ka gaodó kokela, a ma müób amióg."
7 (Ngaen, ene tonarrdó, Isrrael kolpamab gida yarilürr wagó, darrü oloman tüp ó elklaza bumiógüm ó darrem-darrem bumiógüm nóma yarile, da ene inzana, wa

wapórdó baten kla inine, da wa amióg olom ekyene, nótó apadóda. Da wa ene poko
dümdüm kuri ekyene.)
8 Ene pama Boazónbóka wagó, “Mató bumióg.” Da wa tóba wapórdó baten kla
ininürr, Boazón ekyanórr.
9 Boaz ene balngomól byarrmarr pam nilóp akó ngibürr nidi kwarilürr ene pokodó
wagó, “E blamana yabiób ilküpi kuri esenane ini ngürr. Elimelek akó oya nis siman
olom nis Kilyon akó Maklon, ka blaman ibü elklaza kuri bumiga Naomikagab.
10 Akó ka Rrutün kuri upuda kólba kolóm, Maklonón kóble, Moabgab nótó
katókórr. Ene igósüm, Elimelekón elklaza sab oya olmalkoldógab koke balóke akó
oya bobatal sab asi kwarile oya pamkolpamdó akó basirrdü. Da e blamana kuri
esenane ó kuri barrkrrua, ini ngürr.”
11 Balngomól byarrmarr pam akó ola nidi kwarilürr, blamana bóktónóp wagó,
“Ki marü kuri móserre akó murrkrrurre! ⌊LOD⌋ sab ene kol, marü müótüdü nótó
bangrine, inzan wine, Rreizel akó Liazan, abün olmal nidi nósenóp Zeikobónkü. Ma
sab mórrel pam namulo Eprratón zitüldü akó kolpam marübóka wirri umul kwarile
Betliemóm.
12 Marü sab LOD ne olmalbobatal müline Rrutkagab, i sab inzan kwarile Perrezón*
olmalbobatalzan, Tamarr ne olom ilngumilürr Zudankü.”

Boazón Olmalbobatal

13 Da Boaz Rrutün we udódürr müótüdü, tóba kolóm. LOD we tangzwamtinürr, da
bikóm esenórr, siman olom we ilngumilürr.
14 Basirr kola Naominbóka wagó, “LODón yagüram! Wa marü bobat kuri mókyene
errkya, marü sab nótó ngamkale. Isrrael kolpam sab oyabóka wirri umul kwarile.
15 Wa marü sab küsil arüng mókyene akó marü sab ngakan yarile epepdó,
zitülkus marü kolalkota oya ilngumile. Rrutün ⌊moboküpdü ubi⌋ marükama akó
wa ngarkwatódómo 7 siman olmaldógab.”
16 Naomi ene gab olom ipadórr, tóba ganggópdó ingrinürr, da we makrraolórr.
17 Oya minggüpanan kola olom ngi ngyesilóp Obed.† I blaman is nüzazilóp wagó,
“Rrut Naominkü siman olom kuri ilngumile!” Obed olom ilngumilürr, ngi Zesi,
Deibidün ab nótó yarilürr.
18 Perrezón olmalbobatala inzan tóbabótórr, kókó Deibidün amrran.

Perrezón siman olom Kezrron yarilürr,
19 Kezrronón siman olom Rram yarilürr,
Rramón siman olom Aminadab yarilürr,
20 Aminadabón siman olom Nakson yarilürr,
Naksonón siman olom Salmon yarilürr,
21 Salmonón siman olom Boaz yarilürr,
Boazón siman olom Obed yarilürr,
22 Obedón siman olom Zesi yarilürr,
akó Zesin siman olom Deibid yarilürr.

Rrutün Peba aini blakónda.

4:11 Bwób Zitül 29:15–30:43 * **4:12** *Perrez* Boazón akó Deibidün abbobat yarilürr. **4:12** Bwób Zitül 38
† **4:17** *Obed* ngian küp módóga: *tangbamtin olom.*

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna,
Samuel
7:1-5, 8-17

7

***[Lod**ón] [Alkamül-koke Bóktan] [Deibidka]*

1 LOD Deibidün aurdü amanikürr ibükagab, wankü nidi gazirr kwarilürr. Da
módóga, wa paude we mórran-mórran bainürr tóba morroal wirri müótüdü.
2 Kinga ⌊prropet⌋ Neitónka we bóktanórr wagó, "Ka inamüla ini agurr sida* nugupi
aelórrón müótüdü, a Godón bokos† ama gyaurka ⌊Palae Müótüdüma⌋."
3 Neitón bóktan we yalkomólórr kingdü wagó, "Marü ne gyagüpitótóke, wam da
tónggapó, zitülkus LOD mankü asine."
4 A ene irrüb LOD Neitónka we tóbtanórr wagó,
5 "Ugó wam kürü zaget olom Deibidka, da igó yalke magó, 'LOD igó bóktóne: ma
sab ngyaben müót koke elo kürünkü.' "
8 "Wam, da kürü zaget pam yalke magó, 'Wirrian Arüng LODón bóktan yóni wagó,
"Ngaen-gógópan ma enan ⌊sip⌋ ngabkan pam namülnürrü, da ka ma marü kuri
murruna sipab alo bwóbdügab kürü Isrrael pamkolpam balngomólóm.
9 Ka mankü asi namülnürrü ma ene iazan wamnórró. Akó ka ibü marükagab
amarró mankü nidi gazirr kwarilürr, ama kolaedó simarrurr. Da ka sab marü ngi
wirri ino ngibürr ini tüpdü wirri pamzan.
10 Akó ka sab kólba Isrrael is ngyaben bwób nókyenónómo. Ka sab ibü ola irito,
igósüm i sab tibiób bwóbdü ngyaben kwarile. Ibü sab myamem koke nunurre,
kolaean pamkolpama ngaenzan bangón kwarilürr,
11 ka ibü zaz ne tonarr irrbürrü, tai kókó errkya. Akó ma sab paudüdü ngyaben
namulo. Mankü nidi gazirr kwarilürr, i marü sab kokean munurre. Akó ka, LOD, ka
marü amkoman igó milo, Deibid: Ka sab müót elo marünkü.‡
12 Marü arróla nóma blakóne, ó tüpdü nóma müngrirre marü abalbobatal negako,
ka sab darrü küp marükagab ipudo marü pabo apadóm, akó ka sab oyankü pabo
tónggapono wa sab metat nólgabi ne balngomól yarile kingzan.
13 Kürü ene müót sab wató ele, kürü sab nóla kagürnórre. Kürüme sab metat darrü
küp asi yarile, sab metat-metat nótó balngomól yarile kingzan.
14 Ka sab oya Ab namulo akó wa sab kürü olom yarile. Wa ne kolae nóma
tónggapóne, ka sab oya wirri bidam ekyeno, aba tóba olomzan bidam akyanda.
15 A ka sab kólba morroal tonarr koke agino oyakagab, ka Solkagabzan agirrü, ka
marüme noan amaikürrü, ama marü müngrirrü.
16 Marü müóta sab kokean bülgüte akó marü kingzan balngomóla sab kokean
blakóne. Marü olmalbobatal sab metatómpükü king korale Isrrael bwób al-
ngomólóm." ' "
17 Ene kakóm, Neitón blaman ini poko Deibidka we büdrratórr, LOD ne kla okaka
sizazinürr.

---

* **7:2** *sida* wirri darrem akó agurr nugupa. Mórrke-mórrke módóga: *cedar.* † **7:2** *Godón bokos* Godón ngyaben marrgu yarilürr. Darrü ngi módóga: *[alkamül-koke tónggapórrón bóktan] bokos.* Mórrke-mórrke módóga: *Ark of the Covenant.* **7:2** Bazeb Tonarr 26:1 ‡ **7:11** Deibidün müótan küp módóga: *oya olmalbobatal.*

Ngaen-gógópan Peba Igó Ngiliarróna, King

2:10-12; 3:3-5, 7-14; 4:20-21, 25; 6:1, 11-14; 11:1-5, 7-13, 42-43; 16:29-33

2

Deibidün Büdül Póep

10 Deibid nurrótókórr, da we ilüngóp Deibidün wirri basirrdü.*
11 Wa 40 pailüm balngomól yarilürr ene Isrrael pamkolpam. 7 Pailüm wa Ibrron
wirri basirrdügab balngomól yarilürr, 33 pailüm wa ama Zerrusalemgab balngomól
yarilürr.
12 Ene kakóm, Solomon we mórran-mórran bainürr kingan mórran klamdó tóba
aban Deibidün pabodó. Wa Isrrael pamkolpam wirri arüngi balngomól yarilürr
kingzan.

3

Solomon Tóre Ekorr [Wirri Gyagüpitótókóm]

3 Solomonón [moboküpdü ubi] [LODka] yarilürr tóba aban Deibidün mumyamón
bóktan amorrankü. A wa go ama LODónkü [urdü amsel lar] akó [gyaur kla]
bamngulülürr ngibürr godab tógaldó gyabi bwóbdü.
4 Darrpan ngürr Solomon Gibion wirri basirrdü wamórr LODka lar urdü amselóm,
zitülkus ene wirrian [alta] yarilürr, ngibürr altadógabi. Ngaen Solomon ola 1,000
ngarkwat dudu bóngan gyaur kla yamselórr ene altadó.
5 Gibionüm LOD Solomonka irrüb we tamórr nusi, da we yalórr wagó, “Kato kürü,
marü ubi larógóm nóma yarile.”
7 Solomon bóktan yalkomólórr wagó, “Da errkya, LODóe, kürü God, ma kürü, moba
zaget pam, kingüm kuri küngrina kólba aban Deibidün pabodó. A ka go wata kari
olomla, akó ka ta umul-kókla kólba zaget ia tónggapónóm.
8 Ka marü zaget pam inamüla, moba pamkolpamab aodó, ma nibiób ilianórr. Aüd
ta kokeako akó atang ta nabea.
9 Da ma moba zaget pam morroal gyagüpitótók sekya marü pamkolpam bal-
ngomólóm akó morroal amzyatóm kolae laróga, morroal laróga. Gaodó pam
babulana, marü ini abün pamkolpam balngomólóm!”
10 Ini bóktana LODón bagürwóman ngitanórr, Solomon ne poko imtinürr.
11 Da wa oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma ini pokom gaodó kümtina, a
kokrrap ngyabenóm koke, mobankü. Ma mórrelóm koke kümtina, akó mankü nidi
gazirrdako, ibü kolae bainüm koke, a ma wa wirri gyagüpitótókóm katoa dümdüm
ne klame morroal amzyatóm. Zitülkus ma ini pokom kümtina,
12 módóga, ka sab tónggapono ma kürü ne klamóm katoa. Turrkrru, ka sab
marü wirri gyagüpitótók akó morroal moboküp mókyeno elklaza bómzyatóm. Darrü
mazan pam ngaen babul yarilürr akó elnga sab mazan pam ta babul yarile.
13 Ka akó sab marü mülino ma koke ne klamóm katoa. Ka marü sab wirri mórrel
mókyeno akó wirri ngi. Darrü king babul yarile mazan, marü ngyabendó.
14 Da ma ne kürü ngarkwatódó nóma ngyaben namulo akó arüng bóktan ó gida
nóma mamoan namulo, marü aba Deibidzan tómbapón yarilürr, marü ngyaben ka
ta sab igósidi kokrrap ino.”

---

* **2:10** *Deibidün wirri basirr* Zerrusalem wirri basirra. **3:3** Bótang Peba 33:52; Duterronomi 7:5

4

Solomonón Morroal Ngyaben

20 Zuda akó Isrrael pamkolpam inzan kwarilürr, amaka malu kabedó nóresako,
ena bürrkós. Pamkolpama alo akó anón akó barnginwóm kwarilürr.
21 Solomon ene dudu bwób wató alngomól yarilürr, tai Yuprreitis tobarrdógab, tai
kókó Pilistia kantrridü, ene go tai kókó Izipt kantrrian ngaru. Ene bwób pamkolpama
taks mani alión kwarilürr Solomonón. Ene abün-abün bwób tóba ngyaben tonarrdó
wató balngomól yarilürr.
25 Solomonón* ngyaben tonarrdó, Zuda akó Isrrael wata morroal ngyaben
namülnürri, tai Dan wirri basirrdügab dorrmetódóbóna kókó Berrsyiba wirri
basirrdü malubarrdóbóna. Blaman pamkolpama wata paudüdü bobrralórr ngórr
nugup murrdü.† Darrü kolaea ibüka koke tamórr.

5

Tugup bóktan enekwata, sapta 5:7-18: Solomon Irramkagab, Taerr wirri basirran king, ene müót ael elklaza we bumiógürr, wa ne klamóm yatorr. Solomon 30,000 pam yazebórr tóba tangamtinüm Isrraelgab, ene elklaza azebóm akó [Godón Gyabi Müót] aelóm. Solomon akó 150,000 pam yazebórr wirri ingülküp poko amkenóm Godón Gyabi Müót zitül tónggapónóm.

6

*Solomon **[Lod**ón] [Gyabi Müót] Elórr*

1 Ibü 480 paila nóma blakónórr Izipt nóma amgütóp, Solomon LODón Gyabi Müót
ael ugón bókyanórr, tokom ngim pail ne kla yarilürr, Solomon Isrrael nóma alngomól
yarilürr. Ugón nis ngim melpal yarilürr, ngi Zib.
11 Da LOD Solomonka we bóktanórr wagó,
12 "Ma ne kürü arüng bóktan akó gida nóma mumyamón namulo, akó kürü blaman
gida bóktan poko mamoan namulo, da ka marü ab Deibidün ne [alkamül-koke
bóktan] iliórrü, ka sab tónggapono.
13 Ka sab kólba ini müótüdü ngyabelo Isrrael pamkolpampükü, akó ka kólba Isrrael
pamkolpam kokean bimgüto."
14 Da Solomon ene LODón Gyabi Müót ael we elakónórr.

11

*Solomon Byalüngürr **[Lod**kagab]*

1 Solomon go abün mogob kol ngyaep yarilürr. Wa ngaen-gógópan Izipt kingan óp
olom upadórr, da solkwat ama Moab, Amon, Idom, Sidon, akó It kol bumiógürr tóba
kolóm.
2 LOD ngaen Isrrael pamkolpam igó nilóp wagó, "E sab nanabwób kol bumióggu,
kürübóka umul-kók nidipko, akó ibü pam yabü kol koke ki bumiógnüm. E ne sab
nóma tónggapónane, i sab yabü moboküp nyalüngrre tibiób god [ótókóm]." A
Solomon ma ene kol tóba dalgüpdü simarrurr.
3 Solomonón amkoman kol 700 kwarilürr, kingab ópal olmal nidi kwarilürr. Oya ma
akó 300 ngibürr kol kwarilürr. Ene kolabme wa tóba moboküp yalüngürr Godkagab.
4 Solomon myang nóma bain yarilürr ene mogob kola oya moboküp yalüngóp
tibiób godódó. Wa LODón tai koke mamoan yarilürr oya aba Deibidzan kain yarilürr.

---

* **4:25** *Solomon* ngian küp módóga Ibrru bóktane: *paud.* † **4:25** *ngórr nugup*, Ibrru bóktane ma inzan angrirrüna: *[grreip] syepor ó [pig] nugup.*

5 Solomon ama Astorretón ótók yarilürr, Sidon isab kol god, akó Molek, Amon isab
ngazirr god.
7 Podo kwitüm, abüsa nólgabi banikda Zerrusalemgab, Solomon nis ⌊alta⌋ we
tónzapónórr. Darrü Kemosón ótókóm, Moab pamkolpamab ngazirr god, akó darrü
ama Molekón ótókóm, Amon pamkolpamab ngazirr god.
8 Solomon ta akó dadan poko tónggapónórr tóba blaman mogob kolabkü, wa, i sab
tibiób godódó morroal ilang buru akó ngibürr elklaza ia angan korale.
9-10 Da LOD Solomonka nis münüm inzan okaka tübyónürr oya gyabi angrinüm
mogob god bütókgum, a kinga ama kak amaikürr oyaka, Isrrael pamkolpamab God.
Solomon oya arüng bóktan kokean arrkrru yarilürr, da wa Solomonka ngürsilüm we
bainürr.
11 Oyaka we bóktanórr wagó, "Zitülkus ma inzan pamla, ma kürü ⌊alkamül-koke
tónggapórrón bóktan⌋ akó kürü arüng bóktan koke amorrandóla, ka sab marü
balngomól bwób marükagab ipudo, ama marü zaget olom ekyeno.
12 Da ka büsai koke mürrkino ma arrólzanla, zitülkus kürü gyaur marü abdó
Deibidka asine. A ka sab marü oloman tangdógab irrkino.
13 Ka ma sab blaman oyakagab ini bwób koke ipudo, a ka sab oya dar-
rpan zitül ekyeno alngomólóm, Deibidünbókamde, kürü zaget pam, akó Zer-
rusalemónbókamde, ka kólbankü ne wirri basirr ipadórró."

Solomonón Büdül

42 Solomon Zerrusalemgab Isrrael 40 pailüm alngomól yarilürr.
43 Wa nóma nurrótókórr, oya gapók oya ab Deibidün Basirrdü ilüngóp. Oya olom
Rreoboam kingüm bainürr oya pabodó.

Tugup bóktan: Rreoboam wata Zuda zitül akó Benzamin zitül nolngomólólórr. Ngibürr Isrrael zitüla oyaka kak semónóp. Zerroboam ibü kingüm bainürr.

Rreoboamón balngomól kakóm, ngibürr kinga Zuda pamkolpam idi balngomól kwarilürr kókó Asa kingüm bainürr.

16

Eiab Isrrael Kingüm Bainürr

29 38 Ngim pail ne kla yarilürr, Asa Zudan king nóma yarilürr, Eiabón balngomóla
ugón bókyanórr Isrraelóm. King Eiab, Omrrin siman olom yarilürr akó wa Samarria
wirri basirrdügab balngomól yarilürr 22 pailüm.
30 Wa abün kolae tómbapón yarilürr ⌊LODón⌋ ilküpdü; ngaen-gógópan ne king
kwarilürr, ibükagab wa kolaean yarilürr.
31 Wa darrpan tonarr kolae koke tómbapón yarilürr king Zerroboamzan, Nebatón
siman olom. A wa ma amkoman kolaean tonarr tómbapón yarilürr oyakagab,
zitülkus wa ta akó Yezebelón zumiógürr, Etba-alón óp olom, Saedon wirri basirr
king. Da módóga, ene pokodógab wa Ba-alón ⌊ótókóm⌋ we bainürr.
32 Wa ⌊alta⌋ Ba-alón ótókóm we elórr Ba-alón tóre müót kugupidü, wa ne müót
elórr Samarriam.
33 Eiab kol god Aserra oya gyabi talkum we tónggapónórr akó wa ngibürr kolae
tómbapónórr. Wa LODón, Isrraelón God nótóke, ama tai büb bólmyanan akó wirri
ngürsilan ngitan yarilürr ngibürr kingdügab, oya singül kwata nidi koralórr.

Tugup bóktan: Pail ugón 851 nóma yarilürr, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr, Eiab ugón nurrótókórr. Ngibürr kinga Isrrael pamkolpam idi nolngomólnóp kókó Osyia kingüm bainürr. Pail ugón 724 nóma semrranórr, Kerrison amtómól

küsilan nóma yarilürr, Asirria pamkolpama ugón togobórr Isrrael pamkolpampükü gazirrüm.

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna, King

17:5-10, 24-29; 18:1-8; 21:1-6, 10-16; 22:1-2, 11-13, 16-20; 23:1-4

17

Asirria Gazirr Pama Samarria Wirri Basirr Ipüdóp

5 Olgabi Asirria king, ngi Salmaneserr, tóba gazirr pampükü wamórr, da Isrrael
tüp blaman we ipadórr. I Samarria wirri basirr we kal-kal yangónóp aüd pailüm
da blaman basirran barrbün mamtae we ngabkan koralórr paman alo byamkünüm
bausgum.
6 Osyia Isrrael king, oya 9 ngim pail nóma yarilürr, Asirria kinga ibü ugón
yazebórr, da Asirria we imarrurr. Wa ngibürr Isrrael pamkolpam Ala wirri basirrdü
irrbünürr, ngibürr Aborr tobarr minggüpanan, Gozan bwóbdü, akó wa ngibürr
Isrrael pamkolpam Mid pamkolpamab ngibürr wirri basirrdü irrbünürr.

Isrraelón Kolae Tonarran Darrem

7 Isrrael is igósidi imarruóp, zitülkus ibü kolae tonarranme ⌊LODka⌋, ibü God, ibü
nótó yusürr Izipt kantrridügab, i ne parraoan tangdó nóma kwarilürr. Akó zitülkus
i ngibürr god ⌊ótók⌋ kwarilürr
8 akó ngibürr pamkolpamab bókam tumtum mumyamón kwarilürr, LOD ne
pamkolpam kolabütan yarilürr ibü obzek kwata. I akó ene dadan kolae bókam
tumtum mumyamón kwarilürr, Isrrael kinga ne kla umulbain kwarilürr.
9 Isrrael pamkolpama dümdüm-koke tonarr tómbapón kwarilürr LODka, ibü God,
da ibü gyagüpitótók igó yarilürr, wamaka LOD koke asenda. I tóre bwób balmel
kwarilürr pododó, ngibürr god bütókóm blaman basirrdü, tai karidügab kókó wirri.
10 I gyabi ingülküp zamngól-zamngól urrbulürr akó Asyerran gyabi talkum
zolangólórr blaman pododó akó wirri nugup murrdüma.

Asirria Isa Isrrael Bwób Ia Ipüdóp

24 Asirria kinga pamkolpam simarrulürr Babilongab, Kutagab, Abagab, Amatgab,
akó Separrbaemgab, da we irrbünürr Samarria wirri ne basirr kwarilürr, Isrrael
isab pabodó. I Samarria wirri basirr tibióbkü we ninóp.
25 I ngaen-gógópan nóma ngyabenóm bainóp, i LODón koke ótók kwarilürr, da
wa ⌊laeon⌋ ibüka we zirrtapónóp, da ibü ngibürr we ekrrónóp büdülümpükü, ene
laeona.
26 Ene bóktan we pupainóp Asirria kingdü wagó, “Ma ne pamkolpam iritürr basirr-
basirr Samarriam umul-kókako ini tüpan godón gida. Ini zitülkusdü wa laeon igósidi
zirrtapórre ibü akrranóm büdülümpükü. Ibü igósidi akrrandako, zitülkus i umul-
kókako ini tüpan godón gida.”
27 Da módóga, Asirria kinga ini arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrpan ⌊prrist⌋
zirrapónam e ne nibiób imarruarre. Wa sab ola ki ngyabe pamkolpam umul bainüm
ene tüpan godón gida.”
28 Da darrpan prrist noan idüdóp ngaen-gógópan Isrrael pamkolpampükü Samar-
riagab, wa we yalkomólóp Betel ngyabenóm, Samarria bwób kugupidü. Da we umul
bain yarilürr LODón ótókóm.
29 A blaman dakla ne pamkolpam kwarilürr, ma tibiób god we tómbapónóp, da
alóngóp tóre pokodó basirr-basirr podo kwitüdü, ibü bütókóm. Ini tóre poko Isrrael
pamkolpama tómbapónóp, Samarriam nidi ngyabenónóp ngaen-gógópan.

18

Ezekaea Zuda King

1 Ilan olom Osyian, Isrrael king, aüd ngim pail nóma yarilürr, Ezekaea, Eiazón olom,
oya balngomóla ugón bókyanórr, kingüm ugón bainürr Zudam.
2 Ezekaea 25 pail olom yarilürr, wa ne kingüm nóma bainürr. Wa 29 pailüm Zuda
bwób Zerrusalemgab alngomól yarilürr. Oya aip ngi Abiza, Zekarraean óp olom.
3 Wa wata dümdüm tólbael yarilürr ⌊LODón⌋ ilküpdü, oya abbobata Deibidzan
tulmil tómbapólórr.
4 Wa ene obae godón ⌊alta⌋ gyabi bwóbdü amalórr, akó gyabi ingülküp syórr
nangónónóp, akó Asyerran gyabi talkum singgalgólórr. Wa ene Mosesón ayan gwar
syórrpókal yangónórr, Moses ne kla tónggapónórr. Ngaendógab kókó ene tonarr
ngarkwatódó, Isrrael pamkolpama morroal ilang buru ne klamdó angan kwarilürr
ene ayan gwar ⌊ótókóm⌋. I ene ayan gwar igó ngilianónóp, Neustan.
5 Ezekaean LODka amkoman bangun asi yarilürr, Isrrael isab God. Darrü babulan
yarilürr wazan, blaman Zuda kingdügab, tai ngaen-gógópandógab kókó solodó ne
king kwarilürr.
6 Wa wata karrkukus zamngólórr LODón mamoanóm akó kokean aupürr. Wa ene
gida bóktan poko mamoan yarilürr, LOD Mosesón ne gida iliónürr.
7 Da igósidi LOD wata wankü asi yarilürr. Wa wata blaman klamdó bórrgrratórrón
yarilürr, wa ne kla tómbapón yarilürr. Wa Asirria kingdü bóka bamgün yarilürr akó
myamem koke zaget yarilürr oyankü.
8 Wa Pilistia pamkolpam memokan ekrranórr tai kókó Gaza bwób amrran, da wa
blaman ibü basirr kolae ninóp, tai kari basirrdügab kókó wirri basirr amrran.

Tugup bóktan: King Ezekaea nóma nurrótókórr, oya siman olom Manase kingüm bainürr oya pabodó.

21

Manase Zuda King

1 Manase ugón 12 pail yarilürr, kingüm nóma bainürr. Wa Zuda bwób 55 pailüm
alngomól yarilürr Zerrusalemgab. Oya aip ngi Epziba.
2 Wa kolaean elklaza tómbapón yarilürr ⌊LODón⌋ ilküpdü. Wa ngazirr elklaza
tómbapón yarilürr, ngibürr bwóbdü pamkolpamazan tómbapónónóp, LOD Isrrael
pamkolpamab obzek kwata nibiób kolabütan yarilürr.
3 Wa ene dadan obae godón ⌊alta⌋ akó tómbapón yarilürr wirri kwitüm dorrodó,
oya aba Ezekaea ne kla kolae ninóp. Wa akó alta Ba-alón ⌊ótókóm⌋ we elórr
akó Asyerran gyabi talkum zolangólórr, Eiab Isrrael kingazan kainürr. Manase ta
wimurrdü tórewóm yarilürr akó ibü bütók yarilürr.
4 LOD ngaen-gógópan igó poko bóktanórr wagó, “Kürü wata sab kólba müótüdü
ótók kwarile Zerrusalemóm.” A Manase ama LODón ⌊Gyabi Müótüdü⌋ ngibürr godab
alta balmelólórr.
5 Wa alta balmelórr, LODón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirr nisdü, wimurr
ótókóm.
6 Wa tóbanan siman olom urdü yungürr ene ngibürr god bütókóm. Wa irrüb
ut azil akó nus ut yarilürr. Wa ta bóktan arrkrru yarilürr büdül mórrkepükü
ne pamkolpama ikikdako, ó samudügabi nidi umul baindako solkwat ne tonarra
tómbapónórre. Wa kari kolae koke tómbapón yarilürr LODón ilküpdü, akó inzana
wa LODón ngürsilan ngitan yarilürr.
10 Da LOD tóba zaget pam, ⌊prropet⌋ nidi kwarilürr, nilóp bóktanóm wagó,

18:4 Bótang Peba 21:8-9

11 “Manase, Zudan King, ngazirran tulmil tómbapólórr, akó wa kolaean kla
tómbapónórr Amorr pamkolpamdógabi, oya singül kwata nidi ngyaben kwarilürr.
Wa ta Zuda pamkolpam kuri imarrurr kolae tonarr tómbapónóm ngibürr obae god
bütókóm, tüóbzan tómbapólórr.
12 We ngarkwatódó, ka LOD, Isrrael isab God, igó bóktandóla kagó, ‘Ka di ódóddóla
Zerrusalem akó Zuda ibüka. Sab blaman ne güblanga barrkrrue, sab gübarirr
aengrre.
13 Ka sab Zerrusalem kulaino. Oya kolae sab we ngarkwatódó yarile, ka Samarria
wirri basirr akó Eiabón tóba olmalbobatalpükü ne ngarkwatódó nókyarró. Ka
sab Zerrusalem pamkolpam inzan kolae ninünümo metatómpükü, amaka kübül
amzazirrün akó amasórróna, myamem darrü alo burul babul.
14 Ka sab kólba ini dómdóm bamirrün pamkolpam popa bimgüto. Ka sab inkü nidi
gazirrdako sab irrbuno ibü tangdó. Ibü elklaza sab idi yazebrre arüng tulmili,
15 zitülkus i kürü ilküpdü kolae tómbapón kwarilürr akó kürü ngürsilan ngitan
kwarilürr, ene ngürrdügabi ibü abalbobatala Iziptgab nóma togobórr, tai kókó ini
ngürr.’ ”
16 Manase Zuda pamkolpam obae god bütókóm imarrulürr, da i ma igósidi kolae
tómbapón kwarilürr LODón ilküpdü. Akó ene tumum wa abün kolae tómbapón-
koke pamkolpam akrran yarilürr büdülümpükü. Ibü óea Zerrusalem wirri basirr
gwarranórr, dakla kubdügab tai kókó dakla kub.

22

Gida Peba Esenóp

1 Zosaea 8 pail olom nóma yarilürr, oya balngomóla ugón bókyanórr. Wa
Zerrusalemgab 31 pailüm balngomól yarilürr. Oya aip ngi Zedida, Adayan óp olom,
Bozkat wirri basirrdügab.
2 Wa dümdüm kla tómbapón yarilürr [LODón] ilküpdü. Wa akó tóba abbobat
Deibidün wapór gaodóma akyan yarilürr akó kokean azyónürr, tutul kwata akó banól
kwata.

Tugup bóktan enekwata sapta 22:3-10: Zosaea ngibürr pam we nilóp LODón [Gyabi Müót] tónggapónóm. I nóma tónggapón kwarilürr, i Mosesón ene [arrngamórrón gida peba] ugón esenóp, da we sidüdóp Zosaeaka.

11 Kinga LODón bóktan nóma arrkrrurr atangde, mórrkenyórr we nütürróp tóba
bübdü ne gyaur akó müp pupainüm.
12 Wa we nilóp prrist Ilkaea, A-ikam, Syapan olom nótó yarilürr, Akborr, Mikayan
olom nótó yarilürr, Syapan, peba wibalóm olom, akó Aesaya, tóba zaget pam,
13 ini bóktan wagó, “Ugó ogob, LODón amtinüm ini peban bóktanankwata. Da
kürüka müsirrga sinamke akó blaman ini Zuda isdü, zitülkus LODón ngürsila urazan
baebda mibüme. Zitülkus módóga, mibü abalbobatala ta ini peban bóktan kokean
arrkrru kwarilürr. Ibü tórrmen tulmil ene bóktan ngarkwatódó koke kwarilürr, mi
ne poko ki mumyamónórre.”

Tugup bóktan enekwata sapta 22:14-15: Zosaea ngibürr ngi pam we zirrnapónóp Godón kol prropetódó, ngi Ulda. Da wa ibü ini bóktanpükü zirrnapónóp kingdü.

16 “LODón bóktan yóni wagó, ‘Tübarrkrru! Ka sab kolae sidüdo ini Zuda tüpdü akó
pamkolpamdó blaman ini peban bóktan ngarkwatódó, Zuda kinga ne poko etangórr.
17 I kürü kümgütrre akó ngibürr godódó morroal ilang buru angan kwarilürr,
akó kürü ngürsilan ngigütirre ngibürr tange tólbaelórrón elklaza [ótókde]. We

ngarkwatódó, kürü ngürsila sab urazan tóbaebe ini bwóbdü akó sab atamün nabe yarile.'
18 Ene Zuda king, yabü nótó zirrtapórre LODón bóktan amtinüm, bóktan izazilamke magó, 'LOD, Isrrael isab God, inzan yarile ene bóktanbóka, ma ne bóktan arrkrrua:
19 Ma amkoman arrkrruo, ka, LOD, ini basirrankwata nóma bóktóna akó pamkolpamabkwata. Ka igó bóktóna kagó, "I sab ngazirr obzek kwarile akó ngibürr pamkolpama ibü ngi amórr bóktandó ingrirre." A ma nóma arrkrrua, moba moboküpdü ma kari gyaur koke namüla. Ma moba ngi tüp elkomóla kürü obzek kwata. Ma moba mórrkenyórr nütürrnüma akó yón namüla kürü obzek kwata, da ka marü igósidi murrkrrua.
20 We ngarkwatódó, ma sab nóma nurrótoko, marü sab paudi moba abalbobatalpükü mülüngrre. Marü ilküp nisa sab ini di koke eseni, ka sab ne kla zirrsapono ini pokodó.' "
Da i kingdü bakonórr, blaman poko we izazilóp.

23

Zosaea Godón [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Akó Irsimülürr

1 Da kinga blaman byarrmarr balngomól pam we ngibaunürr kwób bazenóm, Zudagab akó Zerrusalemgab.
2 Wa we kasilürr [LODón] [Gyabi Müótüdü]. I usakü ogobórr, blaman pamkolpam Zudagab akó Zerrusalemgab, prrist, prropet, akó blaman pamkolpam, ia wa ngi pama o popa pam. Da wa LODón dudu Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan Peba ibüka we etanglórr, ne kla esenóp LODón Gyabi Müótüdü.
3 Ene kakóm, kinga we zamngólórr tóba talkum minggüpanan. Wa alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrinürr LODón obzek kwata, oya mamoanóm, akó oya gida bóktan poko akó arüng bóktan gangga arrbünüm dudu moboküpi akó dudu samu-i, akó ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmendó arrbünüm, pebadó ne poko wibalómórrón kwarilürr. Da blaman pamkolpama ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan we yazebóp.
4 Da kinga Ilkaea, singüldü prrist nótó yarilürr, akó ene prrist, olgab ngi nidi amorran kwarilürr, akó LODón Gyabi Müótan mamtae nidi ngabkan kwarilürr, ibü we nilóp, LODón Gyabi Müótüdügab blaman kolae elklaza ausüm, Ba-al akó Asyerra ibü [ótókóm] ne kla tómbapónóp, akó blaman wimurr ótók elklaza. Módóga, blaman ene elklaza urdü we yamselóp Zerrusalem wirri basirr kalkuma, Kidrron buruburudü, a urtók buru ama Betel imarruóp.

Tugup bóktan enekwata sapta 23:4-20: Da Zosaea blaman Zuda akó Isrrael kantrridüma we wamlórr, ene tórewóm poko kolae bainkü, pamkolpama tange tómbapórrón godpókal ne ótók kwarilürr, akó ene prrist, obae godónkü nidi zaget kwarilürr, we zirrnapónóp.
Zosaean solkwat ne kinga balngomól kwarilürr, Godón koke ótók kwarilürr, a i ama oyaka kolae tonarr tómbapón koralórr.

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna, Krronikol
36:14-23

36

Zerrusalem Wirri Basirr Kulainóp

14 Blaman Zuda balngomól ⌊prrist⌋ akó blaman pamkolpam, ibü ta amkoman
banguna blakónórr, da i akó dadan kolae we tómbapónónóp mogob pamkolpama
ne ngazirr kla tómbapón koralórr, obae god elklaza tómbapónde akó ⌊ótókde⌋. I
⌊LODón⌋ Müót inzan kolae tulmili ⌊tómanan⌋ ngitanónóp, LOD tüób ne müót gyabi
yónürr.
15 LOD tüób, ibü abalbobatalab God, ibü metat ikik bókrran yarilürr, tóba ⌊prropeta⌋
ibüka nóma bóktan kwarilürr, zitülkus oya gyaur asi yarilürr tóba pamkolpamabkü
akó tóba Müótankü.
16 A i Godón menyam pam ngüóng bóngyal kwarilürr, ibü bóktan alzizi aman
koralórr, akó prropet ⌊tiz bangón⌋ koralórr, kókókó LOD ngürsilüm we bainürr. Oya
güb ain myamem nabe yarilürr.
17 Da God Babilonia isab king we zirrsapónórr Zuda pamkolpamdó. Ibü küsil pam
we ekrrónóp gazirr turriki, LODón ⌊Gyabi Müótüdü⌋. Kingan gyaur babul yarilürr,
wa ia küsil pam yarilürr, ia küsil kol, ia epep myang, ta ia arüng-koke. God blaman
pamkolpam wata kingan tangdó irrbünürr.
18 Ene Godón Gyabi Müótüdü ne elklaza kwarilürr, ia wa wirri darrem kla ó ia kari
darrem klama, akó Gyabi Müótüdü ne mórrel kwarilürr, wa blaman we imarrurr
ama Babilon.* I ta akó kingan akó oya ngi pamab mórrel blaman yazebóp.
19 Godón Gyabi Müót uri amzikóp akó Zerrusalem wirri basirr ne kotarra
amarükürrün yarilürr, ene kotarrpükü ta ilgütóp. Wirri pamab morroal wirri müót
blaman sentenóp akó wirri darrem elklaza kolae nyónónóp.
20 Gazirr turrik nidi nurutóp, ibü Babilon we barrmünürr. Babilonia kinga ibü ⌊leba
zaget⌋ tómbapónóm we irrbünürr tóbankü akó olmalabkü, kókó Saerrus, Perrsia†
king, bwób nóma ipadórr.
21 Ene igósüm, LODón bóktana küppükü bainürr, Zerremaea ne bóktan simaikürr
wagó, "Tüpa piküp ngyabele, 70 pailüm ngón agóle tóba ngón agón morroal apadóm,
wa koke ne ngón agón ipadórr abün pailüm."‡
22 Zerremaean taedógab ne bóktana tubrranórr, LOD oya ne poko ekyanórr, LOD
ene bóktan küppükü yónürr. Ngaen-gógópan pail ne kla yarilürr, king Saerrus
Perrsia nóma alngomól yarilürr, LOD ini gyagüpitótók ekyanórr oya moboküpdü,
zürük bóktan angrinüm akó wialómóm tóba dudu kantrriankü.
23 Wagó, "Perrsia kantrrian king Saerrus igó bóktanda wa, 'LOD, kwitüm God, ini
tüpdü blaman kingan bwób kürü kuri küline. Wa kürü kuri küngrine oyankü müót
aelóm Zerrusalemóm, Zuda kantrridü. Ma ne oya pam nótó nóma namulo, LOD marü
God asi ki yarilün mankü, da ma podo kasilke, ene müót akó aelóm.' "

---

* **36:18** *Babilon* Babilonia ngaensingül wirri basirr yarilürr. † **36:20** *Perrsia* ngaep ngia, errkya küsil ngi módóga: Irran. ‡ **36:21** Godón darrü gida bóktan poko inzana Isrrael pamkolpamdó wagó, blaman 7 ngim paildü, tüpa wata piküp ki ngyabelón darrpan pailüm. Ini pailan ngi módóga, *⌊Sabad⌋ pail.* Ini bóktanzan koke amorran koralórr, tüpan mórrela blakónórr. Zuda pamkolpam Babilon nóma barrmünürr, tüpa ugón morroal kokrrap Sabad ipadórr ngón agónóm ene 70 pailüm. **36:21** Zerremaea 25:11; 29:10

Godón Agür Wórr Peba
23:1-6; 95:1-11; 110:1-7; 119:9-16

23

[Lod] Kürü Ngakan Pama

Darrü [Deibidün] Wórr

1 LOD kürü ngakan pama, kürü wató alngomólda; Ka igósidi darrü kla koke arendóla.
2 Wa kürü morroal mórrel bwóbdü mórran-mórran ainda.
Wa kürü alngomólda morroal piküp güb arób naedó.
3 Wa kürü küsil arüng akyanda.
Wa kürü dümdüm kwatódóma alngomólda,
tóba morroal ngianme.
4 Enana ka agóltagóldóla güm algón-koke tümün kwatódóma,
kürü kolaedó gum babula,
zitülkus ma kankü asinla.
Marü bidam wóp akó tupuru,
kürü ini nis klama adlangdamli.
5 Ma kürünkü alongalo tóre tónggapóna,
kürü gómdamal-koke nidipko, ibü wapi;
Ma kürü singül [olib] oele kóngangoa, kürü morroal apadóm,
marüme, kürü kübüla byamróke tai kókó ib.
6 Amkoman, marü morroal tonarr akó gyaur sab kürüka asi namüli
kürü ngyabendó,
akó ka sab LODón Müótüdü ngyaben namulo metat.

95

Agür Wórr

1 Yao, mi kya [LODónkü] wórr atonóm bagürwómpükü!
Yao, mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü oyankü, mibü zidbain ingülküp nótóke!
2 Mi kya oya obzek kwata togobón oya eso akyanóm,
mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü wórri oya agürüm.
3 Zitülkus módóga, LOD wirri arüng Goda,
wa wirri arüng Kinga blaman godódógab.
4 Aumana tüp oya tangdóma,
akó wirri kwitüm podo ta oya tangdómako.
5 Malu oyane, zitülkus wató tónggapónórr;
akó oya tanga dorro tónggapónórr.
6 Yao, mi kya singül tüp alókóm togobón oya [ótókóm]!
Mi kya wakósingül nümgününüm oya obzek kwata, LOD mibü Tómbapón Pam!
7 Zitülkus módóga, wa mibü Gode,
akó mi oya apapdó pamkolpamakla,
mi sipzanakla, wa ne [sip] ngabyónda.
Errkya, e wata ki barrkrrua God ne poko bóktanda!
8 “Wirri-singül bain-gu yabü abalbobatalazan Merribamzan kainóp,

akó i Masamzan kainóp,* ene ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋,
9 i kürü nóla apók kwarilürr,†
enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü ibüka.
10 40 Pailüm ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Isrrael pamkolpam, ene tonarrdó nidi ngyaben kwarilürr.
Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, 'Ibü ubi wata metat tibiób ubi kwata tótókóma,
akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.'
11 Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ingrirrü kagó:
'I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm!' "

110

*⌊**Lod**⌋ akó Oya Alearrón King*

Darrü ⌊Deibidün⌋ Wórr

1 LOD God igó bóktanórr kürü Lodódó* wagó,
"Ma ae mórra ini wirri pabodó, kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako,
ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm."†
2 LOD sab marü kingan arüng mókyene Zaeongab.‡
Ma sab wirri pam namulo; marüka nidi bóka bamgündako, ma sab ibü aodógab balngomól namulo!
3 Marü gazirr pama sab wata ubi bain kwarile
marü gazirr ngürr nóma semrrale.
Amaka glesa aupda irrbi, sab marü küsil pama inzan togobe marüka, gyabi wi agótórrón mórrkenyórrpükü.
4 LOD ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ kuri ingrinürr
ó wa sab koke alkamüle:
"Ma metat ⌊prristla⌋,
wata Melkizedekzan§ yarilürr."
5 LOD marü tutul tangdó asine marü tangamtinüm.
Oya wirri ngürsila ne ngürrdü simige, sab ngibürr king memokan ekrrale.
6 Wa sab bwób-bwób pamkolpam zaz nirre, gazirr pokodü pamkolpamab büdül murua sab barüme.
Wa sab ini tüpan singüldü pam blaman memokan baem napórre.
7 Wa sab kwat-kwat aróbdó nae enóle,
da wa sab wapór igósidi karrkukus nürtümüle akó singül ugón kwit ine.

119

*⌊**Lod**ón⌋ Gida Arrkrru Morroal Klama*

---

* **95:8** *Merriba akó Masa*: Moses ini nis ngi ngyesilürr ene bwóbdü, Isrrael pamkolpama ne ongyal kwarilürr wankü akó Godón ne apók kwarilürr. **95:8** Bazeb Tonarr 17:1-7; Bótang Peba 20:2-13 † **95:9** *apók*, oya küp módóga: Isrrael pamkolpama murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **95:9** 1 Korrint 10:9 **95:11** Bótang Peba 14:20-23; Duterronomi 1:34; Ibrru 4:3-5 * **110:1** *kürü Lod* wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. † **110:1** Ini bóktanan küp módóga: *marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü.* **110:1** Metyu 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apostolab Tórrmen 2:34-35; 1 Korrint 15:25; Ibrru 1:13 ‡ **110:2** *Zaeon* podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. § **110:4** *Melkizedek* Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prrist yarilürr. Melkizedek Eibrra-amka okaka tübyónürr (Bwób Zitül 14:18-20). **110:4** Ibrru 5:6; 6:20; 7:17, 21

9 Ia küsil pama ⌊kolkal⌋ ia ngyaben yarile?
Wata wa marü bóktan ngarkwatódó ngyaben yarile!
10 Ka marü amkoman moboküpi mamoan namulo.
Kürü tangkamti, marü gida bóktan poko alkomólgum.
11 Ka marü bóktan kólba moboküpdü kuri gangga irrbüna,
marüka kolae tonarr tónggapón-gum.
12 LODóe, ka marü agürdóla.
Kürü moba ngyaben gida bóktan umul kyó.
13 Kürü taea sab marü ene gida bóktan blaman tonarr arük yarile,
marü taedógab ne gida bóktana bausdako.
14 Ka bagürwómdóla, ka marü bóktan ngarkwatódó nóma ngyabendóla,
pamazan bagürwómda tóba mórrelanbókamde.
15 Ka marü arüng bóktan metat gyagüpi amandóla,
ka marü ngyaben bóktan tai ngabkandóla metat.
16 Ka kari ubi kokela marü ngyaben gida bóktan amorranóm,
akó ka sab marü bóktan kokean ngómkó nómkónónómo.

Aesaya
Ne Peba Wialómórr
7:10-14; 9:6-7; 53:1-12; 61:1-3, 8-11

7

Emanuelón Amtómól Umul-umulan Ngitan Bóktan

10 Aesaya ⌊LODón⌋ darrü bóktan okaka imzazilürr king Eiazka wagó,
11 "Imti LODón, ma ne God ⌊ótókdóla⌋, darrü ⌊wirri tulmil⌋ pupainüm marü
tangamtinüm oya bóktan amkoman angunüm, ia tai aumana büdülab bwóbdügab
tame, ó ta ia wirri kwitümgab."
12 A Eiaz ma bóktan yalkomólórr wagó, "Ka wirri tulmilüm koke imtino. Ka LODón
apókóm kokela!"
13 Ene pokodó, Aesaya wató bóktan yalkomólórr wagó, "Da tübarrkrru, king
⌊Deibidün⌋ Müót kolpam! Yabüka ia gaodó kokea pamkolpam genggorraman
ngibtanóm? E akó ia Godón, ka ne God ótókdóla, genggorraman ngitanóm kaindakla,
yabü ubi babulzane oya darrü klamóm amtinüm?
14 Da taia, ezan bangóndakla amtinüm, LOD sab tüób yabüka okaka simzazile darrü
wirri tulmil. Tübarrkrru, pampükü koke ne kola umtulürr, sab bikóm ipüde, da wa
sab siman olom esene, da wa sab ngi ngyesile Emanuel."*

9

Metat Balngomól Paman Amtómól

6 "Oloma kuri tómtómóle mibünkü!
Siman olom mibü akyarróna!
Da balngomól sab oya tangdó yarile.
Oya sab ngilianórre,
'⌊Asen-koke Tórrmen⌋ Tómbapón akó Ikik Bókrran Pam', 'Wirri Arüng God',
'Metat Ngyaben Ab', akó 'Paud Ngyaben Ódód Singüldü Pam'.
7 Oya balngomóla akó oya balngomóla ne paud ódódda wata dódórr bain yarile metat.
Wa sab balngomól yarile, king Deibidün pabo apad pamzan,
wa sab balngomól yarile king Deibidün alngomól bwób.
Wa ene balngomól bwób tónggapóne akó ngakan yarile
dümdüm tulmili akó ⌊dümdüm tonarre⌋
ini tonarrdógabi akó metat-metat.
Wirri Arüng ⌊LOD⌋ wa wirri ubia ini kla tómbapónóm."

53

Azid Aeng Zaget Pam

1 ⌊Prropeta⌋ bóktan yalkomólóp wagó,
"Ki ne bóktan büdrrat kwarilnürrü, ia nótó kuri amkoman yangune?
Ia ⌊LOD⌋ tóba arüng noaka kuri okaka simzazile?
2 Ene wa LODón ubi yarilürr wa, oya zaget pama dódórr baine kari nugup kumabzan
oya obzek kwata,
wamaka simkündügab kuba amtómólda mólóg tüpdü.
Oyaka darrü morroal obzek ó amerr zyón babul yarilürr mibü ngakanóm oya.

---

* **7:14** *Emanuel*, oya ngian küp módóga: *God minkü asine.* **53:1** Zon 12:38; Rrom 10:16

Oya büban obzek morroal koke yarilürr, mi ubi bainüm oyaka.
3 Pamkolpama oya koke ok inóp a i ma oya alzizi amaiknónóp,
wa wirri azid aengórr, akó wa azid aengbóka umul yarilürr.
Wa inzan olom yarilürr, pamkolpama tibiób obzek noakagabi nalüngóp.
Pamkolpama oya alzizi amaiknónóp akó mi oya morroal koke yangónóp.

4 “Anda, mibü blaman azid wa tüób bamselórr
akó wa azid aengórr mibü pabodó.
A mi igó gyagüpi ogobnórró wagó, oya azid aeng wata God wató sekyanórr tóba kolae tonarran darrem apadóm.
5 A ene mibü gida amgünanbókamde, oya gaopükü emkalnóp óeande,
oya bidame emkalnóp, mi ne kolae tonarr tómbapónónóp.
Oyaka ne ⌊kolaean darrem⌋ yamselnóp, mibüka paud sidódürr;
oya sosoanme mi dólóng bairrünakla.
6 Mi blaman apól kwarilnürrü, bamrükürrün ⌊sipzan⌋,
mi blamana mibiób ubi kwata bagólnórró.
Da LOD mibü kolae tonarr oyaka yamselórr,
ene kolaean darrem mi ne kla ki ipüdórre.
7 Oya kari kolae amkal koke emkalnóp, a wa wata piküp yarilürr,
wa darrü poko kokean bóktanórr.
Oya sip kupozan idüdóp bódabón pokodó.
Sipazan zamngólda bóktan-koke, ngüin alük paman obzek kwata,
wa darrü poko kokean bóktanórr.
8 Oya amiógdi akó zaz aindi, oya we idüdóp büdülüm.
Darrü oloma gyaur koke esenórr,
oya ne arról itülóp.
Wa kolae tonarran darrem ipadórr mibü pamkolpamab kolae tonarrabme.
9 Oya gapókdó ingrinóp kolae tonarr pampükü,
oya gapók ilüngóp mórrel pam ne gapók balüngdako,
enana wa darrü kolae kokean tónggapónórr,
akó darrü pam babula ilklió bülión bóktan nótó arrkrrurr oya ulitüdügab.

10 “A ene LODón ubi yarilürr oya amkalóm bidame akó oya azidan ngitanóm.
Oya büdül sab ⌊urdü agasil larzan⌋ yarile kolae tonarr barrgonóm.
Olgabi wa sab tóba olmalbobatal nóserre; wa sab wirri kokrrap ngyabene,
akó oyabókamde LODón ubia sab amkoman tómbapóne.
11 Azid aeng kakóm, wa sab morroal ngyaben yarile.
Wa sab umul yarile wagó, wa küp-koke pokodó koke azid aengórr.
LOD bóktanda wagó, ‘Kürü dümdüm zaget pama sab abün pamkolpamab kolae tonarr bamsele
akó oyabókamde, ka sab ibü ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm ninünümo.
12 We ngarkwatódó, ka sab oya wirri ngi mórran poko ekyeno,
ka sab oya mórran poko ekyeno arüng pampükü.
Zitülkus módóga, wa tóba arról ekyanórr akó nurrótókórr,
akó oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.
Wa abün pamkolpamab gida amgün bamselórr
akó wa kürüka tóre ugósüm ekorr, ka ibü kolae tonarr iade ki amóna.’ ”

53:4 Metyu 8:17 **53:6** 1 Pita 2:25 **53:7** Apostolab Tórrmen 8:32-33; Okaka Amzazirrün Kla 5:6 **53:9** 1 Pita 2:22

61

Morroal Aurdü Aman Bóktan

1 “⌊LOD⌋ Godón Samu kürükama,
zitülkus wa kürü küngrinürr
morroal bóktan büdrratóm elklaza-koke pamkolpamdó.
Wa kürü ugósüm zirrkapónórr ibü dólóng byónüm, yón-gyauri nidi ngyabendako,
akó igó bóktan amgolóm wagó, ka sab ibü panzedó suso, ⌊ut-ut bairrün⌋ pamkolpam tümün müótüdü iszan nidipko,
akó aurdü amono tümün müótüdü nidipko.
2 Wa kürü zirrkapónórr bóktan amgolóm wagó, ene tonarr kari pokoa LODón tóba morroal tonarr pupo ainüm,
akó ene tonarr kari pokoa God ⌊kolaean darrem⌋ aliónüm, wankü nidi bóka bamgündako.
Wa kürü zirrkapónórr ibü zao-zao bainüm, nidi yón gyaurdako,
3 akó Zaeonóm* nidi yón gyaurdako, ibü igó elklaza aliónüm
agurr kingan müóngdur,† a urtók buru‡ koke,
bagürwóm, a yón gyaur koke,
agür wórr, a wirri gyaur koke.
I sab morroal nugupzan korale,
LOD tüób ne kla iritürr.
I sab blamana tómbapónórre dümdüm ne klamko,
akó ngibürr pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm emngyelnórre wa ne kla tómbapólórr.”

8 LOD bóktanórr wagó,
“Kürü wirri ubia dümdüm tulmilüm,
a ka alzizi amanikdóla gómól tonarr akó ngibürr ne kolae tonarrko.
Ka sab kólba pamkolpam darrem kla aliónüm, ka ne poko bóktarró tónggapónóm,
akó ka sab ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ ingrino usakü.
9 Ibü olmalbobatal sab umulürrün pamkolpam korale blaman bwób-bwób,
ibü olmalbobatal sab umulürrün korale blaman pamkolpamab aodó.
Blamana ibü nidi nósenórre, sab emzyetórre wagó,
ene is módógako, ka LOD nibiób bles ninarre.”

10 Zerrusalem bóktando wagó,
“Ka LODón wirri barnginwómi yagurlo,
ka Godón bagürwómi yagurlo.
God kürü zid baini püti kyónürr morroal mórrkenyórrzan,
akó tóba ⌊dümdüm tonarr⌋ errkya kürükama kokrrap mórrkenyórrzan,
wamaka kol amióg pama müóngdur batene ⌊prristzan⌋,
wamaka pam amióg kola tóba püti baindo agurr büb püti ain klame.”
11 Zid küpazan bamkenda tüpdü, da dódórr bainda,
akó didiburrdü ne aritürrün zid küpa bamkenda,
LOD God sab dümdüm tonarr dódórr ine akó pamkolpama sab oya agür bókyerre,
kókó blaman bwób-bwób pamkolpama dümdüm ngyaben akó oya agür korale.

61:1 Luk 4:18-19 **61:2** Metyu 5:4 * **61:3** *Zaeon* podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael. † **61:3** *agurr kingan müóngdur*, oya küp módóga: *bagürwóm*. ‡ **61:3** *urtók buru*, oya küp módóga: *yón gyaur*. **61:10** Okaka Amzazirrün Kla 21:2

Zona
Ngaensingül Bóktan

Zona darrü ⌊prropet⌋ yarilürr, Zerroboam II Isrrael pamkolpamab king nóma yarilürr. Zona Gat Heperr wirri basirr pam yarilürr, Isrrael kantrri kugupidü. Wa Amitaen olom yarilürr, Zebulun zitüldügabi (2 King 14:25). Oya tonarrdó Asirria pamkolpam Isrrael pamkolpampükü gómdamal-koke kwarilürr. Ninebe Asirria kantrrian ngaensingül wirri basirr yarilürr. Zonan póep módóga, God Zonan bóktan ekyanórr Ninebe tótókóm ene basirran pamkolpam byalóm wagó, wa ibü basirr kolae ki ine ibü kolae tonarrabme. A zitülkus Asirria pamkolpam gódam-koke pamkolpam kwarilürr, Zona ubi-koke bainürr ⌊Lodón⌋ arüng bóktan arrkrrum. Oya ubi koke yarilürr Ninebe pamkolpam tóba bóktan arrkrrum akó tibiób kolae tonarrdógab byalüngüm Godka. Zona umul yarilürr wagó, i ene kla ki tóbaelórre, God ibü gyaur ki ipüde akó ibü basirr kolae koke ki ine.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Zona ubi-koke bainürr Lodón bóktan arrkrrum *1:1-17*
B. Zonan Tóre *2:1-10*
C. Zona Lodón Bóktan Ipadórr *3:1-10*
D. Zonan Ngürsil a Godón Gyaur *4:1-11*

*Zona Ubi-koke Bainürr **⌊Lod**ón⌋ Bóktan Arrkrrum*

1 Darrpan ngürr Lod Zonan, Amitaen olom, bóktan ekyanórr.
2 Wagó, “Ma ugó bupa Ninebe tótókóm, ene wirri basirrdü, da wirri arüngi bóktanke pamkolpamdó ibü kolae tonarrabkwata, zitülkus ka umulóla i ia kolae kolpamako.”
3 A Zona bupadórr, da Lodón we kórzyónürr. Oya ubi darrü wirri basirrdü tótókóm yarilürr, ngi Tarrsyis, Spein* kantrri kugupidü. Wa we tübinürr ama Zopa wirri basirrdü, malu kabedó. Wirri but we esenórr, nóma bupadóm kailürr ama Tarrsyis. Wa but darrem ekyanórr, we kasilürr butan zaget pampükü, ama Tarrsyis tótókóm. Oya gyagüpitótók inzan yarilürr wamaka, “Lod ola babulase.”
4 I nóma baurr kwarilürr, Zona ugón but kugupidü abinürr utüm. A Lod wirri wór zirrsapónórr ene maludü. Wór kari arüng koke yarilürr; ene buta kolae bainüm kain yarilürr.
5 Ene butan zaget pama kari gum koke yón taegwarr kwarilürr tibiób tangbamt-inüm, darrpan-darrpan tibiób godódó. Tibiób but ul ainüm, i elklaza we aman kwarilürr maludü. Zona ma ugón but kugupidü büdül ut yarilürr.
6 Up oloma we tamórr. Oyabóka wagó, “Ma iade utdóla? Bupa, moba godódó ugó górrga! Wa ne kubó gyagüpitótók nóma ipüde, mi kubó oyame koke nurrbarino!”
7 Da butan zaget pama bamtinóp tibiób wagó, “Ngi asen kla ugó amónam. Mi kubó ene olom eserre mibü kolaedó nótó sirrbüne.” Nóma amónóp, Zonan ngia tamórr.
8 I Zonanbóka wagó, “Gyaurka, ma kibü errkyadan tüzazilnünümo ini müp nótó sidüde? Ma aini ia kaindóla? Ma nadü bwóbdügabi tama? Ma laró bóktan olomla?”
9 Zona bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Ibrru pamla, ka Lodón gum-gum ⌊ótókdóla⌋, kwitüm God, tüp a malu nótó tónzapónórr.”
10 Wa akó we bóktanórr ibüka wagó, “Ka Lodkagabi busodóla!” Ene pam gum kwarilürr, i nóma barrkrrurr, da Zonan we ilóp wagó, “Ma ia laró tónggapóna? Kari kolae koke!”

---

* **1:3** *Spein* kantrri Yurrop kugupidüma.

11 Da malua tai kolae bain yarilürr, kókó amkoman kolaedó. Butan zaget pama we
imtinóp wagó, “Ki marü ia mangórre ini wór piküp ainüm?”
12 Zona ibüka wagó, “Kürü kwit kinam akó maludü kümaikam. Malua kubó
igósidi zao-zao baine. Ka umulóla, trrez kótó sidüda, e ini wirri wórdü aebókamde
tóbaogane.”
13 Güblang-koke, butan zaget pama krrabe atül kwarilürr tibióbnüm arüngi, ene
but kórrgópdó ódódóm. Da i gaodó koke kwarilürr, zitülkus malua tai balóng obzek
bainürr.
14 Da i LODka górrgónóp wagó, “LOD, gyaurka, ma kibü büdüldü amarrugu Zonan
arról alakónóm. Ini kórsan oloman büdül müp sab kidi koke ipüdórre. Mató, LOD,
blaman klama marü ubi ngarkwatódó tómbapóndako.”
15 Da i Zonan ipüdóp, kwit inóp, ó amanikóp maludü, da ene malua we amkónórr.
16 Da módóga, ene tonarr kakóm, i LODón wirri gum we ipüdóp. I darrü lar we
emkólóp oya eso akyanóm akó i oya tibiób ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ekyenóp.
17 LOD tüób wirri wapi we zirrsapónórr Zonan adarüküm. Wa wapian dupidü aüd
ngürr akó aüd irrüb ngyabelórr.

2

Zonan Tóre

1 Tai auma wapian dupidü, Zona tóre olgab ekorr ⌊LODka⌋, tóba Godka
2 wagó,
“Kólba ini müpdü, LOD, ka marü ngimliarró,
da ma kürü bóktan kuri salkomóla.
Ini büdülab bwóbdügab, ka marüka tangbamtinüm górrgarró,
da ma kürü kurrkrrua.
3 LOD, ma kürü kümaikürrü wirri buku bwóbdü,
tai kókó ka malu tüp emrrarró,
kürü blaman naea ne mamtae kotarr kónómórr,
ó blaman marü ne arüng goblol kwarilürr, kürü kwitana arrgrrat kwarilürr.
4 Kürü gyagüpitótók igó yarilürr kamaka, ‘Ma kürü metatómpükü alzizi kümanika
mobakagabi,
ó ka marü ⌊Gyabi Müót⌋
sab myamem kokean eseno.’
5 Naea kürü ngakoklaorr, kürü ngónapükü batülürr.
Malua kürü metatómpükü küdarükürr
akó malu opopora kürü singül kórrgótónóp.
6 Ka abilürrü tai kókó podo zitülkus ne kwarilürr,
ene büdülab bwóbdü.
Da mató, LOD, kürü God,
ma kürü arról kalkomóla ene kukurru bwóbdügab.
7 Ka kólba nóma küp bamkórró, wa, kürü arróla blakónóm kain yarilürr,
da LOD, ka marüka tóre ekorró.
Ma kürü kurrkrrurrü moba Gyabi Müótüdü.
8 Obae küp-koke godóm nidi tóredako,
marü morroal tonarrbóka tai kuri imrükrre.
9 Ka sab marü wórri magürolo,
ó ka marü eso akyanóm lar emkolo,
ó ka sab kólba ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tórrmendó irrbuno.
LOD, zidbaina marükagabi tótókda!”
10 Da LOD wapi arüng bóktan we ekyanórr, Zonan müzi alkomólóm, kórrgópdó.

3

*Zona ⌊**Lod**ón⌋ Bóktan Ipadórr*

1 Akó nis ngim LODón bóktana tamórr Zonaka.
2 Wagó, “Ma ugó bupa Ninebe tótókóm, ene wirri basirrdü, da wirri arüngi
bóktanke pamkolpamdó, ka marü ne poko myalórró ngaensingül.”
3 Da Zona bupadórr ó wa we wamórr Ninebe wirri basirrdü, LODón bóktan
ngarkwatódó. Ninebe wirrian basirr yarilürr, paman tótókóm aüd ngürr azebda,
darrü kubdügab kókó dakla kub.
4 Zona wirri basirr kugupidü we bangrinürr. Dudu ngürr agóltagóla nóma
blakónórr, we müsirrga yónürr wagó, “40 Ngürr kakóm, Ninebe sab kolae ugón
esene!” Zona ene wirri basirr we amgatórr, ama wamórr abüsa nólgab banikda.
Wa tóba aren-aren müót we elórr murrüm, da murrdü we mórranórr, dakla Ninebe
wirri basirr olgabi ngakan yarilürr, wa, ia kubó laróga tómbapóne.*
5 Ninebe wirri basirr pamkolpama Godón amkoman yangunóp, da i gyagüpitótók
we ipüdóp alo bütóküm. Wirridügab kókó kari, gyaur mórrkenyórr bamelóp, igósidi
wagó, i kolaedógabi kuri tübyalüngórre.
6 Ninebe wirri basirran kinga ene bóktan nóma arrkrrurr, wa we bupadórr tóba
kingan mórran klamdógab, tóba kokrrapan mórrkenyórr we ininürr, amakó gyaur
mórrkenyórr we batenórr. Wa urtók burudü gyaure we mórran-mórran bainürr.
7 Wa bóktan zirrapónórr Ninebe pamkolpamdó wagó, “Ini bóktan kürükagabia,
ini wirri basirran king kólba zaget pampükü. Blaman kol ó pama alo a nae bütók ki
kwarilün, ó ume kyamül, ⌊kau⌋, ⌊sip⌋ a ⌊gouta⌋ ta inzan.
8 Blaman kol ó pam akó ume kyamüla sab gyaur mórrkenyórr ki bamelónóm.
Blamana tóre bako ki kwarilün Godka, amkoman moboküpdü arüngi. I blamana
tibiób ene kolaean tulmil akó zóngang tórrmendógabi ki tübyalüngnüm.
9 Mi umul kokeakla, God sab gyagüpitótók ipüde, aprrapórr tóba ngürsil amige, da
mi igósidi sab koke nurrbarino.”
10 God esenórr i ne kla tómbapónóp, i ia tübyalüngóp tibiób kolaean tulmildügabi.
Da wa ibü gyaur we ipadórr, tóba gyagüpitótók imzazilürr, da ibü koke kolae ninóp,
wa ngaen-gógópanzan bóktanórr.

4

Zonan Ngürsil akó Godón Gyaur

1 Zona nóma umul bainürr wagó, God Ninebe pamkolpamab gyaur ipadórr, wa kari
mólmóntwól koke yarilürr. Oya bübdü ngürsil yarilürr Ninebe koke ne kulainürr.
2 Wa tóre ekorr wagó, “⌊LOD⌋, nam, ka kólba kantrridü nóma namülnürrü,
ka ugón umul bairrü, ma sab moba darrü gyagüpitótók akó eseno, da ka ene
igósidi busorróma Tarrsyis wirri basirrdü. Zitülkus módóga, ma gyaur Godla,
ma tórrmenóm büsai koke ino, ma büsai koke ngürsildóla, ma moba pamkolpam
morroal tonarre ngabkandóla, akó ma moba gyagüpitótók büsai koke eseno pam
kulain-gum.
3 Da errkyadan, LOD, kürü kolkomól büdülüm. Ka morroal büdül ki namüla, a
arról koke.”
4 LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Marü ia laró dümdüma ngürsil amgünüm?”*
6 Wa kari nugup kumab we sirtümülürr. Igósüm ekyanórr, Zonan murr akyanóm,
oya zid ainüm tóba kolae gyagüpitótókdógab. Zona kari bagürwóm koke yarilürr,
ene nugup kumab nóma esenórr.

---

* **3:4** *Zona ene wirri basirr ... laróga tómbapóne*: Ini bóktan opor amkoman igó bóktan opora, 4:5. A ini pokoa ae tómbapónórr ini póepdó. **3:4** Luk 11:30 * **4:4** Bóktan opor 5 we angrirrüna, 3:4 ene kakóm.

7 Darrü ngürr, sisa nóma balgólórr, God su we zirrsapónórr, da sua ene nugup
kumab we emkalórr.
8 Abüsa nóma semkenórr, God ururan bao wór zirrsapónórr. Zonan iltümüna kari
poko tupürrma ene abüs ururdügab. Oya singül nóma adünglürr, oya ubi büdülüm
yarilürr. Wa bóktanórr wagó, “Ka morroal büdül ki namüla, a arról koke.”
9 Da God oyaka bóktanórr wagó, “Marü ia laró dümdüma ngürsil amgünüm ini
nugup kumabankwata?”
Zona wagó, “Kürü ta kari dümdüm kokea ngürsil amgünüm, ó kürü büdül ta
gaoandóma!”
10 Lod oyaka we bóktanórr wagó, “Ini nugup kumaba irrüb dódórr baine akó darrü
irrüb we nurrótóke. Ma oyankü ta darrü kla koke tónggapórró dódórr ainüm, da
ma ma oya gyaur asendóla!
11 Ka ta inzan gyaur namulo Ninebe ene wirrian basirrdü. Ola blaman kókó 120,000
pamkolpamako, akó ngibürr asiko. I umul kokeako, morroal ia laróga ó kolae ia
laróga. Akó ta abün ume kyamül asiko! Ma ia kürü amkoman ayaldóla igó, ka ia ibü
sab koke ki gyaur nósenónóma?”

Zonan Peba aini blakónda.

Morroal Bóktan Yesunkwata,
Metyu
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Metyu, oya darrü ngi Libae, wa ⌊taks mani dakabain pam⌋ yarilürr Rrom kinganku. Yesu Metyun nóma ngyaunürr tóba solkwat akyanóm, da wa Yesun umulbain olomóm we bainürr. Wa ene mani dakabain zaget ugón elkomólórr.

Metyu ini peba tóba ⌊Zu pamkolpamdó⌋ wialómórr. Zu pamkolpama igó gyagüpitótók kwarilürr wagó, "God noan ingrinürr pamkolpam zid bainüm, ene oloma sab tame tóba pamkolpam balngomólóm Rrom pamkolpamab tangdógabi." Ibrru bóktane, oya ngi módóga wagó, "Mesaya". Grrik bóktane, oya ngi ma módóga wagó, "⌊Kerriso⌋". Zu wirri ngi pam ta umul-kók kwarilürr igó, Yesu ia nubógabi tamórr, da blaman pamkolpama karibóka koke gübarirr aengóp Yesun bóktan tulmildügabi. Metyun ubi yarilürr Zu pamkolpam igó poko umul bainüm wagó, Yesu wa ta amkoman Kerriso-e, Zu pamkolpamab King. We zitülkusdü, wa Yesun tótókankwata igósidi wialómórr igó, Yesu Kinga tamórr tóba pamkolpamdó. A Metyu bótang pamkolpamdó okaka azazinda igó, Kerriso tüpan wirri gazirr pamzan koke yarilürr; wa Godkagabi paud sidódürr.

Metyu ta akó ngibürr bóktan poko wibalómórr Godón Wibalómórrón Bóktandógab, ngaerrón ⌊prropeta⌋ ne poko pupo syónónóp Kerrisonkwata, God ne Olom ingrinürr pamkolpam zid bainüm. Ini bóktan pokoa amkoman küppükü bainürr, Yesu Kerriso nóma tamórr.

Metyun darrü wirri bóktan módóga: Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipako, Yesun nidi amkoman angundako, blaman Godón olmalko. Blaman tóba Kingzan Balngomóldómako. Metyu Yesun abün alap-alap bóktan wibalómórr, bótang pamkolpamdó müsirrga byónüm, God errkya tóba pamkolpam iazan balngomólda.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Yesu Kerrison abalbobatal *1:1-17*
B. Yesun amtómól *1:18-25*
C. Zon Baptaes Bain Pam *3:1-12*
D. Zon Yesun baptaes yónürr akó Yesun satania kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarilürr *3:13–4:11*
E. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü *4:12–18:35*
F. Yesun zaget wa nóma agóltagól yarilürr Galili prrobinsdügabi ama Zerrusalem wirri basirrdü *19:1–20:34*
G. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó *21:1–25:46*
H. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *26:1–27:66*
I. God Yesun irsümülürr büdüldügab akó Yesu tóba okaka tübyónürr pamkolpamdó *28:1-20*

Yesu Kerrison Abalbobatal
(Luk 3:23-38)

1 Yesu Kerriso ⌊Deibidün⌋ olom yarilürr, akó Deibid go Eibrra-amón* bobat yarilürr.
Yesun abalbobatalab ngi aini balómórrónako.
2 Eibrra-amkagabi kókó King Deibidün amrran, ibü ngi idi kwarilürr:
Eibrra-am Aesakón ab yarilürr,
Aesak Zeikobón ab yarilürr,

---

* **1:1** *Eibrra-am* blaman Isrrael pamkolpamab wirri abbobat wató yarilürr.

Zeikob, Zuda akó oya zoretal, wa ibü ab yarilürr.
3 Zuda, Perrez akó Zerra ibü ab yarilürr, Tamarr† aipdügab.
Perrez Ezrronón ab yarilürr,
Ezrron Rramón ab yarilürr,
4 Rram Aminadabón ab yarilürr,
Aminadab Nasonón ab yarilürr,
Nason Salmonón ab yarilürr,
5 Salmon Boazón ab yarilürr, Rreieb‡ aipdügab,
Boaz Obedón ab yarilürr, Rrut§ aipdügab,
Obed Zesin ab yarilürr,
6 akó Zesi Deibidün ab yarilürr, Isrrael pamkolpamab king.
Deibidkagabi kókó Isrrael pamkolpam Babilonia gazirr pama nóma barrmülürr ama tibiób bwóbdü ola ngyabenóm, Yesun abalbobatalab ngi idi kwarilürr:
Deibid Solomonón ab yarilürr, Urraean* kol kóbledógab esenórr,
7 Solomon Rreoboamón† ab yarilürr,
Rreoboam Abaezan ab yarilürr,
Abaeza Asan ab yarilürr,
8 Asa Zeosapatón ab yarilürr,
Zeosapat Zeorramón ab yarilürr,
Zeorram Uzian ab yarilürr,
9 Uzia Zotamón ab yarilürr,
Zotam Eazón ab yarilürr,
Eaz Ezekaean ab yarilürr,
10 Ezekaea Manasen ab yarilürr,
Manase Amonón ab yarilürr,
Amon Zosaean ab yarilürr,
11 akó Zosaea, Zeoyakin‡ akó oya simanal zoretal, ibü ab yarilürr, Isrrael pamkolpam nóma barrmünürr Babilonia bwóbdü.
12 Isrrael pamkolpama nóma ngyaben koralórr Babiloniam, kókó Yesu nóma tómtómólórr, Yesun abalbobatalab ngi idi kwarilürr:
Zeoyakin Syealtielón ab yarilürr,
Syealtiel Zerrubbabelón ab yarilürr,
13 Zerrubbabel Abiudün ab yarilürr,
Abiud Elyakimün ab yarilürr,
Elyakim Azorrón ab yarilürr,
14 Azorr Zadokón ab yarilürr,
Zadok Eikimün ab yarilürr,
Eikim Eliudün ab yarilürr,
15 Eliud Eleazarrón ab yarilürr,
Eleazarr Matanón ab yarilürr,
Matan Zeikobón ab yarilürr,

---

† **1:3** *Tamarr* Zudan darrü siman oloman kol kóble warilürr. Wa Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr, Keinan kol. Aba tóba oloman kol kóble we upadórr, Tamarrón, da Tamarr ninis siman olom nulngumilürr, ngi Perrez akó Zerra (Bwób Zitül 38). ‡ **1:5** *Rreieb* Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr. Wa ngaen-gógópan pam gómól kol warilürr (Zosyua 2; 6:17, 22-25). § **1:5** *Rrut* Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr (Rrut 1:4). * **1:6** Deibid *Urraean* gazirr pokodü zirrapónórr oya arról alakónóm, zitülkus wa wirri ubi bainürr oya koldó, ngi Batseba. Urraean nóma emkólóp, Deibid oya kol kóble we upadórr. Ibü ngaen-gógópan siman oloma nurrótókórr. Nis ngim olom ma Solomon, Urraean kol kóbledógab. (2 Samuel 11; 12:24-25) † **1:7** *Rreoboam* kókó Zeoyakin amrran, i blaman king kwarilürr Zuda prrobinsdü (1 King 12 – 2 King 24). ‡ **1:11** *Zeoyakin*, oya darrü ngi Zekonya yarilürr. **1:11** 2 King 24:14-15; 2 Krronikol 36:10; Zerremaea 27:20

16 da Zeikob Zosepón ab yarilürr. Zosep Merrin zumiógürr, da Merri olom we esenórr,
ngi Yesu, noan ngiliandako ⌊Kerriso⌋.
17 Blaman dayóndi, kókó 14 abalbobatal kwarilürr, Eibrra-amkagabi kókó Deibidün
amrran. Akó 14 abalbobatal kwarilürr, Deibidkagabi kókó Isrrael pamkolpam Ba-
bilonia bwóbdü nóma barrmünürr. Akó 14 abalbobatal kwarilürr, we tonarrdógabi,
Isrrael pamkolpam Babilonia bwóbdü nóma barrmünürr, kókó ene Kerriso nóma
tómtómólórr.

Yesun Amtómól
(Luk 2:1-7)

18 Yesu Kerriso ia tómtómólórr. Oya aip Merri. Wa tüób arrearrón warilürr
Zosepka. Merri Zosepón solodó ipadórr, a ngaen-gógópan i umul bainóp wa
bikómpükümo Godón Samuan arüngdügab.
19 Zosep, oya müórüm solkwat bainürr, wa tüób dümdüm ngyaben pam yarilürr.
Wa nóma umul bainürr wagó, Merri bikóm kuri esene, oya gyagüpitótók igó yarilürr
wagó, wa darrü pamdógab ipadórr. A wa Merrin büód akyanóm koke yarilürr
pamkolpamab obzek kwata, da tebe we gyagüpi wamórr, Merrin amióg bóktan
piküpan singgapinüm.
20 Wa ini poko nóma gyagüpitótók yarilürr, da módóga, ⌊Lodón⌋ darrü ⌊anerrua⌋
oyaka utüdi nus we okaka tübyónürr. Anerrua oyabóka wagó, “Zosep, Deibidün
bobat, ma gumüm bain-gu Merrin apadóm, moba kolóm ainüm! Wa ne bikóm
ódóddo, Godón Samuan arüngdügabia.
21 Wa sab siman olom esene. Da ma sab oya Yesu§ ngi ngyesilo, zitülkus wa tóba
pamkolpam tibiób kolae tonarrdógabi sab wató zid nirre.”
22 Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónóp, Lodón bóktan küppükü ainüm,
wa ⌊prropetódó⌋ ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm Merrinkwata wagó,
23 “Tübarrkrru, pampükü koke ne kola umtulürr, sab bikóm ipüde, da wa sab
siman olom esene. Oya sab Emanuelbóka* ngilianórre,” oya küp módóga: “God
asine minkü.”
24 Zosep utürrüna nóma türsümülürr, wa tónggapónórr oya anerrua enezan
yalórr. Merrin tóba kolóm we wyónürr,
25 a wa tóba kolpükü koke umtulürr, ngarkwat kókó Merri siman olom esenórr.
Zosep olom ngi we ngyesilürr, Yesu.

2

⌊Wirri Gyagüpitótók⌋ Pama Yesun ⌊Ótókóm⌋ Togobórr

1 Yesu Betliem wirri basirrdü tómtómólórr, Zudia prrobins kugupidü, Errod king
nóma yarilürr. Da módóga, ngibürr tonarr kakóm, ngibürr wirri gyagüpitótók
pama,* abüsa ne nólgabi banikda, olgabi togobórr. Zerrusalem wirri basirrdü nóma
tübabzilürr,
2 da i kolpam we nümtinónóp wagó, “Ene olommokur ia nega, nótó kuri tómtómóle
⌊Zu pamkolpamab⌋ kingüm bainüm? Oya amtómól tonarr ne wimurra pupainda, ki
ta ene wimurr eserre, abüsa nólgabi banikda, da ki ene olom ótókóm togoba.”
3 King Errod ene bóktan nóma arrkrrurr ini küsil kingankwata, oya wirri müp
gyagüpitótók ekyanórr. Blaman Zerrusalem kolpama ta müp ipüdóp.†

1:18 Luk 1:27 § **1:21** *Yesu* ngian küp módóga: *God pamkolpam zid bainda.* **1:21** Luk 1:31 * **1:23** *Emanuel* Ibrru bóktan ngia (Aesaya 7:14). **1:25** Luk 2:21 * **2:1** *wirri gyagüpitótók pam*: I wirri umul pam kwarilürr wimurrabkwata. † **2:3** Errod pamkolpam akrran pam yarilürr. Pamkolpama aprrapórr gumüm bainóp, zitülkus Errod sab abün pamkolpam kena ekrralón tóba ngürsildügab.

4 Errod blaman ini Zu pamkolpamab wirri ngi pam we ngibaunürr darrpan pokodó
kwób bazenóm: ⌊wirri prrist⌋ akó Mosesón gida umulbain pam. Errod ibü we
nümtinóp wagó, “Ene ⌊Kerriso⌋ ia sab nubósüm tómtómóle?”
5 I oya we izazilóp wagó, “Ala Zudiam, Betliem wirri basirrdü. Darrü prropeta
Godón bóktan ngaen inzan wialómórr tóba pebadó wagó,
6 “ ‘Mató, Betliem basirr, Zuda prrobinsdü,
ma go kari basirrla, a marü ngi wirria ngibürr Zuda pamab bwób balngomól basirrdügabi,
zitülkus marükagabi sab balngomól pama tame.
Wa sab ⌊sip⌋ ngabkan pamzan yarile, kürü Isrrael pamkolpam balngomólóm.’ ”
7 Ene kakóm, Errod ene wirri gyagüpitótók pam piküpan we ngibaunürr, bóktan
amaniküm. Wa umul ibükagab bainürr, ene wimurra tai nadü ngarkwatódó okaka
tübyónürr.‡
8 Da módóga, Errod ibü Betliem we zirrnapónóp ini bóktanpükü wagó, “E ugó
ogob, ene gab olom amkünüm. Kubó tai yamkülamke. E nóma esenane, da kürü
umul-umulan ngigütinamke, igósüm ka ta sab wamo, oya ótókóm.”
9 I oya bóktan nóma barrkrrurr, da olgabi we bazebórr ama Betliem. Da módóga,
kwat-kwat, i ene dadan wimurr akó esenóp, i ne wimurr esenóp abüsa nólgabi
banikda. Ene wimurra ibü singül kwata we wamlórr, kókókó, tai ene gab olom ne
pokodó yarilürr, we zamngólórr. 10 I ene wimurr nóma esenóp, ibüka kari bagürwóm
ta koke yarilürr!
11 Da müótüdü we barrbünürr. I ene gab olom we esenóp, tóba Merri aippükü. Da
wakósingül nümgünóp, singül tüp, oya ótókóm. I tibiób wirri darrem kla nomgolóp,
da we ilinóp. Ene ⌊gyaur kla⌋ módógako: gold,§ prrenkónsens,* akó mirr.†
12 God ibü nusi ikik nókrrónóp, Errodka bakon-gum. Da módóga, i we bakonórr
tibiób bwóbdü darrü kwata.

Yesun Aip Nisa Izipt Idódrri

13 Wirri gyagüpitótók susumüri pama Betliem basirr nóma amgütóp, da módóga,
Lodón darrü anerrua nusi ugón okaka tübyónürr Zosepka. Anerrua we bóktanórr
wagó, “Bupa! Olom a aip, ibü nüpa a ugó busuam Izipt tüpdü, zitülkus Errod sab
ini gab olom amkün yarile oya amkalóm. E kya bupso ola ngyabelamke, kókóta sab
yabü kótó umul-umulan ngintinünümo bakonóm.”
14 Nus kakóm, Zosep dümdüman irrüb tóba kol akó gab olom nüpadórr, da we
bupadórr Izipt tótókóm.
15 Wa ola ngyaben yarilürr, kókókó Errod ne tonarr nurrótókórr. Ini pokoa igósidi
tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr
pamkolpamdó adrratóm wagó, “Ka kólba Olom sab ngyauno Izipt amgatóm.”

Errod Simanal Olmal Ekrralórr

16 Errod nóma umul bainürr wagó, oya wirri gyagüpitótók susumüri pama ilklió
ilinóp, wa kari ngürsil ta koke yarilürr. Da tóba gazirr pam we nilóp blaman kari
simanal olmal, nis pail ngarkwat kókó ta tüp, ibü akrranóm, Betliem basirr kugupidü

2:6 Maeka 5:2 ‡ **2:7** Oya ubi umul bainüm yarilürr, ene olommokur nadü ngarkwat olom yarilürr. Ene wimurra okaka tübyónórr, ene olommokura nóma tómtómólórr akó ene kakóm, ene pama karianbóka agóltagól kwarilürr. § **2:11** *gold* wirri darrem ongang bapónan ayana. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu Kinga. * **2:11** *prrenkónsens*, Mórrke-mórrke módóga: *frankincense*, nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako. Ma kubó nóma seteno, morroal ilang simanike. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu wa Goda. † **2:11** *mirr*, Mórrke-mórrke módóga: *myrrh*, nugupdügab morroal ilang idia. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu wa pama; wa sab azid aenge akó nurrótóke. Ene tonarr, mirr, büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü zaget módóga: pama kubó nóma nurrótóke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako. **2:15** Oseya 11:1

akó Betliem bwób minggüpanan ne basirr koralórr. Wa ene poko tónggapónóm gyagüpi wamórr, zitülkus wa wirri gyagüpitótók pamdógab wirri umul bainürr, ene wimurra tai nadü tonarr okaka tübyónürr.
17 Prropet Zerremaeazan bóktanórr Godón Wibalómórrón Bóktandó, da küppükü bainürr, wagó,
18 "Gyaurwóm a yón taegwarr arrkrrudako Rrama‡ wirri basirrdü.
Rreizel§ tóba olmalóm yóndo
akó wa zao-zao bain-gum bangóndo,
zitülkus oya olmal büdülako."

Zosep akó Merri Iziptgab Alkomórri

19 Errod nóma nurrótókórr, da módóga, Lodón darrü anerrua nusi akó ugón okaka tübyónürr Zosepka. Ini tonarra ugón tólbaelórr, Zosep Iziptüm nóma yarilürr.
20 Anerrua oyaka we bóktanórr wagó, "Bupa! Olom tóba aippükü nüpa, da Isrrael Müótüdü ugó alkomólam. Oya nadü pama amkalóm kain kwarilürr, ene pam tib büdülako."
21 Da Zosep bupadórr, tóba olom aippükü nüpadórr, da Isrrael we alkomólórr.
22 A Zosep nóma arrkrrurr wagó, Arrkileus tóba ab Errodón pabo kuri ipüde Zudia prrobins pamkolpam balngomólóm, wa gum yarilürr ola alkomólóm. God oya nusdü ikik akrranórr wagó, "Ma Zudia tótókgu! Ma Galili bwóbdü wamke!" Da wa we wamórr,
23 wirri basirrdü Nazarret, ngyabenóm. Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm Yesunkwata wagó, "Oya sab Nazarret olombóka ngilianórre."

3

Zon [Baptaes Bain] Pama Kwat Alótórr Yesunkü
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)

1 Dokyanan paila nóma bobrranórr, ene kakóm,* Zon Baptaes Bain Pama we tamórr. Wa Zudia [ngüin-koke bwóbdü] Godón bóktan we amgol yarilürr pamkolpamdó, oya arrkrrum nidi ogobórr.
2 Zon we bóktanórr wagó, "Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi, zitülkus Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine!"
3 Zon Baptaes Bain Pam módóga, prropet Aesaya noanbóka apón yarilürr wagó,
"Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,
'Kwat ngagrótam Lodón tótókóm,
akó kwat morroal dümdüm alótam oyankü!' "†
4 Zon wa [kamel] ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa lar sopae belt baterrón yarilürr.‡ Oya alo kla we kla yarilürr, paza tónók akó molpokodó gus mor.

---

‡ **2:18** *Rrama* basirrdü, Zudia prrobins kugupidü, Babilonia gazirr pama ngaen abün Zu pamkolpam bumigóp, ibü metatómpükü ama Babilonia amarrum (Zerremaea 40:1). Ugón kari yón gyaur koke yarilürr Rrama basirrdü. Errodón kolae tonarrdógab, Betliem ta inzan wirri yón gyaurdü yarilürr. § **2:18** *Rreizel*, Zosep akó Benzamin, ibü aip warilürr. Zosepón siman olom Eprra-im yarilürr. Babilonia gazirr pama ngaen Eprra-imün zitül kolpam Babilonia imarruóp Rramagabi. Rreizel Eprra-imün zitül wirri aip warilürr. Oya gapók Betliemóm yarilürr. Rreizel ngia blaman Zu kol ngablaoda Betliemóm, nidi yón kwarilürr tibiób olmalóm, Errod nibiób ekrralórr.

2:18 Zerremaea 31:15 **2:23** Mak 1:24; Luk 2:39; Zon 1:45 * **3:1** Zon nóma tamórr, Yesu ugón aprrapórr 30 pail ngarkwat olom kuri yarilürr. **3:2** Metyu 4:17; Mak 1:15 † **3:3** Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpbóka apónda. **3:3** Aesaya 40:3 ‡ **3:4** Zon elklaza-koke pam yarilürr. Ilaeza ta inzan mórrkenyórr baterrón yarilürr (2 King 1:8).

5 Abün pamkolpama we ogoblórr Zonón bóktan arrkrrum, Zerrusalem wirri
basirrdügabi, akó blaman Zudia prrobins kugupidü ne basirrko, akó Zodan tobarr
kabedó ne basirr koralórr.
6 I tibiób kolae tonarr nóma okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes nyónónóp Zodan
tobarrdó.
7 Zon abün ⌊Parrisi⌋ akó ⌊Sadusi pam⌋ nóma nósenóp tóbaka tótókde baptaes
bainüm, da wa ma ibüka igó bóktanórr wagó, "E blaman kolae balóng gwarab
kupoakla! E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri ngürsildügab kyab
kórzinane, ne klama tótókóm kainda, wata ene zitülkusdü, e sab baptaes bairrün
nóma koralo.
8 Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab kórzyónüm, e ngaen-
gógópan morroal küp waon koralo yabiób ngyaben kugupidü!§ Yabü olgabi
nómzyetórre wagó, e Godka kuri tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi.
9 E igó gyagüpi tótókgu, God yabü koke kolae nirre, yabióbka inzan bóktande
igó, 'Eibrra-am kibü abbobate.' Enana Eibrra-am yabü abbobat: wa yabü sab koke
tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab busom! Zitülkus módóga, ka yabü igó
byaldóla, Godón gaodóma olmal tólbaelóm Eibrra-amónkü ini ingülküpdügabi!*
10 Errkya God kari pokoa pamkolpam kolae bainüm. Salmita nugup simkün
ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke ne nugupa waonda,
sab singgalgórre ama urdü amaike.
11 Ka wa nae-e baptaes baindóla, Godka nidi byalüngdako tibiób kolae tonar-
rdógabi. A darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng nótóke kürükagab. Ka ta
ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla amarrum.† Wa sab yabü Godón Samu-i‡
akó uri§ baptaes bain yarile.
12 Zono-zono paezan kla tangdóma ⌊wit⌋ küp aus bwóbdü wit küp aleanóm
buldügab.* Wa sab wit küp kwób isue, ama gyagu müótüdü irrbüne, a bul ama
bütamün-koke urdü yamsele."†

Yesun Baptaes Ain
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Darrpan ngürr Yesu Galili prrobinsdügabi tübzilürr ama Zonka wamórr, Zodan
tobarrdó, igósüm oya Zon ki baptaes ine.
14 Zon oya piküp yónürrma wagó, "Ma kürüka iade tama baptaes apadóm? A kürü
wa baptaes mató ki kina!"
15 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "Koke! Ini pokoa inzan ugó ki tómbapó. Mi
blaman kla wata morroal akó dümdüm tómbapóni, Godón ubi ngarkwatódó." Zon
igósidi we ubi bainürr Yesun baptaes ainüm.

3:7 Metyu 12:34; 23:33 § **3:8** Ini bóktanan küp módóga: *"E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!"*
* **3:9** Pamkolpamab gyagüpitótók inzan yarilürr: Eibrra-am ibü ki tangnamtirre, zitülkus i ⌊Eibrra-amón olmalbobatal⌋ koralórr, akó God ibü tóba pamkolpamóm ninóp. Zon ibü nilóp kolae tonarrdógab byalüngüm ama Godka, igósüm i sab zid bairre. Akó wa ibüka bóktanórr wagó, Godón gaodóma oya ⌊alkamül-koke bóktan⌋ küppükü ainüm Eibrra-amón olmal aliónüm i ne babul nóma ki korale. **3:9** Zon 8:33 **3:10** Metyu 7:19
† **3:11** Ini bóktanan küp módóga: *Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, "Ka ta ngarkwatódó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka."* ‡ **3:11** *Godón Samu-i baptaes* oya küp módóga: *wa tóba Samu zirrsapóne yabü büb kugupidü ngyabenóm.* § **3:11** *uri baptaes* oya küp aprrapórr nisamli: *wa sab kolae tonarr pamkolpam ⌊kolaean darrem⌋ nülirre* ó akó *wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü ⌊kolkalan⌋ ngibtanóm urazan ⌊gold⌋ kolkal ainda.* * **3:12** Ene küp alean zaget inzan yarilürr. Kubó wit aila nóma blakóne küp ausüm, pama ene wit kwitüdü aman kwarile zono-zono paezan klame. Wóra blaman bul akó biza kubó tibi-tibi amale kókó wit küpana bamine. † **3:12** Wit küpa Godón pamkolpamóm bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko.

16 Yesun baptaes aina nóma blakónórr, wa naedógabi dümdüman we tubrranórr.
Da módóga, pülpüla tapabakurr. Wa Godón Samu we esenórr, kwitüdügabi abindi
akó oya kwitüdü amngyelde nurre póyae buli.
17 Da módóga, kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórükürr wagó, "Ini kürü
kólbanan olome. Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ oyakama. Ka kari barnginwóm kokela
oyaka."

4

Yesun ⌊Satania⌋ Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Ene kakóm, Yesun Godón Samua we idódürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋, ⌊debóla⌋ oya
ki elngomóle kolae tonarr tónggapónóm.
2 Yesu ene pokodó 40 ngürr akó 40 irrüb alo-koke amanórr.* Solkwat oya tai aloana
we ipadórr.
3 Debóla we tamórr oya alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. Oyabóka wagó,
"Zitülkus ma Godón Olomla, ma ini ingülküp ugó nilnünüm brredóm büzazinüm."
4 A Yesu ma oyabóka wagó, "Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda
wagó, 'Pama brredane koke ngyabene, a blaman ne bóktana bausdako Godón
taedógab.' "
5 Da debóla Yesun Zerrusalem idódürr, Godón wirri gyabi basirrdü, da we
emngyelórr ⌊Godón Gyabi Müót⌋ wirri kwitüm pokodó.
6 Oya we yalórr wagó, "Zitülkus ma Godón Olomla, algabi ugó aup. Zitülkus
módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
" 'God kubó tóba anerru arüng bóktan nókyerre marü adlangóm.
I marü kubó tibiób tange kwit mirre,
igósüm ma moba wapór koke bómkolo ingülküpdü.' "
7 Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, "Koke! Godón Wialómórrón Bóktana akó
igó bóktanda wagó, 'Ma Lodón, moba God nótóke, apókgu asenóm, wa ia amkoman
Goda.'"
8 Debóla oya akó we idódürr wirri kwitüm pododó, da oya we emtyanórr blaman
ini tüpan kingab balngomól bwób akó tüpan blaman arrbirrün nadü elklazako.
9 Oya we yalórr wagó, "Ma ne wakósingül nóma nülkamulo kürü ⌊ótókóm⌋, ini
blaman ne elklazako, ka sab blaman igósidi marü mülino."
10 Yesu oya we yalórr wagó, "Kokean! Kürükagabi usi wam, satani! Ka marü
koke ótók namulo, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ma
wakósingül nülkamulo Lodón obzek kwata, marü God nótóke, akó wata oya ótók
namulo.' "
11 Olgabi debóla Yesun we amgatórr. Da módóga, anerrua we togobórr Yesun
tangamtinüm.

Yesu Tóba Zaget Galili Prrobinsdü Ngarkwat Bókyanórr
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Yesu nóma arrkrrurr wagó, Zonón tümün müótüdü kuri ingrirre, wa Galili we
alkomólórr.

3:17 Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 12:18; 17:5; Mak 1:11; Luk 9:35 **4:1** Ibrru 2:18; 4:15 * **4:2** Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónórre. **4:4** Duterronomi 8:3 **4:6** Wórr Peba 91:11-12 **4:7** Duterronomi 6:16 **4:10** Duterronomi 6:13 **4:12** Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

13 Wa Nazarret wirri basirr kwatana we errgrratórr, ama Kaperrna-um wirri
basirrdü wamórr ngyabenóm, Galili Malu† kabedó, Zebulun akó Naptali‡ zitül
pamkolpama ne ngyaben kwarilürr.
14 Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet
Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
15 "Zebulun zitül akó Naptali zitül,
yabü bwób Galili Maludübónada, Zodan tobarr dakla dorrodó.
Galili, mogob pamkolpamab ngyaben bwób, Zu-koke nidipako!
16 E tümündü ne pamkolpama ngyabendakla,
e sab wirri zyón esenane,
akó e samuan ngarkwatódó büdül ne pamkolpamakla,
yabü sab zyóna warri napórre."§
17 Ene tonarrdó, Yesu tóba bóktan amgol we ngarkwat bókyanórr wagó, "Godka
tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi, zitülkus Godón Kingzan Balngomóla
minggüpanan kuri tübine!"

Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm (Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Yesu Galili Malu kabeana nóma wamlórr, wa nis narezoreti pam nis nósenórr,
Saemon, oya darrü ngi Pita,* akó Endrru. I net yagóbnürri naedó, zitülkus i wapi
baib pam nis namülnürri.
19 Yesu ibü nyalórr wagó, "Yao! Kankü turram! Ka yabü sab pamkolpam bumióg†
umul nino."
20 Darrpan güblang i ne arrkrrurri, tibiób net ola bimgatrri, da Yesuka we akyarri.
21 Yesu akó enezan wamlórr, akó nis narezoreti pam nis nósenórr, Zebedin olom
nis, Zeims a Zon. I tibiób abpükü namülnürri butüdü, dakla net barrgüp namülnürri.
Yesu akó ibü nginaunürr oyaka solkwat akyanóm.
22 Dümdüman i tibiób ab Zebedin ola amgatrri butpükü, da Yesuka we akyarri.

Yesu Pamkolpam Umulbain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdügab (Luk 6:17-19)

23 Yesu we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü, ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen
müótüdü⌋ umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü Godón Kingzan Bal-
ngomólankwata. Wa pamkolpam dólóng nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdügab.
24 Yesunkwata bóktana bayolórr tai kókó Sirria bwóba blamana umul bainürr
wagó, Yesu pamkolpam dólóng byónda, da i tibiób blaman azid pamkolpam igósidi
we tübarrmülürr oyaka, abün-abün tonarr azid nidi balmil kwarilürr: kolae
samupükü nidi kwarilürr, tórrngón azid akó bidal azid nidi kwarilürr. Wa blaman
dólóng we nyónónóp ibü tibiób azidüdügab.
25 Oyaka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Galili prrobinsdügabi akó Dekapolis-
gabi,‡ Zerrusalem wirri basirrdügabi, Zudia prrobinsdügabi, akó Zodan tobarr dakla
dorro ne basirr koralórr.

Metyu 5, 6, a 7:
Yesun Wirri Umulbain Bóktan Podo Kwitüdügabi

---

† **4:13** *Galili Malu* wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea. ‡ **4:13** *Zebulun akó Naptali*, ⌊Zu pamkolpamab⌋ zitül nis namülnürri, Galilim nidi ngyaben namülnürri. § **4:16** Ini bóktanan küp módóga: *Godónbóka umul-kók pamkolpamab zidbain ta sab asi yarile.* **4:16** Aesaya 9:1-2 **4:17** Metyu 3:2 * **4:18** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp.* † **4:19** *pamkolpam bumióg*, oya küp módóga: *pamkolpam amarru Godka.* **4:23** Metyu 9:35; Mak 1:39 ‡ **4:25** *Dekapolis*, oya küp módóga Grrik bóktane: *10 basirr*, zitülkus ene bwóbdü 10 wirri basirr koralórr.

5

5:1–7:29

1 Yesu ene pamkolpamab ngoro nóma nósenóp, pododó we kasilürr, da mórran-
mórran bainürr. Oya umulbain olmal akó ngibürr pamkolpam, oya nidi mamoan
kwarilürr, oyaka we togobórr.

Bagürwóm Ia Nidipko
(Luk 6:20-23)

2 Da Yesu ibü blaman umul bain we ngarkwat bókyanórr. Wagó,
3 "Bagürwóm idipako, umul nidipako ibüka arüng babula tibiób zid bainüm,
zitülkus ibü God balngomólda Kingzan!
4 Bagürwóm idipako, nidi yón gyaurdako,
zitülkus God sab ibü zao-zao nirre!
5 Bagürwóm idipako, tibiób koke nidi ikub bagürdako,
zitülkus God ibü ne blaman kla aliónüm bóktanórr, i sab yazebrre!*
6 Bagürwóm idipako, nibiób wirri ubie dümdüm ngyabenóm Godón ilküpdü,
zitülkus wa sab ibü ubi elakóne.
7 Bagürwóm idipako, pamkolpamdó gyaur nidipako,
zitülkus God ta sab gyaur inzan yarile ibüka!
8 Bagürwóm idipako, ⌊kolkal⌋ moboküp nibióbko,
zitülkus i sab Godón eserre!
9 Bagürwóm idipako, paud nidi ódóddako,
zitülkus God ibü sab tóba olmalbóka ngibline!
10 Bagürwóm idipako, wirri müp nibiób alióndako, ⌊dümdüm tonarranme⌋,
zitülkus ibü God balngomólda Kingzan!
11 "Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü sab kle-kle nóma nyalnórre, akó yabü
wirri müp nóma alión korale, akó yabükwata obae bóktan nóma büdrrat korale,
zitülkus e kürü amkoman angundakla!
12 E bagürwóm akó barnginwóm kwarilünke, zitülkus yabü wirri darrem kwitüm
asise. Ene ka igósidi byaldóla, zitülkus ngaen yabü singül kwata, prropeta nidi
ngyabenónóp, ibü ta inzan wirri müp alión kwarilürr.

E ne Klamakla, Solt akó Zyón Klamzanakla
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "E ne klamakla, soltzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. A solt misa ne
nóma bamrüke, da ma myamem koke soltzan ino. Wa wata kolaeana. Oya
ipüdórre, amanikórre kalkuma. Oya pamkolpama wapóre ailkü ola arrgrrat-
sórrgrrat yangónórre.†
14 "E ne klamakla, zyón klamzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. Podo kwitüdü
aelórrón ne wirri basirre, wa anikürrün ta kokea.
15 Pamkolpama zyón kla nóma sentórre, i kubó alópe koke nganlorre. A i wata
yazebrre, ama kumngyindü emelórre. Ene zyóna blaman müótüdü pamkolpam kubó
olgabi zyón napórre.
16 Ene dadan ngarkwatódó, yabükagab zyóna ugó ki tam pamkolpamab obzek
kwata. Ene igósüm, i sab nósenórre e ne morroal tórrmen tulmil tómbapónane,
akó igósüm i sab yabü kwitüm Ab yagürnórre.

5:4 Aesaya 61:2 * **5:5** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Ini tüp sab idi ipüdórre, God tüóbzan yarilürr.* **5:5** Wórr Peba 37:11 **5:6** Aesaya 55:1-2 **5:8** Wórr Peba 24:3-4 **5:10** 1 Pita 3:14 **5:11** 1 Pita 4:14 **5:12** 2 Krronikol 36:16; Apostolab Tórrmen 7:52 † **5:13** Solta alo kla misan ngitanda. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: Godón pamkolpama tibiób mis nóma imrükrre, ngibürr pamkolpama sab Godón dümdüm tonarr ia nómzyetórre? **5:14** Zon 8:12; 9:5 **5:15** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 **5:16** 1 Pita 2:12

Yesu Mosesón Gida Karrkukus Byónüm Tamórr

17 “E wa igó gyagüpi tótókgu wagó, ka Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba,
ibü umulbain bóktan kolae byónüm tama. Ka ugósüm koke tama ene gida kakota
amanóm. Ka wa Godón gida, ibü amkoman küp okaka azazinüm akó tómbapónóm
tama.
18 Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Gida sab metat
kwarile karrkukus bórrangórrón, ngarkwat kókó tüp a pülpüla nóma bamrüki.
Godón ne gida-e karian ngi opora sab kokean bamrüke, ngarkwat kókó blaman klama
sab tómbapórre.
19 “Darrü pama darrpanan Godón karian gida bóktan poko sab ne nóma alkamüle
akó ngibürr kolpam umul nirre dadan kolae tónggapónóm, wa solodó yarile Godón
Kingzan Balngomóldó. Godón gida bóktan poko nótó azebda akó umul bainda
ngibürr kolpam dadan tonarr tómbapónóm, wa wirri yarile Godón Balngomóldó.
20 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, e wata barrbuno Godón Balngomóldó,
e ne Godón ubi nóma tómbapónane. E ne gida umulbain pam akó Parrisizan nóma
kwarilo, e igósidi God ne Bwób alngomólda Kingzan kokean barrbuno, zitülkus i
Godón ubi amkoman kokean tómbapóndako.

Yesu Ngürsilbóka Umul Bailürr

21 “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, ne kla nilóp mibü abalbobatal wagó,
‘Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu. Darrü olom büdülümpükü nótó emkóle,
wa sab kotódó zamngóle tóba bóktan apadóm.’
22 Ka ma akó ngibürr bóktan amseldóla: ma ngürsil nóma namulo moba
narezoretódó,‡ ma sab kotódó zamngolo. Akó ma nóma bóktono moba narezoretódó
wagó, ‘Ma susumüri-koke olomla!’ ma sab zamngolo blaman Zu ⌊balngomól
byarrmarr pamab⌋ obzek kwata. Akó ma moba narezoret igó nóma ilo, ‘Ma gonggola’,
da God marü sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ mügasile.
23 Da ma moba ⌊gyaur kla⌋ Godón akyanóm nóma kaindóla Godón ⌊altadó⌋, ⌊Godón
Gyabi Müót⌋ kugupidü, akó marü wata ugósan nóma ngambangóle igó, marü
narezoretan ngürsil asine marüka,
24 ma moba gyaur kla altan obzek kwata we amgat, da oyaka wam saul bainüm.
Ene kakóm, ma akó altadó we alkomolo moba gyaur kla Godón akyanóm.
25 “Darrü oloma nóma bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró akó marü
kotóm nóma ódódóm kainda, e kwat-kwat saul büsai baini. E ne saul koke nóma
baini, wa marü sab zazdó kena müdó. Marü ma sab zaza pug umeab tangdó
müngrine, marü tümün müótüdü angrinüm.
26 Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma sab kokean tubrruno, kókóta ma sab
moba dómdóm kari mani küp ungrino burruanóm, zazan bóktan ngarkwatódó.

Yesu Kol ó Pam Gómólankwata Umul Bain Yarilürr

27 “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó, ‘Ma kol ó pam
gómólgu.’
28 Ka ma yabü igó byaldóla, darrü pama ne kol ilküpane nóma ngazokone akó
oyaka ubi yarile, da wata wa ene kolae tonarr kuri tónggapóne tóba moboküpdü.
29 Marü tutul ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da ma irrua,
a ugó amaik mobakagab. Ma ne moba darrü büb poko nóma imruko, ene ma tai
kolae kokea. A marü dudu büb ne metat bólmyan urdü nóma amanikórre, amkoman
kolaean yarile.

5:18 Luk 16:17 **5:21** Bazeb Tonarr 20:13; Duterronomi 5:17 ‡ **5:22** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón *Metyu* peba kugupidü, ini bóktan opor solodó dayórrüna: *küp-koke pokodó.* **5:26** Luk 12:57-59 **5:27** Bazeb Tonarr 20:14; Duterronomi 5:18 **5:29** Metyu 18:9; Mak 9:47

30 Marü tutul tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül a ugó
amaik mobakagab. Ma ne moba darrü büb murr nóma imruko, ene ma tai kolae
kokea. A marü dudu büb ne metat bólmyan urdü nóma amanikórre, amkoman
kolaean yarile.

Yesu Kol Amanikbóka Umul Bain Yarilürr
(Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 "Mosesón gida bóktan poko darrü igósa wagó, 'Darrü pama ne tóba kol nóma
zumanike, wa akó kol amaik peba mórrag§ okyene.'
32 Ka ma yabü igó byaldóla, nadü pama tóba kol zumanike popa pokodó, a pam
gómólankwata koke, da wa igósidi pam gómól kol kokeo. Inzande, müóra tóba kol
zirrzotoke pam gómól kolóm bainüm. Wa ne darrü pampükü nóma umtule, wa pam
gómól warile. Akó amanikürrün kol ne pama zumige, wa kol gómól yarile.

[Arüng Alkamül-koke Bóktan] Tónggapón Iada?

33 "E ta barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr mibü abalbo-
bataldó wagó, 'Ma Lodón ngi nóma ngiliandóla moba arüng alkamül-koke bóktan
tólaelóm, ma kubó moba bóktan myamem koke singgapino.'
34 Ka ma yabü igó byaldóla, e yabiób bóktan nóma tólbael kwarilo, e darrü kla
ngilian-gu yabiób bóktan arüng akyanóm. Godón kwitüm ngyaben bwób ngilian-gu,
zitülkus ene oya kingan mórran klamse.
35 Akó ini tüp ngilian-gu, zitülkus ini tüp Godón wapór nisab ngón ngagón klama.
Akó Zerrusalem wirri basirr ngilian-gu, zitülkus kwitüm King nótóke, ene oya tóba
wirri basirra.
36 E yabiób bóktan nóma tólbael kwarilo, yabiób singül ta ngiblian-gu, zitülkus e
gaodó kokeakla darrpan órrngóen pul gabülplian ngitanóm akó pugan ngitanóm.
37 E wata igó bóktónane wagó, 'Taia' ó 'Koke', da e wata yabiób bóktan
ngarkwatódó tómbapónane. E ne ngibürr bóktan nóma amseldakla, ene wa kolaean
olomdógabi* tótókdako.

Darrem Kolae Tónggapón-gu
(Luk 6:29-30)

38 "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó, 'Darrüpa
paman ilküp nóma irrune, oya ilküp akó darrem irrurre. Akó darrüpa paman zirrgüp
nóma alkamüle, oya zirrgüp akó darrem alkamülórre.'
39 Ka ma yabü igó byaldóla, e darrem kolae tónggapón-gu! Darrü oloma ne marü
tutul kwata ngorrkob nóma mómkóle tang o-e marü büódan ngitanóm, akó dakla
ngorrkob emtya amkalóm.
40 Darrü oloma ne marü kotóm nóma ódóddase moba sod mórrkenyórrüm, da
marü tumum mórrkenyórr† ta ki ipa!
41 Marü gazirr pama ne arüng-arüng nóma mile tóba alóp ódódóm darrpan kan,
ma ma barrkyanan kan ugó idó.
42 Marü ne darrü oloma darrü klamóm nóma mato-e, ma oya ekya. Akó darrü
pama ne marükagab darrü kla bupso apadóm nóma kainda, ma angón-gu ene pam
akyanóm.

5:30 Metyu 18:8; Mak 9:43 § **5:31** *kol amaik peba mórrag*: Zu pamkolpamab darrü gida bóktan poko asi yarilürr, pama ne kolóm ubi koke nóma yarile, wa kol amaik peba mórrag wialóme, da kol okyene. Ene kolan igó peba, oya dümdüma darrü müór apadóm. **5:31** Duterronomi 24:1-4; Metyu 19:7; Mak 10:4 **5:32** Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18; 1 Korrint 7:10-11 **5:33** Lebitikus 19:12; Bótang Peba 30:2; Duterronomi 23:21 **5:34** Zeims 5:12; Aesaya 66:1; Metyu 23:22 **5:35** Aesaya 66:1; Wórr Peba 48:2 * **5:37** *kolaean olom* wa satanibóka apónda. **5:38** Bazeb Tonarr 21:24; Lebitikus 24:20; Duterronomi 19:21 † **5:40** *tumum mórrkenyórr*: Pamkolpama ene tonarr tibiób kokrrap tumum mórrkenyórr basirrüm bamel koralórr utüm.

Yabü [Moboküpdü Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan nilóp wagó, ‘Marü
moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome‡ asi ki yarilün, a marü gódam-koke
nótóke, ma oya alzizi amanik!’
44 Ka ma yabü igó byaldóla, yabü moboküpdü ubi ta ibüka asi ki koralón, yabü
gómdamal-koke nidipko. Akó e tóre koralo ibünkü, yabü wirri müp nidi alióndako.
45 Inzan poko tómbapónde, e sab igósidi oya olmalóm bainane, yabü kwitüm
Ab nótókse. Abüs zyón wató zirrapónda kolae pamkolpamdó akó morroal
pamkolpamdó darrpan tonarre. Akó ngup ta wató zirrapónda, dümdüm ngyaben
pam akó dümdüm-koke ngyaben pam, ibüka.
46 Yabü ne moboküpdü ubi wata ibüka nóma korale, moboküpdü ubi nibióbe
yabükamóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus módóga, blaman
pamkolpama inzan kaindako! [Taks mani dakabain pam] ibü moboküpdü ubi ta
ibükamako, moboküpdü ubi nibióbe ibükamóm!
47 E ne wata yabióban zonaretal morroal ngürr nóma akyandakla, ene wa müp kla
ta kokea! Godónbóka umul-kók nidipko, i ta inzan kaindako!
48 Yabü moboküpdü ubi blaman pamkolpamdó asi ki koralón, da e wata igósidi
[dudu kómal] koralo yabiób Abzan, kwitüm nótókse.

6

Elklaza-koke Pamkolpam Gail Iada?

1 “E yabiób kwitüm Abankwata gyaur tórrmen tulmil* panzedó tómbapón-gu,
pamkolpama asenóm. E ne ini tórrmen tulmil pamkolpamab obzek kwata nóma
tómbapónórre, yabiób ngi kwit amelóm, yabü sab kwitüm Aba darrem koke nülirre.
2 “Ene pokodó, ma elklaza-koke pam ngibürr kla nóma nülinünümo, ma wa wórr
bóngyalpükü panzedó alión-gu pamkolpama asenóm, zitülkus taepurrane bóktan
pama inzan kaindako yabü kwóbbazen müótüdü akó wirri kwatódó wagó, kolpama
ia nagürnórre. Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibüzan agürdako,
ibü darrem módóga. God ibü sab darrem kokean nülirre!
3 A ma elklaza-koke pam nóma tangamtindóla, ma igó tónggapóna, marü
minggüpanan gódama ta kokean umul baine.
4 Ene wata marükama. A marü Aba asenda, ma ne kla tómbapóndóla piküpan.
Sab marü darrem kla wató mókyene.

Tóreankwata Umulbain Bóktan
(Luk 11:2-4)

5 “E tóre nóma akodakla, e taepurrane bóktan pamzan bain-gu. Ibü igósa,
kubó pamkolpamab obzek kwata bórrónge tórem, kwóbbazen müótüdü akó wirri
kwatódó wagó, ‘Kibü kolpama ia tóserre!’ Ibü ene wirri ubi pokoa. Ka yabü
amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibü blaman darrem kla kuri nülinóp; darrü
myamem babula! 6 A ma tóre akom nóma, moba müótüdü bangrina, mamtae
murrausa, da tóre moba Abdó ugón ekoa, asen-koke nótóke. Marü Aba asenda, ma
ne kla tómbapóndóla piküpan. Sab marü darrem kla wató mókyene.
7 “E nóma tóre bakonane, abün-abün küp-koke bóktan opor ngiblian-gu,
Godónbóka umul-kók pamkolpamazan kaindako. Ibü gyagüpitótók igósa wa, ibü
goda ta arrkrruda, zitülkus ibü tóre kokrrapako.

---

‡ **5:43** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amrrandóla. **5:43** Lebitikus 19:18 **5:48** Lebitikus 19:2; Duterronomi 18:13 * **6:1** *Abankwata gyaur tórrmen tulmil* módógako: elklaza-koke pamkolpam gail, tóre, akó alo bütók. **6:1** Metyu 23:5

8 E ibüzan bain-gu. Yabü babul ne klame, Aba ngaen-gógópan umul bainda, e ne
klamóm atom kaindakla.
9 Da e ta tóre inzan bakonane:
“Kibü Ab, kwitüm nótókla,
marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki ⌊ótók⌋ kwarilün.
10 Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam,
marü ubia ki tómbapó, ini tüpdü kwitümzanse.
11 Kibü ini ngürran alo kla tilinünüm.
12 Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,
ki ngibürr kolpamab kolae tonarrzan barrgondakla.
13 Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm,
a ma kibü kolaean olomdógabi tódlóngnóm.†
14 “E ne ibü kolae tonarr nóma norrgonane, yabüka kolae tonarr nidi
tómbapóndako, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr norrgorre.
15 A e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi
yabü kolae tonarr koke norrgorre.

Alo Bütókankwata Umulbain Bóktan

16 “Gyaur obzek bain-gu, e alo nóma bütókane, taepurrane bóktan pamazan
kaindako. I tibiób obzeksyók gyaur obzek byóndako wagó, ‘Kubó pamkolpama kibü
ia tómzyetórre wa, “I alo kuri bütókrre.” ’ Ka yabü amkoman poko byaldóla:
pamkolpama ibü blaman darrem kla kuri nülinóp; darrü myamem babula!
17 A ma alo nóma bütóko, moba singül oele bóngango-o akó moba obzek bagulo,
ma bobarrzan kaindóla.
18 Marü kubó koke ia mómzyetórre wa, ma alo kuri bütóka - wata marü asen-koke
Ab nótóke, wató umul baine. Marü Aba asenda, ma ne kla tónggapóndóla piküpan.
Sab marü darrem wató mókyene.

Ini Tüpan akó Kwitan Mórrelwóm
(Luk 12:33-34)

19 “E tüpan mórrelwóm yabióbkü ini tüpdü kari arrólóm kwób asugu. Pu akó saka
sab aini kolae nirre akó gómól pama müót amkerre gómól-gómól azebóm.
20 A e wa yabióbkü mórrel kwitüm ugó kwób isuam. Pu akó saka ola kokean kolae
nirre akó gómól pama müót kokean amkerre gómól-gómól azebóm.
21 Zitülkus módóga, marü mórrel nólamase, marü moboküp wa ta ola yarile.

Ilküp Büban Zyón Klama
(Luk 11:34-36)

22 “Ilküp büban zyón klama. Marü ilküp nis ne ziz nóma namüli, marü dudu büb
ugón wirri zyóndüma.‡
23 A marü ilküp nis ne kolae nóma namüli, marü büb ugón tümündüma. Marü
bübdü zyón kla ne tümündü nómade, ugón marü dudu büb kari tümündü ta kokea!

God a Marü Elklaza
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 “Darrü olom gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa kubó darrü alzizi
amaike, ó oya ⌊moboküpdü ubi⌋ darrüdü yarile. Wa kubó darrüpdü minggüpanan
yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile. E gaodó kokeakla dakla Godón akó mani
ótókóm darrpan tonarrdó.

---

† **6:13** *“Da Kingzan Balngomól, arüng, akó ⌊wirri kómal zyón⌋ marükamako, metat. ⌊Amen⌋.”* Darrpan-darrpan Godón Bukdü, ini bóktan opor asiko (King Zeims akó Kiwai Tarena Buka). Barre Godón Bukdü ma babulako.
6:15 Mak 11:25-26 **6:19** Zeims 5:2-3 ‡ **6:22** Aprrapórr Yesu alap-alap moboküpbóka apónda. Pama ne kwitüm mórrelwóm amkün nóma yarile, wa gail pam yarile. Wa igósidi zyóndü ngyaben yarile. Oya ilküküp inzanamli, wamaka ziza.

25 “Ini zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, e yabiób arrólankwata gyakolaegu igó,
‘Ia ka laró elo-o ó enono?’ Akó e yabiób bübankwata gyakolaegu igó, ‘Ia ka laró
mórrkenyórr bateno?’ Da ia alo wirriana arróldógabi? Koke! Ó mórrkenyórr ia
wirriana bübdügabi? Koke!
26 Póyae ngabkónam kwitüdü arrmuldi. I küp koke aritódako, ó alo kokean
abüldako kwób asum gyagu müótüdü. A ibü ma yabü kwitüm Aba ngabyónda.
Póyae ia amkoman wirriana yabükagab? Koke! Yabü ta kwitüm Aba ngabyónda.
27 Darrü yabükagab gyakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma tóba ngyaben
arratóm darrpan abüs küpüm? Koke!
28 “Akó e mórrkenyórrankwata iade gyakolaedakla? E gyagüpi amónam,
molpokodó kubóla ia dódórr baindako. I kokean zagetódako, akó tibiób mórrkenyórr
ta koke barrgüpdako.
29 A ka yabü igó byaldóla, king Solomon abün arrbirrün elklaza pam enan yarilürr,
a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul kwarilürr ene pulzan.
30 God ene nurr twal inzan nóma püti bainda, errkya ne klamko, sab ama urdü
amarrón kwarile, da ia wa ma yabü koke püti nirre? Ó! Wa ta sab yabü morroal püti
nirre! E kari-karibóka amkoman bangun pamkolpamakla!
31 “Da e igósidi gyakolaegu igó, ‘Mi kubó laró elorre? Mi kubó laró enórre? Mi ia
laró mórrkenyórr bamerre?’
32 Zitülkus módóga, ene Godónbóka umul-kók nidipko ene inzan gyakolaedako ini
elklaza azebóm. Yabü kwitüm Ab ama umula, e blaman ne klamómakla.
33 A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Balngomóldó kwarile,
akó wa yabükagabi ene ⌊dümdüm tonarróma⌋. Da wa sab blaman ini ne elklazako
enta igósidi yabü nülirre.
34 Da e igósidi gyakolaegu sab ngürrüm. Ene ngürran go tóba müpko. Darrü
morroal babula, kolae akó agasilüm, darrpan-darrpan ngürra ne müp amarruda.

7

Kolpam Zaz Bain-gu
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 “Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósüm yabü ta God sab koke zaz nirre.
2 Zitülkus módóga, God ta sab yabü dadanzan zaz nirre, e ngibürr pamkolpamzan
zaz baindakla. Ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra
mütanirre.
3 Ia ma moba zonaretan ilküpdü püip iade ngakandóla? A marü moba ilküpdü ne
nugup poko-e, ma wa koke iade asendóla?
4 Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bóktono wagó, ‘Ka kya marü ilküpdü we
püip urruanón,’ marü ilküpdü ne nugup poko nómade?
5 Ma taepurrane bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba ilküpdü ne nugup poko
ugó irrua, da ma sab igósidi tai eseno püip arruanóm moba zonaretan ilküpdügab.
6 “Godón gyabi elklaza e nurr ume koke nülinane. I yabü sab syórr angónóm kena
tübyalüngnüm. E yabiób wirri mani kla ta kyamülab obzek kwata koke amónane. I
sab tibiób wapóre ola kena nyólnüm.*

Yesu Godka Tóreankwata Umul Nyónónóp
(Luk 11:9-13)

7 “Yatolam Godón, da yabü sab nókyerre. Yamkülam, da e sab esenane. Mamtae
alkólam, da God sab yabünkü tapakue.

6:29 1 King 10:4-7; 2 Krronikol 9:3-6 **7:2** Mak 4:24 * **7:6** Yesu alap-alap igó poko bóktanórr wagó, “E Godón Morroal Bóktan ibüka koke amgolane, ene bóktan arrkrrum akó tórrmendó angrinüm ubi-koke nidipako.”

8 Zitülkus módóga, nótó nóma yatole, sab ipüde. Nótó nóma yamküle, sab esene.
Mamtae nótó nóma alkóle, God sab tapakue oyankü.
9 Ia yabü aodó igó pam asine, tóba oloma ne alom nóma bato-e, ia kubó ingülküp
ekyene?
10 Ó wa ne wapim nóma bato-e, ia wa kubó büdülngal ekyene? Koke!
11 Enana e kolae tonarr pamakla, e ma umulakla yabiób olmal morroal elklaza gail.
Da amkoman, yabü kwitüm Aba sab igósidi ibü abün morroal elklaza gail yarile, oya
nidi atodako.
12 "E iazan ubi baindakla, pamkolpama yabü ne tonarr ngarkwatódó bangón
kwarile, e ta ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón kwarilo. Mosesón Gida Buk akó
Prropetab Peba, ibü darrpan küp wata módóga.

Yesu Nis Kwatbóka Umul Bain Yarilürr
(Luk 13:24)

13 "E suran mamtaeana barrbü, ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ tótókóm, zitülkus ⌊metat
bólmyan urdü⌋ tótókóm, mamtae wirri taptapase. Kwat ta popadanase ola tótókóm.
Abün pamkolpama barrbündasko ene mamtaedóma.
14 Ngarkwat-koke arróldó tótókóm, mamtae suranato, akó ne kwata tótókdase ola,
kari müp kokease. Wata aüdana kuri eserre.

Obae Prropet
(Luk 6:43-44)

15 "E umul-umul kwarilün obae prropetódógab. Yabüka nóma togobe, tumum
ngakande, wamaka amkoman ⌊sipako⌋: ibü bóktan tulmil wata morroalako. A ibü
auma büb kugupidü büdül tarüka, wamaka amkoman nurr umea,† ibü ilklió bülión
kari kokea.
16 E sab ibü tibiób tórrmen tulmildügabi nómzyetane, e nugup tibiób
ngórrdügabizan bómzyatódakla. Tórez-tórez syepor zidüdügabi, pama ⌊grreip⌋
ngórr koke alküle. Tangel opopordógabi pamkolpama ⌊pig⌋ ngórr koke alküle.
17 Da módóga: morroal nugupa wata morroal küp bapónda. Kolae nugupa wata
kolae küp bapónda.
18 Morroal nugup gaodó kokea kolae küp bapónóm. Kolae nugup ta gaodó kokea
morroal küp bapónóm.
19 Morroal küp koke ne nugupa bapóndako, ibü singgalgórre da urdü yamserre.
20 Da ene inzana, e sab ene pam tibiób tórrmen tulmildügabi nómzyetane.

Ka Marübóka Umul-kókla
(Luk 13:25-27)

21 "Ngibürra kürü nidi karrasirrdako wagó, '⌊Lod⌋, Lod!' sab Godón Kingzan
Balngomóldó koke barrbüne. Wata sab idi barrbüne, kürü kwitüm Aban ubi nidi
tómbapóndako.
22 Ene Godón Kot Ngürr sab nóma semrróne, abün pamkolpama sab ugón kürüka
bóktanórre wagó, 'Lod! Lod! Gyaurka, ki ta marü ngidü Godón bóktan büdrrat
kwarilnürrü, akó ki ta kolae samu pamkolpamdógab aman kwarilnürrü, akó ki ta
aüd ⌊arüng tonarr⌋ koke tómbapónónóp!'
23 Da ka sab ibü igó nilnünümo igó, 'Ka yabübóka umul-kókanla! Kürükagabi ugó
ogob, e güblang-koke kolaean tonarr tómbapón pamkolpamakla!'

Müót Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan
(Luk 6:47-49)

7:12 Luk 6:31 † **7:15** *nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolves. Wolf* wa wirri nurr umea. **7:23** Wórr Peba 6:8

24 “Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda akó tórrmendó angrinda, wa ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ pamzana, tóba müót ingülküpdü nótó elórr.
25 Ngupa timilülürr, tobarr naea blaman byamróklórr, akó wóra wirribóka
sibsolürr. Müot enan selkalnóp, da kokean tupürr, zitülkus wa ingülküpdü
alangórrón yarilürr.
26 “Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda, da ama tórrmendó koke angrinda, wa
gonggo pamzana, tóba müót popa nóresdó nótó elórr.
27 Ngupa timilülürr, tobarr naea blaman byamróklórr, akó wóra wirribóka
sibsolürr. Ene müót selkalnóp, da we tupürr. Da amkoman kolae aup tupürr!”
28 Yesun blaman ene bóktana nóma blakónórr, pamkolpamab ngoroa gübarirr
aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp,
29 zitülkus wa ne balngomól arüngi umul bain yarilürr, wa Mosesón gida umulbain
pam nórrgrrótóp.

8

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Yesu pododógabi nóma tübinürr, wirri pamkolpamab ngoroa oyaka zutalórr.
2 Da módóga, Yesuka darrü soso azid pama we tamórr. Ene azid pama wakósingül
we nülkamülürr Yesun obzek kwata, da wa we bóktanórr wagó, “Lod, ka umulóla,
marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü ⌊tóman⌋ arrgonóm Godón
ilküpdü.”*
3 Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr
wagó, “Kürü ubia! Tómana ki barrgo!” Dümdüman ene pama we dólóng bainürr
ene soso azidüdügab.
4 Da Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Tai turrkrru! Ma darrü olom azazilgu! A
ma wam ⌊prristdü⌋, moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Yabü
ne ngaen Moses ne gida bóktan poko nókyenóp, da ene ⌊gyaur kla⌋ kubó ⌊Godón
Gyabi Müótüdü⌋ idódke prrista ola urdü agasilüm marü tóman barrgonóm Godón
ilküpdü. Ene igósüm, pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da
marü tómana kuri barrgone Godón ilküpdü.”

Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman ⌊Leba Zaget Olom⌋ Dólóng Yónürr
(Luk 7:1-10)

5 Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü nóma bangrinürr, Rrom gazirr pamab kopo
ngakan wirri pama† Yesuka we tamórr, da oya we yatorr tangbamtinüm.
6 Wagó, “Lod, kürü leba zaget olom müótüdü utase. Oya bübdü bidal azidase akó
tüób karibóka-koke azid aengdase.”
7 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Ka kubó wamo oya dólóng ainüm.”
8 Ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pama oyaka bóktan we yalkomólórr wagó,
“Lod, ma amkoman wirrila kürükagab; ka ngarkwatódó kokela marüka, ma kürü
müótüdü koke tübangrino. Ma wata tae opore bókta, da kürü leba zaget oloma
kubó dólóng baine.
9 Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitülkus ka küób igó olomla,
ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi
zagetódako. Ka kubó darrü igó nóma ilo igó, ‘Wam!’ wa kubó wame. Akó darrü igó

7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:2** *tóman arrgonóm Godón ilküpdü*: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm. **8:4** Lebitikus 14:1-32 † **8:5** *Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama* 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *centurion.*

nóma ilo igó, ‘Tam!’ wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom igó nóma ilo igó, ‘Ene kla tólael!’ wa kubó tólaele. Enta inzana, azida marü bóktan kuri arrkrrue!”
10 Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr. Wa we bóktanórr ibüka, oya nidi mamoanónóp, wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka darrü inzan pam koke kuri seserró, kürü amkoman wirri arüngi nótó angunda, Isrraelóm ta kokean!‡
11 Ka yabü igó poko byaldóla, abün Zu pamkolpam-koke nidipako, sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: abüsa nólgabi banikda akó abüsa nóla bótaodase. I sab nólgópe banomólórre tibiób mórran pokodó ene garrirrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü, mibü wirri abalbobatalpükü Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob.
12 Zu pamkolpam, Godón Balngomóldó nidi ki kwarile, ibü sab tümün kwatódó amóne. I sab ola yón akó zirrgüp bótak korale.”
13 Yesu ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pamdó we bóktanórr wagó, “Ugó wam müótüdü. Marü leba zaget olom ka kuri dólóng ina, mazan amkoman kanguna!”
Ene tonarr, ene azid oloma dólóng we bainürr.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Yesu Pitan müótüdü nóma bangrinürr, da Pitan mónang we osenórr. Wa güb azid warilürr, nyórrdü utürrün.
15 Yesu oya tang we wamurrürr, oya ene azida wata we zumgatórr. Wa we bupadórr, da oya alo kla we ngóyónürr.
16 Ene simaman, pamkolpama kolae samupükü kolpam Yesuka we tübarrmülürr. Yesu kolae samu bóktanane we amalórr. Wa ta azid kolpam blaman we dólóng nyónónóp.
17 Yesu ene tonarr igósidi tólbael yarilürr Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
“Mibü blaman azid wa tüób bamselórr
akó wa azid aengórr mibü pabodó.”

Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamoanóm
(Luk 9:57-62)

18 Yesun pamkolpamab ngoroa kal-kal yangónóp, da ibü nóma nósenóp, wa tóba umulbain olmal we nilóp usakü Galili Malu dakla dorrodó baurrüm.
19 Darrü Mosesón gida umulbain pama Yesuka ugón tamórr, da oyaka we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ka sab marüka akyalo, enana ma nega wamlo.”
20 Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, “Poksab§ tibiób ngyaben kugupi asiko akó kwitüm póyaeab müótako. A kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, darrü ut bwób babula, ka kólba singül ne ingrino ngón ngagónóm.”
21 Darrü Yesun umulbain oloma Yesuka we bóktanórr wagó, “Lod, ma kürü ngaengógópan ok kyó basirrdü alkomólóm kólba ab gapókdó angrinüm. Ene kakóm, ka marüka ugón tókyeno.”
22 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Tókya kürüka. Büdül nidipako tibiób büdül ki balüngnüm.”*

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

---

‡ **8:10** Isrrael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngiblian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdógab. **8:11** Luk 13:29 **8:12** Metyu 22:13; 25:30; Luk 13:28 **8:17** Aesaya 53:4 § **8:20** *poks* nurr umezan klama. Mórrke-mórrke módóga: *fox.* * **8:22** Ini bóktanan küp módóga: *Samuan ngarkwatódó büdül nidipako ki balüngam büban ngarkwatódó nidi nurrbarinóp.*

23 Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü we kasilürr, da i we ogoblórr.
24 Küp amkón babul, wirri arüng wóra we tubsorr Galili Maludü. Goblola but karipoko isurrunópma. Yesu wa ugón ut yarilürr.
25 Oya umulbain olmala we ogobórr Yesuka, irsümülóp, da we bóktónóp wagó, “Lod, mibü zid tinünüm! Mi brariakla!”
26 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E gum iadeakla? Yabü amkoman bangun wata karia kürüka!” Yesu bupadórr, da wór akó goblol we nagóp wagó, “Piküp bainam!” Da malua we amkónórr.
27 Ene butüdü pama gübarirr aengóp. Da i we bóktónóp wagó, “Ini wa ia oloma? Wór akó malua ta oya bóktan arrkrrudamli!”

Yesu Kolae Samupükü Pam Nis Dólóng Nyónürr
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Yesu tóba umulbain olmalpükü Gadarra wirri basirr pamkolpamab bwóbdü† abzilürr, malu dakla dorro. Nis pam nisa Yesun we semrrarri. Ibü büb kugupidü kolae samu koralórr. Ene pam nisa gapók balüng bwóbdügabi turrürri. I kari gum angón pam nis ta koke namülnürri akó pamkolpama ta ene kwatana koke igósidi agóltagól kwarilürr.
29 Da módóga, ene pam nisa we taegwarr apórri Yesuka wagó, “Marü ubi ia larógóma kibüka, Godón Olom? Ia ma kibü wirri azid akyanóm tama? Kibü ngürr go küsila!”
30 Ibükagab barrkyanan kan yarilürr, wirri tang kyamül yabüla we ololórr.
31 Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, “Ma ne kibü nóma semono ini pam nisdügab, da kibü kubó ene kyamül yabülab büb kugupidü zirrtapónónómke.”
32 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ugó ogob!” Da ene kolae samua ene pam nis we nümgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Da módóga, ene kyamül yabüla buso-buso we tübabinürr buruburuana, mengrempükü ama Galili Maludü we bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülümpükü.
33 Ene kyamül ngabkan pama we busuóp ama Gadarra wirri basirrdü. I pamkolpam umul-umulan ngintinóp blaman ne tonarra tólbaelórr kyamüldü akó kolae samupükü pam nis nidi namülnürri.
34 Da módóga, blaman ene wirri basirran pamkolpama Yesun asenóm togobórr. I oya nóma esenóp, da i oya arüngi we yatop tibiób bwób amgatóm.

9

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 Yesu butüdü kasilürr, ama malu dakla dorrodó we banikürr tóbanan wirri basirrdü.*
2 Da módóga, Yesuka darrü büb bidal pam we sidüdóp, nyórrdü utürrün. Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Kürü olom, ma arüng ipa! Ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma!”
3 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama tibióbbóka wagó, “Ini pama Godón pabo apadóm kainda!”
4 Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E wa inzan kolaean poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób moboküpdü?
5 Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm? Ia, ‘Marü kolae tonarr barrgorrónako,’ ta ia, ‘Bupa, da ma agólóm bai?’

---

† **8:28** *Gadarra bwób* Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr.
* **9:1** *tóbanan wirri basirr* Kaperrna-um yarilürr.

6 Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, Pamkolpamab Oloman
balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm." Da wa ene büb bidal
pamdó bóktanórr wagó, "Ugó bupa, moba nyórr ipa, da ugó wam moba müót
basirrdü."†
7 Ene pama bupadórr, da tóba müót basirrdü we wamórr.
8 Pamkolpamab ngoroa nóma esenóp, ibü guma sazebórr, da Godón we yagürnóp,
zitülkus wa ne balngomól arüng sekyanórr pamakan.

Yesu Metyun Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Yesu ene poko we amgatórr. Wazan wamlórr, wa ⌊taks mani dakabain pam⌋ we
esenórr, ngi Metyu, tóba kari zaget müótüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, "Yao,
ma kürüka tókya!"
Metyu we bupadórr, oyaka we akyanórr.‡
10 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Metyun müótüdü nóma alo yarilürr,
abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpama we togobórr, inkü alom ene
tógaldó.
11 Ngibürr Parrisia ene poko nóma esenóp, da i Yesun umulbain olmal nümtinóp
wagó, "Yabü umulbain pama iade aloda taks mani dakabain pam akó kolae tonarr
kolpampükü?"
12 Yesu ibü nurrkrruóp, da bóktanórr ibüka wagó, "Azid-koke kolpam nidipako, i
dokta koke amkündako, wata azid nidipko.
13 Da ugó ogob amkünüm ini Godón bóktanan küp ia laróga: 'Kürü ubi inzanóma,
e wata ⌊urdü amsel lar⌋ koke simarruane, a e ta gyaur kwarilo pamkolpamdó.' Ka ini
pokodó dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm koke tamórró, a ka kolae tonarr
pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab."

Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Darrü tonarr, Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman umulbain olmala Yesun amtinüm
togobórr wagó, "Parrisia akó kidi, alo bobarr iade bütókdakla, a marü umulbain
olmala ma alo koke bütókdako?"
15 Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, "Yabü gyagüpitótók iada,
pamkolpama kol amióg tóredó ia kubó gyaur-gyaur bobrrale, kol amióg pam§ ibüka
nómade? Koke! A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam ibükagabi nóma
sipüdrre. Da i sab alo ugón bütókrre.
16 "Darrü oloma küsil mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep mórrkenyórrdü tae
murrausüm, zitülkus ene küsil mórrkenyórr pokoa nóma korrom baine, ene ngaep
mórrkenyórr sab amurrute da batürre, ama tai wirri tae ine.
17 Küsil waen koke errngómórre ngaep lar sopae beledó, zitülkus ene sopae belea
kubó bamkene. Waena kubó bókóne akó ene lar sopae belea kolae baine. Igósidi,
küsil waen wata küsil lar sopae beledó errngómórre.* Nizan igósidi morroal pokodó
namüli."†

---

† **9:6** Godka popadana kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm. ‡ **9:9** Metyu ini peba wialómórr. **9:11** Luk 15:1-2 **9:13** Metyu 12:7; Oseya 6:6 § **9:15** *kol amióg pam* wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. * **9:17** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggrratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggrratóm. † **9:17** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

Yesu Ngul Olom akó Kol Dólóng Nyónürr
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Yesu ibüka nóma bóktan yarilürr, da módóga, darrü ⌊Zu pamkolpamab
kwóbbazen müót⌋ ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka. Wa tóba wakósingül we
nülkamülürr oya obzek kwata. Yesunbóka wagó, “Kürü ngul oloma wata errkyadan
kuri nurrótóke. Gyaurka, kya tam moba tang oyaka amngyelóm. Igósidi wa kubó
arróldó tolkomóle.”
19 Da Yesu bupadórr, ene paman solkwat we akyanórr. Oyaka umulbain olmala ta
zutalórr.
20-21 I nóma ogoblórr kwat-kwat, da módóga, darrü kola Yesun kakota we katókórr,
da oya tumum mórrkenyórr zarr we yamurrürr. Ene kola óe bókan azid balmil
warilürr 12 pailüm. Wa tóba gyagüpdü bóktan warilürr wagó, “Ka ne kubó wata
oya tumum mórrkenyórr nóma yamurro, ka kubó dólóng baino.”
22 Yesu tóba kakota byalüngürr, da ene kol we osenórr. Oyabóka wagó, “Ma arüng
ipa, kürü olom! Marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine.” Wata ugósan
ene kola we dólóng bainürr.
23 Yesu ene Zu pamkolpamab kwóbbazen müót ngakan paman müótüdü nóma
bangrinürr, wa tatarror bapul pam nósenóp, akó ene pamkolpamab ngoro, yón
gyaure popa nidi bódean kwarilürr.
24 Yesu ene pamkolpambóka wagó, “E blamana algabi ugó baus, zitülkus ini kari
ngul olom go büdül kokeo, a wa go uto.” Ene pamkolpama ma Yesun ngüóng
angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman büdülano.
25 Yesu ene pamkolpamab ngoro nóma zirrnapónóp pulkaka, wa we bangrinürr
ngul olom ne pokodó warilürr. Wa oya tangdó omoanórr, da we bupadórr.
26 Ne pokoa tómbapónórr, pamkolpama ene bóktan we ayonóp blaman ene bwób
órdó ne basirr koralórr.

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Nis Dólóng Nyónürr

27 Yesu ene poko we amgatórr. Wa enezan wamlórr, kwat-kwat, nis ilküp
murrbausürrün pam nisa oya solkwat we akyan namülnürri, da i oyaka we górrgarri
wagó, “⌊Deibidün Olom⌋, kibü gyaur tóse!”
28 Yesu müótüdü nóma bangrinürr, ene pam nisa ta bangrirri, da oyaka we turrürri.
Yesu ibübóka wagó, “E ia kürü amkoman angundamli igó, kürü ene arüng asine yabü
dólóng ainüm?”

I bóktan yalkomórri wagó, “Ó, Lod! Ki marü amkoman angundamli.”
29 Yesu ibü ilküp nyamurrürr da ibübóka wagó, “E kürüzan amkoman angundamli,
ini tonarra wata amkoman ki tómbapó yabüka!”
30 Ibü nizanab ilküpa we tomgolóp. Yesu ibü wirri arüng bóktan we nókyanórr
wagó, “E kubó darrü pam azazilgu!”
31 A i ene poko nóma amgatrri, i Yesunkwata ene bóktan we büdrratkü aurrnürri
blaman basirr-basirrdüma ene bwób órdó.

Yesu Bóktan-Koke Pam Dólóng Yónürr

32 Ene pam nisazan amgatnórri, da módóga, ngibürr kolpama Yesuka pam ugón
sidüdóp. Wa koke bóktan yarilürr, zitülkus oya büb kugupidü kolae samu asi
yarilürr.
33 Yesu kolae samu nóma amanikürr, ene pama bóktan we ngarkwat bókyanórr.
Pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp. I tibióbka bóktanónóp wagó, “Mi ngaen ta
inzan kla kokean esenóp ae Isrraelóm!”
34 A Parrisia ma tibióbka igó bóktanónóp wagó, “Satani, kolae samuab singüldü
pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm.”

9:34 Metyu 10:25; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

Yesu Pamkolpamab Gyaur Yarilürr

35 Yesu blaman ene bwóbdüma wamlórr, wirri akó kari basirrdüma, Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü Godón Kingzan Balngomólankwata. Wa pamkolpam dólóng nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdügab.
36 Wa pamkolpamab ngoro nóma nósenóp, ibüka kari gyaur koke yarilürr, zitülkus i kari müpdü ta koke koralórr, akó darrü tangbamtin koke esenóp. I ⌊sipzan⌋ koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób koralórr.
37 Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Abül ta kari kokea, a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla abülüm.‡
38 We ngarkwatódó, e Lodka tóre kwarilün, abül zitülkus olom nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam zirrbapónóm alo kla abülüm.”

10

Yesun Tóba 12 ⌊Apostol⌋ Irrbünürr
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Yesu tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü balngomól arüng nókyenóp kolae samu amanóm ó pamkolpam dólóng byónüm blaman tibiób wirri a kari azidüdügab.
2 Ene 12 apostolab ngi módógako: ngaen-gógópan Saemon (akó ngiliarrón Pita), solkwat oya narezoret Endrru, Zeims akó oya zoret Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri,
3 Pilip, Barrtolomyu, Tomas, Metyu, taks mani dakabain pam nótó yarilürr, akó darrü Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, Tadeius,
4 akó darrü Saemon, ngaen Zilot* pam nótó yarilürr, dómdóm ma Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

Yesun Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnapónóp
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Yesu tóba ini 12 umulbain olmal solkwat zirrnapónóp zagetóm. Ngaen-gógópan wa ikik bókrran yarilürr tibiób zagetankwata wagó, “Zu-koke nidipako, e ibü bwób órdóbóna tótókgu. Akó ⌊Samarria⌋ pamkolpamab wirri basirrdü ta inzan.
6 A e wata sab Isrrael Müótüdü pamkolpamdó ogobke, zitülkus i Godón bamrükürrün ⌊sipako⌋.
7 E sab ola nóma ogobo, da ini bóktan amgolamke magó, ‘Godón Balngomóla minggüpanandó kuri tame!’
8 Azid pamkolpam dólóng nyólamke, ursilünke büdül pamkolpam, kolae sopae azid nidi balmildako dólóng nyólamke, akó kolae samu zomalónke. E ini arüng popa yazebane, darrem babul; e ta popa inzan gail kwarilo.
9 E ⌊gold⌋, ⌊silba⌋, akó kopa mani amarrugu yabiób pam alópdó.
10 Akó ngibürr kla amarrugu yabiób agóltagólde: angasangap angón alóp, ngibürr mórrkenyórr, ngibürr wapórdó bamel kla, akó tupuru. Zitülkus módóga, zaget paman dümdüm asine tóba alo kla azebóm ibükagab, nibiób tangbamtinda.

9:35 Metyu 4:23; Mak 1:39; Luk 4:44 **9:36** Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krronikol 18:16; Izikiel 34:5; Mak 6:34 ‡ **9:37** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Abün tómbapórrónako kürü amkoman angunüm, a abün zaget kolpam kokeako ibü Godka amarrum.* **9:38** Luk 10:2 * **10:4** *Zilot* ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pam igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma *Patrriot.* **10:7** Luk 10:4-12 **10:10** 1 Korrint 9:14; 1 Timoti 5:18

11 “E wirri basirrdü ó kari basirrdü nóma barrbuno, basirr kolpam nümtinamke
morroal tonarr olom nótóke. E wata oyaka bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane.
12 E müótüdü nóma barrbuno, da bóktónamke magó, ‘Paud asi ki yarilün ini
müótüdü!’
13 Ene müót kolpama yabü ne morroal nóma nóserre, ene paud wata ibüka ki
yarilün. A i yabü ne morroal koke nóma nóserre, ene pauda yabüka ki tolkomól.
14 Müótüdü pamkolpam ó basirr pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke nóma
yazebrre akó yabü bóktan koke nóma arrkrru kwarile, ene basirr amgütamke,
wapórdó buru we bainamke.
15 Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kot Ngürrdü, wa sab Sodom akó
Gomorra† wirri basirr pamkolpam [kolaean darrem] nókyerre. A wa ma ini basirr
pamkolpam tai wirrian kolaean darrem nókyerre.

Godón Pamkolpam Sab Akrranóm Nangónórre
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 “E tübarrkrru! Ka yabü zirrbapóndóla arüng-koke sipzan wirri nurr ume‡
ngorodó. E umul-umul ngyaben kwarilo gwarzan.§ Akó e ta nurre póyaezan kwarilo:
wa kolae tonarr koke tómbapónda.
17 E umul-umul kwarilünke pamab gum. I yabü sab wirri pamab tangdó urrbule
kotóm. I yabü sab karrkukus sye-i ola nyólnórre tibiób kwóbbazen müótüdü.
18 Kürübókamde i sab yabü imarrunórre gabena akó king, ibü obzek kwata,
kürükwata Morroal Bóktan amgolóm ibüka akó Zu-koke nidipako.
19 I sab yabü wirri pamab tangdó nóma urrbule kotóm, e gyakolaegu e sab iazan
bóktónane akó e sab ia poko bóktónane. Zitülkus módóga, ene tonarrdó Godón
Samua yabü bóktan wató nülirre bóktanóm.
20 Zitülkus módóga, yabü kubó ne bóktan yarile, yabü yabióbankagab koke yarile.
Ene bóktana sab yabü Aban Samudügab tame, yabü ulitüdügabi ne bóktan yarile.
21 “Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule büdüldü
arrbünüm, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó. Olmala sab tibiób
aipalabaldó bóka bamgün kwarile akó ibü ta sab inzan wirri pamab tangdó urrbule
büdüldü arrbünüm.
22 Blaman pamkolpama yabü sab alzizi zomale, zitülkus e kürü mamoandakla. A
kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab
oya zid ine.
23 Yabü wirri müp nóma alión korale ene basirrdü, olgabi busuamke ama darrü
basirrdü. Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab koke elakónane
Godón Morroal Bóktan büdrrat Isrraelóm blaman ne wirri basirrdü kókóta ka,
Pamkolpamab Olom nótókla, sab akó tüpdü nóma tolkomolo.
24 “Umulbain olom wirri kokea tóba umulbain pamdógabi, akó [leba zaget olom]
wirri kokea tóba wirri pamdógabi.*
25 Umulbain oloman gaodóma tóba umulbain pamzan bainüm, oya ubi koke ki
yarile tóba umulbain pam arrgrratóm. Leba zaget paman gaodóma tóba wirri
pamzan bainüm, oya ubi koke ki yarile tóba wirri pam arrgrratóm. Da ene ta

---

10:14 Apostolab Tórrmen 13:51 † **10:15** *Sodom akó Gomorra* pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirr nis uri kolae nyónürr (Bwób Zitül 19:24-25). A i Zidbain Pam Yesunbóka akó Godón Kingzan Balngomólankwata koke barrkrrurr **10:15** Metyu 11:24 ‡ **10:16** *wirri nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolves.* § **10:16** *gwarzan*: Zu pamkolpama gwar igó ngakan kwarilürr, wa [wirri gyagüpitótók] akó umul-umul ngyaben klama. Sorazan güblang orrngoroda, wa inzan ngyabenda. **10:16** Luk 10:3 **10:17** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 **10:21** Mak 13:12; Luk 21:16 **10:22** Metyu 24:9, 13; Mak 13:13; Luk 21:17 * **10:24** Yesu alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr. **10:24** Luk 6:40; Zon 13:16; 15:20

inzana: müót olom Be-elzebulbóka† ngilian kwarilürr, da tóba müótan kolpam sab
ma amkoman kolaean ngi basil kwarile!

Mi Wata Godón Gum Kwarilo, Pamab Koke
(Luk 12:2-7)

26 "We zitülkusdü, e inzan pamkolpamab gum koke koralo. Blaman ngablaorrón
ne elklazako errkya, sab ma ngabratórrón kwarile, ó blaman barrón ne elklazako,
sab amarrón kwarile panzedó.
27 Ka yabüka ne poko bóktandóla tümündü, ene dadan poko sab akó ngürr
zyóndü amgolamke. Ka yabü güblang küpande ne bóktan nókyenónóma, e sab
mórrkakakdógabi amgolamke.‡ 28 Da e ibü gum bangón-gu, büb nidi amkaldako.
I ma gaodó kokeako samu amkalóm. A e Godón gum koralo, zitülkus oya arüng
asine büb a samu [metat bólmyan urdü] agasilüm.
29 Ia pamkolpama kubó nis kari póyae§ nis darrpan kari mani küpi koke
nümigórre? A yabü Ab wa umula, darrüpa tüpdü nóma tupe!
30 Yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako. God blaman kla umula yabükwata.
31 Da e wa igósidi gumgu, zitülkus e Godón ilküpdü wirrianakla abün kari
póyaepókaldógab!

Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata
(Luk 12:8, 9)

32 "Tóba pamab obzek kwata nótó nóma pupo baile igó, 'Ka Yesunla,' ka ta sab oya
dadanzan pupaino kólba kwitüm Aban obzek kwata igó, 'Wa kürüne.'
33 A kürü nótó nóma kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab oya yalpino
kólba kwitüm Aban obzek kwata.

Yesu Paud Ódódóm Koke Tamórr, Wa Gazirr Turrik Sidódürr
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 "E igó gyagüpitótókgu igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini tüpan pamkol-
pamdó! Koke, ka wa paud koke sidódürrü, ka wa gazirr turrik sidódürrü!*
35 Ka ugósüm tamórró, sab ini klama tómbapónórre: siman oloma sab tóba ab
bóka bamgün yarile. Óp oloma sab tóba aipdü bóka bamgün warile. Kolalkota ta
tóba kolalkotódó bóka bamgün warile.
36 Kürübókamde, paman tóbanan müótan kolpam, sab tai oyaka bóka bamgün idi
korale.
37 "Nadü oloman [moboküpdü ubi] wirria tóba ab akó aipdü, a inzan wirri
moboküpdü ubi babula kürüka, wa ngarkwatódó kokea kürü mamoanóm. Nadü
paman moboküpdü ubi wirria tóba siman olom akó ngul olomdó, a inzan wirri
moboküpdü ubi babula kürüka, wa ngarkwatódó kokea kürü mamoanóm.
38 Ubi-koke nótóke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat akyanóm,† wa
ngarkwatódó kokea kürü wapór omkor mamoanóm.
39 Nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zürük amiógüm, wa sab tóba [ngarkwat-
koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa
sab tóba ngarkwat-koke arról esene.

---

† **10:25** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. Yesu akó alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr: Yesu wa müót oloma; müótan kolpam umulbain olmalako. **10:25** Metyu 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 21:17 **10:26** Mak 4:22; Luk 8:17 ‡ **10:27** *mórrkakakdógabi amgol*: Yesun ngyaben tonarrdó, Isrrael kantrridü, müótab taptap mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müót mórrkakakdógabi amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabedó. § **10:29** *kari póyae*, Mórrke-mórrke módóga: *sparrow*. **10:33** 2 Timoti 2:12 * **10:34** Ini bóktanan küp módóga: *Kürübókamde pamkolpama sab gazirr korale.* **10:36** Maeka 7:6 † **10:38** *krros bügasil* wa igóbóka apónda igó, ma koke bangono azid aengóm akó nurrótókóm Yesun mamoandógabi. **10:38** Metyu 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 **10:39** Metyu 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33; Zon 12:25

Godón Pamkolpamab Darrem Asine
(Mak 9:41)

40 “Yabü morroal tonarre nótó nóma azebda, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, enta igósa, wa Godón morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónórr.
41 Prropet morroal tonarre nótó nóma apadóda, zitülkus ene wa prropeta, wa sab prropetan darrem ipüde. Akó dümdüm ngyaben pam morroal tonarre nótó nóma apadóda, zitülkus ene wa dümdüm ngyaben pama, wa sab ta dümdüm ngyaben paman darrem ipüde.
42 Ka yabü amkoman poko byaldóla: popa kolpam wata enan gübarr nae nótó nóma nókyerre anónóm, zitülkus i kürü mamoan olmalako, ene oloma sab tóba darrem kla kokean arene.”

11

Zon [Baptaes Bain] Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr
(Luk 7:18-35)

1 Yesun tóba 12 umulbain olmaldó tibiób zagetankwata ikik bókrrana nóma blakónórr, wa ibü we zirrnapónóp. Tüób we wamlórr pamkolpam umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü ngibürr minggüpanandó ne wirri basirr koralórr Galili prrobins kugupidü.
2 Zon Baptaes Bain Pam ugón tümün müótüdü yarilürr. Wa nóma arrkrrurr Kerriso ne kla tómbapólórr, da wa tóba umulbain pam we zirrnapónórr oya amtinüm
3 wagó, “Kibü kóbó tüzazilnüm, ia ma módógla nótó ki tame, prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?”
4 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ugó alkomólam, da Zonón izazilamke, e ne poko arrkrrudakla akó ne kla basendakla:
5 ilküküp murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya basendako, akó wapór bidal nidi kwarilürr, errkya agóldako. Soso azid nidi balmilnóp, errkya dólóng airrünako. Güblang murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya arrkrrudako. Büdül nidi kwarilürr, akó arrólako. Akó elklaza-koke pamkolpama Godón Morroal Bóktan arrkrrudako.
6 Bagürwóm watóke, ninis gyagüpitótók babul noakame kürükwata!”
7 Zonón umulbain pama nóma bakonórr, Yesu ugón pamkolpamab ngorodó bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, “E wa [ngüin-koke bwóbdü] laró asenóm ogobnórró? Ia e twal asenóm ogobnórró, wóra ne kla angapda? Koke!*
8 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mórrkenyórr bamelórrón pam? Koke! Morroal mórrkenyórr nidi bameldako, kingab wirrian müótüdü ngyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke.
9 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia prropet? Ó, ene amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman wirrian pam esenarre ngibürr prropetódógab.
10 Zon we pama, Godón Wialómórrón Bóktana noanbóka apónda, God [Kerrisodó] ne poko bóktanórr wagó,
“ ‘Turrkrru! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.
Wa sab marünkü kwat wató ngagróte.’†

10:40 Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16; Zon 13:20 **11:1** Metyu 10:5 **11:5** Aesaya 35:5-6; 61:1 * **11:7** Ini bóktanan küp módóga: *Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpitótók akó tae bamgün pam yarilürr.* † **11:10** Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata. **11:10** Malakae 3:1

11 Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü pama koke kuri tómtómólórr wirrian
nótóke Zon Baptaes Bain Pamdógab. A kari ngi olom nótóke Godón Kingzan
Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab.‡
12 Zon Baptaes Bain Pam wa tóba bóktan ne tonarr amgol yarilürr kókó errkya,
pamkolpama Godón Kingzan Balngomóldó zirrapón-apón bóka bamgündako akó
zóngang pamkolpama arrbainüm kaindako arüngpükü.
13 Blaman prropet akó Mosesón Gida umulbain pama Godón Balngomólankwata
bóktan kwarilürr, kókó ta Zon tübzilürr.
14 Da e ubi ne nóma bainane kürü bóktan amkoman angunüm: prropeta nóma
wialómórr igó: God sab Ilaezan zirrsapóne, wa amkoman Zonónkwata bóktanórr.
15 Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!
16 "Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü nütaninümo? I kari olmalpókalzanako,
pul basirrdü nidi mórrandako akó tibiób gómdamaldó górrgandako wagó,
17 " 'Ki yabünkü marret tatarror apul kwarilnürrü,
a e zil koke kwarilnürrü;
ki büdül yónamto wórr bato kwarilnürrü, a e yón gyaur koke kwarilnürrü.'§
18 Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptaes Bain Pama nóma tamórr, wa
alo bütóklürr, akó waen koke enólórr. We zitülkusdü, i igó bóktandako wagó, 'Oya
bübdü kolae samua ngyabenda!'
19 A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tamórró, ka alo akó anón namülnürrü.
Akó we zitülkusdü, i kürübóka igó apóndako wagó, 'Ngakónam, wa barngin-koke
alo akó gorrgorr bain pama! Wa ⌊taks mani dakabain pam⌋ akó kolae tonarr
pamkolpamab gódame!'* A kürü amkoman bangun pamkolpama ne dümdüm
elklaza tómbapóndako, igó poko okaka amzazildako, Godón ⌊wirri gyagüpitótók⌋
amkomana."

Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr
(Luk 10:13-15)

20 Ene kakóm, Yesu barre ⌊arüng tonarr⌋ ne ngibürr basirrdü tómbapón yarilürr,
wa ngarkwat we bókyanórr ene basirr pamkolpam wirribóka batüngüm, zitülkus i
Godka kokean byalüngnónóp tibiób kolae tonarrdógabi.
21 Wagó, "Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr! Akó sab
Godón ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka Taerr akó Saedon wirri
basirr nisdü† ene arüng tonarr ne nóma ki tómbapóla, ka yabüka ne arüng tonarr
tómbapólórró, ene basirr pamkolpama gyaur mórrkenyórr ngaen ki bamelórre,
akó urtók buru ki olokól tibiób singüldü, Godka okaka azazinüm wa, i tibiób kolae
tonarrdógabi kuri tübyalüngórre.

---

‡ **11:11** Zon Yesun bóktan ódód pam yarilürr. Yesu tüób nóma tamórr, wa tóba Aban ngyaben gida küsil yónürr, da oya Balngomól sidódürr. Zon tüób Godón Kingzan Balngomól singül kwata ngyaben yarilürr. Oya kakóm, Yesu nibiób balngomólda, Godón Kingzan Balngomóldómako. Ibü ngyaben kari morroal airrün ta kokeako ngaerrón pamkolpamdógab, nidi ngyabenónóp Yesun tótók küsil nóma yarilürr. Ene igósidi, Yesu igó bóktanórr wagó, Godón Kingzan Balngomóldó ne pamkolpam wirriako Zonkagab. **11:13** Luk 16:16 **11:14** Malakae 4:5; Metyu 17:10-13; Mak 9:11-13 § **11:17** Yesun alap-alap bóktanan küp inzana: kari olmalpókal ene tonarr pamkolpambóka apónda, tibiób gómdamal Zon akó Yesu ibübóka apónda. Pamkolpama Zonón akó Yesun alzizi nümaniknóp, zitülkus i ibü gida koke mamoan namülnürri. * **11:19** Yesu pamkolpam we olmalpókalpükü bütaninda, zitülkus wa ne poko tómbapónda, kekam kokea pamkolpamabkü. Ene tonarr, wirri pama küp byamkün kwarilürr Zonón akó Yesun amkoman angun-gum, zitülkus i tibiób pamab bókam bagósórrón gida koke mamoan kwarilürr. Zon alo bütók yarilürr akó waen koke enólórr, da i oya alzizi amanikóp. Yesu alo akó anón yarilürr, da i ta oya alzizi amanikóp. † **11:21** *Taerr akó Saedon* pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kók pamkolpam kwarilürr. **11:21** Aesaya 23:1-18; Izikiel 26:1; 28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarraea 9:2-4

22 Da ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa Taerr akó Saedon pamkolpam
[kolaean darrem] nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin akó Betsaeda, tai wirrian
kolaean darrem tókyerre.
23 Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpitótókdóla, God sab marü
kwitüdü mómngyele? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü, büdülab bwóbdü!‡ Ka
Sodomóm ne dadan arüng tonarr nóma ki tómbapóna, marükazan tómbapólórró,
wa errkya asi ki yaril.
24 Da ka marü igó ayaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa sab Sodom pamkolpam kolaean
darrem nókyerre, a wa ma mató, Kaperrna-um, marü sab tai wirrian kolaean darrem
mókyene."

Yesu Tóba Ab Yagürürr
(Luk 10:21-22)

25 Ene tonarrdó Yesu Godka bóktanórr wagó, "Ka marü agürdóla, kürü Ab, tüp a
pülpülan Lod, zitülkus ma ini elklazab§ amkoman küp iniknürrü wirri gyagüpitótók
akó wirri susumüri pamdógabi, da errkya ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina,
marü kari olmalzan nidi amkoman angundako.
26 Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini kwata, zitülkus marü wirri ubi inzanóm
yarilürr.

Kürüka Togob Ngón Bagónóm

27 "Blaman kla kürü Aba kuri küliónürr. Darrü olom umul-kóka Godón Olombóka,
wata Ab umul tebea. Akó darrü olom umul-kóka Abbóka, wata oya Olom umul tebea,
akó wa nibiób aleanda tóba Ab okaka amzazilüm.
28 "Yao, e blamana kürüka togob, yabü müp amarrudi genggorrama nóma yazebe.
Yabü ngón bagón kótó nülinünümo.
29 E kürü balngomól* sipüdam akó kürü tonarr umul bainam, zitülkus ka mómók
tonarrla akó ka kólba ngi kwit koke baindóla. E sab igósidi yabiób samuan ngón
bagón esenane.
30 Ka yabü ne ngarkwatódó balngomóldóla, wa morroala, akó ka yabü ne müp
alióndóla, wa ula."

12

Yesu [Sabadan] Loda
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Wirri ngarkwat babul, Yesu tóba umulbain olmalpükü Sabad ngürrdü [wit]
apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmal aloa nóma yazebórr, da wit küp we
zulkulóp, da alokü ogoblórr.*
2 Parrisia nóma esenóp, i Yesuka we bóktónóp wagó, "Ngaka! Marü umulbain
olmala darrü zaget tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad ngürrandó!"
3 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "E ia koke kuri etóngarre Godón Wibalómórrón
Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom
nóma yarilürr?

---

‡ **11:23** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades.* **11:23** Bwób Zitül 19:24-28; Aesaya 14:13-15 **11:24** Bwób Zitül 19:24-25; Metyu 10:15; Luk 10:12 § **11:25** *ini elklaza* we poko apónda, Yesu ne poko apón yaril singül kwata. **11:27** Zon 1:18; 3:35; 10:15 * **11:29** *balngomól*, Mórrke-mórrke igó angrirrüna: *yoke. Yoke* müp amarru klama, nugup poko-e tónggapórrón. Ene tonarr, pama *yoke* kubó zaget paman tupodó nugup-nugup ingrine müp morroal dümdüm arrgrratóm. **11:29** Zerremaea 6:16 * **12:1** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **12:1** Duterronomi 23:25 **12:3** 1 Samuel 21:1-6

4 Wa Godón ⌊Palae Müótüdü⌋ bangrinürr, da prrista ne gyabi brred urrbulürr
Godón obzek kwata, tóba pampükü we elorr! Wa ne gyabi yarilürr alom, Mosesón
gida ngarkwatódó, i we kla elop.† Mosesón gida ngarkwatódó, wata dümdüm ibü
yarilürr ene brred alom, prrist nidi kwarilürr.
5 Akó e ia koke etóngarre Mosesón gida wagó, blaman Sabad, prrista zagetódako,
da i ta Sabad gida alkamüldako? Da ene ma ugón iada? Godón ilküpdü, i ugón darrü
kolae koke tónggapóndako.
6 Ka yabü igó byaldóla, ini pokodó pam asine wirrian nótóka ⌊Godón Gyabi
Müótüdügabi⌋!‡
7 Godón Buka igó bóktanda wa, 'Kürü ubi inzanóma, e wata ⌊urdü amsel lar⌋ koke
simarruane, a e ta gyaur kwarilo pamkolpamdó.' E ne tai ini bóktanan küp umul
nóma ki kwarila, e ibükwata, kolae-babul nibióbko, koke ki bóktónane igó, i kolae
tonarr kuri tómbapórre.
8 Zitülkus módóga, ka Pamkolpamab Olomzanla, ka Sabadan Lodla."§

Tang Bidal Pam
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Yesu ene wit apap amgatórr, ama darrü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋
bangrinürr.
10 Da módóga, ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi airrün. Ngibürr
Parrisiab ubi yarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm tóba bóktan tulmildügabi.
Da i we imtinóp wagó, "Mibü gidadógab ia taia Sabad ngürrdü pam dólóng ainüm?"
11 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Yabü darrüpan ne ⌊sip⌋ nóma yarile, da kukurru
kugupidü nóma aupe Sabad ngürrdü, ia ma ene kugupidügab koke irruno, ama
kwitüdü sigasilo? Amkoman, ma ma kubó büsai-büsai arruanóm wamo.
12 Da pam wa kari kla kokea sipdügabi. Módóga, mibü gidadógab wa taia morroal
tónggapónóm Sabad ngürrdü."
13 Da wa ene pam we yalórr wagó, "Moba tang ugó adrrat."
Wa adrratórr, da oya tanga tóba gaodó alkomólórr, tai we bainürr darrü tangzan.
14 Parrisia kwóbbazen müót amgütóp, Yesun amkal bóktan we ingrinóp.

Yesu, Godón Zaget Pam

15 Yesu umul yarilürr wagó, Parrisia oya amkal bóktan tónggapón kwarilürr, da
ene poko we amgatórr. Abün pamkolpama oyaka we zutalórr. Wa blaman azid is we
dólóng nyónónóp,
16 da ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, "Ngibürr büzazilgu ka nótókla."
17 Yesu blaman ini poko igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa
prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
18 "Ngakónam, ini kürü zaget pame, ka noan ipadórró,
ka noaka ubila akó ka noan bagürdóla.
Ka sab oyaka kólba Samu ingrino,
akó wa sab kürü dümdüm ngyabenankwata bóktan wató ayole ibüka, Zu-koke
nidipko.
19 Wa sab koke ongyal akó taegwarr yarile.
Pamkolpama oya sab wirri arüngi bóktande koke arrkrru kwarile kwatódó.
20 Wa sab koke alkamüle arrngür-arrngür surpid,

---

† **12:4** Prristab blaman udaizan zaget yarilürr, brred arrbünüm Godón Palae Müótüdü. Darrü ⌊singüldü prrista⌋ ene brred Deibidün iliónürr. Oya ngi Abyatarr yarilürr (Mak 2:26). **12:4** Lebitikus 24:9 **12:5** Bótang Peba 28:9-10 ‡ **12:6** Yesu tóbabóka apón yarilürr. **12:7** Metyu 9:13; Oseya 6:6 § **12:8** *Sabadan Lod*, oya küp módóga: *Sabadan Wirri Pam.* Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü. **12:11** Luk 14:5

akó ne zyón klaman zyóna kari bainda, wa sab koke itamüne,*
kókó wa sab kolae errgrróte tóba dümdüm balngomóle.
21 Zu-koke nidipko, i sab oya amkoman yangurre tibiób zid bainüm.”

Yesu akó Be-elzebul
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Da ngibürr kolpama Yesuka pam ugón sidüdóp. Wa ilküküp murrbausürrün akó koke bóktan yarilürr, zitülkus oya büb kugupidü kolae samu asi yarilürr. Yesu ene pam we dólóng yónürr, wa igósidi bóktanóm bainürr akó ilküp nisa we bamgorri.
23 Ene dudu pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp. I tibiób we bamtinónóp wagó, “Ia ini aprrapórr [Deibidün Olome]?”
24 Parrisia nóma barrkrrurr inikwata, tibióbka we bóktanónóp wagó, “Wata kolae samuab singüldü pam Be-elzebul† nótóke, ini pam ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm.”
25 Yesu ibü gyagüpitótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre, tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine. Ne wirri basirr ó müót pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre, i sab myamem dabyórrün koke kwarile.
26 Da ene ta inzana, satania ne darrü tóba kolae samu nóma amanike pamdógab, i ene tibiób kuri bürrgrrüti. Da satanian balngomóla sab myamem koke zamngóle, da oya arünga ta sab igósidi we blakóne.
27 A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüngi nóma amandóla, da yabüka nidi atandako, i ma kolae samu noan arüngi amandako? Ini zitülkusdü i sab yabü igó zaz nirre wagó, e obaedakla e nóma bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüngi amandóla.
28 A ka kolae samu amandóla Godón Samuan arüngdügabi. Akó ini klama igó poko okaka amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla yabüka kuri tame.
29 “Ka akó igó bóktono: darrü pam gaodó kokea arüng paman‡ müótüdü popa bangrinüm, oya elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa ene arüng pam sye-i amróke, da ene kakóm oya müót igósidi amkene, oya elklaza azebóm.
30 “Kankü koke nótóke, wa kürüka bóka bamgünda. Akó kankü pamkolpam koke nótó dakasuda, wa arngenda.§
31 Da we zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, God sab kolpamab blaman kolae tonarr norrgorre akó ne kolae poko bóktandako Godónkwata. A kolae poko nótó bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr kokean arrgone.
32 Nadü oloma ne kolae bóktan akyanda kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, God sab arrgone. A nadü oloma ne kolae bóktan akyanda Godón Samu, sab koke arrgone, errkya ini tüpdü akó elnga tüpdü.

Nugup akó Tóba Küp
(Luk 6:43-45)

33 “Morroal küp azebóm, marü morroal nugup warile. Marü ne kolae nugup nóma warile, marü sab alo-koke küp müline. Ma kubó nugup tóba küpdügabi omzyeto, wa ne tonarr küp waondo.*

---

* **12:20** Ini bóktanan küp módóga: *Wa sab gyaur yarile taiwan arüng-koke kolpamdó, akó sab zao-zao yarile dam kolpamdó.* **12:21** Aesaya 42:1-4 † **12:24** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. **12:24** Metyu 9:34; 10:25 ‡ **12:29** Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóne, wa pamkolpam nóma zid nirre satanian tangdógabi. § **12:30** Yesu pamkolpam Godka amarrubóka ikikda. **12:30** Mak 9:40 **12:32** Luk 12:10 * **12:33** Morroal pam, wa morroal nugupzana, akó morroal küp, oya morroal tórrmen tulmilako. **12:33** Metyu 7:20

34 E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E morroal poko ia bóktónane, zitülkus
e kolaeakla! Darrü oloman taea we poko bóktanda, oya moboküpdü ne klame.
35 Morroal oloma tóba morroal gyagu müótüdügabi wa morroal elklaza amarruda.
Kolae oloma tóba kolae gyagu müótüdügabi wa kolae elklaza amarruda.†
36 "Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü, blaman pamkolpama sab tibiób küp-
koke bóktan poko pupo wyóle Godka.
37 Moba bóktandógabi God marü sab ⌊dümdüm tonarr⌋ olomóm mine, ó moba
bóktandógabi God marü sab ⌊kolaean darrem⌋ mókyene."

Yesu Aebóka Bangónórr ⌊Wirri Tulmil⌋ Okaka Amzazilüm
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Da ngibürr Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia Yesuka we bóktónóp wagó,
"Umulbain Pam, ma kibünkü darrü wirri tulmil kóbó tónggapó, da ki kubó eserre,
marü arüng ia amkoman Godkagabia."
39 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Ini lüólan pamkolpam kolaeanako
akó i Godón amkoman koke angundako, zitülkus i wirri tulmilüm atodako. A ibünkü
darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri
tulmila tómbapónórr.
40 Zona aüd ngürr akó aüd irrüb wirri wapian dupidüzan ngyabenórr, da ka,
Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab aüd ngürr akó aüd irrüb inzan amono auma
tüp kugupidü.
41 Ngaen, Zonan nóma arrkrruóp Godón bóktan amgolde, Ninebe wirri basirr
pamkolpama Godka tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógabi. Da Godón Kot Ngürrdü,
i sab igósidi Godón obzek kwata bórrónge ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü
kolae tonarr idi pupo nirre. Tübarrkrru, Zonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine!
E Godka byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamzan?
42 Ngaen, Syiba kwina‡ aibwóbdügabi katókórr king Solomonón ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ bóktan arrkrrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene kola sab igósidi
Godón obzek kwata zamngóle ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr
wató pupainirre. Tübarrkrru, Solomonkagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia
kürü wirri gyagüpitótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan
Solomonón wirri gyagüpitótók bóktan amkoman yangunürr?

Kolae Samua Nóma Alkomólda
(Luk 11:24-26)

43 "Kolae samua nóma burruanda pamdógab, wa agóltagóldase nae-koke
bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke nóma asenda,
44 wa tóbaka bóktanda wagó, 'Ka ma alkomóldóla ka ne müót amgatórró.'§ Wa
nóma abzilda ene müótüdü, wa popa yuógan, morroal pabzaurrün akó ngarkwatódó
asenda.
45 Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda. I blamana
ene müótüdü we barrbündako ola ngyabenóm. Da ene tonarrdó ene pam ugón
ma tai kolaean pokodóma ngaensingülan pokodógabi. Da ene sab inzan pokoa
tómbapónórre ini kolae lüólan pamkolpamdó."

Yesun Aip akó Zoretal
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

12:34 Metyu 3:7; 15:18; 23:33; Luk 3:7; 6:45 † **12:35** Ini alap-alap angrirrüna; gyagu müót paman moboküpa akó gyagüpitótóka, elklaza paman tórrmenako. **12:38** Metyu 16:1; Mak 8:11; Luk 11:16 **12:39** Metyu 16:4; Mak 8:12 **12:40** Zona 1:17 **12:41** Zona 3:5 ‡ **12:42** *Syiba kwin* wa Syiba kantrri ngakan warilürr, errkya Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr. **12:42** 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12 § **12:44** *müót* wa alap-alap paman bübbóka apónda.

46 Yesuzan bóktan yarilürr pamkolpamab ngorodó, da módóga oya aip akó zoretala
ugón togobórr. I pulkakak bórranglórr. Ibü ubi oyaka bóktanóm yarilürr.
47 Darrü oloma oya we izazilürr wagó, “Yazil, marü aip akó zoretal bórrangde
módógako kalkuma. Ibü ubi marüka bóktanóma.”
48 Yesu ene pamdó bóktan we yalkomólórr wagó, “Kürü aip ia tai nótóko? Akó
kürü zoretal ia tai nidipako?”
49 Da tang we idódürr tóba umulbain olmaldó, da bóktanórr wagó, “Ngakónam,
ini kürü aip akó zoretalako!
50 Zitülkus módóga, kürü kwitüm Aban ubi ne nótó tómbapónda, wa kürü zorete,
ó wa kürü bólbóto, akó wa kürü aipo.”

13

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Ene dadan ngürr Yesu müót amgatórr, da wa we wamórr Galili Malu kabedó. Wa
we mórran-mórran bainürr.
2 Wa olazan yarilürr, wirri pamkolpamab ngoroa oya amarüksimarük yangónónóp.
Kan babul nóma yarilürr, da wa butüdü igósidi we kasilürr, we mórran-mórran
bainürr, dudu ngoroazan bórranglórr malu kabedó.
3 Olgabi wa ibüka abün elklazabkwata bóktan yarilürr alap-alap. Wagó,
“Darrü küp barit pama we wamórr ⌊wit⌋ küp tüpdü aman-aman aritüm* apapdó.
4 Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Póyaea togobórr, we
ololórr.
5 Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Ene pokodó kari tüp yarilürr. Ene
wit guba büsai-büsai igósidi tübausürr, zitülkus ene ingülküp kwitüm tüp tumuman
yarilürr.
6 Abüsa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp, da odalan
ngintinóp, zitülkus ibü simkün babul kwarilürr.
7 Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr
bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp.
8 A ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida küp we bapónóp, ngibürra
100, ngibürra 60, akó ngibürra 30, darrpan küpdügab.
9 Güblang noane, wa ki turrkrru!”

Alap-alap Bóktanan Zitülkus
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Yesun umulbain olmala togobórr oyaka, da imtinóp wagó, “Ma ia pamkolpamdó
alap-alap iade bóktandóla?”
11 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Godón Kingzan Balngomólankwata arrón
elklazabóka umul yabü aliórrünako, a ibü koke.
12 Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.† Oya sab igósidi
ngaru bapón-koke kwarile. A babul noanko, oya sab irrkine, oya kari-kari ne klame.
13 Ka alap-alap bóktandóla ibüka, zitülkus enana i azildako, i tai kokean asendako.
Akó enana i arrkrrudako, i tai kokean arrkrrudako, akó bóktanan küp ta tai koke
apadódako.
14 Da prropet Aesaya Godón igó ne bóktan wialómórr, ibüka errkya küppükü
bainda, wagó,

13:2 Luk 5:1-3 * **13:3** *aman-aman arit*: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr. † **13:12** Ini bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomólankwata umul nótóke, God oya sab akó ngibürr umul poko iline.* **13:12** Metyu 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

“ ‘E wa sab metat arrkrru wa arrkrru kwarilo, da e ma Godón bóktanan küp tai kokean apad kwarilo.
E wa sab metat azil wa azil kwarilo, da e ma tai kokean asen kwarilo.
15 Zitülkus módóga, ini pamkolpamab moboküp karrkukus bairrünako;
ibü güblang nabeako arrkrrum,
akó tibiób ilküp kuri murrnausóp.
Koke ne nóma, i ki eserre tibiób ilküpi,
akó i ki barrkrrue tibiób güblange,
akó i [küp ki ipüdórre] tibiób moboküpi,
akó i ki tübyalüngórre kürüka, da ka ibü igósidi ki dólóng ninünüma!’
16 “A yabü ilküpa sab bagürwóm esele, zitülkus i asendako, akó yabü güblanga sab bagürwóm arrkrrule, zitülkus i arrkrrudako!
17 Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: abün prropet akó dümdüm ngyaben pamkolpam, ngaen nidi ngyaben kwarilürr, ibü wirri ubi ta asenóm yarilürr, e errkya ne kla basendakla kürü tómbapónde, da i kokean esenóp. Akó ibü wirri ubi ta arrkrrum yarilürr, e errkya ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr (Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Da e tübarrkrru, küp barit paman alap-alap bóktanan küp ia laróga.
19 Ene bóktan nótó arrkrruda Godón Kingzan Balngomólankwata, da bóktanan küp koke apadóda, wa igó küpa, kwat kabedó ne küpa balókórr. Kolaean oloma tótókda, ama oyakagab ene bóktan arrkyónda, oya moboküpdü artümürrün ne klame.
20 Ne küpa balókórr wirri ingülküppükü tüpdü, oyankü zamngólda, Godón bóktan dümdüman bagürwómpükü nótó apadóda.
21 A ene bóktana oya bübdü tai koke mórran-mórran bainda, zitülkus oya simkün babulako, da ene bóktana wirrianbóka aebókamde koke ngyabenda. Ngibürr müp tonarra nóma tótókdako oyaka ó ngibürr pamkolpama oya wirri müp alióndako, zitülkus wa Godón Bóktan amkoman angunda, wa büsai-büsai bóleanda amkoman bangun-gum.
22 Akó tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, oyankü zamngólda, Godón bóktan nótó arrkrruda. A tüpan gyakolae akó mórrelwómóm ubia Godón bóktan sarrpi aindamli. Da ene oloma küp koke igósidi bapónda.
23 A morroal tüpdü ne küpa balókórr, oyankü zamngólda, nótó arrkrruda akó küp apadóda, da wa küppükü igósidia, darrüpa 100, darrüpa 60, akó darrüpa 30 darrpan küpdügab.”

Trrabuban Alap-alap Bóktan

24 Yesu pamkolpamdó akó darrü alap-alap bóktan adrratórr. Wagó, “Godón Kingzan Balngomól inzana. Darrü pama morroal wit küp tóba apapdó iritürr.
25 Darrü irrüb, blaman pamkolpam ut nóma kwarilürr, darrü kolae pama tamórr, oya gódam-koke nótó yarilürr. Wa trrabub küp we iritürr wit apapdó, da wa we amgatórr.
26 Ene wit akó trrabuba darrpan pokodó we dódórr bainóp. Küpa nóma tómónóp, da we nómzyetóp.
27 Apap aban zaget pama oyaka togobórr da we bóktónóp wagó, ‘Ngi pam, ia ma morroal wit küp iritürrü moba apapdó, a ene trrabuba wa nubógabi togobe?’

13:15 Aesaya 6:9-10 **13:17** Luk 10:23-24

28 Wa ibüka bóktanórr wagó, ‘Darrü kolae pama tónggapónórr ini kla, kürü
gódam-koke nótóke.’ I oya we imtinóp wagó, ‘Marü ia ubia, ki ia ene trrabub
aprranóm ogobo?’
29 Wa bóktan yalkomólórr wagó, ‘Ki yarilün! Zitülkus e ne trrabub nóma
eprrónane, e kubó ngibürr wit zidpükü kena eprrónam.
30 Kya elókam, ene wit a trrabub nizana darrpan pokodó ki dódórr bainünüm kókó
abül tonarr nóma semrróne. Ene ngürr ka sab abül pamkolpam nilnünümo wagó,
“E trrabub ngaen-gógópan dakainamke, da kur bamelamke, sab urdü amselóm. Ene
kakóm, e wit dakainamke darrpan pokodó, ama kürü gyagu müótüdü irrbünamke.”
’ ”

Karian Küpan akó Istan Alap-alap Bóktan
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

31 Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Godón Kingzan
Balngomól inzana, wamaka ne karian‡ küpa, darrü pama tóba apapdó ne kla idódürr
akó tüpdü irtümülürr.
32 Ene karian küpa blaman küpdügab, a wa ma nóma dódórr bainda, wa wirrian
zida blaman didiburr zidüdügab. Wa nugupüm bainda, da igósidi kwitüm póyaea
tótókdako tibiób müót balmelóm oya tizdü.”
33 Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Godón Kingzan
Balngomól inzana, wamaka istako,§ kola ne kla yazebe, da abün* plaoapükü we
alkomene. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola zaget yarile, tai kókó blaman plaoa
por baine.”†

Yesu Alap-alap Bóktan Iade Büdrratlórr
(Mak 4:33-34)

34 Yesu wata blaman ini elklaza alap-alap büdrrat yarilürr pamkolpamab ngorodó.
Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr.
35 Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónónóp Godón Wialómórrón Bóktan
küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
“Ka sab ibüka alap-alap bóktane elklaza müsirrga ninünümo.
Ka sab amgolo, zitüldügab anikürrün ne klamko, tüp a pülpül nóma
tómtómórri.”

Yesu Ene Trrabuban Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr

36 Yesu pamkolpamab ngoro nóma bimgatórr, wa we alkomólórr tóba müótüdü.
Oya umulbain olmala togobórr, da oya we imtinóp wagó, “Ma kibü tüzazilnüm,
trrabubpükü apapan alap-alap bóktanan küp ia laróga?”
37 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ne pama morroal küp iritürr, wa kótókla,
Pamkolpamab Olom.
38 Apap ne klame, wa ini tüpa. Morroal küp, ene pamkolpamako, God nibiób
balngomólda Kingzan, akó trrabub ne klame, i kolaean oloman pamkolpamko.
39 Trrabub ne kolae pama iritürr, wa ⌊debóla⌋. Abül ngürr, wa tüpan blakón tonarra
akó abül zaget pam, i wa anerruako.
40 Trrabubzan dakaindako akó darrpan pokodó urdü amseldako, tüpan blakón
tonarrdó enta sab inzan pokoa tómbapóne.

---

‡ **13:31** *karian*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama. § **13:33** *ist* plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: *yeast.* * **13:33** *abün*: Plaoa ngarkwat aprrapórr nis baek namülnürri. † **13:33** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróne, ista plaoazan wirri ainda.* **13:35** Wórr Peba 78:2

41 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kólba anerru zirrtapónónómo, kólba
Balngomól Bwóbdügab ibü dakabainüm, pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm nidi
zirrbótakdako akó blaman, kolae elklaza nidi tómbapóndako.
42 Ibü sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ amórre. I sab yón akó tibiób zirrgüp ola bótak
kwarile.
43 A dümdüm ngyaben pamkolpama sab abüsazan zyón bapón kwarile tibiób Aban
Balngomóldó. Güblang noane, wa ki turrkrru!”

Anikürrün Mani Alóp

44 “Godón Kingzan Balngomól wirri mani alópzana, tüp pokodó anikürrün. Darrü
pama nóma esene, wa akó kubó ngalo-e. Bagürwómpükü we alkomóle, tóba blaman
kla we sel nirre, da ene mani alóppükü tüp poko we amige.‡

Kómal Pelan Alap-alap Bóktan

45 “Godón Kingzan Balngomól akó inzana. Darrü elklaza bumióg pama kubó wame
kómal pel§ amkünüm.
46 Da kubó kómalan kla nóma esene, wa kubó alkomóle, tóba blaman kla we sel
nirre, da ene pel we amige.*

Netan Alap-alap Bóktan

47 “Godón Kingzan Balngomól akó netzana. Pama kubó ene net maludü nóma
adrrütrre, abün-abün obzek wapi bumige; ngibürr alóng wapi, ngibürr alóng-koke.
48 Ene neta tai nóma byamróke, da kubó nóresdó ugón amrrutrre. Pama kubó
bobrrone ene wapi aleanóm. Morroal kla kubó alópdó irrbünórre, akó kolae kla
kubó zomale.
49 Tüpan blakón tonarrdó sab inzan yarile. Anerrua sab ogobe kolae kolpam
aleanóm dümdüm ngyaben kolpamdógab.
50 Kolae kolpam sab we amórre metat bólmyan urdü, i sab nóla yón akó zirrgüp
bótak kwarile.”

Godón Küsil akó Ngaep Bóktan Umulbain Morroala

51 Yesu tóba umulbain olmal we nümtinóp wagó, “E ia blamana ini alap-alap
bóktanab küp kuri ipüdane?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ó, ki kuri umul bairre!”
52 Yesu akó bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini igó pokoa: darrü gida umulbain
pam, Godón Kingzan Balngomólankwata ne nótó kuri umul baine akó ipüde, wa
müót abzana, küsil akó ngaep elklaza nótó ausda tóba gyagu müótüdügabi.”†

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Yesun ene alap-alap bóktan büdrrata nóma blakónórr, wa ene poko we amgatórr.
54 Da wa we wamórr tóbanan wirri basirrdü Nazarret. Wa pamkolpam ibü
kwóbbazen müótüdü we umul bain yarilürr, da i gübarirr aengóp. I tibiób bóka
bütünóp wagó, “Ini wa ene ⌊wirri gyagüpitótók⌋ nubó yazebe? Wa akó ene wirri
arüng elklaza tómbapón nubó umul baine?

---

‡ **13:44** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomóldó bangrin wirri morroala blaman tüpan klamdógabi. Wa mani alópzana; pama tóba blaman tüpan elklaza selbainda ene kla bumiógüm.* § **13:45** *pel*, Mórrke-mórrke módóga: *pearl.* Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama. * **13:46** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomóldó bangrin wirri morroala blaman tüpan klamdógabi. Wa pelzana; pama tóba blaman tüpan elklaza selbainda ene pel bumiógüm.* † **13:52** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Yesun amkoman bangun pamkolpam errkya inzanako: i Godón ngaen-gógópan bóktan umulako oya gidankwata, akó i ta Yesun küsil bóktan umulako oya Balngomólankwata.*

55 A wa go ene müót balmel paman olome, Zosepón. Akó oya aip go Merrio. Akó
Zeims a Zosep a Saemon akó Zudas enta oya zoretalko.
56 Akó oya bólbótala ta ae ngyabendako. A wa wa ini arüng nubógabi ipüde?”
57 Da i oya we alzizi amanikóp.
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Prropet wirri ngi atendako ngibürr bwóbdü, a
tóbanan basirrdü ó müót pama ama inzan koke.”
58 I oyazan amkoman koke yangunónóp, wa ola abün ⌊arüng tonarr⌋ koke igósidi
tómbapónórr.

14

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pam, Oya Büdül
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Ene tonarr, Errod Galili prrobins alngomól wirri pam nóma yarilürr, wa
Yesunkwata bóktan arrkrrurr.
2 Tóba zaget pambóka wagó, “Ene wa amkoman Zon Baptaes Bain Pama, oya
büdüldügab kuri irsümürre! Da ene arünga oyaka ene zitülkusdü zagetóda wirri
⌊arüng tonarr⌋ tólbaelóm.”
3 Zon büdül küsil nóma yarilürr, Errod tóba gazirr pam zirrnapónóp Zonón
amiógüm, sye-i amelóm, tümün müótüdü zirrapónóm. Wa ini poko tóba kol
Errodiasónbókamde tónggapónórr. Errodias ngaen-gógópan oya naret Pilipün kol
warilürr. Errod oya wató urrkyónürr, da kolóm we wyónürr.
4 Errod Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, zitülkus Zon oya bobarr igó ayal
yarilürr wagó, “Ini gyabia, Errodiasón amiógüm moba kolóm!”
5 We zitülkusdü, Errodón ubi oya ugón amkalóm yarilürr büdülümpükü. Da wa
Zu pamkolpamab gum yarilürr, zitülkus pamkolpamab ⌊wirri gyagüpitótók⌋ wata igó
yarilürr, “Zon wa prropeta.”
6 Errodón amtómól ngürran tóre nóma yarilürr, Errodiasón ngul oloma zil
emkalólórr wirri ngi kolpamab obzek kwata, ola nidi kwarilürr. Wa Errodón morroal
barnginwóman ngitanórr,
7 da Errod oya ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ we wyalórr wagó, “Ma kürüka ne
klamóm tóbato-o, ka wata marü kubó mókyeno!”
8 Tóba aipan bóktandógabi, ngul oloma Errodón we yatorr wagó, “Ma kürü kókya
aini alongalo klamdó, Zon Baptaes Bain Pam, oya singül!”
9 King Errod kari gyaur koke yarilürr, wa ene bóktan nóma arrkrrurr. Da módóga,
wa tóba darrü gazirr pam we arüng bóktan ekyanórr Errodiasón ubi tónggapónóm,
zitülkus wa oya arüng alkamül-koke bóktan uliónürr wirri ngi kolpamab obzek
kwata, tóre bwóbdü nidi kwarilürr.
10 Da ene gazirr pama Zonón singül we itülürr tümün müótüdü.*
11 Ene singül alongalo klamdó we sidódürr, da ene ngul olom okyanórr, ama akó
nótó idódürr tóba aipdü.
12 Zonón umulbain olmala togobórr, oya büb we idüdóp gapók alüngüm. Ene
kakóm, Yesun azazilüm we ogobórr.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

13 Yesu Zonón büdülbóka nóma arrkrrurr, da butüdü kasilürr, da ene poko
we amgatórr kolpam-koke bwóbdü tótókóm tebe-tebe. Pamkolpam ngoroa nóma
barrkrrurr, i tibiób wirri basirr we zumgatlórr, da dorro kwata, wapórane, oyaka
we zutalórr.

13:57 Zon 4:44 **14:4** Luk 3:19-20; Lebitikus 18:16; 20:21 * **14:10** Zonón tümün müótüdü angrin poko Metyu 4:12dó wialómórróna.

14 Yesu butüdügabi dorro nóma kasilürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nósenóp,
da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka. Da azid nidi kwarilürr, wa ibü dólóng
nyónónóp.
15 Abüs simaman nóma yarilürr, umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka
bóktónóp wagó, “Abüsa mórrandase. Ini kolpam-koke bwóba. Da ma ini
pamkolpamab ngoro ugó zirrnapónónóm minggüpanan basirrdü, tibióbkü alo kla
bumiógüm.”
16 A Yesu ibü nilóp wagó, “I koke ogobe! E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam!”
17 I bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibüka aini wata 5 brredako akó nis wapiamli.”
18 Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Da ala simarruam kürüka!”
19 Wa pamkolpam opopordó mórranóm nilóp. Da ene brred yazebórr akó wapi nis,
kwit yazilürr, da Godón eso ekyanórr. Wa ene brred syórr nangónóp, tóba umulbain
olmal nülinóp, akó umulbain olmala pamkolpam nülinóp.
20 I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala bamirrün alo
poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp.
21 Ne pama elop, ibü ngarkwat kókó 5,000 yarilürr, kol a karipókal, ibü koke
etóngóp pamdógabi.

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(Mak 6:45-52; Zon 6:15-21)

22 Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp butüdü bamselóm
ó singül kwata baurrüm malu dakla dorrodó. I nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam
we zirrnapónóp.
23 Ene kakóm, wa tebe podo kwitüdü we angürürr, tóre akom. Abüsazan
mórralórr, Yesu ola ugón wata tebe püóran yarilürr.
24 Ugón but ta alam kan koke yarilürr maludü. Goblola but wirribóka angap
kwarilürr, zitülkus wóra singül kwatagabi tubsolürr.
25 Sis minggüpanan nóma yarilürr, Yesu tóba umulbain olmaldó we wamórr, nae
kwitana tótókde.
26 I oya nae kwitana tótókde nóma esenóp, kari gum ta koke kwarilürr. Wagó, “Ini
wa mórrkea!” Da gum taegwarr we apónóp.
27 Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moboküp karrkukus ninam! Ini
kótókla. E gumgu!”
28 Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Lode, mató ne nómadóla, da kürü
kóbó kyal mobaka tótókóm nae kwitana!”
29 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Da yao!” Pita we banikürr butüdügabi, da wa nae
kwitana Yesuka we wamlórr.
30 Pita wirri wór nóma esenórr, wa gumüm we bainürr. Naedó we mórranórrma,
da wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Lod, ma kürü ugó zid kyó!”
31 Dümdüman Yesu tang adrratórr, Pitan we emoanórr. Oyabóka wagó, “Marü
amkoman bangun wata karia! Ma gyagüp-gyagüp iadela?”
32 I nizana butüdü we kasilürri. Wórapükü ta we batülürr.
33 Butüdü ne umulbain olmal koralórr, Yesun we yagürnóp. I we bóktónóp wagó,
“Ma amkoman Godón Olomla!”

Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarretóm
(Mak 6:53-56)

34 I malu dakla kabedó nóma baurrürr, i we babzilürr Genesarret bwóbdü.
35 Pamkolpama Yesun nóma emzyetóp, da i bóktan we zirrnapónóp ibüka
minggüpanan ne wirri basirr koralórr, azid kolpam Yesuka amarrum. Da i we
barrmülürr.

36 Da i oya we yatop, azid kolpama wata oya mórrkenyórr zarran amurrum. Nidi
yamurrnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

15

Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgrróte
(Mak 7:1-13)

1 Da ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Zerrusalem wirri basir-
rdügabi togobórr Yesuka. Oya imtinóp
2 wagó, "Marü umulbain olmala ia mibü abalbobatalab gida iade amgündako? I
alom nóma kaindako, i tibiób tang inzan koke baguldako mibü gidazan bóktanda!"
3 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "E wa Godón gida bóktan poko iade
amgündakla, ama yabiób abalbobatalab gida mamoandakla?
4 God igó yarilürr wagó, 'Ma moba aipab nis morroal angón namülün.' Akó, 'Nadü
oloma tóba aipab nis nótó nómórre, büdüldü ki ingrinam.'
5 A e ma kolpam igó umul baindakla wagó, paman ne darrü kla asi nóma yarile
tóba ab a aip nis tangamtinüm, a ma kubó igó bóktóne wagó, 'Ini Godón akyarrón
klame, oya ngi klame,'
6 da ene oloma tóba aipab nis koke tangnamtine ene klame.* Inzan morroal kokea;
yabiób gida inzan karrkukus amoande, e Godón gida bóktan poko kuri alkamülane.
7 E taepurrane bóktan pamakla! Prropet Aesaya wata amkoman yarilürr,
yabükwata igó ne poko bóktanórr Godón ngidü wagó,
8 " 'God igó bóktanda wagó, "Ini pamkolpama kürü taeane ⌊ótókdako⌋,
a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.
9 I kürü enan küp-koke ótókdako,
zitülkus i pamab bókam bagósórrón gida umul baindako, wamaka kürü gidako!"
' "

Kolae Tonarra Paman Moboküpdügabi Tótókda
(Mak 7:14-23)

10 Yesu pamkolpamab ngoro ngibaunürr tóbaka tótókóm. Wagó, "Tübarrkrru akó
bóktanan ⌊küp ipüdam⌋!
11 Paman taedó ne klama tótókda, oya we klama koke ⌊tómanan⌋ ngitanda Godón
ilküpdü.† A taedógabi ne klama burruanda, wató tómanan ngitanda."
12 Umulbain olmala oyaka togobórr, we bóktónóp wagó, "Ma ia umulóla, Parrisia
ngürsilüm kuri bairre, i ene bóktan nóma barrkrrue?"
13 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Blaman zid, kürü kwitüm Aba koke
ne kla iritürr, wa sab blaman azibe.
14 Da e ibü elókam! I ilküküp murrbausürrün pamako, ilküküp murrbausürrün
pam nidi balngomóldako. Darrü ilküküp murrbausürrün pama kamad nóma
elngomóle, nizana sab aupi kugupidü."‡
15 Pita oyaka we bóktanórr wagó, "Ma kibüka ngaen-gógópan ene alap-alap
bóktanan küp kóbó okaka simzazil!"
16 Yesu ibübóka wagó, "E ia wata umul-kókanakla ini ngibürr popa pamkol-
pamzan?
17 E ia kokean apadódakla? Pama ne kla aloda, bikómdü tótókda. Olgabi ama akó
pulkakak we alkomólda, lae müótüdü.

15:4 Bazeb Tonarr 20:12; 21:17; Duterronomi 5:16; Lebitikus 20:9 * **15:6** Ene oloma Godón timam kuri emngyele ene klamdó. **15:9** Aesaya 29:13 † **15:11** Ini bóktanan küp módóga: *oya we klama koke alngomólda kolae tonarr tónggapónóm.* ‡ **15:14** Yesu Parrisiabkwata bóktanórr. **15:14** Luk 6:39

18 A paman taedógabi ne klama burruanda, moboküpdügabi tótókda. Ini nadü
elklazako, pam we klama tómanpükü ainda Godón ilküpdü.
19 Oya moboküpdügabi ini kolaean elklaza bausdako: kolae gyagüpitótók, pam
amkal, kol a pam gómól, kolae sarrgiwóm tonarr, gómól, obae tiz, akó obae bóktan
alión ngibürrabkwata panzedó.
20 Da ene elklaza módógako, pam idi tómanan ngitandako Godón ilküpdü. Pama
go popa tómanpükü tange ta nóma elo-e, oya we klama koke tómanpükü ine Godón
ilküpdü.”§

Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunürr
(Mak 7:24-30)

21 Yesu olgabi we bupadórr,* ama Taerr akó Saedon, wirri basirr nis minggüpanan,
we mogob pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr.
22 Da módóga, darrpan Keinün kol, ola nótó ngyaben warilürr, Yesuka we katókórr.
Wa inzan taegwarrkü katóklórr wagó, “Lod! ⌊Deibidün⌋ Olom, gyaurka, ma kürü
gyaur kóse! Kürü óp oloman bübdü kolae samu yarilürr, da wa amkoman kolaean
pokodómato!”
23 Da Yesu darrü poko oyaka koke bóktanórr. Umulbain olmala oyaka we togobórr,
da oya arüngi ilóp wagó, “Ini kol ugó zirrzwapó! Wa mibü solodó metat taegwarrkü
akyando!”
24 Yesu koldó bóktanórr wagó, “Kürü God wató zirrkapónórr Isrrael bamrükürrün
ne ⌊sipko⌋, ibüka, a ka mogob pamkolpamabkü koke tamórró.”
25 Yesu wa go ene poko enan bóktanórr, da ene kola ma Yesuka natókórr, oya
minggüpanan wakósingül we nülkamülürr oya atom tóba tangamtinüm. Oyabóka
wagó, “Lod, ma kürü tangkamti!”
26 Yesu oya bóktan we yalkomólórr alap-alap wagó, “Dümdüm kokea, olmalab alo
azeb, ama akó umedó aman.”†
27 Ene kola wagó, “Ene amkoman pokoa, Wirri Pam. A umea ta tibiób abalab tógal
lorodó alodako, tógal kwitüdügab ne burrula balókdako.”‡
28 Da Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Kol, marü amkoman bangun kari ta
kokea! Marü ubi ne klamóma, kubó tómbapóne!” Da dümdüman oya ngul oloma
we dólóng bainürr.

Yesu Abün Azid Pamkolpam Dólóng Nyónónóp

29 Yesu ene bwób amgatórr, da Galili Malu kabe we mamoalórr. Da podo kasilürr,
ola mórran-mórran bainürr.
30 Wirri kolpam ngoroa ugón togobórr oyaka. I abün azid kolpam tübarrmünürr
oyaka: wapór bidal kolpam, ilküküp murrbausürrün kolpam, kolae wapór kolpam,
bóktan-koke kolpam, akó ngibürr azidpükü nidi kwarilürr. Barrmülürr, kókó Yesun
wapór minggüpanan we sirrbünóp. Ibü blaman we dólóng ninóp.
31 Pamkolpama gübarirr aengóp ibü nóma nósenóp: bóktan-koke kolpam
bóktande, kolae wapór kolpam dólóng baindi, wapór bidal kolpam agólde, akó
ilküküp murrbausürrün kolpam morroal basende. Da i Isrrael pamkolpamab God
we yagürnóp.

Yesu 4,000 Pam Ngabyónürr
(Mak 8:1-10)

15:18 Metyu 12:34 § **15:20** Inzan bóktande, Yesu Parrisian amtin bóktan poko yalkomólórr tang bagulankwata (15:2). * **15:21** Yesu Genesarret bwóbdü yarilürr (14:34). † **15:26** Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apónda, Zu pamkolpam-koke nidipako. ‡ **15:27** Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtine, umea olmalab kari alo burrulzan alodako.

32 Yesu tóba umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Ibübóka wagó, “Ka kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd ngürr kuri amórre, da ibü darrü alo kla myamem babula. Kürü ubi babula ibü alo ngabyón-koke zirrbapónóm tibiób basirrdü. Kwat-kwat tótókde, ibü iltümüna kena tübyóng.”
33 Da umulbain olmala oya we imtinóp wagó, “Ki kubó abün alo ne nóserre ini kolpam-koke bwóbdü, inzan pamkolpamab ngoro ngabyónüm?”
34 Yesu ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia nigó brredako?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “7 Brredako akó aüdan kari wapi.”
35 Da Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp.
36 Da ene 7 brred akó aüd wapi yazebórr, Godón eso ekyanórr, syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp. Umulbain olmala ama akó pamkolpam we nülinóp.
37 I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala 7 alóp murrnausóp, ne alo pokoa baminürr.
38 Ne kolpama elop, pam blaman kóta 4,000 kwarilürr, kol a karipókal koke etóngóp.
39 Yesu pamkolpamab ngoro tibiób basirrdü we zirrnapónóp, solkwat tüób butüdü we kasilürr, ama Magadan bwób órdóbóna we wamórr.

16

Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Ngibürr Parrisi akó [Sadusi pama] Yesuka togobórr oya apókóm, da i oya we yatop darrü kwitümgab wirri tulmil tónggapónóm, ibü igó poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia.
2 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Abüsa nóma botoe, e igó bóktónane wa, ‘Sab morroal ngürrase, zitülkus pülpül óe-óea.’
3 Akó irrbianande e igó bóktónane wagó, ‘Errkya ngup ngürra, zitülkus pülpül óe-óea akó tümün-tümüna.’ E umulakla bwób tonarr apónóm, a e ma gaodó koke iadeakla Godón tulmil bómzyatóm, errkya ne tonarra tómbapóndako?*
4 Ini lüólan pamkolpam kolaeanako akó i Godón amkoman koke angundako, zitülkus i kürü wirri tulmilüm atodako. A ibünkü darrü wirri tulmil koke tónggapórrón yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulmila tómbapónórr.”†
Yesu ibü we nümgütóp, da we wamórr.

Parrisi a Sadusi Pam, Ibü Kolae Umulbain Bóktan
(Mak 8:14-21)

5 Da umulbain olmala ta malu dakla dorro we baurrürr, Yesu ne yarilürr. Ibü bamrükürr brred amarrum inkü.
6 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E ta mamka! E umul-umul kwarilün Parrisi akó Sadusi pam, ibü istabkwata.”‡
7 I tibiób we ikik koralórr wagó, “Wa igósidi bóktanda, zitülkus mi brred koke tübarrmüna.”
8 Yesu umul bainürr i ne poko bóktan kwarilürr, da ibü nümtinóp wagó, “E iade ikikdakla yabióbka wa, ‘Mibü brred myamem babula.’?

16:1 Metyu 12:38; Luk 11:16 * **16:3** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 2 akó 3 babulako. † **16:4** Zona ngaen aüd ngürr wapian dupidüzan amanórr, Yesu sab ta aüd ngürr gapókdó yarile. **16:4** Metyu 12:39 ‡ **16:6** *istabkwata* wa igó poko bóktanda wagó, *ibü kolae tonarrabkwata. Ist* plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: *yeast*. Kari ist burua plaoa wirri ainda. Ini alap-alap bóktan inzana: ista plaoazan wirri ainda, Parrisi akó Sadusi pam, ibü kolae bóktan tulmila pamkolpamab gyagüpitótók kolaedó amarru kain kwarilürr. **16:6** Luk 12:1

9 E ia ⌊küp apad⌋ küsilanakla? Yabü ia koke ngambangólda, ka ne 5 brred syórr
nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene bamirrün alo pokodógab ia nigó alóp
murrnausnarre?
10 Akó ene 7 brrede, ka akó 4,000 pam ngabyórró. Yabü ia koke ngambangólda, e
akó olgabi nigó alóp murrnausnarre, ne pokoa baminürr?
11 E wa küp tai koke iade apadódakla, ka yabüka brredankwata koke bóktan
namüla? Yabiób tai ngabkónamke Parrisi akó Sadusi pam, ibü istdügab!”
12 Da ene pokodó umulbain olmala küp we esenóp, wa ibüka igó poko koke bóktan
yarilürr tibiób morroal ngabkanóm brredan istdügab, a wa Parrisi akó Sadusi pam,
ibü kle-kle umulbainankwata bóktan yarilürr.

Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yesu wamórr we bwóbdü, Sesarria Pilipi§ wirri basirr nege. Wa tóba umulbain
olmal nümtinóp wagó, “Pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla, Pamkolpamab
Olom?”
14 I oyabóka wagó, “Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla,
⌊Baptaes Bain⌋ Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala,
ngibürra wagó, ma prropet Zerremaeala, akó ngibürra go wagó, ma darrü prropetla,
ngaen nótó tamórr.”
15 Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla kürükwata, ka
nótókla?”
16 Saemon Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene ⌊Kerrisola⌋, arról Godón olom.”
17 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Marüka barnginwóm ki yarilün,
Saemon Pita, Zonón olom! Ini amkoman bóktana popa pamdógab koke tame. A
marüka ini bóktan kürü Aba okaka simzazile, kwitüm nótókase!
18 “Akó ka marü igó ayaldóla, ma Pitala.* Ini wirri ingülküp kwitüm, ka sab kólba
sos we elo. Büdülan arünga sab kürü sos kokean ⌊ut-ut ine⌋.
19 Ka sab marü balngomól arüng mókyeno pamkolpam ok bainüm ia Godón
Kingzan Balngomóldó barrbünüm, ta ia koke.† Ma ini tüpdü pamkolpam ne
kla tómbapón-gum nólenónómo, ka ta kwitüm kuri nólenónóma, akó ma tüpdü
pamkolpam ne kla ok ninünümo, ka ta kwitüm ok kuri ninünüma.”
20 Yesu tóba umulbain olmal arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü pam
azazilgu igó, ka ene Kerriso módógla.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Ene ngürrdügabi, Yesu tóba umulbain olmaldó tóba panzedó we pupo bainürr
wagó, “Ka sab Zerrusalem wirri basirrdü wamo abün-abün azid aengóm ⌊balngomól
byarrmarr pamdógabi⌋, wirri prristdügabi, akó Mosesón gida umulbain pamdógabi.
Sab kürü büdülümpükü kómkólórre a aüd ngim ngürrdü, God kürü sab kürsümüle
arróldó.”
22 Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr, da wa oya agórr wagó, “God gyaur ki yarilün
marüka! Inzan klama sab kokean ki tómbapó marüka!”
23 Yesu tübyalüngürr, da Pitaka bóktanórr wagó, “Yaya kürükagab, satani, ma
kakota alkomól! Ma kürü kwat murrausüm kaindóla. Zitülkus módóga, ma Godón
elklaza koke gyagüpi amandóla, a marü gyagüpitótók tüpan elklazadóma.”

---

§ **16:13** *Sesarria Pilipi*: Pilip king Errodón siman olom yarilürr. Wa ene basirr elórr, da tóba ngi ekyanórr. Igósidi, Sesarria Pilipi, oya küp módóga: *Pilipün Sesarria.* * **16:18** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *wirri ingülküp.* † **16:19** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Ka sab marü* key *mókyeno Godón Balngomól Bwób mamtae tapakum.* **16:19** Metyu 18:18; Zon 20:23

24 Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa tóba krros bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat tókyale.
25 Zitülkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba ⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról esene.
26 Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Ia darrü kla asine, wa tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula!
27 “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, tótók kari pokola kólba Aban ⌊wirri kómal zyónpükü⌋ akó kólba anerrupükü. Ka sab darrem nüliónünümo darrpan-darrpan pam tibiób tórrmen ngarkwatódó.
28 Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tamo, kólba king ngi baterrón, pamkolpam balngomólóm.”

17

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon, Zeimsün zoret. Wa ibü tibióban imarrurr wirri pododó.
2 Ibü obzek kwata oya büba darrü tonarr bainürr. Oya obzeka abüszan zyón bapón yarilürr, akó oya mórrkenyórrapükü ta gabülplie ongang bapón kwarilürr.
3 Da módóga, Moses akó Ilaeza* ibüka okaka tübyórri, Yesukü ikikdi.
4 Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Lod, mi morroal ainizanakla! Marü ubi ne nóma yarile, ka kubó aüd twal müót balmelo, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.”
5 Pita enezan bóktan yarilürr, da módóga, zyónan pülpül pokoa we tamórr ibü sisingül. Akó bóktan bómgóla we sidórükürr pülpül pokodógab wagó, “Ini kürü kólbanan Olome. Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka. Oya bóktan amkoman ipadólamke!”
6 Ene aüd umulbain olmala ene bóktan nóma barrkrrurr, i kari gum ta koke koralórr. I balókórr, obzek tüpdü.
7 Yesu ibüka we tamórr da ibü namurróp. Ibübóka wagó, “Ugó bazeb! Gumgu!”
8 I ngabkanóm ilküp nóma kwit bainóp, i ngibürr pam koke nósenóp, wata Yesun tóbanan esenóp.
9 I pododógabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó God kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab büdüldügab nóma kürsümüle.”
10 Da umulbain olmala oya we imtinóp wagó, “Mosesón gida umulbain pama iade bóktandako wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan wató tame akó ⌊Kerriso⌋ ama solodó tame?”
11 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilaeza† wa tótókda, ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm.

16:24 Metyu 10:38; Luk 14:27 **16:25** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25 **16:27** Metyu 25:31; Rrom 2:6 **17:1** 2 Pita 1:17-18 * **17:3** *Moses* akó *Ilaeza* ngaerrón prropet nis namülnürri. **17:5** Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10** Malakae 4:5 † **17:11** *Ilaeza*: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pam yarilürr.

12 A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr, da pamkolpama oya koke
emzyetóp akó i tibiób ubidügab kolae tómbapónónóp oyaka. Ka, Pamkolpamab Olom
nótókla, ta sab dadan ngarkwatódó azid aengo ibü tulmildügab."
13 Ene pokodó, Yesun umulbain olmala küp we esenóp wagó, Yesu ibüka Zon
[Baptaes Bain] Pam, oyakwata bóktanda.

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

14 Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma alkomólórr pamkolpamab ngorodó,
darrü pama Yesuka tamórr, wakósingül nülkamülürr oya obzek kwata.
15 Oyabóka wagó, "Wirri Pam, gyaurka, ma kürü olom gyaur ese! Wa kari azid
kokea. Ene azida oya nóma amiógda, oya tüpdü singalkalda akó ola pepes apón
yarile. Abün münüm wa urdü ó naedó aupda.
16 Ka go marü umulbain olmaldó idüda, a ibü gaodó koke yaril oya dólóng ainüm."
17 Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, "E amkoman bangun-koke akó kolae
tonarr lüól pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo? Kürüka kari
müp kokea metat yenkü ngyabenóm yabü amkoman bangun kokede. Ala sidüdam
ene olommokur kürüka!"
18 Yesu ene kolae samu agórr ene olommokur amgatóm, da wa ene
olommokurdügabi tubrranórr. Wata ugósan ene olommokura dólóng bainürr.
19 Da umulbain olmala Yesuka we togobórr tebe-tebe pokodó, oya amtinüm. Wagó,
"Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküm?"
20 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Zitülkus módóga, yabü ne amkoman
bangune gaodó kokea! Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: yabü
amkoman bangun ne inzan kari nóma warile, wamaka karian küpa, da e ini podo
kuri ilane wagó, 'Algabi ugó bupa, ama aum wam!' Da igósidi kuri wame! Blaman
Godón ubi ngarkwatódó elklaza sab igósidi yabüka popadan kwarile tómbapónóm!"‡

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

22 Umulbain olmala darrpan pokodó nóma kwób bazenórr Galilim, Yesu ibübóka
wagó, "Darrüpa sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, pamkolpamab tangdó
küngrine.
23 I sab kürü büdülümpükü kómkórre, da aüd ngim ngürrdü, God sab kürü ugón
kürsümüle arróldó." Ini bóktan arrkrrudi, oya umulbain olmal kari gyaur ta koke
kwarilürr.

[Godón Gyabi Müótan] Taks Mani

24 Yesu tóba umulbain olmalpükü Kaperrna-um wirri basirrdü nóma tamórr,
Godón Gyabi Müótan taks mani dakabain pama Pitaka togobórr. Oya imtinóp wagó,
"Yabü umulbain pama Godón Gyabi Müótan taks mani§ ia arrbünda?"
25 Pita ibübóka wagó, "Ó, wa ta arrbünda!"
Pita Yesun müótüdü nóma bangrinürr, ngaen-gógópan Yesu wató bóktanórr wagó,
"Saemon,* marü gyagüpitótók iada? Ini tüpan kinga taks mani ia nibióbkagab
azebdako? Ia tibiób bwób pamkolpamdógab, ta ia mogob pamkolpamdógab?"

17:12 Metyu 11:14 ‡ **17:20** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 21 asine. Igó bóktanda wagó, "Wata tórea amaik yarile inzan kla. Darrü kla myamem babula." (Mak 9:29) **17:20** Metyu 21:21; Mak 11:23; 1 Korrint 13:2 § **17:24** Isrrael pamkolpama Godón Gyabi Müótan taks arrbün kwarilürr. Blaman pam, 20 pail nóma bainónóp, blaman pailzan ene taks mani irrbünónóp. I ene mani küp yazebnóp Godón Gyabi Müótüdü elklaza tómbapónóm. * **17:25** *Saemon* Pitan darrü ngi yarilürr.

26 Pita bóktan oyaka we yalkomólórr wagó, “Taks mani mogob pamkolpamdógabi
azebdako.”†
Yesu bóktan inzan yalkomólórr wagó, “Da taia, oya küp igósa, bwób pama tib koke
urrbule.‡
27 A mi ini pamkolpam ngürsilan koke ngintirre. Ma maludü ugó wam, arreag
amaik. Da ma ngaen-gógópan ne wapi amurruto, oya taedó ma kubó mani küp eseno.
Ipadke da taks mani dakabain pamdó idódke. Kubó gaodó yarile mibü nizanabkü
Godón Gyabi Müót taks mani akyanóm.”

18

Wirri Ia Nótóke Godón Kingzan Balngomóldó?
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Ene dadan tonarr ngarkwat, Yesun umulbain olmala oyaka togobórr, da oya
imtinóp wagó, “Godón Kingzan Balngomóldó amkoman wirrian ia nótóke?”
2 Yesu kari olom tóbaka ngyaunürr, oya zamngól-zamngólan we yónürr tibiób
aodó.
3 Wa bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e Godón Kingzan Bal-
ngomóldó koke barrbuno, ngarkwat kókó e yabiób kolae tonarrdógabi tübyalüngane
akó kari olmalpókalzan bainane.
4 Da ene inzanase, nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, ini kari olomzan, wa
wirrian pama Godón Kingzan Balngomóldó.
5 Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa, wa
kürü morroal tonarre apadóda.

Kolae Tonarr Elókam!
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 “Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón
ingülküp* ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórre kukurru maludü. A oyaka
sab ne klama tómbapóne, wa popa olom,† kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr
tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile.
7 Godón ngürsila sab tame ini tüpan pamkolpamdó, kolae tonarr tómbapónóm nidi
balngomóldako. Blaman tonarr inzan tulmila tómbapóndako, a Godón ngürsila sab
tame ene olomdó, ini kolaea noakama tótókda!
8 “Marü tang a wapór ibükagab darrüpa ne kolae tónggapónóm nóma müdüde,
da itül a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan tangpükü ó darrpan wapórpükü
[ngarkwat-koke arróldó] nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis
tang nispükü ó nis wapór nispükü [metat bólmyan urdü] nóma mumanikórre, ene
amkoman kolaean yarile.
9 Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da irrua
a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan ilküppükü ngarkwat-koke arróldó nóma
bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis ilküp nispükü metat bólmyan urdü
nóma mumanikórre, amkoman kolaean yarile.

---

† **17:26** Ugón Rrom wirri pama taks mani tibiób pamkolpamdógab koke azeb kwarilürr; i wata mogob pamkolpamdógab wazeblórr, i nibiób kantrri gazirri tibióbkü yazebnóp balngomólóm. ‡ **17:26** Yesun bóktanan küp módóga: Yesu tóba umulbain olmalpükü Godón Gyabi Müótan taks mani koke ki urrbule, zitülkus i Godka mogob pam kokeako; Yesu wa Godón Olome akó umulbain olmal Godón pamkolpamako. Yesun amkoman angun-koke Zu pamkolpam ma mogob pamkolpamako. I wata taks mani ki urrbule. **18:1** Luk 22:24 **18:3** Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:6** *ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *millstone.* Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna. † **18:6** *popa olom*: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. **18:8** Metyu 5:30 **18:9** Metyu 5:29

Bamrükürrün [Sipan] Alap-alap Bóktan (Luk 15:3-7)

10 “Tai ngakónam, inzan popa olom alzizi amaikgum. Ka yabü igó byaldóla, ibü
tangbamtin anerru kürü kwitüm Aban obzek kwata metat asisko.‡
12 “E ia gyagüpi tótókdakla, darrü paman ne 100 sip nóma korale, darrüpa nóma
busue? Wa kubó ia laró tónggapóne? Wa kubó ene 99 podo kabedó ola bimgüte, da
tüób kubó ene bamrükürrün kla amkünüm wame.
13 Ka yabü amkoman poko byaldóla: wa ne ene darrpan nóma esene, wa kari
bagürwóm ta koke yarile oyaka, da koke ne 99 sipa bamrükóp, ibüka ama inzan
bagürwóm koke yarile.
14 Ene dadan ngarkwatódó, mibü kwitüm Aban ubi babula, popa oloma bamrüke.

Lodón Amkoman Angun Zonaretan Kolae Tonarr Dümdüm Akyan Iada

15 “Marü Lodón amkoman angun zonareta ne kolae tonarr nóma tónggapóne
marüka, da oyaka wamke, da yalke wa ne kolae tónggapóne. Pamkolpama koke
umul bairre, wata e yabian amaniki ene bóktan. Marü bóktan ne nóma arrkrrue,
ma moba ene zonaret kuri salkomóla.
16 Ene oloma ne marü bóktan koke nóma arrkrrue, da kubó darrpan ó nis pampükü
wamke oyaka, Mosesón gida ngarkwatódó. Ene igósüm, ‘nis ó aüd kolpama wata
sab bóktórre wagó, i darrü kolae tonarr esenóp. Da nis ó aüd kolpama inzan nóma
bóktórre, ene kolae tonarra amkoman tómbapónórr.’
17 Wa ne ibü bóktan koke nóma arrkrrue, da blaman kla ma sosdó pupo ninünüma.
Dómdóm, wa ne sosan bóktan koke nóma arrkrrue, da oya popa elkomólamke
Godónbóka umul-kók pamzan akó [taks mani dakabain pamzan].
18 “We ngarkwatódó, ka yabü amkoman poko byaldóla: e ini tüpdü pamkolpam
ne kla tómbapón-gum nólenane, ka ta kwitüm kuri nólenónóma, akó e tüpdü
pamkolpam ne kla ok ninane, ka ta kwitüm kuri ok ninünüma.
19 “Ini amkoman pokoa! Ka yabü akó ngibürr bóktan byaldóla. Nis pam nisa
yabükagab ini tüpdü ne darrpan gyagüpitótók akó darrpan moboküpi nóma namüli
darrpan klamóm tóre akom, kürü kwitüm Aba sab ibü nókyene.
20 Zitülkus módóga, enana nis ó aüd pama kürü ngidü nóma kwób bazene, ka ola
asinla ibü aodó.”

Kolae Tonarr Barrgon Alap-alap Bóktan

21 Pita Yesuka tamórr, da imtinürr wagó, “Lod, kürü Lodón amkoman angun
zonareta kürüka kolae tonarr metat nóma yarile, ka ia oya kolae tonarr nigó münüm
norrgonónómo? Ia 7 münüm?”
22 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke, 7 mün gaodó kokea. Ka
marü igó ayaldóla, ma moba Lodón amkoman angun zonaretan kolae tonarr metat§
barrgon namulo.
23 We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzana: Darrü king asi yarilürr.
Darrü ngürr oya ubi tóba elklaza ngabkan pamab mani ngarkwat dümdüm ainüm
yarilürr.
24 Wa ngarkwat nóma bókyanórr, darrü oya elklaza ngabkan pam sidüdóp. Ene
pama tóba wirri pamdógab amkoman wirrian mani ngarkwat* dididü yazebórr.

---

‡ **18:10** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 11 asine. Igó bóktanda wagó, “Pamkolpamab Oloma ibü zid bainüm tamórr, bamrükürrün nidipako.” (Luke 19:10) **18:15** Luk 17:3 **18:16** Duterronomi 19:15 **18:21** Luk 17:3-4 § **18:22** *metat*, Grrik akó Mórrke-mórrke bóktane ma inzan angrirrüna: *70 times 7.* * **18:24** *amkoman wirrian mani ngarkwat*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *10,000 talents.* Ene tonarr, darrpan zaget pama 15 pailüm zaget yarilürr darrpan *talent* apadóm. Ene zaget pama 150,000 pailüm zaget ki yaril ene dudu ngarkwat amorranóm! Oya gaodó koke yarilürr inzan wirri ngarkwat akonóm.

25 Ene elklaza ngabkan pam gaodó koke yarilürr tóba wirri paman dedi amkalóm.
Kinga tóba ngibürr zaget pam nilóp wagó, ‘Ini pam, tóba kol akó olmal, akó oya
blaman ne elklazako sel ninamke, wa ne kla dedidü ipadórr, we kla amkalóm.’
26 Da ene elklaza ngabkan pama wakósingül we nülkamülürr kingan obzek kwata,
da oya yatorr wagó, ‘Kürü wirri pam! Ma kürü ayalgu moba dedi büsai amkalóm!
Ka sab darrem blaman elklaza marü mülino!’
27 Kinga oya gyaur bóktan ipadórr, da oya we yalórr wagó, ‘Ma moba dedi amkalgu;
ka kuri norrgonónóma!’ Da müót kalkuma we zirrapónórr.

28 “Ene elklaza ngabkan pamazan wamlórr, da tóba zaget kamadpükü baserri,
oya mani dedidü nótó yazebórr ngibürr kina.† Tóbaka idódürr, gepkodó arümürr.
Oyabóka wagó, ‘Kürü darrem kókya, ma ne kla ipadórró!’
29 Oya zaget kamada wakósingül we nülkamülürr. Oya yatorr wagó, ‘Ma kürü
ayalgu moba dedi büsai amkalóm! Ka sab darrem marü elklaza mülino!’
30 Da wa oya bóktan koke ipadórr. Oya tümün müótüdü we amaikürr, ngarkwat
kókó wa ene dedi ki emkóle.
31 Oya zaget kamdala nóma esenóp ne klama tómbapónórr, i kari gyaur koke
koralórr, da king blaman kla azazilüm we ogobórr.
32 Da kinga ene ngaen-gógópan elklaza ngabkan pam akó ngyaunürr. Oyabóka
wagó, ‘Ma küp-koke zaget pamla! Ka marü dedi arrgorró, ma kürükagab ne
ngarkwat sipadórró, zitülkus ma kürü katorró.
33 Ma moba zaget kamadódó gyaur ki namüla, ka marükazan gyaur namülnürrü.’
34 King kari ngürsil ta koke yarilürr ngaen-gógópan elklaza ngabkan pamdó, da ene
olom tümün müótüdü we zirrapónórr. Tümün müót ngakan pama oya ola emkalnóp,
ngarkwat kókó ta wa tóba dedi ki emkóle.
35 Da ene inzanase, e yabiób Lodón amkoman angun ⌊zonaretalab⌋ kolae tonarr ne
koke nóma norrgonane yabiób amkoman moboküpdügab, kürü kwitüm Aba ta sab
yabü dadanzan nangónórre.”

19

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr (Mak 10:1-12)

1 Yesun ini bóktana nóma blakónórr, Galili amgatórr, ama Zudia bwóbdübóna
wamórr, Zodan tobarr dakla dorro.
2 Oyaka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr, da ibü we dólóng nyónónóp ola.

3 Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiógüm yarilürr tóba
bóktandógab. I oya imtinóp wagó, “Mibü gidadógab ia taia, pama kol amaiküm
popa pokodógab, ta ia koke?”

4 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E Godón Wibalómórrón Bóktan ta
etóngarre igó ne poko yarilürr wagó, ‘Bwób zitüldü, God blaman elklaza nóma
tómbapónórr, wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol’.
5 God igó yarilürr wagó, ‘Ini zitülkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba
koldó dabine, da i ma darrpan bübüm baini.’
6 Igósidi i ma nis kokeamli, a ma darrpanamli. God ne kla dayónda darrpan pokodó,
pama kokean nürrgrrüte.”

---

† **18:28** *ngibürr kina*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *100 denarii.* Ene tonarr, darrpan zaget pama tokom melpalóm zaget yarilürr 100 *denarii* azebóm. Ini dedi blaman karian yarilürr tóbanan wirrian dedidügab. **19:4** Bwób Zitül 1:27; 5:2 **19:5** Bwób Zitül 2:24

7 Parrisia Yesun imtinóp wagó, “Da Moses wa pam iade arüng bóktan ekyanórr, kol
amaik peba mórrag* kol akyanóm, wirri ngi pama ne kla wialómórr, da we klampükü
amaiküm?”
8 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü ene kwat Moses igósidi
nómtyenóp yabiób kol amanóm, zitülkus e Godón gida bóktan poko mamoanóm
kokeanómakla. A pam a kol nóma tónzapónórr, inzan tonarr ugón babul yarilürr.
9 Ka ma yabü igó byaldóla: Nadü pama tóba kol zumanike popa pokodó, a pam
gómólankwata koke, akó darrü kol zumige, wa kol gómól yarile.”†
10 Yesun umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, “Inzan ne nóma yarile pam a kol
ibüka, da morroal igósa, kol bumióg a pam bumióg ki yarilün!”
11 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Blaman pamkolpama ini bóktanan küp
koke asendako, wata idi, God nibiób nókyenóp, igó,
12 ene pokodó abün küpako, pama kol koke iade amiógda. Ngibürra we zitülkusdü,
i gaodó kokeako kol bumiógüm, i ne ngarkwatódó tóbabótórr. Ngibürra go we
zitülkusdü, pama ibü pugum küp nüsilóp. Akó ngibürra go we zitülkusdü, Godón
Kingzan Balngomólankwata. Ini umulbain bóktan apadóm gaodó nótó yarile, wa ki
ipa.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Ngibürr pamkolpama kari olmalpókal tübarrmünürr Yesuka, ibü singüldü tóba
tang nis amelóm akó ibünkü tóre ki eko-e. Da umulbain olmala ma ene kolpam we
nagóp amarrugum.
14 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka! E ibü
burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko!”
15 Da módóga, wa darrpan-darrpandó tóba tang nis nómngyelórr ibü bles byónüm,
da tüób olgabi we wamórr.

Küsil Mórrel Pam
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Darrü tonarr, küsil pama Yesuka tamórr. Oyabóka wagó, “Umulbain pam, ka ia
laró morroal tórrmen tulmil tómbapono ⌊ngarkwat-koke arról⌋ apadóm?”
17 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kürü iade amtindóla mor-
roalankwata? Ene wata Darrpana morroal nótóke, God tüób. Godón ne gida bóktan
pokoko, ma we kla emorrono ngarkwat-koke arróldó tótókóm.”
18 Wa imtinürr wagó, “Ia nadü ne gida bóktan pokoko?”
Yesu bóktanórr oyaka wagó, “Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu, ma kol ó
pam gómólgu, ma gómólgu, ma obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata,
19 ma moba aipab nis morroal angón namülün, marü ⌊moboküpdü ubi⌋ moba
minggüpanandó ne olome‡ inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.”
20 Ene küsil pama we bóktanórr wagó, “Ka go blaman ini gida bóktan poko
amkoman amorran namülnürrü. Ka da ma akó laró tónggapono?”
21 Yesu oyabóka wagó, “Ma ubi nóma namulo ⌊dudu kómal⌋ bainüm, da ugó
wam, moba blaman elklaza sel ninünümke, ene mani sab elklaza-koke ne kolpamko
nülinünümke. Sab igósidi marü mórrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka
tókyanke.”

---

* **19:7** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke. **19:7** Duterronomi 24:1-4 † **19:9** Ngibürr Grrik bóktane tange wialómórrón Godón Buk kugupidü, atang opor 9b asine. Igó bóktanda wagó, “Darrü pama ne akó ene amaikürrün kol nóma zumige, wa ta kolae tonarr kuri tónggapóne.” Ma 17:20 ngakanke. **19:18** Bazeb Tonarr 20:13-16; Duterronomi 5:17-20 ‡ **19:19** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amrrandóla. **19:19** Bazeb Tonarr 20:12; Lebitikus 19:18; Duterronomi 5:16

22 Ene küsil pama ene bóktan nóma arrkrrurr, wa gyaurpükü we wamórr, zitülkus
oya abün elklaza kwarilürr.
23 Yesu tóba umulbain olmalbóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: sab
kari müp ta koke yarile mórrel pamankü Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.
24 Ka yabü akó byaldóla, ⌊kamelan⌋ nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel
paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”
25 Umulbain olmala ene bóktan nóma barrkrrurr, i karibóka-koke gübarirr aengóp.
I we imtinóp wagó, “Da ia sab dama nótó zid baine?”
26 Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó, “Pamakanankü
gaodó ta kokea tómbapónóm; Godka ma blaman kla gaodómako.”
27 Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki blaman elklaza oloknórró
marüka atanóm!. Ki sab ia laró darrem ipüdórre?”
28 Yesu ibübóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: küsil ngyabena
sab nóma tame, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kólba ⌊wirri kómal zyón⌋
kingan mórran klamdó nóma mórrono pamkolpam balngomólóm, e kürü ne 12
umulbain olmalakla, e ta sab yabiób kingan mórran klamdó bobrrono, Isrrael 12
zitül pamkolpam balngomólóm.
29 Nadü oloma tóba müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipab nis, olmal, akó tüp
bimgüte kürünkü, ene oloma sab 100 münüm yazeble ene elklaza akó wa sab
ngarkwat-koke arról ipüde.
30 Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó nidipako, sab
ma singül kwata kwarile.§

20

⌊Grreip⌋ Apapdó Zaget Pam

1 “We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzanase: Irrbianande, darrü
grreip apapan aba wamórr zaget pam bumiógüm tóba grreip apapdó zagetóm.
2 Wa ubi bainürr darrpan-darrpan zaget pam darrpan ⌊silba⌋ mani küp* darrem
aliónüm. Da i ubi bainóp. Ene wata angrirrün ngarkwat yarilürr apapdó zaget
pamabkü. Da wa ibü we zirrnapónóp tóba apapdó zagetóm.
3 Irrbianande, abüsa tüngürürr kókó dadamüz. Wa akó elklaza bumióg pokodó
we wamórr. Da ngibürr pam nósenóp popa bórrangde, i darrü kla koke tónggapón
koralórr.
4 Wa akó ibü we nilóp wagó, ‘E ta ugó ogob kürü apapdó zagetóm. Yabü ka kubó
morroal darrem nülinünümo.’
5 Da i we ogobórr. Abüs singülküp nóma yarilürr, wa akó ngibürr pam bumiógürr.
Abüs aüd küp nóma emrranórr simam, wa akó ngibürr pam bumiógürr. Wa ibüka
ta dadan bóktan poko we bóktanórr ibü darrem klamankwata.
6 Abüsa 5 küp nóma emrranórr, wa akó elklaza bumióg pokodó wamórr. Wa akó
ngibürr pam we nósenóp ola bórrangde. Wa ibü nümtinóp wagó, ‘E ia ini ngürr
popa larógóm amanikdakla, darrü kla tónggapón-koke?’
7 I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, ‘Kibü darrü pama koke kuri tübumige.’ Wirri
pama ibü we nilóp wagó, ‘Da e ta ugó ogob kürü grreip apapdó zagetóm.’
8 “Abüsa nóma bótaolórrma, apap aba tóba zaget alngomól pambóka wagó, ‘Zaget
pam ugó ngibau, da ibü kubó darrem kla nülinünümke. Da ibüka we ngarkwat

---

19:28 Luk 22:30 § **19:30** Ini bóktanan küp aprrapórr módóga: *Ibübóka pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, i wirri ngi kolpamako, i ngi-koke kolpamako Godón ilküpdü. Akó ibübóka pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, i kari ngi kolpamako, i wirri ngi kolpamako Godón ilküpdü.* **19:30** Metyu 20:16; Luk 13:30 * **20:2** *silba mani küp*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: darrpan *denarius*. Ene tonarr, darrpan zaget pama darrpan ngürr nóma zaget yarile, wa darrpan *denarius* ipüde.

bókyanke, ka dómdóm solodó nibiób bumiga. Kalma ola elakónke, ka ngaen-
gógópan nibiób bumiga.’
9 Dómdóm ne pam bumiógürr, abüsa 5 küp nóma emrranórr, ibü blaman darrpan
silba mani küp nülinóp.
10 Irrbianande nibiób bumiógürr, tibiób darrem azebóm nóma ogobórr, ibü
gyagüpitótók inzan yarilürr wagó, i ta kubó wirrian darrem ipüdórre. A i ta darrpan
silba mani küp yazebóp.
11 Tibiób darrem kla nóma yazebóp, we kakóm, apap ab we murrkurr akrrónóp
wagó,
12 ‘Ma abüs irrübüm ne pam bumiga, i wata darrpan abüs küpüm zaget apórre. Ki
wa dudu ngürr zaget korala abüs ururdü, da ma ma kibü darrpan ngarkwat darrem
iade tülinünüma?’
13 “Wa darrüdü bóktan yalkomólórr wagó, ‘Gódam, turrkrru! Ka marü koke gómól-
gómól mangóna. Ma ta müób ubi baina zagetóm darrpan silba mani küp apadóm.
14 Da moba darrem ipa, da ugó wam müótüdü. Kürü ubi yaril, ka solodó ne pam
bumiga, ibü we ngarkwat nülinünüma, ka yabü ne ngarkwat darrem aliióndóla.
15 Kürü ene dümdüm asine. Kürü ubi laró tónggapónóma kólba manie, ene kürü
kólbakama! Ia marü gyagüp kolaea igósidi mómkóle, zitülkus ka morroal tonarr
olomla?’
16 “Da módóga, solodó nidipako, sab singül kwata kwarile, ó singül kwata nidipako,
sab solodó kwarile.”†

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr (Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Yesu Zerrusalem wirri basirrdü nóma kasilülürr, tóba 12 umulbain olmal kwat-
kwat tótókde tebe-tebe pokodó imarrurr, akó ibüka we bóktanórr wagó,
18 “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü, Pamkolpamab Olom
nótókla, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, ibü tangdó ola küngrirre,
da i kürü büdül bóktan sab ola kókyerre.
19 Olgabi ama akó Zu-koke nidipko, ibü tangdó ugón küngrirre. I kürü sab we ⌊tiz
kangónórre⌋ akó karrkukus sye-i kyólnórre, da kürü krrosdó sab we kómngyerre.
Aüd ngim ngürrdü, God kürü sab ugón kürsümüle büdüldügab.”

Zeims a Zon, Ibü Aipan Bato Bóktan (Mak 10:35-45)

20 Zebedin siman olom nis,‡ ibü aipa katókórr Yesuka, tóba nis siman olom nispükü.
Wa tóba wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata, tóba ubi pupainüm darrü
klamóm.
21 Yesu oya umtinürr wagó, “Marü ubi larógóma?”
Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü dümdüman kyal, kürü ne siman olom
nisamli marü minggüpanan mórróni moba Kingzan Balngomól Bwóbdü, darrüpa
marü tutul kwata, darrüpa marü banól kwata.”
22 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-kókakla e larógóm batodakla! E ia
gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódódóm kaindóla?”§
I bóktan yalkomórri wagó, “Ki gaodómamli.”
23 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Amkoman, e ene müp sab idüdi, ka ne müp
ódódóm kaindóla. A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm mórranóm kürü tutul kwata

† **20:16** Ini bóktanan küp módóga: *Godón bóktan solodó nidi barrkrrurr, sab singül kwata kwarile; Godón bóktan ngaen-gógópan barrkrrurr, sab solodó kwarile.* **20:16** Metyu 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 ‡ **20:20** *Zebedin siman olom nis* Zeims akó Zon namülnürri, Yesun umulbain olmaldógab nis namülnürri. § **20:22** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *“E ia gaodómamli ini kübüldügab anónóm, ka ne kübüldügab anónóm kaindóla?”*

akó kürü banól kwata. Sab kürü Aba wató nókyene ene marrgu nis, wa nibióbkü
kuri tónzapónórr."
24 Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü ngürsila yazebórr
ene nis narezoreti pam nisdü, Zeims a Zon.
25 Da Yesu ibü blaman ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr ibüka wagó, "E umulakla,
Zu-koke nidipako, ibü singüldü pama pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako,
akó ibü wirri pama ibü wirri arüngi balngomóldako.
26 Da yabüka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngi bainüm yabü aodó,
wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril.
27 Akó yabükagab singüldü tótókóm nótó nóma yarile, wa yabü ⌊leba zaget olom⌋
ki yaril.
28 Ene inzana, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, igósidi koke tamórró igó, pamkol-
pama kürü popa tangamtin kwarile. Koke! Ka pamkolpam popa tangbamtinüm
tamórró, kólba arról abün pamkolpamabkü darrem akyanóm, ibü arról akonóm
kolae tonarrdógab."

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Nisab Ilküp Dólóng Nyónürr (Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerriko wirri basirr nóma amgatórr, ibüka wirri
pamkolpamab ngoroa zutalórr.
30 Da módóga, nis ilküp murrbausürrün pam nisa kwat kabedó mórran
namülnürri. Nóma arrkrrurri wagó, Yesu ibü arrgrratódae, i górrgarri wagó, "Lod,
⌊Deibidün⌋ Olom, kibü gyaur tóse!"
31 Ene pamkolpama ibü nagóp, da nilóp piküp bainüm. A i ma górrganóm tai
arüng ipadnürri wagó, "Lod, ⌊Deibidün Olom⌋, kibü gyaur tóse!"
32 Yesu zamngólórr, da ibü nginaunürr. I nóma turrürri, wa ibü we nümtinürr
wagó, "Ia yabü ubi ka yabünkü laró tónggapono?"
33 I we bóktarri wagó, "Lod, gyaurka, kibü ilküp ugó tomgolnónóm!"
34 Yesu ibü gyaur nósenórr, da ibü ilküp we namurróp. Dümdüman ibü ilküpa we
tomgolóp, da i Yesuka we akyarri.

21

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr (Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

1 Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópma, i darrü basirr we
emrranónóp, ngi Betpage, ⌊Olib Podo⌋ kabedó. Yesu tóba umulbain olom nis
ngaensingülan we zirrnapónórr
2 ini bóktanpükü wagó, "E ugó aurram kókó yabü singül kwata ne basirrse. E
kubó nóma bangrini, dümdüman e kubó óp ⌊donki⌋ tóba kyampükü oseni, sye-i
amrókrrón. Kubó nogoamke, da kubó tüdüdamke.
3 Darrü oloma ne yabüka darrü poko nóma bóktóne, kubó igó ilamke magó, 'Lod
ini nis klamóm sógóse. Da wa kalma büsai talkomóle.' "
4 Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó
ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
5 "Zerrusalem pamkolpam* nilam,
'Ngakónam, yabü kinga yabüka tótókda!
Wa tüób mómók tonarr pama. Wa donkie tótókda,

20:25 Luk 22:25-26 **20:26** Metyu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26 * **21:5** *Zerrusalem pamkolpam*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Zaeonón óp olom.* Zerrusalemón darrü ngi Zaeon yarilürr. *Zaeonón óp olom* alap-alap bóktana. Oya küp módóga: *Zerrusalem pamkolpam.* Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda.

donki kyam kwitüm mórrarróna.’ ”
6 Da umulbain olom nisa we aurrürri, da tónggapórri ibü Yesu enezan nyalórr
tónggapónóm.
7 Ene donki tóba kyampükü we tüdüdóp Yesuka. I tibiób tumum mórrkenyórr
we nüdrratrri ene nis donki kwitüm. Yesu we kasilürr, da mórrkenyórr kwitüdü
mórran-mórran bainürr.
8 Wa enezan wamlórr, abüna pamkolpamab ngorodógab tibiób tumum
mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm. Ngibürra pórngaepükü
kari nugup tiz singgalgónóp, kwat kabedó kla, da Yesun kwatódó we zursilürr.
9 Singül kwata ne pamkolpamab ngoroa ogoblórr akó oya solkwat nidi zutalórr, oya
wirribóka we yagürnóp wagó,
“Mi ⌊Deibidün⌋ Olom yagürnórre!†
Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda!
Mi Wirri Kwitüm Godón yagürnórre!”
10 Yesu Zerrusalem nóma bangrinürr, blaman basirr pamkolpama barrkürrürr.
Tibiób bamtinónóp wagó, “Ini ia nótóke?”
11 Yesuka ne pamkolpamab ngoroa zutalórr, ibüka we bóktanónóp wagó, “Ini
Yesue, ene prropet Nazarretgab, Galili prrobinsdüma.”

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ Kal Akólórrón Pul Basirrdü
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

12 Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa blaman
kolpam kolabütan yarilürr, ola nidi sel bain akó nidi bumióg kwarilürr. Mogob
pamkolpamab mani nidi sensi bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka we izazilürr.
Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran klampükü ta izazilürr. 13 Wa ibüka
bóktanórr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab
wata inzan ngilian kwarile wagó, pamkolpamab tóre müót.’ A e ma igó aindakla,
wamaka gómól pamab ban bwóbe!”‡
14 Ilküp murrbausürrün pamkolpam akó kolae wapór pamkolpama ene kal
akólórrón pul basirrdü oyaka we togoblórr. Wa ibü blaman dólóng ninóp.
15 Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama esenóp, Yesu wirri morroal ne
elklaza tómbapón yarilürr, akó i ta kari olmalpókal nurrkrruóp taegwarrde Godón
Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü wagó, “⌊Deibidün Olom⌋ yagüram!” Ibü
ngürsila igósidi we yazebórr.
16 Da i Yesun we imtinóp wagó, “Ma ia arrkrrudóla kari olmalpókala ne poko
bóktandako?”
Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, ka kuri nurrkrrunüma. E ta Godón Buk kuri
etóngarre, igó ne poko bóktanda wagó,
“ ‘Ma§ sab kari olmalpókal akó ngóm alo olmal umul ninünümo,
moba agürüm amkoman moboküpi.’ ”

21:5 Aesaya 62:11; Zekarraea 9:9 † **21:9** *yagürnórre*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *osana*. Ini Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: *(kibü) zid tinünüm errkyadan*. Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore. **21:9** Wórr Peba 118:25, 26 ‡ **21:13** Pamkolpama popa kla koke sel bain akó bumióg kwarilürr, wata we elklaza, pamkolpama prrist ne elklaza iliónórre, Godónkü urdü bamngulüm ⌊altadó⌋. Mogob mani ta Godón Gyabi Müótan tóba manidü sensi angón kwarilürr. Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónóp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitülkus oya arüng wirri yarilürr. A Yesu ene selbain pamkolpam gómól pam ngibasilürr, zitülkus i wirri darrem urrbulürr tibiób elklazadó. **21:13** Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 § **21:16** *Ma* wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. **21:16** Wórr Peba 8:2

17 Yesu ene pamkolpam ene wirri basirrdü nümgütóp. Wa we wamórr Betani basirrdü. Ene irrüb ola umtulürr.

Yesu [Pig] Nugup Kolae Wyónürr
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Ene irrbianande, i Zerrusalem nóma bakolórr, Yesun aloa ipadórr.
19 Wa darrü pig nugup osenórr kwat kabedó, da we wamórr ngakanóm. Darrü küp koke esenórr, wata pórngaean kwarilürr. Yesu ene nugupdü we bóktanórr wagó, "Ma sab myamem küp kokean waono!" Dümdüman ene pig nugupa odalórr, da nurrótókórr.
20 Umulbain olmala ene nugup nóma osenóp odalde, gübarirr aengóp. Da i oya we imtinóp wagó, "Ini pig nugupa büsai-büsai iade odole?"
21 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ne Godón amkoman nóma yangunane akó abün-abün gyagüpitótók koke nóma koralo, e inzan tórrmen tulmil tólaelane, ka ini pig nugupzan wangóna. A ini kla tebean koke. E ta ini podo ne igó nóma ilane magó, 'Ma ugó bupa, da moba bumanik maludü,' ene pokoa sab amkoman tómbapóne.
22 E ne Godón amkoman nóma yangunane, e tóredó ne klamóm yatoane, e sab ene kla ipüdane."

Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü bangrinürr. Wa pamkolpamzan umul bain yarilürr, wirri prrist akó Zu pamkolpamab [balngomól byarrmarr pama] oyaka we togobórr. Da we imtinóp wagó, "Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüngi tómbapóndóla? Marü ini arüng ia nótó mókyanórr?"
24 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü darrpan amtin bóktan poko bamtindóla. E ne kürüka morroal bóktan nóma salkomólane, ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka ini elklaza nadü arüngi tómbapóndóla.
25 Zonón [baptaes baina] ia nubógabi tamórr? Ia kwitümgab, ta ia pamdógab?"
I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó, "Mi ne igó nóma kwarilo wagó, 'Kwitümgab,' wa kubó mibü tümtirre wagó, 'Da e oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?'
26 A mi ne igó nóma kwarilo igó, 'Pamdógab,' pamkolpam kubó ngürsil kwarile mibüka. Da mi pamkolpamab gum kwarilo, zitülkus blamana Zonón igó angundako wagó, wa prropeta."
27 Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, "Ki umul kokeakla."
Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka ini elklaza ia nadü arüngi tómbapóndóla.

Alap-alap Bóktan Nis Olom Nisab Didiburrdü Zagetankwata

28 "E ia gyagüpi tótókdakla ini alap-alap bóktanankwata? Darrü tonarr, paman nis siman olom nis namülnürri. Wa tóba ngaen siman olomdó wamórr a oyabóka wagó, 'Kürü olom, [grreip] didiburrdü zagetóm ugó wam ini ngürr.'
29 Wa tóba abbóka wagó, 'Ka kokela.' Da solodó tóba gyagüpitótók we imzazilürr, da we wamórr didiburrdü zagetóm.
30 Aba akó darrü siman olomdó wamórr. Oya akó dadan bóktan poko yalórr wagó, 'Kürü olom, didiburrdü zagetóm ugó wam ini ngürr.' Ene oloma tóba abbóka wagó, 'Taia ba, ka kubó wamo.' Da ma koke wamórr.
31 Ia nadü oloma aban ubi ipadórr?"
Wirri prrist akó Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pama oyabóka wagó, "Ngaen siman oloma tóba aban ubi ipadórr."

Yesu ibübóka wagó, “Ene amkoman pokoa! Ka yabü amkoman poko byaldóla:
taks mani dakabain pama akó popa kwatódó agól kol,* Godka nóma tübyalüngórre,
Godón Kingzan Balngomóldó ngaen-gógópan idi barrbündako yabü singül kwata.
32 Zon Baptaes Bain Pama yabü dümdüm kwat mamoanóm umul bainüm tamórr,
da e oya amkoman koke yangunarre, a taks mani dakabain pam akó popa kwatódó
agól kol, i ma oya amkoman yangunóp.† E go ene kolae tonarr pamkolpamab
amkoman bangun esenarre, da e yabiób gyagüpitótók koke izazinarre Zonón
amkoman angunüm, solodó.

Grreip Zid Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 “Akó darrü alap-alap bóktan tübarrkrru. Darrü pama abün grreip zid iritürr
tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal akólórr. Wa kugupi ilüngürr, ene grreip ngórr mor
amóngóm, da wa barrkyanan kwit azil müót elórr, tóba grreip kaldó olgab azilüm.
Da wa ene grreip apap ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó
tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr. 34 Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr,
wa tóba leba zaget pam zirrnapónóp ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr,
tóba ene pailan grreip ngórr azebóm.
35 Ene apap ngakan pama ene leba zaget pam bumigóp. Darrü we enan dom
apónóp, darrü we büdülümpükü emkólóp, akó darrü wa ingülküpi emkólóp.
36 Ene apap aba akó dokyanan leba zaget pam we zirrnapónóp. Ibü akó dadanzan
nangónóp.
37 Dómdóm ma aba tóba darrpanan siman olom we zirrapónórr ibüka, igó
gyagüpitótókpükü wagó, ‘I kürü siman olom sab morroal tonarre yangórre.’
38 Ene grreip apap ngakan pama aban olom nóma esenóp, i tibióbka bóktónóp
wagó, ‘Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Yao! Mi errkya
büdülümpükü amkaldakla, akó oya aban elklaza sab midi iade yazebrre, aban büdül
kakóm!’
39 Da módóga, i oya we amigóp, ama apap kalkuma amaikóp, da büdülümpükü
we emkólóp.
40 “Ene grreip apap aba sab tüób nóma tame, wa ia laró tónggapóne ene grreip
apap ngakan pamdó?”
41 Ene wirri pama bóktan we yalkomólóp wagó, “Ene kolaean pam sab
büdülümpükü ekrróne, akó wa ene grreip apap sab ngibürr apap ngakan pam
nókyerre. Da i sab oya tóba ngórr grreip iliónórre, abül tonarr nóma semrrale.”
42 Yesu ibübóka wagó, “E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón Wibalómórrón
Bóktandó wagó,
“ ‘Müót balmel pama ne ingülküp‡ alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine.
Lod ini kla tüób tónggapónórr,
da mibü ilküpdü kari morroal ta kokea!’
43 “Ini zitülkusdü ka yabü igó byaldóla, God sab bólene yabü§ balngomólóm
Kingzan akó wa bókyene we pamkolpam balngomólóm Kingzan, Godón Balngomólan
küp nidi bapóndako.

---

* **21:31** *taks mani dakabain pam akó popa kwatódó agól kol*a blaman kolae tonarr pamkolpam ngablaoda.
† **21:32** Ene kolae tonarr pamkolpam ngaen siman olomzanako: ngaen-gógópan Godón bóktan koke arrkrrudako. Solodó, Godka byalüngdako akó oya ubi apadódako. Zu wirri pam nis ngim siman olomzanako: taeane Godón bóktan apadódako, tórrmen ma babulako. **21:32** Luk 3:12; 7:29-30 ‡ **21:42** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **21:42** Wórr Peba 118:22-23 § **21:43** *yabü* wa Zu pamkolpambóka apónda.

44 Nótó aupe ini ingülküp kwitüdü, sab syórr yangóne. Akó ingülküpa noanka
tupe, oya sab baem apóne.”*
45 Wirri prrist akó Parrisia oya alap-alap bóktan nóma arrkrruóp, da i umul bainóp
wagó, Yesu ibükwata bóktanda.
46 I kwat we yamkünónóp oya amiógüm. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr,
zitülkus ene pamkolpama igó yangunónóp wagó, Yesu wata prropeta.

22

Kol Amióg Tórean Alap-alap Bóktan
(Luk 14:15-24)

1 Yesu wirri prristdü akó ⌊balngomól byarrmarr pamdó⌋, akó alap-alap bóktan
yarilürr wagó,
2 “Godón Kingzan Balngomól inzanase. Darrü bwóban kinga tóba siman oloman
kol amióg tóre tónggapónórr.
3 Wa tóba ⌊leba zaget⌋ pam zirrnapónóp, nibiób ngibaunürr, ibü byalóm ene tóredó
tótókóm. Da i ma ubi koke bainóp tótókóm.
4 Wirri pama akó tóba ngibürr zaget pam zirrnapónóp wa ne pam ngibaunürr, ibü
byalóm tóba tóredó tótókóm, ini bóktanpükü wagó, ‘Tübarrkrru! Ka kólba tórean
blaman alo kla kuri tómbapóna. Kürü simanal ⌊kau⌋ akó pyórr aupürrün kau kuri
bódabórre. Blaman kla tómbapórrónako, da yao, ugó togob tóredó!’
5 A ibü darrü baku burrul ta babulan yarilürr. I blamana tibiób ubiankwata
barsenórr. Darrüpa tóba ngaon bwóbdü wamórr, darrüpa tóba elklaza bumióg
müótüdü wamórr,
6 a barrea wirri paman zaget pam bumigóp, kolae akrran we okrralórr, da
büdülümpükü we ekrrónóp.
7 Kinga nóma arrkrrurr, oya kari ngürsila ta koke ipadórr. Wa tóba gazirr pam
we zirrnapónóp oya zaget pam nidi okrralórr, ibü blaman büdülümpükü akrranóm.
Akó ibü wirri basirrpükü ta uri setenóp.
8 Wa tóba ngibürr leba zaget pam ngibaunürr, ibübóka wagó, ‘Tóre alo kla blaman
tómbapórrónako. Ka ngaen-gógópan ne pamkolpam ngibauna, morroal tonarr
ngarkwatódó pamkolpam koke kwaril kürü tóredó tótókóm.
9 Da ugó ogob wirri kwatódó ne il bagótdako. E kubó nigó-nigó pamkolpam
nósenane, da kubó ngiblinamke tóredó tótókóm.’
10 Oya leba zaget pama we ogoblórr wirri kwatódóma. I nibiób nósenónóp,
morroal pamkolpam, kolae pamkolpam, ibü darrpan pokodó we kwób isuóp. Ene
kwóbbazen müóta tai kókó we barümürr pamkolpamabme.
11 “Kinga ene pamkolpam ngabkanóm wamórr. Wa ola darrü pam esenórr tóre
mórrkenyórr koke nótó batenórr.
12 Oyabóka wagó, ‘Gódam, ma wa ini ia tübangrina tóre mórrkenyórr-koke?’ Ene
pama darrü poko kokean bóktanórr.
13 Da kinga tóba zaget pam nilóp wagó, ‘Wapór a tang nürümam, kalkuma tümün
kwatódó ugó amaikam. Wa sab ola yón akó zirrgüp bótak yarile.’
14 God blaman pamkolpam ngibaunda, sab ma aüdan sazebe.”

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Ene kakóm, Parrisia ogobórr, bóktan we tónggapónóp Yesun darrü bamtin
bóktan poko amtinüm, wa morroal koke ne bóktan poko ki yalkomóle.

---

* **21:44** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini atang opor 44 babula. Ini alap-alap bóktana. Ingülküp wa Yesunbóka apónda. Ini bóktanan küp módóga: *Yesun nidi alzizi amanikdako, sab kolae nirre.*
22:14 Metyu 8:12; 25:30; Luk 13:28

16 Da i ngibürr Errodón* mamoan pam akó tibiób ngibürr umulbain olmal we
zirrnapónóp Yesuka. Oyabóka wagó, “Umulbain Pam, ki umulakla wagó, ma
amkomanla akó ma Godón kwat amkoman bóktane umul byóndóla pamkolpamdó.
Akó pamkolpamab gyagüpitótóka marü koke gum-guman ngitandako. Ki ene kla
umulakla, zitülkus ma blaman pamkolpam, ia wirri pam, kari pam, wata darrpan
ngarkwatódó ngabkandóla.”†
17 Oya imtinóp wagó, “Kibü moba gyagüpitótók kóbó tüzazilnüm, mibü gidadógab
ia taia Sisan‡ taks mani aliónüm, ta ia koke?”
18 A Yesu ma ibü kolaean gyagüpitótók umul bainürr,§ da we nilóp wagó,
“E taepurrane bóktan pamakla! Ia e kürü kólba bóktandógabi amiógüm iade
kaindakla?
19 Darrü taks mani küp kürü kóbó kómtyenam!”
I oyaka darrü küp we idüdóp,
20 da wa ibü nümtinóp wagó, “Ia noan obzeke akó ngie?”
21 I bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”
Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Da módóga, Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó
Godón ne klamko, Godón ilinamke.”
22 Da i Yesun bóktan nóma arrkrruóp, gübarirr aengóp. I oya we amgütóp, da we
bakonórr.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Ene dadan ngürr, ngibürr ⌊Sadusi pama⌋ Yesuka togobórr bamtin bóktan
poko amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó,
pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab.
24 I Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, Moses igó yarilürr wagó, ‘Darrü
kolpükü pama ne nóma nurrótóke olmal-koke, ene paman narezoreta sab ene kóble
ki zumióg, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.’
25 Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kinkü aini koralórr. Nareta kol
zumiógürr, da wa nurrótókórr olmal-koke. Kóble wa tóba olgabi zoretan tangdó
zumgatórr.
26 Ene kóble noa tangdó ungrinürr, wa ta olmal-koke nurrótókórr. Akó darrüpa
upadórr; wa ta olmal-koke nurrótókórr. Inzan kókó blaman ene pama nurrbarinürr.
27 Solodó ene kóblea we nurrótókórr.
28 Da sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene poko
amtindakla, zitülkus i oya blamana zumigóp.”
29 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kle-kle gyagüpi tótókdakla, zitülkus e
umul-kókakla Godón Wibalómórrón Bóktan akó Godón arüng!
30 Büdüla nóma tübarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke bumiógnórre, a i ma
sab inzan kwarile, wamaka kwitüm anerruako.
31 E ta kuri etóngarre God yabüka ne poko bóktanórr büdülab barsinankwata
wagó,

---

* **22:16** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kinganku. † **22:16** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. ‡ **22:17** *Sisa*: Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr. § **22:18** Errodón mamoan pamab gyagüpitótókdógabi, Sisan taks mani alión asi ki yarilün. A Parrisiab gyagüpitótókdógabi, Sisan taks mani alión babul ki yarilün, zitülkus Zu pamkolpamab gida igó bóktanórr wagó, taks mani alión babula mogob pamkolpamdó. **22:23** Apostolab Tórrmen 23:8 **22:24** Duterronomi 25:5

32 ‘Ka Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.’* Wa büdül pamkol-
pamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode.”
33 Pamkolpam ngoroa ene bóktan nóma barrkrrurr, i gübarirr aengóp, wa ne poko
umul nyónónóp.

Godón Wirrian Gida Bóktan Poko
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Parrisia nóma barrkrrurr wagó, Yesu Sadusi pamab bóktan kuri piküp ine, i
darrpan pokodó we kwób bazenórr.
35 Darrpan Parrisia, tüób Zu pamkolpamab gida umulbain pam yarilürr, Yesun
apókórr tóba bamtin bóktan poko-e.
36 Wagó, “Umulbain Pam, Godón wirrian gida bóktan poko ia nadü ne klame?”
37 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarilün
Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, akó dudu gyagüpitótóke.
38 Ini ngaen-gógópan Godón wirrian gida bóktan poko módóga.
39 Nis ngim wirrian gida bóktan poko módóga, ‘Marü moboküpdü ubi moba
minggüpanandó ne olome† inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.’
40 Mosesón dudu Gida Buk akó blaman Prropetab Peba, ini nis gida bóktan pokodó
karrkukus bórrangórrónako.”

Amtin Bóktan Poko Ene ⌊Kerrisonkwata⌋
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Parrisiazan darrpan pokodó kwób bazerrón kwarilürr, da Yesu ibü igó poko
nümtinóp wagó,
42 “E ia gyagüpi tótókdakla Kerrisonkwata? Ia wa noan olome?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Wa ⌊Deibidün⌋ olome.”
43 Yesu akó bóktanórr wagó, “Godón Samua Deibidün iade yalórr tóba olom ngi
ngyesilüm wagó, ‘Lod’? Deibid igó wialómórr wagó,
44 “ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó‡ wagó,
“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o lorodó irrbuno.” ’§
45 Deibid tüób ne Kerrison nóma ngilianórr wagó, ‘Lod’, da Kerriso Deibidün olom
iadea?”*
46 Darrü pam gaodó koke yarilürr Yesuka bóktan poko alkomólóm, da ene
ngürrdügab blaman gum kwarilürr oya ngibürr poko amtinüm.

23

Yesu Pamkolpam Arüngi Ikik Nókrrónóp Mosesón Gida Umulbain Pam akó Parrisi, Ibübóka
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

1 Ene kakóm, Yesu pamkolpamab ngorodó akó tóba umulbain olmaldó bóktan
yarilürr.
2 Wagó, “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia Mosesón pabo kuri ipüdóp; ibü
ene arüng ó dümdüm asine Mosesón gida müsirrga ainüm.

---

* **22:32** *Eibrra-am*, *Aesak*, akó *Zeikob*, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. **22:32** Bazeb Tonarr 3:6 **22:37** Duterronomi 6:5 † **22:39** Ma müsirrga ain bóktan 19:19 ngakanke. **22:39** Lebitikus 19:18 ‡ **22:44** *kürü Lod* wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. § **22:44** Ini bóktanan küp módóga: marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü. **22:44** Wórr Peba 110:1 * **22:45** Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

3 E sab ibü blaman bóktan amorran kwarilünke, yabü ne kla tómbapónóm byal
kwarile. A i ne kla tólbaeldako, e ibü mamoan-gu, zitülkus i pamkolpam ne kla umul
baindako, tib tórrmendó koke arrbündako.
4 Inzande, i ngyaben kari müp koke aindako abün gida tómbapónde pamkolpama
mamoanóm. A i ma tib tibiób tang pyóm kubó kokean ingrirre ene müp kwit ainüm.
5 I blaman ne elklaza tómbapóndako, ibü ubi pamkolpama ibü nóserre. I tibiób
müóngdü ne bokoszan kla* bameldako, Godón bóktan opor ne kla kugupidümako
peba mórragdó balómórrón, barrkyananako ngibürr pamab bokoszan klamdógab.
Akó banól tangdó ta inzan bameldako. Ibü tumum mórrkenyórrdü maenzan
balmelórrón sye† ta kokrrap byóndako.
6 Ibü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórran bwóbdü mórranóm alongalo
tóredó akó mórranóm wirri pamab mórran pokodó mibü kwóbbazen müótüdü.
7 Ibü ta inzan wirri ubi pokoa, pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan nüliónórre
pul basirrdü akó 'Rrabi'bóka‡ nóma ngiblianórre.
8 Pamkolpama yabü 'Rrabi'bóka koke ki ngiblianórre, zitülkus e blaman zonare-
talpükümakla. Ka wata yabü blamanab darrpan Umulbain Pamla.
9 E darrü pam ini tüpdü yabiób abbóka koke ngilian kwarilo, zitülkus yabü
blamanab wirri Ab wata kwitümase.
10 Yabü ta 'Balngomól Pam'bóka koke ngiblian korale, zitülkus pamkolpam
balngomól pam wata darrpan módóga, [Kerriso].
11 Yabü wirri pam nótóke, wa pamkolpamabkü leba zaget olom yarile.
12 Nadü oloma tóba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle. Akó nadü oloma
tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.

Yesu Mosesón Gida Umulbain Pam akó Parrisi Nütüngóp
(Mak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13 "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab
Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e Godón Balngomól Bwóban barrbün mamtae
murrausdakla pamkolpamab obzek kwata. Da e yaib ta koke barrbündakla, akó e
ibü kwatpükü murrausdakla, barrbünüm nidi kaindako.§*
15 "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab
Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ini tüpdü akó maludü agóltagóldakla
darrpanan olom amkünüm, ubi nótó bainda Godón agürüm yabiób gyagüpitótók
ngarkwatódó. E sab oya amkoman satanian olomóm inane; oya kolae tonarr ta sab
wirrian yarile yabü kolae tonarrdógab, da wa sab igósidi [metat bólmyan urdü]
wame.
16 "Ilküp murrbausürrün balngomól pam, sab Godón ngürsila tame yabüka! E
igó umul baindakla yabiób bóktan arüng akyanóm wagó, 'Darrü pama ne [arüng
alkamül-koke bóktan] nóma angrinda [Godón Gyabi Müótan] ngidü, oya bóktanan
küp babula; ene wa taia tóba bóktan alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-koke

---

* **23:5** *bokoszan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *phylacteries* (Duterronomi 6:8; 11:18). Ini bóktan opora Grrik bóktandógab tótókda. † **23:5** *maenzan balmelórrón sye*, Mórrke-mórrke módóga: *tassels* (Bótang Peba 15:37-41; Duterronomi 22:12). ‡ **23:7** *Rrabi* Arram bóktan ngia. Oya küp módóga: *Umulbain Pam.* **23:11** Metyu 20:26-27; Mak 9:35; 10:43-44; Luk 22:26 **23:12** Luk 14:11; 18:14 § **23:13** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónónóp, Parrisia ne kla mamoan kwarilürr. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm. * **23:13** Abün Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 14 babula. Wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ngul kóbleab elklaza gómól-gómól azebdakla, müótpükü ta inzan. Akó pamkolpam ilklió büliónüm, e wirri kokrrap tóre bakodakla panzedó. Ini zitülkusdü e sab kari kolae darrem koke ipüdane Godkagab!" (Mak 12:40 akó Luk 20:47)

bóktan nóma angrinda Godón Gyabi Müótüdü ne ⌊goldko⌋, ibü ngidü, ene wa tóba
bóktan kokean alkamüle.’
17 Ilküp murrbausürrün gonggo pam! Wirrian ia nadü klama: ia gold, ta ia Godón
Gyabi Müót, gold ne klama gyabian ngitanda? Godón Gyabi Müót wirrian klama!
18 E akó igó umul baindakla wagó, ‘Darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan
nóma angrinda ⌊altan⌋ ngidü, oya bóktanan küp babula. Ene wa taia tóba bóktan
alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda altadó ne
⌊gyaur klame⌋, oya ngidü, ene wa tóba bóktan kokean alkamüle.’
19 E amkoman ilküküp murrbausürrünakla, wirrian ia nadü klama, gyaur kla, ta
ia alta, gyaur kla ne klama gyabian ngitanda? Alta wirrian klama!
20 Ene igósidi, darrü pama arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda altan ngidü,
wa ta altadó blaman ne gyaur klamko ibü ngidü bóktanda.
21 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda Godón Gyabi Müótan ngidü,
wa ta oya ngidü bóktanda, ola nótó ngyabenda.
22 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda kwitüm ngidü, wa Godón
kingan mórran klaman ngidü bóktanda akó oya ngidü, ola nótó mórranda.
23 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab
Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa kari gida bóktan poko karrkukus
amorrandakla, a e ma amkoman wirrian gida bóktan poko kuri elókane. Ini ne
kari zidpókala dódórr baindako, mint, dil, akó kumin,† e ⌊wantent⌋ Godón ekyenane,
tóba gida ngarkwatódó. Ini kari gida bóktan poko mamoan taia, a e ma ngibürr
wirri gida bóktan poko koke ki elókane, igó wa: pamkolpam ⌊dümdüm tonarre⌋ akó
gyauri ngabkan, akó ma ne poko bóktóna tónggapono.
24 Ilküp murrbausürrün balngomól pam, e büz kuri irrunane anón naedógab, a e
ma ⌊kamel⌋ kuri idarükane!‡
25 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab
Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e yabiób kübül wata tumum poko bagul
umulakla, a ibü auma kugupi ama kari tómanpükü kokeako. Yabü moboküp kolae
tonarre murrbausürrünako: a e wata yabióban gyagüpi bomandakla akó yabü ubi
wata abün elklaza do bainüma!
26 Ilküp murrbausürrün Parrisi, ngaen-gógópan kübül kugupi ugó nugulam;
tumum ta kubó igósidi ⌊tóman-koke⌋ yarile.
27 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab
Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa inzanakla, wamaka morroal püti airrün
gapókako. Ngabkande wa morroalako, a ibü auma kugupidü, büdül pamkolpamab
kus akó abürrün büdül büb barümürrünako.
28 Ene dadan ngarkwatódó, pamkolpamab ilküpdü e dümdüm ngyaben pamakla,
a yabü auma büb kugupidü, e wata Godón taepurrane ngilian pamakla, akó kolae
tonarr kari ta kokea yabüka.

Yesu Mosesón Gida Umulbain Pamab akó Parrisiab Kolae Tonarran Darremankwata Bóktan Yarilürr
(Luk 11:47-51)

29 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab
Godón ngürsila tame yabüka. E prropetab gapók tómbapóndakla morroal obzeksyók

---

23:22 Aesaya 66:1; Metyu 5:34 † **23:23** *mint, dil, akó kumin*: Ini karian zidpókal alo kla mis ain klamako (Lebitikus 27:30). ‡ **23:24** Ini alap-alap bóktana. Ini nis klam nis alóng-koke elklaza nisamli, zitülkus ⌊tómanpükümamli⌋ Godón ilküpdü. Büz arruan küp módóga: büz wirri kokea, a i adarüküm kokeako. Kamelan adarük ma ibü gaodóma. Yesun bóktanan küp módóga: Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi tüpan ngyaben gida umul bain koralórr; Godón amkoman gida ma koke umul bain koralórr. **23:27** Apostolab Tórrmen 23:3

bapónóm, prropet ngaen ne gapókdó urrbulürr, akó e ngibürr dümdüm ngyaben
pamkolpamab gapók ta püti baindakla ibü gyagüpi amanóm.
30 E wa igó bóktandakla wagó, ‘Mi ne asi nóma ki kwarila mibiób abalbobatalab
tonarrdó, mi ibü koke ki tang nólenóp ene prropet akrranóm.’
31 Da inzan bóktande, e wa yabiób kuri pupo tübinane wagó: prropet nidi
okrralórr, e ibü bobatalakla.
32 Da taia, akó pokodó ugó ipüdam, yabü abalbobatala ne kla ngangólóp!
33 E gwarakla akó gwarab kupoakla! E wa sab metat bólmyan urdügab ia kyab
kórzinane, God yabü ola nóma zirrnapórre yabiób kolae tonarranme?
34 We zitülkusdü, ka yabü igó poko byaldóla, ka sab yabüka prropet,
[wirri gyagüpitótók] pam, akó umulbain pam zirrtapónónómo. E sab ngibürr
büdülümpükü okrralo, ngibürr krrosdó omelolo, ngibürr e sab Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdü karrkukus sye-i ola nyólnane, ngibürr e ma sab basirr-
basirrdüma kolabütan kwarilo.
35 Inzan tórrmen tómbapónde, dümdüm ngyaben pamab óea ne tópkónóp, ene
sab yabü müp yarile, tai Eibolón óedógab, dümdüm nótó ngyaben yarilürr, kókó
Zekarraean óea ne tópkanórr, Berrekayan olom. E oya [Gyabi Bwób] akó alta, ibü
dadamüz emkólarre.
36 Ka yabü amkoman poko byaldóla: blaman ene müpa sab ini lüólan pamkol-
pamdó togobe!

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamdó
(Luk 13:34-35)

37 “O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet büdülümpükü akrrandóla, akó God
tóba ne bóktan amarru pam zirrbapónda, ibü ta ma ingülküpi akrrandóla. Ia nigó
münüm kürü wirri ubi yarilürr marü pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip
karrakarra póyaea tóba kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke
namülnürrü, ka ene poko koke ki tólaela!
38 Turrkrru, marü müót§ sab yuógan amgatórrón yarile.
39 Zitülkus módóga, ka marü igó ayaldóla, ma sab myamem kürü kokean kóseno,
kókó ma sab igó bóktono wagó, ‘Wa* bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda.’ ”†

24

Yesu [Godón Gyabi Müót] Kulainankwata Bóktanórr
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yesu Godón Gyabi Müótüdügabi tubrranórr, da nóma wamlórrma, umulbain
olmala oyaka togobórr oya Godón blaman ene müót akó umul ainüm. Oyabóka wagó,
“Ma ini morroal wirri müót ngankónónóm!”
2 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “E ini kla tai kuri nósenane? Ka yabü amkoman
poko byaldóla: sab darrü ingülküpa aini kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab
amarrón kwarile ama tüpdü.”*

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Yesu [Olib Pododó] nóma mórran yarilürr, oya umulbain olmala tibi-tibi pokodó
oya ola agotóp. Oyabóka wagó, “Ma kibü tüzazilnüm ini klama sab nóma

---

23:33 Metyu 3:7; 12:34; Luk 3:7 **23:35** Bwób Zitül 4:8; 2 Krronikol 24:20-21 § **23:38** *müót* wa alap-alap Zerrusalembóka apónda (Zerremaea 22:5). * **23:39** *wa* [Mesayabóka] apónda. † **23:39** Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrine donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile. **23:39** Wórr Peba 118:24 * **24:2** Godón Gyabi Müót wirrian müp ingülküpi aelórrón yarilürr.

tómbapórre. Akó ki sab ia umul bairre igó, marü alkomól tonarra minggüpanan kuri tübine akó ini ngyaben wata kuri blakóne?”

4 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm.

5 Zitülkus módóga, abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, ‘Ka módógla, ⌊Kerriso⌋.’ I sab abün pamkolpam ilklió nüliónórre ibü amkoman bangunüm.

6 E sab barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrrandako akó ngibürr bóktan gazirrankwata. Da ene pokodó arrkürrgu! Ini klama sab ki tólbaelnóm, Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a tüpan blakón tonarr wa küsila.

7 Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü gazirr kwarile. Sab wirri ku kwarile akó bwób-bwób sab tüpa mórrbaeng yarile.

8 Blaman ini elklaza sab inzan kwarile, wamaka kola ngaen-gógópan azid nóma apadódo marrna bain minggüpanan. Ene azid ngaen-gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.

9 “Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule. Yabü sab wirri müp nüliónórre, solodó ama büdüldü urrbule. Blaman ini tüpdü pamkolpama sab yabü alzizi zomale, kürü ngianbókamde.

10 Ene tonarrdó, abün pamkolpama sab kak amórre Godón amkoman angun-gum. Pamkolpama tibiób sab alzizi boman kwarile, akó darrem-darrem pupo bainórre wirri ngi pamdó.

11 Akó sab abün obae prropeta togoble, da i sab abün pamkolpam ilklió nüliónórre ibü bóktan amkoman angunüm.

12 Ene tonarr, kolaea sab tai wirri baile ini tüpdü. Ini zitülkusdü abün pamkolpamab moboküpdü sab gyaur burrul babulan yarile gódamdó.

13 Kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine.

14 Ini Morroal Bóktan Godón Kingzan Balngomólankwata, sab bwób-bwób akó basirr-basirr amgol kwarile, blaman pamkolpam umul-umulan ngibtanóm. Solodó, dómdóm ngürr ugón semrróne.

Ngazirr Kla
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 “Prropet Danielzan bóktanórr, e sab ngazirr kla esenane Godón Gyabi Müótüdü, gyabian pokodó zamngólórrón. Ene ngazirr klama sab ene Gyabi Müót amkoman ⌊tómanan⌋ ngitine Godón ilküpdü.”

(Atang olom nótóke, wa ini bóktanan küp tai ki emzyat!)†

16 “Ini klama sab nóma tómbapóne, Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm.

17 Mórrkakak kwitüm ne olome,‡ wa koke ki abi darrü kla apadóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm.

18 Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkomól tóba müótüdü, tumum mórrkenyórr apadóm. A wa büsai ki buso.

19 Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü!

20 E inzan tóre bako kwarilün Godka wagó, ‘Ini buso tupsoa koke ki tómbapó güb melpaldó ó ⌊Sabad⌋ ngürrdü.’

24:9 Metyu 10:22 **24:13** Metyu 10:22 **24:15** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 † **24:15** Ini Metyun bóktane tóba bótang pamkolpamdó. ‡ **24:17** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr. **24:18** Luk 17:31

21 Zitülkus módóga, ene müp sab kari kolae koke kwarile, pamkolpama ne kla koke
kuri azid aengóp, ngaen, ini tüpan zitüldügab, kókó errkya. Myamem akó inzan kla
babul yarile.
22 God ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tünggürre. Wa ne koke nóma ki
tugup tünggürre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba alearrón pamkolpamab
gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi tugup tünggürre.
23 "Darrü oloma ne yabüka igó nóma bóktóne wagó, 'Ngakónam, ene Kerriso yóni!'
ó 'Ngakónam, ene Kerriso módóga!' oya bóktan amkoman angun-gu.
24 Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble. I sab wirrian
tulmil akó ⌊basen-koke tórrmen⌋ tómbapón kwarile pamkolpam ilklió büliónüm kle-
kle kwatódó tótókóm. I ta Godón alearrón pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile.
25 Da módóga, yabü gyagüpdü ki yarilün, ka yabüka ngaen-gógópan ne bóktan
kuri pupo ninünüma!
26 "Da yabü pamkolpama ne kürükwata igó nóma nyalnórre igó, 'Yazilam, wa
módógase ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋!' - e ola tótókgu; ó yabü ne igó nóma nyalnórre
igó, 'Ngakónam, wa yóni, müót kugupidü!' - da e ibü amkoman angun-gu.
27 Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ka sab inzan ngarkwatódó
tolkomolo, wamaka aona warri sapóne pülpüldügab, abüsa nólgabi banikda kókó
abüsa nóla bótaoda: blaman pamkolpama sab kürü kóserre.
28 "Da ene ta inzana; büdül büb nega, kekek póyaea ola kwób bazendako.

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 "Dümdüman ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm baine. Melpalan ta
sab zyón myamem babul yarile. Wimurra sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü
ne arüng klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütórre.
30 Darrü tórrmen tulmil sab pülpüldü eserre igó poko umul bainüm wagó,
'Pamkolpamab Olom mamka!' Blaman basirr-basirr bwób-bwób pamkolpama sab
yón gyaur kwarile, kürü nóma kóserre tótókde pülpül kwitüm, kólba arüng akó
wirrian kómal zyónpükü.
31 Wirri arüng mobolzan klaman§ bóktana nóma sidórüke, ka sab kólba an-
erru zirrtapónónómo blaman bwób-bwób ini tüpdü, solomamtaedó, bolmüótüdü,
malubarrdó, akó dorrmetódó, Godón alearrón pamkolpam darrpan pokodó dakasum.

⌊Pig⌋ Nugupan Alap-alap Bóktan
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 "Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-alap bóktane. Oya il tiza
óe-óe akó saul nóma bairre, akó küsil pórngaea bamgolóm nóma bairre, da e umul
kwarilo wagó: pail* minggüpanana.
33 Da ene ta inzana, e ini blaman basen-koke elklaza† tómbapónde nóma nósenane,
e sab umul kwarilo wagó: Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, alkomól kari pokola, ka
kuri tama kókó mamtaedómla.
34 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab kokean nur-
rbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre.
35 Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean bamrüke.

24:21 Daniel 12:1; Okaka Amzazirrün Kla 7:14 **24:27** Luk 17:23-24 **24:28** Luk 17:37 **24:29** Aesaya 13:10; 34:4; Izikiel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrün Kla 6:12-13 **24:30** Daniel 7:13; Zekarraea 12:10-14; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 § **24:31** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet.* * **24:32** *pail*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *urur melpal.* Mórrke-mórrke módóga: *summer.* Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako. † **24:33** *elklaza* ola pupainda, atang poko 29 akó 30.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 “Darrü olom umul babula ene ngürr a abüs küp ngarkwat nóma semrróne. Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban Olom nótókla, ta umul-kókla. Wata Ab umul tebease.
37 Enezan yarilürr Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile Pamkolpamab Oloman alkomól ngürrdü.
38 Dómdóm ne ngürr kwarilürr wirri naiz naea tótókóm, pamkolpama alo akó anón kwarilürr, kol a pam bumióg kwarilürr, kókó tai ene ngürrdü, Noa tóba wirri butüdü nóma bangrinürr.
39 Pamkolpama kokean umul bainóp laróga tómbapón yarilürr, kókó ene wirri naiza nóma tamórr. Ibü blaman imarrurr. Sab dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngyaben kwarile bobarrzan, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tolkomolo.
40 Nis pam nisa sab ngaon bwóbdü zaget namüli. Darrü sab sipüde, a darrü ma ola amgüte.
41 Nis kol nisa sab ⌊wit⌋ küp zaze amgün namüli plaoa tómbapónóm. Darrü sab tupude, a darrü ma ola zumgute.
42 “Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla yabü Lod sab nadü ngürr tolkomóle.
43 Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nóma ki yaril igó, gómól pama nadü abüs küpdü tame, wa igósidi aerr ki yaril, ene gómól pama müót amken-gum.
44 Da e ta metat inzan wazilülün, zitülkus ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ene ngürrdü tamo, e koke ne ngürr akyandakla.

Ngambangól ⌊Leba Zaget⌋ Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam
(Luk 12:41-48)

45 “Ngambangól akó ⌊wirri gyagüpitótók⌋ leba zaget pam nótóke, oya wirri pama sab oya ingrine tóba müótan leba zaget kolpam balngomólóm akó ibü alo kla aliónüm dümdüm abüs küp ngarkwatódó.
46 Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri pama nóma tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne.
47 Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba blaman elklaza ngabkanóm ingrine.
48 A kolae leba zaget pam nótóke, wa sab tóbaka wagó, ‘Kürü wirri pama irrbaindase alkomólóm.’
49 Da wa tóba zaget kamdal akrranóm ugón baine, akó alo a ngyepam anón yarile ngyepam anónan pampükü.
50 Da módóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü tolkomóle, wa oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa umul-kók ne abüs küpe.
51 Oya sab we amige, wirrianbóka emkóle,‡ akó taepurrane bóktan pampükü ingrine. I sab ola yón gyaur akó zirrgüp bótak kwarile.

25

Alap-alap Bóktan 10 Ngul Olmalabkwata

1 “Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü ngürr 10 ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, da kol nótó ki zumige, oya akyanóm ogobórr.
2 Ibükagab 5, wa amkoman morroal gyagüpitótók ngul olmal kwarilürr; ngibürr 5, ibü gyagüpitótók tugupurr koralórr.

24:39 Bwób Zitül 7:6-23 **24:43** Luk 12:39-40 ‡ **24:51** *wirrianbóka emkóle*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *wirri pama sab oya syórr yangóne*. **25:1** Luk 12:35

3 Ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, a oel* sokol ma
koke yazebóp.
4 A ⌊wirri gyagüpitótók⌋ ngul olmal nidi kwarilürr, i tibiób dudu oel bele yazebóp
zyón klampükü.
5 Kol nótó ki zumige büsai koke tübzilürr, da ene ngul olmal blaman genggorrama
we yazebórr, utapükü tübarrümürr.
6 "Da irrüb zokrrok, ene pokodó wirri taegwarr yarilürr wagó, 'Ngakónam! Kol ne
pama ki zumige tótókda. Oya akyanóm ugó ogob!'
7 Ene 10 ngul olmal, i blamana tübarsinürr, tibiób zyón kla wiki tómbapónóp
morroal bólmyanóm.
8 Ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala ene wirri gyagüpitótók ngul olmalbóka
wagó, 'Kibü yabióbnüm oeldógab sokol tülinam, zitülkus kibü zyón klama
bütamündasko.'
9 A ene wirri gyagüpitótók ngul olmala ibübóka wagó, 'Mibü blamanabkü gaodó
kokea. Da e ugó ogob ene pamdó, oel nibióbkagab bumiógdako, yabióbkü oel
bumiógüm.'
10 I tibiób oel bumiógümzan ogoblórr, ene kol nótó ki zumige ugón tübzilürr. Oel
nibiób kwarilürr, i we ogobórr ene pampükü oya tóre bwóbdü. Da mamtaea we
murrbausürr.
11 "Ene kakóm, ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala we tóbakonórr, da we
górrgónóp wagó, 'Wirri pam, wirri pam, gyaurka, kya mamtae tapaku kibünkü!'
12 Wa ibüka bóktan igó yalkomólórr wagó, 'Koke! Ka yabü amkoman poko
byaldóla: ka yabübóka umul-kókanla.'
13 "Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla ngürr akó abüs küp ngarkwat,
Pamkolpamab Oloma sab nóma tolkomóle.

Aüd Zaget Pamab Alap-alap Bóktan
(Luk 19:11-27)

14 "Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü pama aibwób
basirrdü wamlórrma. Wa tóba leba zaget pam darrpan pokodó ngibaunürr. Ibübóka
wagó, 'Ka kólba elklaza yabü tangdó arrbündóla.'
15 Wa tóba leba zaget pam tibiób susumüri ngarkwatódó mani nülinóp akó mani
tónggapónóm. Darrü wa 5 mani alóp† iliónürr, manie murrbausürrün, darrü wa
nis, darrü wa darrpan ekyanórr, ene mani küp dódórr ainüm. Da wa we bupadórr
darrü basirrdü tótókóm.
16 Wa 5 mani alóp ne zaget pam iliónürr, wa dümdüman ene mani zagetan
ngitanórr akó mani tómbapónóm. Wa akó 5 mani alóp we tómbapónórr.
17 Wa nis mani alóp noan ekyanórr, wa dümdüman dadanzan yangónórr. Wa akó
nis we tónzapónórr.
18 Wa darrpan noan ekyanórr, wa gumzan yarilürr, da wamórr, tüp kugupi
ilüngürr, tóba wirri paman mani ola inikürr.
19 "Ibü wirri pama wirri kokrrap nóma ngyabenórr darrü basirrdü, wa akó we
tolkomólórr. Wa tóba darrpan-darrpan zaget pampükü mórran-mórran bainürr
umul bainüm, oya mania ia zaget koralórr.
20 5 Mani alóp nótó yazebórr, tamórra, oyaka akó ngibürr 5 simarrurr. Oyabóka
wagó, 'Wirri pam, ma kürü 5 mani alóp kliórrü. Ngaka, ka ene 5 mani alóp zagetan
nóma ngibtarró, ka akó ngibürr 5 murrnausnarre.'
21 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ma morroal tónggapóna,
morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus ma ngambangól zaget pamla

* **25:3** *oel*: Ugón kerrsin babul yarilürr. **25:11** Luk 13:25 † **25:15** *mani alóp*, Mórrke-mórrke módóga: *talent*. Darrpan *talent* aprrapórr darrpan alóp yarilürr, silba mani küpi murrbausürrün. Oya darrem kari kokea.

kari-kari elklazadó, da ka sab marü wirri elklaza mülino ngabkanóm. Da yao, ugó
tübangri, kürü ene barnginwómpükü ngyaben pokodó.’
22 “Da nis mani alóp nótó nüpadórr, tamórra, oyabóka wagó, ‘Wirri pam, ma kürü
nis mani alóp kókyarró. Ngaka, ka ene nis mani alóp nóma zagetan ngintarró, ka
akó nis tólnaelórró.’
23 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal tónggapóna,
morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus ma ngambangól zaget pamla
kari-kari elklazadó, da ka sab marü wirri elklaza mülino ngabkanóm. Da yao, ugó
tübangri, kürü ene barnginwómpükü ngyaben pokodó.’
24 “Darrpan mani alóp nótó ipadórr, tamórra, oyabóka wagó, ‘Wirri pam, ka
umulóla ma kari karrkukus pam ta kokela. Didiburrdü kla mató abüldóla, ma koke
nóla barit namülnürrü, akó mató kwób asudóla, ma küp koke ne amarró.‡
25 Da ka gum namülnürrü, da marü mani ka tüp kugupidü kolakyarró. Ngaka,
marü ene mani ikwóni.’
26 “Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma kolae zógósan leba zaget
olomla! Ma ia igó poko umulóla igó, didiburrdü kla kótó abüldóla, ka koke nóla
barit namülnürrü, akó kótó kwób asudóla, ka küp koke ne amarró?
27 Ma ta kürü mani igósidi mani müótüdü ki ingrina; ka nóma ki tolkomóla, ka
kólba mani ki ipüda akó mani müóta kürü manian zaget darrem ki kókyene.
28 Ene mani oyakagab irrkinam ama oya ekyenam, 10 mani alóp noanko!
29 Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.§ Oya sab igósidi
ngaru bapón-koke kwarile. A babul noanko, oyakagab sab irrkine, oya kari-kari ne
klame.
30 Ene küp-koke zaget pam tümün kwatódó amanikam! Wa sab ola yón gyaur akó
zirrgüp bótak yarile.’

Dómdóm Kot Ngürr

31 “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab Kinga nóma tamo kólba ⌊wirri kómal
zyónpükü⌋ akó kólba blaman anerrupükü, ka kólba ene zyónan kingan mórran kla
mórran-mórran baino.
32 Ini tüpdü blaman pamkolpama sab kürüka kwób tóbazele. Ka sab nis kwób
nangono, ⌊sip⌋ ngabkan pama sipzan amanda ⌊goutüdügab⌋. 33 Ka sab sip kólba
tutul kwata irrbuno, a gout ka sab kólba banól kwata irrbuno.
34 Ka küób Kingan arüngdügab sab igó bóktono kürü tutul kwata ne pamkolpamko
kagó, ‘Yao, yabü kürü Aba kuri bles nirre! Balngomól Bwóbdü ugó barrbü, God
yabünkü ne kla tólaelórr, ini tüp ugón tónggapónóm nóma yarilürr.
35 Zitülkus módóga, ka alom nóma namülnürrü, kürü yadi ngakinóp; naem nóma
namülnürrü, kürü anónóm yadi kókyenóp. Ka mogob nóma namülnürrü, kürü
yabiób müótüdü yadi küngrinóp.
36 Ka mórrkenyórr-koke nóma namülnürrü, kürü mórrkenyórr yadi kómelóp. Ka
azid nóma namülnürrü, kürü yadi almil kwarilnürrü, akó tümün müótüdü nóma
namülnürrü, kürü yadi angónóm ogobnórró.’
37 “Godón ilküpdü dümdüm nidipko, kürüka sab bóktan salkomólórre wagó, ‘Lod,
ki wa marü nóma mósenóp, ma alom nóma namülnürrü, da marü ngaminóp,
akó ki wa marü nóma mósenóp, ma naem nóma namülnürrü, da marü anónóm
mókyenóp?

---

‡ **25:24** Leba zaget pama aprrapórr obae poko bóktan yarilürr tóba wirri pamankwata. § **25:29** Ini bóktanan küp módóga: *“Nadü pama kürüka morroal zagetóda, ka oya sab ngibürr elklaza ilino ngabkanóm.”* **25:29** Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30** Metyu 8:12; 22:13; Luk 13:28 **25:31** Metyu 16:27; 19:28

38 Ki wa marü nóma mósenóp, ma mogob nóma namülnürrü, da ki marü müótüdü müngrinóp? Ki wa marü akó mórrkenyórr-koke nóma mósenóp, da marü mórrkenyórr mómelóp?
39 Ki wa marü nóma mósenóp azid, akó ma tümün müótüdü nóma namülnürrü, da ki marü angónóm ogobnórró?'
40 Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo kagó, 'Ka yabü amkoman poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó nóma tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka tólaelarre.'
41 "Da ka sab ibüka bóktono, kürü banól kwata nidipko, kagó, 'Kürükagabi usi ogob! E amórrórrónakla. Da ⌊metat bólmyan urdü⌋ ugó bamsel, God ne ur setanórr ⌊debólankü⌋ tóba kolae anerrupükü.
42 Zitülkus módóga, ka alom nóma namülnürrü, e kürü koke ngakinarre; ka naem nóma namülnürrü, e kürü anónóm koke kókyenarre.
43 Ka mogob nóma namülnürrü, e kürü yabiób müótüdü koke küngrinarre. Mórrkenyórr-koke nóma namülnürrü, e kürü mórrkenyórr koke kómelarre. Ka azid akó tümün müótüdü nóma namülnürrü, e kürü angónóm koke ogobnórró.'
44 "Da i sab bóktan salkomólórre wagó, 'Lod, ki wa marü nóma mósenóp, ma naem a alom akó mogob nóma namülnürrü? Ki wa marü nóma mósenóp mórrkenyórr-koke akó azid a tümün müótüdü, da marü koke tangmamtinóp?'
45 Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo wagó, 'Ka yabü amkoman poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó koke nóma tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka ta koke tólaelarre.'
46 Ene nidipko, i sab metat bólmyan urdü ogobe. Dümdüm ngyaben nidipko, i sab ⌊ngarkwat-koke⌋ arróldó ogobe."

26

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

1 Yesun blaman umulbain bóktana nóma blakónórr, tóba umulbain olmalbóka wagó,
2 "E umulakla, nis ngürr kakóm sab ⌊Büdül Kórzyón Tórease⌋. I kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab wirri ngi pamab tangdó ugón küngrirre krrosdó amngyelóm."
3 Wirri prrist akó Zu pamkolpamab ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ darrpan pokodó kwób bazenórr Kayapasón wirrian müótüdü. Wa tüób singüldü prrist yarilürr.
4 I bóktan we tónggapón kwarilürr Yesun piküpan amiógüm akó büdülümpükü amkalóm.
5 Tibióbbóka wagó, "Mi ini poko tóre tonarrdó koke tónggapórre, zitülkus pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm."

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr
(Mak 14:3-9; Zon 12:1-8)

6 Yesu ugón Saemonón müótüdü yarilürr Betani basirrdü. Saemon tüób ngaen soso azid pam yarilürr.
7 Yesu nóma alo yarilürr, darrü kola ugón katókórr. Wa darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü. Kari darrem idi koke yarilürr. Ene kola ene idi Yesun singüldü we ekanórr, wazan alom nólgópe banomólórr.

25:46 Daniel 12:2 **26:2** Bazeb Tonarr 12:1-27 * **26:7** *wirri darrem ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *alabaster.* **26:7** Luk 7:37-38

8 Oya umulbain olmala nóma osenóp, ibü ngürsila yazebórr, da i darrpan-darrpan
we bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia laró zitülkusdü popa akando ini morroal ilang
idi?
9 Ini idi ne nóma ki sel irre wirri darrem klamóm, da ene mani küp ama elklaza-
koke kolpam ki nülirre!”
10 Yesu umul yarilürr, i laró poko bóktan kwarilürr, da wa ibübóka wagó, “Oya
olkomólam! E oya larógóm müp akyandakla? Wa amkoman morroal tonarr
tónggapóne kürüka.
11 Zitülkus módóga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile. A ka wa
sab yabüka metat ae koke namulo.
12 Wa ene morroal ilang idi kürü bübdü igósidi ekóne, zitülkus wa kürü büb
morroal ine gapókdó angrin ngarkwat sab nóma semrróne.†
13 Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab kürükwata ini Morroal Bóktan nótó
amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte, ini kola ne poko tónggapóne.
Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi zumaniknórre.”

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Da módóga, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógab, we wamórr
wirri prristdü.
15 Ibübóka wagó, “E kürü sab darrem laró kókyenane, ka ne Yesun yabü nóma
nókyenónómo?” I oya darrem 30 silba mani küp ilinóp.
16 Ene kakóm, Zudas kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

17 Ngaen-gógópan [Ist-koke Brred Tóre] ngürrdü, umulbain olmala Yesuka to-
gobórr. Oyabóka wagó, “Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla tómbapónóm marünkü
Büdül Kórzyón Tóre alo alom?”
18 Yesu tóba umulbain olmal we zirrnapónóp, igó bóktanpükü wagó, “Ugó barrbün
Zerrusalem wirri basirrdü, da e kubó ola ene pamdó ogobke, e umul noabókamakla.
Kubó oya ilamke magó, ‘Umulbain Pama igó yaril wagó, “Kürü abüs küp ngarkwat
kuri semrróne. Ka kólba umulbain olmalpükü kubó Büdül Kórzyón Tóre alo marü
müótüdü elo-o.” ’ ”
19 Yesu tóba umulbain olmalzan nilóp, i elklaza we tómbapónóp Büdül Kórzyón
Tóre alongaloankü.
20 Irrübazan tumziklürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü alom nólgópe
banomólórr.
21 I nóma alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: darrüpa yabükagab kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine.”
22 Umulbain olmala kari gyaur koke koralórr, da i darrpan-darrpana Yesun we
imtinónóp wagó, “Lod, ia kótó kokela?”
23 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Tóba brred poko kankü ne nótó kuri
yanggóbóle kübüldü,‡ da kürü kalma wirri pamab tangdó wató küngrine.
24 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, wata Godón Wibalómórrón
Bóktana enezan bóktanda kürükwata. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó,
Pamkolpamab Olom wirri pamab tangdó nótó ingrine. Kari morroal koke ki yaril,
ene oloma koke ki tómtómóle!”

26:11 Duterronomi 15:11 † **26:12** Isrrael pamkolpama ene tonarrdó darrü oloman büdül büb ngaen-gógópan morroal ilang idie akó ngibürr morroal ilang klame angangodako, da ene solkwat gapókdó we angrindako. **26:15** Zekarraea 11:12 **26:17** Metyu 26:1 ‡ **26:23** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom. **26:23** Wórr Peba 41:9

25 Zudas, Yesun sab wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa bóktanórr wagó, “Rrabi,§
ia kótó kokela?”
Yesu bóktan oyaka yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna.”

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korrint 11:23-25)

26 I nóma alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm,
wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó,
“Ipüdam, eloam; ini kürü bübe.”
27 Wa akó waenpükü kübül ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa ibü nókyenóp
ini bóktanpükü wagó, “Blamana ugó enónam.
28 Ini kürü óe-e. Wirri arüng akyanda Godón ⌊alkamül-koke tónggapórrón
bóktan⌋. Sab abün pamkolpamabkü tópkóne, igósüm God sab ibü kolae tonarr
norrgorre.
29 Ka yabü igó byaldóla, ka sab ini waen myamem koke enono, kókó ene ngürrdü,
ka sab yenkü küsil waen nóma enono kólba Aban Kingzan Balngomóldó.”
30 Da módóga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr ⌊Olib Pododó⌋.

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

31 Yesu ibübóka wagó, “Errkya ini ne irrübe, e yabiób büódan kuri ngibtinane
kürüme. E kubó blamana busuane ó kürü kubó kólbanan kümgütane, zitülkus
Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ka sab ⌊sip⌋ ngabkan pam
büdülümpükü sómkolo, da ene sipa sab popa barsene.’*
32 A kürü sab nóma kürsümüle büdüldügab, da ka sab wamópo yabü singül kwata
Galili prrobinsdü.”
33 Pita oyabóka wagó, “Enana i blamana kubó busurre marübókamde, ka marü
kokean mimgüto!”
34 Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman
karrakarra póyaea ini irrüb bóktan küsil yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino
igó, ma kürübóka umul-kókla.”
35 Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka kubó igó poko kokean bóktono, ka
marübóka umul-kókla. Kürü mankü nurrótók ta taia!”
Akó blaman umulbain olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

Yesu Getsemanim Tóre Ekorr
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü we wamórr darrü bwób, ngi
Getsemani. Wa ibübóka wagó, “E ae bobrra, ka wezan tótókdóla tóre akom.”
37 Wa tóba aüd umulbain olmal yazebórr, Pita akó Zebedin nis siman olom nis,
Zeims a Zon. Yesun bübdü gyaur akó müp gyagüpitótóka we togobórr.
38 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Kürü moboküpdü kari gyaura koke kuri
tübangrine, wamaka ka büdülüm kaindóla. E ae bobrra, da dakla aerr koralón
kankü.”
39 Wa karianbóka küór amanórr. Wa simbalkalórr, tóba obzek tüp we elkomólórr.
Tóre inzan ekorr wagó, “Kürü Ab, marüka ne tai nóma yarile, kürü ini wirri
azidüdüma ódódgu.† A kürü ubia koke ki tómbapó, wata marü ubie.”

---

§ **26:25** *Rrabi* Arram bóktan ngia. Oya küp módóga: *Umulbain Pam.* **26:28** Bazeb Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34 * **26:31** *sip ngabkan pam* wa Yesunbóka apónda, *sip* wa Yesun mamoan pamkolpambóka apónda. **26:31** Zekarraea 13:7 **26:32** Metyu 28:16 † **26:39** *kürü ini wirri azidüdüma ódódgu*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *ma ini kübül sipa kürükagab.*

40 Yesu we tolkomólórr, ó wa tóba aüd umulbain olmal utüdi tómrrónóp. Wa
Pitaka bóktanórr wagó, “E ia gaodó koke kwarila kankü aerróm darrpan abüs küp
ngarkwatóm?
41 E dakla wazilülün ó dakla tóre okolón, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr
tómbapónóm koke ki nolngomólnónóm. Yabü samuan ubi asine dümdüman elklaza
tómbapónóm; büban ma arüng babula.”
42 Yesu akó nis ngim we wamórr dadan pokodó tórem. Wagó, “Kürü Ab, marü
ubi koke nóma yarile ini müp kürükagab apadóm, da inzan ki yarilün: ka sab azid
aengo. Wata marü ubia ki tómbapó!”
43 Wa nis ngim nóma tolkomólórr tóba aüd umulbain olmaldó, wa akó ibü utüdi
tómrrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilküp kokean nomgolóp.
44 Wa ibü aüd ngim nóma nümgütóp tóre akom, wa akó dadan bóktan opor
bóktanórr.
45 Wa umulbain olmaldó nóma tolkomólórr, wa ibüka we bóktanórr wagó, “E wata
ia utakla akó ngón ngabagóndakla? Ngakónam, ene abüs küp kuri semrróne. I kürü,
Pamkolpamab Olom nótókla, kolae tonarr pamab tangdó angrindako.
46 Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam módóga, kürü kubó wirri pamab tangdó
nótó küngrine!”

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

47 Yesu tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, Zudas, darrü ene 12 umulbain
olmaldógab, ugón tübzilürr wirri gazirr pam ngoropükü, tibiób gazirr turrik akó
kubidampükü, Yesun amiógüm. Wirri prrist akó Zu pamkolpamab balngomól
byarrmarr pama ibü zirrnapónóp.
48 Oya wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa ngaen-gógópan umul ninóp wagó, “Ka
ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya amigamke!”
49 Da módóga, Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka wagó,
“Umulbain Pam, paud marüka asi ki yarilün!” Da oya we iprükürr.
50 Yesu oyabóka wagó, “Gódam, ma ne kla tónggapónóm tama, da ma tónggapó!”
Da módóga, ene gazirr pama Yesun minggüpanan togobórr, da tange karrkukus
we amigóp.
51 Darrpan olom Yesukü nidi kwarilürr, wa tóba gazirr turrik irruanórr, da singüldü
prristan [leba zaget] paman güblang we itülürr.
52 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Moba gazirr turrik tóba pokodó yalkomól! Gazirr
turrik nidi amorrandako gazirrüm, ibü ta sab turriki ekrrórre.
53 Ma ia umul-kókla wagó, ka ne kólba Abdó nóma ki górrgóna kólba tangamtinüm,
wa dümdüman abün gazirr anerru ki zirrtapórre?
54 Ka ne nóma ki górrgóna, da igósidi kürü büdül tonarra koke tómbapóne, Godón
Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, ene tonarra ki tómbapó!”
55 Ene tonarr, Yesu ene pamkolpamab ngorodó we bóktanórr wagó, “E wa gazirr
turrik a kubidampükü kürü amiógüm iade togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómól
pamla?‡ Blaman ngürrzan ka go yenkü mórran namülnürrü umul bainkü [Godón
Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre.
56 Da blaman ini elklaza igósidi tómbapóndako, Godón Bóktan küppükü ainüm,
wa prropetódó ne poko bóktanórr wialómóm.”
Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we busuóp.

‡ **26:55** *gazirr-gazirr gómól pamla*: Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: *Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam.* **26:55** Luk 19:47; 21:37

Yesun Wirri Pamdó Idüdóp
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

57 Yesun nidi amigóp, oya we idüdóp singüldü prrist Kayapasón müótüdü. Ene pokodó, Mosesón gida umulbain pam akó balngomól byarrmarr pama we kwób bazelórr.
58 Da Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, kókó tai singüldü prristan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-mórran bainürr Godón Gyabi Müót ngakan pampükü, asenóm wagó, kubó laróga tómbapóne Yesuka.
59 Da müót kugupidü, wirri prrist akó blaman Zu balngomól byarrmarr pama§ obae bóktanan küp amkün koralórr Yesun büdülümpükü amkalóm.
60 Enana abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we büdrrat kwarilürr, i darrü küp koke esenóp. Dómdóm nis pam nisa zamngórri.
61 I bóktarri wagó, "Inipa igó bóktanórr wagó, 'Ka gaodómla Godón Gyabi Müót algatóm akó aelóm aüd ngürr kakóm.' "
62 Singüldü prrista we zamngólórr. Yesunbóka wagó, "Marü ia alkomól bóktan babula? Ini pama marükwata ne poko bóktandako?"
63 Da Yesu ma piküp bain yarilürr. Singüldü prrista akó oya imtinürr wagó, "Mi ne metat ngyaben Godón ⌊ótókdakla⌋, ka marü ayaldóla oya ngidü, amkoman poko adrratóm. Kibü kóbó tüzazilnüm: ia ma ene ⌊Kerrisola⌋, Godón Olom?"
64 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Mazan namüla. Da ka yabü blaman byaldóla: ini tonarrdógab e sab kürü kósenane, Pamkolpamab Olom nótókla, mórrande wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, ó pülpül pokopükü tótókde kwitüdügab!"
65 Ene pokodó, singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we atürrürr ngürsilanme akó we bóktanórr wagó, "Wa Godón ngi kulainda! Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata. E oya bóktan kuri barrkrrua: wa Godón ngi kuri kulaine!
66 Yabü gyagüpitótók ia negako?"
Blaman ene pama bóktan yalkomólóp wagó, "Wa ngarkwatódóma büdülüm!"
67 Ngibürr pama oya we gwerr atóng kwarilürr obzekdó akó tibiób tang kubidame we emkalnóp. Ngibürra oya obzek tang o-e emkalnóp,
68 da oya we imtinónóp wagó, "Kerriso-e, ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?"

Pita Yesun Yalpinürr
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

69 Pita wata kalkuma mórran yarilürr, kal akólórrón pul basirrdü. Darrü zaget ngul oloma oyaka we katókórr. Oyabóka wagó, "Ma ta Yesukü asi namülnürrü, ene Galili olom!"
70 Pita we balpinürr blamanab obzek kwata wagó, "Ka umul-kókla ma wa ia laró poko bóktandóla."
71 Da wa kal akólórrón pul basirr amgatórr, ama barrbün mamtaedó wamórr. Akó darrü zaget ngul oloma Pitan ola esenórr. Ola nidi kwarilürr, ibübóka wagó, "Módóga! Ene pam Yesukü asi yarilürr, ene Nazarret olom."
72 Pita akó karrkukusande balpinürr wagó, "Ka amkoman ene pambóka umul-kókanla!"
73 Akó wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr, Pitaka togobórr. Oyabóka wagó, "Amkoman, ma ta darrü módógla, zitülkus ma Galili olomla. Ki marü moba bóktandógab amzyatódakla."

---

§ **26:59** Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: *Sanhedrin.* **26:61** Zon 2:19 **26:64** Daniel 7:13 **26:66** Lebitikus 24:16 **26:67** Aesaya 50:6

74 Da módóga, Pita we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla! Kürü God ki kómórr, ka ne obae nóma namulo! Ka amkoman ene pambóka umul-kókla!”
Tai ene pokoandó, karrakarra póyaea we bóktanórr.
75 Da Pita Yesun ene bóktan poko ugón gyagüpi amanikürr wagó, “Siman karrakarra póyaea bóktan küsil yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla.” Da Pita ene müót pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka yónüm we bainürr.

27

Yesun Paelatka Idüdóp
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Zon 18:28-32)

1 Irrbianande, blaman wirri prrista Zu pamkolpamab ⌊balngomól byarrmarr pampükü⌋ bóktan we ingrinóp Yesun büdülümpükü amkalóm.
2 Da i Yesun sye-i amarükóp, we idüdóp, Rrom gabenan tangdó ingrinóp, ngi Paelat.*

Zudas Tóba Bómkalórr
(Apostolab Tórrmen 1:18-19)

3 Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nótó ingrinürr, oya kari gyaura koke simiógürr igó nóma umul bainürr wagó, Yesun kubó emkórre büdülümpükü. Da wa ene 30 silba mani küp igósidi yakonórr wirri prrist akó balngomól byarrmarr pamdó.
4 Zudas ibübóka wagó, “Ka amkoman kolaean tonarr tónggapóna! Wa amkoman darrü kolae tonarr koke tónggapónórr, da ini pam yabü tangdó kótó ingrina büdülüm!”
Ene pama Zudasónbóka wagó, “Ini wa kibü müp koke-e! Ene wa marü müpe!”
5 Zudas ene mani küp ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ amanórr, da we wamórr, sye-i gepko byamrókórr, da büdüla we olean yarilürr.
6 Wirri prrista ene mani küp dakainóp. Da i bóktónóp wagó, “Ini amkoman gyabia inzan mani küp Godón Gyabi Müótan manipükü dayónüm, zitülkus ene Galili paman óea kubó tópkóne ini manianme.”
7 Da i bóktan ingrinóp, ene manie darrü paman tüp poko amiógüm, mariti alongalo elklaza nótó tólbael yarilürr. Ene tüp poko mogob pamab gapók balüng bwób ki yaril.
8 We zitülkusdü, ene tüp poko ngi we ngyesilóp “Óepükü Tüp Poko,” akó errkya† wata ngiliandako.
9 Ngaen prropeta Zerremaeazan bóktanórr, küppükü bainürr, wagó, “I ene mani küp yazebóp, Isrrael pamkolpama ne ngarkwat ingrinóp oya büb amiógüm.
10 Ene manie darrü oloman tüp poko we amigóp, alongalo elklaza mariti nótó tómbapón yarilürr, kürü Lod iazan kyalórr.”

Paelat Yesun Amtin Bóktan Poko Imtinürr
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Zon 18:33-38)

11 Yesu Paelatón obzek kwata zamngólórr, Rrom gabena ugón wató yarilürr. Oya imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab king módógla?”
Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna.”
12 Wirri prrist akó balngomól byarrmarr pama Paelatka Yesun kotóm ain bóktan nóma aman kwarilürr, Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr.
13 Da Paelat oyabóka wagó, “Ia ma arrkrrudóla, marü blaman ne kotóm ain bóktan amandako?”

---

* **27:2** *Paelat* Zudia akó Samarria prrobins nis alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr. **27:3** Apostolab Tórrmen 1:18-19 † **27:8** Ene *errkya* bóktan opora ene tonarrbóka apónda, Metyu ini peba ugón wialómóp. **27:10** Zerremaea 32:6-9; Zekarraea 11:12-13

14 Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün-abün
gyagüpitótók yazebórr.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Zon 18:39–19:16)

15 Blaman pailzan [Büdül Kórzyón Tóredó], Rrom gabena darrpan pam tümün
müótüdügab irrualórr pamkolpamab ubi ngarkwatódó.
16 Ene ngürrdü, darrü umulürrün kolae pam asi yarilürr tümün müótüdü, oya ngi
Barrabas.
17 Pamkolpama darrpan pokodó nóma kwób bazenórr, Paelat ibü nümtinóp wagó,
"Yabü ubi iada: ia ka nadü pam irruno tümün müótüdügab? Barrabas, ta ia Yesu,
[Kerrisobóka] noan ngiliandako?"
18 Wa umul yarilürr igó, wirri prrista Yesun igósidi ekyenóp, zitülkus ibü gyagüp
kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama Yesuka atan kwarilürr.
19 Paelat tóba zazan mórran klamdózan mórran yarilürr, oya kola bóktan
zirrapónórr wagó, "Ene kolae tónggapón-koke pam elkomól! Ini irrüb kürü nusdü
ka kari müpdü ta koke namüla oyabókamde."
20 Da wirri prrist akó balngomól byarrmarr pama, pamkolpam gyagüpitótók we
nókyenóp Paelatón atom Barrabasón tümün müótüdügab arruanóm akó Yesun
büdülümpükü amkalóm.
21 Paelat pamkolpam nümtinóp wagó, "Ini nis pam nisdügabi, ka tümün
müótüdügab nadü pam irruno yabünkü?"
I bóktan yalkomólóp wagó, "Barrabas!"
22 Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, "Ia ka dama Yesun ia yangono,
Kerrisobóka noan ngiliandako?"
I blamana bóktan yalkomólóp wagó, "Oya krrosdó emngyelam!"
23 Paelat ibü nümtinóp wagó, "Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr?"
Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, "Krrosdó emngyelam!"
24 Paelat nóma ngakanórr wagó, wa gaodó koke yarilürr darrü kla tónggapónóm
Yesun tangamtinüm - pamkolpama gazirrüm kena bainüm - wa nae itürr, tóba
tang pamkolpamab obzek kwata we bagulürr. Wa ibübóka wagó, "E ne poko
tónggapóndakla, ene paman büdül müp sab kótó koke ipudo. Sab yabü müp yarile!"
25 Pamkolpam blamana bóktan yalkomólóp wagó, "Ene paman büdül müp sab
kibüka ki yarilün akó kibü olmaldó!"
26 Da Paelat Barrabasón ibünkü we irruanórr tümün müótüdügabi. Da wa gazirr
pam we nilóp Yesun kus pokopükü sye-i‡ ailüm. Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab
tangdó we ingrinürr krrosdó amngyelóm.

Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]
(Mak 15:16-20; Zon 19:2-3)

27 Da módóga, Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp gabenan wirri müótan
kal akólórrón pul basirrdü. I tibiób blaman kamdal we ngibaunóp Yesun kal-kal
angónóm.
28 Oya tumum mórrkenyórr enólóp, ama akó óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat
we atenóp.
29 I akó oya singül müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da i oya singüldü we
emngyelóp. Tutul tangdó go tupuru ingrinóp. I tibiób wakósingül nümgünóp, oya

27:24 Duterronomi 21:6-9 ‡ **27:26** *kus pokopükü sye* lar sopae-e tónggapórrón syea, kalmitzan aelórrón, pepeamdó kus poko akyarrón. Kolae tonarr tómbapón pam, ibü akrran klama. Mórrke-mórrke módóga: *whip* ó *flog.*

we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke, a i oya tiz yangónónóp wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!”§
30 Da i oya akó gwerr we atóngnóp akó tupuru oya tangdó kla ipüdóp, da singül we emkalnóp.
31 Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i oya ene óe-óe mórrkenyórr we ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp. Da i oya we idüdóp krrosdó amngyelóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

32 I nóma bauslürr Zerrusalem wirri basirrdügab, i darrü Saerrin wirri basirr pam we emrrónóp, ngi Saemon, da gazirr pama oya arüng-arüng we zirrapónóp Yesun krros bügasilüm.
33 Solodó, i darrü pokodó babzilürr, ngi Golgota (oya küp módóga: “Singül Kakan Bwób Poko”).*
34 I oya waen akyanóm kain koralórr anónóm, darrü kapan klampükü yarrisarri apórrón. Nóma apókórr, da bangónórr anónóm.†
35 Oya krrosdó we emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr basenóm wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrrütóp tibióbkü.
36 Ene kakóm, i we bobrranórr, oya ngakanóm.
37 Oya sisingül darrü nugup pósek emngyelóp, wialómórrón ini bóktan opore, oya ne bóktana büdüldü ingrinürr wagó, “Ini wa Yesue, Zu pamkolpamab King.”
38 Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr gómól pam nis tibiób krrosdó nómngyelóp Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.
39 Pamkolpama nidi bórrgrrat-tórrgrrat kwarilürr, oya kle-kle yalnónóp. Tibiób singül bóngapnóp igó bóktankü wagó,
40 “Ma módógla, Godón Gyabi Müót nótó ki ilgüte akó ma aüd ngürr kugupidü ki ela! Moba kóbó zid bai! Ma ne Godón olom nómadóla, da krrosdógab ugó tibi!”
41 Dadan ngarkwatódó, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó balngomól byarrmarr pama Yesun we tiz yangónónóp wagó,
42 “Wa ngibürr zid bain yarilürr, da wa ma gaodó kokea tóba zid bainüm! Ia wa Isrrael pamkolpamab kinga, be? Errkyadan ugó kóbó ki tibi ene krrosdógab. Mi oya amkoman kubó igósidi yangurre!
43 Wa Godón amkoman angunda. God oya ki zid syó errkyadan, Godón ubi ne asi nóma yarile oyaka, zitülkus wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka Godón olomla.’ ”
44 Ene gazirr-gazirr gómól pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó amngyelórrón nidi namülnürri, oya ta dadanzan kle-kle yalnórri.

Yesu Nurrótókórr
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

45 Abüs singülküp nóma semrranórr, tümüna blaman bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr.
46 Abüs aüd küp ngarkwat nóma semrranórr simam, Yesu wirri gyagüpi we taegwarr apónórr wagó, *“Eli, Eli, lama sabagtani?”* Oya küp módóga: “Kürü God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla kólbanan?”

---

§ **27:29** Ene tonarrdó, Zu kinga tupuru omrralórr, akó óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. * **27:33** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kakan Bwób Poko* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. † **27:34** Ene waen bidal akyan anón kla yarilürr. **27:34** Wórr Peba 69:21 **27:35** Wórr Peba 22:18 **27:39** Wórr Peba 22:7; 109:25 **27:40** Metyu 26:61; Zon 2:19 **27:43** Wórr Peba 22:8 **27:46** Wórr Peba 22:1

47 Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya bóktan nóma
barrkrrurr, da we bóktónóp wagó, “Wa Ilaezan‡ ngyaunda.”
48 Dümdüman darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan kla§ ipadórr, muran waendó
yanggóbólórr, aul pepeamdó amrókórr, da oya ekyanórr ausüm.
49 A ngibürra we bóktónóp wagó, “Kubó, mi kya kóbó ngakónónóm, Ilaeza ia kubó
tame oya zid ainüm.”
50 Yesu akó wirri gyagüpi taegwarr apónórr, tóba dómdóm ngón we semanórr, da
nurrótókórr.
51 Da módóga, Godón Gyabi Müót kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra*
olean yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr, tai kwitüdügabi kókó tüp. Tüpapükü
mórrbaengórr, wirri ingülküpapükü órpókal bangónóp.
52 Gapókapükü tapabakuóp, akó ngaen abün ne Godón amkoman angun pamkol-
pam kwarilürr, nidi nurrbarinürr, God ibü ugón irsinürr arróldó.
53 I tibiób gapók nümgütóp. Yesun arsümül tonarr kakóm, i blamana Zerrusalem
we barrbünürr, Godón gyabian wirri basirrdü. Ibü abün pamkolpama nósenónóp.
54 Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam tóba gazirr pampükü Yesun nidi ngakan
kwarilürr, i tüp mórrbaengde nóma esenóp akó blaman ne tórrmen tulmila
tómbapón kwarilürr, i blaman kari gum koke koralórr. I blamana inzan bóktónóp
wagó, “Amkoman, wa Godón olom yaril!”
55 Ene pokodó abün kol kwarilürr, barrkyanan kandógabi nidi azil kwarilürr, Yesun
Galiligabi nidi mamoanónóp oya tangamtinüm.
56 Inkü we kol koralórr: Merri Magdalin,† Merri, Zeims a Zosep ibü aip nótó
warilürr, akó Zebedin olom nisab aip.

Yesun Gapókdó Ingrinürr
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

57 Simaman nóma yarilürr, darrü mórrel pama ugón tübzilürr, ngi Zosep. Wa
Arrimatia wirri basirr pam yarilürr, Yesun darrü umulbain olom.
58 Wa Paelatka we wamórr, da Yesun büdül bübüm we yatorr. Paelat arüng bóktan
zirrapónórr wagó, Yesun büb Zosepón akyanóm.
59 Zosep büb ipadórr, da wirri darrem baeb tóman-koke mórrkenyórri we
errgótanórr,
60 da gapókdó we ingrinürr, tóbankü ngaensingülan ne kla ilüngürr karrkukus
ingülküpdü. Da wa ene gapók mamtae murrausüm wirri ingülküp we yanenórr. Da
wa ae wamórr.
61 Merri Magdalin, akó darrü Merri ola mórran namülnürri, obzek ma gapókdó.

Gapók Ngakan Pam

62 Yesun ne ngürr emkólóp, ugón dómdóm elklaza tómbapón ngürr‡ yarilürr. Ene
ngürr kakóm ma ibü [Sabad] ki yaril. Wirri prrist akó Parrisia Paelatón asenóm ugón
ogobórr.
63 Oyabóka wagó, “Wirri pam, kibü kuri ngambangóle, ene ilklió bülión pam ne
arról nóma yarilürr, wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka sab aüd ngürr kakóm büdüldügab
ugón türsümulo.’

---

‡ **27:47** *Ilaeza*: Ibrru bóktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea *eli.* § **27:48** *mórrkenyórr pokozan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *sponge.* Kübül akó spun bagul klama. **27:48** Wórr Peba 69:21 * **27:51** Ene *wirri adrratórrón mórrkenyórr*a Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: *Holy of Holiest*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. **27:51** Bazeb Tonarr 26:31-33 † **27:56** *Magdalin*, oya küp módóga: *Magdala basirr olom.* **27:56** Luk 8:2-3 ‡ **27:62** *dómdóm elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr. **27:63** Metyu 16:21; 17:23; 20:19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33

64 Da arüng bóktan ugó nókyenónóm oya gapók tai murrausüm akó morroal
ngakanóm, ngarkwat kókó aüd ngürra nóma bobrrone. Oya umulbain olmalab
sab gaodó koke ia yarile, oya büdül büb gómól-gómól apadóm akó pamkolpamdó
bóktanóm wagó, 'God oya büdüldügab kuri irsümüle.' Ini dómdóm ilklió bülión
bóktan sab wirri kolae yarile. Ngaen-gógópan kla wa tai wirri kolae koke yarilürr."§
65 Paelat ibübóka wagó, "Gazirr pam yazebam, da ugó ogob. Ene gapók morroal
ngakan ki kwarilün yabü gyagüpitótók ngarkwatódó."
66 Da i we ogobórr, ene gapók mamtaedó ne ingülküp yarilürr, wirri karrkukus
sye-i arümóp anen-gum akó pama gapókdó bangrin-gum. Gazirr pam ola bimgütóp
gapók ngakanóm.

28

Yesun Büdüldügab Irsümülürr
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

1 ⌊Sabada⌋ nóma blakónórr, udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, sisa
nóma balgón yarilürr, Merri Magdalin akó darrü Merri gapók angónóm aurrürri.
2 Da módóga, tüpa wirri arüngi we mórrbaengórr, zitülkus Lodón darrü anerrua
kwitümgabi we tübinürr. Wa gapók minggüpanandó wamórr, da ene ingülküp
we yanenórr mamtaedógab. Tüób wa we mórran-mórran bainürr ene ingülküp
kwitüdü.
3 Oya büb a obzek igó yarilürr, wamaka aona warri amanda. Oya mórrkenyórra
ongang bapólórr wamaka gabülplian pülpül pokoa.
4 Gapók ne gazirr pama ngakan koralórr, ibüka kari gum tórrngón koke yarilürr,
da i büdül pamzan bainóp.
5 Da anerrua ene kolbóka wagó, "E gumgu. Ka umulóla e Yesun amkündakla,
krrosdó noan emngyelóp.
6 Wa aini babula, zitülkus oya kuri irsümüle, wa tüób enezan yarilürr. Da yao, ene
poko ngakanóm togob, oya büb ne angrirrün yarilürr.
7 Da büsai-büsai ugó ogob errkyadan. Oya umulbain olmal umul-umulan
ngintinamke magó, 'God oya büdüldügab kuri irsümüle! Wa Galili tótókdase yabü
singül kwata. E kubó oya ola esenane!' Ka yabü umul-umulan ngitanóm tama."
8 I gum tórrngónkü büsai-büsai we aurrürri gapókdógab. Ibü bübdü ta wirri
bagürwóma tübangrinürr, da we busorri umulbain olmal umul-umulan ngibtanóm.
9 Da módóga, i umulbain olmal umul-umulan ngibtanóm nóma aurrnürrima, da
Yesukü basenóp. Ibübóka wagó, "Paud yabüka asi ki yarilün!" Da i oyaka we
aurrürri, wakósingül nülkamürri, oya wapór nis nómoarri, oya ⌊ótókóm⌋.
10 Yesu ibübóka wagó, "E gumgu; ugó aurram kürü zonaretal umul-umulan
ngibtanóm, Galili tótókóm. I kürü sab ola kóserre."

Gapók Ngakan Pamab Bóktan

11 Ene kola nóma ogoblórr, da módóga, gazirr pam, gapók nidi ngakanónóp, i ta we
bakonórr Zerrusalem wirri basirrdü. Wirri prristab umulüm, blaman poko adrrütóp
gapókdó ne klama tómbapónóp.
12 Wirri prrist akó ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ darrü bóktan akó we
tónggapónóp, da wirri ngarkwat mani gazirr pam nókyenóp.
13 Ibübóka wagó, "E sab igó kwarilünke magó, 'Yesun umulbain olmala irrüb
togobórr a büdül büb ugón sipüdóp, ki ut nóma koralórr.'

§ **27:64** Zu wirri ngi pamab gyagüpitótók igó yarilürr: ngaen-gógópan ilklió bülión igó yarilürr wagó, Yesu tóba zidbain pambóka ngiblianórr. Dómdóm ilklió bülión ma igósa: Yesu tóbabóka wagó: "Ka sab büdüldügab türsümulo aüd ngürr kakóm."
* **28:1** *Udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr.

14 Gabena ne ini bóktan nóma arrkrrue, ki sab oya gyagüpitótók yalüngrre kibü
amkoman angunüm, da yabüka sab darrü müp babul yarile.”†
15 Ene gapók ne gazirr pama ngakan koralórr, ene mani ipüdóp, da wirri ngi pamab
bóktan mamunóp, ibü enezan nilóp.
Da Zu pamkolpama ene bóktan‡ metat ayodako, tai ene ngürrdügab ngarkwat kókó
ta errkya.

Yesu Tóba 11 Umulbain Olmal Godón Morroal Bóktan Büdrratóm Zirrnapónóp
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

16 Ene 11 umulbain olmala Galili we ogobórr, ene pododó, Yesu ibü enezan nilóp
ola tótókóm.
17 I oya nóma esenóp, i wakósingül we nümgünóp oya agürüm. A ngibürr wa
gyagüp-gyagüp koralórr wagó, “Ia amkoman watóke?”
18 Yesu ibü minggüpanan nóma tamórr, ibübóka wagó, “Kürü Aba blaman ene
balngomól arüng kókyanórr, kwitüm akó tüpdü.
19 Da e igósidi ugó ogob pamkolpamdóma bwób-bwób. Sab kürü umulbain
olmalóm ninamke, ibü [baptaes bainkü] Aban ngidü, Oloman ngidü akó Godón
Samuan ngidü,
20 akó ibü umul bainkü blaman bóktan karrkukus amorranóm, ka yabüka ne poko
arüngi bóktan namülnürrü mamoanóm. Da módóga, ka sab yabüka asi namulo
metat, kókó tüpan blakón tonarra nóma tame.”

Metyun Peba aini blakónda.

† **28:14** Rrom gazirr pama zaget bwóbdü nóma umtule, oya darrem wata módóga: büdül. ‡ **28:15** Ene obae bóktan módóga: Yesun umulbain olmala Yesun büb gómól-gómól ipüdóp, gapók ngakan pam ut nóma kwarilürr.
28:16 Metyu 26:32; Mak 14:28 **28:19** Apostolab Tórrmen 1:8

Morroal Bóktan Yesunkwata,
Mak
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Darrü pam ngi Zon Mak ini peba wató wialómórr. Zon Mak darrü Yesun zaget pam yarilürr. Wa ⌊apostol⌋ Pol akó apostol Pita ibü gódam yarilürr. Yesu ngaen-gógópan kwitüdü kasilürr, da Mak ini peba solkwat we wialómórr. Wa ugón Rrom wirri basirrdü ngyaben yarilürr. Ene tonarrdó, Pita ta ola ngyaben yarilürr. Wa ngaen Yesun umulbain olom yarilürr, da wa Makka Yesun bóktan tulmil okaka izazinürr, oya tangamtinüm ini peba wialómóm. Ene igósüm, pamkolpama Yesun zaget akó oya morroal bóktan metat gyagüpi amanóm.

Ini peban póep Isrrael kantrri tómbapónórr, Rrom alam kan-koke yarilürr. Isrrael pamkolpam Zu pamkolpambóka ngiblianónónóp. Zu pamkolpam Isrraelón olmalbobatal kwarilürr, oya darrü ngi Zeikob. Isrrael Eibrra-amón bobat yarilürr. Eibrra-am akó oya olmalbobatal God ⌊ótók⌋ kwarilürr. Zu pamkolpama Godón gida mamoan kwarilürr, wa Mosesón ne kla siliónórr, ngaen nótó ngyabelórr. Yesu solkwat tómtómólórr.

Isrrael pamkolpama Ibrru bóktan akó Arram bóktane bóktan kwarilürr. A Zu-koke nidipko akó abün Zu pamkolpama Grrik bóktane bóktan kwarilürr. Da módóga, Mak tóba peba Grrik bóktane we wialómórr.

Yesun amtómól tonarrdó, Rrom singüldü pama barre bwób idi balngomól kwarilürr, darrü Isrrael kantrri yarilürr. Ibü king sisabóka ngilianónóp. I gabena zirrapónóp, ngi Paelat, Isrrael pamkolpam balngomólóm akó i ibü zirrnótóknóp taks mani aliónüm.

Ngaen Zu balngomól pama abün gida kwitüm omelólórr ene gida, God Mosesón ne kla siliónórr. Ini pamab gida kari müp koke kwarilürr Zu pamkolpamdó. Yesu umul bain yarilürr wagó, zitülkus babula ini gida mamoanóm. We ngarkwatódó, Zu balngomól pama ngürsil kwarilürr Yesuka.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Zon Baptaes Pam *1:1-13*
B. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü *1:14–9:50*
C. Yesun zaget wa nóma agóltagól yarilürr Galili prrobinsdügabi ama Zerrusalem wirri basirrdü *10:1-52*
D. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó *11:1–13:36*
E. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *14:1–15:47*
F. God Yesun irsümülürr büdüldügab *16:1-8*
G. Yesu tóba okaka tübyónürr pamkolpamdó akó kwitüdü alkomólórr *16:9-20*

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman Bóktan
(Metyu 3:1-12; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)

1 Morroal Bóktana ae bókyanda, Yesu Kerrisonkwata, Godón Olom.
2 Enezan wialómórróna ⌊prropet⌋ Aesayan pebadó, God ⌊Kerrisodó⌋ ne poko bóktanórr wagó,*
“Turrkrru! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.
Wa sab marü kwat wató ngagróte.”
3 “Darrü pama taegwarrdase ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ wagó,

* **1:2** Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain Pam. **1:2** Malakae 3:1

‘Kwat ngagrótam ⌊Lodón⌋ tótókóm
akó kwat morroal dümdüm alótam oyankü.’ ”†
4 Da Zon Baptaes Bain Pama we okaka tübyónürr ngüin-koke bwóbdü, bóktan igó
amgolkü wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi. Da ka yabü baptaes
ninünümo. Ene igósüm, God yabü kolae tonarr sab norrgorre.”
5 Blaman pamkolpama ogoblórr, Zudia prrobins kugupidü ne basirrdügabi akó
Zerrusalem wirri basirrdügabi, Zonón bóktan arrkrrum. I tibiób kolae tonarr nóma
okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes nyónónóp Zodan tobarrdó.
6 Zon wa ⌊kamel⌋ ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa lar sopae belt
baterrón yarilürr. Oya alo kla we kla yarilürr, paza tónók akó molpokodó gus mor.
7 Wa ibüka bóktan amgolórr wagó, “Darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng
nótóke kürükagab. Ka ta ngarkwatódó kokela tüp aupüm oya wapórdó bamel kla
sye agom.‡
8 Ka yabü nae-e baptaes baindóla, a wa sab yabü Godón Samu-i baptaes bain yarile.”

Yesun Baptaes Ain akó ⌊Satanian⌋ Alngomól Yesun Kolae Tonarr Tómbapónóm (Metyu 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Ene tonarrdó, Yesu we tübzilürr Nazarret wirri basirrdügab, Galili prrobins
kugupidü, ó Zon oya we baptaes yónürr, Zodan tobarrdó.
10 Dümdüman Yesu naedógabi nóma saogórr, wa pülpül esenórr nóma
tapabakulürr. Akó wa Godón Samu we esenórr, kwitümgabi abindi akó oya kwitüdü
amngyelde nurre póyae buli.
11 Kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórükürr wagó, “Ma kürü kólbanan olomla.
Kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ marükama. Ka kari barnginwóm kokela marüka.”
12 Dümdüman oya Godón Samua we idódürr ngüin-koke bwóbdü.
13 Wa olazan yarilürr, wa 40 ngürr amanórr, satania nóla alngomólóm kain yarilürr
kolae tonarr tónggapónóm. Yesu nurr larpükü ngyabelórr ama ⌊anerrua⌋ oya we
tangamtinóp.

Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm (Metyu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 Zonón tümün müótüdü we ingrinóp. We kakóm, Yesu ma Galili wamórr, Godón
Morroal Bóktan amgolkü.
15 Wagó, “Ene tonarra kuri tübzile. Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan
kuri tübine. Yabiób kolae tonarrdógabi ugó tübyalüngam, ama Morroal Bóktan
amkoman angunüm!”
16 Yesu Galili Malu§ kabeana nóma wamlórr, wa nis pam nis nósenórr, Saemon akó
oya zoret, Endrru. I net yagóbnürri naedó, zitülkus i wapi baib pam nis namülnürri.
17 Yesu ibü nyalórr wagó, “Yao! Kankü turram. Ka yabü pamkolpam bumióg umul
nino.”
18 Darrpan güblang i ne arrkrrurri, tibiób net ola bimgatrri, da Yesuka we akyarri.
19 Yesu ne barrkyananbóka nóma wamórr, wa nis narezoreti pam nis nósenórr,
Zeims a Zon, Zebedin olom nis. I tibiób butüdü net barrgüp namülnürri.
20 Yesu ibü we nósenórr, da ibü dümdüman we nginaunürr oyaka solkwat
akyanóm. I tibiób ab Zebedin ola amgatrri butüdü, tóba zaget pampükü, da Yesuka
we akyarri.

---

† **1:3** Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpbóka apónda. **1:3** Aesaya 40:3 **1:6** 2 King 1:8 ‡ **1:7** Ini bóktanan küp módóga: *“Ka ta ngarkwatódó kokela oya ngibürr zaget tólbaelóm.”* **1:11** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 9:7; Luk 3:22 **1:15** Metyu 3:2 § **1:16** *Galili Malu* wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea.

Kolae Samupükü Pam
(Luk 4:31-37)

21 Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü wamórr kókó Kaperrna-um wirri basirrdü. Darrü ⌊Sabad⌋ ngürrdü wa ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ ugón bangrinürr, da umulbain ngarkwat we bókyanórr.
22 Pamkolpama gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp. Zitülkus módóga, wa ne balngomól arüngi umul bain yarilürr, wa Mosesón gida umulbain pam nórrgrrótóp.
23 Dümdüman ene tonarrdó, darrpan kolae samupükü pam ibü kwóbbazen müót kugupidü we yarilürr. Kolae samua ene pam we zirratakórr wirribóka taegwarr apónóm wagó,
24 "Marü ubi laró tónggapónóma kibüka, Yesu Nazarret olom? Ia ma kibü kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótókla. Ma Godón Gyabian Olomla!"
25 Yesu ene kolae samu agórr wagó, "Piküp bai! Ma ugó tubrra we pamdógab!"
26 Kolae samua ene pam wirribóka inurr. Wa karibóka-koke taegwarr apónórr, da wa we tubrranórr ene pamdógabi.
27 Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da i tibiób bamtinónóp wagó, "Ini ia laróga? Ini küsil umulbain bóktana, balngomól arüngpükü! Wa kolae samu dele arüng bóktan aliónda akó i oya bóktan arrkrrudako!"
28 Da módóga, Yesunkwata bóktana büsai we büdólórr dudu Galili bwóbdüma.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Metyu 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü kwóbbazen müót we amgatórr, ama Saemon a Endrru, ibü müótüdü bangrinürr.
30 Saemonón mónang güb azid warilürr, nyórrdü utürrün, da dümdüman i Yesun we izazilóp oyakwata.
31 Da Yesu azid koldó we wamórr, oya tangdó omoanórr, mórran-mórran wyónürr, solkwat we zamngólórr. Da oya ene azida wata we zumgatórr. Solkwat wa ibü alo kla we nganinóp.
32 Ene simaman, abüsa nóma mórralórr,* pamkolpama Yesuka blaman azid kolpam akó kolae samupükü kolpam ugón tübarrmülürr.
33 Blaman ene basirr pamkolpama we kwób tóbazelórr kókó ene müót mamtaedó.
34 Yesu ia-ia abün azid kolpam we dólóng nyónónóp, akó abün kolae samu amalórr. Wa kolae samu koke ok ninóp bóktanóm, zitülkus i umul koralórr, wa nótó yarilürr.

Yesu Galilim Tóba Bóktan Amgol Yarilürr
(Luk 4:42-44)

35 Sisa balgón tai küsil yarilürr, Yesu müót zokrrok we amgatórr. Wa ene basirr amgatórr, da kolpam-koke bwóbdü wamórr. Wa ola tóre ako yarilürr.
36 Saemon tóba kamdalpükü oya amkünüm we bazebórr.
37 Nóma esenóp, i wagó, "Blaman pamkolpama marü amkündako!"
38 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Mi wata ini ngibürr basirrdüma ogoblo, ini wirri basirr minggüpanan nidipako. Ka ta ola amgolo Morroal Bóktan, zitülkus ka ugósüm tamórró."
39 Da módóga, wa we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü, Godónkwata Morroal Bóktan amgolkü tibiób kwóbbazen müótüdü akó kolae samu amankü.

1:22 Metyu 7:28-29 * **1:32** *abüsa nóma mórralórr*, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm. **1:39** Metyu 4:23; 9:35

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Darrpan soso azid pama tamórr kókó Yesuka. Wa wakósingül nülkamülürr, da
wa we bóktanórr wagó, "Marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü ⌊tóman⌋
arrgonóm Godón ilküpdü."†
41 Yesu oya kari gyaur koke esenórr, tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr.
Yesu oyaka we bóktanórr wagó, "Kürü ubia! Tómana ki barrgo!"
42 Dümdüman ene soso azida oya we amgatórr. Tómana oya büb ugón amgatórr.
43 Dümdüman Yesu oya zirrapónórr, wirri arüng bóktanpükü
44 wagó, "Tai turrkrru! Ma ini poko darrü olom azazilgu! A ma wam ⌊prristdü⌋,
moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Yabü ne ngaen Moses ne
gida bóktan poko nókyenóp, da ene ⌊gyaur kla⌋ kubó ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ idódke
prrista ola urdü agasilüm pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne,
da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpdü."
45 Da ene oloma ma we wamórr, blaman bwóbdüma büdrratkü ne pokoa
tómbapónórr. Wa bóktan we ayorr. Yesu ma igósidi gaodó koke yarilürr panzeana
tótókóm blaman wirri basirrdü. Ene pokodó, Yesu kolpam-koke bwóbdü igósidi
ngyabelórr. Ó da módóga, blaman pamkolpama bwób-bwób we togoblórr ama
oyaka.

2

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Ngibürr ngürr kakóm, Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü we alkomólórr, ó
pamkolpama bóktan barrkrrurr wagó, "Wa müótüdü asine."
2 Abün pamkolpama togoblórr, darrpan pokodó kwób bazenóp ene müótüdü. Ene
müót kugupi mamtae wata barümürrün yarilürr. Yesu ibü Godón bóktan we umul
bain yarilürr.
3 Da módóga, ngibürr kolpama ugón tübabzilürr. Tokom pama ibükagab, darrü
büb bidal pam sidódnóp ama oyaka.
4 I ene pam minggüpanan koke idüdóp, zitülkus pamkolpamab ngoro ola yarilürr.
Da módóga, i mórrkakakdó bamselórr ene pampükü. I mórrkakak we tae apónóp,
Yesu ne pokodó zamngól yarilürr. I nóma tae apónóp, ene pam rraparrapapükü we
tüp solkomólóp, Yesun obzek kwata. 5 Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr,
wa büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Kürü olom, ka marü kolae tonarr kuri
norrgonónóma!"
6 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bobrralórr, gyagüpi tótókde
7 wagó, "Ini pama ini poko inzan iade bóktanda? Wa Godón pabo apadóm kainda!
Gaodó ia nótóke kolae tonarr barrgonóm, a wata God tebean?"
8 Dümdüman Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da wa ibüka we bóktanórr wagó,
"E wa inzan poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób moboküpdü?
9 Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm ini büb bidal
pamdó? Ia, 'Marü kolae tonarr barrgorrónako,' ta ia, 'Bupa, moba nyórr errngam,
da ugó agólóm bai'?
10 Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, Pamkolpamab Oloman
balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm." Da wa ene büb bidal
pamdó bóktanórr wagó,

---

† **1:40** *tóman arrgonóm Godón ilküpdü*: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm.
1:44 Lebitikus 14:1-32

11 “Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr ipa, da ugó wam, moba müót
basirrdü!”*
12 Dümdüman ene pama bupadórr, tóba nyórr ipadórr, da we wamórr blaman
pamkolpamab obzek kwata. I blamana gübarirr aengóp akó i Godón we yagürnóp.
I igó zwapólórr wagó, “Iba, inzan kla ta mi ngaen kokean esenóp!”

Yesu Libaen Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Metyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Yesu akó we alkomólórr Galili Maludü. Wa malu kabeana nóma wamlórr, wirri
pamkolpamab ngoroa we togoblórr oyaka, da wa ibü we umul bain yarilürr.
14 Wazan wamlórr, wa ⌊taks mani dakabain pam⌋ we esenórr, ngi Libae, Alpeiusün
olom, tóba kari zaget müótüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka
tókya!” Libae we bupadórr, oyaka we akyanórr.
15 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Libaen müótüdü nóma alo yarilürr,
abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpama we togobórr, inkü alom ene
tógaldó. Zitülkus módóga, Yesuka abün inzan pamkolpama atan koralórr.
16 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama, akó tib ⌊Parrisi⌋ kwarilürr, Yesun alode
nóma esenóp taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü, da i oya
umulbain olmal nümtinóp wagó, “Wa iade aloda inzan kolpampükü?”
17 Yesu ibü nurrkrruóp, da bóktanórr ene pokodó wagó, “Azid-koke kolpam
nidipako, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. Ka ini tüpdü igósüm koke
tamórró igó, dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr
pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab.”

Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Metyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Darrü tonarr, Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman umulbain olmal akó Parrisi, i alo bütók
kwarilürr. Ngibürr kolpama Yesun amtinüm togobórr. I oya imtinóp wagó, “Ia Zonón
umulbain olmal ó Parrisiab umulbain olmala alo larógóm bütókdako, a marü ma
koke?”
19 Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “Yabü gyagüpitótók iada,
pamkolpama kol amióg tóredó ia kubó alo bütókrre, kol amióg pam ibüka nómade?
Koke! Kol amióg pamzan asine ibüka, i alo koke bütókrre.
20 A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam† ibükagabi nóma sipüdrre. Da ene
ngürrdü i sab alo bütókrre.
21 “Darrü oloma küsil mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep mórrkenyórrdü tae
murrausüm. Wa ne nóma tólaele, ene küsil mórrkenyórr pokoa nóma korrom baine,
ene ngaep mórrkenyórr sab amurrute da batürre, ama tai wirri tae ine.
22 Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó. Wa ne nóma
tólaele, ene waena kubó ene ngaep bele amkene. Waen a lar sopae bele sab kolae
baini. Igósidi, küsil waen wata küsil lar sopae beledó errngómórre.”‡§

Yesu ⌊Sabadan⌋ Loda
(Metyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

---

* **2:11** Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngark-watódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm. † **2:20** *kol amióg pam* wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. ‡ **2:22** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggrratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggrratóm. § **2:22** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

23 Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu ⌊wit⌋ apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmala
wanküzan ogoblórr, i wit küp we zulkulóp alom.*
24 Da Parrisia Yesuka we bóktónóp wagó, “Ngaka, marü umulbain olmala ene zaget
iade tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad ngürrandó?”
25 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E ia kokean etóngarre Godón Wibalómórrón
Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom
nóma yarilürr?
26 Wa Godón ⌊Palae Müótüdü⌋ bangrinürr, Abyatarr ⌊singüldü prrist⌋ nóma
yarilürr, da ene gyabi brred elorr, prrista Godón obzek kwata ne kla urrbulürr.
Ngibürr tóba pam nülinóp. A Mosesón gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred
alom; wata prristab dümdüme, ene brred alom!”
27 Yesu elakónórr wagó, “Sabad pamkolpamab morroalóm tónggapónórr. Pamkol-
pam Sabadan morroalóm koke tómbapónóp.
28 Da ka Pamkolpamab Olomzanla, ka ta Sabadan Lodla.”†

3

Tang Bidal Pam
(Metyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Akó darrü ⌊Sabad⌋ ngürrdü Yesu ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋
bangrinürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi airrün.
2 Ngibürr Parrisia kwat amkün kwarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm, da oya
tai ilküpane we idódnóp wa, ia wa kubó Sabad ngürrdü ene pam dólóng ine.*
3 Yesu ene tang bidal pamdó we bóktanórr wagó, “Bupa, ugó zamngól blamanab
aodó!”
4 Da Yesu ene Parrisidü we bóktanórr wagó, “Mibü gidadógab ia taia Sabad
ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae tónggapónóm; ia arról zid ainüm, ta
ia arról alakónóm?” A ibü darrü bóktan ta babul yarilürr.
5 Yesu pamkolpam nóma ngabkanórr, oya ngürsila we simiógürr. Wa ta kari gyaur
koke yarilürr ene pamkolpamdó, zitülkus ibü baku burrul babulan yarilürr. Yesu
ene tang bidal pam we yalórr wagó, “Moba tang ugó adrrat.” Wa adrratórr, da oya
tanga tóba gaodó alkomólórr.
6 Parrisia kwóbbazen müót nóma amgütóp, dümdüman we kwób bazenórr
Errodón† mamoan pampükü, Yesun amkal bóktan angrinüm.

Pamkolpam Ngoro Malu Kabedó

7 Yesu tóba umulbain olmalpükü Galili Maludü nóma wamlórr, wirri pamkolpamab
ngoroa Galili prrobinsdügabi oyaka zutalórr. Akó pamkolpamab ngoroa Zudia
prrobinsdügabi togoblórr,
8 Zerrusalem wirri basirrdügab, Idumea bwóbdügabi, akó abüsa nólgab
banikda Zodan tobarrdó. Ngibürra ta wirri basirr nis, ngi Taerr akó Saedon
minggüpanandógabi togoblórr. Blaman ene pamkolpama barrkrrurr Yesu ne arüng
tórrmen tómbapón yarilürr, da i oyaka ugósümpükü togobórr.
9 Pamkolpam ngorozan yarilürr, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp but oya
minggüpanan ódódóm, oya koke iade ki sur irre.

---

* **2:23** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **2:23** Duterronomi 23:25 **2:25** 1 Samuel 21:1-6 **2:26** Lebitikus 24:9 † **2:28** *Sabadan Lod*, oya küp módóga: *Sabadan Wirri Pam.* Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü. * **3:2** Pamkolpam dólóng bain Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitülkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü. † **3:6** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.

10 Ngaen-gógópan wa abün pamkolpam we dólóng ninóp, solkwat akó abün azid
pamkolpama oyaka ugón togoblórr, tibiób zirrbapónkü. Ibü ubi i oya ki yamurrórre.
11 Kolae samupükü pamkolpama oya nóma esenónóp, we balóklórr oya obzek
kwata, da we taegwarr apónónóp wagó, "Ma Godón Olomla!"
12 Yesu ibüka wirri arüng bóktan we nókyenóp wagó, "Ngibürr büzazilgu ka
nótókla!"

Yesu Tóba 12 [Apostol] Irrbünürr
(Metyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Yesu we angürürr pododó. Wa tóba ubi pam we ngibaunürr tóbaka. Da i we
togobórr oyaka.
14 Ene pokodó, wa 12 pam irrbünürr, wa apostolóm nibiób ngibasilürr, oyankü
ngyabenóm akó ibü zirrbapónóm bóktan amgolóm.
15 Wa ibü ta irrbünürr wirri arüng azebóm kolae samu amanóm.
16 Ene 12 arrbürrün pam módógako: Saemon (noan ngyesilürr Pita‡),
17 Zeims akó oya zoret Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri (Yesu ibü ngi we
nókyanórr Boanerrges, oya küp módóga: "Ngürsil Pam Nis"),
18 Endrru, Pilip, Barrtolomyu, Metyu, Tomas, akó darrü Zeims, Alpeiusün olom nótó
yarilürr, Tadeius, akó darrü Saemon, ngaen Zilot§ pam nótó yarilürr,
19 akó Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

Yesu akó Be-elzebul
(Metyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Yesu darrü müótüdü nóma bangrinürr, pamkolpamab ngoroa akó we dakaba-
sulürr. Yesu akó tóba umulbain olmala gaodó koke kwarilürr alo alom, zitülkus aüd
pamkolpam koke kwarilürr ola.
21 Yesun zitül pamkolpama ene poko nóma barrkrrurr, i oya apadóm we ogobórr,
zitülkus i tib igó bóktanónóp wagó, "Oya gonggoa kuri simige!"
22 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama Zerrusalemgabi togobórr. I igó bóktan
kwarilürr wagó, "Yesun bübdü Be-elzebul* asine. Satani, kolae samuab singüldü
pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm."
23 Yesu ene pam we ngibaunürr tóbaka, da wa ibüka alap-alap we bóktanórr wagó,
"Satani tüób wa satani ia amanike pamkolpamdógab?
24 Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama ne tibiób nóma bürrgrrütórre
tibióbka bóka bamgünüm, i sab gaodó koke kwarile morroal ngyabenóm tibiób
bwóbdü.
25 Akó darrpan müótüdü pamkolpama ne tibiób nóma bürrgrrütórre, i sab gaodó
koke kwarile dabyónüm.
26 Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nóma bóka bamgün
kwarile ó i ne tibiób nóma bürrgrrütórre, da satani sab gaodó koke yarile
zamngólóm, da oya arünga ta sab igósidi we blakóne.
27 "Anda, darrü pam gaodó kokea arüng paman müótüdü popa bangrinüm, oya
elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa ene arüng pam sye-i amróke, da ene kakóm oya
müót igósidi amkene, oya elklaza azebóm.†

---

‡ **3:16** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp.* § **3:18** *Zilot* ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma *Patrriot.* * **3:22** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. **3:22** Metyu 9:34; 10:25 † **3:27** Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóne, wa pamkolpam nóma zid nirre satanian tangdógabi.

28 “Ka yabü amkoman poko byaldóla: God sab pamkolpamab blaman kolae tonarr
norrgorre akó i ne kolae poko bóktandako Godónkwata.
29 A nadü oloma ne kolae poko bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene
kolae tonarr kokean arrgone, zitülkus wa barrgon-koke kolae tónggapónórr.”
30 (Yesu inzan igósidi bóktanórr, zitülkus ene Mosesón gida umulbain pama inzan
bóktónóp wagó, “Oya bübdü kolae samu asine.”)

Yesun Aip akó Zoretal
(Metyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ene kakóm, Yesun aip akó zoretala ugón tübabzilürr. I müót kalkuma
bórranglórr, da i bóktan we zirrapónóp, oya tótókóm.
32 Pamkolpam ngoroa Yesun myangrao apónóp izan mórran koralórr, da i oyaka igó
bóktónóp wagó, “Yazil, marü aip akó zoretala kalkumako. Ibü ubi marü asenóma.”
33 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Kürü aip akó zoretal ia tai nidipako?”
34 Wa pamkolpam nóma ngabkalórr oya myangrao apórrón, da wa we bóktanórr
wagó, “Ngakónam, ini kürü aip akó zoretalko!
35 Zitülkus módóga, Godón ubi nótó tómbapónda, wa kürü zorete, kürü bólbóto,
kürü aipo.”

4

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Akó Yesu we bókyanórr pamkolpam umul bain Galili Malu kabedó. Wirri
pamkolpamab ngoroa oya amarüksimarük yangónónóp. Kan babul nóma yarilürr,
da wa butüdü igósidi we kasilürr, we mórran-mórran bainürr. But wa naedó yarilürr,
dudu ngoroazan bórranglórr malu kabedó, nae ngarkwatódó.
2 Olgabi Yesu ibü alap-alap abün elklaza umul bain yarilürr. Wa ibüka bóktanórr
wagó,
3 “Tübarrkrru! Darrü küp barit pama we wamórr ⌊wit⌋ küp tüpdü aman-aman
aritüm* apapdó.
4 Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Póyaea togobórr,
we ololórr. 5 Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Ene pokodó, kari tüp
yarilürr. Ene wit guba büsai-büsai igósidi tübausürr, zitülkus ene ingülküp kwitüm
tüp tumuman yarilürr.
6 Abüsa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp, da odalan
ngintinóp, zitülkus ibü simkün babul kwarilürr.
7 Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr
bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. Ene zida igósidi küp koke bapónóp.
8 Ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene küpa we bamkenóp, dódórr
bainóp, da küp we bapónóp, ngibürra 30, ngibürra 60, akó ngibürra 100, darrpan
küpdügab.”
9 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!”

Alap-alap Bóktanan Zitülkus
(Metyu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 I tibi-tibi pokodó nóma kwarilürr, Yesuka atan pamkolpam akó oya 12 umulbain
olmala oya imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga ainüm.

3:29 Luk 12:10 **4:1** Luk 5:1-3 * **4:3** *aman-aman arit*: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr.

11 Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Godón Kingzan Balngomólankwata anikürrün
klambóka umul yabü akyarróna. A umulbain olmal-koke ne pamkolpamko, ka go
enan alap-alap ikikdóla.
12 Ene igósüm,
“ ‘I wa sab metat azil wa azil kwarile,
da i ma tai kokean asen kwarile;
i wa sab metat arrkrru wa arrkrru,
da i ma Godón bóktanan ⌊küp tai kokean apad⌋ kwarile.
Koke ne nóma, i ki tübyalüngórre kürüka,
da ka ibü kolae tonarr igósidi ki barrgona.’ ”

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr (Metyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yesu ibü nümtinóp wagó, “E ia koke apadódakla ini alap-alap bóktanan küp? E
kubó ngibürr alap-alap bóktanan küp ia-ia yazebane?
14 Ene küp barit pama Godón bóktan aritóda.
15 Ngibürr pamkolpam inzanako, kwat kabedó ne küpa balókórr. I bóktan nóma
arrkrrudako, satania tótókda ó ene bóktan ibü bübdügab ausda.
16 Ngibürr pamkolpam inzanako, ingülküppükü tüpdü ne küpa balókórr. I Godón
bóktan nóma arrkrrudako, bagürwómpükü apadódako.
17 A ene bóktana ibü bübdü tai koke mórran-mórran bainda, zitülkus oya simkün
babulako, da ene bóktana wirrianbóka aebókande koke ngyabenda. Ngibürr müp
tonarra nóma tótókdako ibüka ó ngibürr pamkolpama ibü wirri müp alióndako,
zitülkus i Godón Bóktan amkoman angundako, i büsai-büsai bóleandako amkoman
bangun-gum.
18 Ngibürr pamkolpam inzanako, tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr. I
Godón bóktan arrkrrudako,
19 a tüpan gyakolae, mórrelwómóm ubi, akó ngibürr elklazam ubia ibü
gyagüpitótókdó barrbündako, da Godón bóktan sarrpi aindako. Da ene pamkolpama
küp koke igósidi bapóndako.
20 A ngibürr pamkolpam inzanako, morroal tüpdü ne küpa balókórr. I Godón
bóktan arrkrrudako, apadódako, da i küppükü igósidiako. Ngibürra 30, ngibürra
60, ó ngibürra 100, darrpan küpdügab.”

Kumngyindü Zyón Kla (Luk 8:16-18)

21 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ia darrü oloma zyón kla sidüde, da alópe ngalo-e
ó ut bwób lorodó ingrine? Koke! Zyón kla wata kumngyindü amngyelórrón yarile!
22 Dadanzan, blaman barrón ne elklazako errkya, sab ma tübause panzedó, ó
blaman ngablaorrón ne elklazako, sab zyóndü togobe.†
23 Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli arrkrrum, wa ki turrkrru!”
24 Akó wa ibüka bóktanórr wagó, “E wata umul-umul, e ne poko barrkrrua! E
ne morroal nóma arrkrru koralo, God yabü sab umul nülirre. Da ini ma sab kari
koke yarile.‡ E ne morroal koke nóma arrkrru koralo, God yabü sab wata kari umul
nülirre.

4:12 Aesaya 6:9-10 **4:21** Metyu 5:15; Luk 11:33 † **4:22** Ene tonarr, Godón zyón akó Godón Kingzan Balngomól anikürrün namülnürri ngibürr pamkolpamdó. I Yesun alap-alap bóktan koke ipüdóp (Mak 4:11b, 12). Darrpan ngürr ene nis klam nis sab popadan namüli. ‡ **4:24** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre. Akó marü ngibürr elklaza sab mülirre.* **4:24** Metyu 7:2; Luk 6:38

25 Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline. Babul noanko,
oya sab imtine, oya kari-kari ne klame.”§

Alap-alap Bóktan Zidan Dódórrbainankwata

26 Yesu ibüka akó alap-alap bóktanórr wagó, “Godón Kingzan Balngomól inzana.
Darrpan oloma küp baritóda tüpdü.
27 Irrüb wa utóda, ngürr wa arsümülda. Ngibürr ngürr kakóm, ene küp
bamkerrónako, da i ma morroal dódórr baindako. Wa umul-kóka ia-ia tómbapónda.
28 Tüpa tüób tómbapónda zid dódórr ainüm ó küp basenóm; urr amankü dódórr
baindase kókókó singüla tubrrune. Küpa ugón tómbapónda.
29 Küpa nóma ngórr angurinda, da pama ugón atülda turriki, zitülkus abül
ngarkwat kuri semrróne.”

Karian Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)

30 Yesu akó bóktanórr wagó, “Ia mi Godón Kingzan Balngomól larópükü atanirre?
Ó mi laró alap-alap bóktane ene Balngomólbóka bóktórre?
31 Ene inzana, wamaka karian* küpa. Ene karian küpa blaman küpdügab tüpdü.
32 A darrü pama ene küp nóma artümülda tóba apapdó, ene zida dódórr bainda
kókó wirri bainda blaman didiburr zidüdügab. Oya tiz ta wirriako, da kwitüm
póyaea igósidi tibiób müót balmeldako oya murrdü.”
33 Yesu tóba bóktan nóma büdrratlórr pamkolpamdó, wa abün inzan alap-alap
bóktan tómbapón yarilürr. Wa ibüka blaman elklaza tibiób ngarkwatódó bóktan
yarilürr, ibü morroal arrkrrum.
34 Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr. Wa tebe nóma yarilürr tóba
umulbain olmalpükü, wa blaman kla ugón müsirrga nyónónóp ibüka.

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Metyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Akó ene ngürr simaman, Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Mi dakla
dorro baurrdakla.”
36 Da i pamkolpamab ngoro ola bimgütóp. Oya umulbain olmala butüdü bamselórr,
Yesu ne butüdü mórran yarilürr. I usakü we bazebórr, oya dakla dorrodó ódódóm.
Ngibürr but ta asi koralórr ene pokodó, da i usakü we ogoblórr.
37 Amkórrónde, wirri arüng wóra ugón tubsorr. Goblola but kari poko isur-
runópma. Naebait kari poko yarilürr.
38 A Yesu wa ngól updü ut yarilürr. Oya singül müózdü angrirrün yarilürr.
Umulbain olmala oya irsümülóp. Oyaka bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma ia
gyaur kokela? Mi brariakla!”
39 Yesu türsümülürr, ó wa wór agórr wagó, “Ma piküp!” Akó wa maludü bóktanórr
wagó, “Ma ugó bólea!” Ene pokodó, wóra we piküp bainürr. Ene ngarkwat, malua
ta morroal amkónórr.
40 Wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “E gum iadeakla? E kürü
amkoman koke angundakla?”
41 Da i kari gum koke ipüdóp, ó i tibióbka bóktan koralórr wagó, “Ini wa ia nótóke?
Wór akó malua ta oya bóktan arrkrrudamli!”

---

§ **4:25** Aprrapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun bóktanan küp nidi apadódako, i sab wirribóka küp ipüdórre. **4:25** Metyu 13:12; 25:29; Luk 19:26 **4:29** Zo-el 3:13 * **4:31** *karian*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama.

5

Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yesu tóba umulbain olmalpükü Gerrasa wirri basirr pamkolpamab bwóbdü*
abzilürr Galili Malu dakla dorrodó.
2 Yesu butüdügabi nóma banikürr, darrü pama oya we semrranórr. Ene pama
gapók balüng bwóbdügabi tubrranórr ó wa kolae samupükü yarilürr.
3 Wa gapók balüng bwóbdü ngyaben yarilürr. Myamem darrü olom babul yarilürr
oya arümüm. Sein sye ta gaodó koke yarilürr oya arümüm.
4 Zitülkus módóga, abün münüm oya wapór a tang sein sye-i enan arümnóp, a
tüób ene sein sye singgalgólórr. Wa ta ugón kari arüng pam koke yarilürr. Darrü
pam gaodó koke yarilürr oya amiógüm.
5 Irrüb ngürr, wa popa agól yarilürr gapók balüng bwóbdü ó podopükü bwóbdü,
taegwarrkü ó tóba büb syórr bangónkü ingülküpi.
6 Ene pam ugón barrkyanan küór yarilürr olgabi, wa Yesu nóma esenórr. Wa we
busorr, simbalkalórr, ó wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata.
7 Ene pama wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Marü ubi ia larógóma kürüka,
Yesu, Wirri Kwitüm Godón Olom? Ka Godón ngidü marü atodóla, ma kürü wirri azid
akyan-gu!”
8 Ene pama ini poko igósidi bóktanórr, zitülkus Yesu ngaen-gógópan oyaka
bóktanórr wagó, “Kolae samu, ugó tubrra ini pamdógab!”
9 Yesu oya imtinürr wagó, “Marü ngi ia nótóke?”
Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ngi módóga, ‘Abün gazirr pam’,
zitülkus ki aüd kokeakla.”
10 Wa wata Yesun arüngi ato yarilürr, ene kolae samu aman-gum ene bwóbdügab.
11 Podo kabedó, wirri tang kyamül yabüla we ololórr, wirri kan koke ibükagabi.
12 Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, “Ma kibü ugó zirrtapónónóm kyamülab
bübdü, da ki kubó ola barrbuno.”
13 Da Yesu ok ninóp ibü barrbünüm. Da módóga, ene kolae samua ene pam we
amgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Ene kyamül yabüla (ngarkwat
módóga aprrapórr 2,000 kyamül blamana) buso-buso we tübabinürr buruburuana,
mengrempükü ama Galili Maludü bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülümpükü.
14 Ene kyamül ngabkan pama we busuóp, da pamkolpam we umul-umulan
ngintinóp, Gerrasa wirri basirrdü akó madmad kabedó. Pamkolpama we ogobórr
asenóm ne pokoa tómbapónórr.
15 Da i Yesuka nóma togobórr, i ene pam esenóp, kolae samu ngoroa noan amgütóp.
Wa we mórran yarilürr, mórrkenyórr bamelórrón akó kakal gyagüpitótóke. Da
pamkolpama gum ipüdóp.†
16 Nidi nósenóp, kolpam nüzazilóp laróga tómbapónórr ene kolae samupükü
pamdó akó kyamüldü.
17 Da i Yesun arüngi ato kwarilürr, tibiób bwób amgatóm.
18 Yesu butüdü nóma kasil yarilürr, kolae samu ne oloma imarrulürr, Yesun we
yatorr wankü tótókóm.
19 Da Yesu oya koke ok yónürr wankü tótókóm, a wa ma oya yalórr wagó, “Ugó
alkomól, moba müót basirrdü, moba pamkolpamdó, da ma nüzazilnümke Lod
marüka ne kla tónggapóne, ó oya ne gyaur yaril marüka.”

---

* **5:1** *Gerrasa bwób* Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr. † **5:15** I gum ipüdóp, zitülkus i küp bamkónóp wagó, Yesun wirri [arüng tonarr] asine.

20 Da módóga, ene pama we wamórr we bwób órdóma, ngi Dekapolis,‡ tóba okaka
bümzazilkü, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr. Da blaman pamkolpama gübarirr
aengóp.

Yesu Zaerrusün Ngul Olom Dólóng Wyónürr akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurrürr
(Metyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu akó nóma banikürr dakla malu kabedó, ola oyaka wirri pamkolpamab
ngoroa kwób tóbazelórr, da i oya kal-kal yangónóp. Wa tüób malu kabedó yarilürr.
22 Da módóga, darrü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müót⌋ ngakan pama ugón
tübzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun nóma esenórr, wa oya wapór nis
minggüpanandó simbalkalórr.
23 Wa oya arüngi yatorr wagó, “Kürü kari ngul oloman büdül kari pokoa. Gyaurka,
kya tam, oyaka moba tang nis amngyelóm. Ene igósüm, wa kalma dólóng baine ó
ngyabene!”
24 I usakü we ogobórr. Wirri pamkolpamab ngoroa mamoan koralórr, da i Yesun
kal-kal yangónónóp blaman órdógab.
25 Darrpan kol óe bókan azid warilürr, 12 pailüm.
26 Wa kari azid koke balmilülürr, oya dokta ne merrsin uliónónóp. Wa tóba dólóng
bainüm mani enan nüliónónóp, da wa morroal koke bainürr. Ene azida ma wirri
bain yarilürr, blaman pailzan.
27 Wa Yesunbóka arrkrrurr, da wa we tübangrinürr ene pamkolpamab ngorodó,
akó oya tumum mórrkenyórr we yamurrürr.
28 Zitülkus módóga, wa tóbaka bóktan warilürr wagó, “Ka ne kubó wata oya
tumum mórrkenyórr nóma yamurro, ka kubó dólóng baino.”
29 Wa Yesun mórrkenyórr nóma yamurrürr, oya ene óe bókana ugón blakónórr.
Wa tóba büb küp bamkónórr, wa dólóng kuri baine tóba ini müpdügab.
30 Yesu tüób dümdüman umul bainürr wagó, “Kürükagab ngibürr arünga kuri
bause.” Wa nóma byalüngürr ene pamkolpamab ngorodó, da wa nümtinóp wagó,
“Ia kürü mórrkenyórr nótó yamurre?”
31 Oya umulbain olmala bóktan we yalkomólóp wagó, “Ngaka, ini pamkolpamab
ngoroa marü kuri kal-kal mangórre. Ma iade bóktóna wagó, ‘Ia kürü mórrkenyórr
nótó yamurre?’ ”
32 Yesu wata azil yarilürr, asenóm ene kla nótó tónggapóne.
33 Ene kolan büba otórrngónóm bainürr, zitülkus wa tüób umul bainürr ne klama
tómbapónórr tóbaka. Wa natókórr, simbalkalórr Yesun obzek kwata, ó amkoman
bóktan blaman we adrratórr oyaka.
34 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü olom, marü moba amkoman banguna dólóng
kuri mine. Natók, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarilün. Ini azida marü sab
myamem koke mümige!”
35 Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, ngibürr pamkolpama Zaerruska ugón togobórr
oya müótüdügab, da i oya ilóp wagó, “Marü olom büdülato. Ma Umulbain Pam
myamem müp akyan-gu.”
36 Yesu ibü bóktan nóma arrkrrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó, “Ma gumgu,
ma kürü wata amkoman kangu.”
37 Yesu blaman pamkolpam nólónóp wankü tótókóm. Pita a Zeims akó oya zoret
Zon, wata idi ogobórr.
38 I Zaerrusün müótüdü nóma babzilürr, Yesu pamkolpamab ngoro we esenórr. I
taegwarr-taegwarr yón koralórr.

‡ **5:20** *Dekapolis*, oya küp módóga: *10 wirri basirr.*

39 Wa müótüdü nóma bangrinürr, wa ibüka bóktanórr wagó, “Ini ia laró
taegwarrwóma? E iade yóndakla? Ini olom go büdül kokeo, a wa go uto.”
40 I oya we ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman
büdülano. Yesu ene pamkolpam zirrnapónóp pulkaka. Wata wa ene oloman aipab
nis akó oya aüd umulbain olmal, i usakü barrbünürr, olom ne pokodó warilürr.
41 Wa oya tangdó omoanórr, da oyaka bóktanórr tibiób-tibiób wagó, *“Talita, kum.”*
Oya küp módóga: “Kari kol, ka marü mila, ugó bupa!”
42 Ene pokodó, ene oloma türsümülürr akó agólóm we bainürr. Wa tüób ta 12 pail
olom warilürr. Ene pokoa nóma tómbapónórr, ene oloman aipab nis akó Yesun aüd
umulbain olmala karibóka-koke gübarirr aengóp.
43 Da Yesu ibüka wirri arüngi bóktanórr wagó, “Kubó darrü olom azazilgu!” Akó
wa bóktanórr wagó, “Oya darrü kla ugó okyenam alom.”

6

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp
(Metyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Yesu ene poko amgatórr, da ama wamórr tóbanan basirrdü Nazarret. Oya
umulbain olmala we zutalórr.
2 Darrü ⌊Sabad⌋ ngürrdü, wa umulbain we bókyanórr ⌊Zu pamkolpamab
kwóbbazen müótüdü⌋. Abün pamkolpam kwarilürr ene pokodó. Da i oya nóma
arrkrru kwarilürr, blamana gübarirr aengóp. I tibióbbóka bütünóp wagó, “Wa ini
kla nubógabi ipüde? Ia ini nadü ⌊wirri gyagüpitótóka⌋, oya ne kla akyarróna? Wa
ini ⌊arüng tonarr⌋ ia-ia tómbapónda?
3 A wa go ene müót balmel oloma, Merrin siman olom, Zeims, Zosep, Zudas, akó
Saemon ibü naret. Oya bólbótala ae ngyabendako.” Da i oya alzizi amanikóp.
4 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Prropet wirri ngi atendako ngibürr bwóbdü, a
tóbanan basirrdü, zitül pama ó müót pama ama inzan koke.”
5-6 Yesu gübarirr aengórr, zitülkus i oya amkoman koke yangunóp. Wa darrü
arüng tonarr koke igósidi tónggapónórr ola. Wata tóba tang nis aüd azid kolpamdó
nómngyelórr, da ibü dólóng ninóp.

Yesu Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnapónóp
(Metyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Yesu ene basirr blaman nümarükóp umulbainkü.
7 Da wa tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü ninis zirrnapónóp akó
balngomól arüng we nókyenóp kolae samu amanóm.
8 Ibü we nilóp wagó, “Yenkü wata yabiób tupuru imarrulam ini agólde, darrü kla
ódódgu: alo kla, angasangap angón alóp, akó mani yabiób pam alópdó.
9 E wa wapór kla bamelam, da yabiób bübdü ne mórrkenyórrko, e wata we
klamane ogob. Ngibürr amarrugu.
10 E ne müótüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane.
11 E ne inzan basirrdü nóma togobo igó, pamkolpama yabü ne morroal tonarre
koke yazebrre, akó yabü bóktan koke ne arrkrru kwarile, ene basirr amgütamke,
wapórdó buru we bainamke. Ini tonarra sab igó poko umul nirre wagó, ibü ⌊kolaean
darrema⌋ sab tame Godkagab.”
12 Da i we ogoblórr, pamkolpamdó bóktan amgolkü wagó, “E yabiób kolae
tonarrdógab ugó tübyalüngam.”
13 I abün kolae samu aman kwarilürr akó i ⌊olib⌋ oele ang kwarilürr abün azid
pamkolpamdó, da ibü dólóng we ninóp.

6:4 Zon 4:44 **6:8** Luk 10:4-11 **6:11** Apostolab Tórrmen 13:51

Zon [Baptaes Bain] Pam, Oya Büdül
(Metyu 14:1-12; Luk 9:7-9)

14 King Errod, ugón Galili prrobins wató alngomól yarilürr,* arrkrrurr Yesu ne poko
tómbapón yarilürr, zitülkus Yesun ngia bwób-bwób gwarranórr. Ngibürr pamkol-
pama igó bóktan kwarilürr wagó, "God Zon Baptaes Bain Pam wa büdüldügab
kuri irsümüle. Da ene arünga oyaka ene zitülkusdü zagetóda wirri arüng tonarr
tólbaelóm."
15 Ngibürra ma bóktónóp wagó, "Wa Ilaeza-e."
Akó ngibürra wagó, "Wa prropeta, wamaka wa ngaen prropetzan kwarilürr."
16 A Errod nóma arrkrrurr ini bóktan Yesunkwata, wa ta bóktanórr wagó, "Wa Zon
Baptaes Bain Pama! Kürü gazirr pama oya singül nam itülóp wata kazan nilóp, da
oya büdüldügab kuri irsümürre!"
17 Ngaen Errod tóba gazirr pam zirrnapónóp Zonón amiógüm, sye-i amelóm,
tümün müótüdü zirrapónóm. Wa ini poko tóba kol Errodiasónbókamde
tónggapónórr. Errodias ngaen-gógópan oya naret Pilipün kol warilürr, a wa ma
oya gómól-gómól zumiógürr tóba kolóm.
18 Errod Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, zitülkus Zon oya bobarr igó ayal
yarilürr wagó, "Ini gyabia moba naretan kol amiógüm!"
19 Da Errodiasón ngürsila upadórr Zonka. Oya ubi amkalóm yarilürr, da wa gaodó
koke warilürr tónggapónóm ene poko, Errodónbókamde.
20 Errod Zonón gum yarilürr, zitülkus wa umul yarilürr wagó, Zon morroal akó
dümdüm ngyaben pama. Wa oya igósidi adlang yarilürr. Errodón ubi Zonón
arrkrrum yarilürr, da wa wirri müp gyagüpitótók ipadórr blaman ngürr wa Zonón
nóma arrkrru yarilürr.
21 Errodón amtómól ngürran tóre nóma semrranórr, Errodias kwat esenórr Zonón
amkalóm. Errod ene ngürr ingrinürr alongalom. Wa alongalom ibü ngibaunürr,
Galili prrobins wirri ngi pam, gazirr singüldü wirri ngi pam, akó Galili prrobins
singüldü pam.
22 Errodiasón óp oloma katókórr, da wa zil emkalólórr ibünkü. Wa Errodón akó
wirri pam morroal barnginwóman ngintinóp. Da Errod ene ngulmokurdü bóktanórr
wagó, "Ma kürü kyal, marü ubi larógóma? Ka marü mókyeno ene kla."
23 Wa oya [arüng alkamül-koke bóktan] uliónürr wagó, "Ma kürüka ne klamóm
tóbato-o, ka wata marü mókyeno, enana marü ubi kürü tüp aodó atülüma, marü
darrü poko, kürü darrü poko!"
24 Da ene ngulmokura tóba aip amtinüm natókórr wagó, "Ka ia larógóm yato?"
Aipa bóktan yalkomólórr wagó, "Ma Zon Baptaes Bain Pam, oya singülüm bato."
25 Dümdüman ene ngulmokura büsai-büsai we alkomólórr Errodka, da yatorr
wagó, "Kürü ubi ma kürü kókyeno errkyadan aini alongalo klamdó, Zon Baptaes
Bain Pam, oya singül!"
26 Errod kari gyaur ta koke yarilürr, da wa ia ki badóle, zitülkus wa arüng alkamül-
koke bóktan uliónürr wirri ngi pamab obzek kwata, tóre bwóbdü nidi kwarilürr.
27 Dümdüman Errod tóba darrü büb ngakan gazirr pam we zirrapónórr arüng
bóktanpükü Zonón singül ódódóm. Da ene pama we wamórr tümün müótüdü,
Zonón singül we itülürr.
28 Ene kakóm, ene pama Zonón singül we sidódürr alongalo klamdó, da ene ngul
olom okyanórr, ama akó nótó okyanórr tóba aip.
29 Zonón umulbain olmala nóma barrkrrurr oya büdül poko, i we togobórr, oya
büb we idüdóp gapókdó angrinüm.

---

* **6:14** Errod Galili prrobins Rrom kingankü ngakan yarilürr, tóbanan koke yarilürr. **6:15** Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 **6:17** Luk 3:19-20

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Metyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

30 ⌊Apostola⌋ Yesuka tóbakonórr akó we kwób tóbazenórr, da i oya izazilóp i ne elklaza tómbapónónóp ó umulbain kwarilürr.
31 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E yabi ugó togob kankü kolpam-koke bwóbdü, karianbóka ngón ngabagónóm.” Zitülkus módóga, abün pamkolpama kwat zwapólórr, da ibü darrü kan babul yarilürr alo alom.
32 I tibi butüdü we bamselórr, da ene poko we amgütóp kolpam-koke bwóbdü tótókóm.
33 Da pamkolpama nósenóp i nóma bazebórr, ó abüna umul bainóp i nidi kwarilürr. I blamana tibiób basirrdügabi we buso kwarilürr dorro kwata, wapórane, da i ngaengógópan we babzilürr.
34 Yesu butüdügabi nóma banikürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nósenóp, da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka, zitülkus i ⌊sipzan⌋ koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób koralórr. Da wa ibü abün poko umul bain we bókyanórr.
35 Simam abüs, Yesun umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka bóktónóp wagó, “Ini kolpam-koke bwóba, irrüba amzik kari pokoa.
36 Da ma ini pamkolpam ugó zirrnapónónóm minggüpanan basirrdü akó madmad kabedó ne müótko, tibióbkü alo kla bumiógüm.”
37 Da wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam!”
I oya imtinóp wagó, “Ki ia nadü manie ogobo alo kla bumiógüm? Ene wata aprrapórr 200 ⌊silba⌋ mani küp† ki kwaril blaman ene pamkolpam ngabyónüm! Kibü mani gaoandó kokeako.”
38 Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Ia yabü nigó brredako? Kya kóbó ngabkónam.”
I nóma umul bainóp, da i oya we izazilóp wagó, “5 Brred akó nis wapi.”
39 Yesu ibü nilóp pamkolpam kukwin opopordó mórran-mórran bainüm kopo-kopo.
40 Da blamana we bobrranórr kopo-kopo, darrü kopoan 100, darrü kopoan 50.
41 Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr da Godón eso ekyanórr. Wa brred syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp ene pamkolpam gyabalómóm. Wa akó ene nis wapi inzan gyabalómórr.
42 I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp.
43 Alo kakóm, umulbain olmala bamirrün alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp ene brred akó wapidügab.
44 I ne pama elop, ibü ngarkwat we kla yarilürr, 5,000.‡

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(Metyu 14:22-33; Zon 6:15-21)

45 Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp butüdü bamselóm ó singül kwata baurrüm malu dakla kabedó, Betsaeda basirrdü. I nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam we zirrnapónóp.
46 Yesu pamkolpam yawal bóktan nóma nókyenóp, ene kakóm, wa podo kwitüdü we angürürr, tóre akom.
47 Abüsazan mórralórr, but ugón malu aodó yarilürr. Yesu wa tebe yarilürr malu kabedó.

6:30 Mak 6:7-13 **6:34** Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krronikol 18:16; Izikiel 34:5; Metyu 9:36 † **6:37** *silba mani küp*: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarii*. Ene tonarrdó, darrpan zaget pama darrpan silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdü. 200 *denarii* azebóm, wa aprrapórr 7 melpalóm zaget yarilürr. ‡ **6:44** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

48 Wa umulbain olmal nóma ngabkalórr, i wirri arüngi atül kwarilürr, zitülkus
wóra singül kwatagabi tubsolürr. Sis minggüpanan nóma yarilürr, wa ibüka we
wamórr, nae kwitana tótókde. Ibü nórrgrrótnópma,
49 da i oya nae kwitana tótókde esenóp. Ibü gyagüpitótók wamaka mórrkea, da i
taegwarr we apónóp.
50 I blaman kari gum koke kwarilürr, i oya nóma esenóp.
Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moboküp karrkukus ninam! Ini kótókla.
E gumgu!”
51 Yesu ibüka we wamórr, butüdü kasilürr, da wóra ugón batülürr. Oya umulbain
olmala wirribóka gübarirr aengóp,
52 zitülkus i tai koke umul bainóp amkoman küp brredankwata, Yesu ene 5,000
pam ia ngabyónürr ene aüdan alo klame. Ibü singül karrkukus kwarilürr.

Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarretóm
(Metyu 14:34-36)

53 I malu dakla kabedó nóma baurrürr, i we babzilürr Genesarret bwóbdü, da i but
ola enomólóp.
54 I but nóma amgütóp, pamkolpama dümdüman Yesun we emzyetóp.
55 Pamkolpama ene bwób ór blaman we amarükóp, da i tibiób azid kolpam
rraparrapa-e we barrmülürr Yesuka, i ne barrkrrurr wa ne pokodó yarilürr.
56 Wa ne pokodó wamlórr, ia wirri basirr, kari basirr, ó didiburr, i blaman azid
kolpam tübarrmülürr kwóbbazen pokodó oyaka. I oya yatop, azid kolpama wata oya
mórrkenyórr zarran amurrum. Nidi yamurrnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

7

Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgrróte
(Metyu 15:1-9)

1 Ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama, nidi togobórr Zerrusalemgabi,
Yesun we kal-kal yangónóp.
2 Da i ngibürr Yesun umulbain olmal nósenóp alode ⌊tómanpükü⌋ tange; i tibiób
tang inzan koke bagulóp, Parrisiab gida-azan bóktanórr.
3 (Zitülkus módóga, Parrisi akó blaman ⌊Zu pamkolpama⌋ abalbobatalab gida
mamoandako: i kubó igósidi elorre kókó tang nóma bagulórre tibiób gida ngark-
watódó.
4 Akó i alo kla bumióg pokodógab nóma bakondako, i koke elorre, wata ngaen-
gógópan i bapüre. Akó ibü ngibürr abalbobatalab gida asiko, i ne kla mamoandako.
Darrü módóga, ma kübül, kurróp, brronze tónggapórrón sospen, akó alongalo
mórrakós* morroal bagulo.)
5 Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Yesun imtinóp wagó, “Ia marü
umulbain olmala mibü abalbobatalab gida koke iade mamoandako, da i ma iade
alodako tómanpükü tange?”
6 Yesu bóktan yalkomólórr ibüka wagó, “Prropet Aesaya wata amkoman yarilürr,
yabükwata igó ne poko bóktanórr Godón ngidü. E taepurrane bóktan pamakla.
Enezan wialómórróna,
“ ‘God igó bóktanda wagó, “Ini pamkolpama kürü taeane ⌊ótókdako⌋,
a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.
7 I kürü enan küp-koke ótókdako,
zitülkus i pamab bókam bagósórrón gida umul baindako, wamaka kürü gidako!”
’

* **7:4** *alongalo mórrakós*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó in poko babula. **7:7** Aesaya 29:13

8 “E Godón gida bóktan poko kabedó angrindakla, ama tüpan pamab bóktan
karrkukus bumiógdakla.”
9 Yesu akó pokodó ipadórr wagó, “E kari umul kolpam kokeakla Godón gida alzizi
amanóm, a e ma yabiób gida kari karrkukusi koke amorrandakla.
10 Ka müsirrga aindóla: Moses ta bóktanórr wagó, ‘Ma moba aipab nis morroal
angón namülün.’ Akó, ‘Nadü oloma tóba aipab nis nótó nómórre, büdüldü ki
ingrinam.’
11 A e ma kolpam igó umul baindakla wagó, paman ne darrü kla asi nóma yarile
tóba ab a aip nis tangamtinüm, ama kubó igó bóktóne wagó, ‘Ini *korrban* klama’
(oya küp módóga: ‘ini Godón akyarrón klame, oya ngi klame’),
12 e oya ok aindakla tóba aipab nis tangamtin-gum.
13 Inzan morroal kokea; yabiób gida inzan karrkukus amoande, e Godón
gida bóktan poko kuri alkamülane. Akó abün inzan elklaza asiko, e ne kla
tómbapóndakla.”

Kolae Tonarra Paman Moboküpdügabi Tótókda (Metyu 15:10-20)

14 Yesu akó pamkolpamab ngoro ngibaunürr tóbaka tótókóm. Wagó, “Kürü
kurrkrruam blamana, e bóktanan [küp ipüdam]!
15 Darrü kla babula, pulkakakdógabi ne klama tótókda paman büb kugupidü, oya
tómanan ngitanda Godón ilküpdü.† Oyakagabi ne klama burruanda, oya tómanan
ngitanda.”‡
17 Yesu ene pamkolpam nóma nümgütóp, wa müótüdü wamórr. Oya umulbain
olmala ola imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga ainüm.
18 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ia wata umul-kókanakla ini ngibürr popa
pamkolpamzan? E koke kuri umul ipüdane? Darrü kla myamem babula
pulkakakdógabi ne klama tótókda marü büb kugupidü marü amkoman tómanan
ngitanóm,
19 zitülkus marü moboküpdü koke tótókda a marü bikómdü tótókda. Olgabi ama
akó pulkakak we alkomólda, lae müótüdü.” (Ini bóktande, Yesu we müsirrga yónürr
wagó, blaman alo taiako alom.)
20 Wa akó we bóktanórr wagó, “Paman moboküpdügabi ne klama burruanda, oya
wató tómanan ngitanda Godón ilküpdü.
21 Auma moboküp kwindügab ini kolaean elklaza bausdako: kolae gyagüpitótók,
kolae sarrgiwóm tonarr, gómól, pam amkal,
22 kol a pam gómól, abün elklazadó ubi bain, azid alión, ilklió bülión, büódan tulmil
tómbapón, gyagüp kolaea akrran, obae bóktan alión ngibürrabkwata panzedó, ikub
bagür, gonggo tulmil tómbapón.
23 Blaman ini ne kolae elklazako auma moboküp kwindügabi bausdako; pam idi
tómanan ngitandako.”

Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunürr (Metyu 15:21-28)

24 Yesu olgabi we bupadórr, ama Taerr wirri basirr minggüpanan, we mogob
pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr. Wa we bangrinürr müót kugupidü. Oya
ubi babul yarilürr darrü oloma koke ki umul baine igó, wa olama. Da wa gaodó koke
yarilürr aniküm.

7:10 Bazeb Tonarr 20:12; 21:17; Lebitikus 20:9; Duterronomi 5:16 † **7:15** Ini bóktanan küp módóga: *oya we klama koke alngomólda kolae tonarr tónggapónóm.* ‡ **7:15** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 16 asine. Igó bóktanda wagó, “Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli arrkrrum, wa ki turrkrru!” (Mak 4:23)

25 Darrü kol asi warilürr, oya óp oloman bübdü kolae samu yarilürr. Wa Yesunbóka
nóma arrkrrurr, oyaka dümdüman we katókórr, tüpdü we simbalkalórr, Yesun wapór
nis minggüpanandó.
26 Wa Zu kol koke warilürr. Wa Ponisia bwóbdü tómtómólórr, Sirria prrobins
kugupidü. Yesun we metat yatolórr kolae samu amaniküm tóba óp olomdógab.
27 Yesu bóktan we yalkomólórr alap-alap wagó, “Ki kya ngaen-gógópan olmal
ngabinünüm. Dümdüm kokea, olmalab alo azeb, ama akó umedó aman.”§
28 Ene kola bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, umea tógal lorodó olmalab alo kla
burul ta alodako!”*
29 Da Yesu ene koldó we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma kürü amkoman angundóla,
ma ugó alkomól moba basirrdü. Kolae samua marü olom kuri zumgute!”
30 Ene kola tóba müótüdü nóma alkomólórr, olom nyórrdü utüdi omrranórr.
Amkoman ene kolae samu amanikürrün yarilürr ene olomdógab.

Yesu Güblang akó Tae Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

31 Yesu Taerr bwób nóma amgatórr, wa Saedon wirri basirrana wamórr, ama akó
Galili Malu kabedó. Wa we bwób órdóma wamlórr, ngi Dekapolis.†
32 Ngibürr pamkolpama darrü azid pam sidüdóp Yesuka, oya dólóng ainüm. Ene
paman güblang akó tae murrbausürrün kwarilürr. I oya yatop tóba tang oyaka
amngyelóm.
33 Da Yesu ene pam pamkolpamdógab idódürr tebe-tebe pokodó. Wa tóba tang
pyóm nis ene paman güblangdó zirrnapónórr, gwerr amanikürr, akó ene paman ulit
we yamurrürr.
34 Da Yesu kwitüdü yazilürr, wirri ngón we semanórr akó ene olomdó we bóktanórr
wagó, *“Epata!”* oya küp módóga: “Tapabaku!”
35 Dümdüman ene paman güblang nisa we tapabakurri, akó oya ulita we morroal
bainürr, da wa tai bóktanóm we bainürr.
36 Yesu ene pamkolpam arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu!” Wa
ene arüng bóktan metatzan byal yarilürr, i ma dakla ene bóktan ugón ayonóp.
37 I nidi barrkrrurr, karibóka-koke gübarirr aengóp. I inzan bóktan kwarilürr
wagó, “Wa blaman kla morroal tómbapónda. Wa güblang murrbausürrün olmal
dólóng bainda akó tae murrbausürrün olmal bóktanan ngibtanda!”

8

Yesu 4,000 Pamkolpam Ngabyónürr
(Metyu 15:32-39)

1 Wirri kokrrap ngarkwat koke akó wirri pamkolpamab ngoroa darrpan pokodó
togobórr Yesuka. Ibü alo kla babul yarilürr, da Yesu tóba umulbain olmal ngibaunürr
da bóktanórr wagó,
2 “Ka kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd ngürr kuri amórre,
da ibü darrü alo kla myamem babula.
3 Ka ne ibü alo ngabyón-koke nóma zirrnapónónómo tibiób basirrdü, ibü kubó
iltümüna kena tübyóng kwat-kwat, zitülkus ngibürra alamgabi koke togobe.”
4 Oya umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, “Ini kolpam-koke bwóbdü mi alo
kla ia nóserre ini pamkolpam ngabyónüm?”
5 Yesu ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia nigó brredako?”
I bóktan yalkomólóp wagó, “7 Brredako.”

---

§ **7:27** Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apónda, Zu pamkolpam-koke nidipako. * **7:28** Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtine, umea olmalab kari alo burrulzan alodako. † **7:31** *Dekapolis*, oya küp módóga: *10 basirr.*

6 Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp. Da wa ene 7 brred yazebórr, Godón
eso ekyanórr, syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp alo gyabalómóm ene
pamkolpam. Da ibü we nülinóp.
7 Ibü ngibürr kari wapipókal asi kwarilürr. Yesu Godón eso ekyanórr ene wapim,
da tóba umulbain olmal nilóp pamkolpam gyabalómóm.
8 I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala 7 alóp
murrnausóp, ne alo pokoa baminürr.
9 Da i aprrapórr 4,000 pamkolpam kwarilürr. Yesu ibü we zirrnapónóp.
10 Dümdüman ene kakóm, wa tóba umulbain olmalpükü butüdü we kasilürr, ama
Dalmanuta bwób órdóbóna we wamórr.

Parrisia Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop
(Metyu 12:38-42; 16:1-4)

11 Ngibürr Parrisia Yesuka togobórr, da ibü ikika we bókyanórr. Ibü ubi oya
apókóm yarilürr, da i oya imtinóp darrü kwitümgab wirri tulmil tónggapónóm igó
poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia.
12 Yesu wirri ngón we semanórr, da we bóktanórr wagó, “Ini lüólan pamkolpama
wirri tulmilüm iade atodako? Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan
pamkolpamabkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile!”
13 I Parrisi we nümgütóp, butüdü bamselórr, we ogoblórr ama dakla malu kabedó.

Parrisi akó Errod, Ibü Kolae Bóktan Tulmil*
(Metyu 16:5-12)

14 Umulbain olmalab bamrükürr dokyanan brred amarrum inkü. Wata darrpan
brred yarilürr butüdü.
15 Yesu ibü arüngi ikik nókrrónóp wagó, “E ta mamka! E umul-umul kwarilün
Parrisi akó Errod, ibü istabkwata.”†
16 I tibiób we ikik koralórr wagó, “Wa igósidi bóktanda, zitülkus mibü brred
myamem babula.”
17 Yesu umul bainürr i ne poko bóktan kwarilürr, da ibü nümtinóp wagó, “E iade
ikikdakla wagó, ‘Mibü brred myamem babula.’? E ia [küp apad] akó umul bain
küsilanakla? Yabü singül ia wata karrkukusanako?
18 Yabü ilküküp asiko, da e koke iade asendakla? Yabü güblang asiko, da e koke
iade arrkrrudakla? Yabü ia koke ngambangólda,
19 ka ne 5 brred syórr nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene bamirrün alo
pokodógab ia nigó alóp murrnausnarre?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “12.”
20 Yesu ibü akó nümtinóp wagó, “Ka 7 brred nóma syórr nangónarre 4,000 pamkol-
pam ngabyónüm, e ene bamirrün alo pokodógab ia nigó alóp murrnausnarre?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “7.”
21 Wa ibü nümtinóp wagó, “Da e wa küp apad küsilanakla?”

Yesu Dólóng Yónürr Ilküküp Murrbausürrün Pam Betsaeda Basirrdü

22 I nóma togobórr Betsaeda basirrdü, ngibürr pamkolpama ilküküp mur-
rbausürrün pam sidüdóp Yesuka, da i oya yatop ene pam amurrum.
23 Yesu ene ilküküp murrbausürrün pam tangdó emoanórr, da basirr kabedó
idódürr. Wa oya ilküküp nisdü gwerr amanórr, tóba tang nis nómngyelórr ene
pamdó, da oya imtinürr wagó, “Ma ia darrü kla asendóla?”

8:11 Luk 11:16 **8:12** Luk 11:29 * **8:13** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. † **8:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 16:6 ngakanke. **8:15** Luk 12:1 **8:18** Zerremaea 5:21; Izikiel 12:2; Mak 4:12 **8:19** Mak 6:30-44 **8:20** Mak 8:1-10

24 Ene pama kwit yazilürr, da bóktanórr wagó, “Ó, ka kolpam basendóla, da i
wamaka nugupa agóltagóldako.”
25 Yesu akó tóba tang nis ene paman ilküküp nisdü nómngyelórr. Ini tonarr ene
pama tóba ilküküp morroal nóbzelórr. Oya ilküküp nisa dólóng bairri, da wa blaman
kla morroal nósenóp.
26 Yesu ene pam müótüdü zirrapónórr igó bóktanpükü wagó, “Ma basirrdü
alkomólgu.”

Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Metyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yesu tóba umulbain olmalpükü wamlórr ngibürr basirrdü, Sesarria Pilipi‡
wirri basirran minggüpanan. Kwat-kwat Yesu ibü nümtinóp wagó, “Kürü kilam,
pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla?”
28 I bóktan yalkomólóp wagó, “Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó, ma
Zonla, ⌊Baptaes Bain⌋ Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala,
a ngibürra go wagó, ma darrü prropetla.”
29 Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla, ka nótókla?”
Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene ⌊Kerrisola⌋.”
30 Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu kürükwata.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yesu tóba umulbain we bókyanórr wagó, “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla,
sab abün-abün azid aeng namulo. ⌊Balngomól byarrmarr pam⌋, ⌊wirri prrist⌋,
akó Mosesón gida umulbain pama kürü wata alzizi kümaniknórre. Sab
kürü büdülümpükü kómkólórre a aüd ngürr kakóm God kürü sab kürsümüle
büdüldügab.”
32 Wa ini poko ibüka kwasirrgana bóktanórr. Da Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr,
da wa oya agórr.
33 Yesu tübyalüngürr, tóba umulbain olmal ngabkalórr, da Pitan agórr wagó, “Yaya
kürükagab, satani, ma kakota alkomól! Zitülkus módóga, ma Godón elklaza koke
gyagüpi amandóla, a marü gyagüpitótók tüpan elklazadóma.”
34 Da Yesu pamkolpamab ngoro akó tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka.
Wa ibüka bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa
tóbabóka imrüke. Wa tóba krros bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat
tókyale.
35 Zitülkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab
tóba ⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke
kürübókamde akó Morroal Bóktananme, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine.
36 Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan
ngarkwat-koke arról ma ki imrüke?
37 Ia darrü kla asine, wa tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula!
38 Ini tonarr ngyabende, abün pamkolpama Godón wata taeane ⌊ótókdako⌋, da i
dakla ma ngibürr obae god bütókdako. I ta abün kolae tonarr tómbapóndako. Nadü
oloma büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata, ka, Pamkolpamab Olom
nótókla, sab ta büód aengo oyakwata, ka sab kólba Aban ⌊wirri kómal zyónpükü⌋
nóma tamlo, gyabi anerrupükü.”

---

‡ **8:27** *Sesarria Pilipi*: Pilip king Errodón olom yarilürr. Wa ene basirr elórr, da tóba ngi ekyanórr. Igósidi: Sesarria Pilipi, oya küp módóga: *Pilipün Sesarria.* **8:28** Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 **8:29** Zon 6:68-69 **8:34** Metyu 10:38; Luk 14:27 **8:35** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25

9

1 Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini
nidipakla bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó God ini tüp Kingzan alngomól
nóma bókyene wirri arüngpükü.”

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Metyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Wa ibü imarrurr wirri
pododó. I wata tibi kwarilürr ene pokodó. Ibü obzek kwata oya büba darrü tonarr
bainürr.
3 Oya mórrkenyórra ongang bapón yarilürr gabülplie. Darrü oloma ini tüpdü
kokean igule inzan gabülplie.
4 Da módóga, Ilaeza akó Moses* ibüka we okaka tübyórri, akó i Yesukü ikik
koralórr.
5 Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, mi morroal ainizanakla! Ki kubó
aüd twal müót ki balmerre, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.”
6 Wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa umul-kók yarilürr, wa ia poko ki bóktóne,
zitülkus i kari gum koke kwarilürr.
7 Da módóga, pülpül pokoa we tamórr ibü sisingül, akó oya dandanga ibü blaman
nganolop. Akó bóktan bómgóla we sidórükürr ene pülpül pokodógabi wagó, “Ini
kürü kólbanan Olome. Kürü [moboküpdü ubi] oyakama. Ka kari bagürwóm kokela
oyaka. Oya bóktan amkoman ipadólamke!”
8 Ugósan umulbain olmala Ilaeza akó Mosesón ilküküpane nóma nyamkünóp, i ibü
myamem koke nósenóp, wata Yesun tóbanan esenóp.
9 I pododógabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom
azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó sab ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma
türsümulo büdüldügab.”
10 I oya bóktan ipüdóp, da i tibi we ikik kwarilürr wagó, “Büdüldügab barsin küp
ia tai laróga?”
11 Da i Yesun we imtinóp wagó, “Mosesón gida umulbain pama iade bóktandako
wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan wató tame akó [Kerriso] ama solodó tame?”
12 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilaeza† wa ta ngaen-gógópan tótókda,
ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm. Da Godón Wialómórrón Bóktana ta
igó bóktanda kürükwata wagó, ‘Pamkolpamab Oloma sab abün-abün azid aenge akó
oya alzizi amaniknórre.’
13 A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr. Pamkolpama tibiób ubidügab
tómbapónónóp oyaka, wata Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda.”

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Metyu 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Da Yesu akó tóba aüd umulbain olmala nóma tóbakonórr ngibürr umulbain
olmaldó, wirri pamkolpamab ngoro nósenóp ibü kal-kal angórrón. I ta ngibürr
Mosesón gida umulbain pam nósenóp inkü ongyalde.
15 Ene pamkolpama Yesun nóma esenóp, i karibóka-koke gübarirr aengóp. I oyaka
busuóp, da oya morroal ngürr ekyenóp.
16 Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “E ini Mosesón gida umulbain
pampükü ia poko ongyaldakla?”

9:2 2 Pita 1:17-18 * **9:4** *Ilaeza* akó *Moses* ngaerrón prropet nis namülnürri. **9:7** Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 † **9:12** *Ilaeza*: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon [Baptaes Bain] Pam yarilürr.

17 Darrü pama pamkolpamab ngorodógab bóktan we yalkomólórr wagó, “Umul-
bain Pam, ka kólba olom sidüda marüka, zitülkus oyaka kolae samua, akó wa koke
bóktanda.
18 Oya bübdü ne kubó kolae samua nóma bangrine, kubó tüpdü singalkóle, tae
godeapükü, akó kubó zirrgüp bótak yarile kókó büba dümdümbarr bainesa. Ka
marü umulbain olmal nümtinünüma kolae samu amaniküm, a ibü gaodó koke yaril.”
19 Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-koke lüól
pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo? Kürüka kari müp kokea
metat yenkü ngyabenóm yabü amkoman bangun kokede. Ene olommokur sidüdam
kürüka!”
20 I ene olom Yesuka sidüdóp.
Ene kolae samua Yesun nóma esenórr, dümdüman olommokur amanikürr, oya
iltümüna tupürr. Wa tüpdü simbalkalórr, we arrgoben yarilürr, tae godeapükü.
21 Yesu oya ab imtinürr wagó, “Ia wa inzan nadüzan ngarkwat kuri ngyabenórr?”
Oya aba inzan bóktan yalkomólórr wagó, “Oya wata karimokurdügab.
22 Kolae samua oya abün münüm urdü amaiklürr akó naedó yanggóbólólórr
oya amkalóm. Ma kibü gyaur ipa, akó ma gaodó ne nóma namulo darrü kla
tónggapónóm, kibü tangtamtinünümo!”
23 Yesu akó oyaka bóktanórr wagó, “Ma ia larógóm bóktóna, ‘ma gaodó ne nóma
namulo’? Blaman elklaza tómbapón popadanako kürü amkoman angundi.”
24 Da aba dümdüman wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Ka go marü amkoman
angundóla, da ma ka gaodó kokela. Kürü tangkamti kürü amkoman bangun wirri
ainüm!”
25 Yesun ubi babul yarilürr abün pamkolpama koke ki eserre, wa ia laró
tónggapóne. Wa nóma esenórr darrü pamkolpamab ngoroa busorr darrpan pokodó,
da wa dümdüman kolae samu we agórr wagó, “Güblang arrkrru-koke akó tae-koke
samu, ka marü arüng bóktan akyandóla, ugó tubrra ini olommokurdügab. Ma
myamem oyaka bangrin-gu!”
26 Kolae samua wirribóka taegwarr apónórr, ene olommokur wirribóka we inurr.
Oya iltümüna tupürr. Ene samua we tubrranórr, da ene olommokur büdülzan
yarilürr. Abün pamkolpama bóktanónóp wagó, “Büa, a büdüla!”
27 A Yesu ma ene olommokur tangdó emoanórr, kwit yónürr, we zamngólórr.
28 Yesu müótüdü nóma bangrinürr, oya umulbain olmala tibi-tibi pokodó imtinóp
wagó, “Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküm?”
29 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Wata tórea amaik yarile inzan kla. Darrü kla
myamem babula.”

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Yesu tóba umulbain olmalpükü ene bwób amgatórr, ama Galili prrobinsdüma
wamórr. Wa ubi koke yarilürr, darrü pama koke ki umul baine, wa ne yarilürr,
31 zitülkus wa tóba umulbain olmal umul nyónónóp. Wagó, “Darrüpa kürü,
Pamkolpamab Olom nótókla, sab pamkolpamab tangdó küngrine. I sab kürü
büdülümpükü kómkórre, da aüd ngürr kakóm ka ugón türsümulo.”
32 A i ma Yesun bóktanan [küp tai koke ipüdóp]. Akó i tib gum kwarilürr oya
amtinüm.

Wirri Ia Nótóke?
(Metyu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Yesu akó tóba umulbain olmala ogobórr kókó Kaperrna-um wirri basirrdü,
solkwat barrbünürr müótüdü. Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “E
kwatódó ia poko ongyal kwarila?”

34 I oyaka bóktan koke yalkomólóp, zitülkus tibiób ongyal kwarilürr we bóktan
pokodógab wagó, ia amkoman wirrian nótóke.
35 Yesu mórran-mórran bainürr, da tóba 12 umulbain olmal we ngibaunürr. Ibü
we nilóp wagó, “Nadü oloman ubi yarile singüldü tótókóm, wa solodó ki yaril, akó
wa blaman pamkolpamab popa tangbamtin pam ki yaril.”
36 Da wa kari olom ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tibiób aodó. Tóba tang
nisi kari olom errgótanórr, ibü we nilóp wagó,
37 “Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa,
wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda,
kürü kólbanan morroal tonarre koke apadóda, a wa oya ta inzan morroal tonarre
apadóda, kürü nótó zirrkapónórr.”

Mibüka Koke Nótó Bóka Bamgünda, Wa Mibüne
(Luk 9:49-50)

38 Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Umulbain Pam, ki darrü pam eserre kolae samu
amande pamkolpamdógabi marü ngidü. Ki oya piküp ainüm kain kwarilürr, zitülkus
wa minkü kokea.”
39 A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus darrü pam babula ⌊arüng
tonarr⌋ tómbapónóm kürü arüngi, solkwat kubó ma kolae bóktan yarile kürükwata.
40 Zitülkus módóga, mibüka koke nótó bóka bamgünda, wa igósidi mibüne.
41 Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabü ne sab nae nótó nóma nókyerre anónóm,
zitülkus e kürünakla, Kerriso nótókla, ene oloma sab tóba darrem kla kokean arene.

Kolae Tonarr Elókam!
(Metyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 “Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón
ingülküp‡ ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórre maludü. A oyaka sab ne
klama tómbapóne, wa popa olom,§ kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr
tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile.
43 Marü darrü tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül. Ma
darrpan tangpükü ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea.
A ma nis tang nispükü ⌊metat bólmyan urdü⌋ nóma wamo, ene amkoman kolaean
yarile.*
45 Marü darrü wapóra ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül. Ma
darrpan wapórpükü ngarkwat-koke arróldó nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea.
A marü nis wapór nispükü metat bólmyan urdü nóma mumanikórre, ene amkoman
kolaean yarile.†
47 Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da irrua.
Ma darrpan ilküppükü ene bwóbdü nóma bangrino, God ne balngomólda Kingzan,
ene ma tai kolae kokea. A marü nis ilküp nispükü metat bólmyan urdü nóma
mumanikórre, amkoman kolaean yarile.
48 Ene pokodó, ‘ibü ne kupula olongóle, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura
badüngle, sab kokean bütamüne.’

9:34 Luk 22:24 **9:35** Metyu 20:26-27; 23:11; Mak 10:43-44; Luk 22:26 **9:37** Metyu 10:40; Luk 10:16; Zon 13:20 **9:40** Metyu 12:30; Luk 11:23 **9:41** Metyu 10:42 ‡ **9:42** *ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *millstone*. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi ⌊wit⌋ küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna. § **9:42** *popa olom*: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. * **9:43** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, “Ibü ne kupula olongóle, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura badüngle, sab kokean bütamüne.” (Mak 9:48) **9:43** Metyu 5:30 † **9:45** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 46 asine. Ma 9:43 ngakanke. **9:47** Metyu 5:29 **9:48** Aesaya 66:24

49 “Solta ⌊urdü agasil lar⌋ ⌊kolkal⌋ ainda. Dadan ngarkwatódó, pamkolpam müpa
nóma bumiógda ibü ngyaben tonarrdó, ene müpa wamaka ura baebda, ibü moboküp
kolkal ainüm.
50 “Solt wa morroala, a solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem misan koke
ngitino.
“Solta alozan morroal ainda, e yabiób ngyaben sab ta inzan morroal ninamke. Akó
e ta paud ngyabenam yabiób darrpan-darrpandó.”

10

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr
(Metyu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Da Yesu Kaperrna-um wirri basirr we amgatórr, ama Zudia bwóbdübóna wamórr,
da Zodan tobarr we banikürr ama dakla dorrodó. Pamkolpam ngoroa akó we kwób
tóbazenórr oyaka, da wa ibüka we bóktan yarilürr, wa bobarrzan umul nyónónóp.
2 Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiógüm yarilürr tóba
bóktandógab. Da i oya imtinóp wagó, “Ma kibü kóbó tüzazilnüm, mibü gidadógab
ia taia, pama kol amaiküm?”
3 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Moses yabü ia nadü gida bóktan poko
nókyenóp?”
4 Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Moses darrü pam ok yónürr kol amaik peba
mórrag* wialómóm akó oya we klampükü amaiküm.”
5 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moses ini gida bóktan poko yabünkü igósidi
wialómórr, zitülkus e Godón gida bóktan poko mamoanóm kokeanómakla.
6 Da bwób zitüldü, God blaman elklaza nóma tómbapónórr, ‘Wa ibü igó
tónzapónórr, pam a kol.’
7 ‘Da ini zitülkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine,
8 da i ama darrpan büb̈üm baini.’ Igósidi i nis kokeamli, a ma darrpanamli.
9 God ne kla dayónda darrpan pokodó, pama kokean nürrgrrüte.”
10 I müót kugupidü nóma kwarilürr, umulbain olmala Yesun akó we imtinóp ene
dadan bóktanankwata.
11 Wa ibüka bóktanórr wagó, “Nadü pama tóba kol zumanike, akó darrü kol
zumige, wa kol gómól yarile. Inzande wa kolae tonarr tónggapóne tóba ngaen koldó.
12 Kola ta inzan: wa müór nóma amaike, ama akó darrü müór nóma amige, wa
pam gómól warile.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp
(Metyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ngibürr pamkolpama kari olmalpókal tübarrmülürr Yesuka, ibü singüldü tang
amelóm. Da umulbain olmala ma ene kolpam we nagóp amarrugum.
14 Yesu ene kla nóma esenórr, da wa ngürsilüm bainürr. Wa umulbain olmaldó
bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka! E ibü burrmatgu, zitülkus
Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko.
15 Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke nótó apadóda
kari olomzan, sab kokean bangrine.”
16 Wa ene olmalpókal tóbaka simarrurr, darrpan-darrpandó tóba tang nis
nómngyelórr, da ibü we bles ninóp.

Mórrel Pam
(Metyu 19:16-30; Luk 18:18-30)

9:50 Metyu 5:13; Luk 14:34-35 * **10:4** *kol amaik peba*: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke. **10:4** Duterronomi 24:1; Metyu 5:31 **10:6** Bwób Zitül 1:27; 5:2 **10:8** Bwób Zitül 2:24

17 Yesu akó tótókóm bupadlórrma kwatódó, da pama ugón tubsorr, wakósingül
nülkamülürr oya obzek kwata, da imtinürr wagó, “Morroal Umulbain Pam, ka ia
kaino ⌊ngarkwat-koke arról⌋ apadóm?”
18 Yesu oya we imtinürr wagó, “Ia ma kürü morroalbóka iade ngiklina? Darrü
morroal olom babula, wata God tebea.
19 Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, ‘Ma darrü olom büdülümpükü
amkalgu, ma kol ó pam gómólgu, ma gómólgu, ma obae tiz bóktan adrratgu darrü
olomankwata, ma ilklió bülión-gu, ma moba aipab nis morroal angón namülün.’ ”
20 Ene pama we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ene tonarrdógab ka kari-
makur nóma namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko amkoman amorran
namülnürrü.”
21 Yesu dümdüman oya ngakanórr akó Yesun ⌊moboküpdü⌋ ubi oyaka yarilürr. Da
wa bóktanórr wagó, “Marü dóma wata darrpan klama. Ma ugó wam, moba blaman
elklaza sel ninünümke, da mani sab elklaza-koke kolpam nülinünümke. Sab igósidi
marü mórrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke.”
22 Wa ene bóktan nóma arrkrrurr, oya mólmóna tupürr. Wa gyaurpükü we
wamórr, zitülkus oya abün elklaza kwarilürr.
23 Yesu tóba umulbain olmal ngabkanórr akó ibüka bóktanórr wagó, “Sab kari müp
koke yarile mórrel pamkolpamab Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm!”
24 Oya umulbain olmala gübarirr aengóp ene bóktan pokodógab. Da Yesu akó
bóktanórr wagó, “Kürü olmal, ene go kari müp ta kokea Godón Kingzan Balngomóldó
bangrinüm!
25 ⌊Kamelan⌋ nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel paman ma amkoman
nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”
26 Umulbain olmala wirribóka gübarirr aengóp, da tibiób darrpan-darrpan we
bamtinóp wagó, “Da ma ia sab nótó zid baine?”
27 Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó, “Pamakanankü
gaodó ta kokea tómbapónóm, wata God tebea; zitülkus Godka ma blaman kla
gaodómako.”
28 Da Pita oyaka bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki blaman elklaza oloknórró
marüka atanóm!”
29 Yesu bóktanórr ibüka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü oloma
tóba müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipab nis, olmal, akó tüp bimgüte kürünkü
akó Godón Morroal Bóktananme,
30 wa sab 100 münüm yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó. Wa sab abün
inzan elklaza yazeble; müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipal, olmal, akó tüp. Akó
oya sab wirri müp alión kwarile Godón zagetanme. Akó sab ugórr ne tonarra tame,
wa ta sab ngarkwat-koke arról ipüde.
31 Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó nidipako, sab
ma singül kwata kwarile.”†

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr (Metyu 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Yesu akó tóba umulbain olmalpükü Zerrusalem wirri basirr kwatódó yarilürr,
ola nóma bamselólórr. Yesu ibünkü wató singül apónórr. Umulbain olmala gübarirr
aengóp, akó ibüka solkwat nidi tutalórr, ibü ta guma yazebórr. Yesu akó tóba 12
umulbain olmal tebe-tebe pokodó we imarrurr ibüka bóktanóm, oyaka sab ne klama
tómbapóne.

10:19 Bazeb Tonarr 20:12-16; Duterronomi 5:16-20 † **10:31** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 19:30 ngakanke.
10:31 Metyu 20:16; Luk 13:30

33 Wagó, “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü, Pamkolpamab
Olom nótókla, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, ibü tangdó ola
küngrirre. Kürü büdül bóktan sab ola kókyerre, olgabi ama akó Zu-koke nidipko,
ibü tangdó ugón küngrirre.
34 I kürü sab we [tiz kangónórre], gwerr kótóngnórre, akó karrkukus sye-i
kyólnórre, da kürü kómkórre büdülümpükü. Aüd ngürr kakóm, ka sab ugón
türsümulo büdüldügab.”

Zeims a Zon, Ibü Bato Bóktan
(Metyu 20:20-28)

35 Zeims a Zon, Zebedin siman olom nis nidi namülnürri, Yesuka turrürri, da i
bóktarri wagó, “Umulbain Pam, kibü ubi ma darrü kla sab tónggapono kibünkü, ki
ne klamóm batodamli.”
36 Yesu ibü nümtinürr wagó, “Yabü ubi ka ia laró tónggapono yabünkü?”
37 Da i oyaka bóktan yalkomórri wagó, “Ma kibü ugó ok tió marü minggüpanan
mórranóm, darrüpa marü tutul kwata, darrüpa marü banól kwata, ma ne sab moba
ene [wirri kómal zyón] marrgudü nóma mórran-mórran baino.”
38 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-kókamli e larógóm batodamli. E ia
gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódóddóla? Da e ia gaodómamli ene wirri
azidüdü bangrinüm, ka ne azidüdü bangrinüm kaindóla?”‡
39 I bóktan yalkomórri wagó, “Ki gaodómamli.”
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Amkoman, e ene müp sab idüdi, ka ne müp
ódóddóla, da e sab ene wirri azidüdü bangrini, ka ne azidüdü bangrinüm kaindóla.
40 A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm mórranóm kürü tutul kwata akó kürü banól
kwata. Sab God wató nókyene ene marrgu nis, wa nibióbkü kuri tónzapónórr.”
41 Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü ngürsila yazebórr
Zeims a Zon ibüka.
42 Da Yesu ibü blaman ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr ibüka wagó, “E umulakla,
Zu-koke nidipako, ibü amzyatórrón singüldü pama pamkolpam zirrbapón-bapón
balngomóldako, akó ibü wirri pama ibü wirri arüngi balngomóldako.
43 Da yabüka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngim bainüm yabü aodó,
wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril;
44 akó yabükagab singüldü tótókóm nótó nóma yarile, wa yabü blamanab [leba
zaget olom] ki yaril.
45 Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ta igósidi koke tamórró
igó, pamkolpama kürü popa tangamtin kwarile. Koke! Ka pamkolpam popa
tangbamtinüm tamórró, kólba arról abün pamkolpamabkü darrem akyanóm, ibü
arról akonóm kolae tonarrdógab.”

Yesu Barrtimeiusün Ilküp Dólóng Nyónürr
(Metyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Yesu tóba umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoropükü Zerriko wirri
basirr nóma arrgrrat yarilürr, darrpan ilküp murrbausürrün bato pama kwat kabedó
mórran yarilürr. Oya ngi Barrtimeius, Timeiusün olom.
47 Barrtimeius nóma arrkrrurr wagó, Yesu Nazarret olom we kwat mamoanda, wa
górrganóm bainürr wagó, “Yesu, [Deibidün] Olom, kürü gyaur kóse!”
48 Abün pamkolpama oya agóp, da ilóp piküp bainüm. A wa ma górrganóm tai
arüng ipadlórr wagó, “[Deibidün Olom], kürü gyaur kóse!”
49 Yesu zamngólórr, da bóktanórr wagó, “Oya ngyaunam, ala ki tam.”

---

‡ **10:38** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Da e ia gaodómamli, i yabü baptaes nirre ene dadan tonarre kürüzan baptaes ainüm kaindako?* Ene baptaes bainan küp módóga: *azid aengóm ó büdülüm*. **10:38** Luk 12:50 **10:42** Luk 22:25-26 **10:43** Metyu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

Da i ene ilküp murrbausürrün pam we ngyaunóp. I oya ilóp wagó, “Ma arüng ipa!
Ugó bupa, Yesu marü ngyaunda.”
50 Da wa tóba tumum mórrkenyórr we amaikürr, büsai we bupadórr, Yesuka we
wamórr.
51 Yesu oya imtinürr wagó, “Ia marü ubi ka marünkü laró tónggapono?”
Ilküp murrbausürrün pama bóktan we yalkomólórr wagó, “Umulbain pam, kürü
ubi akó basenóma.”
52 Yesu oya yalórr wagó, “Ma ugó wam, marü moba amkoman banguna dólóng
kuri mine.” Dümdüman oya ilküp nisa tomgorri, da wa Yesuka we akyanórr.

11

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

1 Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópma, i nis basirr we
nómrranónóp, ngi Betpage akó Betani, [Olib Podo] kabedó, Yesu tóba umulbain olom
nis ngaensingülan we zirrnapónórr,
2 ini bóktanpükü wagó, “E ugó aurram kókó yabü singül kwata ne basirrse. E kubó
nóma bangrini, dümdüman e [donki] kyam eseni, sye-i amrókrrón, darrü pama koke
ne klamdó kuri kasile ódódóm. Kubó agoamke, da ala sidüdamke.
3 Darrü oloma ne yabü nóma nümtine wagó, ‘E iade agodamli?’ kubó igó ilamke
magó, ‘Lod ini klamóm sógóse. Da wa kalma büsai salkomóle.’ ”
4 Da i aurrürri ó ene donki kyam i eserri kwat kabedó, müót mamtae minggüpanan,
sye-i amrókrrón. I enezan ago namülnürri,
5 ngibürr pamkolpama nidi bórrang kwarilürr, ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia laró
dümdüma we donki kyam agom?”
6 I bóktan we yalkomórri Yesu ibü enezan nyalórr, da ene pamkolpama ibü we ok
ninóp tótókóm ene donki kyampükü.
7 Ene donki kyam we sidódrri Yesuka. I tibiób tumum mórrkenyórr we nüdrratrri
ene donki kyam kwitüm. Yesu donki kyamdó we kasilürr, da oya kwitüm mórran-
mórran bainürr.
8 Wa enezan wamlórr, abün pamkolpama tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr
kwatódó oya morroal apadóm. Ngibürra pórngaepükü kari nugup tiz singgalgónóp,
kwatódó apapdó kla, da Yesun kwatódó we zursilürr. 9 Singül kwata nidi ogoblórr
akó solkwat nidi zutalórr wirri bóktane we yagürnóp wagó,
“Mi Godón yagürnórre!*
Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda.
10 Ngaen mibü ab king [Deibidzan] balngomól yarilürr, oya bobat Yesu mibü sab inzan
balngomól yarile! God ene ngürr sab bles ine!
Mi Wirri Kwitüm Godón yagürnórre!”
11 Yesu Zerrusalem abzilürr, akó [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü
we bangrinürr. Wa ola blaman elklaza ngabkan yarilürr. Da wa tóba 12 umulbain
olmalpükü we alkomólórr Betani basirrdü, zitülkus irrüba amzik kari poko yarilürr.

Yesu [Pig] Nugup Kolae Wyónürr
(Metyu 21:18-19)

12 Darrü ngürr, i Betani nóma amgütóp, kwat-kwat Yesun aloa ipadórr.
13 Wa osenórr, wirri kandógab, darrü pig nugup, pórngaea ngalaorrón warilürr.
Da wa we wamórr ngakanóm wagó, oya küp ia asiko. Wa nóma wamórr oya

* **11:9** *Mi Godón yagürnórre*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *osana.* Ini Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: *(kibü) zid tinünüm errkyadan.* Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore.

minggüpanan, wa pórngaean nósenóp, zitülkus ene oya amkoman waon ngarkwat koke warilürr.
14 Yesu ene nugup wyalórr wagó, “Darrü oloma sab myamem darrü küp koke elo-e marükagab.” Da oya umulbain olmala arrkrruóp.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr Godón Gyabi Müótan Kal Akólórrón Pul Basirrdü
(Metyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

15 I Zerrusalem nóma babzilürr, Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü bangrinürr. Wa ene kolpam kolabütanóm we bainürr, nidi sel bain akó nidi bumióg kwarilürr. Mogob pamkolpamab mani nidi sensi bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka we izazilürr. Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran klampükü ta izazilürr.†
16 Wa darrü olom koke ki ok ine elklaza amarrum Godón Gyabi Müótan pul basirrana.
17 Wa kolpam we umul bain yarilürr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab wata inzan ngilian kwarile wagó, pamkolpamab tóre müót blaman bwób-bwóbabkü.’ A e ma igó kuri inane, wamaka gómól pamab ban bwóbe!”
18 Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama nóma barrkrrurr ini bóktan, i ma ngibürr kwat byamkünónóp oya amkalóm. Zitülkus módóga, i oya gum kwarilürr, zitülkus blaman pamkolpama gübarirr aengóp oya umulbaindügab.
19 Abüsa bótaom nóma kain yarilürr, Yesu tóba umulbain olmalpükü ene wirri basirr we amgatórr.

Ene Pig Nugup Büdülo
(Metyu 21:20-22)

20 Darrü irrbianande, i nóma togoblórr kwatana, i osenóp ene pig nugup. Wa büdül warilürr tai simkündügab kókó ta solo amrran.
21 Pitan ngambangólórr Yesun ene bóktan pokoa, da wa Yesuka bóktanórr wagó, “Iba, ma ngaka! Umulbain Pam, ma ne pig nugup zomórra, odalda!”
22 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Amkoman yangunam Godón.
23 Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü oloma ne ini podo igó nóma ile wagó, ‘Ma ugó bupa, da moba bumanik maludü,’ a ene oloman moboküpdü abün-abün gyagüpitótók koke kwarile, a wa amkoman yangune wagó, wa ne poko bóktóne sab amkoman tómbapóne, da ene oloma sab ene kla igósidi esene.
24 Ini zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, e tóredó ne klamóm yatoane, amkoman yangunamke e ene kla kuri ipüdane, da e igósidi sab esenane.
25 Akó e nóma tóre kwarilo, e pamkolpamab kolae tonarr barrgon kwarilünke, i yabüka ne kolae tómbapóndako. Ene igósüm, yabü kolae tonarr yabü kwitüm Aba sab ta igósidi norrgorre.”‡

Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata
(Metyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesu tóba umulbain olmalpükü akó Zerrusalem abzilürr. Wa Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü nóma agóltagól yarilürr, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó [balngomól byarrmarr pama] oyaka we togobórr.

---

† **11:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 21:12-13 ngakanke. **11:17** Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 **11:23** Metyu 17:20; 1 Korrint 13:2 ‡ **11:25** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, “A e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr koke norrgorre.” (Metyu 6:15) **11:25** Metyu 6:14-15

28 Da we imtinóp wagó, “Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüngi tómbapóndóla?
Marü ini arüng ia nótó mókyanórr ini elklaza tómbapónóm?”
29 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü darrpan bamtin bóktan poko bamtindóla.
Kürüka morroal bóktan kóbó salkomólam, da ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka
ini elklaza nadü arüngi tómbapóndóla.
30 Kürü küzazilam: Zonón ⌊baptaes baina⌋ ia kwitümgab tamórr, ta ia pamdógab?”
31 I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó, “Mi ne igó
nóma kwarilo wagó, ‘Kwitümgab,’ wa kubó mibü tümtirre wagó, ‘Da e ma oya
amkoman angunüm koke iade koralnórró?’
32 A mi ne igó nóma kwarilo igó, ‘Pamdógab,’ pamkolpam kubó ngürsil kwarile
mibüka.” (Ene wirri pama pamkolpamab gum kwarilürr, zitülkus blaman pamkol-
pama Zonón igó yangunóp wagó, wa amkoman prropeta.)
33 Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, “Ki umul-kókakla.”
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka ini elklaza ia
nadü arüngi tómbapóndóla.”

12

⌊Grreip⌋ Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Metyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Yesu bókyanórr wirri pamdó* alap-alap bóktan wagó, “Darrü pama abün grreip
zid iritürr tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal akólórr. Wa kugupi ilüngürr ene grreip
ngórr mor amóngóm, da wa barrkyanan kwit azil müót elórr, tóba grreip kaldó
olgab azilüm. Da wa ene grreip apap ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób
darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr.
2 Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü ⌊leba zaget⌋ pam we
zirrapónórr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr, ngibürr grreip ngórr
azebóm ene apapdógab.
3 A i ene leba zaget pam amigóp, dom apónóp, da popa we zirrapónóp tang küpan.
4 Ene apap aba akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya singülan we
emkólóp akó oya kolae büódan poko tómbapónóp.
5 Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya büdülümpükü we emkólóp.
Wa abün leba zaget pam we zirrnapónóp. Ene grreip apap ngakan pama ngibürr
zaget pam dom napónónóp ó ngibürr büdülümpükü okrralórr.
6 Dómdóm dama aban tóba darrpanan moboküpdü siman olom yarilürr. Da wa
oya zirrsapónórr ibüka ini gyagüpitótókpükü wagó, ‘I kürü olom sab morroal tonarre
yangórre.’
7 Ene grreip apap ngakan pama ma tibióbka igó bóktónóp wagó, ‘Ene olom
módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Yao! Mi errkya büdülümpükü amkaldakla
ó oya aban elklaza ama mibü kwarile aban büdül kakóm!’
8 Da módóga, i oya siman olom we amigóp, büdülümpükü we emkólóp, ó oya büb
apap kalkuma we amaikóp.
9 “Ene grreip apap aba ia laró tónggapóne? Wa sab tüób tame, da ene grreip
apap ngakan pam sab ekrróne büdülümpükü a ene apap ama ngibürr pam nókyerre
ngakanóm.
10 E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó wagó,
“ ‘Müót balmel pama ne ingülküp† alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine.

---

* **12:1** *wirri pamdó*: Ma 11:27 ngakanke. † **12:10** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda.

11 Lod ini kla tüób tónggapónórr,
da mibü ilküpdü kari morroal ta kokea!' "
12 Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó ⌊balngomól byarrmarr pama⌋
kwat we yamkünónóp Yesun amiógüm, zitülkus i umul bainóp wagó, Yesu ini alap-
alap bóktan ibükwata adrratlórr. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr. Da módóga,
i oya we amgütóp ó we ogobórr tibiób kwata.

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata (Metyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Wirri pama ngibürr Parrisi akó Errodón‡ mamoan pam Yesuka zirrnapónóp,
Yesun amiógüm tóba bóktandógab.
14 I oyaka babzilürr, da we bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, ki umulakla wagó, ma
amkomanla akó pamkolpamab gyagüpitótóka marü koke gum-guman ngitandako.
Ki umulakla zitülkus, ma blaman pamkolpam, ia wirri pam, kari pam, wata
darrpan ngarkwatódó ngabkandóla, a ma Godón kwat amkoman umul byóndóla
pamkolpamdó."§ I oya imtinóp wagó, "Mibü gidadógab ia taia Sisan* taks mani
aliónüm, ta ia koke? Mi ilirres ó ta ia koke?"
15 A Yesu ma umul bainürr, i wata taepurrane bóktan kwarilürr,† da ibü nilóp wagó,
"Ia e kürü kólba bóktandógabi amiógüm iade kaindakla? Darrü ⌊silba⌋ mani küp‡
ala sidüdam, ka kóbó ngakanón."
16 I oyaka darrpan küp we idüdóp, da wa ibü nümtinóp wagó, "Ia noan obzeke akó
ngi?"
I oya bóktan we yalkomólóp wagó, "Sisan."
17 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó Godón ne
klamko, Godón ilinamke."
Da i gübarirr aengóp Yesun bóktanankwata.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata (Metyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Ngibürr ⌊Sadusi pama⌋ Yesuka togobórr amtin bóktan poko amtinüm, amkoman
moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke
tübarsile büdüldügab. I Yesuka we bóktónóp wagó,
19 "Umulbain pam, Moses igó gida bóktan poko wialómórr mibünkü, Zu pamkol-
pamabkü wagó, 'Paman narezoreta ne nóma nurrótóke olmal basen-koke, ene pama
sab ene kóble ki zumióg, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.'
20 Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kwarilürr. Nareta kol zumiógürr, da
wa nurrótókórr, olmal-koke.
21 Olgabi, naretódógab nótó tókyalórr, naretan kóble zumiógürr, da nurrótókórr.
Akó aüd ngim siman oloma zumiógürr akó nurrótókórr.
22 Blaman ene 7 zonaretalpükü pama zumgütóp, ibü olmal babul. Dómdóm ene
kóblea ta we nurrótókórr.
23 Sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene poko
amtindakla, zitülkus ene 7 blamana oya zumigóp."

12:11 Wórr Peba 118:22-23 ‡ **12:13** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kinganku. § **12:14** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. * **12:14** *Sisa*: Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr. † **12:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 22:18 ngakanke. ‡ **12:15** *silba mani küp*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarius*. Ene tonarr, darrpan zaget pama darrpan ngürr nóma zaget yarile, wa darrpan *denarius* ipüde. **12:18** Apostolab Tórrmen 23:8 **12:19** Duterronomi 25:5

24 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kle-kle gyagüpi tótókdakla! E umulakla
iade? Zitülkus módóga, e umul-kókakla Godón Wibalómórrón Bóktan akó Godón
arüng.
25 Büdüla nóma tübarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke bumiógnórre, a i ma
sab inzan kwarile wamaka kwitüm anerruako.
26 Ka akó igó poko bóktanón büdülab barsinankwata. E ta Mosesón pebadó
etóngarre, kari nugupan baeb póepdó, God Moseska ia bóktanórr wagó, ‘Ka Eibrra-
amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.’§
27 Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode. E wata
amkoman kle-kle gyagüpi tótókdakla!”

Godón Wirrian Gida Bóktan Poko
(Metyu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Darrpan Mosesón gida umulbain pam ola asi yarilürr, ibü ikik bóktan nótó
arrkrrurr. Wa umul yarilürr wagó, Yesu ibüka morroal bóktan yalkomólórr. Da
wa Yesun amtinüm we tamórr wagó, “Ia wirrian nadü gida bóktan pokoa, ngibürr
Godón gida bóktan pokodógab?”
29 Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Wirrian gida bóktan poko módóga,
‘Isrrael, tübarrkrru! Lod, mibü God, wata darrpan God watóka.
30 Marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi,
dudu samu-i, dudu gyagüpitótóke, akó dudu arüngi.’
31 Nis ngim gida bóktan poko módóga, ‘Marü moboküpdü ubi moba
minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.
Myamem darrü wirri gida bóktan poko babula ini nis gida bóktan pokodógab.’ ”
32 Ene Mosesón gida umulbain pama Yesuka bóktanórr wagó, “Ma morroal bóktan
salkomóla kürüka, Umulbain Pam; wa amkoman mazan bóktóna. ‘Wata darrpan
God watóka, darrü God myamem babula.
33 Marü moboküpdü ubi asi ki yarilün Godka dudu moboküpi, dudu gyagüpitótóke,
akó dudu arüngi, akó marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome inzan ki
yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.’ Kari morroal kokea ini nis gida bóktan
poko nis apadóm. Ma ini nis gida bóktan poko nis koke nóma nüpüdo, ma Godón
darrü ⌊urdü amsel lar⌋ akó dudu bóngan ⌊gyaur kla⌋ sab enan ilino, zitülkus wa
igósidi bagürwóm koke yarile marüka.”
34 Yesu nóma esenórr, ene oloman bóktan kari morroal koke yarilürr, wa oyaka
bóktanórr wagó, “Ma Godón Kingzan Balngomóldógab aibwób-kokela.”
Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

Amtin Bóktan Poko Ene ⌊Kerrisonkwata⌋
(Metyu 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Yesu ⌊Godón Gyabi Müótüdüzan⌋ nóma umul bain yarilürr, wa bóktanórr wagó,
“Gida umulbain pama igó iade bóktandako wagó, ene Kerriso, wa ⌊Deibidün⌋ olome?
36 Godón Samua king Deibidün igó tangamtinürr ini bóktan wialómóm wagó,
“ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó† wagó,
“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o lorodó irrbuno.” ’‡

§ **12:26** *Eibrra-am*, *Aesak*, akó *Zeikob*, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü.
12:26 Bazeb Tonarr 3:6 **12:28** Luk 10:25-28 **12:29** Duterronomi 6:4 * **12:31** *minggüpanandó ne olome* wa
blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **12:31** Lebitikus 19:18 **12:32** Duterronomi 4:35
12:33 Oseya 6:6 † **12:36** *kürü Lod* wa ⌊Mesayabóka⌋ apónda. ‡ **12:36** Ini bóktanan küp módóga: marüka
nidi bóka bamgündako, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü. **12:36** Wórr Peba 110:1; Bwób Zitül 3:15

37 Deibid tüób Kerrison ngilianórr wagó, ‘Lod.’ Da Kerriso Deibidün olom iadea?”§
Wirri pamkolpamab ngoroa Yesun bóktan arrkrru kwarilürr barnginwómpükü.

Yesu Pamkolpam Arüng Ikik Nókrrónóp, Mosesón Gida Umulbain Pamabbóka
(Metyu 23:1-36; Luk 20:45-47)

38 Wa ibü nóma umul ninóp, wa bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata. I ubi baindako tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan aliónüm pul basirrdü.
39 I ta ubi baindako wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müótüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü alongalo tóredó.
40 I gómól tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako akó kokrrap tóre bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab ⌊kolaean darrem⌋ kari koke ipüdórre Godkagab.”

Kóblea Wirri Gyaur Kla Godón Ekyanórr
(Luk 21:1-4)

41 Yesu we mórran-mórran bainürr Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü, pamkolpama mani ne arrbün kwarilürr, da wa ibü ngabkan yarilürr. Abün mórrel pamkolpama wirri ngarkwat mani urrbulürr.
42 Darrü elklaza-koke kóblea natókórr, da wa nis kari mani küp nüngrinürr, ngibürr toea amrran ngarkwat.
43 Yesu tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka, da bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini elklaza-koke kóblea barrkyanan ingrine ene mani arrbün klamdó, nidi sirrbürre, ibü blamandógab.
44 Ka ini poko bóktóna, zitülkus blaman ini pamkolpama tibiób mórreldógab irrbürre. A ini elklaza-koke kóblea, wa blaman we kla ingrine, tóba ngyaben ne klame ki idüde.”

13

Yesu ⌊Godón Gyabi Müót⌋ Kulainankwata Bóktanórr
(Metyu 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yesu Godón Gyabi Müótüdügabizan tubrranórr, oya darrpan umulbain pama we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ngaka! Ma ini amkoman wirri ingülküp ó amkoman wirri müót ngankónónóm!”
2 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ini ne wirri müót basendóla? Sab darrü ingülküpa aini kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü.”

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Ene kakóm, Yesu ⌊Olib Pododó⌋ mórralórr, Godón Gyabi Müót dakla kabe. Da Pita, Zeims, Zon, akó Endrru oya amtin kwarilürr tibi-tibi pokodó.
4 Oyabóka wagó, “Ma kibü tüzazilnüm ini klama sab nóma tómbapórre? Akó kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini elklaza tómbapónóm baindasko?”
5 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm ibü amkoman bangunüm.
6 Abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, ‘Ka watókla, ene ⌊Kerriso⌋, e noan akyandakla.’ I sab abün pamkolpam ilklió nüliónórre.

§ **12:37** Yesun amtin bóktan poko igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

7 Da e arrkürrgu e igó nóma barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrrandako,
akó ngibürr bóktan gazirrankwata. Ini klama sab ki tólbaelnóm Godón tóba bóktan
ngarkwatódó, a tüpan blakón tonarr wa küsila.
8 Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü
kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü gazirr kwarile. Bwób-bwób
sab tüpa mórrbaeng yarile akó wirri ku kwarile. Ini elklaza sab inzan kwarile,
wamaka kola ngaen-gógópan azid nóma apadódo marrna bain minggüpanan. Ene
azid ngaen-gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.
9 "E yaib umul-umul kwarilünke! Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule kotóm.
Yabü sab ola okrrale tibiób kwóbbazen müótüdü. Kürübókamde e sab kotóm
bórrongo gabena akó king, ibü obzek kwata, ibüka Morroal Bóktan amgolóm
kürükwata.
10 Da blakón ngarkwata solkwat ki tam, e akó ngibürr pamkolpama ngaen-gógópan
Morroal Bóktan kürükwata amgolólamke blaman bwób-bwób.
11 I sab yabü kotódó nóma imarrunórre akó wirri pamab tangdó irrbürre, e singül
kwata gyakolaegu e sab ia poko bóktónane. Ene tonarrdó, bóktónamke wata Godón
Samua sab yabü ne bóktan nülirre. Zitülkus módóga, yabü kubó ne bóktan yarile,
yabü yabióbankagab koke yarile. Ene bóktana sab Godón Samudügab tame.
12 Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule büdüldü ar-
rbünüm, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó. Olmala sab tibiób
aipalabaldó bóka bamgün kwarile akó ibü ta sab inzan wirri pamab tangdó urrbule
büdüldü arrbünüm.
13 Blaman pamkolpama sab yabü alzizi zomale, zitülkus e kürü mamoandakla. A
kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab
oya zid ine."

Ngazirr Kla
(Metyu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Yesu akó bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "E sab ngazirr kla esenane,
ene pokodó zamngólórrón, zamngól-koke bwóbdü.* Ene ngazirr klama sab ene poko
amkoman [tómanan] ngitine Godón ilküpdü." (Atang olom nótóke, wa ini bóktanan
küp tai ki sipa!) "Ini klama sab nóma tómbapóne, Zudiam nidipako, sab podopükü
bwóbdü ki busunüm.
15 Mórrkakak kwitüm ne olome,† wa koke ki abi ó tóba müót kugupidü koke ki
bangri darrü kla apadóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm.
16 Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkomól tóba müótüdü, tumum mórrkenyórr
apadóm. A wa büsai ki buso.
17 Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü!
18 E inzan tóre bako kwarilün Godka wagó, ini kolaea koke ki tómbapó güb
melpaldó.
19 Zitülkus módóga, ene ngürran ne müpko sab kari kolae koke kwarile,
pamkolpama koke kuri ne kla azid aengóp, ngaen zitüldügab, God ini tüp nóma
tónggapónórr, kókó errkya. Myamem akó inzan kla babul yarile.
20 Lod ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tünggürre. Wa ne koke nóma ki
tugup tünggürre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba alearrón pamkolpamab
gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi tugup tünggürre.
21 "Darrü oloma ne yabüka igó nóma bóktóne wagó, 'Ngakónam, ene Kerriso yóni!'
ó 'Ngakónam, ene Kerriso módóga!' - oya bóktan amkoman angun-gu.

13:9 Metyu 10:17-20; Luk 12:11-12 **13:13** Metyu 10:22 * **13:14** Ini bóktana Godón Gyabi Müótbóka apónda. **13:14** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 † **13:15** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr. **13:15** Luk 17:31 **13:19** Daniel 12:1; Okaka Amzazirrün Kla 7:14

22 Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble. I sab ⌊wirri
tulmil⌋ akó ⌊basen-koke tórrmen⌋ tómbapón kwarile pamkolpam ilklió büliónüm kle-
kle kwatódó tótókóm. I ta Godón alearrón pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile.
23 E umul-umul kwarilün, zitülkus ka yabüka ngaen-gógópan blaman bóktan kuri
pupo ninünüma!

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 "Da ene ngürrdü, ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm baine. Melpalan
ta sab zyón myamem babul yarile.
25 Wimurra sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü ne arüng klamko, i sab
mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütórre.
26 I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótókla, pülpül pokopükü tótókde,
kólba wirri arüng akó kómal zyónpükü.
27 Ka sab kólba anerru ugón zirrtapónónómo blaman bwób-bwób ini tüpdü, solo-
mamtaedó, bolmüótüdü, malubarrdó akó dorrmetódó, Godón alearrón pamkolpam
darrpan pokodó dakasum."

⌊Pig⌋ Nugupan Alap-alap Bóktan
(Metyu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Yesu wagó, "Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-alap bóktane.
Oya il tiza óe-óe akó saul nóma bairre, akó küsil pórngaea bamgolóm nóma bairre,
da e umul kwarilo wagó, pail‡ minggüpanana.
29 Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma nósenane, e sab
umul kwarilo wagó, Pamkolpamab Olom alkomól kari pokoa, wa kuri tame kókó
mamtaedóma.
30 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab kokean nur-
rbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre.
31 Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean bamrüke.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp
(Metyu 24:36-44)

32 "Darrü olom umul babula ene ngürr ó abüs küp ngarkwat nóma semrróne.
Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban olom nótókla, ta umul-kókla. Wata
Ab umul tebease.
33 E umul-umul akó aerr kwarilün, zitülkus e umul-kókakla kürü alkomól tonarra
wa nóma tame.
34 Wa sab inzan yarile, wamaka darrü pama tóba müót amgatódase darrü bwóbdü
tótókóm. Wa tóba ⌊leba zaget⌋ pam balngomól arüng nülirre elklaza ngabkanóm. Wa
darrpan-darrpan zaget nülirre tómbapónóm, akó wa mamtae ngakan pam ingrine
azilüm.
35 Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla müót pama sab nóma tolkomóle,
aprrapórr tai abüsa mórran kakóm, irrüb zokrrok, sisa anin küsil, ó abüsa nóma
tübanike.
36 Wa ugósan ne nóma tolkomóle, wa yabü utüdi koke ki tómrrónónóm.
37 Ka yabü ne poko byaldóla, da ka blaman pamkolpamdó bóktandóla wagó, e azil
kwarilün!"

13:24 Aesaya 13:10; Izikiel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrün Kla 6:12 **13:25** Aesaya 34:4; Zo-el 2:10; Okaka Amzazirrün Kla 6:13 **13:26** Daniel 7:13; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 ‡ **13:28** *pail*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *urur melpal.* Mórrke-mórrke módóga: *summer.* Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako. **13:34** Luk 12:36-38

14

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

1 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ akó ⌊Ist-koke Brred Tóre⌋ dómdóm nis ngürr nóma
namülnürri, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama bóktan we tónggapón
kwarilürr Yesun amiógüm piküpan akó büdülümpükü amkalóm.
2 Tibióbbóka wagó, “Mi ini poko tóre tonarrdó koke tónggapórre, zitülkus
pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm.”

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr
(Metyu 26:6-13; Zon 12:1-8)

3 Yesu ugón Saemonón müótüdü yarilürr, Betani basirrdü. Saemon tüób ngaen
soso azid pam yarilürr. Yesu nóma alo yarilürr, darrü kola ugón katókórr. Wa darrü
wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü, ⌊kolkal⌋
nade† tónggapórrón. Kari darrem idi koke yarilürr. Ene kola bele taepurr amkenórr,
da ene idi Yesun singüldü we ekanórr.
4 Ngibürr pamkolpama ngürsilüm bainóp, da i darrpan-darrpan we bóktan
kwarilürr wagó, “Wa ia laró zitülkusdü popa akando ini morroal ilang idi?
5 Ini idi ne nóma ki sel irre 300 silba mani küpüm, da ene mani küp ama elklaza-
koke kolpam ki nülirre.”‡ Ene kol wirribóka zwagóp.
6 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Oya olkomólam! E oya larógóm müp akyandakla?
Wa amkoman morroal tonarr tónggapóne kürüka.
7 Zitülkus módóga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile, akó yabü ubi
nóma yarile, e ibü sab tangnamtinamke. A ka wa sab yabüka metat ae koke namulo.
8 Wa umul ne klamo, wa wata we kla tónggapóne. Wa ene morroal ilang idi kürü
bübdü igósidi ekóne, zitülkus wa kürü büb morroal ine, gapókdó angrin ngarkwat
sab nóma semrróne.§
9 Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab ne kürükwata Morroal Bóktan nótó
amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte, ini kola ne poko tónggapóne.
Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi zumaniknórre.”

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Metyu 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Da módóga, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógab, we wamórr
wirri prristdü, Yesun ibü tangdó angrinüm.
11 I ene bóktan nóma barrkrrurr, i wirri barnginüm we bainóp, da i oya ⌊alkamül-
koke bóktan⌋ ekyenóp mani akyanóm. Da módóga, Zudas kwat we yamkülürr Yesun
ibü tangdó angrinüm.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Metyu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

12 Ngaen-gógópan Ist-koke Brred Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama ⌊sip⌋ kupo nóma
ekrrónóp Büdül Kórzyón Tóreankü, Yesun umulbain olmala oya imtinóp wagó,
“Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla tómbapónóm marünkü Büdül Kórzyón Tóre alo
alom?”

14:1 Bazeb Tonarr 12:1-27 * **14:3** *wirri darrem ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *alabaster.* † **14:3** *nad* darrü kari nugupan simkündügab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *nard.* ‡ **14:5** Ene darrem wirri yarilürr darremdógab darrpan kari zaget pama ne darrem yazebórr darrpan pail kugupidü. **14:7** Duterronomi 15:11 § **14:8** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke.

13 Yesu tóba nis umulbain olom nis we zirrnapónórr, igó bóktanpükü wagó, “Ugó
bangrinam Zerrusalem wirri basirrdü, da darrü pama kubó yabü tómrróne mariti
tónggapórrón nae bele ódódde tóba tupodó. Kubó oyaka solkwat akyalamke.
14 Wa ne müótüdü bangrine, da ene müót olom kubó ilamke magó, ‘Umulbain
Pama marü ini bamtin bóktan poko kümtine wagó, “Kürü alongalo marrgu ia nega,
ka kubó ene Büdül Kórzyón Tóre alo ne elo-o kólba umulbain olmalpükü?” ’
15 Da wa kubó yabü nómtyene darrü ene müótan wirri marrgu, kwitana paugdü,
morroal tónggapórrón. Blaman alongalo elklaza akó mórrakós olamako. Da ola
kubó blaman elklaza tómbapónamke mibü alom.”
16 Ene nis umulbain olom nisa Zerrusalem bangrirri, da nósenóp blaman elklaza
wata ibü Yesuzan nyalórr. Da módóga, i elklaza we tómbapórri Büdül Kórzyón Tóre
alongaloankü.
17 Irrübazan tumziklürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü ugón tamórr.
18 I nóma alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko
byaldóla: darrüpa yabükagab, minkü nótó aloda, kalma kürü wirri pamab tangdó
wató küngrine.”
19 Ini bóktana umulbain olmal gyaur-gyauran ngintinóp, da i darrpan-darrpana
Yesun we imtinónóp wagó, “Ia kótó kokela?”
20 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü 12dógabi darrpan olom asine,
kubó ne tóba brred poko kankü ne nótó yanggóbóle kübüldü.*
21 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, Godón Wibalómórrón Bóktana
enezan bóktanda kürükwata. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, Pamkolpamab
Olom wirri pamab tangdó nótó ingrine. Kari morroal koke ki yaril, ene oloma koke
ki tómtómóle!”

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Metyu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korrint 11:23-25)

22 I nóma alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm,
wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó,
“Ipüdam, eloam; ini kürü bübe.”
23 Wa akó waenpükü kübül ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm wa ibü nókyenóp.
I blamana we enónóp.
24 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ini kürü óe-e. Wirri arüng akyanda Godón
[alkamül-koke tónggapórrón bóktan]. Sab tópkóne abün pamkolpamab morroalóm.
25 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka sab waen myamem koke enono, kókó ene
ngürrdü, ka ene küsil waen sab nóma enono Godón Kingzan Balngomóldó.”
26 Da módóga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr [Olib Pododó].

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

27 Yesu ibübóka wagó, “E kubó blamana busuane ó kürü kubó kólbanan
kümgütane, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ka sab sip
ngabkan pam büdülümpükü sómkolo, da ene sipa sab popa barsene.’†
28 A kürü sab nóma kürsümüle büdüldügab, ka sab wamópo yabü singül kwata
Galili prrobinsdü.”
29 Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Enana i blamana kubó busurre, ka marü
kokean mimgüto!”

---

* **14:20** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom. **14:24** Bazeb Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34 † **14:27** *sip ngabkan pam* wa Yesunbóka apónda, *sip* wa Yesun mamoan pamkolpambóka apónda. **14:27** Zekarraea 13:7 **14:28** Metyu 28:16

30 Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman
karrakarra póyaea ini irrüb nis münüm bóktan küsil nóma yarile, da ma kalma
aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”
31 Pita oyaka wirri arüngi we bóktanórr wagó, “Ka kubó igó poko kokean bóktono,
ka marübóka umul-kókla. Kürü mankü nurrótók ta taia!” Akó blaman umulbain
olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

Yesu Getsemanim Tóre Ekorr
(Metyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 I we ogobórr darrü bwób, ngi Getsemani. Yesu we bóktanórr tóba umulbain
olmaldó wagó, “E ae bobrra, kazan tórem kaindóla.”
33 Wa tóba aüd umulbain olmal yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Yesun bübdü wirri
gyaur akó müp gyagüpitótóka we togobórr.
34 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Kürü moboküpdü kari gyaura koke kuri
tübangrine, wamaka ka büdülüm kaindóla. E ae bobrra, da dakla aerr koralón.”
35 Wa karianbóka küór amanórr, we simbalkalórr tüpdü, da tóre inzan ekorr wagó,
wa ne gaodó nóma yarile, wa ene tonarrdó inzan wirri kolaedó koke wame.
36 Wagó, “Ba, kürü Ab. Blaman elklaza marüka popadanako. Kürü ini wirri
azidüdüma ódódgu.‡ A kürü ubia koke ki tómbapó, a wa marü ubie.”
37 Yesu we tolkomólórr, ó wa tóba aüd umulbain olmal utüdi tómrrónóp. Wa Pitaka
bóktanórr wagó, “Saemon, ma ia utla? Ma ia gaodó koke namüla aerróm darrpan
abüs küp ngarkwatóm?
38 E dakla wazilülün ó dakla tóre okolón, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr
tómbapónóm koke ki nolngomólnónóm. Yabü samuan ubi asine, büban ma arüng
babula.”
39 Yesu akó we wamórr dadan pokodó tórem. Wa akó dadan bóktan poko we
bóktanórr.
40 Wa nis ngim nóma tolkomólórr tóba aüd umulbain olmaldó, wa akó ibü utüdi
tómrrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilküp kokean nomgolóp. I umul
koke kwarilürr, i nadü poko ki bóktórre Yesuka.
41 Wa akó aüd ngim nóma tolkomólórr, wa ibüka we bóktanórr wagó, “E wata
ia utakla akó ngón ngabagóndakla? Gaodóma! Ene abüs küp kuri semrróne!
Ngakónam, i errkyadan kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, kolae tonarr pamab
tangdó angrindako.
42 Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam módóga, kürü kubó wirri pamab tangdó
nótó küngrine!”

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

43 Yesu wata tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, Zudas, darrü ene 12
umulbain olmaldógab, ugón tübzilürr wirri gazirr pam ngoropükü, tibiób gazirr
turrik akó kubidampükü, Yesun amiógüm. Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam,
akó ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ ibü zirrnapónóp.
44 Oya wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa ngaen-gógópan umul ninóp wagó,
“Ka ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya amigamke, we elngomólamke
ngakankü.”
45 Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka wagó, “Umulbain Pam!”
da oya we iprükürr.
46 Da módóga, ene gazirr pama Yesun tange karrkukus we amigóp.

‡ **14:36** *kürü ini wirri azidüdüma ódódgu*, Grrik bóktan opor igósa: *Ma ini kübül sipa kürükagab.*

47 Darrpan oloma, ola nótó zamngól yarilürr, tóba gazirr turrik irruanórr, da
singüldü prristan leba zaget paman güblang we itülürr.
48 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü
amiógüm togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómól pamla?§
49 Blaman ngürrzan ka go yenkü umul bain namülnürrü ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ kal
akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. Da taia, Godón Wibalómórrón
Bóktana kürükwata inzan küpüm ki bai.”
50 Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we busuóp.
51 Darrpan küsil pama Yesuka solkwat akyalórr. Wa popa mórrkenyórr poko
baterrón yarilürr. Gazirr pamab ubi oya amiógüm yarilürr,
52 da wa we busorr, kakapur, ó mórrkenyórr poko kakota amgatórr.

Yesun Wirri Pamdó Idüdóp
(Metyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

53 Ene pama Yesun we idüdóp kókó wirri müótüdü, singüldü prrista ne ngyabelórr.
Ene pokodó, blaman wirri prrist akó balngomól byarrmarr pam akó Mosesón gida
umulbain pama we kwób bazelórr Yesun kotóm ainüm.
54 Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, da tai singüldü prristan kal akólórrón
pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-mórran bainürr, Godón Gyabi Müót
ngakan pampükü. Wa tüób urdü güb boklam yarilürr.
55 Wirri prrist akó blaman Zu balngomól byarrmarr pama* küp amkün koralórr
Yesun büdülümpükü amkalóm. Da i darrü küp koke esenóp.
56 Zitülkus módóga, abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we büdrrat
kwarilürr, da ibü bóktan darrpan tonarr koke kwarilürr.
57 Akó ngibürr pama we bórranglórr obae bóktan büdrratóm oyakwata wagó,
58 “Ki oya igó arrkrruóp wagó, ‘Ka sab ini Godón Gyabi Müót ilgüto, pama ne kla
elóp. Aüd ngürr kugupidü, ka sab darrü müót elo, pama koke ne kla elóp.’ ”
59 Ibü bóktan inikwata ta akó inzan, darrpan tonarr koke kwarilürr.
60 Singüldü prrista we zamngólórr blaman pamkolpamab aodó, da Yesun amtin
bóktan poko we imtinürr wagó, “Marü ia alkomól bóktan babula, ini pama
marükwata ne poko bóktandako?”
61 Da Yesu ma piküp bain yarilürr ó wa darrü poko koke bóktanórr. Singüldü
prrista akó oya imtinürr wagó, “Ki ne Godón ⌊ótókdakla⌋, ia ma tai oya Olomla, ene
⌊Kerriso⌋?”
62 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ka módógla. E sab kürü kósenane, Pamkol-
pamab Olom nótókla, mórrande wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, ó
pülpül pokopükü tótókde kwitüdügab!”
63 Singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we atürrürr ngürsilanme akó we
bóktanórr wagó, “Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata.
64 E oya kolae bóktan kuri barrkrrua: wa Godón ngi kuri kulaine! Yabü
gyagüpitótók ia negako?”
I blamana igó bóktónóp wagó, “Wa kolae tónggapónórr! Wa ngarkwatódóma
büdülüm!”
65 Ngibürr pamkolpama oya gwerr atóng we bókyenóp, ó i oya ilküp nis
mórrkenyórr poko-e nganolop, da tibiób tangkubidame we emkalnóp. I oya we
imtinóp wagó, “Ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü

§ **14:48** *gazirr-gazirr gómól pam*: Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam. **14:49** Luk 19:47; 21:37 * **14:55** Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: *Sanhedrin.* **14:58** Zon 2:9 **14:62** Daniel 7:13 **14:64** Lebitikus 24:16

ia nótó mómkóle?” Godón Gyabi Müót ngakan pama oya ipüdóp, da we emkólóp tibiób tang o-e taptap kwata.

Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

66 Pita wata kal akólórrón pul basirrdü yarilürr, darrpan Singüldü prristan zaget
ngul oloma nóma katókórr.
67 Wa Pitan nóma esenórr, güb boklamde, wa oyaka dümdüman we yazilürr, da
bóktanórr wagó, “Ma ta Yesukü asi namülnürrü, ene Nazarret olom!”
68 A Pita we balpinürr wagó, “Ka umul-kókla ma wa ia laró poko bóktandóla. Ka
marü bóktan amzyatóm nabe kaindóla.” Da wa we wamórr kwatódó. Ene pokodó,
karrakarra póyaea we bóktanórr.
69 Zaget ngul oloma oya we esenórr, akó we arükürr dadan bóktan ibüka, nidi
bórrang kwarilürr wagó, “Ene pam darrü módóga, oya umulbain olom!”
70 Pita akó balpinürr.
Wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr Pitaka we bóktónóp wagó, “Amkoman,
ma darrü módógla, zitülkus ma Galili olomla.”
71 Da módóga, Pita we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü
God ki kómórr, ka ne obae nóma namulo. Ka amkoman umul-kókla e ne pambóka
apóndakla!”
72 Tai ene pokoandó, karrakarra póyaea akó we bóktanórr, da Pitan ugón
ngambangólórr, oya Yesu ngaen-gógópan ne poko yalórr wagó, “Karrakarra póyaea
nis münüm bóktan küsil yarile, ma kubó aüd münüm ugón kalpino magó, ma
kürübóka umul-kókla.” Da wa we yón sabinürr.

15

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zon 18:28-38)

1 Irrbianande, wirri prrista, ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ akó Mosesón gida
umulbain pampükü, blaman Zu balngomól byarrmarr pam nidi kwarilürr, tibiób
bóktan we ingrinóp, da i Yesun sye-i amarükóp, we idüdóp, Paelatón* tangdó we
ingrinóp.
2 Paelat oya imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módógla?”
Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna.”
3 Wirri prrista Yesun abün kotóm ain bóktan aman koralórr.
4 Paelat akó oya imtinürr wagó, “Turrkrru, i abün bóktan amarrudako marükwata,
ma ne elklaza tómbapón namülnürrü. Ia ma bóktan koke yalkomolo?”
5 Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün gyagüpitótók
yazebórr.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Zon 18:39–19:16)

6 Bókam tumtum ngarkwatódó, ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋, Paelat darrpan tümün
müótüdü pam bobarr irrualórr, pamkolpama noanbókamóm ato koralórr arruanóm.
7 Ene ngürrdü, darrü pam asi yarilürr, oya ngi Barrabas. Wa tümün müótüdü
yarilürr ngibürr kolae gazirr pampükü, Rrom pam nidi büdülümpükü okrralórr
gazirr kugupidü Rrom pampükü.
8 Pamkolpamab ngoroa nóma kwób tóbazelórr Paelatón amtinüm ibü ubi apadóm
bobarrzan,

* **15:1** *Paelat* Zudia akó ⌊Samarria⌋ prrobins alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.

9 Paelat ibü nümtinóp wagó, “Ia ka Zu pamkolpamab King irruno yabünkü?”
10 Wa emzyatórr igó, wirri prrista Yesun igósidi ekyenóp, zitülkus ibü gyagüp
kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama Yesuka atan kwarilürr.
11 Da wirri prrista pamkolpamab ngoro we nilóp Paelatón ayalóm Barrabasón
tümün müótüdügabi arruanóm.
12 Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, “Ia ka dama oya ia yangono, e ne
olom ngiliandakla Zu pamkolpamab Kingbóka?”
13 Pamkolpama we górrgónóp wagó, “Oya krrosdó emngyelam!”
14 Paelat ibü nümtinóp wagó, “Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr?”
Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, “Krrosdó emngyelam!”
15 Paelatón ubi yarilürr pamkolpamab ngoroab gyagüpitótók morroal ainüm, da
wa Barrabasón ibünkü we irruanórr tümün müótüdügabi. Da wa gazirr pam we
nilóp Yesun kus pokopükü sye-i† ailüm. Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab tangdó
ingrinürr krrosdó amngyelóm.

Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]
(Metyu 27:27-31; Zon 19:2-3)

16 Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp Paelatón wirri müótan kal akólórrón pul
basirrdü. I tibiób blaman kamdal we ngibaunóp darrpan pokodó kwób bazenóm.
17 I Yesun ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp, akó oya singül
müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da oya singüldü we emngyelóp.
18 I oya we yagürnóp, amkoman moboküpi koke, a i oya tiz yangónónóp wagó, “Ma
wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!”‡
19 Da i oya singül emkalnóp tupuru-i akó oya gwerr atóngnóp, da i tibiób
wakósingül we nümgünóp akó tibiób singül we tüp elókóp oya agürüm.
20 Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i oya ene ilulu óe-óe mórrkenyórr we
ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp. Da i oya krrosdó amngyelóm we
idüdóp.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Metyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

21 I nóma ogoblórr, kwat-kwat i Saemonkü basenóp, darrü Saerrin wirri basirr
pam, Aleksandórr a Rrupus, ibü ab, wa Zerrusalem wirri basirrdüzan bangrilürr
madmad kabedógab. Oya Paelatón gazirr pama arüng-arüng we zirrapónóp Yesun
krros bügasilüm.
22 Da ene gazirr pama Yesun we idüdóp darrü pokodó, ngi Golgota, oya küp
módóga: “Singül Kakan Bwób Poko.”§
23 Ene pokodó, i oya waen akyanóm kain koralórr, mirr* yarrisarri apórrón. Da
Yesu koke enónórr.
24-25 Irrbi abüs 9 ngarkwat nóma yarilürr, Paelatón gazirr pama Yesun krrosdó we
emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr pam basenóm
wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we
arrgrrütóp tibióbkü.
26 Yesun sisingül darrü bóktan opor wialómóp oyakwata, oya ne bóktana büdüldü
ingrinürr wagó, “Ini wa Zu pamkolpamab Kinge.”

---

† **15:15** *kus pokopükü sye* lar sopae-e tónggapórrón syea, kalmitzan aelórrón, pepeamdó kus poko akyarrón. Kolae tonarr tómbapón pam, ibü akrran klama. Mórrke-mórrke módóga: *whip* ó *flog.* ‡ **15:18** Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. **15:21** Rrom 16:13 § **15:22** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kakan Bwób Poko* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. * **15:23** *mirr* nugupdügab morroal ilang idia. Ene tonarr, mirr büb azid zao-zao ain kla yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *myrrh.* **15:24-25** Wórr Peba 22:18

27 Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr gómól pam nis tibiób krrosdó nómngyelóp
Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.†
29 Pamkolpama nidi bórrgrrat-tórrgrrat kwarilürr, oya kle-kle yalnónóp. Tibiób
singül bóngapnóp igó bóktankü wagó, "Oyo, ma módógla, ⌊Godón Gyabi Müót⌋ nótó
ki ilgüte akó ma aüd ngürr kugupidü ki ela!
30 Ma krrosdógab ugó tibi akó moba kóbó zid bai!"
31 Dadan ngarkwatódó, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama Yesun we tiz
yangónónóp. I tibiób darrpan-darrpandó we bóktan kwarilürr wagó, "Wa ngibürr
zid bain yarilürr, da wa ma gaodó kokea tóba zid bainüm!
32 Ini ⌊Kerriso⌋, Isrrael King, ugó kóbó ki tibi ene krrosdógab, da mi kubó eserre, ó
oya amkoman kubó igósidi yangurre!"
Ene gómól pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó amngyelórrón nidi
namülnürri, oya ta inzan kle-kle yalnórri.

Yesu Nurrótókórr
(Metyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

33 Abüs singülküp nóma semrranórr, tümüna dudu bwób ngaslaorr. Ene tümüna
aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr.
34 Abüs aüd küp ngarkwat nóma semrranórr simam, Yesu wirri gyagüpi we
taegwarr apónórr wagó, *"Elo-i, Elo-i, lama sabagtani?"* Oya küp módóga: "Kürü
God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla kólbanan?"
35 Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya bóktan nóma
barrkrrurr, da we bóktónóp wagó, "Arrkrruam, wa Ilaezan‡ ngyaunda!"
36 Darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan kla§ muran waendó yanggóbólórr, da aul
pepeamdó amrókórr. Yesun ausüm we ekyanórr, da we bóktanórr pamkolpamdó
wagó, "Kubó, mi kya kóbó ngakónónóm, Ilaeza ia kubó tame oya ini krrosdógabi
alkumilüm!"
37 Yesu wirri taegwarre tóba dómdóm ngón we semanórr akó we nurrótókórr.
38 Godón Gyabi Müót kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra* olean yarilürr,
tebe aodó nis ór we bangónórr, tai kwitüdügabi kókó tüp. 39 Gazirr pamab kopo
ngakan wirri pam,† Yesun obzek kwata nótó zamngól yarilürr, wa esenórr wagó,
Yesu inzan nurrótókórr. Da wa bóktanórr wagó, "Amkoman, ini pam wata Godón
Olom yaril!"
40 Ene pokodó ngibürr kola barrkyanan kandógabi azil kwarilürr. Inkü we kol
koralórr: Merri Magdalin, Merri, kari Zeims akó Zosep ibü aip nótó warilürr, akó
Salome.
41 I Yesun mamoan akó tangamtin kwarilürr, wa Galilim nóma yarilürr. Abün kol
akó asi kwarilürr; i usakü togobórr ama Zerrusalem.

Yesun Gapókdó Ingrinürr
(Metyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

42-43 Simaman nóma yarilürr, Zosep, Arrimatia wirri basirr pam, ugón tübzilürr.
Wa darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam yarilürr, da pamkolpama oya

---

† **15:27** Abün Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 28 babula. Wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, "Akó Godón Wialómórrón Bóktana küppükü bainürr wagó, 'I oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.' " (Luke 22:37) **15:27** Aesaya 53:12 **15:34** Wórr Peba 22:1 ‡ **15:35** *Ilaeza*: Ibrru bóktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea *elo-i.* § **15:36** *mórrkenyórr pokozan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *sponge*. Kübül akó spun bagul klama. * **15:38** Ene *wirri adrratórrón mórrkenyórr*a Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: *Holy of Holiest*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. **15:38** Bazeb Tonarr 26:31-33 † **15:39** *Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam*a 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *centurion.* **15:40** Luk 8:2-3

morroal angón koralórr. Wa tüób Godón Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Ene dómdóm elklaza tómbapón ngürr‡ yarilürr, darrü ngürr ama ⌊Sabad⌋ ki yarile. Zosep gum-koke we wamórr Paelatka Yesun büdül bübüm atom.
44 Paelat arrkürrürr wa nóma arrkrrurr wagó, Yesu kuri nurrótóke. Wa tóba gazirr pamab kopo ngakan wirri pam ngyaunürr, ó wa oya imtinürr wagó, “Ia Yesu kuraian nurrótóke?”
45 Gazirr pamab kopo ngakan wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, “Ó, wa kuraian nurrótóke.” Da Paelat Zosepón we yalórr wagó, “Taia, ma kubó Yesun büb ipadke.”
46 Zosep wirri darrem baeb mórrkenyórr amiógürr, Yesun büb krrosdógabi ilkumilürr, da oya büb we errgótanórr ene mórrkenyórri. Ene kakóm, wa gapókdó we ingrinürr. Ene gapók karrkukus ingülküpdü alüngürrün yarilürr. Da wa wirri ingülküp we yanenórr, ene gapók mamtae murrausüm.
47 Merri, Magdalin, akó Merri, Zosepón aip, ngakan namülnürri, ó i eserri Yesun büb ne ingrinürr.

16

Yesun Büdüldügab Irsümülürr
(Metyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

1 ⌊Sabada⌋ nóma blakónórr, abüsa nóma bótaolórr, Merri Magdalin, Merri, Zeimsün aip nótó warilürr, akó Salome morroal ilang elklaza bumigóp gapókdó tótókóm Yesun bübdü akanóm.
2 Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, abüsa nóma tübanikürr, ene dadan kola we ogobórr gapókdó.
3 Kwat-kwat tibiób we bamtinóp wagó, “Ini ingülküp ia kubó nótó amaike mibünkü ene gapók mamtaedógab?”
4 I nóma yazilóp gapókdó, ene ingülküp anerrón yarilürr mamtaedógabi. (Ene kari ingülküp ta koke yarilürr.)
5 I gapókdó nóma barrbünürr, i küsil pam esenóp mórrande ibü tutul kwata, gabülpli mórrkenyórr baterrón. I kari gübarirr koke aengóp.
6 Ene pama ibüka we bóktanórr wagó, “E arrkürrgu! E Yesun amkündakla, ene Nazarret olom krrosdó noan emngyelóp. Wa aini babula! Oya kuri irsümüle! Ene poko ngakónam, oya büb ne angrirrün yarilürr.
7 Da errkyadan ugó bako. E umulbain olmal akó Pita umul-umulan ngintinamke magó, ‘Wa Galili tótókdase yabü singül kwata. E kubó oya ola esenane, wa yabü tüóbzan nilóp.’ ”
8 I gum tórrngón akó gübarirr aengkü we busuóp gapókdógab. I darrü pamdó koke bóktónóp kwat-kwat, zitülkus i gum koralórr.

Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka
(Metyu 28:9-10; Zon 20:11-18)

9 Yesu büdüldügab nóma türsümülürr udaian ngaen-gógópan ngürrdü, irrbianande, wa ngaen-gógópan Merri Magdalinka okaka tübyónürr. We koldó wa 7 kolae samu noakagabi amanórr.
10 Wa we natókórr, Yesun ngibürr gómdamal we nüzazilóp, i nóma yón gyaur akó yón kwarilürr.
11 Wagó, “Yesu arróla. Ka oya esena!” Da i oya amkoman koke wangunóp.

---

‡ **15:42-43** *Sabadankü elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr. * **16:2** *udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr. **16:7** Metyu 26:32; Mak 14:28

Yesu Okaka Tübyónürr Tóba Nis Umulbain Olom Nisdü
(Luk 24:13-35)

12 Ene solkwat, Yesu akó darrü obzeke okaka tübyónürr tóba nis umulbain olom
nisdü, kwat-kwat i nóma aurrnürrima darrü bwóbdü.
13 I nóma alkomórri, ngibürr umulbain olmal nüzazilóp, da ibü amkoman koke
nangunóp.

Yesu 11 Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

14 Yesu akó dómdóm we okaka tübyónürr tóba 11 umulbain olmaldó, i nóma alo
kwarilürr. Wa ibü nagóp, zitülkus ibü amkoman bangun babul yarilürr, akó ibü
moboküp kari karrkukus koke koralórr ibü amkoman angunüm oya nidi esenóp
arrólde.
15 Wa ibüka bóktanórr wagó, “E ugó ogob, bwób-bwób, blaman pamkolpamdó
kürükwata Morroal Bóktan amgolkü.
16 Sab Morroal Bóktan amkoman nótó yangune akó ⌊baptaes nótó baine⌋, God oya
zid ine. Akó obae nótó yangune, God oya zaz ine akó ⌊kolaean darrem⌋ ekyene.
17 Ne pamkolpama Morroal Bóktan amkoman yangurre, God ibü sab arüng
nókyerre wirri ⌊arüng tonarr⌋ tómbapónóm. Kürü ngidü i sab kolae samu aman
kwarile ó i akó sab küsil bóktane bóktan kwarile, i koke ne bóktan umul bainóp.
18 I gwar nóma emorre akó i darrü kolae kla nóma enórre, ibü koke kolae nirre. I
tibiób tang azid olomdó nóma emelórre, azida blakóne.”

God Yesun Sipadórr Kwitüdü
(Luk 24:50-53; Apostolab Tórrmen 1:9-11)

19 Lod Yesun bóktana nóma blakónórr tóba umulbain olmaldó, ene kakóm God
oya we sipadórr kwitüdü. Ene pokodó, wa wirri pabodó, Godón tutul tangdó we
mórran-mórran bainürr.
20 Oya umulbain olmala we ogoblórr bwób-bwób, Morroal Bóktan amgolkü. Yesu
ibü zaget kugupidü asi yarilürr. Wa umul-kók tórrmen tómbapón yarilürr tóba
umulbain olmalab bóktan arüng bütanóm.

Makón Peba aini blakónda.

16:15 Apostolab Tórrmen 1:8

Morroal Bóktan Yesunkwata
Luk
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Nótó Wialómórr

Luk wa Zu pam koke yarilürr. Wa dokta yarilürr akó wa Grrik bóktan akó bókam tumtum wirri umul yarilürr. Wa ⌊apostol⌋ Polón gódam yarilürr akó ngibürr tonarr wankü wamlórr Morroal Bóktan büdrratóm bwób-bwób (Apostolab Tórrmen 16:10-17, 20:5–21:17).

Luk aprrapórr tóba peba wialómórr, wa Rrom wirri basirrdü nóma yarilürr, ngibürr tonarr we pail aodó 60 akó 80, Kerrison amtómól kakóm.

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

Luk ini peba darrü pamankü wialómórr, ngi Tiopilus. Ini pam aprrapórr wirri Rrom singüldü balngomól pam yarilürr. Lukün ubi igó yarilürr, Tiopilus umul ki ipüde Yesun póepankwata kakalande. Akó oya ubi ta igó yarilürr, blaman bwób-bwób pamkolpama, ⌊Zu pamkolpam⌋ akó Zu-koke nidi kwarilürr, amkoman póep ki umul bairre Yesu Kerriso nótó yarilürr. Oya ubi igó yarilürr, i umul ki bairre Yesun tórrmen tulmil akó umulbain bóktan. Oya ubi ta igó yarilürr, i umul ki bairre wagó, Yesu ia tamórr blaman pamkolpam zid bainüm oya amkoman nidi angundako.

Luk Larókwata Wialómórr

Ini pebadó Luk wibalómórr Yesu ne poko bóktanórr akó ne kla tómbapónórr pamkolpam tangbamtinüm umul apadóm God ibü ia zid bainda tibiób kolae tonarrdógab. Luk Yesun arrólankwata wialómórr, tai ene tonarrdógab Yesu amtómól küsil yarilürr, kókó wa kwitüdü alkomólórr. Ini póepa bómtyanda Yesu wa ene ⌊Kerriso⌋ yarilürr, God noan ki zirrsapóne tóba ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ngarkwatódó.

Luk ta wialómórr wa, Yesu wa Pamkolpamab Olom yarilürr. Wa nüzazilóp Yesu azid akó elklaza-koke pamkolpam ia tangbamtin yarilürr, akó wa ok nyónónóp, ngibürr pamkolpama nibiób alzizi zomalórr. Wa pamkolpamab azid dólóng nyónónóp, ibü kolae tonarr barrgolórr, akó ibü nüzazilóp Godón Kingzan Balngomólankwata.

Luk wialómórr Yesu ia nurrótókórr, ia türsümülürr büdüldügab, akó ia okaka tübyónürr abün pamkolpamdó. Solkwat God oya kwitüdügab we sipadórr.

Lukün ⌊wirri gyagüpitótók⌋ we kla yarilürr wagó, Morroal Bóktan Yesunkwata blaman isabkü, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, kolae tonarr pamkolpam akó dümdüm nidi ngyabendako, elklaza babul nibióbko akó abün elklaza nibióbko.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Lukün zitülkus ini peba wialómóm *1:1-4*
B. Zon Baptaes Bain Pam akó Yesun amtómól akó dódórr bain *1:5–2:52*
C. Zon Baptaes Bain Pama kwat alótórr *3:1-20*
D. Zon Yesun baptaes yónürr akó satania Yesun kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarilürr *3:21–4:13*
E. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü *4:14–9:50*
F. Yesu Galili prrobinsdügab wamórr ama Zerrusalem *9:51–19:27*
G. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó *19:28–21:38*
I. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *22:1–23:56*

H. God Yesun irsümülürr büdüldügab akó Yesu okaka tübyónürr pamkolpamdó akó kwitüdü kasilürr *24:1-53*

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

1 Wirri Pam Tiopilus,
Abün pama tibiób arüng angrin kwarilürr bóktan wibalómóm, ne elklaza küppükü
bainónóp mibüka,
2 ngibürrazan kibü ne poko tüzazilnónóp, i tibióbnüm ilküpi ne elklaza nósenónóp
bwób zitüldügab, akó Godón bóktan nidi büdrratnónóp pamkolpamdó.
3 Ka küób ta tai kuri mumyamla Yesun ene póepa ne bókyanórr, da ka küób igó
gyagüpi wama, ka dümdüm wialómdóla marünkü, Tiopilus,
4 marü tai umulüm amkoman bóktan, marü ngibürra ne kla umul myónónóp.

[Anerrua] Bóktanórr Wagó, Zon [Baptaes Bain] Pama Sab Tómtómóle

5 Errod king nóma yarilürr Zudia Prrobinsankü, darrü [prrist] asi yarilürr, ngi
Zekarraea, Abaezan prristab kobodógabi. Oya kol Elizabet wa ta Erronón zitüldügab
katókórr.*
6 I nizana dümdüm ngyabenórri Godón ilküpdü, akó i [Lodón] blaman gida bóktan
poko akó mamoan bóktan karrkukus amorran namülnürri.
7 A ibü ma olmal babul kwarilürr, zitülkus Elizabet olmal balngón-koke kol
warilürr. Akó i ta tib tai epep myang bain namülnürri.
8 Darrpan ngürr, Zekarraean prristab kobo zagetódó nóma yarilürr, Zekarraea tóba
zaget tónggapón yarilürr [Godón Gyabi Müótüdü].
9 Prristab gida ngarkwatódó ngi amkün kla nóma aman kwarilürr asenóm Lodón
Gyabi Müótüdü morroal ilang buru nótó ki angan yarile [altadó], da Zekarraean ngia
tubrranórr.
10 Wazan ene ilang buru angan yarilürr, blaman pamkolpama dakla tóre kwarilürr
pulkakak.†
11 Darrü Lodón anerrua tóba ugón okaka tübyónürr Zekarraeaka. Ene anerrua alta
tutul kwata zamngól yarilürr, ene morroal ilang buru ne bóngan kwarilürr.
12 Zekarraea ene anerru nóma esenórr, wa karibóka-koke arrkürrürr akó dakla
guma ipadórr.
13 Ene anerrua Zekarraeanbóka wagó, “Ma gumgu, Zekarraea! God marü tóre
arrkrru yarilürr olomóm. Elizabet marü kola sab siman olom esene marünkü, da
sab Zon ngi ngyesilke.
14 Ma sab bagürwóm namulo oyame. Akó abün pamkolpam sab bagürwóm kwarile,
wa sab nóma tómtómóle.
15 Wa sab wirri pam yarile Godón ilküpdü. Wa sab waen koke ki enólón akó ia
ngyepam. Oya amtómól küsil nóma yarile, oya büb sab Godón Samua gwarrarrón
yarile.
16 Wa sab abün Isrrael pamkolpam sakone Lodka, tibiób God.
17 Zon sab Lodón singül kwata wame. Oya samu akó arüng, [prropet] Ilaezan
samu akó arüngzan yarile. Wa inzan wamle, abal akó olmal darrpan pokodó
amarrum paudi ngyabenóm akó Godón arrkrru-koke pamkolpam alüngüm dümdüm
gyagüpitótók apadóm. Ini tonarre, wa pamkolpam dümdüm nütürre Lodón
pamkolpamóm bainüm.”

---

* **1:5** *Erron* Isrrael isab ngaen-gógópan prrist wató yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3). Oya olmalbobatal ta sab prrist koralórr. Wa Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). **1:5** 1 Krronikol 24:10 † **1:10** Wata prrist ok nyónónóp Godón Gyabi Müot kugupiandó barrbünüm. Popa pamkolpam wata pulkakak ola koralórr, kal akólórrón pul basirrdü. **1:15** Bótang Peba 6:3 **1:17** Malakae 4:5-6

18 Zekarraea anerru imtinürr wagó, “Ka ia umul baino ia ini amkoman pokoa? A
ka go myangla, akó kürü kol ta epepo; oya pail alam ngarkwat kokea!”
19 Ene anerrua bóktanórr wagó, “Kürü ngi Geibrriel. Blaman ngürrzan ka Godón
obzek kwata zamngóldóla. Da kürü God wató zirrkapóne marüka ini morroal bóktan
ódódóm.
20 Da turrkrru, ma sab piküp namulo akó gaodó koke namulo bóktanóm, kókó ene
ngürr nóma semrróne, zitülkus ma kürü bóktan amkoman koke angundóla. Ene
bóktana sab tóba ngarkwatódó küppükü baine.”
21 Da pamkolpama dakla Zekarraean akyan kwarilürr. Ibü gyagüpitótók abün-
abün koralórr, da tibiób bamtinónóp wagó, “Ia ini pama wirri ngarkwat larógóm
apadóda Godón Gyabi Müót kugupidü?”
22 Zekarraea amkoman nóma tubrranórr, wa gaodó koke yarilürr bóktanóm. I
umul bainóp wagó, ini pama nuszan kla esene Godón Gyabi Müót kugupidü. Wa wata
tange tórrmen tómbapón yarilürr pamkolpamdó, a oya tae wata murrbausürrün
yarilürr.
23 Zekarraean Godón Gyabi Müótüdü zageta nóma blakónórr, wa tóba basirrdü we
alkomólórr.
24 Ene kakóm, oya kola Elizabet bikóm we esenórr. Wa müótüdügabi koke burruan
warilürr 5 melpal kugupidü.‡
25 Elizabet bóktanórr wagó, “Errkya ini ngyaben tonarrdó, Lod kürü kuri
tangkamtine! Wa kürü ene olmal balngón-koke büód kuri amanike pamkolpamab
obzek kwata!”

Anerrua Bóktanórr Wagó, Yesu Sab Tómtómóle

26 6 Melpal ngarkwat Elizabetón bikóm ódódde, God tóba anerru Geibrrielün ugón
zirrsapónórr Nazarret wirri basirrdü, Galili prrobinsdü,
27 pampükü ut-koke ngul olomdó, ngi Merri. Wa arrearrón warilürr darrü pam
amiógüm ngi Zosep, [Deibidün] bobataldógab.
28 Geibrriel oyaka wamórr, da bóktanórr wagó, “Paud marüka asi ki yarilün, God
wirribóka ne kol agürda! Lod mankü asine!”
29 Geibrrielün bóktana Merrin abün gyagüpitótók uliónürr. Wa tóba bamtin
warilürr wagó, “Anerruan bóktanan küp ia laróga?”
30 Anerrua oyaka bóktanórr wagó, “Gumgu, Merri, zitülkus God tóba obzek kwata
marüka morroal kuri sesene!
31 Turrkrru, ma sab bikóm ipudo, akó siman olom eseno. Da ma oya Yesu ngi
ngyesilke.
32 Wa sab wirri pam yarile, akó sab ngilianórre: Wirri Kwitüm God oya Olombóka.
Akó Lod God sab oya tóba abbobat Deibidün pabodó ingrine.
33 Akó sab wa wató nolngomólnórre Zeikobón olmalbobatal,§ metat; oya bal-
ngomóla sab kokean blakóne!”
34 Merri anerru imtinürr wagó, “Ini wa ia tómbapóne? Ka go pambóka umul-
kókla.”
35 Anerrua bóktan yalkomólórr wagó, “Godón Samua sab marüka tübangrine, akó
Wirri Kwitüm Godón wirri arünga sab marü ngamlo-e. Módóga, we zitülkusdü, sab
ne oloma tómtómóle marükagab sab tebe-tebe bumanikürrün akó [kolkal] ngyaben
yarile akó ngilianórre Godón Olombóka.

1:19 Daniel 8:16; 9:21 ‡ **1:24** Mi tai umul kokeakla, wa müótüdügabi koke iade burruan warilürr ene 5 melpal kugupidü. Aprrapórr oya ubia pamkolpama oya asen-gum kókó i gaodó kwarilürr oya asenóm, wa olompükü warilürr akó oya büód igósidi blakórrón yarilürr. **1:27** Metyu 1:18 **1:31** Metyu 1:21 **1:32** 2 Samuel 7:12, 13, 16; Aesaya 9:7 § **1:33** *Zeikobón olmalbobatal* wa Isrraelbóka apónda.

36 Da ma turrkrru: marü gódam Elizabet bikómpükümato. Wa epepande kuri
ipüde. Pamkolpama oyabóka igó apón koralórr wa, ‘Wa olmal balngón-koke kolo,’ a
wa ma errkya 6 ngim melpal amaikdo bikómpükü.
37 Zitülkus módóga, darrü kla müp babula Godka.”
38 Merri bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Lodón ⌊leba zaget⌋ kolóla. Taia! Amkoman
ki tómbapó kürüka, marü bóktan ngarkwatódó!” Da anerrua oya we zumgatórr.

Merri Elizabetón Angónóm Natókórr

39 Ene kakóm, Merri tóba elklaza tómbapónórr, da órnae we natókórr darrü wirri
basirrdü Zudia prrobins podopükü bwóbdü, Zekarraea a Elizabet ibü asenóm.
40 Wa Zekarraean müótüdü nóma bangrinürr, wa Elizabetónbóka wagó, “Paud
marüka asi ki yarilün!”
41 Elizabet Merrin nóma zurrkrrurr, Elizabetón oloma aumana bikómdü wata
ugósan wirribóka balngónórr, akó Elizabetón büb Godón Samua ta ugósan gwar-
rarrón yarilürr.
42 Wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, “God marü kuri bles mine ngibürr koldógabi!
God sab bles ine, ma sab ne olom ilngumilo!
43 Ia ini wirri klama ia larógóm tómbapónda kürüka, ene wa, kürü Lodón aipa
katóke kürü angónóm!
44 Dümdüman ka marü nóma murrkrrua, kürü bikómdü ne olome bagürwómpükü
balngóne!
45 Bagürwóm marükama, zitülkus ma amkoman angundóla, marü Lod ne bóktan
mókyanórr sab amkoman küppükü baine!”

Merri Godón Yagürlürr

46 Merri bóktanórr wagó,
“Ka Lodón ngi kwit amngyeldóla moboküpi;
47 kürü samu kari bagürwóm kokea Godónkwata, kürü Zidain Pam,
48 zitülkus wa kürü gyagüpi kümanikürr, oya tüpana leba zaget ngulmokur!
Errkyadógab kókó sab ugórr, pamkolpama sab igó bóktanórre wagó, ‘Wa bagürwóm
kolo’,
49 zitülkus Wirri Arüng Goda kari morroal elklaza koke tólbaelórr kürünkü.
Oya gyabian ngia!
50 Oya ne pamkolpama ⌊ótókdako⌋, wa tóba gyaur okaka amzazilda ibüka,
darrü lüóldügabi kókó darrü lüól.
51 Wa wirri tórrmen tólbaelórr tóba arüng tange:
wa ikub bagür pamkolpam tibiób gyagüpitótókpükü nórngenóp.
52 Wa balngomól wirri pam tibiób pabodógab tüp selókórr,
a tibiób ngi nidi tüp alókdako, wa ibü ngi kwit ninóp.
53 Wa alo-koke ngyaben kolpam morroal elklaza-e ngabyónürr,
a wa mórrel pam tang küpan zirrnapónóp aibwób.
54 God tóba zaget pam Isrrael* kuri tangnamtirre. Wa oya gyaura ngambangóle
55 Eibrra-amka akó oya olmalbobataldó metatómpükü, wa mibü abalbobatal ne
bóktan nókyenóp!”
56 Merri Elizabetka aüd melpal ngarkwat ngyabenórr, da we alkomólórr tóba
basirrdü Nazarret.

Zon Baptaes Bain Pama Tómtómólórr

57 Elizabetón nóma twarrpinürr, da siman olom esenórr.

1:37 Bwób Zitül 18:14 **1:46** 1 Samuel 2:1-10 **1:48** 1 Samuel 1:11 **1:52** Zob 5:11; 12:19 * **1:54** God Isrrael pamkolpam inzan ngiblianda, *tóba zaget pam Isrrael.*

58 Oya minggüpanandó nidi ngyabenónóp akó oya zonaretala barrkrrurr, Lod
nadüzan gyaur yarilürr oyaka.† I usakü kari bagürwóm koke kwarilürr.
59 8 Ngim ne ngürr yarilürr, pama togobórr oya ⌊gyabi sopae singgapinüm⌋. Ibü
ubi aban ngi ngyesilüm yarilürr, Zekarraea.
60 A oya aipa bóktan yalkomólórr wagó, “Koke! Oya ngi sab Zon yarile!”
61 I bóktónóp oyaka wagó, “A darrü pam go babula marü zitüldü ene ngipükü!”
62 Olgabi tange tórrmen tólbael kwarilürr Zekarraeaka, oya amtinüm nadü ngi
akyanóm olommokur.
63 Zekarraea darrem tange tórrmen tólaelórr ibüka wibalóm klamóm. I nóma
sidüdóp, wa ini opor wibalómórr wagó, “Oya ngi Zone.” Blaman pamkolpama
gübarirr aengóp.
64 Tai ene pokoandó, Zekarraean taea ulitapükü ugón tapabakurr, da bóktanóm we
bainürr. Dakla Godón yagürlürr.
65 Ene pamkolpama ibü minggüpanandó nidi ngyabenónóp, karibóka-koke bar-
rkürrürr, i blaman ne kla nósenóp. Akó blaman Zudia podopükü bwóbdü ne
pamkolpam kwarilürr, blamana wata ene poko zwapólórr.
66 Blamana nidi barrkrrurr ini poko, metat gyagüpi ogoblórr. I tibiób bamtinónóp
wagó, “Ia wa sab ia pamóm baine, ini olommokura?” Zitülkus módóga, ibüka
popadan yarilürr Lodón arüng tang oyaka asi yarilürr.

Zekarraea Godón Yagürlürr akó Oya Bóktan Büdrratlórr

67 Olgabi oya ab Zekarraean büb Godón Samua gwarrarrón yarilürr, da ⌊prropetzan
igósidi bóktanórr⌋ wagó:
68 “Mi blamana yagürnórre Lodón, mibü Isrrael isab God!
Zitülkus módóga, wa kuri tame tóba pamkolpam ⌊aurdü amanóm⌋.
69 God mibü kuri tókyerre mibü wirri Zidbain Pam.
Wa Godón zaget pam Deibidün zitüldügabi kuri tame.
70 God bóktanórr tóba prropetódóma, tibi-tibi amórrón nidi kwarilürr tóbankü,
ngaen nidi ngyabenónóp, wagó,
71 ‘Wa mibü sab zid tirre ibükagab, minkü nidi gazirrdako,
akó ibü tangdógab syuse, mibü nidi alzizi amandako.
72 God ini poko sab tónggapóne tóba gyaur okaka amzazilüm, wa ne arüng bóktan
nókyenóp mibü abalbobatal.
Oya ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ metat gyagüpitótókdó yarile,
73 wa ne ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ ekyanórr mibü abbobat Eibrra-amón wagó,
74 wa sab mibü aurdü semóne ibükagab, minkü nidi gazirrdako,
mibü ok bainüm oya gum-koke ótókóm.
75 Ini pokodó, mi sab kolkal akó dümdüm ngyaben koralo oya obzek kwata
mibü ini ngyabenbarrdó.’
76 A mató, kürü olom, marü sab igó ngimlianórre, Wirri Kwitüm Godón prropet,
zitülkus ma sab Lodón singül kwata wamo kwat alótóm.
77 Marü zaget sab we kla yarile, oya pamkolpam umul-umulan ngibtanóm,
God sab ibü zid nirre, wa ibü kolae tonarr nóma norrgorre.
78 Mibü God ini poko tónggapónóm kainda, zitülkus wa kari gyaur kokea mibüka.
Ini gyaur zitülkusdü, abüsazan angürda, zyóna sab mibüka inzan tame kwitümgab.
79 Wa sab tame warri apónóm ibüka, samuan ngarkwatódó tümün akó büdül
kwatódó nidipko
akó mibü paud kwatódó balngomólóm.”

---

† **1:58** Elizabet siman olom esenórr, enana wa olmal balngón-koke kol akó epep warilürr. **1:59** Lebitikus 12:3
1:76 Malakae 3:1 **1:79** Aesaya 9:2

80 Ene olommokur Zon we dódórr bailürr akó arüng ipadlórr samuan ngarkwatódó.
Wa ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ ngyaben yarilürr, kókó ene ngürr nóma semrranórr, wa
ugón we okaka tübyónürr Isrrael pamkolpamdó.

2

Yesun Amtómól
(Metyu 1:18-25)

1 Zon ne tonarr tómtómólórr, Sisa* Ogustus arüng bóktan igó zirrapónórr, bwób-
bwób blaman pamkolpama tibiób ngi amarrum, sansus bukdü arrbünüm, wa ne
bwób ór ngabkalórr.
2 Ini ngaen-gógópan ngi arrbün tonarra ugón tómbapónórr, Kwirrinius gabena
nóma yarilürr Sirria prrobinsdü.
3 Da blaman pamkolpama we ogoblórr tibióban darrpan-darrpan babót wirri
basirrdü, tibiób ngi amarrum, sansus bukdü arrbünüm.
4 Da módóga, Zosep ta wamórr Nazarret wirri basirrdügab, Galili prrobins
kugupidü, ama Betliem wirri basirrdü, Zudia prrobins kugupidü, King ⌊Deibid⌋ ne
tómtómólórr, zitülkus wa Deibidün zitül olom yarilürr.
5 I Merridi aurrürri tibiób ngi angrinüm sansus bukdü, zitülkus wa oya arrearrón
kol warilürr. Merri ta ugón bikómpükü warilürr.
6 I olazan namülnürri, ene tonarrdó Merrin ugón twarrpinürr.
7 Wa tóba ngaen siman olom we esenórr, da mórrkenyórri we errgótanórr, ama
ngabyón larab paugtundü ingrinürr, zitülkus ut bwób gaodó koke yarilürr amil
marrgudü.

⌊Sip⌋ Ngabkan Pam akó Anerru

8 Ene irrüb, sip ngabkan pama tibiób sip ola ngabkan koralórr ene dadan basirr
madmad kabedó.
9 Darrü Lodón anerrua ibüka we okaka tübyónürr. Lodón ⌊wirri kómal zyóna⌋ ibü
nóma warri napónóp, ibü wirri guma yazebórr.
10 Da anerrua ibüka we bóktanórr wagó, “E gumgu, zitülkus ka yabüka morroal
bagürwóm bóktan sidüda, blaman pamkolpamabkü.
11 Errkya ini ngürr, Deibidün wirri basirrdü, yabü Zidbain Oloma kuri tómtómóle.
Wa módóga, ene ⌊Kerriso⌋, yabü ⌊Lod⌋.
12 E oya kubó inzan emzyetane: e kubó gab olom mórrkenyórri arrgótarrón eserre,
paugtundü arrükdi.”
13 Olgabi, büzyón-babul, kwitümgab wirri anerru kwóba oyaka we barümóp. I
Godón yagürnóp, igó bóktankü wagó,
14 “Wirrian kwitüm Godón ngi wirri kwitüm emngyelam,
akó tüpdü paud asi ki yarilün pamkolpamab aodó, oya nidi bagürwóman
ngitandako!”
15 Anerrua sip ngabkan pam nóma nümgütóp, i we bakolórr ama kwitüdü. Da
sip ngabkan pama tibióbka we bóktan kwarilürr wagó, “Nau kóbó! Mi tótókdakla
Betliem ene tonarr asenóm, Lod ne poko umul-umulan ngibtirre!”
16 Da i órnae we ogobórr. I Merri, Zosep, akó ene gab olom we nómrrónóp. Oloma
paug tundü we arrük yarilürr.
17 I ene gab olom nóma esenóp, ene bóktan we ayop, ibü anerrua ne bóktan
nüzazilóp ene gab olombóka.

---

* **2:1** Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar, Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr.

18 Blamana nidi barrkrrurr, i gübarirr aengóp, ibü sip ngabkan pama ne poko
nüzazilóp.
19 Blaman ne pokoa tómbapónónóp, Merri tóba moboküpdü irrbülürr, da gyagüpi
amalórr.
20 Ene sip ngabkan pama we bakonórr Godón ngi wirri kwitüm amngyelkü akó
agürkü, i ne kla barrkrrulürr akó ne kla nósenónóp. Blaman klama we ngarkwatódó
tómbapónóp, anerruazan bóktanórr.

Yesun [Godón Gyabi Müótüdü] Pupainóp

21 8 Ngim ne ngürr yarilürr, oya [gyabi sopae nóma singgapinóp], da oya aipab nisa
Yesu ngi we ngyesilürri. Wa aipan bikómdü solkwat tómtómólórr, ini ngi anerrua
wata ngaensingülan ekyanórr.
22 Merri akó Zosep ibü ene tóman barrgon tóre† nóma semrranórr, Mosesón gida-
azan bóktanda, i Zerrusalem wirri basirrdü we ogobórr, ene tóre akom akó Yesun
Lodka pupainüm.
23 Enezan wialómórróna Lodón gidadó wagó, "Blaman ngaen simanal olmal tibi-
tibi amarrón kwarile Lodónkü."
24 I ola ene tóman barrgon tóre tónggapórri, póyae nüdüdi, Lodón gida-azan
bóktanda wagó, "Ma kubó nis nurre póyae ta ia nis kubukubu kupo póyae ekyeno
prrist [altadó] anganóm, Lodón bagürwóman ngitanóm."
25 Ene tonarrdó, Zerrusalemóm darrü pam yarilürr, ngi Simion. Wa wata dümdüm
ngyaben akó igó pam yarilürr, Godón bóktan morroal nótó azeb yarilürr. Wa
igó tonarr akyan yarilürr wa, God sab kókó Isrrael pamkolpamdó zidbain olom
zirrsapóne. Godón Samua oya wató alngomól yarilürr.
26 Simionka Godón Samua igó okaka simzazilürr wagó, "Ma sab ngaen-gógópan
mobanóm ilküpi ene Kerriso eseno, ene solkwat ma sab nurrótoko."
27 Godón Samuazan alngomól yarilürr, wa Godón Gyabi Müót kal akólórrón pul
basirrdü we bangrinürr. Merri akó Zosep Yesun ola ugón sidódrri. I Yesun ugósüm
sidódrri Lodka pupainüm, Mosesón gida ngarkwatódó.
28 Simion ene olom nóma esenórr, tange ipadórr, dalgüpdü ingrinürr, Godón
agürkü wagó,
29 "Lod, ma enezan namülnürrü,
ka, marü zaget pam nótókla, kubó paudüdü nurrótoko. Kürü arról ugó sipa,
30-31 zitülkus kürü ilküp nisa kuri eseni, ma noan ingrirrü blaman pamkolpam zid
bainüm.
32 Wa zyóna, marü okaka amzazilüm ibüka, Zu-koke nidipko,
akó moba Isrrael pamkolpamab ngi wirri kwitüm amngyelóm."
33 Ene olommokuran aipab nisa gübarirr aengrri, Simion oyakwata ne poko bóktan
yarilürr.
34 Da Simion ibü we bles ninóp, da wa Merrika, Yesun aipdü, we bóktanórr wagó,
"Turrkrru, God ini olom ugósüm amaikürr, ngibürr pamkolpama Isrrael kugupidü
sab oya ipadnórre da zid bairre, ngibürra ma koke; ibü sab kolaea tawirre. Wa
sab timamzan yarile, pamkolpam Godónbóka umul-umulan ngibtanóm. Sab abün
pamkolpama oyaka bóka bamgün kwarile.
35 Ini kla tómbapónde, ma sab kari gyaur koke namulo, wamaka marü moboküp
sab zirr turrikazan itile, akó God sab abün pamkolpamab gyagüpitótók okaka
sizazine, ibü moboküpdü ne klamko."
36-37 Darrü kol ola asi warilürr. Wa prropet warilürr, oya ngi Ana. Tüób Panuelün
óp olom, Asyerrón zitül kol. Wa tüób epepan akó 84 pail warilürr. Wa müórpükü

† **2:22** *tóman barrgon tóre*: Oloman amtómól kakóm, oya aip tómanpükü warilürr Mosesón gida ngarkwatódó darrpan o nis udaim (Lebitikus 12:6-8). **2:23** Bazeb Tonarr 13:2, 12 **2:32** Aesaya 42:6; 49:6; 52:10

wata 7 pailüm ngyabenórr. Ene tonarrdógabi wa kóblea ngyabelórr. Wa Godón
Gyabi Müót kokean amgat warilürr Godón ótókóm irrüb akó ngürr. Abün tonarr alo
bütók warilürr, akó metat tóre bako warilürr.
38 Ene tonarrdó, wa Merri a Zosep, ibüka we katókórr akó Godón eso we ekyanórr.
Akó ene olommokurankwata pamkolpamdó we apón warilürr blamandó, Godón nidi
akyan kwarilürr Zerrusalem ⌊aurdü amaniküm⌋.
39 Merri akó Zosep ibü blaman tórrmen tulmil tómbapóna nóma blakónórr Lodón
gida ngarkwatódó, i we tolkomólórri tibiób wirri basirrdü Nazarret, Galili kugupidü.
40 Ene olommokura we dódórr bailürr akó arüng ipadlórr, dakla ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ ipadlórr. Módóga, Godón ⌊gail tonarr⌋ wata metat asi yarilürr oyaka.

Olommokur Yesu Godón Gyabi Müótüdü Wamórr

41 Blaman pail oya aipab nisa aurrnürri Zerrusalem, ⌊Zu pamkolpamab⌋ ⌊Büdül
Kórzyón Tórem⌋.
42 Wa 12 pail nóma bainürr, wa aipab nisdü ene tórem we akyanórr, gida
ngarkwatódó.
43 Ene tóre ngürra nóma blakónóp, oya aipab nisa alkomólóm nóma bupadürri, i
igó umul-kók namülnürri igó, Yesu ola burrmute Zerrusalemóm.
44 Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wagó, wa inkü asine. Ibü tótókde darrpan ngürra
nóma blakónórr, i amkünüm we bairri zonaretaldóma akó gómdamaldóma.
45 Koke nóma eserri, i Zerrusalem we alkomórri oya amkünüm.
46 Aüd ngürr kakóm, oya Godón Gyabi Müót kal akólórrón pul basirrdü esenóp,
umulbain pampükü mórrande. Wa ibü arrkrru yarilürr akó bamtin bóktan poko
bamtin yarilürr.
47 Blamana nidi barrkrrurr oya bóktan, gübarirr aengóp oya morroal
gyagüpitótókdógabi akó bóktan akonde.
48 Oya aipab nisa nóma eserri, i ta gübarirr aengrri. Oya aipa we yalórr wagó, “Iba,
olom! Ma kibüka ini poko iade tónggapóna? Marü ab akó kótó, ki kari gyakolae koke
namülnürri: ki errkya-koke bókyarri marü amkünüm!”
49 Wa we yalkomólórr wagó, “E ia kürü iade amkün namülnürri? E igó poko umul-
kókamli igó, ka kólba Aban müótüdü ki namüla?”
50 Ini poko nóma bóktanórr, i ⌊küp koke ipadrri⌋, wa ne poko bóktanórr.
51 Da wa inkü we wamórr ama Nazarret. Wa ola tóba aipab nisab bóktan arrkrru
yarilürr. Oya aipa ini poko moboküpdü irrbülürr, wa ne poko nósenóp.
52 Yesu pamómzan bailürr, oya gyagüpitótók akó arünga ta wirri bairri. Godón oya
agüra ta metat wirri bailürr; pamkolpamab agüra ta inzan wirri bailürr.

3

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pama Kwat Alótórr Yesunkü
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Zon 1:19-28)

1 15 Ngim ne pail yarilürr, Taebirrius ugón Rrom sisa yarilürr. Pontius Paelat ma
ugón Zudia gabena yarilürr. Akó Errod Antipas go Galili prrobins alngomól pam
yarilürr. Oya narezoret Pilip go Iturrea akó Trrakonaetis bwób nis alngomól pam
yarilürr. Akó Lisanias go Abilini bwób alngomól pam yarilürr.
2 Ugón ma Anas a Kayapas ⌊singüldü prrist⌋ nis namülnürri. Da Godón bóktana
tamórr Zekarraean olomdó, Zonka, wa ⌊ngüin-koke bwóbdüzan⌋ yarilürr.
3 Zon blaman Zodan tobarr minggüpanan bwóbdüma we wamlórr, bóktan igó
amgolkü wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi. Da ka yabü baptaes
ninünümo. Ene igósüm, God yabü kolae tonarr sab norrgorre.”

2:39 Metyu 2:23 **2:52** 1 Samuel 2:26; Ikik Bókrran Bóktan 3:4

4 Enezan wialómórróna prropet Aesayan pebadó wagó,*
“Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,
‘Kwat ngagrótam Lodón tótókóm. Kwat dümdüm alótam oyankü!
5 Blaman buruburu sab nüditirre,
akó wirri podo akó kari podo durdur nirre.
Sab gomo-gomo kwat dümdüm nirre
akó balóng-balóng kwat morroal durdur nirre.
6 Blaman bwób-bwób pamkolpama sab ugón eserre, Godón zidbain iada.’ ”

7 Pamkolpamab ngoro, nidi togoblórr Zonka baptaes bainüm, wa ibüka we bóktanórr wagó, “E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri ngürsildügab kyab kórzinane, ne klama tótókóm kainda, wata ene zitülkusdü, e sab baptaes bairrün nóma koralo.

8 Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab kórzyónüm, e ngaen-gógópan morroal küp waon koralo yabiób ngyaben kugupidü!† Yabü olgabi nómzyetórre wagó, e Godka kuri tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi. Akó yabióbka igó bóktan-gu igó, ‘God sab kibü koke kolae tirre, zitülkus Eibrra-am kibü abbobate.’ Enana Eibrra-am yabü abbobat: wa yabü sab koke tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab busom! Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón gaodóma olmal tólbaelóm Eibrra-amónkü ini ingülküpdügabi!‡

9 Errkya God kari pokoa pamkolpam kolae bainüm. Salmita nugup simkün ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke ne nugupa waondako, sab singgalgórre ama urdü amórre.”

10 Pamkolpama Zonón imtinónóp wagó, “Ia ki ia kairre?”

11 Zon ibü we nilóp wagó, “Nis sod mórrkenyórr ne noan nóma namüli, wa darrü olom ki ekyan, babul noa yarile. Akó alo noan yarile, wa olom ki tangamti, babul noa yarile.”

12 Módóga, [taks mani dakabain pama] ta Zonka baptaes bainüm togobórr. Da we imtinóp wagó, “Umulbain pam, ki ia kairre?”

13 Zon ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E wata taks mani we ngarkwatódó dakabain kwarilo gida ne ngarkwatódóma, a e yabiób ubidügab kwit bamselgu.”

14 Akó gazirr pama we imtinóp wagó, “Ki wa ia? Ki tai ia kairre?”

Zon we yalkomólórr wagó, “E pamkolpam akrran-gu mani aliónüm, akó obae tiz-gu pamkolpamdó igó, i kolae tónggapónóp, igósüm, mani azebóm ibükagab. Gabamana yabü ne darrem kla aliónda, ene wata gaodó ki yarile.”

15 Pamkolpama gedlóngóm bainóp wagó, kubó errkyadan darrü klama módó tómbapóne, zitülkus ibü moboküpa igó bóktan kwarilürr wagó, Zon aprrapórr ene [Kerriso-e], God noa ki zirrsapóne ibü zid bainüm.

16 Zon ibü we nilóp wagó, “Ka yabü nae-e baptaes baindóla, a wirri arüng nótóke kürükagab, wa tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla sye agom.§ Wa sab yabü Godón Samu-i* akó uri baptaes bain yarile.†

---

* **3:4** Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain pam. **3:6** Aesaya 40:3-5 **3:7** Metyu 12:34; 23:33 † **3:8** Ini bóktanan küp módóga: *“E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!”* ‡ **3:8** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 3:9 ngakanke. **3:8** Zon 8:33 **3:9** Metyu 7:19 **3:12** Luk 7:29 § **3:16** Ini bóktanan küp módóga: *Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta gaodó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.”* * **3:16** *Godón Samu-i baptaes*, oya küp módóga: *Wa tóba Gyabi Samu zirrsapóne yabü büb kugupidü ngyabenóm*. † **3:16** *Uri baptaes*, oya küp aprrapórr nisamli: *wa sab kolae tonarr pamkolpam [kolaean darrem] nülirre* ó akó *wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü [kolkalan] ngibtanóm urazan [gold] kolkal ainda.*

17 Zono-zono paezan kla tangdóma ⌊wit⌋ küp aus bwóbdü, wit küp aleanóm
buldügab.‡ Wa wit küp kwób isue, ama gyagu müótüdü irrbüne, a bul ama bütamün-
koke urdü yamsele.”§
18 Zon Morroal Bóktan pamkolpamdó ngibürr abün arüng bóktane adrrat yarilürr.
19 Ngibürr tonarr kakóm Zon Errodón, Galili prrobins alngomól pam, we agórr
wagó, “Ini gyabia, Errodiasón, moba naretan kol amiógüm! Akó ma abün ngibürr
kolae tómbapón namülnürrü!”
20 Errod akó darrü ini kolaean poko tónggapónórr: wa Zonón tümün müótüdü
zirrapónórr.

Yesun Baptaes Ain
(Metyu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Errod solkwat Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, ngaen-gógópan Zon blaman
pamkolpam baptaes nóma ninóp, Yesun ta baptaes yónürr. Yesuzan tóre yarilürr,
pülpüla ugón tapabakurr.
22 Godón Samua kwitümgabi we tómngyelórr oya kwitüdü nurre póyae buli.
Kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórükürr wagó, “Ma kürü kólbanan olomla. Kürü
⌊moboküpdü ubi⌋ marükama. Ka kari barnginwóm kokela marüka.”

Yesun Abalbobatal
(Metyu 1:1-17)

23 Yesu aprrapórr ugón 30 pail ngarkwat yarilürr, wa tóba Aban zaget nóma
bókyanórr. Pamkolpama oya igó ngakan kwarilürr wa, Yesu ta Zosepón siman olome.
Zosep Elin siman olom yarilürr.
24 Eli Matatón siman olom yarilürr. Matat Libaen siman olom yarilürr. Libae
Melkin siman olom yarilürr. Melki Zanaen siman olom yarilürr. Zanae Zosepón
siman olom yarilürr.
25 Zosep Matatiasón siman olom yarilürr. Matatias Eimosün siman olom yarilürr.
Eimos Na-umón siman olom yarilürr. Na-um Eslin siman olom yarilürr. Esli Nagaen
siman olom yarilürr.
26 Nagae Ma-atón siman olom yarilürr. Ma-at Matatiasón siman olom yarilürr.
Matatias Semeinón siman olom yarilürr. Semein Zosekón siman olom yarilürr. Zosek
Zodan siman olom yarilürr.
27 Zoda Zoananón siman olom yarilürr. Zoanan Rresan siman olom yarilürr. Rresa
Zerrubbabelón siman olom yarilürr. Zerrubbabel Syealtielón siman olom yarilürr.
Syealtiel Nerrin siman olom yarilürr.
28 Nerri Melkin siman olom yarilürr. Melki Adin siman olom yarilürr. Adi Kosamón
siman olom yarilürr. Kosam Elmadamón siman olom yarilürr. Elmadam Errón siman
olom yarilürr.
29 Err Zosyuan siman olom yarilürr. Zosyua Eilieizerrón siman olom yarilürr.
Eilieizerr Zorrimón siman olom yarilürr. Zorrim Matatón siman olom yarilürr. Matat
Libaen siman olom yarilürr.
30 Libae Simionón siman olom yarilürr. Simion Zudan siman olom yarilürr.
Zuda Zosepón siman olom yarilürr. Zosep Zonamón siman olom yarilürr. Zonam
Eliakimón siman olom yarilürr.
31 Eliakim Melean siman olom yarilürr. Melea Menan siman olom yarilürr.
Mena Matatan siman olom yarilürr. Matata Neitónón siman olom yarilürr. Neitón
⌊Deibidün⌋ siman olom yarilürr.

---

‡ **3:17** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 3:12 ngakanke. § **3:17** Wit küpa Godón pamkolpamóm bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko. **3:19** Metyu 14:3-4; Mak 6:17-18 **3:22** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 9:35

32 Deibid Zesin siman olom yarilürr. Zesi Obedón siman olom yarilürr. Obed
Boazón siman olom yarilürr. Boaz Salmonón siman olom yarilürr. Salmon Nasonón
siman olom yarilürr.
33 Nason Aminadabón siman olom yarilürr. Aminadab Adminün siman olom
yarilürr. Admin Arrnin siman olom yarilürr. Arrni Ezrronón siman olom yarilürr.
Ezrron Perrezón siman olom yarilürr. Perrez Zudan siman olom yarilürr.
34 Zuda Zeikobón siman olom yarilürr. Zeikob Aesakón siman olom yarilürr. Aesak
Eibrra-amón siman olom yarilürr. Eibrra-am Terran siman olom yarilürr. Terra Na-
orrón siman olom yarilürr.
35 Na-orr Sirrugün siman olom yarilürr. Sirrug Rreun siman olom yarilürr. Rreu
Pelegón siman olom yarilürr. Peleg Eberrón siman olom yarilürr. Eberr Syilan siman
olom yarilürr.
36 Syila Kaenanón siman olom yarilürr. Kaenan Arrpaksadón siman olom yarilürr.
Arrpaksad Syemón siman olom yarilürr. Syem Noan siman olom yarilürr. Noa
Lamekón siman olom yarilürr.
37 Lamek Metuselan siman olom yarilürr. Metusela Inokón siman olom yarilürr.
Inok Zarredón siman olom yarilürr. Zarred Ma-alalelón siman olom yarilürr. Ma-
alalel Kaenanón siman olom yarilürr.
38 Kaenan Inosón siman olom yarilürr. Inos Setón siman olom yarilürr. Set Adamón
siman olom yarilürr. Adam Godón siman olom yarilürr.

4

Yesun [Satania] Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr
(Metyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Yesu Zodan tobarr nóma amgatórr, Godón Samua oya büb gwarranórr, da we
idódürr [ngüin-koke bwóbdü],
2 oya 40 ngürrüm [debóla] nóla alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr
tónggapónóm. Wa darrü kla koke elolórr ene ngarkwatóm.* Ene 40 ngürra
blakónóp, oya tai aloana we ipadórr.
3 Da debóla oyaka we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma Godón olomla, ma ini ingülküp
ugó nilnünüm brredóm büzazinüm.”
4 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó, ‘Pama brredane koke ngyabene.’ ”
5 Olgabi debóla oya we idódürr wirri kwitüm pokodó, da oya blaman ini tüpan
kingab balngomól bwób póyae-póyaebarr we emtyanórr.
6 Oya we yalórr wagó, “Ka marü ngi akó arüng mókyeno ini bwób akó pamkolpam
balngomólóm blaman arrbirrün elklazapükü, zitülkus kürünko. Da kürü kólbakama
popa pam aliónüm.
7 Da ma ne wakósingül nóma nülkamulo kürü ótókóm, da kubó blaman igósidi
marü korale.”
8 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó, ‘Ma wakósingül nülkamulo Lodón obzek kwata, marü God nótóke,
akó wata oya ótók namulo.’ ”
9 Akó debóla oya we idódürr Zerrusalem wirri basirrdü, da we emngyelórr [Godón
Gyabi Müót] wirri kwitüm pokodó. Oya we yalórr wagó, “Zitülkus ma Godón olomla,
algabi ugó aup.
10 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

* **4:2** Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónórre. **4:4** Duterronomi 8:3 **4:8** Duterronomi 6:13

“ ‘God kubó tóba anerru arüng bóktan nókyerre
marü adlangóm.
11 I marü kubó tibiób tange kwit mirre,
igósüm ma moba wapór koke bómkolo ingülküpdü.’ ”
12 Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ma Lodón moba God nótóke, apókgu, asenóm wa ia amkoman Goda.’ ”
13 Debóla blaman ini tonarre enan kain yarilürr Yesun alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm, da Yesun we amgatórr solkwat tonarróm dadan kla tónggapónóm.

Yesu Tóba Zaget Bókyanórr Galili Prrobinsdü

14 Yesu Galili alkomólórr akó Godón Samuan arünga oya büb blaman gwarranórr. Akó oyakwata bóktana bayolórr basirr-basirr ene bwóbdü.
15 Wa tibiób kwóbbazen müótüdü nóma umul bain yarilürr, blamana oya dakla agür koralórr.

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp (Metyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Wa Nazarret wirri basirrdü we wamórr, oya nóla dódórr inóp, da ⌊Sabad⌋ ngürrdü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ we bangrinürr, zitülkus ene oya bókam tumtum yarilürr. Da wa we zamngólórr Godón Buk atangóm.
17 Prropet Aesaya ne ⌊arrngamórrón peba⌋ wialómórr, oya we kla ekyenóp. Da nóma mórraongórr, igó poko esenórr wagó,
18 “Lodón Samu kürükama,
zitülkus wa kürü küngrinürr
morroal bóktan büdrratóm elklaza-koke pamkolpamdó.
Wa kürü ugósüm zirrkapónórr igó bóktan amgolóm wagó, ka sab ibü panzedó suso,
⌊ut-ut bairrün⌋ pamkolpam tümün müótüdü iszan nidipko,
akó ilküküp murrbausürrün is dólóng ninünümo.
Akó wa kürü ugósüm zirrkapónórr, igó pamkolpam ⌊aurdü amanóm⌋, ngibürr isa nibiób kle-kle ngabkandako,
19 akó igó bóktan amgolóm wagó,
Ene tonarr kari pokoa Lodón tóba morroal tonarr pupo ainüm.”
20 Da wa ene peba errngamórr, zaget pam we ekyanórr, da mórran-mórran we bainürr umul bainüm. Blaman pamkolpam ene kwóbbazen müótüdü nidi koralórr, ilküp wata oyaka koralórr.
21 Da wa bóktan igó poko-e tapakurr wagó, “Ka ne poko etónga akó e kuri barrkrrua, errkyadan tómbapónóm kuri bairre!”
22 Blamana oya nidi arrkrruóp, oyabóka mis apón kwarilürr. I gübarirr aengóp, oya taedógab ne ⌊gail tonarr⌋ bóktana baus kwarilürr. Da tibiób igó we bamtinónóp wagó, “Ini Zosepón olome, wa inzan tonarre iada bóktanda?”
23 Yesu ibüka igó we bóktanórr wagó, “Amkoman, e kubó igó ikik akrran bóktane tóptónane kürüka wagó, ‘Dokta, moba ugó dólóng byó.’ Akó e kubó tóptónane wagó, ‘Mobanan basirrdü kya kóbó tónggapó, ki barrkrrurrü wagó, ma Kaperrna-um wirri basirrdü ne ⌊arüng tonarr⌋ tómbapón namülnürrü.’ ”
24 Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: prropet nótóke, sab tóbanan basirrdü morroal koke ipüdórre.

4:10 Wórr Peba 91:11 **4:11** Wórr Peba 91:12 **4:12** Duterronomi 6:16 **4:18** Aesaya 61:1 **4:19** Aesaya 61:2 **4:24** Zon 4:44

25 “Ka yabü amkoman poko byaldóla, ngaen Ilaeza prropet nóma yarilürr,
Isrraelóm abün kóble koralórr. Ene tonarrdó aüd akó poko pailüm ngup babulan
yarilürr, da ene ngarkwatóm kari kolae ku koke yarilürr blaman Isrrael tüpdü.
26 Da God ta Ilaezan ibü darrü Isrrael pamdó kokean zirrapónórr, a wa ma oya
darrü kóble tangamtinüm zirrapónórr Zarrepat wirri basirrdü, Saedon wirri basirr†
minggüpanan.
27 Akó solkwat, prropet Ilaesyan tonarrdó, ola ugón Isrraelóm abün soso azid
pamkolpam koralórr. Da God ta ibü darrü kokean dólóng yónürr, wata darrü pam
ngi Neiman, Sirria bwóbdügab, oya dólóng yónürr.”
28 Blaman pamkolpam kwóbbazen müótüdü nidi koralórr, ibü blaman kari
ngürsila koke yazebórr ini bóktan nóma barrkrrurr.
29 Da i we bazebórr, oya olgabi amorrat-amorrat we idüdóp basirr kalkuma. I oya
idüdóp kókó podo zonodó, Nazarret basirr ne aelórrón yarilürr. Ibü ubi igósüm
yarilürr, oya olgabi ki simaikrre.
30 Da wa tübyalüngürr, ibü aoanana we sitülürr, ama tóba kwata wamórr.

Kolae Samupükü Pam
(Mak 1:21-28)

31 Yesu Nazarret pododógab we tübinürr ama Kaperrna-um wirri basirrdü, Galili
prrobins kugupidü. Sabad ngürrdü, wa pamkolpam Godónbóka we umul bain
yarilürr.
32 I gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp, zitülkus oya bóktan
balngomól arüngpükü kwarilürr.
33 Ene kwóbbazen müót kugupidü ola darrü pam asi yarilürr kolae samua noan
übdü ngyaben yarilürr. Kolae samua ene pam we zirratakórr wirri arüngi taegwarr
apónóm wagó,
34 “Ei, Yesu, Nazarret olom! Marü ubi laró tónggapónóma kibüka? Ia ma kibü
kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótókla. Ma Godón Gyabian Olomla!”
35 Yesu ene kolae samu agórr wagó, “Piküp bai! Ma ugó tubrra we pamdógab!” Ene
kolae samua ene pam we singalkalórr pamkolpamab obzek kwata. Da we tubrranórr
ene pamdógabi. Darrü azid koke ekyanórr.
36 Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da tibióbka we zwapólórr wagó, “Ini go
laró bóktana? Wa kolae samu dele tomkompükü akó arüng bóktan aliónda, da i
bausdako!”
37 Yesunkwata bóktana blaman minggüpanan basirr-basirr we büdólórr.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Metyu 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 Olgabi Yesu kwóbbazen müót we amgatórr, ama Saemonón müótüdü ban-
grinürr. Ugón Saemonón mónang wirri güb azid warilürr. Yesun yatop oya dólóng
ainüm.
39 Da Yesu oya minggüpanan anenórr da güb azid we agórr wagó, “Azid, ma oya
zumgat!” Wata we zumgatórr. Wa dümdüman we bupadórr, da ibü alo kla we
nganinóp.
40 Abüsa nóma mórralórr,‡ pamkolpama tibiób ia-ia abün azid gómdamal
tübarrmülürr Yesuka. Wa wata tangan nóma amel yarilürr ibü darrpan-darrpandó,
ibü blaman dólóng nyónónóp.

4:25 1 King 17:1 † **4:26** *Saedon wirri basirr* Isrrael kantrridü koke yarilürr. **4:26** 1 King 17:8-16 **4:27** 2 King 5:1-14 **4:32** Metyu 7:28-29 ‡ **4:40** *Abüsa nóma mórralórr*, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm.

41 Kolae samua ta abün pamkolpamdógab baus kwarilürr igó taegwarrkü wagó,
“Ma amkoman Godón Olomla!”
A Yesu ma ibü nagóp; ibü koke ok ninóp bóktanóm, zitülkus i umul koralórr wagó,
wa ene [Kerriso-e].

Yesu Umulbain Pokodó Ipadórr
(Mak 1:35-39)

42 Sisa nóma balgólórr, Yesu ene basirr amgatórr, da kolpam-koke bwóbdü wamórr.
Olgabi pamkolpama amkünüm we bainóp. Oya nóma esenóp, oya arrmatóm we
yangónónóp.
43 Da ibü we nilóp wagó, “Ka wata kubó wamo ngibürr pamkolpamdó ngibürr
basirrdü, Morroal Bóktan büdrratóm Godón Kingzan Balngomólankwata, zitülkus
God kürü ugósüm zirrkapónórr.”
44 Yesu we wamlórr basirr-basirr Zudia prrobins kugupidü, Godónkwata Morroal
Bóktan amgolkü abün Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü.

5

Yesu Ngaen-gógópan Umulbain Olmal Ngibaunürr
(Metyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 Darrpan ngürr Yesu Genesarret Malu* kabedó zamngólólórr. Da pamkolpama oya
myangrao apónóp Godón bóktan arrkrrum, tibiób zamngól pabo bóleankü.
2 Wa nis but nósenórr malu kabedó amrókrrón, wapi baib pama ne kla nümgütóp.
Ene pama tibiób net bagulnónóp.
3 Yesu darrü ene butüdü kasilürr, Saemonón ne kla yarilürr. Da Saemonón imtinürr
karianbóka but aodóbóna anenóm. Yesu mórranórr butüdü, da pamkolpam olgabi
umulbain yarilürr, garoardó nidi kwarilürr.
4 Yesun pamkolpam umulbaina nóma blakónórr, da Saemonón yalórr wagó, “But
yane kukurru bwóbdü net agóbóm naedó, wapi bumiógüm.”
5 Da Saemon Yesunbóka wagó, “Wirri pam, ki wapim dudu irrüb enan kuri baerrla.
Da taia, mazan namüla, ka kubó but amaiko aodó, net amanóm.”
6 I ene poko nóma tólaelóp, da abün wapi bumigóp; neta batürrüm kain kwarilürr.
7 Da módóga, darrü butüdü kamdal pamdó tang bóngapnóp, ibü tangbamtinüm
tótókóm. I nóma togobórr, nizan but nis nanop, kókó but nisa nae baitüm kain
namülnürri.
8 Saemon Pita ene tonarr nóma esenórr, wa tüp we simbalkalórr, wakósingüli
mórranórr Yesun obzek kwata. Wagó, “Usi wam kürükagab, Lod, zitülkus ka kolae
tonarr pamla!”
9 Wa inzan igósidi bóktanórr, zitülkus watóka akó i nisakü kwarilürr ene nis
butüdü, blamana gübarirr aengóp, i ne abün wapi bumigóp.
10 Saemonón wapi baib gódam nis Zeims akó Zon, Zebedin olom nis, ta gübarirr
aengrri. Yesu Saemonón yalórr wagó, “Ma gumgu! Ini tonarrdógab kókó ugórr, ma
sab pamkolpam bumiógolo.”
11 Ene kakóm, i blamana tibiób but sórenóp, blaman kla ola bimgütóp, da Yesuka
we zutalórr.

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Yesu darrü wirri basirrdü nóma yarilürr, da darrü pam ola asi yarilürr, büb
blaman soso azida gwarrarrón. Wa Yesun nóma esenórr, wa tóba we bumanikürr,

---

* **5:1** *Genesarret Malu*, oya darrü ngi Galili Malu. Oya nae naeana, kapórr kokea. **5:1** Metyu 13:1-2; Mak 3:9-10; 4:1 **5:5** Zon 21:3 **5:6** Zon 21:6

wakósingül nülkamülürr, singül ama tüp, da wa yatorr wagó, “Wirri Pam, marü ubi
ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü tóman arrgonóm Godón ilküpdü.”†
13 Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr
wagó, “Kürü ubia. Tómana ki barrgonóm!” Dümdüman, ene soso azida we amgatórr.
14 Da Yesu oya arüng bóktan ekyanórr wagó, “Ma darrü olom azazilgu! A ma
wam prristdü, moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Ma ⌊gyaur
kla⌋ kubó ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ idódke prrista ola urdü agasilüm marü tóman
barrgonóm Godón ilküpdü, Moses ne gida bóktan pokozan nókyenóp. Ene igósüm,
pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri
barrgone Godón ilküpdü.”
15 A Yesunkwata bóktana we wirribóka bayolórr ngaendógab. Ini zitülkusdü abün
pamkolpama serrngamlórr bóktan arrkrrum, wa ne poko umulbain yarilürr, akó
Yesu ibü dólóng bainüm tibiób azidüdügab.
16 A Yesu bobarr piküpan burrualórr kolpam-koke bwóbdü tórem.

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Darrpan ngürr, Yesu pamkolpam nóma umulbain yarilürr, abün ⌊Parrisi⌋ akó
Mosesón gida umulbain pama ola bobrralórr. I darrpan-darrpan basirrdügabi
togobórr Galili prrobins, Zudia prrobins, akó Zerrusalem wirri basirrdügabi. Da
Lodón arüng Yesuka asi yarilürr pamkolpam azidüdügab dólóng bainüm.
18 Da módóga, ngibürr pama togobórr Yesu ne müótüdü yarilürr. I darrü büb bidal
pam sidüdóp rraparrapadó. Ibü ubi ene müótüdü barrbünüm yarilürr Yesun obzek
kwata angrinüm.
19 Da i gaodó koke kwarilürr barrbünüm, zitülkus pamkolpamab ngoro ola yarilürr.
Módóga, i mórrkakakdó bamselórr ene pampükü, da tae apónóp. Da módóga,
ene mórrkakak tae apórrón kwata we tüp solkomólóp tóba rraparrapadó, tai
pamkolpamab aodó, Yesun obzek kwata.
20 Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa ene büb bidal pamdó bóktanórr
wagó, “Gódam, ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma!”
21 A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó,
“Ini pam ia nótóke, Godón pabo nótó apadóm kainda? Gaodó ia nótóke kolae tonarr
barrgonóm, a wata God tebean?”
22 Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da bóka nütünóp wagó, “E wa ini poko yabiób
moboküpdü iade gyagüpi tótókdakla?
23 Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm? Ia, ‘Marü
kolae tonarr barrgorrónako,’ ta ia, ‘Bupa, da ma agólóm bai’?
24 Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, kürüka, Pamkolpamab
Olom nótókla, balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm.” Da wa
ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr
ipa da ugó wam moba müót basirrdü!”‡
25 Dümdüman ene pama we bupadórr pamkolpamab obzek kwata. Wa tóba ut kla
ipadórr, wa ne klamdó ut yarilürr, da we wamórr tóba müót basirrdü Godón agürkü.

---

† **5:12** *tóman arrgonóm Godón ilküpdü*: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm. **5:14** Lebitikus 14:1-32 ‡ **5:24** Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm.

26 Ene pamkolpama wirri gübarirr aengóp akó i Godón we yagürnóp. I blaman
kari gum koke kwarilürr Godón ⌊arüng tonarrdógab⌋, da zwapólórr wagó, “Ki errkya
asen-koke tonarr kuri eserre!”

Yesu Libaen Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Metyu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Ene kakóm, Yesu ene müót amgatórr, da darrü ⌊taks mani dakabain pam⌋ esenórr
ngi Libae, tóba kari zaget müótüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka
tókya.” 28 Libae we bupadórr, blaman elklaza we bimgatórr, oyaka we akyanórr.
29 We kakóm, Libae wirri alongalo tólaelórr tóba müótüdü Yesunkü, da Yesu tóba
umulbain olmalpükü wamórr. Abün taks mani dakabain pam akó popa kolpamapükü
alongalo kwarilürr ene müótüdü.
30 Ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama murrkurr nókrrónóp Yesun
umulbain olmal. I bóktónóp wagó, “E taks mani dakabain pam akó kolae tonarr
kolpampükü iade alo akó anóndakla?”
31 A Yesu ma ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Azid-koke kolpam nidipko, i dokta
koke amkündako, wata azid nidipko.
32 Ka ini tüpdü igósüm koke tamórró igó, dümdüm ngyaben pamkolpam
ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka
byalüngüm kolae tonarrdógab.”

Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Metyu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ngibürr pamkolpama Yesun imtinóp wagó, “Zon ⌊Baptaes Bain⌋ paman umulbain
olmala bobarr alo bütókdako tórem. Akó Parrisiab umulbain olmala ta inzan. A
marü umulbain olmala ma metat iade alo akó anóndako?”
34 Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “E ia gaodómakla pamkolpam
zirrbótakóm alo bütóküm kol amióg tóredó, kol amióg pam§ ibüka nómade? Koke!
35 A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam ibükagabi nóma sipüdrre. Da ene
ngürrdü i sab alo ugón bütókrre.”
36 Yesu akó ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Darrü pama küsil
mórrkenyórr poko koke atürre ngaep mórrkenyórrdü arrgüpüm tae murrausüm.
Wa ne nóma tólaele, ene küsil mórrkenyórr sab atürre, akó ene küsil mórrkenyórr
pokoa sab kokean tórrmamóle ene ngaep mórrkenyórrdü.
37 Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó. Wa ne nóma
tólaele, ene küsil waena kubó ene ngaep bele amkene. Ene waena kubó bókóne akó
ene lar sopae belea sab kolae baine.
38 We gaodó, pamkolpama küsil waen ki bórrngómam küsil lar sopae beledó.*
39 Pamkolpama sab ubi koke bairre küsil waendó ngaep waen anón kakóm, zitülkus
i igó bóktandako wagó, ‘Ngaep waen kekama.’ ”†

6

Yesu ⌊Sabadan⌋ Loda
(Metyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

5:30 Luk 15:1-2 § **5:34** *kol amióg pam* wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. * **5:38** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggrratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggrratóm. † **5:39** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

1 Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu tóba umulbain olmalpükü ⌊wit⌋ apapana nóma
tótók yarilürr, oya umulbain olmala ngibürr wit küp we zulkulóp.* I tange balkomen
koralórr bul amanóm küp alom. 2 Ngibürr Parrisia ibüka we bóktónóp wagó, “E ene
zaget iade tónggapóndakla, gyabi ne klame Sabad ngürrandó?”

3 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “E ia koke kuri etóngarre Godón
Wibalómórrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam
kopopükü alom nóma yarilürr?
4 Wa Godón ⌊Palae Müótüdü⌋ bangrinürr, ene gyabi brred yazebórr, prrista Godón
obzek kwata ne kla urrbulürr, da we elorr. Ngibürr tóba pam nülinóp. A Mosesón
gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred alom; wata prristab dümdüme ene
brred alom!”
5 Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, “Ka Pamkolpamab Olomzanla, ka Sabadan
Lodla.”†

Tang Bidal Pam
(Metyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

6 Akó darrü Sabad ngürrdü wa darrü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋
bangrinürr, da umul bailürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi
airrün.
7 Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama kwat amkün kwarilürr Yesun kotóm
ain bóktan amanóm, da oya tai ilküpane we idódnóp wa, ia wa kubó Sabad ngürrdü
pam dólóng ine.‡
8 A Yesu ma umul yarilürr i ne poko gyagüpi ogoblórr, da wa ene tang bidal pamdó
we bóktanórr wagó, “Ugó bupa, da zamngól blamanab aodó.” Da wa bupadórr a we
zamngólórr.
9 Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü bamtindóla, mibü gidadógab ia taia
Sabad ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae tónggapónóm; ia arról zid ainüm,
ta ia arról kolae ainüm?”
10 Ibü ola ngabkanda, da ene pamdó we bóktanórr wagó, “Moba tang ugó adrrat.”
Wa inzan tónggapónórr, da oya tanga tóba gaodó alkomólórr.

11 Ene zitülkusdü i ngürsilüm bainóp, da tibiób agom we bainóp wagó, “Mi Yesuka
ia laró tónggapórre?”

Yesu 12 ⌊Apostol⌋ Ilianórr
(Metyu 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Ene tonarrdó, Yesu we wamórr pododó tórem. Irrüb we amanikürr Godka
tórede.
13 Irrbi, wa tóba umulbain olmal tóbaka we ngibaunürr, da 12 we ilianórr, wa
apostolóm nibiób ngibasilürr.
14 Ene 12 módógako: Saemon (noan ngyesilürr Pita§); oya narezoret Endrru; Zeims
akó Zon; Pilip akó Barrtolomyu;

---

* **6:1** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **6:1** Duterronomi 23:25 **6:3** 1 Samuel 21:1-6 **6:4** Lebitikus 24:9 **6:5** Daniel 7:13-14 † **6:5** *Sabadan Lod*, oya küp módóga: *Sabadan Wirri Pam.* Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü. ‡ **6:7** Pamkolpam dólóng bainüm Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitülkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü. § **6:14** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp.*

15 Metyu akó Tomas; Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, akó Saemon (akó
ngiliarrón Zilot*),
16 Zudas, Zeimsün olom nótó yarilürr, akó Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine
wirri ngi pamab tangdó.

Yesu Pamkolpam Umulbain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdügab (Metyu 4:23-25)

17 Olgabi Yesu tóba apostolpükü we tübinürr, da we zamngólórr buruburudü.
Ola oya abün umulbain olmal akó pamkolpamab ngoro kwarilürr, blaman Zudia
prrobinsdügabi, Zerrusalem wirri basirrdügabi, akó ene bwóbdügabi, Taerr akó
Saedon ne namülnürri, malu kabedó ne wirri basirr nis,
18 nidi togobórr oya bóktan arrkrrum akó dólóng bainüm tibiób azidüdügab. Akó
kolae samua nibiób kolae bailürr, da we dólóng ninóp.
19 Akó blaman pamkolpamab ubi wata oya amurrum yarilürr, zitülkus dólóngbain
arünga oyakagab tótók yarilürr, da wa ibü blaman dólóng we ninóp.

Bagürwóman Ngibtan Bóktan akó Kolae Ódód Bóktan (Metyu 5:1-12)

20 Da Yesu tóba umulbain olmaldó yazilürr, da we bóktanórr wagó,
“Bagürwóm yadipakla, elklaza-koke nidipakla,
zitülkus yabü God balngomólda Kingzan!
21 Bagürwóm yadipakla, errkya alom nidipakla,
zitülkus yabü bikóm sab byamrókórrón kwarile!
Bagürwóm yadipakla, errkya nidi yóndako,
zitülkus e sab ngüóng órnae kwarilo!
22 “Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü nóma alzizi amandako, yabü nóma
amaiksimaik nangónórre, kle-kle nóma nyalnórre, akó ngi nóma kolae nyónórre,
zitülkus e kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, amkoman angundakla!
23 E bagürwóm akó bórzyón kwarilünke ene ngürrdü, zitülkus yabü wirri darrem
kwitüm asise. Ene ka igósidi byaldóla, zitülkus ibü abalbobatala ene prropet inzan
bangón kwarilürr.
24 “A sab Godón ngürsila tame yabüka, e mórrel pam nidipakla:
yabü sab myamem babul yarile. E yabiób ngaen yazebarre!
25 Sab Godón ngürsila tame yabüka, errkya morroal nidi kómóp bapóndakla:
sab e alom kwarilo.
Sab Godón ngürsila tame yabüka, e nidi ngüóng órnaedakla:
sab e yón gyaur akó yón kwarilo.
26 “Sab Godón ngürsila tame yabüka, blaman pamkolpama yabü nóma agürdako,
zitülkus ibü abalbobatala obae prropet ta inzan bangón kwarilürr.

Yabü [Moboküpdü Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile (Metyu 5:38-48; 7:12)

27 “A ka yabü igó byaldóla, kürü nidi arrkrrudako, yabü moboküpdü ubi ta ibüka
asi ki kwarilün, yabü gómdamal-koke nidipko; morroal tónggapónamke, yabü nidi
alzizi amandako.

---

* **6:15** Ene *Zilot* ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma *Patrriot.* **6:22** 1 Pita 4:14 **6:23** 2 Krronikol 36:16; Apostolab Tórrmen 7:52

28 Bles ain bóktan nülinam, yabü amórr bóktan nidi alióndako; e tóre koralo
ibünkü, yabü kle-kle nidi bangóndako.
29 Da marü ne ngorrkob nótó nóma mómkóle tang o-e marü büódan ngitanóm, akó
dakla ngorrkob emtya amkalóm. Akó marü tumum mórrkenyórr† nótó nóma ipüde,
ma sod mórrkenyórr ta koke irrmüta.
30 Marü darrü klamóm nótó nóma mato-e, ma oya ekya, akó marü darrü kla nótó
nóma mürrkine, ma oya myamem koke yatoa alkomólóm.
31 Mazan ubila pamkolpama marü ne tonarr ngarkwatódó angón kwarile, ma ta
ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón namulo.
32 "Yabü ne moboküpdü ubi wata ibüka nóma kwarile, moboküpdü ubi nibióbe
yabükamóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus módóga, kolae tonarr
isab moboküpdü ubi ta ibükamako, moboküpdü ubi nibióbe ibükamóm!
33 E ne wata morroal nóma tómbapóndakla ibüka, yabüka morroal nidi
tómbapóndako, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus módóga, kolae tonarr
isa ta inzan kaindako!
34 Akó e ne mani nóma alióndakla tibióban, e nibióbka gedlóngóm baindakla
darrem akonóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Kolae tonarr isa kubó kolae
tonarr is mani nülirre, zitülkus i umulako wagó, i sab akó dudu sakorre!
35 A yabü moboküpdü ubi ibüka asi ki kwarilün, yabü gómdamal-koke nidipko,
morroal tónggapólamke ibüka. E ne mani alióndakla, darrem azebóm gyagüpi
tótókgu. Ini pokodógab yabü darrem sab wirri yarile. E sab Wirri Kwitüm Godón
olmal kwarilo, zitülkus wa morroal tonarra ibüka, oya eso bóktan kokean nidi
akyandako akó ibüka, kolaean is nidipko.
36 Yabü Abanzan gyaure pamkolpamdó, yabü gyaur ta sab inzan ki yarilün.

Kolpam Zaz Bain-gu
(Metyu 7:1-5)

37 "Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósidi yabü ta God sab koke zaz nirre.
Ngibürr kolpamdó bóktan-gu igó, 'E kolae tónggapónarre', igósidi yabüka God
sab koke bóktóne wagó, 'E kolae tónggapónarre'. Ngibürr kolpamab kolae tonarr
norrgonónóm, igósidi yabü kolae tonarr God ta sab norrgorre.
38 E ngibürr nüliólam, da God sab yabü nülirre. Ene amkoman: God sab yabü dudu
akó ngaru bapón-koke nülirre. Zitülkus módóga, ma ne atanin klame atanindóla,
ene klame marü sab ngibürra mütanirre."
39 Yesu akó ibü ta ini alap-alap bóktan nilóp wagó, "Ia ilküküp murrbausürrün
pama kamad kuri elngomóle? Ia i sab nizana koke aupi kugupidü?
40 Umulbain olom wirri kokea tóba umulbain pamdógabi, a blaman umulbain ne
nótó yazeble, sab wa tóba umulbain pamzan yarile.
41 "Ia ma moba zonaretan ilküpdü püip iade ngakandóla? A marü moba ilküpdü
ne nugup poko-e, ma wa koke iade asendóla?
42 Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bóktono wagó, 'Zware, ka kya marü
ilküpdü we püip urruanón,' a ma ma moba koke iade asendóla igó, marü moba
ilküpdü nugup poko asine? Ma taepurrane bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba
ilküpdü ne nugup poko ugó irrua, da ma sab igósidi tai eseno moba zonaretan ilküpdü
ne püipe arruanóm.

Nugup akó Tóba Küp
(Metyu 7:16-20; 12:33-35)

---

† **6:29** *tumum mórrkenyórr*: Pamkolpama ene tonarrdó tibiób kokrrap tumum mórrkenyórr basirrüm bamel koralórr utüm. **6:31** Metyu 7:12

43 “Morroal nugupa kubó kolae küp koke bapóne, ó kolae nugupa kubó morroal
küp koke bapóne.
44 Nizan nugup kubó tibiób küpdügab nómzyetórre. Pamkolpama kubó ⌊pig⌋ ngórr
tórez-tórez syepor zidüdügabi koke alkülórre akó i kubó ⌊grreip⌋ ngórr tórezpükü
nugup zidüdügab koke ilumórre.
45 Morroal oloma morroal elklaza ausda moboküpdügab, morroal ne klame. A
kolae oloma kolae elklaza ausda moboküpdügab, kolae ne klame. Zitülkus módóga,
darrü oloman taea we poko bóktanda, oya moboküpdü ne klame.

Müót Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan (Metyu 7:24-27)

46 “Ia e kürü iade ngiliandakla wagó, ‘⌊Lod⌋ Lod,’ a e ama koke tómbapóndakla ka
yabü ne poko byaldóla?
47 Ka yabü inzan nómtyenónómo, wa ia pama, wa ne kürü bóktan nóma arrkrruda
akó tórrmendó angrinda.
48 Wa inzan pama, tóba müót nótó elórr. Tüp ilüngürr kókó wa ingülküp
emrranórr. Da müót we alangórr. Naiz naea nóma tamórr, wirribóka selkalórr,
da koke inurr, zitülkus morroal aelórrón yarilürr ingülküpdü.
49 Akó kürü bóktan nótó arrkrruda, a koke nótó tórrmendó angrinda, inzan pama
tüpandó zitülkus-koke bwóbdü tóba müót nótó elórr. Ene tonarr naiza nóma
selkalórr, dümdüman we bülgatórr - karibóka-koke sip tóbayorr!”

7

Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman ⌊Leba Zaget Olom⌋ Dólóng Yónürr (Metyu 8:5-13)

1 Yesun pamkolpamdó bóktana nóma blakónórr, da we wamórr ama Kaperrna-um
wirri basirrdü.
2 Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pam,* oya leba zaget olom asi yarilürr, da
ene gazirr wirri pama oya karibóka-koke yagürlürr. Ene leba zaget olom kari azid
koke yarilürr, büdül kari poko.
3 Ene gazirr wirri pama Yesunbóka nóma arrkrrurr, wa ngibürr Zu pamkolpamab
⌊balngomól byarrmarr pam⌋ we zirrnapónóp oyaka, oya amtinüm tótókóm ene azid
olom dólóng ainüm.
4 I we ogobórr a Yesun moboküpi yatop wagó, “Ini pam ngarkwatódóma; marü
tangbamtin wata asi yarile,
5 zitülkus oya ⌊moboküpdü ubi⌋ Zu pamkolpamdó asine, akó mibü ⌊Zu isab
kwóbbazen müót⌋ aelóm mani küp ekyanórr.”
6 Da módóga, Yesu inkü we wamórr. Yesu ene gazirr pamab kopo ngakan wirri
paman müót minggüpanan nóma tamórr, ene gazirr wirri pama tóba gómdamal
zirrnapónóp Yesun azazilüm ini bóktanpükü wagó, “Lod, elklaza müp bain-gu
mobankü, zitülkus ka ngarkwatódó kokela, ma kürü müótüdü koke tübangrino.
7 We ngarkwatódó, ka gyagüpi koke tótókdóla wagó, ka ngarkwatódómla marüka
tótókóm. Ma wata tae opore bókta, da kürü leba zaget oloma kubó dólóng baine.
8 Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitülkus ka küób igó olomla,
ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi
zagetódako. Ka kubó darrü igó nóma ilo igó, ‘Wam!’ wa kubó wame. Akó darrü igó
nóma ilo igó, ‘Tam!’ wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom nóma ilo igó, ‘Ene kla
tólael!’ wa kubó tólaele. Enta inzana, azida marü bóktan kuri arrkrrue!”

---

* **7:2** *Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama* 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *centurion.*

9 Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr. Wa tübyalüngürr
a bóktanórr pamkolpamab ngorodó oya nidi mamoanónóp wagó, “Ka yabü igó
byaldóla, ka darrü inzan pam koke kuri seserró, kürü amkoman wirri arüngi nótó
angunda, Isrraelóm ta kokean!”†
10 Ene gazirr wirri pama nibiób zirrnapónóp oya müótüdü nóma bakonórr, oya
leba zaget olom ama kekam emrrónóp.

Yesu Kóblean Siman Olom Irsümülürr Büdüldügab

11 Aibwób babul ene kakóm, Yesu darrü wirri basirrdü we wamórr, ngi Nein. Oya
umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoroa wankü ogoblórr.
12 Yesu ene wirri basirran barrbün mamtae minggüpanan nóma tamórr, da
módóga, pamkolpama ama büdül olom sidódnóp ene basirrdügab, alüngüm.
Oya aip kóble warilürr, ó oya wata darrpanan siman olom yarilürr. Oya wirri
pamkolpamab ngoroa tolngomólóp.
13 Lod ene kol nóma osenórr, wa kari gyaur koke yarilürr oyaka. Wa bóktanórr
wagó, “Ma yón-gu.”
14 Olgabi wa ae wamórr a ene koben yamurrürr, da ne pama ódód kwarilürr,
bólenóp. Yesu bóktanórr wagó, “Omokur, ka marü ayaldóla, ugó bupa!”
15 Ene büdül omokura saogórr, da mórran-mórran bainürr, ola ikikda! Olgabi Yesu
oya aipan tangdó ingrinürr.
16 Blaman pamkolpama Godón gum kwarilürr, akó dakla Godón yagürnóp. I
zwapólórr wagó, “Darrü wirri prropeta mibüka kuri okaka tübine!” akó, “God kuri
tame tóba pamkolpam tangbamtinüm!”
17 Ini bóktana Yesunkwata we bayorr Zudia prrobins kugupidü akó minggüpanan
bwóbdüma.

Zon [Baptaes Bain] Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr (Metyu 11:2-19)

18 Zon Baptaes Bain Paman umulbain olmala Zonón izazilóp Yesu ne poko
tómbapólórr.‡ Da Zon wata tóba nis umulbain olom nis nginaunürr,
19 da we zirrnapónórr Lodka oya amtinüm wagó, “Ia ma módógla nótó ki tame,
prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?”
20 Ene umulbain olom nisa Yesuka tübzirri, da oyaka bóktarri wagó, “Zon baptaes
bain pama kibü wató zirrtapóne marü amtinüm, ‘Ia ma módógla, nótó ki tame,
prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?’ ”
21 I olazan namülnürri, ibü wapi Yesu azid pamkolpam dólóng bain yarilürr
akó kolae samua nibiób büb kugupidü ngyaben kwarilürr. Akó wa abün ilküküp
murrbausürrün pamkolpam dólóng nyónónóp ngabkanóm.
22 Da módóga, Yesu Zonón umulbain olom nis darrem bóktan we nókyanórr wagó,
“Ugó alkomólam, da Zonón izazilamke, e ne kla nóserre akó ne poko arrkrru-
i: ilküp murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya basendako, akó wapór bidal nidi
kwarilürr, errkya agóldako. Soso azid nidi balmilnóp, errkya dólóng airrünako.
Güblang murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya arrkrrudako. Büdül nidi kwarilürr,
akó arrólako. Akó elklaza-koke pamkolpama Godón Morroal Bóktan arrkrrudako.
23 Bagürwóm watóke, ninis gyagüpitótók babul noakame kürükwata!”

---

† **7:9** Isrrael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngiblian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdógab. ‡ **7:18** Zon ugón tümün müótüdü yarilürr (3:20). **7:22** Aesaya 35:5-6; 61:1

24 Zonón bóktan ódód pam nisa nóma bupadürri, Yesu ugón pamkolpamab ngorodó
bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, “E wa ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ laró asenóm
ogobnórró? Ia e twal asenóm ogobnórró, wóra ne kla angapda? Koke!§
25 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mórrkenyórr bamelórrón pam?
Koke! Wirri darrem mórrkenyórr nidi bameldako akó abün elklaza tumum nidi
ngyabendako, kingab wirrian müótüdü ngyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke.
26 Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia prropet? Ó, ene
amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman wirrian pam esenarre ngibürr
prropetódógab.
27 Zon we pama, ngaen Godón Wialómórrón Bóktana noanbóka apónda, God
⌊Kerrisodó⌋ ne poko bóktanórr wagó,
“ ‘Turrkrru! Ka sab bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.
Wa marü kwat sab wató ngagróte.’*
28 Ka yabü igó byaldóla, darrü pama koke kuri tómtómólórr yabü aodó wirrian
nótóke Zon Baptaes Bain Pamdógab. A kari ngi olom nótóke Godón Kingzan
Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab.”†
29 Blaman pamkolpam akó ta ⌊taks mani dakabain pama⌋, oya bóktan nidi
arrkrruóp, babinürr wa, Godón kwat dümdüma, zitülkus Zon ibü wató baptaes
ninóp.
30 A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Godón tónggapórrón bóktan
tibióbkü alzizi amanikóp, zitülkus i bangónóp Zon ibü koke ki baptaes nirre.
31 Yesu wagó, “Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü nütaninünümo? I ia iadako?
32 I kari olmalpókalzanako, pul basirrdü nidi mórrandako akó tibióbka
górrgandako wagó,
“ ‘Ki yabünkü marret tatarror apul kwarilnürrü, a e zil koke kwarilnürrü;
ki büdül yónamto wórr bato kwarilnürrü, a e yón gyaur koke kwarilnürrü.’‡
33 Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptaes Bain Pama nóma tamórr, wa
alo bütóklürr akó waen koke enólórr. We zitülkusdü e igó bóktandakla wagó, ‘Oya
bübdü kolae samua ngyabenda!’
34 A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tamórró, ka alo akó anón namülnürrü.
Akó we zitülkusdü, e kürübóka igó apóndakla wagó, ‘Ngakónam, wa barngin-
koke alo akó gorrgorr bain pama! Wa taks mani dakabain pam akó kolae tonarr
pamkolpamab gódame!’§
35 A blaman pamkolpama, Godón ⌊wirri gyagüpitótók⌋ nidi mamoandako, igó poko
okaka amzazildako, Godón wirri gyagüpitótók amkomana.”

Yesu Darrü Kolan Kolae Tonarr Barrgonórr

36 Darrü Parrisia Yesun ngyaunürr wankü alom tótókóm. Da módóga, Yesu we
wamórr ene Parrisian müótüdü, da müót kugupidü nólgópe banomólórr alom.
37 Da módóga, darrü kol warilürr ene wirri basirrdü, arrkrru-koke kolae tonarr
alngón kol. Wa umul bainürr wagó, Yesu ta ene Parrisian müótüdü aloda. Da wa
darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü.
38 Wa katókórr, Yesun kakota trramngólórr oya wapór minggüpanandó. Wazan
yón warilürr, oya yarrmurra ama Yesun wapór zipür nólóplórr. Olgabi oya wapór
nis tóba órrngóene norrgonórr, akó arük-arük nüprüklürr ó morroal ilang idi we

§ **7:24** Ini bóktanan küp módóga: *Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpitótók akó tae bamgün pam yarilürr.* * **7:27** Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata. **7:27** Malakae 3:1 † **7:28** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:7 ngakanke. **7:29** Metyu 21:32; Luk 3:12 ‡ **7:32** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:17 ngakanke. § **7:34** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:16-19 ngakanke. * **7:37** *wirri darrem ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *alabaster.* **7:37** Metyu 26:7; Mak 14:3; Zon 12:3

ekanórr nizan wapórdó. 39 Ene Parrisia, Yesun nótó bóka itanórr wankü alom, nóma
esenórr ini poko, da gyagüpi wamlórr wagó, “Ini pam ne amkoman Godón prropet
nóma ki yarile, wa umul ki yarile oya ia kola amurrdo, ó wa umul ki yarile igó, ini
kolae tonarr kolo.”†
40 Olgabi Yesu ene Parrisi pamdó bóktanórr wagó, “Saemon, kürü darrü pokoa
marü azazilüm.”
Da Saemon bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, kóbó bókta.”
41 Yesu bóktanórr wagó, “Darrü pam yarilürr, da nis pam nis mani nókyanórr igó
bókampükü, i solkwat darrem nóma ki salkomóli, i ene tumum ki emeli. Darrü ene
pama we ngarkwat ipadórr: 500 [silba] mani küp. Akó darrü pama ma 50 silba mani
küp ipadórr.
42 Ibü nizanab ngarkwatódó mani koke yarilürr oya darrem akyanóm, i oya ne kla
ki ekyeni. Da módóga, wa ibü nizan we nyalórr ene darrem kolaebóka ainüm, i oya
ne ngarkwat ki ekyeni. Ene nis pam nisdügab, ia noa moboküpdü ubi wirria ene
mani mórrel pamdó?”
43 Saemon bóktan igó yalkomólórr wagó, “Aprrapórr ia we pama, abün mani noan
iliónürr akó kolaebóka yónürr.”
Yesu bóktanórr wagó, “Ma dümdüm kuri ekyena!”
44 Olgabi Yesu ene koldó byalüngürra da bóktanórr Saemonka wagó, “Ma ini kol
kuri osena? Ka marü müótüdü nóma tama, ma kürü nae koke kókyena kólba wapór
bagulüm. A ini kola ma tóba yarrmurri kürü wapór nis zipür nólópe, akó zipür tóba
órrngóene norrgorre.
45 Ma kürü koke küprüka, ka nóma tama. A ini kola koke bólene kürü wapór nis
aprük, ka marü müótüdü nóma tübangrina.
46 Ma kürü singüldü oel koke ekóna, a wa ma kürü wapór nisdü morroal ilang idi
ekóne.
47 Da we ngarkwatódó ka marü igó ayaldóla, ini kolan moboküpdü ubi wirria
kürüka. Akó ini tonarra we poko okaka simzazile: wa ne abün kolae tonarr elngólórr,
ka kuri barrgona. A ka karianbóka noa kolae tonarr arrgona, oya moboküpdü ubi
wata karia.”
48 Olgabi Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Ka marü kolae tonarr kuri nor-
rgonónóma.”
49 Ene pamkolpama, wankü nidi ololórr, tibióbka ola zwapólórr wagó, “Ini pam ia
nótóke, kolae tonarr ta dele barrgonda?”
50 Da Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Marü moba amkoman banguna kuri zid
mine! Nató, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarilün.”

8

Kola Yesun Nidi Elngomólnóp

1 We kakóm, Yesu basirr-basirr wamlórr, wirri akó kari basirrdüma. Wa Morroal
Bóktan büdrrat yarilürr Godón Kingzan Balngomólankwata. Tóba 12 umulbain
olmal wankü koralórr,
2 akó ngibürr kol wa kolae samu nibióbkagab amanórr akó azidüdügab nibiób
dólóng ninóp. Darrü ene kol Merri warilürr, oya darrü ngi Magdalin.* Yesu
oyakagabi 7 kolae samu amanórr.

---

† **7:39** Dümdüm ngyaben Zu kolpama kolae tonarr kolpam koke ok bain kwarilürr ibü byamurrüm. We ngarkwatódó, ene Parrisia gyagüpi wamórr wagó, Yesu umul-kók yarilürr wa, ene kolae tonarr kolo.

* **8:2** *Magdalin*, oya küp módóga: *Magdala basirr olom.* **8:2** Metyu 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

3 Akó darrü Zoana warilürr, Kuzan kol. Kuza Errodón† zaget alngomól pam yarilürr.
Darrü Susana warilürr. Akó abün ngibürr kola zutalórr Yesuka. I tibiób büban manie
bórrangórr Yesun akó oya umulbain olmal tangbóleanóm.

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Wirri pamkolpamab ngoroa tamlórr abün wirri basirrdügab, ama Yesuka
tóbazelórr. Da Yesu ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,
5 "Darrü küp barit pama we wamórr ⌊wit⌋ küp tüpdü aman-aman aritüm‡ apapdó.
Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Pamkolpama wapóre ola
nyólnóp izan agóltagól kwarilürr, akó kwitüm póyaea ene küp idi ololórr.
6 Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Da i nóma dódórr bain kwarilürr,
ene zid odalan ngintinóp, zitülkus i ngarkwatódó nae koke azeb kwarilürr.
7 Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr
bain yarilürr wit zidpükü, da ene wit zid ola sarrpi ninóp.
8 A ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida dódórr bainóp ó küp we
bapónóp: 100 darrpan-darrpan küpdügab, ene küp barit pamazan iritürr."
Oya bóktana nóma blakónórr, wa pamkolpamdó wirri arüngi bóktanórr wagó,
"Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!"

Alap-alap Bóktanan Zitülkus
(Metyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Umulbain olmala Yesun imtinóp ene alap-alap bóktanan küp laró yarilürr.
10 Da wa ibüka bóktanórr wagó, "Godón Kingzan Balngomólankwata arrón
elklazabóka umul yabü aliórrünako, a ngibürrdü ka go enan alap-alap ikikdóla. Ene
igósüm, enana i azildako, i tai kokean asendako. Akó enana i arrkrrudako, i ma
bóktanan ⌊küp koke apadódako⌋.

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr
(Metyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Ene alap-alap bóktanan küp yóni: ene küpa Godón bóktanóm zamngólda.
12 Kwat kabedó ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda Godón bóktan nidi
arrkrrudako. Ene kakóm, ⌊debóla⌋ kubó tame, da ibü moboküpdügab ene bóktan
kubó yuse. Ene igósüm, i koke amkoman yangurre akó koke iade zid bairre.
13 Ingülküppükü tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda,
bagürwómpükü nidi arrkrrudako Godón bóktan. A Godón bóktana nugup
simkünzan ibü büb kugupidü koke barrbünda. I Godón bóktan tugupurr watóm
amkoman angundako. A apók tonarra nóma tótókdako, i bóleandako amkoman
bangun-gum.
14 Akó tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda
Godón bóktan nidi arrkrrudako. A enezan ngyabendako, tüpan elklaza ibü sarrpi
aindako: abün elklazam gyakolae, mórrelwóm, akó tüpan ubi elklaza tólbael. Ene
pokodógab i morroal küp koke bapóndako.
15 A morroal tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda, morroal akó
amkoman moboküpi nidipako. I Godón bóktan arrkrrudako, moboküpdü zürüki
arrbündako, da i küppükü igósidiako karrkukus bórrangde müp tonarrdó.

Kumngyindü Zyón Kla
(Mak 4:21-25)

---

† **8:3** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. ‡ **8:5** *aman-aman arit*: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr. **8:10** Aesaya 6:9-10

16 “Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa kübüli koke ngalo-e ó ut bwób lorodó
koke ingrine. A wa kumngyindü emngyele, da pamkolpama kubó zyón eserre, i
müótan kugupidü nóma barrbüne.
17 “Blaman barrón ne elklazako errkya, sab ma tübause panzedó. Blaman
ngablaorrón ne elklazako, sab umulürrün korale ó sab zyóndü togobe.
18 “Da e umul-umul koralo, e ia arrkrrudakla. Zitülkus módóga, noanko, sab akó
oya ene tumum ngibürr iline. Babul noanko, oya sab imtine, wa ia gyagüpi tótókda
oya kari-kari ne klame.”§

Yesun Aip akó Zoretal
(Metyu 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Olgabi Yesun aip akó zoretala togobórr oya asenóm. A ibü ma gaodó koke yarilürr
oya minggüpanandó tótókóm, zitülkus pamkolpamab ngoroa ngalop.
20 Da darrü oloma oya we izazilürr wagó, “Marü aip akó zoretal bórrangde
módógako kalkuma. Ibü ubi marü asenóma.”
21 Wa ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Kürü aip akó zoretal idipako, Godón
bóktan ne pamkolpama arrkrrudako akó tórrmendó nidi arrbündako.”

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Metyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Darrpan ngürr Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Mi malu dakla
dorro baurrdakla.” I butüdü bamselórr, da we bazebórr.
23 I nóma baurrlülürr nyórri, Yesun uta türümürr. Wirri wóra ugón tórrpenóp
ene maludü. Buta nae baitüm ugón bainürr, dakla ma busurralórr, da i wirri müpdü
koralórr.
24 Da módóga, umulbain olmala we ogobórr Yesuka, irsümülóp, da we bóktónóp
wagó, “Wirri Pam, Wirri Pam! Mi brariakla!”
Yesu bupadórr, da wór akó goblol nagóp wagó, “Piküp bainam!” Ene pokodó, wóra
bóleanórr akó goblola zao-zao bainóp. Malua we amkónórr.
25 Da Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “Yabü amkoman bangun ia nega?”
I kari gum koke kwarilürr, ó gübarirr aengóp. Da tibiób ola bamtinónóp wagó,
“Ini wa ia nótóke? Wa wór a goblol arüng bóktan akyanda, da i ta oya bóktan
arrkrrudako!”

Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Olgabi i nyórrpükü buti we ogobórr ama Gerrasa wirri basirr pamkolpamab
bwóbdü* babzilürr, malu dakla dorrodó Galili prrobinsdügab.
27 Yesu malu kabedó wapór nóma irtümülürr, oya darrü ene wirri basirrdügab
kolae samupükü pama we semrranórr. Ene pama mórrkenyórr bamel-koke
ngyabelórr abün watóm. Wa müótüdü koke ngyabelórr, a wa gapók balüng bwóbdü
ngyaben yarilürr.
28 Ene pama Yesun nóma esenórr, wa ilwóm yarilürr. Olgabi wa Yesun obzek kwata
simbalkalórr. Wa wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Marü ubi ia larógóma kürüka,
Yesu, Wirri Kwitüm Godón Olom? Ka marü arüngi atodóla, kürü wirri azid akyan-
gu!”
29 Ene pama ini poko igósidi bóktanórr, zitülkus Yesu ene kolae samu arüng bóktan
ngaen-gógópan ekyanórr ene pamdógabi burruanóm. Errkyadórrón-koke yarilürr
ene kolae samua ene pam amióg abün münüm. Pama nóma makrraonónóp, sein

---

8:16 Metyu 5:15; Luk 11:33 **8:17** Metyu 10:26; Luk 12:2 § **8:18** Aprrapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun bóktanan küp nidi apadódako, i sab wirribóka küp ipüdórre. **8:18** Metyu 25:29; Luk 19:26
* **8:26** *Gerrasa bwób* Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr.

sye-i wapór tang arümürrün nómade, wa ene klam kubó singgalgónóle, ó ene kolae samua kubó oya ⌊ngüin-koke bwóbdüma⌋ idüdle.
30 Yesu imtinürr ene pam wagó, “Marü ngi ia nótóke?”
Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ngi módóga, ‘Abün gazirr pam’.” Ene pama ini ngi ngilianórr, zitülkus oya bübdü abün kolae samua barrbünürr.
31 Ene kolae samua Yesun yatop ibü arüng bóktan koke ki nókyerre, ene ngaru bapón-koke kugupidü† barrbünüm.
32 Podo kabedó, wirri tang kyamül yabüla we ololórr. Ene kolae samua Yesun we yatop ene kyamülab bübdü barrbünüm. Da Yesu ok ninóp ibü barrbünüm.
33 Da módóga, ene kolae samua ene pam we amgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Ene kyamül yabüla buso-buso we tübabinürr buruburuana, mengrempükü ama maludü we bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülümpükü.
34 Ene kyamül ngabkan pama nóma esenóp ne klama tómbapónórr, i busuóp, da pamkolpam we umul-umulan ngintinóp, Gerrasa wirri basirrdü akó madmad kabedó.
35 Da pamkolpama ogobórr ngakanóm ene ne tonarra tólbaelórr. I Yesuka nóma togobórr, i ene pam esenóp kolae samua noan amgütóp. Wa Yesun wapór minggüpanandó mórran yarilürr, mórrkenyórr bamelórrón akó kakal gyagüpitótóke. Da pamkolpama gum ipüdóp.‡
36 Nidi nósenóp, kolpam nüzazilóp Yesu ene kolae samupükü pam ia dólóng yónürr.
37 Olgabi blaman Gerrasa bwób pamkolpama Yesun yatop ibü bimgatóm, zitülkus i kari gum ta koke kwarilürr. Da módóga, Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü kasilürr, da bupadlórrma alkomólóm.
38 Yesu ene kolae samu noakagabi amanórr, Yesun yatorr wankü tótókóm.
Yesu ma oya zirrapónórr, da oya yalórr wagó,
39 “Moba müót basirrdü alkomól. Pamkolpam nüzazilnümke God marüka ne kla tónggapóne.”
Da módóga, ene pama we wamórr, da büdrratlórr ene dudu wirri basirrdüma, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr.

Yesu Zaerrusün Óp Olom Dólóng Wyónürr, akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurrürr
(Metyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Yesu nóma alkomólórr malu dakla dorrodó, pamkolpamab ngoroa sisingül akyanóm tamórr, zitülkus i blamana oya akyanónóp alkomólóm.
41 Da módóga, darrü ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müót⌋ ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun wapór nis minggüpanandó simbal-kalórr, da Yesun arüngi yatorr oya müótüdü tótókóm,
42 zitülkus oya darrpanan óp olom, 12 pail ngarkwat, büdülüm kain warilürr.
Yesuzan tótók yarilürr Zaerrusün müótüdü, wirri pamkolpamab ngoroa ugón myangrao apónóp, ngón aman nabe.
43 Ene ngorodó darrü kol warilürr óe bókan azidpükü 12 pailüm.§ Darrü olom gaodó koke yarilürr oya dólóng ainüm.
44 Da módóga, wa Yesun agwatórr kakota, oya tumum mórrkenyórr zarr we yamurrürr. Büzyón babul, ene óe bókana we blakónórr.
45 Yesu nümtinóp wagó, “Ia kürü nótó kamurre?”

---

† **8:31** *Ngaru bapón-koke kugupi* kolae samuab tümün müóta. Mórrke-mórrke módóga: *abyss.* ‡ **8:35** I gum ipüdóp, zitülkus i küp bamkónóp wagó, Yesun wirri arüng asine. § **8:43** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini opor asine: wa tóba blaman mani amanórr doktadóma.

Blamana balpinóp. Olgabi Pita bóktanórr Yesuka wagó, “Wirri Pam, ini pamkolpamab ngoroa marü kuri kal-kal mangórre akó ma myangrao apórrón bwóbdümla.”
46 A Yesu bóktanórr wagó, “Kürü wata darrü oloma kamurre. Ka umulóla, zitülkus ka kólba bübdü küpüm baina kürükagab ngibürr arünga kuri bause.”
47 Ene kola tüób nóma küp bamkónórr wagó, Yesu kuri umul baine, oya büba otórrngónóm bainürr. Wa natókórr, simbalkalórr Yesun obzek kwata. Blaman pamkolpamab obzek kwata, Yesuka we pupo bainürr, wa oya ne zitülkusdü yamurrürr. Da wa oyaka adrratórr, wa ene tonarr pokodó ia dólóng bainürr.
48 Olgabi Yesu ene kol wyalórr wagó, “Kürü olom,* marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine. Natók, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarilün.”
49 Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, darrü pama Zaerruska ugón tamórr oya müótüdügab, da wa oya yalórr wagó, “Marü olom büdülato. Ma Umulbain Pam myamem müp akyan-gu.”
50 Yesu ini poko nóma arrkrrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó, “Ma gumgu, ma kürü wata amkoman kangu, da wa kubó igósidi dólóng baine.”
51 Yesu Zaerrusün müótüdü nóma abzilürr, wa abün is koke ok ninóp wankü barrbünüm müótüdü. Wata idi kwarilürr: Pita, Zon, Zeims, akó ene ngulmokuran aipab nis.
52 Blaman pamkolpam yón taegwarr akó yón gyaurdü kwarilürr. Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E yón piküp bainam, zitülkus wa büdül kokeo, a wa go uto.”
53 I ma oya ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman büdülano.
54 Wa ma oya tangdó omoanórr, da wirribóka karrzwosilürr wagó, “Olom, ugó bupa!”
55 Ene ngulmokuran arróla tóbaka tolkomólórr; büzyón-babul, wa zamngólórr! Olgabi Yesu aipab nis nyalórr alo kla akyanóm.
56 Ene ngulmokuran aipab nisa gübarirr aengrri. A Yesu ma ibü arüng bóktan nókyanórr wagó, “Darrü olom azazilgu, errkyadan ne tonarra tómbapóne.”

9

Yesu Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnapónóp
(Metyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Yesu tóba 12 umulbain olmal darrpan pokodó ngibaunürr. Wa ibü wirri arüng akó dümdüm nókyenóp blaman kolae samu amanóm akó azid alakónóm.
2 Olgabi wa ibü zirrnapónóp pamkolpamdó amgolóm Godón Kingzan Balngomólankwata akó azid pamkolpam dólóng bainüm.
3 Wa ngaen-gógópan bóktanórr ibüka wagó, “Yenkü darrü kla ódódgu ini agólde: tupuru, angasangap angón alóp, alo kla, mani, akó ngibürr mórrkenyórr.
4 E ne müótüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane.
5 Pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke nóma yazebrre darrü basirrdü, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. Ini tonarra sab igó poko umul nirre wagó, ibü ⌊kolaean darrema⌋ sab tame Godkagab.”
6 Da módóga, ene umulbain olmala we bazebórr basirr-basirr. I Morroal Bóktan büdrratkü ogoblórr, dakla azid pamkolpam dólóng bainkü, i ne bwób-bwóbdüma ogoblórr.

Errod Abün-abün Gyagüpitótók Yazebórr Yesunme
(Metyu 14:1-12; Mak 6:14-29)

---

* **8:48** Yesu ene kol *kürü olom*-bóka ngizulianórr, zitülkus oya ubi tóba gyaur amtyanóm yarilürr ene koldó, abzan. **9:5** Luk 10:10; Apostolab Tórrmen 13:51

7 Galili prrobins alngomól wirri pam Errod arrkrrurr, blaman ne elklaza tómbapón
kwarilürr. Wa abün-abün gyagüpitótók yazebórr, zitülkus ngibürr pamkolpama
igó bóktan kwarilürr wagó, “God Zonón [Baptaes Bain] Pam wa büdüldügab kuri
irsümüle.”
8 Ngibürr isa igó bóktan kwarilürr wagó, “Prropet Ilaeza akó okaka tübine.” Akó
ngibürra wagó, “Darrü prropeta, ngaen usian nótó ngyabelórr, nurrótókórra, da akó
kuri türsümüle arróldó.”
9 A Errod wagó, “Kürü gazirr pama Zonón singül nam itülóp wata kazan nilóp.
A ini wa dama nótóke, ka inzan poko noanbóka arrkrrudóla?” Da módóga, Errod
Yesun asenóm kain yarilürr.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Zon 6:1-14)

10 Yesun umulbain olmala nóma tóbakonórr, da Yesun izazilóp, i ne elklaza
tómbapónónóp. Olgabi wa ibü yazebórra, ae ogobórr kókó Betsaeda wirri basirr
minggüpanandó, i tibi ne ki korale.
11 A pamkolpamab ngoroa ma kari güblange barrkrrurr Yesu nebóna tótókóm kain
yarilürr, da zutalórr oya solkwat. Yesu ibü morroal yazebórr, da ibüka bóktanórr
Godón Kingzan Balngomólankwata, da wa ibü dólóng nyónónóp, dólóng bain nidi
amkün koralórr.
12 Abüsa nóma mórralórr, ene 12 umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka
bóktónóp wagó, “Ini pamkolpamab ngoro ugó zirrnapónónóm minggüpanan basir-
rdü akó madmad kabedó ne müótko, alo kla azebóm akó ut bwób byamkünüm,
zitülkus ini kolpam-koke bwóba.”
13 A Yesu ibü nilóp wagó, “E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam.”
I ma bóktónóp wagó, “Kibü wata 5 brredako akó nis wapiamli. Marü ia ubia, ki
ogobo ini abün pamkolpamabkü alo kla bumiógüm?”
14 (Ene pokodó blaman kókó 5,000 pam koralórr.)*
A Yesu ma tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Ibü mórran-mórran ninam
kopo-kopo, darrpan kopodó kóta 50 kolpam ngarkwat.”
15 Oya umulbain olmala tónggapónóp wazan nilóp, kókó ene pamkolpama
blamana bobrranórr.
16 Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr, da Godón eso ekyanórr. Wa
ene brred akó wapi syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp ene pamkolpam
gyabalómóm.
17 I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala bamirrün alo
poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp.

Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Metyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Darrpan ngürr, Yesu tebe nóma tóre ekolórr, oya umulbain olmal ta wankü asi
kwarilürr. Olgabi oya tórea nóma blakónórr, da nümtinóp wagó, “Pamkolpama ia
bóktandako, ka nótókla?”
19 Umulbain olmala bóktan yalkomólóp Yesuka wagó, “Ngibürr pamkolpama igó
bóktandako wagó, ma Zonla, Baptaes Bain Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó,
ma prropet Ilaezala. Ngibürra go wagó, ma darrü prropetla, ngaen usian nótó
ngyabelórr, nurrótókórra, da akó kuri türsümüle arróldó.”
20 Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla kürükwata, ka
nótókla?”

9:7 Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 **9:9** Mak 6:17-29 * **9:14** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp. **9:19** Metyu 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene ⌊Kerrisola⌋, God noan zirrsapónórr.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 16:20-28; Mak 8:30–9:1)

21 Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu igó, ka ene Kerriso módógla.”
22 Yesu akó bóktanórr wagó, “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, wata sab abün-abün azid aeng namulo. ⌊Balngomól byarrmarr pam⌋, ⌊wirri prrist⌋, akó Mosesón gida umulbain pama sab kürü wata alzizi kümaniknórre. Sab kürü büdülümpükü kómkólórre a aüd ngim ngürrdü God kürü sab kürsümüle arróldó.”
23 Olgabi Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa blaman ngürrzan tóba krros bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat tókyale.
24 Zitülkus módóga, nadü oloman ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba ⌊ngarkwat-koke arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine.
25 Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Babula!
26 Nadü oloma büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata, ka Pamkol-pamab Olom nótókla, sab ta büód aengo oyakwata, ka nóma tamlo kólba ⌊wirri kómal zyónpükü⌋, Ab akó gyabi anerru ne wirri kómal zyóna myangrao bapónda.
27 Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó God ini tüp Kingzan alngomól nóma bókyene.”

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Metyu 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Aprrapórr 8 ngürr kakóm Yesu ibü yazebórr, Pita, Zon, akó Zeims, da podo bangürlürr usakü, tórem.
29 Yesuzan tóre yarilürr, oya obzeka darrü tonarr bainürr. Oya mórrkenyórra ongang bapón yarilürr gabülplie.
30 Da módóga, pam nisa we okaka tübyórri, Moses a Ilaeza,† Yesukü ikikdi.
31 I ta wirri kómal zyónpükü okaka tübyórri. I igó poko ikik kwarilürr, Yesu sab nadü tonarre nurrótóke. Wa karipoko yarilürr Godón bóktan tórrmendó angrinüm Zerrusalem wirri basirrdü.
32 Pitan tóba gódam nispükü uta arüm yarilürr, a i tai nóma tübarsinürr, i esenóp Yesu ne wirri kómal zyóndü yarilürr akó i ta nósenóp ene pam nis wankü nidi zamngólnórri.
33 Moses a akó Ilaezazan bupadóm kain namülnürri, da Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Wirri Pam, mi morroal ainizanakla! Ki kya aüd twal müót balmerre, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.” (Pita koke emzyatórr tóba bóktanan küp tai laró yarilürr.)
34 Pita enezan bóktan yarilürr, da módóga, pülpül pokoa we tamórr, a ibü ngatolop. Ene umulbain olmal gum kwarilürr pülpül pokoa ibüzan ngablao yarilürr.
35 Pülpül pokodógab bóktan bómgóla sidórükürr wagó, “Ini kürü Kólbanan Olome. Oya kótó ipadórró. Oya bóktan amkoman ipadólamke!”
36 Ene bóktan bómgóla nóma blakónórr, umulbain olmala Yesun tóbanan esenóp. I koke bóktan kwarilürr inikwata, wata tibióbka ola yarilürr. I ene tonarrdó darrü olom kokean izazilóp, i ne elklaza nósenóp.

9:20 Zon 6:68-69 **9:23** Metyu 10:38 **9:24** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25 **9:28** 2 Pita 1:18 † **9:30** *Moses* akó *Ilaeza* ngaerrón prropet nis namülnürri. **9:35** Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22; 2 Pita 1:17

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Metyu 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Darrü ngürr Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma tübinürr pododógab,
wirri pamkolpamab ngoroa tóbazenórr oyaka.
38 Da módóga, darrü pama ene pamkolpamab ngorodógabi tórrgóganórr Yesuka
wagó, “Umulbain Pam, ka marü atodóla kólba siman olom ngakanóm, zitülkus kürü
wata darrpan olom módóga!
39 Kolae samua blaman tonarrdó nóma amiógda, ugósan kubó taegwarran ngitine.
Ene kolae samua kubó tórrngónan ngitine, da tüpdü singalkóle tae godeapükü. Ene
klama wirri ngarkwatóm koke amgatóda, dakla oya büb kulainda.
40 Ka marü umulbain olmal enan natonóma ini kolae samu amaiküm, a ibü gaodó
koke yaril.”
41 Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-koke akó kolae
tonarr lüól pamkolpamakla! Ia ka yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo yabü amkoman
bangun kokede?” Da wa ene pamdó bóktanórr wagó, “Moba olom ala sidó.”
42 Ene olommokura Yesun nóma ngorram ain yarilürr, kolae samua oya ugón
tórrngónan ngitanórr, da singalkalórr tüpdü. A Yesu ma ene kolae samu agórr ene
olommokur amgatóm. Ene olommokur we dólóng yónürr, da abdó we yalkomólórr.
43 Blaman pamkolpama gübarirr aengóp Godón wirri arüng nóma esenóp.

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Blaman pamkolpamazan gübarirr aeng kwarilürr Yesu ne blaman elklaza
tómbapónórr, da wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó,
44 “Tai tübarrkrru, amrükgu, ka yabü ne wirri bóktan büzazilüm kaindóla.
Darrüpa kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab pamkolpamab tangdó küngrine.”
45 A i ma Yesun bóktanan ⌊küp tai koke emzyetóp⌋. God ene bóktanan küp
ibükagab inikürr, igósüm i tai koke ipüdóp. Akó i tib gum kwarilürr Yesun amtinüm
oya bóktanan küpankwata.

Ia Wirrian Nótóke?
(Metyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 Da módóga, ene umulbain olmala tibiób ola murr bazebdako wagó, ia amkoman
wirrian nótóke.
47 Yesu wa ibü gyagüpitótók ngaen-gógópan bumiógürr, da darrü kari olom
ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tóba nólgóp kwata.
48 Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Inzan kari olom morroal
tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa, wa kürü morroal tonarre
apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, wa ta Godón morroal tonarre
apadóda, kürü nótó zirrkapónórr. Ini amkoman pokoa, zitülkus karian nótóke yabü
aodó, God wirrian oya angunda.”

Yesun Umulbain Olmalpükü Koke Nótó Bóka Bamgünda, Wa Ibükama
(Mak 9:38-40)

49 Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Wirri Pam, ki darrü pam eserre kolae samu
amande pamkolpamdógabi marü ngidü. Ki oya piküp ainüm kain kwarilürr, zitülkus
wa minkü kokea.”
50 A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus yabüka koke nótó bóka
bamgünda, wa igósidi yabüne.”

⌊Samarria⌋ Basirr Pamkolpama Bangónóp Yesun Apadóm

9:48 Metyu 10:40; Luk 10:16; Zon 13:20

51 Yesun kwitüdü kasil ngürrazan ngorram bain yarilürr, Yesun ama gyagüpbarr
yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tótókóm.
52 Da wa bóktan bamtül pam zirrnapónóp singül kwata. Ene pama we ogobórr
darrü basirrdü, Samarria prrobins kugupidü, elklaza tómbapónóm Yesunkü.
53 A pamkolpam ene basirrdü koke kwarilürr Yesun tóba umulbain olmalpükü
morroal tonarre apadóm, zitülkus i Zerrusalem ki bórrgrrótórre.‡
54 Zeims akó Zon igó nóma ngakarri wagó, Yesun ini pamkolpama morroal tonarre
koke ipüdóp, da bóka itarri wagó, "Lod, ia marü ubia, ki kubó Godón imtini ur
zirrapónóm kwitüdügab ibü almitüm?"
55 A Yesu ma tübyalüngürr, da ibü nagórr.
56 Olgabi ma i akó darrü basirrdü ogobórr.

Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamoanóm (Metyu 8:19-22)

57 I kwatódó iazan tótók kwarilürr, darrü pama Yesunbóka wagó, "Ka sab marüka
akyalo, enana ma nega wamlo."
58 Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, "Poksab§ tibiób ngyaben kugupi asiko akó
kwitüm póyaeab müótako. A Pamkolpamab Oloman ma darrü ut bwób babula, ka
kólba singül ne ingrino ngón ngagónóm."
59 Olgabi Yesu akó darrü pamdó bóktanórr wagó, "Kürüka tókya!" A ene pama
ma Yesuka igó bóktanórr wagó, "Lod, ma kürü ngaen-gógópan ok kyó basirrdü
alkomólóm kólba ab gapókdó angrinüm."
60 Yesu ma oya igó yalórr wagó, "Büdül nidipako tibiób büdül ki balüngnüm.*
A mató, ma wam a pamkolpamdó ayolónke ene morroal bóktan Godón Kingzan
Balngomólankwata."
61 Akó darrü pama bóktanórr Yesuka wagó, "Lod, ka sab marüka akyalo, a
ngaensingülan ka kya kólba müót kolpam yawal bókyanóm wamón."
62 Yesu ma oya igó yalórr wagó, "Darrü pama ne kesu angónde kakota nóma yazile,†
wa ngarkwatódó zaget pam kokea Godón Kingzan Balngomólankü."

10

Yesu 72 Umulbain Olmal Zirrnapónóp

1 We kakóm, Yesu ngibürr 72 pam ilianórr, akó tómbapón yarilürr ibü zir-
rbapónóm. I sab oya singül kwata ogobe ninis, blaman wirri basirr akó bwóbdüma
wa ne tótókóm bóktan tólbael yarilürr.
2 I solkwat ogobórr, a Yesu ngaen-gógópan ibüka bóktanórr wagó, "Abül ta kari
kokea, a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla abülüm.* We ngarkwatódó, e
Lodka tóre kwarilün, abül zitülkus olom nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam
zirrbapónóm alo kla abülüm.
3 Ogob! Ka yabü zirrbapóndóla ⌊sip⌋ kupozan wirri nurr ume† ngorodó.

---

‡ **9:53** Zu pamkolpama amkoman igó angun kwarilürr wa, Zerrusalem wata ene bwób yarilürr Godón ótókóm, a Samarria pamkolpama amkoman ama igó angun kwarilürr wa, Gerrizim Podo ene bwób yarilürr Godón ⌊ótókóm⌋.

9:54 2 King 1:9-16 § **9:58** *Poks* nurr umezan klama. Mórrke-mórrke módóga: *fox*. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20. * **9:60** Ini bóktanan küp módóga: *Samuan ngarkwatódó büdül nidipako ki balüngam büban ngarkwatódó nidi nurrbarinóp.* † **9:62** Ene tonarrdó, Zu pama nóma kesu angón kwarilürr, i dümdüm ogoble. Darrü pama ne kakota nóma yazile, wa gaodó koke yarilürr dümdüm tótókóm. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: *Darrü pama ne tóba kakota ngyabendó nóma yazile, wa ngarkwatódó kokea Godón zaget tómbapónóm.* * **10:2** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 9:37 ngakanke. **10:2** Metyu 9:37-38 † **10:3** *wirri nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolves.* **10:3** Metyu 10:16

4 Yenkü paos, angasangap angón alóp, akó ngibürr wapórdó bamel kla amarrugu.
Kwatódó bólean-gu pamkolpamdó ikiküm.
5 E darrü oloman müótüdü nóma barrbuno, ngaen-gógópan bóktónamke magó:
'Paud asi ki yarilün ini müótüdü!'
6 Paud olom ne ola nóma yarile, yabü paud oyaka yarile; koke ne nóma, ene pauda
yabüka tolkomóle.
7 Ene dadan müótüdü bamilke, akó alo a anón, i yabü ia klame ngabyón
kwarile. Zitülkus módóga, zaget paman dümdüm asine tóba darrem kla azebóm
ibükagab, nibiób tangbamtinda. Abün-abün müótüdüma ngyabenkü tótókgu
darrpan basirrdü.
8 E darrü wirri basirrdü nóma barrbülo, da pamkolpama yabü morroal tonarre
nóma yazebrre, ololónke i yabünkü ia alo tübarrmüle.
9 Dólóng nyólamke ola azid pamkolpam nidipako, akó nüzazilamke magó, 'Godón
Kingzan Balngomóla yabü minggüpanandó kuri tübine.'
10 A e darrü wirri basirrdü nóma barrbuno akó ene pamkolpama yabü morroal
tonarre koke nóma yazebrre, wirri kwatódó ogobke, da ini poko bóktónamke magó,
11 'Yabü basirran ne buruko kibü wapórdó ki ae barrgondakla yabü amtyanóm
yabü kolae asiko.‡ A e ma umul kwarilo ini poko: Godón Kingzan Balngomóla
minggüpanandó kuri tübine!'
12 Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa sab Sodom§ wirri basirr
pamkolpam kolaean darrem nókyerre. A wa ma ene basirr pamkolpam sab tai
wirrian kolaean darrem nókyerre.

Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr
(Metyu 11:20-24)

13 "Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr! Akó sab Godón
ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka Taerr akó Saedon wirri basirr
nisdü* ene ⌊arüng tonarr⌋ ne nóma ki tómbapóla, ka yabüka ne arüng tonarr
tómbapólórró, ene pamkolpama gyaur mórrkenyórr ngaen ki bamelórre akó urtók
buru ki olokól tibiób singüldü, Godka okaka azazinüm wagó, i tibiób kolae
tonarrdógabi kuri tübyalüngórre.
14 Godón Kot ngürrdü wa sab Taerr akó Saedon wirri basirr pamkolpam kolaean
darrem nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin akó Betsaeda, tai wirrian kolaean
darrem tókyerre.
15 Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpitótókdóla, God sab marü
kwitüdü mómngyele? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü, büdülab bwóbdü!"†
16 Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, "Yabü bóktan ne oloma
arrkrruda, enta igósa, wa kürü bóktan arrkrruda. Akó yabü nótó alzizi amanda,
enta igósa, wa kürü alzizi amanikda. Akó kürü nótó alzizi amanikda, enta igósa, wa
Godón alzizi amanikda, kürü nótó zirrkapónórr."
Yesun bóktan kakóm, wa ene 72 umulbain olmal we zirrnapónóp.

Ene 72 Umulbain Olmala Bagürwómi Tóbakonórr

17 Ngibürr tonarr kakóm, ene 72 umulbain olmala tóbakonórr Yesuka tibiób
agóltagóldógabi, da i kari bagürwóm koke kwarilürr. I bóktónóp oyaka wagó,

---

10:7 1 Korrint 9:14; 1 Timoti 5:18 ‡ **10:11** Ini bóktanan küp módóga: *yabü ⌊kolaean darrem⌋ sab asi yarile.* **10:11** Luk 9:5; Apostolab Tórrmen 13:51 § **10:12** *Sodom*: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 10:15 ngakanke. **10:12** Bwób Zitül 19:24-28; Metyu 10:15; 11:24 * **10:13** *Taerr akó Saedon* pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kók pamkolpam kwarilürr. **10:13** Aesaya 23:1-18; Izikiel 26:1–28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarraea 9:2-4 † **10:15** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades.* **10:15** Aesaya 14:13-15 **10:16** Metyu 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; Zon 13:20

“Lod, enana kolae samua ta kibü bóktan amorran kwarilürr, ki arüng bóktan nóma
nüliónónóp marü ngidü!”
18 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka satani eserró kwitümgab büsai aupdi,
wamaka aon warri zyóna büsai-büsai aupda pülpüldügabi.
19 Tübarrkrru! Ka yabü balngomól arüng ngaen nókyenarre büdül tarük gwar a
walipwalip bailüm akó satanian arüng ⌊ut-ut ainüm⌋. Darrü kla babula yabü azid
akyanóm.
20 E bagürwómdakla, zitülkus kolae samua ta yabü bóktan amorrandako. E ma
bagürwómgu ene zitülkusdü, a e barre we pokodó bagürwóm kwarilo, God yabü ngi
kwitüdü ngaen wibalómórr tóba pebadó.”

Yesu Tóba Ab Yagürürr
(Metyu 11:25-27; 13:16-17)

21 Ene tonarrdó, Godón Samua oya bübzan gwarran yarilürr bagürwómpükü, Yesu
Godka bóktanórr wagó, “Ka marü agürdóla, kürü Ab, tüp a pülpülan Lod, zitülkus
ma ini elklazab‡ amkoman küp iniknürrü ⌊wirri gyagüpitótók⌋ akó wirri susumüri
pamdógabi, da errkya ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina, marü kari olmalzan
nidi amkoman angundako. Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini kwata, zitülkus
marü wirri ubi inzanóm yarilürr.”
22 Yesu akó pamkolpamdó we bóktanórr wagó, “Blaman kla kürü Aba kuri
küliónürr. Darrü olom umul-kóka, Godón olom ia oloma. Wata Ab umul tebea. Akó
darrü olom umul-kóka Ab ia oloma. Wata oya Olom umul tebea, akó wa nibiób
aleanda tóba Ab okaka amzazilüm.”
23 Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó byalüngürr, da ibüka we bünyón bóktanórr
wagó, “Bagürwóm idipako, nidi basendako e ne elklaza basendakla!
24 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, abün prropet akó king ngaen ubi
kwarilürr asenóm, e errkya ne kla basendakla kürü tómbapónde, da i kokean esenóp.
Akó ibü ubi ta arrkrrum yarilürr, e ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

Morroal ⌊Samarria⌋ Paman Alap-alap Bóktan

25 Da módóga, darrü Zu pamkolpamab gida umulbain pama zamngólórr, da Yesun
apókóm darrü amtin bóktan poko imtinürr wagó, “Umulbain Pam, ka ia kaino
⌊ngarkwat-koke⌋ arról apadóm?”
26 A Yesu ma darrem oya igó imtinürr wagó, “Mosesón gidadó inikwata ia
wialómórróna? Ma ia amzyatdóla?”
27 Wa Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “ ‘Marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarilün
Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, dudu arüngi, akó dudu
gyagüpitótóke’, akó ‘Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome§ inzan
ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.’ ”
28 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma bóktan dümdüman salkomóla. Ini bóktan
mamoan namülünke, da ma sab ngarkwat-koke arróldó ngyabelo.”
29 A ene gida umulbain pama kwat amkün yarilürr tóba bagom. Da módóga, wa
akó Yesun imtinürr wagó, “Kürü minggüpanan olom ia nótóke?”
30 Yesu darrem bóktan yalkomólórr wagó, “Darrü ngürr darrü pama Zerrusalem
wirri basirrdügabi abilürr ama Zerriko wirri basirrdü wamlórr. Wazan wamlórr,
ngibürr gazirr-gazirr gómól pama ugón simigóp. I oya mórrkenyórr akó elklaza
blaman imtinóp, emkólóp kókó büdül kari poko. Tib ae ogobórr.

10:19 Wórr Peba 91:13 ‡ **10:21** *ini elklaza* we poko apónda, Yesu ne poko apón yarile singül kwata. **10:22** Zon 3:35; 10:15 § **10:27** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **10:27** Lebitikus 19:18; Duterronomi 6:5 **10:28** Lebitikus 18:5

31 Igó pokoa tómbapónórr, darrü prrista tamlórr ene dadan kwatana. Wa ene pam
nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla kabeana.
32 Dadan ngarkwatódó, Libae* zitül pama tamlórr dadan pokodó. Wa ene pam
nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla kabeana.
33 Ta asi, darrü Samarria pama† ene kwatanazan wamlórr, wa ene pokodó tamórr
ene pam ne yarilürr. Wa nóma esenórr, wa oyaka kari gyaur koke yarilürr.
34 Módóga, wa wamórr kókó oyaka, oel akó waen ekanórr oya gülüngdü akó
mórrkenyórr syórri twóp amelórr kókó tai. Da wa ene pam ipadórr, tóba ⌊donkidü⌋
igasilürr, da we idódürr manie ngyaben amil müótüdü, da we ngakan yarilürr
darrpan ngürrüm.
35 Darrü ngürr ene Samarria pama nis silba mani küp‡ nurruanórr, da ene manie
ngyaben amil müót ngakan pam ekyanórr. Wa bóktanórr oyaka wagó, ‘Gyaurka, ini
pam tai ngakalónke. Akó darrem ne barrkyanan nóma yarile ini tumum, ka marü
sab barre ugón kókyeno ka nóma tolkomolo.’ ”
36 Olgabi Yesu ene Mosesón gida umulbain pam imtinürr wagó, “Ma ia gyagüpi
tótókdóla? Ini aüd pamdógabi, morroal minggüpanan olom ia nótó yaril ene gazirr-
gazirr gómól pama amkarrón olomdó?”
37 Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Gyaur nótó ipadórr oyaka.”
Olgabi Yesu oya yalórr wagó, “Ma wam, da dadanzan kainke.”

Marrta akó Merri

38 Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerrusalemzan wamlórr, da kwat-kwat darrü
basirrdü tübzilürr. Ola darrü kol warilürr, ngi Marrta, da wa Yesun ngisaunürr tóba
müótüdü.
39 Marrtan zoret asi warilürr, ngi Merri, Lodón wapór minggüpanandó nótó
mórran warilürr oya umulbain bóktan arrkrrum.
40 A Marrta ma gyakolae warilürr, zitülkus oya abün zaget akó elklaza koralórr
tómbapónóm. Marrta natókórr a oyabóka wagó, “Lod, ia ini morroala marüka, kürü
zoreta kürü inzan amgatóm blaman ini zaget tómbapónóm kólbe püóran? Wyal kürü
tangamtinüm!”
41 Da Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Marrta, Marrta, ma kari gyakolae
kokela abün elklazabkwata.
42 A wata darrpan kla asine tónggapónóm. Merri wa ene dümdüm kla kuri ipüde,
da kubó koke ipüdórre oyakagab.”

11

Tóreankwata Umulbain Bóktan
(Metyu 6:9-13; 7:7-11)

1 Darrpan ngürr Yesu darrü pokodó tóre yarilürr. Oya tóre akoa nóma blakónórr,
da oya darrü umulbain oloma bóktanórr oyaka wagó, “Lod, ma kibü umul tinünüm
Godka tóre bako iada, wata Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Pam tóba umulbain olmalzan umul
ninóp.”
2 Olgabi Yesu bóktanórr ibüka wagó, “E Godka nóma tóre kwarilo, igó ekolamke
magó,
“ ‘Ba,
marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki ⌊ótók⌋ kwarilün.

---

* **10:32** *Libae* darrü zitül yarilürr Isrraelóm. Ene zitülan pam ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ zaget zitül kwarilürr. Ibü zaget we kla koralórr: Godón Gyabi Müótüdü zaget elklaza ngabkan akó ⌊altadó⌋ ne kla amsel koralórr. † **10:33** *Samarria pam*: Samarria pamkolpam Zu pamkolpamab gómdamal-koke kwarilürr, we ngarkwatódó i tibiób koke igósidi tangbamtin kwarilürr. ‡ **10:35** *silba mani küp*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarii*. Ene tonarr, darrpan zaget pama nis ngürr nóma zaget yarile, wa nis *denarii* nüpüde. **10:38** Zon 11:1

Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam.
3 Kibü darrpan-darrpan ngürrzan alo kla alión namülün.
4 Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,
zitülkus kibüka kolae tonarr nidi tómbapóndako, ki ta ibü kolae tonarr barrgondakla.
Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm.' "
5 Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "Darrüpa yabükagabi kubó aprrapórr wame kamadan müótüdü irrüb zokrrok, da kubó bóktóne wagó, 'Kürü gódam, gyaurka, kya kürü aüd brred mató külió, darrem ka sab marü mókyeno solkwat.
6 Zitülkus kürü darrü gódama aibwóbdügabi tübzile, da wa kankü aega, ó kürü ta bumat kla babula oya akyanóm.'
7 Olgabi ene müót kugupidü gódama kubó bóktan salkomóle wagó, 'Ma kürü müp akyan-gu! Mamtae murrausürrüna, ó ka ta kólba olmalpükü ut bwóbdümla. Ka bupadóm gaoandó kokela marü darrü kla akyanóm.'
8 Ka yabü igó byaldóla. Solodó, wa kubó bupude, ene pam alo kla ekyene oya ubi ngarkwatódó, a ene igó pokodógabi koke, igó zitülkus wa oya gódame, a zitülkus wa mengre tangbamtinüm batoda.
9 Da ka yabü igó byaldóla, yatolam Godón, da yabü sab nókyerre. Yamkülam, da e sab esenane. Mamtae alkólam, da God sab yabünkü tapakue.
10 Zitülkus módóga, nótó nóma yatole, sab ipüde. Nótó nóma yamküle, sab esene. Akó mamtae nótó nóma alkóle, God sab tapakue oyankü.
11 Ia yabü aodó igó ab asine, tóba oloma ne wapim nóma bato-e, ia wa kubó büdülngal ekyene?
12 Ó wa ne oya póyae urgupüm nóma yato-e, wa ia kubó oya walipwalip ekyene? Koke!
13 Enana e kolae tonarr pamkolpamakla, a e ma umulakla yabiób olmal morroal elklaza gail. Da amkoman, yabü kwitüm Aba sab igósidi tóba Samu nókyerre, oya nidi atodako!"

Yesu akó Be-elzebul
(Metyu 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Darrü tonarrdó, Yesu kolae samu amanikürr darrü pamdógabi, oya bóktan-gum nótó elealórr. Ene kolae samua ene bóktan-koke pam nóma amgatórr, ene pama bóktanóm bainürr. Pamkolpam ola nidi koralórr gübarirr aengóp.
15 A ngibürr pamkolpama ma Yesunkwata igó bóktanónóp wagó, "Be-elzebul,* kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm."
16 Ngibürr pamkolpama oya apókóm yangónónóp, da imtinónóp darrü kwitümgab [wirri tulmil] tónggapónóm igó poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia.
17 Yesu ibü gyagüpitótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, "Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine. Akó darrpan müótüdü pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre, i sab myamem dabyórrün koke kwarile.
18 Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nóma bürrgrrütórre, da oya balngomóla sab myamem koke zamngóle. Ka ini poko bóktandóla, zitülkus e igó bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüngi amandóla.
19 A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüngi nóma amandóla, da yabüka nidi atandako, i ma kolae samu noan arüngi amandako? Ini zitülkusdü i sab yabü igó

* **11:15** *Be-elzebul* satanian darrü ngia. **11:15** Metyu 9:34; 10:25 **11:16** Metyu 12:38; 16:1; Mak 8:11

zaz nirre wagó, e obaedakla e nóma bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün
arüngi amandóla.
20 A ka wa kolae samu Godón tang pyómi amandóla. Akó ini klama igó poko okaka
amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla yabüka kuri tame.
21 "Darrü arüng pam abün gazirr elklazapükü nómada akó tóba müót nóma
ngakanda, oya elklaza kubó zid kwarile.
22 A kubó ma darrü arüngan pama gazirrüm nóma sisingül akyene, akó oya nóma
⌊ut-ut ine⌋, olgabi ene wirri arüngan pama ene gazirr elklaza kubó imtine, wa ne
klamdó ngambangólda. Da kubó ene wirri arüngan pama arrgrrüte kamdalpükü
ene arüng paman elklaza.†
23 "Kankü koke nótóke, wa kürüka bóka bamgünda. Akó kankü pamkolpam koke
nótó dakasuda, wa arngenda.‡

Kolae Samua Nóma Alkomólda
(Metyu 12:43-45)

24 "Kolae samua nóma burruanda pamdógab, wa agóltagóldase nae-koke
bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke nóma asenda, wa
tóbaka bóktanda wagó, 'Ka ma alkomóldóla ka ne müót amgatórró.'
25 Wa nóma abzilda ene müótüdü, wa morroal pabzaurrün akó ngarkwatódó
asenda.
26 Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda. I blamana ene
müótüdü we barrbündako ola ngyabenóm. Da ene tonarrdó ene pam ugón ma tai
kolaean pokodóma ngaensingülan pokodógabi."

Amkoman Bagürwómdü Nidipko

27 Yesun ini pokozan bóktan yarilürr, darrü kola wirri pamkolpamab ngorodógab
ugón tórrgóganórr wagó, "Bagürwómdü we aipo marü nótó mulngumilürr akó
ngómdü nótó müngrinürr!"
28 A Yesu ma bóktan yalkomólórr wagó, "Taiwan bagürwóm idipako, Godón bóktan
nidi arrkrrudako akó tórrmendó nidi arrbündako!"

Pamkolpama Yesun Wirri Tulmilüm Yatop
(Metyu 12:38-42)

29 Pamkolpamab ngoroa oyakazan kwób tóbazelórr, Yesu bóktanórr wagó, "Ini
lüólan pamkolpam kolaeanako. Zitülkus módóga, i kürü wirri tulmilüm atodako.
A ibünkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile, wata prropet Zonakazan ne
wirri tulmila tómbapónórr.
30 Zonaka ne klama tómbapónórr, ene igó wirri tulmil yarilürr Ninebe wirri basirr
pamkolpama amzyatóm wagó, oya God zirrsapónórr. Da darrpan ngarkwatódó,
kürüka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ne klama tómbapóne, ene igó wirri tulmil
yarile ini lüólan pamkolpama amzyatóm wagó, kürü God zirrkapónórr.§
31 Ngaen, Syiba kwina* aibwóbdügabi katókórr king Solomonón ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ bóktan arrkrrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene kola sab igósidi Godón
obzek kwata zamngóle ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr wató

---

† **11:22** Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: arüng pam satanie, wirri arüngan pam ma Yesu-e. Yesu satani ngaen ut-ut yónürr, da oya arüng kolae samu amanóm satanidügab koke tótókda, a Godkagabi tótókda. ‡ **11:23** Yesu pamkolpam Godka amarrubóka ikikda. **11:23** Mak 9:40 § **11:30** Abün Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ene wirri tulmilan küp módóga: Zona aüd ngürrüm wapian dupidü ngyabelórr. Dadan ngarkwatódó Yesu ta sab gapókdó aüd ngürrüm yarile. Ngibürra gyagüpi tótókdako ene tulmilan küp módóga: Zona amgol yarilürr Ninebe pamkolpamdó. Dadan ngarkwatódó Yesu amgol yarilürr Zu pamkolpamdó. **11:30** Zona 3:4 * **11:31** *Syiba kwin* wa Syiba kantrri ngakan warilürr, errkya Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr. **11:31** 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12

pupainirre. Tübarrkrru, Solomonkagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia kürü wirri gyagüpitótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan Solomonón wirri gyagüpitótók bóktan amkoman yangunürr?
32 Ngaen, Zonan nóma arrkrruóp Godón bóktan amgolde, Ninebe basirr pamkolpama Godka tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógabi. Da Godón Kot Ngürrdü, i sab igósidi Godón obzek kwata bórrónge ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr idi pupainirre. Tübarrkrru, Zonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E Godka byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamzan?

Ilküp Büban Zyón Klama
(Metyu 5:15; 6:22-23)

33 "Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa koke inike ó wa alóp lorodó koke ingrine. A wa kumngyindü emngyele, da pamkolpama kubó zyón eserre, i müótan kugupidü nóma barrbüne.
34 Marü ilküp büban zyón klame. Marü ilküp ziz nómadamli, marü dudu büb ugón wirri zyóndüma; a i tümün nómadamli, marü büb wata blaman tümündüma.
35 Da ma tai ngaka, marüka ne zyóne wata amkoman zyón ki yarilün a tümün koke.
36 Da módóga, marü dudu büb ne zyóndü nóma yarile, ó darrü poko ne tümündü babul nómada, sab blaman zyóna gwarrarrón yarile, wamaka marü zyón klama warri mapóne."

Yesu Parrisi akó Mosesón Gida Umulbain Pamab Kolae Tonarr Pupo Ninóp
(Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40)

37 Yesu bóktan nóma elakónórr, darrü Parrisia oya we ngyaunürr wankü alom; da wa wamórr, müótüdü bangrinürr, da nólgópe banomólórr alom.
38 Ene Parrisia arrkürrürr wa nóma esenórr igó wa, Yesu ta tang koke bagule alom, Zu pamkolpamab bókam tumtum ngarkwatódó.
39 Da Lod oyaka we bóktanórr wagó, "E Parrisia kap a kübül wata tumum poko bagul umulakla, a kugupidü e kari kolae is kokeakla! Akó yabü ubi wata abün elklaza do bainüma!
40 E gonggo pamakla! Büb tumum sopae nótó tónggapónórr, wa auma büb kugupi ta ia wató koke tónggapónórr?
41 A kübül kugupidü ne klamko, e elklaza-koke pamkolpam nülinam, da módóga, blaman kla ⌊tóman-koke⌋ kwarile yabünkü Godón ilküpdü.

42 "E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e ⌊wantent⌋ yabiób didiburr alo misan ngitan klamdógabi† enan alióndakla Godón. A e pamkolpam dümdüm tonarre koke bangóndakla akó yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ Godka babula. A e ma pamkolpam dümdüm tonarre ki bangón kwarila akó yabü moboküpdü ubi Godka ki kwarile, ezan wantent alióndakla.

43 "E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, yabü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müótüdü. Akó yabü ta inzan wirri ubi pokoa, pamkolpama yabü morroal ngürr bóktan nüliónórre pul basirrdü.

11:32 Zona 3:5 **11:33** Metyu 5:15; Mak 4:21; Luk 8:16 † **11:42** *misan ngitan kla*: Yesu ini alo misan ngitan klambóka apón yarilürr: *mint* akó *rue* akó ngibürr elklaza. **11:42** Lebitikus 27:30

44 Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e wamaka gapókakla,
pamkolpama koke ne kla basendako. Akó i ene gapók kwitana agóltagóldako, umul
kókme igó, büdül muru aegako.”‡
45 Darrü Mosesón gida umulbain pama bóktan yalkomólórr wagó, “Umulbain Pam,
ma ini poko nóma bóktandóla, ma ta kibü samupükü akrrandóla!”
46 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E ne Mosesón gida umulbain
pamakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e pamkolpam abün
müp alióndakla abün gida tómbapónde ibü mamoanóm, i nabe amarrum ne kla
kaindako.§ A e ma yabiób tang pyóm kubó kokean ingrinane ene müp kwit ainüm.
47 Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e prropetab gapók
tómbapóndakla morroal obzeksyók bapónóm, prropet ngaen ne gapókdó urrbulürr
- yabü abalbobatala nibiób okrralórr büdülümpükü.
48 Da ini poko tómbapónde, e igó poko okaka azazindakla wagó, e ubi baindakla
yabü abalbobatala ne poko tómbapónóp: i prropet okrralórr, da e ibü gapók
tómbapóndakla!
49 Ini zitülkusdü God tóba wirri gyagüpitótóke igó bóktanórr wagó, ‘Ka sab ibüka
prropet akó ⌊apostol⌋ zirrnapónónómo; i ngibürr sab okrrale büdülümpükü akó
ngibürr sab wirri müp nüliónórre.’
50 Da ini lüólan pamkolpama sab müp idi ipüdórre prropetab óea ne tópkanónóp,
ngaen tüpan zitüldügab,
51 tai Eibolón óedógab, kókó Zekarraean óea ne tópkanórr, ⌊alta⌋ akó ⌊Gyabi Bwób⌋,
ibü aodó. Amkoman, ka yabü igó byaldóla, ini lüólan pamkolpama sab blaman müp
idi ipüdórre!
52 “E ne Mosesón gida umulbain pamakla, sab Godón ngürsila tame yabüka!
Zitülkus módóga, e kwat murrnausnarre Godónbóka umul bainüm. E yaib ene
kwat koke mamoan kwarilnürrü akó ene pamkolpam, ene kwat mamoanóm nidi
kain kwarilürr, e ibü nürrmatnarre!”*
53 Yesu ene poko nóma amgatórr, ene tonarrdógab Mosesón gida umulbain pam
akó Parrisia oyaka ngürsilpükü bóka bamgünüm bainóp akó oya abün elklazabkwata
amtinüm we bainóp.
54 I akyan kwarilürr oya amiógüm oya bóktandógabi.

12

Bóktan, Tórrmen Tulmil, ó Aumana Gyagüpitótók Wata Darrpan Pokodó Bórrmamólórrón Kwarile
(Metyu 10:26-27)

1 Ene dadan tonarr, abün taosan pamkolpama tóbazenórr. I auma tumum tibiób
byól kwarilürr, darrü kan poko babul yarilürr. Yesu ngaensingülan tóba umulbain
olmaldó bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün Parrisiab istabkwata: ibü bóktan
a tórrmen tulmil wa morroalako. A ibü aumana gyagüpitótók darrpan pokodó koke
bórrmamóldako.*

‡ **11:44** Gapókdóma büdül murua abündako. Mosesón gida-a igó bóktanórr wagó, Zu pamkolpama darrü kla koke ki yamurre, büdül muru ne klama amurr yarilürr (Bótang Peba 19:16). Ene klama ibü tómanpükü nirre Godón ilküpdü. I asen-koke gapók kwitana nóma ki agóltagól kwarilürr, i ene kla ki amurr kwarilürr umul-kókme. Dadan ngarkwatódó, Zu pamkolpama Parrisidügabi tikó apad kwarilürr, umul-kókme i kolae kwarilürr auma büb kugupidü. § **11:46** Ma müsirrga ain bóktan 11:52 ngakanke. **11:51** Bwób Zitül 4:8; 2 Krronikol 24:20-21 * **11:52** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónónóp. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm. * **12:1** Yesu ini Parrisian tonarr istbóka ngiblialórr, zitülkus ibü ini kolae tonarra gwarran yarilürr, istazan gwarranda dudu plaoadó.

2 Blaman ngablaorrón ne elklazako errkya, sab ma ngabratórrón kwarile, ó blaman
barrón ne elklazako, sab amarrón kwarile panzedó.
3 Da módóga, e ne poko zwapónórró tümündü, sab barrkrrue ngürr zyóndü. Akó e
müótan kugupidü bünyón ne poko zwapónórró, sab mórrkakakdógabi amgolnórre.†

Mi Wata Godón Gum Koralo, Pamdó Koke (Metyu 10:28-31)

4 "Kürü gómdamal, ka yabü igó byaldóla, e ibükagab gumgu, büb nidi amkaldako.
A ene solkwat, i gaodó kokeako darrü kla tónggapónóm.‡
5 A ka ma yabü nómtyenónómo e noa gum koralo. E oya gum koralo, büb amkal
kakóm, balngomól arüng noane yabü [metat bólmyan urdü] amanóm. Amkoman,
ka yabü igó byaldóla, e oya gum koralo!
6 "Ia pamkolpama kubó 5 kari póyaepókal§ nis kari mani küpi koke bumigrre? A
Godkagab darrpana koke bamrükda, a wa ma ibü blaman gyagüpi amanda.
7 Anda, yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako. God blaman kla umula
yabükwata. E gumgu, zitülkus e Godón ilküpdü wirrianakla abün kari
póyaepókaldógab!

Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata (Metyu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 "Ka yabü igó byaldóla, tóba pamkolpamab obzek kwata nótó nóma pupo baile igó,
'Ka Yesunla,' ka Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab oya dadanzan pupaino Godón
anerruab obzek kwata igó, 'Wa kürüne.'
9 A kürü nótó nóma kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab oya yalpino
Godón anerruab obzek kwata.
10 "Akó blamana ne kolae bóktan, kürü Pamkolpamab Olom nótókla, nidi
kókyerre, God sab ene kolae tonarr norrgorre. A kolae poko nótó bóktanda Godón
Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr koke arrgone.
11 "I sab yabü kotódó nóma imarrunórre [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü]
ó bwób singüldü pam ó wirri ngi pamab obzek kwata kürübókamde, gyakolaegu e
yabiób ia bódlóngane akó e ne poko bóktónane.
12 Zitülkus módóga, Godón Samua sab yabü umul nirre ene tonarrdó ne poko
bóktanóm."

Alap-alap Bóktan Gonggo Mórrel Pamankwata

13 Darrüpa pamkolpamab ngorodógab oyaka we bóktanórr wagó, "Umulbain Pam,
gyaurka, kürü naret yal, kibü aba büdüldü ne kla bimgatórr, ene elklaza arrgrratóm."
14 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Gódam, ene kürü nótó küngrine yabü
zaz ainüm akó yabü elklaza arrgrratóm?"
15 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, "E umul-umul kwarilün: abün elklaza do bain-
gu! Yabü arról ene abün elklazadó kokeako!"
16 Olgabi wa ibüka alap-alap bóktan we adrratórr wagó, "Mórrel paman tüpa zid
tulum bamgünan ngibtanórr.
17 Da wa tüób gyagüpi wamlórr wagó, 'Ka dama ia kaino? Kürü kan myamem
babula kólba abülan küp arrbünüm.'
18 Da tóbaka we bóktanórr wagó, 'Ka sab ini poko tónggapono. Ka sab kólba gyagu
müót nülgütnünümo, ama wirrian kla balmelo, da sab ma ka ola irrbuno ene [wit]
küp akó ngibürr elklaza.

---

† **12:3** *mórrkakakdógabi amgol*: Yesun ngyaben tonarrdó, Isrrael kantrridü, müótab taptap mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müót mórrkakakdógabi amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabedó.
‡ **12:4** Yesu paman samubóka apón yarilürr. § **12:6** *kari póyaepókal*, Mórrke-mórrke módóga: *sparrow*.
12:10 Metyu 12:32; Mak 3:29 **12:11** Mak 13:11; Luk 21:14-15

19 Sab ka kólbaka ugón bóktono kagó, “Kürü abün elklazako, sab abün pail
wat yazebe. Kürü zageta kuri blakóne; ka wata sab enan mórran, alo, anón akó
barnginwómdü namulo.” ’
20 God ma oya we yalórr wagó, ‘Gonggo-e! Errkya ini ne irrübe ka marü arról
apaddóla! Da kubó ma marü elklaza nótó yazebe, ma mobankü ne kla gyagu müót
bapórró?’
21 “Sab inzan pokoa tómbapóne oyaka, tüpan mórrel elklaza nótó kwób asuda
tóbankü, a ma mórrel pam kokea Godón ilküpdü.”

Gyakolae Bain-gu
(Metyu 6:25-34)

22 Da Yesu tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “Ini zitülkusdü ka yabü
igó byaldóla, e yabiób arrólankwata gyakolaegu igó, ‘Ia ka laró elo-o?’ Akó e yabiób
bübankwata gyakolaegu igó, ‘Ia ka laró mórrkenyórr bateno?’
23 Arról wirriana alo klamdógab, akó büb wirriana mórrkenyórrdügab.
24 Kokab ngabkónam: ibü arit akó abül babula. Ibü gyagu müót babulanako, a ibü
ma God ngabyónda. E ma kari kla kokeakla póyaedógab!
25 Darrü yabükagab gyakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma tóba ngyaben
arratóm darrpan abüs küpüm? Koke!
26 Zitülkus e gaodó kokeakla ini karian kla tónggapónóm, e wa dama ngibürr
elklazam iade gyakolaedakla?
27 E gyagüpi amónam, kubóla ia dódórr baindako. I kokean zagetódako, akó
tibiób mórrkenyórr ta koke barrgüpdako. A ka yabü igó byaldóla, king Solomon
abün arrbirrün elklaza pam enan yarilürr, a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul
kwarilürr ene pulzan.
28 God ene nurr twal inzan nóma püti bainda, errkya ne klamko, sab ama urdü
amarrón kwarile, da ia wama yabü koke püti nirre? Ó! Wa ta sab yabü morroal püti
nirre! E kari-karibóka amkoman bangun pamkolpamakla!
29 “A e wa yabiób gyagüpitótók blaman ola arrbün-gu, e sab ne kla ololo akó onolo.
Ini klamóm gyakolaegu!
30 Zitülkus módóga, ini blaman tüpan pamkolpam, Godónbóka umul-kók nidipko,
ene inzan gyakolaedako ini elklaza azebóm. A yabü Ab ma umula, e ne klamómakla.
31 A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Balngomóldó kwarile,
da wa sab ini ne elklazako enta igósidi yabü nülirre.

Kwitüm Ne Mórrelse
(Metyu 6:19-21)

32 “Kürü kari [sip] yabül: e gumgu, zitülkus yabü Ab wirri bagürwómdüma yabü
balngomólóm Kingzan.
33 Yabiób elklaza sel ninamke, ene mani ama elklaza-koke is nülinamke. Yabióbkü
paos tómbapónamke, sab koke ne klama praka bairre, ó kwitüm e sab mórrel
bapólamke, koke ne klama blakórre, sab gómól pama minggüpanan koke ne tame ó
pua koke ne kolae nirre.
34 Zitülkus módóga, marü mórrel nólamse, marü moboküp wa ta ola yarile.

Azil-azil [Leba Zaget] Pam

35 “E wata tómbapórrón kwarilo, akó yabü zyón kla babzelórrón kwarile,
36 wamaka leba zaget pama tibiób wirri pam akyandako kol amióg tóre alonga-
lodógab alkomólóm. Módóga, wa sab nóma tolkomóle, da mamtae sólkóle, i wata
sab büsai tapakurre oyankü.

12:27 1 King 10:4-7; 2 Krronikol 9:3-6 **12:35** Metyu 25:1-13 **12:36** Mak 13:34-36

37 Bagürwóm igó leba zaget kolpamako, oya umul-umul nidi akyan kwarile. Ka
yabü amkoman poko byaldóla: wa sab ta püti baine alo kla gailüm ibü, akó wa sab
ibü nólgópe banomólóm nirre alo tógaldó, akó wa tame ibü alo kla gailüm.
38 Sab bagürwóm kwarile ene leba zaget kolpam, nibiób wirri pama tómrrórre
tómbapórrón, ia ugón irrüb zokrrok yarile, da sab ia nadü tonarr yarile, ene wirri
pama nóma tolkomóle.
39 Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nóma ki yaril igó, gómól pama
nadü abüs küpdü tame, wa igósidi ki aerr yaril, ene gómól pama müót amken-gum.
40 E ta metat inzan wazilülün, zitülkus ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ene
ngürr tamo, e koke ne ngürr akyandakla."

Ngambangól Leba Zaget Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam (Metyu 24:45-51)

41 Pita Yesun we imtinürr wagó, "Lod, ma kibü umulüm ne alap-alap bóktan
adrrüta, ia kibübóka apónda, ó ta ia blaman pamkolpamabbóka?"
42 Lod oya we yalórr wagó, "Ngambangól akó [wirri gyagüpitótók] elklaza ngabkan
pam nótóke, oya wirri pama sab oya ingrine tóba leba zaget kolpam balngomólóm
akó ibü alo kla aliónüm dümdüm abüs küp ngarkwatódó.
43 Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri pama nóma
tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne.
44 Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba blaman elklaza
ngabkanóm ingrine.
45 A ene leba zaget pama aprrapórr tóbaka inzan yarile igó, 'Kürü wirri pama
irrbaindase alkomólóm.' Da wa leba zaget pam akó leba zaget kol, nibiób ngabkale,
akrranóm ugón baine, akó alo garrirr a anón gorrgorr baile.
46 Da módóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü tolkomóle, wa
oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa umul-kók ne abüs küpe. Oya
sab we amige, wirrianbóka emkóle,* da ngambangól-koke ispükü ingrine.
47 "Leba zaget oloma tóba wirri paman ubi umul nótóke, a ma koke tómbapónda
tóba wirri paman alkomól tonarrankü akó wirri paman ubi koke tómbapónda, sab
dom apóne müsamüsi abün münüm, tóba kolae tonarran darrem.
48 A umul-kók nótóke tóba wirri paman ubi ne klame, akó wa ne kolae elklaza
tómbapónda tóba wirri pama oya darrem neme akyanóm kainda, sab kari-karibóka
dom apóne. Wirri umul ne noan ekyene, oyakagab wirrian küpa ki tam. Akó
wirri zaget ne noan ekyene, umuldi wa morroal tónggapóne, wa wirrian zaget ki
tónggapóne.

Yesun Umulbaindügab Pamkolpama Sab Darrem-darrem Bóka Bamgünüm Bairre (Metyu 10:34-36)

49 "Ka tamórró ini tüpan pamkolpamdó ur ódódóm. Ene ura sab pamkolpam zaz
nirre akó nürrgrrütrre, da kürü wirri ubi igósa, ini ura kuri bopone!
50 A ka sab wirri azidüdü bangrino,† akó kürü karibóka-koke anuda, kókó ene
pokoa sab nóma blakóne!
51 Ia yabü gyagüpitótók igósa igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini tüpan
pamkolpamdó? Koke! Ka yabü igó byaldóla, sab pamkolpama tibiób darrem-darrem
bóka bamgün kwarile kürübókamde.

12:39 Metyu 24:43-44 * **12:46** *wirrianbóka emkóle*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *wirri pama sab oya syórr yangóne.* † **12:50** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Kürü sab [baptaes kirre], ...* Ene baptaes bainan küp módóga: *azid aengóm ó büdülüm.* **12:50** Mak 10:38

52 Ini tonarrdógab, darrpan müótüdügab 5 ngarkwat nidipko, sab darrem-darrem
bóka bamgün kwarile. Aüda sab nispükü darrem-darrem bóka bamgün kwarile, ó
nisa aüdpükü.
53 Aba sab tóba siman olompükü tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli. Aipa
sab tóba óp olompükü tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli. Kolalkota ta
kolalkotpükü sab tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli."

Ini Tonarr Amzyat
(Metyu 16:2-3)

54 Yesu pamkolpamab ngorodó akó we bóktanórr wagó, "E tümün pülpül nóma
esenane abüsa nóla bótaoda, e wata kubó büsai igó kwarilo wagó, 'Kubó ngupa
tame,' - da ene wata kubó tómbapóne.
55 Akó bao wóra nóma sibsue, e kubó igó bóktórre wagó, 'Kubó urur yarile,' - da
ene wata kubó tómbapóne.
56 E taepurrane bóktan pamkolpamakla! E umulakla bwób tonarr apón, a e ma
grianakla ini ngürran tonarr amzyat iada?

Saul Bain Marü Kotóm Nótó Ainüm Kainda
(Metyu 5:25-26)

57 "Ia yabü nabe iadea, yabióbkü morroal akó kolae bómzyatóm?
58 Darrü oloma nóma bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró akó marü
kotóm nóma ódódóm kainda, e kwat-kwat wirri arüngi bütaninamke saul bainüm.
E ne saul koke nóma baini, wa marü sab zazdó kena müdó. Marü ma sab zaza pug
umeab tangdó müngrine, marü tümün müótüdü angrinüm.
59 Ka marü igó ayaldóla: ma sab kokean tubrruno, kókóta ma sab moba dómdóm
kari mani küp ungrino burruanóm, zazan bóktan ngarkwatódó."

13

Kolae Tonarran Darrem Módóga: Büdül

1 Ngibürr pamkolpam ene tonarrdó Yesukü nidi kwarilürr oya izazilóp, ne pokoa
tómbapónórr ngibürr Galili pamkolpamdó. Rrom gabena Paelat oya gazirr pama ibü
ekrrónóp, Godka ⌊urdü amsel lar⌋ nidi bónganónóp.
2 Yesu bóktanórr wagó, "Igó gyagüpi tótókgu igó, i kari kolae koke tólbael
kwarilürr blaman Galili pamkolpamdógabi, zitülkus i ne ngarkwatódó nurrbarinürr.
3 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne Godka koke
nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi, e ta sab blamana nurrbarino!
4 Akó e ia gyagüpi amandakla ene 18 isa nidi nurrbarinürr, Siloam wirri kwitüm
müóta nibiób tawinóp? E igó gyagüpi tótókgu igó, i amkoman kolae tonarr tibi
olngolórr blaman pamkolpamdógabi, ene tonarrdó nidi ngyabenónóp Zerrusalem
wirri basirrdü.
5 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne Godka koke
nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi, e ta sab blamana nurrbarino!"

Alap-alap Bóktan Waon-koke ⌊Pig⌋ Nugupankwata

6 Olgabi Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó, "Darrpan pig nugupa
darrü paman ⌊grreip⌋ apapdó dódórr bailürr. Wa mengre angónsangón yangólórr
wa, 'Ia waonda?' a wata küp babulan kwarilürr. 7 Da wa bóktanórr ene grreip apap
ngakan pamdó wagó, 'Ka aüd pail kuri yazeba nugup ngórr byamkünüm ini pig
nugupdü, da wata babulanako. Da ugó itül! Wa metat ini tüp aroam ainda; grreipab
dódórr bain kwat ngalaoda.'

12:53 Maeka 7:6

8 A ene apap ngakan pama zid aipab yalórr wagó, ‘Watók, elkomól darrpan pailüm
ngyabenóm. Ka sab zitülana ilüngo, tumum tüp lalae akó ⌊sip⌋ lae eloko, nugupa
kómal dódórr bainüm.
9 Aprrapórr ene nugupa sab pail nóma küp bapóne, sab kari morroal koke yarile.
A koke nóma, ma sab itülke.’ ”

Yesu Darrü Dam Bairrün Kol Dólóng Wyónürr ⌊Sabad⌋ Ngürrdü

10 Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu pamkolpam umul bain yarilürr darrü ⌊Zu isab
kwóbbazen müót⌋ kugupidü.
11 Da ene pokodó darrü kol warilürr. Oya kolae samua dam wyónürr 18 pailüm.
Oya mórr kus karibóka-koke arrngürrürrün yarilürr ó wa gaodó koke warilürr
dümdüm bókyanóm.
12 Yesu oya nóma osenórr, pamkolpamab obzek kwata ngizaunürr, da we wyalórr
wagó, “Kol, ka marü errkyadan aurdü amanikdóla moba azidüdügab!”
13 Olgabi Yesu ene koldó tóba tang nis nómngyelórr. Aibwób babul, wa dümdüm
we zamngólórr, akó Godón agür warilürr.
14 ⌊Zu isab kwóbbazen müót⌋ ngakan pam ngürsil yarilürr, zitülkus Yesu Sabad
ngürrdü dólóng wyónürr ene kol. Da wa we bóktanórr pamkolpamdó wagó,
“Pamkolpamab 6 ngürrako zaget tómbapónóm. Da e darrü we popa ngürrdü togobke
dólóng bainüm, a Sabad ngürrdü koke!”
15 Da Lod bóktan yalkomólórr ene wirri pamdó wagó, “E taepurrane bóktan
pamkolpamakla! E ta Sabad ngürrdü yabiób ⌊kau⌋ a ⌊donki⌋ sye bagodakla akó
balngomóldakla pulkaka nae anónóm!
16 Da ene pokodó darrü kolae ta babula ini kol aurdü amaniküm Sabad ngürrdü.
Wa Eibrra-amón bobato, ó satania oya ini azide 18 pailüm orrgotanórr!”
17 Yesu ini poko nóma bóktanórr, oyaka nidi bóka bamgünónóp, kari büód koke
ipüdóp. A barre pamkolpam bagürwóm kwarilürr, wa ne wirri morroal poko
tómbapón yarilürr.

Karian Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:31-32; Mak 4:30-32)

18 Olgabi Yesu nümtinóp wagó, “Godón Kingzan Balngomól ia iada? Ka ia larópükü
atanino?
19 Ene Balngomól inzana, wamaka ne karian* küpa, darrü pama tóba apapdó ne
kla idódürr akó tüpdü irtümülürr. Wa dódórr bain yarilürr kókó wirri nugupüm
bainürr, ó kwitüm póyaea tibiób müót oya tizdü balmelóp.”

Istan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:33)

20 Yesu akó nümtinóp wagó, “Ia ka Godón Kingzan Balngomól larópükü atanino?
21 Ene inzana, wamaka istako†, kola ne kla yazebe, da abün plaoapükü‡ we
alkomene. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola zaget yarile, tai kókó blaman plaoa
por baine.”§

Suran Mamtae
(Metyu 7:13-14, 21-23)

22 Yesu basirr-basirr igó wamlórr pamkolpam umul bainkü ama Zerrusalembóna.

13:14 Bazeb Tonarr 20:9-10; Duterronomi 5:13-14 * **13:19** *karian*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama. † **13:21** *ist* plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: *yeast.* ‡ **13:21** *abün plaoa* ngarkwat aprrapórr nis baek namülnürri. § **13:21** Ini alap-alap bóktanan küp módóga: *Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróne, ista plaoazan wirri ainda.*

23 Da darrü oloma oya imtinürr wagó, “Lod, ia wata sab aüdan pamkolpama zid bairre?”

Da Yesu bóktanórr ibüka wagó,

24 “E wirri arüng ipadlamke Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm suran mamtaeana, zitülkus ka yabü igó byaldóla, abün pamkolpama sab enan bütanin kwarile oya Balngomóldó barrbünüm, a ibü ma sab gaoandó koke yarile.

25 Müót pama nóma bupude ó mamtae nóma murrause, e sab pulkakakdógab mamtae enan alkal kwarilo arüngi batokü wagó, ‘Wirri pam, gyaurka, kya mamtae tapaku kibünkü!’ A ene müót pama sab yabü igó nilórre wagó, ‘Ka yabübóka umul-kókla, ó e nubógabiakla.’

26 E sab igó bóktan kwarilo wagó, ‘Mi darrpan pokodó alongalo kwarilnürrü, ó ma kibü umulbain namülnürrü kibióban kwasirrga kwatódó.’

27 A wa ma sab yabü darrem igó nilórre wagó, ‘Ka yabübóka umul-kókla, ó e nubógabiakla. Kürükagabi ugó ogob, e güblang-koke kolaean tonarr tómbapón pamkolpamakla!’

28 E sab ola yón akó zirrgüp bótak kwarilo, e nóma nósenane Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob, akó blaman prropet Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü; a God sab yabü koke ok nirre barrbünüm.

29 Abün Zu pamkolpam-koke nidipko, sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: solomamtae, bolmüót, dorrmet, akó malubarrdógab. I sab nólgópe banomólórre tibiób mórran pokodó ene garrirrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü.

30 Tübarrkrru! Ngibürr solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile, ó ngibürr singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile.”*

Yesu akó Errod†

31 Ene tonarrdó, ngibürr Parrisia tübabzilürr, da Yesun ilóp wagó, “Ma ini poko amgat a dólóng bwóbdü wam, zitülkus king Errodón ubi marü amkalóma.”

32 Yesu ma ibü igó nilóp wagó, “E bako a ene poks‡ ilamke magó, ka errkya da sab pamkolpamdógab kolae samu amandóla akó dólóng baindóla azidüdügab. Aüd ngim ne ngürr yarile, ka sab kólba ene zaget ugón elakono.§

33 Laróga nóma tómbapóne, ka wata wamlo kubó, sab, akó idit, zitülkus gaodó kokea prropet büdülümpükü amkalóm Zerrusalem pulkakak.”

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamdó (Metyu 23:37-39)

34 “O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet büdülümpükü akrrandóla, akó God tóba ne bóktan amarru pam zirrbapónda, ibü ta ma ingülküpi akrrandóla. Ia nigó münüm kürü wirri ubi yarilürr marü pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip karrakarra póyaea tóba kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke namülnürrü, ka ene poko koke ki tólaela!

13:27 Wórr Peba 6:8 **13:28** Metyu 22:13; 25:30 **13:28** Metyu 8:11-12 * **13:30** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 20:16 ngakanke. **13:30** Metyu 19:30; 20:16; Mak 10:31 † **13:30** *Errod* Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. ‡ **13:32** *poks* nurr umezan klama. Wa ilklióbülión gyagüpitótók lara. Mórrke-mórrke módóga: *fox*. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20. § **13:32** *errkya, sab, aüd ngim ne ngürr yarile*: Ini alap-alap bóktana. *Errkya akó sab*, oya küp módóga: *karianbóka*. *Aüd ngim ne ngürr yarile*, oya küp módóga: *kari pokoa.*

35 Turrkrru, marü müót* sab yuógan amgatórrón yarile. Ka marü igó ayaldóla, ma
sab myamem kürü kokean kóseno, kókó ma sab igó bóktono wagó, ‘Wa bles airrüna,
Lodón ngidü nótó tótókda.’ ”†

14

Yesu Azid Pam Dólóng Yónürr

1 Darrpan ⌊Sabad⌋ ngürrdü, Yesu Parrisiab singüldü paman müótüdü wamórr
alom. Yesun ilküpane idódnóp wa enezan agóltagól yarilürr.
2 Da módóga, Yesun obzek kwata darrü pam yarilürr. Oya wapór tang blaman
aditürrün kwarilürr.
3 Da Yesu Parrisi a Mosesón gida umulbain pam we nümtinóp wagó, “Mibü
gidadógab ia taia dólóng ainüm Sabad ngürrdü, ta ia koke?”
4 A ene wirri pam wata piküp kwarilürr, tae kórkór aman babul. Da Yesu ene pam
amiógürr, da we dólóng yónürr. Da oya we zirrapónórr.
5 Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Yabü darrüpan siman oloma ó ⌊kaua⌋ badu
kugupidü nóma anggóbóle Sabad ngürrdü, ia ma ene badudügab koke irruno?
Amkoman, ma ma kubó büsai-büsai arruanóm wamo.”
6 Ibü ene pokodó bóktan alkomólóm gaodó koke yarilürr.

Moba Ngi Tüp Alkomól akó Popa Gailankwata

7 Yesu ola igó poko nóma esenórr wagó, ene pamkolpama morroal mórran pokozan
azebdako, ibüka alap-alap igó bóktanórr wagó,
8 “Darrü pama marü kol amióg tóredó nóma ngimaune, morroal mórran pokodó
mórran-mórran bain-gu. Zitülkus módóga, darrü wirrian ngi pam asi kena yarilün
marükagab, wa noanpükü ngyaune.
9 Inzan nóma yarile, marü nótó ngimaune, wa tame da bóktóne wagó, ‘Ini pam
mobanóm mórran poko ekya.’ Ma kubó büód ipudo ó kakota kolae-kolae mórran
poko ipudo.
10 A marü ne nóma ngimaurre tóre bwóbdü, kolae-kolae mórran poko ipadke.
Da marü nótó ngimaune nóma tame, wa kubó marüka igó bóktóne wagó, ‘Gódam,
morroal mórran pokodó anen!’ Ini pokoa nóma tólbaele, da marü kubó magürnórre,
ene ngibürr nibiób ngibaunürr ibü obzek kwata.
11 Ka yabü ini bóktan byaldóla, zitülkus nadü oloma tóba ngi kwit ainda, God oya
ngi sab tüp solkomóle. Akó nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab
kwit ine.”
12 Da Yesun nótó ngyaunürr alom, oyaka we bóktanórr wagó, “Ma pamkolpam
alongalo bwóbdü nóma ngibaundóla, ibü ngibaun-gu: moba gómdamal, moba
zonaretal, moba zitül pamkolpam, ó moba minggüpanan mórrel pamkolpam. Ma
ne inzan pamkolpam nóma ngibauno, i sab ta marü darrem inzan ngamkórre, akó
inzan ngarkwatódó ma moba darrem kla kuri ipüda.
13 A ma alongalo nóma tónggapono, ma sab inzan pamkolpam ngibaunke:
elklaza-koke pamkolpam, kolae büb pamkolpam, wapór bidal pamkolpam, akó ilküp
murrbausürrün pamkolpam.
14 Ma bagürwómdü namulo, zitülkus inzan pamkolpam gaodó kokeako marüka
darrem akonóm, a God ma darrem wató akonda. God sab darrem marü ugón
mókyene, wa sab ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpam nóma irsine büdüldügab.”

---

* **13:35** *müót* wa aprrapórr Zerrusalem pamkolpambóka apónda. † **13:35** Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrine donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile. **13:35** Wórr Peba 118:26; Zerremaea 22:5 **14:5** Metyu 12:11 **14:8** Ikik Bókrran Bóktan 25:6-7 **14:11** Metyu 23:12; Luk 18:14

Wirri Alongalo Tórean Alap-alap Bóktan (Metyu 22:1-10)

15 Ene Yesukü nidi alo kwarilürr, darrüpa oya nóma arrkrrurr, we bóktanórr wagó, “Bagürwóm watóke, garrirrwómdü sab nótó elo-e Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü!”
16 Da Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Darrü pama wirri alongalo tóre tónggapónórr, da abün pamkolpam we ngibaunürr ene tóredó.
17 Ene tóre ngürrdü, wa tóba ⌊leba zaget⌋ pam we zirrapónórr, nibiób ngibaunürr, ibü umul-umulan ngibtanóm wagó, ‘Yao! Blaman elklaza tómbapórrónako!’
18 A blamana bangónóp tibiób darrpan-darrpan zitülkuspükü. Ngaen-gógópan pama igó bóktanórr wagó, ‘Ka errkyadan tüp poko amiga, da ka wata wamo ngakanóm. Da gyaurka, ka ini zitülkusdü koke tamo tóre bwóbdü.’
19 Akó darrüpa igó bóktanórr wagó, ‘Ka errkyadan 10 zaget kau bumiga, da ka ma ibü zagetóde ngabkanóm tótókdóla. Da gyaurka, ka ini zitülkusdü koke tamo tóre bwóbdü.’
20 Akó darrüpa ma igó bóktanórr wagó, ‘Ka wata kol errkyadan zumiga, da ka wa gaodó kokela tótókóm.’
21 “Ene leba zaget pama nóma tolkomólórr tóba wirri pamdó, da blaman poko we pupaininóp. Müót pama nóma arrkrrurr, kari ngürsila koke simiógürr, da tóba leba zaget pam we yalórr wagó, ‘Büsai, ama blaman ini wirri basirran kwat ildüma wam; da simarruke elklaza-koke pamkolpam, kolae büb pamkolpam, ilküp murrbausürrün pamkolpam, akó wapór bidal pamkolpam.’
22 Ene leba zaget pama wamórr akó wa nóma tolkomólórr, wa bóktanórr wagó, ‘Wirri pam, ma ne poko kila, ka kuri tónggapóna. A kan ma kari kokea.’
23 Da wirri pama tóba leba zaget pam we yalórr wagó, ‘Ugó wam kókó wirri basirr kalkuma ne wirri akó kari kwat kabedó; pamkolpam ola nilnümke kürü müót kugupidü barrbünüm. Ene igósüm, kürü müót barümürrün yarile.
24 Da ka yabü umul-umulan ngibtandóla, ka ngaen-gógópan enan nibiób ngibauna, i sab kürü alo kla mis koke ipüdórre!’ ”

Yesun Amkoman Zaget Pamóm Bain

25 Darrpan ngürr, abün pamkolpama Yesukü nóma ogoblórr, da wa tübyalüngürr ibüka, da ini poko bóktanórr wagó,
26 “Darrüpa kürüka nóma tame, akó oya ubi kürü umulbain olomóm bainüma, wa kubó ibü wata alzizi amóne, tóba ab akó aip, tóba olmalkol, zonaretal akó bólbótal, akó enana tóbanan arról.
27 Ubi-koke nótóke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat akyanóm,* wa igósidi gaodó kokea kürü umulbain olomóm bainüm.
28 “Yabü darrüpan ubi ne nóma yarile wirri kwitüm müót aelóm, wa kubó mórran-mórran baine, ta asi mani ngarkwat yazebe ene blaman elklaza bumiógüm müót aelóm. Da módóga, wa kubó tóba mani atangóm ugósüm baine, da wa kubó olgab umul baine igó, gaodóma müót aelóm.
29 Wa ne zitül nóma alanine a alakónóm ma gaodó kokea, sab nidi eserre, i sab oya ngüóng angyalnórre igó bóktanpükü wagó,
30 ‘Ini pam ngakónam; wirri müótan zitül enan alaninürr, a alakónóm ma gaodó kokea.’
31 “Aprrapórr darrü kinga tóba gazirr pam kwób asuda gazirrüm tótókóm darrü kingan 20,000 gazirr pampükü. Ia wa kubó ngaen-gógópan koke mórran-mórran

---

14:26 Metyu 10:37 * **14:27** *krros bügasil* wa igóbóka apónda igó, ma koke bangono azid aengóm akó nurrótókóm Yesun mamoandógabi. **14:27** Metyu 10:38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23

baine gyagüpitótók azebóm wa ia gaodóma gazirrüm, oya ne wata 10,000 gazirr pam nóma kwarile?
32 Wa ne gaodó koke nóma yarile, kubó pam kopo zirrapóne singül kwata darrü kingdü, wa barrkyan kan nómada, igó pokom wagó, 'Mi ma ia kaini paud ódódóm?'
33 Dadan ngarkwatódó, yabükagab darrüpa ubi-koke nótóke tóba blaman elklaza alókóm, wa gaodó kokea kürü umulbain olomóm bainüm.

Mis-koke Soltzan
(Metyu 5:13; Mak 9:50)

34 "Solt† wa morroala, a solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem misan koke ngitino.
35 Oya ugón küp babula apapdó akó biza tumum amanóm alo kla zida dódórr bainüm, zitülkus oya arüng babula. Ugón wata kolaea, da amaik klama. Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!"

15

Bamrükürrün [Sipan] Alap-alap Bóktan
(Metyu 18:12-14)

1 Darrpan ngürr blaman [taks mani dakabain pam] akó ngibürr kolae tonarr isa kwób tóbazelórr Yesun arrkrrum.
2 Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó murrkurr kwarilürr wagó, "Ini pama kolae tonarr is gómdamal bangunda akó usakü alongalodako."
3 Da Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,
4 "Yabü darrüpa ne 100 sip nóma kwarile, ó igó darrpana kuri bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó ene 99 sip ola bimgüte panze pokodó, ó wa tüób kubó ae wame ene bamrükürrün sip amkünüm, kókó kubó wa esene.
5 Wa kubó nóma esene, wa kubó bagür-bagür bügasile tóba tupodó,
6 da we salkomóle müót basirrdü. Olgabi wa kubó tóba gómdamal akó oya minggüpanandó nidi ngyabendako darrpan pokodó ngibaune, ó wa kubó ibü nilórre wagó, 'Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba ene sip kuri esena, ne klama bamrüke!'
7 Ka yabü igó byaldóla, dadanzan God akó tóba anerru sab wirrian bagürwómdü kwarile ene darrpan kolae tonarr olomankü, Godka nótó byalüngda tóba kolae tonarrdógabi, ene 99 [dümdüm tonarr] pamkolpamdógab, Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógab.*

Bamrükürrün Mani Küp

8 "Darrü kolan ne 10 [silba] mani küp nóma kwarile, ó igó darrpana nóma bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó zyón kla setóne, ó müót dudu arrbite, akó wa blaman bwóbdüma kubó tai yamküle, kókó wa kubó esene.
9 Olgabi wa tóba kamdal kol akó oya minggüpanandó nidi ngyabendako kubó ngibaune oya müótüdü tótókóm, da wa kubó ibü nilórre wagó, 'Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba ene mani küp kuri esena, ne klama bamrüke!'
10 Ka yabü igó byaldóla, dadanzan Godón anerru wirrian bagürwómdü kwarile darrpan kolae tonarr olomankü, Godka nótó byalüngda tóba kolae tonarrdógabi."

Bamrükürrün Siman Olom

11 Yesu akó pokodó ipadórr wagó, "Darrü paman nis siman olom nis namülnürri.

---

† **14:34** *solt*: Yesu Godón pamkolpam soltpükü nütaninóp. Solta alo kla misan ngitanda akó tangamtinda alo kla abün-gum. Yesun amkoman angun pamkolpam soltzan ki kwarilün tibiób ngyabendó. **15:1** Luk 5:29-30

* **15:7** *Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógab*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *nidi gyagüpi tótókdako igó, ibü kolae tonarr babula, igósidi ibü zitülkus babula Godka byalüngüm.*

12 Da solo kupo oloma tóba ab yalórr wagó, ‘Ba, moba elklaza ugó arrgrrat, ó kürü
ngi ne poko-e, ma kürü kólba ugó kókya.’† Da módóga, oya aba we arrgrratórr, ó
nókyanórr, zoretan tóba, naretan tóba.
13 Aibwób babul ene kakóm, zoreta tóba blaman elklaza we dakasurr darrpan
pokodó, da we bupadórr ama darrü aibwób kantrridü. Wa olazan yarilürr, tóba
mani kókó popa elklazadó kolae ninóp.
14 Ngibürr tonarr kakóm igó poko yarilürr, wa tóba mani blaman amanórr, da ene
kantrri ama ugón wirri kua simiógürr. Da wa alo kla byamkünüm we bainürr.
15 Da módóga, wa zaget we bókyanórr darrü ene kantrri pamankü. Ene pama oya
kyamül ngabkan bwóbdü zirrapónórr kyamül ngabyónóm.
16 Ene küsil paman ubi yarilürr kyamülabnóm alo klame kómóp bapónóm, da
darrü oloma ta kokean ekyanórr kari lalae.
17 Wa tóba morroal gyagüpitótókdó nóma tamórr, da bóktanórr tóbaka wagó,
‘Kürü aban blaman zaget pamab alo pokoa bamindako. A ka ma inamüla, kómópan
aengde.
18 Ka errkyadan bupudo, ó kólba abdó alkomolo. Da ka sab kólba ab ilo kagó, “Ba,
ka kolaean tonarr tónggapórró Godka akó marüka.
19 Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü myamem moba olombóka ngilian-gu.
A gyaurka, ma kürü moba zaget pamómzan kyó.”
20 Da módóga, ene oloma bupadórr, we alkomólórr tóba abdó.

“Wa barrkyanan kan nóma yarilürr, oya aba ugón esenórr. Wa kari gyaur koke
yarilürr tóba olomdó, da busorr oya amiógüm. Wa we amiógürr, da iprükürr.
21 Olgabi oloma abbóka wagó, ‘Ba, ka kolaean tonarr tónggapórró Godka akó
marüka. Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü myamem moba olombóka
ngilian-gu.’
22 A oya aba ma tóba zaget isdü bóktanórr wagó, ‘Büsai! Ene morroal kokrrapan
mórrkenyórr sidüdam atenóm! Oya tang pyómdü rring akyenam akó wapór kla
amelam!
23 Ene pyórr aupürrün ⌊kau⌋ kupo sidüdam, emkólam, a yungam! Mi errkya wirri
garrirr tónggapóndakla!
24 Zitülkus módóga, kürü ini olom büdül yarilürr, akó errkya ama arróla. Wa
bamrükürr; errkya ka oya kuri esena!’ Da módóga, ene garrirrwóm we bókyenóp.

25 “Naret ugón ngaon bwóbdü yarilürr ene tonarrdó. Wa nóma alkomól yarilürr,
ó müót nóma ngorram syólürr, wa arrkrrurr pamkolpamab zilwóm.
26 Da módóga, wa darrü zaget pam ngyaunürr, da imtinürr wagó, ‘Ia aini laró
pokoa tómbapónda?’
27 Ene zaget pama bóktan yalkomólórr wagó, ‘Marü zoreta kuri tolkomóle. We
ngarkwatódó, marü aba ene pyórr aupürrün kau kupo kuri emkóle, zitülkus oya
oloma tóbaka kuri tolkomóle, azid-koke akó darrü kolae koke.’

28 “A naret kari ngürsil ta koke yarilürr, da wa müótüdü bangrinüm bangónórr.
Da módóga, aba we tubrranórr da tamórr kókó wa ne yarilürr, da arüngi imtinürr
bangrinüm.
29 A nareta ma tóba abdó bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Sazil! Ini blaman
paildüzan ka ⌊leba zaget olomzan⌋ namülnürrü marünkü, akó ka marü bóktan
aibóka kokean amarró. A ini pokodó, ma kürü ta ⌊gout⌋ kupo koke kókyarró kólba
gómdamalpükü alongalo tónggapónóm.

† **15:12** Aban elklaza bobarr ugón bórrgrrat kwarilürr, wa nóma nurrótóke. Da ene solo kupo oloma ini poko nóma bóktanórr, wa tóba ab kle-kle yangónórr.

30 A ma ene pyórr aupürrün kau kupo emkóla ene darrpan olom, ma moba
olombóka noan ngiliandóla, basirrdü nótó tübzile, enana wa marü mani popa
kwatódó agól koldó kolae ninóp!’
31 Oya aba bóktanórr oyaka wagó, ‘Kürü olom, ma blaman tonarrdó aegla kankü.
Akó blaman kürü ne elklazako, marünko.
32 Ini wirri tonarra, da mi igósidi garrirr akó bagürwóm kwarilo, zitülkus marü
zoret büdül yarilürr, akó errkya ama arróla. Wa bamrükürr; errkya ka oya kuri
esena.’ ”

16

Ilklióbülión Elklaza Ngabkan Pam

1 Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini poko adrratórr wagó, “Darrpan mórrel pam
asi yarilürr. Oya elklaza ngabkan pam ta asi yarilürr. Darrü ngürr darrü oloma ene
mórrel pamdó wamórr da pupainürr wagó, ‘Marü elklaza ngabkan pama elklaza
kle-kle ngabkandase akó mani popa arngenda.’
2 Módóga, mórrel pama oya we ngyaunürr da imtinürr wagó, ‘Ini ia laróga, ka
marükwata ne poko arrkrrudóla? Kürü kóbó kókya moba peba, kürü asenóm mania
nigósa tamlórr ó nigósa burrualórr, zitülkus ma we ngarkwatódó kokela kürü elklaza
ngabkanóm!’
3 Da ene elklaza ngabkan pama tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Ia ka ia kaino? Kürü
wirri pama kürü zagetódógab alakóndae. Kürü go arüng gaodó kokea tüp amkalóm
kólba ngyabenóm. Ka kari büód ta kokela batom.
4 Taia, ka umulóla ka kubó laró tónggapono, igósüm sab pamkolpama kürü
morroal tonarre küpüdórre tibiób müótüdü, ka kólba zaget nóma imruko.’
5 “Módóga, wa tóba gyagüpitótók tórrmendó ingrinürr. Wa ene pam, tóba
wirri paman dedi nibióbka kwarilürr, we ngibaunürr. Wa ngaen-gógópan pam we
imtinürr wagó, ‘Marü ia nigó ngarkwat dedia, wirri pam akyanóm?’
6 Ngaen-gógópan pama we bóktanórr wagó, ‘Ka sab 100 ⌊olib⌋ oel drram* ngarkwat
ekyeno.’ Ene elklaza ngabkan pama we yalórr wagó, ‘Marü ngaen-gógópan dedi
ngarkwat yóni pebadó wialómórrón. Da büsai-büsai mórran-mórran bai akó
wialóm: 50 olib oel drram.’
7 Wa akó nis ngim pam we imtinürr wagó, ‘Marü ia nigó ngarkwat dedia wirri pam
akyanóm?’ Ene pama we bóktanórr wagó, ‘Ka sab 100 sak baek plaoa† ngarkwat
ekyeno.’ Ene elklaza ngabkan pama ene pam we yalórr wagó, ‘Marü ngaen-gógópan
dedi ngarkwat yóni pebadó wialómórrón. Da küsil ngarkwat ugó wialóm: 80 sak
baek plaoa.’‡
8 Wirri pama nóma arrkrrurr, wa ene ilklióbülión pam yagürürr wa enezan
⌊wirri gyagüpitótóke⌋ tónggapónórr, igósüm oya sab gómdamal asi kwarile ibüka
ngambangólóm. Ka ini poko bóktandóla, zitülkus ini tüpan pamkolpam wirri
ilklióbülión gyagüpitótók isako, i tibiób kamdal iazan bangóndako. A zyóndü
ngyaben pamkolpam ma inzan kokeako.
9 “Ka yabü igó byaldóla, e gómdamal bangulam tüpan mórrele elklaza-koke
pamkolpampükü. Ene igósüm, ini mórrela nóma blakórre, yabü sab morroal tonarre
yazebrre ngarkwat-koke ngyaben bwóbdü.
10 Nadü oloma amkoman moboküpi aüd elklaza morroal ngabkale, wa ta sab
amkoman moboküpi ngabkan yarile abün elklaza. Akó nadü oloma obae moboküpi
ngabkanda aüd elklaza, wa ta sab obae moboküpi ngabkan yarile abün elklaza.

---

* **16:6** *100 drram* ngarkwat aprrapórr 3,000 o 4,000 lita yarilürr, ó 600 o 800 gelón. † **16:7** *100 sak baek plaoa* aprrapórr 20,000 o 30,000 kg kwarilürr. ‡ **16:7** Wa aprrapórr ta akó ngibürr darrpan tonarr ngarkwatódó nilóp, oya wirri pamdó sab dedi nidi yakorre.

11 Da módóga, kolpam gaodó koke ne nóma kwarile yabü amkoman bangunüm
ini tüpan mórrel elklaza morroal ngabkanóm, yabü sab amkoman nótó nangurre
kwitüm amkoman mórrel ngabkanóm? Darrü pam babula.
12 Akó e ne darrü oloman elklaza amkoman moboküpi koke nóma ngabkan kwarilo,
yabü sab yabiób elklaza nótó tülirre ngabkanóm? Darrü pam babula.
13 "Leba zaget pam gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa kubó
darrü alzizi amaike, ó oya ⌊moboküpdü ubi⌋ darrüdü yarile. Wa kubó darrüdü
minggüpanan yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile. E gaodó kokeakla dakla Godón
akó mani ⌊ótókóm⌋ darrpan tonarrdó."

Yesun Ngibürr Umulbain Bóktan
(Metyu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12)

14 Parrisia blaman ini bóktan nóma barrkrrurr, oya tiz angón koralórr, zitülkus i
mani ubi pam koralórr.
15 Da Yesu ma ibüka we bóktanórr wagó, "E inzan pamakla. Yabü ubi igó bainüma
pamkolpamab ilküpdü wagó, e ⌊dümdüm tonarr⌋ pamakla. A God ma umula yabü
moboküp. Pamkolpama ne poko gyagüpi amandako wagó, morroalako, Godón
ilküpdü ma ngazirrako.
16 "Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, i mibü singüldü kla kwarilürr
mibü balngomólóm, kókó Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman ngarkwat semrranórr. Ene
tonarrdógab, Morroal Bóktan büdrratódasko Godón Kingzan Balngomólankwata.
Abün pamkolpama barrbünüm kaindako arüngpükü.
17 Ini tüp a pülpül popadanamli bamrüküm, a darrpan ne karian ngi opore gidadó
sab kokean aupe Godón Gidadógab.
18 "Nadü pama tóba kol zumanike, akó darrü kol zumige, wa kol gómól yarile. Akó
nadü pama igó kol zumige igó, oya müóra zumaikürr, ene wata darrpan pokoa, wa
kol gómól yarile.

Mórrel Pam akó Lazarrus

19 "Darrü pam asi yarilürr. Wa kari mórrel pam koke yarilürr. Wa ilulu óe-óe§
akó agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamel yarilürr. Blaman ngürr wa alongalo
yarilürr morroal alo-e.
20 Oya pul basirr mamtaedó blaman ngürr pamkolpama elklaza bato pam sidódnóp.
Ene elklaza-koke paman ngi Lazarrus. Lazarrusün büb wata blaman gülünga
gwarrarrón yarilürr.
21 Oya ubi igó yarilürr, ne burrula ki balók korale mórrel paman alongalo
tógaldógab, wa we kla ki elol. Ene pokodó, umea ta tótók kwarilürr oya gülüng
arrgotóm.
22 "Igó pokoa tómbapónórr, ene bato pama we nurrótókórr. Godón ngibürr
anerrua togobórr, da oya we idüdóp Eibrra-amón nólgópdó. Ene mórrel pama ta
nurrótókórr; oya ma gapókdó we ingrinóp.
23 Ene mórrel pama büdülab bwóbdü* wamórr. Wa ene bwóbdü kari kolae azid
koke aeng yarilürr. Wa kwit nóma yazilürr, da Eibrra-amón barrkyan kan esenórr, a
Lazarrus ma ugón oya nólgópdó yarilürr.
24 Da wa Eibrra-amón we ngilianórr wagó, 'Ba Eibrra-am, kürü gyaur kóse, akó
Lazarrusün yal, kya tóba tang pyóm naedó ki yanggóból kürü ulit gübarr ainüm.
Zitülkus módóga, ka büdül azidüdümla ini urdü.'

16:13 Metyu 6:24 **16:17** Metyu 5:18 **16:18** 1 Korrint 7:10-11 § **16:19** *ilulu óe-óe*, Mórrke-mórrke módóga: *purple*. Ilulu óe-óe mórrkenyórr wirrian darrem koralórr. Wata abün mani mórrel pama bumiógnóp. * **16:23** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades*.

25 “A Eibrra-am bóktan igó yalkomólórr wagó, ‘Olom, gyagüpi wam, ma tüpdü
nóma namülnürrü, ma moba morroal elklaza yazebnórró. A Lazarrus ma kolae
elklaza yazeblórr. A errkya wa ma aini zao-zao airrüna, a ma go wirri azidüdümla.
26 Akó ene tumum, kan tónggapórróna mibü aodó, igósüm pama baurrgum algab
ama yabüka. Akó darrüpa ta olgab kokean tübanike ama kibüka.’
27 Da ene mórrel pama bóktan we yalkomólórr Eibrra-amka wagó, ‘Ba, ka marü
arüngi atodóla Lazarrusün zirrapónóm kürü aban müótüdü.
28 Zitülkus módóga, kürü 5 zonaretalasko tüpdü. Ibü kubó arüngi ikik ki
nókrrónónóm, igósüm i sab ala koke togobe ini azid aeng bwóbdü.’
29 “Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ibüka Moses akó prropet asisko ibü
büzazilüm. I sab ibü bóktan ki barrkrru.’
30 ‘Koke, Ba Eibrra-am, a darrü oloma ne büdülab bwóbdügab nóma ki tame ibü
büzazilüm, da i sab Godka tübyalüngórre tibiób kolae tonarrdógabi.’
31 Da Eibrra-am oyaka we bóktanórr wagó, ‘I ne koke nóma barrkrrue Moses akó
prropeta ne poko bóktan kwarilürr, i ta sab amkoman koke yangurre, enana kubó
ne büdül pama nóma türsümüle ibüka alkomólóm.’ ”

17

Kolae Tonarr akó Kolae Tonarr Barrgon

1 Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Igó pokoa sab amkoman togoble,
pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm ne klama balngomóldako. A Godón ngürsila
sab tame oyaka, noakama tótókdako!
2 Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón
ingülküp* ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórre maludü. A oyaka sab ne
klama tómbapóne, wa popa olom† kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene
wa kari kolae ta koke yarile.
3 Da e ta mamka!
“Marü zonareta ne marüka kolae tonarr nóma tónggapóne, oya ag akó ila
myamem tónggapón-gum. Wa ne kolae tonarr tónggapóndógab nóma tübyalünge,
ma oya kolae tonarr arrgono.
4 Wa ne 7 münüm‡ kolae tonarr nóma tómbapóne marüka darrpan ngürr, akó wa
ne marüka 7 münüm nóma tolkomóle wagó, ‘Ka gyaurla,’ ma wata blaman tonarrdó
igósidi oya kolae tonarr arrgolo.”

Godón Amkoman Bangun

5 ⌊Apostola⌋ Lodka bóktónóp wagó, “Kibü amkoman bangun wirrian yó!”
6 A Lod ma ibüka bóktanórr wagó, “Marü amkoman bangun ne inzan kari
nóma warile, wamaka karian küpa,§ da ma ini pampangórr nugup kuri ila magó,
‘Barrpingül, da bartümül maludü!’ Sab marü bóktan arrkrrue.

⌊Leba Zaget⌋ Pamab Zaget

7 “Aprrapórr darrüpan yabükagab leba zaget pam asi nóma yarile, ngaon bwóbdü
nótó kesu angónda ó ⌊sip⌋ nótó ngabkanda. Ia wa kubó ene leba zaget pam igó ile, wa
ne ngaon bwób ó sip ngabkan bwóbdügabi nóma tolkomóle igó, ‘Büsai-büsai tam,
alom tómórra’?

---

* **17:2** *ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *millstone*. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi ⌊wit⌋ küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna. † **17:2** *popa olom*: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke o arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. **17:3** Metyu 18:15 ‡ **17:4** *7 münüm*: Namba 7 oya küp módóga: ⌊dudu kómal⌋. Ini pokodó oya küp módóga: blaman tonarr. § **17:6** *karian küp*, Mórrke-mórrke módóga: *mustard*, alo misan ngitan klama.

8 Koke! A wa kubó igó yarile wagó, ‘Kürü darrü kla yung. Ene kakóm, ma moba
zaget mórrkenyórr bamel, da kürü ngakókalón kürü ubi ne darrü klamóm nóma
yarile, ka enezan alo a anón namulo. Ene kakóm, ma kubó moba alo ugón eloke.’
9 Ia wa kubó tóba leba zaget pam eso ekyene, zitülkus wa tónggapóne oya ne
klamóm ile? Koke!
10 Akó enta dadanzana yenkü. E blaman kla nóma tómbapórre, God yabü blaman
ne kla tómbapónóm byalda, e ma igó bóktalamke magó, ‘Mi go wata popa leba zaget
pamakla; mi wata we kla kuri tómbapónóp, God mibü ne kla tómbapónóm tilóp.’ ”

Yesu 10 Soso Azid Pam Dólóng Ninóp

11 Yesuzan tótók yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tóba umulbain olmalpükü, wa
[Samarria] akó Galili prrobins ngaruana wamlórr.
12 Wa darrü basirrdü nóma tübzilürr, 10 pama oyaka togobórr. I soso azid
balmilnóp. I Yesukagab barrkyan kan bórranglórr.
13 I wirribóka górrgónóp oyaka wagó, “Yesu! Wirri pam! Kibüka moba gyaur
okaka simzazil!”
14 Wa ibü nóma nósenóp, wa bóktanórr wagó, “E ugó ogob. Yabiób bómtyenamke
prristdü.”*
I enezan ogoblórr, da kwat-kwat ene soso azida ugón nümgütóp. Ibü büb wamaka
bagulürrün koralórr.
15 Ene 10 pamdógab darrpana, tóba nóma küp bamkónórr wagó, wa ene soso
azidüdügab dólóng kuri baine, da wa alkomólórr Yesuka, Godón agürkü wirri
taegwarre.
16 Wa Yesun wapór minggüpanandó tüpdü simbalkalórr, da oya eso we ekyanórr.
Ene wa Samarria pam yarilürr.
17 Yesu imtinürr wagó, “Ia 10 pam dólóng airrün koke kwaril? Ene ngibürr 9 pam
ia negako?
18 Ia darrü pam aserrón babul yaril ene 10 pamdógab, nótó tolkomóle Godón ngi
wirri kwit ainüm, a wata ini mogob nótóke?”
19 Olgabi Yesu bóktanórr ene Samarria pamdó wagó, “Bupa da ugó wam; marü
moba amkoman banguna dólóng mine.”

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:23-28, 37-41)

20 Darrpan ngürr Parrisia Yesun imtinóp wagó, “Ia Godón Kingzan Balngomóla
nóma tübzile?” Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “E sab darrü kla koke esenane igó
poko okaka amzazilüm igó, Godón Kingzan Balngomóla tótókda.
21 Pamkolpam sab gaodó koke kwarile igó poko bóktanóm wagó, ‘Yazilam, Godón
Kingzan Balngomól Bwób yóni!’ ó igó wa, ‘Godón Kingzan Balngomól Bwób
módógase!’ Zitülkus módóga, ene go yabü moboküpdüma.†”
22 Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Sab ene tonarra tame, e
wirri ubi nóma kwarilo Pamkolpamab Oloman darrpan ngürr asenóm, a e wa sab
koke esenane.
23 Pamkolpama sab yabü nüzazilnórre wagó, ‘Ngakónam, wa aumase!’ ó wagó,
‘Wa yóni!’ A sab ibüka tótókgu, ó ibü solkwat atan-gu.
24 Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ne ngürrdü tolkomolo, ka
sab inzan namulo, wamaka aona warri sapóne ini dudu pülpül, darrü kubdügabi
ama dakla kubdü, blaman pamkolpama asenóm.

---

* **17:14** Darrü paman soso azid nóma blakóne, wa tóba kubó bómtyanóm wame prristdü. Ene go prristan zaget yarilürr bóktanóm igó, ene paman soso azid kuri amgüte (Lebitikus 14:1-32). † **17:21** Godón Kingzan Balngomól paman moboküpdüma, oya küp módóga: *God oya wató alngomólda Kingzan.*

25 A ngaen-gógópan ka sab abün-abün azid aenglo. Akó ini lüólan pamkolpama
sab kürü alzizi kümaniknórre.
26 Wata enezan yarilürr Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile Pamkolpamab
Oloman alkomól ngürrdü.
27 Noan ngyaben tonarrdó, pamkolpam wata dadan ngyabendó kwarilürr, alo akó
anón kwarilürr, kol a pam bumióg kwarilürr, kókó tai ene ngürrdü, Noa tóba wirri
butüdü nóma bangrinürr. Olgabi wirri naiz naea we tamórr, da blaman pamkolpam
kolae ninóp.
28 Wata dadan ngarkwatódó yarilürr Lotón ngyaben tonarrdó. Pamkolpama
alongalo akó anón kwarilürr, bumióg akó sel bain kwarilürr, akó zid baritnóp akó
müót balmelnóp.
29 A ene ngürr, Lot tóba olmalkolpükü Sodom wirri basirr nóma amgatórr, God ur
akó kolae ilang urpükü ingülküp‡ zirrtapónóp pülpüldügab, da blaman pamkolpam
we kolae tinóp.
30 Sab dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngyaben kwarile bobarrzan,
Pamkolpamab Oloma nóma okaka tübine.
31 "Ene ngürrdü, darrü olom tóba mórrkakakdó nóma yarile,§ akó oya ne elklaza
nóma kwarile müótandó, wa koke ki abi, elklaza azebóm. A wa büsai ki buso tóba
zid bainüm. Akó ene ta inzana, darrü olom ngaon bwóbdü nóma yarile, wa müótüdü
koke ki alkomól darrü kla apadóm, a wa büsai ki buso.
32 Gyagüpi amaikam Lotón koldó ne pokoa tómbapónórr!*
33 Nadü oloma bütanile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba ⌊ngarkwat-koke
arról⌋ imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke, wa sab tóba ngarkwat-
koke arról zid ine.
34 Ka yabü igó byaldóla, ene irrüb nis olom nisa sab darrpan pokodó ut namüli.
Darrpan sab sipüde, a darrü ma ola amgüte. 35 Nis kol nisa sab wit küp darrpan
pokodó zaze amgün namüli plaoa tómbapónóm. Darrpan sab tupude, a darrü ma
ola zumgute."†
37 Umulbain olmala oya imtinóp wagó, "Nubósüm, Lod?"
Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Büdül büb nega, kekek póyaea ola kwób
bazendako."‡

18

Alap-alap Bóktan Kóble akó Zazankwata

1 Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini alap-alap bóktan adrratórr, igósüm ibü metat
tóre bakode genggorrama azebgum.
2 Wa we bóktanórr wagó, "Darrü wirri basirrdü zaza ola ngyaben yarilürr. Wa
Godón koke gum angón yarilürr. Pamkolpam ta wa koke morroal bangón yarilürr.
3 Ene basirrdü ama kóble asi warilürr, metat nótó katóklórr oyaka, batom tóba
tangamtinüm. Wagó, 'Kürü ubi ipa ini pam dümdüm akyanóm, kürüka nótó bóka
bamgünda!'

17:26 Bwób Zitül 6:5-8 **17:27** Bwób Zitül 7:6-24 **17:28** Bwób Zitül 18:20–19:25 ‡ **17:29** *kolae ilangan nokam*, Mórrke-mórrke módóga: *sulphur*. *Sulphur* aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaean ilanga. § **17:31** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr. * **17:32** Lotón kola Lodón bóktan koke ipadórr kakóm azilgum, da God oya we kolae wyónürr! (Bwób Zitül 19:26) **17:33** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Zon 12:25 † **17:35** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 36 asine. Igó bóktanda wagó, "Nis pama sab ngaon bwóbdü darrpan pokodó zaget namüli. Darrü sab sipüdesa, a darrü ma ola amgüte." (Metyu 24:40) ‡ **17:37** Mi tai umul-kókla ini bóktanan küp laróga. Darrü küp módóga: *ka sab panzedó okaka tübino; e sab kürü panzedó kósenane, wata kekekazan kwób bazendako büdül murudü. A ngibürr bóktanan küp ta asiko.*

4 Dokyan tonarróm, zaza bangónórr tórrmendó angrinüm kotódó. Dómdóm wa
tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Enana ka Godón koke gum angóndóla akó pamkolpam
koke morroal bangóndóla,
5 zitülkus ini kóblea metat kürüzan müp alióndo, ka kya oya kóbó tangzwamtinün
ene bóka bamgün olom dümdüm akyanóm, dama kürü sab kena genggorraman
ngigütalón metat tótókde.’ ”
6 Da Lod we bóktanórr wagó, “Tübarrkrru ene kolae zaza ne poko bóktanórr!
7 Ia sab God dümdüm kla koke tómbapóne tóba alearrón pamkolpamabkü, oyaka
metat nidi tórewómdako tangbamtinüm? Wa ia sab ene kla zaorrón tónggapóne?
8 Ka yabü igó byaldóla, God sab dümdüm kla büsai tónggapóne ibünkü. A ka,
Pamkolpamab Olom nótókla, sab nóma tamo, ia ka sab amkoman bangun eseno ini
tüpdü?”

Alap-alap Bóktan Parrisi akó [Taks Mani Dakabain Pamankwata]

9 Ola ngibürr pamkolpam kwarilürr, nidi amkoman karrkukusi angun kwarilürr
wagó, i ta tib dümdüm ngyabendako, da ama ngibürrdü wazilülürr, wamaka i
dümdüm koke ngyabendako. Módóga, Yesu ibüka ini alap-alap bóktan we adrratórr
wagó,
10 “Nis pam nisa tórem we aurrürri [Godón Gyabi Müótüdü]: darrü wa Parrisi
yarilürr, a darrü ma taks mani dakabain pam.
11 “Parrisia nóma zamngólórr, wa tóbakwata tóre ekorr* wagó, ‘God, marüka
wirri eso, igó ngarkwatódó, ka go ngibürr pamzan kokela; ia gómól pam, dümdüm
ngyaben-koke pam, kol gómól pam. Akó ka inzan kokela, ini taks mani dakabain
pamzan.
12 Ka darrpan udaidü nis münüm bütókla alo, akó ka marü [wantent] akyandóla
blaman elklazadógab, ka ne kla azebdóla.’
13 “A ene taks mani dakabain pama ugón nanabwób zamngólórr. Wa gum yarilürr
kwitüm azilüm, da gyaurme dalgüp we bólkalólórr ó we bóktanórr wagó, ‘Godóe,
kürü gyaur kóse! Ka kolae tonarr pamla!’
14 Ka yabü igó byaldóla, ene nis pam nisa nóma alkomórri müót basirrdü, God
ene taks mani dakabain pamankwata bóktanórr wagó, wa [dümdüm tonarr] pam
yarilürr, a ene Parrisi koke. Nadü oloma tóba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp
solkomóle. Nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp

15 Ngibürr pamkolpama ta tibiób ngómamól olmal tübarrmülürr Yesuka, ibü
singüldü tang amelóm. Umulbain olmala ini poko nóma esenóp, ene kolpam we
nagóp amarrugum.
16 A Yesu ma kari olmalpókal tóbaka we ngibaunürr, da bóktanórr wagó, “Kari
olmalpókala ki togob kürüka! Burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól
ibünse, inzan olmalpókal nidipko.
17 Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke nótó apadóda
kari olomzan, sab kokean bangrine.”

Mórrel Pam
(Metyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Darrü Zu singüldü pama oya we imtinürr wagó, “Morroal Umulbain Pam, ka ia
kaino [ngarkwat-koke arról] apadóm?”

---

* **18:11** *wa tóbakwata tóre ekorr*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, *wa tebe-tebe nóma zamngólórr, wa tóre ekorr.* **18:14** Metyu 23:12; Luk 14:11

19 Yesu oya we imtinürr wagó, “Ia ma kürü morroalbóka iade ngiklina? Darrü
morroal olom babula, wata God tebea.
20 Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, ‘Ma kol ó pam gómólgu; ma
darrü olom büdülümpükü amkalgu; ma gómólgu; ma obae tiz bóktan adrratgu darrü
olomankwata; ma moba aipab nis morroal angón namülün.’ ”
21 Ene pama we bóktanórr wagó, “Ene tonarrdógab ka karimakur nóma
namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko amkoman amorran namülnürrü.”
22 Yesu ini poko nóma arrkrrurr, wa oyaka we bóktanórr wagó, “Marü dóma
wata darrpan klama. Moba blaman elklaza sel ninünümke, da mani elklaza-koke
kolpam nülinünümke. Sab igósidi marü mórrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka
tókyanke.”
23 Mórrel pama ene bóktan nóma arrkrrurr, oya wirri gyaura simiógürr, zitülkus
wa kari mórrel pam koke yarilürr.
24 Yesu nóma esenórr wa gyaurdü yarilürr, da we bóktanórr wagó, “Ene go kari
müp ta kokea mórrel pamkolpamab Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm!
25 Anda, ⌊kamelan⌋ nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel paman ma amkoman
nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”
26 Ene nidi barrkrrurr, we imtinóp wagó, “Da ma ia sab nótó zid baine?”
27 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Gaodó-koke ne klame pamakanankü,
Godka ma gaodóma.”
28 Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki kibiób blaman elklaza oloknórró
marüka atanóm!”
29 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü oloma
tóba müót, kol, zonaretal, bólbótal, aipalabal, akó olmal bimgüte Godón Kingzan
Balngomólanme,
30 wa sab abün münüm yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó, wa kakota ne
elklaza elóke. Akó sab ugórr ne tonarra tame, wa ta sab ngarkwat-koke arról ipüde.”

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Yesu tóba 12 umulbain olmal tebe-tebe bwóbdü imarrurr, da ibü akó we
nüzazilóp wagó, “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem wirri basirrdü bamseldakla. Blaman
kla, kürükwata, Pamkolpamab Olom nótókla, ngaen prropeta ne bóktan winólómóp,
sab wata amkoman küppükü bairre.
32 Sab kürü ibü tangdó küngrirre, Zu-koke nidipko. Kürü sab ⌊tiz kangónórre⌋,
kle-kle kyalnórre, akó gwerr kótóngnórre.
33 Kürü sab karrkukus sye-i kyólnórre, da kómkórre büdülümpükü. Aüd ngim
ngürrdü, ka sab ugón türsümulo büdüldügab.”
34 Umulbain olmala darrü ini bóktanan ⌊küp kokean ipüdóp⌋; oya küp ibükagab
anikürrün yarilürr, da i ta umul-kók kwarilürr, Yesu ne pokobóka ikik yarilürr.

Yesu Ilküküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yesu Zerriko wirri basirrzan ngorram ain yarilürr, ilküp murrbausürrün pama
kwat kabedó mórran yarilürr. Wa manim bato yarilürr.
36 Wa pamkolpamab tótók gógóram nóma arrkrrurr, we nümtinóp wagó, “Ia laróga
tómbapónda?”
37 Oya we izazilóp wagó, “Yesu, ene Nazarret olom, wató bórrgrratódase.”
38 Wa we górrganórr wagó, “Yesu, ⌊Deibidün⌋ Olom, kürü gyaur kóse!”

18:20 Bazeb Tonarr 20:12-16; Duterronomi 5:16-20

39 Singül kwata nidi ogoblórr, agóp, da ilóp piküp bainüm. A wa ma górrganóm
tai arüng ipadlórr wagó, “[Deibidün Olom], kürü gyaur kóse!”
40 Yesu zamngólórr, da we nilóp ene pam oyaka ódódóm. Wa minggüpanan nóma
tübyónürr, Yesu we imtinürr wagó,
41 “Ia marü ubi ka marünkü laró tónggapono?”
Wa bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, kürü ubi akó basenóma.”
42 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Taia, basenóm ugó bai! Marü moba amkoman
banguna dólóng kuri mine.”
43 Büzyón babul, oya ilküp nisa tomgorri akó basenóm we bairri, da wa Yesuka we
akyanórr Godón agürkü. Blaman pamkolpama nóma esenóp, i ta Godón yagürnóp.

19

Zekias [Taks Mani Dakabain Pam]

1 Yesu Zerriko wirri basirrdü nóma bangrinürr, da bórrgrratlórr.
2 Ola Zerrikom darrü pam yarilürr, ngi Zekias. Wa taks mani dakabain wirri pam
akó mórrel pam yarilürr.
3 Oya ubi asenóm yarilürr, Yesu nótó yarilürr. Da oya gaodó koke yarilürr ene
pamkolpamab ngoroanme, zitülkus wa tugup yarilürr.
4 Da wa singül kwata we busorr, da Yesun asenóm nugup* we kasilürr, zitülkus
Yesu we kwata bórrgrrat yarilürr.
5 Yesu ene pokodó nóma tübzilürr, Zekias ne yarilürr, wa kwit yazilürr, da oyaka
we bóktanórr wagó, “Zekias, büsai-büsai tibi, ka wata kubó ini ngürr marü müótüdü
namulo.”
6 Módóga, wa darrpan güblang we tübinürr, da Yesun tóba müótüdü barng-
inwómpükü idódürr.
7 Blaman pamkolpama ini kla nóma esenóp, da murrumüm we bainóp. Igó
bóktankü wagó, “Yesu ma ene kolae tonarr paman müótüdü kuri bangrine
mórranóm!”
8 Zekiasón müótüdü nóma babzilürr, Zekias zamngólórr, da Lodka we bóktanórr
wagó, “Turrkrru Lod, errkyadan ka kólba elklazab darrü poko elklaza-koke kolpam
alióndóla. Akó ka nibiób ilklió bülión namülnürrü kürü wirri ngarkwat taks mani
aliónüm, ka sab darrem ibü tokom münüm nülinünümo ene ngarkwat!”
9 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Errkya ini ngürr zidbaina kuri tame ini
müótüdü, zitülkus ini pam ta [Eibrra-amón bobate].†
10 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, igósüm tamórró, bamrükürrün is‡ byamkünüm
akó zid bainüm.”

[Gold] Mani Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 25:14-30)

11 Pamkolpama Yesunzan arrkrru koralórr, wa ibü ini alap-alap bóktan adrratórr,
zitülkus i Zerrusalem wirri basirr minggüpanan bain kwarilürr, da pamkol-
pamab gyagüpitótók ma igó yarilürr wagó, Godón Kingzan Balngomóla ta okaka
bümzazilüm kainda.
12 Da we bóktanórr wagó, “Darrü wirri ngi baterrón pama aibwób tótókóm kain
yarilürr, king ngi batenóm, da ki tolkomóle.

---

* **19:4** Ene nugup ngi *sikamo* yarilürr, tang bórean-bórean ubarzan nugup. Mórrke-mórrke módóga: *sycamore*.
† **19:9** Zekias Zu pam yarilürr. Wa tóba arról Yesun nóma ekyanórr, wa samuan ngarkwatódó ama amkoman Eibrra-amón olomóm bainürr. ‡ **19:10** *bamrükürrün is*, ibü [ngarkwat-koke arról] babula, a i ma sab [metat bólmyan urdü] ogobe.

13 Wa tóba 10 ⌊leba zaget⌋ pam ngibaunürr ngibürrdügab, da darrpan-darrpan ibü
darrpan gold mani küp§ ngarkwat nülinóp. Da ibü we nilóp wagó, ‘Ini mani kürünkü
zagetan ngintinamke, kókó ka sab tolkomolo.’ Da módóga, wa we bupadórr.
14 A tóba pamkolpama ma oya alzizi amaik koralórr, da oya solodó ngibürr pam
we zirrnapónóp bóktanóm wagó, ‘Kibü ubi kokea ini pama kibü kingüm bainüm.’
15 “Wa ma king ngi batenórr, da we tolkomólórr basirrdü. Wa mani ne leba zaget
pam nülinóp, we ngibaunürr tóbaka. Oya ubi igó poko asenóm yarilürr wagó, ia i
nigó ngarkwat tómbapónóp ene manidügab.
16 Ngaen-gógópan oloma tamórr, da we izazilürr wagó, ‘Wirri pam, marü gold mani
küp akó 10 münüm kasile.’
17 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal tónggapóna, kürü
morroal zaget pam. Zitülkus ma ngambangól zaget pamla ini kari klamdó, da errkya
ka marü 10 wirri basirr ngabkan pamóm angrindóla.’
18 Akó nis ngim leba zaget pama tamórr, da we izazilürr wagó, ‘Wirri pam, marü
gold mani küp 5 münüm kasile.’
19 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ka marü 5 wirri basirr ngabkan
pamóm angrindóla.’
20 “Akó darrüpa tamórr, a we izazilürr wagó, ‘Wirri pam, marü gold mani küp
yóni. Ka mórrkenyórr poko-e errgótarró, da inikürrü.
21 Ka marü gum namülnürrü, zitülkus ma karrkukus olomla. Ma we kla apaddóla,
marü koke ne klame, akó ma abüldóla, ma koke ne kla iritnürrü.’
22 Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma kolae leba zaget olomla! Ka
marü kubó moba bóktandógab zaz mino akó ⌊kolaean darrem⌋ mókyeno. Ma ia
igó poko umulóla igó, ka karrkukus pamla? Akó ia ma umul namüla igó, ka we kla
apaddóla, kürü koke ne klame, akó ka abüldóla, ka koke ne kla iritnürrü?
23 Da ia ma kürü mani, mani müótüdü koke iade ingrirrü? Da ka nóma ki
tolkomóla, ka kólba mani ki ipüda akó mani müóta kürü manian zaget darrem ki
kókyene.’
24 “Da ola nidi bórranglórr, ibüka we bóktanórr wagó, ‘Oya gold mani küp
irrkinam oyakagabi ama oya ekyenam, 10 noanko!’
25 I oyaka bóktónóp wagó, ‘Wirri pam! A oya ma 10 gold mani küpako!’
26 Wa bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ka yabü igó byaldóla, noanko, sab akó oya
ene tumum ngibürr iline.* A babul noanko, oyakagab sab irrkine, oya kari-kari ne
klame.
27 A ene pamkolpam, kürüka ubi koke nidipko ibü kingüm bainüm, ibü ala
simarruam, da büdülümpükü ekrrónam kürü obzek kwata!’ ”

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Zon 12:12-19)

28 Yesun ini alap-alap bóktan adrrata nóma blakónórr, wa singül kwata wamlórr
ibükagab, Zerrusalem kasilüm.
29 Yesu Betpage akó Betani basirr nis nóma ngorram nyólürr - ene basirr nis
darrü podo kwitüdü namülnürri, ngi ⌊Olib Podo⌋ - wa tóba umulbain olom nis
ngaensingülan we zirrnapónórr 30 ini bóktanpükü wagó, “E ugó aurram yabü singül
kwata ne basirrse. E kubó nóma bangrini, e ⌊donki⌋ kyam eseni sye-i amrókrrón,
darrü pama koke ne klamdó kuri kasile ódódóm. Kubó agoamke, da ala sidüdamke.

§ **19:13** *gold mani küp*, Grrik bóktane módóga: *mina*. Darrpan *mina* we ngarkwat yarilürr: 100 zaget ngürrab ngarkwat darrem. * **19:26** Ini bóktanan küp aprrapórr módóga: *“Ka sab ibü wirrian balngomól zaget nülinünümo, kürü zaget ne morroal nidi tómbapóndako.”* **19:26** Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

31 Darrü oloma ne yabü nóma nümtine wagó, ‘E iade agodamli?’ kubó ilamke magó, ‘Lod ini klamóm sógóse.’ ”
32 Ene nibiób zirrnapónórr singül kwata, aurrürri, da eserri wa enezan nyalórr.
33 I enezan ago namülnürri, oya abala ibü nümtinóp wagó, “E ini donki kyam iade agodamli?”
34 Da bóktan we yalkomórri wagó, “Lod ini klamóm segóse.”
35 I Yesuka we sidódrri, da tibiób tumum mórrkenyórr we nüdrratrri donki kyam kwitüm. Da Yesun tangamtinóp donki kyam kwitüdü mórranóm.
36 Wa enezan wamlórr, pamkolpama tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm.
37 Wa ene poko minggüpanan nóma tamórr, kwata ne abinda Olib Podoana, ene dudu umulbain olmal ngoroa bagürwómpükü Godón agürüm we bainóp wirri gyagüpi, igósidi wagó, i blaman ne ⌊arüng tonarr⌋ basen kwarilürr.
38 Igó bóktankü wagó, “Bles airrün ne kinga, Lodón ngidü nótó tótókda! Paud kwitüdü asi ki yarilün, akó wirrian kwitüm Godón ngi wirri kwitüm emngyelam!”
39 Ngibürr Parrisia, ene ngorodó nidi kwarilürr, Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, kya moba umulbain olmal piküp ninünüm inzan poko bóktangum!”†
40 A Yesu ma ibü we nilóp wagó, “Ka yabü igó byaldóla, i ne nóma bólerre, ibü pabodó ama kubó ingülküpa taegwarr korale!”

Yesu Yón Gyaur Yarilürr Zerrusalemónbókamóm

41 Yesu Zerrusalem wirri basirrzan ngorram ain yarilürr, akó nóma esenórr, wa basirranbókamóm yón yarilürr.
42 Da wa we bóktanórr wagó, “Wata ma ne ini ngürrdü umulürrün nóma ki namüla marü paud‡ ne klama ki sidüdrre - a errkya ma arrónako marü ilküpdügab.
43 Ene ngürra sab togobe, mankü nidi gazirrdako sab tem tómbapórre marü kal-kal angónóm blaman kwata, akó marü mamtae kotarr mónómórre blaman órdógab.
44 Marü sab tüpdü munumule akó blaman marü kugupidü nidi ngyabendako. Sab darrü ingülküpa kokean bamine tóba pabodó, zitülkus God nóma tamórr, ma oya abzil tonarr koke emzyatórró.”

Yesu ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ Kal Akólórrón Pul Basirrdü Wamórr (Metyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Zon 2:13-22)

45 Da Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü nóma bangrinürr, wa ene kolpam kolabütanóm we bainürr, ola nidi sel bain akó nidi bumióg kwarilürr.
46 Wa ibüka bóktanórr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab tóre müót yarile.’ A e ma igó kuri inane, wamaka gómól pamab ban bwóbe.”§
47 Blaman ngürr wa wata Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü umul bain yarilürr. A wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó Zu singüldü pama kwat we byamkünónóp oya amkalóm.
48 A i ma kwat kokean esenóp, zitülkus blaman pamkolpama güblang irrbünóp metat oya bóktan arrkrrum.

19:38 Wórr Peba 118:26 † **19:39** Umulbain olmala ne bóktan opor bóktan kwarilürr, ⌊Mesayankwata⌋ bóktan opor kwarilürr. Parrisia koke amkoman yangunónóp wagó, Yesu Mesaya yarilürr. Aprrapórr we zitülkusdü ibü ubi yarilürr Yesun tóba umulbain olmal piküp bainüm. ‡ **19:42** *paud* wa igó paudbóka apónda, paud God a pamkolpam ibü aodó. A aprrapórr ini pokoa ta igó paudbóka apónda, paud pamkolpamab aodó. § **19:46** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 21:12-13 ngakanke. **19:46** Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 **19:47** Luk 21:37

20

Amtin Bóktan Yesun Zagetankwata
(Metyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Darrpan ngürr, Yesu pamkolpamzan umul bain yarilürr ⌊Godón Gyabi Müótan⌋
kal akólórrón pul basirrdü akó ibüka Morroal Bóktanzan büdrrat yarilürr, wirri
prrist akó Mosesón gida umulbain pam, ⌊balngomól byarrmarr pampükü⌋, i oyaka
we togobórr.
2 Da we imtinóp wagó, "Kibü kóbó tüzazilnüm, ma ini elklaza nadü balngomól
arüngi tómbapóndóla? Marü ini arüng nótó mókyanórr?"
3 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü darrem amtindóla. Kürü
küzazilam:
4 Zonón ⌊baptaes baina⌋, ia kwitümgab tamórr, ta ia pamdógab?"
5 I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó, "Mi ne igó
nóma kwarilo wagó, 'Kwitümgab,' wa kubó mibü tümtirre wagó, 'Da e ma oya
amkoman angunüm koke iade koralnórró?'
6 A mi ne kubó igó nóma kwarilo igó, 'Pamdógab,' blaman pamkolpama kubó mibü
ingülküpi sekrrórre büdülümpükü, zitülkus i amkoman karrkukusi angun igósako
wagó, Zon prropet yarilürr."
7 Da i bóktan we yalkomólóp wagó, "Ki umul-kókakla ia nólgab yarilürr."
8 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka ini elklaza ia
nadü arüngi tómbapóndóla."

⌊Grreip⌋ Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Metyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Yesu akó ini alap-alap bóktan adrratórr pamkolpamdó: "Darrü pama abün grreip
zid iritürr tóba apapdó, da ama ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób
darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr, barrkyanan tonarróm.
10 Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü leba zaget pam we
zirrapónórr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr. Ene igósüm, i ngibürr
grreip ngórr ki ilirre ene apapdógab. A ene apap ngakan pama ene zaget pam dom
apónóp, da popa we zirrapónóp tang küpan.
11 Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. Ene pam ta dom apónóp akó kolae
büód poko tómbapónóp oyaka, da we zirrapónóp tang küpan.
12 Ene apap aba akó aüd ngim leba zaget pam zirrapónórr. Oya gaopükü emkólóp,
da apap kalkuma we amaikóp.
13 Da grreip apap aba tóba we bamtinürr wagó, 'Ka dama ia kaino? Ka errkya
kólba moboküpdü siman olom zirrapóndóla. Aprrapórr i sab oya morroal tonarre
yangórre.'
14 A ene grreip apap ngakan pama oya nóma esenóp, i tibióbka we ikik apónóp.
We bóktónóp wagó, 'Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Mi errkya
büdülümpükü amkaldakla, da oya aban elklaza sab mibü iade kwarile aban büdül
kakóm.'
15 Da i oya apap kalkuma we amaikóp, da büdülümpükü we emkólóp.

"Da sab ene grreip apap aba ibüka ia laró tónggapóne?
16 Wa sab tüób tame, da ini grreip apap ngakan pam ekrróne büdülümpükü, a ene
apap ama ngibürr pam nókyerre ngakanóm."

Ene pamkolpama nóma barrkrrurr, i we bóktónóp wagó, "Ini pokoa sab koke ki
tómbapó!"

17 Yesun ilküp wata ibüka yarilürr, da we nümtinóp wagó, “Ini pokoa ne koke nóma
tómbapóne, da Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanda kürükwata, oya küp
babula:
“ ‘Müót balmel pama ne ingülküp* alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine.’
18 “Blamana ne nidi balóknórre ene ingülküp kwitüdü, sab syórr bangórre. Akó
ingülküpa sab noanka tupe, sab baem apóne.”†

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata (Metyu 22:15-22; Mak 12:13-17)

19 Mosesón gida umulbain pam akó wirri prrista kwat we yamkünónóp Yesun
amiógüm tai ene tonarrdó, zitülkus i umul bainóp wagó, Yesu ini alap-alap bóktan
ibükwata adrratlórr. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr.
20 I oyazan ilküpane ódód kwarilürr, i kómdam bain pam we zirrnapónóp obae buli
nidi ogobórr, wamaka ibü moboküp amkoman kwarilürr. Ibü ubi Yesun amiógüm
yarilürr, wa ne poko bóktan yarilürr. Ene igósüm, i gabenan tangdó ki ingrirre.
21 Da kómdam bain pama oya we imtinóp wagó, “Umulbain Pam, ki umulakla ma
amkoman dümdüm poko ikikdóla akó umul baindóla. Akó ma blaman pamkolpam
darrpan ngarkwatódó ngabkandóla. Akó ma Godón ngyaben kwat umul baindóla
amkoman bóktan ngarkwatódó.‡
22 Mibü gidadógab ia taia Sisan taks mani aliónüm, ta ia koke?”
23 A Yesu ma umul bainürr wagó, i oya ilklió aliónüm kain kwarilürr, da wa ibü
we nilóp wagó,
24 “Darrü silba mani küp kürü kóbó kómtyenam. Ini mani küpdü ia noan obzek
akó ngiamli?”
I bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”
25 Da wa ibüka bóktanórr wagó, “Da módóga, Sisan ne klamko, Sisan ilinamke,
akó Godón ne klamko, Godón ilinamke.”
26 I gaodó koke kwarilürr oya amiógüm, wa ne poko bóktanórr pamkolpamab
obzek kwata. Yesun alkomól bóktana ibü gübarirr aengan ngintinóp, da ibü
myamem darrü bóktan babul yarilürr.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata (Metyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ngibürr [Sadusi pama] Yesuka togobórr amtin bóktan poko amtinüm, amkoman
moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke
tübarsile büdüldügab.
28 I Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, Moses igó gida bóktan poko
wialómórr mibünkü, Zu pamkolpamabkü, wagó, ‘Paman narezoreta ne nóma
nurrótóke olmal basen-koke, ene pama sab ene kóble ki zumióg, olmal balngenóm
tóba büdül narezoretan ngidü.’
29 Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kwarilürr. Nareta kol zumiógürr, da
wa nurrótókórr olmal-koke.
30 Olgabi, naretódógab nótó tókyalórr, naretan kóble zumiógürr, da nurrótókórr.
31 Akó aüd ngim siman oloma zumiógürr akó nurrótókórr. Blaman ene 7
zonaretalpükü pama ene darrpanan kol enan zumiógnóp, da blamana inzan
nurrbarinürr. Blamandógab olmal babulan.

---

* **20:17** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **20:17** Wórr Peba 118:22 † **20:18** Ini alap-alap bóktana. Ingülküp wa Yesunbóka apónda. Ini bóktanan küp módóga: *Yesun nidi alzizi amaikdako, sab kolae nirre.* ‡ **20:21** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. **20:27** Apostolab Tórrmen 23:8 **20:28** Duterronomi 25:5, 6

32 Solodó ene kóblea ta we nurrótókórr.
33 Da sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene poko amtindakla, zitülkus ene 7 blamana oya zumigóp.”
34 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Errkya ngyaben tonarrdó, pamkolpama pam a kol bumiógdako.
35 A God nibiób igó ngabkan yarile igó, ngarkwatódómako büdüldügab barsinüm akó ngyabenóm, elnga ene küsil ngyaben tonarrdó, i sab ugón myamem tibiób koke bumiógnórre ene tonarrdó.
36 I sab gaodó koke kwarile büdülüm, zitülkus i sab anerruzan kwarile. I Godón olmalko, zitülkus God ibü büdüldügab kuri irsine.
37 A Moses ene kari nugupan baeb póepdó igó okaka amzazilda wagó, büdüla barsindako, zitülkus wa Lodón inzan ngilianda: Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.§
38 Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode, zitülkus oyaka blaman arrólako.”
39 Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma morroal bóktan tóbtóna!”
40 Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]
(Metyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Ia pamkolpama inzan iade bóktandako wagó, ‘Ene Kerriso [Deibidün] olome’?
42 Ka ini poko igósidi amtindóla, zitülkus king Deibid tüób bóktanórr *Wórr Peba*dó wagó,
“ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó wagó,*
“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,
43 kókó marüka nidi bóka bamgündako, ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm.” ’†
44 “Deibid oya Lodbóka ngyesilürr, da Kerriso Deibidün olom iadea?”‡

Yesu Pamkolpam Arüngi Ikik Nókrrónóp Mosesón Gida Umulbain Pamabbóka
(Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40)

45 Pamkolpamazan arrkrru kwarilürr, Yesu ini poko we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó,
46 “E umul-umul kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata! I ubi baindako tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan aliónüm pul basirrdü. I ta ubi baindako wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müótüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü alongalo tóredó.
47 I gómól tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako, akó kokrrap tóre bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab [kolaean darrem] kari koke ipüdórre Godkagab.”

21

Kóblea Wirri [Gyaur Kla] Godón Ekyanórr
(Mak 12:41-44)

---

§ **20:37** *Eibrra-am, Aesak,* akó *Zeikob*, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. **20:37** Bazeb Tonarr 3:6 * **20:42** *kürü Lod* wa [Mesayabóka] apónda. † **20:43** Ini bóktanan küp módóga: *marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü.* **20:43** Wórr Peba 110:1 ‡ **20:44** Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

1 Yesu nóma ngabkan yarilürr, wa mórrel kolpam nósenóp mani arrbündi ⌊Godón
Gyabi Müótan⌋ mani arrbün klamdó.
2 Wa akó darrü elklaza-koke kóble osenórr nis kari mani küp angrindi ene mani
arrbün klamdó.
3 Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini elklaza-koke
kóblea barrkyanan ingrine, nidi sirrbürre, ibü blamandógab.
4 Ka ini poko bóktóna, zitülkus blaman ini pamkolpama tibiób gyaur kla wata kari
poko irrbürre tibiób mórreldógab. A ini elklaza-koke kóblea blaman we kla ingrine,
tóba ngyaben ne klame ki idüde.”

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:1-14; Mak 13:1-13)

5 Yesun ngibürr umulbain olmala Godón Gyabi Müótankwata zwapólórr, pamkol-
pama ene müót ia püti inóp agurr ingülküpi akó gyaur klame, Godón ne kla ilinóp.
Da Yesu ibü nilóp wagó,
6 “E ini ne kla basendakla, sab ugórr tonarra tame, sab darrü ingülküpa kokean
bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü.”
7 Olgabi i oya imtinóp wagó, “Umulbain Pam, ini klama nóma tómbapórre? Akó
kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini elklaza tómbapónóm baindasko?”
8 Da wa ibüka bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-
gu yabü ilklió büliónüm. Zitülkus módóga, abüna sab kürü ngidü togoble igó
bóktankü wagó, ‘Ka watókla, ene ⌊Kerriso⌋, e noan akyandakla!’ Akó, ‘Blakón
tonarra minggüpanan kuri tame!’ Sab ibü solkwat atan-gu.
9 E sab gum-gu, e igó nóma barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrrandako akó
pamkolpama tibiób bwób balngomól pamdó bóka bamgündako. E gum-gu, zitülkus
ini klama sab ngaen-gógópan ki tólbaelnóm Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a
blakón tonarra sab büsai koke tame.”
10 Olgabi Yesu ibü nilóp wagó, “Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri
pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr
pampükü bókrrale.
11 Sab tüpa wirribóka mórrbaeng kwarile ngibürr bwóbdü, akó bwób-bwób sab
wirri ku akó kolae büdül azid kwarile. Gum bangón elklaza sab tómbapónórre,
akó wirri kwitümgab tulmila sab okaka tübyónórre pupo bainüm wagó, darrü wirri
müpa sab tame.”
12 Ini elklaza sab solkwat tómbapónórre, a ngaen-gógópan sab yabü bumiógnórre
akó wirri müp nüliónórre. I sab yabü ngibürr pamab tangdó urrbule kotóm tibiób
kwóbbazen müótüdü akó tümün müótüdü. Akó i sab yabü imarrunórre king a
gabena, ibü obzek kwata, kürü ngianbókamde.
13 Ini poko sab yabüka kwatzan yarile, ibüka Morroal Bóktan amgolóm kürükwata.
14 A e gyagüpi yazebamke, yabiób bódlang bóktan arrbün-gum singül kwata, e sab
ia poko bóktónane ibü obzek kwata.
15 Zitülkus módóga, ka yabü sab tae nókyenónómo akó ⌊wirri gyagüpitótók⌋,
igósüm, yabü kle-kle nidi bangóndako, sab gaodó koke kwarile bóka bamgünüm
yenkü akó yabüka bóktan akonóm.
16 Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule, enana ia yabü aipalabala, zonaretala,
nungzamónala, akó gómdamala, da yabü sab ngibürr büdüldü urrbule.
17 Blaman pamkolpama sab yabü alzizi aman kwarile kürü ngianbókamde.
18 Da e sab karianbóka kolae koke emrranane.*
19 Karrkukus bórrangde e sab yabiób arról ipüdane.

21:14 Luk 12:11-12 * **21:18** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *E sab darrpan órrngóen pulum koke imrükane yabiób singüldügab.*

Zu-koke Nidipko Zerrusalem Wirri Basirr Sab Idi Kolae Irre
(Metyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 “E sab gazirr pam nóma nósenane Zerrusalem mamtae kotarr anómde, e sab
umul kwarilo igó, ene wirri basirran kolae bain kari pokoa.
21 Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm, akó Zerrusalemóm
nidipako, ki bausnüm, akó madmad kabedó nidipako, sab ene wirri basirrdü koke ki
barrbü.
22 Zitülkus módóga, sab ene ne tonarr yarile, God sab Isrrael pamkolpamab
kolae tonarrab darrem ugón nókyerre. Prropeta ngaen blaman ne klamabkwata
wibalómnóp, ene pokoa sab ugón küppükü baine.
23 Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü!
Zitülkus módóga, sab wirrian azid aeng yarile Isrrael tüpdü akó God sab kari ngürsil
koke yarile Zu pamkolpamdó.
24 Ngibürra sab gazirr turrikanme bainge, ngibürr sab tümün müótüdü imar-
runórre blaman bwób-bwóbdüma. Zu-koke nidipko, i sab Zerrusalem wirri basirr
tibiób wapóre ail kwarile, kókó ibü tonarra nóma blakóne.

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 “Sab ⌊wirri tulmila⌋ tómbapónórre abüsdü, melpaldó, akó wimurrdü, pupo
bainüm wagó, darrü wirri müpa sab tame. Tüpdü bwób-bwób pamkolpam sab
gyakolae akó gum korale, zitülkus sab malu goblola wirri ukwóm sipüde.
26 Pamkolpam sab iltümüna tübaingle igó gumdügab, i enezan akyandako ne umul-
kók elklaza tómbapónóm kain kwarile ini tüpdü, zitülkus pülpüldü ne arüng klamko,
i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütórre.
27 I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótókla, pülpül pokopükü tótókde,
kólba arüng akó wirrian kómal zyónpükü.
28 Ini elklaza tómbapónóm nóma bairre, karrkukus bórrangke akó singül kwit
ninamke, zitülkus yabü ⌊aurdü amana⌋ minggüpanan bainda.”

⌊Pig⌋ Nugupan Alap-alap Bóktan
(Metyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Olgabi Yesu tóba umulbain olmal ini alap-alap bóktan we nüzazilóp wagó, “E
pig nugup akó blaman popa nugup ngabkónam.
30 Küsil pórngaea nóma tübausle, da e yaib esenane akó umul kwarilo wagó, pail†
minggüpanana.
31 Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma nósenane, e sab
umul kwarilo wagó, Godón Kingzan Balngomólan abzil kari pokoa.
32 “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab kokean
nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre.
33 Tüp a pülpül sab bamrüki, a kürü bóktana sab kokean bamrüke.

Yesun Pamkolpam Wata Umul-umul Kwarile

34 “E umul-umul kwarilün, sab yabiób moboküp müp alión-gu, metat ngyepam
anónde akó gorrgorr baindi akó gyakolae baindi tüpan elklazadó. Inzan ngyabende,
ene Ngürra sab yabü dizan kena tawinünüm.
35 Umul-umul kwarilün, zitülkus ene Ngürra sab blaman pamkolpam nongrerre
ini dudu tüpdü.

21:22 Daniel 9:26; Maeka 3:12; Oseya 9:7; Zekarraea 14:2 **21:25** Aesaya 13:10; Izikiel 32:7; Zo-el 2:31; Okaka Amzazirrün Kla 6:12-13 **21:27** Daniel 7:13; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 † **21:30** *pail*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *urur melpal.* Mórrke-mórrke módóga: *summer.* Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako.

36 E metat gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke. Akó tóre bakolamke wagó, e sab gaodó
kwarilo kyab kórzyónüm, blaman ne elklaza tómbapónóm kaindako, akó e sab gaodó
kwarilo kürü obzek kwata bórrangóm, Pamkolpamab Olom nótókla."
37 Blaman ngürrzan, Yesu pamkolpam umulbain yarilürr Godón Gyabi Müótan kal
akólórrón pul basirrdü. Akó blaman irrübzan wa Zerrusalem amgat yarilürr, ama
wamlórr darrü pododó utüm, ngi ⌊Olib Podo⌋.
38 Akó irrbianande, blaman pamkolpama togoblórr ene Godón Gyabi Müótan kal
akólórrón pul basirrdü, oya arrkrrum.

22

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Zon 11:45-53)

1 ⌊Ist-koke Brred Tóre⌋ kari poko yarilürr. Pamkolpama ini tóre inzan ngilianónóp
wagó, ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋.
2 Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama darrü kwat yamkünónóp Yesun
büdülümpükü amkalóm, zitülkus i pamkolpamab gum kwarilürr.

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Metyu 26:14-16; Mak 14:10-11)

3 Da satania bangrinürr Zudasón bübdü, i noan ngilianónóp Iskarriot, darrü Yesun
12 umulbain olmaldógab.
4 Da Zudas we wamórr wirri prrist akó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ myelam pamab wirri
pamdó. Da wa ikik yarilürr inkü, wa ibü ia ki tangnamtirre Yesun angrinüm ibü
tangdó.
5 Ini pokoa ibü barnginwóman ngintinóp, da i we babinürr Zudasón mani
akyanóm.
6 Wa abinürr, da kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm, pamkolpam ne
babul nóma ki kwarile.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Metyu 26:17-19; Mak 14:12-21)

7 Olgabi Ist-koke Brred Tóre ngürr we semrranórr. Ini we ngürr yarilürr, Zu
pamkolpama ⌊sip⌋ kupo ne ngürr okrralórr Büdül Kórzyón Tóreankü.
8 Da Yesu Pita akó Zon zirrnapónórr ini bóktanpükü wagó, "E ugó aurrpam; alo
kla tómbapónamke mibünkü ene Büdül Kórzyón Tóre alo alom."
9 I oya imtirri wagó, "Marü ubi ia ki mórran bwób akó alo ne tómbapóni?"
10 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Turrkrruam, e kubó ene wirri basirrdüzan
bangrili, darrü pama kubó yabü tómrróne mariti tónggapórrón nae bele ódódde
tóba tupodó. Da kubó oyaka solkwat akyalamke, kókó wa ne müótüdü bangrine.
11 Olgabi ene müót olom kubó ilamke magó, 'Umulbain Pama marü ini bamtin
bóktan poko kümtine wagó, "Ene alongalo marrgu ia nega, ka kubó ene Büdül
Kórzyón Tóre alo ne elo-o kólba umulbain olmalpükü?" '
12 Da wa kubó yabü nómtyene darrü ene müótan wirri marrgu, kwitana paugdü.
Blaman alongalo elklaza akó mórrakós olamako. Da ola kubó blaman elklaza
tómbapónamke mibü alom."
13 I we aurrürri wirri basirrdü, da nósenóp blaman elklaza wata ibü Yesuzan
nyalórr. Da módóga, i elklaza we tómbapórri Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Metyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korrint 11:23-25)

21:37 Luk 19:47 **22:1** Bazeb Tonarr 12:1-27

14 Ene tonarr nóma semrranórr, ene Büdül Kórzyón Tóre alo alom, Yesu tóba
nólgópe banomól poko we ipadórr alongalo tógaldó tóba ⌊apostolpükü⌋.
15 Da wa ibüka bóktanórr wagó, “Kürü wirri ubi yarilürr yenkü ini Büdül Kórzyón
Tóre alo alom; ene kakóm, ka sab azid aengo.
16 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem ini Büdül Kórzyón
Tóre alo kokean elo-o, kókó God amkoman küppükü ine tóba Kingzan Balngomól
Bwóbdü.”*
17 Yesu waenpükü kübül ipadórr, tangdó emoanórr, Godón eso ekyanórr, da
bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “E ini waenpükü kübül ipüdam, da
kübüldügab darrpan-darrpan sokol bülinam.
18 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem waen koke enono, kókó
Godón Kingzan Balngomóla nóma tame.”
19 Olgabi Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr
yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó, “Ini kürü
bübe, ka yabü morroalóm ne kla akyanóm kaindóla. Ini poko metat olngolónke kürü
gyagüpi amaiküm.”
20 Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr, da wa bóktanórr
wagó, “Ini waenpükü kübül, Godón küsil ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktana⌋.
Kürü óean bókana arüng akyanda, ne klama bókanóm kainda yabü morroalóm.
21 A tübarrkrru, kürü noa tanga küngrine wirri pamab tangdó, oya tang yóni kürü
tangpükü alongalo tógaldó.
22 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, wata God bóktan ngaenzan
ingrinürr. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, kürü sab wirri pamab tangdó
nótó küngrine!”
23 Ene umulbain olmala tibiób ola bamtinüm bainóp wagó, “Ia sab ini tonarr
mibükagab nótó tónggapóne?”

Wirri ia Nótóka?

24 Umulbain olmala ongyalóm we bainóp, igó pokodógabi wagó, noan gyagüpi
amanikórre amkoman wirrian nótóke ibükagab.
25 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Zu-koke nidipako, ibü kinga tibiób pamkolpam
zirrbapón-bapón balngomóldako. Akó wirri ngi pamab ubia pamkolpama ibü igó ki
ngiblian kwarilün wagó, ‘Pamkolpamabkü Morroal Tonarr Tómbapón Pam.’
26 A e sab inzan koke koralo. Wirri nótóke yabü aodó, kari ngi olomzan ki bai. A
balngomól pam nótóka, inzan ki yaril, wamaka zaget oloma yabü tangbamtinüm.
27 Ia wirrian nótóka: ia alongalo tógaldó nótó mórranda, ta ia nótó zamngólda
alo kla arrbünüm? Alongalo tógaldó nótó mórranda, wa wirriana. A ka ma yabü
aodómla zaget pamzan yabü tangbamtinüm.
28 “E we isakla, kürüka arróbórrón nidi kwarilnürrü, wirri müpa kürü nóma
kawiónónóp.
29 Da kürü Aba kürü ene dümdümzan kókyanórr balngomólóm Kingzan, we
ngarkwatódó ka ta yabü ene dümdüm aliónóla.
30 Ene igósüm, e sab gaodó kwarilo alongalom kürü tógaldó kürü Kingzan
Balngomól Bwóbdü, akó kingan mórran klamdó mórran-mórran bainüm, ene Isrrael
12 zitül pamkolpam balngomólóm.”

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Zon 13:36-38)

---

* **22:16** Büdül Kórzyón Tórean küp módóga, zid bain. Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü mibü zid bain ⌊dudu kómal⌋ yarile. **22:20** Zerremaea 31:31-34 **22:24** Metyu 18:1; Mak 9:34; Luk 9:46 **22:25** Metyu 20:25-27; Mak 10:42-44 **22:26** Metyu 23:11; Mak 9:35 **22:27** Zon 13:12-15 **22:30** Metyu 19:28

31 Olgabi Yesu Saemon Pitaka bóktanórr wagó, “Saemon, Saemon, turrkrru! Satania
Godón kuri bóka itine yabü bapókóm, da God kuri abine, yabü kürükagabi amanóm,
ngaon pamazan [wit] küp ainda buldügab aleanóm.
32 Da Saemon, ka marünkü kuri tóre ekoa wagó, ma sab koke aupo kürü
amkoman angundügab. Akó ma nóma tolkomolo kürüka, moba [zonaretal] arüng
nütününümke.”
33 A Pita ma Yesuka bóktanórr wagó, “Lod, kürü taia tümün müótüdü pamóm
bainüm akó nurrótókóm mankü.”
34 A Yesu ma Pitan yalórr wagó, “Pita, ka marü igó ayaldóla, siman karrakarra
póyaea errkya ini ngürr† bóktan küsil nóma yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino
igó, ma kürübóka umul-kókla.”

Müp Tonarra Sab Togoble

35 Olgabi Yesu ibü nümtinóp wagó, “Ka yabü bóktan amgolóm nóma zirrnapónarre
paos-koke ó angasangap angón alóp-koke ó ngibürr wapórdó bamel kla-koke, ia yabü
ngibürr klama bimgat kwarilürr?”
Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Koke!”
36 Wa ibüka bóktanórr wagó, “A errkya, yabü ne paos asi nóma kwarile, yazebam!
Da angasangap angón alóp ta inzan. Akó yabü ne gazirr turrik babul nóma
kwarile, yabiób tumum mórrkenyórr sel ninamke, da ene manie darrü gazirr turrik
amigamke.‡
37 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón Wialómórrón Bóktana ne bóktan
opor bóktanda kürükwata, sab küppükü baine kürüka wagó: ‘I oya igó ngakónóp
wagó, wa gida amgün pama.’ Anda, kürükwata ne poko wialómórróna, tómbapón
kari pokoa.”
38 Umulbain olmala bóktónóp wagó, “Sazil, Lod. Kibü nis gazirr turrik inamüli.”
Yesu bóktanórr wagó, “Gaodóma.”

Yesu [Olib Pododó] Tóre Yarilürr
(Metyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Yesu Zerrusalem amgatórr, da Olib Pododó wamórr bobarrzan. Oya umulbain
olmala ta zutalórr oyaka.
40 Ene bwóbdü abzila, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Tóre bakolamke Godka
wagó, darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomólnóm.”
41 Olgabi Yesu ibükagabi igó ngarkwat wamórr, wamaka ne darrü oloma kubó
ingülküp ne ngarkwat kan amanike. Wa wakósingül nülkamülürr, da Godka tóre
ekorr wagó,
42 “Kürü Ab, marü ubi ne nóma yarile, kürü ini wirri azidüdüma ódódgu.§ A kürü
ubia koke ki tómbapó, a marü ubie.”
43 Da anerrua okaka tübyónürr kwitümgab Yesuka, da oya arüng ekyanórr.
44 Yesu wirri gyaur akó azidzan küp bamkónórr, da wa wirri arüngi tórem we
bainürr. Oya gügürüma óe pwópzan bókan yarilürr tüpdü.
45 Yesun tórea nóma blakónórr, wa bupadórr akó alkomólórr tóba umulbain
olmaldó. Wa ibü utüdi tómrrónóp, zitülkus gyaura ibü genggorraman ngibtanórr.
46 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E iade utódakla? Bazeb, da tóre bakolamke
Godka, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomólnóm.”

---

† **22:34** Zu pamkolpamab küsil ngürra simam 6:00 bókyan yarilürr. ‡ **22:36** Yesu ene poko bóktanórr, zitülkus oya büdül kakóm pamkolpama umulbain olmal ngibürr tonarrdó koke ok nirre, i Morroal Bóktan büdrratkü nóma ogoble. We zitülkusdü, i tibiób elklazapükü agóltagól kwarile tibiób morroal ngabkanóm. **22:37** Aesaya 53:12 § **22:42** *kürü ini wirri azidüdüma ódódgu*, Grrik bóktan opor igósa: *Ma ini kübül sipa kürükagab.*

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Zon 18:3-11)

47 Yesu tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, pam ngoroa ugón tübzilürr.
Ene pam ngi Zudas, Yesun darrü ene 12 umulbain olmaldógab, ibü wató balngomól
yarilürr. Wa Yesun minggüpanandó tamórr aprüküm.
48 A Yesu ma oya imtinürr wagó, "Zudas, ia ma kürü, Pamkolpamab Olom nótókla,
aprüküm kaindóla, kürü amkal pamab tangdó angrinüm? Wai?"
49 Yesun umulbain olmala nóma esenóp ne pokoa tómbapónóm kain yarilürr, i
Yesun bóka itünóp wagó, "Lod, ki ia kibiób gazirr turriki koke ekrrórre?"
50 Olgabi darrüpa gazirr turriki singüldü prristan [leba zaget] paman tutul güblang
we itülürr.
51 Da Yesu bóktanórr wagó, "Piküp Bainam! Myamemgu!" Akó wa ene paman
güblang yamurrürr, da dólóng yónürr.
52 Olgabi Yesu ibüka bóktanórr, wirri prrist, Godón Gyabi Müót myelam pamab
wirri pam, akó ngibürr [balngomól byarrmarr pam], oya amiógüm nidi togobórr,
wagó, "E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiógüm iade togoba, wamaka ka
gazirr-gazirr gómól pamla?*
53 Blaman ngürrzan ka go yenkü namülnürrü, Godón Gyabi Müótan kal akólórrón
pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. A ini ne irrübe, wa yabü abüs küpe;
tümünan arünga yabü balngomólda."

Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Zon 18:12-18, 25-27)

54 I Yesun amigóp, da we idüdóp singüldü prristan müót kugupidü. Pita ibü solodó
barrkyanan kan akyalórr.
55 I ur yungóp müótan kal akólórrón pul basirr aodó. Olgabi i darrpan pokodó
bobrralórr. Pita tamórr, da inkü we mórran-mórran bainürr.
56 Da darrü zaget ngul oloma oya esenórr ur zyóndü mórrande. Wa oyaka
dümdüman we yazilürr, da pamkolpamdó bóktanórr wagó, "Ini pam ta Yesukü asi
yarilürr!"
57 A Pita we balpinürr wagó, "Kol, ka oyabóka umul-kókla!"
58 Karianbóka mórranórra, akó darrüpa Pitan sesenórr, da oyaka bóktanórr wagó,
"Ma ta oya darrü umulbain olom módógla!"
A Pita ma ene pam igó yalórr wagó, "Iba, pam, ka we olom kokela!"
59 Aprrapórr darrpan abüs küp ngarkwat kakóm, darrü oloma tóba
moboküpdügab wirrianbóka ugón bóktanórr wagó, "Amkoman, ini pam go ta
Yesukü yarilürr, zitülkus wa Galili oloma!"
60 A Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Iba, pam! Ka umul kokela, ma laróbóka
apóndóla!"
Pitazan bóktan yarilürr, karrakarra póyaea ta ugósan bóktanórr.
61 Olgabi Lod Pitaka tübyalüngürr, dümdüman yazilürr tai oyaka. Da Pitan ugón
ngambangólórr, oya Lod ngaen-gógópan ne poko yalórr wagó, "Errkya, karrakarra
póyaea bóktan küsil yarile, ma kubó aüd münüm ugón kalpino magó, ma kürübóka
umul-kókla."
62 Pita ene müót pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka yónüm we
bainürr.

Yesun [Tiz Yangónónóp]
(Metyu 26:67-68; Mak 14:65)

---

* **22:52** *gazirr-gazirr gómól pam*, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: *Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam.* **22:53** Luk 19:47; 21:37

63 Yesun nidi ngakan kwarilürr, oya tiz angónóm akó amkalóm bainóp.
64 I oya ilküp nis mórrkenyórr poko-e nganolop, da we imtinónóp wagó, “Ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?”
65 Akó i oya abün kle-kle bóktan opore yalnóp.

Yesu Balngomól Byarrmarr Pamab Kwóbbazendó Zamngólórr
(Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Zon 18:19-24)

66 Abüsa nóma tübaniklürr, Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam, idipko wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, i darrpan pokodó ugón kwób bazenórr. Yesun idüdóp ene kwóbbazendó.
67 Olgabi i Yesuka bóktónóp wagó, “Ma ne ene ⌊Kerriso⌋ nómadóla, da kóbó tópta!”
A Yesu ibü nilóp wagó, “Ka ne kubó yabü igó nóma nilnünümo kagó, ka ene olom módógla, e kubó kürü amkoman koke kangunane;
68 akó ka ma kubó ne yabü darrü klamóm nóma nümtinünümo kólbakwata, e kubó kürüka bóktan koke salkomólane.
69 Ini tonarrdógab, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, mórrarrón namulo!”
70 Olgabi i blamana Yesun imtinóp wagó, “Ia ma tai Godón Olomla?”
Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “E kuri bóktórre: ka módógla!”
71 Tibióbka ola apóndako wagó, “Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata. A mi tai tóba taedógabi kuri barrkrrua!”

23

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Zon 18:28-38)

1 Blaman ene Zu isab ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ bazebórr, da Yesun Paelatka* idüdóp.
2 Módóga, kotóm ain bóktan amanóm we bainóp wagó, “Ini pam ki kuri eserre kibü pamkolpam ilklió büliónd i. Wa igó bóktanda wagó, ‘Taks mani alión-gu Sisan, Rrom king,’ akó igó bóktanda wagó, wa ene ⌊Kerriso-e⌋, Zu isab King.”
3 Da Paelat Yesun we imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módógla?”
Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna!”
4 Da Paelat ene wirri prristdü akó pamkolpamdó we bóktanórr wagó, “Ka darrü küp koke kuri esena ini pam zaz ainüm akó ⌊kolaean darrem⌋ akyanóm.”
5 A i wata arüng ipüdóp oyakwata bóktanóm wagó, “Wa pamkolpam Rrom gabaman bóka bamgünüm bangónóm kainda, wa ne kla umul bainda ini Zudia prrobins kugupidü. Wa Galilim bókyanórr, olgabi ama alabóna tamórr, Zerrusalem wirri basirrdü.”

Yesun Errodka We Idüdóp

6 Paelat ini poko nóma arrkrrurr, ibü we nümtinóp wagó, “Ini ia Galili oloma?”
7 Paelat nóma umul bainürr wagó, Yesu we órdóbóna olom yarilürr, Errod ne prrobins ngakan yarilürr, da oya we zirrapónórr Errodka. Errod ta ugón Zerrusalemóm yarilürr ene tonarr.
8 Wa Yesun nóma esenórr, kari barnginwóma koke simiógürr, zitülkus wa oyakwata ne abün bóktan arrkrru yarilürr. Wirri ngarkwatóm oya ubi yarilürr oya asenóm, da kokean esenórr. Errod nae aman yarilürr, Yesu ngibürr ⌊wirri tulmil⌋ ki tómbapóne oya obzek kwata.

---

* **23:1** *Paelat* Zudia akó Samarria prrobins alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.

9 Wa Yesun abün bamtin bóktan poko amtin yarilürr, a Yesu oyaka myamem bóktan
koke yalkomólórr.
10 Ene wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama ola bórrang kwarilürr, da
wirri arüngi Yesun kotóm ain bóktan aman koralórr.
11 Da Errod tóba gazirr pampükü oya ngüóng angyalóp, akó ⌊tiz yangónónóp⌋. Ene
kakóm, morroalan wirri darrem tumum mórrkenyórr we atenóp, da we yalkomólóp
Paelatka.
12 Ene ngürr Errod a Paelat gódam we bangurri. Ngaen-gógópan i darrem-darrem
bóka bamgün namülnürri.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Zon 18:39–19:16)

13 Paelat we ngibaunürr wirri prrist, Zu singüldü pam, akó pamkolpam kwób
bazenóm wankü.
14 Wa ibüka we bóktanórr wagó, “E ini pam kürüka sidüdane igó bóktanpükü
wagó, ‘Ene ini pama pamkolpam ilklió büliónda Rrom wirri pamdó bóka
bamgünüm.’ Ka oya nóma apina yabü obzek kwata, da módóga, ka darrü küp koke
kuri esena, oya e ne pokom amigane.
15 Errod ta darrü kolae koke esene, da wa kibüka ene igósidi salkomóle. E
ngakónam; wa darrü kla koke tónggapónórr, da oya darrü zitülkus babula büdülüm.
16 Da módóga, ka kubó oya karrkukusan sye-i ailo, da zirrapono.”†
18 Módóga, Zu dudu pamkolpama darrpan mün we górrgónóp wagó, “Ini pam
ipüdam, da büdülümpükü emkólam! A Barrabasón irrunam kibüka!”
19 (Barrabas ugón tümün müótüdü yarilürr, zitülkus wa, ngibürr pampükü, Zer-
rusalem wirri basirrdü gazirr yarilürr Rrom pampükü, akó wa ta pam büdülümpükü
emkalórr.)
20 Paelatón ubi Yesun zirrapónóm yarilürr, da wa akó Zu pamkolpamdó bóktanórr
ibü gyagüpitótók alüngüm.
21 A i ma güblang-koke we taegwarr kwarilürr wagó, “Krrosdó emngyelam, oya
krrosdó emngyelam!”
22 Aüd ngim wa akó ibüka we bóktanórr wagó, “Iade? Wa ia tai laró kolae
tónggapónórr? Ka oyaka darrü küp ta koke kuri esena, wa büdül iade ki esene!
We zitülkusdü, ka kubó oya karrkukusan sye-i ailo, da zirrapono.”
23 A i ma arüng ipüdóp taegwarróm Paelatka wagó, oya wata krrosdó ki
emngyelnóm. Módóga, ibü taegwarra Paelatón bóktan wóppókal algónórr.
24 Da Paelat gyagüpitótók we esenórr pamkolpamab ubi tónggapónóm.
25 Ene noan ingrinóp tümün müótüdü Rrom pampükü gazirrdi akó pam amkalde,
wa oya we irruanórr, Zu pamkolpama noanbókamóm ato kwarilürr. A Yesun ma
pamkolpamab tangdó we ingrinürr tibiób ubi alakónóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Zon 19:17-27)

26 Gazirr pama Yesun nóma idódnóp, kwat-kwat Saemonón amigóp, Saerrin wirri
basirrdügab pam, Zerrusalem wirri basirrdüzan bangrilürr madmad kabedógab.
Oya tupodó krros we emngyelóp, ódódóm Yesun solkwat.
27 Wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Yesun solkwat. Abün kola yón gyaur akó
yón amto kwarilürr oyabókamde.

---

† **23:16** Barre Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 17 babula; a wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, “Wa darrpan pam ibüka tümün müótüdügab ki irrune ene tóredó.” (Metyu 27:15 akó Mak 15:6) (Blaman paildi, ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ nóma amrran yarilürr, Rrom isab bókam tumtum igó yarilürr wagó, ene tóredó Paelat kubó darrpan tümün müótüdü pam ugón irrune.)

28 Yesu tübyalüngürr, da we nilóp wagó, “Zerrusalem kol! Kürü yón amtogu, a e
wa yabiób akó yabiób olmal yón bamtolam.
29 Zitülkus módóga, sab tonarra tame, pamkolpama sab nóma bóktanórre wagó,
‘Bagürwóm idipako, aroam kol nidipko, olmal basen-koke kol nidipko, akó kokean
nidi ngóm bómyanónóp!’
30 Ene tonarrdó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“ ‘Pamkolpama sab wirri pododó bóktórre wagó, “Kibüka tóbalók,” akó kari pododó
wagó, “Kibü ngatloam!” ’‡
31 Da módóga, pamkolpama ne kazan arról nugup kle-kle nóma yangórre inzan
tonarre, sab laróga tómbapóne darrü nugupa mólóg nóma baine?”§
32 Gazirr pama nis kolae elklaza tómbapón pampükü we nüdüdóp, ibü
büdülümpükü amkalóm Yesukü.
33 I nóma babzilürr darrü pokodó, ngi “Singül Kak”,* ola oya krrosdó we emngyelóp
ene kolae tómbapón pam nispükü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.
34 Yesu we bóktanórr wagó, “Ba, ibü kolae tonarr norrgonónóm, zitülkus i umul
kokeako i ne kla tónggapóndako.”
Módóga, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr pam basenóm wagó, Yesun
mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrrütóp.
35 Pamkolpama bórrangórrón ola ngabkan kwarilürr. Akó Zu singüldü pama Yesun
tiz yangónónóp, bóktande wagó, “Wa ngibürr zid bain yarilürr, a wa ma kya tóba
kóbó ki zid byó, wa ne ene Kerriso nómade, God noan ipadórr!”
36 Oya gazirr pama ta we tiz yangónónóp: i togobórr oyaka, da oya muran waen
we ekyenóp.
37 Da i we bóktónóp wagó, “Ma ne Zu isab King nómadóla, da moba kóbó zid bai!”
38 Oya sisingül wialómórrón nugup pósek amngyelórrón yarilürr. Igó wialómórrón
wagó, “Ini Zu pamkolpamab Kinge.”
39 Darrü ne kolae tonarr tómbapón pam emngyelóp krrosdó, Yesun we kle-kle
yalórr wagó, “Ia ma ene Kerriso kokela? Moba akó kibü kóbó zid tinünüm!”
40 A darrüpa oya we agórr wagó, “Ia ma Godón koke gum angóndóla? Ma ta wazan
büdül apaddóla!
41 Mi ne kolaean darrem apadódamli, mi ta gaodó apadódamli, zitülkus mibü
mibiób kolae tonarra tine. A ini pama darrü kolae kokean tónggapónórr.”
42 Da módóga, ene pama we bóktanórr wagó, “Yesu, ma King ngi nóma bateno
moba Balngomól Bwóbdü, sab kürü gyagüpi kümanikke!”
43 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla;
errkya ma kubó kankü namulo Godón Agurr Apapdó.”†

Yesu Nurrótókórr
(Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Zon 19:28-30)

44-45 Ene tonarrdó ugón abüs singülküp yarilürr, da abüsan zyóna piküp bainürr
akó tümüna dudu bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr;

‡ **23:30** Pamkolpama ugórr ene poko bóktan kwarile, zitülkus ene wirri azid aeng tonarr kwarile akó ibü ubi kwarile nurrbarinüm. **23:30** Oseya 10:8; Okaka Amzazirrün Kla 6:16 § **23:31** Ini bóktanan küp módóga: Arról nugupa Yesunbóka apónda, darrpanan kolae tonarr koke nótó tónggapónórr. Büdül bairrün nugupa kolae tonarr tómbapón kolpambóka apónda. Zitülkus pamkolpama Yesun kle-kle yangónóp, kolae tonarr-koke yarilürr, i kolae tonarrpükü kolpam wirrianbóka kle-kle nangónórre. * **23:33** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kak* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. **23:34** Wórr Peba 22:18 **23:35** Wórr Peba 22:7 **23:36** Wórr Peba 69:21 † **23:43** *Godón Agurr Apap*, Mórrke-mórrke módóga: *paradise.*

akó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra‡ olean yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr.
46 Yesu wirri gyagüpi we górrganórr wagó, “Ba, ka kólba samu marü tangdó angrindóla!” Wa inzan nóma bóktanórr, wa tóba dómdóm ngón we semanórr, da nurrótókórr.
47 Ene Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama nóma esenórr ne tonarra tómbapónórr, Godón we yagürürr, da we bóktanórr wagó, “Amkoman, ini wata ⌊dümdüm tonarr⌋ pam yarilürr!”
48 Blamana nidi kwób bazelórr ene tonarr ilküpi asenóm, i nóma nósenóp ne tonarra tómbapónónóp, i bakonórr tibiób müót basirrdü. I dakla gyaurme tibiób dalgüp we bólkal kwarilürr.
49 Blamana Yesunbóka umul nidi kwarilürr, akó ene kolpükü, oya Galiligab ne kola mamoanónóp, barrkyanan kan bórranglórr, da blaman kla nósenónóp.

Yesun Gapókdó Ingrinürr
(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Zon 19:38-42)

50-51 Ugón ola darrü pam asi yarilürr, ngi Zosep, Arrimatia wirri basirrdügab, Zudia prrobins kugupidü. Wa morroal akó dümdüm pam yarilürr. Wa ene Godón Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Wa darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam yarilürr, a wa koke abinürr ibü bóktan akó tórrmendó Yesun amkalóm.
52 Wa Paelatka we wamórr, da Yesun büdül bübüm we yatorr.
53 We wamórr Yesun büb krrosdógabi alkumilüm. Da we errgótanórr wirri darrem baeb mórrkenyórri, olgabi ma ingülküpdü alüngürrün gapókdó we ingrinürr, we klamdó darrü olom ngaen koke ne ingrinóp.
54 Ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr§ yarilürr, zitülkus ⌊Sabada⌋ bókyan kari poko yarilürr.
55 Ne kola togoblórr Yesukü Galiligab, Zosepka we zutalórr, da esenóp ene gapók akó Yesun büb ia ingrinóp.
56 Ene kakóm, i we bakonórr ama müót basirrdü, da i morroal ilang elklaza akó büb balóp idi we tómbapónóp.*
A i ma Sabad ngürrdü ngón bagónórr gida bóktan poko ngarkwatódó.

24

Yesun Büdüldügab Irsümülürr
(Metyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Zon 20:1-10)

1 Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, ene kola ne morroal ilang elklaza tómbapónóp, we imarruóp ene gapókdó.
2 I ene ingülküp anerrón emrrónóp gapók mamtaedógab.
3 A i nóma barrbünürr, i Lod Yesun büb koke esenóp.
4 Izan gyagüpi tótók kwarilürr inikwata, büzyón-babul ibüka ama nis pam nisa trramngórri, ilküp akon ongang bapón mórrkenyórrpükü.
5 Tibiób gumdi wakósingül nümgünóp, singül we tüp elókóp. Da ene pama ibüka we bóktarri wagó, “E arról pam iade amkündakla büdül pamkolpam negako?

---

‡ **23:44-45** Ene *wirri adrratórrón mórrkenyórr* Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrirrün yarilürr (Mórrke-mórrke módóga: *Most Holy Place* ó *Holy of Holies*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. (Bazeb Tonarr 13:10; Lebitikus 16:2; Ibrru Pamkolpam 9:7) **23:44-45** Bazeb Tonarr 26:31-33 **23:46** Wórr Peba 31:5 **23:49** Luk 8:2-3 § **23:54** *Sabadankü elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr. * **23:56** Zu pamkolpamab bókam tumtum yarilürr morroal ilang oel amasóm büdül bübdü, kolae ilang arrzümülgum. **23:56** Bazeb Tonarr 20:10; Duterronomi 5:14 * **24:1** *Udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr.

6 Wa aini babula, oya ma büdüldügab kuri irsümüle. Ia yabü koke ngambangólda,
wa yabü ne poko nüzazilóp wa yenkü Galilim nóma yarilürr?
7 Wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kolae tonarr
isab tangdó küngrirre, kómngyerre krrosdó, akó aüd ngim ngürrdü God sab kürü
kürsümüle.’ ”
8 Módóga, oya bóktana we ngambangólórr.
9-10 Ene kol idi koralórr: Merri Magdalin, Zoana, Merri, Zeimsün aip nótó warilürr,
akó inkü ngibürr kol nidi koralórr. Nóma bakolórr gapókdógab, i blaman ini poko
we nüzazilóp ene 11 ⌊apostoldó⌋ akó ngibürr ola nidi koralórr.
11 A i ma ene kol amkoman koke nangunóp, zitülkus ibü bóktan ibüka wata küp-
koke yarilürr.
12 A Pita we bupadórr, da we busorr gapókdó; nóma arrngürrürr gapókdó, wa
wata ene mórrkenyórr pokoan nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp.
Da we alkomólórr gübarirr aengkü akó gyagüpi amaikkü, ne pokoa tómbapónórr.†

Yesu Nis Mamoan Olom Nispükü Basenórr, Ema-us Basirrdü Tótók Kwatódó (Mak 16:12-13)

13 Ene dadan ngürrdü, Yesun nis mamoan olom nisa darrü basirrdü tótók
namülnürri, ngi Ema-us, aprrapórr 11 kilomita ngarkwat Zerrusalem wirri basir-
rdügab.
14 I igó poko apónkü aurrnürri, blaman ne pokoa tómbapón koralórr.
15 I ene pokozan ikik namülnürri, Yesu ibü ugón ngorram tyónürr. Inkü we tótók
yarilürr.
16 A God ma ibü nóleanórr oya amzyatgum.
17 Yesu ibü we nümtinürr wagó, “Ia e laróbóka apóndamli e inizan tótókdamli?”
Ibü tótóka we piküp bainürr, gyaur obzeke.
18 Darrü nótó yarilürr, ngi Kleopas, Yesun we imtinürr wagó, “Ia wata mogob pam
dama mató namüla Zerrusalemóm, umul-kók ini tonarr, ola laró pokoa tómbapónórr
ini tonarrdó?”
19 We imtinürr wagó, “Laró pokoa tómbapónórr?”
I bóktan we yalkomórri wagó, “Yesunkwata, Nazarretgab! Wa prropet yarilürr,
wirri tomkompükü bóktande akó tórrmende, Godón akó blaman pamkolpamab
obzek kwata.
20 Wirri prrist akó mibü singüldü pama oya ipüdóp, da we nókyenóp ama Rrom
wirri pam oya büdüldü angrinüm. Da we emngyelóp krrosdó.
21 A ki ma nae aman kwarilnürrü wa nótóke, sab Isrrael pamkolpam wató ⌊aurdü
amóne⌋! Ó ene tumum, ini ma aüd ngim ngürr yarile ene pokoa tómbapónóm.
22 Akó ene tumum, ngibürr kola kibü gübarirr aengan ngisitinóp. I irrbianande
gapókdó ogobe,
23 a darrü büb ta koke eserre! I togobe, kibü tüzazirre wagó, anerrua ibüka okaka
tübini. Ibü idi nüzazirre wagó, Yesu arróla!
24 Olgabi kibü ngibürr gómdamala gapókdó we ogobe, da gapók wata enezan yaril
kolazan bóktórre, a oya ma koke eserre.”
25 Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E amkoman gonggoanakla! E zaorrónakla
amkoman bangunüm, prropeta blaman ne poko bóktónóp!
26 Ia ene ⌊Kerriso⌋ ini elklazabme koke ki azid aenge, akó tóba ⌊wirri kómal zyóndü⌋
bangrine?”

24:6 Metyu 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33 † **24:12** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang poko 12 babula.

27 Da wa ibüka we müsirrga yónürr Godón Wibalómórrón Bóktana ne poko bóktan
yarilürr oyakwata. Wa Mosesón Pebadó‡ bókyanórr, da olgabi ama blaman Prropetab
Pebadó.
28 I basirrzan ngorram ain kwarilürr i nóla tótók kwarilürr, Yesu ama wata tótók
yarilürr wamaka wa darrü bwóbdü tótókdase;
29 a i oya wirri arüngi we yatorri wagó, “Kibüka ala burrmat, zitülkus irrüba amzik
kari pokoa.” Da wa inkü müótüdü we bangrinürr ibüka burrmatóm.
30 Wa inkü alom nóma mórran-mórran bainürr, wa brred ipadórr, Godón eso
ekyanórr. Syórr yangónórr, da ibü we nüliónürr.
31 Ibü ilküpapükü we tomgolóp wagó, ini amkoman Yesu-e! I nóma emzyatórri,
wa we kolaebóka bainürr.
32 I darrem-darrem tibiób we bamtirri wagó, “Ia mibü moboküpdü bagürwóma
koke bangrine,§ wa minkü kwatódó nóma ikik yaril, akó Godón Wibalómórrón
Bóktan nóma amgol yaril kibüka? Wata amkoman.”
33 I bupadürri, büsai olgabi ama Zerrusalem we alkomórri. Ola i Yesun 11 apostol
we nómrrónóp ngibürr kolpampükü darrpan pokodó.
34 Ene apostola ibüka bóktónóp wagó, “Wata amkoman! Lodón kuri irsümüle
büdüldügab! Saemon Pitaka ta okaka tübine!”
35 Módóga, ene nisa ibüka we adrratrri ne pokoa tómbapónórr kwatódó, akó i
Yesun ia emzyatórri wa brred nóma syórr yangónórr.

Yesu Tóba Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

36 I enezan ikik koralórr inikwata, Yesu tüób ugón ibü aodó we trramngólórr. Wa
ibüka we bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.”*
37 I barrkürrürr akó guma yazebórr, zitülkus ibü gyagüpitótók igó yarilürr,
wamaka i mórrke asendako.
38 Wa ibüka we bóktanórr wagó, “E ia gum iadeakla? Akó e ninis gyagüpitótók
iadeakla kürükwata?
39 Kürü tang a wapór kóbó ngabkónam. Ini amkoman kótókla, ka mórrke kokela.
Kóbó kamurram, da e kubó esenane; büdül mórrkean murr a kus babulako, e enezan
asendakla kürü ma asinko.”
40 Wa ini bóktan nóma elakónórr, wa tóba tang nis akó wapór nis we nómtyenóp.
41 Zitülkus ibü bagür asi yarilürr akó i gübarirr aengóp, i nabe amkoman angunüm
kain koralórr. Wa ibü we nümtinóp wagó, “Ia yabü aini darrü kla asine alom?”
42 I oya aungürrün wapi murr poko we ekyenóp,
43 da wa ipadórr, we elóngórr ibü obzek kwata.
44 Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Ene ka yabü ini poko nilarre, ka yenkü nóma
namülnürrü: kürükwata blaman ne kla wibalómórrónko Mosesón Gida Bukdü,
Prropetab Pebadó, akó Wórr Pebadó, amkoman ki tómbapónónóm Godón bóktan
küppükü ainüm.”
45 Da wa ibü gyagüpitótók we tapanukuóp Godón Wibalómórrón Bóktanan [küp
amzyatóm].
46 Wa ibü we nilóp wagó, “Godón Wibalómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, sab
ene Kerriso azid aenge akó büdüldügab sab türsümüle aüd ngim ngürrdü.

---

‡ **24:27** Mosesón ne pebako, ini 5 pebako Ngaep Bukdü: Bwób Zitül, Bazeb Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi. § **24:32** *“Ia mibü moboküpdü bagürwóma koke bangrine, ...”*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *“Ia mibü moboküpa urazan koke baebli, ...”* * **24:36** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini poko babula: Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.”

47 Pamkolpama sab ini bóktan amgolnórre Kerrison ngidü, ini tüpan blaman bwób-
bwób pamkolpamdó: sab God ibü kolae tonarr norrgorre, Godka nidi tübyalüngórre
tibiób kolae tonarrdógabi. Ini pokoa sab Zerrusalemóm bókyene.
48 E yabiób ilküpi ne kla nósenarre akó yabiób güblange ne kla barrkrrurrü, e sab
ngibürr pamkolpamdó büdrrat kwarilünke.
49 Tübarrkrru, ka küób sab yabüka zirrsapono, kürü Aba ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ne
klamóm nókyenóp. A e sab ini wirri basirrdü akyan kwarilünke, kókó kwitümgabi
arünga sab tupe yabüka."

God Yesun Sipadórr Kwitüdü
(Mak 16:19-20; Apostolab Tórrmen 1:9-11)

50 Ene kakóm, Yesu ibü Zerrusalem wirri basirrdügab we nolngomólóp, tai kókó
Betani basirr minggüpanan. Wa tóba tang kwit nyónürr, da ibü bles we ninóp.
51 Wa ibüzan bles bain yarilürr, wa ibü we bimgatórr, da God oya we sipadórr
kwitüdü.
52 Da oya we yagürnóp. Olgabi i we bakonórr Zerrusalem wirri bagürwómpükü.
53 I wata blaman ngürrzan ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ koralórr Godón agürüm.

Lukün Peba aini blakónda.

Morroal Bóktan Yesunkwata
Zon
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Zon wa darrü Yesun umulbain olom yarilürr. Wa tóba ngi kokean ngiblianda, a wa tóba inzan ngiblianda wagó, "*Yesun [moboküpdü ubi] neanka yarilürr*," (13:23) zitülkus wa Yesun moboküpdü gódam yarilürr.

Ini Zonón peba Yesun okaka amzazilda wagó, wa Godón Bóktane, nótó "*pamakanóm bainürr, da mibü aodó ngyaben yarilürr*" (1:14). Ini Morroal Bóktan peba wialómórr ugósüm oya peba atang pamkolpama ki amkoman yangurre wagó, Yesu wa Godón Olome, Zidbain Olom, Godón [alkamül-koke bóktan] ngarkwatódó. Akó ibü sab [ngarkwat-koke arról] asi yarile ibü amkoman bangunanme (20:31).

Ini peban ngaen-gógópan pokoa darrpan-darrpan [arüng tonarrankwata] bóktanda. Ini arüng tonarra amtyandako, Yesu Godón Olome, Zidbain Olom, Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó. Darrü pokoa bóktanda wagó, ngibürr pamkolpama Yesun mamoan pamkolpamóm bainóp, ngibürra ma dakla oyaka bóka bamgün kwarilürr akó aibóka bangón kwarilürr Yesun amkoman angunüm. Sapta 13-17 igó poko wialómórróna, Yesu ne poko bóktan yarilürr tóba umulbain olmaldó dómdóm irrüb, oya ne irrüb amigóp. Dómdóm pokoa Yesun büdülankwata bóktanda, tóba arsümülankwata bóktanda, akó bóktanda wagó, wa ene kakóm, ia pupo bainürr tóba umulbain olmaldó.

Darrü wirri kla ini pebadó módóga: God ngarkwat-koke arról akyanda Yesu Kerrisokama ibüka, nidi amkoman angundako wagó, Yesu wa kwata Godka, amkoman bóktana, akó arróla.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Bóktan Opora pamakanóm bainürr *1:1-8*
B. Zon Baptaes Bain Paman akó Yesun ngaen-gógópan umulbain olmal *1:9-51*
C. Yesun zaget panzedó *2:1–12:50*
D. Yesun dómdóm ngürrako Zerrusalemóm akó minggüpanan basirrdü *13:1–17:26*
E. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp *18:1–19:42*
F. God Yesun irsümülürr büdüldügab akó Yesu pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó *20:1-31*
G. Yesu akó pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó Galili prrobinsdü *21:1-25*

Bóktan Opora Pamakanóm Bainürr

1 Ngaen bwób zitüldü, wata Bóktan Opor yarilürr, God tüp a pülpül solodó tónzapónórr. Bóktan Opor Godka asi yarilürr, akó wa tüób God yarilürr.
2 Wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldü Godkü.
3 God blaman kla Bóktan Opordóma tómbapónórr. Wa ne babul nóma ki yaril, darrü klama kokean ki tómbapóne.
4 Wa arról zitülkus yarilürr, akó ene arról, zyón yarilürr pamkolpamabkü.
5 Zyóna tümündü ongang bapónda. A tümüna ene zyón kokean emzyatórr.*
6 Da darrü pama tamórr, God noan zirrsapónórr, ngi Zon.
7 Ene oloma tamórr pamkolpamdó büdrratóm ene zyónankwata. I blamana ki barrkrrue, igósüm zyón amkoman ki yangurre.
8 Zon tüób zyón koke yarilürr, a wa zyónankwata büzazilüm tamórr.

---

* **1:5** Aprrapórr ini bóktanan darrü küp módóga: *A tümüna ene zyón kokean itamünürr.*

9 Ene amkoman zyón, blaman pamkolpam zyón nótó aliónda, wa tüpdü tótókda.
10 Bóktan Opor ini tüpdü asi yarilürr. Ini tüpa oyakama tómbapónórr, a ini tüpa
ma oya kokean emzyatórr.
11 Wa tóba bwóbdü tamórr: a tóbanan pamkolpama ma oya koke ipüdóp.
12 A oya nidi ipüdóp akó amkoman yangunóp, da wa ibü dümdüm nókyenóp Godón
simanal akó ópal olmalóm bainüm.
13 I Godón olmalóm pamakan óedógab akó ubidügab koke bainóp, pam a kol
olmalzan basendamli. A i Godón tóba ubi ngarkwatódó tóbabótórr.
14 Bóktan Opora pamakanóm bainürr, da mibü aodó ngyaben yarilürr. Mi oya
⌊wirri kómal zyón⌋ esenóp, Aba tóba darrpanan moboküpdü Olom ne kla ekyanórr.
Oya ⌊gail tonarr⌋ akó amkoman bóktan kari koke namülnürri.
15 Zon oyakwata adrrat yarilürr. Wa wirri arüngi igó bóktanórr pamkolpamdó
wagó, "Ene olom módóga, ka noanbóka apón namülnürrü wagó, 'Kürü solkwat sab
nótó tame, kürükagabi kari kokea, zitülkus wa ngaen-gógópan amtómólórrón pama,
a kótó koke.' "
16 Oya ngarkwat-koke gail tonarr asine, da wa mibü blaman bobarrzan metat gail
tonarr we aliónda.
17 God Moseskama gida nókyenóp.† A gail tonarr akó amkoman bóktana wa Yesu
Kerrisokama turrürri.
18 Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi, wata tóba darrpanan olom Yesu.
Wa tüób Gode, akó wa Aban nólgópdóma; mibü Godónbóka wata umul-umulan
ngititinóp.

Zon ⌊Baptaes Bain⌋ Paman Bóktan
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Zu wirri ngi pama Zerrusalem wirri basirrdügab ngibürr ⌊prrist⌋ akó Libae‡ zitül
pam zirrnapónóp Zonka, oya amtinüm wagó, "Ia ma nótókla?"
20 Wa kokean bangónórr ibüka bóktan alkomólóm; wa ibüka panzeana pupo
bainürr wagó, "Ka ene ⌊Kerriso⌋ kokela."
21 I akó imtinóp wagó, "Da ia ma nótókla? Da ma ia Ilaeza?"
Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Ka Ilaeza kokela."
I akó oya imtinóp wagó, "Da ma ia ene ⌊Prropetla⌋?"§
Zon bóktan yalkomólórr wagó, "Koke."
22 Da i oya akó imtinóp wagó, "Ma ia nótókla? Ki kubó ene küp bóktan yalkomórre
kibü nidi zirrtapórre. Ma mobabóka ia namulo?"
23 Zon ibüka bóktan poko yalkomólórr, prropet Aesaya ne poko bóktanórr wagó,
"Ka módógla, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nótó taegwarrdóla wagó,
'Kwat dümdüm alótam ⌊Lodón⌋ tótókóm.' "
24 ⌊Parrisia⌋ ngibürr pam zirrnapónóp tibiób aodógab.
25 Ene pama Zonón imtinóp wagó, "Da ma ne ene Kerriso o Ilaeza o ene Prropet
koke nóma namulo, ma wa pamkolpam iade ⌊baptaes baindóla⌋?"
26 Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka nae-e baptaes baindóla, a yabü aodó
darrüpa we zamngólda, e umul kokeakla ene nótóke.

---

† **1:17** God Moseskama ne gida nókyenóp, da ini pebadómako: Bwób Zitül, Bazeb Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi. ‡ **1:19** *Libae* darrü zitül yarilürr Isrraelóm. Ene zitülan pam ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ zaget zitül kwarilürr. Ibü zaget we kla koralórr: Godón Gyabi Müótüdü zaget elklaza ngabkan akó ⌊altadó⌋ ne kla amsel koralórr. § **1:21** ⌊Zu pamkolpama⌋ igó gyagüpitótók kwarilürr: ini tüpan ngyaben tonarra sab nóma blakónóm kain yarile, darrü wirri Prropeta tame Godón bóktan büdrratóm pamkolpamdó. **1:21** Duterronomi 18:15, 18; Malakae 4:5 **1:23** Aesaya 40:3

27 Wa kürü solkwat tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla sye
agom.”*
28 Ini tórrmen tulmila Betanim† tómbapónóp, Zodan tobarr dakla dorrodó, abüsa
nólgabi banikda. Zon pamkolpam ene we baptaes bain yarilürr.

Godón [Sip] Kupo

29 Darrü ngürr Zon Yesun tóbaka tótókde esenórr, da bóktanórr wagó, “Ngakónam,
Godón Sip Kupo‡! Ini tüpan kolae tonarr sab wató amóne.
30 Ene olom módóga, ka noanbóka apón namülnürrü wagó, ‘Kürü solkwat pama
tótókda. Wa kürükagabi kari kokea, zitülkus wa ngaen-gógópan amtómólórrón
pama, a kótó koke.’
31 Ngaen-gógópan ka ta oyabóka umul-kók namülnürrü, wa tai nótóke. Ka wa
nae-e baptaes bainüm tamórró, we zitülkusdü, Isrrael pamkolpam oyakwata umul-
umulan ngibtanóm!”
32 Zon ibüka bóktanórr wa ne kla esenórr wagó, “Ka Godón Samu eserró
kwitümgabi abindi, oya kwitüdü amngyelde nurre póyae buli, da metat we bainürr.
33 Ka tai ugón oyabóka umul-kók namülnürrü igó, wa tai nótó yarilürr, a God,
kürü nótó zirrkapónórr nae-e baptaes bainüm, kürübóka wagó, ‘Godón Samua sab
kwitümgabi tame. Ngón ngagónóm noaka tómngyele, da ene olom módóga: Godón
Samu-i baptaes bain pam.’
34 Ka eserró ene pokoa nóma tómbapónórr, da ka wa igó namulo, wa Godón
Olome.”

Yesun Ngaen-gógópan Umulbain Olmal

35 Darrü ngürr Zon wata tóba nis umulbain olom nispükü zamngól yarilürr dadan
pokodó, Zodan tobarr kabedó.
36 Wa Yesun esenórr, ibü nóma nórrgrratlórr, da bóktanórr wagó, “Ngankónam,
ene Godón Sip Kupo!”
37 Da umulbain olom nisa oya arrkrrurri wa nóma bóktanórr ene poko, da Yesuka
we akyarri.
38 Yesu kakóm tübyalüngürr, ibü nósenórr oya mamoande. Wa ibü nümtinürr
wagó, “E ia laró amkündamli?”
I oyaka bóktan yalkomórri wagó, “Rrabi, ma ia nubó ngyabendóla?” (Rrabi, oya
küp módóga: Umulbain Pam.)
39 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Turram asenóm.” Simam abüs küp ugón
tokomdó yarilürr, da i we ogobórr. Wa ibü nómtyenóp wa ne ngyaben yarilürr. Ene
ngürr poko usakü we amanikóp.
40 Ene olom darrü Endrru yarilürr, Saemon Pitan§ narezoret, Zonón bóktan nidi
arrkrrurri akó Yesuka nidi akyarri.
41 Dümdüman ene kakóm, Endrru tóba narezoret we esenórr, Saemonón, da oya we
izazilürr wagó, “Ki ene Mesayan kuri eserre!” (Mesaya, oya küp módóga: [Kerriso].)
42 Da wa Saemonón Yesuka we idódürr.
Yesu oya nóma esenórr, oyabóka wagó, “Marü ngi Saemone, Zonón olom. Da marü
sab ngimlianórre Sipasbóka.” (Sipas akó Pita, ibü küp darrpan módóga: ingülküp.)

Yesu, Pilip akó Natana-el, Ibü Nginaunürr

---

* **1:27** Ini bóktanan küp módóga: *Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta gaodó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.”* † **1:28** Ini Betani aprrapórr Zodan tobarrdó darrü bwób ngi yarilürr. Darrü Betani ma wirri basirr yarilürr, Zerrusalem minggüpanan, Merri, Marrta, akó Lazarrus ne ngyaben kwarilürr (11:1). ‡ **1:29** Zon Yesun sip kupobóka igósidi ngilianda, oya sab krrosdó emngyerre pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm. § **1:40** *Pita*, Grrik bóktane oya küp módóga: *Wirri Ingülküp*.

43 Darrü ngürr Yesu Galili prrobinsdü tótókóm gyagüpitótók esenórr. Da i Pilipdi
nóma baserri, oyabóka wagó, “Kürüka tókya!”
44 Pilip Betsaeda wirri basirr pam yarilürr. Endrru akó Pita ta we basirr pam nis
namülnürri.
45 Pilip Natana-eldi baserri, da oya izazilürr wagó, “Ki ene pam kuri eserre, Moses
noanbóka wialómórr Gida Pebadó, akó ngaen prropeta ta noanbóka wialómóp. Wa
Yesue, Zosepón olom, Nazarret wirri basirr olom!”
46 Natana-el oya imtinürr wagó, “Ia darrü morroal klama sab tame Nazarret
basirrdügabi?”
Pilip oyabóka wagó, “Da yao, asenóm tam!”
47 Yesu Natana-elón nóma esenórr tóbaka tótókde, oyakwata bóktanórr wagó,
“Ngakónam, amkoman Isrrael pam yóni! Oyaka obae tiz babulana!”
48 Natana-el Yesunbóka wagó, “Ma kürübóka ia umulbaina?”
Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Pilip marü solodó ngimaune, a ka wa marü
ngaen-gógópan móserró, ene ⌊pig⌋ nugup murrdü mórrande.”
49 Natana-el Yesunbóka wagó, “Umulbain Pam, ma Godón Olomla! Ma Isrrael
pamkolpamab Kingla!”
50 Yesu wagó, “Da ia ma kürü amkoman kuri kanguna, zitülkus ka marü igó mila,
ka marü móserró ene pig nugup murrdü mórrande? Ini wa kari-kari yaril, a ma sab
wirrian tórrmen tulmil nósenónómo!”
51 Akó wa ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab pülpül
esenane tapabakudi, akó Godón ⌊anerru⌋ nósenane kwitüm angürdi akó tüpdü
abindi kürü bübana, Pamkolpamab Olom nótókla!”*

2

Keinanóm Kol Amióg Tóre

1 Nis ngürr kakóm, Keina basirrdü kol amióg tóre yarilürr, Galili Prrobinsdü. Yesun
aip ola warilürr.
2 Yesun tóba umulbain olmalpükü ta ngisaunóp ene kol amióg tóredó tótókóm.
3 Waena nóma blakónórr, Yesun aipa oyabóka wagó, “Ibü waena kuri blakóne.”
4 Yesu aipbóka wagó, “Kürü aip,* gyaurka, ma kürü iade dayóndóla ini müpdü?
Kürü panzedó zaget ngarkwat koke kuri semrróne.”
5 Yesun aipa ene tóredó zaget pam nilóp wagó, “Kubó e tónggapónamke, wa yabü
ne kla tólbaelóm nilórre!”
6 Ene pokodó, 6 ingülküpi tólbaelórrón wirri nae bele asi kwarilürr. Blaman
darrpan-darrpan beledó kókó 80 lita ama 120 lita ngarkwat arrngamdako. ⌊Zu
pamkolpamab⌋ gida ngarkwatódó, ma kubó ene nae-e tang a wapór bagulo, solodó
tórem igósidi wamo. Akó alo bamngul kla bagulümpükü orrngamlórr ene nae. We
zitülkusdü, ene bele we igósidi irrbünóp.
7 Yesu ene zaget pam nilóp wagó, “Ini bele nae-e blaman ugó bórrngómam.” I
nórrngómóp kókó ibdü. 8 Da wa akó ibü nilóp wagó, “Errkyadan nae sokol ugó itam
darrü beledógab. Kubó idüdamke tóre ne pama alngomólda.” Da i ene nae we
idüdóp oyaka.
9 Ene naea ugón waenóm bümzazilürr. Tóre alngomól pama ene waen nóma
apókórr, wa darrü umul babul yarilürr ene waen nubógabi sidüdrre. Ene nae ne

* **1:51** Ini Yesun bóktanan küp módóga: Yesu wa batazana, kasilüm tüpdügab ama pülpüldü, akó pülpüldügab ama tüp. Wa pam a God, ibü aodóma. **1:51** Bwób Zitül 28:12 * **2:4** *kürü aip*: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *kol*. Gizrra bóktane ma morroal kokea aip inzan ngilian, da *aip*bóka igósidi wialómórróna.

zaget pama itóp, wata umul idi kwarilürr. Da tóre alngomól pama, kol nótó zumige,
oya ngyaunürr.
10 Oyabóka wagó, “Bobarr tóredó waen nidi alióndako, i ngaen-gógópan morroal
waen alióndako. Pamkolpama barrkyananbóka nóma enórre, ene kakóm, i akó popa
waen alióndako. A ma wa morroalan waen irrmatnórró ngarkwat kókó ta errkya!”
11 Yesu tóba ini ngaen-gógópan ⌊wirri tulmil⌋ we tólaelórr Godón arüng pupainüm,
Keina basirrdü, Galili Prrobinsdü. Wa tóba ⌊wirri kómal zyón⌋ we okaka imzazilürr.
Oya umulbain olmala amkoman we yangunóp.
12 Ene kakóm, Yesu, tóba aip, simanal zoretal, akó umulbain olmalpükü we wamórr
Kaperrna-um wirri basirrdü. Ngibürr ngürr ola amanórr.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ Kal Akólórrón Pul Basirrdü

(Metyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ minggüpanan nóma yarilürr, Yesu Zerrusalem wirri
basirrdü igósidi wamórr.
14 Ola Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü wa kolpam nósenóp, ⌊kau⌋,
⌊sip⌋, akó nurre póyae nidi sel bain, akó mogob pamkolpamab mani nidi sensi
bangón† kwarilürr, tibiób tógaldó mórrande.
15 Da Yesu müsamüszan kla tólaelórr sye poko-e, da wa ene kau a sip akó ola
nidi kwarilürr, ibü kolabütan yarilürr ⌊Godón Gyabi Müótüdügab⌋. Mani nidi sensi
bangón kwarilürr, ibü tógalpükü ta okaka izazilürr. Wa mani küp popa arngenórr.
16 Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Ini
elklaza algabi ugó yusam! Kürü Aban müót myamem elklaza bumióg bwóbüm ain-
gu!”
17 Da oya umulbain olmalab ngambangólórr Godón Wialómórrón Bóktana ne poko
bóktanda wagó, “Kürü bübdü urazan baebda marü müótan morroalóm.”‡
18 Zu wirri ngi pama Yesun imtinóp wagó, “Ma ia nadü wirri tulmil tónggapono
Godón arüng pupainüm kibü asenóm igó, marü ene dümdüm asine inzan kla
tómbapónóm?”
19 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ini Godón Gyabi Müót ilgütam! Aüd
ngürr kugupidü ka akó sab elo.”
20 I Yesuka bóktónóp wagó, “Kibü 46 pail yazebórr ini Godón Gyabi Müót aelóm!
Ia ma akó amkoman aüd ngürr kugupidü elo?”
21 Yesu wa ne Godón Gyabi Müótbóka apón yarilürr, wa tóba büb okaka imzazilürr.
22 Yesun büdüldügab solkwat nóma irsümülürr, oya umulbain olmalab ugón
ngambangólórr wagó, wa ini poko bóktanórr, da i blamana Godón Wibalómórrón
Bóktan amkoman yangunóp, akó Yesu ne poko bóktanórr.

Yesu Umula Pamkolpamab Moboküpdü Ne Klame

23 Yesu Zerrusalem wirri basirrdüzan yarilürr ene Büdül Kórzyón Tóredó, abün
pamkolpama oya amkoman yangunónóp, oya wirri tulmil nóma nósenónóp wa ne
kla tómbapón yarilürr Godón arüng okaka amzazilüm.
24 Yesu ibü taiwan amkoman koke nangunóp, zitülkus wa blaman ene pamkol-
pambóka umul yarilürr.
25 Wa pam koke ki yamküne oya umul-umulan ngitanóm pamkolpamabkwata,
zitülkus wa umul yarilürr ibü moboküpdü ne kla koralórr.

2:12 Metyu 4:13 **2:13** Bazeb Tonarr 12:1-27 † **2:14** *mani sensi bangón*: Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónóp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitülkus oya arüng wirri yarilürr. ‡ **2:17** ⌊Mesaya⌋ ini bóktan opor Abdó bóktanda *Wórr Peba*dó. **2:17** Wórr Peba 69:9

3

Yesu akó Nikodimus

1 Ola darrü Zu pamkolpam balngomól pam asi yarilürr, ngi Nikodimus. Wa tüób
Parrisi yarilürr.
2 Darrü irrüb, wa Yesuka wamórr. Oyabóka wagó, “Rrabi, ki umulakla ma
umulbain pamla, ma Godkagabi tamórró. Darrü pama inzan ⌊wirri tulmil⌋ kokean
okaka imzazile Godón arüng pupainüm, mazan tómbapóndóla, ngarkwat kókó ta
God oyaka asi yarile.”
3 Yesu oyabóka wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü pam gaodó kokea
asenóm God ne balngomólda Kingzan,* ngarkwat kókó wa akó tómtómóle nis ngim.”†
4 Nikodimus oyabóka wagó, “Dódórr bairrün pama akó ia tómtómóle? Wa ia
gaodóma aipan bikómdü akó alkomólóm, nis ngim amtómólóm?”
5 Yesu oyabóka wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü pam gaodó kokea
Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm, ngarkwat kókó wa naedógab‡ akó Godón
Samudügab tómtómóle.
6 Bübankwata pama pamdógab amtómólda; Godón Samudügab nótó amtómólda,
oya igósidi Godón Samua alngomólda.
7 Ma wa gübarirr aenggu, zitülkus ka marü igó mila, e akó tóbaboto nis ngim.
8 Wóra busodase oya ubi nubó busoma. Ma bubukwóm arrkrrudóla, a ma wa umul-
kókla wa nólgabi tótókda ó wa nubó busodase. Ma gaodó kokela wór alngomólóm.
Da ene inzana ibüka, Godón Samudügabi nidi babótódako.”
9 Nikodimus oyabóka wagó, “Ini klama ia nadü tulmili tómbapórre?”
10 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma wa Isrrael pamkolpamab wirri umulbain
pamla, a ma wa umul-kók iadela?
11 Ka wa marü amkoman poko ayaldóla: ki we klambóka ikikdakla, ki umul ne
klamakla, akó we kla pupo baindakla ki ne kla nósenóp, da e blamana kibü bóktan
apadóm kokeakla.
12 E kürü amkoman koke angundakla, ka ne yabüka ini tüpan elklaza kwata
nóma bóktandóla. Da e wa kürü amkoman ia kangunane, ka ne yabüka kwitüm
elklazabóka nóma bóktan namulo?
13 Ka ini poko bóktandóla, zitülkus darrü pama kwitüm kokean kuri kasile, wata
kótó, Pamkolpamab Olom nótókla, kwitümgab nótó tübinürr.
14 “Moses brronze tónggapórrón gwar§ aulizan kwit yónürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋,
ene ta inzana, kürü ta sab inzan ngarkwatódó kwit kirre, Pamkolpamab Olom
nótókla.
15 Ene igósüm, kürü amkoman nidi kangurre, sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüdórre.
16 Godón moboküpdü wirri ubi yarilürr ini tüpan pamkolpamdó, igósüm wa kürü
ibü kókyanórr, tóbanan darrpanan olom, kürü amkoman nidi kangurre, kokean
bamrükrre, a i ma sab ngarkwat-koke arról ipüdórre.
17 God tóba olom ini tüpdü igósüm koke zirrsapónórr pamkolpam zaz bainüm akó
⌊kolaean darrem⌋ aliónüm, a wa ibü zid bainüm zirrsapónórr.
18 “Kürü amkoman nótó kuri kangune, God oya koke zaz ine akó kolaean darrem
koke ekyene. A kürü amkoman kokean nótó kuri kangune, God oya kuri zaz ine akó

---

* **3:3** Ini Yesun bóktanan küp módóga: darrü pama Godón pamkolpampükü kokean dabine, ngarkwat kókó wa akó tómtómóle nis ngim. † **3:3** Grrik bóktan opor igó amzazirrüna: *nis ngim*, oya darrü küp módóga: *kwitümgab*. ‡ **3:5** Naean küp módóga: *baptaes*. Izikiel 36:25-27 kugupidü, nae akó samu ta nizan wialómórrónamli. Naean küp módóga: *kolae tonarr bagul*, samuan küp módóga: *moboküp Ab akyan.* § **3:14** *gwar*: Ene amkoman gwar koke yarilürr, ene tange tónggapórrón gwar yarilürr, brronzdógabi. Mórrke-mórrke módóga: *bronze*. (Bótang Peba 21:8-9)

kolaean darrem ekyene, zitülkus wa kürü amkoman koke kangune, Godón darrpanan olom.
19 God sab pamkolpam ini zitülkusdügabi büdüldü zirrnapórre: zyóna wa kuri tamórr ini tüpdü, a pamkolpamab ma kari ubi kokea tümündü ngyabenóm. Ibü ubi babula zyóndü ngyabenóm, zitülkus ibü tórrmen tulmil kolaeako.
20 Kolae elklaza nótó tómbapónda, wa zyón alzizi amanikda, akó zyóndü koke tame, zitülkus pamkolpama oya kolae kena esenónóm.
21 Nadü pama Godón amkoman bóktan ngarkwatódó ngyabenda, wa zyóndü kuri tame. Ene igósüm, sab emzyetórre wagó, wa tóba tórrmen tulmil Godón amkoman angundi tómbapónda."

Yesu akó Zon [Baptaes Bain] Pam

22 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Zudia prrobinsdü bangrinürr. Wa ola barrkyananbóka ngyabelórr inkü. Wa wezan yarilürr, pamkolpam baptaes nyónónóp.
23 Zon ugón ta baptaes bain yarilürr Aenonóm, Salim basirrdügabi wirri kan koke, zitülkus ene pokodó arób nae kari koke yarilürr. Pamkolpama oyaka ogoblórr baptaes bainüm.
24 Ini wa ngaen-gógópan bókama, Zonón tümün müótüdü angrin küsil nóma kwarilürr.
25 Zonón ngibürr umulbain olmala darrü Zu pampükü ongyalóm bainóp wekwata, darrü pama [kolkal] ia baine Godón ilküpdü, nae-e aguldi.
26 Da i Zonka we ogobórr, oya izazilóp wagó, "Umulbain pam, mankü ne pam yarilürr Zodan tobarr dakla dorrodó, abüsa nólgabi banikda, ma noanbóka apón namülnürrü, wa ta baptaes baindase errkya, da blamana ama oyaka tótókdasko!"
27 Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Pama igósidi apadóda, oya God ne kla akyanda kwitümgab.
28 E yaib kürü kuri kurrkrruarre, ka ne poko bóktan namülnürrü, 'Ka ene [Kerriso] kokela, kürü oya singül kwata zirrkapónóp.'
29 Kol nótó zumige, ene kol oyano. Oya gódam pam nótóke, wa nólgóp kwata zamngólda. Wa kari bagürwóm ta kokea, kol nótó zumige, oya bóktan nóma arrkrruda. Ka ta inzan, ka kari bagürwóm ta kokela.*
30 Oya ngia wirri kwitüm ki bain kürükagab. Kürü ngia ki tüp aup!"

Ene Nótóke, Kwitümgab Nótó Tamórr

31 Zon akó igó bóktanórr wagó, "Ene nótóke, kwitümgabi nótó tamórr, wa blaman kolpamdógab wirria. Tüpdügab nótó tamórr,† wa ini tüpane, akó tüpan elklazabkwata bóktanda, a ene nótó tamórr kwitümgabi, wa wirria blamandógab.
32 Wa we poko adrratóda, wa ne kla esenórr akó arrkrrurr ola, da kolpama ene bóktanan [küp koke apadódako].
33 A ene bóktan nótó apadóda, wa kuri karrkukus ine wagó, God amkomana.
34 God noan zirrsapónórr, wa Godón bóktan amgolda, zitülkus God tóba Samu dudu akyanda.
35 Aban [moboküpdü ubi] Olomdóma, da wa blaman elklaza oya tangdó we irrbünürr.
36 Nadü oloma Godón Olom amkoman yangune, oya ngarkwat-koke arról asine. A oya Olom alzizi nótó amanikda, wa sab arról kokean esene, a Godón wirri ngürsil metat sab oyaka yarile."

3:24 Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * **3:29** Ini alap-alap bóktan oya küp módóga: Yesu kol amióg pama, Zon oya gódama. **3:29** Zon 1:20 † **3:31** *Tüpdügab nótó tamórr*: Zon tóbabóka apónda. **3:35** Metyu 11:27; Luk 10:22

4

Yesu akó ⌊Samarria⌋ Kol

1 Parrisia barrkrrurr wagó, “Yesu abün umulbain olmal azebdase akó ⌊baptaes baindase⌋, a Zon wa tai abün koke.”
2 (Yesu tüób darrü pam koke baptaes yónürr, wata oya umulbain olmalana baptaes bain kwarilürr.)*
3 Da Yesu ene poko nóma arrkrrurr, wa Zudia prrobins amgatórr, Galili prrobinsdü alkomólóm.
4 Wa wata Samarria prrobinsdüma wame.†
5 Da Samarria kugupidü, wa darrü wirri basirrdü abzilürr, ngi Sikarr. Zeikob tóba olom Zosepón ngaen ne tüp poko ekyanórr, we minggüpanan yarilürr.
6 Zeikobón nae badu ola yarilürr. Yesun tótókde genggorrama ipadórr, da nae badu minggüpanan popa we mórran-mórran bainürr. Ugón abüs singülküp yarilürr.
7-8 Oya umulbain olmala alo bumiógüm ogobórr basirrdü. Darrü Samarria kola nae aitüm ugón katókórr. Yesu oyabóka wagó, “Gyaurka kol, ia ma kürü nae koke kókyeno?”
9 Ene kola oyabóka wagó, “Ma Zu pamla, ka ma Samarria kolóla, da ma wa kürü naem iade atodóla?” (Zu pamkolpama Samarria pamkolpampükü koke dabirre.)‡
10 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ne umul nóma ki namüla, God ne kla akyanda, akó ini nótóke, marü wató atoda naem, ma oya ki imtina, da wa marü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ akyan nae ki mókyene.”
11 Ene kola oyaka bóktanórr wagó, “Wirri pam, marü go nae ait kurróp a sye ta babulamli! Nae badu ta kari kukurru kokea; ma wa ene ngarkwat-koke arról akyan nae nubó ito?
12 Ia ma igó poko bóktanóm kaindóla, ma Zeikobkagabi wirrila? Kibü abbobat Zeikob kibü ini nae badu wató tókyenóp. Wa tüób, oya simanal olmal akó oya ⌊sip⌋ a ⌊gout⌋ darrpan ini nae badudügabi nae onolórr.”§
13 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ini nae nótó nóma enóne, oya akó sab nae anóna ipüde.
14 Ka ne nae akyandóla nótó nóma enóne, oya sab myamem nae anóna kokean ipüde. Ka wa ne nae akyandóla, sab arrób naezan byamróke oyaka, akó oya sab ngarkwat-koke arról ekyene.”
15 Ene kola Yesunbóka wagó, “Wirri pam, kürü ene nae ugó kókya, kürü sab myamem nae anóna koke ia küpüde. Da ka sab myamem koke ia katoklo nae baitüm ini badudügab.”
16 Da Yesu oyabóka wagó, “Moba müór ugó ngyau, da kubó tolkomólamke!”
17 Ene kola Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü go müór babula.”

Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma kürü amkoman poko kila, ma igó ne poko bóktóna wagó, ‘Kürü müór babula.’
18 Ma 5 morwal bumiógrrü, a ma errkya ne pampükü ngyabendóla, wa marü amkoman müór koke-e. Ma kürü ene amkoman poko kila.”
19 Ene kola Yesunbóka wagó, “Wirri pam, ka marü kuri mómzyeta, ma prropetla!

---

* **4:2** Zon ini bóktan opor wialómórr oya peba atang pamkolpam umul-umulan ngitanóm. † **4:4** Aprrapórr God oya yalórr Samarria prrobinsdüma tótókóm Morroal Bóktan büdrratóm. **4:5** Bwób Zitül 33:19; 48:22; Zosyua 24:32 ‡ **4:9** Zu pamkolpama Samarria pamkolpampükü koke dabirre, zitülkus tibiób alzizi bomandako. I ta darrpan kübüldügab koke enórre akó elorre. Errkya ene tonarr wata asine. **4:9** Ezrra 4:1-5; Niómaea 4:1-2
§ **4:12** Samarria pamkolpama igó gyagüpitótók kwarilürr wagó, i Zeikobón olmalbobatalako.

20 Kibü Samarria abalbobatala Godón ini podo* kwitüdü ⌊ótók⌋ kwarilürr. A e
Zu pamkolpam igó bóktandakla wagó, ‘Wata Zerrusalem wirri basirr módóga, mi
Godón we ki ótók kwarila.’ ”
21 Yesu oyabóka wagó, “Kol, kürü amkoman kangu, ene ngürra tótókda, pamkol-
pama sab myamem Ab ini pododó ó Zerrusalemóm koke ótók kwarile.†
22 E Samarria pamkolpam umul-kókakla e noan ótókdakla. A ki Zu pamkolpam
umulakla ki noan ótókdakla, zitülkus zidbaina Zu pamkolpamdógabi tótókda.
23 Ene ngürra tótókda, da tai ainiga, da amkoman nidi ótókdako, Godón Samua
nolngomólnórre Ab ótókóm amkoman tonarre, zitülkus Aba pamkolpam byamkünda
oya inzan nidi ótókdako.
24 God Samua, da oya nidi ótókdako, i oya amkoman samu-i akó amkoman kwata
ótóknórre.”
25 Ene kola Yesunbóka wagó, “Ka umulóla ene Mesaya sab tame, ⌊Kerrisonbóka⌋
noan ngiliandako. Wa nóma tame, kibü blaman kla sab wató tüzazilórre.”
26 Yesu oyabóka wagó, “Ka wata módógla, marüka nótó bóktandóla.”
27 Ene pokoandó, Yesun umulbain olmala ugón tübabzilürr. I barrkürrürr wa
kolpükü nóma bóktan yarilürr. A ene umulbain olmaldógab darrüpa ta Yesun koke
imtinürr, “Marü ubi larógóma?” akó, “Ma ene kolpükü iade bóktandóla?”
28 Ene kola tóba mariti tónggapórrón nae bele ola amgatórr, basirrdü we
alkomólórr. Pamkolpambóka wagó,
29 “Yao, ene pam asenóm togob! Kürü blaman kla kile, ka ne kla tómbapón
namülnürrü. Da ene Kerriso ia amkoman módóga?”
30 Da módóga, i tibiób basirrdügab we bausürr, da Yesuka we ogoblórr.
31 Pamkolpam kwat-kwat nóma koralórr, umulbain olmala Yesun yatop wagó,
“Umulbain Pam, gyaurka, ma ugó elo!”
32 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü alo asine alom, yabü darrü umul
babula enekwata.”
33 Da umulbain olmala tibiób we bamtinónóp wagó, “Ia darrü pama simarrue alo
kla?”
34 Yesu ibübóka wagó, “Kürü alo módóga, Godón ubi tómbapónóm akó oya zaget
alakónóm, wa kürü ne kla küliónürr tómbapónóm.
35 E errkya bóktandakla wagó, ‘Tokom melpal kakóm, ene ma apap abül ngarkwat
yarile’. Da ka yabü igó byaldóla, bwób tai ngakónam: errkya apapa kuri twóngrine,
gaodóma abülüm.
36 Da nadü pama abülda, wa wata errkyadan tóba darrem apadóda. Wa ene küp‡
ngarkwat-koke arrólóm kwób asuda. Nótó aritóda akó nótó abülda,§ i sab darrpan
pokodó barnginwómdü namüli.
37 Ini bóktan amkomana: darrü pama wa aritóda, darrüpa ma abülda.
38 Ka yabü abülüm zirrnapónarre didiburrdü. Yadi koke zaget kwarilnürrü, a
ngibürra zaget kwarilürr. E wata ibünüm zagetan küp dakabyóndakla.”
39 Ene basirrdü abün Samarria pamkolpama Yesun amkoman yangunónóp,
zitülkus ene kola ne poko adrratórr Yesunbóka wagó, “Kürü blaman kla kile, ka
ne kla tómbapón namülnürrü.”
40 Da ene Samarria pamkolpama oyaka nóma togobórr, i oya imtinónóp ola
arrmatóm, da wa ola nis ngürr nümanikürr.
41 Yesun bóktandógab oya akó abüna amkoman we yangunónóp.

---

* **4:20** *podo*: Ene wirri podo Samarria prrobins kugupidü yarilürr. Oya ngi módóga: Gerrizim. † **4:21** Yesu Godón Samuan tótókankwata bóktan yarilürr, Pentakost ngürr nóma yarile. Godón Samua nóma tame, pamkolpama sab Godón yagürnórre popa pokodó. ‡ **4:36** *küp* wa pamkolpambóka apónda, Yesun nidi amkoman angundako. § **4:36** *nótó aritóda akó nótó abülda*, wa ibübóka apónda, Godón zaget nidi tómbapóndako.

42 Da i ene kol we wilóp wagó, “Ki oya amkoman kuri yangurre, igósidi koke ma ne
poko adrrüta, a ki kib kuri barrkrrua, da ki umulakla wa amkoman ini tüp Zidbain
Pama!”

Yesu Kingan Zaget Paman Siman Olom Dólóng Yónürr

43 Ene nis ngürr kakóm, wa olgabi wamórr Galili prrobinsdü.
44 Yesu ngaen tüóbzan bóktanórr wagó, “Tóbanan basirrdü prropet wirri ngi koke
atendako.”*
45 Da Yesu Galili prrobinsdü nóma tübzilürr, pamkolpama oya sisingül akyenóp,
zitülkus i blamana ogobórr Zerrusalem, da nósenóp wa ne elklaza tómbapón yarilürr
[Büdül Kórzyón Tóredó].†
46 Yesu akó Keina basirrdü alkomólórr Galili prrobinsdü, wa nae waenóm ne
imzazilürr. Darrü kingan‡ zaget pam ola asi yarilürr. Oya siman olom azid yarilürr
Kaperrna-um wirri basirrdü.
47 Ene pama nóma arrkrrurr wagó, Yesu Zudiagab kuri alkomóle Galili, wa oyaka
we wamórr. Yesun imtinürr Kaperrna-um tótókóm tóba olom dólóng ainüm, zitülkus
wa büdül kari poko yarilürr.
48 Yesu ene pambóka wagó, “E kürü amkoman koke kangunane, kókóta e
[wirri tulmil] nósenane Godón arüng pupainüm akó kókóta e [asen-koke tórrmen]
nósenane, da e kürü igósidi amkoman kangunane.”
49 Ene kingan zaget pama Yesunbóka wagó, “Wirri Pam, kankü tam, kürü oloma
kena nurrótók!”
50 Yesu oyabóka wagó, “Ugó wam, marü siman oloma sab ngyabene!”

Yesu ene pam ne bóktan opor ekyanórr, amkoman yangunürr, da we wamórr.
51 Darrü ngürr, wazan basirrdü alkomólólórr, kwat-kwat, oya tóba zaget pama
semrrónóp ini bóktanpükü wagó, “Marü oloma sab ngyabene!”
52 Wa ibü nümtinóp wagó, ia nadü abüs ngarkwat yaril, oya oloma nóma dólóng
baine. I bóktan yalkomólóp wagó, “Sim simam, abüs küp darrpan nóma yaril, ene
güb tórrngóna oya ugón amgüte.”
53 Ene siman oloman aban ngambangólórr wagó, wata we abüs ngarkwat yaril
Yesu oya nóma yalórr wagó, “Marü siman oloma sab ngyabene!” Wa tüób, akó tóba
blaman müótan kolpama Yesun amkoman igósidi yangunóp.
54 Ini wa nis ngim wirri tulmil yarilürr Yesu ne kla tólaelórr Godón arüng
pupainüm Galili prrobinsdü, wa Zudia prrobinsdügab nis ngim nóma alkomólórr
ama Galili.

5

Yesu Pam Dólóng Yónürr Nae Badudü

1 Ene kakóm, Yesu Zerrusalem wirri basirrdü wamórr, zitülkus Zu pamkolpamab
tóre yarilürr.

---

* **4:44** Godón Bukbóka wirri umul pam tai umul kokeako wagó, Yesun tóbanan pamkolpam ia Galili, ta ia Zudia pamkolpam koralórr, zitülkus wa Zudia Prrobinsdü tómtómólórr akó Galili Prrobinsdü ngyaben yarilürr. Wata ngibürra Yesun amkoman yangunóp, zitülkus wa ne [arüng tonarr] tómbapón yarilürr. A Samarria kolpama Sikarr basirr kugupidü oya amkoman yangunóp wagó, wa Kerriso-e (4:40–42). Ene umulürründügab, da i oya barnginwómpükü ipüdóp. **4:44** Metyu 13:57; Mak 6:4; Luk 4:24 † **4:45** Galili pamkolpama Yesun barnginwómpükü esenóp, zitülkus i esenóp Yesu Zerrusalemóm ne wirri elklaza tómbapón yarilürr Büdül Kórzyón Tóredó. Igó ngarkwatódó koke wagó, wa Kerriso-e. **4:45** Zon 2:13-25 ‡ **4:46** Ene *king* aprrapórr Errod Antipas yarilürr.

2 Zerrusalem wirri basirrdü, ⌊Sipab⌋ Barrbün Mamtae minggüpanandó, ene pokodó
nae badu yarilürr. Ibrru bóktane Betzatabóka* ngilianónóp. Ene prran blaman kókó
5 murr müóti kal-kal angórrón yarilürr.
3 Abün azid pamkolpama ene nae badu müót murrdü we ut koralórr: ilküp
murrbausürrün pamkolpam, kolae wapór pamkolpam, akó pamkolpam nibiób wapór
bidal akó sarrpi byórrün koralórr.†
5 Darrü pam ola asi yarilürr, 38 pailüm azid nótó balmilülürr.
6 Yesu ene pam ola utüdi esenórr. Wa umul yarilürr, ini pama kari ngarkwat koke
kuri azid balmil yarilürr. Da oya we imtinürr, "Ia marü ubi dólóng bainüma?"
7 Ene azid pama bóktan yalkomólórr wagó, "Wirri Pam, kürü badudü angrin pam
babula ini pokodó, naea nóma balkomenda. Ka badudü tótókóm nóma kaindóla,
kubó ma darrüpa ngaen-gógópan wató abine nae badudü."
8 Yesu oyabóka wagó, "Ugó bupa! Moba nyórr ipa, da agólóm ugó bai!"
9 Dümdüman ene pama we dólóng bainürr, tóba nyórr ipadórr, da agólóm we
bainürr.
Ini pokoa ⌊Sabad⌋ ngürrdü tómbapónórr.
10 Da Zu wirri ngi pama ene pam ilóp, azidüdügab nótó dólóng bainürr, wagó, "Ini
wa Sabada! Marüka gyabia, ma moba nyórr inizan ódóddóla!"
11 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü ne pama dólóng kine, kürü wató kile
wagó, 'Moba nyórr ipa, da agólóm ugó bai!' "
12 Da Zu wirri ngi pama oya imtinóp wagó, "Ene pam ia nótóke, marü ini poko
tólaelóm nótó mile wagó, 'Moba nyórr ugó ipa, da agólóm ugó bai?' "
13 Ne pama dólóng bainürr wata darrü umul babul yarilürr Yesu nótóke, zitülkus
Yesu we bamrükürr oyakagab; ene pokodó, abün pamkolpam kwarilürr.
14 Ene kakóm, Yesu ene pam akó ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ kal akólórrón pul basirrdü
esenórr. Oyabóka wagó, "Turrkrru! Ma errkya kuri dólóng baina, da kolae tonarr
tómbapón ugó piküp bai, ó sab marüka amkoman kolaean pokoa tómbapóne!"
15 Ene pama olgabi we wamórr, Zu wirri ngi pam nüzazilóp wagó, "Ene Yesu yaril,
kürü nótó dólóng kine."
16 Da i Yesun wirri müp alión we ngarkwat bókyenóp, zitülkus wa ene pam Sabad
ngürrdü dólóng yónürr.
17 A Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü Aba wata metat zagetóda, da ka
ta inzan zagetdóla!"
18 Ini bóktan pokodó, Zu wirri ngi pama arüng bóktan ingrinóp Yesun
büdülümpükü amkalóm. Sabad gida alkamüldi, ene kla tebean koke. Yesu akó igó
ne poko bóktanórr wagó, God oya tóbanan Abe. Inzan bóktande, wa tóba Godzan
bainürr.

Godón Oloman Wirri Arünga Abdógab Tamórr

19 Da Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla:
Olom gaodó kokea darrü kla tónggapónóm tóba ubidü; wa we kla tómbapónda, wa
ne kla asenda Aba ne kla tólbaelda. Zitülkus módóga, Aba ne kla tómbapónda,
Oloma kubó dadan kla tólbaele.

---

* **5:2** *Betzata*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, *Betzata* ngi angrirrüna; ngibürrdü *Betesda*, ngibürrdü ma *Betsaeda.* † **5:3** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang poko 3b a 4 asinamli. Igó bóktandamli wagó, "3b I blamana nae balkomenóm akyan kwarilürr. 4 Zitülkus módóga, ngibürr ngürr, Godón darrü anerrua kwitümgabi tibilürr

5:10 Niómaea 13:19; Zerremaea 17:21

20 Zitülkus Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ wirria Olomdó, da Aba Olom amtyanda blaman
kla wa ne kla tómbapónda. Ini wa kari-kari ⌊arüng tonarr⌋ yaril. Wa sab Olom
emtyene wirrian arüng tonarr tómbapónóm. E sab blamana gübarirr baenglo.
21 Zitülkus módóga, Aba büdül pamkolpamzan arsinda akó ibü arrólzan aliónda
ngyabenóm, da ene ta inzana: oya Oloma ta arról kuri nülirre oya ubi
nibióbkamóma.
22 Aba darrü olom sab koke zaz ine.‡ Wa ene zaz bain zaget Olom kuri ekyanórr.
23 Ene igósüm, blaman pamkolpama sab Olom wirri ngi aterre, izan Ab wirri ngi
atendako. Nadü pama Olom wirri ngi koke atele, ene ta inzana: wa Ab wirri ngi koke
atenda, Olom nótó zirrsapónórr pamkolpamdó.
24 "Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü pama kürü bóktan arrkrruda akó
amkoman angunda kürü nótó zirrkapónórr, oya ngarkwat-koke arról asine. Wa zaz
ain pokodó myamem koke wame, a wa büdüldügab kuri tubrranórr ama ngarkwat-
koke arróldó.
25 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene tonarra tótókda - da yóni, kuri tame -
büdüla sab Godón Oloman bóktan barrkrrue. Da nidi barrkrrue, i sab ngyabenórre,
26 zitülkus Ab arról zitüla. Da ene ta inzana, Aba Olom ene arüng kuri ekyene;
Olom errkya ta arról zitüla.
27 Aba Olom ta ene arüng kuri ekyene, pamkolpam zaz bainüm, zitülkus wa
Pamkolpamab Olome.
28 Da e gübarirr aenggu ini bóktandó, zitülkus ene tonarra tótókda, blaman büdüla
sab oya bóktan bómgól barrkrrue,
29 akó sab tibiób gapókdógab tübarsile. Morroal tonarr nidi tómbapónónóp, i
sab tübarsine ngarkwat-koke arróldó. A kolae tonarr nidi tómbapónónóp, i ta sab
tübarsine, zaz bain pokodó tótókóm.

Amkoman Bóktan Yesunkwata

30 "Ka gaodó kokela darrü kla kólbanan arüngi tónggapónóm. Kürü God enezan
ayalda pamkolpam zaz bainüm, ka tónggapono. We ngarkwatódó, kürü bóktan
dümdüma, zitülkus kürü ubi kokea kólba bagürwóman ngibtanóm, a oya, kürü nótó
zirrkapónórr.
31 "Ka ne kólbabóka nóma adrrat namulo, ene igósidi kürü bóktanan küp gaodó
kokea yabü amkoman angunüm.
32 God asine,§ kürü nótó pupainda pamkolpamdó. Ka umulóla ene bóktan opor,
wa ne poko bóktanda kürübóka, ene amkoman bóktana.
33 E yabiób bóktan bamtül pam Zonka zirrnapónarre, da wa kürükwata amkoman
bóktan pupo ninóp.
34 Ka paman bóktandó koke ngambangóldóla kürü pupainüm. Paman bóktan
tai gaodó kokea. A ka wa Zonónkwata bóktandóla, igósüm e sab kürü amkoman
kangunane akó zid bainane.
35 Zon zyón klamzan baeb yarilürr, akó zyón bapólórr yabüka, da yabü ubi
karianbóka asi yarilürr ene zyón barnginwómi apadóm; a ngibürr melpal kakóm,
yabü ubia ugón blakónórr.
36 Zon kürükwata bóktanórr pamkolpamdó, kürü pupainüm. A kürü wirrian kla
asine Zonón bóktandógab: ka küób ne zaget tómbapóndóla. Kürü Aba ne zaget
küliónürr tómbapónóm, ene pupainda Aba ta kürü zirrkapónórr.

---

‡ **5:22** Godón zaz ain bóktanan küp módóga: pamkolpam byalóm ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ tótókóm akó ngarkwat-koke büdüldü tótókóm, we ngarkwatódó, ma ia Yesun mamoan namülnürrü o koke. **5:29** Daniel 12:2 § **5:32** *God asine*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *"Darrü Pam asine, ..."* Ene wa Godónbóka apón yarilürr. **5:33** Zon 1:19-28

37 Aba kürü tüób zirrkapónórr, da wa ta kürübóka apón yarilürr. E oya bóktan
bómgól kokean kuri barrkrrua ó oya obzek ta kokean kuri esenane.
38 Akó e oya bóktan moboküpdü koke gangga arrbündakla, zitülkus wa noa
zirrsapónórr, e ta oya amkoman koke angundakla.
39 E Godón Buk bótangdakla umul apadóm. E igó gyagüpitótókdakla wagó, e sab
ngarkwat-koke arról olgabi esenane. A ene Buka wa kürübóka apónda!
40 Da e ta kokeanómakla kürüka tótókóm, kürükagab ene arról apadóm.
41 "Ka pamkolpam koke ok baindóla kürü ngi wirri kwit amngyelóm.
42 Ka umulóla e ia pamkolpamakla! Yabü moboküpdü Godka ubi babula!
43 Ka wa kólba Aban ngidü tamórró, da e ma kürü koke apadódakla. A darrü pama
ne nóma tame tóba ngidü, e ma sab oya morroal ipüdane!
44 E ok aindakla yabiób darrpan-darrpanab ngi wirri kwitüm bainüm, a e igó koke
amkündakla, God tüób yabü darrpan-darrpanab ngi wirri kwitüm bainda, darrpanan
God nótóke. Da e wa kürü amkoman ia kangunane?
45 E gyagüpitótókgu wagó, Ab sab kótó izazilo igó, e kolae tonarr pamkolpamakla.
Darrü pam asine, e noaka ngambangólarre yabiób bódlangóm: Moses, da wa yabü
kolae tonarr kuri pupo nirre!
46 E Mosesón ne amkoman nóma ki yangunane, e ta ene kürü amkoman ki
kangunane, zitülkus wa kürükwata wialómórr.
47 Zitülkus e amkoman koke yangunarre wa ne poko wialómórr, da e amkoman ia
yangunane ka ne poko bóktandóla?"

6

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Ene kakóm, Yesu Galili Malu* dakla dorrodó banikürr (darrü ngi módóga:
Taebirrius Malu).
2 Abün pamkolpama oyaka zutalórr, zitülkus i oya esenóp, wa ⌊wirri tulmil⌋
ne tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, azid pamkolpam nóma dólóng
nyónónóp.
3 Yesu podo kwitüdü kasilürr, mórran-mórran bainürr tóba umulbain olmalpükü.
4 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ minggüpanan yarilürr, Zu pamkolpamab wirri tóre.
5 Yesu nóma yazilürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nósenóp tóbaka tótókde,
da wa Pilipün imtinürr wagó, "Mi ia ngarkwatódó brred nubó bumigrre ini abün
pamkolpam ngabyónüm?"
6 (Yesu ini poko ugósüm bóktanórr Pilipün apókóm; wa umulürrün yarilürr wa ne
poko ki tónggapóne.)
7 Pilip Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, "Mibü ne 200 ⌊silba⌋ mani küp† asi nóma
ki kwarile, ene ngarkwat ta gaodó koke ki yarile brred bumiógüm, blaman ini
pamkolpamab kari poko alom!"
8 Oya darrü umulbain oloma Endrru, Saemon Pitan narezoret, wagó,
9 "Darrü kari siman olom yóni. Oya 5 barrli brredako akó nis wapiamli. Da ia kubó
ne ngaru apóne ini abün pamkolpamdó?"
10 Yesu ibü nilóp wagó, "Pamkolpam mórran-mórran ninam." Ene pokodó abün
opopor koralórr, da blamana we bobrranórr. Pam ngarkwat kókó 5,000 yarilürr.‡

5:37 Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 * **6:1** *Galili Malu* wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea.
† **6:7** *silba mani küp*: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *denarii*. Ene tonarrdó, darrpan zaget pama darrpan
silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdü. 200 *denarii* azebóm, wa aprrapórr 7 melpalóm zaget yarilürr. ‡ **6:10**
Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata
paman etóngóp.

11 Yesu ene brred yazebórr, Godón eso ekyanórr, da pamkolpam nüliónónóp ola
nidi bobrralórr. Wapi nis ta wa dadanzan nangónórr, tibiób alo ubi ngarkwatódó.
12 I blamana ngarkwatódó nóma elop, Yesu tóba umulbain olmal nilóp wagó,
"Bamirrün alo poko kwób isuam. Darrü pokoa koke ki kolae bai."
13 Da i blaman nóma kwób isuóp darrpan pokodó, umulbain olmala blaman kókó
12 alóp murrnausóp, pamkolpama ne kla elop, ibü amirrün alo poko.
14 Pamkolpama nóma esenóp Yesu ini ne wirri tulmil tónggapónórr Godón arüng
pupainüm, i ola bóktan kwarilürr wagó, "Amkoman, ini wa ene Prropete, ini tüpdü
nótó ki tame!"
15 Yesu umul bainürr wagó, pamkolpama oya tibiób arüngi apadóm kain kwarilürr
king ngi atenóm, da wa akó pododó tebe püóran we wamórr.

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(Metyu 14:22-23; Mak 6:45-52)

16 Abüsa nóma bótaorr, Yesun umulbain olmala maludü we babinürr.
17 Da i butüdü we bamselórr. Irrüba nóma tumzikürr, Yesu ibüka tótók wata küsil
yarilürr, da i we bazebórr. Malu we baurrlürr Kaperrna-um wirri basirrdü tótókóm.
18 Ugón ma wirri arüng wóra tubsolürr, da malua tai kolae bainürr.
19 Umulbain olmala krrabe nóma atül kwarilürr 5 ó 6 kilomitam, i Yesun esenóp
but ngorram aindi, nae kwitana tótókde. I kari gum ta koke kwarilürr. 20 A Yesu
ibübóka wagó, "Ini kótókla. E gumgu!"
21 Da i we ubi bainóp oya butüdü agasilüm. Dümdüman i malu dakla dorrodó we
babzilürr, i nóla ogoblórr.

Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

22 Darrü ngürr, malu dakla dorrodó i ne pamkolpam nümgütóp, ibüka
gyagüpitótóka tamórr wagó, sim ene wata darrpan but yaril, da Yesu tóba umulbain
olmalpükü koke kasile. I wata tibi ogobe.
23 Ngibürr Taebirrius wirri basirr buta ugón we serrenóp malu kabedó, Lod eso ne
ekyanórr akó pamkolpama brred ne pokodó elop.
24 Pamkolpama nóma esenóp, Yesu tóba umulbain olmalpükü we babul yarilürr,
da i ene butüdü we bamselórr, ama Kaperrna-um wirri basirrdü ogobórr Yesun
amkünüm.§

Yesu [Ngarkwat-koke Arról] Akyan Brreda

25 Pamkolpama Yesu nóma esenóp malu dakla dorrodó, oyabóka wagó, "Umulbain
Pam, ma wa aini nóma tama?"
26 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka kuri
umul baina e kürü igósidi koke amkündakla, e kürü ne wirri tulmil nósenarre Godón
arüng pupainüm; a e wa kürü amkündakla, zitülkus e kuri bikóm por bainane, e
brred ne kla ololnórró.
27 E tüpan alo klamóm zagetgu; ene wa sab kolae baine. A e wa ngarkwat-koke
arrólan alo klamóm zaget apónam, da inzan alo, ka, Pamkolpamab Olom nótókla,
sab kótó nüliónünümo, zitülkus Aba God kürü ene timam kuri kótene."
28 Da i Yesun imtinóp wagó, "Ene zaget ia larógako, Godón ubi ki ne kla tómbapón
kwarilo?"
29 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Godón ubi módóga, e oya amkoman
yangunane, wa noan zirrsapónórr."
30 Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, "Ia ma nadü wirri tulmil tónggapono
Godón arüng pupainüm, ki kubó eserre, da marü ki igósidi amkoman mangurre?
Da ia? Ma ia inzan wirri tulmil tónggapono,

§ **6:24** Kaperrna-um wirri basirr, Yesun ngyaben basirr yarilürr.

31 kibü abalbobatala mana* nóma alo kwarilürr ngüin-koke bwóbdü? Godón
Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, ‘Wa ibü kwitümgab brred nülinóp
alom.’ ”
32 Yesu pamkolpam nilóp wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene Moses
koke yarilürr, yabü kwitümgab brred nótó nülinóp, a kürü Aba wató amkoman
kwitümgab brred aliónda.
33 Godón brred watóke, kwitümgabi nótó tübinürr, akó ini tüp arról nótó akyanda.”
34 Da i oya imtinóp wagó, “Wirri pam, ma kibü blaman tonarr ene brred
tülinünüm!”
35 Yesu ibü inzan nilóp wagó, “Ka arrólan brredla. Kürüka nótó tame, oya sab
myamem aloana kokean ipüde, ó kürü nótó amkoman kangune, oya sab myamem
nae anóna kokean ipüde.
36 Ka yabü enezan nilarre: e wa kürü asen koralnórró, da e ma kürü amkoman
koke angundakla.
37 Kürü Aba ne blaman pamkolpam küliónürr, sab kürüka togobe. Ka sab darrü
pam kalkuma kokean amaniko kürüka nidi togobe.
38 Zitülkus módóga, ka kólba ubi elklaza tómbapónóm kwitümgab koke tibirrü, a
ka oya ubi elklaza tómbapónóm tamórró, kürü nótó zirrkapónórr.
39 Kürü nótó zirrkapónórr, oya ubi kokea ka darrü pam koke imruko wa kürü ne
pamkolpam küliónürr, a ene ka sab ibü büdüldügab irsino dómdóm ngürrdü.
40 Kürü Aban ubi inzanóma, Olom nidi eserre akó amkoman yangurre, sab
ngarkwat-koke arról eserre. Ka sab ibü arróldó irsino dómdóm ngürrdü.”
41 Da Zu pamkolpama ola murrkurr akrran kwarilürr Yesunkwata, zitülkus wa igó
bóktanórr wagó, “Ka brredla,† kwitümgabi nótó tübinürr.”
42 Da i tibióbka we bóktanónóp wagó, “Ia módóga Yesu, Zosepón olom? Mi
umulakla oya ab akó aip, da wa inzan errkya iade bóktóne wagó, wa kwitümgabi
tübinürr?”
43 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E yabiób murrkurr bókrran-gu
kürükwata.
44 Darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm, ngarkwat kókó kürü Aba, kürü nótó
zirrkapónórr, kürü minggüpanan wató sidüde, da ka sab oya dómdóm ngürrdü
büdüldügab irsümulo.
45 Prropetab Pebadó igó wialómórróna wagó, ‘Blaman pamkolpam God sab umul
nyónórre.’ Nadü pamkolpama Aban bóktan arrkrrudako akó umul apadódako
oyakagab, sab kürüka idi togobe.
46 Ini igó poko kokea wagó, darrü pama Ab esenórr. Koke. Godkagab nótó tamórr,
darrpana Ab wató esenórr.
47 Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nadü pama amkoman angunda, oya
ngarkwat-koke arról asine.
48 Ka arrólan brredla.
49 Yabü abalbobatala mana alo kwarilürr ngüin-koke bwóbdü, da i ma nurrbar-
inürr solodó.
50 Ene brred yóni, kwitümgab nótó tamórr. Wa igó ngarkwatódóma, nadü pama
elo-e oyakagab, wa sab kokean nurrótóke.
51 Ka küób módógla arrólan brred, kwitümgabi nótó tamórró. Pama ne ene brred
nóma elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele. Ka ne brred ekyeno, ene kürü büb
murre, ka sab ini tüp ekyeno pamkolpam arról aliónüm.”

---

* **6:31** *mana* plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ (Bazeb Tonarr 16:4). **6:31** Bazeb Tonarr 16:4; Wórr Peba 78:24, 25 † **6:41** *brred* Zu pamkolpamab blaman ngürran alo kla yarilürr. **6:45** Aesaya 54:13

52 Zu pamkolpama tibiób ongyaltongyalóm we bainóp wagó, “Ini pama wa mibü
tóba büb murr ia tülirre alóngóm?”
53 Ibü bóktandógabi Yesu ibübóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e
ne Pamkolpamab Oloman büb murr koke nóma elóngane akó oya óe koke nóma
enónane, igósidi yabüka sab arról babul yarile.
54 Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, oya ngarkwat-koke arról
asine. Dómdóm ngürrdü ka sab oya irsümulo büdüldügab.
55 Kürü büb murr ne klame, wa amkoman alo klama, akó kürü óe ne klame, wa
amkoman anón klama.
56 Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, wa kürü bübdüma, akó
ka ta oya bübdümla.
57 Kürü arról Abazan zirrkapónórr, akó kazan ngyabendóla oyabókamde, da ene
ta inzana: nadü pama kürü kólónge, wa sab ngyabene kürübókamde.
58 Da ene brred yóni, kwitümgab nótó tamórr. Ini inzan brred kokea yabü
abalbobatalazan ne kla elop, da i wa nurrbarinürr solodó. A ini brred nadü pama
elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele.”
59 Yesu ini poko ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ umulbain yarilürr, wa
Kaperrna-um wirri basirrdü nóma yarilürr.

Ngarkwat-koke Arrólan Bóktan

60 Abün Yesun umulbain olmala ini bóktan nóma barrkrrurr, da bóktan kwarilürr
wagó, “Oya umulbain kari müp ta kokea. Gaodó ia nótóke apadóm?”
61 Yesu tüób umul bainürr, oya umulbain olmala murrkurr bóktan kwarilürr, wa ne
poko bóktan yarilürr. Yesu ibübóka wagó, “Ia yabü ini bóktana kolae gyagüpitótók
nülirre?
62 Da e ia gyagüpitótókdakla: yabüka ia yarile, e ne sab kürü, Pamkolpamab Olom
nótókla, nóma kósenane ola kasildi, ka ngaen nóla namülnürrü?
63 Godón Samua arról akyanda; paman arüng oya küp babula. Ka yabüka ne poko
bóktóna, ene bóktandó Godón Samu akó arról asine.
64 A e ngibürra amkoman koke bangundakla.” (Yesu wata zitül pokodógab umul
bainürr ene nidi kwarilürr amkoman bangun-koke, akó oya sab wirri pamab tangdó
nótó ingrine.)
65 Yesu akó bóktanórr wagó, “We zitülkusdügab, ka yabü igósidi nilnünüma:
myamem darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm, kókóta Aba popadan ine kürüka
tótókóm.”
66 We zitülkusdü, ene tonarrdógab, oya abün umulbain olmala we amgütóp; oyaka
myamem koke zutalórr.
67 Da wa akó 12 umulbain olmal nümtinóp wagó, “A yadi, e ta ia tótókóm
kaindakla?”
68 Saemon Pita Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, ki myamem noaka ogobo?
Marüka go ngarkwat-koke arról bóktanako.
69 Ki marü amkoman kuri mangurre akó umul bairre ma Gyabi Olomla, Godkagab
nótó tamórr.”
70 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini 12 yabü ka kuri yazeba. A
yabükagab darrüpa oya ⌊debóla⌋ alngomólda!”
71 Wa Zudas, Saemon Iskarriotón olom, oyabóka apón yarilürr. Enana wa darrü
Yesun umulbain olom yarilürr, Yesun wirri pamab tangdó sab wató ingrine.

7

Yesun Simanal Zoretal

1 Ene kakóm, Yesu Galili prrobins kugupidü bwób-bwób we agóltagól yarilürr; wa
Zudia prrobins kugupidü agóltagólóm koke yarilürr, zitülkus Zu wirri ngi pama oya
amkalóm ola akyan kwarilürr.
2 Zu pamkolpamab Palae Müót Tóre* minggüpanan yarilürr,
3 da Yesun simanal zoretala oyabóka wagó, “Ini poko ugó amgat, ama Zudia
prrobinsdü wam. Ene igósüm, marü umulbain olmala sab móserre, ma sab ne arüng
tórrmen tómbapón namulo.
4 Darrü oloma elklaza anik-anik koke tómbapóne, oya ubi ne nóma yarile
pamkolpama asenóm wa ne kla tómbapónda. Zitülkus ma ini elklaza tólbaeldóla,
ma moba pupo bai ini tüpdü pamkolpamdó!”
5 (Oya tóbanan simanal zoretala ini poko bóktanónóp, zitülkus i oya ta amkoman
koke yangunóp.)
6 Yesu ibübóka wagó, “Kürü amkoman ngarkwat† koke kuri semrróne. A yabüka
blaman ngürr wata dümdümako darrü kla tónggapónóm.
7 Tüpan darrü zitülkus babula yabü alzizi amanóm, a wa kürü alzizi amanikda,
zitülkus ka metat bóktandóla tüpankwata wagó, oya tórrmen tulmil kolaeanako.
8 E ogobke tóredó! Ka wa koke kasildóla, zitülkus kürü tótók ngarkwat koke kuri
semrróne.”
9 Wa ene poko nóma bóktanórr, da wa Galili prrobinsdü ola burrmatórr.

Yesu Palae Müót Tóredó

10 Ene kakóm, Yesun simanal zoretala we ogobórr Palae Müót Tóre pokodó. Wa
solodó anik-anik tebe-tebe we wamórr tóredó, we zitülkusdü, oya pamkolpama koke
ki eserre.
11 Zu wirri ngi pama oya amkün kwarilürr ene tóredó. I nümtinónóp wagó, “Ene
pam ia nega?”
12 Ene pokodó, blaman pamkolpama bünyón ikik kwarilürr oyakwata. Ngibürra
wagó, “Wa morroal pama.” Ngibürra go wagó, “Koke. Wa kolae pama. Wa
pamkolpam ilklió aliónda.”
13 Darrü pama panzeana kokean bóktanórr oyakwata, we zitülkusdü, i Zu wirri
ngi pamab gum kwarilürr.
14 Palae Müót Tóre dadamüz ngürr nóma yarilürr, Yesu ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ kal
akólórrón pul basirrdü ugón bangrinürr. Wa pamkolpam umulbain we bókyanórr.
15 Da Zu wirri ngi pama gübarirr aengóp. We bóktanónóp wagó, “Ini pam kari
umul ta kokea, a wa go tüób umulbain pokodó kokean wamórr!”
16 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne kla umul baindóla, kürükagabi
kokeako, a ene oyakagabiako, kürü nótó zirrkapónórr.
17 Nótó ubi baine Godón ubi tómbapónóm, wa sab emzyete, ia kürü umulbaina
Godkagab tótókda, ta ia ka kólbanóm gyagüpitótóke umul baindóla.
18 Nadü pama tóba ngidü bóktanda, wa tóbankü wirri ngi amkünda, a nadü pama
wirri ngi amkünda oyankü, oya nótó zirrsapónórr, wa amkomana. Oyaka obae tiz
babula.
19 Moses yabü gida nülinóp. Da yabükagab darrüpa ene gida ta kokean mamoanda!
E wa kürü iade amkalóm angóndakla?”
20 Pamkolpama oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, “Marüka kolae samua! Marü
wa amkalóm ia nótó angónda?”

---

* **7:2** *Palae Müót Tóre* wa inzan tórea, abalbobatal gyagüpi amanóm, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nóma agóltagól kwarilürr 40 pail kugupidü. Ini tórea 7 ngürr azebda. Palae müót tómbapóndako ngyabenóm. **7:2** Lebitikus 23:34; Duterronomi 16:13 † **7:6** *kürü amkoman ngarkwat*: Yesu aprrapórr tóba ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋ tótók ngarkwatbóka apón yarilürr, ta ia tóba zagetbóka apón yarilürr, God oya ne kla siliónürr.

21 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka darrpan arüng tórrmen tónggapórró
⌊Sabad⌋ ngürrdü, da e gübarirr aengarre.
22 Moses yabü nilóp yabiób simanal olmalab ⌊gyabi sopae singgalgónóm⌋, da
e yabiób simanal olmalab gyabi sopae ngibürr tonarr ta Sabad ngürrdü igósidi
singgalgóndakla.‡ (Ene gida bóktan poko wa Moseskagab koke yarilürr, a yabü
abalbobataldógab.)
23 E simanal olmal ne Sabad ngürrdü gyabi sopae nóma singgalgóndakla, Mosesón
gida bóktan poko inikwata alkamülgum, da e wa kürüka ngürsil iadeakla, zitülkus
ka ta dam pam dólóng yórrü Sabad ngürrdü?
24 Pam tumum sopae ngakan-gu! A wa ma pam amkoman auma moboküpdügabi
zaz yó.”

Yesu ia Amkoman ene ⌊Kerriso-e⌋?

25 Ngibürr Zerrusalem wirri basirr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, “Ene
pam amkoman ta módóga, wirri ngi pama noan amkalóm angóndako!
26 Da e ngakónam! Wa pamkolpamdó panzeana bóktanda. Singüldü pama oyaka
darrü poko koke kuri bóktórre; aprrapórr i blamana kuri umul bairre wagó, ‘Wa ene
Kerriso-e.’
27 Ene Kerrisoa go sab nóma tame, darrü pama sab kokean umul baine wa nólgabi
tame, a ki go blaman umulakla ini pama nólgabi tame.”
28 Yesu Godón Gyabi Müótüdüzan umulbain yarilürr, wa wirribóka bóktalórr
wagó, “E ta umulakla ka nótókla akó ka nólgab tamórró. Ka kólba ngidü koke
tamórró, a kürü ne nótó zirrkapónórr, wa amkomana. E oyabóka ta umul-kókanakla.
29 Ka wa oyabóka umulóla, zitülkus ka oyakagabi tamórró, akó kürü wató
zirrkapónórr.”
30 Da ibü ubi Yesun amiógüm yarilürr, a darrü pama tóba tang kokean ingrinürr
oyaka, zitülkus oya amkoman ngarkwat koke kuri semrróne.
31 Ene pamkolpamab ngorodógab abüna oya amkoman yangunónóp, da i
bóktanónóp wagó, “Ene Kerrisoa sab nóma tame,§ da ia wa sab amkoman abün
wirrian tulmil tómbapón yarile, Godón arüng pupainüm, ini pamdógab?”

Yesun Amiógüm Yangónóp

32 Parrisia pamkolpamab ngoro nóma nurrkrruóp Yesunkwata bünyón ikikdi ene
poko, da Parrisi akó ⌊wirri prrista⌋, ngibürr Godón Gyabi Müót myelam pam we
zirrnapónóp Yesun amiógüm. 33 Yesu bóktanórr wagó, “Ka sab yenkü wirri kokrrap
koke ngyabelo, da ka akó sab alkomolo oyaka, kürü nótó zirrkapónórr.
34 E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü koke kósenane, akó ka nólamla, e
gaodó kokeakla ola tótókóm.”
35 Zu wirri ngi pama tibióbka bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia nubó tótókóm kainda,
da mi ma sab oya koke eserre? Wa ia ngibürr Grrik wirri basirrdü tótókdase mibü
pamkolpama ne ngyabendasko, akó wa ia sab Grrik pamkolpam ola umul nyónórre?
36 Wa igó yaril wagó, ‘E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü koke kósenane,’
akó ‘Ka nólamla, e gaodó kokeakla ola tótókóm.’ Ini bóktanan küp ia tai laróga?”

Arról Alión Nae Godeat

7:21 Zon 5:1-9 ‡ **7:22** Blaman Zu pamkolpamab gabal simanal olmal inzan nangónónóp 8 ngim ngürrdü. Ibü ne 8 ngim ngürr Sabad nóma yarilürr, i ene zaget we ngürr tómbapónóp. Ugón tai yarilürr Sabad gida bóktan poko alkamülüm, zitülkus gyabi sopae singgalgón gida bóktan poko wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógab. Da pam dólóng ain ta wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógab. (Bwób Zitül 17:10; Lebitikus 12:3) **7:23** Zon 5:9 § **7:31** Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wagó, Kerrison tótók küsila, da i inzan igósidi bóktanónóp. I umul-kók koralórr wagó, Yesu ene Kerrisoa.

37 Da ene Palae Müót Tórean dómdóm ngürr, wirri tóre ngürr yarilürr. Ene
ngürrdü Yesu zamngólórr, wirribóka bóktanórr wagó, “Naem ne nótó nóma yarile,
kürüka ki tam anónóm.
38 Godón Buka inzan bóktanda wagó, ‘Kürü amkoman nótó angunda, da arról
akyan nae godeata sab oya auma moboküpdügabi tópkale.’ ”
39 Yesu Godón Samubóka apón yarilürr. Oya amkoman nidi yangunóp, ene Samu
azeb kari poko koralórr. God ibü tóba Samu ene tonarrdó koke nülinóp, zitülkus
Yesu Godón ene ⌊wirri kómal zyón⌋ pokodó bangrin küsil yarilürr.

Pamkolpama we Bürrgrrütóp

40 Abün pamkolpamab ngorodó, i barrkrrurr wa ne poko bóktanórr, da ngibürra
we bóktanónóp wagó, “Ini amkoman ene Prropeta.”
41 Ngibürra bóktanónóp wagó, “Wa ene Kerriso-e.”
A ngibürra ta igó bóktanónóp wagó, “Ene Kerrisoa sab Galili prrobinsdügab koke
tame!
42 A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ene Kerriso sab wirri pam
⌊Deibidün⌋ olom yarile, ó wa sab Betliemóm* tómtómóle, we wirri basirrdü Deibid
ne ngyaben yarilürr.’ ”
43 Yesunbókamóm pamkolpama we bürrgrrütóp.
44 Ngibürr pamkolpamab ubi oya amiógüm yarilürr. A darrü oloma oyaka tang
kokean amanikürr.

Amkoman Bangun-koke Zu Wirri Ngi Pam

45 Godón Gyabi Müót myelam pama nóma tóbakonórr, wirri prrist akó Parrisia ibü
nümtinóp wagó, “E oya koke iade sidüdane?”
46 Myelam pama bóktan yalkomólóp wagó, “Darrü pama inzan kokean kuri
bóktóne, wa ne ngarkwatódó bóktanda.”
47 Parrisia ibü nümtinóp wagó, “Wa yabü ta ia kuri gonggo nirre?
48 Ia darrü wirri ngi pam ó Parrisi asine, oya amkoman nótó kuri yangune?
49 Ini pamkolpamab ngoro Mosesón gida umul-kókako, i bamórrórrónako.”
50 Darrü Parrisi we asi yarilürr, ngi Nikodimus. Ngaensingül darrü tonarr wa
Yesuka wamórr. Wa ngibürrdü bóktanórr wagó,
51 “Mibü gida-a inzan bóktanda wagó, ma pam ngaen-gógópan tóba kolae tonarran
darrem koke ekyeno, a ma ngaen-gógópan oya bóktan arrkrruo, umul bainüm wa
ne kla tólbaele.”
52 Parrisia bóktan yalkomólóp Nikodimuska wagó, “Ma ta ia Galiligabla? Ma Godón
Buk tai etang! Ma kubó eseno darrü prropeta sab Galiligabi kokean tame.”†

8

Pam Gómól Kol Tangdó Omonóp

[1 Blaman pamkolpama müótüdü bakonórr. Yesu ma ⌊Olib Pododó⌋ wamórr.
2 Darrü ngürr wa ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ alkomólórr irrbianande. Blaman
pamkolpama oya kal-kal yangónóp. Wa mórran-mórran bainürr, da ibü umulbain
we ngarkwat bókyanórr.
3 Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia kol ugón tududóp, pam gómólde noan
zumigóp. Wa tüób müórpükü kol warilürr. I oya aodó ungrinóp.
4 Da i Yesun ilóp wagó, “Umulbain pam, ini kol darrü pampükü utüdi zumigórre.

7:37 Lebitikus 23:36 **7:38** Izikiel 47:1; Zekarraea 14:8 * **7:42** *Betliem* wirri basirr Zudia Prrobinsdü yarilürr.
7:42 2 Samuel 7:12; Maeka 5:2 **7:51** Zon 3:1-2 † **7:52** Ma kubó atang poko 53an bóktan 8:1dü eseno.

5 Kibü gidadó Moses kibü igó tilóp inzan kol ingülküpi büdülümpükü akrranóm.
Da ma ia bóktono ene pokodó?”
6 Ene poko ugósüm imtinóp, ibü ubi oya amiógüm yarilürr, wa ne ibü gida alkamül
poko nóma ki bóktóne. Da wa arrngürrürr, burudü tang pyómi wibalóm yarilürr.
7 Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia ola bórranglórr. Metat Yesun amtin
bóktan poko imtinónóp. Wa kwit bainürr, da ibüka bóktanórr wagó, “Yabükagab
kolae tonarr babul noane, kubó ngaen-gógópan ingülküp wató ki amanik oyaka.”
8 Wa akó arrngürrürr burudü wibalómóm.
9 I nóma barrkrrurr wa ne poko bóktanórr, darrpan-darrpana ibü we nümgatnóp,
myangala ngaen-gógópan. Yesun tóbanan amgütóp ola ene kolpükü. Wa metat we
zamngól warilürr.
10 Yesu kwit bainürr, ene kolbóka wagó, “Ma ne kolóla, ene pam ia negako? Ia
darrüpa koke burrmute marü kolae tonarran darrem akyanóm?”
11 Kola bóktan yalkomólórr wagó, “Darrü babula, wirri pam.”
Yesu bóktanórr wagó, “Da ka ta marü kolae tonarran darrem koke mókyeno. Ugó
nató, da myamem kolae tonarr tómbapón-gu!”]

Yesu Tüpan Zyóna

12 Yesu akó Parrisidü bóktanórr wagó, “Ka küób zyónla ini tüpankü. Nadü pama
kürü mamoan yarile, sab arról akyan zyón ipüde. Wa myamem tümün kwatódó koke
agól yarile.”
13 Parrisia oyabóka wagó, “Zitülkus ma mobabóka bóktandóla, ma ne poko
bóktandóla, oya küp babula.”
14 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Koke, enana ka kólbakwata bóktandóla,
ka wa amkoman poko bóktandóla, zitülkus ka umulóla ka nólgabi tamórró ó ka nóla
tótókdóla. E umul-kókakla ka nólgabila, akó ka nubó tótókdóla.
15 E wa amkoman pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó zaz baindakla. Ka küób
darrü pam koke kuri zaz ina.
16 A ka küób ne darrü pam nóma ki zaz ina, kürü bóktan amkoman ki yaril, zitülkus
ka kólbe kokela ene pokodó. Kürü ne Aba zirrkapónórr, wa asine kankü.
17 Yabü gidadó igó wialómórróna wagó, ‘Nis pam nisa darrpan ngarkwat bóktan
poko nóma bóktóni darrü olomankwata, da ene amkomana.’
18 Ka kólbakwata bóktandóla, akó kürü ne Aba zirrkapónórr, wa ta inzan
kürükwata bóktanda.”
19 I oya imtinóp wagó, “Marü Ab ia nega?”
Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kürübóka umul-kókakla ó kürü
Abanbóka. E ne kürübóka umul nóma ki kwarila, da e ta ene kürü Abanbóka umul
ki korala.”
20 Yesu blaman ini poko Godón Gyabi Müótüdü bóktalórr, mani dakabyón alóp ne
kwarilürr. Darrü oloma oya koke amiógürr, zitülkus ene oya amkal ngarkwat koke
yarilürr.

E Kokean Ogobo, Ka Küób Nóla Tótókdóla

21 Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, “Ka wa tótókdóla; e sab kürü amkün kwarilo,
da e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino. E gaodó kokeakla ola tótókóm ka nóla
tótókdóla.”
22 Da Zu wirri ngi pama tibióbka bóktónóp wagó, “Wa igó bóktanda wagó, mi
gaodó kokeakla ola tótókóm wa nóla tótókdase. Ia ene poko igósa, wa sab tóba ia
bómkóle?”

8:5 Lebitikus 20:10; Duterronomi 22:22-24 **8:13** Zon 5:31 **8:17** Duterronomi 19:15

23 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E wa ini tüpan pamakla; Ka wa kwitümgab tamórró. E wa ini tüpdügabakla; Ka wa ini tüpdügab kokela.
24 Ka yabü ene igósidi nilnünüma igó, e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino. E ne kürü amkoman koke nóma kangunane igó, ka ene olom módógla, ka noanbóka apóndóla, ene ⌊Kerriso⌋, e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino.”
25 Da i oya imtinóp wagó, “Ia ma tai nótókla?”
Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Bóktan wata módóga, ka yabü bwób zitüldügab ne poko nilarre.
26 Kürü abün bóktanako yabükwata, akó kürü zitülkus asine yabü zaz byónüm yabü abün kolae tonarrabme. A kürü nótó zirrkapónórr, wa amkomana. Ka ini tüp wata we poko azazildóla, ka oyakagab ne amkoman bóktan arrkrrurrü.”
27 Da i kokean emzyetóp igó, Yesu ibüka tóba Abbóka bóktan yarilürr.
28 Da wa ibüka bóktanórr wagó, “E Pamkolpamab Olom nóma kwit inane,* e sab umul koralo ka ene olom módógla, ka noanbóka apóndóla, ene ⌊Kerriso⌋, da e sab umul bairre ka darrü kla kólbanan arüngi kokean tónggapono. Ka wata we pokoan bóktandóla, kürü Aba ne kla umul kyónürr.
29 Kürü nótó zirrkapónórr,† wa kankü asine. Wa kürü koke kümgüte kólbe püóran, zitülkus ka metat we kla tómbapóndóla, oya ne klama bagürwóman ngitandako.”
30 Yesu ini poko nóma bóktanórr, abün pamkolpama oya amkoman yangunóp.

⌊Eibrra-amón Olmal⌋ akó ⌊Satanian⌋ Olmal

31 Yesu Zu pamkolpamdó bóktanórr, oya amkoman nidi yangunóp wagó, “E ne kürü umulbain bóktan nóma omorralo, da e igósidi amkoman kürü umulbain olmalakla.
32 Da e sab amkoman bóktan umul bairre; ene amkoman bóktana yabü sab ⌊aurdü amóne⌋.”
33 I Yesuka bóktan yalkomólóp wagó, “Ki wa Eibrra-amón olmalbobatalakla, akó ki wa darrü oloman ⌊leba zaget⌋ pam kokeakla. Ma wa ne poko bóktandóla, oya küp wa tai laróga igó, ‘yabü sab aurdü semórre’?”
34 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: kolae tonarr nidi tómbapóndako, i tibiób kolae tonarran leba zaget kolpamako.
35 Leba zaget pam wa müótüdü metatómpükü kokea, a olom nótóke, wa we yarile ene müótüdü, metatómpükü.
36 Da Godón Oloma ne yabü sab aurdü nóma amóne kolae tonarrdógab, e sab amkoman aurdü amarrón koralo.
37 Ka umulóla e Eibrra-amón olmalbobatalakla, da e ama kürü amkalóm angóndakla, zitülkus yabü bübdü darrü marrgu babula kürü bóktanankü.
38 Ka wa we poko bóktandóla, ka ne kla nósenarre kólba Aban obzek kwata; e go yabiób abdógab ne poko barrkrrurrü, e wa we kla tómbapóndakla.”
39 I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, “Kibü ab Eibrra-am.”
Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ne amkoman Eibrra-amón olmal nóma ki kwarila, e we kla ki tólbael kwarila wa ne kla tómbapón yarilürr.
40 Ka yabü amkoman poko byal namülnürrü, ka Godkagab ne bóktan arrkrrurrü, da e ama kürü amkalóm angóndakla! Eibrra-am inzan kla kokean tónggapónórr!
41 E wa we kla tómbapóndakla, yabü aba ne kla tólbaelda.”
I bóktan yalkomólóp wagó, “Ki gómól-gómól balngórrón olmal kokeakla. Kibü darrpanan Ab módóga: God.”
42 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “God ne yabü amkoman Ab nóma ki yaril, yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ ki yaril kürüka, zitülkus ka Godkagabi tama. Errkya ka ma aenigla. Ka kólbanan arüngi koke tamórró, a kürü wató zirrkapónórr.

---

* **8:28** Ini bóktanan küp módóga, *“E Pamkolpamab Olom krrosdó nóma emngyelane, ...”* † **8:29** *Kürü nótó zirrkapónórr* wa Godónbóka apónda.

43 E wa kokean iade amzyatódakla, ka ne poko bóktandóla? Ene pokodó zitülkus
módóga, e kürü bóktan apadóm kokeanómakla.
44 [Deból] yabü aba; e oyakagabakla. Yabü ubi kolae tonarr tómbapónóma, yabü
ab debóla ne klamóm ubi bainda tómbapónóm. A ngaen bwób zitüldügab, wa pam
akrran pam yarilürr. Oyakabóna amkoman bóktan babulan yarilürr. Wa obae nóma
tizda, ene wata oya bókambarra, zitülkus wa obae tiz pama akó wa tüób obae-tiz
aba.
45 Ka wa amkoman poko bóktandóla. Ene zitülkusdü, e kürü amkoman koke
igósidi angundakla.
46 Yabükagab ia darrü pam asine kürü pupo ainüm igó, ka kolae tonarr
tónggapóna? A ka ne yabü amkoman bóktan nóma byaldóla, da e ma kürü amkoman
koke iade angundakla?
47 Godkagabi nótó tótókda, wa Godón bóktan arrkrruda. A e wa Godkagabi
kokeakla. We zitülkusdü, e Godón bóktan kokean aebókamde arrkrrudakla."

Yesu akó Eibrra-am

48 Da i Yesun imtinóp wagó, "Ki ia marükwata amkoman bóktan koke bóktórre
igó, ma [Samarria] olomla,‡ akó marüka kolae samu asine?"
49 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürüka kolae samu babula. Ka kólba Ab
wirri ngi atendóla, a e wa kürü ngi tüp alkomóldakla.
50 Ka kólba ngi koke kwit amngyeldóla, a ene Olom wa asine kürü ngi nótó kwit
amngyelda. Wa tüób amkoman zaza.
51 Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü bóktan amkoman nótó apadóda, sab
kokean nurrótóke."
52 Da i oyaka bóktónóp wagó, "Errkya ki tai kuri umul bairre marüka kolae samua.
Eibrra-am nurrótókórr akó prropeta ta nurrbarinürr, a ma igó bóktandóla wagó,
'Kürü bóktan amkoman nótó apadóda, sab kokean nurrótóke.'
53 Ia ma wirrila kibü abbobat Eibrra-amkagab? Wa nurrótókórr. Prropeta ta
nurrbarinürr. Ma wa ia gyagüpi tótókdóla, ma nótókla?"
54 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka ne kólba ngi nóma ki kwit ain namüla, ene
pokoan darrü küp tai babul ki yarile. A kürü ngi nótó kwit amngyelda, wa kürü Aba,
e tai ne noanbóka apóndakla wagó, wa yabü Gode.
55 E oyabóka umul-kókanakla, a ka ma oyabóka umulóla. A ka ne igó nóma ki
namüla igó, ka oyabóka umul-kókla, da ene ka ezan obae tiz ki namüla. Ka wa
oyabóka umulóla, akó oya bóktan amkoman amorrandóla.
56 Yabü abbobat Eibrra-am bagürwóm yarilürr, wa nóma gyagüpi wamlórr kürü
tótók ngürr asenóm, da wa amkoman esenórr akó wa barnginwóm yarilürr."
57 Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, "Ma go 50 pail ta kokela - ma wa Eibrra-
amón ia seserró?"§
58 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: Eibrra-am nóma
tómtómólórr, ka asi namülnürrü."
59 Da i ingülküp dakainóp oya amkalóm. A Yesu anikürr, da Godón Gyabi Müót we
amgatórr.

9

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

1 Yesu nóma tótók yarilürr, wa ilküp murrbausürrün pam esenórr. Wa inzan oloma
tómtómólórr.

‡ **8:48** *ma Samarria olomla*: Ini bóktanan küp módóga, *"ma kibü pam kokela."* Müóng agós bóktan yarilürr.

§ **8:57** Yesu tüpdü nóma tómtómólórr, Eibrra-am büdül yarilürr. Wa ngaen nurrótókórr, aprrapórr 2,000 pail Yesun tótók singül kwata.

2 Oya umulbain olmala imtinóp wagó, “Umulbain Pam, ia kolae tonarr nótó
tónggapónórr, da wa ilküp murrbausürrün igósidi tómtómólórr? Wa tüób, ó ta ia
oya aip nis?”
3 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Oya kolae tonarr akó oya aip nisab kolae
tonarr oya ilküküp we klama koke kolae ninóp. Wa ilküküp murrbausürrün igósidi
tómtómólórr, Godón arüng sab eserre oyaka zagetóde.
4 Wa ngürrzane, mi wata oya zaget metat tómbapón koralo, kürü nótó zir-
rkapónórr; irrüba amzik kari pokoa, darrü pama ugón zaget koke tónggapóne.
5 Ka ini tüpdüzanla, ka ini tüpan zyónla.”
6 Ini bóktan kakóm, Yesu tüpdü gwerr amanikürr, ene gwerre buru mormor
yónürr. Ene kakóm, wa ene paman ilküküp nólópórr ene mormor yu-i.
7 Da oya yalórr wagó, “Ugó wam, moba obzek bagulüm Siloam nae badudü.”
(Siloam ngi, oya küp módóga: “zirrapórrón”.) Da ene pama we wamórr tóba obzek
bagulüm. Olgabi bwób ngabkankü tolkomólórr.
8 Oya minggüpanan nidi ngyaben kwarilürr akó oya nidi esenónóp batode ngaen-
gógópan, tibiób bamtinónóp wagó, “Ia ene pam módóga, mórrarrón bwób nótó bato
yarilürr?”
9 Ngibürra wagó, “A watóke!” a ngibürra wagó, “Wató koke, a oya obzekzan
pama.”
Ene pama tüób wagó, “Ka módógla.”
10 I oya imtinóp wagó, “Marü ilküküpa ia bamgoli?”
11 Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ene pam ngi Yesu, buru mormor ine, da
kürü ilküküp nólópe. Wa kürü kile wagó, ‘Ma Siloam wam, da kubó moba obzek
bagulke.’ Da ka we wama. Ka kólba obzek nóma bagula, dümdüman ka bwób esena!”
12 I oya imtinóp wagó, “Da tüób nega?”
Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umul-kókla.”

Parrisia Ene Bóktan Amkün Koralórr

13 Da i ene pam, ngaen ilküküp murrbausürrün nótó yarilürr, Parrisidü idüdóp.
14 Ene ugón ⌊Sabad⌋ yarilürr, Yesu buru mormor nóma yónürr akó paman ilküküp
nóma nomgolórr.
15 Da Parrisia ene pam akó imtinóp wagó, “Ma ngabkanóm ia baina?” Wa ibü
nilóp wagó, “Wa kürü ilküküp nis yu-i kólópe; ka obzek bagula, da ka ma errkya
ngabkandóla.”
16 Ngibürr Parrisia bóktónóp wagó, “Ini poko ne pama tónggapóne, Godkagabi
kokea, zitülkus wa Sabad gida koke amorranda.”
Ngibürra wagó, “Kolae tonarr pama inzan ⌊wirri tulmil⌋ ia tónggapóne Godón
arüng pupainüm?” I tibiób we bürrgrrütóp Yesunme; ngibürra amkoman yangunóp,
ngibürra ma koke.
17 Da Parrisia oya akó imtinóp wagó, “Ma igó namüla, marü ilküp wató nomgole.
Da ma ia bóktono oyakwata?”
Pama bóktan yalkomólórr wagó, “Ka igó namulo: wa Prropeta.”
18 Zu wirri ngi pama tai amkoman koke yangunóp igó, wa ilküküp murrbausürrün
oloma tómtómólórr, da wa errkya ma tai ngabkanda, ngarkwat kókó i oya aipab nis
nginaunóp.
19 Ibü we nümtinóp wagó, “Ia ini yabü olome, e igó noankwata bóktarri wagó, wa
ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr? Da wa ma errkya iade ngabkanda?”
20 Oya aip nisa bóktarri wagó, “Ki wa umulamli wa kibü olome, da wa ilküküp
murrbausürrün oloma tómtómólórr.

9:5 Metyu 5:14; Zon 8:12

21 A ki wa umul-kókamli wa ma errkya iade ngabkanda. Ki ta umul-kókamli oya
ilküküp nis nótó nomgole. Oya tóba imtinam, wa dódórr bairrüna: wa kubó tüób
bóktóne tóbakwata!”
22 Oya aipab nisa ini poko bóktarri, zitülkus i Zu wirri ngi pamab gum namülnürri.
Zu wirri ngi pama igó bóktan ingrinóp, nadü pama bóktóne wagó, Yesu ene
⌊Kerrisoa⌋, oya sab igósidi ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ tótókgum piküp
irre.
23 Ene zitülkus módóga, aipab nisa igósidi bóktarri wagó, “Wa dódórr bairrüna;
tóba imtinam!”
24 Nis ngim akó ngyaunóp ene olom, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr. I
oya ilóp wagó, “Ma Godón obzek kwata errkyadan ugó abi,* ma amkoman bóktan
pupo sino! Ki umulakla marü nótó dólóng mine, wa kolae tonarr pama.”
25 Da ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umul-kókla ia wa kolae tonarr
pama, o koke. Darrpan kla ka umulóla: ka amkoman ilküküp murrbausürrün
namülnürrü, da ka ma errkya ngabkandóla!”
26 I oya we imtinóp wagó, “Marüka ia wa laró tónggapóne? Ene oloma marü ilküp
tai ia nomgole?”
27 Wa bóktan inzan yalkomólórr wagó, “Ka yabü ngaen-gógópan pokodó kurai we
nilnünüma, da e ugón koke barrkrrua. Yabü ubi akó arrkrrum iadea dadan poko?
Yabü ubi ta ia oya umulbain olmalóm bainüma?”
28 I oya kle-kle yalnóp, da bóktónóp wagó, “Ma ene paman umulbain olomla; a ki
wa Mosesón umulbain olmalakla!
29 Ki umul igósakla, God Moseska tóbtanórr; a ene ne olome, ki darrü umul ta
babulakla wa ia nubógabi tamórr!”
30 Ene oloma bóktan yalkomólórr wagó, “Ini wa amkoman amzyat-koke pokoa
kürüka: ene pama wa kürü ilküküp murrbausürrün kla nomgole, a yabü darrü umul
babula wa nubógabia!
31 Mi umulakla God errkya kolae tonarr is koke arrkrruda; God wata igó pamkolpam
arrkrruda, oya nidi ⌊ótókdako⌋ akó oya ubi nidi tómbapóndako.
32 Ngaendógab, zitül pokodó, kókó ta errkya, darrü pama kokean arrkrrurr igó,
ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr, pama oya ilküküp ngaen nomgolórr.
33 Ene oloma ne Godkagab koke nóma ki tame, ene ngarkwatódógab, wa gaodó
koke ki yarilün darrü kla tónggapónóm!”
34 I ene olomdó bóktan yalkomólóp wagó, “Ma kolae tonarrdó tómtómórró akó
kolae tonarrpükü dódórr bairrü - da ma ia kibü umul bainüm kaindóla?” Da oya Zu
pamkolpamab kwóbbazen müótüdü tótókgum piküp inóp.

Samuan Ngarkwatódó Ilküküp Murrbausürrün

35 Yesu nóma arrkrrurr wagó, ene pam Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdügab
kuri elakórre, wa oya asenóm wamórr. Nóma esenórr, oya imtinürr wagó, “Ia ma
Pamkolpamab Olom amkoman angundóla?”
36 Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü küzazil ia nótóke, wirri pam, igósüm
ka oya amkoman yanguno!”
37 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma oya kuri esena, da ene watóke, mankü
errkyadan e usadi ikikdamli.”
38 Ene pama bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman manguna, Lod!” Wakósingül
nülkamülürr Yesun obzek kwata oya ótókóm.

---

* **9:24** *Godón obzek kwata errkyadan ugó abi*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Godón ngi wirri kwit emngyel.* Inzan bóktane Parrisia ene pam, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr, wirri arüngi ilóp amkoman poko bóktanóm Godón obzek kwata. Ma Zosyua 7:19 ngakanke.

39 Yesu bóktanórr wagó, “Ka ini tüpdü ugósüm tamórró kolae tonarr pamkolpam
arrgrratóm morroal tonarr pamkolpamdógab, da ilküküp murrbausürrün nidipko
sab ngabkanórre, a nidi ngabkandako, ibü ilküküpa sab murrbausórre.”
40 Ngibürr Parrisi ene pokodó asi koralórr wankü, da i oya arrkrruóp ini poko
bóktande. Da we imtinóp wagó, “Ia, kibü ilküp ta ia murrbausürrünako?”
41 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ne blaman amkoman ilküküp murrbausürrün
nóma ki kwarila, e kolae tonarrpükü igósidi koke ki kwarila. A e ma igó bóktandakla
wagó, ‘Ki basendakla’; oya küp módóga: yabü blamanab kolae tonarr duduako.”

10

Alap-alap Bóktan [Sip] Ngabkan Pamabkwata

1 Yesu bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: sip kotarr amkoman
mamtaeana kubó koke nótó bangrine, a wa kubó ma kotarr angürre bangrinüm, da
ene wa amkoman gómól pama.
2 A ene amkoman mamtaeana nótó bangrinda, wa sip ngabkan pama.
3 Da mamtae ngakan pama mamtae tapakue oyankü. Sip ngabkan pama ibü
ngian nóma ngibliale, sipa oya bóktan bómgól barrkrrue, da wa ibü nolngomólnórre
kalkuma.
4 Wa ibü blaman kalkuma nóma imarrue, tüób kubó singül apóne. Sipa oyaka
solodó zutale, zitülkus i umulako oya bóktan bómgól.
5 I umul-kók pamdóma kubó kokean zutale; igósidi busonórre oyakagab, zitülkus
i oya bóktan bómgól umul kokeako.”
6 Yesu ibünkü* ini alap-alap bóktan adrratórr, da i koke emzyetóp wa ne poko apón
yarilürr.

Yesu Morroal Sip Ngabkan Pam

7 Da Yesu akó bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka mamtaela
sipabkü. 8 Singül kwata nidi togobórr,† blaman amkoman gómól pam kwarilürr, da
ene sipa ibü bóktan koke barrkrrurr.
9 Ka mamtaela. Kürükama nidi tübarrbüle, i sab zid bairre. I sab tübarrbüle akó
tübausle morroal paza poko byamkünüm, twala ne pokodó dódórr baindako.
10 Gómól pama wata ugósüm tótókda: gómólóm, büdülümpükü akrranóm, akó
elklaza kolae bainüm. Ka wa ugósüm tamórró, i sab arról eserre - ibü ngyaben sab
amkoman morroal yarile, darrü kolae babul.
11 “Ka morroal sip ngabkan pamla. Morroal sip ngabkan pama tóba arról akyanda
sip zid byónüm.
12 Mani zagetóm noan apadódako, wa tüób sip ngabkan pam kokea: ene sip ta
oya kokeko. Wa kubó darrü wirri nurr ume‡ nóma esene tótókde, sip kubó we
elókóle. Tüób ma busole. Ene nurr umea kubó sip bumióg yarile akó barre kubó
popa arngene.
13 Da wa manim zaget pamzane, wa igósidi busodase. Oya tai gyakolae koke
angónda ene sipabkwata.
14 Ka morroal sip ngabkan pamla. Ka kólba sipbóka umulóla, akó ene sip ta
kürübóka umulako.
15 We ngarkwatódó, Ab kürübóka umula, ka ta akó Abbóka umulóla. Ka kólba
arról akyandóla sip zid byónüm.

---

* **10:6** *ibü* wa aprrapórr Parrisi apónda (Zon 9:40). † **10:8** Yesu kolae sip ngabkan pambóka apónda, amkoman prropet koke nidi kwarilürr. ‡ **10:12** *wirri nurr ume*, Mórrke-mórrke módóga: *wolf.* **10:15** Metyu 11:27; Luk 10:22

16 Kürü ngibürr sip asiko, da i babulako ini kalkupidü.§ Ka ta sab ibü simarruo: i
kürü bóktan bómgól sab arrkrrurre. I ma ugón sab darrpan kwarile tibiób darrpan
sip ngabkan pampükü.
17 "Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ kürükama, zitülkus ka kólba arról akyandóla, igó
ngarkwatódó, solkwat tonarr akó alkomólóm kólbaka.
18 Darrü pama kürü arról kokean ipüde kürükagab, a ka kólba arról pamkolpam
akyandóla kólba ubidü. Kürü kari dümdüm ta kokea kólba arról akyanóm. Solkwat
kürü akó kari dümdüm kokea kólba arról alkomólóm kólbaka. Ka ini arüng bóktan
ipadórró kólba Abdógab."
19 Zu pamkolpama akó we bürrgrrütóp ini bóktanankwata.
20 Abüna igó bóktan kwarilürr wagó, "Oyaka kolae samua! Wa gonggoa! E oya
iade arrkrrudakla?"
21 Ngibürra igó bóktanónóp wagó, "Ini kolae samupükü oloman bóktan kokeko! Ia
kolae samu gaodóma, ilküküp murrbausürrün kolpamab ilküp amgolóm?"

Yesun Alzizi Amanikóp

22 Pail ngup akó gübarr ngarkwat nóma semrranórr, Zerrusalem wirri basirrdü
ugón ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ tórea tómbapónórr, gyagüpi amaniküm Zu pamkolpama
ngaen Godón müót tóba tangdó akó ne ngürr ingrinóp.*
23 Yesu Solomonón Blandadó agóltagól yarilürr, ⌊Godón Gyabi Müótan⌋ kal
akólórrón pul basirrdü. 24 Ngibürr Zu pamkolpama oya we kal-kal yangónóp, da
imtinóp wagó, "Ki gyagü-gyagüpakla. Ki marü nadüzan ngarkwat mókyanórre
amkoman bóktan amgolóm? Ma kibü dümdüman tilnüm: ia ma ene ⌊Kerrisola⌋?"
25 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü ngaen nüzazilarre, da e kürü
bóktan amkoman koke yangunarre. Ka kólba Aban ngidü ne arüng tórrmen
tómbapóndóla, kürü pupaindako.
26 A e amkoman koke aebókamde bangundakla, zitülkus e kürü sip kokeakla.
27 Kürü sipa kólba bóktan bómgól arrkrrudako; ka ibübóka umulóla, da i kürü
igósidi mamoandako.
28 Ka ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ alióndóla; i sab kokean nurrbarine. Darrü oloma
kokean amóne kürü tangdógab.
29 Kürü Aban arüng wirriana blamandógab†; wa kürü ne sip küliónürr, darrü
oloman gaodó kokea Aban tangdógabi azebóm.
30 Ab a kótó, ki darrpanamli."
31 Zu pamkolpama akó ingülküp we yazebóp, oya amkalóm.
32 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka abün morroal arüng tórrmen tómbapólórró
yabü obzek kwata, Aba kürü ne kla küliónürr tómbapónóm; da e wa kürü nadü
arüng tórrmendógab ingülküpi amkalóm angóndakla?"
33 Da i bóktan yalkomólóp wagó, "Ma ne morroal arüng tórrmen tómbapón
namülnürrü, ki marü wekwata koke mómkórrema ingülküpi. A ene wa igósidi, ma
Godón ngi kulaindóla! Ma wa pamakanla, a ma ma müób Godóm bainüm kaindóla!"
34 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Wialómórróna yabü gidadó wagó, 'E blaman
godakla.'‡

---

§ **10:16** Yesu ibübóka apónda, Zu-koke nidipko. * **10:22** Ibrru bóktane ini tórean ngi módóga: *Kanuka*. Mórrke-mórrke ma módóga: *Feast of Dedication*. Sirria gazirr pama Zerrusalem nóma sipüdóp, i Godón Gyabi Müót kugupidü tibiób godódó tóre kwarilürr aüd pailüm. Nóma amgütóp, ene kakóm, Zu pamkolpama Godón Gyabi Müót akó Godón tangdó ingrinóp. Da ene we tóre yarilürr, ene tonarr gyagüpi amaiküm. † **10:29** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Aba kürü ne kla küliónürr wirriako blaman klamdógab*. **10:33** Lebitikus 24:16 ‡ **10:34** *E blaman godakla*: Ini Godón bóktan opora pamkolpamdó *Wórr Peba*dó. **10:34** Wórr Peba 82:6

35 Godón Wibalómórrón Bóktan Opor kokean alkamürre. Godón bóktana nibióbka
tamórr, God ibü dümdüman inzan ngiblianda: god.
36 A wa kótó, ka kólba Godón olombóka nóma ngibliandóla, e wa iade bóktandakla
igó, ka Godón ngi kulaindóla? Aba kürü tebe-tebe kümanikürr tóbankü, da wa kürü
we zirrkapónórr ini tüpdü.
37 Ka ne kólba Aban arüng tórrmen koke nóma ki tómbapón namüla, e kürü igósidi
amkoman angun-gu.
38 Enana e kürü amkoman koke angundakla, ka ne ene arüng tórrmen nóma
tómbapolo, e sab wata ene arüng tórrmen amkoman nangunamke. E sab igósidi
tai umul bainane wagó, Ab kürüka asine, akó ka asinla Abdó."
39 I akó Yesun amigópma, da wa ibü tangdógab bamrükürr.
40 Yesu akó alkomólórr Zodan tobarr dakla dorrodó, Zon pamkolpam ngaen-
gógópan ne pokodó [baptaes nyónónóp], da wa we burrmatórr.
41 Abün pamkolpama togoblórr oyaka. I tibióbka bóktanónóp wagó, "Zon wa go
darrü [wirri tulmil] kokean tónggapónórr Godón arüng pupainüm. A wa blaman ne
poko bóktalórr ini pamankwata, wa amkoman yarilürr!"
42 Da abün pamkolpama Yesun amkoman yangunóp, ola nidi kwarilürr.

11

Lazarrus Nurrótókórr

1-2 Darrü pam ngi Lazarrus, wa Betani basirrdü ngyabelórr, tóba bólbót nispükü
Merri a Marrta. Lazarrus tüób azid olom yarilürr. Ini ne Merri warilürr, ene Yesun
wapór nisdü morroal ilang idi wató ekanórr, akó tóba órrngóene norrgonórr.
3 Lazarrusün bólbót nisa bóktan zirrapórri Yesuka wagó, "Lod, marü moboküpdü
gódam azida."
4 Yesu nóma arrkrrurr, wa bóktanórr wagó, "Ini azid, büdül azid kokea Lazarruska.
Ini inzan ugósüm tómbapóne, Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm. Akó ka küób,
Godón Olom, ta igósidi wirri ngi ipudo ini pokodógab."
5 Yesun [moboküpdü ubi] asi yarilürr ibüka, Marrta, akó oya zoret, akó ibü bólbót
Lazarrus.
6 A Yesu nóma arrkrrurr Lazarrusün azidbóka, wa akó nis ngürr nümanikürr, wa
ne yarilürr.
7 Da ene kakóm, wa we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "Mi akó módó
bakona Zudia."
8 Oya umulbain olmala bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, wirri ngarkwat koke,
marü ene kolpama amkalóm angón kwarilürr ingülküpi, da ma ia ola alkomólóm
kaindóla?"
9 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "12 Abüs küp ngarkwat zyón asiko darrpan ngürr
kugupidü. Darrü pama ne ngürr nóma agóltagól yarile, wa kubó koke bómkalkü
wamle, zitülkus wa ini tüpan zyón asenda.
10 Da wa ma irrüb nóma agóltagól yarile, wa kubó bómkalkü wamle, zitülkus oyaka
zyón babula."
11 Yesu ini poko bóktanórr, da wa akó yarilürr wagó, "Mibü gódam Lazarrus, oya
uta kuri türüme, da ka oya arsümülüm tótókdóla."
12 Da Yesun umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, "Lod, wa ne utan nóma
yarile, da wa kubó morroal baine."
13 Yesu wa amkoman igó poko apón yarilürr wagó, wa büdülase. Oya umulbain
olmala ma igó gyagüpi ogobórr wagó, wa amkoman utase.
14 Da Yesu ibüka dümdüman we müsirrga yónürr wagó, "Lazarrus wa büdülase,

10:40 Zon 1:28 **11:1-2** Luk 10:38-39 **11:1-2** Zon 12:3

15 da yabübókamde, yabü amkoman angunüm, ka ma bagürla. Ka ola babul gaodó namüla, wa nóma nurrótóke. Da nau, mi oyaka kóbó ogobón.”
16 Tomas (oya darrü ngi Didimus*) tóba kamdal umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “Da nau, mi ta blamana ogobo, wankü büdülüm!”

Yesu, Büdül Arsümül akó Arról Akyan Oloma

17 Yesu nóma abzilürr, wa umul bainürr wagó, Lazarrus ugón tokom ngürrüm angrirrün yarilürr gapókdó.
18 Betani minggüpanandó yarilürr Zerrusalem wirri basirrdügab, aüd kilomita† ngarkwat.
19 Abün Zu kolpama ugósüm togobórr Merri a Marrta ibüka tamamóm, ibü bólbótazan nurrótókórr.
20 Marrta nóma arrkrrurr Yesun tótók poko, wa oya kwatódó asenóm ola natókórr. Merri wa müót kugupidü ola warilürr.
21 Marrta Yesuka bóktanórr wagó, “Ma ne ae asi nóma ki namüla, Lod, kürü bólbóta koke ki nurrótóke!
22 Da ka ma umulóla, wata errkyadan ma ne kubó Godón darrü klamóm nóma yato-o, wa marü kókyene.”
23 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Marü bólbóta kubó akó türsümüle.”
24 Marrta bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umulóla wa sab büdüldügab türsümüle, blaman pamkolpama sab nóma tübarsine, dómdóm ngürrdü.”
25 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ka büdül arsümül akó arról akyan olomla. Kürü amkoman nótó kangune, sab akó ngyabene, wa ngaen enan nurrótókórr.
26 Arról nótóke, kürü amkoman nótó kangune, sab kokean nurrótóke.‡ Ma ia amkoman angundóla ini bóktan?”
27 Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod! Marü ka amkoman angundóla, ma ene ⌊Kerrisola⌋, ma Godón Olomla, ini tüpdü nótó ki tame.”

Yesu Yón Yarilürr

28 Marrtan bóktana nóma blakónórr, wa we alkomólórr, da tóba gódam Merrin tebe-tebe pokodó we ngizaunürr akó oya wyalórr wagó, “Umulbain Pam alama, akó wa marübókamóm bamtinda.”
29 Merri nóma arrkrrurr, büsai-büsai bupadórr, da oyaka we natókórr.
30 (Yesu abzil küsil yarilürr basirrdü. Wa wata ene pokodó yarilürr, Marrta ne emrranórr.)
31 Merrikü nadü pamkolpam kwarilürr ene müótüdü, ibüka tamamóm nidi ogobórr, oya nóma osenóp büsai-büsai bupadóde akó burruande, da i oyaka we zutalórr. Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wamaka, wa gapókdó tótókdato yónüm.
32 Merri abzilürr Yesu nóla yarilürr. Wa oya nóma esenórr, wakósingül we nülkamülürr oya obzek kwata. Wa oyaka bóktanórr wagó, “Lod, ma ne ae asi nóma ki namüla, kürü bólbóta koke ki nurrótóke!”
33 Yesu oya osenórr yóndi akó wa ene pamkolpam ta nósenóp yóndi, oyaka nidi zutalórr. Oya moboküp inuóp, da wa kari gyaur koke yarilürr.
34 Wa ibü nümtinóp wagó, “E oya ne ingrinane?”
I oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, “Lod, asenóm tam.”
35 Yesu yón yarilürr.
36 Ene kolpama bóktónóp wagó, “Ngakónam, oya moboküpdü wirri ubi yarilürr oyaka!”

---

* **11:16** *Didimus*, oya küp módóga: *ninis amtómólórrón olom nis.* Mórrke-mórrke módóga *twins.* † **11:18** *aüd kilomita*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *15 stadia.* ‡ **11:26** Yesu paman bübbóka koke apónda; wa paman samubóka apónda.

37 Da ngibürra bóktónóp wagó, “Wa ene ilküküp murrbausürrün paman ilküküp
nomgolórr! A wa ma Lazarrusün koke iade irrmatórr büdüldügab?”

Yesu Lazarrusün Irsümülürr Büdüldügab

38 Yesun moboküp inuóp nis ngim, da we wamórr gapókdó. (Ene gapók, podo
kabedó, ingülküpdü alüngürrün yarilürr.) Mamtae wirri ingülküpi murrausóp.
39 Yesu ibü nilóp wagó, “Ini ingülküp amanikam!”
Marrta, ene büdül paman darrü bólbóto, bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, kubó
abürrün ilang yarile, zitülkus wa tokom ngürr kuri amóne gapókdó!”
40 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ia ka marü koke mila igó, ma ne kürü
amkoman nóma kanguno, ma sab Godón ⌊wirri kómal zyón⌋ eseno?”
41 Da i ingülküp we yanenóp mamtaedógab. Yesu kwit yazilürr da bóktanórr wagó,
“Ba, ka marü eso akyandóla, ma kürü kuri kurrkrrua.
42 Ka umulóla, ma kürü metat arrkrrudóla, da ka wa ini igósidi bóktandóla ini
ne pamkolpama bórrangdako, ibübókamde, i amkoman ia yangurre igó, kürü mató
zirrkapórró.”
43 Ene bóktan kakóm, Yesu górrganórr wirri gyagüpi wagó, “Lazarrus, yao,
tubrrua!”
44 Da wa we tubrranórr, oya wapór tang arrgótarrón koralórr gapók mórrkenyórri.
Oya obzek ta mórrkenyórr poko-e arrgótarrón yarilürr.
Yesu ibü nilóp wagó, “Ugó agoam, da ugó ki wam!”

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Abün Zu pamkolpam, nidi togobórr Merrin asenóm, nósenóp Yesu ne poko
tómbapónórr, da oya amkoman yangunóp.
46 Ngibürra ma Parrisidü ogobórr, da ibü nüzazilóp Yesu ne poko tómbapónórr.
47 Wirri Prrist akó Parrisia blaman Zu ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ ngibaunóp
kwób bazenóm,§ da bóktónóp wagó, “Mi ia tai laró tónggapórre, ini pama ne ⌊wirri
tulmil⌋ tómbapónda?
48 Mi ne oya wata ilküpane inzan nóma ngakanórre, sab blaman kolpama oya
amkoman yangunórre. Rrom wirri pama sab togobe, da mibü ⌊Godón Gyabi Müót⌋
akó mibü bwóbpükü sab mibükagab sazebórre!”
49 Darrü ene wirri pam Kayapas wató yarilürr, ⌊singüldü prrist⌋ ene pail. Wa
bóktanórr wagó, “E darrü kla umul-kókakla!
50 E koke amzyatódakla: morroal igósa, darrpan oloma ki nurrótók blaman
pamkolpamab pabodó, dudu bwób kulain-gum.”*
51 Wa tóbanóm gyagüpitótóke koke bóktanórr. Zitülkus wa singüldü prrist yarilürr
ene paildü, da wa ⌊prropetzan⌋ we poko pupain yarilürr wagó, sab Yesu wató
nurrótóke blaman Zu pamkolpamabkü.
52 Ibü tibióbankü koke, a blaman Godón olmal darrpan pokodó amarrum, bwób-
bwób barserrón nidipako.
53 Ene ngürrdügab, Zu wirri ngi pama bóktan tómbapón kwarilürr Yesun büdüldü
angrinüm.

---

§ **11:47** Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: *Sanhedrin*. * **11:50** Zu wirri pama Rrom pamkolpamab gum igósidi koralórr wagó, Rrom gazirr pama akó kena tóbako Zerrusalem apadóm, Zu pamkolpama tibiób wirri pam koke nóma arrkrru korale. Yesun ma nóma emkólóp, ene kakóm, Rrom gazirr pama akó togobórr gazirrüm. Zerrusalem ipüdóp, akó Godón Gyabi Müótpükü ta kulainóp. Ugón pail 70 yarilürr.

54 Ene zitüldü, Yesu panzeana myamem koke agóltagól yarilürr Zudia kugupidü,
da wa ene poko amgatórr. ⌊Ngüin-koke bwób⌋ minggüpanandó wamórr, darrü wirri
basirrdü ngi Eprra-im. Wa tóba umulbain olmalpükü kya ola yarilürr.
55 Zu pamkolpamab ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ minggüpanan nóma yarilürr, abün
pamkolpama tibiób basirrdügabi ogoblórr ama Zerrusalem. Tóre wa solodóma,
ngaen-gógópan, Mosesón gida ngarkwatódó, i tibiób kolae tonarr Godka pupo nirre
tibiób ⌊kolkal⌋ bainüm. Ene kakóm, i ene tóredó igósidi ogobe.
56 I Yesun amkün kwarilürr, da i Godón Gyabi Müótüdü nóma bórranglórr, i tibiób
ola bamtinónóp wagó, "E ia gyagüpi tótókdakla? Anda, wa amkoman ia koke módó
tame ini tóredó!"
57 Wirri prrist akó Parrisia arüng bóktan zirrnapónóp blaman pamkolpamdó wagó,
"Nadü pam umul yarile Yesu nadü pokodóma, wa sab ki tam kibü büzazilüm, da ki
sab oya amiógüm ogobo."

12

Merri Morroal Ilang Idi Ekanórr Yesuka
(Metyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 Dómdóm 6 ngürr nóma kwarilürr ⌊Büdül Kórzyón Tórem⌋, Yesu Betani basirrdü
ugón wamórr, Lazarrus ne ngyaben yarilürr, wa noan irsümülürr büdüldügab.
2 I oyankü simam alo tónggapónóp. Marrta alo kla tógaldó arrbünüm tangnamt-
inóp. Ngibürr Yesukü tógaldó nidi nólgópe banomól kwarilürr, darrü Lazarrus wató
yarilürr.
3 Da Merri dadamüz ngarkwat morroal ilang idi sokol ipadórr, ⌊kolkal⌋ nade*
tónggapórrón. Wirri darrem idi yarilürr, da wa we ekanórr Yesun wapórdó,
akó Yesun wapór norrgonórr tóba órrngóene. Ene müót blaman morroal ilanga
gwarranórr.
4 Yesun darrü umulbain olom, Zudas Iskarriot, oya sab wirri pamab tangdó nótó
ingrine, bóktanórr wagó,
5 "Ini morroal ilang idi wa koke iade sel irre 300 ⌊silba⌋ mani küpüm?† Ene mani
küp ama elklaza-koke kolpam ki nülirre!"
6 Wa ene poko koke bóktanórr, zitülkus wa gyaur yarilürr elklaza-koke pamkol-
pamdó; wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa gómól pam yarilürr. Ibü mani alóp
ngakan olom yarilürr, da wa tüób bobarr mani küp olgabi yazeblórr.
7 Yesu bóktanórr wagó, "Oya olkomólam! Wa ene idi ugósüm amoan waril,
ngarkwat kókó kürü gapókdó angrin ngürr nóma semrróne.‡
8 Elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile; a ka wa sab yabüka metat ae
koke namulo."

Lazarrusün Amkal Bóktan

9 Zu pamkolpamab ngoroa barrkrrurr wagó, Yesu Betanimase. Da igósidi ola
we ogobórr. I Yesun tóbananbókamde koke ogobórr: a i Lazarrusün asenómpükü
ogobórr, wa noan irsümülürr büdüldügab.
10 Da wirri prrista bóktan ingrinóp Lazarrusünpükü ta amkalóm,
11 zitülkus Lazarrusünbókamde, abün Zu pamkolpama ibü bimgat kwarilürr, da i
ma Yesun amkoman yangunónóp.

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12:1 Zon 11:38-44 * **12:3** *nad* darrü kari nugupan simkündügab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke
módóga: *nard.* **12:3** Luk 7:37-38 † **12:5** *silba mani küp*: Ma müsirrga ain bóktan 6:7 ngakanke. ‡ **12:7** Ma
müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke. **12:8** Duterronomi 1:11

12 Akó darrü ngürr ene wirri pamkolpamab ngoroa, nidi tübabzilürr Zerrusalem
Büdül Kórzyón Tórem, barrkrrurr wagó, Yesu ta ola tótókda.
13 Da i wayal pórngae yazebóp, oya akyanóm ogobórr taegwarrpükü wagó, “Mi
Godón yagürnórre!§ Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda: Isrraelab King!”
14 Yesu kyam ⌊donki⌋ esenórr, oyaka kasilürr, mórran-mórran bainürr, wata Godón
Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
15 “E gumgu Zerrusalem pamkolpam.*
Ngakónam, yabü kinga tótókda,
donki kyam kwitüm mórrarróna.”
16 Oya umulbain olmala ene ⌊küp kokean emzyetóp⌋ ngaengógópan, ngarkwat
kókó Yesu büdüldügab nóma türsümülürr ⌊wirri kómal zyóndü⌋. Ibü ugón ngam-
bangólórr wagó, Godón Wibalómórrón Bóktana ini poko ta bóktanda oyakwata,
da ene pamkolpama, Zerrusalemóm nidi koralórr, ene elklaza igósidi tómbapónóp
oyaka.
17 Yesuka ne pamkolpamab ngoro yarilürr, wa Lazarrusün nóma ngilianórr
gapókdógabi akó irsümülürr büdüldügabi, da i akó ngibürr kolpam nüzazilnóp wa
ne ⌊wirri tulmil⌋ tónggapónórr.
18 We zitüldü, pamkolpamab ngoroa oya asenóm igósidi ogoblórr; i barrkrrurr wa
ne wirri tulmil tónggapónórr.
19 Da Parrisia tibióbanka bóktanónóp wagó, “Ngakónam, mi go darrü pokodó
kokean babzilo: mibü pamkolpama amgatódasko. Blaman bwóba oya mamoan-
dase!”

Grrik Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

20 Ne pamkolpama Zerrusalem ogobórr, Godón ⌊ótókóm⌋ Büdül Kórzyón Tóredó,
ngibürr Grrik inkü ta ola asi kwarilürr.
21 Ene Grrik pama Pilipka ogobórr. Wa Betsaeda wirri basirr pam yarilürr, Galili
prrobinsdügab. I oya imtinóp wagó, “Wirri pam, kibü ubi Yesun asenóma.”
22 Pilip wamórr akó Endrrun izazilürr, da Endrru a Pilip aurrürri Yesun azazilüm.
23 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ene abüs küp kuri semrróne Pamkol-
pamab Oloma ene wirri kómal zyón apadóm.
24 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ⌊wit⌋ küp wata wa darrpanan küp yarile,
ngarkwat kókó ta wa tüpdü aupe akó nurrótóke. Da olgabi ama sab abün küpa
tóbabóte.
25 Nadü oloma tóba tüpan arróldó ubi bainda, wa sab imrüke. A nadü pama tóba
arról alzizi amanikda ini tüpdü, wa sab karrkukus emone ⌊ngarkwat-koke arrólóm⌋.†
26 Nadü pama kürü zaget tónggapónda, wa kürü ki mamoan yarilün, da wa sab
asi yarile, ka nólamla. Darrüpa ne sab kürü zaget nóma tónggapóne, kürü Aba sab
oya wirri ngi atene.”

Yesu Tóba Büdülankwata Ngaen-gógópan Bóktalórr

---

§ **12:13** *Mi Godón yagürnórre*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *osana*. Ini Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: *(kibü) zid tinünüm errkyadan*. Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore. **12:13** Wórr Peba 118:25-26 * **12:15** *Zerrusalem pamkolpam*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Zaeonón óp olom*. Zerrusalemón darrü ngi *Zaeon* yarilürr. *Zaeonón óp olom* alap-alap bóktana. Oya küp módóga: *Zerrusalem pamkolpam*. Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda. **12:15** Zekarraea 9:9 † **12:25** Yesun bóktanan küp módóga: *Nadü pama, tóbanan arróldó wirrianbóka ubi bainda, akó ngibürr pamkolpambóka amrükda, wa sab tóba arról imrüke. A nadü pama tóba arról amrükda ngibürr kolpam tangbóleanóm, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde.* **12:25** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33

27 “Errkya kürü moboküp müpa. Da ka ia bóktono? Da ia ka igó namulo: Ab, ma
kürü zid kyó ne müpan abüs küp ngarkwata tótókda? Koke: ka wa we zitülkusdü
tamórró, ene azidüdü bangrinüm ini abüs küp ngarkwat.
28 Ab, moba ngi wirri kwitüm emngyel!”
Da bóktana kwitümgabi sidórükürr wagó, “Ka kólba ngi wirri kwitüm kuri
emngyela. Da ka akó sab aruko.”
29 Ola ne pamkolpamab ngoroa bórranglórr, ene bóktan barrkrrurr. Ngibürra
bóktónóp wagó, “Maduba.” Ngibürra wagó, “Anerrua oyaka bóktóne.”
30 Yesu ibübóka wagó, “Ene bóktana kürünkü koke tame, a yabü tangbamtinüm
tame.
31 Ini tüp dümdüm akyan tonarr wata errkyadana; satani, ini tüpan singüldü pam,
sab ka ⌊ut-ut ino⌋.
32 Kürü sab ini tüpdügabi nóma kwit kirre nugup krros kwitüdü amngyelóm,
blaman pamkolpam ka sab ugón simarruo kólbaka.”
33 (Wa ini bóktan we ngarkwatódó bóktanórr, wa sab ia azid aengle akó nurrótóke.)
34 Pamkolpama oyabóka wagó, “Mosesón gida-a inzan bóktanda: ene ⌊Kerriso⌋ wa
ngarkwat-koke ngyaben pama. A ma wa inzan iade bóktóna wagó, Pamkolpamab
Olom wata sab kwit irre krrosdó? Ia ene Pamkolpamab Olom wa tai nótóke?”
35 Yesu ibübóka wagó, “Zyón sab yenkü tugupurr tonarróm yarile. Da e agóltagól
kwarilün zyón yenkü aezane; tümüna ene da ma yabü sab nganlorre. Tümün
kwatódó nidi agóltagóldako, umul kokeako i nubó tótókdasko.
36 Zyón amkoman yangunam yabüka aezane, igósüm e sab zyóndü pamkolpam
kwarilo.”

Pamkolpama Amkoman Koke Bangundako

Yesun ini bóktan kakóm, wa tebe püóran we wamórr aniküm pamkolpamdógabi.
37 Yesu wa go ene pamkolpamab obzek kwata abün wirri tulmil tómbapón yarilürr
Godón arüng pupainüm, da i oya ta amkoman kokean yangunónóp.
38 Ini pokoa we ngarkwatódó tómbapónórr, amkoman küppükü ainüm, ngaen
prropeta Aesayazan bóktanórr wagó,
“Lod, ki ne bóktan büdrrat kwarilnürrü, ia nótó kuri amkoman yangune?
Ia Lod tóba arüng noaka kuri okaka simzazile?”
39 We zitülkusdügabi, ibü gaodó koke yarilürr amkoman angunüm, zitülkus Aesaya
akó wialómórr wagó,
40 “God ibü ilküküp kuri murrnausórre,
akó ibü moboküp karrkukus kuri nirre ibü arrkrrugum.
Da i tibióbnüm ilküpi igósidi kokean eserre,
i tibióbnüm gyagüpitótóke ⌊küp kokean ipüdórre⌋,
akó i kürüka ta kokean tübyalüngórre;
i kürüka ne nóma ki tübyalüngórre, ka ibü igósidi ki dólóng ninünüma.”
41 Aesaya ini poko wialómórr, zitülkus wa Yesun wirri kómal zyón esenórr, akó
oyakwata igósidi bóktanórr.
42 Abün Zu singüldü pama Yesun amkoman yangunóp. Da Parrisi pamab gum
koralórr; i ta wirri taem koke yónónóp: ibü ne nóma ki nurrkrrurre, ibü ⌊Zu
pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ tótókgum ki piküp nirre.
43 Ibü tai ubi babul yarilürr, ibü God ki nagürnórre, a ibü ma wirri ubi poko yarilürr
pamkolpama ibü nóma ki nagürnórre.

Yesun Bóktana Pamkolpam Tüób Zaz Nirre

12:34 Wórr Peba 110:4; Aesaya 9:7; Izikiel 37:25; Daniel 7:14 **12:38** Aesaya 53:1 **12:40** Aesaya 6:10

44 Yesu wirri taegwarre bóktanórr wagó, “Kürü amkoman nótó angunda, wa kürü
kólbanan amkoman koke angunda, a wa ta oya amkoman angunda, kürü nótó
zirrkapónórr.
45 Kürü nótó asenda, wa ta oya kuri esene, kürü nótó zirrkapónórr.
46 Ka wa ini tüp zyón akyanóm tamórró. Kürü amkoman nidi kangurre, i sab metat
tümündü koke kwarile.
47 Kürü bóktan nadü pama arrkrruda, da amkoman koke amorranda, ka wa oya
zaz ainüm koke tamórró. Ka wa ini tüp zaz ainüm ta koke tamórró: ka wa tai ini tüp
zid ainüm tamórró.
48 Kürü nadü pama alzizi amanikda akó kürü bóktan koke nótó apadóda, sab zaz
irre. Ka ne bóktan poko bóktan namülnürrü, sab ene bóktana tüób zaz irre dómdóm
ngürrdü!
49 Ini amkoman pokoa, zitülkus ka kólbanan ngidü koke bóktandóla. A kürü ne
Aba zirrkapónórr, kürü arüng bóktan wató kókyanórr nadü poko bóktanóm akó
nadü tonarre bóktanóm.
50 Ka umulóla oya ne gida-e, wa ngarkwat-koke arról ódódda. Da ka ne poko
bóktandóla, kürü Aba küzazilürr bóktanóm.”

13

Yesu Tóba Umulbain Olmalab Wapór O Nugulóp

1 ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ kari poko nóma yarilürr, Yesu umul yarilürr wagó, oya abüs
küp kuri semrróne oya ini tüp amgatóm, Abdó alkomólóm. Oya ⌊moboküpdü ubi⌋
metat asi yarilürr ibüka, oya tóbanan nidi kwarilürr ini tüpdü, akó oya moboküpdü
ubi asi yarilürr ibüka tai kókó oya dómdóm ngürr nóma semrranórr.
2 ⌊Debóla⌋ Zudasón, Saemon Iskarriotón siman olom, ngaensingül gyagüpitótók
ekyanórr Yesun wirri pamab tangdó angrinüm. Yesu tóba umulbain olmalpükü
simam nóma alo yarilürr,
3 wa umul yarilürr wagó, Aba blaman kla oya tangdó kuri irrbüne. Wa umul
yarilürr, wa Godkagabi tamórr, da wa akó Godka alkomóldase.
4 Da wa alo tógaldógabi bupadórr, tóba tumum mórrkenyórr ininürr. Barrgon
mórrkenyórr ipadórr, tóba kobtoldó byamrókórr.
5 Wa nae apür kurrópdü ekanórr, da tóba umulbain olmalab wapór bagul we
ngarkwat bókyanórr. Wa akó bargon mórrkenyórri zipür we norrgonónóp, wa ne
kla byamrókórr kobtoldó.
6 Yesu Saemon Pitaka nóma tamórr, Pita oyabóka wagó, “Lod, ma ta ia kubó kürü
wapór nugulo?”
7 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma wa errkyadan koke emzyeto ka ne kla
tónggapóndóla. Ma wa sab solodó emzyeto.”
8 Pita oyabóka wagó, “Kokean, ma kürü wapór kokean nugulo!”
Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne marü koke nóma mugulo, igósidi ma
sab babul namulo kankü.”
9 Saemon Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, ma wa kürü wapór tibióban
agulgu, a ma kürü tang a singülpükü kugul!”
10 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Nadü pama blaman apüre, wa blaman ⌊kolkala⌋.
Wa myamem dudu koke apüre, wata igósidi tóba wapór nizan nugule. E wa blaman
kolkalakla; wata darrpan yenkü asine, wa kolkal kokea.”
11 (Yesu umul bainürr oya sab wirri pamab tangdó nótó ingrine. Wa ene igósidi
bóktanórr wagó, “E wa blaman kolkalakla. A darrü yabükagab kolkal kokea.”)

12 Yesun ibü wapór bagula nóma blakónórr, wa akó tóba tumum mórrkenyórr
batenórr. Wa tóba mórran pokodó alkomólórr tógaldó. Da ibü nümtinóp wagó, “E
ia kuri emzyetane, ka yabüka ne poko tónggapóna?
13 E kürü Umulbain Pam akó Lodbóka ngiliandakla. E amkoman poko bóktandakla:
ka módógla.
14 Ka yabü wapór kuri nugulnüma yabü Lodzanla akó Umulbain Pamzanla, da e ta
igósidi yabiób darrpan-darrpanab wapór inzan bagul kwarilünke.
15 Ka wa ini yabü asenóm akó umulümpükü tónggapóna. E inzan tómbapón
kwarilünke, ka yabüzan nangónónóma.
16 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ⌊leba zaget olom⌋ wirri kokea tóba wirri
pamdógabi, akó bóktan bamtül pam wirri kokea oyakagabi, oya nótó zirrapónda.*
17 E ini amkoman bóktan kuri umulbainane. E sab bagürwóm koralo, e ne
tórrmendó nóma urrbulo.
18 Ka wa yabü blamandó koke bóktandóla; ka umulóla ka nibiób yazebórró. A
ngaen Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanórr, ene pokoa küppükü kuri
baine wagó, ‘Ki alo nisadi alo namülnürri, kürüka kolae wató tónggapónórr.’
19 Ka wa yabü errkyadan azazildóla, ene da ma sab tómbapóne. Ini bóktan kakóm
nóma tómbapóne, e sab amkoman kangunane wagó, ka watókla, ene ⌊Kerriso⌋.
20 Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka nadü pam zirrapóndóla, oya morroal
tonarre nótó nóma apadóda, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü
morroal tonarre nótó nóma apadóda, enta igósa, wa oya morroal tonarre apadóda,
kürü nótó zirrkapónórr.”

Yesu Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Yesun ene bóktan kakóm, oya moboküpdü wirri müp yarilürr, da wa
ibüka dümdüman bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrüpa
yabükagab kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine.”
22 Umulbain olmala tibiób ola ngabkanónóp; i umul-kók koralórr wa tai noanbóka
apón yarilürr.
23 Darrü umulbain oloma, Yesun moboküpdü ubi neanka yarilürr,† oya
minggüpanan nólgópe banomól yarilürr.
24 Saemon Pita ene umulbain olomdó tangane wagó, “Yesun imti, wa ia tai
noanbóka apónda!”
25 Wa Yesun dalgüpdü banomólórr, da oya imtinürr wagó, “Lod, ia nótóke?”
26 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ini brred poko kübüldü yanggóbolo.‡
Ka kubó noan ekyeno, da ene olom módóga.” Wa yanggóbólórr, da Zudasón we
ekyanórr, Saemon Iskarriotón olom.
27 Zudas ene brred poko nóma ipadórr, satania oyaka ugón bangrinürr. Yesu
oyabóka wagó, “Ma ne kla tónggapónóm kaindóla, da büsai tónggapó!”
28 Darrüpa ene alo tógaldó koke emzyatórr, Yesu ini poko iade bóktanórr Zudaska.
29 Zudas mani ngabkan olomzan yarilürr, ngibürr umulbain olmalab gyagüpitótók
igó yarilürr wamaka, Yesu oya ngibürr kla bumiógüm ile Büdül Kórzyón Tóredó
amarrum, ó akó ngibürr kla aliónüm elklaza-koke pamkolpam.
30 Zudas ene brred poko nóma ipadórr, wa dümdüman pulkaka we burruanórr.
Ugón irrüb yarilürr.

13:12 Luk 22:27 * **13:16** Ini bóktanan küp módóga: *wirri pamazan zaget tónggapónda tóba leba zaget olomdó, leba zaget oloma kubó inzan tónggapórre ngibürr pamkolpamdó.* **13:16** Metyu 10:24; Luk 6:40; Zon 15:20 **13:18** Wórr Peba 41:9 **13:20** Metyu 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16 † **13:23** Ene Zon tóbabóka apónda. ‡ **13:26** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom.

Küsil Gyabi

31 Zudas nóma burruanórr, Yesu bóktanórr wagó, “Errkyadan Pamkolpamab
Oloma ⌊wirri kómal zyón⌋ apadóda tóbankü; akó oyakama ta wirri kómal zyóna
tótókda ama Godka.
32 Zitülkus wirri kómal zyóna oyakama tótókda ama Godka, God ta sab igósidi Olom
wirri kómal zyón ekyene tóbakagabi; wa ene poko kubó dümdüman tónggapóne.
33 Moboküpdü olmal, ka sab yenkü ae tugupurr watóm namulo. E sab kürü
kyamkülane, da ka yabü errkya byaldóla, ka Zu wirri ngi pam ne poko nilarre wagó,
‘E gaodó kokeakla ola tótókóm, ka nóla tótókdóla.’
34 Da errkyadan ka yabü küsil gida bóktan poko akyandóla: yabü moboküpdü
ubi asi kwarile yabiób darrpan-darrpandó. Kürü moboküpdü ubizane yabüka, yabü
moboküpdü ubi ta inzan kwarile ngibürr kolpamdó.
35 Yabü moboküpdü ubi darrpan-darrpandó asi ne nóma yarile, da blaman
pamkolpam sab umul kwarile wagó, e kürü umulbain olmalakla.”

Yesu Singül kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Saemon Pita Yesun imtinürr wagó, “Lod, ma ia nubó tótókdóla?”
Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka nóla tótókdóla, errkyadan ma koke
tókyeno, a ma kürüka sab solodó tókyeno.”
37 Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka wa gaodó koke iadela marüka
akyanóm errkyadan? Ka sab nurrótoko marünkü!”
38 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ia ma amkoman kürünkü nurrótoko? Ka marü
amkoman poko ayaldóla: siman karrakarra póyaea bóktan küsil nóma yarile, da ma
kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”

14

Yesu Kwata Godka

1 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E gyakolaegu akó kolae gyagüpgu. Amkoman
yangunam Godón akó amkoman kangunam kürü.
2 Kürü Aban müótüdü abün marrguasko. Obae ne nóma ki yarile, ka yabü koke ki
nilnünüma. Ka sab marrgu tómbapónóm wamo.
3 Da marrgu tómbapóna nóma blakóne, ene kakóm, ka ugón tolkomolo yabü
azebóm kókó kólbaka; igósidi e sab we koralo ka negla.
4 E kwat umulakla ene pokodó, ka nóla tótókdóla.”
5 Tomas imtinürr wagó, “Lod, ki umul-kókakla ma nubó tótókdóla; ki kwat ia umul
bairre?”
6 Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Ka kwat, ka amkoman, ka arról. Pama
Abdó popa koke wame, wata kürükama.
7 E kürübóka ne nóma umul bainane, e ta igósidi kürü Abbóka kuri umul bairre.*
Ini ngürrdügab, e oyabóka kuri umul bairre, ó e oya kuri eserre.”
8 Pilip bóktanórr oyaka wagó, “Lod, ma kibü Ab tómtyenónóm: kibü ubi wata we
klamóma.”
9 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ini kokrrap ngyabende ka asi namülnürrü yenkü.
Da ma umul-kók iadela kürübóka, Pilip? Darrüpa ne kürü nóma kósene, wa ta kuri
esene Ab, da ma iade bóktóna wagó, ‘Kibü Ab tómtyenónóm’?

13:33 Zon 7:34 **13:34** Zon 15:12, 17; 1 Zon 3:23; 2 Zon 5 * **14:7** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *E ne kürübóka umul nóma ki kwarila, e ta igósidi kürü Abbóka umul ki kwarila.*

10 Ma ia kürü koke amkoman angundóla, ka Abdómla akó Ab kürükama? Ka ne
bóktan büdrratdóla yabüka, ene bóktana kürükagab koke tótókdako. Kürü Ab,
kürü büb kugupidü nótó ngyabenda, tóba zaget tómbapónda.
11 Kürü amkoman kangunam, ka igó nóma bóktandóla, ka Abdómla akó Ab
kürükama. E ne gaodó koke nóma kwarilo ini bóktan amkoman angunüm, da kürü
amkoman kangunam, ka ne arüng tórrmen tómbapóndóla.
12 Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nótó amkoman angunda, ka ne arüng
tórrmen tómbapóndóla, wa ta ene arüng tórrmen sab tómbapóne. Amkoman, wa
sab barrkyanan arüng tórrmen tómbapóne, zitülkus ka Abdó tótókdóla.
13 Ka sab tónggapono, e ne klamóm kümtinane kürü ngidü, igósüm Aban ngi sab
Olomanbókamde wirri kwit emngyerre.
14 E sab kürü ngidü nóma kümtinane darrü klamóm, ka sab tónggapono.

Godón Samuankwata Bóktan

15 "Yabü [moboküpdü ubi] ne nóma yarile kürüka, e sab kürü gida bóktan poko
mamoanane.
16 Ka sab Ab imtino, da wa yabü sab akó darrü Tangbamtin Olom nókyerre. Wa
sab yenkü ae yarile metatómpükü.
17 Wa Godón Samua, Godón amkoman bóktan nótó okaka amzazilda. Ini tüpan
pamkolpam gaodó kokeako oya apadóm, zitülkus i oya koke asendako, akó i oyabóka
ta umul kokeako. Da e wa umulakla oyabóka, zitülkus wa yenkü ngyabenda, akó wa
sab yabü büb kugupidü yarile.
18 "Ka sab nóma wamo, ka sab yabü kokean eloko imam olmalzan: ka akó sab
yabüka tolkomolo.
19 Tugupurr tonarr kakóm, ini tüpan pamkolpama sab kürü myamem kokean
kóserre, a e wa sab kürü akó kósenane. Zitülkus ka arrólzanla, e ta sab arról koralo.
20 Ene ngürra sab nóma tame, e sab umul koralo wagó, ka kólba Abdómla, akó e
kürükamakla, ka yabükazanla.
21 "Kürü gida bóktan poko nidi amorrandako akó nidi mamoandako, da ene kolpam
módógako moboküpdü ubi nibióbe kürükamóm. Kürü Aban moboküpdü ubi sab asi
yarile ibüka, moboküpdü ubi nibióbe kürükamóm. Kürü moboküpdü ubi ta sab asi
yarile ibüka, akó ka kólba okaka bümzazilo ibüka."
22 Zudas (Zudas Iskarriot koke) imtinürr wagó, "Lod, ma wa sab moba iade okaka
bümzazilo kibüka, a ini tüpan pamkolpamdó ma koke?"
23 Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, "Nibiób moboküpdü ubi asine kürüka,
kürü umulbain bóktan sab idi mamoan korale. Kürü Aban moboküpdü ubi sab ibüka
yarile, akó kólba Abpükü ka sab tamo ibüka akó inkü ngyaben namulo.
24 Nibiób moboküpdü ubi babula kürüka, i kürü umulbain bóktan koke mamoan-
dako. E ne umulbain bóktan arrkrrudakla, kürükagab kokea, a Abdógab tótókda,
kürü nótó zirrkapónórr.
25 "Ka yabü ini elklaza kuri nilnünüma, ka yenkü aezanla.
26 A Tangbamtin Olom, Godón Samu, Aba sab noan zirrsapóne kürü ngidü, yabü
sab blaman ini elklaza umul nirre, akó wa yabü akó umul-umulan ngibtine ka yabüka
ne poko bóktarró.
27 "Paud ka yabüka amgatla; kólba paud ka yabü akyandóla. Kürü kólba ne paude
inzan kokea, tüpan paudzan tónggapóndako. E gyakolaegu akó mólmóntwólgu. E
ta gumgu!
28 E kürü kuri kurrkrruane yabüka bóktande, 'Ka yabü bimgatla, a ka sab akó
tolkomolo yabüka.' Yabü moboküpdü ubi ne nóma ki kwarile kürüka, e bagür ki
korala ka Abdó tótókdóla, zitülkus wa wirriana kürükagab.

29 Errkyadan ka yabü ngaensingül kuri nilnünüma; ene tonarra sab solkwat
tómbapóne. Ene igósüm, solkwat nóma tómbapóne, e sab kürü ugón amkoman
kangunane.
30 Ka yenkü wirri kokrrap koke bóktono, zitülkus ini tüpan singüldü pama, satani,
tótókda. Oya arüng gaodó kokea kürü arrmatóm,
31 a ini tüpan pamkolpama ki umul bainüm igó, kürü moboküpdü ubi asine Abdó;
ka blaman elklaza ugósüm tómbapóndóla oya arüng bóktan ngarkwatódó.
"Da ugó bazeb, mi algabi nau.

15

Yesu Amkoman [Grreip] Zitüla

1 "Ka amkoman grreip zitülóla, a kürü Ab ama didiburr ngakan pama.
2 Wa kürükagab blaman we tiz singgalgóne, küp koke nidi bapóndako. Wa ngibürr
küp-pükü tizdügab sab kari il tizpókal singgalgóne, küpa wirri akó abün bainüm.
3 E wa errkya [kolkalakla] ene bóktan opordógab, ka yabü ne bóktan nülinarre.
4 E kürüka arróbórrón koralo, akó ka yabüka arróbórrón namulo. Tiz gaodó kokea
tebe pokodó küp bapónóm. Wata wa igósidi küp bapóne, wa ne zitüldü arróbórrón
nóma yarile. Ene ta inzana: e gaodó kokeakla küp bapónóm, kókóta e kürüka
arróbórrón koralo.
5 "Ka grreip zitülóla, e tizakla. Kürüka arróbórrón nótóke, akó ka noakamla, da wa
sab igósidi tulum bamgün yarile. E kürükagab nóma bomono, e sab igósidi gaodó
koke koralo darrü kla tónggapónóm.
6 Kürüka arróbórrón koke nótóke, oya sab nugup tizzan amanikórre. Inzan tiza
sab ola mangkó bairre. Darrpan pokodó kwób isurre, ama urdü amórre. I sab ola
bolmerre.
7 E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, akó kürü bóktan yabü bübdü ne nóma
korale, e ne klamóm ubi bainane, Godón yatoam, da yabü sab nülirre.
8 Pamkolpama kürü Aban ngi wirri kwitüm emngyerre, e tulum nóma bamgün
koralo: ini tonarre e sab kürü umulbain olmal koralo.
9 Kürü [moboküpdü ubi] yabüka, Aban moboküpdü ubizane kürüka. Errkya e
kürü moboküpdü ubidü arróbam.*
10 E ne kürü gida bóktan poko nóma mamoan koralo, e igósidi kürü moboküpdü
ubidü arróbórrón koralo. Ka ta inzan kólba Aban gida bóktan poko mamoan
namülnürrü, akó ka oya moboküpdü ubidü arróbórrónla.
11 "Ka yabü nüzazilarre ini poko, igósüm kürü bagürwóm yabüka ki yarilün, akó
wirri bagürwóma yabü moboküp ta ki bumióg.
12 Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó
ki yarilün, kürü moboküpdü ubizane yabüka.
13 Darrü oloman moboküpdü ubi wirria ngibürrdügab, wa ne tóba arról nóma
imrüke tóba gómdamalabkü.
14 E kürü gómdamalakla, e ne kürü gida bóktan poko nóma mamoan koralo.
15 Ka yabü myamem [leba zaget] pambóka koke ngiblian namulo, zitülkus leba
zaget pam umul kokeako ibü wirri pama ne kla tómbapónda. A ka yabü gómdalbóka
ngibliandóla, zitülkus ka yabü blaman kla nüzazilarre ka Abdógabi ne kla umul bain
namülnürrü.
16 Kürü yadi koke küpüdarre; yabü kótó yazebórró. Yabü kótó irrbürrü tótókóm
akó küp bapónóm. Ene küpa sab kokean abürrün bapórre. Aba sab yabü igósidi
nülirre, e oya ne klamóm yatoane kürü ngidü.

---

* **15:9** Ini bóktanan küp módóga: *"E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, da kürü moboküpdü ubi igósidi yabüka yarile."* **15:12** Zon 13:34; 15:17; 1 Zon 3:23; 2 Zon 5

17 Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdü ubi asi yarile yabiób darrpan-
darrpandó.

Ini Tüpan Alzizi Boman

18 “Ini tüpa yabü nóma alzizi amanda, yabü ki ngambangól, ngaen-gógópan kürü
alzizi kümaiknóp.
19 E ne ini tüpan pam nóma ki korala, da ini tüpan ubi asi ki yaril yabüka, wamaka
e oyanakla. A yabü kótó yazebórró ini tüpdügab, da e myamem ini tüpan pam
kokeakla, da yabü tüpa ene igósidi alzizi amanda.
20 Akó yabü ki ngambangólólón, ka yabü ne poko nilarre: ‘leba zaget olom wirri
kokea tóba wirri pamdógabi.’ Kolpama kürü wirri müp alión koralórr, da i ta sab
yabü inzan wirri müp nüliónórre. A kürü umulbain bóktan nidi omrralórr, i ta yabü
bóktan sab inzan omrrale.
21 Da i sab yabü inzan nangónórre, zitülkus e kürü kólbananakla, akó zitülkus i
wa tai umul kókako kürü nótó zirrkapónórr.
22 Ka ne koke nóma ki tama, akó ka ne koke nóma ki bóktóna ibüka, pamkolpamab
kolae tonarr babul ki kwaril; da ene ma ka kuri tama, i kokean balpirre wagó, ‘Ki
kolae tonarr koke tómbapóndakla.’
23 Kürü nidi alzizi amanikdako, kürü Ab ta inzan alzizi amanikdako.
24 Ka ne arüng tórrmen tómbapórró ibü aodó, darrü pama kokean tónggapónórr.
Ka ne ene arüng tórrmen koke nóma ki tómbapórró, pamkolpamab kolae tonarr
babul ki kwaril. Da i ma ene arüng tórrmen kuri nósenóp, da i wata kürü akó
Abpükü alzizi amanikdako.
25 Ini pokoa ugósüm tómbapólórr, ibü gidadó wialómórrón bóktan küppükü ainüm
wagó, ‘Da i wata kürü zitül-koke pokodó alzizi amanikdako.’
26 “Sab Tangbamtin Oloma tame Abdógab, Godón Samu, amkoman bóktan nótó
amgolda Abankwata. Ka sab oya zirrsapono Abdógab, da wa sab kürübóka apón
yarile wa ne kla basen yarilürr.
27 Akó e ta inzan. E sab ta kürübóka apón kwarilo e ne kla basen kwarilnürrü,
zitülkus e kankü asi kwarilnürrü ka kólba zaget nóma bókyarró ini tüpdü.

16

1 “Ka yabü ini poko ugósüm nüzazilnüma, yabü amkoman banguna sab koke aupe.
2 Yabü sab ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋ tótókgum piküp nirre. We
tumum, ene tonarra tótókda, yabü büdülümpükü nidi okrrale, i sab igó gyagüpitótók
korale wagó, i Godón tangamtindako.
3 Pamkolpama sab inzan tonarr tómbapón kwarile, zitülkus i Ab akó kürübóka
umul kokeako.
4 A ka yabü kuri nüzazilnüma, igósüm ene ngürra sab nóma tame ibü ene elklaza
tómbapónóm, yabü sab ngambangólóle ka yabü umul-umulan kuri ngintinünüma.
Ka yabü koke nüzazilarre ini poko ngaensingül, ka kólba zaget ne ngarkwat
bókyarró, zitülkus ka yenkü asi namülnürrü.

Godón Samuan Zaget

5 “Da ka tótókóm kaindóla oyaka, kürü nótó zirrkapónórr. A yabükagab kürü
darrüpa kokean kümtinürr igó, ‘Ma ia nubó tótókdóla?’
6 Ka yabü ini pokozan nüzazilnüma, da yabü moboküpdü ma kari gyaur kokea.
7 Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabiób morroalóm ka wata wamo; ka koke ne
nóma wamo, sab Tangbamtin Oloma* koke tame yabüka. A ka ne nóma wamo, ene
ka sab oya zirrsapono yabüka.

15:20 Metyu 10:24; Luk 6:40; Zon 13:16 **15:25** Wórr Peba 35:19; 69:4 * **16:7** *Tangbamtin Olom* wa Godón Samubóka apónda.

8 Wa sab nóma tame, wa ini tüpan pamkolpamab obzek talüngnórre tüpan
gyagüpitótókdógab ama küsil gyagüpitótók aliónüm amkoman bóktan amzyatóm
ene aüd klamabkwata: kolae tonarr, ⌊dümdüm tonarr⌋, akó Godón kotódó zamngól.
9 Kolae tonarrankwata wa sab ibü nilórre: ibüka kolae tonarr asine, zitülkus i kürü
amkoman koke angundako.
10 Akó dümdüm tonarrankwata wa sab ibü nilórre: i umulako ka amkoman
dümdüm ngyaben olomla. Wa ini poko sab nilórre, zitülkus ka Abdó tótókdóla,
da e sab kürü karianbóka koke kósenane.
11 Akó Godón kotódó zamngólankwata wa sab ibü nilórre: ini tüpan singüldü pam,
satani, God oya kuri zaz yónürr, da wa tóba ngürr akyanda.
12 "Kürü abün elklazako yabü büzazilüm, da e gaodó kokeakla ⌊küp blaman
azebóm⌋.
13 Da Godón Samua sab nóma tame, amkoman poko nótó bóktanda, wa amkoman
bóktan blaman okaka izazine. Wa sab tóbanóm gyagüpitótókdógab koke bóktan
yarile, a wa sab we poko bóktan yarile wa ne poko arrkrrue kürükagab. Wa yabü
we poko nüzazilnórre, solodó sab ne elklaza tómbapónórre.
14 Wa kürü ngi sab kwit emngyele, zitülkus wa kürü bóktan ipüde yabüka okaka
azazinüm.
15 Kürü Aban blaman ne klamko, kürünko; ka igósidi bóktandóla, sab tóba Samua
yazeble, ka oya ne kla alióndóla yabü umul-umulan ngibtanóm.

Gyaur akó Bagürwóm

16 "Tugupurr tonarr kakóm e sab kürü koke kósenane. Da akó tugupurr tonarr
kakóm e sab kürü akó kósenane."
17 Ngibürr umulbain olmala tibiób bamtinónóp wagó, "Ini bóktanan küp laróga?
Wa igó bóktanda wagó, 'Karianbóka ini kakóm, e sab kürü koke kósenane. Da
karianbóka ene kakóm, e sab kürü akó kósenane.' Akó wa igó bóktóne wagó,
'Zitülkus módóga, ka Abdó tótókdóla.'
18 I akó bóktónóp wagó, 'Karianbóka' bóktan opora iabóka apónda? Mi umul-
kókakla wa laró poko bóktanda!"
19 Yesu umul bainürr i oya imtinónópma, da ibüka we bóktanórr wagó, "E ia yabiób
we poko bamtin korala, ka ne poko bóktóna: 'Karianbóka ini kakóm, e sab kürü koke
kósenane. Da akó karianbóka ene kakóm, e sab kürü akó kósenane.'?"
20 Ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab yón gyaur koralo, a ini tüpdü
pamkolpama sab bagür korale; e sab gyaur koralo, a yabü yón gyaura sab
bagürwómóm bümzazile.
21 Kola olom asenóm nóma kaindo, wa azid aengdo, zitülkus oya ngarkwat kuri
semrróne. Oloma nóma tómtómóle, oya ene azidbókama kuri bamrüke; wa errkya
bagürwómdümo, zitülkus küsil oloma kuri tómtómóle ini tüpdü.
22 Da ene inzana yabüka: e errkya gyaurdümakla, da ka sab yabü akó
nósenónómo! Yabü moboküpdü sab kari bagürwóm koke yarile; darrü pama sab
yabükagab kokean amanike, ene ne bagürwóm yarile!
23 Sab ene ngürr† nóma semrróne, e sab kürü darrü klamóm koke katoane. Ka
yabü amkoman poko byaldóla: Aba sab yabü nülirre, e oya ne klamóm yatoane
kürü ngidü.
24 Ngaendógab kókóta errkya, e Ab kokean yatoarre darrü klamóm, kürü ngidü.
Yatolam, da e sab ipüdane! Yabü bagürwóm sab igósidi metat ki yarilün.

Dudu Tüp Yesun Tangdóma

† **16:23** Ene *ngürr*an küp módóga: *Yesu kwitüdü nóma kasile, ene kakóm.*

25 “Ka yabüka alap-alap bóktan namülnürrü ene elklazabkwata. Ene tonarr kuri
semrróne, ka sab myamem alap-alap koke bóktan namulo, a ka sab wata dümdüman
ikik namulo Abankwata.
26 Ene ngürrdü e sab oya kürü ngidü yatoane. Ka igó koke bóktandóla igó, Ab sab
yabü ngidü kótó yato-o.
27 E sab yaib yatoane, zitülkus Aban [moboküpdü ubi] yabükama. Oya moboküpdü
ubi yabükama, zitülkus yabü moboküpdü ubi kürükama, akó e kürü amkoman kuri
kangunane wagó, ka Abdógab tamórró.
28 Ka Abdógab tamórró, da ini tüpdü tübangrirrü; errkya ka ini tüp amgatla akó
Abdó alkomóldóla.”
29 Da umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, “Ma errkyadan dümdüman
bóktandóla. Ma errkyadan alap-alap koke bóktandóla.
30 Ki errkyadan kuri umul bairre, ma blaman kla umulóla: marü darrü pama koke
mümtine darrü poko: oya amtin bóktan poko ma singül kwata umul baindóla. We
zitülkusdü, ki marü amkoman kuri mangurre, ma Godkagab tamórró.”
31 Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Errkya e ia kürü tai amkoman kuri
kangunane?
32 Tübarrkrru, ene ngürr amrrandase, da kuri semrróne, e blamana sab barngeno
yabiób darrpan-darrpan basirrdü. E sab kólbanan kimgütane. Da ka sab kólbe
püóran koke namulo, zitülkus Ab kürüka asine.
33 Ka yabü ini poko kuri nüzazilnüma, igósüm yabüka paud asi ki yarilün e kürüka
arróbórrónzanakla. Ini tüpdü e sab azid aeng koralo. Da e sab karrkukus bórrangke:
ka ini tüpan arüng kuri emkóla!”

17

Yesu Tóre Ekorr Tóbankü akó Umulbain Olmalabkü

1 Yesun bóktana nóma blakónórr, wa pülpüldü we yazilürr wagó, “Ab, kürü abüs
küpa kuri tame. Da kürü ngi ugó wirri kwit emngyel, igósüm marü ngi ka sab dadan
ngarkwatódó wirri kwit emngyelo.
2 Zitülkus módóga, kürü balngomól arüng mató kókyarró blaman pamkolpam
balngomólóm, akó ibü [ngarkwat-koke arról] aliónüm, ma kürü nibiób küliórrü.
3 Ngarkwat-koke arrólan küp módóga: pamkolpama marübóka umul korale,
amkoman God nótóke, akó i ta kürübóka umul korale, Yesu Kerriso, ma noan
zirrsapórró.
4 Ka marü ngi wirri kwitüm kuri emngyela ini tüpdü; ma ini tüpdü kürü ne zaget
kókyarró, ka kuri elakóna.
5 Ba! Errkyadan ma kürü ene wirri ngi ugó salkomól moba obzek kwata, kürü ne kla
yarilürr, mi darrpan pokodó nóma namülnürri. Tüp a pülpül solkwat tómbapórri.
6 “Ka marü ngi kuri pupairrü, ma kürü nibiób küliórrü ini tüpdügab. I marü
kwarilürr, da ma akó kürü küliórrü. I marü bóktan mamunóp,
7 da i umulako ma kürü blaman ne kla küliórrü, marükagabiako.
8 Ka ibü bóktan nülinarre, ma kürü ne bóktan küliórrü. Da i we ipüdóp. I
amkoman umulako wagó, ka marükagabi tamórró. I kürü amkoman kuri kangurre
wagó, kürü mató zirrkapórró.
9 “Ka ibünkü tóredóla. Ka ini tüpankü koke tóredóla, a ka ibünkü tóredóla, ma
kürü nibiób küliórrü, zitülkus i marüko.
10 Kürü blaman ne pamkolpamko, marüko, akó marü blaman ne pamkolpamko,
kürüko, da ibübókamde kürü ngi wirri kwitüm kuri emngyerre.

11 Ka myamem ini tüpdü babulóla, a i wa ini tüpdümako. Ka wa marüka alkomóldóla. Gyabi Ab! Ma ibü nódlóngnóm mobanóm ngian wirri arüngi, ma kürü ne ngi kókyarró. Ene igósüm, i darrpan pamóm ki bainünüm, mizanamli.
12 Ka inküzan namülnürrü, ka ibü bódlang namülnürrü marü wirri arüng ngidü, ma kürü ne ngi kókyarró. Ka ibü bódlang namülnürrü, da darrüpa kokean bamrükürr. Wata darrpan yarilürr, ene wa kolae bain oloma, sab wató bamrüke, marü moba Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm.
13 Da ka marüka tótókdóla, a ka ini poko tüpdü ugósüm bóktandóla, kürü agürwóma ibü moboküp blaman ki bumióg.
14 Ka marü bóktan ibüka adrratórró, da tüpan pamkolpama ta ibü alzizi aman koralórr, zitülkus i errkya myamem tüpan pam kokeako kazanla; ka ta ini tüpan pam kokela.
15 Ka marü koke amtindóla, ibü tüpdügab ausüm, a ka marü amtindóla ibü bódlangóm kolaean olomdógab.
16 I ini tüpan kolpam kokeako, kazanla; ka ini tüpan pam kokela.
17 Ibü ⌊kolkal⌋ ninünüm, da mobankü tibi-tibi ama, tibiób amkoman bangundügab marü bóktandó. Marü bóktan amkomana.
18 Ma kürüzan zirrkapórró ini tüpdü, darrpan ngarkwatódó ibü ka ta kuri zirrnapónónóma bwób-bwób ini tüpdü.
19 Ibübókamde, ka kólba arról marü akyandóla marü ubi tónggapónóm, igósüm i ta sab tibiób arról marü mülirre, marü ubi tómbapónóm, marü amkoman bóktandógab.
20 “Ka ini tibióbankü koke tóredóla, a ka ngibürr pamkolpamabkü ta tóredóla, kürü sab solkwat amkoman nidi kangunórre ibü umulbain bóktandógab.
21 Ka tóredóla i blaman darrpan pamóm bairre. Ba! I mibüka ki koralón, ma kürükazanla akó ka marükazanla, igósüm tüpan pamkolpama sab kürü amkoman kangurre wagó, kürü mató zirrkapórró.
22 Ma kürü ne wirri kwitüm ngi kókyarró, ka ibü ene wirri ngi kuri nókyenónóma ibü darrpan bainüm, mi darrpanzanamli.
23 Ka ibükamla, akó ma kürükamla, ene igósidi inzan tómbapóne, i amkoman darrpan bairre. Ene igósüm, tüp umul yarile wagó, kürü mató zirrkapórró, akó marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asine ibüka, marü moboküpdü ubizane kürüka.
24 “Ba! Ibü kürü mató küliórrü. Kürü ubia i kankü korale, ka nóla namulo. Ene igósüm, i sab kürü ⌊wirri kómal zyón⌋ eserre, ma kürü ne wirri kómal zyón kókyarró, zitülkus marü moboküpdü ubi asine kürüka ngaendógab, ini tüp tónggapón küsil nóma yarilürr, kókó ta errkya.
25 ⌊Dümdüm tonarr⌋ Ab! Tüp marübóka umul-kóka, a ka ma marübóka umulóla. Da kürü ini umulbain olmal ta umulako wagó, kürü mató zirrkapórró.
26 Ka ibü marübóka umul-umulan kuri ngintinarre, da ka sab ibü umul-umulan ngibtan namulo metat. Ene igósüm, marü ne moboküpdü ubie kürüka, inkü asi ki yarilün, da ka küób sab inkü ta asi namulo.”

18

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Yesun tórea nóma blakónórr, Yesu tóba umulbain olmalpükü Kidrron Sang Buruburu banikürr. Ene pokodó, didiburr asi yarilürr, da Yesu tóba umulbain olmalpükü we bangrinürr.

17:12 Wórr Peba 41:9; Zon 13:18

2 Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nótó angrinüm kain yarilürr, wa ene didiburr
umul yarilürr, zitülkus Yesu tóba umulbain olmalpükü metat we kwób bazelórr.
3 Da Zudas ola we wamórr, tóba Rrom gazirr pamab kopo akó ngibürr myelam
pampükü, wirri prrist akó Parrisia nibiób zirrnapónóp. I warri, zyón kla, akó gazirr
elklaza barrmülürr.
4 Yesu blaman kla umul yarilürr, kubó laróga tómbapóne oyaka, da tebe-tebe we
bumanikürr. Da wa ibü nümtinóp wagó, "E ia noan amkündakla?"
5 I bóktan we salkomólóp wagó, "Yesu, Nazarret olom."
Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka watókla."
Zudas, oya wirri pamab tangdó nótó angrinüm kain yarilürr, gazirr pampükü we
zamngól yarilürr.
6 Yesu ibüka nóma bóktanórr wagó, "Ka watókla," i oyakagab kakota we banenórr,
da kakota we balókórr tüpdü.
7 Yesu akó ibü we nümtinóp wagó, "E ia noan amkündakla?"
I bóktan we yalkomólóp wagó, "Yesu, Nazarret olom."
8 Yesu bóktanórr wagó, "Ka yabü kurai nilnünüma ka watókla, e ne kürü nóma
amkündakla, da kürü ini umulbain olmala ugó ki ogob!"
9 (Wa ini poko ugósüm bóktanórr, wa ngaen ne poko bóktanórr, da ene pokoa ae
kuri tómbapóne: "Ba, ma kürü nibiób küliórrü, ka darrü koke kuri imrüka.")
10 Saemon Pitan tóba gazirr turrik asi yarilürr. Wa turrik irruanórr, da singüldü
prristan [leba zaget] paman tutul güblang we itülürr. Ene zaget paman ngi Malkus
yarilürr.
11 Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, "Moba gazirr turrik tóba pokodó yalkomól! Ia
ma igó gyagüpi tótókdóla ka ia sab ini kübüldügabi koke enono,* kürü Aba ne kla
kókyanórr?"

Yesun Anaska Idüdóp

12 Rrom gazirr pama tibiób singüldü wirri ngi pampükü akó Zu myelam pam, Yesun
we amigóp, da sye-i we arümóp.
13 Ngaen-gógópan we idüdóp Anaska. Anas wa tüób Kayapasón mónang yarilürr.
Kayapas ugón singüldü prrist yarilürr ene paildü.
14 Kayapas singül kwata bóktan we nókyenóp Zu wirri ngi pam nidi kwarilürr,
wagó, "Morroal igósa, darrpan oloma ki nurrótók blaman pamkolpamab pabodó."

Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Saemon Pita akó darrü umulbain oloma Yesun mamoan namülnürri. Darrü ne
umulbain olom yarilürr, ene Singüldü Prrist oyabóka umul yarilürr. Da i Yesudi
igósidi bangrirri singüldü prristan müótan kal akólórrón pul basirrdü,
16 Pita kalkumazan zamngól yarilürr mamtaedó. Singüldü prrista ne umulbain
olombóka umul yarilürr, wa akó kalkuma we tubrranórr, da ene mamtae ne ngul
oloma ngakalórr, oyaka bóktanórr, da Pitan kugupidü we idódürr.
17 Mamtae ne ngul oloma ngakalórr Pitanbóka wagó, "Ma ene paman darrü
umulbain olom ia mató kokela?"
Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Kótó koke!"
18 Gübzan yarilürr, da leba zaget pam akó myelam pama ur birró we sentenóp,
da ur we myangrao apónóp. Bórrangórrón, we güb boklam koralórr. Da Pita we
wamórr, ibüka zamngólóm güb boklamóm.

---

* **18:11** Ini bóktanan küp módóga: *"Ka ini ne azid aengdó tótókóm kaindóla, ka sab kokean areno."* **18:11** Metyu 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42 **18:14** Zon 11:49-50

Singüldü Prrista Yesun Imtilürr
(Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Singüldü prrist Anas† Yesun imtilürr oya umulbain olmalabkwata akó tóba umulbain bóktanankwata.
20 Yesu bóktan igó yalkomólórr wagó, “Ka metat panzedó bóktan namülnürrü blaman pamkolpamdó; ka metat umulbain namülnürrü kwóbbazen müót kugupidü akó ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋, blaman Zu pamkolpama ne kwób bazendako. Ka darrü poko anik-anik koke bóktarró.
21 Ma kürü iade amtindóla? Ma ibü nümtinünüm, kürü nidi kurrkrrunónóp. I ta umulako ka ne poko bóktan namülnürrü!”
22 Yesu ini poko nóma bóktanórr, darrü müót ngakan pama oya ugón tang o-e emkalórr, da bóktanórr wagó, “Ia inzana, singüldü prristdü bóktan alkomól?”
23 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne darrü kolae poko nóma bóktarró, ma nüzazilnüm ini kolpam, kolae ia nega. A ka ne amkoman poko nóma bóktan namülnürrü, da ma wa kürü iade kómkóla?”
24 Ene kakóm, Anas oya we zirrapónórr Kayapaska, singüldü prristdü. Wa wata sye-i amrókrrón yarilürr.

Pita Akó Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Saemon Pita wata zamngól yarilürr, wa güb boklamlórr. Ngibürra akó oya imtinóp wagó, “Ia ma darrü ene umulbain olom módógla?”
Pita balpinürr, da bóktan yalkomólórr wagó, “Ka we olom kokela!”
26 Darrü singüldü prristan leba zaget olom, Pita güblang noan singgapinürr, oya narezoret, oya imtinürr wagó, “Ia ka darrü marü mósena wankü, didiburrdü?”
27 Pita akó we balpinürr, da bóktanórr wagó, “Kótó koke!” Dümdüman, karrakarra póyaea we bóktanórr.

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Darrü ngürr irrbianande, Zu wirri ngi pama Yesun Kayapasón müótüdügab idüdóp, ama Paelatón palasdó, gabena nótó yarilürr. Zu wirri ngi pama koke barrbünürr ene müótüdü, zitülkus i ne nóma ki barrbüne, i tómanpükü ki bairre Godón ilküpdü. Olgabi i gaodó koke ki kwarile Büdül Kórzyón Alo alom.
29 Paelat pulkaka we tubrranórr ibü bamtinüm wagó, “Ia ini pama laró kolae tónggapónórr, da e oya kürüka igósidi sidüdane?”
30 I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ki oya marüka koke igósidi ki sidüdrre, wa ne kolae koke nóma ki tónggapóne!”
31 Paelat ibüka bóktanórr wagó, “Yaib sipüdam, yabiób gida ngarkwatódó zaz inam!”
Zu wirri ngi pama bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü dümdüm babula darrü pam büdüldü angrinüm.”‡
32 Da ini pokoa we ngarkwatódó tómbapólórr, Yesun bóktan küppükü ainüm, wa ne poko bóktanórr, wa sab iazan nurrótóke.
33 Paelat we bangrinürr palasdó. Wa Yesun ngisaunürr tóbaka, da imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módógla?”

---

† **18:19** *Anas* wa ngaen-gógópan Singüldü Prrist yarilürr. Oya pabo ma Kayapas wató ipadórr ene paildü. Pamkolpama ma Anasón wata Singüldü Prristbóka ngilianónóp. A ene amkoman Singüldü Prrist, Kayapas wató yarilürr. ‡ **18:31** Sisa, Rrom king, ene bwób wató alngomól yarile. We ngarkwatódó, Zu pamkolpama Rrom gida mamoan koralórr. Ene gida ngarkwatódó, wata Rrom wirri ngi pamab dümdüm yarilürr pam ayalóm büdülümpükü amkalóm.

34 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini bóktan opora ia marü mobakagab tame,
ta ia marü ngibürr isa müzazilórre kürübóka?”
35 Paelat bóktan we yalkomólórr wagó, “Marü gyagüpitótók iada? Ia ka Zu pamla?
Marü moba pamkolpam akó wirri prrista kürü tangdó idi küngrirre. Ia ma laró
tónggapórró?”
36 Yesu bóktanórr wagó, “Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, ini tüpdügab kokea.
Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, ini tüpdügab nóma ki yarile, kürü mamoan
pamkolpama igósidi gazirrüm ki bairre kürü adlangóm, Zu wirri ngi pamab tangdó
angrin-gum. Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, tüpdü ala babula.”
37 Da Paelat akó imtinürr wagó, “Ia ma kingla?”
Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna; ka kingla. Ka
ugósüm tómtómórró, da ini tüpdü we tamórró ini darrpan zitülkusankü, amkoman
bóktanankwata ikiküm. Amkoman bóktandó nótóke, wa kürü bóktan arrkrruda.”
38 Paelat oya imtinürr wagó, “Amkoman bóktan ia laróga?”

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Paelat akó pulkaka tubrranórr Zu pamkolpamdó, da ibüka bóktanórr wagó, “Ka
darrü zitülkus koke kuri esena oya büdüldü angrinüm.
39 A yabü darrü bókam tumtum ma inzana, ka bobarr tümün müótüdügab darrü
pam popa arruandóla ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋. Ia ka Zu pamkolpamab king irruno
yabünkü?”
40 I oyaka bóktan we yalkomólóp wirri taegwarre wagó, “Koke, we pam koke! Kibü
ubi Barrabaskamóma!” (Barrabas wa tüób gazirr-gazirr gómól pam§ yarilürr.)

19

1 Paelat Yesun ipadórr, idódürr tóba wirri müótan kal akólórrón pul basirrdü, da
gazirr pama oya karrkukus sye-i we ailóp.
2 Da gazirr pama müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da oya singüldü we
emngyelóp. I akó ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp.
3 Akó togobórr oyaka, oya we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke, a i oya ⌊tiz
yangónónóp⌋ wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!”*
Da oya tang o-e we emkalnóp.
4 Paelat tóba palasdógab akó tubrranórr, pamkolpamdó we bóktanórr wagó, “Ala
sazilam, ka oya kubó ala sidüdo yabüka, yabü umulüm ka darrü zitülkus koke kuri
esena oya büdüldü angrinüm!”
5 Yesu ugón tubrranórr, tórez-tórez singül müóngdur akó ilulu óe-óe mórrkenyórr
aterrón. Paelat ibübóka wagó, “Sazilam! Ene pam yóni!”
6 Wirri prrist akó ibü myelam pama oya nóma esenóp, i taegwarr ugón apónóp
wagó, “Krrosdó emngyelam, oya krrosdó emngyelam!”
Paelat ugón bóktanórr ibüka wagó, “Da e yaib ugó sipüdam, akó krrosdó
emngyelamke. Ka wa darrü zitülkus koke kuri esena oya büdüldü angrinüm.”
7 Pul basirrdü ne kolpam kwarilürr, bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü darrü gida
igó bóktanda, wa ki nurrótók, zitülkus tóba igó ngi basilda wagó, wa Godón Olome.”
8 Paelat nóma arrkrrurr, oya ene pokodó wirri guma ipadórr.
9 Wa we bangrinürr palasdó. Yesun we imtinürr wagó, “Ia ma nubógabi tamórró?”
A Yesu darrü bóktan koke yalkomólórr.

---

§ **18:40** *gazirr-gazirr gómól pam*, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam. * **19:3** Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr.

10 Paelat oya imtinürr wagó, “Ia ma kubó kürüka koke bóktono? Ma ia umulóla
kürü ene arüng asine marü ini pokodógab arruanóm ó marü krrosdó amngyelóm?”
11 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “God marü ene arüng koke nóma ki mókyene,
marü ene arüng babul ki yarilün. Kürü marü tangdó nadü pama† küngrine, wa wirri
kolae kuri tónggapóne marükagab!”
12 Paelat nóma arrkrrurr ini poko, wa ngibürr gyagüpitótók byamkünürr oya ene
pokodógab arruanóm. Da Zu pamkolpama oyaka taegwarr apónóp wagó, “Ma ne
kubó oya ini müpdügab popa nóma irruno, ma sab igósidi Sisan‡ gódam-kokean
namulo! Kingbóka tóba nótó ngi basilda, wa Sisaka bóka bamgünda!”
13 Paelat ene bóktan nóma arrkrrurr, Yesun pul basirrdü we idódürr, da Paelat we
mórran-mórran bainürr wirri zazan mórran pokodó. Ini poko inzan ngilianónóp:
“Ingülküpi Arsirrün Paug”. (Ibrru bóktane módóga wagó, “Gabata”.)
14 Ugón abüs singül küp ngarkwat yarilürr, Zu pamkolpama ne ngürr, ⌊Büdül
Kórzyón Tórem⌋ elklaza tómbapónónóp. Paelat we bóktanórr kolpamdó wagó,
“Sazilam, yabü king yóni!”
15 Pamkolpama wirri taegwarre we górrganónóp wagó, “Ugó sipüdam! Idüdam!
Krrosdó emngyelam!” Paelat ibü nümtinóp wagó, “Ka ia errkyadan yabü king
krrosdó emngyelo?” Wirri prrista bóktan igó yalkomólóp wagó, “Kibü darrpan king
wata módóga: Sisa!”
16 Da Paelat Yesun gazirr pamab tangdó we ingrinürr krrosdó amngyelóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Gazirr pama Yesun amigóp, da we idüdóp.
17 Wa tóba krros bügasilürr, we burruanórr Zerrusalem wirri basirrdügab.
Tamórr kókó darrü bwób poko, ngi módóga, “Singül Kak”§ (Ibrru bóktane igó
ngiliandako wagó, “Golgota”.)
18 I oya krrosdó we emngyelóp; akó nis pam nis we nómngyelóp tibiób krrosdó,
darrü tutul kwata, akó darrü banól kwata; Yesu ibü aodó yarilürr.
19 Paelat bóktan opor wibalómórr nugup pósekdó, krrosdó azitüm. Wa inzan
wialómórr wagó, “Yesu Nazarret olom, Zu pamkolpamab King”.
20 Abün kolpama atang kwarilürr, zitülkus Yesun ne pokodó emngyelóp, wirri kan
koke yarilürr wirri basirrdügab. Paelat aüd bóktane wialómórr: Ibrru, Letin,* akó
Grrik.
21 Wirri prrista we bóktónóp Paelatka wagó, “Ma inzan wibalómgu: ‘Zu Pamkol-
pamab King’. A inzan wibalóm: ‘Ini pama inzan bóktanórr, ka Zu Pamkolpamab
Kingla.’ ”
22 Paelat wagó, “Ka ne kla wialóma, wata inzan yarile!”
23 Gazirr pama Yesun krrosdó nóma emngyelóp, ene kakóm, ene tokom pama oya
tumum mórrkenyórr tokom órpókal nangónóp, da we arrgrrütóp tibióbkü. Oya
auma mórrkenyórr ta ipüdóp. Darrpan mórrkenyórr poko-e arrgüpürrün yarilürr.
24 Da igósidi gazirr pama tibióbka we bóktónóp wagó, “Mi ini auma mórrkenyórr
koke syórrpókal yangórre; mi ngi amkün kla amandakla ini mórrkenyórrüm, umul
bainüm wagó, kubó ia nótó ipüde.” Ini pokoa ugósüm tómbapónórr, Godón
Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, enezan bóktanórr wagó,
“Kürü mórrkenyórr arrgrrütóp tibióbkü;

---

† **19:11** Ene *pam* aprrapórr Kayapas yarilürr. ‡ **19:12** Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar, Emperor*. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr. § **19:17** Aprrapórr ini pokoan ngi *Singül Kak* yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. * **19:20** *Letin* Rrom pamkolpamab bóktan yarilürr.

nugup poko amónóp kürü auma mórrkenyórrüm.”
Da gazirr pama ene poko igósidi tónggapónóp.
25 Yesun krros minggüpanan idi bórranglórr: oya aip, oya aipan narezoret, darrü
kol ngi Merri (Klopasón kol), akó Merri Magdalin.
26 Yesu tóba aip akó darrü umulbain olom, Yesun ⌊moboküpdü ubi⌋ neanka yarilürr,
ola zamngólde nósenórr. Da wa tóba aipdü bóktanórr wagó, “Kürü aip, ngaka, wa
marü olome!”
27 Akó wa umulbain olomdó bóktanórr wagó, “Ngaka, wa marü aipo!” We
ngürrdügab, ene umulbain oloma oya tóba müótüdü ugón udódürr ngyabenóm.

Yesu Nurrótókórr
(Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Yesu ugón umul yarilürr wagó, blaman kla wa kuri blakóne. Godón
Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa bóktanórr wagó, “Ka naemla!”
29 Darrü kübül, muran waenpükü arrngamórrón, ola yarilürr. Darrü pama
mórrkenyórr pokozan kla† kübüldü yanggóbólórr, aul pepeamdó amrókórr, da kwit
yónürr. Yesun taepurrdü we ingrinürr.
30 Yesu ene muran waen nóma yusürr, da we bóktanórr wagó, “Kuri blakóne!”
Solkwat wa singül tüp elkomólórr, da tóba samu Ab we ekyanórr.

Yesun Mobob Anóbóp

31 Zu wirri ngi pama Paelatón we imtinóp, ibü dümdüm bóktan aliónüm krros
kwitüdü ne pam kwarilürr, ibü wapór kus amgünüm,‡ akó krrosdógab alókóm ibü
büb azebóm. I Paelatón yatop, zitülkus ugón Prraede yarilürr, ⌊Sabadankü⌋ elklaza
tómbapón ngürr. Ibü ubi koke yarilürr, büb krrosdó koke ki koral Sabad ngürrdü.
Ene amkoman gyabian Sabad ki yarile.§
32 Gazirr pama we ogobórr, ngaen-gógópan oloman wapór nis nülkamülóp. Akó
darrüdü ogobórr, Yesukü nibiób krrosdó emelóp, akó oya wapór nis ta nülkamülóp.
33 A i Yesuka nóma ogobórr, i oya we esenóp, wa ngaen-gógópan nurrótókórr, da
i oya wapór nis igósidi koke nülkamülóp.
34 Darrü gazirr pama Yesun mobobdó we anóbórr kyabe; dümdüman óe a nae
darrpan mün tópkarri.
35 (Ini kla nótó esenórr tómbapónde, wa tüób igósidi adrratórr, e sab amkoman
yangunane! Oya bóktan amkomana. Wa umula, wa amkoman poko bóktanda.)
36 Ini klama ugósüm tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm,
enezan wialómórróna wagó, “Oya bübdü darrü kus sab kokean alkamülórre.”
37 Darrü Godón bóktan igó wialómórróna wagó, “Pamkolpama sab ngakanórre
noan anóbóp.”

Yesun Büb Gapókdó Ingrirri
(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Ene kakóm, Zosep, Arrimatia wirri basirr pam, Paelatón imtinürr Yesun büdül
bübüm. (Zosep Yesun darrü umulbain pam yarilürr, da wa tóba koke pupo bainürr,
zitülkus wa Zu wirri ngi pamab gum yarilürr.) Paelat abinürr, da Zosep we wamórr
Yesun büb apadóm.
39 Nikodimus wankü wamórr. Ngaen-gógópan, Yesu tóba zaget nóma ngarkwat
bókyanórr, Nikodimus Yesun asenóm wamórr darrü irrüb. Nikodimus a Zosep büdül

---

19:24 Wórr Peba 22:18 **19:28** Wórr Peba 69:21; 22:15 † **19:29** *mórrkenyórr pokozan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *sponge*. Kübül akó spun bagul klama. ‡ **19:31** Wapór kus ugósüm nümgünóp, büsai nurrótókóm. § **19:31** Ene amkoman gyabian Sabad ki yaril, zitülkus ugón Büdül Kórzyón Tóre yarilürr. **19:36** Bazeb Tonarr 12:46; Bótang Peba 9:12; Wórr Peba 34:20 **19:37** Zekarraea 12:10; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 **19:39** Zon 3:1-21

apadóm nóma aurrürri, wa we kla imarrurr, aprrapórr 30 kilo morroal ilang kla:
mirr* akó aloes† yarrisarri apórrón.
40 Ene nis pam nisa Yesun büb ipadrri, ene morroal ilang klampükü, ngibürr
wirri darrem baeb mórrkenyórr poko-e errgótarri Zu isab gida ngarkwatódó, büdül
tómbapónóm gapókdó angrinüm.
41 Yesun ne emkólóp, didiburr asi yarilürr. Ene didiburrdü küsil gapók asi yarilürr,
we klamdó darrü olom ngaen koke ne ingrinóp.
42 Zitülkus ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr yarilürr‡ Zu pamkolpamabkü,
akó gapók minggüpananzan yarilürr, i Yesun büb we igósidi ingrirri.

20

Yuóg Gapók
(Metyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* ene irrbi tümünande, Merri Magdalin gapókdó
we natókórr. Nóma yazilürr, ingülküp anerrón yarilürr gapók mamtaedógab.
2 Merri ugón tubsolürr ama Saemon Pitaka akó darrü umulbain olomdó, Yesun
⌊moboküpdü ubi⌋ noan yarilürr. Ibü nüzazilürr wagó, “Lodón gapókdógab kuri
irrurre, da ki umul-kókakla oya tai nadü pokodó kuri ingrirre!”
3 Da Pita akó darrü umulbain olom we aurrürri gapókdó.
4 I nizana we busonürri. Darrü nótó yarilürr, wa amkoman wirri kan
tónggapónórr busode Pitakagab, da gapók ngaen wató emrranórr.
5 Wa arrngürrürr, da nóma yazilürr, wa mórrkenyórr poko nósenóp, Yesun ne
mórrkenyórr poko-e errgótónóp, a wa gapókdó koke bangrinürr.
6 Oya solkwat Saemon Pita tübzilürr, da dümdüman gapókdó bangrinürr. Pita
mórrkenyórr poko ola nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp.
7 Yesun singül nadü mórrkenyórr poko-e errgótónóp, wa we koke yarilürr
ngibürr mórrkenyórrdügab. Wa morroal arrngamórrón yarilürr, tebe-tebe pokodó
angrirrün.
8 Darrü ne umulbain oloma gapók nótó emrranórr ngaen-gógópan, wa ta
bangrinürr. Wa ene kla nósenóp, da amkoman igósidi yangunürr.
9 (I kokean emzyatórri, Godón Buka ne poko bóktanórr wagó, Yesu sab büdüldügab
saoge.)
10 Da umulbain olom nisa we alkomórri müót basirrdü.

Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka
(Metyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Merri zamngólórrón yón warilürr gapók pulkaka. Wazan yón warilürr, da ugón
arrngürrürr, gapók kugupi ngakanóm.
12 Wa nis anerru nósenórr gabülpli mórrkenyórr bamelórrón, mórrarrón Yesun
büdül büb ne yarilürr, darrü sisingül, darrü wao-wao.
13 I oya we umtirri wagó, “Kol, ma iade yóndóla?”
Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “I kürü Lod kuri idódrre; ka umul-kókla i oya
nubó kuri ingrirre!”
14 Ene bóktan kakóm, wa kakota nóma tübyalüngürr, Yesun esenórr ola zam-
ngólórrón; a wa umul-kók warilürr igó, ini Yesue.
15 Yesu oya umtinürr wagó, “Kol, gyaurka, ma iade yóndóla? Ia ma noan
amkündóla?”

---

* **19:39** *mirr* nugupdügab morroal ilang idia. Mórrke-mórrke módóga: *myrrh.* † **19:39** *Aloes* darrü morroal ilang nugupan burua. ‡ **19:42** *Sabadankü elklaza tómbapón ngürr* Prraede ngürr yarilürr. * **20:1** *Udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr.

Merrin gyagüpitótók igó yarilürr, wa didiburr zaget pama, da wa bóktanórr oyaka wagó, “Ma oya büb ne nóma irruna gapókdógab, wirri pam, ma kürü errkyadan ugó küzazil, ma oya büb ne ingrina. Ka kubó natoko, oya büb apadóm.”
16 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Merri!”
Wa oyaka tübyalüngürr, da Yesun Ibrru bóktane we ngilianórr wagó, “Rraboni!” (Ene bóktanan küp módóga wagó, “Umulbain Pam”.)
17 Yesu oya inzan wyalórr wagó, “Kürü myamem amoan-gu! Zitülkus ka Abdó koke kuri kasila. Ma ugó nató kürü zoretaldó. Ma ibü nüzazilnümke, ka kólba Abdó akó yabü Abdó alkomóldóla, kürü God akó yabü God.”
18 Da Merri Magdalin we natókórr, umulbain olmal nüzazilóp wagó, “Ka Lodón esena!” da wa ibüka adrratórr, Yesu oya ne poko wyalórr.

Yesu Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Irrüba nóma tumziklürr, ene udaian ngaen-gógópan ngürrdü, blaman umulbain olmal kwób bazerrón kwarilürr müótüdü. Tibiób müót mamtae we nónómóp, zitülkus i Zu wirri ngi pamab gum kwarilürr. Yesu tamórr, ibü aodó we trramngólórr. Wa ibüka bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün!”
20 Ene bóktan poko kakóm, wa tóba tang nis akó mobob we nómtyenóp. Oya umulbain olmalab moboküpdü wirri bagürwóma tübangrinürr, Lodón akó nóma esenóp.
21 Yesu akó bóktanórr ibüka wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün. Kürü Aba iazan zirrkapónórr, ka ta yabü inzan zirrbapóndóla.”
22 Yesu ngón amanórr ibüka, da bóktanórr wagó, “Godón Samu sipüdam!
23 E ne kolpamab kolae tonarr nóma norrgonane, ibü kolae tonarr barrgorrónako; e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, ibü kolae tonarr ta barrgonómako.”

Yesu akó Tomas

24 Umulbain olmaldógab darrpan, ngi Tomas, (oya darrü ngi módóga: Didimus†), wa inkü babul yarilürr Yesu nóma tamórr.
25 Da oya ngibürr umulbain olmala izazilóp wagó, “Ki Lodón kuri eserre!”
Tomas ibüka bóktanórr wagó, “Ka kókó toto gao nósenónómo oya tangdó, akó ka kólba tang pyóm ingrino toto pwaedó, akó kólba tang ingrino oya mobobdó, ka yabü amkoman koke nangunünümo.”
26 Darrpan udai kakóm, umulbain olmala akó kwób bazenórr müót kugupidü. Tomas ola asi yarilürr inkü. Mamtae wa go enan murrbausürrün kwarilürr, da Yesu wa ta ibüka tamórr. Ibü aodó we zamngólórr, da bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.”
27 Yesu Tomaska we bóktanórr wagó, “Moba tang pyóm ae singri, akó kürü tang nis nganka! Akó moba tang ugó adrrat, da kürü mobobdó singri. Myamem obae bangun-gu! Kürü amkoman kangu!”
28 Tomas bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Kürü Lod, akó kürü God!”
29 Yesu oyabóka wagó, “Ma wa kürü amkoman angundóla, zitülkus ma ia kürü ilküpi kuri kósena? Bagürwóm idipako, kürü ilküpi koke nidi kósenóp, a ibü amkoman bangun ma asine kürüka!”

Ini Peban Zitülkus

30 Yesu umulbain olmalab obzek kwata wa go abün ⌊wirri tulmil⌋ tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, da ini pebadó wibalómórrón babulako.

20:23 Metyu 16:19; 18:18 † **20:24** *Didimus*, oya küp módóga: *ninis amtómólórrón olom nis*. Mórrke-mórrke módóga: *twins*.

31 Ini wa balómórrónako, igósüm e sab amkoman bangun kwarilünke wagó, Yesu
wa ene ⌊Kerriso-e⌋, Godón Olom. Yabü ne amkoman bangun oyaka nóma yarile, yabü
sab arról asi yarile oya ngidü.

21

Yesu Pupo Tübyónürr 7 Umulbain Olmaldó

1 Ene kakóm, Yesu akó we okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó, Taebirrius
Maludü.* Ini pokoa inzan tómbapónórr.
2 Saemon Pita, Tomas (oya Didimusbóka ngilianónóp), Natana-el (wa Keina basirr
pam yarilürr, Galili prrobinsdü), Zebedin siman olom nis, akó nis umulbain olom nis,
i blaman darrpan pokodó kwarilürr.
3 Saemon Pita ibüka bóktanórr wagó, "Ka wapim tótókdóla."
I oya ilóp wagó, "Ki kubó mankü ogobo." I bazebórr, da butüdü we bamselórr. Ene
dudu irrüb i darrü kla kokean amigóp.
4 Abüsazan tübaniklürr, Yesu ugón nae kabedó zamngól yarilürr. Umulbain olmal
umul-kók kwarilürr igó, ene Yesue.
5 Da ibü we nümtinóp wagó, "Gómdal, e ia darrü wapi koke amigane?"
I bóktan yalkomólóp wagó, "Ó, amkoman kokean!"
6 Wa ibüka bóktanórr wagó, "Da yabiób net butan tutul órdóbóna amanikam, da
e kubó ngibürr wapi bumigane." Net nóma amanikóp, i arrpingülüm gaodó koke
koralórr butüdü agasilüm, zitülkus i abün wapi bumigóp.
7 Ne umulbain olom, Yesun ⌊moboküpdü ubi⌋ noaka yarilürr, Pitaka bóktanórr
wagó, "Ene Lode!" Pita oya bóktan nóma arrkrrurr, wa tóba tumum mórrkenyórr
akó batenórr, (zitülkus wa zagetóm ininürr), da naedó ugón bótaorr.
8 Ngibürr umulbain olmala solkwat buti dorrodó we togobórr. I dakla net amorrat
kwarilürr, wapi barümürrün. Da i amkoman wirri kan koke kwarilürr dorrodógab,
aprrapórr 100 mita ngarkwat.
9 I dorrodó nóma bamselórr, i ur birró ur esenóp. Ene urdü, i ngibürr wapi akó
brred poko nósenóp.
10 Yesu ibübóka wagó, "E errkyadan ne wapi bumigane, ngibürr ala kóbó
tübarrmü."
11 Saemon Pita akó butüdü alkomólórr net amorratóm dorrodó. Net abün wirri
wapia byamrókórrón yarilürr, blaman kókó 153 koralórr. I abün enan kwarilürr,
neta kokean batürrürr.
12 Yesu ibübóka wagó, "Yao, alom togob!" I büódzan koralórr, oya darrü umulbain
oloma koke imtinürr wagó, "Ia ma nótó?" zitülkus i umul kwarilürr wagó, ini Lode.
13 Yesu urdü wamórr, brred poko yazebórr, ibü we nülinóp; akó wapi yazebórr, ibü
nülinóp.
14 Ini wa aüd ngim okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó, oya büdüldügab
nóma irsümülürr, ene kakóm.

Yesu Pitan Akó Arüng Ekyanórr

15 Aloa nóma blakónórr, Yesu Saemon Pitan imtinürr wagó, "Saemon, Zonón
siman olom, ia marü moboküpdü wirrian ubi asine kürüka, ini ngibürr umulbain
olmaldógab?"
Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Ó, Lod, ma umulóla kürü moboküpdü ubi asine
marüka."
Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Kürü ⌊sip⌋ kupo ngabyólónke."

---

* **21:1** *Taebirrius Malu*, oya darrü ngi módóga: *Galili Malu.* **21:3** Luk 5:5

16 Yesu akó nis ngim imtinürr wagó, “Saemon, Zonón olom, ia marü moboküpdü
ubi asine kürüka?”
Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod, ma umulóla kürü moboküpdü ubi asine
marüka.”
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü sip ngabkalónke.”
17 Yesu aüd ngim akó imtinürr wagó, “Saemon, Zonón olom, ia marü moboküpdü
ubi asine kürüka?”
Pita gyaur yarilürr, zitülkus Yesu akó oya aüd ngim ne imtinürr, “Ia marü
moboküpdü ubi asine kürüka?” Da Pita oyaka bóktanórr wagó, “Lod, ma blaman
kla umulóla; ma ta umulóla igó, kürü moboküpdü ubi asine marüka!”
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü sip ngabyólónke.
18 Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma küsil pam nóma namülnürrü, ma moba
müób püti bain namülnürrü. Marü ubi nebóna tótókóm nóma yarilürr, ma kuri
wama; a ma myang nóma baino, ma ugón sab moba tang nüdrrüto darrü pamdó, da
wa marü sab sye-i myamróke akó marü wató müdüde marü ubi-koke pokodó.”
19 (Yesu ini poko we ngarkwatódó bóktan yarilürr, Pita sab ia-ia nurrótóke Godón
ngi wirri kwitüm amngyelóm.)
Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürüka tókya!”

Yesu akó Darrü Umulbain Olom

20 Pita kakota nóma tübyalüngürr, wa ene umulbain olom esenórr ibüka akyande,
Yesun moboküpdü ubi neanka yarilürr, oya minggüpanan nólgópe nótó banomólórr,
dómdóm alo nóma elonóp akó Yesun nótó imtinürr wagó, “Lod, marü kalma wirri
pamab tangdó nótó müngrine?”
21 Pita ene umulbain olom nóma esenórr, Yesun imtinürr wagó, “Lod, ini pamdó
sab laróga tómbapóne, oya büdül ngarkwat nóma semrróne?”
22 Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ubi ne nóma yarile igó, wa sab
ngyaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, ma wa ⌊wirri gyagüpitótók⌋ iade apaddóla?
Ma wa kürüka tókya!”
23 Da ene bóktana we bayolórr ngibürr umulbain olmaldó wagó, ene umulbain
oloma sab koke nurrótóke, Yesun moboküpdü ubi noankama. Yesu wa ini poko koke
bóktanórr wagó, wa sab koke nurrótóke, a wa inzan bóktanórr wagó, “Kürü ubi ne
nóma yarile igó, wa sab ngyaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, marü iade gyakolae
angónda?”
24 Ene umulbain olom tüób módóga, ini poko wató bóktanda, akó ini poko
wató wibalómórr; ki umulakla wa ne poko bóktanda akó ne poko wialómórr, ene
amkomana.

Dómdóm Blakón Bóktan

25 Ngibürr elklaza asi kwarilürr Yesu ne elklaza tómbapólórr. Ibü ne blaman nóma
ki winólómórre darrpan-darrpan, ka igó gyagüpi tótókdóla, dudu tüp gaodó koke ki
yaril ini buk amorranóm, nóma ki winólómórre.

Zonón Peba aini blakónda.

21:20 Zon 13:25

Yesun Apostolab
Tórrmentulmil
(2 poko)

Ngaensingül Bóktan

Yesu Ngaen-gógópan Gyabi Samuan Tótókkwata Bóktanórr

1 Kürü gódam Teopilus,

Kürü ngaen-gógópan bukdü pebadó, ka* marüka blaman elklaza wibalómórró, Yesu ne kla tómbapólórr akó umulbailürr, tai zitüldügabi, wa toba zaget ne tonarr ngarkwat bókyanórr,

2 kókó God oya ne ngürr kwitümgab sipadórr. A singülkwata, Yesu toba zaget pamdó bóktanórr, wa ne pam yazebórr. Gyabi Samuan arüngi, Yesu ibü nilóp i ne kla ki tómbapónórre.†

3 Oya büdül akó arsümül solkwat, wa toba abün mün pupo bailürr ibüka, amkoman angunüm wagó, wa akó arróla. **Apostola** Yesun esenónóp 40 ngürr kugupidü, akó wa bóktalórr ibüka Godón balngomólkwata.

4 Da darrü ngürr, wa nóma alo yarilürr inkü, ibü nilóp wagó, "E Zerrusalem amgatgu. Aba yabü ne arüng bóktan nókyenóp, e kürükagab ne bóktan barrkrrurr Gyabi Samuankwata wa, e sab ae akyalamke ene arüng bóktanan küp asenóm.

5 Zon wa pamkolpam nae-e baptais ninóp, a ngibürr ngürr solkwat, God ma sab yabü Gyabi Samui baptais nirre."‡

God Yesun Kwitümgab Sipadórr

6 Apostol Yesukü darrpan pokodó nóma kwarilürr, da Yesun we imtinóp wagó, "Lod, ma ia mibü Isrrael pamkolpamdó balngomól koke salkomolo ini tonarr?§

7 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Kürü Ab nótóke, dümdüm wata oyane ngürr a tonarr arrbünüm, a ini elklaza yabü kokeko umulbainüm.

8 A e sab arüng ipüdane, Gyabi Samua yabüka nóma tübangrine. Da e ugón sab kürü witnes kwarilo Yerrusalemóm, **Yudayam**, **Samarriam** akó blaman bwóbbwób ini tüpdü."

9 Ene bóktan kakóm, i oyazan ngakan kwarilürr, God Yesun we sipadórr ibükagab. Pülpüla oya we ngalaorr.

10 Ibü ilküküp pülpüldüzan kwarilürr, da büzyón babul, nis pam nisa* inkü we trramngórri, gabülpli mórrkenyórr bamelórrón.

11 I bóktarri wagó, "Galili pam, e iade bórrangdakla aini, akó kwitüdü iade azildakla? Ene Yesu, God noa sipüde yabióbkagab ama kwit, sab dadanzan tolkomóle, e oya enezan esenane kwit kasildi."

Darrpan paman agól nabe yarilürr, zitül oya wapór bórrngamórrón namülnürri. Petrros akó Yoanes ma Yesun arüngi agólóm yórri.

3

Petrrosón Bóktan Kolpamdó

---

* **1:1** Luk ini peba wialómórr. Toba ngaen-gógópan peba módóga: "Morroal Bóktan Yesunkwata Luk ne Peba Wialómórr". † **1:2** Luk 24:44-53 ‡ **1:5** Luk 24:33-49 § **1:6** Ene tonarr, Rrom singüldü pama Zu pamkolpam ngabkan yarilürr. Zu pamkolpamab ubi ama i tibiób tib ki balngomól kwarile, da i inzan gyagüpitótók kwarilürr wagó: zidbain pama ibü sab Rrom singüldü paman tangdógab zidnirre tibiób balngomólóm. * **1:10** Ini nis pam nis anerru namülürri.

11 Ene pama Petrros akó Yoanespinzan nómwalórr, pamkolpama wirribóka
barrkürrürr, da we sibsuóp ibüka darrü pokodó, ngi Solomonón Blanda.*
12 Petrros nóma nósenóp pamkolpam ibüka busodi, da ibüka we bóktanórr
wagó, “Kürü Isrrael pam, ini klama yabü iade arrkürran ngintirre? E kibü iade
ngabkandakla inzan, ki ia ini pam kibióbnóm arüngi ó morroal tonarre, morroal ini
agólóm? Inzan koke! Ki Yesun arüngi dólóng ini.
13 Abrraam, Isaak, Yakob akó mibü abalbobatala ne God ótók kwarilürr, wirri
ngi akó zyón wató ekyanórr Yesun, toba zaget olom. Yadi ekyenarre büdülümpükü
amkalóm. Paelatón ubi wa popa zirrapónóm yarilürr, a e Paelatón obzek kwata alzizi
amanikarre Yesun.
14 Wa gyabi akó kómal dümdüm pam yarilürr, a e ma oya alzizi amanikarre. E ma
Pilatosón yatoarre pam akrran pam popa zirrapónóm.
15 E amkoman arról zitülkus olom ama emkólarre, a God ama oya irsümülürr
büdüldügab. Ki esenóp kibióbnüm ilküküpi.
16 E ini pam asendakla akó e oyabóka umulakla. Kibü amkoman bangundi
Yesun ngidü, ini pama arüngüm igósidi bainürr. Ini klama Yesun ngian bókamde
tómbapóne, zitül ki Yesun amkoman angundakla, da wa morroal igósidi baine yabü
ilküpdü!
17 “Da módóga, kürü gómdamal, ka umulóla e ini kolae Yesuka igósidi
tónggapónarre, mibü ngi pampükü, zitül e tai umul-kók kwarilnürrü oyabóka. A
oya go God wató zirrsapónórr pamkolpam zidbainüm.
18 A God ene inzan küppükü yónürr, ngaen blaman oya ngidü bóktan pama ne
poko wialómóp wagó, ‘Wa sab ne olom ingrine pamkolpam zid byónüm, sab azid
aenge akó nurrótóke.’
19 Ini zitüldü, kolae tonarr elókam, tübyalüngam Godka, da wa yabü kolae tonarr
sab igósidi norrgorre.
20 E Lod Godka nóma tübyalüngane, morroal güb akó paud ngyaben tonarra sab
tame oyakagab, akó wa sab zidbain pam nis ngim zirrsapóne, Yesun, ngaen noan
amanikürr yabünkü.
21 Wa ola yarile pülpüldü, kókó tonarra tame, God sab blaman elklaza nóma küsil
tirre, wa enezan bóktanórr toba ngidü bóktan pamdóma. Da ini gyabi prropeta
Godón bóktan ngaen pupainóp pamkolpamdó.
22 Mosezan† bóktanórr wagó, ‘Lod yabü God sab toba bóktan pam zirrsapóne,
kürüzan zirrkapónórr, yabü yabióban pamdógab, da e wata sab oya bóktan arrkrru
kwarilünke, blaman elklaza wa yabü ne poko byal yarile.‡
23 Koke nidi arrkru kwarile ene Godón ngidü bóktan pam, God ibü sab amóne akó
dudu imrüke metatómpükü toba pamkolpamdógab.§’ ”
24 Pita wata kya bóktalórr wagó, “Godón ngidü bóktan pam, ngi Samuel, akó oya
solkwat nidi togoblórr, Godón bóktan nibióbka yarilürr, i ta ngaen bóktónóp, ne
klama tómbapóndako ini ngürrdü.
25 God ne poko bóktan yarilürr toba ngidü bóktan pamdó, enta wa yabünkü
bóktanórr. Akó God ne alkamül-oke gyabi bóktan* tómbapónórr mibü abalbo-
bataldó, e ta we bóktandómakla. Wazan Eibrramka bóktanórr wagó, ‘Marü
küpdügab, ka sab darrü olom zirrsapono blaman pamkolpamabkü ini tüpdü, ibü
bles bainüm.’†
26 God toba zaget olom nóma ingrinürr, wa ngaen-gógópan yabüka zirrsapónórr,
yabü inzan bles bainüm, yabiób kolae kwatódógab byalüngdi.”

---

* **3:11** Ene blanda barngin talkumi koke alangórrón yarilürr, pud akyarrón Godón Müótüdü. † **3:22** Mose Zu pamkolpamab ngaensingül Godón bóktan pam yarilürr. ‡ **3:22** Dut 18.15,18 § **3:23** Dut 18.19 * **3:25** Mórrkemórrke módóga: *Covenant*. † **3:25** Zit 22:18

4

Zu Wirri Pama Ngürsilüm Bainóp Petrrospika

1 Petrros akó Yoanes pamkolpamdózan bóktan namülnürri, Godón Müótüdü zaget
pam, Godón Müót ngakan singüldü pam, akó ngibürr **Sadusi pama** ibüka ugón
togobórr.
2 Wirri pam karibóka koke ngürsilan ngimtinóp, zitül i pamkolpam umulbain akó
Yesun arsümülkwata bóktan amgol namülnürri.
3 I ibü bumigóp, da tümün müótüdü irrbünóp kókó darrü ngürr, zitül irrüba amzik
kari poko yarilürr.
4 Nidi barrkrrurr ibü bóktan Yesunkwata, abüna amkoman yangunóp. Pamab
tibiób ngarkwata kasilülürr kókó 5000.

Polón Peba Mórrag
Rrom
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

[Apostol] Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü. Errkya ini wirri basirr Itali kantrrian ngaensingül basirra. Itali Yurrop kugupidüma. Polón ngyaben tonarrdó Rrom kinga* ola ngyabelórr, da wa abün kantrri balngomól yarilürr.

Aprrapórr Pol ini peba mórrag wialómórr pail nóma yarilürr 56 o 57 Kerrison amtómól kakóm, wa Korrint wirri basirrdü nóma ngyabelórr karianbóka, Grris kantrridü (Apostolab Tórrmen 20:2-3). Oya wirri ubi yarilürr ene Rrom pamkolpam basenóm, zitülkus wa ibü basen küsil yarilürr. Da wa ngaen-gógópan Zerrusalem wirri basirrdü ki wame mani ódódóm elklaza-koke amkoman bangun pamkolpamdó ola, ngibürr sosa ne kla dakabain kwarilürr ibünkü. Ene kakóm, wa Rrom wirri basirrdü ki wame Yesun mamoan pamkolpamab aodó zagetóm. Olgabi oya ubi yarilürr Spein† kantrridü tótókóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón ngibürr zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm. Wa wialómórr Rrom amkoman bangun pamkolpam umul-umulan ngibtanóm wa sab tame akó ibü bamtinüm oya tangamtinüm Spein tótókóm.

Wa akó wialómórr müsirrga ainüm wa ne kla umul yarilürr Yesun amkoman angunankwata akó pamkolpama ia ngyaben ki kwarile ibü amkoman bangundügabi. Ini peba mórragan wirrian bóktan zono módóga: *"Ka wirri ubila [Morroal Bóktan] amgolóm, zitülkus ka büód kokela. Ka büód kokela, zitülkus God tóba arüng okaka amzazilda ene Bóktandógab. We ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre, ene Bóktan Yesunkwata amkoman nidi angundako. Ngaen-gógópan God [Zu pamkolpam] zid ninóp, errkya wa ma akó ibü zid bainda, Zu-koke nidipko. Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka amzazilda pamkolpama [dümdüm tonarr] pamkolpamóm bainüm oya ilküpdü. Wa pamkolpam yazebórr dümdüm tonarr pamkolpamzan wata tibiób amkoman bangunanme, darrü klamdógab koke. Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, 'God ne olom dümdüm tonarr olom ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde.' "* (1:16-17)

Abün Rrom amkoman bangun pamkolpam Zu-koke kwarilürr, a ngibürr Zu pamkolpam kwarilürr. Pol wialómórr wagó, ini nis kopoa tibiób morroal tonarre ia ki ipadnórre. Wa akó igó wialómórr wagó, God mibü zid tinóp oya gyaurdügabi akó mibü amkoman angundügabi Yesuka, da igó zitülkusdü koke, Godón gida mamoandógab.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-7*

B. Polón wirri ubi Yesun amkoman angun pamkolpam basenóm Rrom wirri basirrdü *1:8-15*

C. God tóba arüng okaka amzazilda Morroal Bóktandógab Yesunkwata *1:16-17*

---

* **:** Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor.*

† **:** *Spein* kantrri Yurrop kugupidüma.

D. Blaman pamkolpamab kolae tonarr *1:18–3:20*
1. God kari ngürsil kokea pamkolpamab kolae tonarranme *1:18-32*
Zu pamkolpamab kolae tonarr *2:1–3:8*
a. God kolae tómbapón pamkolpam zaz ainda *2:1-16*
b. Zu pamkolpam akó ene gida, God ne kla ekyanórr Moseskama *2:17-29*
c. God metat tónggapónda wa tónggapónóm ne poko bóktanórr *3:1-8*
2. Darrü olom babulana, dümdüm tonarr olom nótóke *3:9-20*
E. God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpam byónda *3:21–4:25*
1. God ibü dümdüm tonarr pamkolpam byónda, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako *3:21-31*
2. Eibrra-amón amkoman bangun akó Godón alkamül-koke bóktan *4:1-25*
a. Eibrra-amón amkoman bangun Godka *4:1-12*
b. Godón alkamül-koke bóktan Eibrra-amka oya amkoman bangundügabi *4:13-25*
F. Kerriso mibü susürr kolae tonarrdógab *5:1–8:39*
1. Paud akó bagürwóm *5:1-11*
2. Büdüla tamórr Adamkama, arróla tamórr Kerrisokama *5:12-21*
3. Mi Kerrisokü nurrbarirrü akó wankü tübarsirrü *6:1-23*
4. Mosesón gida-a mibü koke barümda *7:1-25*
a. Gida babula oyankü büdül nótóke *7:1-6*
b. Gida akó kolae tonarr *7:7-13*
Nis arünga bómkaldamli mibü gyagüpitótókdó *7:14-25*
5. Godón Samu mibü tangamtindako akó Godón moboküpdü ubi mibükama *8:1-39*
a. Arról apad Godón Samudüma *8:1-17*
b. Elnga wirri kómal zyón *8:18-30*
c. Godón moboküpdü ubi *8:31-39*
G. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke *9:1–11:36*
1. God akó Zu pamkolpam *9:1-18*
2. Godón ngürsil akó gyaur *9:19-29*
3. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke *9:30–10:4*
4. God blaman pamkolpam zid bainda, Kerrison amkoman nidi angundako *10:5-21*
5. Godón gyaur blamandó *11:1-36*
a. Tóba gyaurdügabi God ngibürr Isrrael pamkolpam koke alzizi amanórr *11:1-12*
b. Zu-koke nidipko, ibü zidbain *11:13-24*
c. Godón gyaur blaman pamkolpamdó, Isrrael pamkolpamdó ta inzan *11:25-32*
d. Godón agür wórr *11:33-36*
H. Ikik bókrran bóktan *12:1–15:13*
1. Yesun amkoman angun pamkolpamab ngyaben *12:1-21*
a. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *12:1-2*
b. God amkoman bangun pamkolpam gaodó ninóp darrpan-darrpan zaget tónggapónóm *12:3-8*
c. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulmili ngyabenórre *12:9-21*
2. Singüldü pamab bóktan arrkrru akó moboküpdü ubi *13:1-14*
a. Mi ini tüpan singüldü pamab tangdó koralo *13:1-7*
b. Mibü moboküpdü ubi mibiób darrpan-darrpandó ki kwarila akó mi tómbapón ki kwarila dümdüm ne klamko *13:8-14*
3. Mi darrü kla koke ki tónggapón kwarila, yabü zonaret ne gyagüpi nóma tótókdako wagó, ene kolaea *14:1–15:13*
a. Mibiób darrpan-darrpan zaz koke ki bain korala *14:1-12*

b. Mi darrü kla tónggapón koke ki kwarila, mibü zonaret sab ne klama kolae tonarrdó idüde *14:13-23*
c. Mi ngibürr amkoman bangun pamkolpam bagürwóman ngibtan kwarilo, wata mibiób koke *15:1-6*
d. Zu-koke nidipko, i ta Godón agürdako *15:7-13*

I. Polón zaget ibünkü, Zu-koke nidipko akó oya bókam bagósórrón bóktan Rrom tótókóm *15:14-33*
1. Pol wialómórr tóba zagetankwata ibünkü, Zu-koke nidipko *15:14-21*
2. Polón bókam bagósórrón bóktan Rrom wirri basirrdü tótókóm *15:22-33*

J. Dómdóm alakón bóktan *16:1-27*
1. Polón morroal yawal bóktan pamkolpamdó *16:1-16*
2. Dómdóm ikik bókrran bóktan *16:17-23*
3. Dómdóm tóre Godón agürüm *16:25-27*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun ⌊leba zaget olomla⌋. God kürü ngikaunürr ⌊apostolóm⌋ bainüm akó kürü tebe-tebe kümaikürr oya ⌊Morroal Bóktan⌋ adrratóm pamkolpamdó.
2 Ngaen-ngaen God ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr ini Morroal Bóktan akyanóm. Wa tóba bóktan ingrinürr akó tóba ⌊prropeta⌋ Gyabi Wialómórrón Bóktandó wialómóp.
3 Ini Morroal Bóktana tóba Olombóka apónda, ini tüpan ngyabendó ⌊Deibidün⌋ bobat nótó yarilürr.
4 Wa dudu ⌊kolkal⌋ ngyaben yarilürr. Akó God arüngpükü tómtyenóp wagó, ene Olom oya tóbanan Olom yarilürr, wa oya nóma irsümülürr büdüldügab. Ene Olom Yesu Kerriso-e, mibü ⌊Lod⌋.
5 Oyakama ka ⌊gail tonarr⌋ ipadórró apostolóm bainüm, igósüm blaman bwób-bwób pamkolpama sab Yesun amkoman angun kwarile akó we ngarkwatódó oya bóktan arrkrru kwarile. Ka ini zaget tómbapóndóla, igósüm Yesu Kerrison ngi wirri kwitüm emngyerre.
6 E ta ene pamkolpamab kugupidü asinakla, e ngibaurrün nidipakla Yesu Kerrison pamkolpamóm bainüm.
7 Ka wialómdóla blaman pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü, Godón ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbkama akó ngibaurrün nidipko tóbanan pamkolpamóm bainüm.

Ka tóredóla, gail tonarr akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

Polón Wirri Ubi Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Basenóm Rrom Wirri Basirrdü

8 Ngaen-gógópan, ka ne God ⌊ótókdóla⌋, ka oya eso akyandóla Yesu Kerrisokama yabü blamandó, zitülkus dudu tüpdü pamkolpama yabü amkoman bangunankwata apóndako.
9 Ka Godónkü zagetdóla amkoman moboküpi, Morroal Bóktan oya Olomankwata adrratóde. Wa umula igó amkomana wagó, ka metat tóre bakodóla yabünkü, piküp bain-koke.
10 Ka tóredóla, God aprrapórr ta sab kwat alóte dómdóm yabüka tótókóm, oya ubi ne nóma yarile.
11 Ka inzan tóredóla, zitülkus kürü wirri ubi yabü basenóma, igósüm ka yabü tangnamtinünümo samuan ngarkwatódó, God kürüzan tangkamtinürr, yabü arüng akyanóm.

12 Kürü ubi igó bóktanóma wagó, mi mibiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo
mibiób amkoman bangundügab Yesuka. Kürü amkoman banguna yabü arüng
nütürre, dakla yabü amkoman banguna kürü arüng kókyene.
13 ⌊Zonaretal⌋, kürü ubia e umul kwarilo wagó, abün münüm ka gyagüpitótók
esenórró yabüka tótókóm, a ngibürr klama kürü kürrmatnóp kókó errkya. Kürü
ubia yabüka tótókóm, igósüm kürü zageta sab ta küppükü baine yabü aodó, wata
kürü zagetazan küppükü bainürr barre Zu-koke pamkolpamab aodó.
14 Kürü zaget asine blaman pamkolpamdó, Grrik bóktan akó bókam tumtum umul
nidipko akó umul-kók nidipko, wirri sukul pamkolpam akó sukul-koke pamkolpam.
15 Da módóga, ka wirri ubila Morroal Bóktan ta adrratóm yabüka, Rrom wirri
basirrdü nidi ngyabendakla.

God Tóba Arüng Okaka Amzazilda Morroal Bóktandógab Yesunkwata

16 Ka wirri ubila Morroal Bóktan amgolóm, zitülkus ka büód kokela. Ka
büód kokela, zitülkus God tóba arüng okaka amzazilda ene Bóktandógab. We
ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre, ene Bóktan Yesunkwata
amkoman nidi angundako. Ngaen-gógópan God ⌊Zu pamkolpam⌋ zid ninóp, errkya
wa ma akó ibü zid bainda, Zu-koke nidipko.
17 Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka amzazilda, pamkol-
pama ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm bainüm tóba ilküpdü. Wa pamkolpam
yazebórr dümdüm tonarr pamkolpamzan wata tibiób amkoman bangunanme, darrü
klamdógab koke. Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“God ne olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab
⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüde.”

God Kari Ngürsil Kokea Pamkolpamab Kolae Tonarrabme

18 Godón wirri ngürsil kwitümgab okaka amzazirrüna blaman Godkamóm ubi-
koke pamkolpamab tulmildü akó ibü dümdüm-koke tórrmendó. Ene pamkolpama
amkoman bóktan anikdako tibiób dümdüm-koke tórrmene.
19 Godón wirri ngürsil okaka amzazirrüna, zitülkus Godónkwata ne kla ki umul
bairre, i umulako, zitülkus God kuri pupo tinóp ibüka.
20 Ini amkomana, zitülkus ene tonarrdógab, God tüp akó pülpül nóma
tónzapónórr, pamkolpam gaodó kwarilürr oya ngarkwat-koke arüng asenóm akó
umulüm wagó, wa Goda. Darrü pam gaodó kokea Godón amzyatóm, a wa ma
gaodóma, wa ene elklaza nóma ngabkanda, God ne elklaza tómbapónórr. We
ngarkwatódó, pamkolpamab zitülkus babula igó bóktanóm wagó, “Ki Godónbóka
umul babulakla.”
21 I Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, a i ma koke tónggapóndako, akó
i oya eso koke akyandako, enana i oyabóka umulako. A ibü gyagüpitótóka Godka
küp-koke bainóp akó ibü gonggo moboküpa ibü balngomóldako tümün kwatódó.
22 Enana i bóktandako wagó, “Ki ⌊wirri gyagüpitótók⌋ pamkolpamakla,” a i ma
gonggo pamkolpamóm kuri bairre.
23 Da i kak kuri emtyerre Godón ⌊wirri kómal zyóndü⌋, we God, kokean nótó
nurrótóke. A i ma kuri byalüngórre nugupi tómbapórrón dandangdó akó i ene
elklaza ótókdako. Ene dandangab obzeksyók inzanako: pam, enana i sab nurrbarine,
akó póyae akó tokom wapórpükü lar akó tüpdü ngübyón elklaza.
24 We ngarkwatódó, God ibü kuri elóke kolae tonarr tómbapónóm tibiób kolae
büban ubidügab, ngibürr kolpampükü utüdi, ibü kol ó morwal koke nidipako. Olgabi
i büód tonarr tómbapónóp tibiób darrpan-darrpan bübdü.
25 God ibü elókórr, zitülkus i kak kuri emtyerre amkoman bóktandó Godónbóka
akó obae tiz bóktan amkoman nangunóp. Da i ene elklaza ótókdako, God ne kla

1:17 Abakók 2:4

tómbapónórr, akó ibünkü zagetódako. A i oya koke ótókdako akó oyankü koke zagetódako, ene elklaza nótó tómbapónórr. Ene watóke pamkolpama noan metat ki agür kwarilün. ⌊Amen⌋.

26 We zitülkusdü, God ibü elókórr büódan tulmil tómbapónóm kolae büban ubidügab. Ibü kola kuri bólerre pampükü utüm ama ngibürr kolpükü utódako.

27 Pama ta inzan kuri bólerre kolpükü utüm akó ibü kolae büban ubia ibü bumiógda ngibürr pampükü utüm. Pama büódan tórrmen tulmil tómbapóndako ngibürr pampükü akó inzan kwata i tibiób darrem ipüdóp tibiób kolae tonarranme. I gaodómako ene darrem apadóm.

28 Akó zitülkus i gyagüpi koke ogobórr wagó, igó poko wirri klama, igó bóktanóm God amkoman Goda, wa ibü igósidi elókórr ene elklaza tómbapónóm tibiób gonggo gyagüpitótókdógab, i koke ne kla ki tómbapórre.

29 I blaman darrpan-darrpan kolae tonarra gwarrarrónako. I dümdüm-koke tulmil akó kolaean tulmil tómbapóndako. Ibü gyagüp kolaea akrranda akó i ubiako kolae tómbapónóm ngibürr pamkolpamdó. Ibü ubi ngibürr pamkolpamab elklazadóma. I pam büdülümpükü akrrandako, i ongyaldako, i pamkolpam ilklió bülióndako akó azid alióndako. I ngi bumarrudako,

30 i obae bóktan alióndako ngibürrabkwata panzedó, i Godón alzizi amaikdako, i ngibürr pamkolpam morroal-koke angóndako, i gyagüpi tótókdako wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab, akó i ikub bagürdako. I küsil kwat kuri eserre kolaean tulmil tómbapónóm. I tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrrudako.

31 I gonggoako, i tibiób ⌊alkamül-koke bóktan⌋ amgündako, ibü moboküpdü ubi babulako tibiób müót pamkolpamdó, akó ibü gyaur babulana.

32 I ene elklaza tómbapóndako, enana i Godón dümdüm gida bóktan pokobóka umulako, ne pokoa bóktanda wagó, inzan nidi ngyabendako, i gaodómako büdülüm. I tib ene elklaza tómbapóndako, akó i ta igó bóktandako wagó, ene morroala ngibürr pamkolpama nóma tómbapónórre.

2

God Kolae Tómbapón Pamkolpam Zaz Ainda

1 Aprrapórr darrü Zu pama yabü aodó igó bóktanda wagó, “I kolae pamkolpamako; ka ene kla koke tómbapóndóla!” Da ka oyaka bóktan alkomóldóla wagó, “Marü zitülkus babula ibü zaz ainüm, zitülkus ma darrü pam nóma zaz aindóla, a ma ta dadan elklaza tómbapóndóla, ma ta igósidi moba urdü tótók kwat kuri alóta.”

2 God sab ibü zaz nirre, ene elklaza nidi tómbapóndako, akó mi umul igósakla, wa ibü ⌊dümdüm tonarre⌋ zaz nirre tibiób tórrmen tulmildügab.

3 Pam, ma ibü zaz aindóla a ma ta ene dadan elklaza tómbapóndóla. Da marü gyagüpitótók iada? Ma ia gaodómla kórzyónüm, God marü nóma zaz mine? Koke!

4 Ó aprrapórr ma igó gyagüpi tótókdóla wagó, oya wirri morroal tonarr wata kari klama. Wa ta ngürsilüm büsai kokean bainda, akó wa wirri zao-zao pama. Ia ma koke amzyatdóla igó, God morroal tonarra marüka, igósüm ma kolae tonarrdógabi tübyalüngo oyaka?

5 A marü moboküp baku burrul babulana akó marüka gyaur babulana, ma ne kolae kla tómbapóndóla. Ma moba kolae tonarrab darrem igósidi metat wirri byóndóla, kókó ene ngürra sab nóma tame, God tóba wirri ngürsil ne ngürrdü pupo sine. Ene ngürrdü, God sab akó okaka tübine, wa pamkolpam ia zaz nirre dümdüm tonarre.

6 Wa sab darrem kla nüliónórre darrpan-darrpan pam tibiób tórrmen tulmil ngarkwatódó.

2:6 Wórr Peba 62:12; Ikik Bókrran Bóktan 24:12

7 Ngibürr pamkolpama metat piküp bain-koke morroal tórrmen tulmil
tómbapóndako, da i inzan amtyandako, ibü wirri ubia metat ngyabenóm, akó
igó, God ibü nagürlórre, ó ibükwata gyagüpi wame wagó, i morroal kolpamako. Ene
pamkolpam God sab [ngarkwat-koke arról] nüliónórre.
8 A ngibürr pamkolpama tibióbankwata gyagüpi bomandako. Olgabi i amkoman
bóktan alzizi amaikdako akó dümdüm-koke tonarr mamoandako. God sab kari
ngürsil koke yarile ibüka.
9 Müp akó azid aeng sab asi namüli blaman pamkolpamdó, kolaean kla nidi
tómbapóndako, ngaensingül Zu pamkolpamdó akó ta Zu-koke nidipko.
10 A God ibü ngi wirri kwitüm emele, ibü sab wirri ngi nóterre, akó paud
nüliónórre, morroal nidi tómbapóndako, ngaensingül Zu pamkolpamdó akó ta Zu-
koke nidipko.
11 Ene klama sab tómbapóne, zitülkus God sab blaman pamkolpam darrpan
ngarkwatódó zaz nirre.
12 Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. I Mosesón gida kalkuma kolae
tonarr tómbapóndako akó bamrükürrünako.* Zu pamkolpamdó Mosesón gida asine.
I kolae tonarr tómbapóndako akó God sab ibü zaz nirre ene gida ngarkwatódó.
13 Ene amkomana, zitülkus ene pamkolpam, gida wata nidi arrkrrudako a koke
mamoandako, dümdüm tonarr pamkolpam kokeako Godón ilküpdü. A gida nidi
arrkrrudako akó dakla mamoandako, God ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre.
14 Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. A i ma ngibürr elklaza nóma
tómbapóndako tibiób gyagüpitótókdógab, Mosesón gida-a ne poko bóktanda, da i
ma okaka amzazildako, i umulako morroal tonarr akó kolae tonarr larógako.
15 Ibü tórrmen tulmila pupo bainda, igó poko ibü moboküpdü wialómórrónako,
Mosesón gida-a ne poko bóktanda. Auma büb kugupidü, i ta umulako morroal
tonarr a kolae tonarr laróga. Akó ibü gyagüpitótóka ngibürr tonarr ibü byalda
wagó, “E kolae tónggapórre.” Ngibürr tonarr ibü byalda wagó, “Wa taia e ne kla
tónggapórre.”
16 Ini tonarra sab tómbapóne ene ngürrdü, wa sab pamkolpamab anikürrün
gyagüpitótók nóma zaz nirre Yesu Kerrisokama, [Morroal Bóktan] ngarkwatódó, ka
ne poko büdrratdóla.

Zu Pamkolpam akó Ene Gida, God Ne Kla Sekyanórr Moseskama

17 Da errkyadan ka marüka wialómdóla, ma moba Zu olombóka nótó ngibliandóla.
Ma Mosesón gidadó ngambangóldóla akó ikub bagürdóla igó, ma Godónla.
18 Ma umulóla oya ubi laróga akó ma amzyatdóla kómal ne klama ngibürr
klamdógab, zitülkus Mosesón gida-a marü umul ainda.
19 Ma amkoman karrkukusi angundóla wagó, ma ilküküp murrbausürrün kol-
pamab balngomól olomla, zyón klamla ibünkü, tümün kwatódó nidipako.
20 Ma gyagüpi tótókdóla wagó, ma umulbain pamla ibünkü, Godónbóka umul-
kók nidipko akó ibünkü, olmalpókalzan nidipko samuan ngarkwatódó. Ma inzan
gyagüpi tótókdóla, zitülkus Mosesón gida-a marü blaman kla umul ainda akó blaman
amkoman bóktan asine ene gida kugupidü.
21 Da módóga, ma wa ngibürr pamkolpam umul baindóla. A ma ma moba koke
larógóm umul baindóla? Ma wa panzedó ikik bókrrandóla, pamkolpama koke gómól
kwarile, da ma müób iade gómól-gómól bangóndóla?
22 Ma wa igó bóktandóla wagó, pamkolpama pam a kol gómól koke ki kwarile,
da ma wa kol iade gómóldóla? Ma wa gyagüpi tótókdóla wagó, obae god ngazirr
klamako, da ma ene obae godan [ótók] müótüdügabi iade gómóldóla?

---

* **2:12** *bamrükürrün* wa ibübóka apónda, nibiób ngarkwat-koke arról babula, a ma sab [metat bólmyan urdü] nidi ogobe.

23 Ma wa ikub bagürdóla gidankwata, da ma Godón ngi iade tüp alkomóldóla,
Mosesón gida amgündi?
24 Ene amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Zu-koke nidipko, i Godón ngi kulaindako yabüme.”
25 Zitülkus ma Zu pamla, marü ⌊gyabi sopae singgapirrüna⌋. Ene ta kómala, ma ne
gida nóma mamoandóla. A ma ne gida nóma amgündóla, ene wamaka marü gyabi
sopae singgapin kokea.
26 Da gyabi sopae koke nibiób singgalgónóp, i ne gidan arüng bóktan
nóma mamoan kwarile, God ibü igó ngabkan yarile wagó, ibü gyabi sopae
singgalgórrónako, da igósidi i tóbanan pamkolpamako.
27 God sab marü zaz mine akó ⌊kolaean darrem⌋ mókyene, ma gida nótó
amgündóla, enana marü wialómórrón gida asine akó enana marü gyabi sopae
singgapirrüna. Pamab gyabi sopae koke nibiób singgalgónóp bübdü, da i ma gida
mamoandako, i sab ugón bóktórre wagó, ene dümdüma God marü kolaean darrem
mókyene.
28 Pamkolpama nóma asendako igó, darrü oloma Zu isab gida mamoanda, i
amzyatódako wagó, wa Zu pama. A ene gida mamoana koke amtyanda wagó,
wa amkoman Zu pama, noan moboküp Godkama. Akó darrü paman gyabi sopae
singgapirrün nómada, ene klama koke amtyanda igó, wa amkoman Godóne.†
29 Koke! Darrü pam amkoman Zu pama, wa ne Godón amkoman moboküpi nóma
mamoanda. Akó darrü paman gyabi sopae singgapirrün nómada wibalómórrón gida
ngarkwatódó, ene wirri kla kokea. A wirri kla módóga, Godón Samua ne zaget
tónggapónda pamab moboküpdü. Inzan pama pamkolpamab agür koke apadóda, a
wa Godón agür apadóda.

3

God Metat Tónggapónda, Wa Tónggapónóm Ne Poko Bóktanórr

1 Da darrü pam Zu olom nómade, ene klama oya iazan tangamtine? Ó ia morroala,
darrü paman ⌊gyabi sopae singgapirrün⌋ nómada?
2 Ó anda, blaman kwata! Singül kwata, God Zu pamkolpam tóba bóktan nülinóp,
zitülkus wa ibü amkoman angun yarilürr ene bóktan ayom.
3 Laróga sab tómbapóne, doan Zu pamkolpama koke nóma tónggapónóp, i
tónggapónóm ne poko bóktónóp? Ia God sab igósidi bólene tónggapónóm, wa
tónggapónóm ne poko bóktanórr?
4 Koke, amkoman kokean! God metat wata amkoman poko bóktanda, enana
blaman pamkolpam obae tiz kolpamako. Enezan ⌊Deibid⌋ wialómórr *Wórr Peba*dó
Godka wagó,
“Ene igósüm, blaman pamkolpama sab emzyetórre marü bóktan amkomana.
Akó darrü pama sab igó nóma bóktóne wagó, marü zaz bain dümdüm kokea,
ma sab moba pupo bailo wagó, ‘Kürü zaz bain wata dümdüma.’ ”
5 A mibü dümdüm-koke tonarra ne Godón ⌊dümdüm tonarr⌋ nóma pupainirre,
mi ia poko bóktórre? Ia mi igó bóktórre wagó, Godón dümdüm babula tóba
wirri ngürsil okaka amzazilüm akó mibü ⌊kolaean darrem⌋ akyanóm? (Ka popa
pamakanzan bóktandóla.)
6 Koke, amkoman kokean! Godón ne dümdüm babul nóma ki yaril, da wa igósidi
gaodó koke ki yarile tüpan pamkolpam zaz bainüm dümdüm tonarre.

2:24 Aesaya 52:5 † **2:28** Gida murrdü, gyabi sopae singgalgón timam yarilürr, amtyande ene pam Godón yarilürr. A ene timama koke amtyan yarilürr, ene paman moboküp amkoman Godka yarilürr. **3:4** Wórr Peba 51:4

7 Aprrapórr ma bóktandóla wagó, “God metat tónggapónda, wa tónggapónóm ne
poko bóktanórr. Pamkolpama ne ene kla morroal nóma emzyetórre kürü obae tiz
tórrmen tulmildügabi akó ene igósidi, i Godón ngi wirri kwitüm emngyerre, da wa
sab kürü koke ki zaz kyó akó darrem koke ki kókya kólba kolae tonarrdógab.”
8 Da ma ta inzan bóktono magó, “Mi kolae tómbapóndakla, igósüm sab morroala
tame.” Ngibürr kolpama ta kolae bóktan kürükwata alióndako panzedó wagó, ka ene
poko bóktandóla. I ngarkwatódómako, God sab ibü zaz nirre akó kolaean darrem
nülirre.

Darrü Olom Babulana, Dümdüm Tonarr Olom Nótóke

9 Mi ia bóktórre ene pokodógabi? Ia mi, Zu nidipakla, morroalakla ngibürr
pamkolpamdógabi? Koke, amkoman kokean! Ka kuri bóktóna wagó, kolae tonarra
nizan kobo arüngi alngomólda, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko.
10 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Darrü pam babulana, dümdüm tonarr olom nótóke, tai amkoman babulana.
11 Darrü olom babulana, Godón amkoman bóktanan [küp nótó apadóda],
darrü olom babulana, Godón nótó amkünda.
12 Blamana Godón kak kuri emtyerre;
blamana wata kolae kuri bairre.
Darrü olom babulana, morroal tonarr nótó tómbapónda, tai amkoman babulana.”
13 “Ibü bóktan kolaeana, wamaka kolae ilangazan burruanda tae bapórrón
gapókdógabi;
i pamkolpam ilklió büliónda ko mis bóktane.”
“I pamkolpam kolae baindako tibiób bóktane, wamaka büdül tarük gwara pamkol-
pam kolae bainda.”
14 “I metat amórrdako akó i metat pamkolpam azid alióndako tibiób bóktane.”
15 “I büsai-büsai tótókdako wapórane pamkolpam akrranóm büdülümpükü.
16 I darrü bwób nóma amgatódako, ene bwób kulairrüna akó ene bwóban
pamkolpam wata müpdümako.
17 Ibüka darrü umul ta babula paudankwata.”
18 “Ene pamkolpamab gum ta babula Godka.”
19 Mi umulakla wagó, gida-a blaman ne poko bóktanda, ibüka bóktanda, gida
murrdü nidi ngyabendako. Ene igósüm, pamkolpamab darrü poko ta babula
bóktanóm, God ibüka nóma bóktanda wagó, wa ibü sab kolaean darrem nülirre.
Akó ene igósüm, God sab dudu tüp zaz ine.
20 God sab dudu tüp zaz ine, zitülkus darrü olom babula, God sab dümdüm tonarr
olom noan ine, zitülkus wa gida mamoanda. A pamkolpama wata umul baindako
wagó, i kolae tonarr tómbapórre, zitülkus gida-a ibü ene kla umul bainda.

God Ibü Dümdüm Tonarr Pamkolpam Byónda, Yesu Kerrison Nidi Amkoman Angundako

21 A errkya God gida kalkuma okaka amzazilda, wa darrü kwat kuri alótórr
tóbankü pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. Mosesón Gida Buk
akó Prropetab Peba-a enekwata bóktandako wagó, amkomana.
22 God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda, zitülkus i Yesu
Kerrison amkoman angundako. Ene amkomana blamanabkü, amkoman nidi
bangundako, zitülkus God ibü darrpan ngarkwatódó zaz bainda:
23 blaman pamkolpama kolae tonarr tómbapórre akó blaman igósidi gaodó
kokeako Godón [wirri kómal zyón] amrranóm.

3:12 Wórr Peba 14:1-3; 53:1-3; Eklesiastes 7:20 **3:13** Wórr Peba 5:9 **3:13** Wórr Peba 140:3 **3:14** Wórr Peba 10:7 **3:17** Aesaya 59:7-8 **3:18** Wórr Peba 36:1

24 A ibü blaman God dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda tóba ⌊gail tonarrdógabi⌋, popa, oya darrem babula. Wa gaodóma ene kla tónggapónóm, zitülkus wa ibü ⌊aurdü amalórr⌋ Kerriso Yesukama.
25 God oya panzedó singrinürr ⌊urdü agasil larzan⌋ ibü kolae tonarr barrgonóm, amkoman nidi angundako igó, Yesun óea tópkanórr ibü kolae tonarrabme. God ini kla tónggapónórr tóba dümdüm tonarr amtyanóm, zitülkus wa ngaen zaozao yarilürr akó wa igósidi pamkolpam kolaean darrem koke nülinóp tibiób kolae tonarrdógabi, i ngaen ne kolae tonarr tómbapónóp.
26 Wa ini kla tónggapónórr oya dümdüm tonarr amtyanóm errkya, igósüm pamkolpam umul kwarile wagó, wa dümdüm Goda akó igósüm, wa oya dümdüm tonarr olom ainda, Yesun nótó amkoman angunda.
27 Da ia darrü kla asine mibü ikub bagürüm? Babulana! Iade? Ia ene igósidi, zitülkus mi gida mamoandakla? Koke, ene igósidi, zitülkus mi Yesun amkoman angundakla.
28 Ka ini poko wialóma, zitülkus mi igó bóktan amoandakla, darrü olom dümdüm tonarr oloma, zitülkus wa amkoman bangunda, akó ene zitülkus koke igó, wa gida mamoanda.
29 Ia God wata Zu pamkolpamab Gode? Ia wa akó ta ibü God koke-e, Zu-koke nidipko? Ó, wa akó ta ibü Gode, Zu-koke nidipko,
30 zitülkus wata darrpan Goda. Wa sab Zu pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre tibiób amkoman bangundügabi. Akó wa sab dadan poko bóktóne ibükwata, Zu-koke nidipko, tibiób dadanzan amkoman bangundügabi.
31 Da ia mi Mosesón gida amandakla amkoman bangundügabi? Koke, amkoman kokean! A mi ma ene gida karrkukus aindakla.

4

Eibrra-amón Amkoman Bangun Godka

1 Da mi ia bóktórre Eibrra-amónkwata, mibü tüpan kwata abbobat? Wa ia poko umul ipadórr inikwata?
2 Eibrra-amón ne ⌊dümdüm tonarr⌋ pamóm nóma yónürr tóba tórrmendógabi, da oya zitülkus asi ki yarilürr ikub bagürüm. A Godón ilküpdü koke.
3 Ka ini poko wialóma, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Eibrra-am Godón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.”
4 Pama manim nóma zagetóda, wa darrem apadóda. Wa ene darrem igó koke ngakanda wagó, ene ⌊gyaur klama⌋. A oya dümdüm asine ene darrem apadóm.
5 God darrü olom koke apadóda dümdüm tonarr olomzan, tóba tórrmendó nótó ngambangólda zid bainüm. A wa dümdüm tonarr olomzan igó olom apadóda, Godka nótó ngambangólda akó amkoman angunda. Ene olom umula wagó, God gaodóma ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm, ngaen Godkamóm ubi-koke nidi kwarilürr, i oyaka nóma tübyalüngórre.
6 Dadan ngarkwatódó, ⌊Deibid⌋ ta wialómórr inikwata, wa bagürwómankwata nóma wialómórr, ne bagürwóm ibükama, God nibiób azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan. A wa ibü we zitülkusdü koke azebda, tibiób tórrmendógabi. Deibid wialómórr wagó,
7 “Bagürwóm idipako,
nibiób gida amgün tonarr barrgorrónako,
nibiób kolae tonarr amarrónako.
8 Bagürwóm watóke,

4:3 Bwób Zitül 15:6

Lod noan kolae tonarr kokean gyagüpi amóne.”
9 Da ia ini bagürwóm wata ibünküma, nibiób ⌊gyabi sopae singgalgórrónako⌋?
Koke. Wa akó ibünküma, nibiób gyabi sopae singgalgórrón kokeako. Mi babina
wagó, “Eibrra-am LODón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, LOD oya igósidi
ipadórr dümdüm tonarr olomzan.”
10 God oya nóma ipadórr dümdüm tonarr olomzan? Ia Eibrra-amón gyabi sopae
singgapin küsil yarilürr, ta ia sopae singgapin kakóm? Ene kakóm koke; oya gyabi
sopae singgapin ugón küsil yarilürr!
11 Oya gyabi sopae singgapina oya dümdüm tonarr okaka imzazilürr akó karrkukus
yónürr. Wa dümdüm tonarrpükü yarilürr ene tonarrdó, oya gyabi sopae singgapin
küsil nóma yarilürr. Wa dümdüm tonarrpükü yarilürr, zitülkus wa Godón amkoman
angun yarilürr. We ngarkwatódó, wa ibü abóm baine, Godón amkoman nidi
angundako a nibiób gyabi sopae singgalgórrón kokeako, igósüm God sab ibü ta
yazebe dümdüm tonarr kolpamzan.
12 Akó wa ta ibü abe, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako. Ka wata ibübóka
apóndóla, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako akó ta amkoman nidi bangundako
Eibrra-amzan amkoman bangun yarilürr ene tonarrdó, oya gyabi sopae singgapin
küsil nóma yarilürr.

Godón ⌊Alkamül-koke Bóktan⌋ Eibrra-amka, Oya Amkoman Bangundügabi

13 God Eibrra-amón akó oya olmalbobatal alkamül-koke bóktan nókyenóp wagó,
dudu tüp wa sab Eibrra-amón ekyene. Eibrra-am ene bóktan gida mamoandógab
koke ipadórr, a wa tóba amkoman bangundügabi ipadórr. Akó God oya ipadórr
dümdüm tonarr olomzan.
14 Pamkolpama dudu tüp ne nóma ki ipüdórre gida mamoandógabi, da Godón
amkoman angun akó oya alkamül-koke bóktan igósidi küp-koke ki namüli.
15 Zitülkus módóga, Godón wirri ngürsila pamdó tótókda, i gida nóma amgündako.
A gida babulan nóma ki yaril, gida amgün ta babul ki yaril.
16 We ngarkwatódó, ene alkamül-koke bóktan amkoman bangundügabia, igósüm
ene bóktan Godón ⌊gail tonarr⌋ ngarkwatódó ki yarile. Akó ene igósüm, ene
bóktan karrkukus airrün ki yarile blaman ⌊Eibrra-amón olmalbobataldó⌋. Wata
ibü tibióbanka koke, Mosesón gida nidi mamoandako, a blaman pamkolpamdó,
amkoman nidi bangundako Eibrra-amzan. Wa mibü blamanab aba.
17 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ka marü abbobatóm kuri
mina bwób-bwób pamkolpamabkü ini tüpdü.” Wa mibü abe Godón ilküpdü, oya
amkoman nótó angun yarilürr, ene nadü Gode, ibü arról nótó aliónda, büdül nidipko.
Akó ene nadü Gode, elklaza nótó tómbapónda ene elklazadógabi, babulan ne klamko.
18 Eibrra-amón zitülkus babul yarilürr ⌊gedlóngóm bainüm⌋, zitülkus oya olmal
babul kwarilürr. A wa ma gedlóngóm bailürr akó amkoman bangun yarilürr wagó,
wa abóm bainürr abün bwób-bwób pamkolpamabkü ini tüpdü, wata God enezan
bóktanórr oyaka wagó, “Marü olmalbobatal sab abün korale.”
19 Oya amkoman bangun arünga koke kari bailürr, wa tóba büb nóma küp
bamkónórr büdül kari poko nóma yarilürr, zitülkus wa aprrapórr 100 pail ngarkwat
yarilürr, akó wa gyagüpi nóma amaik yarilürr wagó, Serra epepo akó olmal balngón-
koke kolo.
20 Wa kokean piküp bainürr amkoman angunüm akó wa ninis gyagüpitótók koke
yarilürr Godón alkamül-koke bóktanankwata. A oya amkoman bangun arünga
dódórr bainürr akó wa Godón ngi wirri kwitüm emngyelórr.

4:8 Wórr Peba 32:1-2 **4:9** Bwób Zitül 15:6 **4:11** Bwób Zitül 17:10 **4:16** Galatia 3:7 **4:17** Bwób Zitül 17:5 **4:18** Bwób Zitül 15:5

21 Wa wirribóka amkoman angun yarilürr wagó, Godón gaodóma ene kla
tónggapónóm, wa ne alkamül-koke bóktan ekyanórr.
22 We zitülkusdü, “God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.”
23 Ene bóktan opor, “oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan,” wata Eibrra-amón
tóbanankü wialómórrón koke kwarilürr.
24 Ene bóktan opor akó ta wialómórrón kwarilürr mibünkü. God mibü ta sab
sazebe dümdüm tonarr kolpamzan. Wa mibü inzande sazebe, mi oya amkoman nóma
angundakla, Yesun mibü ⌊Lod⌋ ne nótó irsümülürr büdüldügab.
25 God Yesun amkal pamab tangdó ingrinürr nurrótókóm mibü kolae tonarrabme
akó oya irsümülürr arróldó, igósüm wa gaodó yarilürr mibü dümdüm tonarr
kolpamóm ainüm.

5

Paud akó Bagürwóm

1 We ngarkwatódó, zitülkus God bóktanda wagó, mi ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpa-
makla mibiób amkoman bangundügabi, God akó midi paudüdü ngyabendakla mibü
Lod Yesu Kerrisokama.
2 Mibü amkoman bangunabme, wa kwat alótórr mibünkü ⌊gail tonarr⌋ apadóm,
mibüka ne klame. Akó mi bagürwómdümakla, zitülkus mi ⌊gedlóngóm baindakla⌋,
Godón ⌊wirri kómal zyón⌋ sab mibüka yarile.
3 Wata we pokoan koke, akó mi ta bagürwómdümakla mibü azid aengdógabi,
zitülkus mi umulakla wagó, mi nóma azid aengdakla, da mi igósidi umul baindakla
karrkukus bórrangóm.
4 Mi nóma karrkukus bórrangdakla, God mibü tórrmen tulmil apókda akó wa
bóktanda wagó, “Morroal”. Olgabi mi gedlóngóm baindakla, Godón wirri kómal
zyón sab mibüka yarile.
5 Akó mi ne klamóm gedlóngóm bairre, sab amkoman küpüm baine, zitülkus
Godón wirri ⌊moboküpdü ubi⌋ mibü moboküpdüma. God mibü tóba Samu tókyenóp.
Wa mibü tangbamtinda amzyatóm wagó, Godón moboküpdü ubi mibüka amkoman
wirriana.
6 Ene tonarrdó, mi gaodó koke nóma kwarilnürrü mibiób tangbamtinüm, Kerriso
ibünkü nurrótókórr Godkamóm ubi-koke nidipko.
7 Anda, wata darrpan-darrpan oloma ubi bainda büdülüm dümdüm ngyaben pam
zid ainüm, a darrü pam aprrapórr asine, gum-koke nótóke büdülüm morroal pam
zid ainüm.
8 A God tóba moboküpdü ubi mibüka okaka amzazilda inzan tonarre: mi kolae
tonarr pamkolpam nóma kwarilnürrü, Kerriso nurrótókórr mibünkü.
9 Zitülkus God mibü dümdüm tonarr pamkolpamóm tinóp Yesun óedóma, da
mi igósidi amkoman umulakla, mi sab zid bairrün kwarilo oyakama Godón wirri
ngürsildügabi!
10 Mi Godón gómdamal-koke nóma kwarilnürrü, wa mibü gódam tangunóp tóba
Oloman büdüldóma. Da módóga, zitülkus wa mibü gódam tangunóp, mi amkoman
igósidi umulakla mi zid bairrün kwarilo oya arróldóma!
11 Wata ene pokoan tebe koke, a mi akó ta bagürwómdümakla ene klamdógabi,
God ne kla tónggapónórr mibünkü mibü Lod Yesu Kerrisokama. God mibü gódam
tangunóp oyakama.

Büdüla Tamórr Adamkama, Arróla Tamórr Kerrisokama

12 Kolae tonarra tamórr ini tüpdü darrpan pamdóma, akó büdüla tamórr oya
kolae tonarranme. We ngarkwatódó, büdüla tamórr blaman pamkolpamdó, zitülkus
blamana kolae tonarr tómbapónóp.
13 Anda, kolae tonarr singül kwata asi yarilürr. Solkwat Mosesón gida mibü we
tókyenóp. A gida babul nómade, God pamkolpamab kolae tonarr sab metat koke
gyagüpi amale.
14 A büdüla balngomól yarilürr Adamón ngyaben tonarrdógabi kókó Mosesón
ngyaben tonarr amrran. Ene pamkolpama ta nurrbarinürr, kolae tonarr nidi
tómbapónóp, a Godón gida bóktan poko koke amgünóp Adamzan kainürr.
Adam Kerrison dandang yarilürr, solkwat nótó ki tame, zitülkus wa ne kla
tónggapónórr, blaman pamkolpam nongrenóp. Kerriso ta ne kla tónggapónórr,
blaman pamkolpam nongrenóp.
15 A Godón ⌊gyaur kla⌋ akó Adamón kolae tonarr darrpan ngarkwatódó kokeamli.
Amkomana, abün pamkolpama nurrbarin kwarilürr ene darrpan paman kolae
tonarrdógabi. A Godón gail tonarr wirriana ene klamdógabi. Akó oya gyaur kla
ta wirriana, ne klama tamórr darrpan paman gail tonarranme, Yesu Kerriso. God
tóba gyaur kla tókyenóp abün pamkolpamdó.
16 Akó Godón gyaur klama ne kla tónggapónórr blaman pamkolpamabkü igó
klamzan kokea, ene darrpan paman kolae tonarra ne kla tónggapónórr. God blaman
pamkolpam zaz ninóp ene darrpan kolae tonarr kakóm, akó olgabi ibü ⌊kolaean
darrem⌋ nülinóp. A wa pamkolpam ene gyaur kla nókyenóp abün kolae tonarr
kakóm, akó olgabi wa ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp.
17 Amkomana, büdüla balngomól yarilürr ene darrpan pamdóma oya kolae
tonarranme. A darrpan pam Yesu Kerriso ne kla tónggapónórr wirriana darrpan
pam Adamón kolae tonarrdógabi. God pamkolpam ene nis kla ngaru bapón-koke
akyanda, gail tonarr akó ene gyaur kla, dümdüm tonarr. Ene pamkolpama, nidi
nüpüdórre, sab balngomól kwarile darrpan pamdóma Yesu Kerriso, i wankü nóma
ngyaben kwarile.
18 Da módóga, darrpan paman kolae tonarrdógabi Godzan gyagüpitótók esenórr
blaman pamkolpam zaz bainüm akó kolaean darrem aliónüm, ene dadan ngark-
watódó darrpan paman dümdüm tórrmendógabi God blaman pamkolpam dümdüm
tonarr pamkolpamóm byónda. Akó olgabi i arról apadódako.
19 Zitülkus darrpan pama bóktan koke arrkrrurr, abün pamkolpama kolae tonarr
pamkolpamóm bainóp. Ene dadan ngarkwatódó, sab abün pamkolpama dümdüm
tonarr pamkolpamóm bairre, zitülkus darrpan pama bóktan arrkrrurr.
20 God pamkolpam gida nókyenóp, igósüm i abün münüm ki emzyatnórre igó, i
gida amgün kwarilürr. A kolae tonarra wirrizan bailürr, Godón gail tonarrapükü ta
amkoman wirrian bainürr.
21 Ene igósüm, kolae tonarrazan balngomól yarilürr ama büdüldü, da Godón gail
tonarra akó ta ki balngomól yarilün dümdüm tonarrdóma, pamkolpam ⌊ngarkwat-
koke arróldó⌋ amarrum Yesu Kerrisokama, mibü Lod.

6

Mi Kerrisokü Nurrbarirrü akó God Mibü Wankü Sirsinürr

1 Da mi ia poko bóktórre? Ia mi metat kolae tonarr alngón kwarilo, igósüm Godón
⌊gail tonarra⌋ dódórr ki baine?
2 Koke, amkoman kokean! Mi büdül pamkolpamzanakla, nibióbka kolae tonarran
arünga kuri blakóne. Da ia mi gaodómakla metat kolae tonarr alngónóm? Koke!

5:12 Bwób Zitül 3:6

3 Ia e umul-kókakla wagó, mi blaman ⌊baptaes⌋ nidi bainóp akó Kerriso Yesuka
dabyórrün nidipakla, mi baptaes bainóp oya büdüldüma?
4 We ngarkwatódó, ene inzana, mi wankü nurrbarirrü akó gapókdó kwarilnürrü
mibü baptaes bain tonarrdó. Ene igósüm, mi sab ta küsil ngyabendó kwarilo,
Kerrisonzan irsümülürr büdüldügab Aban ⌊wirri kómal zyóndüma⌋.
5 Ene amkomana. Mibü ngaep ngyabena blakónórr, da ene inzana, mi nurrbarirrü
Yesuzan nurrótókórr. Olgabi mi oyaka dabyórrünakla oya büdüldü. We zitülkusdü,
mi sab tübarsino küsil ngyabendó, wazan türsümülürr. Da amkomana, olgabi mi ta
oyaka dabyórrün kwarilo oya küsil ngyabendó.
6 Mi umulakla wagó, mibü ngaep arróla nurrótókórr wankü krrosdó, igósüm kolae
tonarran arünga mibü arróldó ki blakó. Ene igósüm, mi myamem kolae tonarran
⌊leba zaget⌋ pamkolpam koke kwarilo.
7 Zitülkus módóga, darrü oloma nóma nurrótóke, oya ⌊aurdü amaike⌋ kolae
tonarran arüngdügabi.
8 Akó zitülkus mi Kerrisokü nurrbarirrü, mi amkoman angundakla wagó, mi ta
usakü ngyaben kwarilo.
9 Zitülkus módóga, mi igó umulakla wagó, zitülkus Kerrison irsümülürr
büdüldügabi, wa akó myamem koke nurrótóke. Büdülan arünga oya myamem koke
alngomólda.
10 Wa nóma nurrótókórr, wa wata darrpanóm ó myamem koke nurrótókórr kolae
tonarran arüng alakónóm; akó wa ne ngyabene ngyabenda, wa Godónkü ngyabenda.
11 Ene dadan ngarkwatódó, e yabiób wata igó gyagüpi boman kwarilo wagó,
wamaka e büdül pamkolpamakla, kolae tonarran arünga koke nibiób balngomólda.
Akó e yabiób wata igó gyagüpi boman kwarilo wagó, e arrólakla Godónkü Kerriso
Yesukama.
12 We ngarkwatódó, kolae tonarran arünga yabü büb koke ki balngomól yarilün,
sab ne büba nurrbarine, büban kolaean ubi mamoanóm.
13 E yabiób büb alión-gu kolae tonarrdó, dümdüm-koke tonarr tómbapónóm. A e
ma yabiób büb Godón ilinam, izan, God nibiób simarrurr büdüldügab ama arróldó.
Akó yabiób büb Godón ilinam ⌊dümdüm tonarr⌋ tómbapónóm.
14 Zitülkus módóga, kolae tonarra yabü koke balngomól yarile, zitülkus e gida
murrdü koke ngyabendakla, a e ma Godón gail tonarr murrdü ngyabendakla.
15 Da mi ia laró tónggapórre? Ia mi wata kolae tonarr tómbapón kwarilo, zitülkus
mi gida murrdü koke ngyabendakla a mi Godón gail tonarr murrdü ngyabendakla?
Koke, amkoman kokean!
16 Ia e umul-kókakla wagó, e yabiób büb darrü pam nóma akyandakla oya bóktan
arrkrrum leba zaget kolpamzan, da e ene paman leba zaget pamkolpamakla, e noan
bóktan arrkrrudakla? Dadan ngarkwatódó, e leba zaget pamkolpamzanakla. E kolae
tonarran leba zaget pamkolpam nómadakla, da e igósidi sab nurrbarino akó e sab
bürrgrrütórre Godkagab metatómpükü. A e Godón bóktan nóma arrkrrudakla, e
dümdüm tonarr pamkolpam kwarilo.
17 Da mi Godón eso ekyanórre, zitülkus e ene amkoman umulbain bóktan
barrkrrurrü dudu moboküpi, God yabü ne umulbain bóktan murrdü irrbünürr,
enana e ngaen-gógópan kolae tonarrab leba zaget pamkolpam kwarilnürrü.
18 Yabü kolae tonarrdógabi kuri aurdü amanórr akó e dümdüm tonarrab leba zaget
pamkolpamóm kuri bainarre.
19 Ka kakalande bóktandóla, zitülkus samuan ngarkwatódó bóktan müpa amzy-
atóm yabü tüpan gyagüpitótókanme. Ngaen e yabiób büb irrbünarre leba zaget
kolpamzan zagetóm tómanpükü akó gida mamoan-koke tórrmen tulmilabkü. Yabü

6:4 Kolosi 2:20

büba ngaen tómanpükü akó gida mamoan-koke tórrmen tulmilabkü zaget kwarilürr leba zaget kolpamzan. Olgabi e arük-arük gida mamoan-koke tórrmen tulmil tómbapón kwarilnürrü. Akó ene ta inzana, e yabiób büb errkya irrbünam leba zaget kolpamzan zagetóm dümdüm tonarrabkü. Olgabi e ⌊kolkal⌋ ngyaben pamkolpam kwarilo, God tibi-tibi nibiób kuri amóne tóbankü.

20 E kolae tonarran leba zaget pamkolpam nóma kwarilnürrü, dümdüm tonarra yabü koke balngomól yarilürr.

21 Ene tonarrdó, ia e laró morroal küp bapónarre ene elklazadógab, e errkya ne tórrmen tulmilabkwata büód aengdakla? Babulana. Ene tórrmen tulmila pamkolpam büdül* kwatódó amarrudako akó i sab Godkagabi bürrgrrütórre!

22 A errkya yabü kuri aurdü amórre kolae tonarrdógabi akó e Godón leba zaget pamkolpamóm bainarre. E ne morroal küp bapóndakla, wa yabü inzan pamkolpamóm bainda, kolkal ngyaben pamkolpam akó tibi-tibi amarrón Godónkü. Olgabi e ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüdane.

23 Zitülkus módóga, kolae tonarran darrem ngarkwat-koke büdüla, a Godón ⌊gyaur⌋ kla módóga, ngarkwat-koke arról Kerriso Yesu mibü Lodkama.

7

Gida Babula Oyankü, Büdül Nótóke

1 ⌊Zonaretal⌋, ka yabüka wialómdóla, gida umul nidipakla. Ia e umul-kókakla wagó, gida-a wata pam balngomólda ene pam arrólzane?

2 Ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane: gida-a inzan bóktanda wagó, müórpükü kol wa müórdü arróbórróno oya müór arrólzane. A wa ne nóma nurrótókda, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angónda.

3 Da módóga, ene kola ne akó darrü pam nóma amige oya müór ma arrólzane, oya pam gómól kolbóka ngizulianórre. A oya müóra ne nóma nurrótóke, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angón yarile akó wa pam gómól kol koke warile, wa ne akó darrü müór nóma amige.

4 Da kürü zonaretal, gida-a yabü koke kal-kal bangónda, zitülkus ene inzana, e nurrbarirrü Kerriso nóma nurrótókórr. Ene igósüm, e darrü olompükü dabyórrün kwarilo, büdüldügab noan irsümülürr, igósüm mi küp ki bapórre Godónkü.

5 Ka müsirrga aindóla barrkyananbóka: mi nóma ngyaben kwarilnürrü pamakanan ubi ngarkwatódó, gida-a kolae tonarran ubi wata arüng akyan yarilürr, mibü bübdü ne klama zaget kwarilürr. Olgabi mi küp bapón kwarilnürrü büdülankü.

6 A errkya ma gida-a mibü koke kal-kal bangónda, zitülkus ene inzana, wamaka mi büdül pamkolpamakla gidadó, mibü ne klama kal-kal bangón yarilürr, wamaka mi tümün müótüdü kwarilnürrü. Ene igósüm, mi Godónkü zagetódakla Godón Samuan küsil tonarre, akó mi Godónkü koke zagetódakla ngaep tonarre, wialómórrón gida murrdü.

Gida akó Kolae Tonarr

7 Da mi ia poko bóktórre? Ia gida kolae tonarrpüküma? Koke, amkoman kokean! A ka kolae tonarr emzyatórró gidanme. Gida-a bóktanda wagó, “Marü ubi darrü oloman elklazadó babul ki yarilün.” Gida-a ne ini poko koke nóma ki bóktóne, kürü umul babul ki yarile igó, ini ubi kolaea.

8 A ene gida bóktan pokodógabi kolae tonarra kwat esenórr ene ubi arüng akyanóm kürüka ngibürr isab elklazadó. Gida ne babul nóma ki yaril, kolae tonarran arüng babulan ki yaril.

---

* **6:21** *büdül* wa ngarkwat-koke büdül apónda, ene wa bürrgrratóm Godkagab metatómpükü. **7:7** Bazeb Tonarr 20:17; Duterronomi 5:21

9 Darrü tonarr, ka gida kalkuma ngyaben namülnürrü. A ene gida bóktan pokoa
nóma tamórr, ka emzyatórró kolae tonarran arüng asi yarilürr akó ka büdül ki esena.
10 Akó ka eserró, ene gida bóktan pokoa, arról ne klama ki sidüde, ma büdül
sidódürr kürüka.
11 Kolae tonarra kwat sesenórr gida bóktan pokodógabi, kürü ilklió küliónürr, akó
gida bóktan pokodógabi kürü büdüldü küdódürr.
12 Da módóga, gida ⌊kolkala⌋, akó ene gida bóktan poko kolkala, dümdüm akó
morroala.
13 Da ia ene klama, morroal ne klama, büdül sidódürr kürüka? Koke, amkoman
kokean! Ene wa kolae tonarra büdül sidódürr kürüka morroal gidadóma, igósüm ka
kolae tonarr emzyatórró wagó, ini kolae tonarra. Ene igósüm, ene gida bóktan poko
igó okaka amzazilda igó, kolae tonarr kari kolae kokea.

Nis Arünga Bómkaldamli Mibü Gyagüpitótókdó

14 Mi umul igósakla wagó, Mosesón gida-a Godón Samudügabi tame. A ka ma
tüpan olomla büban ubipükü, wamaka ka kolae tonarran ⌊leba zaget olomla⌋.
15 Ka amkoman koke apaddóla, ka ne kla tónggapóndóla, zitülkus ka ne klamóm
ubi baindóla, ka koke tónggapóndóla. A ka ne kla alzizi amaikdóla, ka ene kla
tónggapóndóla.
16 Da zitülkus ka tónggapóndóla, ka ne klamóm ubi koke baindóla, ka abindóla
wagó, gida morroala.
17 Da módóga, ka kólbe myamem koke tónggapóndóla, a kolae tonarra
tónggapónda, kürüka ne klama ngyabenda.
18 Ka umul igósla, darrü morroala koke ngyabenda kürüka; tai müsirrga ainüm:
darrü morroala koke ngyabenda kürü tüpan büb kugupidü. Ka umul igósla, zitülkus
kürü ubi asine tónggapónóm morroal ne klama, a ka gaodó kokela tónggapónóm.
19 Ka koke tónggapóndóla, ka ne morroal klamóm ubi baindóla. A ka
tónggapóndóla, ka ne kolaean klamóm koke ubi baindóla.
20 Da ka ne nóma tónggapono, ka ne klamóm koke ubi baindóla, ka kólbe myamem
koke tónggapóndóla. A kolae tonarra tónggapónda, kürüka ne klama ngyabenda.
21 Da módóga, ka asendóla igó klama tómbapónda blaman tonarr: ka nóma ubi
baindóla morroal tónggapónóm, kürü minggüpanandó kolae aini wata asine.
22 Kürü gyagüpitótókdó ka bagürwómdóla Godón gida bóktandó.
23 A ka igó asendóla, darrü arüng asine kürü büb kugupidü. Ene arünga ene
klampükü bómkalda, ka ne klamóm ubi baindóla kólba gyagüpitótókdó. Akó ene
arünga kürü we angrinda, kolae tonarran balngomóldó, kürü büb kugupidü ne kolae
tonarra ngyabenda.
24 Ka wirri müpdümla! Ia kürü nótó ⌊aurdü kümaike⌋ ini bübdügab, kürü büdüldü
ne büba ódódda?
25 Ka Godón eso akyandóla, zitülkus wa kürü aurdü amaikda Yesu Kerrisokama
mibü ⌊Lod⌋!
Da módóga, kürü gyagüpitótókdó ka kólba Godón gidan leba zaget olomla, a kürü
tüpan büb kugupidü ka kolae tonarran leba zaget olomla.

8

Arról Apad Godón Samudüma

1 Da módóga, errkya kolae tonarrab darrem babula ibünkü, Kerriso Yesuka
dabyórrün nidipko.

2 Zitülkus módóga, arról Samuan arünga kürü* kuri kurruanórr kolae tonarr akó
büdül, ibü arüngdügabi Kerriso Yesukama.
3 Gida gaodó koke yarilürr mibü ⌊aurdü amanóm⌋ kolae tonarran arüngdügab,
zitülkus oya arünga kari-karibóka zao-zao bainürr tüpan bübanme. A God mibü
aurdü semanórr kolae tonarran arüngdügab, wa tóbanan Olom nóma zirrsapónórr.
Ene Oloman büb kolae tonarrpükü tüpan bübzan yarilürr. Wa tóba büb ⌊gyaur
klamzan⌋ nókyenóp kolae tonarr amanóm. Inzan tonarre God tüpan bübdü kolae
tonarr zaz yónürr akó ⌊kolaean darrem⌋ ekyanórr.
4 Ene igósüm, mi blamana gidan dümdüm bóktan poko ki mamoan korala, mi,
kolae tonarr koke nidi ok aindakla mibiób ngyaben balngomólóm, a Godón Samu
nidi ok aindakla mibü ngyaben balngomólóm.
5 Ene kolpam, kolae tonarr nidi ok aindako tibiób ngyaben balngomólóm, i tibiób
gyagüpitótók tibiób tüpan büban ubidü arrbündako. A ene kolpam, Godón Samu
nidi ok aindako tibiób ngyaben balngomólóm, i tibiób gyagüpitótók Godón Samuan
ubidü arrbündako.
6 Darrü oloma tóba gyagüpitótók büban ubidü nóma angrinda, wa büdül
kwatódóma. A darrü oloma tóba gyagüpitótók Godón Samuan ubidü nóma angrinda,
wa arról akó paud apadóda.
7 Ne oloma tóba gyagüpitótók tüpan büban ubidü nóma angrinda, wa igósidi
Godón gódam koke-e. Wa Godón gida koke mamoanda. Anda, wa gaodó kokea Godón
gida mamoanóm. We zitülkusdü, wa büdül kwatódóma.
8 Tüpan büban ubia nibiób balngomólda, i gaodó kokeako Godón bagürwóman
ngitanóm.
9 A yadi, tüpan büban ubia yabü koke balngomólda, a Godón Samua yabü
balngomólda, igó ne amkoman nómade wagó, Godón Samua yabü büb kugupidü
ngyabenda. Kerrison Samu babul noakama, wa Kerrison koke-e.
10 Igó ne amkoman nómade wagó, Kerriso yabü büb kugupidü ngyabenda, yabü
büb go büdül kwatódómako kolae tonarrabme, a yabü samu go arrólako† ⌊dümdüm
tonarrabme⌋.
11 Akó igó ne amkoman nómade wagó, God, Yesun nótó irsümülürr büdüldügab,
oya Samua yabü büb kugupidü ngyabenda, da God, Kerrison nótó irsümülürr
büdüldügab, sab yabü büb ta irsine büdüldügab. Wa yabü büb arról nülirre tóba
Samudüma, yabü büb kugupidü nótó ngyabenda.
12 Da módóga, zonaretal, mi wata ngyaben kwarilo Godón Samuan ubi ngark-
watódó, a igó koke, tüpan büban ubi ngarkwatódó.
13 Zitülkus módóga, e ne nóma ngyabendakla tüpan büban ubi ngarkwatódó, e
sab nurrbarino. A e ne yabiób büban kolae tulmil nóma büdüldü irrbünane Godón
Samuan tangbamtindügabi, e arról kwarilo.
14 Ene amkomana, zitülkus Godón Samua nibiób balngomólda, i Godón olmalako.
15 E Godón olmalakla, zitülkus God yabü ne Samu nókyenóp, igó samu kokea, yabü
nótó gum-guman ngibtanda ⌊leba zaget⌋ kolpamzan. A e ene Samu nóma ipüdarre,
wa yabü Godón olmalóm ninóp. Akó ene Samudüma mi górrgandakla wagó, “Ba,
kürü Ab!”
16 Godón Samu akó mibü samu, i nizana igó bóktan karrkukus aindamli wagó, mi
Godón olmalakla.
17 Zitülkus mi oya olmalakla, mi sab igósidi oyakagab blaman elklaza yazebrre. Mi
sab ene elklaza yazebrre Kerrisokü, mi amkoman ne azid nóma aeng kwarilo wankü,
igósüm mi ta oya ⌊wirri kómal zyón⌋ ipüdórre wankü.

---

* **8:2** *kürü*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *mibü.* Akó ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *marü.* † **8:10** *yabü samu go arrólako*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *Godón Samua arról akyanda.* **8:15** Galatia 4:5-7

Elnga Wirri Kómal Zyón

18 Ka amkoman gyagüpi tótókdóla wagó, mibü azid aeng ini tonarrdó wata karia,
ka wirri kómal zyón nóma ngakandóla, wa sab mibüka ne kla okaka simzazile.
19 God blaman ne elklaza tómbapónórr, oyakamóm nae amandako ibü okaka
azazinüm oya olmal nidipko.
20 Zitülkus módóga, ene tómbapórrón elklaza gaodó kokeako tómbapónóm, i ne
kla ki tómbapórre. I gaodó kokeako, igó koke igó tibiób ubi ngarkwatódó, a Godón
ubi ngarkwatódó. A ⌊gedlóngóm bain⌋ asine
21 wagó, ene tüpdü tómbapórrón elklaza sab yuse abürründügabi, enana errkya
ene elklaza amkoman abündako. Olgabi ene tómbapórrón elklaza sab popa we
korale Godón olmalab wirri kómal zyóndü.
22 Ki umul igósakla wagó, ngaendógab kókó errkya blaman tómbapórrón ne
elklazako molwal bangóndako akó azid aengdako wamaka kola ngaen-gógópan azid
nóma apadódo, marrna bain minggüpanan.
23 Akó wata idi koke, a mi ta inzan, Godón Samu nidi ipüdóp ngaen-gógópan gyaur
klamzan, mi molwal bangóndakla moboküpdü, mizan Godkamóm nae amandakla
mibü dudu dümdüm aliónüm tóbanan olmalzan. Ene tonarrdó, wa sab mibü büb
aurdü semóne nurrbarin-gum.
24 Zitülkus módóga, mi ene klamóm gedlóngóm baindakla we tonarrdógab, God
mibü nóma zid tinóp. A mi ne darrü klamóm nóma gedlóngóm bairre, mi ne kla
kuri nóserre, mi taiwan koke gedlóngóm bairre ene klamóm. Ia darrü olom asine
nótó gedlóngóm bainda, wa ne kla asenda? Koke.
25 A mi ne darrü klamóm nóma gedlóngóm bairre, mi asen küsilan ne klamakla,
mi ene kla piküpan akyan kwarilo.
26 Ene dadan ngarkwatódó, Godón Samua mibü tangbamtinda, mi arüng-koke
nómadakla samuan ngarkwatódó. Zitülkus módóga, mi umul-kókakla mi larógóm
tóre ki bako korala, a Godón Samua wató tóreda mibünkü syóngpükü, bóktan opor-
babul.
27 God, nótó asenda mibü moboküpdü ne klame, wa tóba Samuan
gyagüpitótókbóka umula. Wa umula wagó, Samua tóreda Godón pamkolpamabkü
Godón ubi ngarkwatódó.
28 Akó mi umul igósakla wagó, Godón zagetanme morroala sab tame blaman
klamdógab ibünkü, ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbe Godkamóm, wa nibiób ngibaunürr
tóba angrirrün bóktan ngarkwatódó.
29 Zitülkus módóga, God ngaen nibióbbóka kuri umul bainürr,‡ wa ta ngaen
amanórr tóba Olmalzan bainüm tóba obzeksyók ngarkwatódó. Ene igósüm, oya
Olom sab ngaen olomzan yarile abün zoretalpükü.
30 Akó wa nibiób ngaen amanórr tóba Olmalzan bainüm, wa ibü ta ngibaunürr.
Akó wa nibiób ngibaunürr, wa ta ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp.§ Akó
wa nibiób dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp, wa ta ibü ngi wirri kwitüm emele
akó sab wirri kómal zyón nókyerre.

Godón Moboküpdü Ubi

31 Da mi ia poko bóktórre inikwata? God ne minkü asi nóma yarile, ia darrü pam
gaodóma mibüka bóka bamgünüm? Koke!
32 Anda, God tóbanan olom koke lal yarilürr, a wa ma oya ibü tangdó ingrinürr,
oya nidi ki emkólórre. Wa ene kla tónggapónórr mibü blamanabkü. Wa mibü tóba

‡ **8:29** *umul bainürr*, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, *yazebórr.* § **8:30** God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainda Yesu Kerrisokama, ibü amkoman bangundügabi.

Olom tókyenóp, da ia wa sab blaman elklaza mibü popa koke tülirre? Ó, wa sab tülirre.
33 Ia darrü pam sab asi yarile, nótó bóktóne Godka wagó, oya alearrón pamkolpama darrü kolae tónggapónóp? Koke, zitülkus God ene watóke, ibü nótó azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan.
34 Ia darrü pam gaodóma ibü zaz ainüm akó Godka bóktanóm wagó, wa ibü kolaean darrem ki nülirre? Koke, zitülkus Kerriso Yesu nurrótókórr mibünkü. Akó wirrian kla módóga ene klamdógab: God oya irsümülürr arróldó. Akó errkya wa wirri pabodómase Godón tutul tangdó akó Godka tóredase mibünkü.
35 Ia darrü pam gaodóma ó ia darrü kla asine mibü arrgrratóm Kerrison moboküpdü ubidügabi? Koke. Kerrison moboküpdü ubi metat asine mibüka. Ia müp tonarra tótókda ó mibü moboküp müpdümako, ta ia ngibürr kolpama mibü wirri müp alióndako. Ia kua, ta ia mibü mórrkenyórr babulako. Ia mi büdül aroat kwatódómakla, ta ia darrü pama mibü akrranóm kainda gazirr turriki.
36 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
"Marü ngianme, ngibürr kolpama kibü akrranóm kaindako dudu ngürrzan;
i kibü igó ngabkandako wagó, ki ⌊sipzanakla⌋, i nibiób bódabónóm kaindako."
37 A blaman ini elklaza nóma tómbapóndako, mi ibü memokan ⌊ut-ut baindakla⌋ oyakama, moboküpdü ubi noane mibükamóm.
38-39 Ka ini poko igósidi wialómdóla, zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, darrü kla gaodó kokea mibü arrgrratóm Godón moboküpdü ubidügabi, Kerriso Yesuka ne klame, mibü Lod. Ia mi nurrbarino, ta ia mi arrólakla. Ia ⌊anerruako⌋, ta ia kolae samuako.* Ia errkya ne klama tómbapóndako, ta ia sab ne klama tómbapón kwarile. Ia darrü arüngpükü klama, ia kwitüdü ne klame, ta ia tüp kugupidü ne klame, ta ia darrü tónggapórrón ne klame.

9

God akó Zu Pamkolpam

1 Zitülkus ka Kerrisoka dabyórrünla, ka amkoman poko bóktandóla; ka koke tizdóla. Kürü gyagüpitótóka, Godón Samua ne kla balngomólda, ene poko karrkukus ainda.
2-3 Ka igó poko apóndóla, kürü wirri gyaur akó blakón-koke azid asinamli kürü moboküpdü kólba zonaretalabkü. I Zu pamkolpamako, kazanla.* Gaodó ne nóma ki yarile, kürü ubi igósa, God kürü ki kómórre akó ki kürrgrrat Kerrisokagabi ibü zid bainüm.
4 I Isrrael pamkolpamako, Godón tóbanan pamkolpam. God ibü bórreanórr olmalzan. God tóba ⌊wirri kómal zyón⌋ okaka imzazilürr ibüka, i ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nóma agóltagól kwarilürr. God ibü ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ nülinóp akó tóba gida. I Godón ⌊ótók⌋ kwarilürr tóba ⌊Gyabi Müótüdü⌋ zagetóde. God ibü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ nülinóp.
5 Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob ibü abalbobatalako. Akó Kerriso pamakanzan tamórr, wa ibükagabi amtómólórróna. Wa Goda akó wa blaman kla balngomólda. Pamkolpama oya metat ki yagürnüm! ⌊Amen⌋.
6 Ka wa igó koke bóktandóla igó, God oya alkamül-koke bóktan alkamülürr, wa ne bóktan ekyanórr Eibrra-amón.† Ka ini poko wialóma, zitülkus ngibürr Isrraelón‡

8:36 Wórr Peba 44:22 * **8:38-39** *kolae samu*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna *singüldü pam.* Mórrke-mórrke módóga: *rulers.* * **9:2-3** Pol wirri gyaur yarilürr, zitülkus abün Zu pamkolpama Yesun amkoman angun alzizi amaik kwarilürr. Wa ibü zonaretalbóka ngiblian yarilürr, zitülkus ibü abbobat wata darrpan yarilürr, Eibrra-am. † **9:6** Ene alkamül-koke bóktan módóga, God Eibrra-amón olmalbobatal bles ki nirre. A abün Zu pamkolpama ma koke ipüdóp God ne alkamül-koke bóktan ekyanórr, zitülkus i Yesun alzizi amaik kwarilürr. ‡ **9:6** *Isrrael* Zeikobón darrü ngi yarilürr.

olmalbobatal amkoman Isrrael pamkolpam kokeako, Godón pamkolpam.
7 Akó ⌊Eibrra-amón olmalbobataldógab⌋ ngibürr oya amkoman olmalbobatal
kokeako. Ene igó ngarkwatódó, God Eibrra-amka bóktanórr wagó, "Wata sab
Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngiblianórre."§
8 Ene bóktanan küp módóga, Eibrra-am ne olmalbobatal nósenóp, ibükagab
ngibürr Godón olmal kokeko. Wata ene olmalbobatal, Godón alkamül-koke bóktan
ngarkwatódó babótórrón nidipako, God ibü igó ngabkanda wagó, i Eibrra-amón
olmalbobatalako.
9 Ka ini poko wialóma, zitülkus ene alkamül-koke bóktan módóga: "Ka sab
tolkomolo angrirrün ngarkwatódó, akó Serra ugón siman olompükü warile!" Ene
olom Aesak yarilürr.
10 We koke blakóne, a Rrebeka nis olom nis nulngumilürr darrpan abdógab, mibü
abbobat Aesak.
11-12 Ini nis olom nisab ngi módógamli, Isao akó Zeikob. Ibü amtómól akó ibü
morroal ó kolae tómbapón küsil namülnürri, God ugón Rrebekaka bóktanórr wagó,
"Naret sab zoretan tangdó yarile." Wa ene poko bóktanórr amtyanóm, wa darrü
ilianórr a darrü koke, tóba angrirrün bóktan ngarkwatódó. Wa darrü ilianórr ene
zitülkusdü, wa oya ngyaunürr, a ma ene zitülkusdü koke, ene oloman tórrmen
tulmilanme.
13 Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Zeikobka kürü
⌊moboküpdü ubi⌋ asi yarilürr, a ka Isaon alzizi amaikürrü."
14 Da mi ia poko bóktórre? Ia God dümdüm-koke tonarr tónggapónda? Koke,
amkoman kokean!
15 Zitülkus módóga, wa Moseska bóktanórr wagó,
"Kürü gyaur sab oyaka yarile, ka noankamóm ubi baindóla gyaur akyanóm,
akó ka sab kólba morroal tonarr emtyeno oyaka, ka noankamóm ubi baindóla
morroal tonarr amtyanóm."
16 Da módóga, God darrü olom koke apadóda ene oloman ubidügabi akó we
zitülkusdü koke, wa arüng bütaninda Godón bagürwóman ngitanóm. A God darrü
olom apadóda tóba gyaurdügabi.
17 Akó Moses wialómórr Godón Wibalómórrón Bóktandó, God oyaka ne poko
bóktanórr parrao* azazilüm wagó, "Ka marü igó ngarkwatódó müngrirrü pamkol-
pam balngomólóm, kólba arüng okaka amzazilüm marükama akó igósüm pamkol-
pama sab kürü ngi ayo kwarile dudu tüpdü."
18 Da módóga, Godón gyaur ibükama, nibióbkamóm ubi bainda gyaur akyanóm.
Akó wa ibü arrkrru-koke kolpamóm byónda, nibióbkamóm ubi bainda.

Godón Ngürsil akó Gyaur

19 Aprrapórr yabükagab darrpana kubó kürüka bóktóne wagó, "Zitülkus God
watóke ngibürr kolpamab moboküp nótó karrkukus ninóp tóba bóktan arrkrrugum,
wa koke ki bóktóne wagó, i kolae tómbapóndako. Zitülkus módóga, Godón
ubia darrü oloma darrü kla tónggapóne, darrü olom babula Godón ubidü bóka
bamgünüm."
20 A ma nótókla, pam? Ia marü dümdüm asine Godka tae bamgünüm? Darrü
mariti tónggapórrón alongalo klama ene pam, oya nótó tónggapónórr, koke amtinda
wagó, "Ia ma kürü inzan iade kónzapóna?" 21 Amkoman, mariti alongalo elklaza

§ **9:7** Eibrra-amón ngibürr olmal asi kwarilürr, a Godón tóba alkamül-koke bóktan wata Aesakón olmalbobata-labkü yarilürr. **9:7** Bwób Zitül 21:12 **9:9** Bwób Zitül 18:10, 14 **9:13** Malakae 1:2-3 **9:15** Bazeb Tonarr 33:19 * **9:17** Izipt pamkolpama tibiób king *parrao*bóka ngilianónóp. Moses Isrrael pamkolpam ausüm kain yarilürr Iziptgab, God parraoan moboküp karrkukus yónürr tóba bóktan arrkrrugum. Olgabi parraoan ubi koke yarilürr ibü tótókóm, da God ⌊arüng tonarr⌋ tómbapónórr. **9:17** Bazeb Tonarr 9:16 **9:20** Aesaya 29:16; 45:9

nótó tómbapónda, oya dümdüm asine nis alongalo kla tónggapónóm darrpan marit kubkubi: darrpan wirri tóre ngürrankü akó darrü popa ngürrankü.
22 Godón dümdüm asine tómbapónóm, wa ne klamóm ubi bainda. Oya ubi yarilürr tóba wirri ngürsil okaka amzazilüm akó tóba arüng pupainüm. A wa ma wirri zao-zao pam yarilürr, da ibü büsai koke kolae ninóp, oya wirri ngürsil nibióbka yarilürr, amarrón nidi kwarilürr kolae bainüm.
23 Wa wirri zao-zao pam yarilürr tóba ngaru bapón-koke wirrian kómal zyón pupainüm ibüka, oya gyaur nibióbkama, ngaen wa nibiób semanórr tóba wirri kómal zyón apadóm.
24 Mi ta ene pamkolpamab aodómakla, midi, God nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Wa pamkolpam ngibaunürr wata Zu pamkolpamdógab koke, a ta ibükagab, Zu-koke nidipko.
25 Wazan bóktanórr prropet Oseyaka akó enezan wialómórróna *Oseyan* pebadó wagó,
"Ngaen kürü pamkolpam koke nidi kwarilürr, ka sab ibü igó ngiblino wagó, 'kürü pamkolpam'.
Akó ngaen kürü moboküpdü ubi pamkolpam koke nidi kwarilürr, ka sab ibü igó ngiblino wagó, 'kürü moboküpdü ubi pamkolpam.' "
26 Akó enezan wialómórróna Oseyan pebadó wagó,
"Dadan pokodó ibüka bóktanórr wagó, 'E kürü pamkolpam kokeakla,'
ola ibü sab ngiblirre wagó, 'arról Godón olmal.' "
27 A prropet Aesaya górrgan yarilürr Isrrael pamkolpamabkwata wagó,
"Enana Isrrael pamkolpam ne abün nóma kwarilo, wamaka nóresako malu kabedó,
wata sab aüdana bamine, Lod nibiób zid nirre.
28 Zitülkus módóga, wa sab ene tüpan pamkolpam kolae tonarrab darrem nülirre,
büsai-büsai akó metatómpükü, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm."
29 Wata wa inzana, Aesayazan ngaen bóktanórr wagó,
"Wirri Arüng Lod ne olmalbobatal koke nóma ki bimgatórr mibükagabi,
mibü ki kolae tirre nis wirri basirrzan Sodom akó Gomorra."†

Isrrael Pamkolpamab Amkoman Bangun-koke

30 Da mi ia poko bóktórre? Ini pamkolpam, Zu-koke nidipko, kokean nidi bütaninónóp [dümdüm tonarr] kolpamóm bainüm Godón ilküpdü, i ma dümdüm tonarr kolpamóm bainóp tibiób amkoman bangundügabi.
31 A Isrrael pamkolpama, nidi bütanin kwarilürr dümdüm tonarr kolpamóm bainüm, gida mamoande, i gaodó koke kwarilürr dümdüm tonarr kolpamóm bainüm.
32 Koke iade? Zitülkus módóga, i koke bütaninónóp dümdüm tonarr kolpamóm bainüm tibiób amkoman bangundügabi, a wamaka inzana ibü tórrmendógabi. I ene ingülküpdü bodoatnóp, oya ngi módóga, "bodoat ingülküp".‡
33 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
"Tübarrkrru, ka Zaeonóm§ darrü ingülküp* angrindóla, pamkolpama sab ne klamdó bodoatnórre,
darrü wirri ingülküp, i sab ne klamdó balókle.

9:25 Oseya 2:23 **9:26** Oseya 1:10 **9:28** Aesaya 10:22-23 † **9:29** *Sodom* akó *Gomorra* pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirr nis uri kolae nyónürr. **9:29** Bwób Zitül 19:24-25; Aesaya 1:9 ‡ **9:32** *bodoat ingülküp*: Wirri ingülküp ne asi nómade kwatódó, darrü oloma tóba ki bodote. Pol igó poko apónda wagó, Yesun büdül krrosdó igó yarilürr, wamaka wirri ingülküpa, pamkolpam müp ne klama alión yarilürr, zitülkus i amkoman koke yangunóp wagó, ibü [Mesaya] sab emkórre krrosdó. § **9:33** *Zaeon* podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael. * **9:33** *ingülküp* wa Yesunbóka apónda.

Nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda, tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine.”

10

1 ⌊Zonaretal⌋, kürü moboküpan ubi akó kürü tóre Godka Isrrael pamkolpamabkü igósamli, God ibü zid nirre tibiób kolae tonarrdógab.
2 Zitülkus módóga, ka igó bóktan karrkukus aindóla ibükwata wagó, ibü amkoman kari ubi ta kokea Godón bagürwóman ngitanóm. A ibü amkoman umul ma babula Godónbóka.
3 I Godón kwatbóka umul koke ipüdóp, pamkolpama ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm ia bainüm. Akó i tibióban kwat alótóm kain kwarilürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm gida mamoande. We ngarkwatódó, i bangón kwarilürr Godón kwat apadóm.
4 Pamkolpama myamem koke gyagüpi ogoble dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm Mosesón gida mamoandógabi, zitülkus Kerriso ene kwat kuri murrausürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. We ngarkwatódó, God blaman pamkolpam, Kerrison amkoman nidi angundako, dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda.

God Blaman Pamkolpam Zid Bainda, Kerrison Amkoman Nidi Angundako

5 Moses enekwata wialómórr, dümdüm tonarr kolpamóm bainüm gida mamoandógabi. Wa wialómórr wagó, “Darrü oloma blaman gida bóktan nótó tómbapónda, wa sab ngyaben yarile wata ini elklaza tómbapónde.”
6 A ma dümdüm tonarr olomóm bainüm amkoman bangundügabi, enekwata Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Ma mobaka bóktan-gu wagó, ‘Darrü oloma sab wata kasile kwitüdü, God negase.’ ” (Oya küp módóga: darrü oloma sab wata Kerrison sidüde ama tüpdü.)
7 “Akó ma ta bóktan-gu wagó, ‘Darrü oloma sab wata abine ngaru bapón-koke kugupidü*.’ ” (Oya küp módóga: darrü oloma sab wata Kerrison kwit ine olgabi, büdül pamkolpam negasko.)†
8 A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Godón bóktan marü minggüpanana, marü taepurrdüma akó marü moboküpdüma.”‡ Ene Godón bóktan igósa, ki ne bóktan amgoldakla Kerrison amkoman angunankwata.
9 Ene bóktan inzana wagó, ma ne nóma bóktono moba taepurri wagó, “Yesu wa ⌊Lode⌋,” akó moboküpdü amkoman angun namulo igó, God oya irsümülürr büdüldügab, marü sab zid mine.
10 Zitülkus módóga, tóba moboküpi nadü oloma Yesun amkoman yangune, da God oya igósidi dümdüm tonarr olomóm ine. Akó tóba taepurri nadü oloma bóktóne igó, Yesu wa Lode, da God oya igósidi zid ine.
11 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Nadü oloma oya amkoman angunda akó ngambangólda, tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine.”
12 Zitülkus módóga, God blaman darrpan ngarkwatódó ngabkanda, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko. Ene Lod Yesu blamanab Lode, akó wa ibü tangbamtinda gaildi, oya nidi atodako tibiób tangbamtinüm.
13 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Blamana Lodón ngi nidi ngiliandako tibiób tangbamtinüm, ibü sab zid nirre.”

9:33 Aesaya 8:14; 28:16 **10:5** Lebitikus 18:5 **10:6** Duterronomi 30:12 * **10:7** *ngaru bapón-koke kugupi*, Mórrke-mórrke módóga: *abyss*. **10:7** Duterronomi 30:13 † **10:7** Pamkolpama ene nis poko koke ki bóktórre, zitülkus Kerriso kuri tamórr kwitüdügabi mibü zid bainüm akó God oya kuri irsümülürr büdüldügabi. ‡ **10:8** Oya küp módóga: *wa popadana Godón bóktanan ⌊küp apadóm⌋, ma gaodómla enekwata bóktanóm akó gyagüpi amaiküm*. **10:8** Duterronomi 30:14 **10:11** Aesaya 28:16 **10:13** Zo-el 2:32

14 Aprrapórr darrü pama bóktanda wagó, “I gaodó kokeako Lod Yesun atom
tibiób tangbamtinüm, i oya amkoman koke nóma angundako. Akó i gaodó kokeako
oya amkoman angunüm, i oyakwata koke nóma barrkrrurr. Akó i gaodó kokeako
oyakwata arrkrrum, darrü pam babul nómade ibüka bóktan amgolóm oyakwata.
15 Akó pam gaodó kokeako bóktan amgolóm oyakwata, God ibü koke nóma
zirrnapónóp.” A God pam ta zirrnapónóp morroal bóktan amgolóm, Godón
Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Kari kómal kokea ibü wapór
durukwóm arrkrrudi, morroal bóktan nidi ódóddako!”
16 A wata ngibürr Isrrael pamkolpama ⌊Morroal Bóktan⌋ ipüdóp. Prropet Aesaya
gyaurpükü bóktanórr wagó, “Lod, ki ne bóktan büdrrat kwarilnürrü, ia nótó kuri
amkoman yangune?”
17 Da módóga, pamkolpama Kerrison amkoman angundako, zitülkus i bóktan
arrkrrudako oyakwata. Akó pamkolpama bóktan arrkrrudako, zitülkus pama ene
bóktan amgoldako Kerrisonkwata.
18 A ka ma we bamtindóla kagó, “Ia ene amkomana, i ene bóktan koke barrkrrurr?”
Koke, i ta ene bóktan barrkrrurr! Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda
wagó,

“Pamkolpama ibü bómgól barrkrrurr dudu ini tüpdü,
akó pamkolpama ibü bóktan opor barrkrrurr aibwóbdüma ini tüpdü.”§

19 Ka akó bamtindóla, “Ia Isrrael pamkolpama bóktanan küp koke ipüdórre?” I
ta ipüdórre! Zu-koke nidipko bóktanan ⌊küp apadódako⌋, da Zu pamkolpama i
ta bóktanan küp ki ipüdórre. Ngaen-gógópan, Moses wialómórr God ne poko
bóktanórr wagó,

“Ka sab darrü kla tónggapono yabü gyagüp kolaea akrranóm ibübókamde, Zu-koke
nidipko, e nibióbkwata gyagüpi tótókdakla wagó, i bwób-koke pamkolpa-
mako;
akó yabü ka sab ngürsilan ngintinünümo ibükwata, Zu-koke nidipko, e
nibióbkwata gyagüpi tótókdakla wagó, i gonggoako.”

20 Da solkwat prropet Aesaya Godón bóktan gum-koke wialómórr ibükwata, Zu-koke
nidipko, wagó,

“I sab kürübóka umul bairre, enana i kürü koke amkündako;
ka sab kólba okaka tübino ibüka, kürükwata koke nidi bamtindako.”

21 A Isrrael pamkolpamabkwata wa wialómórr, God ne poko bóktanórr ibükwata,
wagó,

“Dudu ngürrzan ka kólba tang nis nüdrratnórró kólba minggüpanandó amarrum
igó pamkolpam, kürü bóktan koke nidi arrkrru kwarilürr akó kürüka nidi bóka
bamgün kwarilürr.”

11

Tóba Gyaurdügabi God Ngibürr Isrrael Pamkolpam Koke Alzizi Amanórr

1 Da módóga, ka bamtindóla kagó, “Ia God tóba pamkolpam alzizi amanórr?” Da
ka kubó bóktan yalkomolo kagó, “Koke, amkoman kokean!” Zitülkus módóga, ka wa
küób Isrrael pamla, Eibrra-amón bobat, Benzaminün zitüldügab.

10:15 Aesaya 52:7 **10:16** Aesaya 53:1 § **10:18** Ini wórrdü ⌊Deibid⌋ pülpülankwata akó blaman ne elklazako pülpüldü ibükwata ato yarilürr, i Godónkwata ia-ia okaka amzazildako wagó, wa wirriana. Da Pol ini poko wialómórr amtyanóm wagó, wimurra blaman bwóbdüzan okaka amzazildako igó, God asine, dadan ngarkwatódó, bwób-bwób pamkolpama Godón bóktan ayonónóp. **10:18** Wórr Peba 19:4 **10:19** Duterronomi 32:21 **10:20** Aesaya 65:1 **10:21** Aesaya 65:2

2 God tóba pamkolpam koke alzizi amanórr, ngaen nibiób ilianórr. Ia e umul-
kókakla Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanda Ilaezankwata? Wa
murrkurr bóktan yarilürr Godka Isrrael pamkolpamabkwata.
3 Wa igó bóktanórr wagó, "Lod, marü prropet büdülümpükü kuri ekrrórre akó
marü ⌊alta⌋ kuri ilgütórre. Wata arróla kótó kuri bamina, da i kürü amkalóm
kaindako."
4 A God bóktan ia yalkomólórr? God oyaka igó bóktan yalkomólórr wagó, "Ka 7,000
pam amorrandóla kólbankü, obae god Ba-alónkü wakósingül koke nidi nümgünóp
oya ⌊ótókóm⌋."
5 Da errkya ta inzana, aüdana bamine Zu pamkolpamdógab, God nibiób ilianórr
tóba ⌊gail tonarrdógab⌋, Kerrison amkoman angun pamkolpamóm bainüm.
6 Zitülkus God ibü ilianórr tóba gail tonarrdógab, wa ibü igósidi koke ilianórr
tibiób tórrmendógab. God ne ibü nóma ki ilianórr tibiób tórrmendógab, oya gail
tonarr amkoman gail tonarr koke ki yaril.
7 Da módóga, Isrrael pamkolpama ene zidbain koke ipüdóp, i ne kla amkün
koralórr arüngpükü. Wata ene aüdana God nibiób ilianórr, idi ipüdóp. Barreab
moboküp God karrkukus ninóp ibü arrkrrugum.
8 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
"God ibü ut nüminóp samuan ngarkwatódó.
Wa ibü ilküküp murrnausóp, i gaodó koke iade korale asenóm,
akó wa ibü güblang murrnausóp, i gaodó koke iade korale arrkrrum.
Ngaendógab akó errkya ta inzanako."
9 Akó ⌊Deibid⌋ igó wialómórr *Wórr Peba*dó wagó,
"Ibü ne alongalo tórewóm ki yarile, wamaka wapia apidü barümórre akó dia didü
bórrgótórre.
I we klamdó bodoat ki korale akó i ⌊kolaean darrem⌋ ki ipadnórre.
10 Ibü ilküküp murrbausürrün ki korale, i gaodó koke iade korale asenóm,
akó ibü wirri müp nülinünümke, ibü muórra metat iade barrngürre."
11 Ka akó igó poko bamtindóla kagó, "Isrrael pamkolpama nóma bodoatnóp, ia i
metatómpükü balókórr?" Da ka kubó bóktan igó yalkomolo kagó, "Koke, amkoman
kokean!" A tibiób kolae tonarrabme (Kerriso alzizi amaiknóp), zidbaina kuri tamórr
ibüka, Zu-koke nidipko, igósüm Isrrael pamkolpam sab gyagüp kolaea ekrróne.
12 Isrrael pamkolpamab kolae tonarrabme, God ngibürr pamkolpam ini tüpdü
mórrelwóm nókyenóp samuan ngarkwatódó. Akó i bamrükürrün* nóma koralórr
Godón gail tonarrdó, God mórrelwóm nókyenóp ibü, Zu-koke nidipko. We
ngarkwatódó, gyagüpi amanikam, God sab amkoman wirri mórrelwóm ia nülirre,
dudu Isrrael pamkolpama Kerrison amkoman nóma angun korale!

Zu-koke Nidipko, Ibü Zidbain

13 Errkyadan ka yabüka wialómdóla, Zu-koke nidipakla. Ka ⌊apostolóla⌋, God noan
zirrsapónórr ibüka, Zu-koke nidipko. Ka olgabi gyagüpi tótókdóla, God kürü ne zaget
kókyanórr kari ta kokea.
14 Ene igósüm, gyagüp kolaea sab kólba kantrri pamkolpam ekrróne akó olgabi ka
sab aüd zid ninünümo.
15 Zitülkus God ibü alzizi amanórr, wa ini tüpan pamkolpam nóma gómdamal
nangunóp. Da módóga, e ia gyagüpi tótókdakla sab ia yarile, God ibü nóma yazebe?
Ene wata inzan yarile, wamaka büdül pamkolpama barsindako arróldó!

11:3 1 King 19:10, 14 **11:4** 1 King 19:18 **11:8** Duterronomi 29:4; Aesaya 29:10 **11:10** Wórr Peba 69:22, 23 * **11:12** *bamrükürrün* wa ibübóka apónda, nibiób ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula, a ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ nidi ogobe.

16 Ngaen-gógópan plaoa poko ne Godón nóma ekyeno, da dudu plaoa kubkub
igósidi ta Godóne; nugup simkün ne Godón nóma ekyeno, tiz ta Godónko.†
17 God abün Isrrael pamkolpam alzizi amanórr, wamaka tizan nümgünóp ⌊olib⌋
nugupdügab didiburrdü. Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God nibiób yazebórr, e in-
zanakla, nurr olib nugup gubzan, atarrón nidipako ene olib nugupdü didiburrdü, ene
amgürrün tizab pabodó. Da errkya God yabü ta bles ainda, wa Isrrael pamkolpamab
abalbobatalzan bles ninóp, wamaka tiza dódórr baindako ene móeganme, nugup
simkündügabi ne klama tótókda. 18 E ikub bagürgu, gyagüpi tótókde e wirrianakla
ene amgürrün tizdügabi. Yabü ubi ikub bagürüm ne nóma yarile, e ngakónam, tiza
simkün koke amoanda, a simküna tiz wató amoanda. Dadanzan, God yabü bles ainda
ene klamdógabi, e Isrrael pamkolpamdógab ne kla ipüdarre. Inzan kokea, God ibü
bles ainda ene klamdógabi, i yabükagab ne kla ipüdóp.
19 Aprrapórr yabükagab darrpana kubó bóktóne wagó, "Ene tiz amgünóp, igósüm
ka ki akyarrón namüla ibü pabodó."
20 Ene amkomana. A God ibü ma alzizi amanórr, zitülkus i Kerrison amkoman koke
angun koralórr, da wa marü müpadórr, zitülkus ma Kerrison amkoman angundóla.
Ma gyagüpi tótókgu wagó, ma morroalanla ibükagabi, a ma gum-gum namulo
Godka.
21 Zitülkus módóga, zitülkus God Isrrael pamkolpam amalórr, amkoman tizzan
nidi koralórr, wa sab yabü ta koke nódlóngórre.
22 Da módóga, Godón morroal tonarr akó oya gyaur-koke tonarr ngakanke. Wa
gyaur-kokea ibüka, nidi balókórr, a wa ma marü morroal tonarre ngakanda, ma
ne metat oya morroal tonarrdó nóma ngambangól namulo. Ma koke ne nóma
ngambangól namulo, sab marü mütüle.
23 Akó Isrrael pamkolpama ne kak nóma nómtyerre tibiób amkoman-koke
bangundü, God akó ibü sab atüne i ngaen ne koralórr, zitülkus wa gaodóma ibü
akó atanóm.
24 Ma tizzanla, God ne kla itülürr ene nurr olib nugupdügab. God marü wató
damyónürr morroal olib nugupdü, didiburrdü ne klame, enana pama ene kla metat
koke tónggapóndako. Isrrael pamkolpam simbagólórrón tizzanako ene didiburrdü
olib nugupdügab. We ngarkwatódó, Godón wata amkoman popadana akó ibü
atanóm ama tibióban olib nugupdü!

Godón Gyaur Blaman Pamkolpamdó, Isrrael Pamkolpamdó Ta Inzan

25 Zonaretal, Zu-koke nidipakla, kürü ubia e umul bainane Godón kwindü
anikürrün bóktanankwata,‡ igósüm e koke gyagüpi tótók koralo wagó, e ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ kolpamakla. Ene kwindü anikürrün bóktan módóga: God dokyanan
Isrrael pamkolpamab moboküp karrkukus ninóp tóba bóktan arrkrrugum, a
metatómpükü koke, wata kókó blaman Zu-koke nidipko, God nibiób ilianórr, i sab
Kerrison amkoman angun pamkolpamóm nóma bairre.
26 Da inzande dudu Isrrael Müót sab zid airrün yarile, Godón Wialómórrón Bóktana
enezan bóktanda wagó,

"Pamkolpam ⌊aurdü sab nótó amóne⌋, wa sab Zaeongabi§ tame.
Wa blaman Godkamóm ubi-koke tulmil sab ugón nümtirre Zeikobón olmalbo-
bataldógab.*

27 Akó ini sab kürü ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ yarile ibüka,

---

† **11:16** Ini bóktanan küp módóga: Zitülkus God Zu pamkolpamab abalbobatal yazebórr, igósidi ibü olmalbobatal ta Godón pamkolpamako. ‡ **11:25** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.* § **11:26** *Zaeon*: Ma müsirrga ain bóktan 9:33 ngakanke. * **11:26** *Zeikobón olmalbobatal* Isrrael pamkolpamako. Polón ngyaben tonarrdó darrü ngi módóga, Zu pamkolpam.

ibü kolae tonarr amtyónóm.”
28 I Morroal Bóktan Kerrisonkwata alzizi amaikdako, da God ibü inzan bangónda,
wamaka i oyaka bóka bamgündako. Wa ibü enezan bangónda yabiób tangbamt-
inüm, Zu-koke nidipakla. A zitülkus wa ibü ilianórr, oya ⌊moboküpdü ubi⌋ go ibüka
asine, ibü abalbobatalabme.
29 Zitülkus módóga, God ne ⌊gyaur kla⌋ aliónda, wa koke salkomóle akó wa
pamkolpam nóma ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa tóba gyagüpitótók
koke yalünge.
30 Yadi, Zu-koke nidipakla, e ngaen Godón bóktan koke arrkrru kwarilnürrü, a ini
tonarrdó e Godón gyaur kuri ipüdarre, zitülkus Isrrael pamkolpama Godón bóktan
koke arrkrru kwarilürr.
31 Ene inzana, i ta Godón bóktan koke arrkrrudako ini tonarrdó, igósidi God sab
ibüka ta gyaur iade yarile ini tonarrdó,† tóba gyaurdügabi yabüka.
32 Da módóga, God blaman pamkolpam, Zu akó Zu-koke nidipako, ibü kuri elóke
tóba bóktan arrkrrugum, wamaka i tümün müótüdümako, igósüm wa ibüka gyaur
yarile.

Godón Agür Wórr

33 Ó, amkoman, Godón mórrel tonarr akó wirri umul akó ⌊wirri gyagüpitótók⌋
ngarkwat-kokeako! Darrü olom gaodó kokea umul apadóm, God ne bóktan ingrinürr!
Akó darrü olom gaodó kokea oya tórrmen tulmil amzyatóm!
34 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Lodón gyagüpitótókbóka umul ia nótóke?
Ó, oya ia nótó ikik akrranda?”
35 “Ia Godón darrü kla nótó ekyanórr, God darrem ne kla ki yalkomóle?”
36 Darrü pam babulana, zitülkus God blaman elklaza wató tómbapónórr, wa blaman
elklaza ngabkanda tóba arüngdügab, akó blaman elklaza wegako oya ngi kwit
amngyelóm. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat!
Amen.

12

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

1 Da módóga, zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla Godón gyaurdügabi, yabiób büb
Godón ilinam ⌊urdü amsel larzan⌋. Yabü büb wata arról inzan kwarile, ⌊kolkal ó
tibi-tibi amarrón Godónkü⌋, wata Godón ubi ngarkwatódó. Ene dümdüm kwata oya
⌊ótókóm⌋.
2 E ini tüpan pamkolpamab tonarr tikó azebgu, a God ma yabü gyagüpitótók metat
küsil ki nyónünüm, igósüm yabü tórrmen tulmil küsilzan ainüm. Da e sab gaodó
koralo amzyatóm Godón ubi laróga - Godón bagürwóman ngitanóm, morroal akó
⌊dudu kómal⌋ ne elklazako.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Gaodó Ninóp Darrpan-darrpan Zaget Tómbapónóm

3 Zitülkus God tóba ⌊gail tonarr⌋ kürü kókyanórr ⌊apostolóm⌋ bainüm, ka yabü
darrpan-darrpan igó poko byaldóla. Wagó, ma igó gyagüpi tótókgu igó, ma wirrianla
we klamdógab, ma amkoman nótókla. A ma wata dümdüm gyagüpi tótók namulo
mobakwata, igó ngarkwatódó, marü God ne amkoman bangun ngarkwat mókyanórr.
4 Zitülkus módóga, mibü darrpan-darrpanab büb wata darrpan büba, a ene büban
abün poko asiko akó ene blaman pokoab tibiób zaget asiko.

11:27 Aesaya 59:20, 21; 27:9; Zerremaea 31:33, 34 † **11:31** Ini dómdóm bóktan opor *ini tonarrdó* babula ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó. **11:34** Aesaya 40:13 **11:35** Zob 41:11

5 Ene dadan ngarkwatódó, mi darrpan bübakla, enana mi abünakla, zitülkus mi
blaman Kerrisoka dabyórrünakla. Akó blamana wata zaget kwarile tibiób darrpan-
darrpan tangbamtinüm.
6 Akó God mibü blaman gaodó tinóp darrpan-darrpan zaget tómbapónóm tóba
gail tonarr ngarkwatódó, wa mibü ne gail tonarr tókyenóp. Wa darrü olom ne gaodó
nóma ine ⌊prropetzan bóktanóm⌋, wa ene kla ki tónggapón tóba amkoman bangun
ngarkwatódó.
7 Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine pamkolpam tangbamtinüm, wa ki
tangbamtin yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine Godón bóktan umul
bainüm, wa ki umul bain yarilün.
8 Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine ngibürr amkoman bangun pamkolpam
arüng bütanóm, wa ibü ki arüng bütan yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma
ine gailüm, wa amkoman moboküpi ki gail yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó
nóma ine pamkolpam balngomólóm, wa wirri arüngi ki balngomól yarilün. Akó God
darrü olom ne gaodó nóma ine gyaur amtyanóm, wa ki tónggapón bagürwómpükü.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulmili Ki Ngyabenórre

9 Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr pamkolpamdó amkoman ki yarilün. Alzizi amaik
kolae ne klame, zürük emoa morroal ne klame.
10 Yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó inzan ki yarilün yabü
moboküpdü ubizane yabiób zonaretaldó. Yabü wirri ubi ki yarilün yabiób darrpan-
darrpan morroal bangónóm yabióbkagab.
11 Yabü zógósa koke ki yazebnórre, a e ma wata wirri arüngi zaget kwarilo
Lodónkü yabiób dudu moboküpi.
12 E wata bagürwóm kwarilo, zitülkus e ⌊gedlóngóm baindakla⌋ God sab ne kla
tómbapóne. E wata karrkukus bórrang kwarilo müp tonarrdó. E wata metat tóre
kwarilo piküp bain-gu.
13 E wata gail kwarilo Godón pamkolpamdó, ibü elklaza babul nómadako. E wata
tómbapórrón kwarilo mogob pam yabiób müótüdü arrbünüm.
14 E wata Godón imtinam ibü bles ainüm, yabü nidi wirri müp alióndako. Godón
imtinam ibü bles ainüm, a ibü amórróm koke.
15 Bagürwóm kwarilün usakü, nidi bagürwómdako, yón gyaur kwarilün usakü,
nidi yón gyaurdako.
16 E ne klamóm ubi baindakla yabióbankü, e wata dadanzan ubi bain kwarilo
yabiób darrpan-darrpandó. E igó gyagüpi tótókgu igó, e wirrian ngi kolpamakla
ngibürrdügab. A e wata ubi bain kwarilo kari ngi kolpam gómdamal bangunüm.*
E igó gyagüpi tótókgu wagó, e ⌊wirri gyagüpitótók⌋ kolpamakla.
17 Darrü oloma kolae nóma tónggapónda yabüka, e sab darrem kolae tónggapón-
gu oyaka. A gyagüpitótók ipüdam ene kla tónggapónóm, dümdüm ne klame blaman
pamkolpamab ilküpdü.
18 Gaodó ne nómada yabükama, e wata paudi ngyaben kwarilo blaman pamkol-
pampükü.
19 Kürü moboküpdü gómdamal, darrü oloma kolae nóma tónggapónda yabüka,
e ugón darrem alkomólgu. A God sab darrem wató ki yalkomól tóba wirri
ngürsildügab, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Lod
bóktanda wagó, ‘Ene kolae bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo.’ ”
20 Darrem alkomólgu, a e ma ini kla tónggapónam Godón Wialómórrón Bóktana
enezan bóktanda wagó,
“Marü gódam-koke nótóke, wa ne alom nómada, ma oya alo ekya;

* **12:16** Grrik bóktanan darrü küp módóga: *e wata ubi bain kwarilo kari ngi paman zaget tómbapónóm.* **12:19** Duterronomi 32:35

wa ne naem nómada, nae ekya anónóm.
Zitülkus módóga, ma ne ene kla nóma tómbapón namulo, wa büód ipüde.”†
21 Kolaea yabü ⌊ut-ut koke ki ninünüm⌋, a e wata kolae ut-ut yónane morroal
tórrmene.

13

Mi Ini Tüpan Singüldü Pamab Tangdó Koralo

1 Blaman pamkolpam wata ibü tangdó ki korale, ibü bwóban wirri ngi pam nidipko.
Zitülkus módóga, God ibü wató arüng nókyenóp ngibürr pamkolpam balngomólóm.
Akó ene wirri ngi pam errkya nidi balngomóldako, God ibü wató irrbünürr.
2 Da módóga, wirri ngi pamdó nótó bóka bamgünda, wa ibüka bóka bamgünda
God nibiób irrbünürr. Akó inzan nidi bóka bamgündako, i tibióbka Godón zaz bain
ódóddako.
3 Morroal nidi tómbapóndako, ibüka darrü gum babula singüldü pamdó. A kolae
nidi tómbapóndako, ibüka gum asine singüldü pamdó. Ia marü ubia marüka gum
babul yarile singüldü pamdó? Da ma wata morroal tómbapón namulo. Olgabi i sab
marü magürnórre.
4 Zitülkus módóga, God ibü ini zaget wató nülinóp marü ngyaben morroal ainüm.
A ma ne kolae nóma tómbapolo, ma gum namulo, zitülkus ibü dümdüm akó arüng
asinamli marü ⌊kolaean darrem⌋ akyanóm. God ibü ini zaget nülinóp akó i kolaean
darrem akyandako ibü, kolae nidi tómbapóndako. I enezan tómbapóndako, i Godón
wirri ngürsil pupo aindako.
5 Da módóga, e wirri ngi pamab tangdó kwarilo. Ene wata igósidi koke, Godón
ngürsilanme, a akó igósidi, zitülkus auma büb kugupidü e umulakla wagó, ene
dümdüma ene kla tónggapónóm.
6 Ene dadan zitülkusdü, e taks mani alióndakla, zitülkus wirri ngi pama metat
arüngi zagetódako yabünkü, God ibü ne zaget nülinóp.
7 Ibü blaman nülinam, e ibü ne kla ki nülinane ene zagetankü, i ne zaget
tómbapóndako yabünkü. Taks mani kolpama ne kla arrbündako darrpan-darrpana,
nülinam ibü, e nibiób ki nülinane. Elklazab taks mani nülinam ibü, e nibiób ki
nülinane. E ibü wata ⌊morroal bangón⌋ koralo, e nibiób morroal ki nangónane. Ibü
wirri ngi nómelam, e wirri ngi nibiób ki nómelórre.

Mibü ⌊Moboküpdü Ubi⌋ Mibiób Darrpan-darrpandó Ki Kwarilün akó Mi Tómbapón Ki Kwarila Dümdüm Ne Klamko

8 E darrü kla nóma ipüdane, e büsai yalkomólane, igósüm yabü dedi babul kwarile.
Wata darrpan dedi asi ki yarilün: yabü moboküpdü ubi darrpan-darrpandó. Zitülkus
módóga, nadü oloman moboküpdü ubi ngibürr pamkolpamdóma, wa Godón dudu
gida mamoanda.
9 Ngibürr Godón gida bóktan poko módógako: Ma kol ó pam gómólgu; ma darrü
olom büdülümpükü amkalgu; ma gómólgu; marü ubi darrü oloman elklazadó babul
ki yarilün. Akó ngibürr gida bóktan poko asiko. Blaman ini gida bóktan poko
ini darrpan gida bóktan pokoa kumarümda wagó, “Marü moboküpdü ubi moba
minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.”
10 Marü moboküpdü ubi asi nómade marü minggüpanandó ne olome, ma oyaka
kolae koke tónggapono. We ngarkwatódó, moboküpdü ubi nadü olomane ngibürr
pamkolpamdó, wa Godón dudu gida mamoanda.

---

† **12:20** *wa büód ipüde*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *ma urpükü ur birró oya singüldü irrbuno.* **12:20** Ikik Bókrran Bóktan 25:21-22 * **13:9** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **13:9** Bazeb Tonarr 20:13-15, 17; Duterronomi 5:17-19, 21; Lebitikus 19:18

11 Ene kla tónggapónam, zitülkus e umulakla mi nadü tonarrdó ngyabendakla. E umulakla wagó, ene abüs küp kuri semrróne e wata tübarsino utüdügab samuan ngarkwatódó akó umul-umul kwarilo e ia ngyabendakla. Zitülkus módóga, ene tonarr minggüpanana Yesu mibü sab nóma zid tirre ini tüpan kolaedógabi. Mi Yesun amkoman angun pamkolpamóm nóma bainóp, ene zidbain tonarr ugón minggüpanan koke yarilürr.
12 Irrüba blakón bwóbdü tótókdase, akó wa, ngürr ma mamka. Da mi piküp baindakla mi ne kolae tómbapóndakla tümün kwatódó, ama dümdüm elklaza tómbapónóm bairre. Mi zangórre ⌊satanipükü⌋ gazirrüm, wamaka Rrom gazirr pama tóba gazirr elklaza püti bainda gazirrüm.
13 Zitülkus mi pamkolpamakla, ngürr zyóndü nidi ngyabendakla, mibü tórrmen tulmil wata dümdüm kwarile. Mi koke kwób bazen kwarilo ngyepam anónóm akó mi koke gorrgorr bain kwarilo. Mi ngibürr kolpampükü koke ut kwarilo, mibü kol ó morwal koke nidipako, akó büódan tulmil koke tómbapón kwarilo mibiób bübi. Mi koke ongyal kwarilo akó gyagüp kolaea mibü koke akrran kwarile.
14 A e wata yabiób bübdü Lod Yesu Kerrison mórrkenyórrzan batenane. Akó gyagüpi tótókgu kwat alótóm ene elklaza tómbapónóm yabü tüpan bübab ubi ne klamdómako.

14

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Koke Ki Zaz Bain Korala

1 E wata ibü azeb kwarilo, gyagüpi nidi tótókdako wagó, God ibü koke ok bainda atang-atang elklaza tómbapónóm. E usakü darrem-darrem bóka bamgün-gu.
2 Darrü amkoman bangun paman gyagüpitótók igósa, wa taia blaman kla alom. A darrü paman gyagüpitótók igósa, God oya koke ok ainda alóng kla alónggum, da wa wata didiburr alo kla aloda.
3 Blaman alo kla nótó aloda, wa ene pam inzan koke ngakan yarile wagó, wa wata karia, alóng kla koke nótó alóngda. Akó alóng kla koke nótó alóngda, wa ene pam koke zaz ine, blaman alo kla nótó aloda, zitülkus God oya kuri ipüde.
4 Marü dümdüm babula darrü paman zaget pam zaz ainüm! Tóbanan wirri pama oya sab zaz ine wagó, wa morroal zaget pama ó koke. Alóng kla nótó alóngda, Lod oya sab zaz ine wagó, wa morroal zaget pam yarilürr, enana wa alóng kla alóngda, zitülkus Lod gaodóma oya tangamtinüm morroal zaget tómbapónóm tóbankü.
5 Darrü pama gyagüpi tótókda wagó, darrü ngürr wirriana ngibürr ngürrdügabi Godón ⌊ótókóm⌋. Darrü pama gyagüpi tótókda wagó, blaman ngürr wata dapelako Godón ótókóm. Darrpan-darrpana wata amkoman karrkukusi yangune tóba gyagüpitótókdógabi, dümdüm laróga oyaka.
6 Gyagüpi nótó tótókda igó, darrü ngürr wirriana ngibürr ngürrdügabi Godón ótókóm, wa ene ngürrdü oya ótókda Lodón ngi kwit ainüm. Alóng kla nótó alóngda, wa alóngda Lodón ngi kwit ainüm, zitülkus wa Godón eso akyanda. Akó alóng kla koke nótó alóngda, wa koke alóngda Lodón ngi kwit ainüm akó wa Godón eso akyanda wa ne alo kla aloda.
7 Zitülkus módóga, mibü aodó darrü olom babula wata tóbanankü nótó ngyabenda akó darrü olom babula wata tóbanankü nótó nurrótókda.
8 Mi nóma ngyabendakla, mi Lodónkü ngyabendakla. Akó mi nóma nurrbarindakla, mi Lodónkü nurrbarindakla. Da módóga, mi nóma ngyabendakla ó mi nóma nurrbarindakla, mi Lodónakla.
9 Kerriso ene zitülkusdü nurrótókórr akó türsümülürr arróldó ibü Lodóm bainüm, büdül nidipako akó arról nidipako.
10 Da mató, alóng kla koke nótó alóngdóla, ia ma moba zonaret larógóm zaz aindóla? Akó mató, blaman alo kla nótó alodóla, ia ma moba zonaret larógóm

ngakandóla wagó, wa wata karia? Ma inzan tónggapón-gu, zitülkus mi blamana sab Godón obzek kwata bórrongo, igósüm wa sab mibü zaz tirre.
11 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"Lod bóktanda wagó, 'Amkomana, ka arrólóla.
Akó enezan ta amkomana, kürü obzek kwata sab blaman pamkolpama wakósingül nümgürre,
akó blamana sab igó bóktórre wagó, ka Godla.' "
12 Da módóga, mi sab blamana mibióbkwata pupo bain kwarilo Godka, mi ne elklaza tómbapón kwarilnürrü.

Mi Darrü Kla Koke Ki Tónggapón Kwarila, Mibü Zonaret Sab Ne Klama Kolae Tonarrdó Idüde

13 Da módóga, mi mibiób darrpan-darrpan myamem koke zaz bain koralo. A e gyagüpitótók ipüdam darrü kla tónggapón-gum, yabü zonaret ne klama kolae kwat emtyene ó kolae tonarrdó idüde.*
14 Zitülkus ka Lod Yesuka dabyórrünla, ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, darrü alo kla babula tómanpükü Godón ilküpdü. A nadü oloma gyagüpi tótókda wagó, darrü alo kla tómanpüküma, da módóga, ene kla ta tómanpüküma oyaka.
15 Marü zonaret müpdü ne nómade ene alo klamanme, ma ne kla alodóla, marü tórrmen tulmil myamem kokeako ⌊moboküpdü ubi⌋ ngarkwatódó. Ma alo kla nóma alodóla akó olgabi wa ta ene kla aloda, enana ene alo kla tómanpüküma oyankü, ma oya kolae aindóla samuan ngarkwatódó. Ma ene kla tónggapón-gu, zitülkus Kerriso ta oyankü nurrótókórr.
16 Ma darrü kla nóma tónggapóndóla, ma ne klambóka gyagüpi tótókdóla wa taia, a ngibürr pamkolpama kolae poko bóktandako enekwata, da ene morroal kokea. Da ma ene kla tónggapón-gu.
17 Zitülkus módóga, alo ó anón gida-a mibü koke tangbamtindamli Godón Kingzan Balngomóldó ngyabenóm. A God mibü ngyaben nóma balngomólda, mi ⌊dümdüm tonarr⌋, moboküpdü paud, akó bagürwómpükü ngyaben kwarilo Godón Samuan tangbamtindügabi.
18 Nadü oloma inzan zagetóda Kerrisonkü, wa Godón bagürwóman ngitanda akó pamkolpama oyakwata bóktandako wagó, wa morroal pama.
19 Da módóga, mi wirri arüng ipadnórre ene kla tómbapónóm, paud ne tórrmen tulmila ódóddako akó wirri arüng ipadnórre mibiób darrpan-darrpanab amkoman bangun dódórr ainüm.
20 E algatgu God ne zaget tónggapónda darrü amkoman bangun paman ngyabendó, zitülkus yabü ubia darrü kla alóngóm, wa ne klamankwata gyagüpi tótókda wagó, ene kla tómanpüküma. Blaman alo kla ⌊kolkalako⌋ Godón ilküpdü. A ene kle-klea pama atang-atang alo kla nóma aloda ama olgabi darrü pama oyakagab tikó ipüde, enana wa gyagüpi tótókda wagó, wa ene alo kla koke ki elo-e.
21 Ene morroala, alóng kla alónggum ó waen anón-gum ó darrü kla tónggapón-gum, ene klama ne marü zonaret kolae tonarrdó nóma idüde.
22 Ma nadü klamóm gyagüpi tótókdóla ini elklazabkwata, ene wata matóka akó God. Bagürwóm watóke, tóba koke nótó zaz bainda ene klamanme, wa ne klamankwata gyagüpi tótókda wagó, wa taia.
23 Nadü pama ninis gyagüpi tótókda, oya kuri zaz yónürr wa ne nóma aloda, zitülkus wa aloda enana wa umul-kóka igó, ene taia ene kla alom. Akó darrü oloma darrü kla nóma tónggapónda, enana wa umul-kóka igó, ene taia ene kla tónggapónóm, wa kolae tonarr kuri tónggapóne.

14:10 2 Korrint 5:10 **14:11** Aesaya 45:23 * **14:13** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *bodoat kla ó di angrin-gu.*

15

Mi Ngibürr Amkoman Bangun Pamkolpam Bagürwóman Ngibtan Kwarilo, A Mibiób Koke

1 Mi zürük nidipakla samuan ngarkwatódó,* wata ibü tangbamtin kwarilo ibü müp† amarrum, zürük koke nidipako samuan ngarkwatódó. Mi mibiób bagürwóman
koke ngibtan kwarilo.
2 Mi mibiób minggüpanan ne olome bagürwóman ngitan kwarilo, oya morroalóm,
oya amkoman bangun dódórr ainüm.
3 Zitülkus módóga, Kerriso tóba koke bagürwóman ngibtan yarilürr. A Godón
Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Pamkolpama marü, God, nóma kle-
kle ayal koralórr, i kürü ta kle-kle ayal koralórr."‡
4 Ka yabüka wialómdóla enekwata, ne poko wialómórróna Godón Wibalómórrón
Bóktandó, zitülkus ngaen blaman ne wibalómórrón poko, wibalómórrón kwarilürr
mibü umul bainüm. Godón Wibalómórrón Bóktana mibü tangbamtinda karrkukus
bórrangóm müp tonarrdó akó wa mibü arüng bütanda, igósüm mi metat Godka
⌊gedlóngóm bairre⌋ mibü aliónüm wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tókyenóp.
5 God mibü ene wató tangbamtinda karrkukus bórrangóm akó mibü arüng
bütanda. Ka tóredóla, wa yabü gaodó ki ninünüm darrpan gyagüpitótóke
ngyabenóm, Kerriso Yesun ngyaben ngarkwatódó.
6 Ene igósüm, e darrpan moboküpi akó darrpan uliti Godón ngi wirri kwitüm
emngyerre, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso, oya God ó Ab nótóke.

Zu-koke Nidipko, I Ta Godón Agürdako

7 Da módóga, e wata blaman azeb kwarilo yabü aodó nidipko, Kerrisozan yabü
yazebórr. Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi wirri kwitüm emngyerre.
8 Zitülkus módóga, ka yabü byaldóla, Kerriso Zu pamkolpamab§ zaget pamzan
tamórr ibü amtyanóm, God blaman kla tómbapónda wa ne poko bóktanórr
tómbapónóm. Akó wa enezan tamórr küppükü ainüm, God ne alkamül-koke bóktan
nülinóp ibü abalbobatal.
9 Akó ene igósüm, Zu-koke nidipko Godón ngi wirri kwitüm emngyerre oya
gyaurdügabi, Deibid enezan wialómórr tóba *Wórr Peba*dó ene ⌊Kerrisonkwata⌋
wagó,
"We zitülkusdü, ka marü magüro ibü aodó, Zu-koke nidipko.
Ka wórr ato-o marü agürüm."
10 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Moses ngaen ne poko bóktanórr
wagó,
"E bagürwóm kwarilünke, Zu-koke nidipakla, Godón pamkolpampükü."
11 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"Lodón yagürlamke, e blaman Zu-koke nidipakla,
akó wórr angyalólamke oya agürüm, e blaman bwób-bwób pamkolpam nidi-
pakla."
12 Da akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Aesaya ngaen ne poko
bóktanórr wagó,
"Zesi, Deibidün ab, oya bobata sab tame,
wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam balngomólóm tame;

---

* **15:1** *zürük nidipakla samuan ngarkwatódó*, ene bóktanan küp módóga: *gyagüpi nidi tótókdakla mibü zitülkus babula atang-atang gida bóktan poko mamoanóm*. Ma sapta 14 ngakanke. † **15:1** *müpko*: Ibü müp módógako, ene ngibürr gida bóktan poko mamoande. ‡ **15:3** ⌊Deibid⌋ ini poko ngaen wialómórr, a Pol ini poko aini wialómórr Kerrisonkwata. **15:3** Wórr Peba 69:9 § **15:8** *Zu pamkolpam*, Grrik bóktane inzan angrirrüna: *nibiób ⌊gyabi sopae singgalgórrónako⌋.* **15:9** 2 Samuel 22:50; Wórr Peba 18:49 **15:10** Duterronomi 32:43 **15:11** Wórr Peba 117:1

Zu-koke nidipko, i sab oyaka gedlóngóm bairre tibiób zid bainüm.”
13 God mibü zitülkus akyanda gedlóngóm bainüm. Ka tóredóla, wa yabü wirri
bagürwóm akó moboküpdü paud nókyerre, ezan oyaka ngambangóldakla. Ene
igósüm, Godón Samua yabü sab arüng nókyerre metat gedlóngóm bainüm.

Pol Wialómórr Tóba Zagetankwata Ibünkü, Zu-koke Nidipko

14 Kürü ⌊zonaretal⌋, ka amkoman karrkukusi angundóla, e morroal tonarre
gwarrarrónakla, e karibóka umul-kókakla, akó e gaodómakla yabiób darrpan-
darrpan dümdüm bütanóm.
15 Ka yabüka gum-koke kuri wialómórró ngibürr ene elklazabkwata yabü ki
ngambangól, ene ⌊gail tonarranme⌋, God kürü ne kla kókyanórr.
16 Wa kürü gail tonarr kókyanórr zaget tónggapónóm Kerriso Yesunkü ibü aodó,
Zu-koke nidipko. Ka ⌊prristzan⌋ zagetdóla, Godón Morroal Bóktan Kerrisonkwata
amgolde, igósüm Godón Samua Zu-koke nidipko, ibü sab ⌊kolkal nirre akó tibi-tibi
amóne Godónkü⌋. Inzan kwata i ⌊gyaur klamómzan⌋ bairre, God ne kla yazebe
bagürwómpükü.
17 We ngarkwatódó, kürü zitülkus asine ikub bagürüm kólba zagetankwata Godka,
zitülkus ka Kerriso Yesuka dabyórrünla.
18 Ka ngibürr pamab zagetankwata koke bóktono. Ka wata ene zagetankwata
bóktono, Kerriso ne kla tómbapónórr kürükama, Zu-koke nidipko ibü balngomólóm
Godón bóktan arrkrrum kürü bóktan akó tórrmendógabi.
19 Ene arüngpükü tórrmen módógako, ⌊wirri tulmil⌋ Godón arüng pupainüm akó
⌊asen-koke tórrmen⌋. Godón Samua kürü arüng kókyanórr ene elklaza tómbapónóm.
Olgabi ka kólba zaget kuri elakórró, Morroal Bóktan Kerrisonkwata amgolde,
Zerrusalem wirri basirrdügabi kókó Ilirrikum bwób amrran.
20 Ka metat arüngi bütanin namülnürrü Morroal Bóktan amgolóm ene bwóbdü
pamkolpama koke ne arrkrruóp Kerrisonbóka. Da ene igósüm, ka koke zaget
namülnürrü ene bwóbdü, darrü pama zaget ne bókyanórr, wamaka darrü pama
müót aelda ene talkum kwitüdü, darrü pama ne kla alangórr.
21 A kürü ubi yarilürr ene bwóbdü tótókóm pamkolpama Kerrisonkwata arrkrrum
küsil nidi kwarilürr, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Koke nibióbka adrratórr, i sab oya eserre,
akó koke nidi barrkrrurr, i sab bóktanan ⌊küp ipüdórre⌋.”

Polón Bókam Bagósórrón Bóktan Rrom Wirri Basirrdü Tótókóm

22 Zitülkus ka zaget namülnürrü, pamkolpama ne bwóbdü arrkrrum küsil nidi
kwarilürr, barre tonarr ene klama kürü arrmat yarilürr yabüka tótókgum.
23 A errkya ka kólba zaget kuri elakóna ini bwóbdüma, akó abün pailüm kókó
errkya kürü wirri ubi yarilürr yabüka tótókóm.
24 We zitülkusdü, ka gedlóngóm baindóla yabüka tótókóm, ka sab nóma wamo
darrü kantrridü, ngi Spein.* Ka gedlóngóm baindóla yabü basenóm, ka sab Rrom
wirri basirrdüma nóma agóltagól namulo akó yabüka ngibürr tonarr amanóm
barnginwómpükü. Ene kakóm, ka gedlóngóm baindóla, e kürü tangkamtinane
ngibürr elklaza-e kólba agóltagólóm Spein kantrridü.
25 A ngaensingül ka ma Zerrusalem igósüm tótókóm kaindóla Godón pamkolpam
ola tangbamtinüm.
26 Zitülkus módóga, Yesun amkoman angun pamkolpama Masedonia akó Akaya
prrobinsdü bagürwóm koralórr ngibürr mani dakainüm elklaza-koke pamkolpam-
abkü, Godón pamkolpamab aodó nidipko Zerrusalemóm.

15:12 Aesaya 11:10 **15:21** Aesaya 52:15 * **15:24** *Spein* kantrri Yurrop kugupidüma.

27 I bagürwóm koralórr ene kla tónggapónóm, akó anda, i ki tónggapórre, wamaka
ibü dedi asine ene Zu pamkolpamdó Zerrusalemóm. Zitülkus Morroal Bóktana ibüka
tamórr Zu pamkolpamdógabi, God ibü bles ainda samuan ngarkwatódó, Zu-koke
nidipko. We zitülkusdü, ibü dedi asine Zu pamkolpamdó, ibü tangbamtinüm mani
aliónd i.
28 Da ka ene kla tónggapono akó blaman ene dakairrün mani ibü tangdó ingrino.
Ene kakóm, ka Zerrusalemgabi bupudo ama Spein kantrridü akó yabü basenóm kwat-
kwat.
29 Ka umulóla wagó, ka sab nóma tamo yabüka, Kerriso ugón sab mibü dudu bles
tirre.†
30 Zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla kankü tóre bakom Godka amkoman
moboküpi kürünkü. Ini kla tónggapónam mibü Lod Yesu Kerrisonme akó yabü
[moboküpdü ubianme] kürüka, Godón Samua ne moboküpdü ubi nókyenóp yabü.
31 Tóre bakolam wagó, God sab kürü aurdü kümaike Zu pamkolpamdógabi Zudia
prrobinsdü, Yesun bóktan nidi alzizi amaikdako. Akó tóre bakolam wagó, Godón
pamkolpama Zerrusalemóm sab ene mani, ka ne kla imarruo ibüka, bagürwómpükü
ki ipódnóm.
32 Tóre bakolam, igósüm ka sab yabüka tamo bagürwómpükü, Godón ubi ne nóma
yarile, akó ka sab küsil arüng ipudo, ka yabüka nóma ngyabeno bagürwómpükü.
33 Ka tóredóla, God, moboküpdü paud nótó gailda, yabü blamandó ki yarilün.
Amen.

16

Dómdóm Alakón Bóktan

Polón Morroal Yawal Bóktan Pamkolpamdó

1 Kürü ubia e umul koralo mibü morroal bólbótbóka ngi Pibi.* Wa darrü sos
tangbamtin kolo Senkrria wirri basirrdü.
2 E oya upadnane Lodón ngidü, Godón pamkolpamazan ki upudórre. Akó oya
tangzwamtilamke oya babul ne klamko, zitülkus wa abün pamkolpam tangnamtinóp,
akó kürü ta inzan.
3 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Prrisila akó Akwila†, kankü zagetódako
Kerriso Yesunkü.
4 Darrpan ngürr i kürü zid kyórri, enana i umul namülnürri pamkolpama ibü
aprrapórr ki nómkerre büdülümpükü. Ka ibü eso akyandóla. Wata kólbean koke, a
blaman sos pamkolpama, Zu-koke nidipko, ta inzan.
5 Kürü morroal yawal bóktan ta nókyenamke ene sos pamkolpam ibü müótüdü
nidi kwób bazendako.
Kürü morroal yawal bóktan kürü moboküpdü gódam Epenetusón ekyenamke,
ngaen-gógópan olom nótó yarilürr Kerrison amkoman angunüm Eisia‡ prrobinsdü.
6 Kürü morroal yawal bóktan Merrin okyenamke, wirri arüngi nótó zaget warilürr
yabünkü.
7 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke, Andrronikus akó Zunia,§ Zu pam
nisamli kazanla. I tümün müótüdü namülnürri kankü. Ibü ngi wirria apostolab*
aodó akó i ngaen-gógópan Yesun mamoan pam nisüm bairri, ka ma solkwat.

---

† **15:29** Grrik bóktanan darrü küp módóga: *Kerriso ugón sab yabü dudu bles nirre kürükama.* * **16:1** *Pibi* aprrapórr ini peba mórrag sidódürr Polkagabi ama amkoman bangun pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü. † **16:3** *Akwila akó Prrisila* müórkwógi namülnürri (Apostolab Tórrmen 18:2). ‡ **16:5** Polón tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. § **16:7** *Zunia* aprrapórr Andrronikusün kol warilürr. * **16:7** *apostol*: Ini pokodó, Pol ibübóka koke apónda, ene 12 [apostol]. A wa ma ibü blamanbóka apónda, nibiób zirrnapónóp [Morroal Bóktan] büdrratóm.

8 Kürü morroal yawal bóktan Ampliatusün ekyenamke, kürü moboküpdü gódam
nótóke, zitülkus ki nizan Lodónamli.
9 Kürü morroal yawal bóktan Urrbanusün ekyenamke, kinkü nótó zagetóda
Kerrisonkü, akó kürü moboküpdü gódam Stakisün.
10 Kürü morroal yawal bóktan Apelesón ekyenamke, tóba Kerrison amkoman
angundügab koke nótó aupürr müp tonarrdó. Kürü morroal yawal bóktan
nókyenamke Arristobulusün müót kolpamdó.
11 Kürü morroal yawal bóktan Errodionün ekyenamke, Zu pam nótóke, kazanla.
Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Narrsisusün müót kolpam, Lodón amko-
man nidi angundako.
12 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke ini kol nis Trripaena akó Trri-
posa, arüngi nidi zagetódamli mibü Lodónkü. Kürü morroal yawal bóktan
kürü moboküpdü gódam Perrsisün okyenamke, wirri arüngi nótó zagetódo mibü
Lodónkü.
13 Kürü morroal yawal bóktan Rrupusün† ekyenamke, morroal Lodón mamoan
pam nótóke, akó ta oya aip. Wa kürü tóbanan olomzan ngakan warilürr.
14 Kürü morroal yawal bóktan ibü nókyenamke, Asinkrritus, Pligon, Órrmis,
Patrrobas, Errmas, akó blaman zonaretal usakü nidi kwób bazendako Godón
⌊ótókóm⌋.
15 Kürü morroal yawal bóktan ibü nókyenamke, Pilologus akó Zulia, Nerreus
akó tóba óp bólbót, akó Olimpas, akó blaman Godón pamkolpam usakü nidi kwób
bazendako Godón ótókóm.
16 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpandó akó
morroal moboküpi baprükamke. Blaman Kerrison sos pamkolpama morroal yawal
bóktan zirrbapóndako yabüka.

Dómdóm Ikik Bókrran Bóktan

17 Zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla, umul-umul kwarilün ibükagabi, kle-kle poko
nidi umul baindako. Olgabi pamkolpama tibiób bürrgrratódako kopo-kopodó. Akó i
yabü kolae kwat amtyandako tibiób umulbain bóktane. Ene umulbain bóktana bóka
bamgünda, e ngaen ne umulbain bóktan ipüdarre. Ibü kórzyelamke.
18 Zitülkus módóga, inzan pamkolpama mibü Lod Kerrisonkü koke zagetódako,
a i wata igósüm zagetódako, tibiób büban ubi mamoanóm. I mis ikikdako akó
i pamkolpam bagürdako obae moboküpi. Inzan kwata, i ibü gyagüpitótók ilklió
büliióndako, koke nidi amzyatódako wagó, ene pama ibü ilklió büliióndako.
19 Blaman pamkolpam umulako e Lodón bóktan arrkrrudakla, da ka igósidi
bagürwómpükümla yabüka. A kürü ubia e ⌊wirri gyagüpitótókpükü⌋ koralo morroal
kla tónggapónóm, akó e kórzyón koralo kolaean kla tónggapón-gum.
20 Da ilklió bülión pam kórzyón koralónke. Da kari pokoa God sab satani yabü
wapór odó zaze amgüne. Inzan kwata God yabü sab paud nókyerre.
Ki tóredakla, mibü Lod Yesun ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün.
21 Timoti, kankü nótó zagetóda, tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka,
akó Lusius, Zason, akó Sosipaterr, Zu pam nidipko kazanla, i ta tibiób morroal yawal
bóktan zirrbapóndako.
22 Kótó, Terrtius, ini peba nótó wialómdóla Polón ngidü,‡ ka kólba morroal yawal
bóktan zirrapóndóla yabüka, Lodka dabyórrün nidipko kazanla.
23 Gayus tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka. Kürü wató küngrinürr
tóba müótüdü. Wa ta blaman sos pamkolpam ok bainda tóba müótüdü kwób

† **16:13** *Rrupus* aprrapórr Saemonón siman olom yarilürr. Saemon Saerrin wirri basirr olom yarilürr. (Mak 15:21) ‡ **16:22** Pol ini peba mórrag tüób koke wialómórr. Wa tóba bóktan darrü pam ekyanórr wialómóm.

bazenóm Godón ótókóm. Errastus, Korrint wirri basirran mani nótó ngabkanda, akó mibü zonaret Kwarrtus, i ta tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndamli yabüka.§

Dómdóm Tóre Godón Agürüm

25 Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre! Wa gaodóma yabü arüng akyanóm samuan ngarkwatódó, [Morroal Bóktan] ngarkwatódó ka ne Bóktan amgoldóla Yesu Kerrisonkwata. Ini Morroal Bóktan ene kwindü anikürrün bóktana, anikürrün ne poko yarilürr ngaen bwób zitüldügabi, a errkya ma pulkaka airrüna.
26 [Ngarkwat-koke arról] God ene kwindü anikürrün bóktan kuri pupo syónürr akó wa arüng bóktan ekyanórr ene kla umul-umulan ngitanóm blaman pamkolpamdó prropetab pebadógabi. Ene igósüm, blaman bwób-bwób pamkolpama sab oya amkoman angun kwarile akó oya bóktan arrkrrunórre.
27 God wata darrpan akó wirri gyagüpitótók Goda. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre Yesu Kerrisokama metat-metat! Amen.

§ **16:23** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 24 asine wagó, "Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr yabü blamandó asi ki yarilün. Amen." **16:23** Apostolab Tórrmen 19:29; 1 Korrint 1:14; 2 Timoti 4:20

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Korrint
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr sos pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü (1:1-2). Wa tóba ngianbóka apónda dokyanan mün ini peba mórragdó (3:5-6; 16:21, akó ngibürr pokodó).

Pol ugón wialómórr aprrapórr pail 55 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Ene tonarrdó wa ugón Epesus wirri basirrdü ngyaben yarilürr. Aprrapórr aüd pam, ibü ngi módógako, Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akeikus, i darrü wialómórrón peba mórrag sidüdóp Yesun amkoman angun pamdógab Korrintüm ama Polka, Epesus wirri basirrdü. Da módóga, Pol we wialómórr ini ngaen-gógópan peba mórrag Korrint pamkolpamdó ibünüm wialómórrón peba mórragan bóktan akonóm.

Korrint Wirri Basirr

Korrint Akaya prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr, Grris kantrridü, malu kabedó. Akaya wamaka darrü kaoan obzeksyók apórróna. Wata karian tüp pokomokura we órdóbóna bazitóda, abüsa nólgabi banikda. Nizan kwata ene karian tüp pokomokurdü but aren gagat asi namülnürri. Korrint wirri elklaza bumióg akó sel bain basirr yarilürr ene nis but aren gagat aodó.

Korrint darrü wirri ngi basirr yarilürr. Abün elklaza bumióg akó sel bain bwób akó müót, mani müót, anón bwób, akó obae godan ⌊ótók⌋ müót asi kwarilürr. Darrü wirri kwóbbazen müót asi yarilürr zilwómóm, wórr bóngyalóm, akó barnginüm.* Korrint kolpama tibiób ótók müót akó ngibürr morroal ne müót kwarilürr, ini elklazabkwata karibóka-koke ikub bagür kwarilürr.

Korrint Pamkolpam

Abün pamkolpam Korrintüm mórrel akó wirri ngi kolpam kwarilürr. Akó abün kolpam asi kwarilürr, elklaza nidi bumióg akó sel bain kwarilürr. A ⌊leba zaget⌋ kolpam ta asi kwarilürr. I wirri apapdó akó mórrel kolpamab müótüdü zaget kwarilürr. Ngibürra butab elklaza bamtültübamtül kwarilürr ó akó kari butpókal bimurrat kwarilürr but aren gagatódógab ama darrü but aren gagatódó ene karian tüp pokomokurdü.

Kolpama Korrint togoblórr abün-abün bwóbdügab, ngibürra ngyabenómpükü togoblórr ola. Inkü Zu kolpam asi kwarilürr, ola nidi togoblórr ngyabenóm. Wirri gyagüpitótók umulbain pama togoblórr sikul alangóm. Ngibürr ene ne umulbain pam kwarilürr, kolpama ibüka togoblórr umul bainüm ibü ne gyagüpitótók kwarilürr ini tüp akó oya pamkolpamabkwata. Olgabi i ibü mamoan kolpamóm bainóp.

Nis kolaean müp asi namülnürri Korrintüm. Abün pamkolpama metat ngyepam anón kwarilürr akó abüna ngibürr kolpampükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr.

Tórewóm Korrintüm

Barre ne kolpam kwarilürr Korrintüm, i obae god bütók koralórr. Ngibürra nidi togoblórr ola ngyabenóm ó zagetóm Korrintüm, tibiób tange tólbaelórrón god tübarrmülürr akó kari god müót tólbaelóp ibü arrbünüm kugupidü.

Korrintüm ne ⌊Zu pamkolpama⌋ ngyabenónóp, i wata darrpan amkoman akó arról Godón ótók kwarilürr. I inzan ngyabenónóp ibü Zu abalbobatala enezan umul ninóp

* **:** Mórrke-mórrke módóga: *arena.* Ma müsirrga ain bóktan 4:9 ngakanke.

ngyabenóm. Akó i abün gida bóktan poko ene gida tumum irrbünóp, God ngaen Mosesón ne kla iliónürr.

Korrint Sos

Luk tóba pebadó wialómórr Pol sos ia bókyanórr Korrintüm (Apostolab Tórrmen 18:1-8). Wa Korrint nóma abzilürr, wa darrü Zu pam esenórr tóba kolpükü, ngi Akwila akó Prrisila. I tibiób ngyabenóm zaget namülnürri dadan tonarre Polzan zaget yarilürr, palae müót tólbaelóm. Da Pol inkü ngyaben yarilürr akó ta tóba ngyabenóm zaget yarilürr palae müót tólbaelóm. Wa bókyanórr kolpam Godón bóktan büzazil. Aibwób babul, oya kamad zaget pam nis, ngi Saelas akó Timoti, tübzilürri Masedonia prrobinsdügab, da Polka we dabyórri Godón zaget tónggapónóm.

Solkwat Apolos, darrü Zu umulbain pam, Izipt kantrridü nótó ngyaben yarilürr, Korrint tamórr bupso karianbóka ngyabenóm. Wa ta amkoman bangun pamkolpam umul bain yarilürr akó ibü tangnólenóp Godón bóktanan [küp tai apadóm].

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol Epesus nóma tamórr bupso karianbóka ngyabenóm, wa darrü peba mórrag wialómórr Yesun amkoman bangun pamkolpamdó Korrintüm. Mibü ene peba mórrag babula. Da ma ngibürr bamtin bóktan poko asi kwarilürr amkoman bangun pamkolpama Polón nekwata amtinüm kain kwarilürr. I Polka darrü peba mórrag wialómóp oya ene bamtin bóktan poko amtinüm.

Aprrapórr aüd pam, ibü ngi módógako, Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akeikus, Korrintgab togobórr ene peba mórrag Polón akyanóm. I ta Polka pupo ninóp igó, Korrintüm ngibürr wirrian müp kwarilürr amkoman bangun pamkolpamab aodó. Ngibürr amkoman bangun kolpama tib darrpan-darrpandó ubi koke bain kwarilürr wekwata, ia i tai noan mamoan ki kwarile ibü umulbain pamzan. Ngibürrab ubi yarilürr Polón mamoanóm, ngibürra Apolosón, ó ngibürra darrü balngomól pam. Darrü müp asi yarilürr; darrpan pama tóba aban nis ngim kolpükü ut yarilürr, akó sosan balngomól pama darrü kla kokean tónggapón kwarilürr ene kolaean tórrmendó. Akó darrü müp asi yarilürr; ngibürr amkoman bangun kolpama ngibürr amkoman bangun kolpam amarru kwarilürr kotóm, amkoman bangun-koke nadü zazko, ibü obzek kwata ongyaltongyal zao-zao bainüm ibünkü.

We ngarkwatódó, Pol darrü peba mórrag wialómórr Korrint amkoman bangun pamkolpamdó. Ini peba mórrag módóga, mi *Ngaen-gógópan Peba Mórrag Korrint Pamkolpamdó*bóka ngiliandakla. Ini peba mórrag kugupidü, Pol ngaensingülan wekwata wialómórr Korrintüm ne müpa tólbaelóp amkoman bangun kolpamab aodó, wa ne klambóka arrkrrurr. Ene kakóm, wa Korrint amkoman bangun kolpamab bamtin bóktan poko yakonórr, i oya ne klambóka imtinóp tibiób peba mórragdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-9*
   1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint wirri basirr sos pamkolpamdó *1:1-3*
   2. Pol Godón eso ekyanórr *1:4-9*

B. Korrint Sos pamkolpamab kopo *1:10–4:21*
   1. Korrint Sos pamkolpama kopo-kopo bürrgrratórrón kwarilürr *1:10-17*
   2. Kerriso Godón wirri gyagüpitótók akó arüng pupainürr *1:18–2:5*
   3. Godón wirri gyagüpitótók *2:6-15*
   4. Godón zaget pam *3:1-9*
   5. Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópókórre *3:10-15*
   6. Mi Godón gyabi müótakla *3:16-17*
   7. Mi paman ngi koke kwit amngyel kwarilo *3:18-22*
   8. Yesu Kerrison apostol *4:1-5*

9. Korrint sos pamkolpamab ikub bagür *4:6-13*
10. Polón ubi igósüma, Korrint sos pamkolpama oya tonarr mamoan kwarile *4:14-21*
C. Korrint sos pamkolpama kolae tonarran darrem koke nókyenóp *5:1-13*
1. Kol gómól asi yarilürr Korrint pamkolpamab sosdó *5:1-5*
2. Korrint pamkolpama pam yusle kolae tonarr nidi tólbael kwarile *5:6-13*
D. Mi mibiób darrpan-darrpana kotóm koke ki bain kwarila *6:1-11*
E. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre mibiób bübi *6:12-20*
F. Ikik bókrran bóktan kol bumióg tonarrankwata *7:1-40*
G. Wa taia alóng kla alóngóm, obae Godka urdü amselórrón ne alóng klamko? *8:1–11:1*
1. Obae godka urdü amselórrón ne alóng kla *8:1-13*
2. Apostolab dümdüm *9:1-18*
3. Pol ngyabelórr izan, wa nibióbka Yesunkwata Morroal Bóktan büdrratlórr *9:19-23*
4. Mi wirri arüngi buso kwarilo darrem kla apadóm *9:24-27*
5. Arüng ikik bókrran bóktan obae Godónkwata *10:1-23*
6. Mi popa elklaza koke tómbapórre, enana mi gyagüpi tótókdakla wagó, ene taia *10:23–11:1*
H. Ikik bókrran bóktan Godón ótókankwata *11:2–14:40*
1. Singül ngablao tonarr Godón ótókde *11:2-16*
2. Lodón gyagüpi amanik alo *11:17-34*
3. Godón Samuan gyaur kla *12:1-11*
4. Mi blaman inzanakla, wamaka mi darrpan bübakla *12:12-31*
5. Moboküpdü ubi *13:1-13*
6. Prropetzan bóktan akó umul-kók bóktan *14:1-25*
7. Mi Godón morroal tonarre ki ótók kwarila *14:26-40*
I. Büdüldügab barsin *15:1-58*
1. God Kerrison irsümülürr büdüldügab *15:1-11*
2. Büdüldügab barsin *15:12-34*
3. Arsümülan büb darrü tonarr yarile *15:35-58*
J. Dómdóm ngibürr bóktan *16:1-12*
1. Mani dakabain Godón pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü nidi ngyabendako *16:1-4*
2. Polón Bókam Bagósórrón Bóktan *16:5-12*
K. Dómdóm alakón bóktan *16:13-24*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Mibü zonaret Sostenes kankü asine.
Kerriso Yesu kürü ngikaunürr tóba ⌊apostolóm⌋ bainüm Godón ubidü.
2 Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpam Korrint wirri basirrdü. God yabü
⌊kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr⌋ tóbankü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla.
Wa yabü ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, wazan ibü blaman ngibaunürr
Lod Yesu Kerrison nidi ⌊ótókdako⌋ blaman bwóbdüma. Wa ibü ⌊Lode⌋ akó wa
mibüne.
3 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God
mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr

4 Ka ne Godón ótókdóla, ka oya metat eso akyandóla yabünkü oya gail tonarranme,
wa yabü ne kla nókyenóp, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla.

5 Ene wata, ezan dabyórrünakla oyaka, God yabü blaman kla nülinóp samuan
ngarkwatódó. Tai wata, wa yabü gaodó ninóp tóba bóktan adrratóm blaman kwata
akó Godón blaman bóktan umul azebóm.
6 Inzana God kibü bóktan Kerrisonkwata karrkukus ninóp yabüka.
7 We ngarkwatódó, e Godón Samuan darrü ⌊gyaur kla⌋ kokean arendakla, ezan nae
amandakla mibü Lod Yesu Kerrison okaka byónüm.
8 Wa sab yabü arüng nókyerre oya metat amkoman angunüm tai kókó blakón
ngürrdü. Ene igósüm, Lod Yesu Kerrison zitülkus babul yarile yabükwata kolae
poko bóktanóm ene ngürrdü wa nóma tolkomóle pamkolpam zaz bainüm.
9 God, yabü nótó ngibaunda oya Olom Yesu Kerriso mibü Lodka dabyónüm, wa sab
tónggapóne wa ne poko bóktanórr tónggapónóm.

Korrint Sos Pamkolpama Kopo-kopo Bürrgrratórrón Kwarilürr

10 ⌊Zonaretal⌋, ka yabü wirri arüngi amtindóla mibü Lod Yesu Kerrison ngidü igó,
e blamana darrpan gyagüpitótók ipüdane ubi bainüm akó e yabiób myamem kopo-
kopo koke bürrgrrat koralo. A e ma darrpan gyagüpitótókpükü kwarilo akó darrpan
gyagüpitótók esenane.
11 Kürü zonaretal, ka ini poko wialóma, zitülkus ngibürr Klo-in† müót kolpama
kürü küzazirre wagó, ongyaltongyal asiko yabü aodó.
12 Ka igó poko apóndóla: Yabükagab darrüpa igó bóktanda wagó, “Ka Polón
mamoandóla.” Darrüpa ma igó bóktanda wagó, “Ka Apolosón mamoandóla.” Akó
darrüpa ma igó bóktanda wagó, “Ka Pitan‡ mamoandóla.” Akó darrüpa ma igó
bóktanda wagó, “Ka Kerrison mamoandóla.”
13 Kerriso ia kopo-kopo arrgrratórróna? Ia kótó, Pol, nurrótókórró krrosdó yabü
zid bainüm? Ó yabü ia kürü ngidü ⌊baptaes ninóp⌋? Kokean!
14 Ka bagürwómdóla igó, ka yabü darrü kokean baptaes yórrü, a wata Krrispus akó
Gayus.
15 Ene igósidi, darrü pam gaodó kokea bóktanóm igó, yabü kürü ngidü baptaes
ninóp.
16 (Amkoman, ka ta Stepanas akó oya müót kolpam baptaes ninarre. A kürü koke
ngambangólda igó, ka darrü olom baptaes yórrü.)
17 Ka wata aüdan kolpam baptaes ninarre, zitülkus Kerriso kürü baptaes bainüm
koke zirrkapónórr, a wa ma kürü ene ⌊Morroal Bóktan⌋ amgolóm zirrkapónórr. Wa
kürü koke zirrkapónórr pamakanan ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ bóktanóm. Ka ne nóma
ki tónggapórró, wa inzan ki yarile, wamaka Kerrison büdülan arüng krrosdó babul
yarile.

Kerriso Godón Wirri Gyagüpitótók akó Arüng Pupainürr

18 Zitülkus módóga, bamrükürrün nidipako,§ i igó gyagüpi tótókdako wagó,
Kerrison krrosdó büdülankwata bóktan wa gonggo bóktana. A mi, zid bairrün
nidipakla, mi amkoman angundakla wagó, ene bóktana Godón arüng pupainda.
19 Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Ka sab wirri gyagüpitótók pamab wirri gyagüpitótók kolae ninünümo;
Ka sab morroal gyagüpitótók pamab gyagüpitótók küp-kokean ngibtino.”
20 Da ini ia laró bóktana wirri gyagüpitótók pamabkwata? Akó ini ia laró
bóktana Mosesón gida umulbain pamabkwata? Akó ini ia laró bóktana ini tüpan
pamabkwata, wirri umul susumüri nibióbkama bóktanóm? God nómtyenóp ini
tüpan pamab wirri gyagüpitótók gonggoako!

---

† **1:11** *Klo-i* darrü Grrik kol ngio. ‡ **1:12** *Pita* Grrik ngia, oya Ibrru ngi módóga: Sipas. § **1:18** *bamrükürrün nidipko*, ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula, a i ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ ogobe. **1:19** Aesaya 29:14

21 Ka ini poko wialóma, zitülkus God tóba wirri gyagüpitótókdógab ini
tüpan pamkolpam gaodó koke ninóp tóbabóka umul apadóm tibiób wirri
gyagüpitótókdógab. A God gyagüpitótók esenórr ibü zid bainüm, kibü bóktan
amkoman nidi angundako, ki ne bóktan amgol kwarilnürrü Kerrisonkwata. Ini tüpan
pamkolpama igó bóktandako wagó, "Ini gonggo bóktana."
22 ⌊Zu pamkolpama⌋ kibü batodako ⌊wirri tulmil⌋ tómbapónóm igó pupainüm wagó,
kibü bóktan amkomana. Akó Grrik pamkolpama wirri gyagüpitótók amkündako.
23 A kidi, ki ma we bóktan amgoldakla wagó, Kerriso krrosdó nurrótókórr.
Zu pamkolpama ene bóktandó bodoatódako,* akó Zu-koke nidipko, i ma gyagüpi
tótókdako wagó, ene bóktan gonggoa.
24 A idi, God nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, nizan Zu pamkolpam
akó Zu-koke nidipko, i ini bóktan Kerrisonkwata nóma arrkrrudako, i amkoman
angundako wagó, Kerriso Godón arüng akó Godón wirri gyagüpitótók pupainürr,
wa nóma nurrótókórr krrosdó mibü zid bainüm.
25 Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene gonggo klama igó,
God pamkolpam ok ninóp Kerrison krrosdó amngyelóm. A wa ene kla wirri
gyagüpitótókpükü tónggapónórr, da ene gyagüpitótók wirriana pamakanan wirri
gyagüpitótókdógab. Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene arüng-
koke klama, God ne kla tónggapónórr. A wa ene kla arüngpükü tónggapónórr, da
ene arüng wirriana pamakanan arüngdügab.

26 Zonaretal, gyagüpi amaikam yabü ngyaben ia yarilürr, God yabü nóma
ngibaunürr. Pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó, e wata aüdan kwarilnürrü
wirri gyagüpitótókpükü, e wata aüdan wirri pam kwarilnürrü, akó e wata aüdan
kolpam kwarilnürrü wirri ngi aipalabaldógab.
27 A God ma inzan kolpam ilianórr, ini tüpan pamkolpama nibióbkwata gyagüpi
tótókdako wagó, i gonggo kolpamako, ene igósüm wirri gyagüpitótókpükü pam
büódan ngibtanóm. Akó God inzan kolpam ilianórr ini tüpan pamkolpama
nibióbkwata gyagüpi tótókdako wagó, i kari ngi kolpamako, ene igósüm wirri ngi
pam büódan ngibtanóm.
28 Akó God inzan kolpam ilianórr wirri ngi aipalabaldógabi koke nibióbko ini
tüpdü, akó inzan kolpam, ini tüpan pamkolpama nibióbka kak amtyandako. God
inzan kolpam ilianórr, ini tüpan pamkolpama inzan nibiób bangóndako, wamaka
i pamakan kokeako. Ene igósüm, ene elklazab akó kolpamab küp babulan iade
kwarile, ini tüpan pamkolpama ne elklaza akó kolpamabkwata gyagüpi tótókdako
igó, i wirri klamako.
29 Ene igósüm, darrü oloman zitülkus babul yarile ikub bagürüm Godón obzek
kwata.
30 A oyame e Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mibüka Godón wirri gyagüpitótók
nótó pupainürr, wa nóma nurrótókórr krrosdó mibü zid bainüm. Yesu Kerrisonme
akó wa ne kla tónggapónórr, God mibü azebda ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamzan.
Akó oyame mi kolkalakla akó tibi-tibi amarrónakla. Akó oyame mi ⌊aurdü
bomarrónakla⌋.
31 Ene igósüm, mi inzan ki ikub bagür kwarila, Godón Wialómórrón Bóktana
enezan bóktanda wagó, "Darrü olom ne ubi nóma yarile ikub bagürüm darrü
klamankwata, wa ki ikub bagür yarilün wata igókwata, Lod ne kla tónggapónórr."

---

* **1:23** Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr igó, God ene ⌊Kerriso⌋, Ibrru ngi Mesaya, wirribóka ki bles yónürr. Akó igó, darrü pam krrosdó noan emngyelóp, wa amórrórrón yarilürr. We ngarkwatódó, Mesaya koke ki nurrótóke krrosdó. **1:31** Zerremaea 9:24

2

1 Zonaretal, ka ngaensingülan yabüka nóma tamórró Godón anikürrün bóktan*
büdrratkü, ka küób wirri bóktan opore akó kómal ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ koke bóktan
namülnürrü, wamaka ka wirri pamla yabükagabi.
2 Zitülkus módóga, ka igó gyagüpitótók eserró, ka darrü klambóka koke ki
bóktana, ka yenkü nóma namülnürrü, wata ka Yesu Kerrisonkwata ki bóktóna akó
igóbóka wagó, wa krrosdó nurrótókórr.
3 Ka yabüka arüngpükü-koke namülnürrü, gumpükü, akó wirri otórrngónpükü.
4 Akó kürü bóktan akó bóktan amgol igó koke kwarilürr igó, pamakanan wirri
gyagüpitótókdógabi yabü gyagüpitótók alüngüm. A Godón Samua nómtyenóp tóba
arüngi wagó, kürü bóktan amkomana.
5 Ene igósüm, yabü amkoman banguna koke ki mórrale pamakanan wirri
gyagüpitótókdó, a ma Godón arüngdü.

Godón Wirri Gyagüpitótók

6 Ki ma wirri gyagüpitótók poko bóktandakla ibüka, gaodó nidipko samuan
ngarkwatódó. A ini wirri gyagüpitótók ibü koke-e, ini tüpan pamkolpam ó ini tüpan
singüldü pam, sab nibiób arünga bamrüke.
7 Koke, ki Godón kwindü wirri gyagüpitótókbóka apóndakla, anikürrün ne wirri
gyagüpitótók yarilürr. God ini tüp ngaensingülan nóma tónggapónóm kain yarilürr,
wa gyagüpitótók ngaen-gógópan esenórr, mibü elngadóm kómal arról gailüm.
8 Ini tüpan singüldü pam babul kwarilürr, Godón wirri gyagüpitótókbóka umul
nidi kwarilürr. Ene amkomana, zitülkus i ne umul nóma ki kwarilürr, i Lodón koke
ki emkólóp krrosdó, ⌊wirri kómal zyónpükü⌋ nótóke.
9 A i tai koke ipüdóp. Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
"Darrü oloma kokean esenórr, darrü oloma kokean arrkrrurr,
darrü oloma kokean gyagüpi idódürr igó,
God ne elklaza kuri tómbapónórr ibünkü, ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbe God-
kamóm."
10 A wa tóba Samu zirrsapónórr kibüka† ini angrirrün bóktan okaka amzazilüm.
Zitülkus módóga, Godón Samua blaman elklaza bapinda. Wa ta dele bapinda Godón
kwindü ne anikürrün elklazako.
11 Zitülkus módóga, darrü pam babulana, umul nótóke darrü paman gyagüpitótók
iada. Wata ene paman samu umula, tóba büb kugupidü ne samu-e. Ene dadan
ngarkwatódó, darrü pam umul-kóka Godón gyagüpitótók iada, wata Godón Samu-e
umul.
12 Ki darrpan tonarr koke gyagüpi tótókdakla, ini tüpan pamkolpama iazan gyagüpi
tótókdako. A God wa kibü tóba Samu tókyenóp igó elklazabóka umul apadóm, God
kibü popa ne elklaza tülinóp.
13 Akó ki ini elklazabóka büdrratódakla, igó bóktan opore koke, pamakanan wirri
gyagüpitótóka kibü ne poko umul tinóp. A ma igó bóktan opore, Godón Samua mibü
ne poko umul tinóp, kizan samuan amkoman bóktan müsirrga byóndakla Samuan
bóktan opore.‡
14 Godón Samu-koke nadü olomdóma, wa bangónda Godón Samudügab elklaza
azebóm, zitülkus ene elklaza küp-kokeako oya gyagüpitótókdó. Akó wa gaodó
kokea ene elklazab ⌊küp apadóm⌋, zitülkus wata igó kolpam gaodómako ene elklaza
amzyatóm, Godón Samu nibióbkame.

---

* **2:1** *anikürrün bóktan*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor wialómórróna, Mórrke-mórrke bóktane, *testimony*. Ngibürr pebadó igó wialómórróna, *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke, *mystery*. **2:9** Aesaya 64:4 † **2:10** *kibü*: Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, *mibü*. ‡ **2:13** *Samuan bóktan opore*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *ibüka, Samu nibióbkama*.

15 Da Godón Samu noakama, blaman elklaza amzyatóda, a darrü amkoman bangun-
koke pam babula ene olom amzyatóm.
16 Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Lodón gyagüpitótókbóka umul ia nótóke,
wa igósidi gaodóma oyabóka umul bainüm?”
Darrü pam babula. A mibü gyagüpitótók Kerrisonzana.

3

Godón Zaget Pam

1 Da kótó, zonaretal, ka yabüka nóma namülnürrü, ka gaodó koke namülnürrü yabüka bóktanóm, kazan ki bóktarró ibüka, Godón Samu nibióbkama. A ka wata gaodó namülnürrü yabüka bóktanóm, kazan ki bóktarró ini tüpan pamkolpamdó. Inzan yarilürr, e wata ugón gab olmalzan kwarilnürrü, ngómdü, zitülkus e wata ugón bókyenarre Kerrison amkoman angunüm.
2 Ka yabü ngóm mor nülinarre a aloan kla koke, zitülkus e ene ngarkwatódó koke kwarilnürrü. Anda, errkya e wata inzanakla.
3 Zitülkus módóga, e wata yabiób kolae ubi mamoandakla. Ka umulóla ini amkomana, zitülkus yabü gyagüp kolaea akrranda akó e ongyaltongyaldakla. E ini tonarr nóma tólbaeldakla, ia inzan kokea igó, e wata yabiób kolae ubi mamoandakla? Akó ia inzan kokea igó, yabü tórrmen tulmil wata tüpan pamkolpamab tórrmen tulmilzanako? Amkoman, ene inzana.
4 Zitülkus módóga, darrü pama go inzan bóktanda wagó, “Ka Polón mamoandóla,” akó darrüpa wagó, “Ka Apolosón mamoandóla.” E inzan nóma bóktandakla, e ia wata tüpan pamkolpam kokeakla? Amkoman, e inzanakla.
5 E ia gyagüpi tótókdakla, Apolos ia pama? Akó ka, Pol, ia pamla? Ki wata Godón zaget pam nisamli. Ki yabü nolngomólóp Yesun amkoman angunüm. Darrpan-darrpana we zaget tónggapóndamli, Lod kibü ne kla tókyanórr tónggapónóm.
6 Ka küp baritürrü, Apolos nae-e wató bangórr, a God ma dódórr wató ninóp.
7 We ngarkwatódó, ne pama küp baritóda akó ne pama nae-e bangda, i wirri ngi pam kokeako. God wirri ngi pam watóke; elklaza zid wató dódórr ainda.
8 Ne pama baritóda akó ne pama nae-e bangda, i nizana Godónkü zagetódamli, akó ibü darrpan-darrpanab darrem sab asi yarile tóbanan müp zaget ngarkwatódógab.
9 Zitülkus módóga, ki nizana Godónkü zagetódamli akó e Godón ngaon bwóbzanakla. E ta müótzanakla, God ne kla aelda.

Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópókórre

10 Godón ⌊gail tonarrdógab⌋, ka talkum alangórró wirri umulürrün müót ael pamzan, akó darrü pama wa ibü kwitüm aelda. Da darrpan-darrpana umul-umul yarile wa ia eles.
11 Zitülkus módóga, darrü olom gaodó kokea ngibürr talkum alangóm, ngaens-ingüldügab ne kla alangórrónako. Ene talkuma darrpan zitül tónggapóndako akó ene zitül wa Yesu Kerriso-e.
12 Ngibürr pama igó klame aeldako ene talkum kwitüdü: ⌊gold⌋, ⌊silba⌋, ó wirri darrem ingülküp. Ngibürra igó klame: nugup, twal, akó müirr.
13 Darrpan-darrpanab zaget sab panzedó yarile akó blamana sab ene zaget eserre, zitülkus ene Ngürrdü Yesu nóma tolkomóle, wa sab blamanab zaget panzedó simarrue. Ene Ngürrdü, Yesu sab tóba zaget olmalab zaget ugón zaz nirre. Sab inzan yarile, wamaka elklaza urdü amselórrónako ibü bapókóm. Akó ene ura sab okaka tirre, darrpan-darrpan oloman zaget ia morroala, ta ia kolae yarilürr.

2:16 Aesaya 40:13

14 Ura sab darrü oloman zaget ne koke nóma adünge, wa ne kla elórr ene talkum
kwitüdü, wa sab tóba zagetan darrem ipüde.
15 Ura darrü oloman zaget ne blaman nóma adünge, wa tóba zagetan darrem sab
imrüke. Wa sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ koke imrüke, God oya ne kla ekyanórr, a wa
sab urdügabzan zid bairrün yarile.

Mi ⌊Godón Gyabi Müótakla⌋

16 E ia umul-kókakla igó, e yaib Godón gyabi müótakla akó igó, Godón Samua
yabüka ngyabenda?
17 Darrü oloma ne Godón gyabi müót nóma kulaines, God sab oya kulaine. Zitülkus
módóga, Godón müót gyabiana, akó e we Godón gyabi müótakla.

Mi Paman Ngi Koke Kwit Amngyel Kwarilo

18 Darrü oloma tóba koke ki ilklió bülión yarilün. Darrü oloma yabü aodó ne nóma
gyagüpi tótók yarile igó, wa ⌊wirri gyagüpitótókpüküma⌋ pamakanan gyagüpitótók
ngarkwatódó, wa darrü gonggo olomóm ki bain, igósüm wa wirri gyagüpitótók
olomóm iade baine Godón gyagüpitótók ngarkwatódó.
19 Zitülkus módóga, ini tüpan pamkolpamab wirri gyagüpitótók, ene wa gonggo
tonarrako Godón ilküpdü. Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Ngibürr kolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, i wirri gyagüpitótókpükümako, a
God ma ibü sab ⌊ut-ut nirre⌋ tibiób ilklióbülión gyagüpitótóke.”
20 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó ta bóktanda wagó, “Pamkolpama gyagüpi
nóma tótókdako igó, i wirri gyagüpitótókpükümako, Lod umula wagó, ibü inzan
gyagüpitótókan küp babula.”
21 Da módóga, darrü pama myamem ikub koke ki bagür, pam mamoande. Zitülkus
módóga, blaman elklaza yabünko yabü morroalóm.
22 Ia ka, Pol, ó Apolos ó Pita ó ini tüp ó arról ó büdül ó errkya ne elklazako ó elnga
ne elklaza - blaman yabünko,
23 akó e ma Kerrisonakla, akó Kerriso Godóne.

4

Yesu Kerrison ⌊Apostol⌋

1 E kibü inzan gyagüpi boman kwarilo igó, ki Kerrison zaget pamakla akó kibü
zaget asine, Godón kwindü anikürrün bóktan amgolóm morroal ngabkan pamzan.
2 Akó elklaza ngabkan pam wata inzan pam kwarile, pamkolpama eserre igó, i
tibiób zaget morroal tólbaelórre tibiób wirri pamab ubi ngarkwatódó.
3 Kürüka wata karian klama igó, e ne kürü nóma zaz aindakla ó darrü pama ne
kürü nóma zaz kine. Amkoman, ka enan kólba kokean zaz baindóla.
4 Ka umul-kókla, ka darrü kolae kla koke tónggapónórró, a ene ma koke amtyanda
igó, ka wata dümdüm kla tómbapónórró. Ene wata Lod watóke, kubó kürü nótó zaz
kine.
5 We ngarkwatódó, e darrü olom zaz ain-gu, zitülkus ene ngürr koke kuri semrróne
zaz bainüm. Ene ngürr sab semrróne, Lod Yesu Kerriso nóma tolkomóle. Wa sab
zyóndü sidüde, tümündü anikürrün ne klamse akó sab pulkaka tirre pamkolpamab
moboküpdü ne gyagüpitótókako. Ene ngürrdü, God ugón sab darrpan-darrpan olom
yagüre, morroal nótó tónggapónórr.

Korrint Pamkolpamab Ikub Bagür

6 ⌊Zonaretal⌋, ka Apolos akó kólbabóka wialóma yabü darrü kla umul ainüm. Ezan
kibü nizan gyagüpi amanikdakla, kürü ubia e ini bóktanbarran ⌊küp ipüdane⌋, “E

3:19 Zob 5:13 **3:20** Wórr Peba 94:11

wata ene kla mamoan kwarilo, wialómórrón ne klame. Darrü kla tónggapón-gu.”
Ene igósüm, yabü darrüpa sab ikub koke ki bagür yarilün wagó, darrü umulbain
pam wirriana darrü umulbain pamdógab.
7 E inzan gyagüpi tótókgu, zitülkus yabü ia nótó wirrian ninóp ngibürrdügab?
Darrü inzan olom babulana. Akó yabü ia darrü kla asine, God koke ne kla nókyenóp?
Babula. Zitülkus God ta yabü blaman gyaur kla nülinóp, e ikub bagürgu wamaka
ene gyaur kla yabünko, a God koke nülinóp.
8 E gyagüpi tótókdakla igó, yabü ubi ne elklazako samuan ngarkwatódó, yabü
blaman asiko! E gyagüpi tótókdakla igó, e mórrel kolpamóm kuri bainarre samuan
ngarkwatódó! A ene amkoman kokea! E kingzan tórrmen tómbapóndakla, enana
ki, yabü umulbain pam nidipakla, kingzan tórrmen koke tólbaeldakla! Kürü ubi
igósüma, e amkoman kingzan ki ngyaben kwarila, igósüm ki ta kingzan iade ki
ngyaben kwarila yenkü!
9 Zitülkus módóga, ka inzan gyagüpi tótókdóla: God kibü, ki apostol nidipakla,
kuri sirrbüne tai dómdóm pokodó blaman pamkolpamab obzek kwata, wamaka pam
büdülümpükü akrranóm kaindako pam akrran bwóbdü,* da kubó kolpama ibü ola
ngabkan kwarile büdülüm nóma kaindako. Zitülkus módóga, blaman pamkolpama
kibü ngabkandako, ⌊anerru⌋ akó ini tüpdü pamkolpam, ia kubó laróga tólbaele
kibüka.
10 Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ki gonggoakla zitülkus
ki Kerrisonkü zagetódakla! A e ma gyagüpi tótókdakla igó, e ⌊wirri
gyagüpitótókpükümakla⌋ zitülkus e Kerrison amkoman angundakla! Abün pamkol-
pama igó gyagüpi tótókdako wagó, kibü arüng babula, a e ma gyagüpi tótókdakla,
e arüngakla samuan ngarkwatódó! E gyagüpi tótókdakla igó, ene morroala,
pamkolpama yabü nóma agürdako, a ene taia, i kibü koke nóma agürdako!
11 Ngaendógab kókó errkya ini tonarrdó, ki wata alomakla akó nae anónómakla, ki
praka mórrkenyórr bameldakla, kibü kle-kle akrrandako, akó kibü müót babulanako.
12 Ki wirri arüngi zagetódakla kibiób tange. Kibü nóma bamórrdako, ki ma Godón
amtindakla ibü bles bainüm. Kibü wirri müp nóma alióndako, ki darrem koke
akondakla.
13 Kibübóka obae bóktan nóma alióndako panzedó, ki ma ibüka morroal poko
bóktandakla. Pamkolpama kibü inzan bangóndako, wamaka ki biza-akla, ó ki
tómanpükümakla, sospendógab ne kla bomasdako akó baguldako. Ngaen ene inzan
yarilürr, akó errkya ene wata inzana.

Polón Ubi Igósüma, Korrint Pamkolpama Oya Tonarr Mamoan Kwarile

14 Ka ini elklaza igósüm koke wibalómdóla yabü büódan ngibtanóm, a ene igósüm
yabü dümdüm akyanüm, zitülkus e kürü moboküpdü olmalzanakla.
15 Enana aprrapórr yabü 10,000 ngabkan pam asiko, Yesun amkoman nidi angun-
dako, yabü ab wata darrpana. Zitülkus módóga, ka Kerriso Yesuka dabyórrünzanla,
ka yabü abóm kuri bairrü Godón ⌊Morroal Bóktandóma⌋.
16 We ngarkwatódó, ka yabü arüngi byaldóla kürükagabi tikó apadóm.
17 Aebókamde, ka Timotin yabüka zirrapóndóla, kürü moboküpdü olomzan
nótóke, kürü nótó tangamtinda amkoman moboküpi, Lodka dabyórrün. Wa sab
yabü akó umul-umulan ngibtine, ka ia ngyabendóla Kerriso Yesuka dabyórrünzanla,
kazan umul baindóla blaman bwób-bwób sosdó.
18 E ngibürra ikub bagürdakla igó, e wirri kolpamakla, gyagüpi tótókde ka yabüka
kokean tamo.

---

* **4:9** *pam akrran bwób*, Mórrke-mórrke módóga: *arena.* Ini bwóbdü Rrom pamkolpama abün-abün barngin tulmil barngin kwarilürr akó abün pamkolpama ngabkanóm togoblórr. Darrü barngin tulmil módóga, tümün müótüdü kolpama ⌊laeonpükü⌋ ki gazirr kwarilürr akó ngibürr nurr larpükü, da i ki nurrbarinürr.

19 A kari pokoa ka ma sab yabüka tamo, Lodón ne ubi nóma yarile, akó ka sab
umul baino ia ini ikub bagür kolpama wata ikikdako, ta ia ene amkomana, Godón
arüng ia asine ibüka.
20 Zitülkus módóga, God pamkolpam nóma balngomólda Kingzan, ibü ene bóktana
koke amtyanda igó, i Godón pamkolpamako. A Godón arüng ibükama, ne klama
amtyanda igó, i Godón pamkolpamako.
21 Yabü ia tai laró ubia? Ia ka yabüka bidampükü tamo yabü dümdüm bütanóm?
Ó ta ia ka yabüka tamo ⌊moboküpdü ubidü⌋ akó mómók tonarrpükü?

5

Kol Gómól Asi Yarilürr Korrint Pamkolpamab Sosdó

1 Amkoman, kolpama pupaindako wagó, kol gómól asine yabü aodó: darrü pama
tóba aban kolpükü utóda. Enana Godónbóka umul-kók pamkolpama inzan kolae
tonarr koke tómbapóndako.
2 Akó e ikub bagürdakla igó, e arüngpükümakla samuan ngarkwatódó, enana ene
kolae tonarr asine! E ia gyaur koke iadeakla ini paman kolae tonarrdó? E ia ene pam
koke iade piküp inarre yabiób kwóbbazen pokodó tótókóm?
3-4 E ki elenarre, zitülkus, enana ka babulóla yenkü büban kwata, kürü samu
asine yenkü. Akó ka mibü ⌊Lod⌋ Yesun ngidü oya kuri zaz yórrü, ini tonarr nótó
tónggapónórr, wamaka ka yenkü asinla. E nóma kwób bazeno, akó kürü samu asi
yarile yenkü akó mibü Lod Yesun arüng asi yarile ola.
5 Ini pam amanikamke yabü kwóbbazen pokodógab. Inzande, e ene pam
⌊satanian⌋ tangdó ingrirre, igósüm wa sab azid aenge büban kwata akó wa sab kolae
tonarr iade elóke, da zid baine Lodón Ngürrdü.

Korrint Pamkolpama Pam Yusle Kolae Tonarr Nidi Tólbael Kwarile

6 Yabü ikub bagür morroal kla kokea. E ia umul-kókakla igó, aüd ista kubó zaget
apóne ene dudu plaoadó, tai kókó dudu plaoa por baine? Inzana, ini darrpan paman
kolae tonarranme, abün pamkolpama sab aprrapórr kolae tonarr tómbapórre.
7 We ngarkwatódó, e ngaep ist amórre, igósüm e küsil plaoazan kwarilo ist-koke,
zitülkus e amkoman Godón ⌊kolkal⌋ pamkolpamakla. Zitülkus módóga, Kerriso
nurrótókórr mibü ⌊aurdü amanóm⌋. Wa ene ⌊sip⌋ kupozana, Zu pamkolpama ne
kla amkaldako ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ ngürrdü.
8 We ngarkwatódó, mi gyagüpi ki ódód kwarila igó, mi Godón pamkolpamakla.
Büdül Kórzyón Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama blaman ngaep ist amandako. Ene
inzana, mi koke ki ngyaben kwarila ngaep tulmil tómbapónde. Mi wata kolaean akó
kle-kle tonarr piküp nirre. ⌊Ist-koke Brred Tórem⌋ 7 ngürrüm, Zu pamkolpama ist-
koke brred alodako. Ene inzana, mi kolae tulmilpükü koke ki ngyaben kwarila, a mi
amkoman moboküpi ki ngyaben akó amkoman bóktan ki büdrrat kwarila.
9 Kürü darrü wialómórrón peba mórragdó yabüka, ka inzan wialómórró kagó,
“E inkü gómdamal bangun-gu, ngibürr kolpampükü nidi utódako, ibü kol ó morwal
koke nidipko.”
10 Ka tüpan pamkolpamabkwata koke wialómórró, ini kla nidi tómbapóndako ó
ubia nibiób azebda abün elklazam ó gazirr-gazirr gómól pam nidipko ó obae god
nidi bütókdako. Gaodó kokea ibü kórzyónüm; ibü kórzyónüm e ki nurrbarina akó
ini tüp ki amgütane.
11 Ka müsirrga ainüm kaindóla, ka nibióbkwata wialómórró. Igósa, e ngibürr
kolpampükü gómdamal bangun-gu, tibiób inzan nidi ngibliandako zonaretal Yesun
ngidü, a ma ngibürr kolpampükü nidi utódako, tibiób kol ó morwal koke nidipako,
ó ubia nibiób azebda abün elklazam ó obae god nidi bütókdako ó ngibürr

kolpamabkwata obae bóktan nidi alióndako panzedó ó ngyepam gorrgorr nidipko ó gazirr-gazirr gómól pam nidipako. Inzan kolpampükü gómdamal bangun-gu akó e inkü koke alongalo kwarilo.

12-13 Ka yabüka koke wialómórró, tüpan pamkolpampükü gómdamal bangun-gum, zitülkus kürü dümdüm babula sosdó koke nidipko ibü zaz bainüm. God sab ibü wató zaz nirre. E ia yabü sos kugupidü nidipko, ibü koke iade zaz baindakla? Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “E kolaean pam ki piküp inane yabü kwóbbazen pokodó tótókóm.”

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpana Kotóm Koke Ki Bain Kwarila

1 Darrü oloman ongyal asi nóma yarile darrü olompükü yabü aodó akó wa oya nóma idüde kotóm amkoman bangun-koke zazab obzek kwata, wa büód ki yarile! A wa Godón pamkolpamdó ki wame ibü bamtinüm oya ongyal bóktan arrkrrum.

2 E ia umul-kókakla igó, Godón pamkolpama sab elnga ini tüpan pamkolpam idi zaz nirre? Akó zitülkus e sab ini tüpan pamkolpam zaz nirre, e ia gaodó kokeakla kari ongyal zaz bainüm?

3 E ia umul-kókakla igó, mi sab anerru zaz nirre? Da módóga, e ia gaodó kokeakla darrpan-darrpan ngürrab ongyal zaz bainüm?

4 We ngarkwatódó, yabü darrpan-darrpan ngürran ongyal asi nóma kwarile, ene ongyal bóktan sos kolpamdó simarruane zaz bainüm. E nibiób gyagüpi bomandakla igó, ibü ngi babulako, i ta gaodómako yabü ongyal zaz bainüm.

5 Ka ini poko wialóma yabü büódan ngibtanóm. Da ia darrü ⌊wirri gyagüpitótókpükü⌋ pam babula yabü aodó, gaodó nótóke amkoman bangun pamab ongyal zaz bainüm?

6 A darrü zonareta ma darrü zonaret kotóm ódódda, inzan zazab obzek kwata, amkoman bangun-koke nidipko! Ene wa morroal kokea!

7 E yabiób darrpan-darrpan kotóm nóma amarrudakla, e wata kuri bainga Godón ilküpdü, zitülkus yabü tulmil inzan kokeako Godón pamkolpamab tulmilzan. Ia ngibürr zonaretala yabüka dümdüm-koke tonarr alngóndako? I ki tómbapónónóm, ibü kotóm amarrugu! Ia ngibürr zonaretala yabü ilklió büliónda kо darrü kla apadóm yabükagab? I ki yazebnóm, ibü kotóm amarrugu!

8 A e ma yaib dümdüm-koke tonarr alngóndakla ngibürr pamkolpamdó akó e ibü ilklió büliónda kla darrü kla apadóm ibükagab. Akó ene kolpam yabü zonaretalko!

9-10 E ia umul-kókakla igó, dümdüm-koke tonarr pamkolpama sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan? E ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ini bóktane wagó, dümdüm-koke tonarr pamkolpama sab ene bwóbdü barrbüne! Inzan pamkolpama sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan: Ngibürr pamkolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, ó obae god nidi bütókdako, pam gómól akó kol gómól kolpam, pam ngibürr pam nidi ok baindako tibióbka büódan sarrgi tórrmen tólbaelóm, kamad pampükü nidi utódako, kamad kolpükü nidi utódako, gómól pam, ubia ne kolpam azebda abün elklazam, ngyepam gorrgorr nidipko, obae bóktan ne kolpama alióndako ngibürrabkwata panzedó, ó gazirr-gazirr gómól pam.

11 E ngibürr ngaen inzan pamkolpam kwarilnürrü. A God ma yabü kolae tonarr bagulürr. Wa yabü ⌊kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr⌋ tóbankü. Akó wa yabü ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm ninóp. Mibü God ene blaman kla tómbapónórr Lod Yesu Kerrisokama akó tóba Samudüma.

5:12-13 Duterronomi 13:5; 17:7

Mi Godón Ngi Wirri Kwitüm Ki Emngyelnórre Mibiób Bübi

12 E ngibürra inzan bóktandakla igó, “Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm.”
Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr kla morroal kokeako kürü
tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm, a ka darrü kla koke ok
ino kólba alngomólóm arüngi.
13 E ngibürra inzan bóktandakla igó, “Alo bikómane akó bikóm aloane.”* Da ka
igó bóktandóla kagó, amkoman, da God sab ibü nizan kolae nine. Da God mibü
büb koke ok bainda kolae sarrgi tonarr tómbapónóm. A mibü büb asine Lodónkü
zagetóm. Akó Lod módóga, mibü büb balngomólóm.
14 God Lodón büdüldügab irsümülürr akó wa sab mibü ta sirsine tóba arüngdügab.
15 E ia umul-kókakla igó, yabü büb Kerrison büban il tizako? Ka ia Kerrison büban
il tiz ipudo akó pam apyón kolan bübdü dayóno? Kokean!
16 E ia umul-kókakla igó, nadü pama dabyónda pam apyón kolpükü, ibü büba
darrpan baindamli? Ene amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana inzan
bóktanda wagó, “Nizana ama darrpan bübüm baini.”
17 Da nadü oloma Lodka dabyónda, ibü samua darrpan baindamli.
18 E kolae sarrgi tonarr gum angón kwarilünke. Blaman ngibürr ne kolae tonarr,
oloma ne kla tólbaelda, ene oya büban kalkumadako, a nadü oloma kolae sarrgi
tonarr alngónda, wa tóba bübdü kolae tonarr alngónda.
19 E ia umul-kókakla igó, yabü ne bübako ene Godón Samuan ⌊gyabi müótako⌋,
yabü büb kugupidü nótóke, God yabü noan nókyenóp? E Godónakla, e yabian
kokeakla.
20 Zitülkus módóga, God yabü wirri darrem klame† bumiógürr. We ngarkwatódó,
e Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre yabiób bübi.

7

Ikik Bókrran Bóktan Kol Bumióg Tonarrankwata

Wa Taia Yesun Amkoman Angun Pamdó, Kol Amiógüm akó Wankü Utüm

1 Kürü ubia yabü bamtin bóktan poko akonóm, e ne kla wiselómarre kürüka. E
wiselómarre igó, “Ene morroalana igó, darrü pama kolpükü koke umtule, be?”
2 Ó, ene morroala, a zitülkus abün pamkolpama inkü utódako, ibü kol ó morwal
koke nidipko, ene morroal igósa, darrpan-darrpan paman tóbanan kol asi ki warilün
akó darrpan-darrpan kolan tóbanan müór asi ki yarilün.
3 Müóra koke ki bangó tóba kolpükü utüm, akó kola dadanzan koke ki bangó tóba
müórpükü utüm.
4 Zitülkus módóga, kolan dümdüm babula tóba müórdü bóktanóm wagó, “Kürü
kólbakama ka laró tónggapono kólba bübi,” a ene dümdüm tóba müóran tóbakama.
Ene dadan ngarkwatódó, müóran dümdüm babula ene poko bóktanóm tóba
bübankwata, a ene dümdüm tóba kolan tóbakama.
5 Marü kol ó müór asi nómade, bangón-gu wankü utüm, wata e nizana ubi nóma
baini koke utüm kari ngarkwatóm, ugósüma e tóre namüli. Da ene kakóm, e yabiób
büb akó darrpan pokodó ugón nüdüdi, yabü satania kolae tonarr tómbapónóm
alngomól-gum, zitülkus nabea yabiób büban ubi alngomólóm.
6 Ka ini poko yabü tangbamtinüm wialómdóla. Wa arüng bóktan kokea.

---

* **6:13** Ngibürr Yesun amkoman angun kolpama Korrintüm ini poko aprrapórr bóktónóp, zitülkus i gyagüpi tótók kwarilürr igó, “Marü büban ubi alom nómada, da ma elo-o. Inzana marü büban ubi sarrgi tonarr tónggapón nómada, da wa taia ene kla tónggapónóm popa kol ó pampükü.” **6:16** Bwób Zitül 2:24 † **6:20** Ene *wirri darrem kla* módóga: Wa tóba darrpanan siman olom ekyanórr krrosdó nurrótókóm.

7 Kürü ubi igósüma, blaman pam kazan kwarile, kol-koke. A darrpan-darrpan
pamab tibióban ⌊gyaur kla⌋ asine Godkagab; darrpan paman go ini gyaur klama,
darrüpan go ene gyaur klama.*

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol-koke Pam akó Kóble

8 Ka kol-koke pam, pam-koke kol, akó kóbledó igó bóktandóla wagó, ene morroala
yabü metat inzan ngyabenóm kazanla, kol-koke.
9 A e ne gaodó koke nómadakla yabiób büban ubi balngomólóm, e kol ó pam ki
bumiógnórre. Zitülkus módóga, e o azitüm nabe nóma kaindakla, ene morroala kol
ó pam bumiógüm.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol Bumiógürrün Pam akó Pam Bumiógürrün Kol Nidipako

10 Kol bumiógürrün pam akó pam bumiógürrün kol nidipako, ka yabü ini arüng
bóktan akyandóla wagó, darrü kola tóba müór koke ki amgat. Ini arüng bóktan
kürükagab kokea, a Lodkagab.
11 A wa ne nóma amgüte, wa metat inzan ki ngyaben warile, müór-koke. Oya ubi
akó amiógüm nómade, wa alkomóle tóba müórdü saul bainüm. Akó müóra tóba kol
koke ki zumanik.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Amkoman Bangun-koke Kol ó Morwal Nibióbko

12 Ka ne poko bóktanóm kaindóla kürükagabia, a Lodkagabi koke.† E barre, ka
yabüka igó poko bóktandóla wagó, darrü zonaretan kol asi nóma warile, amkoman
bangun-koke nótóko, akó wa ubi baindo wankü ngyabenóm, da wa oya koke
zumanike.
13 Akó darrü kolan müór asi nóma yarile, amkoman bangun-koke nótóke, akó wa
ubi bainda wankü ngyabenóm, da wa oya koke amanike.
14 Zitülkus módóga, amkoman bangun-koke nadü müóra, oya God tóbankü kuri
ipüde‡ oya kolanme. Akó amkoman bangun-koke nadü kolo, oya God tóbankü kuri
upude oya amkoman bangun müóranme. Koke ne nóma, God ibü olmal koke ki
yazebe, a errkya God ta ibü azebda.
15 A ene amkoman bangun-koke müór ó kolan ne ubi nómada amgatóm, wa
ki amgat. Ene pokoa ne nóma tómbapóne, ene amkoman bangun müóra tóba
koldó myamem arróbórrón koke yarile, ó ene amkoman bangun kola tóba müórdü
myamem arróbórrón koke warile. A gaodó ne nómada, bürrgrratgu, zitülkus God
mibü paudüdü ngyabenóm wató ngibtaunóp.
16 Kol, marü müóra aprrapórr zid baine marüme. Ene dadan ngarkwatódó, müór,
marü kola aprrapórr zid baine marüme.

Blaman Darrpan-darrpana Wata Inzan Kwarilo, God Mibü Ne Ngarkwatódó Sirrbünürr

17 Enana ka ini kla wialóma, blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben
kwarilün, Lod yabü ne ngarkwatódó sirrbünürr akó e iazan ngyaben kwarilnürrü,
God yabü nóma ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Ini we dadan arüng
bóktana, ka ne kla arrbündóla blaman sos kugupidü.
18 Ia darrü paman ⌊gyabi sopae ugón singgapirrün⌋ yarilürr, God oya nóma
ngisaunürr? Oya sopae singgapirrün timam koke ki amanik. Ia darrü paman gyabi

---

* **7:7** *gyaur kla*: Darrü gyaur kla aprrapórr módóga, morwal kol bumióg. Akó darrü ma módóga, morwal kol bumióg-koke ngyaben kolae tonarr tómbapón-koke. **7:10** Metyu 5:32; 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18 † **7:12** *Lodkagabi koke*: Yesu wata Zu pamkolpam umul bain yarilürr, igósidi wa ini pokoankwata koke bóktanórr. ‡ **7:14** *God tóbankü kuri ipüde*: Ini bóktanan küp inzan kokea igó, ene amkoman bangun-koke müór kuri zid ine. A küp módóga, wa taia tóba kolpükü ngyabenóm akó i nizana amkoman bangun pamkolpamdómamli.

sopae ugón singgapin-koke yarilürr, God oya nóma ngisaunürr? Oya gyabi sopae
koke ki singgapin.
19 Paman gyabi sopae singgapin wirri kla kokea, akó gyabi sopae singgapin-koke
enta wirri kla kokea. Godón gida bóktan poko§ mamoanóm amkoman wirri klama.
20 Blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün, e iazan ngyaben
kwarilnürrü God yabü nóma ngibaunürr.
21 Ma ia ⌊leba zaget⌋ olom namülnürrü, God marü nóma ngimaunürr? Ma
gyakolaegu. A marü ne darrü kwat asi nóma yarile popa olomóm bainüm, ene
morroala e ene kwat mamoanlo.
22 Gyakolaegu, zitülkus leba zaget olom nótó yarilürr, Lod oya nóma ngisaunürr,
wa ma Lodón popa pama. Ene dadan ngarkwatódó, wa popa pam nótó yarilürr God
oya nóma ngisaunürr Lodka dabyónüm, wa Kerrison leba zaget oloma.
23 God yabü wirri darrem klame bumiógürr, igósidi e pamab leba zaget kol-
pamómzan koke ki bainane, ibü bóktan arrkrrudügabi.
24 Zonaretal, blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün Godkü, e
iazan ngyaben kwarilnürrü, God yabü nóma ngibaunürr.

Ikik Bókrran Bóktan Morwal akó Kol Bumiógankwata

25 E wialómarre ibükwata, pam ó kolpükü koke nidi kuri bazurrurr. Kürü arüng
bóktan Lodkagabi babula ibükwata. A ka kólba gyagüpitótók pupaindóla. Ka
ini pokozan wialómdóla, e gaodómakla kürü amkoman angunüm Lodón gyaur
tonarranme kürüka.
26 Zitülkus errkya wirri müpa tólbaeldako Yesun amkoman angun pamkolpamdó,
ka igó gyagüpi tótókdóla, ene morroala e wata inzan kwarilo, ezanakla errkya,
morwal ó kol-koke.
27 Ia ma kol amiógürrünla? Ma darrü kwat ta amkün-gu moba kol amaniküm. Ia
ma kol amióg-kokela? Ma kol ta amkün-gu.
28 A ma ne kol nóma zumigo, ma kolae tonarr koke tónggapono. Akó darrü
kola, pampükü koke nótó umtule, wa ne müór nóma amige, wa kolae tonarr
koke tónggapóne. A kol ó pam nidi bumiógdako, i sab abün müpdü kwarile ini
ngyabendó, akó kürü ubia e ini müpdü koke kwarilo.
29 Zonaretal, kürü bóktanan küp módóga, ini tonarra kuri tugupurr tübine. Da e
errkyadógab gyakolae koke kwarilo ini ngyabenankwata. Kolpükü nidipko, i inzan
ki ngyaben kwarilün wamaka ibü kol babulako.
30 Nidi yóndako, i inzan kwarile wamaka i koke yóndako. Bagürwómpükü nidipko,
i inzan kwarile wamaka i bagürwómpükü kokeako. Elklaza nidi bumiógdako, i inzan
kwarile, wamaka ene elklaza ibü kokeko.
31 Da módóga, ini tüpdü ngyaben nidi ódóddako, i inzan kwarile, wamaka i zirrgüp
koke artümüldako ene ngyabendó. Zitülkus módóga, mi ini ne tüpdü ngyabendakla,
wa blakón pokodó tótókdase tóba blaman elklazapükü.
32 Kürü ubia e gyakolae koke kwarilo. Kol koke nótó kuri zumige, wa zirrgüp
artümülda Lodón zagetódó. Wa gyagüpi ódódda, wa ne kla tómbapóne Lodón
bagürwóman ngitanóm.
33 A kol nótó zumiógürr, wa zirrgüp artümülda ini ngyaben elklazadó. Wa gyagüpi
ódódda, wa ne kla tómbapóne tóba kol bagürwóman ngitanóm.
34 Da oya ninis gyagüpitótókamli. Müór koke nótó kuri amige ó pampükü koke nótó
kuri umtule, wa zirrgüp artümüldo Lodón zagetódó. Oya ubia tóba dudu arról Lodón

§ **7:19** *Godón gida bóktan poko*: Paman gyabi sopae singgapin darrü Godón gida bóktan poko ta yarilürr, God Zu pamkolpam ne kla nókyenóp. A ini atang pokoa igó klambóka apónda, God ibü ne gida bóktan poko nülinóp, Yesun amkoman angun pamkolpam.

akyanóm. A müór nótó amiógürr, wa zirrgüp artümüldo ini ngyaben elklazadó. Wa gyagüpi ódóddo, wa ne kla tómbapóne tóba müór bagürwóman ngitanóm.
35 Ka yabiób morroalóm wialómdóla, yabü arrkrrum; ka yabü arüng bóktan koke akyandóla. Kürü ubia, e dümdüm elklaza tómbapónane, Yesun amkoman angun pamkolpama ne kla ki tómbapón korale akó e yabiób dudu gyagüpitótók Lodón zagetódó irrbürre.
36 Aprrapórr darrü pama gyagüpitótók apadóda tóba arrearrón ngul olom koke amiógüm, enana ene ngul oloma gyagüpitótók warilürr igó, "Sab wa kürü kümige." Da solkwat ene pama gyagüpi tótókda wagó, wa tóba arrearrón ngul olom morroal koke angónda, zitülkus wa oya koke amiógda. Akó wa aprrapórr o azitüm nabe kainda. Akó wa aprrapórr tóba küp bamkónda wagó, i ki bumigam. Wa ki tónggapó wa ubizane.* Wa kolae tonarr koke tónggapónda. I ki bumigam.
37 A aprrapórr ene pama karrkukus gyagüpitótók esene ene ngul olom koke amiógüm. Akó darrü klama aprrapórr oya koke zirratakda ene ngul olom amiógüm, a wa gaodó yarile tóba ubi mamoanóm. Akó wa tóba gyagüpitótók kuri esene oya koke amiógüm, wa ta dümdüm kla tónggapóne.
38 Da módóga, tóba arrearrón ngul olom nótó amiógda, wa dümdüm kla tónggapónda. Da koke nótó amiógda, wa ma tai amkoman morroal kla tónggapónda.

Ikik Bókrran Bóktan Kóbleabkwata

39 Müórpükü kol wa müórdü arróbórróno, oya müór arrólzane. A oya müóra ne nóma nurrótóke, oya popada darrü pam amiógüm tóba ubidügab. A wa inzan pam amige, Lodka nótó dabyórrüna.
40 Da kürü gyagüpitótókdógab, wa sab wirri bagürwómpükü ngyaben warile, wa ne müór koke nóma amige. Akó ka gyagüpi tótókdóla kagó, Godón Samu ta kürüka asine akó kürü wató tangkamtine ini bóktan wialómóm.

8

Obae Godódó Urdü Amselórrón Ne Alóng Kla

1 E wialómarre inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne alóng kla alióndako. Ene amkomana, e ne poko bóktandakla igó, mibü blamanab umul asine. Pamkolpama elklazabóka nóma umulako, i gyagüpi tótókdako igó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógabi. A pamkolpamab [moboküpdü ubi] ngibürr pamkolpamdó nómade, ibü amkoman banguna dódórr bainda.
2 Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri umula, wa ma küsilana umul apadóm, wa umulürrünzan ki yarile.
3 A darrü oloman moboküpdü ubi Godka nómade, God oyabóka umula.
4 We ngarkwatódó, inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne alóng kla alióndako, ka bóktandóla kagó: mi umulakla igó, obae god babulako akó God wata darrpana.
5 Enana ngibürr godbóka ngibliarrón asiko ia kwitüdü ó tüpdü - (anda, abün "god" akó abün "lod" asiko) -
6 mibü wata darrpan Goda. Wa Aba, blaman elklaza noakagab togobórr akó mi noankü ngyabendakla. Akó wata darrpan Lod asine, Yesu Kerriso, blaman elklaza noakama tólbaelóp akó mi noanme arrólakla.

---

* **7:36** Ini atang poko Grrik bóktane, oya darrü küp módóga: *Aprrapórr darrü pama gyagüpi tótókda wagó, wa tóba ngul olom morroal koke angónda, zitülkus wa oya koke ok ainda müór amiógüm. Akó ene ngul oloma aprrapórr tóba müór amióg pail arrgrratódo. Akó ene pama aprrapórr tóba küp bamkónda wagó, oya ngul oloma müór ki amióg. Wa ki tónggapó wa ubizane.*

7 A ngibürr amkoman bangun pamkolpam umul kokeako igó, obae god babulako. I wata obae god gyagüpi bomandako, i ngaenzan kain kwarilürr. Da i inzan alóng kla nóma alóngdako, i gyagüpi tótókdako igó, ene alóng kla obae godódó urdü yamselóp. Akó zitülkus ibü gyagüpitótókan arüng tai babula umulüm, ia morroala ó kolaea, ibü gyagüpitótók tómanpükümako.
8 A alóng klama mibü Godón minggüpanan koke amarruda. Mi ne koke nóma elóngórre, mi darrü kla koke arerre. Akó mi ne nóma elóngórre, ini klama mibü koke tangtamtirre.
9 A e gyagüpi nóma tótókdakla igó, ene wa dümdüma obae godódó urdü amselórrón alóng kla alóngóm, e umul-umul kwarilo, ene klama ibü kolae kwat koke nómtyerre, nibiób gyagüpitótókan arüng babulako.
10 Aprrapórr ma umulóla obae god babulako, da obae godan ⌊ótók⌋ müótüdü wamo ola alóng kla alóngóm. Akó aprrapórr darrü oloma, noan gyagüpitótókan arüng babula, wa marü asenda alóng kla alóngde. Oya ia arüng koke ekyene alóng kla alóngóm, obae godódó urdü amselórrón alóng kla?
11 Da ini zonaret, noan gyagüpitótókan arüng babula, wa kolae baine marü umulanme. A Kerriso oyankü ta nurrótókórr.
12 Da ma inzan kwata kolae tonarr nóma tónggapóndóla moba zonaretaldó akó i darrü kla tónggapóndako, i ne klambóka gyagüpi tótókdako wagó, ene kolaea, ma Kerrisoka kolae tonarr tónggapóndóla.
13 Da módóga, ka ne darrü kla nóma elóngo akó olgabi kürü zonareta sab darrü kla tónggapóne, enana wa gyagüpi tótókda ene kolaea ene kla tónggapónóm, ka sab alóng kla kokean elóngo, kólba zonaret kolae tonarrdó ódódgum.

9

⌊Apostolab⌋ Dümdüm

1 Ka ia popa kokela? Amkoman, ka popadóla, zitülkus ka pamab gidadó arróbórrón kokela. Ka ia apostol kokela? Ia ka mibü Lod Yesun koke eserró? E umulakla wagó, ka Lod Yesun kuri eserró.* Akó e Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainarre kürü zagetódógab, ka ne zaget tónggapórró Lodónkü.
2 Enana ka apostol kokela ngibürrab ilküpdü, amkoman e yaib umulakla igó, ka we klamla! Zitülkus módóga, e Yesuka dabyórrünakla akó ini klama amtyanda wagó, ka apostolóla.
3 Kolpama kürü nóma zaz aindako,† ka kólba bódlangóm kaindóla ini bóktane.
4 Igó, ia kibü ene dümdüm babula alo akó anón klamóm kibü zagetan darremóm? Amkoman, kibü dümdüm asine!
5 Ngibürr apostol akó Lodón zoretal akó Pita‡ ibü dümdüma tibiób kol inkü tótókóm. Ki ne kol bumiógürrün nóma ki kwarila, kibü ene dümdüm ia babula kibiób amkoman bangun kol kinkü tótókóm? Amkoman, kibü dümdüm asine!
6 O ia wata kótó akó Barrnabas mani zaget tómbapón ki namüli kibiób ngyabenóm?
7 Gazirr pama nóma zagetóda tóba kantrri adlangóm, wa ia tóba mani ki amarru yarile tóba gazirr elklaza bumiógüm? Koke! Pama ⌊grreip⌋ zid nóma aritóda, wa ia koke elo-e tóba grreipdügab? Amkoman, wa sab elo-e! Pama ⌊sip⌋ ó ⌊gout⌋ nóma ngabkanda, wa ia ibü ngóm mor sab koke enóne? Amkoman, wa sab enóne!
8 Ka ia ini poko wata pamakanan gyagüpitótókdógab bóktandóla? Koke! Gida-a ia dadan klambóka koke apónda? Amkoman, gida-a inzan bóktanda!

---

* **9:1** Pol Lod Yesun esenórr wa Zerrusalem wirri basirrdügab nóma wamlórr Damaskus wirri basirrdü. (Apostolab Tórrmen 9:3-5) † **9:3** Ngibürr kolpama bóktónóp igó, Pol apostol koke yarilürr, zitülkus wa darrü kla koke ipadórr ibükagab. ‡ **9:5** *Pita* Grrik ngia, oya Ibrru ngi módóga: Sipas.

9 Zitülkus módóga, Mosesón gidadó igó wialómórróna wagó, “Sye koke ki
amel koralón ⌊kauan⌋ tae piküp bainüm alogum, wazan oya zaget tónggapónda,
agóltagólde küp ausüm ⌊witüdügab⌋.”§ Ia God kauabkwata gyakolaeda? Koke. 10 Ia
amkomana, wa ini poko kibünkü bóktanórr, oya zaget pam nidipakla? Amkoman, ini
poko kibünkü wialómórr, zitülkus nótó kesu angónda akó küp nótó ausda, i nizana
ene zaget ki tónggapóni, ⌊gedlóngóm baindi⌋ i sab abülan poko ipüdi.
11 Zitülkus samuan morroal küp kidi baritóp yabü aodó, da wa taia ki ne büban
elklaza yabükagab nóma yazebrre.
12 Zitülkus ngibürr Godón zaget pamab dümdüm asine yabükagab ngyaben elklaza
azebóm, amkoman, kibü dümdüm wirria ibü dümdümdügab.
A ki ma ini dümdüm koke mamunóp. Da ki azid aengóp, a ki elklazam koke batop,
igósüm ki Kerrisonkwata Morroal Bóktanan kwat anómóm koke kwarilürr.
13 Amkoman, e umulakla igó, ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ nidi zagetódako, i darrü
poko apadódako ene alo klamdógab, pamkolpama ne kla amarrudako Godón Gyabi
Müótüdü Godón aliónüm. ⌊Altadó⌋ nidi zagetódako, i kari murr poko azebdako ene
⌊urdü amsel lardógabi⌋, pamkolpama ne kla amarrudako altadó Godón aliónüm.
14 Ene dadan ngarkwatódó, Lod arüngi bóktanórr wagó, Morroal Bóktan nidi
adrratódako, i gaodó ki kwarilün ngyaben elklaza azebóm ibükagab, ibü bóktan
nidi arrkrrudako.
15 A ka küób darrü inzan dümdüm kokean mamoarró. Akó ka ini poko igósüm koke
wialómdóla igó, e sab kürüka inzan elklaza tólbael kwarilo. Ka ne ngyaben elklaza
nóma ki yazeba darrü olomdógab, ka kólba dümdüm ki imrüka ikub bagürüm igó,
ka darrü kla koke ipadórró yabükagab. Kürü büdülüm morroala ngyaben elklaza
azebdógab.
16 Kürü dümdüma ikub bagürüm, a igósidi kokea, ka Yesunkwata Morroal Bóktan
büdrratdóla. Zitülkus módóga, ene wata Lod tüób kürü nótó kyalórr Morroal Bóktan
büdrratóm. Da módóga, ka ne Morroal Bóktan koke nóma büdrratlo, oya ngürsila
sab tame kürüka!
17 Ka ne kólba gyagüpitótókdógab Morroal Bóktan nóma büdrratlo, kürü dümdüm
asi yarile darrem kla apadóm. A zitülkus ka ene kla koke tólbaeldóla kólba
gyagüpitótókdógab, ka tólbaeldóla zitülkus Lod kürü kyalórr tólbaelóm, gyagüpi
tótókde igó wa, ka sab morroal tólbaelo.
18 Da kürü darrem laróga? Wata ini kla: Morroal Bóktan büdrratóde, ka wata popa
tólbaeldóla, igósüm ka kólba dümdüm koke mamoalo Morroal Bóktan büdrratóde.

Pol Ngyabelórr Izan, Wa Yesunkwata Morroal Bóktan Nibióbka Büdrratlórr

19 Enanla ka popadóla akó darrü paman kokela, ka kólba ⌊leba zaget⌋ pamzan
baindóla blaman pamkolpamdó, abün pamkolpam azebóm Kerrisonkü.
20 Zu pamkolpamdó, ka Zu pamzan baindóla, Zu pamkolpam azebóm. Ibüka,
Mosesón gida murrdü nidi ngyabendako, ka ibüzan baindóla gida murrdü
ngyabende, ibü azebóm gida murrdü nidi ngyabendako, enanla ka küób gida murrdü
koke ngyabendóla.
21 Ibüka, Mosesón gida kalkuma nidi ngyabendako, ka ibüzan baindóla, gida
kalkuma ngyabende, ibü azebóm, gida kalkuma nidi ngyabendako, enana ene inzan
kokea igó, ka Godón gida kalkuma ngyabendóla, a ka wa Kerrison gida murrdü
ngyabendóla.

§ **9:9** Ma Duterronomi 25:4 ngakanke. Kauan dümdüm asi yarilürr alo apadóm tóba zagetódógab. Dadanzan apostolab dümdüm asi yarilürr ibü ngyaben elklaza azebóm we pamkolpamdógab, i nibióbka amgoldako akó umul baindako.

22 Ka inkü nómadóla, noan gyagüpitótókan arüng babula,* ka darrü kla koke
tónggapóndóla, i nekwata gyagüpi tótókdako wagó, ene kolaea. Ene igósüm, ibü
azebóm, noan gyagüpitótókan arüng babula. Ka Kerrisonkwata Morroal Bóktan
nóma adrratdóla blaman ia-ia kolpamdó, ka ibüzan ngyabendóla, igósüm ka
aprrapórr ngibürr zid ninünümo, abün-abün kwate.
23 Ka ini blaman kla igósidi tómbapóndóla ⌊Morroal Bóktan⌋ ayom, igósüm ka
sab ene morroal elklaza yazebo, God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tónggapónórr
pamkolpamdó, Morroal Bóktan amkoman nidi angundako akó mamoandako.

Mi Wirri Arüngi Buso Kwarilo Darrem Kla Apadóm

24 E ia umul-kókakla igó, buso barngindü blaman buso pama busodako, da wata
darrpana apadóda darrem kla? E wata inzan wirri arüngi busurre, wazan busoda
darrem kla apadóm.
25 Blaman pam, ubi nibióbe barnginüm, tibiób büb balngomóldako blaman kwata:
I wirrianbóka bütanindako akó i darrü kla koke tónggapóndako, ibü büb ne
klama kena kolae yó. I ene kla go igósüm tómbapóndako pórngae-e tónggapórrón
singül müóngdur apadóm, sab ne darrem klama kolae baine. A mi go mibiób
balngomóldakla, ene darrem kla apadóm, sab ne klama kokean kolae baine.
26 We ngarkwatódó, ka inzan pamzan koke busodóla, popa nótó busoda. Ka inzan
pamzan koke gazirrdóla, tang popa nótó amanda.
27 Koke, ka kólba büb karrkukus aindóla oya alngomólóm, igósüm ka kólba
darrem kla koke areno kürü bóktan amgol kakóm, buso pamzan amanikdako buso
barngindügab, zitülkus wa barngin gida koke mamoanórr.

10

Arüng Ikik Bókrran Bóktan Obae Godabkwata

1 ⌊Zonaretal⌋, ka ini poko wialóma, zitülkus kürü ubia yabü akó umul-umulan
ngibtanóm laróga tómbapónórr kibü abalbobataldó, i nóma agóltagól kwarilürr
⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Moses ibü blaman Izipt kantrridügab yusürr. Pülpül pokoa
ibü balngomól akó adlang yarilürr, God ne kla ingrinürr. Akó i blamana ogoblórr
maluana, mólóg tüpdüma, nae aodó ne nürrgrratórr, wamaka griamli nizan kwata.
2 Ene inzan yarilürr, wamaka i blamana ⌊baptaes bainóp⌋ ene pülpül poko-e akó
malu nae-e, Mosesón mamoan pamkolpamóm bainüm.
3 I blamana dadan alo kla elop, God ne kla tókyenóp kwitümgab
4 akó i dadan nae enónóp, God ne kla nókyenóp, zitülkus i ene ingülküpdügab anón
kwarilürr, God ibü ne kla nómtyenóp akó inkü ne klama wamlórr. Da amkoman ene
ingülküp Kerriso yarilürr.
5 A mi umulakla igó, God ibü barredó bagürwóm-koke yarilürr, zitülkus ibü büb
muru arngerrón kwarilürr ngüin-koke bwóbdü.
6 Ini elklaza tólbaelóp, mibüka okaka amzazilüm sab laróga tómbapóne ibüka,
nibiób wirri ubi kolaean elklaza tólbaelóma, igósüm mi inzan pamkolpamóm koke
bairre.
7 Obae god ⌊bütókgu⌋, ibü ngibürrazan kain kwarilürr. Godón Wialómórrón
Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ene pamkolpama bobrranórr alom akó anónóm,
akó bórrangórr barnginüm akó zilüm, obae god bütókde.”
8 Mi koke ki ut kwarila inkü, mibü morwal ó kol koke nidipko, ibü ngibürrazan kain
kwarilürr - akó olgabi darrpan ngürr kugupidü 23,000 pamkolpama nurrbarinürr.

---

* **9:22** *noan gyagüpitótókan arüng babula*: Ma atang opor 8:7 ngakanke. **10:1** Bazeb Tonarr 13:21-22; 14:19-29 **10:3** Bazeb Tonarr 16:35 **10:4** Bazeb Tonarr 17:6; Bótang Peba 20:11 **10:7** Bazeb Tonarr 32:6 **10:8** Bótang Peba 25:1-18

9 Mi Kerrison koke ki apók* kwarila, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi
ibü gwara tokrralórr.
10 Akó e murrkurr akrran-gu, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi
pamkolpam kolae bain anerrua ibü ekrranórr.
11 Ini elklaza tólbaelóp ibüka, mibüka okaka amzazilüm sab laróga tómbapóne
ene kolpamdó, dadan elklaza nidi tómbapóndako izan. Akó ini elklaza wialómórrón
kwarilürr Godón Wibalómórrón Bóktandó, mibü ikik bókrran bóktan aliónüm ini
elklaza tómbapón-gum, zitülkus mi we tonarrdó ngyabendakla, Lod Yesu Godón
zaget kuri elakónórr mibü zid bainüm akó wa kari pokoa alkomólóm.
12 We ngarkwatódó, ene oloma, gyagüpi nótó tótókda wagó, wa karrkukus
zamngólda, wa wata umul-umul yarile igó, wa koke aupe Godkagabi!
13 Yabüka nadü klama tamórr, yabü balngomólóm kainüm kolae tonarr
tómbapónóm, ene klama ngibürr pamkolpamdó ta tamórr. Akó God igó oloma, e
gaodómakla noa amkoman angunüm. Wa ok ainda darrü klama yabüka sab tame,
yabü balngomólóm kainüm kolae tonarr tómbapónóm, a wa yabü gaodó nirre ene
klamdó bóka bamgünüm. Darrü klama yabü nóma balngomólóm kainda kolae tonarr
tómbapónóm, God kwat alóte yabü mamoanóm, igósüm e gaodó kwarilo bórrangóm
kolae tonarr tómbapón-gum.
14 We ngarkwatódó, kürü moboküp gómdamal, e kórzyón kwarilünke obae god
bütókgum.
15 Ka yabüka bóktandóla wamaka e gyagüpitótókpükü isakla; kürü bóktan e yaib
zaz inam.
16 Mi waenpükü kübüldügab nóma anóndakla Lodón büdül gyagüpi amaniküm,
mi Godón eso akyandakla. Mi kübüldügab nóma anóndakla, ia igó kokea, wamaka
ene anóna mibü darrpan pokodó amarruda Kerrison óepükü? Akó mi ne brred
alkamüldakla, mi ene brred nóma alodakla, ia igó kokea, wamaka ene aloa mibü
darrpan pokodó amarruda Kerrison bübpükü?
17 Zitülkus darrpan brred asine, mi darrpan bübakla, enana mi abün nidipakla,
zitülkus mi blamana ene darrpan brred alodakla.
18 Isrrael pamkolpam gyagüpi amónam. I lar nóma imarruóp ⌊alta⌋ kwitüdü
amselóm, i akó ⌊prrista⌋ darrü murr poko elóngóp. Ia i inzan kwata koke emtyenóp,
ene klama ibü Godkü darrpan pokodó imarrurr, ene alta noane? Anda, ene inzana.
19 Ka inzan koke bóktanóm kaindóla igó, ene ⌊urdü agasil laran⌋ murr, obae godódó
ódódórrón ne klama, wa darrü wirri klama, ó igó, obae god darrü wirri klama.
20 Koke, a ka igó bóktanóm kaindóla, Godónbóka umul-kók pamkolpama ne urdü
agasil lar amarrudako, i ene kla kolae samudü amarrudako akó Godka koke. Akó
kürü ubi kokea, e darrpan pokodó koke togobo kolae samupükü.
21 E gaodó kokeakla Lodón kübüldügab anónóm akó kolae samuab kübüldügab ta
inzan; e gaodó kokeakla Lodón tógaldógab alom akó kolae samuab tógaldógab ta
inzan.
22 Ó ia mi darrü kla tónggapónóm kaindakla, gyagüp kolaea Lodón amkalóm? Ia
e gyagüpi tótókdakla igó, mibü arüng wirriana oya arüngdügabi?

Mi Popa Elklaza Koke Tómbapórre, Enana Mi Gyagüpi Tótókdakla Wagó, Ene Taia

23 E ngibürra inzan bóktandakla wagó, “Ene wa taia kürü blaman kla
tómbapónóm.” Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr kla morroal kokeako

---

* **10:9** *apók*, oya küp módóga: Isrrael pamkolpama murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **10:9** Bótang Peba 21:5-6 **10:10** Bótang Peba 16:41-49 **10:16** Metyu 26:26-28; Mak 14:22-24; Luk 22:19-20 **10:18** Lebitikus 7:11-15 **10:22** Duterronomi 32:21

tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm, a ngibürr klama koke tangamtindako kürü amkoman bangun dódórr ainüm.
24 Darrü oloma wata igó koke gyagüpi wame wagó, morroal ia laróga tóbanankü, a akó igó gyagüpitótók ki ipa, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü.
25 Yabü taia blaman alóng kla alóngóm, e ne kla bumiógdakla alóng kla bumióg bwóbdü. Zitülkus babula yabü abün-abün gyagüpitótók azebóm akó yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame, akó ia taia ó koke ene kla alóngóm.
26 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Ini tüp Lodóne, akó blaman ne elklazako ini tüpdü."
27 Darrü amkoman bangun-koke pama yabü nóma ngibaune alom tóba müótüdü, akó yabü ubi tótókóma, e eloane yabü obzek kwata ne alo kla arrbünda. Zitülkus babula abün-abün gyagüp azebóm akó yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame, akó ia taia ó koke ene kla alóngóm.
28 A darrü oloma ne yabü nóma nilórre igó, "Ini alóng kla urdü agasil larzan idódürr obae godódó," da e alónggu ene olomanme, yabü nótó umul-umulan ngibtanórr. Akó e darrü kla koke tónggapónane, darrü olom ne klama ainda tónggapónóm, kolae ne klame tóba gyagüpitótók ngarkwatódó.
29 Ka koke bóktóna igó, e koke elóngane igó zitülkusanme, e yaib gyagüpi tótókdakla igó, e alónggu, a e koke elóngane, zitülkus ene oloma gyagüpi tótókda wagó, e alónggu. Zitülkus módóga, ka nóma gyagüpi tótókdóla kürü taia darrü kla tónggapónóm, darrü oloman dümdüm babula bóktanóm igó, ka ene kla koke tónggapono be?
30 Ka ne Godón nóma eso ekyeno, ka ne alo alom kaindóla, darrü oloman dümdüm babul yarile kürü kolae bóktan akyanóm, ka ne alo elo-o, ka eso ne alom ekyena be? A ka ene alo koke elo-o, darrü olom zitülkus akyan-gum kürü kolae bóktan akyan-gum.†
31 Da módóga, ia e sab eloane ó enónane ó ia e sab laró tónggapónane, e blaman elklaza tómbapónamke Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm.
32 E darrü kla tónggapón-gu, darrü oloma yabükagab tikó kena ipa, enana wa gyagüpi tótókda wagó, wa ini kla koke ki tónggapóne. E ini kla tónggapón-gu darrü pamdó, ia wa Zu pam, Zu-koke pam, ó Godón sos pam.
33 Kürükagab tikó ipüdamke. Ka blaman elklaza tólbaeldóla we ngarkwatódó, blaman kolpam kürü tonarrdó ubi kwarile. Ka wata igó koke gyagüpi tótókdóla igó, morroal ia laróga kólbanankü, a ka akó igó gyagüpitótók asendóla, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü, igósüm God ibü zid nirre.

11

1 E kürükagab tikó ipüdamke, ka Kerrisokagabzan tikó apaddóla.

Singül Ngablao Tonarr Godón [Ótókde]

2 Ka yabü bagürdóla, zitülkus e kürü gyagüpi ódóddakla blaman elklazadó akó zitülkus e Yesunkwata umulbain bóktan mamoandakla, ka yabüzan umul ninarre.
3 A kürü ubi wa igósüma, e [küp emzyetórre] igó, blaman pamab singül wa Kerriso-e, akó kolan singül wa müóra, akó Kerrison singül wa Gode.
4 Blaman pama nidi tóredako ó [prropetzan nidi bóktandako] tibiób singül ngablaorrónzanako, i tibiób singül* büódan ngibtandako.

10:26 Wórr Peba 24:1 † **10:30** Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini dómdóm poko babula, a ki gyagüpi tótókdakla Polón gyagüpitótók inzan yarilürr. Zitülkus módóga, ini poko darrpan ngarkwatódóma Polón ne poko wialómórr atang pokodó 32-33. * **11:4** *tibiób singül*, wa aprrapórr Kerrisonbóka apónda.

5 A blaman kola nidi tóredako ó prropetzan bóktandako tibiób singül ngablaorrón-
kokezanako, i tibiób singül büódan ngibtandako,† zitülkus ene inzana, wamaka ibü
singül balükürrünako.
6 Darrü kola ne tóba singül koke nóma ngablo-e, wa tóba órrngóen tugupanan
ki singgalgón! A zitülkus ene büódan klama kolan tóba órrngóen tugupanan
singgalgónóm ó blaman alüküm, wa tóba singül ki ngablao.
7 Darrü pama tóba singül koke ki ngablao Godón ótókde, zitülkus wa Godón
dandang ngarkwatódó tónggapórróna akó wa Godón ⌊wirri kómal zyón⌋ ongang
apónda. A kola ma paman wirri kómal zyón ongang apóndo, da wa tóba singül
ngablo-e Godón ótókde.
8 Kola paman wirri kómal zyón ongang apóndo, zitülkus pama koldógab koke
tamórr, a kola pamdógab katókórr.
9 Akó God pam igósüm koke tónggapónórr kol tangamtinüm, a God kol tonzapónórr
pam tangamtinüm.‡
10 We zitülkusdü akó anerruabbókamde, kola tóba singül ngablo-e timamzan
amtyanóm wagó, oya müóran balngomól arüng asine.
11 A Lodka dabyórrünzana, kol tebe kokeo pamdógab; pam ta tebe kokea koldógab.
12 Zitülkus módóga, kolazan pamdógab katókórr, ene ta inzana, pam kola
alngumildo. A blaman elklaza ma Godkagab tótókdako.
13 E yabiób gyagüpitótók yaib ipüdam: Ia taia kola Godka tóre akom tóba singül
ngablao-koke?
14 Mibü pamkolpamab bókam tumtuma yabü inzan bómtyanda wagó, paman ne
kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ini klama oyaka büód ódódda,
15 a kolan ne kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ene oya agür ódódda. Zitülkus
módóga, God oya kokrrap órrngóen igósüm okyanórr, tóba singül ngablaom.
16 A darrü oloman ne ubi nómada ongyalóm ini bóktanankwata, oya ki umul yó
igó, kibü wata ini bókam tumtuma, akó ngibürr Godón sos pamkolpamab ta wata ini
bókam tumtuma.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo

17 A igó umulbain bóktan alióndi ka yabü koke bagürdóla, zitülkus e nóma kwób
bazendakla, kolaea tómbapónda a morroala koke.
18 Ngaen-gógópan kürü ubi bóktanóma igó, ka arrkrrudóla wagó, e nóma kwób
bazendakla sos pamkolpamzan, e yaib bürrgrratódakla darrü-darrü kopodó akó ka
ini bóktan karianbóka amkoman angundóla.
19 Anda, darrü zitülkus asine yabü bürrgrratóm kopo-kopodó, igósüm amkoman
moboküppükü nidipako tibiób okaka bairre yabü aodó.
20 E nóma kwób bazendakla darrpan pokodó, ene Lodón Gyagüpi Amanik Alo
kokea, e ne kla alodakla.
21 Zitülkus módóga, alo tonarr nómada, e ngibürra yabióban alo kla singül kwata
alodakla. Olgabi ngibürr go alomako, akó ngibürra go abün waen anóndako da
gorrgorr baindako.§
22 Wai! Yabü müót babulako alom akó anónóm kugupidü? O ia e gyagüpi
tótókdakla igó, Godón sos wata kari klama akó ia e elklaza-koke kolpam büódan

† **11:5** Korrint wirri basirrdü, Polón ngyaben tonarrdó, ene kolae yarilürr igó wa, kola tibiób singül koke ki ngablao kwarilürr. Singül ngablaode, kola amtyan warilürr igó, oya müór asi yarilürr akó wa tóba müóran tangdó warilürr. Wa ne tóba singül koke nóma ki ngablao waril, wa tóba müór büódan ki ngitanórr. **11:8** Bwób Zitül 2:21-23 ‡ **11:9** Ma aprrapórr igó poko gyagüpi tótókdóla wagó, Pol pam koke ok ainda tóba kol tangamtinüm. Da inzan kokea. Wa ini poko wialómórr, zitülkus God ngaen-gógópan pam tónggapónórr, da solodó wa kol tónzapónórr pam tangamtinüm. § **11:21** Ene tonarrdó, Lodón Gyagüpi Amanik Alo dudu alo yarilürr, igó koke igó, wata brred poko akó waen sokol.

ngibtandakla? Wai! Ka dama ia poko bóktono yabüka? Ka ia yabü nagürnünümo? Kokean!
23 Ka yabü koke bagürdóla, zitülkus ka Lod Yesukagab ne umulbain bóktan ipadórró, ka yabü ta umul ninarre. Igó, ene irrüb Zudas Lod Yesun wirri pamab tangdó nóma ingrinürr, Lod Yesu dudu brred ipadórr,
24 akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr akó bóktanórr wagó, "Ini kürü bübe, ka yabü morroalóm ne kla akyanóm kaindóla. Ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaniküm."
25 Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr, da wa bóktanórr wagó, "Ini waenpükü kübül Godón küsil ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktana⌋. Kürü óean bókana arüng akyanda. E ini kübüldügab nóma anón kwarilo, ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaniküm."
26 Da blaman tonarr e ini brred nóma alo akó ini kübüldügab nóma anón kwarilo, e Lodón büdül pupaindakla kókó wa tolkomóle.
27 We ngarkwatódó, brred nótó elo-e ó Lodón kübüldügab nótó enóne Lodón ubi koke ngarkwatódó, wa sab kolae tonarr tónggapóne Lodón büb akó óedó.
28 Da e yabiób ngaen-gógópan bapinane, ene kakóm, brred eloane akó kübüldügab enónane.
29 Zitülkus módóga, nótó nóma elo-e akó enóne Lodón büb amzyat-koke, oya sab zaz irre, wa ne ngarkwatódó aloda akó anónda.
30 We zitülkusdü, abün kolpam yabü aodó ibü arüng babulako akó abün azidako, akó dokyanana kuri nurrbarinürr.
31 A mi ne tai mibiób nóma bapirre, mibü zaz koke tirre.
32 Da Lod mibü nóma zaz bainda, wa mibü dümdüm bainda, igósüm mibü sab elnga koke zaz tirre akó ⌊kolaean darrem⌋ tókyerre ini tüpan pamkolpampükü.
33 Da módóga, kürü zonaretal, e nóma kwób bazelo alom, e yabiób bókyan kwarilo.
34 Darrü olom ne aloa nóma apadóda, wa ngaen-gógópan tóba müótüdü ki elo, igósüm Lod yabü koke zaz nirre, e nóma kwób bazelo. Akó ngibürr elklazabkwata ka sab yabü ikik bókrran bóktan nülinünümo, ka nóma tamo.

12

Godón Samuan ⌊Gyaur Kla⌋

1 Zonaretal, e wialómarre Godón Samuan gyaur klamabkwata. Kürü ubi yabü akó umul-umulan ngibtanóma, amkoman bóktan ia laróga ini klamabkwata.
2 E umulakla igó, e Godónbóka umul-kók pamkolpam ne tonarrdó kwarilürr, darrü klama yabü ilklió bülión yarilürr kle-kle kwatódó tótókóm akó yabü imarrurr obae god ⌊ótókóm⌋, bóktan-koke ne elklazako.
3 We ngarkwatódó, ka yabü igó poko byaldóla, darrü olom babula Godón Samu-e nótó bóktanda wagó, "Yesu amórrórrón ki yarile," akó darrü olom gaodó kokea igó bóktanóm wagó, "Yesu ⌊Lode⌋," wata wa Godón Samu-e bóktanda.
4 Darrü-darrü samuan ngarkwatódó gyaur kla asiko, a ene wata dadan Samua arrgrratóda.
5 Darrü-darrü zaget asiko, a ene wata dadan Loda.
6 Darrü-darrü elklaza asiko tólbaelóm, a ene wata dadan Goda arüng akyanda blaman amkoman bangun pamkolpamdó ene elklaza tólbaelóm.
7 God darrü-darrü gyaur kla gailda darrpan-darrpan amkoman bangun kolpamdó, igó poko okaka amzazilüm igó, Godón Samu asine. Wa ini kla igósüm tónggapónda blaman amkoman bangun kolpamab morroalóm.

11:25 Bazeb Tonarr 24:6-8; Zerremaea 31:31-34

8 Darrü olom God ⌊wirri gyagüpitótók⌋ bóktan akyanda tóba Samudüma, darrü wa
go umul bóktan* akyanda dadan Samudüma.
9 Darrü pam wa go karrkukus amkoman bangun akyanda ene dadan Samudüma,
darrü wa go gyaur kla akyanda azid kolpam dólóng bainüm ene dadan Samudüma.
10 Darrü wa go arüng akyanda ⌊arüng tonarr⌋ tólbaelóm, darrü wa go ⌊prropetan
bóktan⌋ akyanda, darrü wa go wirri gyagüpitótók akyanda morroal akó kolae samu
bómzyatóm, darrü wa go darrü-darrü umul-kók bóktan† akyanda bóktanóm, akó
darrü wa go gaodó ainda umul-kók bóktan müsirrga ainüm.
11 Da blaman ini ne elklazako darrpan dadan Samua tólbaelda, akó wa ene gyaur
kla arrgrratóda tóba ubi ngarkwatódó darrpan-darrpan amkoman bangun olomdó.

Mi Blaman Inzanakla, Wamaka Mi Darrpan Bübakla

12 Paman ne bübe darrpana, enana oya büban abün il tiz asiko. Akó enana blaman
oya büban il tiz abünako, i darrpan büb tónggapóndako. Inzana mi blamana
darrpan büb tónggapóndakla, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünakla.
13 Zitülkus módóga, Godón Samua mibü blaman ⌊baptaes tinóp⌋ darrpan büb
tónggapónóm, ia mi Zu kolpamakla ó Zu-koke kolpam, ⌊leba zaget⌋ kolpam ó leba
zaget-koke kolpam, akó God tóba darrpan Samu tókyenóp mibü büb kugupidü
ngyabenóm.
14 Anda, paman büb darrpan il tiz kokea, a oya büban abün il tizako.
15 Wapóra ne nóma ki bóktóne wagó, “Zitülkus ka tang kokela, ka büban kokela,”
wa koke bólene büban il tizüm bainüm.
16 Akó güblanga ne nóma ki bóktóne wagó, “Zitülkus ka ilküküp kokela, ka igósidi
büban kokela,” wa koke bólene büban il tizüm bainüm.
17 Dudu büb ne ilküküp nóma ki yarile, wa ia ki arrkrru yarile? Dudu büb ne
güblang nóma ki yarile, wa ia ki ilang bapón yarile?
18 A wa inzana, God ene büban il tiz büb kugupidü irrbünürr, ibü blaman darrpan-
darrpan, wa wata iazan ubi bainürr.
19 I ne darrpan büban il tiz nóma ki kwarile, büb wa ne ki yarile?
20 Wa inzana, büban abün il tizako, a büb ma darrpana.
21 Da ilküküp gaodó kokea tang ayalóm wagó, “Ka marükamóm kokela!” Ó singül
gaodó kokea wapór ayalóm wagó, “Ka marükamóm kokela!”
22 Koke! Mi ne büban il tizabkwata nóma gyagüpi tótókdakla igó, ibü arüng babula,
ibü ma zaget asiko.
23 Akó mi ne büban il tizabkwata nóma gyagüpi tótókdakla igó, ibü ngi karianbóka
babulako, mi ibü morroal püti baindakla mórrkenyórri wirri ngi bamelóm. A mi ne
büban il tiz okaka koke nóma byóndakla, mi morroal ngablaodakla.
24 Dakla mi ne büban il tiz nóma okaka byóndakla, ibü zitülkus babula ngablaom.
A God tüób büban il tiz darrpan pokodó inzan irrbünürr igó, wa wirrian ngi batenda
ene büban il tizdü ngi babulan nibióbko.
25 Ene igósüm, kopo-kopodó bürrgrrat babul ki yarile, a darrpan-darrpan il tiza
tibiób darrpan ngarkwatódó ki ngabkan kwarile.
26 Darrü büban il tiza ne azid nóma aeng yarile, blaman büban il tiza wankü azid
aeng kwarile; darrü büban il tiza ne wirri ngi nóma apad yarile, blaman büban il
tiza wankü bagürwóm kwarile.
27 E Kerrison bübakla, akó e darrpan-darrpan oya büban il tizakla.

---

* **12:8** *umul bóktan*, wa aprrapórr igó pokobóka apónda, God ne kla okaka imzazilürr ó wa aprrapórr igó umulbóka apónda, Yesunkwata Morroal Bóktanbóka umul. † **12:10** *umul-kók bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *tongues.* Oya küp nisamli: *mogob pamkolpamab bóktan* ó *igó bóktan ngibürr pamkolpam gaodó kokeako küp umulüm.*

28 Akó sos kugupidü God ngibürr kolpam irrbünürr sos pamkolpam tangamtinüm:
ngaen-gógópan wirri idipako, ⌊apostol⌋, nis ngim ⌊prropet⌋, aüd ngim Godón bóktan
umulbain pamako. Ene solkwat, arüng tonarr nidi tólbaeldako, akó gyaur kla
nibióbko azid kolpam dólóng bainüm, pamkolpam nidi tangbóleandako, pamkolpam
nidi balngomóldako akó darrü-darrü umul-kók bóktane nidi bóktandako.
29 Blaman ia apostolako? Blaman ia prropetako? Blaman ia Godón bóktan
umulbain pamako? Blamana ia arüng tonarr tólbaeldako?
30 Blamanab ia ene gyaur kla asiko azid kolpam dólóng bainüm? Blamana ia umul-
kók bóktane bóktandako? Blamana ia umul-kók bóktan müsirrga aindako?
31 Koke. A yabü wirri ubi asi ki yarilün wirrian gyaur kla azebóm Godón
Samudügab, pamkolpam tangbamtinüm ne gyaur klamko.
Akó errkyadan ka yabüka müsirrga ainüm kaindóla morroalan kwat ngibürr
kwatódógabi.

13

⌊Moboküpdü Ubi⌋

1 Ka ne pamakanab bóktane nóma bóktalo akó anerruab bóktane, a kürü
moboküpdü ubi ma babula ngibürrdü, ka wamaka belóla wirrianbóka bóngande
ó walipla güblang kur bódeande.
2 Aprrapórr kürü ⌊gyaur kla⌋ asine ⌊prropetzan bóktanóm⌋ akó ka gaodómla
blaman kwindü anikürrün bóktanab küp akó blaman umulab küp umulüm. Akó
aprrapórr kürü wirri amkoman bangun asine igó, podo banenóm. A kürü ma
moboküpdü ubi babula ngibürrdü, ka inzanla, kürü küp babula.
3 Ka ne kólba blaman elklaza elklaza-koke kolpam nóma nülinünümo akó ka
ngibürr pamkolpam ok ninünümo kürü büb uri setanóm ka arrólzanla,* da ka
nurrótoko, a kürü ma moboküpdü ubi babula ngibürrdü, ini elklaza kürü kokean
tangkólerre.
4 Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa zao-zao akó morroal
tonarra. Akó gyagüp kolaea oya koke amkalda, wa ikub koke bagürda tóbakwata, ó
tóba ngi kwit koke ainda.
5 Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa kolae tórrmen tulmil koke
tómbapónda, ngibürr kolpam ne tórrmen tulmila büódan ngibtandako. Wa tóba
koke gyagüpi bumaikda. Wa büsai koke ngürsilüm bainda. Wa koke gyagüpi ódódda
oyaka ne kolae tómbapóndako.
6 Wa koke bagürwómda dümdüm-koke tonarrdó, a wa bagürwómda amkoman
bóktandó.
7 Wa blaman müp bamselda, wa metat amkoman bangunda, wa metat ⌊gedlóngóm
bainda⌋, akó wa karrkukus zamngólda blaman müp tonarrdó.
8 Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa kokean bóleanda tóba
moboküpdü ubi amtyanóm ngibürr kolpamdó. ⌊Prropetan bóktana⌋ sab bamrüke;
umul-kók bóktana sab bamrüke; umula sab bamrüke.
9 Zitülkus módóga, mi wata poko-poko umulakla akó wata poko-poko bóktandakla
prropetzan.
10 A ⌊dudu kómal⌋ klama nóma tame, da ne poko-poko elklazako sab bamrükrre.
11 Ka kari olom nóma namülnürrü, ka kari olomzan bóktan namülnürrü, ka kari
olomzan gyagüpi tótók namülnürrü, akó ka kari oloman gyagüpitótók mamoan
namülnürrü. Ka pamóm nóma bairrü, ka kari olomanzan tórrmen tulmil tólbael
ugón elókrró.

---

* **13:3** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, *kólba büb ekyeno nurrótókóm ikub bagürüm*.

12 Errkya mi Godkagab we kla asendakla, wamaka mi morroal dandang koke
asendakla glasdógab, a elnga mi sab Godón obzek eserre. Errkya ka poko-poko
umulóla, a elnga ka sab amkoman umul namulo, enezana igó, God kürübóka
amkoman umula.
13 Da módóga, ini aüd kla metat asi kwarile: amkoman bangun, gedlóngóm bain,
akó moboküpdü ubi. A moboküpdü ubi wirrian klama ene nisdügab.

14

Prropetzan Bóktan akó Umul-kók Bóktan

1 E arüngi bütaninam yabiób ⌊moboküpdü ubi⌋ amtyanóm ngibürr pamkolpamdó
akó yabü wirri ubi ki yarilün Godón Samuan ⌊gyaur kla⌋ azebóm. Yabü wirrian ubi
igó gyaur klamdó ki yarilün, prropetzan bóktanóm.
2 Zitülkus módóga, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa pamkolpamdó koke
bóktanda a wa Godka bóktanda, zitülkus darrü olom babula ene bóktanan
⌊küp nótó apadóda⌋; wa kwindü anikürrün bóktan bóktanda Godón Samuan
tangbamtindügab.
3 A prropetzan nótó bóktanda, wa pamkolpamdó bóktanda ibü amkoman bangun
dódórr ainüm, ibü arüng bütanóm, akó ibü zao-zao ainüm.
4 Wa nótó bóktanda umul-kók bóktane, wa tóba amkoman bangun dódórr ainda,
a prropetzan nótó bóktanda, wa sos pamkolpamab amkoman bangun dódórr ainda.
5 Kürü ubia e blamana umul-kók bóktane bóktan kwarilo, a kürü wirri ubia e
prropetzan bóktan kwarilo. Prropetzan nótó bóktanda wirriana oyakagab umul-kók
bóktane nótó bóktanda, kókó wa ne ene umul-kók bóktan nóma müsirrga ine, da
ene igósüm sos pamkolpamab amkoman banguna dódórr baine.
6 Da ⌊zonaretal⌋, ka ne yabüka nóma tamo akó ka ne umul-kók bóktane nóma
bóktan namulo, ka yabü koke tangbólean namulo. Ka sab wata yabü tangbólean
namulo, ka yabüka ne igó elklaza nóma simarruo igó, darrü anikürrün bóktan, God
kürüka ne poko okaka simzazilürr, ó ngibürr umul ó prropetan bóktan ó umulbain
bóktan.
7 Ene inzana igó arról-koke elklaza, gógóram ne elklaza tólbaeldako, tatarror
ó darrumbirrózan ne klamko. Darrü olom ne gaodó koke nóma yarile darrpan-
darrpan gyagüp amzyatóm, wa kubó ia umul baine igó, i laró apuldako tatarrordó ó
darrumbirródü?
8 Akó mobolzan klama* ne kakalande koke nóma bóktóne, ia gazirr pam kubó
umul yarile, wa elklaza ki tólbaele gazirrüm? Koke. 9 Akó ene dadanzana yabüka. E
ne igó bóktan opor nóma bóktórre, darrü oloma küp koke ne umul baine, wa kubó
ia umul baine e laróbóka apóndakla? E kubó wata wórdü bóktan kwarilo.
10 Amkoman, abün-abün bóktanako ini tüpdü, akó blaman bóktanab küp asiko.
11 A ka ne umul-kók nóma namulo darrü pama laró bóktane ikikda, ka mogob
pamzanla ene pamdó nótó ikikda, akó wa mogob pamzana kürüka.
12 Ene ta inzana yabüka, e nóma kwób bazendakla Godón ⌊ótókóm⌋. Zitülkus
yabü wirri ubia Godón Samuan gyaur kla azebóm, da e arüngi bütaninam kómal
tómbapónóm ene gyaur klame, sosan pamkolpamab amkoman bangun ne klama
dódórr ainda.
13 We ngarkwatódó, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa tóre ki eko Godka oya
gaodó ainüm ene bóktan müsirrga ainüm.
14 Zitülkus módóga, ka ne umul-kók bóktane tóre nóma eko-o, kürü samua tóreda,
a kürü gyagüpitótókan küp babulana.

---

* **14:8** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet.*

15 Da ka laró tónggapono? Ka sab Godka tóre eko-o kólba samu-i, a ka ta sab
Godka tóre eko-o kólba gyagüpitótóke; ka sab wórr ato-o kólba samu-i, a ka ta sab
wórr ato-o kólba gyagüpitótóke.
16 E ne Godón nóma agür kwarilo wata yabiób samu-i, ene bóktanan küp koke nidi
ipüdórre, ia i sab bóktórre igó, “Amen, inzan ki yarilün” e Godón eso nóma ekyerre?
Koke, zitülkus i umul-kók kwarile e laró poko ekorre.
17 E ne tóre nóma ekorre yabiób samu-i, e morroal eso akyan tóre ekorre, a inzan
kwata e darrü oloman amkoman bangun koke dódórr irre.
18 Ka Godón eso akyandóla wagó, ka yabükagab bórrgrratórrónla umul-kók
bóktane bóktande.
19 A sosan pamkolpamab kwób bazendó, kürü wirri ubia 5 bóktan opor bóktanóm
kürü gyagüpitótóke ngibürr pamkolpam umul bainüm. A igó koke, 10,000 bóktan
opor bóktanóm darrü umul-kók bóktane, i umul koke ne küpko.
20 Zonaretal, e wata bólenam gyagüpi tótókóm kari olmalazan gyagüpi tótókdako.
Anda, e gabal olmalzan kwarilo, kolae tómbapón-gum, a e ma wata inzan gyagüpi
tótók kwarilo, byarrmarr kolpamazan gyagüpi tótókdako.
21 Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Lod God inzan bóktanda wagó, ‘Enana ka sab ini pamkolpamdó bóktalo
mogob pamab bóktane akó mogob pamab uliti,
i sab kürü bóktan koke arrkrru kwarile.’ ”
22 Da módóga, umul-kók bóktan timama† amkoman bangun-koke kolpamdó, a
wa timam kokea amkoman bangun kolpamdó; prropetan bóktan amkoman bangun
kolpamabküma, a amkoman bangun-koke kolpamabkü kokea.
23 Da aprrapórr blaman amkoman bangun pamkolpama sab darrpan pokodó kwób
tóbazele akó blamana umul-kók bóktane bóktan kwarile. Akó ngibürr kolpama
aprrapórr kugupidü tübarrbüle, umul-kók bóktanankwata umul-kók nidipko ó
amkoman bangun-koke nidipko. Ia i inzan kubó koke bóktan kwarile igó, e
gonggoakla?
24 A blaman pamkolpama aprrapórr prropetzan bóktórre. Akó darrü amkoman
bangun-koke pama aprrapórr tübangrine, ó darrü pama, umul-kók bóktanankwata
umul-kók nótóke. Pamkolpamab bóktana kubó oyaka pupo ine wagó, wa kolae
tonarr pama akó ibü bóktana kubó oya zaz ine.
25 Akó oya moboküpdü anikürrün gyagüpitótók kubó pulkaka bairrün kwarile
oyaka. Da wa kubó wakósingül nülkamüle akó obzek tüpdü ingrine, akó Godón
ótók yarile bóktande wagó, “Amkoman, God yóni yabü aodó!”

Mi Godón Morroal Tonarre Ki Ótók Kwarila

26 Da zonaretal, ka laró poko bóktono? E nóma kwób bazendakla Godón ótókóm,
yabü blamanab darrü kla asine: darrü wórr, umulbain bóktan, anikürrün bóktan
God ne poko okaka simzazilürr, umul-kók bóktane bóktan, ó umul-kók bóktan
müsirrga ain bóktan. Blaman ini elklaza ki tómbapónónóm sosan pamkolpamab
amkoman bangun dódórr ainüm.
27 Darrü oloma ne umul-kók bóktane nóma bóktóne, wata nis ó aüda ki
bóktónónóm. I blamana darrpanóm koke bóktórre akó darrüpa ibü bóktan ki
müsirrga yó.
28 Umul-kók bóktan müsirrga ain olom ne babul nóma yarile, umul-kók bóktane
nótó bóktanda piküp ki yarile sos kwób bazen pokodó. Wa tóbananka ki bóktan
yarile akó Godka.
29 Nis ó aüd prropeta ki bóktónónóm, akó ngibürra ibü bóktan ki nómzyetónóm.

---

† **14:22** *timam*, ene aprrapórr igó timama, amtyanóm God asine ene pokodó, da ene pokoa amkoman bangun-koke kolpam umul-umulan ngitanda, i Godón gum ki koralón.

30 A God ne darrü anikürrün bóktan nóma okaka imzazile oyaka, nótó mórranda,
ngaen-gógópan bóktan oloma ki piküp bain.
31 Inzan kwata, e darrpan-darrpana kubó bóktórre prropetzan, igósüm ene
bóktana blaman pamkolpam umul nirre akó arüng nütürre.
32 Prropeta tibiób samu balngomóldako, igósidi i gaodómako tibiób bóktan
balngomólóm.
33 Zitülkus módóga, God wa Goda noan ubie paud asi yarile, akó oya ubi kokea, e
blamana darrpanóm bóktórre.

Enezana Godón pamkolpamab blaman sosdó,
34 kol piküp ki kwarile kwób bazendó. Zitülkus módóga, ibü koke ok bainda
bóktanóm, a i pamab tangdó kwarile, Mosesón gidazan bóktanda.
35 Ibü ubia darrü pokobóka umul bainüm, i tibiób morwal ki nümtirre müótüdü.
Zitülkus módóga, ene büód tonarra kolan bóktanóm sos kwób bazendó.

36 Godón bóktana ia yabükagab bopwanórr? Ó e wata módógakla Godón bóktan
nidi ipüdóp, akó ngibürr kolpam koke? Koke!
37 Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa prropeta o oya Samuan gyaur kla
asine, wa ki emzyat wagó, ka yabüka ne poko wialómdóla, ene Lodón gida bóktan
poko-e.
38 Wa ne koke nóma emzyete, God oya sab koke emzyete.‡

39 Da módóga, kürü zonaretal, yabü wirri ubi ki yarilün prropetzan bóktanóm, a
e kolpam koke nólerre umul-kók bóktane bóktanóm.
40 A e blaman elklaza morroal akó ⌊dümdüm tonarre⌋ tólbaelórre.

15

God Kerrison Irsümülürr Büdüldügab

1 Errkya, zonaretal, ka yabü akó umul-umulan ngibtandóla ene bóktanankwata,
Morroal ne Bóktane Yesunkwata, ka ne poko amgolórró yabüka. E ene poko kuri
ipüdarre akó yabü amkoman banguna ene pokodó karrkukus zamngólda.
2 Ini Morroal Bóktananme e zid bairrünakla, e bóktan ne zürük nóma emonane,
ka ne poko amgolórró yabüka. Koke ne nóma, e enan amkoman yangunarre.

3 Ka yabü amkoman wirrian bóktan nókyenarre, ka ngaen-gógópan ne
poko ipadórró wagó, Kerriso nurrótókórr mibü kolae tonarr bargonóm, Godón
Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó.
4 Akó oya gapókdó ingrinóp, akó aüd ngim ne ngürr yarilürr, God oya ugón
irsümülürr, Godón Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó.
5 Akó wa okaka tübyónürr Pitaka, ene kakóm, ene 12 ⌊apostoldó⌋.
6 Akó solkwat wa okaka tübyónürr abün zonaretaldó, darrpan pokodó nidi
kwarilürr, ibü ngarkwat 500 arrgrratórrón yarilürr. Barre ene zonaretal arrólako
errkya, enana ngibürr wa nurrbarirrünako.
7 Solkwat wa Zeimska okaka tübyónürr, solkwat blaman apostoldó.
8 Akó dómdóm, wa kürüka okaka tübyónürr. A wa inzan koke tamórr, wazan
tamórr ngibürrdü. Ngibürr tonarr darrü gab oloma tóba ngarkwatódó koke
amtómólda. Ene inzan yarilürr, Yesu Kerriso kürüka okaka nóma tübyónürr tóba
apostolóm ainüm.

‡ **14:38** *God oya sab koke emzyete*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, inzan angrirrüna wagó, *oya koke ki emzyetórre*. **15:3** Aesaya 53:5-12 **15:4** Wórr Peba 16:8-10; Metyu 12:40; Apostolab Tórrmen 2:24-32 **15:5** Metyu 28:16-17; Mak 16:14; Luk 24:34, 36; Zon 20:19 **15:8** Apostolab Tórrmen 9:3-6

9 Ka ini poko müsirrga ainüm kaindóla. Ka karianla ngibürr apostoldógab akó ka
ngarkwatódó kokela, pamkolpama kürü apostolbóka ngilianóm, zitülkus ka Godón
sos wirri müp alión namülnürrü.
10 A Godón ⌊gail tonarranme⌋, ka igó pamóm bairrü, ka errkya nótókla, oya apostol,
akó ene gail tonarr, wa ne kla kókyanórr, wa enan koke kókyanórr. A ka wirri
arüngi zaget namülnürrü, bórrgrratórrón namülnürrü blaman apostoldógab. A ka
ene zaget kólbe koke tólbaelórró, a Godón gail tonarra kürüka, wató zaget yarilürr
kürükama.
11 Da módóga, ia kótó amgoldóla, ó ia ene pama amgoldako, ki blamana ene dadan
bóktan amgoldakla, Kerrison büdül akó arsümülankwata. Akó ini ne bóktane, e
amkoman yangunarre.

Büdüldügab Barsin

12 Zitülkus ki bóktan amgoldakla igó, God Kerrison irsümülürr büdüldügab, da
yabü aodó ngibürra inzan iade bóktandako wagó, “Büdülab barsin babula.”?
13 A büdülab ne barsin babul nómada, da Kerrison ta koke irsümülürr.
14 Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, kibü bóktan amgol enan ki yarile,
akó yabü amkoman bangun ta enan ki yarile.
15 Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, ki kibiób igó ki okaka büzazin
kwarila, wamaka ki obae bóktan büdrrat kwarilürrü Godónkwata, zitülkus ki
Godónbóka pulkaka bóktan kwarilürrü igó, wa Kerrison büdüldügab irsümülürr.
A ene ne amkoman nómada igó, God büdül koke arsinda, God Kerrison koke
irsümülürr.
16 Zitülkus módóga, God ne büdül koke nóma arsinda, da Kerrison ta koke
irsümülürr.
17 Akó God Kerrison ne koke nóma irsümülürr, yabü amkoman bangun enan yarile
akó e wata yabiób kolae tonarrdómakla.
18 Akó ta, Kerrison amkoman angun pamkolpama nidi nurrbarinürr, i
bamrükürrünako.
19 Mi ne Kerrisokamóm ⌊gedlóngóm⌋ nóma bairre wata ini tüpdü arrólankü mibü
morroalóm, da amkoman mi kolae gyauran pamkolpam kwarilo blaman amkoman
bangun-koke pamkolpamdógabi.
20 A ini amkomana, God Kerrison ta irsümülürr büdüldügab. God oya ngaen-
gógópan irsümülürr ngibürr pamkolpamdógab nidi nurrbarinürr, wamaka ngaen-
gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda apapdó. We ngarkwatódó, mi umulakla
igó, God sab mibü ta sirsine.
21 Mi ini kla umulakla we zitülkusdü, zitülkus büdüla darrü pamdóma tamórr,
büdüldügab barsina ta darrü pamdóma tamórr.
22 Ka müsirrga aindóla: Blaman pamkolpamazan nurrbarindako zitülkus i
Adamón pamkolpamako, ene inzana, God tóba blaman pamkolpam sirsine arróldó
zitülkus i Kerrison pamkolpamako.
23 A God blaman darrpan-darrpan olom sab irsümüle arróldó tóba angrirrün
ngarkwatódó. Wa ngaen-gógópan Kerrison irsümülürr arróldó, wamaka ngaen-
gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda apapdó, akó wa sab Kerrison pamkolpam
sirsine arróldó, wa nóma tolkomóle.
24 Solodó, God sab ini tüp blakón pokodó sidüde. Kerriso sab ugón ⌊ut-ut nirre⌋
blaman kolae samuab arüng: bwóban singüldü pamab arüng, wirri ngi pamab
arüng, akó ngibürr kolae samuab arüng. Ene kakóm, wa tóba kingzan balngomól
sab tóba Ab Godón ekyene.

15:9 Apostolab Tórrmen 8:3

25 Ka müsirrga aindóla: Wa kingzan ki balngomól yarilün, kókó oyaka nidi bóka
bamgündako, wa ibü blaman tóba wapór-o lorodó irrbüne.*
26 Dómdóm ne klama, oyaka bóka bamgünda, wa ne kla kolae ine, ene büdüla.
27 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, "God blaman
elklaza oya wapór-o lorodó kuri irrbünürr." A inzan nóma bóktanda igó, "blaman
elklaza" oya balngomóldó irrbünürr, popadana amzyatóm wagó, Godón koke
angoreanda, blaman elklaza nótó irrbünürr Kerrison balngomóldó.
28 A sab blaman elklaza nóma irrbüne oya balngomóldó, Godón Oloma sab
tóba tüób bangrine Godón balngomóldó, blaman elklaza nótó irrbüne Kerrison
balngomóldó. Ene igósüm, God blaman pamkolpamab singüldü pam yarile blaman
kwata.
29 Büdüldügab barsin ne babul nóma yarile, ia laró morroala kolpam [baptaes]
nóma baindako büdül isabkü? Büdül ne kokean nóma sirsine, kolpam ibünkü iade
baptaes baindako?
30 Akó ki ma ia? Blaman tonarr abün kolpama kibü wirri müp alióndako
kibü zagetanme Kerrisonkü. Büdül ne kokean nóma sirsine, ki ini zaget iade ki
tónggapórre, umuldi ki kena nurrbarinün ini wirri müpdügabi?
31 Blaman ngürr büdüla kena tamlón. Ene amkomana, zonaretal, wata ene
ta amkomana, ka yabü ikub bagürdóla, zitülkus mi mibü Lod Kerriso Yesuka
dabyórrünakla.
32 Ala, Epesus wirri basirrdü, ka gazirr namülnürrü kólba arrólóm, wamaka ka
nurr larpükü gazirr namülnürrü. Ka ne ini kla nóma ki tónggapóna pamakanan
zitülkusdügabi, morroal ia laróga kürüka? Büdül ne koke nóma barsinda, morroal
inzana igó,
"Mi alodakla akó anóndakla,
zitülkus sab mi nurrbarino."
33 E ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ene bóktane! E ini bóktanbarr
umulakla igó, "Mi ne gódam nóma bangurre kolae pampükü, i mibü morroal
tórrmen tulmil sab kolae nirre."
34 E bókyanamke dümdüm gyagüpi tótókóm akó piküp bainamke kolae tonarr
tólbaelgum. Zitülkus módóga, ngibürr kolpam Godónbóka umul kokeako tibiób
ubidügab. E büód ki kwarila, kürü zitülkus asine ini poko bóktanóm.

Arsümülan Büb Darrü Tonarr Yarile

35 A darrü oloma aprrapórr sab amtin bóktan poko bóktóne wagó, "Büdül kolpam
sab ia irsine arróldó? Akó ibü ia bübako?"
36 Ma gonggola ene amtin bóktan poko bóktanóm! Ma küp nóma artümüldóla, ene
küpa ngaen-gógópan nurrótóke ó abüne akó solkwat wa arról ipüde.
37 Akó ma ne küp artümüldóla, oya obzek inzan kokea, wa sab enezan yarile. A
ma wata küp artümüldóla, aprrapórr ia kunu küpa, ta ia darrü küpa.
38 A God obzek wató akyanda tóba ubidügab, akó wa gailda darrpan-darrpan ia
zid tibióban obzek.
39 Blaman murr darrpan ngarkwatódó kokeako. A paman darrü-darrü murra, akó
larab go darrü-darrü murra, akó póyaeab go darrü-darrü murra, akó wapiab darrü-
darrü murrako.
40 Pülpüldü ne elklazako ibü go darrü bübako, akó tüpdü ta ne elklazako ibü go
darrü-darrü bübako. A pülpüldü elklazab kómal zyón darrü ngarkwatódóma, akó
tüpdü elklazab kómal zyón go darrü-darrü ngarkwatódóma.

---

* **15:25** Ini bóktanan küp módóga: *oyaka nidi bóka bamgündako, wa sab blaman ut-ut nirre.* **15:25** Wórr Peba 110:1 **15:27** Wórr Peba 8:6 **15:32** Aesaya 22:13

41 Abüsan go darrü kómal zyóna, akó melpalan go darrü kómal zyóna, akó wimurrab go darrü kómal zyóna. Akó darrpan-darrpan wimurrab ta ibü tibiób kómal zyóna.
42 Büdülab barsin dadanzana. Gapókdó ne büb angrindako, wa abürrün bainda, wamaka küp artümüldako akó wa abünda. God ne büb arsümülda, wa kokean abüne.
43 Gapókdó ne büb angrindako, ngazirr klama. God ne büb arsümülda, kómal klama. Gapókdó ne büb angrindako, oya arüng babula. God ne büb arsümülda, oya wirri arüng asine.
44 Gapókdó ne büb angrindako, wa tüpane. God ne büb arsümülda, wa kwitüm büba.
Zitülkus tüpan büb asine, kwitüm büb ta asine.
45 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Ngaen-gógópan pam, Adam, wa arról pamakanóm bainürr." A dómdóm Adam, wa arról-gail samua.
46 A kwitüm büba ngaen-gógópan koke tamórr. Koke. Tüpan büba ngaen-gógópan wató tamórr, akó solkwat ene kwitüm büba tame.
47 Ngaen-gógópan pam, Adam, tüpdügabi tamórr, God oya büb tüp buru-i tónggapónórr. Nis ngim pam, Kerriso, God oya irsümülürr akó errkya oya kwitümgab büba.
48 Buru-i tónggapórrón pamkolpam nidipko, i darrpan ngarkwatódómako ene ngaen-gógópan buru-i tónggapórrón pamzan. Akó kwitümgab bübpükü pamkolpam nidipko, i darrpan ngarkwatódómako ene nis ngim pamzan, kwitümgab büb noane.
49 Mi errkyazanakla dadan obzeksyók ngarkwatódó buru-i tónggapórrón pamzan, da mi sab ene paman obzeksyók ngarkwatódó kwarilo, kwitümgab büb noane.
50 Zonaretal, kürü bóktanan küp módóga, ini tüpan pam, murr akó óe-e tónggapórrón büb noane, wa gaodó kokea Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm. Akó sab ne büba kolae baine, wa ene bwóbdü kokean bangrine, darrü klama koke ne kolae baine.
51 E tübarrkrru, ka kubó yabüka darrü kwindü anikürrün bóktan adrrüto. Mi ngibürra koke nurrbarino. A God sab mibü blaman büb izazine küsil bübüm.
52 Sab tómbapóne büzyón-babul, wamaka aon simanikrre, dómdóm mobolzan klama nóma bóktóne. Zitülkus módóga, mobolzan klama sab bóktóne akó God büdül sirsine bübpükü, sab ne klama kokean kolae bairre, akó wa mibü blaman büb izazine küsil bübüm.
53 Ini klama sab tómbapóne, zitülkus ini ne büb tómbapórrónako murr akó óe-e, God wata izazine igó bübüm, kolae bain-koke ne bübko. Akó sab ini ne büba nurrbarine, wa wata izazine igó bübüm, myamem kokean nurrbarine.
54 God ini büb nóma izazine igó bübüm, myamem kokean nurrbarine, ene tonarrdó Godón Wialómórrón Bóktandó nadü bóktanbarr wialómórróna sab amkoman baine. Inzan wialómórróna wagó,
"God büdül memokan ut-ut yónürr."
55 "Büdül-o, marü arüng ia asine pamkolpam ut-ut bainüm?
Büdül-o, marü kyab ia asine pamkolpam azid gailüm?"
56 Kolae tonarr kyabzana, büdül ne klama ódódda, akó kolae tonarra tóba arüng gidadógab apadóda.
57 A mi Godón eso ekyanórre, mibü arüng nótó gailda kolae tonarr akó büdül ut-ut bainüm mibü Lod Yesu Kerrisokama!
58 Da módóga, kürü moboküpdü zonaretal, e wata karrkukus bórrang kwarilo yabiób amkoman bangundü akó e darrü kla ok ain-gu yabü anenóm yabiób amkoman

15:45 Bwób Zitül 2:7 **15:54** Aesaya 25:8 **15:55** Oseya 13:14

bangundügabi. E Lodón zaget metat arüngi tómbapón kwarilo, zitülkus e umulakla igó, yabü müp zaget Lodónkü enanóm-koke yarile.

16

Mani Dakabain Godón Pamkolpamabkü, Zerrusalem Wirri Basirrdü Nidi Ngyabendako

1 E maniankwata wialómarre, e sab ne kla dakabainane Godón pamkolpam tangbamtinüm, Zerrusalemóm nidi ngyabendako. Ka sos pamkolpamdó Galatia bwóbdü kwat nómtyenarre ene kla ia tónggapónóm. E ta dadanzan tónggapónamke.

2 Darrpan-darrpan udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* e blaman darrpan-darrpana mani kabedó ki arrbün kwarila ene manidügabi, e ne darrem yazebane yabiób zagetankü. E ene blaman poko wata kwób isurre, igósüm yabü zitülkus babul yarile mani dakabainüm ene tonarrdó, ka nóma tamo.

3 E yaib ngibürr pam yazebane, e nibiób gyagüpi amandakla wagó, i morroal pamako. Ka nóma abzilo, ka ibü zirrnapónónómo peba mórragpükü ini ⌊gyaur kla⌋ Zerrusalem amarrum.

4 A morroal ta ne nóma yarile kürü tótókóm, i sab kürü kolngómórre.

Polón Bókam Bagósórrón Bóktan

5 Ka Masedonia prrobins kugupidüma nóma wamo - zitülkus kürü ubia Masedonia prrobins kugupidüma tótókóm - ene kakóm, ka sab yabüka tamo.

6 Da yenkü ka sab aprrapórr karianbóka ngyabeno, ó güb melpal aprrapórr yenkü amaniko. Ene igósüm, e gaodó kwarilo kürü tangamtinüm ia bwóbdü tótókóm.

7 Ka ⌊gedlóngóm baindóla⌋ yenkü karianbóka ngyabenóm, zitülkus kürü ubi kokea yabü wata büsai basenóm ka yabü bwóbdüma nóma agóltagól namulo. A ka gedlóngóm baindóla ngibürr tonarr amaniküm yenkü, Lod ne kürü nóma ok kine.

8 A ka sab Epesus wirri basirrdü ala namulo kókó Pentakost† Tóre ngürrandó.

9 Zitülkus módóga, God kwat kuri tapakue kürünkü wirri akó küppükü zaget tónggapónóm. Akó darrü zitülkus módóga, abün kolpam asiko, kürüka nidi bóka bamgündako.

10 Timoti nóma tame yabüka, e sab oya morroal angón kwarilünke, igósüm oya zitülkus koke yarile gumüm, wa yenkü nóma yarile. Zitülkus módóga, wa Lodón zaget tónggapónda, kazan tónggapóndóla.

11 We ngarkwatódó, darrü oloma oyaka tóba kak koke emtyene. A e oya paudi zirrsapónamke, da wa kürüka iade tolkomóle. Ka oya akyandóla alkomólóm zonaretalpükü.

12 E wialómarre kibü zonaret Apolosónkwata. Ka oya wirri arüngi yalórró ngibürr zonaretalpükü tótókóm yabü basenóm. A ene oya ubi kokea errkya ini tonarrdó tótókóm. A wa sab solkwat wame, wa nóma küp bamkóne igó, morroala tótókóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

13 E gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke, amkoman bangundü karrkukus bórrangke, gum-koke pamzan, akó arüng kwarilünke.

14 E blaman elklaza tómbapón kwarilünke ⌊moboküpdü ubipükü⌋.

15 E umulakla Stepanasón müót kolpambóka; i ngaensingül kolpam kwarilürr Kerrison amkoman angunüm Akaya prrobinsdü. Akó i tibiób gyagüpitótók irrbünóp Godón pamkolpam tangbamtinüm. Da zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla igó,

---

* **16:2** *udaian ngaen-gógópan ngürr* Sande ngürr yarilürr. † **16:8** *Pentakost* Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: *50 ngim ngürr*. Ene 50 ngim ngürr yarilürr, ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ akó ⌊Ist-koke Brred Tóre⌋, ibü kakóm, Yesu ne ngürrdü nurrótókórr. Pentakost Tóre ngürrdü, Zu pamkolpamab ⌊wit⌋ abül tóre asi yarilürr.

16 e inzan pamkolpamab tangdó kwarilo akó blamanab tangdó, Lodón zaget ta nidi
tómbapóndako wirri arüngi.
17 Ka bagürwóm namülnürrü Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akaekus kürüka nóma
togobórr, zitülkus i kürükamako yabü pabodó.
18 Zitülkus módóga, i kürü samu küsilzan irre akó yabü samu ta inzan. We
ngarkwatódó, e inzan pam wata morroal nangónane.
19 Eisia‡ bwóbdü sos pamkolpama tibiób morroal yawal bóktan zirrbapóndako
yabüka. Akwila akó Prrisila akó sos pamkolpam, ibü müótüdü nidi kwób bazendako,
i tibiób wirri morroal yawal bóktan zirrbapóndako yabüka Lodón ngidü.
20 Blaman zonaretala tibiób morroal yawal bóktan zirrbapóndako yabüka. Mor-
roal yawal bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó morroal moboküpi
baprükamke.
21 Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla.
22 Darrü oloman ne moboküpdü ubi Lodka koke nómada, wa amórrórrón ki yarile.
Ma tam, mibü ⌊Lod⌋!
23 Ki tóredakla, Lod Yesun ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün.
24 Kürü moboküpdü ubi yabü blamandóma, mi Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla.

‡ **16:19** Polón tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Epesus wirri basirr ene prrobins kugupidü yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. **16:19** Apostolab Tórrmen 18:2

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Korrint
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü akó blaman Yesu Kerrison amkoman angun pamkolpam dudu Akaya prrobinsdü (1:1). Polón darrü peba mórrag Korrint sos pamkolpamdó, *1 Korrint*, ene peba mórragan ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakono, wa nekwata bóktanda.

Pol ini peba mórrag ugón wialómórr aprrapórr pail 55 ó 56 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Wa tóba peba mórrag *1 Korrint* wialómórr pail 55 nóma yarilürr. Wa tóba peba mórrag *2 Korrint* aprrapórr ugón wialómórr ene dadan paildü ó darrü pail. Pol ini peba mórrag Masedonia prrobinsdügab wialómórr.

Ini Peba Mórragankwata Bóktan

Aprrapórr Pol tokom peba mórrag wibalómórr Korrint sos pamkolpamdó:

(1) Pol ne peba mórragankwata wialómórr 1 Korrint 5:9dü;
(2) 1 Korrint;
(3) Darrü arüng bóktan oporpükü peba mórrag, wa ne klamankwata wialómórr ini pebadó (2:3-4);
(4) 2 Korrint.

Ini ngaen-gógópan akó aüd ngim peba mórrag errkya myamem babulamli.

1 Korrint wialóm kakóm Pol tóba zaget Godónkü we pud akyanórr Epesus wirri basirrdü kókó wa igó nóma arrkrrurr wagó, Korrint sos pamkolpama tibiób tórrmen tulmil koke morroal ninóp. Pol gyagüpi esenórr büsai-büsai tótókóm Korrint pamkolpam basenóm. A wa nóma wamórr ibü basenóm, i oya wirri azid ekyenóp. Da Pol nóma alkomólórr Epesus, wa darrü peba mórrag wialómórr arüng bóktan oporpükü. Mi umulakla, zitülkus mi 2:4dó atangdakla wagó,

"Ka yabüka nóma wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü, ka azid aengrró kürü moboküpdü, akó ka yón namülnürrü yabüme."

Wa ene peba mórrag Taetusün ekyanórr Korrint pamkolpamdó ódódóm (12:8).

Arüng bóktan oporpükü peba mórrag wialóm kakóm, Pol wirrianbóka gyagüpi tótók yarilürr wagó, Korrint pamkolpama laró gyagüpi ódód kwarilürr. Da ⌊silba⌋ zaget pam Dimetrrius akó tóba kamdalpükü wirri ongyaltongyal kakóm (Apostolab Tórrmen 19:23-41), wa Epesus amgatórr ama Trroas wirri basirrdü wamórr. Wa gyagüpi igó wamórr wagó, Taetusdi Trroasóm wata ki baseni bóktan apadóm enekwata, Korrint pamkolpama ia gyagüpi ogoblórr oya peba mórragankwata, a Taetus ma ola babul yarilürr (2:12-13). Da wa we wamórr Masedonia. I Taetusdi ola baserri. Oya bagürwómdü, bóktan Korrint pamkolpamdógab morroal yarilürr (7:5-16). Taetusün bóktan Polón arüng ekyanórr igó, Korrint pamkolpam ibü ngyaben tulmil ia morroal dümdüm yónürr. Ene kakóm, Pol darrü peba mórrag wialómórr (2 Korrint).

Da Pol iade arüng bóktan opor wialómórr atang pokodó 2 Korrint 10–13? Aprrapórr Pol ini peba mórragzan wialómórr, bóktana tamórr oyaka wagó, ngibürr kolpam ola asi kwarilürr kolae nidi tómbapónóp. Da módóga, ene peba mórrag zirrapónóm wa akó darrü poko dayónürr ngaen-gógópan bóktandó ini kolae tómbapón kopodó.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón dokyan zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm Korrint pamkolpamdó:

1. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm tóba bagürwómbóka. Wa bagürwóm yarilürr, zitülkus Korrint pamkolpama tibiób kolae tonarrdógab tübyalüngóp (1:3-4; 7:8-9, 12-13).
2. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm wa ne müpdü yarilürr Eisia prrobinsdü (1:8-11).
3. Oya ubi yarilürr ibüka müsirrga ainüm, wa tóba bókam bagósórrón agóltagól iade yalüngürr (1:12–2:4).
4. Oya ubi yarilürr ibü amtinüm darrü paman kolae tonarr arrgonóm (2:5-11).
5. Oya ubi yarilürr ibü arüngi ikik akrranóm dabyón-gum Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü (6:14–7:11).
6. Oya ubi yarilürr ibüka müsirrga ainüm ini elklazabóka igó, bagürwóm, azid aeng, akó darrem kla, i ne elklaza ipüdórre Godón zaget nidi tómbapóndako (2:14–7:4).
7. Oya ubi yarilürr ibü umul bainüm Godón popa gailwómankwata akó ibü byalóm, i umul-umul ki koralón igó, i mani dakabain elakórre elklaza-koke pamkolpamabkü, Yesun amkoman nidi yangunónóp Zerrusalem wirri basirrdü (atang poko 8-9).
8. Oya ubi yarilürr ene kari kopo agóm, oyaka nidi bóka bamgün kwarilürr (atang poko 10-13).
9. Oya ubi yarilürr ibü umul-umulan ngibtanóm oya aüd ngim tótókbóka ibüka (12:14; 13:1-3, 10).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-11*
   1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint sos pamkolpamdó *1:1-2*
   2. God mibü metat arüng bütanda *1:3-11*

B. Pol Yesun amkoman angun pamkolpam arüng nütünóp *1:12–7:16*
   1. Polón akó darrü bókam agósórrón bóktan *1:12–2:4*
   2. Darrpan paman kolae arrgon *2:5-11*
   3. Pol karianbóka ngyabenórr Trroas wirri basirrdü *2:12-13*
   4. Mi Kerrison ilangzanakla *2:14-17*
   5. Pol amkoman karrkukusi angun yarilürr Morroal Bóktan Yesunkwata *3:1–4:6*
      a. Küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zaget tónggapón *3:1-18*
      b. Wirri darrem kla samuan ngarkwatódó mariti tónggapórrón beledó *4:1-15*
      c. Amkoman bangundügabi ngyaben *4:16-18*
   6. Kwitüm büb *5:1-10*
   7. Apostolab zaget módóga, pamkolpam byalóm i ia gódam bangurre Godkü Yesukama *5:11–6:2*
   8. Polón azid aeng *6:3-12*
   9. Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü *6:13–7:1*
   10. Polón bagürwóm *7:2-16*

C. Gyaur kla elklaza-koke pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü *8:1–9:15*
   1. Arüng atan bóktan wirribóka gailüm *8:1-15*
   2. Taetusün akó nis amkoman bangun pam nis Korrint wirri basirrdü zirrnapónóp *8:16–9:5*
   3. Wirri gyaur kla gail *9:6-15*

D. Pol emtyanórr wagó, wa amkoman apostol yarilürr *10:1–12:21*
   1. Pol tóba zaget adlangórr *10:1-18*
   2. Pol akó obae apostol *11:1-15*
   3. Polón azid aeng apostolzan *11:16-33*
   4. Pol nuszan kla esenórr wa nóma aerr yarilürr *12:1-10*

5. Pol gyakolae yarilürr Korrint pamkolpamdó *12:11-21*
E. Dómdóm bóktan *13:1-13*
1. Dómdóm arüng ikik bókrran bóktan *13:1-10*
2. Dómdóm alakón bóktan *13:11-13*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab.
Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü, blaman Godón pamkolpampükü dudu Akaya prrobinsdü.
2 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

God Mibü Metat Arüng Bütanda

3 Mi blamana oya yagürnórre, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison God akó Ab. Wa gyaurpükü Aba akó wa mibü metat arüng bütanda.
4 Wa mibü metat arüng bütanda, mi müpdü nómadakla. Ene igósüm, mi gaodómakla ngibürr kolpam arüng bütanóm, müpdü nidipko, God ta mibü dadanzan arüng bütanda.
5 Zitülkus módóga, kizan abün-abün azid aengdakla Kerriso ta inzan azid aengórr, da God kibü wirrianbóka arüng bütanda Kerrisokama.
6 Ki nóma tótókdakla müppükü, olgabi e sab arüng bütarrón akó zid bairrün kwarilo, kibü bóktan amgolanme. God kibü nóma arüng bütanda, olgabi e sab arüng bütarrón kwarilo. E arüng bütarrón nóma kwarilo, olgabi e gaodó kwarilo karrkukus bórrangóm inzan azid aeng tonarrdó, kizan azid aengdakla.
7 Akó ki wirrianbóka ⌊gedlóngóm baindakla⌋, e karrkukus bórrongo, zitülkus ki umulakla wagó, e dadan elklaza azid aengdakla, ki enezan azid aengdakla. Akó God yabü ta arüng bütanda, wa kibü enezan arüng bütanda.
8 ⌊Zonaretal⌋, kibü ubia yabü umul-umulan ngibtanóm, ki ne wirri müpanbókamde azid aengóp Eisia* prrobinsdü. Ene inzan wirri müp yarilürr, ki gaodó koke kwarilürr ene müp bamselóm. Olgabi ki myamem gedlóngóm koke bainóp, ki gaodó kwarilürr arról amoanóm.
9 Anda, ki kibiób moboküpi igó gyagüpitótók ipüdóp, wamaka kibü zaza ⌊kolaean darrem⌋ tókyerre büdülüm. A ene wa ugósüm tómbapónórr, ki kibióbka koke ngambangólnórre a wata Godka, büdül pamkolpam nótó arsinda.
10 Wa kibü aurdü semanórr wirri büdül tarük pokodógab akó wa sab kibü aurdü semóne. Ki oyaka gedlóngóm baindakla kibü metat aurdü amanóm,
11 ezan kibü tangbamtindakla tóre bakode kibünkü. Abün pamkolpama nóma tóre korale kibünkü akó Godón gail tonarr nóma yarile kibüka, da abün pamkolpama sab Godón eso akyan korale kibü ngidü.

Polón Akó Darrü Bókam Bagósórrón Bóktan

12 Ki ikub bagürdakla igó: kibü gyagüpitótóka amkoman pupainda igó, blaman pamkolpamab obzek kwata ki inzan tórrmen tulmili ngyaben kwarilnürrü, amkoman moboküpi akó ilklió bülióni-koke. God kibü gaodó tinóp inzan ngyabenóm. Ki amkoman inzan ngyaben kwarilnürrü yabü obzek kwata. Ki inzan kwarilnürrü Godón gail tonarr ngarkwatódó, a inzan koke, tüpan ⌊wirri gyagüpitótók⌋ ngarkwatódó.

---

* **1:8** Polón ngyaben tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü.

13-14 Blaman tonarr ki yabüka igó wibalómdakla, e gaodómakla ene kla atangóm
akó bóktanan ⌊küp tai amzyatóm⌋. Errkya e kibü tórrmen tulmilabkwata wata poko-
poko küp bómzyatódakla. A ka gedlóngóm baindóla, e sab blaman bóktanan küp
nómzyetórre igó, e sab gaodó koralo kibükwata ikub bagürüm, kizan yabükwata
ikub bagür koralo, ene ngürrdü, mibü Lod Yesu nóma tolkomóle.
15 Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angun namülnürrü, ka bókam
bagósórró yabü ngaen-gógópan basenóm, igósüm e nis ngim bles bairrün kwarilo.
16 Ka bókam bagósórró yabü basenóm, ka Masedonia prrobinsdü nóma ki wamórró
akó ta ka olgabi nóma ki tolkomólórró, igósüm e solkwat kürü ki tangkamtinane
Zudia prrobinsdü tótókóm.
17 Da ka ini bókam nóma bagósórró, ia ka wata popa bóktan namülnürrü? Ó ia ka
bókam bagósdóla ini tüpan pamkolpam ngarkwatódó, igósidi ka bóktalo wagó, "Ó,
ó," akó dakla, "Koke, koke"? Koke, ka inzan pam kokela!
18 A God metatzan tómbapónda, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm, ki ta yabüka
ne poko bóktandakla igó kokea, "Ó," akó dakla, "Koke".
19 Zitülkus módóga, Godón Olom, Yesu Kerriso nótóke, wa koke bóktanórr wagó,
"Ó" akó dakla, "Koke". Kótó, Saelas,† akó Timoti, ki oyakwata bóktan amgol
kwarilnürrü yabüka. Akó oyame kürü bóktan blaman tonarr "Ó" yarilürr.
20 Mi umulakla wagó, kürü bóktan amkomana, zitülkus blaman ⌊alkamül-koke
bóktan⌋, God ne kla irrbünürr, i küppükü bairre Kerrisokama ene bóktan opore "Ó".
We ngarkwatódó, oyakama mi bóktandakla igó, "Amen, inzan ki yarilün," Godón
ngi wirri kwitüm amngyelóm.
21 Da God watóke nótó tómbapónórr yadi akó kidi karrkukus bórrangóm mibü
Kerrison amkoman angundü. Akó wa watóke mibü nótó sirrbünürr,
22 tóba timam nótó irrbünürr mibüka, akó tóba Samu nótó ingrinürr mibü
moboküpdü alkamül-koke bóktanzan, wa sab mibü blaman elklaza tülirre, wa ne
alkamül-koke bóktan tülinóp.
23 Ka küób Godón amtindóla amtyanóm ka amkoman poko bóktandóla. Wa kubó
kürü ki kolae kyó, ka ne obae poko nóma bóktono. Ka igósüm koke alkomórró
Korrint wirri basirrdü yabü akó wirribóka bagóm.
24 Ene wa inzan kokea igó, ki yabü amkoman bangun zirrbapón-bapón bal-
ngomóldakla. A ki yenkü zagetódakla yabü bagürwóman ngibtanóm, zitülkus e
karrkukus bórrangdakla yabiób amkoman bangundü.

2

1 Da ka gyagüpitótók eserró yabü akó koke basenóm, gyagüp kolaean ngibtan-gum.
2 Zitülkus módóga, ka ne yabü gyagüp kolaean nóma ngintinünümo, ola ia nidipko
kürü barnginwóman ngitanóm? Wata yadi, ka nibiób gyagüp kolae ninarre.
3 Ka ene peba mórrag* wialómórró, igósüm ka nóma ki tama, e kürü gyagüp
kolaean koke ki ngigütinane, yadi, kürü nidi bagürwóman ki ngitan kwarila. Ka
amkoman karrkukusi angundóla yabükwata wagó, kürü ne bagürwóme ene ta yabü
bagürwóme.
4 Ka yabüka nóma wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü, ka azid aengrró
kólba moboküpdü, akó ka yón namülnürrü yabüme. Ka yabüka igósüm koke
wialómórró, yabü gyagüp kolaean ngibtanóm, a igósüm, yabü umulüm igó, kürü
wirri ⌊moboküpdü ubi⌋ yabükama.

---

† **1:19** *Saelas*: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan angrirrüna Letin bóktane: *Silbeinus.*

* **2:3** *peba mórrag*: Pol Korrint pamkolpam karianbóka basenóm wamórr ibü bagóm. Ene kakóm, wa darrü peba mórrag wialómórr. Ini peba mórrag errkya ma babula.

Darrü Paman Kolae Arrgon

5 Darrü pama ola kolae tonarr nóma tónggapónórr, wa wata kürü gyagüp kolae
koke kyónürr, a wa yabü blamanab gyagüp kolae ninóp, barrkyananbóka. Ka
wialómdóla "barrkyananbóka," zitülkus kürü ubi kokea wirri arüngi wialómóm.
6 Abüna yabükagab oya ne ⌊kolaean darrem⌋ ekyenóp, ene gaoandóma.
7 Errkya ma, e wata oya kolae tonarr arrgonane akó arüng ekyanane, igósüm wirri
gyagüp kolaea oya koke ⌊ut-ut ine⌋.
8 We ngarkwatódó, ka yabü arüng bütandóla yabü amkoman moboküpdü ubi
oyaka amtyanóm.
9 Ka ta yabüka wialómórró umul bainüm wagó, e kürü blaman bóktan ia amkoman
mamunarre. Amkoman, e kürü bóktan mamoandakla.
10 E darrü oloman kolae tonarr nóma arrgondakla, ka ta inzan ene oloman kolae
tonarr arrgondóla. Anda, ka ne kla arrgorró, ka we kla arrgorró Kerrison obzek
kwata yabü morroalóm. A ka gyagüpi tótókdóla wagó, darrü kla babula arrgonóm.
11 Ka oya kolae tonarr arrgorró, igósüm ⌊satania⌋ mibü koke ilklió bülión yarile oya
ubi tómbapónóm, zitülkus mi oya bókam bagós bóktan amkoman umulakla.

Pol Karianbóka Ngyabenórr Trroas Wirri Basirrdü

12 Ka Trroas wirri basirrdü nóma abzilürrü Morroal Bóktan amgolóm Ker-
risonkwata, ka eserró wagó, Lod kwat tapakurr kürünkü oya zaget tónggapónóm.
13 A zitülkus ka kólba zonaret Taetusün ola koke eserró bóktanpükü yabükagab,
kürü gyagüpitótók gaodó koke yarilürr ngón agónóm. Da ka yawal bóktan bóktarró
amkoman bangun pamkolpamdó, ola nidi koralórr, akó wamórró Masedonia
prrobinsdü.

Mi Kerrison Ilangzanakla

14 A mi Godón eso ekyanórre! Wa pamkolpamab obzek kwata igó amtyanda igó,
wa satani ut-ut yónürr. Akó wa kibü balngomólda ene kla bómtyande, zitülkus
ki Kerrisoka dabyórrünakla. Inzana, wa kibükama morroal ilang ayoda blaman
bwóbdü. Ene morroal ilang igó klama, mi oyabóka umulakla.†
15 Ki Kerrison ilangzanakla, Godón ne klama bagürwóman ngitanda. Ki Kerrison
ilangzanakla ibü aodó, zidbairrün nidipko, akó ibü aodó, bamrükürrün nidipko.‡§
16 Ibüka, bamrükürrün nidipko, ki büdülan ilangzanakla. Ibüka, zidbairrün
nidipko, ki arrólan ilangzanakla. Ia gaoandó nótóke ini zaget tónggapónóm?
17 Aprrapórr God kibü inzan bómzyatóda wagó, ki gaoandómakla, zitülkus ki ene
abün ilklió bülión pamzan kokeakla, wirri mani azebóm ubi nibióbe Godón bóktan
amgoldógab. A ki amkoman moboküpi bóktandakla Godón obzek kwata, Kerrisoka
dabyórrünzanakla. Ki bóktandakla pamzan, God nibiób zirrtapónóp.

---

† **2:14** Grrik akó Mórrke-mórrke Bukdü igó alap-alap bóktan wialómórróna: God Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pamzana. Rrom gazirr pamab singüldü pama darrü bwóban pamkolpam nóma ut-ut nirre, oyaka bóka bamgün nidi kwarilürr, wa ibü, tóba gazirr pampükü, nolngomólnónóp tóba pamkolpamab obzek kwata. Ene ut-ut bairrün kolpam ⌊leba zaget⌋ kolpamóm bainóp. Pol akó ngibürr Godón zaget pam ene gazirr pamzan kwarilürr, ó i ene ut-ut bairrün kolpamzan kwarilürr Kerrison leba zaget pamóm bainüm. ‡ **2:15** *bamrükürrün nidipko*, ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula, a i ma sab ⌊metat bólmyan urdü⌋ ogobe. § **2:15** Ini alap-alap bóktana. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilang ⌊urdü amsel larab⌋ ilanga, ⌊prrist⌋ ne lar bamngul kwarilürr ⌊altadó⌋. Ene ilanga Godón bagürwóman ngitan yarilürr. Yesu urdü agasil larzan yarilürr krrosdó. Yesun amkoman angun pamkolpam ene klaman ilangzanako. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilangan küp módóga: Ene Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pama ene pamkolpam nóma nolngomólnónóp, ngibürr kolpama morroal ilang buru angan kwarilürr. Ene gazirr pamdó wa morroal ilang yarilürr, a ene ut-ut airrün pamkolpamdó, wa kolae ilang yarilürr, zitülkus i umul kwarilürr igó, i leba zaget kolpamóm ki bairre o ibü ki ekrrórre.

3

Küsil [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktanan] Zaget Tónggapón

1 Ia kibü ubia akó kibiób bagürüm morroal bóktane? Koke! Ia zitülkus asiko yabü peba mórrag azebóm ó wibalómóm, kibü ne klama bagürdako, ngibürr pamazan ubi baindako inzan peba mórrag azebóm? Babulako!

2 E yaib wa peba mórragzanakla, kibü ne klama bagürda, kibü moboküpdü wialómórrónzana. Blaman pamkolpam gaodómako umulüm akó atangóm, ki ne morroal zaget tónggapónóp yabü aodó.

3 Blaman pamkolpam gaodómako asenóm igó, e peba mórragzanakla Kerriso tüób ne kla wialómórr, kibü zagetódógab. Wa ene kla koke wialómórr baerro-e, a arról Godón Samu-i. Wa ene kla taptapan ingülküp pokodó koke wialómórr, a pamakanan moboküpdü.

4 Ki ini klambóka amkoman umulakla Kerrisokama Godón obzek kwata.

5 Kibü zitülkus babula gyagüpi tótókóm igó, kibü kibióban gaodóma Godón zaget tónggapónóm. God wató módóga, kibü gaodó nótó ainda.

6 Wa kibü gaodó tinóp zaget pamóm bainüm küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zaget tónggapónóm. Ene küsil bóktanan wialómórrón gida babula, a Godón Samu asine ene bóktandó, zitülkus wialómórrón gida büdül ódódda, a Godón Samua arról akyanda.

7 Mosesón gida wialómórróna taptapan ingülküp pokodó. God Mosesón ene gida nóma ekyanórr, Mosesón obzeka [wirri kómal zyónpükü] ongang bapónórr, Isrrael pamkolpam igósidi gaodó koke kwarilürr oya obzekdó metat azilüm, enana ene zyóna zaorrón barrgon yarilürr. Mosesón darrü zaget módóga, ene gida umul bainüm pamkolpamdó. Ene gida-a büdül sidódürr ibüka, gida koke nidi mamoanónóp. Zitülkus ene gida-a, büdül ne klama ódódda, wirri kómal zyónpükü tamórr,

8 Godón Samua ne zaget balngomólda, oya wirri kómal zyón amkoman wirriana, ene gidan wirri kómal zyóndügabi!

9 Ene gidan zageta pamkolpam zaz ninóp akó [kolaean darrem] nókyenóp. Zitülkus ene gidan zagetan wirri kómal zyón asi yarilürr, amkoman, Godón ilküpdü [dümdüm tonarr] ne zageta ódódda, oya wirrian kómal zyón asine ene ngaep zagetódógab.

10 Ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zagetan wirri kómal zyón ngaen asi yarilürr, a errkya ene inzana, wamaka ene kómal zyón babula. Zitülkus módóga, ene küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zagetan kómal zyón wirriana.

11 Akó zitülkus ene ngaep bóktanan zageta, zaorrón ne klama barrgon yarilürr, kómal zyónpükü tamórr, ene küsil bóktanan zaget, metat asi ne kla yarile, oya wirrian kómal zyón asine ene ngaep klamdógab!

12 Zitülkus ki ene klamóm [gedlóngóm baindakla], da kibü tórrmen tulmil gum-koke igósidiako.

13 Ki Moseszan kokeakla, tóba obzek nótó ngablaorr mórrkenyórr poko-e, igósüm Isrrael pamkolpama koke iade ki eserre, ene wirri kómal zyóna zaorrón ia barrgon yarilürr.

14 A ibü gyagüpitótók zürük barümürrün koralórr, zitülkus kókó errkya ene inzana, wamaka ibü gyagüpitótók ngablaorrónako mórrkenyórr poko-e, darrü pama ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan buk nóma atangda ibüka ibü kwóbbazen müótüdü. God ene mórrkenyórr poko koke amanikürr, zitülkus wa ene poko wata igósidi amanike, darrü oloma nóma dabine Kerrisoka.

15 Anda, ngaendógab kókó errkya, darrü pama Mosesón gida nóma atangda, ene inzana, wamaka darrü mórrkenyórr pokoa [Zu pamkolpamab] moboküp ngablaoda, da i bóktanan küp koke igósidi amzyatódako.

16 A darrü oloma Lodka nóma byalüngda, God ene mórrkenyórr poko amanikda.
17 Ene bóktan opor “Lod” oya küp módóga: Godón Samu. Akó Lodón Samu nega, pamkolpama darrü kla koke amoandako ó darrü klama ibü koke amorranda, da i popadako.
18 Mi blamana Lodón wirri kómal zyón ongang bapóndakla mibiób obzeke, ngablaorrón-koke ne obzekako. Akó wa mibü azazinda tóba obzeksyók ngarkwatódó tóbazan bainüm akó sab ene kómal zyón wirrian yarile. Ene zyóna Lodkagabi tótókda, Godón Samu nótóke.

4

Wirri Darrem Kla Samuan Ngarkwatódó Mariti Tónggapórrón Beledó

1 We ngarkwatódó, ki kokean piküp bairre ini zaget tónggapónóm, zitülkus God tóba gyaurdügab kibü ini zaget tókyenóp tónggapónóm.
2 A ki ma kibiób kak nómtyenóp anikürrün tórrmendó, büódan ne elklazako; ki pamkolpam koke ilklió büliióndakla akó ki Godón bóktan obae koke azazindakla. A ki amkoman bóktan amgoldakla. Olgabi ki Godón obzek kwata amtyandakla blaman pamkolpamdó igó, ki morroal pamakla. Da zitülkus babula kibükwata bóktanóm igó, ki kolae pamakla.
3 Anda, ene inzan nómada, wamaka [Morroal Bóktan] ngalaorróna mórrkenyórr poko-e, ki ne poko amgoldakla, ene ngalaorrón ibükama, bamrükürrün nidipko.*
4 Satania, ini tüp nótó alngomólda godzan, amkoman bangun-koke pamkolpamab gyagüpitótók murrnausóp, da i ilküküp murrbausürrün pamkolpamzanóm bainóp. Ene igósüm, i gaodó kokeako ene zyón asenóm, ne klama tótókda Morroal Bóktandógabi, Kerrison [wirri kómal zyónankwata] ne Bóktane. Akó Kerriso Godón dandanga.
5 Ki kibióbkwata bóktan koke amgoldakla, a ki ene bóktan amgoldakla igó, Yesu Kerriso wa [Lode], akó igó, ki kib yabü [leba zaget] pamakla Yesunme.
6 Zitülkus módóga, God, ngaen nótó bóktanórr wagó, “Tümün kwatódógabi zyóna ki ongang bapón,” wa tóba zyón ongang sapónórr mibü moboküpdü.† Ene igósüm, mibü umul akyanóm Godón wirri kómal zyónankwata, Kerriso ne zyón okaka amzazilda.
7 A ene wirri darrem kla kibü moboküpdüma, ki inzan nidipakla, wamaka mariti tónggapórrón beleakla. Ene igósüm, amtyanóm ene wirrian arüng Godkagabia akó kibükagabi kokea, wirrian ne arünge blaman ngibürr klamab arüng arrgrratóda.
8 Abün-abün müpa kibü myangrao apóndako, a i kibü kokean [ut-ut baindako]. Ki ngibürr tonarr tai umul-kókakla laró tónggapónóm müp tonarrdó, a ki kokean piküp bairre ngambangólóm Godka.
9 Pamkolpama kibü wirri müp alióndako, a God kibü kibióban kokean alókda. Pamkolpama kibü sekrrónóp akó ki tüp tóbalókórró, a ki kokean kolae bainóp.
10 Ki nubóbóna tótókdakla, ki azid aengdakla akó metat umulakla igó, zitülkus pamkolpama Yesun emkólóp, i ta mibü kena sekrrónónóm. A ki büdül kórzyóndakla akó koke piküp baindakla Godón bóktan amgolóm, igósüm pamkolpama eserre kibü ngyabendó wagó, Yesu arróla.
11 Anda, ki, arról nidipakla, blaman tonarr umulakla igó, kolpama mibü kena sekrrónónóm Yesunme, igósüm pamkolpama eserre kibü ngyabendó igó, Yesu arróla. Ene ngyabena sab blakóne, ki nóma nurrbarino.

3:16 Bazeb Tonarr 34:34 * **4:3** *bamrükürrün nidipko*, ibü ngarkwat-koke arról babula, a i ma sab [metat bólmyan urdü] ogobe. **4:6** Bwób Zitül 1:3 † **4:6** Ini bóktanan küp módóga: *God mibü gaodó tinóp Morroal Bóktanan [küp tai apadóm].*

12 Da módóga, ki kena nurrbarinün, a ⌊ngarkwat-koke arróla⌋ yabü ngyabendó
okaka bainda, zitülkus ki Morroal Bóktan Yesunkwata amgol kwarilnürrü yabüka.
13 Igó wialómórróna *Wórr Peba*dó wagó, “Ka Godón amkoman angun namülnürrü,
da igósidi ka bóktarró.” Ene dadan amkoman bangundügabi ki ta metat bóktanórre
Morroal Bóktan amgolkü, zitülkus ki Godón amkoman angundakla.
14 Akó ki metat bóktanórre, zitülkus ki umulakla igó, Lod Yesun nótó irsümülürr
büdüldügabi, wa ta sab kibü sirsine kibü Yesuka dabyónüm akó kibü amarrum oya
obzek kwata bórrangóm yenkü.
15 Blaman ini elklaza we pokodómako yabü morroalóm, igósüm, Godón ⌊gail
tonarrazan⌋ bayoda abün pamkolpamdó akó olgabi ngibürr abün pamkolpamdó, i
sab ngaru bapón-koke eso iade ekyanórre. Da i Godón ngi igósidi wirri kwitüm
emngyelnórre.

Amkoman Bangundügabi Ngyaben

16 We zitülkusdü, ki kokean piküp bairre Godón bóktan amgolóm. Enana kibü büb
praka akó arüng-koke baindako, God kibü samu küsilzan ainda blaman ngürrzan.
17 Zitülkus módóga, ki ne kari müp aengdakla karibóka, sab ngarkwat-koke wirri
kómal zyón sidüde kibüka. Ini zyóna ene müp wirribóka arrgrratóda.
18 Da ki igó elklazadó koke azildakla, pamkolpama ne elklaza basendako, a ki igó
elklazadó azildakla, pamkolpama koke ne elklaza basendako. Zitülkus módóga,
pamkolpama ne elklaza basendako, ini elklaza wata sab karianbóka asi kwarile
bupso, a pamkolpama koke ne elklaza basendako, ini elklaza sab metatómpükü asi
kwarile.

5

Kwitüm Büb

1 Mibü büb inzanako, wamaka palae müótako, mi ne klamdó ngyabendakla ini
tüpdü. Mi umulakla wagó, ini tüpan palae müóta ne nóma kolae bairre, mibü
kwitüdü müót sab asi kwarile Godkagabi. Pama ini müót koke balmelórr. Akó ini
müót metatómpükü asi kwarile.
2 Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi syóngdakla, Godka nae
amande kwitüm büb aliónüm mibü bamelóm küsil mórrkenyórrzan.
3 God ta mibü küsil büb nóma tülirre bamelóm, mibü samu sab kakapur koke
kwarile, a mibü samuab büb sab asi kwarile.
4 Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi syóngdakla müp
amarrudi. Zitülkus módóga, mibü ubi kokea mibü samu sab kakapur kwarile, a
mibü ubia kwitüm büb bamelóm, igósüm arróla mibü dudu büb sab imrüke, sab ne
büba nurrbarine.
5 God tüóbe, mibü nótó tómbapónórr ene küsil büb azebóm. Akó wa tüóbe, mibü
tóba Samu nótó tókyenóp ⌊alkamül-koke bóktanzan⌋, wa sab mibü blaman elklaza
tülirre, wa ne alkamül-koke bóktan tülinóp.
6 We ngarkwatódó, ki metat amkoman karrkukusi angundakla igó, ene klama
sab amkoman tómbapórre. Akó ki umulakla igó, ki ini bübizan ngyabendakla, ki
nanabwóbdümakla Lodkagabi.
7 Ki amkoman bangundügabi ngyabendakla, a ene elklazadógabi koke, ki ne elklaza
basendakla.
8 Ka inizan wialóma, ki ini elklaza amkoman karrkukusi angundakla. Akó kibü
ubia ini büb alókóm akó Lodkü ngyabenóm.
9 Da módóga, kibü wirri ubia oya bagürwóman ngitanóm, ia ki ini bübi
ngyabendakla, ta ia ki kwitüdü ngyabendakla nanabwóbdü ini bübdügabi.

4:13 Wórr Peba 116:10

10 Zitülkus módóga, mi blamana sab okaka büzazino Kerrison obzek kwata mibü
zaz bainüm. Ene igósüm, mi darrpan-darrpana darrem ipüdórre ene ngarkwatódó,
mi ne elklaza tómbapónónóp, ia morroal ó ia kolae ne klamko, mizan bübi ngyaben
kwarilnürrü.

[Apostolab] Zaget Módóga, Pamkolpam Byalóm I Ia Gódam Bangurre Godkü Yesukama

11 We ngarkwatódó, ki pamkolpamab gyagüpitótók alüngüm kaindakla, zitülkus ki
umulakla Lodón gum angónóm. God kibübóka amkoman umula, akó ka gedlóngóm
baindóla wagó, e ta kibübóka amkoman umulakla yabiób moboküpdü.
12 Ki kibiób akó koke bagürdakla yabüka, a ki yabünkü kwat tapakudakla ikub
bagürüm kibükwata. Ene igósüm, e gaodómakla bóktan alkomólóm ibüka, ikub
nidi bagürdako ene klamabkwata, i ne elklaza basendako, akó ene klamabkwata
koke, moboküpdü ne klamko.
13 Ngibürr tonarrdó Godón Samua kibü bumiógda akó ene inzana, wamaka kibü
gyagüpitótók dümdüm kokea. Da ene Godónküma. A kibü gyagüpitótók dümdüm
nómada, ene yabünküma.
14 Kerrison moboküpdü ne ubie, kibü balngomólda, zitülkus ki amkoman kar-
rkukusi angundakla igó, darrpan oloma nurrótókórr blaman pamkolpamabkü, da
igósidi blamana nurrbarinürr.
15 Akó wa nurrótókórr blaman pamkolpamabkü, igósüm, küsil arról nidi
apadódako, i tibióbankü myamem koke ki ngyaben koralón. A i oyankü iade ki
ngyaben koralón, ibünkü nótó nurrótókórr akó God noan irsümülürr arróldó.
16 Da módóga, kidi, ki myamem darrü pam koke amzyatódakla tüpan paman
gyagüpitótók ngarkwatódó. Enana ki ngaen Kerrison emzyetóp tüpan paman
gyagüpitótók ngarkwatódó, errkya ki oya inzan myamem koke amzyatódakla.
17 Da darrü olom Kerrisoka dabyórrün nómada, wa küsil olomóm kuri baine.
Ngaep ngyabena kuri bamrükürr, da módóga, küsil ngyabena kuri bókyanórr!
18 God ini blaman elklaza wató tómbapónórr. Wa Kerrison zirrsapónórr mibünkü
nurrótókóm krrosdó akó inzana wa mibü gódam tangunóp, mi ngaen-gógópan oyaka
nidi bóka bamgün kwarilürrü. Akó wa kibü ene zaget tókyenóp pamkolpam byalóm,
i ia gódam bangurre Godkü.
19 Ene wa, God blaman pamkolpam ini tüpdü gódam nangunóp, Kerriso nóma
nurrótókórr krrosdó. I ene kla amkoman nóma angundako, wa ibü kolae tonarr
koke atangda ibü ⌊kolaean darrem⌋ akyanóm. Akó wa kibü igó bóktan tókyenóp
pamkolpamdó bóktanóm, i ia gódam bangurre Godkü.
20 We ngarkwatódó, ki Kerrison menyam pamakla, wamaka God kibükama
pamkolpam arüngi byalda ene bóktan apadóm. Ki yabü arüngi byaldakla Kerrison
ngidü igó, "Godkü gódam bangunam."
21 Kerrison kolae tonarr babulan yarilürr. A God mibü blaman kolae tonarr oyaka
yamselórr, igósüm mi oyaka dabyórrünzanakla, mi ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm
bairre Godón ilküpdü.

6

1 Kizan Godkü zagetódakla, ki yabü ta igó arüngi byaldakla, e ne Godón ⌊gail tonarr⌋
apadódakla, e ene kla küppükü inane; e igósidi ene kla enanóm-koke ipüdarre.
2 God bóktanda tóba Wialómórrón Bóktandó wagó,
"Angrirrün tonarr nóma semrranórr, ka marü* murrkrrurrü;
ene zid bain ngürra nóma tübzilürr, ka marü tangmamtirrü."

* **6:2** *marü*: Ngaep Bukdü God ini bóktan oyaka bóktanórr, Isrrael pamkolpam nótó ki zid nirre. Aini Pol ini bóktan wialómórr Korrint pamkolpam arüng bütanóm. **6:2** Aesaya 49:8

Tübarrkrru, errkya ene wa angrirrün tonarra. Tübarrkrru, errkya ene wa zid bain ngürra.

Polón Azid Aeng

3 Kibü ubi kokea darrü kla tónggapónóm, pamkolpam sab ne klama nólerre amkoman bangun-gum. Ene igósüm, darrü oloman zitülkus babula kolae poko bóktanóm kibü zagetankwata Godkü.
4 A ene wa, Godón zaget pamzan, ki amtyandakla ki morroal pamakla blaman elklazadó: ki karrkukus bórrangdakla müp tonarrdó, kolpama kibü müp nóma alióndako, akó kibü moboküp müpdü nómadako.
5 Ki karrkukus bórrang kwarilnürrü pamkolpama kibü nóma tokrralórr, tümün müótüdü nóma turrbulürr, akó pamkolpamab ngoroa ngürsilüm nóma bainóp kibüka; ki wirri arüngi nóma zaget kwarilnürrü kókó kibü myamem arüng babul yarilürr zagetóm, kibü ut-koke irrüba nóma blakónónóp, akó ki koke nóma alo kwarilnürrü.
6 Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü ⌊kolkal⌋ tonarrdógabi, kibü umuldügabi, kibü zao-zao tonarrdógabi, akó kibü morroal tonarrdógabi; ki Godón Samuan balngomól nóma mamoandakla akó kibü amkoman ⌊moboküpdü ubidügabi⌋.
7 Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü amkoman bóktan amgoldógab akó Godón arüngdügab. Akó ta ki ⌊dümdüm tonarr⌋ nóma tómbapóndakla, wamaka ene tonarr gazirr elklazako, tutul tange zangóm akó banól tange kibiób bódlangóm.†
8 Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama wirri ngi nóma atendako kibüka ó i kibü ngi nóma tüp alókdako; i kibükwata obae bóktan nóma alióndako panzedó ó morroal poko nóma bóktandako; i kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki ilklió bülión pamakla, enana ki amkoman moboküp pamakla;
9 i kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki umulürrün kokeakla, enana ki wirri umulürrünakla; i nóma gyagüpi tótókdako igó, ki nurrbarinüm kaindakla, enana ki arrólakla; i kibü inzan nóma ngabkandako igó, God kibü ⌊kolaean darrem⌋ akyanda, enana wa kibü büdülümpükü koke sekrranórr.
10 Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki gyagüp kolaeakla, a ki ma metat bagürwómdakla; ki elklaza-koke pamakla, a ki ma abün pamkolpam mórrel baindakla samuan ngarkwatódó; kibü elklaza babulako, a kibü ma blaman elklaza asiko samuan ngarkwatódó.
11 Korrint pamkolpam, ki yabüka amkoman moboküpi wialómórre akó ki kibiób wirri moboküpdü ubi nómtyerre yabüka.
12 Kibü moboküpdü ubian ngaru babula, a yabü moboküpdü ubi kibüka, oya ngaru asine.
13 Ka yabüka wialómdóla wamaka e kólbanan olmalakla igó, e wata dadanzan kibüka yabiób dudu moboküpdü ubi tómtyenane.

Dabyón-gu Godón Amkoman Angun-koke Pamkolpampükü

14 Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü. Dümdüm tonarr pamkolpam akó gida nidi amgündako, ibü gyagüpitótók ia wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke! Ó zyóndü nótó ngyabenda, ia wa gaodóma oyaka dabyónüm, tümündü nótó ngyabenda? Koke!
15 Ia Kerriso gaodóma ubi bainüm satanipükü?‡ Koke! Amkoman bangun olom akó amkoman bangun-koke olom, ibü gyagüpitótók ia wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke!

---

† **6:7** Ene *dümdüm tonarr* módógako: amkoman bangun, moboküpdü ubi, amkoman bóktan, ⌊prropetan bóktan⌋, akó ngibürr inzan kla. ‡ **6:15** *Satani*, Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó darrü Zu ngi-e angrirrüna, *Beliar* ó *Belial*.

16 ⌊Godón Gyabi Müót⌋ akó obae god, ibü tónggapórrón bóktan laróga? Babula!
Mi mibiób arról Godón gyabi müótakla. God enezan bóktanda tóba Wialómórrón
Bóktandó wagó,
“Ka ibü aodó ngyabelo
akó ibü aodó agóltagól namulo,
ka ibü God namulo,
akó i kürü pamkolpam kwarile.”
17 Akó God bóktanda wagó,
“We ngarkwatódó, ibükagab tübauske
akó bürrgrrütamke ibükagab.
Darrü tómanpükü kla amurrgu,
da ka sab yabü morroal yazebo.”
18 “Wirri Arüng Lod bóktanda wagó,
‘Ka sab yabü Ab namulo,
akó e sab kólbanan simanal akó ópal olmal kwarilo.’ ”

7

1 Moboküpdü gómdamal, zitülkus God mibü ini ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tülinóp,
mi wata ⌊kolkal⌋ kolpam bairre blaman kolae elklaza tómbapón-gum, mibü büb
ó samu ne elklaza tóman-pükü aindako Godón ilküpdü. Akó mi ⌊dudu kómal⌋ ki
ngyabenórre, Godón gum-gum ⌊ótókde⌋.

Polón Bagürwóm

2 Yabiób ⌊moboküpdü ubi⌋ tómtyenam kibüka. Ki dümdüm-koke tonarr koke
tómbapónóp yabü darrüdü, ki yabü darrü kolae koke inóp, akó ki yabü darrü koke
ilklió ilinóp mani azebóm.
3 Ka ini poko koke wialóma yabü bagóm, zitülkus ka kuri wialóma kagó, kibü wirri
moboküpdü ubi yabükamóma. Ene igósidi, ki yabü kokean elókrre yabióban, ia ki
arrólakla, ta ia ki nurrbarino.
4 Ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, e sab dümdüm kla tónggapónane,
akó kürü zitülkus asiko yabükwata ikub bagürüm. God kürü barrkyanan arüng
kókyanórr. Kibü blaman müp tonarrdó ka kari bagürwóm kokela.
5 Ka kuri wialóma kagó, ki Masedonia prrobinsdü babzirrü. Ene kakóm, kibü ngón
agón babul yarilürr. Zitülkus módóga, abün-abün müpa togoblórr kibüka. Darrü
müp we kla yarilürr, pamkolpama kibüka bóka bamgün koralórr. Akó darrü müp
we kla yarilürr kibü moboküpdü, ki yabükamóm gyakolae kwarilnürrü.
6 A God ibü arüng bütanda, arüng-koke nidipako. Wa kibü arüng tütünóp
Taetusün abzildügab.
7 Akó wata oya abzildügab koke, a ta igó bóktandógab, e oya arüng ekyenarre.
Wa kibü tüzazilóp, e kürükamóm nae aman koralnórró. Akó wa tüzazilóp yabü
wirri gyaurankwata akó yabü wirri ubiankwata ia elklaza tómbapónóm kürüka. Ene
igósidi, ka wirri bagürwóm namülnürrü ngaendógabi.
8 Zitülkus módóga, enana kürü arüng bóktan oporpükü peba mórraga* gyaur
idódürr yabüka, ka gyaur kokela ka ne peba mórrag wialómórró. Ngaen-gógópan
ka gyaur namülnürrü, zitülkus ka umul namülnürrü wagó, kürü peba mórraga sab
gyaur ki sidód yabüka. Taetus kürü küzazile wagó, e gyaur kwarilnürrü, a wata
tugupurr tonarróm.

6:16 Lebitikus 26:12; Zerremaea 32:38; Izikiel 37:27 **6:17** Aesaya 52:11; Izikiel 20:34, 41 **6:18** 2 Samuel 7:8, 14
* **7:8** *arüng bóktan oporpükü peba mórrag*: Ma ini peba mórragan ngaensingül bóktan ngakanke.

9 Enana ka ngaen-gógópan gyaur namülnürrü, errkya ka ma bagürwómdóla. Igó
zitülkusdü koke, kürü peba mórraga yabüka gyaur idódürr, a igó zitülkusdü, yabü
gyauranme e Godka byalüngarre yabiób kolae tonarrdógab. Zitülkus módóga,
e gyaur kwarilnürrü Godón ubi ngarkwatódó, da e koke azid aeng kwarilnürrü
kibüme.
10 Godón ubi ngarkwatódó ne gyaure, ene gyaura pamkolpam balngomólda Godka
byalüngüm tibiób kolae tonarrdógabi. I Godka nóma byalüngdako, God sab ibü
igósidi zid nirre akó i gyaur koke kwarile. A ini tüpan pamkolpamab gyaur, ibü
koke ne klama balngomólda Godka byalüngüm, ene gyaura ibü metat büdül kwatódó
amarruda.
11 Ngakónam ene Godón ubi ngarkwatódó ne gyaura laró alngón yarilürr yabüka:
yabü wirri amkoman ubia tónggapónóm dümdüm laróga. Yabü wirri ubi yabiób
bódlangóma, amtyanóm e ene kolae kla koke tónggapónarre. Yabü wirri ngürsila
ene kolae tonarranme. E wirribóka barrkürrü kürü peba mórraganme. Yabü wirri
ubi kürü asenóma. Yabü wirri ubi ia elklaza tómbapónóma kürünkü. Yabü wirri
ubia, ene kolae nótó tónggapónórr oya ⌊kolaean darrem⌋ akyanóm. Blaman kwata
e igó tómtyerre igó, e ene kolae kla† koke tónggapónarre.
12 Da enana ka yabüka ene arüng bóktan oporpükü peba mórrag wialómórró, ka
koke wialómórró oyame, ene kolae nótó tónggapónórr. Akó ka ta koke wialómórró
oyame, wa ene kolae noanka tónggapónórr. A ka wialómórró, igósüm e yabiób ki
bómzetarre Godón obzek kwata, yabü ubi ne ene elklaza amkoman tómbapónóma,
ki yabü ne elklaza tómbapónóm byaldakla.
13 We zitülkusdü, ki arüng bütarrón kwarilnürrü.

Ki wata arüng bütarrón koke kwarilnürrü, a ki ta wirri bagürwómdü kwarilnürrü
Taetusün bagürwómanme, zitülkus e blamana oya samu küsilzan inarre.
14 Ka yabükwata ikub bagürnürrü Taetuska, akó e kürü büód koke kókyenarre.
Zitülkus módóga, kizan ne poko bóktónóp yabüka, blaman amkoman kwarilürr,
kibü ikub bagüra yabükwata Taetuska pupo tinóp wagó, ene ta amkomana.
15 Errkyadan oya wirri moboküpdü ubia yabüka ngaendógabi, wazan gyagüpi
amanda wagó, e blamana ia kibü bóktan arrkrru kwarilnürrü, e oyazan morroal
ipüdarre gum angónde akó tórrngónde.
16 Ka bagürwómdóla, zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, e sab
dümdüm kla tómbapónane.

8

Arüng Atan Bóktan Wirribóka Gailüm

1 ⌊Zonaretal⌋, kibü ubia e umul kwarilo ene ⌊gail tonarrbóka⌋, God ne kla nókyenóp
ene sos pamkolpam aini Masedonia prrobinsdü.
2 Wirri müpa ibü tawinóp, da i wirribóka azid aeng kwarilürr. Dakla i ngaru
bapón-koke bagürwómdü kwarilürr akó ibü elklaza babulan kwarilürr. Olgabi i
ngaru bapón-koke mani gail kwarilürr.
3 Ka amkoman poko pupaindóla wagó, ibü gaodó ne kla kwarilürr, i irrbünóp. Akó i
errgrrótóp, ibü gaodó ne kla kwarilürr, igósidi i myamem gaodó koke koralórr tibiób
ngyaben elklaza bumiógüm. I ene kla tónggapónóp tibiób ubi ngarkwatódó.
4 I kibü arüngande bamtin kwarilürr ibü ok bainüm Godón pamkolpam Zerrusalem
wirri basirrdü tangbamtinüm, sos pamkolpama ngibürr prrobinsdüzan tónggapón
kwarilürr.

† **7:11** *ene kolae kla*: Ma 2:5-11 ngabkanke.

5 I tónggapónóp, ki koke ne klamóm gedlóngóm bain kwarilnürrü. Ngaen-gógópan
i tibiób arról Lodón ilinóp, ene kakóm i tibiób arról kibü tülinóp, Godón ubi
ngarkwatódó.
6 Da ki Taetusün arüngi ilóp yabü tangamtinüm ini gail tonarr alakónóm, zitülkus
wa ngaen ini zaget bókyanórr.
7 E blaman elklaza kari morroal koke tómbapóndakla: yabü amkoman bangun
wirria, yabü bóktan kari morroal kokea, yabü umul wirria, yabü amkoman ubi
wirria dümdüm kla tónggapónóm, akó yabü [moboküpdü ubi] wirria, e ne ubi umul
bainarre kibükagab. Kibü ubia, e enezan morroal tómbapón kwarilünke ene gail
tonarrdó.
8 Ka yabü arüng bóktan koke akyandóla ini kla tónggapónóm, a ka yabü
moboküpdü ubi apókóm kaindóla igó, ia amkomana. We ngarkwatódó, ka yabü
byaldóla ngibürr pamkolpamab ubiankwata gailüm, asenóm ia yabü moboküpdü
ubi inzana, ibü moboküpdü ubizane.
9 Zitülkus módóga, e umulakla Lod Yesu Kerrison gail tonarrbóka igó, wa tüpdü
tamórr elklaza-koke pamóm bainüm yabü morroalóm, enana oya mórrel* asi
kwarilürr kwitüm. Wa ene kla bimgatórr akó elklaza-koke pamóm bainürr, igósüm
e mórrel kolpamóm ki bainane samuan ngarkwatódó.
10 Akó ka yabü kólba gyagüpitótók akyanóm kaindóla inikwata, zitülkus ini klama
yabü sab tangnamtirre. Sim ne pail e ngaensingül sos pamkolpam kwarilnürrü mani
dakabainüm. Akó ene tibióban koke, e ta ngaensingül sos pamkolpam kwarilnürrü
nibiób ubi yarilürr mani akyanóm.
11 Errkya ene zaget ugó elakónam, e ne mani dakabain bókyenarre. Ene igósüm,
yabü wirri ubi ene zaget alakónóm inzan yarile, yabü ne ubi yarilürr ene zaget
bókyanóm. Ilinam, yabiób elklaza ngarkwatódó.
12 Zitülkus módóga, darrü oloman ne wirri ubi asi nóma yarile akyanóm, God ene
[gyaur kla] sab ipüde, zitülkus ene oloma ekyene tóba elklaza ngarkwatódó. Wa
koke ekyene igó elklaza ngarkwatódó, babul ne elklazako.
13 Kibü ubi kokea, yabüka sab müpa koke tame, zitülkus e ngibürr kolpamab müp
ul aindakla. A kibü ubia, e, nidi gaildakla, akó ene pamkolpama, nidi azebdako, nizan
kopoab sab gaodó namüli.
14 Errkyadan ini tonarr, yabü abün ne elklazako ibü tangbamtindako, elklaza-koke
nidipko. Olgabi, darrü tonarr yabü elklaza sab ne babul nóma kwarile akó ibü abün
elklaza sab ne asi nóma kwarile, ibü ne elklazako yabü tangnamtirre. Da e nizan
kopo sab ugón gaodó namüli.
15 Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Abün nótó
dakabainürr, oyaka wata gaodó yarilürr, akó aüd nótó dakabainürr, oyaka gaodó
yarilürr.”

Taetusün akó Nis Amkoman Bangun Pam Nis Korrint Wirri Basirrdü Zirrnapónóp

16 A mi Godón eso akyandakla, dadan amkoman ubi nótó ingrinürr Taetusün
moboküpdü yabü tangbamtinüm, kibü ubizan.
17 Taetus abinürr, ki oya nóma imtinóp yabüka alkomólóm. Ene kla tebe koke, a
wa yabüka tótókda wirri ubipükü akó tóbanan ubidügab.
18 Ki Taetusün zirrapóndakla darrü zonaretpükü, blaman sos pamkolpama noan
agürdako tóba zagetanme Morroal Bóktan Yesunkwata ayom.
19 Ene kla tebe koke, a oya wa blaman sos pamkolpama ipüdóp kinkü tótókóm,
ki ini gyaur kla sab nóma imarrurre Zerrusalem sos pamkolpamdó. Ki ini zaget

* **8:9** Ene *mórrel* módógako: [wirri kómal zyón], arüng, akó blaman kwitüdü elklaza. **8:15** Bazeb Tonarr 16:18

ngakandakla Lodón ngi wirri kwitüm amngyelóm akó amtyanóm kibü ubi ngibürr pamkolpam tangbamtinüma.
20 Wa sab kinkü tame, zitülkus kibü ubi kórzyónüma darrü oloma kibükwata bóktan-gum wagó, ki ini wirri gyaur kla kle-kle ngakandakla.
21 Zitülkus módóga, ki kibiób gyagüpitótók ene klamdó arrbündakla igó, dümdüm kla tómbapónóm, ene wata Lodón ilküpdü tebe koke, a pamkolpamab ilküpdü ta inzan.
22 Akó ki mibü darrü zonaret inkü zirrapóndakla, ki noan abün tonarre apók kwarilnürrü akó ki esenónóp igó, wa abün elklaza wirri arüngi tómbapónda. Akó errkyadan oya ubia yabü wirrian arüngi tangbamtinüm ene mani dakabain zaget tónggapónóm, zitülkus wa amkoman karrkukusi angunda wagó, yabü ubi mani gailüma.
23 Darrü oloma ne Taetusünkwata nóma imtine, oya ilamke magó, wa kürü kamade akó wa kankü zagetóda yabünkü. Darrü oloma ne mibü zonaret nisabkwata nóma imtine, oya ilamke magó, sos pamkolpama ibü zirrapóndako ibü ngidü tórrmen tómbapónóm. Akó ibü tórrmendógabi pamkolpama Kerrison ngi wirri kwitüm amngyeldako.
24 We ngarkwatódó, e panzedó yabiób moboküpdü ubi nómtyenam ini pamdó akó nómtyenam igó, kibü dümdüm asine yabükwata ikub bagürüm. Ene igósüm, blaman sos pamkolpama ini klambóka umul kwarile.

9

1 Darrü kla myamem babula kürü wialómóm yabüka ini zagetankwata Godón pamkolpam tangbamtinüm Zerrusalem wirri basirrdü.
2 Zitülkus módóga, ka umulóla yabü wirri ubi ibü tangbamtinüma. Ka ikub bagür namülnürrü, ngaendógab kókó errkya, yabükwata Masedonia pamkolpamdó wagó, e ne pamkolpamakla Akaya prrobinsdü, wata tómbapórrón kwarilnürrü sim paildügabi mani aliónüm. Akó yabü wirri ubia barre pamkolpam nunuóp tórrmenóm.
3 A ka ma ini aüd zonaretal zirrbapóndóla yabü tangbamtinüm ene mani dakabainüm, igósüm kibü ikub bagür yabükwata enan küp-koke yarile ini klamdó. A igósüm e tómbapórrón kwarilo kürünkü, ka enezan bóktarró.
4 Akó igósüm, ki büód koke kwarilo, ki inzan amkoman karrkukusi angun kwarilnürrü igó, e tómbapórrón koralo. Ki sab büód kwarilo - akó e yaib sab amkoman büódan kwarilo - ngibürr Masedonia kolpama ne nóma ogobe kankü akó ne nóma eserre igó, e tómbapórrón kokeakla.
5 Da ka gyagüpi wama kagó, ka ini aüd zonaretal arüngi ki nilnüma yabüka tótókóm yabü tangbamtinüm ene wirri ⌊gyaur kla⌋ ngaen-gógópan tónggapónóm, e ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinarre gailüm. Da ka solkwat nóma abzilo, ene mani wata módó yarile inzan, wirri gyaur klamzan yabü ubi ngarkwatódó, akó inzan koke darrü klamzan, e bagürwóm kokeakla gailüm.

Wirri Gyaur Kla Gail

6 Ini poko gyagüpi amanikamke: Nadü oloma baritóda aüdan küp, sab aüdan abüle, a abün küp nótó baritóda, wa sab abün abüle.*
7 Darrpan-darrpan oloma ki alión yarilün, wa moboküpdü ne gyagüpitótók esene aliónüm. Wa mólmóntwólpükü koke iline ó wa koke ki alión yarilün, zitülkus darrü pama oya ile aliónüm. Zitülkus módóga, barnginwómpükü nótó gailda, Godón ⌊moboküpdü ubi⌋ oyakama.

---

* **9:6** Pol ini bóktanbarr wialómórr amkoman bangun pamkolpam arüng bótanóm wirri gyaur kla gailüm.

8 Akó God gaodóma yabü ngaru bapón-koke gailüm blaman gyaur kla. Ene igósüm,
yabü blaman elklaza gaodómako blaman tonarrdó akó e ngibürr pamkolpam ngaru
bapón-koke iade tangnamtirre blaman kwata.
9 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda ene olomankwata, wirri gyaur
kla nótó gailda, wagó,
"Wa tóba gyaur kla popa arrgrratóda elklaza-koke pamkolpamdó;
God sab ene oloman [dümdüm tonarr] gyagüpi amanike metatómpükü."
10 Akó God [wit] küp aliónda küp barit pamdó, ene küp nótó amanda tóba apapdó,
akó God brred aliónda alom. Wa ta sab yabü ngyaben elklaza nülirre, akó abün nirre.
Akó wa ene morroal tulmil abün nirre, yabü dümdüm tonarra ne tulmil alngumilda.
11 God sab yabü mórrel pamkolpamóm nirre blaman kwata, igósüm e gaodó kwarilo
gailwómüm blaman tonarrdó. Akó yabü gailwómdügab pamkolpama sab Godón eso
ekyerre, ene gyaur klamankü, ki sab ne kla amarru kwarilo ibüka.
12 Ini gail zageta, e ne kla tónggapóndakla, Godón pamkolpam tangbamtinda ibü
ngyaben elklaza azebóm. Wata ene kla koke, a ene zagetódógabi abün pamkolpama
sab Godón wirribóka eso ekyerre.
13 Ini zaget tónggapónde, e amtyandakla wagó, e tónggapóndakla e ne alkamül-
koke bóktan ingrinarre. We ngarkwatódó, ene pamkolpama sab Godón ngi igósidi
wirri kwit emngyerre, zitülkus e panzedó bóktónarre wagó, Morroal Bóktan
Kerrisonkwata amkomana, akó errkya e yabiób bóktan mamoandakla. Akó zitülkus
e yabiób elklazadógab gail kwarilo ibüka akó blaman pamkolpamdó.
14 Akó i nóma tóre kwarile yabünkü, i nae aman kwarile yabübóka umulüm, zitülkus
God yabü tóba ngaru bapón-koke [gail tonarr] nókyenóp.
15 Mi Godón eso ekyanórre, zitülkus wa mibü wirrian gyaur kla tókyenóp, tóba
Olom Yesu! Ene gyaur kla inzan wirriana, mibü bóktan babula ene gyaur klambóka
apónóm!

10

Pol Tóba Zaget Adlangórr

1 Ka, Pol, yabü darrü poko arüngi amtindóla. Ka Kerrisozan bóktandóla, piküpan
akó mómók tonarre. Ngibürra yabü aodó kürübóka apóndako igó, ka gumla
bóktanóm yabü obzek kwata, a ka gum-koke wialómdóla ka yabükagab nanabwób
nómadóla!
2 Ngibürr kolpama yabü aodó bóktandako wagó, kibü tórrmen tulmil inzanako,
tüpan pamkolpamab tórrmen tulmilzan. Ka gyagüpitótók eserró ibüka gum-koke
bóka bamgünüm. Ka yabü arüngi batodóla kólba zitülkus akyanóm koke yabüka
gum-koke bóka bamgünüm, ka nóma tamo yabüka.
3 Enana mi ini tüpdü ngyabendakla, ki inzan koke gazirrdakla, ini tüpan
pamkolpamazan gazirrdako.
4 Ki ne gazirr klame gazirrdakla, ini tüpan gazirr kla kokeako. A ene wa, ki
Godón arüngan gazirr klame gazirrdakla, samuan arüng müót algatóm. Ki obae
gyagüpitótók Godónkwata algatódakla,
5 akó blaman ikub bagür gyagüpitótók, Godónbóka umuldü ne klama bóka
bamgündako. Akó ki blaman inzan kolpamab gyagüpitótók bumiógdakla amarrum
Kerrison bóktan mamoanóm.
6 Akó e bóktan nóma mamoan kwarilo blaman kwata, ene kakóm, ki sab
tómbapórrón koralo [kolaean darrem] aliónüm ibü blamandó, bóktan koke nidi
mamoandako.

9:9 Wórr Peba 112:9

7 E ngakónam yabü obzek kwata ne elklazako. Darrü oloma ne karrkukusi nóma
amkoman angunda igó, wa Kerrisone, wa akó gyagüpi ki wam inibóka wagó, ki ta
Kerrisonakla wazane.
8 Ka büód koke ipudo, enana e aprrapórr gyagüpi tótókdakla, ka karianbóka ó
barrkyananbóka ikub bagür namülnürrü ene balngomól arüngankwata, Lod kibü
ne kla tókyenóp. Wa kibü arüng tókyenóp igósüm, yabü amkoman bangun dódórr
ainüm, a igósüm koke, yabü amkoman bangun algatóm.
9 Kürü ubi kokea, yabü gyagüpi tótókóm igó, ka yabü gum-guman ngibtanóm
kaindóla kólba bóktan opore kólba peba mórragdó.
10 Darrü oloma bóktanda wagó, "Tóba peba mórragdó Pol go wirri akó zürük
bóktan opore wialómda, a wa go aini nómada, oya tórrmen tulmil arüng paman
tórrmen tulmilzan kokeako akó oya bóktan küp kokeako."
11 Inzan oloma igó poko ki emzyat wagó, ki kibü peba mórragdózan amtyandakla
kibiób bóktan opore, ki yabüka babul nómadakla, ki inzan tulmili koralo, ki sab
yenkü asi nóma koralo.
12 Ngibürr pama tibióbbóka bóktandako wagó, i wirri pamako. Ia ki gum-koke
ki korala bóktanóm wagó, ki inzan wirri pamakla? Amkoman kokean! A i tibiób
bütanindako tibiób darrpan-darrpanpükü. Akó i tibiób gida arrbündako tibiób zaz
bainüm, i iazan morroalako. I gonggoako!
13 A ki ma igókwata koke ikub bagür kwarilo, God kibü koke ne zaget tókyenóp. A ki
wata ene zagetankwata ikub bagür kwarilo, ene bwóbdü God tüp ngaru ne ingrinürr
kibünkü zagetóm. Ene bwóba ta yabü bwób angoreanda.
14 Ki ene ngaru koke baurrdakla, zitülkus e ene ngaru kugupidümakla. Ki yabüka
ne koke nóma ki togoba, ki ikub ki bagür kwarila zagetankwata, ki koke ne kla
tónggapónóp akó inzana ki ngaru ki baurrürrü. Anda, ki ta yabü bwóbdü togobórró
Kerrisonkwata Morroal Bóktanpükü.
15 Ki ene ngaru koke arrgrratódakla, zitülkus ki koke ikub bagürdakla igó
zagetankwata, ngibürr pama ne kla tónggapónóp. Yabü amkoman bangunazan
dódórr bainda, ki ⌊gedlóngóm baindakla⌋ igó, kibü zageta yabü aodó sab wirribóka
dódórr baile, ene ngaru kugupidü God ne kla ingrinürr.
16 Ene igósüm, ki sab gaodó koralo Morroal Bóktan amgolóm yabü bwób kakota ne
bwóbko. Da ki koke ikub bagür kwarilo ene zagetankwata, tónggapórrón ne klame
darrü paman zaget bwóbdü.
17 A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Darrü olom ne ubi nóma
yarile ikub bagürüm darrü klamankwata, wa ki ikub bagür yarilün wata igókwata,
Lod ne kla tónggapónórr."
18 Lod igó olombóka bóktanda wagó, wa morroal pama, Lod noan agürda, a wa
ene poko igó olombóka koke apónda, tóba nótó bagürda.

11

Pol akó Obae ⌊Apostol⌋

1 Ene obae umulbain pama tibióbankwata ikub bagürdako gonggo pamzan, a e ma
ibü bóktan arrkrrudakla. We ngarkwatódó, ka ubila, e kürü ok kirre kólbakwata
karibóka ikub bagürüm gonggo pamzan. Anda, kürü ok kinam!
2 Kürü gyagüp kolaea amkalda yabükwata, wata Godónzan, zitülkus e obae
umulbain pamab bóktan mamoandakla. E arrearrón ngul olomzanakla wata darrpan
pam amiógüm. Ka ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrirrü yabü Kerrison amtyanóm darrü
pampükü ut-koke ngul olomzan.

10:17 Zerremaea 9:24

3 A ka wa gumla igó pokodó, yabü darrü pama sab apól kwat nómtyerre yabü
gyagüpitótókdó, da e myamem Kerrison koke mamoanórre amkoman akó ⌊kolkal⌋
moboküppükü, wata ene gwarazan Ibün ilklió uliónürr obae tizdi.
4 Zitülkus módóga: ki Yesunkwata bóktan amgoldakla. A darrü pama nóma
tótókda yabüka akó darrü Yesunkwata bóktan nóma amgolda, da e ene pam ok
aindakla. E kibükagab Godón Samu ipüdarre. A e darrü-darrü samu nóma
apadódakla, e ene samu barnginwómpükü apadódakla. E kibükagab Yesunkwata
Morroal Bóktan ipüdarre. A e darrü-darrü morroal bóktan nóma apadódakla, e ene
bóktan barnginwómpükü apadódakla. 5 Kürü ok kinam kólbakwata ikub bagürüm,
zitülkus ka koke gyagüpi tótókdóla kagó, ka kari ngi pamla ibükagab, inzan tórrmen
tulmil nidi tómbapóndako, wamaka i wirri apostolako ngibürr apostoldógabi.
6 Enana ka umul koke ipadórró morroal bóktanóm, ka Godónbóka umulóla. Ki
yabü nómtyenóp igó, ki Godónbóka umulakla, blaman kwata akó blaman elklazadó.
7 Ka mani koke yazebnórró yabükagab, ka Godón Morroal Bóktan nóma amgol
namülnürrü yabüka.* Inzan kwata ka kólba ngi tüp elkomólórró, tange zagetóde
kólba ngyaben elklazam, yabü kwit bainüm samuan ngarkwatódó. Ini kla
tónggapónde, ia ka kolae tonarr tónggapón namülnürrü? Koke!
8 Ka yabü aodó nóma zaget namülnürrü, ka mani yazebnórró ngibürr sos
pamkolpamdógabi ngibürr bwóbdüma. Ene inzan yarilürr, wamaka ka ibükagab
gómól namülnürrü yabünkü zagetóm.
9 Akó ka yabüka asi nóma namülnürrü ó kürü mani babul nóma yarilürr ngyaben
elklaza bumiógüm, ka yabü darrpan-darrpan müp koke gail namülnürrü. Zitülkus
módóga, ⌊zonaretala⌋ Masedonia prrobinsdügab nidi togobórr, kürü kókyenóp, kürü
babul ne kla yarilürr. Blaman elklazadó ka yabü müp koke nókyenarre yabükagab
manim batom akó ka sab yabü müp kokean nülinünümo.
10 Wata amkomanzana Kerrison amkoman bóktan kürü büb kugupidüma, ene ta
amkomana, darrü olom gaodó kokea kürü piküp ainüm ikub bagürgum ola Akaya
prrobinsdü wagó, ka yabü müp koke akyandóla.
11 Ka yabü müp koke larógóm nülinarre? Ia zitülkus igósidi, kürü ⌊moboküpdü
ubi⌋ babula yabüka? Koke. God umula wagó, kürü moboküpdü ubi yabükamóma.
12 Ngibürr pam asiko yabü aodó, ikub nidi bagürdako wagó, i apostolab
zaget tómbapóndako kizan. Akó ibü ubia, e ibü nómzyetórre igó, i darrpan
ngarkwatódómako kinkü. We ngarkwatódó, ka metat tónggapolo, ka errkya ne kla
tónggapóndóla: ka mani myamem koke yazebo. Ene igósüm, ibü zitülkus babul
yarile ikub bagürüm.
13 Ene pam obae apostolako. I ilklió bülión zaget pamako. I obae buli zagetódako,
wamaka i Kerrison apostolako.
14 Ka wa koke arrkürrdóla, zitülkus satania tüób obae buli pupo bainda, wamaka
wa zyónpükü ⌊anerrua⌋!
15 Da módóga, arrkürrgu, oya zaget pama obae buli nóma tótókdako, wamaka
i ⌊dümdüm tonarrab⌋ zaget pamako. Ibü dómdóm ngürrdü God ibü sab ⌊kolaean
darrem⌋ nókyerre tibiób tórrmen ngarkwatódó.

Polón Azid Aeng Apostolzan

16 Ka akó bóktandóla: darrü oloma koke ki gyagüpi wam igó, ka gonggola. A e ne
nóma gyagüpi tótókdakla igó, ka gonggola, kürü küpüdam gonggo pamzan, igósüm
ka ta karianbóka ikub bagüro, izan.
17 Kürü ubi darrü poko bóktanóma kólba ikub bagürankwata: ka kubó koke
bóktono, Lod iazan ki bóktóne. A ka inzan bóktono, gonggo bairrün pamzan.

11:3 Bwób Zitül 3:1-6, 13 * **11:7** Polón ngyaben tonarrdó, pamkolpama ibü umulbain pam darrem kla niliónónóp.

18 Zitülkus abüna inzan ikub bagürdako, tüpan pamkolpamazan tómbapóndako,
ka ta kubó inzan ikub bagür namulo.
19 E gyagüpi tótókdakla e amkoman ⌊wirri gyagüpitótók⌋ isakla, a e barng-
inwómpükü gonggo pam ok baindakla!
20 Anda, e kolpam ok baindakla yabü byalóm ibü ubi tómbapónóm. Akó e ibü ok
baindakla yabü mani azebóm tibióbkü, yabü ilklió büliónüm ibü mamoanóm, tibiób
kwit bainüm yabükagab, ó yabü obzek akrranóm tang o-e.† E kolpam ok bain-gu ene
elklaza tómbapónóm!
21 Ki arüng-koke kwarilnürrü ene elklaza tómbapónóm! Ka büód ki aenga
tómbapónóm!

A darrü pama ne gum-koke nóma ikub bagür yarile darrü klamankwata - ka gonggo
pamzan bóktandóla - ka ta gum-koke namulo ene klamankwata ikub bagürüm.
22 Ia i ikub bagürdako igó, i Ibrru‡ pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia i ikub bagürdako
igó, i Isrrael pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia i ikub bagürdako igó, i Eibrra-amón
olmalbobatalko? Kótó, ka ta inzan.
23 Ia i ikub bagürdako igó, i Kerrison zaget pamako? Ka morroal zaget pamla
ibükagab. (Ka inzan bóktandóla, wamaka ka gonggoanla.) Ka wirri arüngi zaget
namülnürrü ibükagab. Ka tümün müótüdü abün münüm namülnürrü ibükagab,
zitülkus ka bóktan amgolnórró Kerrisonkwata. Kürü wirrianbóka kómkalnóp
ibükagab, zitülkus ka Kerrison mamoandóla. Akó ka kari poko nurrótókórróma
abün tonarrdó ibükagab, kazan zaget namülnürrü Kerrisonkü.
24 5 Münüm Zu balngomól pama kürü kyólnóp sye-i 39 münüm.§
25 Aüd münüm Rrom balngomól pama kürü kyólnóp bidame. Darrpan mün
kolpama kürü büdülümpükü ingülküpi amkalóm kain kwarilürr. Aüd münüm ka ne
buti wamnórró, kolae bainürr, da nae baitürr. Darrpan mün ka udarük namülnürrü
malu naedó darrpan dudu irrüb akó ngürrüm. Kürü we solkwat zid kinóp.
26 Ka abün münüm agóltagól namülnürrü abün-abün bwóbdü akó ka enezan agól
namülnürrü, ka ngibürr tonarr kólba arról kari poko imrükürrüma. Ngibürr tonarr
ka büdül kari poko aroatórró, tobarr banikdi ó tobarrdó agólde. Ngibürr tonarr
ka büdül kari poko aroatórró, agóltagólde gazirr-gazirr gómól pam asi ne bwóbdü
kwarilürr. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró, zitülkus kólbanan bwób
pama kürüka anin kwarilürr, ó ngibürr tonarr Zu-koke pama kürüka anin kwarilürr.
Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró, ka wirri basirrdü nóma namülnürrü,
ngibürr tonarr ka ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ nóma namülnürrü, ngibürr tonarr ka buti
nóma agóltagól namülnürrü maludü. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró
ene pamabme, obae buli nidi pupo bainónóp, wamaka i zonaretal kwarilürr Yesun
ngidü.
27 Zitülkus ka wirri arüngi zaget namülnürrü kólba bübdügab ne arüng yarilürr,
ka abün tonarr koke ut namülnürrü. Ngibürr tonarr ka alom akó naem namülnürrü.
Ka abün pokodó alo bütóklürrü. Ngibürr tonarr ka güb namülnürrü, zitülkus kürü
gaodó mórrkenyórr koke koralórr bamelóm.
28 Akó ngibürr elklaza tumum, ka blaman ngürrzan müp ódóddóla blaman sos
ngabkanóm.
29 Darrü olom arüng-koke nómada, da ka ta inzan gyaur aengdóla oyaka. Darrü
olom kolae tonarrdó ódódórrón nómada, kürü kari ngürsila koke amiógda.

---

† **11:20** Ma darrü oloman obzek nóma amkaldóla tang o-e, ma oya samu amkaldóla akó wa kubó büód aeng yarile.

‡ **11:22** *Ibrru* ne ngie, Zu pamkolpamab darrü ngia. § **11:24** *39 münüm*: Mosesón gidadó wialómórróna wagó, gaodóma darrü gida amgün pam sye-i ailüm 40 münüm a 41 münüm koke (Duterronomi 25:1-3). Zu balngomól pama Polón wata 39 münüm ailóp, zitülkus i gum kwarilürr kle-kle atangóm.

30 E kürü nóma zirratakdakla ikub bagürüm, da ka igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela.
31 Lod Yesu, oya God ó Ab nótóke, pamkolpama metat noan ki agür kwarilün, wa tüób umula wagó, ka koke tizdóla.
32 Ngaen, ka Damaskus wirri basirrdü nóma namülnürrü, king Erritasón gabena myelam pam irrbünürr ene basirran barrbün mamtaedó kürü arümüm.
33 A kürü gómdamala kürü küdüdóp ene wirri basirran ingülküpi akólórrón kaldó. Da i kürü, sye-i amelórrón, wirri alópe kabinóp kalkuma pokar mamtaeana. Da ka ene inzan kórzyórrü gabenan tangdógabi.*

12

Pol Nuszan Kla Esenórr Wa Nóma Aerr Yarilürr

1 Errkya ka wata ikub bagür namulo. Ene ikub bagüra darrü olom koke tangamtinda, a ka igókwata bóktanóm kaindóla, ka nuszan elklaza akó okaka azazirrün elklaza nósenarre Lodkagabi.
2 Ka darrü Kerrisoka dayórrün pambóka umulóla.* 14 Paila kuri blakónóp, oya kwit emngyelóp ama tai wirri kwitüm, we pokodó God nólamse. Ka umul-kókla ia bübdü yarilürr, ta ia büb amgatórr. Wata God amkoman umul watóke.
3-4 Akó ka umulóla wagó, ini pam kwit emngyelóp ama Godón Agurr Apapdó.† Wa ola bóktan arrkrrurr, kolpam gaodó kokeako bóktanóm. Akó God kolpam koke ok bainda ene bóktan büdrratóm. Ka umul-kókla ia bübdü yarilürr, ta ia büb amgatórr. Wata God amkoman umul watóke.
5 Ka sab inzan pamankwata ikub bagür namulo, a ka kólbakwata koke ikub bagür namulo. Ka wata igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela.
6 Ka ne ubi nóma ki namüla ikub bagürüm, ka gonggo pam koke ki namüla, zitülkus ka amkoman bóktan ki bóktan namüla. A ka koke ikub bagür namulo, ene igósüm darrü oloma sab koke gyagüpi tótók yarile igó, ka wirri ngi pamla, we klamdógabi, ka küóbzanla. Wa kürükwata ia gyagüpi tótókda, igó klamdó angrirrün ki yarile, kürü tórrmen akó bóktan.
7 God kürü azid aengan ngigütanórr, igósüm ka kólba koke kwit baino ene wirrian okaka azazirrün elklazabme. Ene azid aeng inzana, wamaka darrü tóreza kürü büb aelda. Ene satanian menyam pamzana, kürü wirri azid aengóm, igósüm ka kólba koke kwit baino.
8 Ka aüd münüm Lodón wirri arüngi yatorró ini azid aeng apadóm kürükagab.
9 A wa ma tóbtanórr kürüka wagó, "Koke, ka sab koke ipudo. Kürü ⌊gail tonarr⌋ gaodóma marüka, zitülkus ma arüng-koke nóma namulo, popadana asenóm kürü arünga wirribóka zagetóda marüka." We ngarkwatódó, ka sab wirri bagürwómpükü igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela. Ene igósüm, Kerrison arüng kürüka yarile.
10 We zitülkusdü, ka bagürwómdóla ka arüng-koke nómadóla, pamkolpama kürü samu nóma amkaldako, ka müp tonarrdó nómadóla, kolpama kürü müp nóma alióndako, ó kürü moboküp müpdü nómada Kerrison zaget tónggapónde. Zitülkus módóga, ka arüng-koke nómadóla, da ka arüngla Kerrison arünganme.

Pol Gyakolae Yarilürr Korrint Pamkolpamdó

---

* **11:33** Ma dandang ngakanke atang opor Apostolab Tórrmen 9:23-25. * **12:2** Pol tóbabóka apónda. † **12:3-4** *Godón Agurr Apap*, Mórrke-mórrke módóga: *paradise.*

11 Ka gonggo pamzan wialóm namüla! A e yaib kürü zirrkótókarre inzan
wialómóm.‡ E kürükwata morroal poko ki bóktónarre, zitülkus ene pam, nidi
gyagüpi tótókdako wagó, i wirri ⌊apostolako⌋ ngibürr apostoldógabi, i wirri morroal
kokeako kürükagab, enana ka wata kari ngi pamla.
12 Anda, ⌊wirri tulmil⌋, ⌊asen-koke tórrmen⌋, akó arüng tonarra tómbapón
kwarilürr yabü aodó, e Korrint pamkolpamakla, ka yenküzan namülnürrü. Ene
elklaza pupaindako igó, ka amkoman apostolóla. Ene elklaza tómbapón kwarilürr
kürükama, kazan karrkukus zamngól namülnürrü, enana müp tonarra togoblórr
kürüka.
13 Ka ia yabü kle-kle kwata bangón namülnürrü ngibürr sosdógabi? Wata ini
kwata, ka yabü müp koke alión namülnürrü mani azebde, kólba darrem klamóm. E
ne nóma gyagüpitótókdakla igó, ene kolae yarilürr kürünkü yabü ini müp akyanóm,
gyaurka, e kürü ene kolae arrgonam!
14 Tübarrkrru, tonarra kuri tame kürü yabü aüd ngim basenóm. Akó ka yabü müp
koke nülinünümo mani azebóm, zitülkus ka darrü klamóm ubi kokela yabükagab.
A kürü ubi yabükamóma. Zitülkus módóga, ka yabü abzanla akó olmala mani koke
ki kwób isunórre tibiób aipalabalabkü. A aipalabala mani ki kwób isunórre tibiób
olmalabkü.
15 Ka sab wirri barnginwómpükü kólba blaman elklaza amalo yabünkü akó ka
kólbapükü ta inzan. Kürü amkoman wirri ⌊moboküpdü ubi⌋ yabükamóma. Ia yabü
kari-kari moboküpdü ubia kürükamóm?
16 Da e babino wagó, ka yabü müp koke nülinarre. A ngibürra bóktandako wagó,
zitülkus ka iklió bülión gyagüpitótókpükü pamla, ka yabü iklió bülión namülnürrü
kólba mamoanóm.
17 Ia ka yabü ilklió bülión namülnürrü mani azebóm ene darrü pamdóma, ka
yabüka nibiób zirrnapónarre?
18 Ka Taetusün arüngi yalórró yabüka tótókóm akó ka mibü darrü zonaret usakü
zirrapórró. Taetus yabü koke ilklió nülinóp mani azebóm, be? Ia kürü akó oya
tórrmen tulmil darrpan moboküpi kokeamli? Ia kürü akó oya tonarr darrpan tonarr
kokeamli? Ó, kibü darrpan moboküp akó tonarramli.
19 E sab nóma arrkrru kwarilo, darrü pama ini peba mórrag nóma etangle, e
aprrapórr gyagüpi ogoblo igó, ki ini bóktan wialómdakla yabüka kibiób bódlangóm.
A ki kibiób bódlangóm koke kaindakla. Ki wialómdakla Godón obzek kwata,
Kerrisoka dabyórrünzanakla. Akó moboküpdü gómdamal, ki blaman ne elklaza
tómbapóndakla, ki tómbapóndakla yabü amkoman bangun dódórr ainüm.
20 Zitülkus módóga, ka gyakolaedóla wagó, ka yabüka nóma tamo, ka aprrapórr
sab eseno wagó, e koke ngyabendakla kürü ubi ngarkwatódó. Akó e aprrapórr sab
esenane wagó, ka inzan pam kokela yabü ubi ngarkwatódó.§ Ka gyakolaedóla wagó,
e igó elklaza aprrapórr tómbapóndakla: e ongyaltongyaldakla, yabü gyagüp kolaea
akrranda, ngürsila yabü azebda, e yabióban gyagüpi bomandakla, e obae bóktan
alióndakla ngibürrabkwata panzedó, e ngi bumarrudakla, e gyagüpi tótókdakla igó,
e morroalakla ngibürrdügabi, akó yabü balngomól nabea.
21 Ka gyakolaedóla wagó, ka sab nóma tamo, kólba God kürü büódan ngigütine
yabü obzek kwata. Akó ka yón gyaur namulo abün pamkolpamabkwata, ngaen
kolae tonarr nidi tómbapón kwarilürr akó koke tübyalüngóp Godka tibiób kolae
tonarrdógabi. I ⌊kolkal⌋-koke tonarr olngolórr akó i ngibürr kolpampükü ut

‡ **12:11** Korrint sos pamkolpam obae apostolab ikub bagür arrkrru kwarilürr akó i Polón adlang koke kwarilürr ene apostolab obzek kwata. Inzan kwata i Polón zirratókóp akó ikub bagürüm gonggo pamzan. § **12:20** Korrint sos pamkolpamab ubi yarilürr igó, Pol sab ibüka tame morroal tonarrpükü. A Pol ne ibü kolae tonarr tómbapónde nóma ki nóserre, wa arüngpükü ki nagórre.

kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr, akó i büódan tulmil tómbapón kwarilürr tibiób bübi.

13

Dómdóm Arüng Ikik Bókrran Bóktan

1 Ene aüd ngim tonarr yarile, ka sab nóma wamo yabü basenóm. Godón Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, “Nis ó aüd kolpama wata sab bóktórre wagó, i darrü kolae tonarr esenóp. Da nis ó aüd kolpama inzan nóma bóktórre, ene kolae tonarra amkoman tómbapónórr.”*

2 Ka yenkü nis ngim nóma namülnürrü, ka ibü arüng bóktan nókyenarre, ngaen kolae tonarr nidi tómbapónóp akó blaman kolpam igó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono. Akó errkya, ka yenkü babul nómadóla, ka yabü akó arüng bóktan akyandóla ini peba mórragdó wagó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono, ka nóma tamo.

3 Zitülkus módóga, yabü ubia ka yabü nómtyenónómo wagó, Kerriso bóktanda kürükama. Wa arüng-koke kokea yabü dümdüm bütanóm ó tangbamtinüm, a wa ma tóba arüng pupainda yabü aodó.

4 Amkoman, wa arüng-koke yarilürr oya krrosdó nóma emngyelóp, a wa ma errkya arróla Godón arünganme. Ki oyaka dabyórrünakla, da ki ta arüng-kokeakla, a Godón arünganme ki ta arról koralo Kerrisozan yabü dümdüm bütanóm akó tangbamtinüm.

5 E darrpan-darrpana yabiób bapinam, basenóm e ia ngyabendakla Godón amkoman angun ngarkwatódó akó amzyatóm ia yabü amkoman bangun amkomana. Amkoman, e amzyatódakla igó, Yesu Kerriso yabü moboküpdü ngyabenda, be? Wa yabü moboküpdü koke nóma ngyabenda, da yabü amkoman bangun amkoman kokea.

6 Ka gedlóngóm baindóla, e sab umul bainane igó, ki amkoman ⌊apostolakla⌋.

7 Ki tóredakla Godka wagó, e darrü kolae koke tónggapórre. Ki inzan koke tóredakla, pamkolpama amzyatóm igó, ki amkoman apostolakla. A ki inzan tóredakla, igósüm e ki tómbapórre dümdüm ne elklazako, enana ngibürr pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, ki amkoman apostol kokeakla.

8 Ka ini poko wialóma, zitülkus ki gaodó kokeakla Godón amkoman bóktandó bóka bamgünüm. A ki wata gaodómakla elklaza tómbapónóm Godón amkoman bóktan ayom.

9 Ki bagürdakla, yabü amkoman bangun karrkukus nómada, enana ki aprrapórr inzan pupo baindakla, wamaka ki arüng-kokeakla. Akó ki tóredakla igó, God sab yabü tangbamtin yarile ⌊dudu kómalóm⌋ bainüm.

10 We zitülkusdü, ka ini elklaza wibalómdóla ini peba mórragdó, ka yenkü babulzanla. Ene igósüm, ka yabüka nóma tamo, zitülkus babul yarile yabü zóngange dümdüm bütanóm Lodón balngomól arüng ngarkwatódó. Lod kürü ene arüng kókyanórr yabü amkoman bangun dódórr ainüm, wa igósüm koke kókyanórr yabü amkoman bangun algatóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

11 Dómdóm, ⌊zonaretal⌋, bagürwómpükü kwarilünke. Wirribóka bütanilamke dudu kómalóm bainüm, kürü arüng bóktan tübarrkrru, darrpan gyagüpitótóke

* **13:1** Ini bóktan opor Mosesón gidadó wibalómórrónako (Duterronomi 19:15). Pol ini bóktan aini wialómórr amtyanóm wa gida mamoan yarilürr akó oya dümdüm asi yarilürr ibü dümdüm bütanóm, tibiób kolae tonarrdógab koke nidi tübyalüngóp. Zitülkus módóga, ene aüd ngim tonarr yarile, wa sab nóma wame ibü basenóm.

ngyaben kwarilün, akó paudi ngyabelamke. Akó God, ⌊moboküpdü ubi⌋ akó paud
nótó gailda, wa yabüka yarile.
12 Morroal ngürr nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó morroal moboküpi
baprükamke. Blaman Godón pamkolpama aini, yabüka morroal yawal bóktan
zirrbapóndako.
13 Ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ akó Godón moboküpdü ubi sab asi ki
namülam yabü blamandó, akó ka tóredóla, Godón Samua yabü blaman sab danirre.

Polón Peba Mórrag
Galatia
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla
⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wató wialómórr Galatia prrobins sos pamkolpamdó. Aprrapórr wa ini peba mórrag ugón wialómlórr pail 49 ngarkwat nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Pol a Barrnabas amkoman bangun pamkolpam nóma umulbain namülnürri Antiok wirri basirr sosdó (Apostolab Tórrmen 14:28).

Galatia
Galatia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne prrobins alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Pol ini peba mórrag dokyanan sosdó zirrnapónóp ene prrobins kugupidü. Wa ne sosbóka apónda atang poko 1:2, aprrapórr we klambóka apónda ini aüd wirri basirr kugupidü, Dórrbi, Listrra, akó Ikonium. Pol akó Barrnabas ini basirrdü umul bainürri ibü ngaen-gógópan ne agóltagól yarilürr Yesun Morroal Bóktan amgolkü pail 46dügab kókó 48 amrran. Sosa ugón bórrangórr ola.

Ene Ikonium wirri basirrdü barrkyanan Zu koboa ngyaben yarilürr, da Pol umulbain zaget ola bókyanórr ⌊Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü⌋. Abün ⌊Zu pamkolpam⌋ akó Zu-koke nidi kwarilürr Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainóp. Listrra akó Dórrbi i amkoman Zu-koke wirri basirr namülnürri, Rrom godódó ne tóre kwarilürr. Luk ibükwata wialómórr, Pol akó Barrnabas, i Listrram nóma umul bainürri Apostolab Tórrmen 14dü.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
Polón zitülkus ini arüngan peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, Galatia amkoman bangun pamkolpam dümdümdü amarrum obae umulbaindügab, abün amkoman bangun pamkolpama ne kla mamoanóm bainóp. Ene müp wa tai we kla yarilürr igó, ngibürr wirri Zu pama, Yesun amkoman angun pamóm nidi bainóp, ene amkoman bangun pam, Zu-koke nidi kwarilürr, ibü nilóp tibiób ⌊gyabi sopae singgalgónóm⌋ akó ngibürr Zu gida mamoanóm.

Ini peba mórragdó Pol Galatia pamkolpam wirri arüngi nilóp ene obae umulbain bóktan amgatóm akó bakonóm Morroal Bóktandó Yesunkwata, Pol ibü ngaen-gógópan ne klambóka umul ninóp (1:6-7). Ene Bóktana igó poko müsirrga ainda wa, ma zidbain ia ipudo wata gyauranme akó ma ia ngyabeno Zu gida kalkuma (5:1).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-5*
B. Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata babula, wata darrpan Bóktana *1:6-10*
C. Pol tóba bódlangórr wagó, wa amkoman apostola *1:11–2:21*
   1. Pol apostolóm ia bainürr *1:11-24*
   2. Apostola Polón emzyetóp Zerrusalemóm *2:1-10*
   3. Pol Pitan agórr Antioküm oya tórrmenanme *2:11-21*
D. Pol wekwata wialómórr, Mosesón gida akó Yesun amkoman angun *3:1–5:1*
   1. Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre amkoman bangundügabi, a gida mamoandógabi koke *3:1-14*
   2. Mosesón gida akó alkamül-koke bóktan *3:15-29*
   3. Mi myamem leba zaget is kokeakla, a mi Godón olmalóm kuri bainóp *4:1-7*

4. Polón gyakolae Galatia sos pamkolpamabkwata *4:8-20*
5. Agarr akó Serra *4:21–5:1*

E. Mi iazan ngyaben kwarilo *5:2–6:10*
1. Yesu Kerrisozan ngyabendó barrób *5:2-12*
2. Mibü moboküpdü ubi mibiób darrpan-darrpandó asi ki yarilün *5:13-15*
3. Mi Godón Samu mamoan kwarilo a mibiób kolae büban ubi koke *5:16-26*
4. Mi mibiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilo müp amarrum *6:1-10*

F. Dómdóm alakón bóktan *6:11-18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ⌊apostol⌋ nótókla, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Pamkolpam ó darrü pama kürü koke zirrkapónórr. A Yesu Kerriso akó God, Ab nótóke, oya nótó irsümülürr büdüldügab, i kürü zirrkapórri.
2 Blaman ⌊zonaretala⌋, kankü ae nidipko, dabyóndako morroal yawal bóktan zirrbapónóm yabüka.

Ka yabüka wialómdóla, sos pamkolpamdó Galatia bwóbdü nidi ngyabendakla.

3 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.
4 Yesu tóba arról ekyanórr mibü kolae tonarrabkü mibü aurdü amanóm ini tüpan pamkolpamab kolae gyagüpitótók akó tulmildügab, Godón ubi ngarkwatódó, Ab nótóke.
5 Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat. ⌊Amen⌋.

Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata Babula, Wata Darrpan Morroal Bóktana

6 Ka arrkürrdóla igó pokodógabi, e inzan büsai ia byalüngarre oyakagabi, yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm Kerrison gail tonarrdóma. Ka akó ta arrkürrdóla igó pokodógabi, e ia darrü umulbain bóktandó byalüngarre. I ene umulbain bóktan igó ngiliandako, morroal bóktan Yesunkwata, a ene koke.
7 Darrü morroal bóktan babula Yesunkwata. A ngibürr kolpama yabü gyagüpitótók kuri nalüngrre akó ibü ubi Yesu Kerrisonkwata Morroal Bóktan amzazilüma.
8 A dele kibü darrüpa ó ta darrü ⌊anerrua⌋ kwitümgab ne darrü morroal bóktan nóma ki adrrüte, darrpan ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, ki ne poko büdrrat kwarilnürrü yabüka, God oya ki amórr!
9 Ki yabü ini poko nüzazilóp ngaen, ka errkya akó arükla: Darrü oloma ne yabüka darrü morroal bóktan nóma adrrüte, darrpan ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, e ne poko kuri yazebrre, God oya ki amórr!
10 Ka inzan nóma bóktandóla, ia kürü ubia pamkolpama bóktórre kürükwata wagó, ka morroal olomla? Koke, kürü ubia God wató bóktóne kürükwata wagó, ka morroal olomla. Ó ka ia pamkolpam bagürwóman ngibtanóm kaindóla? Koke. Ka ne metat nóma ki yamküla pamkolpam bagürwóman ngibtanóm, ka Yesu Kerrison ⌊leba zaget olom⌋ koke ki namüla.

Pol Apostolóm Ia Bainürr

11 Kürü zonaretal, kürü ubi yabü umul-umulan ngibtanóma igó poko, ka yabüka ne Morroal Bóktan büdrrat namülnürrü, pamkolpamab gyagüpitótókdógabi kokea.
12 Zitülkus módóga, ka ini Bóktan darrü olomdógab koke ipadórró akó kürü darrü pama koke umul ain yarilürr, a ene go Yesu Kerriso yarilürr, kürüka nótó okaka simzazilürr.

13 E barrkrrurrü ka ngaen ⌊Zu pamkolpamab⌋ gida ia mamoan namülnürrü. Akó
ka arüngane Godón sos pamkolpam ia wirri müp alión namülnürrü akó bütanin
namülnürrü ibü kolae bainüm.
14 Ka Zu pamkolpamab gida karibóka-koke mamoan namülnürrü. Kürü kólba
bwób lüól kamdala gida inzan koke mamoan kwarilürr. Zitülkus módóga, ka kólba
abalbobatalab umulbain bóktan mamoan namülnürrü moboküpan wirri ubidügab.
15-16 A God ma gyagüpitótók esenórr tóba Olom okaka amzazilüm kürü
moboküpdü. Wa kürü ngaen-gógópan tebe-tebe kümaikürr, ka kólba aipan
bikómdüzan namülnürrü akó wa kürü ngikaunürr tóba gail tonarranme. Wa tóba
Olom okaka simzazilürr kürü moboküpdü, igósüm ka oyakwata Morroal Bóktan
ki amgola ibüka, Zu-koke nidipko. Ini pokoa nóma tómbapónórr, ka ikik bókrran
bóktan amtinüm darrü pamdó koke wamórró.
17 Akó ka Zerrusalem wirri basirrdü koke kasilürrü ibüka ikiküm, apostolóm singül
kwata nidi bainóp. A ka ma dümdüman Arrabia pórrpótyapdó wamórró. Ene
kakóm, ka we tolkomólórró Damaskus.
18 Yesu tóba kürüka nóma pupo tübyónürr, aüd pail ene kakóm, ka we kasilürrü
Zerrusalem Pitan asenóm. Ka wankü ola 15 ngürr amarró.
19 Ka ta Zeimsün emrranórr, Lodón zoret, da ka ngibürr apostol koke nósenarre.
20 Ka ne poko wialómdóla amkoman pokoa. Ka yabü Godón obzek kwata byaldóla,
ka obae koke tizdóla.
21 We kakóm, ka we wamórró Sirria akó Silisia bwóbdü.
22 Sos pamkolpam Zudia prrobinsdü, Yesuka nidi dabyórrünako, i kürübóka umul
küsilan kwarilürr.
23 A i wata ene bóktan arrkrru kwarilürr wagó, “Mibü ngaen wirri müp ne
oloma alión yarilürr, errkya ma ene dadan bóktan wató amgolda Yesun amkoman
angunankwata, wa ngaen kolae ainüm ne amkoman bangun yangólórr.”
24 Da módóga, i Godón ngi wirri kwitüm emngyelnóp, zitülkus God kürüka ne poko
tónggapónórr.

2

⌊Apostola⌋ Polón Emzyetóp Zerrusalemóm

1 Da 14 pail kakóm, ka akó kasilürrü Zerrusalem wirri basirrdü. Ene tonarr
Barrnabas kankü wamórr. Ki ta Taetusün idódrri.
2 Ka ola igósidi wamórró, zitülkus God okaka simzazilürr wagó, ka wata
wamo. Ka olazan namülnürrü, ka mórrarró ene pampükü, pamkolpama igó nibiób
bómzyatódako igó, i balngomól pamako. Ki wata kibi-kibi bobrrarró. Da ka
ibüka müsirrga yórrü ene ⌊Morroal Bóktan⌋, ka ne poko amgoldóla ibüka, Zu-koke
nidipko. Ka ini kla ugósüm tónggapórró, ka ne zaget tónggapóndóla ó tónggapón
namülnürrü, ene Morroal Bóktan büdrratóde, enanóm-koke ki yarilün.
3 Taetus, kankü nótó yarilürr, wa Grrik pam yarilürr, da oya ⌊gyabi sopae kokean
singgapinóp⌋. A ene Zerrusalem sos alngomól pama ma oya emzyetóp Yesun
amkoman angun pamzan. I oya koke zirratókóp gyabi sopae singgapinüm.
4 Da ngibürr pam asi kwarilürr, obae nidi bangun kwarilürr, ene amkoman bangun
pampükü dabyórrün, da ibü ubi oya gyabi sopae singgapinüm yarilürr. Ene pama
bünyón barrbünóp kibü ngabkanóm igó, ki Zu pamkolpamab gida koke ia mamoan
kwarilnürrü. Zitülkus mi Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mi popa kolpamakla Zu
gida mamoan-gum. A ene pamab ubi yarilürr, ki Zu pamkolpamab gida mamoan ki
korala, da inzan kwata ki leba zaget kolpamómzan ki bairre.

1:13 Apostolab Tórrmen 8:3; 22:4-5; 26:9-11 **1:14** Apostolab Tórrmen 22:3 **1:15-16** Apostolab Tórrmen 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18

5 A ki kari-karibóka kokean ok bainóp ibü bóktandó, igósüm e wata amkoman
Morroal Bóktan metat ki bangun kwarila.
6 Ene pam, pamkolpama igó nibiób bómzyatódako igó, i balngomól pamako, i darrü
poko tumum koke emngyelóp kürü bóktandó. (I ia pam kwarilürr, darrü kla kokea
kürüka. Zitülkus módóga, God darrü olom igó koke zaz ainda, kolpama tumum ne
bwób asendako.)
7 Anda, ene balngomól pama darrü poko tumum koke emngyelóp kürü bóktandó,
zitülkus i emzyetóp wagó, God kürü ene zaget kókyanórr Morroal Bóktan amgolóm
ibüka, Zu-koke nidipko, wa Pitanzan ene zaget ekyanórr Morroal Bóktan amgolóm
Zu pamkolpamdó. God kibü ene zaget tókyenóp, zitülkus wa gyagüpi wamórr igó
wa, ki ene zaget sab morroal tónggapóni.
8 I emzyetóp wagó, God, Pitan nótó gaodó yónürr apostolóm bainüm Zu pamkol-
pamdó, wa watóke, kürü ta nótó gaodó kyónürr apostolóm bainüm ibüka, Zu-koke
nidipko.
9 Zeims,* Pita,† akó Zon, pamkolpama nibiób bómzyatódako wagó, i balngomól
pamako talkumzan, umul bainóp God kibü zaget morroal ia yónürr. Da i kibü tang
tómkenóp, Barrnabas akó kótó, kolpamdó igó poko okaka amzazilüm igó, ki darrpan
namülnürri tang dabyórrün. I ubi bainóp wagó, ki ibü aodó ki zaget namüli, Zu-koke
nidipko, akó i aüda ki zaget kwarile Zu pamkolpamab aodó.
10 I kibü wata ene poko tümtinóp igó, ki metat elklaza-koke pamkolpam ki
tangnamtirre, ibü aodó nidipko. Da kürü kólbanan wirri ubi yarilürr ini kla
tónggapónóm.

Pol Pitan Agórr Antioküm Oya Tórrmenanme

11 Darrpan ngürr Pita kibüka tamórr Antioküm. Ene tonarrdó, ka oya panzedó
agrró, zitülkus wa morroal tulmil koke alngón yarilürr.
12 Wa ngaen-gógópan darrpan pokodó alongalo yarilürr usakü, Zu-koke nidipko.
A ma Zeimsün Zu gómdamala we kakóm nóma togobórr Zerrusalemgab, Pita tóba
we bumaikürr ene amkoman bangun Zu-koke nidipko, ibükagab, da myamem usakü
darrpan pokodó koke alongalo yarilürr. Pita ini poko igósidi tónggapónórr, zitülkus
wa gum yarilürr wagó, ene Zu pama oyabóka ki bóktórre wagó, wa kolae kla
tónggapón yarilürr. I igó pam kwarilürr, gyagüpi nidi tótók kwarilürr wagó, darrü
oloma amkoman angun pamóm koke baine, oya gyabi sopae ne singgapin koke nóma
yarile.
13 Olgabi barre amkoman bangun Zu pamkolpama Antiok wirri basirrdü Pitan obae
buli tulmil mamoan kwarilürr. Akó olgabi ibü obae buli tulmila ta Barrnabasón inurr,
we ngarkwatódó, watakó dadan obae buli tulmil elngólórr, wata izan tómbapónónóp.
14 Ka igó nóma ngakarró, ene pamkolpamab tulmil dümdüm koke kwarilürr
amkoman Morroal Bóktan ngarkwatódó, ka Pitan blamanab obzek kwata yalórró
kagó, “Enana ma Zu pamla, ma inzan ngyabendóla, Zu-koke nidipko inzan kaindako,
a inzan koke, Zu kolpamazan kaindako.‡ Da dama iada, ma ene Zu-koke nidipko iade
zirrnótóknómo Zu kolpamzan ngyabenóm?
15 “Anda, matóka kótó Zu aipalabaldógabiamli. Mi inzan pam kokeamli, Zu-koke
nidipko, Zu pamkolpamab gida koke nidi mamoandako akó we ngarkwatódó kolae
tonarr pamkolpambóka nibiób ngibliandako.
16 A mi umulamli wagó, God darrü olom ⌊dümdüm tonarr⌋ olomóm ainda, wa Yesu
Kerrison amkoman nóma angunda. God darrü olom koke dümdüm tonarr olomóm

---

2:6 Duterronomi 10:17 * **2:9** *Zeims* Yesun darrü zoret yarilürr akó Zerrusalem sosan balngomól pam. † **2:9** *Pita*, oya darrü ngi Kepas yarilürr. ‡ **2:14** Kolae kla igó koke yarilürr, Pita Zu-koke pamzan ngyaben yarilürr. A kolae kla igó yarilürr, oya ubi koke yarilürr inzan ngyabenóm ene Zu pama nóma togobórr Zerrusalemgabi.

ainda, igóbókamde, ene oloma Mosesón gida nóma mamoanda. We ngarkwatódó, mi ta Yesu Kerrison amkoman angun pamkolpamóm bairre, igósüm God mibü dümdüm tonarr pam nisüm ainda, zitülkus mi Kerrison amkoman angundamli, akó ene zitülkusdü koke, mi gida mamoandamli. Zitülkus módóga, darrü olom babula, God sab dümdüm tonarr olomóm noan ine igóbókamde, wa gida mamoanda.
17 Da mibü ubia God mibü dümdüm tonarr olom nisüm tine, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünamli. A aprrapórr kibü ngibürr pamkolpama igó ngabkandako igó, mi ta kolae tonarr pamamli, zitülkus mi gida koke mamoandamli. Ia ene igósidi amkomana igó, Kerriso mibü wató tinóp kolae tonarr tómbapónóm? Koke, amkoman kokean!
18 Ka Mosesón gida kuri alzizi amarró. Ka ne ene gidadó akó ngambangólóm nóma bókyeno dümdüm tonarr olomóm bainüm, ka igósidi amkoman gida amgün olomóm baino.
19 Zitülkus módóga, ka Mosesón gida murrdü nóma ngyaben namülnürrü, ka emzyatórró gidadó ngambangólgum. Ka ene kla nóma emzyatórró, ene inzana, wamaka ka büdül pam namülnürrü, Mosesón gida-a koke noan myangrao kapónórr. Ene igósüm, ka Godónkü ki ngyabela.
20 Enezane wamaka ki Kerrisodi nurrótókrri krrosdó akó ka myamem inzan koke ngyabendóla, ka ngaenzan ngyabenórró, a Yesu Kerriso ma errkya kürü moboküpdü ngyabenda. Akó errkya kazan bübi ngyabendóla, ka ngyabendóla Godón Olom amkoman angundi, ⌊moboküpdü ubi⌋ noan yarilürr kürükamóm akó tóba arról nótó ekyanórr kürünkü.
21 Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre Godón ⌊gail tonarrdógabi⌋, akó kürü ubi kokea ene gail tonarr alzizi amaiküm. Zitülkus módóga, darrü olom ne gaodó nóma yarile dümdüm tonarr olomóm bainüm gida mamoandógabi, da Kerriso igósidi küp-koke nurrótókórr.”

3

Mi ⌊Dümdüm Tonarr⌋ Pamkolpamóm Bairre Amkoman Bangundügabi, a Gida Mamoandógabi Koke

1 E gonggo Galatia pamkolpamakla! Ia yabü apól kwat nótó nómtyenóp? Yabü obzek kwata, ka kakalande müsirrga yórrü kagó, Yesu Kerriso nurrótókórr krrosdó!
2 Kürü ubi wata darrpan poko umul bainüma yabükagabi: ia e Godón Samu igósidi ipüdarre, zitülkus e Zu pamkolpamab gida mamoan kwarilnürrü? Ó ta ia, zitülkus e ene ⌊Morroal Bóktan⌋ amkoman angun kwarilnürrü, e kibükagab ne poko barrkrrurrü?
3 Ia e amkoman gonggoakla? E ngaen-gógópan kekam bókyenarre Godón Samuan bóktan mamoanóm. Yabü ubi ma errkya ia igó alakónóma, yabióban arüngi?
4 E amkoman bangun pamkolpamóm we bainarre, ene kakóm, e karibóka-koke azid aengarre. Ia e wata enan azid aeng kwarilnürrü? Ka ⌊gedlóngóm baindóla⌋, ini azid aeng go enanóm-koke yarilürr!
5 Da módóga, ia God yabü tóba Samu akyanda akó ia wa ⌊arüng tonarr⌋ tólbaelda yabü aodó, zitülkus e Zu pamkolpamab gida mamoandakla? Koke! Wa ini kla tómbapónda, zitülkus e ene Morroal Bóktan amkoman angundakla, e kibükagab ne poko barrkrrurrü.
6 Wata Eibrra-amzan “Godón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.”
7 We ngarkwatódó, e umul ki kwarila wagó, Godón ne pamkolpama amkoman angundako, ⌊Eibrra-amón olmalako⌋.

2:16 Rrom 3:20 **3:6** Bwób Zitül 15:6; Rrom 4:3 **3:7** Rrom 4:16

8 Akó God tóba Wibalómórrón Bóktandó ngaen igó okaka sizazinürr, wa solkwat
ne poko ki tómbapóne wagó, wa sab ibü, Zu-koke nidipko, dümdüm tonarr
pamkolpamóm nirre, i ne oya nóma amkoman angun kwarile. Da God tóba
Wibalómórrón Bóktandó singül kwata Morroal Bóktan tóbtanórr Eibrra-amka wagó,
“Marükama ka blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüpdü sab bles ninünümo.”
9 Da módóga, Godón amkoman nidi angundako dapelan bles bairrünako Eibrra-
amkü, Godón amkoman nótó angun yarilürr.
10 A gida mamoandó nidi ngambangóldako, i blaman amórr bóktandómako,
zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Blaman amórrórrónako,
metat-koke nidi tómbapóndako blaman wibalómórrón ne pokoako Gida Pebadó.”
11 Popadan asende, darrü olom babula, God noan dümdüm tonarr olomóm ainda
zitülkus wa gida mamoandó ngambangólda. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón
Bóktana igó bóktanda wagó, “God ne olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba
amkoman bangunanme, wa sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüde.”
12 Darrü oloma ne gida mamoandó nóma ngambangólda, wa Godón amkoman
angundü koke ngambangólda. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana ene
olomankwata bóktanda wagó, “Darrü oloma ini blaman gida bóktan poko nótó
tómbapónda, wa sab ngyaben yarile wata ini elklaza tómbapónde.”
13 Mosesón gida-a pamkolpam amórr kwatódó amarruda, zitülkus gaodó kokea
blaman gida mamoanóm. A Kerriso mibü ⌊aurdü semanórr⌋ gidan amórr
kwatódógabi, wa tüób amórrdóma nóma wamórr mibünkü. Zitülkus módóga,
Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Nugupdü nibiób ameldako, i
blaman amórrórrónako.”
14 Kerriso ini kla ugósüm tónggapónórr, God Eibrra-amón ne bles bóktan ekyanórr,
ene bles bóktan ibüka ta ki arrüte, Zu-koke nidipko, Kerriso Yesukama. Ene igósüm,
mibü amkoman bangundügabi mi Godón Samu ki ipüdórre, God ne ⌊alkamül-koke
bóktan⌋ ingrinürr.

Mosesón Gida akó Alkamül-koke Bóktan

15 Kürü ⌊zonaretal⌋, ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane mibü ini
ngyabendógab: nis pam nisa ne bóktan nóma tónggapóndamli ó kubó abini ene
bóktan alkamülgum, darrü olom myamem babula ene bóktan alkamülüm ó darrü
kla tumum amngyelóm. Ene ta dadanzana ene alkamül-koke bóktandó Godkagab.
16 God ene alkamül-koke bóktan Eibrra-amón iliónürr akó oya ugórr bobat. Godón
Wialómórrón Bóktana igó koke bóktanda wagó, “akó marü bobatal”, wamakane
abün pamkolpambóka apónda. Koke, a ene go darrpan olombóka apónda, igó nóma
bóktanda wagó, “akó marü bobat”, da ene olom módóga, Kerriso.
17 Ka ne pokobóka apóndóla, oya küp inzana: God ngaen-gógópan ⌊alkamül-koke
tónggapórrón bóktan⌋ ingrinürr akó abinürr ene bóktan alkamülgum. Wa Mosesón
ne gida iliónürr 430 pail kakóm, wa ene tónggapórrón bóktan koke singgalgónórr
Eibrra-amdi. We ngarkwatódó, ene gida gaodó kokea Godón alkamül-koke bóktan
singgalgónóm.
18 Zitülkus módóga, God tóba ⌊gyaur kla⌋ yabü igósidi koke gailda igó, zitülkus e
gida mamoandakla, a yabü sab igósidi nüliónórre, zitülkus wa alkamül-koke bóktan
ngaen ingrinürr aliónüm. Dadanzan, God tóba gyaur kla Eibrra-amón popa ekyanórr,
zitülkus wa oya alkamül-koke bóktan ekyanórr.
19 Da gida wa laró zitülkusdü ekyanórr? God gida we zitülkusdü emngyelórr
tumum tóba alkamül-koke bóktandó, pamkolpam amtyanóm igó, i gida amgün
kwarilürr kolae tulmil tómbapónde. Ene gida wa we ki kwarile kókó Eibrra-amón

3:8 Bwób Zitül 12:3 **3:10** Duterronomi 27:26 **3:11** Abakók 2:4 **3:12** Lebitikus 18:5 **3:13** Duterronomi 21:23 **3:16** Bwób Zitül 12:7

bobata, God alkamül-koke bóktan noankü ingrinürr, ki tame. God ene gida anerru
tülinóp ama Mosesón silinóp, God akó pamkolpamab aodó olom nótó yarilürr.
20 Darrü aodó oloma go kubó darrpan olomankü koke zaget apóne, bóktan nótó
tónggapónda, wa kubó nizan kopoabkü zaget apóne. A God ma ene alkamül-koke
bóktan Eibrra-amón ekyanórr, darrü aodó olom babul.
21 Da ia God tóbanan alkamül-koke bóktandó bóka bamgünürr, wa tóba gida
nóma ekyanórr? Koke, amkoman kokean! Zitülkus módóga, God ne igó gida nóma
ekyanórr, gaodó ne gida yarilürr arról akyanóm, da anda, pamkolpama dümdüm
tonarr pamkolpamóm ki bainóp Godón ilküpdü gida mamoande.
22 A inzan gida babula, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana ma igó bóktanda
wagó, kolae tonarra blaman pamkolpam bumiógda, wamaka i kolae tonarran tümün
müótüdümako. We ngarkwatódó, pamkolpam gaodó kokeako ene gida mamoanóm
dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. Ene igósüm, God ene alkamül-koke bóktan
ki nókyerre ibü, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.
23 Yesu Kerrison amkoman angunan tótók küsil nóma yarilürr, gida-a kibü ngabkan
yarilürr, wamaka ki tümün müótüdü kwarilnürrü. Kókó God igó ki okaka simzazile,
Yesu Kerrison amkoman anguna kibü ki suse gidadógab.
24 Da kibü ene gida-a inzan mabkrrao yarilürr, kókó Yesu Kerriso tamórr.
Ene igósüm, God kibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ki tirre kibiób amkoman
bangundügabi.
25 Zitülkus ki errkya Yesu Kerrison amkoman angundakla, da myamem gida-a
igósidi kibü koke mabkrraoda.
26 E Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla, e blaman Godón olmalakla, yabiób
amkoman bangundügabi.
27 Yabü blaman ⌊baptaes ninóp⌋ amakó Kerrisoka dabyórrünakla. Ene wa, e
Kerrison küsil ngyaben tulmil bameldakla, wata e küsil mórrkenyórrzan bameldakla.
28 God yabü blaman darrpan ngarkwatódó basenda: ia e Zu kolpamakla ó ta ia
Zu-koke, ia e ⌊leba zaget olmalakla⌋ ó ta ia leba zaget olmal kokeakla, ia e pamakla ó
ta ia kol. Zitülkus módóga, e blaman darrpanakla, ezan dabyórrünakla Kerrisoka.
29 Zitülkus e Kerrisonakla, e ta dakla Eibrra-amón olmalakla, akó e ene kla sab
yazebrre, God ngaen-gógópan Eibrra-amón ne alkamül-koke bóktan ekyanórr.

4

Mi Myamem ⌊Leba Zaget⌋ Is Kokeakla, a Mi Godón Olmalóm Kuri Bainóp

1 Ka kya igó kwata ingrinün: Darrü siman oloma tóba aban elklaza azebda, oya
aba nóma nurrótókda. Wa kari omokurzan nómada, wa leba zaget olomzana, enana
blaman elklaza oyako.
2 Wa oya makrrao pam akó ene elklaza ngabkan pamab tangdóma, kókó ene
angrirrün pail nóma semrróne, wa sab ene elklaza ngabkan pamóm ugón baine.
Ene pail tóba aba ingrinürr.
3 Enta akó dadanzana minkü. Mi karipókalzan nóma kwarilnürrü, Yesun
amkoman angun kokede, mi ini tüpan gida mamoan kwarilnürrü leba zaget iszan.
4 Da ene tonarr ngarkwat nóma semrranórr, God ne ngarkwat ingrinürr, God tóba
olom ugón zirrsapónórr ini tüpdü, koldógab nótó tómtómólórr. Wa Zu pamkolpamab
gida murrdü tómtómólórr,
5 ibü ⌊aurdü amanóm⌋, gida murrdü nidi ngyaben kwarilürr. Ene igósüm, God
gaodóma mibü bórreanóm tóbanan olmalzan.

6 Zitülkus e oya olmalakla, God tóba Oloman Samu zirrsapónórr mibü moboküpdü,
ne Samua górrganda wagó, “*Dedi*!* Ba!”
7 Da módóga, ma myamem leba zaget olom kokela, a ma errkya Godón darrü
olomla. Zitülkus ma Godón darrü olomla, ma sab blaman elklaza yazeblo, God tóba
⌊alkamül-koke bóktan⌋ nibióbkü ingrinürr tóba olmal aliónüm.

Polón Gyakolae Galatia Sos Pamkolpamabkwata

8 Yabü ne ngaen amkoman Godónbóka umul babul nóma yarilürr, e leba zaget is
koralnórró ibünkü, amkoman god koke nidipko.
9 A errkya ma e Godónbóka umulürrünzanakla – ó ta God yabübóka
umulürrünzane – e wa kakota iade byalüngüm kaindakla ene arüng-koke akó küp-
koke tüpan gidadó? Ia yabü ubi akó igósüma, akó leba zaget kolpamóm bainüm ene
tüpan gidadó, e ngaenzan kwarilnürrü?
10 Ka igó arrkrrudóla wagó, e tórewóm amandakla atang-atang ngürrdü akó
melpaldó akó paildü Mosesón gida ngarkwatódó!
11 Ka gyakolaedóla yabükamóm. Aprrapórr kürü zaget yabü aodó küp-koke
yarilürr.
12 Zonaretal, ka yabü arüngi batodóla, gida murrdügab toboma, kazan kairrü,
zitülkus ka bumanikürrü ene gida murrdügab wata ezan kwarilnürrü.
E darrü kolae koke tónggapónarre kürüka.
13 E umulakla igó, ka ngaen-gógópan ⌊Morroal Bóktan⌋ adrrat namülnürrü yabüka,
zitülkus kürü büb morroal koke yarilürr.
14 Ka ogagdó nóma namülnürrü, ini ogaga yabü aunaunan ngintinóp yabiób kak
amtyanóm kürüka ó kürü inzan angónóm wagó, ka wata kari ngi pam namülnürrü.
A e ene poko kokean tónggapónarre. A e ma kürü morroal tonarre küpüdarre,
wamaka ka anerru namülnürrü Godkagab, anda, wamaka ka Kerriso Yesu tüób
namülnürrü.
15 E ene kla bagürwómpükü tónggapónarre. Da yabü ene bagürwóm errkya
nega? Ka amkoman igó umulóla wagó, e elklaza popa tómbapón ki kwarila kürü
tangamtinüm. E ta yabiób ilküp ki yusane ama kürü ki külinane, inzan ne gaodó
nóma ki yarile, yabü ⌊moboküpdü ubidügab⌋ kürüka.
16 Da ia ka yabü gódamóm-koke kuri baina, zitülkus ka yabü amkoman poko
büzazildóla?
17 Ene pamkolpam, yabü nidi büzazildako Zu pamkolpamab gida mamoanóm, ibü
wirri ubi yabü arrngürrüma, a ene pokoa sab morroal koke sidüde yabünkü. Ibü
ubia e yabiób kak tómtyerre kibüka, igósüm yabü wirri ubi yarile ibüka arróbóm.
18 Ene morroala yabü wirri ubi asi nómada, a wata ugósüm, morroal kla
tómbapónóm. Akó e blaman tonarrdó ini poko olngolo, igó koke igó, wata ka aezanla,
yenkü.
19 Olmalpókal,† wata kolazan azid aengdo marrnadó, da ka akó azid aengdóla
yabünkü. Ka sab inzan azid aenglo, kókó yabü tórrmen tulmil Kerrison tórrmen
tulmilzan kwarile.
20 Kürü wirri ubia errkyadan yenkü bainüm, igósüm kólba bóktan opor ó
gyagüpitótók amzazilüm akó darrü tonarre bóktanóm, zitülkus ka arrkürra akó kürü
müp gyagüpitótóka küpadórr yabükwata yabü tulmilabme.

Agarr akó Serra

---

* **4:6** *Dedi*: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó in bóktan opor Grrik bóktane wialómórróna, *Abba*.
4:6 Rrom 8:15 † **4:19** *Olmalpókal*: Pol tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngiblianda *olmalpókal*, zitülkus i Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainóp oya bóktan amgoldógabi.

21 Ka kya yabü darrü poko kóbó nümtinüm, nibiób ubi Mosesón gida murrdü
ngyabenóma. Ia e koke amzyatódakla, gida-a ia poko apónda?
22 Moses mibü byalda tóba wibalómórrón bóktandó wagó, Eibrra-amón nis siman
olom nis namülnürri. Ene leba zaget kola darrü ilngumilürr akó darrü ma tóba
kolana ilngumilürr, leba zaget kol koke nótó warilürr.
23 Ene leba zaget kola ne olom ilngumilürr, ene go pamkolpamab angrirrün
bóktandógab tómtómólórr. A ene kolana go ne olom ilngumilürr, Godón alkamül-
koke bóktananme tómtómólórr, wa Eibrra-amón ne poko ekyanórr.
24 Ini kol nisa darrü poko okaka amzazildamli. Ini kol nisa nis ⌊alkamül-koke
tónggapórrón bóktanóm⌋ zamngóldamli. God Isrrael pamkolpam ne alkamül-koke
tónggapórrón bóktan nókyenóp Sinae podo kwitüdü, wa ibü ene gida nóma nülinóp,
wa Agarrzano, ene leba zaget kol. Wa ne olmal balngóndo, leba zaget isüm baindako.
25 Agarr Sinae podom zamngóldo Arrabia bwóbdü akó wa ini ngürran Zer-
rusalemzano. Zitülkus módóga, Zerrusalemón pamkolpam leba zaget isako ene gida
mamoande.
26 A ene küsil Zerrusalem, kwitüm ne bwóbse, ene amkoman kolanzano akó ene
basirr leba zaget kol kokeo. Wa mibü aipo samuan ngarkwatódó.
27 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Ma bagürwóm namülünke, ma olmal-koke kol nótókla,
ma olmal koke nótó balngóndóla!
Bagürwómpükü taegwarr apón akó bagürwómpükü górrgan,
marü koke noa twarrpinürr!
Zitülkus módóga, ene aroam kolan sab abün olmal kwarile oyakagabi, müórpükü ne
kolo.”
28 Da e, zonaretal, e Aesakzanakla, Eibrra-amón olom, zitülkus e Godón alkamül-
koke bóktan ngarkwatódó tóbabótórró, wa Eibrra-amón ne bóktan ekyanórr.
29 Ene tonarrdó, ene oloma, pamkolpamab angrirrün bóktandógabi nótó
tómtómólórr, wa ene olom wirri müp ekyanórr, Godón Samuan ubi ngarkwatódó
nótó tómtómólórr. Da errkya wata dadanzana: Mosesón gida nidi mamoandako,
yabü wirri müp alióndako.
30 A Godón Wialómórrón Bóktana ma ini kwata ia bóktanda? Wa igó bóktanda
wagó, “Ugó zirrzwapó ene leba zaget kol tóba olompükü! Zitülkus módóga, ene kol,
leba zaget kol koke nótóko, oya olom Aesak aban elklaza, aban büdül kakóm, koke
ki arrgrrüte ene leba zaget kolan olompükü.”
31 Da módóga, zonaretal, mi leba zaget kolan olmal kokeakla, a mi ene amkoman
kolan olmalakla, leba zaget kol koke nótóko.‡

5

1 Kerriso mibü ⌊aurdü semanórr⌋ popa pamkolpamóm bainüm, igósüm mi
myamem ⌊leba zaget⌋ kolpamóm koke bairre gidadó. We ngarkwatódó, e wata
karrkukus bórrang kwarilo popa pamkolpamzan, akó myamem darrü gidan murrdü
bakon-gu leba zaget kolpamóm bainüm.

Yesu Kerrisonzan Ngyabendó Barrób

2 Tübarrkrru! Ka, Pol, yabü byaldóla igó, yabü ⌊gyabi sopae ne nóma
singgalgórrón⌋ kwarile, igósüm God yabü ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamóm nirre,
da Yesu ne poko tónggapónórr, küp-koke yarile.

4:23 Bwób Zitül 16:2, 15; 21:2 **4:27** Aesaya 54:1 **4:29** Bwób Zitül 21:9 **4:30** Bwób Zitül 21:10 ‡ **4:31** Ene leba zaget kola gidam zamngóldo akó oya olmal igó kolpamóm bórrangdako, gida nidi mamoandako. Ene amkoman kola amkoman bangunüm zamngóldo.

3 Ka yabü akó darrpan-darrpan pam arüngi byaldóla, tóba gyabi sopae nótó nóma
singgapine, sab wata blaman Mosesón gida ki mamoan yarilün.
4 Nadü oloma yabü aodó Mosesón gida mamoanda, igó poko gyagüpi tótókde wagó,
God sab oya dümdüm tonarr olomóm ine, wa mogob pamóm kuri baine Kerrisoka.
Wa tóba kuri bumaikürr Godón ⌊gail tonarrdógabi⌋.
5 Ka ini poko wialóma, zitülkus mi nae amandakla, mi ne klamóm ⌊gedlóngóm
baindakla⌋. Ene wa, God sab mibü sazebe dümdüm tonarr pamkolpamzan mibiób
amkoman bangundügabi. Godón Samua mibü umul-umulan ngisitinóp wagó, God
sab mibü inzan sazebe.
6 Zitülkus módóga, ia darrü paman gyabi sopae singgapirrüna, ta ia singgapirrün-
kokea, darrü kla babula mibüka, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. Koke, a
wirri kla módóga, mibü amkoman bangun, tóba ne klama okaka bainda, mibü
⌊moboküpdü ubi⌋ Godka nómada akó ngibürr pamkolpamdó.
7 E ngaen morroal buso kwarilnürrü samuan ngarkwatódó. Yabü nótó burrmat
yarilürr amkoman bóktan arrkrrugum?
8 Inzan ne burrmat pokoko Godkagab koke tótókdako, yabü nótó ngibaunürr tóba
pamkolpamóm bainüm.
9 E ta umul-umul! "Wata karian istazan dudu plaoa poran ngitanda, enta kari obae
umulbain bóktana abün pamkolpam ilklió büliónda."
10 Ka Lodka dabyórrünzanla, ka amkoman karrkukusi angundóla yabükwata
wagó, yabü gyagüpitótók inzan kwarile, ka yabü ne poko byaldóla. God sab oya
⌊kolaean darrem⌋ ekyene, yabü gyagüpitótók alüngüm nótó kainda, ia wa nótó yarile.
11 ⌊Zonaretal⌋, ka ne igó poko nóma ki amgol namüla igó, amkoman bangun pamab
gyabi sopae singgalgórrón ki kwarile, da Zu pama kürü wirri müp koke ki alión
kwarile. Ka ne ene poko nóma ki amgol namüla, a igó poko koke igó, Kerriso krrosdó
nurrótókórr mibü zid bainüm, ene amgol bóktana Zu pamkolpam koke ki nólerre
Kerrison amkoman angun-gum.
12 Kürü ubi igósa, yabü gyagüpitótók nidi alüngdako gyabi sopae
singgalgónankwata, i tibiób pugum küp ki nüsilnórre!

Mibü Moboküpdü Ubi Mibiób Darrpan-darrpandó Asi Ki Yarilün

13 Yadi, zonaretal, God yabü igósüm ngibaunürr, popa pamkolpamóm bainüm, a
leba zaget kolpam koke gidadó. A e popazanakla, ene igó kokea igó, ene wa taia
yabiób kolae büban ubi mamoanóm. Koke, a e ma yabiób darrpan-darrpan wata
tangbamtin kwarilün yabiób moboküpdü ubidügab.
14 Zitülkus módóga, blaman Mosesón gida-a ini darrpan gida bóktan pokoa
kumarümda wagó, "Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome* inzan
ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane."
15 A e yabiób nóma syórr batürrdakla ó bangóndakla ume kyamülzan, e umul-
umul kwarilün. E umul-umul koke nóma kwarilo, e sab yabiób kolae bain kwarilo.

Mi Godón Samu Mamoan Kwarilo a Mibiób Kolae Büban Ubi Koke

16 Ka yabü igó byaldóla, yabü agóltagól Godón Samuan balngomól ngarkwatódó ki
yarile. Olgabi e sab yabiób kolae büban ubi koke mamoan kwarilo.
17 Ene amkomana, zitülkus kolae büban ubia Samudü bóka bamgünda. Akó
Samuan ubia ta kolae büban ubidü bóka bamgünda. Zitülkus módóga, ini nisa
tibiób bóka bamgündamli. Ene igósidi, e koke tómbapón kwarilo, e ne klamdó ubi
baindakla tómbapónóm.
18 A yabü ne Samua nóma balngomól yarile, da e gida murrdü koke kwarilo.

---

* **5:14** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **5:14** Lebitikus 19:18

19 Popadana amzyatóm i ne tulmil tómbapóndako, kolae büban ubi nidi mamoan-
dako: i inkü utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, i ⌊kolkal⌋-koke tonarr
tómbapóndako, i büódan tulmil tómbapóndako tibiób bübi,
20 i obae god ⌊ótókdako⌋, i wapi-wapi ó merram-merram kaindako, i ngibürr
kolpam alzizi bomandako, i ongyaldako, ibü ubi ngibürrab elklazadóma, i ngürsilüm
baindako, i wata tibióban gyagüpi bomandako, i tibiób kak bómtyandako ibüka,
ibüka nidi bóka bamgündako, akó i tibiób bürrgrratódako kopo-kopodó,
21 ibü gyagüp kolaea akrranda, i gorrgorr baindako, i kwób bazendako ngyepam
anónóm, akó i ngibürr inzan kolae elklaza tómbapóndako. Ka yabü arüngi ikik
bókrrandóla, ka ngaenzan kairrü igó, ini poko metat nidi alngóndako, sab ene
bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan.
22 A Godón Samua mibü nóma balngomólda, wa we küp bapónda mibüka:
moboküpdü ubi, bagürwóm, paud, zao-zao tonarr, morroal tonarr, morroal tulmil,
amkoman moboküp,
23 mómók tonarr, akó moba müób balngomól. E ini poko nóma alngóndakla, e
darrü gida koke alkamüldakla.
24 Kerriso Yesun nidipko, tibiób kolae büban tulmil akó ubi krrosdó emelóp.
25 Zitülkus Godón Samua mibü küsil ngyaben kuri tókyenóp, mi wata Godón
Samuan balngomól mamoan kwarilo.
26 Mi koke ikub bagür ki kwarila. Mi ngibürr pamkolpam ngürsilan koke ki ngibtan
kwarila. Gyagüp kolaea mibü koke ki akrran yarile.

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Tangbólean Kwarilo Müp Amarrum

1 Zonaretal, darrü olom ne kolae tonarr tónggapónde nóma asendakla, da e,
samuan ngarkwatódó arüng nidipakla, inzan olom salkomólam dümdüm kwatódó
mómók tonarre. E yaib umul-umul ki kwarila, yabü darrü klama balngomólgum
kolae tonarr tónggapónóm.
2 Yabiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilün müp amarrum. Ini poko
tómbapónde, e Kerrison ubi mamoandakla.
3 Darrü oloma ne igó nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri oloma, wa ene wirri
olom koke nómada, da wa tóba ilklió büliónda.
4 Darrpan-darrpan oloma tóbanan tórrmen tulmil ki bapine, igó poko asenóm igó,
ia morroalako. Olgabi oya ikub bagür we ngarkwatódóma, wa ne kla tómbapónórr.
Wa tóba tórrmen koke ki bütanin yarile darrü oloman tórrmendó akó gyagüpitótók
apadóm igó, wa morroala ene olomdógab.
5 Zitülkus módóga, blaman pamkolpama tibióban zaget ki bamselnórre.
6 Godón bóktan nibiób umul baindako, i tibiób umulbain pam tibiób blaman
morroal elklaza ki arrgrrat kwarile.
7 E yabiób koke ki ilklió bülión kwarila: Darrü oloma igó koke gyagüpi wame igó,
wa gaodóma Godón ⌊tiz angónóm⌋ igó gyagüpi tótókde wagó, God oya koke zaz ine.
Zitülkus módóga, darrü oloma ne kla artümülda, wa sab akó abüle.
8 Nadü oloma tóba kolae büban ubi mamoanda, sab kolae ine ene kolae büban ubi
mamoandógabi. A nadü oloma Godón Samu mamoanda, sab ⌊ngarkwat-koke arról⌋
ipüde Godón Samu mamoandógabi.
9 Mibü genggorrama koke sazebe morroal kla tómbapónóm, zitülkus mi sab
morroal abül ipüdórre, Godón tóba angrirrün tonarrdó, mi ne kolae bóka koke nóma
irre.

10 Da módóga, mi morroal tónggapón kwarilo blaman pamkolpamdó, mibü ne gaodó kan asi nóma yarile. A ngaen-gógópan ma mi kubó morroal tónggapón kwarilo we pamkolpamdó, Yesu Kerrison amkoman nidi angundako.

Dómdóm Alakón Bóktan

11 Ngakónam ka ini ia wirri ngi zitüli wialómdóla, kazan yabüka errkyadan kólbanóm tange wialómdóla!
12 Ene idipko, nibiób ubie ngibürr Zu pamkolpamdó amtyanóm i morroalako, yabü nidi zirrbótakdako ⌊gyabi sopae singgalgónóm⌋. I wata ini poko tómbapóndako, igósüm ene Zu pamkolpama sab ibü wirri müp koke alión kwarile ibü bóktan amgolanme Kerrison büdülankwata krrosdó.
13 Ene gyabi sopae singgalgórrón pama tib gida koke mamoandako, a ibü ubia yabü gyabi sopae singgalgónóm, igósüm i kya ikub bagürdako ngibürr Zu pamkolpamdó, e Galatia pamkolpam nidipakla, yabü gyabi sopae singgalgónankwata.
14 Kürükwata, ka ubi kokela darrü klamankwata ikub bagürüm, wata Lod Yesu Kerrison büdülankwata krrosdó. Oya büdüldügabi krrosdó, ka myamem ini tüpan pamkolpamzan koke ngyabendóla, akó ini tüpan pamkolpama koke ngyabendako kazan.
15 Ia darrü paman gyabi sopae singgapirrüna, ta ia singgapirrün-kokea, ene darrü kla kokea. A wirri kla módóga, küsil olomóm bainüm.
16 Ka tóredóla wagó, gyaur akó moboküpdü paud asi ki namülam ibüka, ini bóktan nidi mamoandako. Ini we pamkolpamako amkoman Godón pamkolpam nidipako.
17 Ini tonarrdógab, darrü oloma sab myamem kürü müp koke ki kókyene, zitülkus kótókla kólba bübdü pwae amarrudóla ingülküp akó müsamüszan klamdógab. Ini pwaea okaka azazindako wagó, ka Yesun leba zaget olomla.
18 Zonaretal, ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün. Amen.

Polón Peba Mórrag
Epesus
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Epesus Eisia prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr. Polón ngyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Kolosi wirri basirr ta ene prrobins kugupidü yarilürr. Epesusüm darrü wirri agurr obae godón ⌊ótók⌋ müót yarilürr, ene kol godankü, ngi Arrtemis (Apostolab Tórrmen 19:23-41).

⌊Apostol⌋ Pol Epesusüm ngyaben akó bóktan amgol yarilürr nis pailüm akó aüd melpal (Apostolab Tórrmen 19:1–20:1, 30-31). Wa ini peba mórrag Epesus sos pamkolpamdó ugón wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr, aprrapórr Rrom wirri basirrdü. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Kolosi sos pamkolpamdó, Pilipi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka. Darrü pama, ngi Tikikus, ini peba mórrag Epesus pamkolpamdó idódürr.

Pol abün sos pamkolpambóka umul yarilürr Epesusüm, a wa ma yawal bóktan koke wialómórr ini peba mórragdó, wa ngibürr peba mórragdózan wibalómórr. Zitülkus módóga, oya ubi aprrapórr igó yarilürr, ngibürr sos pamkolpama, Epesus minggüpanan nidi ngyaben kwarilürr, ta ini peba mórrag ki etóngrre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Kerriso akó sos pamkolpam *1:3–3:21*
  1. God mibü bles tirre Kerrisokama *1:3-14*
  2. Polón tóre *1:15-23*
  3. Büdüldügabi ama arróldó *2:1-9*
  4. Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, i dabyórrünako Kerrisokama *2:11-22*
  5. Polón zaget ibünkü, Zu-koke nidipko *3:1-13*
  6. Polón darrü tóre Epesus sos pamkolpamabkü *3:14-21*
C. Küsil ngyaben Kerrisoka *4:1–6:20*
  1. Yesun amkoman angun pamkolpam tibiób dabyórrünako *4:1-16*
  2. Küsil ngyaben Yesu Kerrisoka *4:17-32*
  3. Zyóndü ngyaben *5:1-20*
  4. Ngibürr kopoa ia tórrmen tulmil ki tómbapón kwarile *5:21–6:9*
    a. Morwal akó konggal *5:21-33*
    b. Olmal akó aipalabal *6:1-4*
    c. Leba zaget kolpam akó ibü wirri pam *6:5-9*
  5. Blaman büb adlang elklaza, God mibü ne elklaza tülinóp satanidü bóka bamgünüm *6:10-20*
D. Dómdóm alakón bóktan *6:21-24*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab.

Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Epesus wirri basirrdü akó
Kerriso Yesun metat nidi amkoman angundakla oyaka dabyórrünzanakla.
2 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God
mibü Abdógab akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.

God Mibü Bles Tirre Kerrisokama

3 Mi blamana oya yagürnórre, mibü Lod Yesu Kerrison God akó Ab. Wa mibü
bles tirre Kerrisokama blaman morroal elklaza aliónde samuan ngarkwatódó kwitüm
bwóbdügabi.
4 Ene wa ngaen ini tüp tónggapón küsil nóma yarilürr, God mibü ngaen-gógópan
silianórr Kerrisonme, tóba ⌊kolkal⌋ pamkolpamóm bainüm, tibi-tibi amarrón
tóbankü, kolae-koke tóba obzek kwata. Godón ⌊moboküpdü ubi⌋ mibükamóm
yarilürr.
5 We ngarkwatódó, wa ngaensingül gyagüpitótók esenórr mibü bórreanóm
tóbanan olmalzan Yesu Kerrisokama, tóba bagürwóm akó ubi ngarkwatódó.
6 Wa ene kla tónggapónórr mibü oya agürüm oya ne wirri kómól gail tonarre. Wa
mibü ene wirri gail tonarr tókyenóp, mi oya moboküpdü Olomdózan dabyórrünakla.
7 Tóba Oloman óean bókandóma, God mibü ⌊aurdü semanórr⌋, ene wa, mibü kolae
tonarr barrgonórr. Ini Godón wirrian gail tonarran ngarkwatódóma.
8 Wa mibü ene gail tonarr tókyenóp ngaru bapón-koke, blaman ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ akó ⌊küp amzyatómpükü⌋.
9 God morroal bagürwóm yarilürr mibü umul-umulan ngibtanóm, oya kwindü
anikürrün angrirrün bóktan ia yarilürr. Wa ini bóktan zagetan ngitanórr Ker-
risokama.
10 Ini angrirrün bóktan módóga: Oya angrirrün tonarrdó God sab blaman kla
darrpan pokodó simarrue, kwitüdü ne elklazako akó tüpdü ne elklazako, akó Kerriso
sab ibü singüldü pam yarile.
11 God kibü, ⌊Zu pamkolpam⌋ nidipakla, ta silianórr Kerrisokama tóba pamkol-
pamóm bainüm, zitülkus wa ngaen gyagüpitótók esenórr kibü aleanóm, tóba
bókam bagósórrón bóktan ngarkwatódó. Wa blaman kla tómbapónóm bainda tóba
gyagüpitótók akó ubi ngarkwatódó.
12 Ene igósüm, ki oya ⌊wirri kómal zyón⌋ agür kwarilo, kidi, Zu is nidipakla,
ngaensingül nidi ⌊gedlóngóm bainóp⌋ Kerrisoka.
13 Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God yabüka ta tóba timam ingrinürr Kerrisokama,
e amkoman bóktan nóma barrkrrurrü akó amkoman bangun pamkolpamóm nóma
bainarre. Ene amkoman bóktan módóga, ene zidbain ne ⌊Morroal Bóktana⌋
sidódürr. God yabüka ne timam ingrinürr módóga, Godón Samue, God ne ⌊alkamül-
koke bóktan⌋ ingrinürr.
14 Godón Samu alkamül-koke bóktanzana igó, God sab mibü blaman elklaza
tülirre, wa ne alkamül-koke bóktan ingrinürr. Godón Samu ene alkamül-koke
bóktanzana, kókó God sab ibü aurdü amóne, oya nidipko. Ene igósüm, pamkolpama
oya wirri kómal zyón ki yagürnüm.

Polón Tóre

15 We zitülkusdü, ka Godón eso akyandóla. Ene tonarrdógab, ka arrkrrurrü
wagó, e amkoman angundakla Lod Yesun akó yabü moboküpdü ubia blaman Godón
pamkolpamdó,
16 ka koke bólearró Godón eso akyanóm yabünkü, ka tóre nóma bakodóla yabünkü.
17 God mibü Lod Yesu Kerrison Gode akó wirri kómal zyónpükü Aba. Ka tóredóla,
wa yabü tóba Samu ki nókyerre, sab yabü wirri gyagüpitótók nótó nókyerre akó
Godón okaka simzazile yabüka. Ene igósüm, e oyabóka wirri umul kwarilo.

1:7 Kolosi 1:14

18 Akó ka tóredóla, God yabü gyagüpitótók tapakue, igósüm e umul kwarilo wagó,
e laró klamóm ki gedlóngóm bain kwarila, wa yabü ne klamóm ngibaunürr. Akó e
umul iade kwarilo wagó, oya ngaru bapón-koke wirri kómal elklaza larógako, wa
tóba pamkolpam ne alkamül-koke bóktan aliónda.
19 Akó e umul iade kwarilo wagó, oya arüng iazan wirria, blaman ngibürr arüng
ne arünga arrgrratóda. Ene arünga mibüka zagetóda, amkoman nidi bangundakla.
Ini dadan wirri arünga,
20 wa Kerrison ne arüngi irsümülürr büdüldügabi akó wa oya we mórran-mórran
yónürr ene wirri pabodó tóba tutul tangdó kwitüm bwóbdü.
21 Errkya Kerriso ola balngomólda wirri kwitüdü ibükagab, blaman ⌊anerru⌋ akó
samu, arüngi nidi balngomóldako. Akó oya ngi wirriana blaman ngidügab, pama
darrü olom ne ngi ngyesilda, wata ini tüpdü koke, akó elnga tüpdü ta inzan.
22 God blaman elklaza oya wapór-o lorodó irrbünürr* akó oya singüldü pamzan
ingrinürr blaman kla balngomólóm sos pamkolpamabkü.
23 Sos pamkolpam Kerrison bübako akó Kerriso ibü singüle. I byamrókórrónako
Kerrison arüngpükü. Kerriso watóka blaman kla arról akó arüng nótó aliónda
blaman kwata.

2

Büdüldügab Ama Arróldó

1 Yadi, e ngaen büdül koralnórró samuan ngarkwatódó, zitülkus e gida amgün akó
kolae tonarr tómbapón koralnórró.
2 Ene tonarrdó, e tüpan pamkolpamzan ngyaben koralnórró, ibü kolae kwat
mamoande. Akó e ene singüldü samuan kwat mamoan koralnórró, kolae samu nótó
balngomólda, pülpül akó tüp ibü aodó. Ene samu, ⌊satani⌋, errkya ibü moboküpdü
zagetóda, Godón bóktan koke nidi arrkrrudako.
3 Mi blamana ngaen ibü aodó ngyaben koralnórró, mibiób kolae büban ubi
mamoande, we kla tómbapónde, mibiób kolae ubi akó gyagüpitótókdógabi ne
klamko. Mi kolae tonarr pamkolpamzan tóbabótórró, ngibürrazan kainóp. We
ngarkwatódó, mi inzan pamkolpam koralnórró, God wirri ngürsil nibióbka yarilürr.
4 A Godón gyaur tonarr ngaru bapón-kokea akó oya wirri ⌊moboküpdü ubi⌋
mibükamóm yarilürr.
5 We zitülkusdü, wa mibü arróldó simarrurr Kerrisokü, enana mi büdül nóma
koralnórró samuan ngarkwatódó mibü gida amgün tulmilabme. Ene Godón ⌊gail
tonarrdógabi⌋ e zid bairrünakla.
6 Akó God mibü sirsinürr Kerrisokü akó mibü mórran-mórran tinóp usakü kwitüm
bwóbdü. God ini kla tómbapónórr, wa mibü nóma datinóp Kerrisoka.
7 Ene igósüm, wa sab elnga tonarrdó oya ngaru bapón-koke gail tonarr emtyene,
blaman ngibürr gail tonarr ne gail tonarra arrgrratóda. Wa mibüka ene gail tonarr
kuri tómtyerre morroal tonarre Kerriso Yesukama.
8 Zitülkus módóga, ene Godón gail tonarrdógabi e zid bairrünakla, yabiób
amkoman bangundügabi. Ene igó kokea igó, e darrü kla tónggapónarre Godón yabü
zid bainüm, a yabü zidbain Godón ⌊gyaur klame⌋.
9 God yabü koke zid ninóp yabiób tórrmendógabi, igósüm darrü oloma koke ki
ikub bagür yarile.
10 Zitülkus módóga, God mibü wató tómbapónórr mi ne ngarkwatódómakla: mibü
Kerriso Yesuka dabyóndi, wa mibü tómbapónórr morroal tórrmen tómbapónóm, wa
ne kla irrbünürr singül kwata mibü tómbapónóm.

---

* **1:22** Ini bóktanan küp módóga: *God blaman elklaza ⌊ut-ut ninóp⌋ akó Kerrison iliónürr balngomólóm.* **1:22** Wórr Peba 8:6 **1:23** Kolosi 1:18

Zu Pamkolpam akó Zu-koke Nidipko, I Dabyórrünako Kerrisokama

11 We ngarkwatódó, gyagüpi zomalam e ngaen ia kwarilnürrü. E Zu kolpamzan
koke tóbabótórró akó Zu pamkolpama yabü inzan ngibliandako wagó, ⌊gyabi sopae
singgalgórrón⌋-koke pamkolpam. I tibiób inzan ngibliandako wagó, gyabi sopae
singgalgórrón pamkolpam. I ini klamankwata ikub bagürdako, enana pama ini kla
tómbapóndako enan tibiób bübdü.
12 E gyagüpi zomalam igó, ene tonarrdó e Kerrisoka dabyórrün koke koralnórró.
E nanabwób koralnórró Isrrael Müótüdügabi. E mogob pamkolpam koralnórró
akó God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ irrbünürr tóba ⌊alkamül-koke tónggapórrón
bóktandó⌋, ene poko yabünkü koke kwarilürr. E zidbainüm koke ⌊gedlóngóm bain⌋
koralnórró akó Godónbóka umul-kók koralnórró ini tüpdü.
13 Ngaen e aibwób koralnórró Godkagab, a errkya ma, e Kerriso Yesuka
dabyórrünzanakla, God yabü minggüpanan simarrurr tóbaka, Kerriso Yesun
óedóma.
14 Zitülkus módóga, Kerriso tüób paud we sidódürr mibüka. Wa Zu pamkolpam ó
Zu-koke nidipko, ibü darrpan kolpamóm we ninóp. Ngaen ene nis koboa tibiób alzizi
boman namülnürri. Ene inzan yarilürr, wamaka darrü gria ibü bürrgrrat yarilürr.
Da Kerriso ene gri ilgatórr.
15 Wa ini kla tómbapónórr wa nóma nurrótókórr. Wa Mosesón gida amaikürr, ene
gidan blaman abün-abün gida bóktan pokopükü. Ene igósüm, wa darrpan küsil kobo
tónggapóne ene nis kobodógabi, tóbaka dabyónüm. Inzan kwata wa paud sidódürr.
16 Akó wa ene gida amaikürr, igósüm wa ene nis kobo darrpan bübdü ki tüdüde
akó Godkü ki gódam bangurre, krrosdó nurrótókde. Oya krrosdó büdülanbókamde,
i myamem tibiób koke alzizi bumanikdamli.
17 Kerriso we tamórr akó Morroal Bóktan paudankwata büdrrat yarilürr yabüka,
aibwób nidi kwarilürr Godkagabi, akó kibüka, minggüpanan nidi kwarilürr Godka.
18 Oyabókamde mi blaman, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, gaodómakla Ab
ngorram ainüm oya Samudüma.
19 Da módóga, e, Zu-koke nidipakla, myamem mogob ó nanabwób pamkolpam
kokeakla, a e ma errkya darrpan kobodómakla Godón pamkolpampükü akó e ta oya
müót pamkolpamakla.
20 E müótzanakla akó ⌊apostol⌋ ó ⌊prropet⌋* ene müótan zitülzanako. Akó Kerriso
Yesu tüób ene müótan zirrgüpdü ingülküpa. 21 Wa tüób módóga ene dudu müót
nótó amoanda akó oyabókamde ene müóta wirri bainda ⌊gyabi müótüm⌋ bainüm
Lodónkü.
22 Akó oyaka dabyórrünzanakla, e ta balmelórrónakla ngibürr amkoman bangun
pamkolpampükü ngyaben marrgum bainüm, God ne klamdó ngyabenda oya
Samudüma.

3

Polón Zaget Ibünkü, Zu-koke Nidipko

1 We zitülkusdü, ka, Pol, Godka tóredóla. Ka tümün müótüdü pamla Kerriso
Yesunkü, zitülkus ka ⌊Morroal Bóktan⌋ amgol namülnürrü yabüka, Zu-koke nidi-
pakla, yabü morroalóm.
2 Ka amkoman angundóla wagó, e barrkrrurrü wagó, God kürü küngrinürr ene
zaget tónggapónóm yabü morroalóm. Wa kürü küngrinürr tóba ⌊gail tonarrdógabi⌋.

2:15 Kolosi 1:20 * **2:20** *prropet*: Abün Godón Bukbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wagó, ini sosdó prropetbóka apónda, Ngaep Bukan prropetbóka koke. Ini prropeta Godkagabi bóktan azebdako.

3 Ene wa, God ene kwindü anikürrün bóktan* pupo syónürr kürüka, kazan kuri
wialóma aüdan bóktan opore.
4 E ini oporzan bótangdakla, e gaodómakla amzyatóm igó, ka Kerrisonkwata
kwindü anikürrün bóktanan ⌊küp amzyatdóla⌋.
5 God ini kwindü anikürrün bóktan koke pupo syónürr pamkolpamdó, ngaen nidi
ngyaben kwarilürr. A God ma ini ngyaben tonarrdó pupo syónürr tóba Samu-i
⌊apostol⌋ ó prropetódó,† tibi-tibi amarrón nidipako tóbankü.
6 Ini kwindü anikürrün bóktan módóga, Morroal Bóktandóma Yesunkwata,
Zu-koke nidipko sab dadan morroal elklaza yazebrre samuan ngarkwatódó, Zu
pamkolpampükü. I blaman darrpan bübako, akó i darrpan pokodómako, wa ne
⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr, Kerriso Yesukama.
7 Ka ene Morroal Bóktanan zaget pamóm bairrü ene ⌊gyaur kla⌋ ngarkwatódó,
Godón gail tonarr ne klame. Wa kürü ene kla kókyanórr tóba arüngan zaget
ngarkwatódó kürüka.
8 Ka kari ngi enanla Godón pamkolpamdógabi. A God ma kürü ini gail tonarr
kókyanórr igó: Zu-koke nidipko, ibüka we Morroal Bóktan amgolóm, Kerrison
mórrelankwata bóktan. Ini mórrel inzan wirriana, darrü olom babula küp
amzyatóm.
9 Akó God kürü ini gail tonarr kókyanórr igó: kakalande müsirrga ainüm blaman
pamkolpamdó, God tóba kwindü anikürrün bóktan tórrmendó ia ki ingrine. Ngaen
zitüldügab kókó errkya, ini kwindü bóktan anikürrün yarilürr Godka, blaman
elklaza nótó tómbapónórr.
10 Ene igósüm, God ini tonarrdó tóba abün-abün tulmili ⌊wirri gyagüpitótók⌋
pupainda sos pamkolpamdóma ibüka, anerru akó abün-abün samu, arüngi nidi
balngomóldako kwitüm bwóbdü.
11 God ini kla tónggapónórr tóba bókam bagósórrón bóktan ngarkwatódó, zitül-
babul akó solo-koke ne bóktane. Wa ene bóktan tórrmendó ingrinürr mibü ⌊Lod⌋
Kerriso Yesukama.
12 Mi gaodómakla Godón ngorram ainüm, gum-koke akó umuldi wagó, wa mibü
aibóka koke tóngólórre, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünakla akó mi oya amkoman
angundakla.
13 We ngarkwatódó, ka yabü batodóla, genggorrama yabü koke ki yazeb kürü azid
aenganme yabünkü.‡ Zitülkus módóga, kürü azid aenga yabü kwit bainda.

Polón Darrü Tóre Epesus Sos Pamkolpamabkü

14 We zitülkusdü, ka wakósingül alkamüldóla tórem Aban obzek kwata.
15 Wa blaman zitül-zitülab Abe, kwitüm akó tüpdü.
16 Ka tóredóla wagó, wa tóba Samudüma yabü moboküp ó gyagüpitótók wirri
arüng nókyerre tóba ngaru bapón-koke ⌊wirri kómal zyóndügabi⌋.
17 Ka tóredóla wagó, Yesu Kerriso tóba marrgu yabü moboküpdü tómbapóne yabü
amkoman bangundügabi. Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ Godka akó ngibürr pamkolpamdó,
God yabü ne moboküpdü ubi nókyenóp, yabü karrkukusan ngibtanda, wamaka müót
aelórróna zitül kwitüdü, ne zitülan talkuma buguandako tüpdü. E karrkukuszanakla,
ka tóredóla wagó,
18 e gaoandó kwarilo, blaman Godón pamkolpampükü, küp amzyatóm Kerrison
moboküpdü ubi ia nadüzan taptapa, kokrrapa, kwitüma, akó kukurrua.

---

* **3:3** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.* † **3:5** *prropet*: Ma müsirrga ain bóktan Epesus 2:20 ngakanke. ‡ **3:13** Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müótüdü yarilürr, zitülkus wa Morroal Bóktan Yesunkwata amgol yarilürr ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

19 Akó ka tóredóla wagó, e oya moboküpdü ubi umul koralo, enana darrü olom
gaodó kokea ene ubi dudu umul bainüm. Ene igósüm, e dudu barümürrün koralo
Godón tórrmen tulmili.
20 Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, gaodó nótóke blaman elklaza
tómbapónóm, mi ne elklazam batodakla ó mi ne elklazabkwata gyagüpi tótókdakla,
akó abün elklaza ene tumum, ngaru bapón-koke. Wa gaodóma tóba arüng
ngarkwatódó, mibü moboküpdü ne arünga zagetóda.
21 Mi, sos pamkolpam nidipakla, Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre Kerriso
Yesukama blaman tonarrdó, metat-metat! ⌊Amen⌋.

4

Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Tibióbka Dabyórrünako

1 We ngarkwatódó, ka, tümün müótüdü pamzanla kólba zagetanme Lodónkü, yabü
arüngi atodóla wagó, e inzan ngyaben koralónke igó ngarkwatódó, God yabü ia
ngibaunürr ngyabenóm.
2 Blaman tonarrdó, e yabiób ngi tüp elókane akó mómóke koralónke, zao-zao
bainane, akó yabiób darrpan-darrpanab kle-kle tonarr yazebam, yabü ⌊moboküpdü
ubizane⌋ yabiób darrpan-darrpandóma.
3 Godón Samua yabü darrpan pokodó datinóp. Wirribóka bütanin koralónke metat
dabyónüm paudüdü ngyabende, yabü ne pauda dabyónda.
4 E wata darrpan bübakla akó ene dadan Godón Samua yabüka ngyabenda. Wata
e blamanzan ngibaurrün koralnórró dadan elklazam ⌊gedlóngóm bainüm⌋, ene
tonarrdó God yabü nóma ngibaunürr.
5 Wata darrpan ⌊Lode⌋, Yesu Kerriso, mi blamana oya amkoman angundakla, akó
mi blaman ⌊baptaes bairrünakla⌋ amtyanóm mi oyanakla.
6 Wata darrpan Gode ó wa tóba blaman pamkolpamab Abe, tóba blaman
pamkolpam nótó balngomólda, tóba blaman pamkolpamdóma nótó zagetóda, akó
tóba blaman pamkolpamab bübdü nótó ngyabenda.
7 Mi darrpan-darrpan gyaur kla* kuri yazebrre Kerrisozan arrgrratórr.
8 We ngarkwatódó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Wa kwitüm nóma kasilürr,
wa abün ⌊ut-ut bairrün⌋ pamkolpam simarrurr tümün müótüdü iszan
akó wa tóba pamkolpam ⌊gyaur kla⌋ nülinóp.”
9 Da ene bóktan opor “kwitüm kasilürr,” küp ia laróga? Oya küp módóga: wa ta
ngaen-gógópan abinürr tüpan polko bwóbdü.
10 Ene nótó abinürr tüpan polko bwóbdü, wa tüób ene dadan oloma akó kwitüm we
kasilürr, akó ene tumum, dudu bwób gwarranóm, tüp akó pülpül.
11 Ene wató yarilürr, sos pamkolpam zaget kolpam nótó nülinóp, ngibürr ⌊apostol⌋,
ngibürr prropet, ngibürr kolpam ⌊Morroal Bóktan⌋ nidi amgoldako amkoman
bangun-koke kolpamdó, ngibürr sos pamkolpam ngabkan pam, akó Godón Bóktan
umulbain pam.
12 Wa ini poko igósidi tónggapónórr, tóba pamkolpam gaodó byónüm tóba zaget
tómbapónóm, igósüm Kerrison amkoman angun pamkolpam, Kerrison büb nidipako,
ibü amkoman bangun dódórr ainüm.
13 Ini metat tómbapólamke, kókó mi blamana dabirre amkoman bangundügabi akó
Godón Olombóka umuldügabi. Akó kókó mi blaman samuan ngarkwatódó gaodó
bairre. Akó kókó mi blamana inzan dudu bairre Godón ubi ngarkwatódó, wata
Kerrisozan dudu bainürr Godón ubi ngarkwatódó.

* **4:7** *gyaur kla* wa darrü-darrü zagetbóka apónda Godónkü. **4:8** Wórr Peba 68:18

14 Ene igósüm, mi myamem kari olmalzan koke koralo, popadan nibiób anensanen
angónda butzan, goblola ne kla amzazilsimzazil angóndako. Wóra myamem
mibü koke alüngsalüng angón korale. Ene wa, ilklió-bülión gyagüpitótóke pama
myamem mibü koke ilklió tüliónórre apól kwatódó tótókóm ibü abün-abün obae
umulbaindügabi.
15 A mi ma ki dódórr bain kwarila blaman kwata Kerrison bübüm bainüm, singül
nótóke. Mi ki dódórr bain kwarila amkoman bóktan büdrratkü, mibü moboküpdü
ubizan mibü darrpan-darrpandóma.
16 Kerrison amkoman angun pamkolpam oya bübako. Wa tóba büb dódórr ainda.
Kwók akó kwókan püós, i büb dayóndako akó arümdako. Ene dadan ngarkwatódó,
blaman amkoman bangun pamkolpama tibiób zaget nóma tómbapóndako, Kerrison
büba dódórr bainda. Olgabi ene büba arüngüm bainda, pamkolpamab moboküpdü
ubi ibü darrpan-darrpandózanako.

Küsil Ngyaben Yesu Kerrisoka

17 We ngarkwatódó, ka Lodón ngidü yabü igó arüngi byaldóla wagó, myamem
inzan ngyaben-gu, izan ngyabendako, Godónbóka umul-kók nidipako. I inzan
ngyabendako, zitülkus ibü gyagüpitótók küp-kokeako.
18 Ibü gyagüpitótók tümün kwatódómako, i bürrgrratórrónako ene arróldógabi,
God ne kla akyanda, zitülkus i Godónbóka umul-kókako akó i ubi kokeako umul
bainüm Godónbóka akó ibü karrkukus moboküpako arrkrrugum.
19 I büód aengbóka amrükürrünako, igósidi i tibiób büb kolaedó irrbünóp büódan
tulmil tómbapónóm, igósüm metat abün-abün [kolkal]-koke tonarr tómbapónóm.
Akó ibü wirri ubia ene tonarr tómbapónóm.
20 A yadi, e ma inzan koke umul bainarre Kerrisonkwata!
21 Ka amkoman angundóla wagó, e oyabóka barrkrrurrü akó e oyaka
dabyórrünzan koralnórró, i yabü umul tinóp igó ngarkwatódó, Yesuka ne amkoman
bóktane.
22 I yabü umul tinóp yabü ngaep tonarr anólóm mórrkenyórrzan, e ne kla
tómbapónarre yabiób ngaep ngyabendó. Yabü ilklió bülión büban ubia yabü ngaep
ngyaben kolae bain kwatódó simarrurr.
23 I yabü umul ninóp wagó, God yabü gyagüpitótókan tórrmen tulmil küsil ki nirre.
24 Akó i yabü umul ninóp küsil tonarr bamelóm mórrkenyórrzan, God ne kla
tónggapónórr tóbanan obzeksyók ngarkwatódó. Ene tonarr amkoman dümdüma
akó kolkala.
25 We ngarkwatódó, myamem obae tizgu akó e wata amkoman poko büdrrat koralo
yabiób darrpan-darrpandó, zitülkus mi blamana darrpan büb tónggapóndakla.
26 “Ngürsila yabü nóma azebda, kolae tonarr tónggapón-gu.” Abüsa nóma
mórranda, yabü ngürsil atamürrün ki kwarile.
27 Zitülkus módóga, e [deból] kan akyan-gu yabü balngomólóm kolae tonarr
tónggapónóm.
28 Nadü oloma gómólda metat, wa myamem koke ki gómól yarile. A wa ma zagetóm
ki bai tóbanóm tange tóba morroalóm, igósüm oya darrü kla asi yarile kolpam
aliónüm ibü tangbamtinüm.
29 Kolae ó küp-koke bóktana koke ki baus kwarile yabü ulitüdügabi. A ma wata
ene bóktana ki baus kwarile, ngibürr kolpam ne pokoa tangbamtinda arüngan
ngibtanóm. Ene igósüm, ini bóktana ibü tangbamtinda, ne kolpama arrkrrudako.
30 Akó Godón kolkal Samu gyagüp kolaean ngitan-gu. Zitülkus módóga, Godón
Samu timamzana, God ne kla ingrinürr yabüka ene ngürrankü, wa yabü sab nóma
[aurdü amóne].

4:16 Kolosi 2:19 **4:24** Kolosi 3:10 **4:26** Wórr Peba 4:4

31 Blaman ene tonarr oloklón: alzizi boman, wirri ngürsil, popa ngürsil, popa
taegwarr, obae bóktan ngibürr kolpamabkwata panzedó, akó abün-abün azid alión
tulmil.
32 A e ma morroal tonarr akó gyaur moboküppükü koralo, yabiób darrpan-
darrpanab kolae barrgonde, wata God yabü kolaezan barrgonórr Kerrisokama.

5

Zyóndü Ngyaben

1 We ngarkwatódó, Godkagabi tikó ipüdamke, tóba moboküpdü olmalzan.
2 Yabü ⌊moboküpdü ubia⌋ yabü ngyaben ki balngomól yarilün, wata Kerrison
moboküpdü ubizan yarilürr mibüka, akó wazan tóba arról tókyenóp mibünkü. Wa
tóba arról nóma nókyenóp, wa ⌊urdü agasil larzana⌋ akó morroalan ilang gyaur
klama* Godónkü.
3 Pamkolpamab zitülkus alión-gu yabükwata bóktanóm igó, e inkü utódakla, yabü
kol ó morwal koke nidipko, ó e darrü-darrü tulmil tómbapóndakla, ⌊kolkal⌋-koke ne
tulmilko, ó ubia yabü azebda abün elklazam, zitülkus ini tulmil gaodó kokeako Godón
pamkolpama tómbapónóm.
4 Akó e igó poko bóktan-gu, büódan bóktan ó gonggo bóktan ó büódan tiz bangón
bóktan. Ini bóktan gaodó kokeako. A e ma Godón eso bóktan ki ekyanane.
5 E amkoman umul ki kwarila, igó oloma sab ene bwóban morroal elklaza koke
yazebe, Kerriso akó God ne balngomóldamli Kingzan: wankü nótó utóda, oya kol
ó müór koke nótóka, kolkal moboküp-koke noane, ó ubia noan apadóda abün
elklazam. Ubia noan apadóda abün elklazam, wa obae god ⌊ótók⌋ oloma, zitülkus
wa ene elklaza ótókda.
6 Darrü oloma yabü ilklió koke ki nüliónünüm küp-koke bóktane, zitülkus ene
kolae tulmilabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka, oya bóktan koke nidi
arrkrrudako.
7 We ngarkwatódó, inzan pamkolpampükü dabyón-gu.
8 Zitülkus módóga, ngaen e tümündü koralnórró, a errkya ma e zyóndümakla, e
Lodka dabyórrünzanakla. Da e wata igó olmalzan ngyaben koralo, zyóndü nidipako.
9 (Zitülkus módóga, darrü olom zyóndü nómada, oya blaman tórrmen tulmil
morroal ó dümdümako, akó oya moboküp amkomana.)
10 Akó kóbó emzyetam Lodón laróga bagürwóman ngitanda.
11 Ene pamkolpampükü dabyón-gu, tümündü nidipako, küp-koke tórrmen
tómbapónóm. A e ma ene tórrmen panzedó simarruane, igó bómtyanóm igó, i
kolaeako.
12 Zitülkus módóga, ene pamkolpama ne tórrmen anik-anik tómbapóndako, inzan
kolaeako, ene ta kari büód kokea dele ene tórrmenabkwata ikiküm.
13 A zyóna blaman ne elklazadó warri bapónda, okaka azazirrünako panzedó.
14 Zitülkus módóga, blaman ne okaka azazirrün elklazako, zyónako. We
zitülkusdü, igó angrirrüna wagó,
“Utan olomóe, türsümül,
türsümül büdüldügabi,
da Kerrison zyóna marü warri mapóne.”
15 Da módóga, e umul-umul koralo, e iazan ngyabendakla. E inzan pamkolpamzan
ngyaben-gu, ⌊wirri gyagüpitótók⌋ babul nibióbe, a e ma inzan pamkolpamzan
ngyaben koralo, wirri gyagüpitótók nibióbe.
16 Blaman tonarrdó aerr koralón morroal tómbapónóm, yabü gaodó kan asi nóma
yarile, zitülkus pamkolpama abün kolae tómbapóndako ini ngyaben tonarrdó.

---

* **5:2** *morroalan ilang gyaur kla*: Isrrael pamkolpama urdü agasil lar nóma simarrunóp ⌊altadó⌋ arrbünüm, ene ilang morroal yarilürr Godka (Bazeb Tonarr 29:18).

17 We ngarkwatódó, e gonggo bain-gu, a e ma umul ipüdamke Lodón ubi laróga.
18 Ngyepame gorrgorr bain-gu, zitülkus ene gorrgorr baina pamkolpam bal-
ngomólda büódan tulmil tómbapónóm tibiób bübi. A Godón Samua ma yabü büb ki
gwarran.
19 Yabiób darrpan-darrpandó wórr bóngyalólam igó opore, Godón Bukdü
wibalómórrón ne klamko, akó Godón agür wórri akó ngibürr samuan ngarkwatódó
wórri. Wórr bóngyalólam akó wórr elklaza bapulólam Lodka yabiób moboküpi.
20 Metat Godón eso ekyalamke, mibü Ab nótóke, blaman elklazabkü mibü Lod Yesu
Kerrison ngidü.
21 Yabiób darrpan-darrpanab tangdó ki korala, zitülkus e Kerrison gum-gum
ótókdakla.

Morwal akó Konggal

22 Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, e Lodón tangdózanakla.
23 Zitülkus módóga, müór kolan singüle, Kerrisozan sos pamkolpamab singüle, oya
büb nidi tónggapóndako. Wa tüób ibü Zidbain Pama.
24 Da sos pamkolpam Kerrison tangdózanako, konggal ta tibiób morwalab tangdó
ki korale blaman elklazadó.
25 Morwal, yabü moboküpdü ubi yabiób konggaldó ki korale, wata Kerrison
moboküpdü ubizan yarilürr sos pamkolpamdó, da wa tóba arról nókyenóp ibünkü.
26 Wa ini kla tónggapónórr ibü kolkal bainüm, ibü aguldi nae-e tóman amanóm
Godón Bóktandóma.
27 Ene igósüm, ibü arrbünüm tóba obzek kwata wirri kómal sos pamkolpamzan,
tóman-babul ó bórrngamórrón-koke ó darrü inzan kla, a ma kolkal akó kolae-babul.
28 Ini dadan ngarkwatódó, morwalab moboküpdü ubi tibióban konggaldó ki
korale, ibü moboküpdü ubi tibióban bübdüzanako. Noan moboküpdü ubi tóbanan
koldóma, tóba moboküpdü ubi tóbakama.
29 Anda, darrü olom babulana, tóbanan büb nótó alzizi amaikda. A wa ma tóba
büb ngóyónda akó ngakanda, wata Kerrisozan tómbapónda sos pamkolpamabkü,
30 zitülkus mi oya büban il tizakla.
31 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ini zitülkusdü pama tóba
aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ama darrpan bübüm baini.”
32 Ini wirri kwindü anikürrün bóktana, da ka ma Kerrisonbóka apóndóla akó sos
pamkolpambóka.
33 A yabü darrpan-darrpan paman moboküpdü ubi ta tóbanan koldó ki yarile, tóba
moboküpdü ubizane tóbaka. Akó kola tóba müór [morroal ki yangónól].

6

Olmal akó Aipalabal

1 Olmal, e Lodka dabyórrünzanakla, e yabiób aipalabalab bóktan arrkrru koralón,
zitülkus ini dümdüma.
2 “Ma moba aipab nis morroal angón namülün.” Ini ngaen-gógópan gida bóktan
pokoa [alkamül-koke bóktanpükü].
3 Ene bóktan módóga, “Ene igósüm, elklaza sab morroal korale marünkü akó ma
sab wirri kokrrap ngyabelo ini tüpdü.”
4 Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu, morroal zitülkusdü. A e ma ibü dódórr
ninane ibü arüngi ikik bókrrande akó umul baindi Lodón ubi ngarkwatódó.

[Leba Zaget] Kolpam akó Ibü Wirri Pam

5:19 Kolosi 3:16 **5:22** Kolosi 3:18; 1 Pita 3:1 **5:25** Kolosi 3:18; 1 Pita 3:7 **5:31** Bwób Zitül 2:24 **6:1** Kolosi 3:20 **6:3** Bazeb Tonarr 20:12; Duterronomi 5:16 **6:4** Kolosi 3:21

5 Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab bóktan arrkrru kwarilün, ⌊morroal
bangónde⌋ akó gum bangónde, amkoman moboküpi, wata e Kerrison bóktanzan
arrkrrudakla.
6 E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü ilküpdü, ó igó zitülkusdü koke,
ibü bagürwóman ngibtanóm. A e ma ibü bóktan arrkrru kwarilo Kerrison leba zaget
kolpamzan, Godón ubi tómbapónde yabiób moboküpi.
7 Yabiób zaget tómbapólam barnginwómpükü, wamaka e Lodónkü zagetódakla, a
kolpamabkü koke.
8 Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab blaman pamkolpam ene darrem kla
nókyerre, i morroal ne kla tómbapóndako, ia i leba zaget kolpamako, ta ia leba zaget
kolpam-koke.
9 Akó wirri pam, e yabiób leba zaget kolpam dadan ngarkwatódó angón koralo.
E ibüka bóktan-gu igó, "Ka marü kubó mómkolo, ma ne koke nóma tónggapono,
ka marü ne poko mila." E ene poko bóktan-gu, zitülkus e umulakla, ibü kwitüm
Wirri Pam nótóke, wa ta yabü kwitüm Wirri Pama. Akó wa sab blaman pamkolpam
darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

Blaman Büb Adlang Elklaza, God Mibü ne Elklaza Tülinóp Satanidü Bóka Bamgünüm

10 Dómdóm bóktan módóga, karrkukus bórrangke ezan Lodka dabyórrünakla akó
oya wirri arüngdügabi.
11 Da blaman büb adlang elklaza ugó bamelam, God yabü ne elklaza nülinóp,
igósüm e gaodó koralo ⌊deboldó⌋ bóka bamgünüm, wa yabü ilklió büliónüm nóma
kainda.
12 Zitülkus módóga, mi pamakanpükü koke gazirrdakla, a mi ma kolae anerrupükü
gazirrdakla akó kolae samupükü, arüngi nidi balngomóldako ini tümün bwóbdü.
Akó mi kolae anerru ó samupükü gazirrdakla, arüngi nidi balngomóldako kwitüm
bwóbdü.
13 We ngarkwatódó, blaman büb adlang elklaza ugó bamelam, igósüm e gaodó
koralo kolaepükü bóka bamgünüm, kolae ngürr nóma semrrale. Akó igósüm,
karrkukus bórrangóm, e blaman elklaza nóma tómbapónarre, ene kakóm.
14 Da e tómbapórrón koralo satanidü bóka bamgünüm, belt* batende yabiób
kobtoldó. Ene belta amkoman bóktanóm zamngólda. Dalgüp adlang kla† bamelam.
Ene ⌊dümdüm tonarróm⌋ zamngólda. 15 Akó wapór kla bamelam yabiób wapórdó.
Ene wapór klama paudüm zamngólda, ne pauda tamórr Morroal Bóktanana
Yesunkwata. Ene paudanme e sakó-sakó kwarilo.‡
16 Ene tumum, büb adlang kla§ emorronam. Ene Godón amkoman angunüm
zamngólda. Ene klame e gaodó kwarilo blaman satanian urpükü kyab atamünüm.
17 Singül adlang walap* bamelam. Ene Godón zidbainüm zamngólda. Akó Godón
Samuan gazirr turrik yazebam. Ene Godón Bóktanóm zamngólda.
18 Tóre koralón blaman tonarrdó akó blaman elklazadó Samua yabü iazan
balngomólda, Godón atode yabü tangbamtinüm. Inzan tóre bakom, aerr koralón
akó metat tóre koralón blaman Godón pamkolpamabkü.

6:8 Kolosi 3:22-25 **6:9** Kolosi 3:25 * **6:14** *belt*: Gazirr paman belt baten yarilürr tóba kokrrap mórrkenyórr amoanóm, igósüm wa tómbapórrón yarilürr busom akó gazirrüm. Godón amkoman bóktandógabi ma tómbapórrónla satanipükü gazirrüm. † **6:14** *dalgüp adlang kla*, Mórrke-mórrke módóga: *breastplate.* ‡ **6:15** Darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Tómbapórrón kwarilo Morroal Bóktan paudankwata amgolóm.* § **6:16** *büb adlang kla*, Mórrke-mórrke módóga: *shield.* Darrü gazirr klama gazirr paman büb adlangóm, igósüm kyaba oya büb koke anóbe. Ene kla nugup poko-e tónggapórrón yarilürr, lar sopae-e ngalaorrón. * **6:17** *singül adlang walap* ayane tónggapórrón klama. Mórrke-mórrke módóga: *helmet.*

19 Akó tóre koralón kürünkü igó, God kürü bóktan kókyene ka bóktanóm nóma
kaino, igósüm ka kwindü bóktan gum-koke pupain namulo, Morroal Bóktandó ne
anikürrün bóktane.
20 Ka Kerrison menyam pamla ini bóktan büdrratóm. We zitülkusdü, ka sein sye-i
amrókrrónla tümün müótüdü. Tóre koralón igó, ka gum-koke namulo ene bóktan
pupainüm, kazan ki bóktan namüla.

Dómdóm Alakón Bóktan

21 Tikikus mibü moboküpdü zonareta, amkoman moboküpi nótó zagetóda
Lodónkü. Wa sab yabüka blaman kla büdrratle, igósüm e ta umul koralo ka iadóla
akó ka laró tónggapóndóla.
22 Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e umul koralo ki iadakla akó wa yabü
moboküp arüng nütürre.
23 Ka tóredóla, God, mibü Ab nótóke, akó Lod Yesu Kerriso blaman ⌊zonaretal⌋
moboküpdü paud ki nülinüm akó ibü ⌊moboküpdü ubi⌋ metat tibiób darrpan-
darrpandó ki kwarilün amkoman bangundi.
24 Ka tóredóla, Godón ⌊gail tonarr⌋ blamandó ki yarilün, nibiób moboküpdü ubi
mibü Lod Yesu Kerrisokama, ne moboküpdü ubia kokean blakóne.

6:21 Apostolab Tórrmen 20:24; Kolosi 4:7; 2 Timoti 4:12; Taetus 3:12 **6:22** Kolosi 4:8

Polón Peba Mórrag
Pilipi
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla

⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wató wialómórr Pilipi sos pamkolpamdó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini kla nóma wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr. Wa koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa aprrapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón Rrom gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol akó tóba peba mórrag wialómórr Epesus sos pamkolpamdó, Kolosi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka.

Pilipi Wirri Basirr

Pilipi wirri basirr Masedonia prrobins kugupidü yarilürr. Errkya ene prrobins Grris kantrri kugupidüma. Darrü wirri kwata ene basirr aodóma wamórr. Abün Pilipi pamkolpamab abalbobatal Rrom gazirr pam kwarilürr, ngaen Rrom gabaman nibiób tüp poko nülinóp. Ene igósidi Pilipi pamkolpama morroal ngyaben kwarilürr, zitülkus Pilipi Rrom basirr kwarilürr. Oya küp módóga: ene basirr pamkolpam ta Rrom pamkolpam kwarilürr, akó i bagür kwarilürr enekwata. Rrom gida morroal yarilürr Rrom pamkolpamabkü.

Pol ngaen-gógópan Pilipi wirri basirrdü wamórr ini pail ngarkwatódó 49-51. Timoti, Saelas, akó Luk wankü kwarilürr. Ma ini póep Apostolab 16dü atang namulo.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón ngibürr zitülkus kwarilürr ini peba mórrag wialómóm.

- Polón ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Pilipi wirri basirrdü eso akyanóm, zitülkus i oya ⌊gyaur kla⌋ zirrapónóp (1:5; 4:10-19).
- Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm karrkukus bórrangóm ngibürr kolpama ibü wirri müp nóma nüliónónóp, akó i wata bagürwómdü kwarile, ibü müp asi nóma koralórr (1:27-30; 4:4).
- Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm darrpan gyagüpitótók apadóm akó tibiób ngi tüp alókóm (1:27; 2:1-11; 4:2-3).
- Polón ubi yarilürr, i Epaprroditus morroal tonarre ki ipüdórre akó ibü azazilüm Timotin tótókankwata (2:19-30).
- Polón ubi yarilürr ibü ikik akrran bóktan akyanóm ngibürr umulbain pamabkwata, umul nidi bainóp wagó, paman ⌊gyabi sopae ki singgalgónónóm⌋ akó Zu pamóm ki bainünüm, oya ubi nóma yarilürr Yesun amkoman bangun pamóm bainüm (3:2-3).
- Polón ubi yarilürr tóbakwata wialómóm ibüka akó wialómóm Morroal Bóktan Yesunkwata ia ayo kwarilürr Rrom wirri basirrdü, zitülkus wa ibü igó ngabkalórr, wamaka i wankü zaget kwarilürr (1:12-26; 4:10-19).

Ngibürr Umul Bóktan Ini Peba Mórragankwata

- Ini peba mórragdógabi mi umul baindakla Pol akó Pilipi pamkolpam morroal gómdamal kwarilürr.

Ini peba mórragdó Pol bagürwómankwata wialómórr. Wa pupo bainürr wa bagürwóm yarilürr Pilipi pamkolpamabkwata, oya ⌊moboküpdü ubi⌋ ibüka yarilürr, akó wa gyakolae yarilürr.
Ini peba mórragdó morroal umulbain bóktan asine Kerrisonkwata wagó, Kerriso ia nótóke (2:5-11).
Ini peba mórragdó Ngaep Bukan bóktan babula. Pilipi pamkolpam Zu-koke kwarilürr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-11*
   1. Polón morroal ngürr bóktan Pilipi wirri basirr sos pamkolpamdó *1:1-2*
   2. Pol Godón eso ekyanórr akó tóre ekolórr *1:3-11*
B. Morroal Bóktan Yesunkwata ayonóp, enana Pol sein sye-i amrókrrón yarilürr tümün müótüdü *1:12-30*
C. Mibü gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki yarilün *2:1-11*
D. Wimurrazan warri bapón *2:12-18*
E. Timoti akó Epaprroditus *2:19-30*
F. Amkoman dümdüm tonarr *3:1-11*
G. Arüngi buso blakón ngaru amrranóm darrem kla apadóm *3:12-21*
H. Ikik bókrran bóktan *4:1-9*
I. Pol Pilipi pamkolpam eso nókyenóp ibü gyaur klamóm *4:10-20*
J. Dómdóm alakón bóktan *4:21-23*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Pilipi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Timotie. Ki Kerriso Yesun ⌊leba zaget⌋ pam nisamli.

Ka yabüka wialómdóla, blaman Godón pamkolpam nidipko Pilipi wirri basirrdü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipko. Ka ta yabüka wialómdóla, sos alngomól akó ngakan pam nidipko akó sosdó tangbamtin pam nidipko.

2 Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Tóre Ekolórr

3 Ka ne Godón ⌊ótókdóla⌋, ka oya eso akyandóla blaman tonarr ka yabü gyagüpi nóma amandóla.
4 Blaman tonarr ka yabü blamanabkü nóma tóredóla, ka bagürwómpükü tóredóla.
5 Zitülkus módóga, e kürü tangamtin kwarilnürrü Morroal Bóktan Yesunkwata ayom, ngaen-gógópan ngürrdügabi, e amkoman bangun pamkolpamóm nóma bainarre, kókóta errkya.
6 God morroal zaget yabü ngyabendó bókyanórr. Ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, wa sab ene zaget metat tónggapóle kókó nóma elakóne ene Ngürrdü Kerriso Yesu sab nóma tolkomóle.
7 Wata dümdüma kürüka enezan gyagüpi amaiküm yabü blamanabkwata, zitülkus e kürü moboküpdümakla. We zitülkusdü, e blaman Godón gail tonarr apadódakla kankü, ka sein sye-i amrókrrónzanla tümün müótüdü akó ka enezan Morroal Bóktan adlangdóla.* 8 God umula igó amkomana wagó, ka nae amandóla yabü blaman basenóm dadan ⌊moboküpdü ubie⌋ Kerriso Yesun moboküpdü ubizane yabüka.

---

* **1:7** *Morroal Bóktan adlang*, oya küp módóga: *amtyanóm ene Bóktan amkomana.*

9 Ka igó tóredóla wagó, yabü moboküpdü ubia sab metat dódórr baile akó yabü
umula ta sab metat dódórr baile akó e sab metat amkoman amzyat kwarilo morroal
ia laróga ó kolae ia laróga.
10 Ka ini klamóm tóredóla, igósüm e sab gaodó kwarilo amzyatóm ó bóleanóm
amkoman kómal ia laróga. Ene igósüm, yabü moboküp akó tórrmen kolae-koke
kwarile kókó ene Ngürrdü Kerriso sab nóma tolkomóle.
11 Yabü tórrmen tulmil morroal dümdüm kwarile, Yesu Kerrison tangbamtindügab.
Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre akó oya
yagürnórre.

Morroal Bóktan Yesunkwata Ayonóp, Enana Pol Sein Sye-i Amrókrrón Yarilürr Tümün Müótüdü

12 [Zonaretal], kürü ubia e umul bainane wagó, ne kolae elklaza tómbapónónóp
kürüka, i ma tangamtindako Morroal Bóktan Yesunkwata ayom.
13 Ene kolae elklazadógab, blaman kingan müót ngakan gazirr pam akó blaman ne
pamkolpamako umulako wagó, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü zitülkus
ka Kerrisonkü zagetdóla.
14 Akó zitülkus Lod kürü tangamtinda ka sein sye-i amrókrrónzanla, abün
zonaretala amkoman karrkukusi angundako wagó, Lod ibü tangbamtinda. We
ngarkwatódó, i Godón bóktan wirri arüngi adrratódako ngaenzan-koke akó i ene
bóktan gum-koke adrratódako.
15 Ngibürr amkoman bangun kolpama go bóktan amgoldako Kerrisonkwata,
zitülkus ibü gyagüp kolaea akrranda, igósidi ibü ubia wirri ngi apadóm kürükagabi
akó ibü ubia abün pamkolpama ibü mamoan kwarile, a kürü ma abüna koke.
A ngibürra go bóktan amgoldako Kerrisonkwata ibü morroal ubidügab kürü
tangamtinüm.
16 Ini kolpama bóktan amgoldako, zitülkus ibü moboküpdü ubi kürükama,
umulürründi wagó, God kürü aini küngrinürr Morroal Bóktan adlangóm.
17 A ene kolpam, nibiób gyagüp kolaea akrranda, i amkoman moboküpi-koke
bóktan amgoldako Kerrisonkwata. I wata tibióbankwata gyagüpi bomandako. Ibü
ubi kürü müp akyanóma kürü moboküpdü, ka sein sye-i amrókrrónzanla.
18 Da taia, darrü kla kokea. I ia obae zitülkusdügab, ta ia amkoman zitülkusdügab
bóktan amgoldako Kerrisonkwata, wirrian kla módóga, nizan kwata pamkolpama
Kerrisonkwata bóktan amgoldako. Ene zitülkusdü, ka bagürwómdóla.
Anda, ka sab metat bagürwóm namulo.
19 Zitülkus módóga, ka umulóla ini pokoa sab kürü zidbain sidüde yabü tóredógabi
kürünkü akó ene tangamtindügabi, Yesu Kerrison Samua ne tangamtin akyanda.
20 Ka igó wirribóka nae amandóla ó [gedlóngóm baindóla] wagó, kürü zitülkus
sab babulan yarile büód aengóm, a kürü gum sab babulan yarile bóktan amgolóm.
Ene igósüm, ngaendógabzan kókóta errkya, Kerrison ngi kubó kwit yónürre kürü
blaman tórrmen tulmildü, ka ia ngyabendóla, da ka ia nurrótókdóla.
21 Zitülkus módóga, kótó, ka wata Kerrisonkü ngyabendóla akó kürüka nurrótók
wa morroala ngyabendógab.†
22 Ka ne nóma ngyaben namulo ini bübi, ka sab gaodó namulo küppükü zaget
tómbapónóm. Da ka umul-kókla kürü ubi tai laróga, ia ngyabenóm, ta ia
nurrótókóm.
23 Kürü ninis gyagüptótóka ini nis klamdó. Kürü ubi wata nurrótókóma akó
Kerrisoka namulo kwitüdü, zitülkus ene wata kómalan pokoa ngyabendógab.

† **1:21** Polka nurrótók wa morroala ngyabendógab, zitülkus wa umul yarilürr wa Yesu Kerrisoka ki yaril oya büdül kakóm.

24 A ini wata morroal klama yabünkü igó wa, ka sab metat ngyabelo we zitülkusdü,
ka gaodó namulo yabü tangbamtinüm.
25 Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angundóla, ka umulóla wagó, ka sab
ngyabelo akó ka metat namulo yabünkü yabü tangbamtinüm yabü amkoman bangun
dódórr ainüm. Akó bagürwóm yabüka iade yarile yabü amkoman bangunanme.
26 Ene igósüm, yabü zitülkusa abün baindako Kerriso Yesunkwata ikub bagürüm
kürüme, ka yabüka akó nóma tamo.
27 Igó wata wirri klama wagó, yabü tórrmen tulmil wata inzan yarile, Ker-
risonkwata Morroal Bóktan ngarkwatódó. Ene igósüm, ka sab umul namulo wagó,
e karrkukus bórrangdakla darrpan samudü, Morroal Bóktanan amkoman bangun
adlangde darrpan gyagüpitótóke. Ka sab umul namulo, ka ia sab yabüka tamo akó
yabü nósenónómo, da ka ia sab wata bóktan arrkrruo yabübóka, ka yabüka babul
nóma namulo.
28 E ibü gumgu, yabüka nidi bóka bamgündako, i laró poko tómbapóndako ó
bóktandako. E ne ibü gum koke nóma kwarilo, ene klama ibü nómtyerre wagó,
ibü sab kolae nirre, a yabü sab zid nirre. God ene kla blaman wató balngomólda.
29 Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus God yabü ok bainda Kerrison amkoman
angunüm. A ene kla tebean koke, akó ta wa yabü ok bainda oya ngidü azid aengóm.
30 I yabükazan bóka bamgündako darrpan ngarkwatódó, e ne kla esenarre i
kürüka ta inzan bóka bamgün kwarilürr, akó e ne kla arrkrrudakla i errkya
tómbapóndako kürüka.

2

Mibü Gyagüpitótók Wata Kerriso Yesun Gyagüpitótókzan Ki Yarilün

1 Da módóga, e Kerrisoka dabyórrünakla akó olgabi e arüng bótarrónakla. Oya
[moboküpdü ubia] yabü zao-zao bainda, e Godón Samudü dabyórrünzanakla, yabü
morroal tonarr asine yabü moboküpdü, akó yabü gyaur asine yabiób darrpan-
darrpandó.
2 Ene pokodó, ka yabü arüngi byaldóla wagó, kürü bagürwóm wirri inam igó
tonarre: e blamana darrpan gyagüpitótókdó ki koralón, yabü moboküpdü ubi
yabiób darrpan-darrpandó ki yarilün darrpan tonarre, e dabyórrün koralo darrpan
moboküpi akó darrpan gyagüpitótóke.
3 Yabióban gyagüpi boman-gu akó gyagüpi tótókgu igó, e wirrianakla
ngibürrdügabi, e darrü kla nóma tónggapóndakla. A yabiób ngi tüp elókam akó
ngibürr pamkolpam igó ngabkónam, i morroalako yabükagabi.
4 E darrpan-darrpana wata igó gyagüpi tótókgu igó, morroal ia laróga mobanankü,
a akó igó gyagüpitótók esen, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü.
5 Yabü ne gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki yarilün:

6 Enana wa wata Godzan yarilürr blaman kwata,
wa gyagüpi koke wamórr wagó, wa wata oya pabo ki emone, Godón pabozan ne
klame.
7 A wa tóba kwitüdü ne pabo amgatórr
[leba zaget olomómzan] baindi,
ó pamakanzan amtómólde.
8 Akó wa okaka nóma tümzazilürr pamakanzan,
wa tóba ngi tüp solkomólórr,

1:30 Apostolab Tórrmen 16:19-40

akó wa Godón bóktan arrkrrurr, enana oya ene pokoa büdüldü idódürr - wa ta
krrosdó nurrótókórr!*
9 Da we ngarkwatódó, God oya kwit igasilürr amkoman wirri pabodó kwitüdü
akó oya ene wirrian ngi ekyanórr, blaman ene ngibürr ngidügab.
10 Ene igósüm, blamana sab wakósingül amgünórre Yesun wirri ngi atenóm,
kwitüdü nidipko akó tüpdü nidipko akó büdül pokodó nidipko.
11 Akó ene igósüm, blaman ulita sab pupo bainórre wagó, Yesu Kerriso Loda.
Inzande, God, mibü Ab nótóke, oya ngi sab kwit amngyelórrón yarile.

Wimurrazan Warri Bapón

12 We ngarkwatódó, kürü moboküpdü gómdamal, zitülkus e enezan metat Godón Bóktan arrkrrunarre, e arüng kóbó ipadlamke blaman elklaza tómbapónóm, pamkolpama ne elklaza tómbapóndako, God nibiób zid ninóp. Metat tómbapólamke Godón gum angónde akó tórrngónde. E ene kla tómbapón kwarilnürrü ka yabüka olazan namülnürrü, a ene wirrian klama yabü errkya tómbapónóm ka ola yabüka babulzanla.
13 E gaodómakla, zitülkus God watóke yabü moboküpdü nótó zagetóda. Wa yabü yabiób ubi akyanda akó wa yabü tangbamtinda ene elklaza tómbapónóm, tóba bagürwóman ngitanóm ne elklaza.
14 Blaman elklaza tómbapólamke murrkurr bóktan-koke akó ongyal-koke.
15 Ene igósüm, e amkoman moboküp pamkolpamóm bainane akó pamkolpam sab gaodó koke kwarile bóktanóm igó, e kolae kla tómbapónarre. Akó ene igósüm, e Godón olmal kwarilo, kolae-koke nidipko, ezan ngyabendakla ibü aodó, dümdüm-koke akó kolaean pamkolpam nidipko. E zyón klamzanakla warri bapónóm ibü aodó, wamaka wimurra warri apóndako pülpüldü,
16 e ibükazan arról-akyan bóktan adrratódakla. Ene igósüm, kürü zitülkus sab asi yarile yabükwata ikub bagürüm ene Ngürrdü Kerriso sab nóma tolkomóle. Zitülkus módóga, ene Ngürrdü igó pupairrüna wagó, ka enanóm-koke arüngi zaget namülnürrü akó kürü leba zaget enanóm-koke yarilürr.
17 I sab kürü büdülümpükü kena kómkólnóm. E yabiób arról Godón ilinarre yabü amkoman bangundügabi, wamaka ⌊prrista⌋ ⌊urdü amsel lar⌋ amarruda ⌊alta⌋ kwitüdü amselóm. Ka ne nóma nurrótoko, kürü óe sab anón gyaur klamzan yarile, prrista ne kla akanda altadó ene urdü amsel lar kwitüdü.† Enana ka umulóla ene klama aprrapórr tómbapóne, ka barnginwómdóla akó ka bagürwómdóla yabü blamandó.
18 Da e ta wata barnginwóm akó bagürwóm kwarilün kankü.

Timoti akó Epaprroditus

19 Ka igó ⌊gedlóngóm baindóla⌋ wagó, kari pokoa Lod Yesu kürü sab gaodó kine Timotin zirrapónóm yabüka. Ene igósüm, ene bóktan yabükwata, wa ne poko sab salkomóle, ene pokoa kürü bagürwóman ngigütine, wata ene bóktanazan kürükwata yabü sab bagürwóman ngintirre.
20 Ka sab oya zirrapono, zitülkus darrü pam babula kürüka darrpan gyagüpitótóke wazane, yabükwata gyakolae nótóke amkoman moboküpi.
21 Zitülkus módóga, blaman kolpam gaodó nidipko yabüka tótókóm, i wata tibióban ubiankwata ngabkandako, Yesu Kerrison ubiankwata ma koke.

---

* **2:8** *Krrosdó nurrótók* büód kla yarilürr, zitülkus i wata ibü krrosdó yamselnóp, gazirr-gazirr gómól pam nidi kwarilürr, pam akrran pam nidi kwarilürr, akó leba zaget kolpam nidi kwarilürr. † **2:17** *Bazeb Tonarr* Pebadó 29:38-41 ma etangke Godón ⌊gyaur kla⌋ aliónbóka blaman irrbi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr ⌊sip⌋ kupodó akó ⌊witüdü⌋, alta kwitüdü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur kla. Ene dómdóm alakón poko módóga.

22 A e ma umulakla, Timoti tóba ia okaka tübyónürr wagó, wa amkoman
moboküpia. Wa kankü zagetóda ⌊Morroal Bóktan⌋ ayokü, wamaka oloma tóba
abpükü zagetóda.
23 We ngarkwatódó, Timoti watóke ka gedlóngóm baindóla yabüka zirrapónóm
dümdüman, ka sab nóma umul baino wagó, sab ia pokoa tómbapóne kürüka.
24 Akó ka amkoman karrkukusi angundóla, kari pokoa Lod kürü sab gaodó kine
yabüka tótókóm.
25 E mibü zonaret Epaprroditusün zirrsapónarre yabü ngidü kürü tangamtinüm
kürü ngyaben elklaza-e. Wa kankü zaget yarilürr akó wa inzan pama, wamaka gazirr
pama, Morroal Bóktan nótó adlang yarilürr kankü. Ka igó gyagüpi tótókdóla wagó,
wa akó yabüka ki alkomól.
26 Zitülkus módóga, wa nae amanda yabü blamanabkü. Akó oya moboküp
müpdüma, zitülkus e kuri arrkrruarre wagó, oya azida kuri simiógürr akó wa umula
wagó, e gyakolaeakla.
27 Anda, wa kari azid koke yarilürr, ó kari poko nurrótókórrma. A Godón gyaur asi
yarilürr oyaka akó wa oya azidüdügab dólóng yónürr. Godón gyaur wata tóbananka
koke yarilürr, a kürüka ta asi yarilürr, kürü müp‡ akyan-gum darrü müpan kwitüdü.
28 Ene zitülkusdü, ka wirri ubila oya zirrapónóm yabüka. Ene igósüm, e bagürwóm
kwarilo, e oya akó nóma esenane akó ka sab wata kari-karianbóka gyakolae namulo
yabükwata.
29 E oya wirri bagürwómpükü ipüdam Lodón amkoman angun zonaretzan, akó e
inzan kolpam morroal nangónam oyazan nidipko.
30 Zitülkus módóga, wa kari poko nurrótókórrma Kerrison zaget tómbapónde. Wa
gyagüpi tótók yarilürr wagó, wa taia arról amrüküm kürü tangamtindi yabü pabodó.

3

Amkoman ⌊Dümdüm Tonarr⌋

1 Ene tumum, kürü ⌊zonaretal⌋, bagürwóm kwarilün, zitülkus e Lodka
dabyórrünakla!
Kürüka darrü müp babula yabüka dadan bóktan akó wialómóm, akó ene klama
yabü sab alblang yarile samuan ngarkwatódó.
2 E umul-umul kwarilün ene pamdógab, tómanpükü umezan* nidipko, kolae nidi
tómbapóndako, akó nibiób ubie pamab büb singgalgónóm kolae zitülkusdügab.†
3 Zitülkus módóga, ene midipakla, amkoman Godón pamkolpam nidipakla. Akó
ene midipakla, Godón nidi ⌊ótókdakla⌋ oya Samuan tangbamtindügabi, Kerriso
Yesunkwata nidi ikub bagürdakla, akó tüpan tulmildü koke nidi ngambangóldakla
zid bainüm.
4 Ini amkomana, enana pamakan gyagüpitótók ngarkwatódó, kürü kólba zitülkus
asiko kólba tulmildü ngambangólóm, gaodó ne nóma ki yarile zid bainüm kólba
tulmildügab.

---

‡ **2:27** *müp*: Epaprroditus ne nóma ki nurrótóke, ene wamaka müpa Polka. * **3:2** *tómanpükü ume*: Abün tonarrdó ⌊Zu pamkolpama⌋ Zu-koke nidi kwarilürr, ibü inzan ngibliandako tómanpükü ume, zitülkus Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó, Zu-koke nidi kwarilürr, i tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü, wamaka ume kwarilürr tómanpükü larzan Godón ilküpdü. Pol ene Zu pam tómanpükü umebóka ngiblianórr ibü obae umulbain bóktananme. † **3:2** *büb singgalgónóm kolae zitülkusdügab*: Ene pama arüngi bóktan kwarilürr wagó, nibiób ubiko Yesun amkoman angun pamóm bainüm, ibü ⌊gyabi sopae ki singgalgónóm⌋. Pol ene bóktandó koke ubi bainürr, igósidi wa ene gyabi sopae singgalgón igó ngilianórr, büb singgalgón. Zu pamkolpamdó, paman gyabi sopae singgapin timam yarilürr amtyanóm i Godón pamkolpamako. A Yesun amkoman angun pamkolpama amtyandako wagó, i Godón pamkolpamako, ibü tórrmen tulmildügab.

Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, oya zitülkus asiko tóba tulmildü
ngambangólóm, da ka sab bóktono wagó, kürü zitülkus abünako oyakagab.
5 Kürü ⌊gyabi sopae ugón singgapinóp⌋ 8 ngim ngürrdü kürü amtómól kakóm. Ka
amkoman Isrrael olomla, ka Benzamin zitüldügabla. Ka Ibrru óedógabla. Mosesón
gida mamoankwata, ka gaodómla bóktanóm wagó, ka ⌊Parrisi⌋ namülnürrü.
6 Kürü amkoman kari ubi koke yarilürr tómbapónóm ka ne klamabkwata gyagüpi
wamórró wa Godón ubia, da ka igósidi sos pamkolpam müp alión namülnürrü. Ka
dümdüm ngyaben namülnürrü Mosesón gida ngarkwatódó, darrü oloman zitülkus
babul yarilürr bóktanóm wagó, ka kolae tonarr tónggapórró.

7 A nadü elklazadó ka ngaen ngambangól namülnürrü kólba zid bainüm, errkya
ka ene elklaza igó ngabkandóla wagó, ibü küp babulako zitülkus ka Kerrisoka
dabyórrünla.
8 Anda, ka blaman kla igó ngabkandóla wagó, ibü küp babulako, zitülkus wirri
kla módóga, ka Kerriso Yesunbóka umulóla, kürü Lod nótóke. Oyabóka amkoman
umulbain kari kómal ta kokea akó ene klama blaman elklaza bórrgrratóda.
Oyabókamde ka blaman elklaza elókrró. Ka blaman elklaza inzan ngabkandóla
wamaka biza-ako, igósüm ka sab Kerrison namulo.
9 Akó igósüm, ka oyaka dudu dabyórrün iade namulo. God kürü apadóda dümdüm
tonarr olomzan, zitülkus ka Kerrison amkoman angundóla a igó zitülkusdü koke, ka
Mosesón gida mamoandóla. Anda, kürü amkoman bangundügab God kürü apadóda
dümdüm tonarr olomzan.
10 Kürü ubi Kerrisonbóka amkoman umul bainüma akó oya arüng amzyatóma,
wa ne arüng ipadórr God oya nóma irsümülürr büdüldügab. Akó kürü ubi oyaka
dabyónóma azid aengde wazan azid aeng yarilürr. Akó kürü ubi wazan bainüma
oya büdüldü,
11 igósüm ka aprrapórr ibü aodó namulo, God sab nibiób irsine büdüldügab.

Arüngi Buso Blakón Ngaru Amrranóm Darrem Kla Apadóm

12 Ka igó bóktanóm koke kaindóla, igó, ka ene elklaza kuri elakóna, ó igó, ka ⌊dudu
kómal⌋ kuri baina. Koke. A ka wa metat arüng apadóm kaindóla inzan pamóm
bainüm, Kerriso Yesun ubi ngarkwatódó. Ene ia Kerrison ubi kuri yarilürr, wa kürü
nóma kümiógürr.
13 Zonaretal, ka kólba igó koke ngabkandóla wagó, ka inzan pam kuri baina. A ka
darrpan wirri kla tónggapóndóla: Buso pamzan, ka gyagüpi koke amaikdóla kürü
kakota ne klame, a ma ka arüngi amrranóm kaindóla kürü singül kwata ne klamase.
14 Inzan kwata, ka arüngi busodóla blakón ngaru amrranóm darrem kla apadóm.
Ene darrem kla módóga, God kürü ngyaunda kwitüdü tótókóm Kerriso Yesukama.

15 Mi samuan ngarkwatódó gaodó nidipakla, mi blamana wata inzan gyagüpi
ogoblo. Da yabü ngibürrab darrü gyagüpitótók asi ne nóma yarile kürükagab, God
sab yabü nómtyerre dümdüm gyagüpitótók ne klame.
16 A wirri kla módóga, mi wata ngyaben kwarilo mibü umul ngarkwatódó, God ne
kla kuri pupo syónürr.

17 Zonaretal, e yabiób dabyórrün kwarilo kürükagab tikó apadóm akó e ibü
ilküpane ngabkan kwarilo inzan nidi ngyabendako, kizan ngyaben kwarilnürrü yabü
aodó.
18 Zitülkus módóga, abün pamkolpama bóktandako wagó, i Yesun amkoman
angundako, a ibü tórrmen tulmila ene kla koke amtyandako. I inzan ngyabendako,
wamaka i Kerrison büdül krrosdó bóka bamgündako. Ka yabü ini poko abün münüm
kuri byal namülnürrü, akó errkya ka akó byaldóla yarrmurrpükü.

19 Ibü büban ubi ibüka godzanako. I igó klamóm ikub bagürdako, büód ne klama
ódóddako. Ibü gyagüpitótók wata tüpan elklazadómako. We ngarkwatódó, blakón
pokodó God sab ibü kolae nirre.
20 A mi go kwitüm bwób kolpamakla. Akó mi Zidbain Pamóm nae amandakla, sab
olgabi nótó tame, Lod Yesu Kerriso.
21 Wa sab mibü tüpan arüng-koke büb imzazile ama küsil bübüm bairre tóba
kómal bübzan, God oya ne büb ekyanórr wa oya nóma irsümülürr büdüldügab.
Wa sab ini kla tónggapóne ene dadan arüngi, wa akó sab dadan arüngi blaman
elklaza simarrue tóba balngomóldó.

4

Ikik Bókrran Bóktan

1 We ngarkwatódó, kürü moboküpdü gómdamal, inzana e karrkukus bórrongo
yabü amkoman angundü Lodón. E kürü zonaretalakla, kürü [moboküpdü ubi]
nibióbkama akó ka nibióbkamóm nae amandóla. E kürü bagürwóman akó ikub
bagüran ngitandakla akó e kürü zagetan darrem klamzanakla!
2 Ka yabü arüngi ayaldóla, Yuodia akó Sintik, darrpan gyagüpitótók ipüdam,
zitülkus e nizan Lodónamli.
3 Anda, mató, kankü nótó zagetdóla amkoman moboküpi, ka marü ta amtindóla
ini kol nis tangamtinüm, zitülkus i arüngi zaget namülnürri kankü Morroal Bóktan
Yesunkwata ayom, akó Klementkü ó ngibürr zaget pam kankü nidi zagetódako,
nibiób ngiko [ngarkwat-koke arról] pebadó wialómórrón.
4 Metat bagürwóm kwarilün, zitülkus e Lodka dabyórrünakla. Ka akó bóktandóla
kagó, bagürwóm kwarilün!
5 E mómók tonarr okaka izazinam blaman pamkolpamdó, zitülkus Lodón alkomól
minggüpanana.
6 Darrü klamóm gyekolaegu, a blaman kla pupainününüm Godka, yabü ubi ne
klamómako, e tóre nóma akodakla. Akó e darrü klamóm nóma atodakla, da Godón
eso ekyelam.
7 Da Godón pauda sab yabü moboküp akó gyagüpitótók adlang yarile, zitülkus e
Kerriso Yesunakla. Ene pauda blaman pamkolpamab gyagüpitótók arrgrratóda.
8 Dómdóm, zonaretal, igó elklaza gyagüpi amalamke, kómal ne elklazako akó
kolpama ne elklaza bagürdako: nadü kla amkomana, kolpama ne kla mor-
roal angóndako, nadü kla dümdüma, nadü kla [kolkala], nadü klama kolpam
bagürwóman ngibtanda, akó kolpama ne kla agürdako.
9 E nadü kla umul bainarre akó ipüdarre kürükagab, e nadü kla arrkrruarre
kürükagab, ó nadü kla nósenarre ka ne kla tómbapón namülnürrü, da e ene elklaza
tómbapólamke. Da God, paud nótó akyanda, yabüka asi yarile.

Pol Pilipi Pamkolpam Eso Nókyenóp Ibü [Gyaur Klamóm]

10 Ka wirribóka bagürwómdóla Lodka dabyórrünzanla, zitülkus e dómdóm kürü
kuri kómtyenarre wagó, e akó gyakolaeakla kürükwata.* Ka umulóla e ta metat
gyakolae kwarilnürrü, a e gaodó koke kwarilnürrü ene kla pupainüm.
11 Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü ngyaben elklaza babulako. Ka
gaodó kuri umul bairrü blaman ia ne ngyaben tonarrko.
12 Ngibürr tonarr kürü ngyaben elklaza babul kwarilürr, akó ngibürr tonarr kürü
ngyaben elklaza abün kwarilürr. Ka gaodó umul bairrü blaman ia ne ngyaben
tonarrko, ia ka alo abün alodóla, ta ia ka alomla, ia kürü abün elklaza-ako, ta ia
kürü elklaza babulako.

* **4:10** Pilipi pamkolpama mani zirrapónóp Polka. Wa olgabi umul bainürr, i gyakolae kwarilürr oyaka.

13 Ka gaodómla karrkukus zamngólóm blaman ngyaben tonarrdó Kerrisokama,
kürü arüng nótó akyanda.
14 A ene wata morroal yarilürr, e kürü tangkamtinarre ini müp tonarrdó.
15 Anda, e Pilipi pamkolpamakla, e yaib umulakla wagó, darrü sos babul
yarilürr kürü tangamtinüm igó klamdó, aliónüm akó azebóm, wata yadi. Ka we
tonarrankwata apóndóla, ka ngaen-gógópan Morroal Bóktan Yesunkwata nóma
amgol namülnürrü yabüka, da ka ene kakóm, Masedonia Prrobins ugón amgatórró.
16 Ka Masedonia amgat küsil nóma namülnürrü akó ka Tesalonika wirri basirrdü
nóma namülnürrü, e kürü ugón tangkamtinarre. E nis münüm gyaur kla
zirrapónarre kürüka, kürü ngyaben elklaza babul nóma kwarilürr.
17 Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü ubi darrü gyaur kla apadóma
yabükagab. A kürü ubi módóga, God sab yabü darrem kla nókyerre samuan
ngarkwatódó yabü gyaur klamdógab.
18 Ka blaman kla kuri nósenónóma, e ne kla zirrtapónarre kürüka, akó yabü gyaur
kla ene ngarkwat arrgrratóda. Kürü blaman kla gaodómako, zitülkus Epaprroditus
yabü gyaur kla simarrurr. I wata morroalan ilang gyaur klamzanako, morroal ⌊urdü
amsel larzanako⌋, prrista Godka ne kla amarruda akó God ne kla azebda, Godón ne
klama bagürwóman ngitandako.
19 Ó ka ne Godón ⌊ótókdóla⌋, wa yabü blaman ngyaben elklaza nülirre tóba ngaru
bapón-koke mórrel ngarkwatódó Kerriso Yesukama.
20 God mibü Ab, mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! ⌊Amen⌋.

Dómdóm Alakón Bóktan

21 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke blaman Godón pamkolpam, Kerriso
Yesuka nidi dabyórrünako. Ini ne zonaretalako kankü, tibiób morroal yawal bóktan
zirrapóndako yabüka.
22 Blaman Godón pamkolpam nidipko aini Rrom wirri basirrdü, i tibiób morroal
yawal bóktan zirrapóndako yabüka. Akó ta ibükagab Sisankü† nidi zagetódako oya
müótüdü.
23 Ka tóredóla, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün.

† **4:22** *Sisa*: Rrom pamkolpama tibiób king *Sisa*bóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: *Caesar* ó *Emperor.*

Polón Peba Mórrag
Kolosi
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla
⌊Apostol⌋ Pol ini peba mórrag wató wialómórr Kolosi sos pamkolpamdó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr. Wa we koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa aprrapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Epesus sos pamkolpamdó, Pilipi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka. Nis pam nisa, ngi Tikikus akó Onesimus,* ini peba mórrag Kolosi pamkolpamdó idódrri.

Kolosi Wirri Basirr
Kolosi wirri basirr Laekus tobarran kabedó yarilürr, Eisia prrobins kugupidü. Polón ngyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Epesus wirri basirr ta Eisia prrobins kugupidü yarilürr. Kolosi sos pamkolpam Zu-koke pamkolpam kwarilürr, da aprrapórr ngibürr ⌊Zu pamkolpam⌋ ta ola kwarilürr.

Pol ola kokean ngyabelórr ó kokean ⌊Morroal Bóktan⌋ amgol yarilürr. A wa aüd pailüm Epesusüm ngyabelórr akó Morroal Bóktan Yesunkwata amgol yarilürr. Darrü Kolosi pam ngi Epaprras ola Yesun amkoman angun pamóm bainürr akó wa Morroal Bóktan Kolosi wirri basirrdü idódürr. Olgabi darrü sos bókyanórr akó Epaprras Yesun zaget tólaelórr ene sosdó (1:7; 4:12-13).

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
Pol tümün müótüdü pamzan nóma ngyabelórr, Epaprras oyaka tamórr. Wa Polón izazilürr ngibürr pamabkwata, obae bóktan nidi umul bain kwarilürr Kolosi sosdó. We zitülkusdü, Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Kolosim. Oya ubi yarilürr, i metat amkoman bóktan Yesunkwata ki amkoman angun kwarile akó ene obae umulbain pam koke ki ok ninünüm ibü ilklió büliónüm.

Ene obae umulbain bóktan módóga:

1. Darrü paman ubi nóma yarile Yesun amkoman angun pamóm bainüm, oya ⌊gyabi sopae ki singgapinüm⌋. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:11-12.
2. Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama wata Mosesón gida mamoan ki kwarile akó ngibürr Zu gida alo akó anónankwata. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:13b-16.
3. God ini tüp koke tónggapónórr, a kolae arüng samua tónggapónóp, nibiób arüng kari yarilürr Godkagabi, akó blaman elklaza ini tüpdü kolaeako. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 1:16-17 akó 2:9-10.
4. Pamakan büb ta kolaea, da igósidi Godón Mesaya (⌊Kerriso⌋) pamakan bübi koke tamórr ini tüpdü. We ngarkwatódó, Yesun büb samuan bübzan yarilürr

* : *Onesimus* Pilimonón ⌊leba zaget olom⌋ yarilürr, ma Polón peba mórrag Pilimonka ngaka.

o Yesu ene Mesaya koke yarilürr. Wa wata darrü morroal pam yarilürr. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 1:19-20 akó 2:3.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-14*
  1. Polón morroal ngürr bóktan Kolosi wirri basirr sos pamkolpamdó *1:1-2*
  2. Pol eso akyanórr akó tóre ekórr *1:3-14*

B. Kerriso ia nótóke akó wa laró tómbapónda *1:15-23*
C. Polón zaget sos pamkolpamabkü *1:24–2:5*
D. Mi ngyaben kwarilo pamkolpamzan Kerrisoka nidi dabyórrünakla *2:6-23*
E. Mi inzan ngyaben kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó *3:1-17*
F. Ikik bókrran bóktan Yesun amkoman angun kolpamdó, darrpan müótüdü nidi ngyabendako *3:18–4:1*
G. Ngibürr ikik bókrran bóktan *4:2-6*
H. Dómdóm alakón bóktan *4:7-18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Kolosi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine.
Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab.
2 Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Kolosi wirri basirrdü. E
kibü ⌊zonaretalakla⌋, Yesun nidi amkoman angundakla amkoman moboküpi.
Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God
mibü Abdógabi.

Polón Eso Bóktan akó Tóre

3 Ki metat Godón eso akyandamli, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison Ab nótóke, ki nóma
tóredamli yabünkü.
4 Zitülkus módóga, ki arrkrrurri wagó, e amkoman angundakla Yesu Kerrison akó
yabü ⌊moboküpdü ubia⌋ blaman Godón pamkolpamdó.
5 Ene amkoman bangun akó moboküpdü ubi yabüne, zitülkus e darrem elklazam
⌊gedlóngóm baindakla⌋, God ne elklaza tómbapónórr kwitüm. E ene elklazabóka
ngaen barrkrrurrü, amkoman bóktan nóma sidüdóp, Morroal Bóktan Yesunkwata.
6 Nugupazan dódórr baindo akó küp tulum bamgündo, Morroal Bóktana bayoda
akó blaman ini tüpdü pamkolpama bókyandako ene Morroal Bóktan amkoman
angun akó bókyandako ngyaben Godón ubi ngarkwatódó. Ini wata wa inzan pokoa
tómbapólórr yabükama ene tonarrdógabi, e ene bóktan nóma barrkrrurrü Godón
gail tonarrankwata akó e ene gail tonarran ⌊küp amkoman emzyetarre⌋.
7 Ene wa Epaprras wató yarilürr ini poko yabü nótó umul ninóp. Wa kibü
moboküpdü kamada, kinkü nótó zagetóda. Wa kibü ngidü amkoman moboküpi
zagetóda Kerrisonkü.
8 Wa ta akó kibü tüzazilóp Godón Samua yabü moboküpdü iazan zagetóda akó
moboküpdü ubi nókyenóp ngibürr Godón pamkolpamabkü.
9 We zitülkusdü, ki koke bólenóp tóre bakom yabünkü ene ngürrdügabi, ki ne
bóktan barrkrrurrü yabükwata. Kibiób tóredó, ki Godón amtindakla wagó, e sab
amkoman umul koralo oya ubi larógóma blaman ⌊wirri gyagüpitótók⌋ akó küp
amzyatódógabi, Godón Samua ne nis kla akyanda.
10 Akó ki ene poko Godón amtindakla, igósüm e sab ngyaben koralo Lodón
pamkolpamzan akó oya bagürwóman ngitanórre blaman kwata. Ene wa, e sab

1:7 Kolosi 4:12; Pilimon 1:23

küp tulum bamgün koralo abün-abün morroal tórrmen tómbapónde akó yabü Godónbóka umulbaina sab wirrianbóka dódórr baine.
11 Akó ki Godón amtindamli wagó, wa sab yabü wirri arüng nókyerre tóba ngaru bapón-koke arüng ngarkwatódó, igósüm e sab karrkukus bórrongo akó zao-zao koralo blaman müp tonarrdó, bagürwómpükü.
12 Ki Godón ta amtindamli wagó, e sab Ab eso ekyenane, yabü gaodó nótó bainda poko apadóm ene klamdógab, God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr tóba pamkolpamabkü, kwitüm zyóndü.
13 Wa mibü ⌊aurdü semanórr⌋ tümündügabi, ⌊satania⌋ ne balngomólda, akó wa mibü simarrurr ola, oya Oloma ne balngomólda kingzan, oya moboküpdü ubi noakamóma.
14 Tóba Oloman büdüldüma God mibü aurdü semanórr, ene wa mibü kolae tonarr barrgonórr.

Kerriso Ia Nótóke akó Wa Laró Tómbapónda

15 Darrü olom gaodó kokea Godón asenóm, a oya Olom Kerriso Godón dandang pupainda, God nótóke. Akó Kerriso ngaen olomzana, igó ngarkwatódó oya balngomól arüng wirriana blaman elklazadógab, God ne elklaza tómbapónórr.
16 Zitülkus módóga, oyakama God blaman elklaza tómbapónórr, kwitüm akó tüpdü ne elklazako, mi ne elklaza gaodómakla basenóm akó mi ne elklaza gaodó kokeakla basenóm, ene wa, blaman ⌊anerru⌋ akó samu, arüngi nidi balngomóldako. Blaman elklaza God tómbapónórr Kerrisokama akó Kerrisonkü.
17 Kerriso watóke, ngaen asi nótó yarilürr, solkwat God blaman elklaza tómbapónórr, akó Kerrisonme blaman elklaza metat asiko tibiób pabodó.
18 Akó Kerriso tüób büban singüle, ene wa, sos pamkolpamab singüldü pam, zitülkus wa sosan zitüla akó God oya ngaen-gógópan irsümülürr büdüldügabi metat ngyabenóm. Ene igósüm, Kerriso tüób amkoman singüldü pamóm baine blaman elklazadó.
19 Zitülkus módóga, Godón ubi yarilürr tóba Olomdó ngyabenóm tóba dudu tórrmen tulmili,
20 akó oyakama blaman tómbapórrón elklaza akonóm tóbaka, tüpdü ne elklazako, akó kwitüm ne elklazako. Wa tóba Olom zirrsapónórr oya óea bókanóm akó nurrótókóm krrosdó. Olgabi God tóba paud sidódürr blaman elklazadó.
21 Ngaen e yaib nanabwób kwarilnürrü Godkagabi akó e oya gómdamal-koke kwarilnürrü yabiób kolae gyagüpitótókdógabi akó yabiób kolae tórrmenabme.
22 A errkya e usakü gódam bangurrünakla igó klamdógabi, Kerriso pamakanan bübi tómtómólórr akó krrosdó nurrótókórr. Wa yabü gódam nangunóp amarrum tóba obzek kwata igó pamkolpamzan, sab nibiób moboküp ⌊kolkal⌋ kwarile, nibiób kolae tonarr babul kwarile, akó nibióbkwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, i kolae kla tómbapónónóp.
23 Ene amkomana, e ne metat Morroal Bóktan Yesunkwata nóma amkoman angun kwarilo, zürük akó karrkukus bórrangde, akó e ne darrü pam koke nóma ok inane yabü aunaunan ngibtan-gum gedlóngóm bainüm, God ne alkamül-koke bóktan irrbünürr Morroal Bóktandó. Ini ne Bóktane e barrkrrurrü akó pama amgolnóp blaman pamkolpamdó ini tüpdü. Akó ka, Pol, zaget pamóm bairrü ini Bóktan amgolóm.

Polón Zaget Sos Pamkolpamabkü

24 Errkya ka bagürwómdóla, zitülkus kürü azid aenga yabü tangbamtinda. Akó ka dómdóm poko azid aengdóla, Kerriso ne azid ingrinürr kürü aengóm kólba bübdü oya ngidü sos pamkolpam tangbamtinüm, oya büb nidipko.

1:14 Epesus 1:7 **1:18** Epesus 1:22-23

25 Ka, Pol, ibü zaget pamóm bairrü igó ngarkwatódó, God kürü küngrinürr igó zaget
tómbapónóm, e Kolosi pamkolpam nidipakla, yabü tangbamtinüm, Godón bóktan
Yesunkwata dudu amgolóm.
26 Ini Godón kwindü anikürrün bóktan† anikürrün yarilürr blaman pamkol-
pamdógabi, ngaen nidi ngyaben koralórr, a wa ma ini tonarrdó pupo syónürr tóba
pamkolpamdó.
27 God gyagüpitótók kuri ipadórr ibüka pupainüm wagó, ini kwindü anikürrün
bóktan wirri kómala Zu-koke pamkolpamab aodó. Ini kwindü anikürrün bóktan
módóga, Kerriso ngyabenda yabü bübdü, Zu-koke nidipakla, akó we ngarkwatódó,
e ⌊wirri kómal zyónüm⌋ gedlóngóm baindakla.
28 Ki blaman pamkolpam büzazildakla Yesu Kerrisonkwata. Ki ibü arüngi
ikik bókrrandakla wagó, i wata Kerrison mamoan korale. Akó ki ibü umul
baindakla Kerrisonkwata kibiób blaman wirri gyagüpitótóke. Ene igósüm, blaman
pamkolpama, Kerrisoka dabyórrün nidipako, sab gaodó kena kwarilün samuan
ngarkwatódó, ki sab ibü Godón obzek kwata nóma simarrurre.
29 Ka igósüm zagetdóla wirri arüngi akó wirribóka bütanindóla, oya arüng
ngarkwatódó, kürükama ne arünga zagetóda wirri arüngpükü.

2

1 Kürü ubi e umul koralo, ka wirribóka ia bütanindóla yabü tangbamtinüm akó
ibü, Leiodisia* wirri basirrdü nidipako, akó blaman ngibürr amkoman bangun
pamkolpam kürü obzek koke nidi kósenóp.
2 Kürü ubia yabü blamanab moboküp arüngan ngibtanóm, akó igó, e dabyórrün
kwarilo yabü ⌊moboküpdü ubidügabi⌋. Ene igósüm, e Godón bóktanan küp dudu
umul kwarilo akó olgabi taiwan umul koralo ene amkomana. Ene wa, e sab Godón
kwindü anikürrün bóktan iade umul koralo, ngaen ne poko anikürrün yarilürr. Ene
poko módóga, Kerrisonbóka umul.
3 ⌊Wirri gyagüpitótók⌋ akó Godónbóka umul anikürrünamli Kerrisoka. I
mórrelzanamli, e ne kla gaodómamli asenóm wata oyaka.
4 Ka ini kla wialómdóla, igósüm darrü pama sab yabü koke ilklió nülirre tóba obae
bóktane, inzan ne bóktane, e nekwata gyagüpi tótókdakla, wa dümdüma.
5 Zitülkus módóga, enana ka babulóla yenkü büban kwata, kürü samu asine yenkü.
Akó ka bagürwómdóla, zitülkus ka umulóla wagó, e darrpan-darrpan dabyórrünakla
akó e Yesun amkoman karrkukusi angundakla.

Mi Ngyaben Kwarilo Kerrisoka Dabyórrün Pamkolpamzan

6 Da we ngarkwatódó, ezan amkoman bangundakla wagó, Kerriso Yesu ⌊Lode⌋,
metat inzan ngyaben kwarilünke, ne pamkolpamko oyaka dabyórrün.
7 Ene wa, e metat amkoman karrkukusi angun kwarilün Yesun, wamaka nugupan
simkün tüpdü bólangórrónako. Akó yabü amkoman bangun Yesuka metat ki dódórr
bain kwarile. Akó e metat amkoman karrkukusi bangun kwarilün, pamazan yabü
umul ninóp, akó metat Godón ngaru bapón-koke eso ekyenane.
8 E umul-umul kwarilün igó, darrü pam babul yarile yabü bumiógüm küp-
koke akó ilklió bülión bóktane, pamakan wirri gyagüpitótókdógab ne klama
tótókda. Ene wirri gyagüpitótók pamakanan bókam tumtum ngarkwatódóma akó
igó umulbain bóktan ngarkwatódó, tüpan gidabkwata. A ene wirri gyagüpitótók ma
Kerrisonkwata umulbain ngarkwatódó kokea.
9 Darrü pam ok ain-gu yabü ilklió büliónüm ene bóktane, zitülkus God Kerrison
bübdü ngyabenda tóba dudu tórrmen tulmili.

---

† **1:26** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.* * **2:1** *Leiodisia* wirri basirr Kolosi minggüpanan yarilürr.

10 Akó yabü blaman kla asiko samuan ngarkwatódó, zitülkus e Kerrisoka
dabyórrünakla. Wa wató singüldü pama, blaman balngomól samu akó arüngpükü
samu nótó balngomólda.
11 Akó zitülkus e Kerrisoka dabyórrünakla, ene inzana, wamaka yabü ⌊gyabi sopae
singgalgórrónako⌋. Pama ene kla koke tónggapónóp büban ngarkwatódó, a Kerriso
tónggapónórr samuan ngarkwatódó, ene wa, wa yabü kolae tonarrpükü ngyaben
amanórr, tüpan büba ne kla alngomól yarilürr.
12 Yabü ⌊baptaes bain⌋ tonarrdó, ene inzana, wamaka e wankü nurrbarirrü akó
gapókdó kwarilnürrü akó God yabü sirsinürr Kerrisokü. Ini klama tómbapónórr,
zitülkus e amkoman angundakla wagó, Godón arüng asine, Kerrison nótó irsümülürr
büdüldügab.
13 Yadi, e ngaen büdül koralnórró samuan ngarkwatódó yabiób kolae tonarrabme
akó zitülkus yabü kolae tonarrpükü ngyaben amarrón koke kwarilürr, tüpan büba
ne kla alngomól yarilürr. E inzan nóma kwarilnürrü, da God yabü arról nókyenóp
samuan ngarkwatódó Kerrisokü. God mibü blaman kolae tonarr norrgonóp.
14 Ene igó yarilürr, wamaka God ene dedi peba arrgonórr, mibü kolae tonarr
ne klamdó wibalómórrón koralórr akó mibü kolae tonarrab darrem. Akó ene igó
yarilürr, wamaka wa ene peba krrosdó emngyelórr Yesu nóma nurrótókórr akó inzan
kwata wa ene peba amanórr.
15 Wa balngomól kolae samu akó arüngpükü kolae samu ibü arüng amanórr. Ene
kakóm, wa ibü panzedó simarrurr igó amtyanóm, wa ibü ⌊ut-ut ninóp⌋ Kerriso nóma
nurrótókórr krrosdó.
16 We ngarkwatódó, e darrü olom ok ain-gu yabü zaz bainüm igóbókamde, e laró
alodakla ó anóndakla, ó igóbókamde, e igó tórewóm koke amandakla igó, blaman
pailan tóre Mosesón gida ngarkwatódó, ó Küsil Melpal Tóre, ó ⌊Sabad⌋ ngürr.
17 Ene gida ini elklazabkwata wata igó klaman dandang kwarilürr, ne klama ki
tame. Kerriso wa ene amkoman klama.
18 E ibü arrkrrugu, arüngi nidi byaldako, ngibürrdü igó poko amtyanóm, e
yabiób ngi ia tüp alókdakla, akó arüngi nidi byaldako anerru ⌊ótókóm⌋. E
ne ibü nóma nurrkrruane, e yabiób kwitüm darrem kla nümrükane, e sab ne
kla yazebane kwitüm. Inzan pama gyagüpi tótókdako igó, ibü dümdüm asine
ini elklaza umul bainüm pamkolpamdó, azazildi i nuszan kla nósenóp. Akó
ibü tüpan gyagüpitótókdógab i gyagüpi tótókdako igó, i morroalanako ngibürr
pamkolpamdógab. A ibü ma darrü dümdüm babula inzan gyagüpi tótókóm.
19 Akó i myamem dabyórrün kokeako Kerrisoka, Singül nótóke. Oya amkoman
angun pamkolpam bübako. Kwók akó kwókan püós, i büb arümdako akó
dayóndako, akó singüla büb alngomólda. Olgabi büba dódórr bainda. Ene dadan
ngarkwatódó, Kerriso amkoman bangun pamkolpam balngomólda akó olgabi i tibiób
tangbamtindako akó dabyórrünako. Olgabi God ibü dódórr bainda Kerrisokama.

20 E Kerrisoka nóma dabinarre, ene wa, e nurrbarirrü wankü. Olgabi umulbain
bóktana ini tüpan gidabkwata yabü myamem koke balngomóldako. Da e iade
ngyabendakla wamaka e tüpan pamkolpamakla? E igó gida larógóm mamoandakla,
21 wagó, “Amoan-gu! Bapókgu! Amurrgu!”?
22 Ini gida-a enekwata bóktanda, ne klama kolae bairre almit kakóm, zitülkus ini
gida paman arüng bóktan akó umulbain bóktan ngarkwatódómako.
23 I pamkolpam umul baindako Godón ótókóm pamakan gyagüpitótók ngark-
watódó. I pamkolpam umul baindako ngibürrdü igó poko amtyanóm, i tibiób ngi
ia tüp alókdako. Akó i pamkolpam umul baindako tibiób büb azidan ngibtanóm. Da

2:12 Rrom 6:4 **2:14** Epesus 2:15 **2:19** Epesus 4:16

ini gida inzanako, wamaka wirri gyagüpitótók pama irrbünóp. A ini gida-a kokean tangbamtindako kolae büban ubi mamoan-gum.

3

Mi Inzan Ngyaben Kwarilo, Godón Ubi Ngarkwatódó

1 Da módóga, zitülkus God yabü sirsinürr Kerrisokü, yabü moboküp ola kwarile, kwitüdü ne elklazasoko, Kerriso ne mórranda wirri pabodó Godón tutul tangdó.
2 Yabiób gyagüpitótók we elklazadó irrbünane, kwitüdü ne elklazasoko, a we elklazadó koke, tüpdü ne elklazako.
3 Zitülkus módóga, ene wa, e nurrbarirrü Kerrisokü, akó yabü arról arrónako Kerrisokü Godka.
4 Kerriso, yabü ene arról nótó nülinóp, sab nóma okaka tübine, da e ta sab okaka tübinane usakü akó dadan ⌊wirri kómal zyóne⌋ tüóbzan.
5 We ngarkwatódó, elókam yabü ne tüpan tórrmen tulmilko: yabü kol ó morwal koke nidipko, enkü utgu; ⌊kolkal⌋-koke tonarr, büódan elklaza, akó kolae büban ubi tómbapón-gu. Akó yabü ubi babul ki yarile abün elklaza azebóm. Yabü ne ubi abün elklaza azebóm nóma yarile, da ene inzana, wamaka e obae god ⌊ótókdakla⌋.
6 Ini elklazabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka, oya bóktan koke nidi arrkrrudako.*
7 Ngaen e yaib ta ini kolae tonarr tómbapónarre, e inzan nóma ngyaben koralnórró.
8 A errkya e blaman ene tonarr oloklón: popa ngürsil, wirri ngürsil, azid alión, obae bóktan ngibürr pamkolpamabkwata panzedó, akó tórebapón bóktan yabiób ulitüdügab.
9 Obae tizgu yabiób darrpan-darrpandó. Zitülkus módóga, e yabiób ngaep tonarr kuri amónarre akó bólenarre ene tonarran tórrmen tulmil tómbapón-gum.
10 Akó e küsil tonarr kuri bamelarre mórrkenyórrzan, God ne kla küsil ainda tüóbzan bainüm, ene küsil tonarr nótó nókyenóp. Ene igósüm, e Godónbóka amkoman umul koralo.
11 Ini küsil ngyabendó, ene darrü kla kokea, ma ia Zu pamla, ta ia Zu pam kokela, marü ⌊gyabi sopae ia singgapirrüna⌋, ta ia koke, ma ia mogob pamla, ta ia molpoko pamla, ma ia ⌊leba zaget olomla⌋, ta ia leba zaget olom kokela. A wirri ne klame, wa Kerriso-e akó wa blaman tóba pamkolpamdó ngyabenda.
12 We ngarkwatódó, zitülkus God yabü ilianórr akó tibi-tibi amanórr tóba pamkolpamóm bainüm akó zitülkus oya ⌊moboküpdü ubi⌋ yabükama, e ene tonarr mórrkenyórrzan bamelane: gyaur okaka ninane, morroal tonarr okaka ninane, yabiób ngi tüp elókane, mómóke koralón, akó zao-zao bainane.
13 Yabiób darrpan-darrpanab kle-kle tonarr ok ninam akó darrü oloma ne kolae nóma tónggapónórr yabüka, oya kolae arrgonam. Wata Lodzan yabü kolae barrgonórr, e ta yabiób darrpan-darrpanab kolae barrgonane.
14 Akó ini blaman morroal tórrmen tulmil tumum, yabü moboküpdü ubi irrbünam. Yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó wa syezana, yabü blaman ne klama arümda ⌊dudu kómal⌋ kwóbdü.
15 Akó Kerrison pauda yabü moboküp ki balngomól yarile, zitülkus God yabü ngibaunürr paud ódódóm yabiób darrpan-darrpandó darrpan bübzan. Akó e metat Godón eso ekyenane.
16 Kerrison bóktan metat ki yarilün yabü moboküpdü. E yabiób darrpan-darrpan umul bain akó ikik bókrran kwarilün dudu ⌊wirri gyagüpitótóke⌋. Godka wórr bato

---

3:1 Wórr Peba 110:1 * **3:6** *oya bóktan koke nidi arrkrrudako*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini poko babula. **3:10** Epesus 4:24

koralón, igó opore, Godón Bóktandógabi ne oporko, Godón agür wórr bato koralón, akó ngibürr samuan ngarkwatódó wórr bato koralón amkoman moboküpi. Ezan wórr batodakla, Godón eso ekyalam.
17 Da módóga, e blaman ne poko bóktandakla akó ne kla tómbapóndakla, blaman tómbapónam Lod Yesun ngidü, ezan Godón, mibü Ab nótóke, eso akyandakla Yesukama.

Ikik Bókrran Bóktan Yesun Amkoman Angun Kolpamdó, Darrpan Müótüdü Nidi Ngyabendako

18 Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, zitülkus ene kla dümdüma nadü kolo dabyórrün Lodka.
19 Morwal, yabü moboküpdü ubi yabiób konggaldó ki korale akó ibü zóngange-koke ki angón korala.
20 Olmal, e yabiób aipalabalab blaman bóktan arrkrru koralo, zitülkus inzan kwata, e Lodón bagürwóman ngitandakla.
21 Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu. E ibü ne nóma ngürsilan ngintinane, i sab kolaebóka irre.
22 Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab blaman bóktan arrkrru kwarilün. E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü ilküpdü, ó igó zitülkusdü koke igó, ibü bagürwóman ngibtanóm. A e ma ibü bóktan arrkrrunane amkoman moboküpi, zitülkus e Lodón gum-gum ótókdakla.
23 E ne kla tónggapónóm kaindakla, dudu moboküpi tónggapónam, wamaka e Lodónkü tónggapóndakla, a pamankü koke.
24 Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab yabü darrem kla nókyerre, wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr. Lod Kerriso watóke, e noankü zagetódakla.
25 Da kolae nidi tómbapóndako, God sab ibü ⌊kolaean darrem⌋ nókyerre, akó God sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

4

1 Wirri pam, yabiób leba zaget kolpam wata dümdüm bangón akó darrpan ngarkwatódó ngabkan koralo, zitülkus e umulakla wagó, yabü darrü Wirri Pam ta asise kwitüm.

Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan

2 Tóre metat bako kwarilünke piküp bain koke, aerrde akó metat Godón eso akyande.
3 Dakla kibünkü ta tóre bako kwarilün wagó, God sab kwat alóte kibünkü oya bóktan ayom, igósüm ki kwindü anikürrün bóktan Kerrisonkwata büdrrat kwarilo. Ene bóktananme ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü.
4 Da tóre bako koralón kürünkü wagó, ka sab ene bóktan pupaino panzedó, ka enezan ki tónggapóna.
5 E ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ tórrmen tulmil tómbapónamke ibüka, Lod Yesun amkoman koke nidi angundako. Blaman tonarr aerr koralón ibüka büdrratóm Yesunkwata.
6 Yabü bóktan metat morroal tonarrpükü ki yarilün, ibü morroal arrkrrum.* Ene igósidi, e umul koralo blaman pamkolpamdó iazan bóktan alkomólóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

3:16 Epesus 5:19-20 **3:18** Epesus 5:22; 1 Pita 3:1 **3:19** Epesus 5:25; 1 Pita 3:7 **3:20** Epesus 6:1 **3:21** Epesus 6:4 **3:25** Epesus 6:5-8 **4:1** Epesus 6:9 * **4:6** *ibü morroal arrkrrum*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *soltpükü angangorrón ki yarile.*

7 Tikikus yabüka blaman kla wató büdrratle, kürüka ne pokoa tómbapónórr. Wa
moboküpdü narezoreta akó wa kankü amkoman moboküpi zagetóda Lodónkü.
8 Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e blaman kla umul koralo, kibüka ne pokoa
tómbapónóp, akó wa yabü moboküp iade arüng nütürre.
9 Ka Onesimusün zirrapóndóla Tikikusdi. Wa kibü moboküpdü zonareta, ngam-
bangól pam akó yabü basirr pam nótóke. Ini pam nisa sab yabü blaman kla
nüzazilórre, ne pokoa tómbapóndako aini.
10 Erristarrkus, tümün müótüdü nótóke kankü, tóba morroal yawal bóktan
zirrapónda yabüka, akó Mak, Barrnabasón zonaret nótóke, wa ta tóba yawal bóktan
zirrapónda. E arüng bóktan kuri ipüdarre oyakwata. Wa ne nóma tame, e sab oya
morroal tonarre ipüdamke.
11 Yesu, oya darrü ngi Zastus, ta tóba morroal yawal bóktan zirrapónda. Wata ini
aüd Zu pamako ibü aodó, kankü nidi zagetódako pamkolpam umul bainüm Godón
Kingzan Balngomólankwata, akó i kürü ul kinóp.
12 Epaprras tóba morroal yawal bóktan zirrapónda, yabü basirr pam nótóke akó
Kerriso Yesun zaget pam. Wa metat tóre bakoda yabünkü tóba dudu moboküpi wagó,
e karrkukus bórrang kwarilo, gaodó ne pamkolpamakla samuan ngarkwatódó akó
amkoman umul nidipakla Godón blaman ubi larógako.
13 Ene amkomana, zitülkus ka esenórró akó igósidi umulóla wagó, wa arüngi
zagetóda yabü tangbamtinüm akó ibü, Leiodisia akó Aeórrapolis wirri basirr nisdü
nidi ngyabendako.
14 Kibü moboküpdü gódam Luk, dokta nótóke, akó Dimas, i ta morroal yawal
bóktan zirrbapóndamli yabüka.
15 Kürü morroal yawal bóktan ⌊zonaretal⌋ nókyenam, Leiodisia wirri basirrdü nidi
ngyabendako. Kürü morroal yawal bóktan nókyenam Nimpa† ó sos kolpam nidi
kwób bazendako oya müótüdü.
16 Darrü pama ini peba mórrag nóma etónge yabüka, ene kakóm, ini kla zirrapó
sos pamkolpamdó Leiodisiam akó ibü nilam atangóm. Akó ka ne peba mórrag
wialómórró ibüka Leiodisiam, e ta ene kla etóngamke.
17 Arrkipusün izazilamke igó, “Ma ene zaget elakónke, Lod marü ne zaget
mókyanórr.”
18 Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla. E gyagüpi
amaikam wagó, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü. Ka tóredóla, Lodón
⌊gail tonarr⌋ asi ki yarilün yabüka.

4:7 Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; 2 Timoti 4:12; Taetus 3:12 **4:8** Epesus 6:21-22 **4:9** Pilimon 1:10-12 **4:10** Apostolab Tórrmen 19:29; 20:4; 27:2; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24 **4:10** Apostolab Tórrmen 12:12, 25; 13:13; 15:37-39 **4:12** Kolosi 1:7; Pilimon 1:23 **4:14** 2 Timoti 4:10, 11; Pilimon 1:24 † **4:15** *Nimpa* darrü Grrik kol ngio. **4:17** Pilimon 1:2

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Tesalonika Sos Pamkolpamdó

Ngaensingül Bóktan

Pol [Morroal Bóktan] Amgol Yarilürr Tesalonika Wirri Basirrdü

Tesalonika darrü wirri basirr yarilürr Grris kantrridü. Polón tonarrdó ini basirr Masedonia prrobinsdü ugón singüldü wirri basirr yarilürr. Wa wirri kwat kabedó yarilürr akó butab aren poko yarilürr. Pol ola Morroal Bóktan Yesunkwata idódürr Saelas akó Timotikü (Apostolab Tórrmen 17:1-10). Pol [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] Morroal Bóktan nóma amgol yarilürr, ngibürr Zu kolpama ene bóktan amkoman yangunóp. Abün pamkolpama, Zu-koke nidi kwarilürr, ta Morroal Bóktan amkoman yangunóp akó i myamem obae god koke [ótók] koralórr. A ngibürr Zu kolpama Polka bóka bamgün kwarilürr, da Pol irrüb Tesalonika wirri basirr amgatórr wankü nidi kwarilürr, ama Berrea wirri basirrdü usakü we ogobórr. Solkwat Zu kolpama Tesalonika wirri basirrdügab zutalórr ama Berrea akó wirri kolae sidüdóp. Pol igósidi Berrea amgatórr ama Etens wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti Berream ola nümgatórr, solkwat i akó Polkü basenóp Etens wirri basirrdü. Olgabi Pol Timotin akó zirrapónórr Tesalonika, amkoman bangun kolpam tonarr bapónóm, wata ia i Yesun amkoman angundasko, ta ia koke. Polón gyakolae yangónórr, zitülkus i azid aeng kwarilürr ibü Yesun amkoman angunanme. Pol aprrapórr Saelasón darrü bwóbdü zirrapónórr pamkolpam tangbamtinüm. Solkwat Pol Korrint wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti akó oya ola emrrarri. Pol bagürwóman yarilürr, zitülkus Timoti oya morroal bóktan sidódürr Tesalonika Yesun mamoan kolpamabkwata. Da wa tóba ngaen-gógópan peba mórrag wialómórr Tesalonika pamkolpamdó. Wa ini peba mórrag ugón wialómórr, aprrapórr pail 50 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ene morroal bóktan Timoti Polka sidódürr wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam metat [Lod] Yesun amkoman angundasko. Polón ubi yarilürr ibüka wialómóm, zitülkus wa gyagüpi wamlórr wagó, i aprrapórr tibiób bamtinónóp wagó, “Pol ia wa amkoman [apostol] yarilürr, God noan zirrsapónórr mibüka?” Ene tonarrdó, ngibürr umulbain pam asi koralórr, basirr-basirr nidi bagóllórr pamkolpam ilklió büliónüm tibiób manim. Tesalonikam Yesun amkoman angun pamkolpamab gyagüpitótók aprrapórr inzan yarilürr wagó, Pol, Saelas, akó Timoti, i ta inzan umulbain pam kwarilürr. Pol aprrapórr gyagüpi wamlórr wagó, ngibürr kolpama ta ibükwata obae bóktan tómbapónónóp.

Polón ini peba mórrag wialómóm oya wirrian zitülkus we kla yarilürr, Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam byalóm wagó, oya [moboküpdü ubia] ibüka, wa kari gyakolae koke yarilürr ibübókamóm, akó oya ubi yarilürr ibü tangbamtinüm ibü amkoman bangun dódórr ainüm. Oya darrü peba mórragdózan, Polón ubi yarilürr ibü umul bainüm Yesun amkoman angunankwata akó i nadü tonarre ki ngyaben korale. Ene tonarrdó wata ibü Ngaep Buk* asi yarilürr, a Godón Küsil Buk ugón babul yarilürr.

---

* **:** Ngaep Bukan peba módógako: Moses ne peba wibalómórr, [prropeta] ne peba winóllómóp, akó ngibürr wibalómórrón peba Isrrael pamkolpamab póepankwata.

Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam gyakolae kwarilürr darrü klamdó: Lod Yesu Kerriso nóma tolkomóle, sab laróga tómbapóne ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó nidi nurrbarinürr? Da Pol ibüka wialómórr Yesu Kerrison tüpdü alkomólankwata. Ngibürr kolpama aprrapórr inzan gyagüpi ogoblórr wagó, "Yesu sab büsai tolkomóle kibü azebóm. Da ki iade zaget koralo?" Pol ibüka wialómórr wagó, "E metat zaget koralo".

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1*
B. Polón zagetan küp Tesalonika pamkolpamdó *1:2–3:13*
  1. Tesalonika pamkolpamab arról akó amkoman bangun *1:2-10*
  2. Polón zaget Tesalonikam *2:1-12*
  3. Tesalonika pamkolpamab amkoman bangun Polón amgat kakóm *2:13-16*
  4. Polón ubi yarilürr Tesalonika pamkolpam akó basenóm *2:17–3:5*
  5. Timotin alkomól kakóm Tesalonikagabi, oya bóktana Yesun amkoman angun pamkolpamabkwata Polón arüng ekyanórr *3:6-13*
C. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *4:1-12*
D. Yesun alkomól tonarr *4:13–5:11*
E. Ngibürr ikik bókrran bóktan Godón bagürwóman ngitanóm *5:12-22*
F. Dómdóm alakón bóktan *5:23-28*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas† a Timoti idipamli.
Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam, Godka nidipakla, Ab akó Lod Yesu Kerriso:
Ki tóredakla, ⌊gail tonarr⌋ akó paud sab yabüka asi ki namülam.

Tesalonika Pamkolpamab Arról akó Amkoman Bangun

2 Ki metat Godón eso akyandakla yabü blamanabkü akó yabü ngibliandakla kibiób tóredó.
3 Nóma tóredakla God mibü Abdó, ki yabü metat gyagüpi amandakla, e ne zaget tólbaeldakla yabü amkoman bangundügab. Akó ne müp zaget e ngibürr pamkolpamabkü tólbaeldakla, zitülkus yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ asine Lod Yesuka. Akó e ia karrkukus bórrangdakla müp tonarrdó, zitülkus e mibü Lod Yesu Kerrisokamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋.
4 Naretalzoretal Yesun ngidü, Godón moboküpdü ubi nibióbkama, ki umulakla wa yabü kuri yazebe tóbankü.
5 Ki ini kla umulakla, zitülkus ki yabüka Morroal Bóktan Yesunkwata sidüdrre, ki koke popa bóktan kwarilnürrü, a ki tomkompükü bóktan kwarilnürrü zitülkus Godón Samua kibü bübdü zaget yarilürr. Ki amkoman umul kwarilnürrü Morroal Bóktan amkomana. E umulakla ki iazan ngyaben kwarilnürrü ki yenkü nóma kwarilnürrü; ene wa yabü morroalóm.
6 E kibü akó Lodón atanin kwarilnürrü, zitülkus e kibü bóktan yazebnarre bagürwómpükü, enana ngibürr kolpama yabü müp nüliónónóp, olgabi e wirri azid aeng kwarilnürrü. Ene bagürwóma Godón Samudügab tótókda.
7 Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama igósidi yabü atanin kwarilürr Masedonia akó Akaya prrobinsdü.
8 Ini pokoa tómbapónórr, zitülkus yabübókamde Lodón Bóktan kuri barrkrrue bwób-bwób, Masedonia akó Akaya prrobins kugupidü. Wata ene nis prrobinsdü

† **1:1** *Saelas*: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan wialómórróna Letin bóktane: *Silbeinus.*

tibióban koke, a blaman bwób-bwób pamkolpama kuri barrkrrue yabü Godón
amkoman angunankwata. Kibü myamem bóktan igósidi babula,
9 zitülkus ene pamkolpama tib igó bóktan ayodasko, e kibü ia sazebarre, ki
yabüka nóma ogobórró Morroal Bóktan amgolóm. I ta bóktandako, e ia Godka
tübyalüngarre obae godódógabi, amkoman akó arról Godón ⌊ótókóm⌋. 10 I ta
bóktandako, e oya Olom ne ngarkwatódó akyandakla kwitümgabi alkomólóm, oya
Olom Yesu, God noan irsümülürr büdüldügab. Akó ene nótóke sab mibü wató zid
tirre, God pamkolpam nóma zaz nirre, zitülkus wa kari ngürsil kokea ibü kolae
tonarranme.

2

Polón Zaget Tesalonikam

1 ⌊Zonaretal⌋, e yaib umulakla, ki yabüka nóma togobórró, küppükü kuri baine.
2 Ki yabüka solodó togobórró. Ki ngaen Pilipi wirri basirrdü kwarilnürrü. E
umulakla ki ola azid aeng kwarilnürrü akó i kibü kle-kle byal kwarilürr. A kibü God
arüng wató tilinónóp oya ⌊Morroal Bóktan⌋ adrratóm yabüka, enana abün kolpama
kibüka bóka bamgün kwarilürr.
3 Ki pamkolpam arüngi nóma byaldakla Godón bóktan amkoman bangunüm, kibü
gyagüpitótók kle-kle kokeako akó kibü moboküp ⌊kolkalako⌋. Akó ki yabü ilklió
aliónüm koke kaindakla.
4 A ki bóktandakla, zitülkus God kibü moboküp tapinóp akó wa esenórr ki morroal
pamakla. Wa kibü Morroal Bóktan Yesunkwata igósidi tókyanórr, zitülkus wa umula
ki sab ene Bóktan dümdüm adrrat kwarilo. Ki pamkolpam bagürwóman ngibtanóm
koke kaindakla, a Godón bagürwóman ngitanóm, kibü moboküp nótó bapinda.
5 E umulakla kibü bóktan mis bóktan kokean yarilürr yabü saul bainüm. Kibü
ubi babulan yarilürr elklaza azebóm yabükagab, da ki obae koke tiz kwarilnürrü
yabükagab elklaza azebóm. God tüób ini kla seselórr.
6 Ki Morroal Bóktan igósidi koke büdrratnóp kibiób agürüm. Ki agür koke
amkündakla yabükagab akó ngibürr pamkolpamdógab,
7 enana kibü dümdüm asine yabü byalóm kibü morroal angónóm, zitülkus ki
Kerrison ⌊apostolakla⌋. A ki mómóke kwarilürrü yabüka, aipa tóba ngóm olomzan
ngakando.
8 Kibü ⌊moboküpdü ubi⌋ wirri yarilürr yabüka, we zitülkusdü kibüka wirri
bagürwóm yarilürr Godón Morroal Bóktan amgolóm yabüka. A we kla tebean koke,
kibü ta inzan bagürwóm yarilürr blaman elklaza tómbapónóm yabü tangbamtinüm,
zitülkus kibü moboküpdü ubi yabüka wirri kuri bainürr.
9 Zonaretal, yabü ngambangólda, ki wirri arüngi enezan zaget kwarilnürrü kibiób
bübdügab arüngi. Ki irrüb ngürr zaget kwarilnürrü kibiób ngyabenóm, yabü
darrpan-darrpan müp alión-gum kibü alo kla aliónüm, Godón Morroal Bóktan nóma
amgol kwarilnürrü yabüka.
10 E kibü tórrmen tulmil tósenarre, akó God ta seselórr,* ki usakü nóma
kwarilnürrü, Yesun nidi amkoman angundako. We ngarkwatódó, e umulakla, akó
God ta inzan umula, kibü tórrmen tulmil wata kolkal, dümdüm, akó kolae-koke
kwarilürr.
11 E ta umulakla ki yabü blaman darrpan ngarkwatódó ngabkan kwarilnürrü, aba
tóba olmalzan ngabkanda.
12 Ki yabü wirri arüngi ikik bókrran kwarilnürrü akó arüng bóktan nüliónónóp
akó yabü arüng nütünóp Godón ubi ngarkwatódó ngyabenóm. Yabü wató ngibaunda

* **2:10** Tesalonika pamkolpam wata gaodó koralórr Polón tulmil basenóm, da God igó umul yarilürr, Polón moboküpdü akó gyagüpitótókdó ne kla koralórr.

tóba bwóbdü barrbünüm, wa ne bwób alngomólda Kingzan, akó yabü ngibaunda ⌊wirri kómal zyóndü⌋ ngyabenóm wankü.

Tesalonika Pamkolpamab Amkoman Bangun Polón Amgat Kakóm

13 Ki ta metat Godón igósidi eso akyandakla, zitülkus ki kibiób bóktan nóma sidüdóp, e barrkrrurrü da ipüdóp akó amkoman yangunóp ene bóktan Godón bóktane. Ene amkomana, ene Godón bóktan, pamakanan bóktan koke-e. Ene bóktana tüób zagetóda yabüka, amkoman nidi bangundako.
14 Ki umulakla ene bóktana yabüka zagetóda, zitülkus, zonaretal, yabüka ne pokoa tómbapónórr, ene dadan pokoa ta tómbapónórr Godón sos pamkolpamdó Zudiam, Kerriso Yesun amkoman nidi yangunóp. E darrpan tonarr azid aengarre yabióban bwób pamdógab, izan azid aengóp Zu kolpamdógab.
15 Ene ⌊Zu pamkolpam⌋ kwarilürr, Lod Yesun nidi emkólóp, akó ⌊prropet⌋ ta idi okrralórr. Ene ta inzan Zu pamkolpam kwarilürr, kibü nidi kolabütan koralórr. Inzan tórrmen tulmili i Godón morroal koke yónónóp. Akó i blaman pamkolpamdó bóka bamgündako.
16 Dadanzan i kibü bóleanóm kaindako Morroal Bóktan büdrratgum Zu pamkolpam-koke nidipko. Ki ibüka Morroal Bóktan büdrratódakla, God ibü iade zid nirre tibiób kolae tonarrdógab. Ene Zu kolpama pamkolpamdózan bóka bamgündako, i metat tibiób kolae tonarr kwób asudako akó ene ngarkwat kuri semrróne, God ne kolae tonarr ngaru ingrinürr. Da Godón wirri ngürsila dómdóm minggüpanan tótókda ibüka.

Polón Ubi Yarilürr Tesalonika Pamkolpam Akó Basenóm

17 Zonaretal, mi nóma bürrgrrütóp karianbóka (bübi, a moboküpi koke), ene kakóm, kibü ta kari ubi koke yarilürr yabü asenóm, we ngarkwatódó ki wirri arüng enan ipadnóp yabü akó basenóm.
18 Kibü ubi kari ta koke yarilürr yabüka bakonóm. Anda ka, Pol, ngibürr mün wamórróma ola, a ⌊satania⌋ kibü türrmütóp.
19 Ki wata yabükamóm ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarilo akó ki bagürwóm akó ikub bagür kwarilo yabüme, ki nóma bórrongo mibü ⌊Lod⌋ Yesun obzek kwata, wa sab nóma tolkomóle. Ki yabü ikub bagür koralo, barngin pama tóba darrem klamzan apadóda tóba singül kwata busodügab.
20 Anda, e kibü bagüran akó bagürwóman ngibtandakla.

3

1 Kibü ubi yabü basenóm wirri nóma bainürr, da ki gyagüpitótók esenóp, ki kibi, Pol akó Saelas, ala burrmatóm Etens wirri basirrdü.
2 Akó ki Timotin yabüka kuri zirrapórre, kibü zoret nótóke Yesun ngidü, a Godkü nótó zagetóda Morroal Bóktan amgolkü Kerrisonkwata. Oya kidi zirrapórre yabü tangbamtinüm wirri arüngi Godón amkoman angunüm akó yabü arüng bütanóm metat Godón amkoman angunüm,
3 ene azid aenga yabü koke iade ki nunurre. Anda, e yaib umulakla wa, inzan azid aenga sab togoble mibüka, amkoman nidi angundakla, Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó.
4 E ene poko umulakla zitülkus, ki yenkü ola nóma kwarilnürrü, ki yabüka metat bóktanónóp wagó, “Amkoman, sab mibüka wirri müpa togoble.” Da e wirri umulakla ene klama kuri tómbapóndako.
5 Ka Timotin zirrapórró, zitülkus ka umul namülnürrü e azid aengdakla akó ka wirri gyakolae namülnürrü. Kürü kari ubi ta koke yarilürr asenóm, e ia Godón amkoman angundakla. We zitülkusdü, ka oya we zirrapórró yabü angónóm. Satania

kolpam kolae tonarr tómbapónóm balngomólda, akó ka gyakolae namülnürrü wa aprrapórr yabü kolae tonarr tómbapónóm balngomól yarilürr, yabü Yesun amkoman angun bóleanóm. Da kibü zaget ne kla yarilürr igósidi darrü küp ta babul ki yaril.

Timotin Alkomól Kakóm Tesalonikagabi, Oya Bóktana Yesun Amkoman Angun Pamkolpamabkwata Polón Arüng Ekyanórr

6 Timoti ma yabükagabi kibüka errkya kuri tolkomóle. Da wa yabükagab morroal
bóktan simarrurr yabü amkoman bangunankwata akó yabü ne ⌊moboküpdü ubie⌋
ngibürr pamkolpamdó. Wa kibü tüzazilóp, e kibü metat bagürwómpükü gyagüpi
amandakla, akó yabü kari ubi kokea kibü basenóm. Kibü ta wirri ubi inzana yabü
basenóm.
7 We ngarkwatódó, zonaretal, ki arüng bütarrónakla yabübókamde akó yabü
amkoman bangun, enana ki müpdü tótókdakla akó azid aengdakla.
8 Ki errkya morroal ngyabendómakla, e ne wata metat karrkukus nóma bórrangólo
Lodón amkoman angunüm.
9 Ki Godón eso ia ekyerre wa yabüka ne kla tónggapónórr? Ki gaodó kokeakla.
Kibüka wirri bagürwóma yabübókamde, ki Godón obzek kwata nóma tóredakla.
10 Ki irrüb ngürr metat tóredakla kibiób dudu moboküpdügabi, kibiób ola tótókóm
yabü obzek basenóm akó yabü umul bainüm, e umul koke ne klamakla yabü
amkoman bangundü.
11 Ki tóredakla wagó, mibü God akó Aba tüób akó mibü Lod Yesu kibünkü kwat
alóte ola yabüka tótókóm.
12 Akó Lod yabü moboküpdü ubi ki dódórr yó akó wirri ki bailün yabü darrpan-
darrpandó akó blaman pamkolpamdó, kibü moboküpdü ubizane yabüka dódórr akó
wirri bainda.
13 Ki enezan tóredakla, wa yabü iade ki arüng nütürre. We ngarkwatódó, yabüka
kolae tonarr babul yarile. Akó we ngarkwatódó, yabü moboküp ⌊kolkal⌋ kwarile
mibü God, mibü Ab nótóke, oya obzek kwata, mibü Lod Yesu sab nóma tolkomóle
tóba ene blaman kolpampükü oyaka nidipko.*

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

1 Dómdóm kibü bóktan asiko. ⌊Zonaretal⌋, e kibükagab umul bainarre, e ngyaben
ia kwarilo Godón ubi ngarkwatódó. Wata módóga, e ta enezan ngyabendakla. Mi
blaman Lod Yesuka dabyórrünakla, ki errkyadan igósidi yabü arüng atandakla akó
arüngi byaldakla Godón metat bagürwóman ngitanóm yabü ngyaben tonarrdógab.
2 Zitülkus módóga, e ene umulbain bóktan umulakla ki yabü ne kla nüliónónóp
Yesun ngidü.
3 Godón ubi e ⌊kolkal ó akó yabi-yabi kwarilo⌋ tóbankü. Da e wata babulan koralo
ngibürr kolpampükü utüm, yabü kol ó morwal koke nidipko;
4 e darrpan-darrpan, kol a pam, umul koralo e yabiób büban ubi ia balngomól
koralo* inzan kwata, wa kolkal yarile akó yabü pamkolpama morroal nangónórre.
5 Büban ubia yabü koke ki balngomól yarile, Yesun obae angun pamkolpamzan,
Godónbóka umul-kók nidipko.
6 Darrü pama kolae tonarr koke tónggapóne tóba Yesun ngidü zonaretódó a oya
koke ilklió iline oya kol gómól-gómól apadóm. Inzan koke tónggapóne, zitülkus Lod

* **3:13** *blaman kolpampükü oyaka nidipko*, Grrik bóktan oporab küp nisamli: *anerru* ó *Yesun amkoman angun pamkolpam*. Mi umul-kókakla amkoman küp laróga. Aprrapórr ini nizan. * **4:4** *büban ubi balngomól*, Grrik bóktan oporan küp nisamli: *e kolpükü ia ngyaben kwarilo* ó *e kol ia azeb kwarilo yabióbkü*.

pam sab tibiób kolae tonarrab darrem nülirre, inzan kolae elklaza nidi alngóndako.
Ki yabü enezan ngaen nilóp akó yabü wirri arüng bóktan nókyenóp.
7 Zitülkus módóga, God mibü kol gómólóm a pam gómólóm koke ngibtaunóp; wa
mibü kolkal ngyabenóm ngibtaunóp, Godón pamkolpamzan.
8 Da módóga, nadü oloma ini bóktan alzizi amaikda, wa pamakan koke alzizi
amaikda a Godón, tóba kolkal Samu nótó aliónda yabü.
9 Akó darrü bóktan asine ⌊moboküpdü ubiankwata⌋ zonaretaldó. Darrü zitülkus
babula yabüka wialómóm enekwata, zitülkus yabü God kuri umul ninóp moboküpdü
ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó.
10 Da módóga, yabü moboküpdü ubi ta asine blaman zonaretaldó, blaman basirrdü
nidi ngyabendako Masedonia prrobins kugupidü. A ki yabü arüngi byaldakla,
zonaretal, yabü moboküpdü ubi dódórr ainüm.
11 Ki akó yabü arüngi byaldakla wirri arüngi ataninüm piküpan ngyabenóm,
yabü gyagüpitótók angrinüm yabiób zagetódó, akó zagetóm yabiób büban ngyaben
elklazam, kizan yabü arüng bóktan nilóp.
12 E ne inzan nóma ngyaben kwarilo, Yesun amkoman koke nidi angundako sab
yabü morroal tórrmen tulmil nósenórre, da yabü ⌊morroal bangón⌋ kwarile. Akó e
ne inzan nóma ngyaben kwarilo, e sab koke ngambangólnórre darrü pamdó.

Yesun Alkomól Tonarr

13 Zonaretal, kibü ubi e umul bainane sab laróga tómbapóne ene kolpamdó nidi
nurrbarinürr, igósüm e koke yón gyaur kwarilo, Godónbóka umul-kók kolpamazan
kaindako. Godónbóka umul-kók nidipko, i ⌊gedlóngóm⌋ koke bairre ngarkwat-koke
arról apadóm. 14 Mi amkoman angundakla Yesu nurrótókórr akó türsümülürr,
da mi ta akó amkoman angundakla God sab, Yesu nóma tolkomóle, nurrbarirrün
pamkolpam simarrue Yesuka, oya nidi mamoan kwarilürr.
15 Ki yabü ne poko byaldakla, wa Lodón tóba bóktane wagó, ene nidi nurrbarinürr
akó mibü ae tümgütóp, sab singül kwata ogobe Lodkü basenóm wa nóma tolkomóle.
Mi arról nidi koralo Yesu nóma tolkomóle, mi sab solkwat ogobo usakü basenóm.
16 Amkoman, Lod tüób sab kwitümgabi tübine wirri taegwarre arüng bóktanpükü.
Pamkolpama sab wirri ngi ⌊anerruan⌋ bómgól barrkrrule, akó Godón mobolzan
klama† bódeale. Nidi nurrbarinürr, Yesun amkoman nidi yangunónóp, sab ugón
ngaen-gógópan idi tübarsine.
17 Da solkwat mi arról nidipakla, sab darrpan pokodó dakatusurre usakü, ugósan
simarrue pülpül pokodó Lodkü pülpüldü basenóm. Olgabi mi sab usakü kwarilo
metatómpükü.
18 E igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo we bóktanpükü.

5

1 Errkya zonaretal, darrü zitülkus babula yabüka wialómóm abüs küp akó
ngürrankwata, ene tonarra nóma tómbapóne,
2 zitülkus e yaib kari umul ta kokeakla, Lodón Ngürra sab tame gómól pamazan
tübzile irrüb.
3 Pamkolpama sab nóma bóktanórre wagó, “Paud asine akó mi taiakla,” da müpa
ibü ugósan tawirre akó i barrkürre, wamaka marrna bain minggüpanana, ene kola
arrkürre azida oya nóma tumige. Pamkolpamab sab gaodó koke yarile busom.
4 A yadi, zonaretal, e wa tümün kwatódó kokeakla, da ene Ngürra sab yabü koke
ki arrkürran ngintirre, gómól pamazan müót kolpam arrkürran ngibtanda.

4:16 Zon 5:28 † **4:16** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet*.

5 Zitülkus módóga, e blaman ngürran akó zyónan olmalakla morroal dümdüm
elklaza tómbapónde. Mi tümün kwatan akó irrüban olmal kokeakla kolae elklaza
tómbapóndógab.
6 Da mi igósidi utürrün koke koralo ngibürrzanko, a mi wa aerr akó dümdüm
gyagüpitótókpükü koralo sab laróga tómbapóne.
7 Irrüb nómade pamkolpam utako, akó irrüb nómade pamkolpama ngyepame
gorrgorr baindako.
8 A midi, mi ngürr zyónan pamkolpamakla, da mibü gyagüpitótók wata dümdüm ki
koralón. Mi wata Yesun metat amkoman yangunórre, mibü ⌊moboküpdü ubi⌋ metat
asi yarile ngibürr pamkolpamdó, akó mi metat ⌊gedlóngóm bainórre⌋ Yesu mibü
zidbain oloma, igósüm mi mibiób bódlangnórre, Rrom gazirr pama tóba dalgüp akó
singülzan ngablaoda tóba bódlangóm.
9 God mibü igósüm koke sazebórr igó, mi sab oya wirri ngürsildügab azid
aengnórre. Koke. A wa mibü igósüm sazebórr, mibü zid bainüm mibü Lod Yesu
Kerrisokama.
10 Ene igósüm, wa mibünkü nurrótókórr igó, mi sab wankü ngyabenórre darrpan
pokodó, ia mi arrólakla, ta ia büdülakla wa nóma tolkomóle.
11 Da e igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng bütalam akó amkoman bangun
dódórr ninam, e ta enezan tómbapóndakla.

Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan Godón Bagürwóman Ngitanóm

12 Zonaretal, errkya ki yabü arüngi bamtindakla, yenkü we nidi zagetódako ngón
ngagón-koke, e ibü we morroal angón kwarilün. Yabü idi balngomóldako akó
ngabkandako Yesun amkoman angun pamkolpamzanakla Lodka dabyórrün, akó
yabü idi byaldako kolae tonarr tólbaelgum.
13 E ibü wirri morroal nangónane akó moboküpdü ubi yarile ibüka, zitülkus
i ne zaget tómbapóndako. Yabüka paud asi ki yarilün darrpan-darrpandó e ne
ngyabendakla.
14 Zonaretal, ki yabü arüngi byaldakla, ibü bagóm zógós nidipko, ibü arüng
bütanóm gum nidipko, ibü tangbamtinüm büban ngarkwatódó akó samuan ngark-
watódó arüng-koke nidipko, akó e zao-zao bainane blaman pamkolpamdó.
15 Ngabkalam, darrü pama kolae nóma tónggapóne darrü pamdó, wa akó kubó
darrem kolae koke yalkomóle ene pamdó. A e metat arüng kóbó ipadlam morroal
tómbapónóm yabiób darrpan-darrpandó akó blaman pamkolpamdó.
16 Bagürwóm metat ki kwarilün.
17 Tóre metat bakolam piküp bain-gu.
18 Laróga tómbapónda yabüka, ia morroal, ta ia kolaea, e wata eso ekyenane.
Zitülkus módóga, Godón ubi inzana, e ini poko tómbapón kwarilo Yesu Kerrisokama.
19 Godón Samuan zaget piküp ain-gu, e urzan atamündakla.
20 Godón Samua bóktan nóma okaka amzazilda ngibürr amkoman bangun
kolpamdó, da ene bóktan popa alzizi aman-gu.
21 A e blaman bóktan kodalande ngabkan kwarilo, amzyatóm ia ene bóktan
amkoman Godón Samudügaba ó koke. Akó amkoman bóktan morroal ipüdam.
22 Blaman darrpan-darrpan kolaean ne bóktanko alzizi amónam.

Dómdóm Alakón Bóktan

23 Ki Godka tóredakla, paud nótó gailda, wa tüób yabü dudu ⌊kolkal⌋ nirre akó
yabi-yabi bomono tóbankü. Ki tóredakla, God yabü igósidi tangnamtirre yabü
gyagüpitótók akó büban ubi kolae-koke korale akó e ne kla tómbapón kwarilo kolae-
koke korale. Ki Godka tóredakla, wa metat yabü tangbamtin yarile, da mibü Lod
Yesu Kerriso sab nóma tolkomóle, wa tóserre wagó, yabü kolae tonarr babulako.

24 God, yabü nótó ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa sab tónggapóne wa
ne poko bóktanórr. Wa igósidi yabü tangbamtin yarile, yabüka kolae babulan yarile.
25 Zonaretal, e kibünkü tóre kwarilün.
26 Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke blaman zonaretal akó ibü morroal
moboküpi nüprükamke.
27 Ka yabü arüng bóktan akyandóla Lodón ngidü, e kürü ⌊alkamül-koke bóktan⌋
kókyenane ini peba mórrag atangóm blaman zonaretaldó.
28 Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ yenkü asi ki yarilün.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi
Tesalonika
Sos Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Ini Polón nis ngim peba mórrag wa wialómórr Tesalonika sos pamkolpamdó. Polón ngaen-gógópan peba mórrag Tesalonika sos pamkolpamdó, oya ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakanóm wa nekwata bóktanda. Wirri ngarkwat babul tóba ngaen-gógópan peba mórrag ne kla wialómórr, Pol ini ma tóba nis ngim peba mórrag wialómda.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón tokom zitülkus koralórr ini peba mórrag wialómóm:

a. Oya ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam tangbamtinüm Yesun wirribóka amkoman angunüm, enana ngibürr kolpama ibü wirri müp nüliónónóp, nólgabi i wirri azid aeng kwarilürr.
b. Ngibürr Yesun mamoan kolpam kle-kle gyagüpi ogoblórr Yesun alkomól tonarrankwata. Polón ubi ibü dümdüm atanóm yarilürr.
c. Oya ubi yarilürr ibü akó büzazilüm wagó, God gyagüpi wamlórr i oya pamkolpamko. Ibü ini aüd klama pupo bainda wagó, i oya pamkolpamko:
1. I Yesun amkoman angun kwarilürr;
2. Ibü ubi yarilürr Yesun bagürwóman ngitanóm;
3. I karrkukus bórrang kwarilürr, kolpama ibü müp nóma nüliónónóp.
d. Polón ubi yarilürr ngibürr Yesun mamoan kolpam dümdüm bütanóm, zógós nidi koralórr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-3*
B. Yesu Kerriso sab pamkolpam zaz nirre wa nóma tolkomóle *1:3-12*
   1. Eso akyanóm *1:3-4*
   2. Dómdóm zaz ain *1:5-10*
   3. Tóre *1:11-12*
C. Gida mamoan-koke pama sab ngaen-gógópan tame, Yesu ma solkwat tolkomóle *2:1-12*
D. God amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam yazebórr ibü zid bainüm *2:13-17*
E. Pol amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam bato yarilürr oyankü tórem akó usakü nidi kwarilürr *3:1-5*
F. Pol amkoman bangun pamkolpam nagóp, zógós nidi kwarilürr akó ibü nilóp zagetóm *3:6-15*
G. Dómdóm alakón bóktan *3:16-18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas* a Timoti idipamli.
Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam nidipakla akó mibü Ab Godka nidipakla, akó ⌊Lod⌋ Yesu Kerriso.
2 Ki tóredakla, ⌊gail tonarr⌋ akó paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

---

* **1:1** *Saelas*, Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan wialómórróna Letin bóktane: *Silbeinus.*

Yesu Kerriso Sab Pamkolpam Zaz Nirre Wa Nóma Tolkomóle

3 Kibü ⌊zonaretal⌋, ki wata Godón metat eso akyandakla yabünkü blaman tonarr.
Ene dümdüma kibüka, zitülkus yabü amkoman banguna wirribóka dódórr bainda,
akó yabü ⌊moboküpdü ubia⌋ yabiób darrpan-darrpandó ta dódórr bainda.
4 We zitülkusdü, ki yabü igósidi agürdakla ngibürr basirr-basirr Godón sos kol-
pamdó. Ki ibü büzazildakla, e metat karrkukus ne ngarkwatódó bórrangórrónakla
akó metat Yesun amkoman angundakla, enana kolpama yabü abün müp akó azid
alióndako.
5 Blaman ini tórrmen tulmila amtyandako God sab pamkolpam zaz nirre ⌊dümdüm
tonarre⌋. Akó olgabi God sab gyagüpitótók ipüde, e ngarkwatódómakla Godón
pamkolpamóm bainüm, wa nibiób balngomólda Kingzan. Kolpama yabü azid
alióndako, zitülkus e ibü büzazildakla ene Godón Kingzan Balngomólankwata.
6 God ta sab ibü dümdüm tonarre zaz nirre: wa sab ibü darrem müp nülirre, yabü
müp nidi alióndako,
7 akó wa sab yabü ul nirre, e müpdü nidipakla, akó wa sab kibü ta inzan ul tirre. Wa
sab ini kla ugón tónggapóne, Yesu Kerriso tóba arüng ⌊anerrupükü⌋ pülpüldügabi
nóma okaka tübine ulit-ulit urpükü myangrao apórrón.
8 God sab ibü ugón kolae tonarrab darrem nókyerre, Godónbóka umul bainüm
koke nidipko akó ibü, Morroal Bóktan mibü Lod Yesunkwata koke nidi arrkrrudako.
9 Wa ibü sab kolae tonarrab darrem nókyerre akó kolae nirre, da ibü we
nürrgrrütrre metatómpükü Lodón obzekdógabi. Lodón arüng akó ⌊wirri kómal
zyón⌋ sab babul yarile ibüka.
10 God sab ini kla ugón tónggapóne, Lod ne Ngürr tolkomóle tóba wirri ngi apadóm
wa tóba pamkolpamabkü ne kla tómbapónórr. Akó blaman amkoman bangun
pamkolpama sab gübarirr aengrre oya wirri kómal zyónanme. E ta sab inkü asi
kwarilo, zitülkus ki ne kla nósenónóp akó yabüka büdrrat kwarilnürrü Yesunkwata,
e amkoman yangunarre.
11 We zitülkusdü, ki metat igósidi tóredakla yabünkü. God yabü ngibaunürr oya
pamkolpamóm bainüm akó ngyabenóm oya ubi ngarkwatódó. Da ki tóredakla igó,
God sab igó gyagüpi wame yabü tórrmen tulmil ngarkwatódó kwarile ene ngyaben
ngarkwatódó. Ki akó tóredakla, wa yabü arüng nütürre oya arüngi blaman morroal
zaget alakónóm, yabü ubi ne kla tómbapónóma. Akó blaman zaget alakónóm, e ne
kla tómbapóndakla yabü amkoman bangunanme.
12 Ki inzan tóredakla, igósüm mibü Lod Yesun ngi wirri kwitüm emngyerre, wa
tóba pamkolpamabkü ne kla tómbapónórr, akó igósüm wa yabü agür yarile, mibü
God akó Lod Yesu Kerrison gail tonarr ngarkwatódó.

2

Gida Mamoan-koke Pama Sab Ngaen-gógópan Tame, Yesu Ma Solkwat Tolkomóle

1 Errkyadan kibü ubi yabüka bóktanóma ene tonarrankwata mibü ⌊Lod⌋ Yesu
Kerriso sab nóma tolkomóle akó God sab mibü darrpan pokodó nóma dakatusurre
Yesunkü. Zonaretal, ki yabü batodakla,
2 büsai abün-abün gyagüpitótók azebgu ó darrü oloma yabü büsai otórrngónan
ngitan-gu, igó bóktane wagó, Lodón Ngürra kuri tame. Kolpama bóktanónóp wagó,
ene bóktan kibükagabi tamórr. I aprrapórr bóktanónóp wagó, Godón Samua ene
bóktan kibü tókyenóp, ó ki ene bóktan amgol kwarilnürrü, ó ki ene poko peba
mórragdó wialómóp.
3 Yabü darrü pama ilklió alión-gu ngibürr kwata. Ene amkoman poko kokea,
zitülkus Lodón Ngürra tótók küsila. Ngaen-gógópan sab darrü tonarr asi yarile,

1:9 Aesaya 2:10

abün pamkolpama sab Godka bóka bamgün kwarile akó ene pama, gida koke nótó mamoanda, sab ugón okaka tübine. Amkoman, oya God sab kulaine.
4 Wa sab Godkü bóka bamgün yarile akó sab alzizi aman yarile pama ne kla ⌊ótókdako⌋. Wa sab tóba ngi wirri kwitüm ine blaman ene elklazadógabi, igósüm wa sab ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ bangrine akó mórran-mórran baine, dakla wa sab tóba ngi basile wagó, "Ka módógla God."

5 Yabü ia koke ngambangólda ka yabü blaman ini poko nilarre, ka yenkü nóma namülnürrü?
6 E umulakla ene gida mamoan-koke pama ne klama arrmatóda errkyadan okaka bümzazilüm, igósüm wa sab okaka tübine tóba angrirrün abüs küp ngarkwat.
7 Da módóga, ⌊satania⌋ errkya piküpan zagetóda pamkolpamdó gida mamoan-gum. A ne klama arrmatóda, oya metat arüme ngarkwat kókó ene kla amaikrre kwatódógab.
8 Ene kakóm, ene gida mamoan-koke pama sab ugón okaka tübine. Yesu Kerriso nóma tolkomóle, oya sab emkóle arüng bóktane akó oya metatómpükü kulaine tóba wirri zyóni, wa sab ne zyónpükü tolkomóle.
9 Gida mamoan-koke pama sab satanian arüngpükü tame, da wa ene kla sab nómtyerre abün obae ⌊arüng tonarr⌋, ⌊wirri tulmil⌋, akó ⌊asen-koke tórrmen⌋ tómbapónde.
10 Akó wa sab ta abün-abün kolaean kla tómbapóle ene pamkolpam ilklió büliónüm, God sab nibiób kolae nirre. God ibü sab kolae nirre, zitülkus i aibóka bangón kwarilürr amkoman bóktan apadóm akó ibü ⌊moboküpdü⌋ ubi babul yarilürr amkoman bóktandó. Ibü ne moboküpdü ubi ki yarile amkoman bóktandó, God ibü igósidi ki zid nirre.
11 We zitülkusdü, God sab wirri arüng kla zirrsapóne ibü ilklió büliónüm, igósüm i sab obae bóktan amkoman yangurre.
12 Olgabi wa sab ibü blaman zaz nirre akó ⌊kolaean darrem⌋ nülirre, amkoman bóktan koke nidi yangunónóp akó kolaean klamdó mis nidi ipadnóp.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Yazebórr Ibü Zid Bainüm

13 Zonaretal, Lodón moboküpdü ubi nibióbkama, ki wata Godón metat eso ekyanórre yabünkü blaman tonarr, zitülkus God yabü yazebórr zid bainüm ngaen bwób zitüldügab.* Yabü sab zid nirre Godón Samuan zagetódógabi. Ene zaget módóga, yabü ⌊kolkal⌋ bainüm akó yabi-yabi amanóm tóbankü. Akó yabü sab zid nirre yabiób amkoman bangundügabi.
14 Ene kla tómbapónóm, wa yabü ngibaunürr ⌊Morroal Bóktandóma⌋, ki ne poko amgol kwarilnürrü yabüka. Wa yabü igósüm ngibaunürr, wa yabü ngi ta wirri kwit emngyerre, wa mibü Lod Yesu Kerrison ngizan wirri kwit emngyele.
15 Da módóga, zonaretal, e karrkukus bórrang kwarilün akó umulbain bóktan karrkukus amióglam, Yesu kibü ne poko umul tyónónóp akó ki yabü ne poko umul nyónónóp, ia bóktane, ta ia peba mórragdó.

16-17 Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerriso tüób akó God, mibü Ab nótóke, yabü arüng ki nütününüm akó arüng ki nókyenónóm blaman morroal elklaza tómbapónóm akó bóktanóm. Godón moboküpdü ubi yarilürr mibüka akó wa mibü metat arüng atanda tóba ⌊gail tonarrdógabi⌋. Akó oya gail tonarrdógabi mi amkoman ⌊gedlóngóm bairre⌋ ⌊ngarkwat-koke arrólóm⌋.

---

* **2:13** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan wialómórróna wagó, ... *zitülkus wa yabü ngaen-gógópan yazebórr zid bainüm.*

3

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Bato Yarilürr Oyankü Tórem akó Usakü Nidi Kwarilürr

1 Dómdóm alakónóm, zonaretal, e kibünkü tóre kwarilün Lodón bóktan büsai-
büsai ayom bwób-bwób akó ene bóktanan ngi wirri kwitüm amngyelóm, yabükazan
yarilürr.
2 Akó e ta tóre kwarilün God kibü aurdü amanóm gonggo a kolaean kolpamdógabi,
zitülkus ngibürr pamkolpama [Morroal Bóktan] amkoman koke angundako.
3 A Lod ne poko bóktanórr, wa sab tónggapóne, da wa sab yabü karrkukus nirre
akó yabü nódlóngrre satanidügabi, kolaean samu watóke.
4 Lodónbókamde ki umulakla, e tómbapóndakla, ki yabü ne arüng bóktan nülinóp
akó ki umulakla, e sab metat tórrmendó urrbulo.
5 Ki tóredakla, Lod yabü nómtyerre Godón [moboküpdü ubi] yabükama akó
karrkukus ia bórrongo, Kerrisozan karrkukus zamngólórr, enana müpa tótókdako.

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Nagóp, Zógós Nidi Kwarilürr Akó Ibü Nilóp Zagetóm

6 Zonaretal, Lod Yesu Kerrison ngidü ki yabü arüng bóktan alióndakla wagó, e
zógós ngyaben zonaretalab minggüpanandó tótókgu, koke nidi ngyabendako kibü
umulbain bóktan ngarkwatódó, e ne poko ipüdarre kibükagabi.
7 Ki yabü ene arüng bóktan alióndakla, zitülkus e yaib umulakla e kibü tórrmen
tulmil ia mamoan kwarilo. Ki zógós pam koke kwarilnürrü ki yenkü nóma
koralnórró.
8 Akó kibü alo popa koke tüliónónóp, ki wata manie bumiógnónóp. A ki irrüb ngürr
wirri arüngi zaget kwarilnürrü kibiób bübdügab arüngi, yabü darrpan-darrpan müp
alión-gum.
9 Kibü wa dümdüma yabü atom kibiób ngabyónüm. A ki kib zaget kwarilnürrü
kibiób büban klamóm, zitülkus kibü ubi inzana, e kibü mamoan koralo akó e ta
inzan zaget kwarilo ngyabenóm.
10 Zitülkus módóga, ki yenküzan kwarilnürrü, ki yabü ini arüng bóktan nókyenóp
wagó: “Noan ubi koke zagetóm, wa koke elo-e.”
11 Ki ini poko wialómdakla, zitülkus ki arrkrrudakla wagó, ngibürr kolpama yabü
aodó zógós ngyabendako. I zaget koke tómbapóndako, da i ngibürr pamkolpam
byalóm kaindako i zaget ia tómbapónórre.
12 Inzan tórrmen tulmil kolpam nidipko, ki ibü Lod Yesu Kerrison ngidü arüng
bóktan akyandakla akó arüngi byaldakla wagó, i zao-zao ngyaben kwarile akó i zaget
kwarile tibiób alo klamóm.
13 A yadi, zonaretal, yabü genggorrama koke azeb yarile morroal kla tómbapónóm.
14 Darrü pama ne bóktan koke nóma arrkrru yarile, ki ne bóktan zirrnapónóp ini
peba mórragdó yabüka, da oya ngi ipüdam sosdó ngilianóm. E oya minggüpanan
ta tótókgu, we ngarkwatódó oya ta büóda ipüde, wa sab tóba kolae tonarr iade
elkomóle.
15 E ma oya kolae-kolae ngakan-gu, e igó pamzan kolae-kolae ngakandakla yabü
gódam-koke nótóke. A e ma oya dümdüm ekyenam dadan tonarre e yabü
narezoretzan dümdüm akyandakla.

Dómdóm Alakón Bóktan

16 Ki tóredakla wagó, Lod tüób, paud nótó gailda, yabü paud wató nókyerre,
blaman ngürr ngyaben tonarrzan akó blaman kwata. Lod yenkü asi ki yarilün.
17 Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla. Ka kólba blaman
peba mórragab dómdóm alakón bóktan inzan wialómdóla. We ngarkwatódó,
pamkolpama amzyatóm wagó, ini amkoman kürükagabia.

18 Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerrison ⌊gail tonarr⌋ asi ki yarilün yabü blamandó.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Timotika
Ngaensingül Bóktan

Pol akó Timoti Ibükwata

[Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr küsil pamdó ngi Timoti. Timoti wa tüób Listrra wirri basirr pam yarilürr Eisia prrobins kugupidü. Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. Pol akó Timoti olgabi bókyarri agóltagólóm darrpanóm. Luk apónda ini poko (Apostolab Tórrmen 16:1). Pol a Timoti wirri kokrrapóm darrpan kwata agóltagól namülnürri, abün tibi-tibi basirrdüma pamkolpam byalkü Yesu Kerrisonkwata.

Enana Timotin ab Grrik pam yarilürr, oya aip Yunis wa Zu kol warilürr (Apostolab Tórrmen 16:1). Oya aipbobat Lois ta Zu kol warilürr. Timotin aip akó aipbobat nizana Yesun amkoman yangurri (2 Timoti 1:5). Ene tonarrdógab Timoti kari yarilürr, oya aip akó aipbobata oya umul yórri Ngaep Bukan bóktan (2 Timoti 3:15). Pol nóma agóltagól yarilürr Masedonia prrobinsdüma, Timoti wa wankü abün münüm asi yarilürr (Apostolab Tórrmen 17:14-15, 18:5). Wa Polkü yarilürr Epesus wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 19:22) akó i ta nizana agóltagól namülnürri ngibürr basirrdüma (Apostolab Tórrmen 20:4).

Pol ngaensingül ne 6 peba mórrag wibalómórr, wa bóktanórr wagó, Timoti asi yarilürr wankü. Ene 6 peba mórrag we klamako: 2 Korrint, Pilipi, Kolosi, 1 a 2 Tesalonika, akó Pilimon. Doan mün Pol Timotin zirrapón yarilürr amkoman bangun pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm (1 Korrint 4:17, 16:10, Pilipi 2:19, akó 1 Tesalonika 3:2, 3:6). Pol tóba peba mórragdó Pilipi pamkolpamdó wialómórr wagó, wa morroal ia gyagüpi amanikürr Timotin. Pol dómdóm pokodó nóma yarilürr tümün müótüdü, akó umul yarilürr wagó, wa büdülüm tótókdase, wa Timotika wialómórr akó oya imtinürr oya angónóm (2 Timoti 4:9, 4:21). Akó darrü poko mi igó umulakla Timotinkwata wagó, wa darrpan mün wamórr tümün müótüdü akó oya irrunóp (Ibrru 13:23).

Pol ini peba mórrag nóma wialómórr oyaka, Timoti aprrapórr 35 pail yarilürr. Pol bóktanórr wagó, Timoti küsil pam yarilürr (1 Timoti 4:12 akó 2 Timoti 2:22). Timoti ta tüób büód-büód ngyaben pam yarilürr (1 Korrint 16:10 akó 2 Timoti 1:7-8). Akó doan mün Timotin bikóm azida simióglürr (1 Timoti 5:23).

Apostolab Tórrmen pebadó mi etóngrre wagó, Polón idüdóp tümün müótüdü akó we zirrapónóp Rrom wirri basirrdü kotódó zamngólóm. *Apostolab Tórrmen* peba alakónda wagó, Pol tümün müótüdü pam yarilürr, popa müótüdü* ngyabelórr Rromóm (Apostolab Tórrmen 28:16, 28:30). Ia wa enana Apostolab Tórrmen peba mibü koke byalda, ia amkoman o koke wagó, Polón popa inóp. Mi umulakla oya peba mórragdógab Timoti akó Taetuska wagó, wa amkoman, oya popa inóp. Pol tóba peba mórragdó Taetuska wialómórr wagó, wa ngaen-gógópan Krritüm yarilürr. A ini bóktan ma koke wialómórróna *Apostolab Tórrmen* pebadó ini agóltagólbóka. Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Pol ia amkoman agóltagól ipadórr oya solkwat nóma popa inóp Rrom wirri basirrdügab.

Polón solkwat popa nóma inóp Rromgab, i Timotidi baserri Epesus wirri basirrdü. Ene kakóm, Pol oya ola amgatórr akó Masedonia we wamórr. (1 Timoti 1:3. Ene bwób ngaen Masedonia yarilürr, errkya ma wa Grris dorrmet bwóba.) Masedoniamzan

* **:** Pol ene müótüdü ngyabenóm, müót ab darrem kla akyan yarilürr.

yarilürr, wa ini peba mórrag ugón wialómórr Timotika, wa wata nóma yarilürr Epesusüm. Wa we pail aodó wialómórr 63 akó 65 Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol Timotin Epesusüm amgatórr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm akó tangbamtinüm, ola nidi kwób bazelórr darrpan pokodó. Mi umul-kókakla igó Yesun amkoman angun pamkolpama blamana ia tib bazenónóp darrpan pokodó, ta ia tibi-tibi pokodó. Ini ngaen-gógópan peba mórrag Timotika igó ngiliandako wagó, "Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag," zitülkus Pol elklazabóka wialómda Timoti ne poko ki tómbapón yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm. Polón ne nis peba mórrag nisamli enta inzan ngiliandako wagó, "Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag". Ene wa 2 Timoti akó Taetus. Blaman ini aüd peba mórragdó Pol darrpan ngarkwatódó elklaza wibalómórr.

Polón zitülkus ini peba mórrag wialómóm módóga, 1 Timotidü 3:14-15. Wa wialómórr wagó,

> "Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü asenóm, a ka ma aprrapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm. Módóga, ka ini peba mórrag wialómdóla, marüka zirrapónóm. Ka ini peba mórrag marüka wialómdóla, igósüm pamkolpama sab umul bairre ia tulmili ngyaben korale ngibürr pamkolpampükü, Godón olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón sosa Godón amkoman bóktan arümda, wamaka talkuma akó loro nugupa müót arümdako."

Ini bóktan opora mibü igó poko byalda wagó, Pol ini peba mórrag wialómórr wa, Timoti umul yarile Yesun amkoman angun pamkolpama ia ngyabenórre. Polón ubi Timoti umul yarile wa, Yesun amkoman angun pamkolpam ia balngomól yarile. Pol abün elklazabkwata ini peba mórragdó wibalómórr, a amkoman wirri bóktan ne kla wialómórr wa, we klama pamkolpam umul bain-gum ne kla kwarilürr gomogomo, akó morroal balngomól pam azebóm. Morroal balngomól pama tangbamtin korale obae umulbain pam piküp bainüm.

Pol umul yaril wagó, ngibürr pamkolpama sab ini peba mórrag atang korale, a Timoti tebean koke (6:21).

Ngibürr Elklaza Umulbain Ini Ngaen-gógópan Peba Mórragdógab, Pol Ne Kla Wialómórr Timotika

*Ini peba mórragdó mi koke umul baindakla küsil gida sos alngomól iada, a mi abün elklaza umul bainórre mi ia tulmili ngyabenórre sos pamkolpamzan akó mi müp ia zao-zao nyónórre.

*Ini peba mórragdó Pol wialómórr obae umulbain pamabkwata, Yesun amkoman angun pamkolpam obae elklaza nidi umul baindako. Ini obae umulbain pamab wirri ubia Zu isab gida mamoanóm (1:6-7). Ibü ubia ólpóep tómbapónóm tibiób Zu abalbobatalabkwata Ngaep Bukdügab (1:4) akó bóktan oporab küpankwata ongyalóm (6:4). I igó umul bainóp wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama ngibürr alo kla koke alo korale akó i kol koke bumióg korale (4:3).

**Apostolab Tórrmen* 20:30 inzan bóktanda wagó, Pol Epesus wirri pam umul-umulan ngibtanórr wagó, "Obae umulbain pama sab yabü ngorodógab togobe." Solkwat, umul-umulan ngibtan bóktan kakóm, Polzan bóktanórr, ngibürr sos alngomól byarrmarr pam Epesusüm obae umulbain pamóm bainóp. Imenaeus akó Aleksandórr aprrapórr ene obae umulbain pamab kobodó namülnürri. Ini peba mórragdó (1:19-20) Pol wialómórr wagó,

> "Ka ini pam nis nümanikürrü Yesun amkoman angun pamkolpamdógab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón [ótókóm]."

*Pol gyagüpi wamórr, sos morroal balngomól kari wirri kla koke yarilürr. We ngarkwatódó, ini peba mórragdó wa müsirrga ninóp sos alngomól byarrmarr pam akó sosdó tangbamtin pamdó i ia tulmili ngyaben korale (3:1-13). Wa akó wibalómórr laró tómbapónóm pamkolpama murrkurr bóktan nóma tübarrmünürr sos alngomól byarrmarr pamabkwata akó ibü dümdüm bütan iada (5:19-20).

*Pol kóbleabkwata barrkyanbóka wibalómórr ini peba mórragdó. Ini kla okaka amzazilda wa, kóble ngabkan kari wirri bóktan koke yarilürr amkoman bangun pamkolpamabkü ene tonarrdó (5:3-16).

*Pol abün-abün müp bóktan semanórr, sosdó ne kla kwarilürr, a wa akó bóktan semanórr wagó, God ngarkwat gailda pamkolpama kolae tonarrdógab byalüngüm akó wa kolae tonarr barrgonda (1:14-17).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata *1:3-20*
   1. Ikik akrran bóktan obae umulbain pamabkwata *1:3-11*
   2. Pol Yesun eso ekyanórr oya kolae tonarr neme barrgonórr *1:12-17*
   3. Piküp bain-gu amkoman bangundügab *1:18-20*
C. Pol Timotika tóreankwata wialómórr *2:1-15*
   1. Yesun amkoman angun pamkolpama ia ki tóre koralón *2:1-7*
   2. Pama akó kola ia tórrmen tulmil tómbapónórre, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazele *2:8-15*
D. Sos balngomól pama ia tulmili ngyabenórre *3:1-16*
   1. Sos alngomól akó ngabkan pam *3:1-7*
   2. Sosdó tangbamtin pam *3:8-13*
   3. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulmili ngyaben korale *3:14-16*
E. Pol akó wialómórr obae umulbain pamabkwata akó Timotin zagetankwata *4:1–5:2*
   1. Umul-umulan ngitan bóktan obae umulbain pamabkwata *4:1-5*
   2. Timoti Yesun zaget morroal Ia ki tónggapóle *4:6-16*
F. Timoti laró umulbain yarile darrpan-darrpan kopodó sos kugupidü *5:1–6:2*
   1. Timoti ia bag yarile pam a kol *5:1-2*
   2. Kóble *5:3-16*
   3. Sos alngomól byarrmarr pam *5:17-25*
   4. Leba zaget kolpam *6:1-2*
G. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata, mórrelankwata, Timotin ngyaben tulmilankwata, akó mórrel pamkolpamabkwata *6:3-19*
   1. Akó ngibürr bóktan obae umulbain pamabkwata *6:3-5*
   2. Ngibürr bóktan mórrelankwata *6:6-10*
   3. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *6:11-16*
   4. Mórrel pamkolpama ia tulmili ngyaben korale *6:17-19*
H. Dómdóm alakón bóktan *6:20-21*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋, zitülkus God, mibü Zidbain Pam, akó Kerriso Yesu, mi noankamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋, kürü tibiób arüng bóktananme küngrirri apostolóm bainüm.

2 Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü amkoman siman olomzanla, zitülkus ka marü tangmamtirrü marü amkoman angun dódórr ainüm. Ka tóredóla, sab ⌊gail tonarr⌋, gyaur, akó paud marüka asi ki kwarilün God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü ⌊Lod⌋.

1:2 Apostolab Tórrmen 16:1

Ikik Akrran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

3 Ka akó bóktandóla, ka marü ne poko arüngi myalórró tómbapónóm, ka Epesus
wirri basirr solkwat amgatórró ama Masedonia prrobinsdü tótókóm. Ma ola
namülün Epesusüm, igósüm ma arüngi bóktan namulo atang-atang pamdó, obae
bóktan nidi umul baindako, i myamem inzan umul bain-gum.
4 Ibü arüngi byal namulo gyagüpitótók arrbün-gum ólpóepdó, gyagüpitótóke
ne ólpóep tólbaeldako abalbobatalabkwata, wirri kokrrap abalbobatalab ngipükü
ólpóepko.† Ini elklaza pamkolpam ongyaltongyalan ngitan korale akó ibü koke
tangbamtindako Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó ngyabenóm. Umulbain pama
pamkolpam tangbamtin korale Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó ngyabenóm.
Ene wata ugón tómbapónórre i ibü nóma tangbamtin korale Godón amkoman
angunüm.
5 Timoti, ma ene arüng bóktan nókyenónóm, igósüm blaman amkoman bangun
pamkolpamab ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarile tibiób darrpan-darrpandó. Ibü
moboküpdü ubi asi yarile, ibü ne ⌊kolkal⌋ moboküp nóma korale, i ne umul nóma
korale morroal ia laróga ó kolae ia laróga, akó ibü ne amkoman bangun amkoman
nóma yarile.
6 Ene obae umulbain pama ibü kak kuri nómtyenóp ini kómal elklazadó, ibü
moboküp igósidi myamem kolkal akó dümdüm kokeako akó ibü amkoman bangun
myamem amkoman kokeako. Ini zitülkusdü i küp-koke bóktan metat bóktandako.
7 Ibü ubi i Godón gida‡ umulbain pam korale.§ A i ma tai ⌊küp koke azebdako⌋ i
ne kla umul baindako. Enana i wirri umuli umul baindako wamaka i küp umulako,
i ma amkoman umul kokeako amkoman azeb.
8 Mi umulakla Godón gida morroala, a ene wata pamkolpama ene gida ne morroal
dümdüm nóma umulbain akó morroal dümdüm mamoan korale.
9 Mi ta umulakla wagó, God tóba ini gida koke tilinóp dümdüm ngyaben pamkol-
pamdó Godón nidi mamoandako. A God tóba gida igó pamkolpam nülinóp: gida
amgün pamkolpam akó bóka bamgün pamkolpam, Godkamóm ubi-koke pamkolpam
akó ibü, piküp bain-koke kolae tonarr metat nidi tómbapóndako, pamkolpama
Godón koke nidi ⌊ótókdako⌋ akó pamkolpama Godón nidi kolae aindako ó Godka
dabyórrün ne klamko, pamkolpam tibiób aipalabal büdülümpükü nidi akrrandako,
akó pamkolpama ngibürr pam büdülümpükü nidi akrrandako.
10 God akó ta tóba gida igó pamkolpam nülinóp: ngibürr kolpampükü nidi utódako,
ibü kol ó morwal koke nidipko, kamad pampükü nidi utódako akó kamad kolpükü
nidi utódako, pamkolpama ngibürr pamkolpam nidi bumiógdako sel bainüm ⌊leba
zaget⌋ pamkolpamzan, obae tiz pamkolpam, pamkolpama ⌊alkamül-koke bóktan⌋
nidi alióndako elklaza tómbapónóm tibiób umuldi i sab solkwat koke tómbapórre,*
akó pamkolpama ngibürr kolae elklaza nidi tómbapóndako. I ini kolae elklaza nóma
tómbapóndako, i amkoman umulbain bóktan koke mamoandako mi ia ngyabenórre
Godón ubi ngarkwatódó.
11 Ini amkoman umulbain bóktan ⌊Morroal Bóktan⌋ ngarkwatódóma, ini Morroal
Bóktan Godón wirri kómal zyónankwata, ne God, amkoman bagürwóm noakama.
God kürü kyalórr wa, ka ini Morroal Bóktan wata amgol namulo ngibürr pamkol-
pamdó. Wa kürü kyalórr, zitülkus wa gyagüpi wamórr igó wa, ka sab morroal

---

† **1:4** I ini obae ólpóep büdrrat kwarilürr pamkolpam umul bainüm dümdüm-koke ne bóktanko. ‡ **1:7** Ini aprrapórr webóka apónda, God Mosesón ne gida siliónürr. § **1:7** Ene obae umulbain pamab ubi Godón gida umulbain pam ki korale, igósüm pamkolpama ibü wirri ngi nómelnórre. * **1:10** Darrü küp módóga: *... pamkolpama alkamül-koke bóktan nidi alióndako amkoman poko bóktanóm kotódó, da obae tiz bóktandako.*

tónggapono.†

Pol Yesun Eso Ekyanórr Oya Kolae Tonarr Neme Barrgonórr

12 Ka Kerriso Yesu, mibü Lodón eso akyandóla, kürü arüng nótó kókyanórr. Ka oya eso akyandóla, zitülkus wa kürü igó ngakókalórr wagó, ka tómbapono wa kürü ne zaget kókyanórr. Ka ini kla umulóla, zitülkus wa kürü küngrinürr oya Morroal Bóktan amgolóm.
13 Lod kürü küngrinürr, enana ka darrü tonarr oya ngi kulain namülnürrü akó ka Yesun amkoman angun pamkolpam byamkün namülnürrü ibü wirri müp aliónüm. Ka Yesun amkoman koke yangunürrü akó ka igósidi tai umul-kók namülnürrü wagó, ka kolae tómbapónórró. We ngarkwatódó, wa kürü ⌊kolaean darrem⌋ koke kókyanórr, enana wa kürü ki kolae kine.
14 Mibü Lod kürü ngaru bapón-koke gail tonarre ngakókanórr. Ene ngarkwatódó, Kerriso Yesu kürü gaodó kyónürr oya amkoman angunüm akó wa ubi ekyanórr kürü moboküpdü ngibürr pamkolpamdó.
15 Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana, mibü ene bóktan amkoman angunüm darrü amtin bóktan poko babul: "Kerriso Yesu ini tüpdü tamórr kolae tonarr pamkolpam zid bainüm ⌊metat bólmyan urdü⌋ tótókgum." Blaman kolae tonarr pamkolpamdógab ka wirrian kolae tonarr olomla.
16 A enana ka wa inzanla, God kürü kolaean darrem koke kókyanórr, ka ne ngarkwat ki ipüda kolaean darrem. Kerriso Yesu kürü kolae tonarr barrgonórr, enana ka wirrian kolae tonarr tómbapórró. Ene ngarkwatódó, pamkolpama, solkwat oya nidi amkoman yangurre, sab umul bairre wagó, wa ibü kolae tonarr norrgorre dadan tonarre wa enezan kürü kolae tonarr korrgonórr. Akó ibü kolae tonarr enezan barrgorrón korale, Yesu sab ibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ nülirre.
17 Blaman pamkolpama Godón wirri ngi ki aten koralón akó oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! Wa metat ngarkwat-koke balngomól Kinga. Wa sab kokean nurrótóke, darrü pam gaodó kokea oya asenóm, akó wa wata darrpan Goda. ⌊Amen⌋.

Piküp Bain-gu Amkoman Bangundügab

18 Timoti, kürü olom, ka marü ne poko ayaldóla tónggapónóm, darrpan ngarkwatódó Godón Samua ngaen pamkolpam ne poko nüzazilóp bóktanóm marükwata. Ene bóktan ngarkwatódó, God marü murruanórr oya bóktan amgolóm. Ma nóma gyagüpi amalo marü ene pama ne poko müzazilóp, igósüm ma sab gaodó namulo Godón bóktan amgolóm piküp bain-koke, enana pamkolpama mankü bóka bamgün korale.
19 Timoti, ma enezan Godón bóktan amgol namulo piküp bain-koke, blaman tonarr Godón amkoman yangulo akó tónggapolo wa ma umulóla dümdüm ne klamko. Zitülkus ene obae umulbain pamab ubi popa kla tómbapónóma, ia dümdümako ó gomogomoako, i tibiób amkoman bangun kuri kolae nirre, dadan tonarre inzan wamaka but sab kolae airrün kena yarilün maludü.
20 Ene obae umulbain pamab kugupidü nis pam nisamli, Imenaeus akó Aleksandórr. Ka ini pam nis nümanikürrü Yesun amkoman angun pamkolpamdógab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón ótókóm. Inzan kwata, ka ibü ⌊satanian⌋ tangdó nüngrirrü, i iade umul baini kolae tonarr tómbapón-gum akó obae bóktan umulbain-gum Godónkwata.

---

† **1:11** Atang opor kugupidü 8-10a, Pol we klambóka wialómda, 10 gida bóktan poko amgünankwata. Atang opor kugupidü 10b-11, Pol we kla wialómda wagó, pamkolpama gida ngarkwatódó koke nóma ngyabendako, i ta Morroal Bóktan ngarkwatódó koke ngyabendako. **1:13** Apostolab Tórrmen 8:3; 9:4-5

2

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Ki Tóre Koralón

1 We ngarkwatódó, ka marü arüngi ayaldóla, ola amkoman bangun pamkolpamdó
bóktanóm magó, tóre kari wirri kla kokea ngibürr elklazadógab. E Godón amtin
kwarilün blaman ia-ia pamkolpam ngyaben elklaza gailüm. Blaman pamkolpamabkü
tóre, akó Godón eso akyan kwarilün, wa ne kla tómbapónórr pamkolpamabkü.
2 E inzan tóre kwarilo king akó ngibürr gabaman ngi pamabkü. Ene igósüm, God
ibü nóma tangbamtin yarile balngomólóm morroal, mi sab gaodó kwarilo paud akó
piküp ngyabenóm. Blaman tonarr mi Godón iade ⌊ótók⌋ koralo, oya ubi ngarkwatódó
ngyaben koralo, akó morroal dümdüm ngyaben koralo pamkolpamab obzek kwata.
3 Wa morroala, mi inzan nóma tóre kwarilo pamkolpamabkü, akó God, mibü
Zidbain Pam, bagürwómdü yarile.
4 Tóre wa morroala akó Godón bagürwóman ngitanda, zitülkus Godón ubi blaman
pamkolpam zid bainüma akó amkoman bóktan Kerrisonkwata umul bainüma.
5 Mi umulakla wa, ka ne poko bóktóna singül kwata, wa amkomana, zitülkus ene
wata darrpan Goda blaman pamkolpamabkü. Akó ene wata darrpan oloma aodó
paud nótó tónggapónda God akó pamkolpam. Ene olom módóga, Kerriso Yesu.
6 Wa tóba arról nókyenóp blaman pamkolpamabkü darrem akyanóm, ibü arról
akonóm kolae tonarrdógab.* God ini poko mibüka okaka simzazilürr tóba angrirrün
ngürrdü.
7 Akó ini zitülkusdü, God kürü küngrinürr ⌊apostolóm⌋, oya amkoman bóktan
büdrratóm akó umul bainüm amkoman bangunankwata ibüka, Zu-koke nidipko. Ka
amkoman poko büdrratdóla, ka obae koke tizla.

Pam a akó Kola Ia Tórrmen Tulmil Tómbapónórre, Amkoman Bangun Pamkolpama Nóma Kwób Bazele

8 Da kürü wirri ubia pama blaman tóre pokodóma tóre korale, nibiób tórrmen
Godón ubi ngarkwatódó kwarile. I ngürsil koke korale akó ibü ongyaltongyala
blakóne. Da i tibiób tang igósidi gaodó kwit nirre tóre akom.
9 Kürü akó wirri ubia kola mórrkenyórr morroal püti bain korale. Mórrkenyórra
ibü büb morroal ngablo-e, da pama kolae gyagüpitótók koke yazebrre ibüka. Akó
abün-abün tulmili órrngóen koke balmel korale, akó i koke püti bain korale ⌊gold⌋
akó pel† tómbapórrón elklaza-e akó wirri darrem mórrkenyórri.‡
10 A kola morroal elklaza ki tómbapón koralón ngibürr pamkolpamabkü; inzande
wamaka i morroal püti baindako. Ene wa dümdüm klama kola tómbapónóm, nidi
bóktandako i Godón ótókdako.
11 Sos alngomól pama nóma umul baindako wa, Godón bóktanan küp larógako,
kola wata ugón piküpan barrkrrule akó ibü bóktan morroal dümdüm azeb korale
metat.
12 Ka koke ubi baindóla, kola pam koke umulbain korale Godónbóka, ó pam koke
balngomól korale wirri arüngpükü. I wata piküp korale.
13 Zitülkus módóga, God ngaen-gógópan pam tónggapónórr, ngi Adam, solkwat
ma kol, ngi Ib.§

---

* **2:6** Ini poko aprrapórr bóktanbarr yarilürr, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazenórr darrpan pokodó Godón ótókóm. **2:7** 2 Timoti 1:11 † **2:9** *pel*, Mórrke-mórrke módóga: *pearl*. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama. ‡ **2:9** Polón ngyaben tonarrdó, kola inzan nidi püti bain koralórr, aprrapórr pamóm agül kol koralórr. Ó i aprrapórr mórrel kol kwarilürr, nibiób ubi yarilürr tibiób mórrel pupainüm. **2:9** 1 Pita 3:3 § **2:13** God Adamón tüp buru-i tónggapónórr akó wa Adamón tutul tangdóbóna nólkak kus aginürr Ibün tónggapónóm. (Bwób Zitül 2:7, 21-22)

14 Akó satania Ibün ilklió uliónürr, a Adamón ma koke. Ib wa Godón gida bóktan
poko alkamülürr.
15 A kolab gaodóma olmal basenóm akó ngabkanóm, akó God ibü sab zid nirre,* i
Yesun ne metat amkoman nóma angundako, ibü ne ⌊moboküpdü ubi⌋ asi nóma yarile
ngibürr pamkolpamdó, akó i ne ngyaben nóma kwarile Godón ubi ngarkwatódó. I
inzan ki tómbapón koralón inzan kwate, i tibiób wirri kwitüm koke bainórre.

3

Sos Balngomól Pam Ia Tulmili Ngyabenórre

Sos Alngomól akó Ngakan Pam

1 Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana: darrü paman wirri ubi ne nótó nóma
yarile sos alngomól akó ngakan pamóm bainüm, oya ubi kómal zaget tónggapónóma.
2 Da módóga, darrü paman ne ubi nóma yarile sos alngomól akó ngakan pamóm
bainüm, wa wata morroal tonarr yarile wagó, darrü oloman kolae bóktan babul
yarile oyakwata. Oya küp módóga wagó, wa sab tóba kol ilklió alión-gu ngibürr
kolpükü gonggo bainüm,* piküpan ngyabele, akó morroal gyagüpitótóke tulmil
tómbapón yarile. Wa wata morroal tórrmen bütanin yarile, da pamkolpamab
gyagüpitótók morroal kwarile oyakwata. Wa wata igó pam yarile, mogob pamkolpam
nótó irrbüle tóba müótüdü. Wa wata gaodó yarile, Godón bóktan morroal umul
bainüm.
3 Wa wata ngyepame gorrgorr koke baile. Wa zóngang gazirr pam koke yarile, a
wa wata mómóke yarile ngibürr pamkolpamdó. Wa wata metat ongyal pam koke
yarile. Wa ta mani ubi pam koke yarile.
4 Akó wa wata tóba müótan kolpam morroal balngomól yarile, we ngarkwatódó
tóba olmala oya bóktan morroal arrkrru kwarile akó oya morroal angón kwarile
blaman ngyaben tulmildü.
5 Zitülkus módóga, pam ne umul-kók nómada tóba müótan kolpam ia bal-
ngomólóm, wa ia gaodó yarile Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm?
Koke!
6 Wa wata igó pam koke yarile igó, wa Yesu Kerrison amkoman angun wata siman
baine, igósüm wa sab koke ikub bagür yarile. Zitülkus módóga, wa ne ikub bagür
nóma yarile inzan, God sab oya zaz ine akó ⌊kolaean darrem⌋ ekyene, dadanzan wa
⌊deból⌋ iazan zaz yónürr akó kolaean darrem ekyanórr, ene wirri-singül bainanme.
7 Akó ta pamkolpama Yesu Kerrison amkoman koke nidi angundako, gyagüpi ki
ogoblón wagó, wa morroal pama. Ene igósüm, i sab kolae bóktan oyakwata koke
bóktan korale, akó wa sab koke aupe debólan didü.

Sosdó Tangbamtin Pam

8 Ene dadan ngarkwatódó, sosdó tangbamtin pama morroal tulmil tómbapónórre,
pamkolpama ibü ⌊morroal bangónóm⌋. I nis uliti wata koke bóktan korale. I wata
ngyepam wirrianbóka koke anón korale igó kókó i gorrgorr bairre. Ibü wirri ubi
babul ki yarile mani azebóm.
9 I wata Godón umulbain bóktan amkoman angun akó arrkrru korale dudu
moboküpi, God ne bóktan okaka azazinda mibüka, umuldi i darrü kolae koke
tómbapónóp.
10 Amkoman bangun pamkolpamab ubi nóma yarile sosdó tangbamtin pam
arrbünüm, i ngaen-gógópan ibü tulmil ngabkanórre igósüm wa, i sab morroal zaget

---

2:14 Bwób Zitül 3:1-6, 13 * **2:15** God kol sab zid nirre, ibü kolaedó koke imarrue kolae tonarr tómbapóndógab.
* **3:2** Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile. **3:2** Taetus 1:6-9

tómbapón kwarile. Ibü tulmil ne morroal nóma kwarile, da darrü oloman zitülkus babula ibükwata kolae bóktanóm; da ibü irrbünamke sosdó tangbamtin pamóm.
11 Ene dadan ngarkwatódó, ibü kola† morroal tulmil tómbapónórre, pamkolpama ibü morroal bangónóm. I wata obae bóktan koke alión korale ngibürr pamkolpamabkwata panzedó. A i wata piküpan ngyaben kol korale akó wata igó kol korale, metat nidi tómbapóndako i ne poko bóktandako tómbapónóm.
12 Sosdó tangbamtin pam wata igó pam yarile, sab tóba kol koke nótó ilklió alión yarile ngibürr kolpükü gonggo bainüm. Akó wa wata tóba olmal akó tóba müótan kolpam morroal balngomól yarile.
13 Sosdó tangbamtin pama ne morroal zaget nóma tómbapón korale, pamkolpama sab ibü wirrianbóka agür korale. Akó ene pam sab gaodó korale gum-koke bóktanóm ibü amkoman angunankwata Kerriso Yesuka.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulmili Ngyaben Korale

14-15 Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü asenóm, a ka ma aprrapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm. Módóga, ka ini peba mórrag wialómdóla, marüka zirrapónóm. Ka ini peba mórrag marüka wialómdóla, igósüm pamkolpama sab umul bairre ia tulmili ngyaben korale ngibürr pamkolpampükü, Godón olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón sosa Godón amkoman bóktan arümda, wamaka talkuma akó loro nugupa müót arümdako.
16 Darrü oloman zitülkus babula igó alpinüm wagó, kwindü anikürrün bóktan‡ Kerriso Yesunkwata, God ne poko okaka imzazilürr, ene bóktan amkoman wirria. Wórrazan bóktanda wagó:

Yesu Kerriso okaka tübyónürr pamakan bübi,
Godón Samua amkoman pupo syónürr wagó, Yesu Kerriso ne kla tómbapónórr wa dümdüma,
akó ⌊anerrua⌋ oya esenóp.§
God oya kwitümgab sipadórr ene pokodó God nese akó wa ne ongang bapónda ⌊wirri kómal zyóni⌋.
Yesun amkoman angun pamkolpama ⌊Morroal Bóktan⌋ oyakwata amgolnónóp pamkolpamdó bwób-bwób.
Pamkolpama oya amkoman yangunóp blaman bwób-bwób.

4

Umul-umulan Ngitan Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

1 A Godón Samua panzeana bóktanda wa, ini ne ngürrko, Yesu Kerrison alkomól küsilzana, ngibürr pamkolpama sab wata kak nómtyerre amkoman umulbain bóktan Godónkwata. Ini klama tómbapónda, zitülkus i errkya pam mamoandako, ibü nidi ilklió büliónda kó ibü elklaza umul baindako, ne klama tótókdako kolae samudügab.
2 Ini umulbain bóktan taepurrane bóktan pama ayodako, wamaka i amkoman bóktan büdrratódako, a ene wa i obae tizdako. I umul kokeako ia i morroal, ta ia kolae tómbapóndako, dadanzan wamaka malel küp urura adünge bidalande darrü paman büb murr, igósüm wa sab azid koke aenge.

---

† **3:11** *kol*, Grrik bóktan oporan nis küpamli: *müórpükü kol* ó *müór-koke kol*. Mi tai umul-kókakla Pol laró küpbóka apónda aini: sosdó tangbamtin pamab kol ó tai ia sosdó tangbamtin kol. ‡ **3:16** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery*. § **3:16** Ini aprrapórr we tonarrbóka apónda, Yesun büdüldügab arsümül kakóm ó oya pülpüldü kasil kakóm. Aprrapórr küp módóga wagó, anerrua oya ⌊ótókóp⌋.

3 I umul baindako wagó, pam a kol wata koke bumióg korale darrpan pokodó
utüm. Akó i umul baindako wagó, ngibürr alo kla asiko, pamkolpama koke ne kla ki
alo kwarile. A ini umulbain bóktan dümdüm kokeamli, zitülkus God blaman elklaza
tólbaelórr, da igósidi blaman Godón nidi amkoman angundako akó oya amkoman
bóktan umul nidipko, ini elklaza sab azeb kwarile akó ini elklazam eso akyan kwarile.
4 Akó blaman kla, God ne kla tólbaelórr, morroalako; mi darrü kla alzizi koke
amaniknórre, mi ne ene kla nóma apad kwarilo eso akyande.
5 Blaman kla morroalako, zitülkus Godón Bóktana akó tórea blaman kla kómal
aindamli Godón ilküpdü.

Timoti Yesun Zaget Morroal Ia Ki Tónggapóle

6 Ma ne ini elklaza, ka ne kla wibalómórró, nóma umul bain namulo ⌊zonaretaldó⌋,
da ma ene igósidi sab morroal zaget tómbapón namulo Kerriso Yesunkü. Ma
zaget inizan tómbapóndóla, morroal umulbain bóktana amkoman angunankwata
Kerriso Yesun, marü amkoman bangun wirri ainda, ma ne umulbain bóktan mamoan
namülnürrü.
7 Obae umulbain bóktan gum bangólónke; i gonggo ólpóepako akó i Godón koke
agürdako. A ma moba samu arüngan ngitalo, wa ma gaodó iade namulo ngyabenóm
Godón ubi ngarkwatódó.
8 Ka ene poko bóktandóla, zitülkus pamkolpama bóktandako wagó, “Ini wa taia,
darrü oloma tóba büb arüngan ngitale barngindi, zitülkus arüng büba ene olom
tangamtine, wa enezan ngyabele ini tüpdü. A ene go kari morroal kokea, darrü
oloma tóba samu arüngan ngitale, da wa igósidi gaodó yarile ngyabenóm Godón ubi
ngarkwatódó, zitülkus wa arról ipüde, God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr, ini
tüpdü ngyabenóm akó oya büdül solkwat ngyabenóm.”
9 Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Mi ene bóktan amkoman yangurre,
myamem darrü amtin bóktan poko babula.
10 Ene wa amkoman, mi wa wirribóka arüng apadódakla ngyabenóm ene
bóktanbarran ngarkwatódó, zitülkus mi arról Godkamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋.
Wa Zidbain Pama blaman pamkolpamabkü Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.

11 Ma Yesun amkoman angun pamkolpam umul bailünke ini elklaza, ka ne
klambóka wibalómdóla, akó ibü arüngi byalólónke ini bóktan mamoanóm.
12 Darrü oloma sab marüka tóba kak koke ki amtyan yarilün, zitülkus ma küsil
pamla. A ma moba okaka byólünke, amkoman bangun pamkolpamab asenóm, i
wata morroal tulmili ngyabenórre. Okaka byólünke morroal bóktan opor bóktan
iada, ngyaben iada, ⌊moboküpdü ubi⌋ amtyan iada ngibürr pamkolpamdó, Godón
amkoman angun iada, akó ⌊kolkal⌋ ngyaben iada.
13 Ma gyagüpitótók arrbün namülünke Godón Wibalómórrón Bóktan atangóm
amkoman bangun pamkolpamdó, i nóma kwób bazele darrpan pokodó.
Gyagüpitótók arrbün namülünke ibüka amgolóm akó arüng bütanóm Godón
bóktan arrkrrum, akó ibü umul bainüm. Tómbapólónke kókó ka tamo.
14 Ngómkó amkón-gu Godón Samua marü gaodó myónürr Godón zaget
tómbapónóm. Gyagüpi amaniklónke wa ini kla tómbapónórr, sos alngomól
byarrmarr pam kopoa tibiób tang marüka nóma omelólórr akó tóre bakonónóp.
Akó i marü ne poko müzazilnóp, ne bóktan opora togobórr Godkagab, ma ne zaget
tómbapolo.
15 Ini elklaza tómbapólónke wirri arüngi akó amkoman dudu moboküpi, da
blaman pamkolpama sab eserre wa, ma morroal tulmili ngyabendóla Godón ubi
ngarkwatódó, akó olgabi sab amkoman wirri morroal tulmili ngyaben namulo.

16 Blaman tonarr ma umul-umul ngyabelo Godón ubi ngarkwatódó, akó umul bailo
wata amkoman elklaza Godónbóka. Piküp bain-gu ini elklaza tómbapónóm, we
ngarkwatódó, God marü akó marü nidi arrkrrudako zid bainórre marübókamde.

5

Timoti Laró Umulbain Yarile Darrpan-darrpan Kopodó Sos Kugupidü

Timoti Ia Bag Yarile Pam a Kol

1 Wirri arüngi ag-gu pam nótóke myang-myang marükagab. A oyaka mómóke
bóktanke oya dümdüm akyanóm, ma wamaka mobanan abdó bóktandóla. Pam
nagnómke gyauri küsil-küsil nidipko marükagab wamaka i marü zoretalko.
2 Mómóke bóktanke epepal-epepal koldó ibü dümdüm bütanóm, wamaka i marü
aipalako. Akó küsil-küsil kol nagnómke, wamaka i marü bólbótalako, ama gonggo
gyagüpitótóke koke bóktalónke ibüka.

Kóble

3 Ngabkan namulo ene kóble, darrü olom ne babul nóma yarile ibü ngabkanóm.
Zitülkus ibü olmal babulako ngabkanóm, i amkoman kóbleanako.
4 A ene kóblean ne olmal akó bobatal nóma korale, ene idi ngabkan kwarile.
Ene wata wirri kla módóga, pamkolpama tónggapónóm Godón nidi amkoman
angundako. Ngaen, ibü aipalabal ó bobatala ibü ngabkan koralórr. Errkya ma ibü
darrem idi ngabkan korale. Zitülkus i ne ini tonarr nóma tómbapónórre, i Godón
bagürwóman ngitanórre.
5 Amkoman kóblea, noan olom babulane oya tangamtinüm, ngambangóldo Godka
tóba tangbamtinüm, akó wa tóredo metat irrüb ngürr akó Godón amtindo oya
ngyaben elklaza aliónüm.
6 A kóblea tóba ubi ngarkwatódó nótó ngyabendo, samuan ngarkwatódó wa
büdülo, a oya büb wa go arróla. Da amkoman bangun pamkolpam wata koke ki
ngabkan koralón inzan tulmili kóble.
7 Amkoman bangun pamkolpam arüng bóktan nókyenónóm ini umulbain bóktan
mamoanóm, igósüm darrü oloman dümdüm babula bóktanóm, i kolae tónggapónóp.
Darrü olom babul ki yarilün igó bóktanóm wagó, i kóble koke ngabkandako, i ne
kóble ki tangbamtin kwarile.
8 Darrü oloma wata tóba óe zonaretal ngabkan yarile, a wa wata amkoman tóba
aip ó aipbobat ngakan yarile. Wa ne ibü koke nóma ngabkan yarile, wa igó okaka
bainda, wa Kerrison amkoman angun kuri yalpine. Akó wa ma amkoman igó kolaean
tórrmen tulmil tómbapónda ibükagab, ene Yesun koke nidi amkoman angundako.
9 Amkoman bangun pamkolpama nóma wibalóm korale kóbleab ngi, nibiób ki
tangbamtin kwarile, i koke ki wibalóm koralón, ene kóble ne 60 pail amrran küsil
nótó nóma warile. Akó i wata ene kóblean ngi wialóm korale, tóba müór koke nótó
ilklió iliónürr ngibürr pampükü gonggo bainüm.
10 Akó wa wata igó kol warile pamkolpam noanbóka umulako wagó, wa morroal
elklaza tómbapólórr. Wa igó elklaza tómbapólórr: Wa tóba olmal morroal simar-
rulürr. Wa mogob pamkolpam irrbülürr tóba müótüdü. Wa Godón pamkolpamab
wapór bagulülürr.* Wa pamkolpam tangbamtilürr müpdü nidi kwarilürr, akó wa
gyagüpitótók irrbünürr morroal elklaza tómbapónóm.
11 Kóble ne 60 pail amrran küsil nómadako, ibü ngi wibalómgu. Zitülkus módóga,
ibü büban ubi ne wirrian nóma bainórre pampükü utüm, we ngarkwatódó, i

* **5:10** Ngibürr *pamkolpamab wapór bagul*, wa tai [leba zaget] kolpamab zaget yarilürr.

myamem Kerrisoka arróbórrón koke kwarile; ibü ubi akó wata morwal bumiógüm kwarile.
12 Da akó God ibü zaz nirre akó ⌊kolaean darrem⌋ nülirre ibü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ amgünanme, zitülkus i alkamül-koke bóktan ingrinóp Kerrisoka wagó, i morwal akó koke bumigrre.†
13 Akó wa, küsilan kóblea zógósóm baindako. I tibiób tonarr ama amandako zaget-koke agóltagólde müót-müót, ngibürr ia-ia kolpam basenóm. We kla tebe koke, a i ta ngi bumarrudako akó blaman tonarr kaindako kolpam byalóm i wa laró ki tómbapónórre. I we poko bóktandako, i koke ne poko ki bóktanórre.
14 Ene ka we pokodó ikik bókrrandóla ene kóble, ne 60 pail amrran küsil nidipako, akó morwal bumiógüm, olmal balngónóm, akó müót balngomólóm. I ne ini poko nóma olngole, pamkolpam, minkü nidi bóka bamgündako, ibü zitülkus sab babul yarile bóktanóm wagó, mi kolaeakla.
15 Zitülkus módóga, ngibürr küsilan kóblea morroal kwatódógab kuri zuzyólürr, ama i satani mamoandako.
16 Darrü Kerrison amkoman angun kolan müótüdü ne kóble nóma kwarile, wa wata ibü tangbamtin warile. Müp sosdó koke angrin kwarile ibü tangbamtinüm, igósüm i gaodó korale ene amkoman kóble tangbamtinüm, olmal babul nibióbko ibü ngabkanóm.‡

Sos Alngomól Byarrmarr Pam

17 Amkoman bangun pamkolpama wata morroal ki bómzyat koralón akó popa ki gailwóm koralón manie tangbamtinüm ibü sos alngomól byarrmarr pam, ibü nidi morroal alngomóldako. I amkoman bómzyat akó tangbamtin ki koralón, nibiób zagete Godón bóktan amgolóm akó umul bainüm.
18 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Sye koke ki amel koralón ⌊kauan⌋ tae piküp bainüm alogum, wazan oya zaget tónggapónda, agóltagólde küp ausüm ⌊witüdügab⌋.”§ Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Igó dümdüma, zaget pama tibiób darrem kla azebóm i ne zaget tómbapóndako.”
19 Wata darrpan oloma ne nóma bóktóne wagó, sos ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ kolae tonarr kuri tónggapóne, ene oloman bóktan amkoman angun-gu. Wata nis ó aüda ne kómdam nóma nirre, ma umul namulo wagó, amkoman wa kolae tónggapóne.
20 Ene pama, kolae tonarr nidi tónggapóndako, ibü nagnómke blaman sos pamkol-pamab obzek kwata, igósüm ngibürra sab gum korale kolae tonarr tónggapónóm.
21 Godón obzek kwata akó Kerriso Yesun obzek kwata akó Godón alearrón anerruab obzek kwata, ka marü wirri arüngi ayaldóla ini umulbain bóktan mamoanóm, ka ne kla nülinünüma. Ma blaman kolae tonarr pamkolpam nagnómke darrpan ngarkwatódó. Wa morroal koke ki yarile, ma ne kari-kari ngi pam nóma nagnomo, akó wirri ngi pam ma koke.
22 Ma moba tang büsai amngyelgu paman singüldü akó tóre akogu, igósüm oya angrinüm sos balngomól byarrmarr pamóm. Ma ngaen-gógópan umul namulo, ia wa morroal dümdüm ngyaben pama ó koke. Ma oya ne nóma ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, akó ma ne nóma eseno, wa kolae tonarr pama, ene wamaka ma

---

† **5:12** Yesun amkoman angun pamkolpama kóbleab ngi nóma winólómóp ene ngi wibalómórrón peba syórrdü, ene kóblea alkamül-koke bóktan ingrinóp blaman tonarr Kerrison zaget tómbapónóm akó morwal myamem koke bumigrre. ‡ **5:16** Pol koke bóktanórr wagó, wata kola ki tangbamtin koralón kóble. Pama ta kol tangbóleanórre. § **5:18** Kau gaodó ki yarile alo apadóm tóba zagetódógab (Duterronomi 25:4). Dadanzan sos alngomól byarrmarr pam gaodó ki korale ibü ngyaben elklaza azebóm we pamkolpamdógab, i nibióbka amgoldako akó umul baindako. **5:18** Luk 10:7 **5:19** Duterronomi 17:6; 19:15

ene dadan kolae tonarr tónggapóndóla. Ma müób wata ⌊kolkal⌋ namulo, kolae tonarr tónggapón-gum.

23 A ene wata igó küp kokea wa, ma wata naean enolo. Marü bikóm* azida dokyan mün amiógda, da ma akó wata waen karianbóka anón namulo.† Ma waen karianbóka nóma enolo, ma kolae tonarr koke tónggapóndóla.

24 Ma igó küpdü karianbóka bókyalo wagó, ma solkwat darrü pam ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, zitülkus ngaen-gógópan ma ngakono wa ia pama. Zitülkus módóga, ngibürr pamkolpama kolae tonarr panzeana tómbapóndako, akó enebóka blaman is umulako. Ibü solkwat zaz nirre, ngaen-gógópan pamkolpama umulürrünako i kolae tonarran darrem sab ipüdórre. A ngibürr pamkolpama kolae tonarr anik-anik tómbapóndako akó pamkolpam umul kokeako enebóka kókó, ama solkwatan umul bairre.
25 Dadanzan, ngibürr pamkolpama morroal elklaza panzeana tómbapóndako akó blaman umulako enebóka. A ngibürr pamkolpama morroal elklaza tómbapóndako inzane wa, pamkolpama büsai-koke umul baindako enebóka. A pamkolpam ma sab amkoman umulürrün korale ene morroal elklazabóka.

6

⌊Leba Zaget⌋ Olmal

1 Blaman amkoman bangun leba zaget olmala gyagüpi tótók ki koralón wagó, ibü wirri pam inzan pamako, i nibiób blaman tonarre ⌊morroal bangón⌋ korale. I wata inzan gyagüpi tótók korale, igósüm pamkolpama sab kolae bóktan koke bóktanórre Godón ngiankwata akó mibü umulbain bóktanankwata.
2 Ibü wirri pam ne Yesun amkoman angun pam nóma korale, da leba zaget olmala wata ibü morroal bangón ki korale. I koke ki gyagüpi ogoblón wagó, i tibiób wirri pam koke morroal bangón korale, ini zitülkusdü, ibü wirri pam Yesun ngidü zonaretalako. A i ki zaget koralón wirrian arüngi ibünkü, zitülkus ibü wirri pam amkoman bangun pamkolpamako. Akó zitülkus leba zaget olmalab ⌊moboküpdü ubie⌋ ibüka, i nibiób tangbamtindako, i enezan zagetódako ibünkü.

Umulbain namülünke amkoman bangun pamkolpam ini elklaza, ka ne kla wibalómdóla marüka, akó ibü arüngi byal namülünke ini elklaza mamoanóm.

Akó Ngibürr Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

3 Ngibürr pamkolpama darrü-darrü elklaza umul baindako kürü umulbaindügabi. I mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison amkoman umulbain bóktandó koke abindako. I akó koke abindako umulbain bóktandó Godón ubi ngarkwatódó ngyabenankwata.
4 I ikub bagürdako. I gyagüpi tótókdako wagó, i umulako blaman elklaza, a i ma tai darrü klaman küp koke apadódako. Ibü kolae ubi darrem-darrem bóka bamgüna akó ongyalóma bóktan oporan küpankwata. Ibü ongyalan darrem wa módógako wa, idipa akó ibü nidi arrkrrudako, ibü gyagüp kolaea akrranda, i tibiób bürrgrratódako, i kolae bóktandako tibiób darrpan-darrpandó panzedó, i gyagüpi tótókdako wagó, ngibürra kolae tómbapóndako,
5 akó ibü gyagüpitótóka blakón-koke metat bókrrandako. Ini pamkolpamab gyagüpitótók dümdüm kokeako, akó i tai gaodó kokeako ⌊küp apadóm⌋, amkoman

* **5:23** Grrik bóktan módóga, *dupi.* † **5:23** Ene ne ngürr koralórr, nae ugón kolkal koke yarilürr a ma irr yarilürr. Waenpükü yarrisarri apónde tangamtinda kolae kupul akrranóm. Polón aprrapórr ubi yarilürr Timoti waen akó nae ki yarrisarri apóne, zitülkus ene gaodó ki yarile oya bikómankü.

nadü klama akó obae nadü klama. I gyagüpi tótókdako wagó, Yesun amkoman anguna ibü mórrel nirre.*

Ngibürr Bóktan Mórrelankwata

6 Anda, Godón amkoman anguna mibü amkoman mórrel bainda samuan ngarkwatódó, a mani koke. Mibü mórrel bainda samuan ngarkwatódó, ene wata mi ne gaodó nómadakla we elklazapükü, mibüka ne klamko.
7 Mi gaodó ki kwarila, zitülkus mi nóma tóbabótórró, mi darrü kla koke sidüdóp minkü. Akó mi nóma nurrbarino, mi darrü kla koke ipüdórre minkü.
8 Da módóga, mibü ne alo kla akó anón kla asi nómadako, akó mibü ne müót nómadako akó mórrkenyórr mi ne klamómakla, mi gaodó ki kwarila ini elklazabme.
9 Pamkolpam nibiób ubi mórrelóma, ene ubia ibü kolae tonarr tómbapónóm popadan nolngomórre. Ibü ubi mani azebóma, akó ini ubia ibü bumige wamaka darrü oloma lar amige die. Akó abün gonggo ubia ibü bumige akó azid nülirre, ibü akó ngibürr pamkolpam. Ini ubia sab ibü dudu kolae nirre, wamaka i sab naedó busurrurre.
10 Zitülkus módóga, mani azeb ubia pamkolpam sab blaman ia-ia kolaean elklaza tómbapónóm nirre. Ngibürr pamkolpamab ubi asine mani azebóm wirri ubie, we pokodógab i zaorrón piküp bainónóp Yesun amkoman angunüm. Errkya i wirribóka azid aengdako, wamaka pama tóba abün kyab zono-e baelda.

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

11 A mató, Timoti, ma darrü Godón pamla. We ngarkwatódó, ma gum nóngónónóm ene kolae elklaza tómbapónóm, ka ne elklazabkwata wibalóma. Arüng kóbó ipadlónke ⌊dümdüm tonarr⌋ tólbaelóm, ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó, Godón amkoman angunüm, marü moboküpdü ubi pamkolpamdó amtyanóm, karrkukus zamngólóm enana morroal ó müp tonarra nóma togoble, akó mómóke namülün ngibürr pamkolpamdó.
12 Wamaka Rrom gazirr pama gazirr pokodó kokezan piküp bainda gazirrüm, ma ta inzan, koke ki piküp baila Godón amkoman angunüm akó oya arrkrrum, enana pamkolpama mankü bóka bamgün korale. Akó ⌊ngarkwat-koke arról⌋ karrkukusi amiógke. Gyagüpi amalónke wagó, God marü wató ngimaunürr wankü ngyabenóm metatómpükü. Abün pamkolpamab wapi, ma morroal bóktarró amkoman ubie wagó, ma Godón amkoman angun namülnürrü akó marü ubi yarilürr oya arrkrrum. Ene tonarrdó, ma Godón ngyaun bóktan kuri ipadórró.
13 Ka marü arüng bóktan akyandóla Godón obzek kwata, arról nótó aliónda blaman elklaza. Akó Kerriso Yesun obzek kwata, nótó morroal bóktanórr amkoman ubie, amkoman bóktan büdrratlórr tóbabóka Pontius Paelatón obzek kwata, enana Paelat sab pamkolpam arüng bóktan ki nókyerre oya amkalóm.
14 Ka marü ne arüng bóktan akyandóla wagó, ma Godón arrkrruo akó blaman kla tómbapono oya ubi ne klamko, inzan ne kwatko wa, darrü oloman dümdüm babul yarile darrü kolae poko bóktanóm marükwata. Ini elklaza tómbapólónke kókó mibü Lod Yesu Kerriso okaka nóma tübine.
15 Wa sab okaka tübine ene ngürr, God ne ngürr ingrinürr oya pulkaka bainüm. God wa kómal akó darrpan Balngomól Pama blaman elklaza nótó balngomólda. Wa wirri King módóga blaman kingdügab akó wa wirri Lod módóga blaman lodódógab.
16 Wata God tebea, kokean nótó nurrótóke. Wa zyóndü ngyabenda, da ene igó zyóna wirri arüngi ongang bapónda, da darrü oloma minggüpanan kokean wame.

---

* **6:5** Pol aprrapórr igó küpbóka apónda, ene pamkolpama Godónkwata umulbain koralórr mani azebóm, inzan kwate, arrkrru pamkolpama mani alión kwarile ibü umulbain bóktananme. Ma Taetus 1:11 akó Zud 1:11 ngankanke. A darrü küp módóga wagó, i gyagüpi ogoblórr wagó, God ibü blaman kla nülirre oyankü nidi zagetódako. **6:13** Zon 18:37

Darrü pama oya kokean esenórr ó darrü paman gaodó kokea oya asenóm. Blaman pamkolpama oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, akó wa arüngi ki balngomól yarilün metat-metat. Amen.

Mórrel Pamkolpama Ia Tulmili Ngyaben Korale

17 Ibüka arüngi bóktanke mórrel pamkolpam nidipko wagó, i koke ki gyagüpi ogoblón wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab. Arüngi bóktanke igó, i koke ki gyagüpi ogoblón wagó, darrü kolaea koke tómbapóne ibüka, zitülkus i mórrel pamkolpamako. Zitülkus módóga, i umul kokeako tibiób mórrel ne kokrrap ngarkwatóm ki kwarile. A i wata Godka ngambangól korale tibiób tangbamtinüm. God darrpan módóga, mórrelwóm nótó aliónda mibü blaman elklaza, igósüm mi morroal barnginwóm koralo ene elklazapükü.

18 Ibüka arüngi bóktanke morroal elklaza tómbapónóm pamkolpam tangbamtinüm. Ibü mani abünzanako, da i ta abün morroal elklaza ki tómbapón koralón. I wata pamkolpam gail korale, akó i wata amkoman ubie arrgrrat korale ibüka ne klamko.

19 Mórrel pamkolpama inzan tórrmen tulmil nóma tómbapóndako, ene wa inzana wamaka i wirri mórrel elklaza arrbündako tibióbkü solkwat ngarkwat-koke arrólóm. Ene wa inzana, wamaka i metat zürük ingülküp zitülkus angrindako müótankü. Da módóga, ibü gaodó yarile ngarkwat-koke arról amoanóm. Ene arról wata amkoman arróla, Godkü ngyaben.

Dómdóm Alakón Bóktan

20 Timoti, God marü zaget mókyanórr oya bóktan umul bainüm, da módóga, ma wata metat idolo oya bóktan umul bainüm, ma wata amkoman enezan umul bairrü. Ma gonggo bóktan koke arrkrru namulo, Godón koke ne bóktana agürda. Akó ma pam koke arrkrru namulo bóktan nidi bóktandako mibü umulbain bóktanan ngarkwatódó kokea. I igó bóktandako wagó, i ne poko umul baindako wa morroal umulbain bóktanako Godónbóka, a ene wa amkoman kokea.

21 Ngibürr pamkolpama ene obae umulbain bóktan amkoman angundako akó ikikdako. We ngarkwatódó, i zaorrón banelórr Yesunkwata amkoman umulbain bóktandógab.

Ka tóredóla, Lodón ⌊gail tonarr⌋ asi ki yarilün yabüka.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Timotika

Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba nóma wialómórr, wa ugón tümün müótüdü yarilürr Rromóm (1:16-17). Wa sein sye-i amelórrón yarilürr, wamaka amkoman wirri umulürrün kolae tómbapón pama. Pol umul yarilürr wa, oya zageta blakóndase akó wa, oya arróla blakón kari pokoa. Oya dómdóm ngarkwat yarilürr tümün müótüdü, ene solkwat ma Rrom pama ki emkórre (4:6). Polón nis ngim agóltagól nóma yarilürr Yesun [Morroal Bóktan] amgolkü, da wa Timotin ngyaunürr wankü agólóm (Apostolab Tórrmen 16:1-3). Polón tokom ngim agóltagól nóma yarilürr amgolkü, wa Timotin we yalórr Epesusüm burrmatóm ola sos ngakanóm (1 Timoti 1:3). Wa nis peba mórrag nóma winólómórr Timotika, Timoti ugón Epesusüm yarilürr.

Polón aüd zitülako ini peba mórrag iade wialómórr:

1. Rrom pama oya amigóp amkalóm, akó wa umul yarilürr wa, oya büdülümpükü amkal kari poko yarilürr. Da oya wirri ubi yarilürr Timoti wankü ngibürr ngürr ki amóne, solkwat oya ugón ki emkórre (4:9-21).
2. Timoti Polón wirrianbóka tangamtinürr Godón bóktan amgolde akó Yesun amkoman angun pamkolpam umulbaindi. Polón ubi oya arüng akyanóm akó ikik akrranóm yarilürr, wa metat Godónkü ia ki zaget yarilün inzan tonarre.
3. Pol umul yarilürr ngibürr elklaza tómbapón koralórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Epesusüm, ne klama koke ki tómbapón kwarile. Da oya ubi Timotin umul-umulan ngitanóm yarilürr ini elklazabkwata akó wa laró ki tómbapóne.

Wirri Bóktan Zono Darrpan Pokodó Arrbürrün

Pol tóba nis ngim peba mórrag nóma wialómórr Timotika, wa umul bainürr wagó, wa myamem wirribóka koke ngyabene. Timoti küsil pam yarilürr Polkagab, akó aprrapórr wa darrü Yesun amkoman angun pamóm bainürr, Pol Godón bóktan nóma büdrrat yarilürr Listrram. Dokyan Yesun amkoman angun pamkolpam asi koralórr Polón nidi tangamtinóp bóktan büdrratóde, umulbaindi, akó sos pamkolpam ngabkande. Timoti ene darrü Yesun amkoman wató yangulürr Polón nótó tangamtilürr, akó wa Polka minggüpanan yarilürr ngibürr amkoman bangun pamkolpamdógab Polón nidi tangamtinóp. Ini peba mórragdó Pol tóba dómdóm ngyaben bóktan iliólürr Timotin, wa noan amanikürr wirri arüngi tómbapónóm ene zaget Pol ne kla bókyanórr. Da wa Timotika ngambangólórr ene Yesun Morroal Bóktan metat amgolóm ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

Pol Timotin akó umul-umulan ngitanórr Yesun Morroal Bóktan amoanóm, wa oya ngaen-gógópan ne kla umul ain yarilürr. Wa oya arüngi yalórr Yesun Bóktan umul bainüm akó amgolóm amkoman moboküpi, akó Yesu Kerrison zaget tómbapónóm wirri arüngpükü akó piküp bain-gum. Wa ta akó oya wirri arüngi yalórr karrkukus zamngólóm azid aenga nóma tamle Yesunme, Polzan karrkukus zamngólórr azid aengdógab.

Pol Timotin bóktan ekyanórr sos ia ngakanóm Epesusüm. Wa oya umul-umulan ngitanórr ongyalgum pamkolpampükü ngibürr bóktanankwata. Ongyalde sab pamkolpam kokean tangnamtirre Yesun amkoman angunüm a ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó.

Pol Timotin ta umul-umulan ngitanórr obae umulbain pamabkwata, nidi kwarilürr ola Epesus sosdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Pol Godón eso ekyanórr akó Timotin arüng ekyanórr *1:3-8*
  1. Pol Godón eso ekyanórr Timotinkü *1:3-5*
  2. Pol Timotin arüng ekyanórr zaget tómbapónóm, God oya ne kla iliónürr tómbapónóm *1:6-7*
C. Morroal Bóktan Godón zidbainankwata *1:8-14*
D. Ngibürr Yesun amkoman angun kolpama tibiób kak nómtyerre Polka *1:15-18*
E. Karrkukus zamngól müp tonarrdó, Yesu Kerrison zaget tómbapónde *2:1-13*
F. Timoti inzan zaget pam ki yarilün, Godón nótó bagürwóman ngitanda *2:14-26*
G. Godkamóm ubi-koke pamkolpama dómdóm ngürrdü ia tulmili ngyabenórre *3:1-9*
H. Ngibürr umulbain bóktan *3:10–4:5*
I. Polón büdül kari pokoa akó wa sab morroal darrem ipüde *4:6-8*
J. Timoti sab ngibürr elklaza tómbapóle Polónkü *4:9-18*
K. Dómdóm alakón bóktan *4:19-22*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun ⌊apostolóla⌋ Godón ubidügab. Wa kürü zirrkapónórr bóktan büdrratóm pamkolpamdó arrólankwata, wa ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ne kla ingrinürr. Ene ⌊ngarkwat-koke arról⌋ wata Kerriso Yesukama.
2 Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü moboküp olomzanla.
Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋, gyaur, akó paud asi ki kwarilün marüka, God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü ⌊Lod⌋.

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Timotin Arüng Ekyanórr

3 Ka Godón eso akyandóla, ka noan ⌊ótókdóla⌋, kürü abalbobatalazan oya ótók kwarilürr, umuldi ka darrü kolae koke tónggapórró. Ka Godón eso akyandóla, ka tóre nóma bakodóla marünkü blaman tonarr, irrüb ngürr.
4 Kazan gyagüpi amanikdóla ma yón namülnürrü, mi nóma bürrgrratürri, kürü wirri ubia marü asenóm, zitülkus ka umulóla wagó, sab kürü büb bagürwóma gwarrarrón yarile.
5 Kürü ngambangólda marü Yesun amkoman angun amkomana. Ngaen-gógópan marü óp bobat Lois akó marü aip Yunis ibü amkoman bangun amkoman yarilürr, akó ka wirri umulóla wagó, marü amkoman bangun ta amkomana.
6 Ini zitülkusdü kürü ubia marü akó umul-umulan ngitanóm, God marü gaodó myónürr tóba zaget tónggapónóm, akó ma ene zaget akó amkoman moboküpi tónggapolo ene dadan tonarre darrü olomazan ur wirri ainda. God marü ⌊gyaur kla⌋ mókyanórr samuan ngarkwatódó oya zaget tónggapónóm, ka marüka kólba tang nis nóma nómngyerró akó tóre ekorró marünkü.
7 Gumüm bain-gu Godón zaget tónggapónóm, zitülkus God mibü ne Samu* tókyenóp mibü koke gum-guman ngibtanda. A ene Samua mibü moboküp arüngan ngibtanda, mibü tangbamtinda mibü ⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr kolpamdó bómtyanóm, akó wa mibü tangbamtinda mibü ubi akó tórrmen balngomólóm.

Morroal Bóktan Godón Zidbainankwata

8 Da büód koke namülünke pamkolpamdó bóktanóm, ma umul ne pokola mibü Lodónkwata, ó büód koke namülünke kürüka, enana ka tümün müótüdümla Lodón ngidü. Ma wata azid aenglo kazanla Yesun ⌊Morroal Bóktananme⌋. God marü arüng mókyene azid aengóm.

---

* **1:7** *Samu*: Ki umul-kókakla ini samu ia büban samua, ta ia Godón Samua.

9 God mibü wató zid tinóp akó mibü ngibtaunóp ⌊kolkal⌋ ngyabenóm Godón
ilküpdü. Wa ini kla koke tónzapónórr ene zitülkusdü, mi ngibürr morroal elklaza
tómbapónóp, a oya angrirrün bóktananme akó oya gyauranme. Ngaen-ngaen, God
ini tüp solkwat tónggapónórr, wa bóktan ingrinürr tóba gail tonarr okaka amzazilüm
Kerriso Yesun zirrapónóm ini tüpdü pamkolpam zid bainüm.
10 A errkya ini tonarrdó, God oya gyaur okaka simzazilürr mibüka mibü Zidbain
Pamdóma, Kerriso Yesu, nótó tamórr ini tüpdü. Yesu nóma nurrótókórr akó
türsümülürr, wa büdülan arüng elakónórr. Akó wa alakón-koke arról okaka
simzazilürr Morroal Bóktandóma.
11 Ini Morroal Bóktan büdrratóm pamkolpamdó blaman bwób-bwób, God kürü
küngrinürr apostol akó umulbain pamóm.
12 Ini zitülkusdü ka igósidi azid aengdóla aini tümün müótüdü Yesu Kerrison ngidü.
A ka büód kokela tümün müótüdü nemela, zitülkus ka ne olombóka umulóla ka noan
amkoman yangurrü, akó zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla, wa gaodóma
adlangóm kókó dómdóm Ngürr, wa kürü ne kla küliónürr ngabkanóm.†
13 Timoti, ma ene amkoman bóktan karrkukus emoalónke, ma ne bóktan
arrkrrurrü kürükagab. Ini kla tómbapónke amkoman bangunpükü akó moboküpdü
ubipükü. Ma gaodó namulo, zitülkus ma dabyórrünla Kerriso Yesuka.
14 Adlang namülünke God marü ne amkoman bóktan mókyanórr. Godón Samua,
mibü büb kugupidü nótó ngyabenda, marü wató tangmamtile.

Ngibürr Yesun Amkoman Angun Kolpama Tibiób Kak Nómtyerre Polka

15 Ma arrkrrurrü wa, blaman Yesun amkoman angun pamkolpam Eisia‡ Prrobinsdü
nidi ngyabendako, tibiób kak kürü kómtyenóp. Pigelus akó Errmogenes ta inzan
tibiób kak kürü kómtyarri.
16 A Onesiporrus wa amkoman gódam yarilürr. Lod gyaur ki okaka imzazil
Onesiporrusün müót kolpamdó, zitülkus wa abün münüm kürü angónsangón akó
tangamtin yarilürr. Wa büód ta koke yarilürr, enanla ka tümün müótüdü.
17 A wa nóma tübzilürr Rrom wirri basirrdü, wa kürü wirri arüngi kyamkülürr
blaman pokodóma, kókó wa kürü kósenórr ka ne namülnürrü.
18 Lod oyaka tóba gyaur okaka ki imzazil ene dómdóm Ngürrdü! Timoti, ma wirri
umulóla, wa nigó blaman elklaza-e kürü tangkamtinürr, Epesusüm.

2

Karrkukus Zamngól Müp Tonarrdó, Yesu Kerrison Zaget Tómbapónde

1 Da mató, Timoti, nótó kürü olomzanla, ma karrkukus namülün Lodón zagetódó.
Ma gaodómla arüngüm Kerriso Yesun ⌊gail tonarranme⌋.
2 Ma kürü kurrkrrurrü bóktan umulbaindi abün pamkolpamab wapi. Ene
pamkolpam umulako wagó, ene bóktan, ka ne kla adrratórró, wa amkomana.
Ma ene dadan bóktan umul ninünümo ene ngibürr amkoman angun pamkolpam,
ma amkoman nibiób bangundóla akó gaodó nidi korale ngibürr pamkolpam umul
bainüm.
3 Ma karrkukus zamngólke müp tonarrdó Kerriso Yesun ngidü, kazanla. Mi wata
Kerriso Yesun mamoan koralo, morroal Rrom gazirr pama gazirr singüldü wirri ngi
pamzan mamoanda.
4 Gazirr pama, gazirr zaget nótó tómbapónda, koke busotubso yarile ngibürr kla
tómbapónóm. Ini pokodó wa tóba gazirr singüldü wirri ngi pam bagürwóman
ngitanda.

---

† **1:12** *wa kürü ne kla küliónürr ngabkanóm*, Grrik bóktanan darrü küp módóga: *ka oya ne kla iliórrü ngabkanóm*.
‡ **1:15** Polón tonarrdó, *Eisia* darrü Rrom prrobins yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü.

5 Ene dadan ngarkwatódó, buso pama ne nóma busoda barngin pokodó ngibürr
barngin pampükü, wa wata barngin gida mamoan yarile. Wa ene gida ne nóma
alkamüle, wa darrem kla* koke ipüde, enana wa ngaen-gógópan tame.
6 Ngaon pam, nótó ngaonda ngón ngagón-koke, wa ngaen-gógópan olom módóga
abülan poko apadóm.
7 Gyagüpi wam ka ne poko bóktandóla, zitülkus Lod sab marü tangmamtine
apadóm, ka amkoman laró poko bóktanóm kaindóla.
8 Yesu Kerrison gyagüpi amanik, ⌊Deibidün⌋ bobat nótóke, God noan irsümülürr
büdüldügab. Ini wa ⌊Morroal Bóktana⌋, ka ne bóktan amgoldóla pamkolpamdó.
9 Ka azid aengdóla, zitülkus ka ini bóktan büdrratla, akó ka sein sye-i arümürrünla
aini tümün müótüdü wamaka ka amkoman kolae pamla. A Godón bóktan sein sye-i
arümürrün kokea.
10 Da módóga, ka karrkukus zamngóldóla, enana ka azid aengdóla, igósüm God
tóba alearrón pamkolpam ta inzan zid nirre Kerriso Yesukama. Akó i sab metat korale
usakü ⌊wirri kómal zyóndü⌋, wa nólamase.
11 Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana:
Mi ne wankü nóma nurrbarirrü,
da mi akó sab wankü ngyabenórre.
12 Mi ne karrkukus nóma bórrongo, enana mi azid aeng koralo,
da mi sab kingzan kwarilo, wankü balngomólóm.
Mi ne nóma yalpirre igó, mi umul-kókakla oyabóka,
da wa akó sab mibü inzan talpirre.
13 Mi ne koke nóma tómbapónórre Yesu Kerriso mibü ne poko byalda tómbapónóm,
wa ma sab wata tómbapóne, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm,
zitülkus wa metat tómbapónda, wa ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ angrinda.

Timoti Inzan Zaget Pam Ki Yarilün, Godón Nótó Bagürwóman Ngitanda

14 Ma metat amkoman angun pamkolpam ini elklaza akó umul-umulan ng-
intinünümo. Ibü arüng bóktan nókyenónómo Godón obzek kwata, ongyalgum
bóktan oporan küpankwata. Ene inzan ongyaltongyalan küp babulana, da ene
pamkolpamab gyagüpitótók gonggo bainda nidi arrkrrudako inzan ongyaltongyal.
15 Arüng kóbó ipadlónke moba okaka bümzazilüm Godka inzan tonarre God
gyagüpitótók yarile wagó, ma morroal olomla. Inzan namülün wamaka zaget pama
morroal nótó zagetóda akó zitülkus babul noane büód aenggum tóba zagetódógab,
oya singüldü pama nóma ngakanda. Akó inzan pam namülün amkoman bóktan
umul nótóke akó dümdüm nótó umul bainda.
16 Ma gonggo bóktan gum bangón namülün Godón koke ne bóktana agürda,
zitülkus pamkolpama ini poko nidi bóktandako, i Godkamóm ubi-koke kolpamako,
ama i sab Godkamóm wirri ubi-koke kolpam kwarile.
17 Akó darrü zitülkus módóga, ibü gonggo bóktana gwarróne, wamaka wagülünga
dudu büb azid ekyene akó emkólesa. Ene pamkolpamab kugupidü nis pam nisamli,
Imenaeus akó Piletus.
18 Ini nis pam nisa tibiób kak kuri nómtyarri amkoman bóktandó, bóktande wagó,
God mibü, amkoman angun pamkolpam, kuri sirsine büdüldügab. Ini bóktananme,
i ngibürr amkoman bangun pamkolpamab amkoman bangun kolae baindamli.
19 A Godón amkoman angun pamkolpama wamaka zürük ingülküp zitülzan
bórrangórrónako, darrü pama kokean aunaunan ngitine, akó i sab kokean
piküp bairre amkoman bangunüm. Ini nis bóktan nis ene ingülküp zitülkusdü
wialómórrónamli. Ngaen-gógópan bóktan módóga, “Lod umula oya pamkolpam

* **2:5** *darrem kla*: Polón ngyaben tonarrdó darrem we kla yarilürr, singül müóngdur, ne kla tónggapórróna nugup pórngae-e ó puli.

nidipako." Akó darrü bóktan ama yóni igó, "Nidi bóktandako wagó, i Lodón mamoandako, i wata kak nómtyerre kolae tonarrdó."

20 Yesun amkoman angun pamkolpam inzanako, wamaka darrü-darrü alongalo klamako mórrel paman müót kugupidü. Ngibürr alongalo kla ⌊golde⌋ ó ⌊silba-e⌋ tómbapórrónako, a ngibürr ta nugupi ó mariti tómbapórrónako. Pamkolpama alo nóma bamnguldako wirri tóre ngürrankü, i golde ó silba-e tómbapórrón alongalo kla azebdako. Pamkolpama nugupi ó mariti tómbapórrón alongalo kla azebdako popa ngürrdü.

21 Dadan ngarkwatódó, darrü amkoman bangun pama ne tóba kolae tonarrdógab nóma byalünge, blaman ene kolae tonarr ka ne kla ngiblina, da wa sab gaodó yarile Godón zaget tónggapónóm. Wa sab inzan yarile wamaka alongalo klama, pamkolpama ne kla yazebrre i nóma alo bamngurre wirri tóre ngürrankü, zitülkus wa sab ⌊kolkal⌋ yarile Godón ilküpdü. Akó módóga, oya Wirri Pam, Lod nótóke, gaodó yarile oya zagetan ngitanóm. Wa blaman tonarr zangórrón yarile morroal zagetóm.

22 Da Timoti, ma gum bangón namülünke ene kolaean elklaza ngibürr küsil pamab wirri ubi ne klamako tómbapónóm. Arüng kóbó ipadlónke ⌊dümdüm tonarr⌋ tólbaelóm, Godón amkoman angunüm, ⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr pamkolpamdó amtyanóm, akó paudi ngyabenóm ngibürr pamkolpampükü. Ma arüng kóbó ipadlónke ini kla tómbapónóm ene pamkolpampükü nidi tóredako Lodka kolkal moboküpi.

23 Ma gonggo akó küp-koke murr bazeb bóktan gum bangólónke, zitülkus ma umulóla wagó, pamkolpama nóma murr bazeb korale, ene bóktana ibü ongyaldó amarruda.

24 Akó Lodón zaget pama koke ongyal yarile. A wa wata morroal tonarr yarile blaman pamkolpamdó. Wa gaodó yarile Godón Bóktan umul bainüm. Akó wa zao-zao yarile, a wa ngürsilüm büsai koke baile.

25 Wa wata mómóke dümdüm ain yarile wankü nidi bóka bamgündako, igósüm God aprrapórr ibü ok nirre Godka byalüngüm tibiób kolae tonarrdógabi. I sab igósidi amkoman bóktan umul korale.

26 Akó i sab emzyetórre amkoman bóktan ia laróga, ó obae bóktan ia laróga, akó i ⌊debólan⌋ didügab kórzirre, ibü nótó bumiógürr wamaka darrü oloma lar amige die. Wa ngaen-gógópan ibü bumiógürr oya ubi elklaza tómbapónóm.

3

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpama Dómdóm Ngürrdü Ia Tulmili Ngyabenórre

1 A ma ini bóktan umul ki namüla: Dómdóm ngürrdü sab müp tonarra tómbapónórre. Ene tonarrdó pamkolpama Godkamóm ubi-koke tórrmen tómbapón korale.

2 I sab darrpan-darrpana tibióban ngabkan korale akó ibü ⌊moboküpdü ubi⌋ manidü korale. I sab ikub bagür korale wagó, i wirri elklaza tómbapóndako. I gyagüpi tótók korale wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab. I sab kolae bóktan amanórre ngibürr pamkolpamdó. I sab tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrru korale. I sab eso bóktan koke bóktanórre, ibü nidi tangbamtinórre. I Godón koke ⌊ótók⌋ korale.

3 I sab gyaur-koke korale ngibürr kolpamdó, enana ibü aipalabal ó zonaretal nidipko. I sab koke barrgorre ngibürr kolpama ne kolae tómbapónórre ibüka. I wata obae bóktan koke alión korale ngibürr pamkolpamabkwata panzedó. I gaodó

2:19 Bótang Peba 16:5

koke korale tibiób büban ubi balngomólóm. I sab gyaur-koke korale a ma ngibürr kolpam azid nüliónórre. I sab morroal tulmil alzizi boman korale.
4 I sab tibiób gómdamal kolae kolpamab tangdó urrbule. I sab zóngang korale elklaza tómbapónóm gyagüpitótók-koke. I sab tibiób bagürnórre. Ibü ubi tibiób büban ubi tómbapónóm yarile akó ibü moboküpdü ubi koke yarile Godka.
5 I sab igó tórrmen tulmil tómbapónórre wamaka i Godón amkoman angundako, a i sab aibóka bangónórre Godón arüng apadóm ibü ngyaben dümdüm bainüm. Timoti, ma ibü kak bómtyan namulo, inzan nidi ngyabendako.*
6 Ma ene pamkolpam kak bómtyan namulo, zitülkus ngibürr ene pamkolpama ngibürr pamkolpam ilklió büliónda ko, igósüm i gaodómako ibü müótüdü barrbünüm. Ibü müótüdüzan barrbündako, i peterre moboküp kol iklió büliónda ko ibü gyagüpitótók amkoman angunüm. Ene kola abün kolae tonarr kuri tómbapónónóp akó ene kolae tonarr inzanako wamaka wirri müppükümako. Akó blaman ia kolaean ubia ibü balngomóldako.
7 I metat küsil bóktan arrkrrudako, a i ma gaodó kokeako amkoman bóktan amzyatóm.
8 Ngaen-ngaen, nis pam nis namülnürri ngi Zanes akó Zambrres.† Dadan ngarkwatódó i Moseska bóka bamgün namülnürri, ene kolae pama amkoman bóktandó bóka bamgündako. Ibü gyagüpitótók dümdüm kokeako akó i amarrónako, zitülkus ibü amkoman angun amkoman kokeako.
9 A sab i gaodó koke korale pamkolpam ilklió büliónüm barrkyan kokrrapóm, zitülkus blamana sab ibü gonggo tulmil emzyetórre, dadan pokoazan tómbapónónóp Zanes a Zambrres ibüka.

Ngibürr Umulbain Bóktan

10 A mató, Timoti, ma kürü umulbain bóktan kuri mamoarró, kürü ngyaben tulmil, kürü ngyabenan angrirrün bóktan,‡ akó kürü amkoman angun. Ma umulóla ka zao-zao namülnürrü blaman ia-ia pamkolpampükü kürü kle-kle nidi ngakan koralórr, akó ma umulóla wagó, kürü moboküpdü ubi ngibürr pamkolpamdó yarilürr. Ma umulóla ka karrkukus zamngórró enana morroal ó müp tonarra nóma togoblórr. Ma blaman ini kla umulóla, akó ma tikó ipadórró kürü mamoanóm.
11 Ma azid aengrró dadan tonarre kazan azid aengrró, akó kolpama marü wirri müp alión koralórr dadan tonarre kolpama kürü wirri müpzan alión koralórr ini wirri basirrdü: Antiok, Ikonium, akó Listrra.§ A Lod kürü wató zid kyónürr blaman ini ne kolae tulmildügab.
12 Anda, pamkolpama sab blaman Kerriso Yesun amkoman angun pamkolpam wirri müp nüliónórre, nibiób ubi asine ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó.
13 A kolaean pamkolpam akó ilklió bülión pam sab asi kwarile. I errkya kolaean kla tómbapóndako, olgab sab ma akó amkoman wirri kolaean elklaza tómbapónórre. I pamkolpam ilklió büliónda ko akó pamkolpama ibü ilklió büliónda ko.
14 A mató, Timoti, ma amkoman bóktan wata metat amkoman angun namülün, marü ne kla umul minóp, zitülkus ma umulóla marü ini bóktan nidi umul minóp* akó ma amkoman karrkukusi angundóla ibü bóktan amkomana.

---

* **3:5** Timotin ini arüng bóktan akyande, Pol igó nómtyenóp ene kolae pamkolpam ugón ola asi kwarilürr.
† **3:8** *Zanes akó Zambrres*, ene nis ngi nis wialómórrón babulamli Godón Bukdü darrü pokodó, a Zu póep ngarkwatódógab i nis Izipt wapi pamamli Moseska nidi bóka bamgün namülnürri (Bazeb Tonarr 7:11, 22).
‡ **3:10** Polón ngyabenan angrirrün bóktan inzan yarilürr; Godón bóktan amgolóm akó umul bainüm, akó Yesun amkoman angun pamkolpam tangbóleanóm ibü amkoman bangun dódórr bainüm.
§ **3:11** Timoti Listrra basirr pam yarilürr, da wa umul yarilürr ola ia pamkolpama ngyaben koralórr.
* **3:14** Timotin idi umul inóp: oya aip, oya aipbobat, akó Pol.

15 Akó ma umulóla wagó, mazan dódórr bain namülnürrü, i marü Godón Gyabi
Wibalómórrón Bóktandógab umul ain namülnürri. Ini Bóktan gaodóma marü ⌊wirri
gyagüpitótók⌋ akyanóm, umulüm wagó, ma wata Kerriso Yesun amkoman angun
namulo zid bainüm.
16 Blaman tóba Wibalómórrón Bóktan, God ibü gyagüpitótókdó irrbünürr nidi
winólómóp. Akó ene Bóktana mibü tangbamtinda amkoman bóktan umul bainüm,
pamkolpam bagóm kle-kle elklaza nidi tómbapóndako, pamkolpam dümdüm
bütanóm, akó pamkolpam umul bainüm dümdüm ngyabenóm.
17 Godón Bóktana mibü tangbamtinda ini blaman elklaza tómbapónóm. Ene
igósüm, darrü oloma Godón zaget nótó tónggapónda, sab gaodó akó umul yarile
blaman morroal zaget tómbapónóm.

4

1 Gyagüpi amanik, Kerriso Yesu sab zaz nirre arról nidipako akó büdül nidipako,
akó wa sab okaka tübine tüp alngomólóm Kingzan. Oya wapi akó Godón wapi, ka
marü wirri arüngi ayaldóla igó:
2 Godón bóktan amgolólónke. Blaman tonarr zangórrón namülünke, ia morroal ó
kolae tonarr nómada ini bóktan amgolóm. Pamkolpam dümdüm bütan namülünke,
ibü bag namülünke, akó ibü arüng bütan namülünke morroal elklaza tómbapónóm.
Ma amkoman zao-zao namulo ini elklaza nóma tómbapolo akó ma ibü dümdüm
umulbain namülünke.
3 Inzan umul bain namülünke, zitülkus tonarra sab tame, pamkolpama sab ubi
koke bairre dümdüm umulbain bóktan arrkrrum. A tibiób ubi ngarkwatódó, i abün
umulbain pam arrkrru kwarile, darrü-darrü bóktan nidi umulbain kwarile. Ene
umulbain pama bóktan amarru kwarile ibüka, nibiób güblanga algübagüsdako ene
bóktan arrkrrum.
4 Pamkolpama sab tibiób güblang murrnausórre amkoman bóktandógab. A i sab
obae ólpóep arrkrru akó amkoman angun korale.
5 A mató, Timoti, ma wata blaman tonarr dümdüm gyagüpitótókpükü namulo ia
laró pokoa tómbapónórre. Karrkukus zamngól namülünke ma azid nóma aenglo.
Ma Godón ⌊Morroal Bóktan⌋ müsirrga ain paman zaget tómbapón namulo. Blaman
zaget morroal tómbapólónke, marü God ne zaget müliónürr.

Polón Büdül Kari Pokoa akó Wa Sab Morroal Darrem Ipüde

6 Ka marü ini arüng bóktan alióndóla, zitülkus kürü arról anón ⌊gyaur klamzana⌋,
⌊prrista⌋ ne kla akanda ⌊altadó⌋.* Oya küp módóga: tonarra kuri tugupurr tübine
kürü ini tüp amgatóm.
7 Ka wa Lodónkü zaget morroal kuri tómbapórró. Ka ene zaget kuri elakórró,
Kerriso Yesu ne kla kókyanórr kürü tónggapónóm. Ka koke piküp bairrü Yesun akó
oya Morroal Bóktan amkoman angun akó amgol.
8 Errkya morroal darrema kürü akyandase, zitülkus kürü ngyaben dümdüm yarile
akó Lodón ubi ngarkwatódó. Lod, pamkolpam dümdüm nótó zaz bain yarile, wa sab
kürü darrem kla kókyene, ene Ngürrdü wa blaman pamkolpam nóma zaz bain yarile.
A wa sab wata kólbanan koke kókyene ene darrem. Wa sab blaman pamkolpam
darrem nüliónórre, nae nidi amandako oya okaka bainüm.

Timoti Sab Ngibürr Elklaza Tómbapóle Polónkü

9 Timoti, arüng kóbó ipadlónke kürüka tótókóm büsai-büsai,

---

* **4:6** *Bazeb Tonarr* pebadó 29:38-41 ma etangke Godón gyaur kla aliónbóka blaman irrbi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr ⌊sip⌋ kupodó akó ⌊witüdü⌋ alta kwitüdü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur kla. Ene dómdóm alakón poko módóga.

10 zitülkus mibü zonaret Yesun ngidü Demas kürü kuri kümgatórr. Wa
kuri wamórr Tesalonika wirri basirrdü. Wa kürü kümgatórr, zitülkus oya ubi
tómbapónóma elklaza ne klamko ini tüpdü. Krresens wa kuri wamórr Galatia
bwóbdü, akó Taetus Dalmeisia bwóbdü kuri wamórr.†
11 Wata Luk aini asine kankü. Ma ala nóma tamo, Makón gyaurka esenke da usadi
turramke, zitülkus wa sab gaodó yarile kürü tangamtinüm aini, ka enezan zagetla
Lodónkü.
12 Ka Tikikusün zirrapórró Epesus wirri basirrdü.‡
13 Ma nóma tamo, gyaurka sidódke tumum baten mórrkenyórr, ka ne kla am-
gatórró Trroas wirri basirrdü Karrpusün müótüdü. Gyaurka, kürü ⌊arrngamórrón
peba⌋ simarruamke. Kürü wirri ubia ene ne peba-o ⌊sip⌋ sopae-e tómbapórrón.
14 Aleksanda, kopa§ poko-e elklaza tómbapón pam, kürü wirri müp küliónürr ka
kólba zaget nóma tómbapón namülnürrü. Lod sab oya darrem ekyene, wa ne kolae
tórrmen tómbapónórr.
15 Oyaka ma umul-umul namülünke, zitülkus wa mibü bóktandó wirri arüngi bóka
bamgün yarilürr.
16 Ka ngaen-gógópan nóma zamngórró zazón obzek kwata aini Rromóm kólba
bódlangóm ibüka, kürü nidi kumigóp, darrü oloma koke tamórr kürünkü bóktanóm.
Blamana kürü kümgütóp. God ibü ini kolae ki norrgorre.
17 A Lod kankü ola asi yarilürr akó wa kürü arüng kókyanórr, igósüm ka gaodó
namülnürrü adrratóm blaman bóktan Yesu Kerrisonkwata. Akó blaman Zu-koke
pamkolpam, ola nidi koralórr, gaodó kwarilürr arrkrrum. Akó Lod kürü zid kyónürr
⌊laeonan⌋ taedógabi.*
18 Lod sab kürü zid kyóle blaman kolaean tulmildügabi, darrü pama kürüka ne
kla tómbapóle, akó wa kürü küdüde tóba kwitüm Bwóbdü, wa ne balngomólda
Kingzan. Ka sab ola namulo metat zidbain bwóbdü. Mi Godón ngi wirri kwitüm
ki emngyelnórre metat-metat! ⌊Amen⌋.

Dómdóm Alakón Bóktan

19 Kürü morroal yawal bóktan nókyanke Prrisila akó Akwila,† akó Onesiporrusün
müót kolpam.
20 Errastus Korrint wirri basirrdü burrmatórr, a ka Trropimusün Miletus wirri
basirrdü amgüta, zitülkus wa azid yarilürr.
21 Da ma arüng kóbó ipadke ala tótókóm ngaen-gógópan, solkwat güb melpala
togobe.‡ Yubulus marü morroal yawal bóktan akyanda akó Pudens, Linus, Klaodia,
akó blaman ngibürr ⌊zonaretal⌋ morroal yawal bóktan alióndako marü.
22 Timoti, ka tóredóla, Lod asi ki yarilün marüka akó Lodón ⌊gail tonarr⌋ asi ki
yarilün yabü blamandó.

4:10 Kolosi 4:4; Pilimon 1:24 † **4:10** Krresens akó Taetus aprrapórr Polón amgatrri Godón zaget tómbapónóm. **4:12** Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; Kolosi 4:7; Taetus 3:12 ‡ **4:12** Timoti tüób Epesusüm yarilürr, Pol ini peba mórrag nóma wialómórr. § **4:14** Ini pama wata darrpan ini kla koke tómbapón yarilürr kopa-e, wa ta elklaza tómbapón yarilürr ayane akó ngibürr karrkukus kla. * **4:17** Rrom wirri pama ngibürr tonarr igó kolae darrem alión kwarilürr, pamkolpam tangandó bórrangóm laeonan obzek kwata ibü akrranóm. † **4:19** Akwila akó Prrisila müórkwógi namülnürri (Apostolab Tórrmen 18:2). ‡ **4:21** Timoti buti ki tame a buta ma güb melpaldó koke agóltagól kwarilürr, zitülkus wóra abün münüm wirribóka buso yarilürr ene tonarrdó.

Polón Peba Mórrag
Taetuska
Ngaensingül Bóktan

⌊Apostol⌋ Pol peba mórrag Taetuska aprrapórr dadan tonarr wialómórr, ene wa 1 Timoti nóma wialómórr. Ini we pail ngarkwat tómbapónórr 30 ó 35 pail Yesu Kerrison büdül kakóm. Ene peba mórrag nis Taetus a 1 Timoti darrpan tonarramli.

Tugupurr ngarkwat singül kwata Pol ini peba mórrag ugón wialómórr Taetuska, watóka akó Taetus Krrit kaodó namülnürri. Pol a Taetus darrpan pokodó zaget namülnürri Godón Bóktan büdrratóm akó sos bókyanóm ola. Pol Krrit nóma amgatórr, wa Taetusün yalórr ola ngyabenóm. Ini peba mórragdó wa Taetusün umul-umulan ngitanórr sos ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ aleanóm sosabkü blaman wirri basirr-basirrabkü oya bóktan ngarkwatódó. Pol wialómda inzan elklazabkwata, sos balngomól pama ia tulmili ki ngyaben koralón, akó blaman ia-ia pail ngarkwat pamkolpam kopoa ia tulmili ki ngyaben koralón. Wa Taetusün umul-umulan ngitanda obae umulbain pamabkwata, akó wialómda amkoman umulbain bóktan küpankwata. Darrpan wirri bóktan Pol ne klambóka bóktanda blaman tonarr ini peba mórragdó, wa we klama, morroal elklaza tómbapón. Wa Taetusün ayalda tónggapónóm wagó, oya arróla morroal okaka amzazilda ngibürr amkoman angun pamkolpamab mamoanóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-4*
B. Sos alngomól byarrmarr pam azeb *1:5-16*
C. Mibü ngyaben ia yarile Yesun amkoman angun pamkolpampükü *2:1-15*
D. Mibü ngyaben ia yarile ngibürr pamkolpampükü *3:1-11*
E. Dómdóm alakón bóktan *3:12-15*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón ⌊leba zaget olomla⌋ akó Yesu Kerrison ⌊apostolóla⌋, akó kürü zaget módóga, Godón alearrón pamkolpamab amkoman bangun tangamtinüm, akó amkoman bóktan umul bainüm Godón ubi ngyaben ngarkwatódó.

2 Ini pokodógab i sab ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarile ngarkwat-koke arrólóm. Obae tiz-koke God blaman elklaza solkwat tómbapónórr, a wa ngaensingül ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ingrinürr ini ngarkwat-koke arrólankwata.

3 Akó wa tóba ngarkwat-koke arról bóktan pulkaka syónürr paman amgolde tóba angrirrün tonarr ngarkwatódó. God, mibü Zidbain Pam, kürüka wirri arüngi bóktanórr ini zaget tónggapónóm, zitülkus igó gyagüpi wamórr wa, ka sab morroal tónggapono.

4 Taetus, ka marüka wialómdóla.

Ma kürü kómal olomzanla, zitülkus mi nizana Yesun amkoman angundamli. Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó paud asi ki namülam marüka, God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü Zidbain Pam.

Sos Alngomól Byarrmarr Pam Azeb

5 Ka marü Krrit kaodó we zitülkusdü mimgatórró elklaza dümdüm atanóm, koke ne kla alakórrón kwarilürr, akó darrü we zitülkusdü basirr-basirr sos alngomól byarrmarr pam alangóm, ka marü enezan myalórró. 6 Ka ta marü myalórró, ma

1:4 2 Korrint 8:23; Galatia 2:3; 2 Timoti 4:10

sab inzan sos alngomól byarrmarr pam irrbülünke: wa wata dümdüm ngyabele da oyakwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: wa sab tóba kol ilklió alión-gu ngibürr kolpükü gonggo bainüm.* Sab ta oya olmalab amkoman bangun oyaka asi ki yarile,† akó pamkolpamab zitülkus babul ki yarilün ibüka bóktanóm wa, i büód tonarr tómbapóndako akó güblang arrkrru-koke olmalako.

7 Sos alngomól akó ngabkan pam wa wata dümdüm yarile, zitülkus wa Godón elklaza ngabkan pama, da oyakwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: Wa igó pam koke yarile igó, "Ka wata blaman kla wirri umulóla" akó nabe tolome adoat baile, akó wa büsai ngürsilüm bain pam koke yarile. Ó wa ngyepame gorrgorr koke baile akó zóngang gazirr pam koke yarile. Oya wirri ubi babul ki yarile mani azebóm.

8 A wa wata igó pam yarile, mogob pamkolpam tóba müótüdü nótó arrbünda, akó ⌊moboküpdü ubi⌋ noane morroal tulmil tómbapónóm. Akó wa igó pam yarile, morroal gyagüpitótók tulmili, ⌊dümdüm tonarre⌋, Godón ilküpdü ⌊kolkal⌋ nótó ngyabenda, akó tóba ubi akó tórrmen nótó balngomólda.

9 Dómdóm, sos alngomól byarrmarr pama sab karrkukus ki emoalón ene amkoman umulbain bóktan oya ne ngarkwatódó umul inóp. Ene igósüm, wa sab ngibürr pamkolpam ia arüng bütan yarile dümdüm umulbain bóktane ibü mamoanóm. Akó nidi bóka bamgündako ibü büzazilüm igó, i dümdüm kokeako.

10 Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus ola abün darrem-darrem bóka bamgün pamkolpamako, gonggo akó küp-koke bóktan aman is, akó ngibürr kolpam nidi ilklió büliióndako. Kolaean idipako, nidi bóka bamgündako wagó, blamana Yesun nidi amkoman angundako, i paman ⌊gyabi sopae singgalgón⌋ gida ki mamoanórre.‡

11 Ibü tae piküp ninamke, zitülkus i abün darrpan-darrpan müótüdü dudu pamkolpam ibü susumüri kolae baindako abün-abün gyagüpitótók bóktane. Ene pamkolpamab susumüri kolae baindako, zitülkus i we kla umul baindako i koke ne kla ki umulbain kwarile. I barre igósüm umul baindako, büódan kwata mani azebóm.

12 Módóga, ibü tibiób Krrit ⌊wirri gyagüpitótók⌋ pama ibükwata ngaen igó ini ne poko bóktanórr wagó, "Krritüm pamkolpam blaman tonarr obae tiz pamkolpamako, barngin-koke kolaean ume-kyamülako, akó i zógós isako akó barngin-koke alo isako."

13 Ini bóktan wata amkomana. Da ma turrkrru, ini zitülkusdü ma sab ibü§ wirri arüngi nagnómke. Ene igósüm, i sab amkoman umulbain bóktan amkoman yangunórre

14 akó i sab myamem ene Zu obae ólpóepdó koke barite, ó amkoman bóktan nidi alzizi amaikdako tibióban gida bóktan pokodó.

15 Blaman elklaza kolkalako ibünkü Godón ilküpdü kolkal nidipko.* A kolaean pamkolpam nidipako akó Yesun amkoman koke nidi angundako, i ne kla tómbapóndako kolkal kokeako. Ibü gyagüpitótók dümdüm kokeako, akó ibüka büód babula kolae tonarr nóma tómbapóndako.

---

* **1:6** Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile. † **1:6** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *...oya olmalab amkoman bangun asi ki yarile Yesuka.* **1:6** 1 Timoti 3:2-7 ‡ **1:10** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *ene nidipko paman gyabi sopae singgalgórrón nibióbko*, a ibükwata igó bóktanda wa, *Yesun amkoman bangun ⌊Zu pamkolpam⌋ nidi umulbain kwarilürr wa, blaman amkoman bangun pamkolpam i wata gyabi sopae singgalgón kwarile.* § **1:13** *ibü* we pamkolpambóka apónda obae umulbain pam o obae umulbain pam nidi mamoandako. * **1:15** Obae umulbain pama igó bóktan kwarilürr wagó, Godón morroal ainüm wata ngibürr gida bóktan poko mamoan korale, inzan gida bóktan poko wa, ma koke ne kla elolo. I igó umulbain kwarilürr, inzan gida mamoande ma sab kolkal namulo. A ma ne kolkal nómadóla Godón ilküpdü, ma myamem ene gida bóktan poko mamoan-gu kolkal bainüm.

16 I go bóktandako wagó, i Godónbóka umulako, a ibü tórrmena ma inzan koke
byalda. Ibü tórrmena byalda wagó, i ngazirrako, i Godón bóktan arrkrrum kokeako,
akó ibü gaodó kokea morroal kla tómbapónóm.

2

Mibü Ngyaben Ia Yarile Yesun Amkoman Angun Pamkolpampükü

1 A mató, Taetus, sab ma umul bain namülünke amkoman umulbain bóktan
ngarkwatódó.
2 Byarrmarr pam umul bain namülünke, i piküpan ngyabenórre, morroal
tulmil tómbapónórre pamkolpama ibü ⌊morroal igósidi nangónórre⌋, morroal
gyagüpitótóke tulmil tómbapónórre, karrkukusi Godón amkoman yangunórre,
amkoman ⌊moboküpdü ubi⌋ okaka izazinórre ngibürr pamkolpamdó, akó karrkukus
bórrangnórre enana morroal ó müp tonarra nóma togoble.
3 Ene dadan ngarkwatódó byarrmarr kol umul bain namülünke, morroal tonarre
piküpan ngyabenóm Godón amkoman mamoan kolzan; i ngibürr kolpamabkwata
obae bóktane panzedó koke nüliónórre ó wirri ubi abün waen anón kolzan koke
kwarile, da akó umul nyónórre morroal ne klamko.
4 Ene igósüm i küsil kol umul nyónórre ibü moboküpdü ubi asi yarile tibiób morwal
akó olmaldó.
5 Akó umul nyónórre küsil kol morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónóm akó
⌊kolkal⌋ ngyabenóm, metat müót morroal ngabkanóm, morroal tonarr korale, akó i
tibiób morwalab tangdó korale. Küsil kola inzan tulmil tómbapónórre, igósüm darrü
oloma sab kolaean bóktan koke bóktale Godón bóktanankwata.
6 Taetus, ma ene dadan ngarkwatódó küsil pam arüng bütalónke morroal
gyagüpitótóke tulmil tómbapónóm blaman elklazadó.
7 Okaka byónke moba, ibü asenóm morroal laróga. Ma barngin-barngin-koke umul
bailo, akó ma ne kla umul baindóla tómbapón namülünke.
8 Akó marü bóktan wata dümdüm ki koralón, pamkolpamab zitülkus babul yarile
bóktan akon-gum. Ene igósüm, nidi bóka bamgündako sab büód ipüdórre, zitülkus
ibü darrü kolae bóktan babula mibükwata.
9 Umul bain namülünke ⌊leba zaget⌋ kolpam, i wata tibiób wirri pamab bal-
ngomóldó korale blaman klamdó, wirri pam bagürwóman ngibtanóm, bóktan akon-
gum ibüka,
10 akó ibükagab gómólgum. A tibiób okaka byónórre wa, ibü amkoman karrkukus
moboküp korale tibiób wirri pamdó, igósüm i sab God mibü zidbain paman umulbain
bóktan morroal obzek irre blaman kwata.
11 Ma ene blaman elklaza umul bain namülünke, zitülkus Godón ⌊gail tonarra⌋
okaka tübyónürr, ene ne gail tonarra zidbain sidódürr blaman pamkolpamdó.
12 Ene gail tonarra mibü igó poko umul byónda, mi piküp bairre igó tonarrdógab
God koke ne tonarrdó ubi bainda akó ini tüpan kolae ubi tonarr. Akó ene gail tonarra
mibü igó poko umul byónda wa, mi morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónórre akó
dümdüm ngyabenórre akó we tonarr alngón koralo, God ne tonarrdó ubi bainda, ini
errkya ngyaben tonarrdó.
13 Mizan ene kómal Ngürr akyandakla, mi ne Ngürrdü ⌊gedlóngóm baindakla⌋,
mi ene morroal tonarr tómbapónórre. Ene we ngürra Yesu Kerrison alkomól ⌊wirri
kómal zyóna⌋ sab ugón okaka tübine. Yesu Kerriso mibü wirri God akó Zidbain Pama.
14 Yesu tóba bókyanórr mibü blaman kolaean tonarrdógab ⌊aurdü amanóm⌋ akó
mibü bagulüm, igósüm mi tóbanan pamkolpamóm bairre, wirri ubi nidi bairre
morroal kla tómbapónóm.

2:14 Wórr Peba 130:8; Bazeb Tonarr 19:5; Duterronomi 4:20; 7:6; 14:2; 1 Pita 2:9

15 Ma sab ini kla umul bain namülünke blaman ene pamkolpam, arüng bütan namülünke, akó balngomól arüngi nagnómke. Marü wirri dümdüm asine inzan bóktanóm, da i sab marü tibiób kak amtyan-gu.

3

Mibü Ngyaben Ia Yarile Ngibürr Pamkolpampükü

1 Yesun amkoman angun is sab ma ibü akó umul-umulan ngibtanke, i wata bwób singüldü pam akó wirri ngi pamab balngomóldó korale. I wata ibü bóktan azeb korale, ibü ubi wata asi korale morroal kla tómbapónóm,
2 obae bóktan koke nüliónórre panzedó ngibürr olmalabkwata. I blaman tonarrdó wata paudüdü korale, ibü gyaur tonarr wata asi kwarile ngibürr pamkolpamdó, ó akó wata amkoman piküp ngyaben okaka izazinórre blaman pamkolpamdó.
3 Ma ibü ene kla tangbamtin namülünke ngambangólóm, zitülkus mi ta ngaengógópan inzan gonggoan akó arrkrru-koke kwarilnürrü, akó mibü ilklió bülión koralórr kle-kle kwatódó tótókóm, akó mibü ini blaman darrpan-darrpan tüpan kolae ubi tonarra akó büban ubia ogyarr-ogyarr tolngomólnónóp. Mi mibiób ngyaben amkoman kolaedó aman koralnórró akó mibü gyagüp kolaea akrranda ngibürr pamkolpamab elklazadó. Pamkolpama mibü alzizi aman kwarilürr, zitülkus mi ngazirran elklaza tómbapón kwarilnürrü akó mi mibiób darrem-darrem alzizi boman kwarilnürrü.
4 A enana mi inzan pamkolpam kwarilnürrü, God, mibü Zidbain Pam, oya morroal tonarr akó ⌊moboküpdü ubi⌋ nóma tómtyanórr,
5 wa mibü zid tinóp tóba gyauranme, a igó koke igó, mibü dümdüm elklaza tómbapónde. Wa mibü zid tinóp Godón Samu akyande, nótó tugulóp mibü kolae tonarr akó nótó tókyenóp mibü küsil arról akó küsil tonarre ngyabenóm.
6 God tóba Samu sekanórr dudu, mibü Zidbain Pam, Yesu Kerrisokama,
7 igósüm mi Godón olmalóm ki bairre, ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋ nidi ⌊gedlóngóm bairre⌋, zitülkus God mibü ⌊dümdüm tonarr⌋ kolpam kuri tinóp tóbanan ⌊gail tonarre⌋.
8 Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Akó ini pokodógab kürü ubi ma amkoman moboküpi bóktanke ola ini umulbain bóktan, igósüm, Godón nidi amkoman angundako, gyagüpitótók wata ola irrbürre tómbapónóm morroal ne elklazako. Blaman ini elklaza morroalako blaman pamkolpamdó akó ibü tangbamtindako.
9 A ma gonggo bóktan akó abalbobatalab ngi ne klamko wibalómórrón* gum bangón namülün, akó ongyaltongyal akó gidam† ongyal gum bangón namülün. Ma ini elklaza gum bangón namülün, zitülkus i koke tangbamtindako akó küp-kokeako.
10 Ne oloma arrgrratóda, oya arüng bóktan ekyanke piküp bainüm. Wa ne koke nóma arrkrrule, da akó arüng bóktan ekyanke. Wa akó koke nóma arrkrrule, da ma oya kak emtyanke.
11 Ma ene kla tónggapónke, zitülkus ma umulóla inzan pama amkoman kwatódógab kuri byalünge akó wa kolae tonarrpüküma, ó wa tüób urdü tótók kwat kuri alóte.

Dómdóm Alakón Bóktan

12 Ka nóma zirrapono, ia Arrtimasón ó ta ia Tikikusün marüka, ma sab arüng kóbó ipadke tótókóm kürüka Nikopolis wirri basirrdü, zitülkus ka amkoman gyagüpitótók kuri esena güb melpal ola amanóm.

---

* **3:9** *abalbobatalab ngi ne klamko wibalómórrón*, Mórrke-mórrke módóga: *genealogy*. Ini klama wa abalbobatalab wibalómórrón ngibóka apónda. Pamkolpama ne kla umul bainóp akó ne klambóka ongyaltongyal koralórr. † **3:9** *gida* wa aprrapórr Mosesón gida apónda. **3:12** Apostolab Tórrmen 19:29; 27:2; Kolosi 4:10; 2 Timoti 4:12; Pilimon 1:24

13 Arüng kóbó ipadke blaman elklaza tómbapónóm Zenasón, gida wirri umul pam,
akó Apolosón tangamtinüm i nóma aurri. Ene igósüm, i gaodó ki namülam ma ne
elklaza nülino kwat-kwatóm.
14 Yesun amkoman angun pamkolpama Krritüm umul ki bainünüm gyagüpitótók
arrbünüm tómbapónóm morroal ne elklazako, ngibürr elklaza-koke pamkolpam
tangamtinüm ibü büban elklaza-e, igósidi i küp-koke koke ngyabenórre.
15 Blaman pamkolpam nidipko kankü, i marüka morroal yawal bóktan zir-
rnapórre. Morroal yawal bóktan nókyenam Yesun amkoman angun pamkolpam
ola, moboküpdü ubi nibióbe kibükamóm.
Ka tóredóla, Lodón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

3:13 Apostolab Tórrmen 18:24; 1 Korrint 16:12

Polón Peba Mórrag
Pilimonka
Ngaensingül Bóktan

Pilimon Yesun amkoman angun pam yarilürr, akó wa Kolosi wirri basirrdü ngyabelórr (Kolosi 4). Oya ⌊leba zaget olom⌋ asi yarilürr, oya ngi Onesimus. Onesimus busorr tóba wirri pamdógab ama Poldi baserri, tümün müótüdü* nótó ngyabelórr Rromóm. Poldi enezan ngyabenórri, wa Yesun amkoman angunüm ugón bainürr. Ini peba mórragdó, Pol Pilimonón amtinda Onesimusün alkomólóm tóba müótüdü akó oya morroal tonarre ngakanóm, zitülkus Onesimus wa errkya amkoman bangun pama. Pol wa ini peba mórrag Onesimusün tóba ekyanórr, Pilimonka ódódóm.
Pol ini peba mórrag Pilimonka tóbanankü koke wialómórr, a akó oya nis gódam nis, ibü ngi Apia akó Arrkipus. Apia ia aprrapórr Pilimonón kol kuri warilürr, akó Arrkipus aprrapórr ibü siman olom yarilürr.
Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa aprrapórr darrü peba mórrag ta wialómórr Kolosi pamkolpamdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-3*
B. Pol Godón eso ekyanórr Pilimonónkü akó tóre ekorr oyankü *1:4-7*
C. Pol gyaur bóktan amtinda, Pilimonón Onesimusün morroal tonarre apadóm *1:8-22*
D. Dómdóm alakón bóktan *1:23-25*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka tümün müótüdümla, zitülkus ka Kerriso Yesun bóktan büdrratdóla. Timoti, mibü zoret, ta asine kürüka.
Pilimon, ka ini peba mórrag marüka wialómdóla. Ma kibü moboküpdü gódamla, akó ma Yesun zaget tómbapóndóla kizanamli.
2 Apia, mibü bólbót, ka akó marüka wialómdóla. Arrkipus, ka akó marüka wialómdóla. Ma Yesun bóktan arüngi büdrratkü tótókdóla, kizanamli. Pilimon, ka akó wialómdóla mibü sos ⌊zonaretaldó⌋ kwób nidi bazendako marü müótüdü.
3 Ka tóredóla, sab ⌊gail tonarr⌋ akó paud asi ki yarilün yabüka, God mibü Abdógab akó Yesu Kerriso, mibü ⌊Lod⌋.

Pol Godón Eso Ekyanórr Pilimonónkü akó Tóre Ekorr Oyankü

4 Pilimon, ka tóre nóma bakodóla marünkü, ka blaman tonarr Godón wata eso akyandóla marünkü, ka ne Godón ⌊ótókdóla⌋.
5 Ka Godón eso akyandóla, zitülkus ka arrkrrurrü marü ne amkoman bangune Lod Yesuka, akó marü ⌊moboküpdü ubi⌋ asine blaman Godón pamkolpamdó.
6 Marü gómdamal bangun asine, ngibürr pamkolpampükü Yesun amkoman nidi angundako mazan angundóla. Ka tóre bakodóla ini gómdamal banguna sab zürük baine, marü umuldügab blaman morroal elklazabkwata God mibü ne kla gailda. Kürü ubi ini pokoa tómbapóne, igósüm pamkolpama sab Kerrison ngi wirri kwitüm emngyerre.
7 Akó darrü zitülkus módóga Godón eso akyanóm wa, ka kari bagürwóm kokela akó ma kürü kuri arüng kókyena, zitülkus marü moboküpdü ubi asine pamkolpamdó. Akó mató, kürü zonaret, ma Godón pamkolpamab moboküp küsilzan kuri tinünüma.

---

* **:** Pol amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). **1:2** Kolosi 4:17

Pol Gyaur Bóktan Amtinda, Pilimonón Onesimusün Morroal Tonarre Apadóm

8-9 Ini zitülkusdügab, Pilimon, ka marü arüngi amtindóla darrü kla tónggapónóm
ma ne kla ki tónggapóna. Kürü dümdüm asine Kerrisokagab marü ayalóm ini
kla tónggapónóm, a ka marü koke milo ini kla tónggapónóm. A ka ma marü
amtindóla tónggapónóm, zitülkus marü moboküpdü ubi asine kürüka akó ngibürr
Yesun amkoman angun pamkolpamdó. Ka, Pol, myangzanla, marü amtindóla
tónggapónóm, akó ka errkya tümün müótüdümla Kerriso Yesun bóktananme.
10 Ka marü arüngi amtindóla kürü olom† Onesimusün tangamtinüm. Ka oya
abóm bairrü, zitülkus Godkagab ka oya küsil arról ekyarró, ka tümün müótüdüzan
namülnürrü sein sye-i amrókrrón.
11 Ngaen-gógópan wa kolae tangbamtin-koke olom yarilürr marüka Pilimon,
zitülkus wa marükagab busorr. Ini tonarr wa ma errkya morroal tangbamtin oloma‡
mibüka nizandó.
12 Ka Onesimusün alkomóldóla marü mobaka, kürü wirri moboküpdü ubi noanka
asine.
13 Kürü ubi oya amiógüma; wa kürüka ae yarile kürü tangamtinüm kürü zagetódó
marü pabodó, ka tümün müótüdü inizanla sein sye-i amrókrrón, Yesu Kerrison
⌊Morroal Bóktananme⌋.
14 A ka ma Onesimusün ae amiógüm kokela, kókóta ma ubi baino. Ma kürünkü
laró morroal kla ne nóma tónggapono, ma tónggapó moba ubidü, a igó koke, marü
kótó mila tónggapónóm.
15 Aprrapórr Godón ubi ngarkwatódó, Onesimus marükagab wirri kan yarilürr
ngibürr melpalóm, igósüm wa sab mankü yarile metatómpükü.
16 Errkya wa ⌊leba zaget pama⌋, dakla ama wa morroalana popa leba zaget
pamdógab, zitülkus wa errkya mibü ubi zonareta. Kürü wirri moboküpdü ubi
oyakama, a marü wirrian moboküpdü ubi ma oyaka yarile kürükagabi. Marü
moboküpdü ubi oyaka yarile, zitülkus wa marü leba zaget pama akó wa Lodón ngidü
zonareta.
17 Da Pilimon, ma ne kürü nóma gyagüpi ódóddóla mi nizana darrpan ngarkwat
zaget tómbapóndamli, Onesimus sab marüka nóma tolkomóle, ma oya sab morroal
tonarre ipadke mobaka, ma kürü sab iazan ki küpüda.
18 Onesimus ne marü kle-kle nóma mangónórr akó marü darrem oyaka ne nóma
yarile, ene kla marü sab kótó mókyeno.
19 Ini bóktan kótó, Pol, wialómdóla kólbanóm tange: “Ka sab marü darrem kla
mókyeno, Onesimus marükagab laró ne nóma ipadórr.” Ma umulürrünla igó, ma
mobaka küsil ngyaben esena, zitülkus marü kótó tangmamtirrü, da marü blaman
büb a arról errkya kürüne. Ka marü akó umul-umulan ngitanóm kokela, zitülkus
ma umulürrünla.§
20 Anda kürü zonaret, gyaurka, ma kürünkü tólael ini kla, ka marü ne klamóm
amtindóla, zitülkus mi nizana Lodón amkoman angundamli. Ma kürü moboküp
küsilzan syó, zitülkus mi nizana Kerrison amkoman angundamli.
21 Ka ini peba mórrag wialómdóla marüka, amkoman karrkukusi angundi, ma
sab tónggapono ka marü ne poko amtindóla. Ka umulóla ma wa sab dokyanan kla
tómbapono, ka marü ne pokodógab amtindóla.
22 Pilimon, ka marü amtindóla akó darrü kla tónggapónóm kürünkü. Gyaurka,
kürünkü gódaman marrgu tónggapó. Ka sab yenkü ngyabelo karianbóka, zitülkus
ka kuri umul baina igó wa, mató akó marüka ne pamkolpamko, e tóredakla kürünkü.

---

† **1:10** *kürü olom*: Onesimus amkoman tóbanan olom koke yarilürr, a wa igó olom yarilürr, zitülkus Pol wató tangamtinürr amkoman bangun pamóm bainürr. ‡ **1:11** *tangbamtin olom*: Onesimus oya küp módóga: *tangbamtin olom.* § **1:19** Polón ubi igó poko bóktanóma morroal tonarre wagó: Zitülkus Pilimonón büb a arról Polóne, Pilimon Polón koke ki yato-e darrem kla akyanóm, Onesimus ne kla ipadórr oyakagab.

Akó ka kólba gyagüpitótók angrindóla, God sab yabü tóre arrkrrue ini tümün müót amgatóm yabü basenóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

23 Epaprras, tümün müótüdü nótó ngyabenda kankü Kerriso Yesun bóktananme, morroal yawal bóktan zirrsapóne, Pilimon, marüka.
24 Akó Mak, Erristarrkus, Demas, ó Luk, kankü zaget pam, i ta morroal yawal bóktan zirrnapórre marüka.
25 Ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr asi ki yarilün marüka akó marüka ne pamkolpamko.

1:23 Kolosi 1:7; 4:12 **1:24** Apostolab Tórrmen 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 20:4; 27:2; Kolosi 4:4, 10, 14; 2 Timoti 4:10-11

Wialómórrón Peba Mórrag
Ibrru
Pamkolpamdó
Ngaensingül Bóktan

Mi taiwan umul-kókakla ini peba mórrag nótó wialómórr. Ngaensingül ne wata blakónórr, abün pamkolpama igó gyagüpi ogoblórr wamaka Pol wialómórr, a mi tai umul-kókakla. Mi ta akó umul-kókakla nólgab wialómórr. Aprrapórr pail 70 küsil nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, singül kwata wialómórróna, zitülkus ene paildü ⌊Godón Gyabi Müót⌋ Zerrusalem wirri basirrdü kolae inóp.

Ibrru ne ngie, ⌊Zu pamkolpamab⌋ darrü ngia. Ini peba mórrag wialómórr ene Zu pamkolpamdó Kerrison amkoman angun pamkolpam nidi kwarilürr. Ngibürr ini Ibrru pamkolpama bólenóp Yesun mamoanóm, ama akó Zu pamkolpamab gida mamoanóm kain kwarilürr. We ngarkwatódó, wibalóm oloma ini peba mórrag wialómórr. Wa igó müsirrga ainda wa, Yesu wirriana ⌊anerrudügab⌋, Moses, akó ⌊singüldü prrist⌋. Akó wa igó wialómda, Yesun büdül wata amkoman darrpan kwat módóga kolae tonarr barrgonóm. Wa akó atang pamkolpam arüng bütanda Yesun metat amkoman angunüm, enana ngibürr pamkolpama ibü müp alióndako.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan: God tóbtanórr tóba Olomdóma *1:1-4*

B. Godón Olom wirriana anerrudügabi, da mi wata Godón bóktan arrkrru kwarilo, akó wa gaodóma mibü zid bainüm *1:5–2:18*
   1. Godón Olom wirriana anerrudügab *1:5-14*
   2. Mi tai arrkrru kwarilo God ne poko bóktanda *2:1-4*
   3. Godón Oloma pamakanóm bainürr mibü zid bainüm *2:5-18*

C. Yesu wirriana Moseskagabi, da oya bóktan alzizi amaikgu, igósüm mi amkoman ngón bagón bwóbdü barrbuno *3:1–4:13*
   1. Yesu wirriana Moseskagabi *3:1-6*
   2. Yesun bóktan alzizi amaikgu *3:7-19*
   3. Amkoman ngón bagón Godón pamkolpamabkü *4:1-13*

D. Singüldü Prrist Yesu *4:14–10:18*
   1. Yesu Kerriso Singüldü Wirrian Prrista *4:14-16*
   2. God Yesun mibü Singüldü Prristüm ingrinürr *5:1-10*
   3. Mi koke bólerre Yesun amkoman angunüm *5:11–6:12*
   4. God blaman tonarrdó tómbapónda, wa alkamül-koke bóktan ne kla angrinda *6:13-20*
   5. Prrist Melkizedek *7:1-10*
   6. Yesu Melkizedekzana *7:11-19*
   7. Singüldü Prrist, metat nótó ngyabenda *7:20-28*
   8. Yesu küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan Singüldü Prrista *8:1-13*

E. Kerriso kómal urdü agasil lara küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktandó *9:1-18*
   1. Tüpdü Godón gyabi Palae Müótüdü ótók kwat *9:1-10*
   2. Kerrison óe kómalana larab óedógabi *9:11-14*
   3. Kerrison büdüla Godón küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan popadan syónürr *9:15-22*
   4. Kerriso tóba büb gyaur klamzan idódürr kolae tonarr amanóm wata darrpanóm *9:23-28*
   5. Kerriso kómal urdü agasil lara *10:1-18*

F. Mi metat amkoman bangun kwarilo, ngaen Godón kolpamzan, akó mi Godón dümdüm atan azeb kwarilo *10:19–12:29*
   1. Mi koke bólerre Kerrison amkoman angunüm *10:19-39*
   2. Godón kolpam wirri amkoman bangun nidi okaka amzazil kwarilürr ngaen *11:1-40*
   3. God dümdüm atanda tóba olmal *12:1-29*
G. Dómdóm arüng bóktan *13:1-19*
H. Dómdóm alakón bóktan *13:20-25*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan: God Tóptanórr Tóba Olomdóma

1 Ngaen-ngaen, God mibü abalbobataldó tóptalórr ⌊prropetódóma⌋ abün-abün
tonarrdó akó abün-abün kwata.
2 A ini dómdóm ngürrdü, wa mibüka bóktanórr tóba Olomdóma, wa tüpdü nóma
ngyabelórr. God oya ngaen ingrinürr blaman elklaza tóba-tóba bainüm dómdóm
pokodó, akó ene oyakama yarilürr, wa pülpül akó tüp we tólnaelórr akó blaman
elklaza ibüka ne klamko.
3 Godón ⌊wirri kómal zyóna⌋ oyaka ongang bapónda, akó wa wazana blaman
kwata. Wa tomkompükü bóktanda, akó ini kwata wa blaman elklaza zürük
amorranda. Wa kwat nóma tónggapónórr pamkolpamabkü, tibiób kolae tonarr
barrgonóm, ene kakóm, wa Wirri Arüng Godón tutul tangdó mórranórr kwitüdü.*
4 Ene igó poko okaka amzazilda, God ma oya wirrian yónürr ⌊anerrudügab⌋. Wata
ene ngizane, God ne kla ekyanórr, ama wirriana ibü ngidügab.

Godón Olom Wirriana Anerrudügab

5 Mi umulakla Godón Olom wirriana anerrudügab, zitülkus God kokean bóktanórr
tóba anerrudü, wa oyaka ne poko bóktanórr, tóba Wialómórrón Bóktanzan
wialómórróna wagó,
"Ma kürü Olomla;
ini ngürr ka pamkolpam bómtyandóla igó wagó, ka marü Abla."
Akó wa kokean bóktanórr tóba anerrudü, wa Olomdó ne poko bóktanórr wagó,
"Ka sab oya Ab namulo,
ó wa sab kürü Olom yarile."
6 Akó darrü poko, God tóba ngaen Olom† nóma zirrsapónórr ini tüpdü, wa bóktanórr
wagó,
"Godón blaman anerrua sab oya ki ⌊ótók⌋ kwarilün."
7 God go tóba anerrubóka nóma apónda, wa bóktanda wagó, "Wa ene anerru, tóba
popa zaget pam, igó zirrbapónda wór akó ur ulitzan."
8 A God go tóba Olombóka nóma apónda, wa bóktanda wagó,
"Godóe, ma sab metat-metat balngomól namulo Kingzan,
akó ma sab moba pamkolpam ⌊dümdüm tonarre⌋ balngomól namulo.
9 Marü ubi yarilürr, dümdüm tonarr ne klamko, akó ma alzizi aman namülnürrü
gida ngarkwatódó koke ne kla kwarilürr.
We ngarkwatódó, God, marü God marü we müngrinürr wirri ngi bainüm moba
kamdaldógab; wa marü müngrinürr akó bagürwóman ngimtanórr."
10 Akó God ta bóktanórr, tóba Bukdüzan wialómórróna, wagó,
"Ngaen bwób zitüldü, mató ⌊Lod⌋, ma tüp we tónggapórró,
akó ene mató namülnürrü, pülpül nótó tónggapónórr.
11 I sab blakóni, a ma sab metat namulo;
i sab blamana praka bairre, mórrkenyórr pokoazan kainda.

---

* **1:3** *tutul tangdó mórranórr*, oya küp módóga: *wirri pabo ipadórr.* **1:5** Wórr Peba 2:7 **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Krronikol 17:13 † **1:6** *ngaen olom*: Ene tonarrdó ngaen olom wirrian yarilürr oya zoretaldógabi. **1:7** Wórr Peba 104:4 **1:9** Wórr Peba 45:6, 7

12 Ma sab igó nórrngómnónómo, wamaka ma tumum mórrkenyórr arrngamla,
ma sab igó simbrutnünümo, wamaka pama ngaep mórrkenyórr poko aninda
ama küsil poko batenda.
A ma wata metat enezanla,
akó marü arróla sab kokean blakóne.”
13 God darrü anerrudü kokean bóktanórr igó,
“Ma ae mórra, kürü tutul tangdó,
kókó sab marüka nidi bóka bamgündako,
ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm.”‡
14 Da anerru ia tai larógako? I samuako, Godónkü nidi zagetódako, akó ibü wató zirrtapónóp ene pamkolpamdó, sab nibiób zid nirre, ibü tangbamtinüm.

2

Mi Tai Arrkrru Kwarilo God Ne Poko Bóktanda

1 We ngarkwatódó, mi umul-umul kwarilo ene bóktandó gyagüpi tótókóm, mi ne kla barrkrrurrü, igósüm mi sab apól kwat koke bómtyerre akó ene bóktanankwata koke imrükrre.
2 Ene gidan bóktan, anerrua ne kla tókyenóp, tai amkoman yarilürr, akó darrü oloma gida nótó amgün yarilürr ó gida koke nótó mamoan yarilürr, wata ngarkwatódó ⌊kolaean darrem⌋ apad yarilürr.
3 Da mi ia gyagüpi tótókdakla mi gaodómakla Godón ngürsildügab kyab kórzyónüm, mi ne nóma ngómkó emkórre igó bóktanankwata, God ne bóktan tókyenóp kómal zidbainankwata? Koke, amkoman kokean! Lod ngaen-gógópan mibü tüób tüzazilóp ini zidbain bóktanankwata, akó oyakagab nidi barrkrrurr, mibü tüzazilóp wagó, ene amkoman pokoa.
4 Ene dadan tonarrdó God ta mibüka pupo syónürr igó poko wagó, ene bóktan amkomana. Wa ene kla pupo syónürr ⌊wirri tulmili⌋, ⌊asen-koke tórrmene⌋, akó abün-abün ⌊arüng tonarre⌋. Akó wa ene kla pupo syónürr wazan tóba Samu arrgrratórr oya ubi ngarkwatódó.

Godón Oloma Pamakanóm Bainürr Mibü Zid Bainüm

5 Ene anerru koke kwarilürr God nibiób alangórr, ene ne küsil tüpa tótókda, oya alngomólóm, ki ne tüpbóka apóndakla.
6 A darrü pokodó Godón Wibalómórrón Bóktandó wialómórróna, darrü oloma igó bóktan karrkukus ainda wagó,
“Ma wirrila, pam wata karia. Da ma gyagüpbarr iadela oyakwata?
Ma popa olom neme ngakandóla?
7 Ma oya karibóka tüpana* tónggapórró anerrudügab tugupurr tonarróm.
A ma oya ngi wirri kwitüm emngyelórró akó wirri ngi aterró kingzan.
8 Ma blaman kla oya tangdó irrbürrü, ma ne kla tómbapórró.”
Da módóga, God blaman kla paman tangdó nóma irrbünürr, darrü kla babul yarilürr, wa oya tangdó koke ne kla ingrinürr. A errkya ini tonarrdó, mi umulakla igó, pama blaman kla tangdó amarru küsila.
9 A mi umulakla Yesunbóka, God noan karianbóka tüpana tónggapónórr anerrudügab tugupurr tonarróm. Mi umulakla God oya ngi wirri kwitüm emngyelórr akó wirri ngi atenórr kingzan, zitülkus wa azid aengórr akó nurrótókórr. Ini klama tómbapónórr, igósüm wa ki nurrótóke blaman pamkolpamabkü Godón ⌊gail tonarrdógabi⌋.

1:12 Wórr Peba 102:25-27 ‡ **1:13** Ini bóktanan küp módóga: *marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ marünkü.* **1:13** Wórr Peba 110:1 * **2:7** *karibóka tüpana*, oya küp módóga: *wa wata kariana anerrudügabi.* **2:8** Wórr Peba 8:4-6

10 Ene dümdüm kla yarilürr, igó wa, God, blaman kla nótó tómbapónórr tóbankü,
Yesun ⌊dudu kómal⌋ ki ine abün olmal amarrum tóbaka, oya ⌊wirri kómal zyón
bwóbdü⌋. Yesu azid ki aenge, igósüm God oya dudu kómal ki ine. Ini kwata Yesu
singül kwata pamóm bainürr, gaodó nótó yarilürr pamkolpam zid bainüm.
11 Yesu pamkolpam ⌊kolkal ainda akó tibi-tibi amanda Godónkü⌋. Yesu akó ene
pamkolpam, ibü wata darrpan Aba. We zitülkusdü, Yesu büód kokea ene pamkolpam
zoretalbóka ngiblianóm.
12 Wa bóktanda Godka wagó,
“Ka sab kólba zoretal nüzazilnümo ma amkoman wirrianla.
Ka sab marü pamkolpamab kwób bazendó nóma namulo, ka wórr bóngyal
namulo marü agürüm.”
13 Wa ta akó bóktanda wagó,
“Ka sab Godón amkoman yangulo akó oyaka ngambangólólo.”
Akó wa ta akó bóktanda wagó,
“Ka inamüla, akó kankü we olmalako, God kürü ne kla küliónürr.”
14 We ngarkwatódó, wa ta akó pamakanóm bainürr wata ene olmalzan, zitülkus
ibü pamakan bübako. Wa pamakanóm bainürr, igósüm wa nóma nurrótókórr, wa
sab gaodó yarile ⌊debólan⌋ büdül alngomól arüng kulainüm.
15 Akó wa igósidi gaodó yarilürr ene pamkolpam ausüm, ⌊leba zaget⌋ iszan ngyaben
nidi koralórr, zitülkus i gum kwarilürr nurrbarinüm.
16 Yesu pamakanóm bainürr zitülkus, taiwan ngakande, wa anerru tangbamtinüm
koke tamórr, a wa Eibrra-amón olmalbobatal tangbamtinüm tamórr.
17 Da ini zitülkusdü, darrü kwat babul yarilürr Yesunkü: wa tóba zoretalzan
bainürr blaman kwata. Ene igósüm, wa gyaur-gyaur ⌊singüldü prristüm⌋ ki
baine, nótó tómbapónda wa ne poko bóktanórr tómbapónóm, Godónkü zaget
tónggapónde, kwat alótóm Godka pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm.
18 Zitülkus Yesu tüób azid aengórr, ⌊satania⌋ oya nóma alngomólóm kain yarilürr
kolae tonarr tómbapónóm, wa gaodóma pamkolpam tangbamtinüm, satania ibü
nóma balngomólóm kainda kolae tonarr tómbapónóm.

3

Yesu Wirriana Moseskagabi

1 Da módóga, ⌊zonaretal⌋, e yabi-yabi amarrón nidipakla, akó God darrpanóm
nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, yabiób gyagüpitótók Yesuka ir-
rbünam. Wa ene ⌊Apostola⌋, akó ene Singüldü Prrista, mi ne olombóka apóndakla
igó, mi amkoman angundakla.
2 God oya ingrinürr, akó Yesu tónggapónórr God oya ne zaget ekyanórr, wata
Moseszan* zaget tómbapón yarilürr blaman Godón pamkolpamdó, God oya ne zaget
iliónürr.
3 God ma gyagüpi wamórr wagó, pamkolpama Yesun ngi wirri kwitüm ki
emngyelnórre Moseskagab, wamaka pamkolpama müót ael olom wirri ngi atendako
ene müótüdügabi.
4 Zitülkus módóga, blaman müótan darrü olom asine, nótó aelda. A God ma we
oloma, blaman kla nótó balmelórr.
5 Ene amkoman poko yarilürr igó wagó, Moses zaget tómbapón yarilürr blaman
Godón pamkolpamdó, God oya ne zaget iliónürr, zaget olomazan. Inzan zagetóde,
wa pupo syólürr igó elklazabkwata, God sab ugórr ne poko tóptale.

2:12 Wórr Peba 22:22 **2:13** Aesaya 8:17 **2:13** Aesaya 8:18 * **3:2** *Moses* ene olom yarilürr, Isrrael pamkolpam nótó yusürr Izipt kantrridügabi ama Keinan tüpdü amarrum. Ma ini póep etangke Ngaep Bukdü, Bazeb Tonarr 2dügabi kókó Duterronomi 34.

6 A Kerriso ma tónggapónórr God oya ne zaget ekyanórr, Godón pamkolpam
balngomólde, siman olomazan tómbapónda oya Aba oya ne zaget ekyanórr. Godón
pamkolpam mi módógakla, mi blaman, amkoman bangun pamkolpamakla, mibü
ne metat gum-babul nóma yarile akó mi ne metat nóma ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarilo
karrkukus moboküpi, God sab ne kla tónggapóne.

Yesun Bóktan Alzizi Amaikgu

7 We ngarkwatódó, wata Godón Samuazan bóktanda, Godón Wibalómórrón
Bóktandózan wialómórróna wagó,
"Errkya, e nóma arrkrrudakla God ne poko bóktanda,
8 wirri-singül bain-gu,
yabü abalbobatalazan kainóp i kankü nóma bóka bamgün kwarilürr,
ene tonarrdó, i kürü nóma apók† kwarilürr, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋.
9 Ene ola yarilürr, ene ngüin-koke bwóbdü, yabü abalbobatala kürü wirrianbóka ne
apók kwarilürr,
enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü 40 pailüm
ibünkü.
10 We ngarkwatódó, ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Isrrael pamkolpam, ene
tonarrdó nidi ngyaben kwarilürr.
Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, 'Ibü ubi wata metat tibiób ubi kwata
tótókóma,
akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.'
11 Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tónggapórró kagó:
'I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm.' "
12 Zonaretal, e ta umul-umul kwarilün igó, darrü olom babula noan moboküp
kolaeana akó Yesun amkoman koke nótó angunda tóba moboküpdü, akó tóba kak
igósidi nótó amtyanda arról Godka.
13 A e yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün blaman ngürrzan wa inizane,
ene Godón Wialómórrón Bóktana enezan ngilianda wagó, "Errkya". E yabiób
darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün, igósüm darrü oloma yabü aodó kolae tonarr
koke ki ok ine tóba ilklió büliónüm, akó wirri-singül koke baine.
14 E wirri-singül koke bairre, zitülkus mi gómdamal kuri bangurre Kerrisonkü, mi
ne amkoman arüngi nóma bangun kwarilo, tai kókó arróla blakón bwóbdü, wata
mizan kainóp mi amkoman bangunüm nóma bainóp.
15 Wata ka errkyadanzan wialómdóla, Godón Wibalómórrón Bóktandózan
wialómórróna wagó,
"Errkya, e nóma arrkrrudakla God ne poko bóktanda
wirri-singül bain-gu,
yabü abalbobatalazan kainóp i kankü nóma bóka bamgün kwarilürr."
16 Ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, Godón tae bómgól nidi barrkrrurr amakó
oyaka bóka bamgün kwarilürr? Ia blaman idi koke kwarilürr, Moses Izipt
kantrridügabi nibiób yusürr?
17 Akó ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, God ngürsil nibióbka yarilürr 40 pailüm?
Ia idi koke kwarilürr, kolae tonarr nidi tómbapón kwarilürr, ene nidi nurrbarinürr
akó nibiób büb murua tübyónürr ngüin-koke bwóbdü?

---

† **3:8** *i kürü nóma apók kwarilürr*, küp módóga: I murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **3:10** Bótang Peba 13; 14; Duterronomi 1:19-40 **3:11** Duterronomi 1:34-36 **3:11** Wórr Peba 95:7-11 **3:15** Wórr Peba 97:7, 8 **3:17** Bótang Peba 14:1-35

18 Akó ia nidi kwarilürr, God arüng alkamül-koke bóktan nibiób nókyenóp wagó,
“I sab kürü ngón bagón bwóbdü koke barrbüne?” Ia idi koke kwarilürr, oya bóktan
koke nidi arrkrru kwarilürr?
19 Da mi kuri eserre wagó, i gaodó koke kwarilürr barrbünüm ene bwóbdü, zitülkus
i Godón amkoman koke angun kwarilürr.

4

Amkoman Ngón Bagón Godón Pamkolpamabkü

1 We ngarkwatódó, ene poko ngakande, Godón ene ⌊alkamül-koke bóktan⌋ asine
igó, mi sab ene ngón bagón bwóbdü barrbuno, mi wata tai umul-umul kwarilo igó
poko asen-gum, darrü sab kakota koke amgütrre.
2 Mi ta ene ⌊Morroal Bóktan⌋ barrkrrurrü, mibüka ne poko büdrrat kwarilürr,
wata ene Isrrael isazan kainóp. A i ne bóktan barrkrrurr ibü kokean tangnamtinóp,
zitülkus i amkoman koke yangunóp, ngibürrazan amkoman nidi yangunóp i ne poko
barrkrrurr.
3 Mi, nidi amkoman bangun kwarilnürrü, mi igósidi Godón ngón bagón bwóbdü
barrbündakla. A amkoman bangun-koke Isrrael pamkolpamabkwata God bóktanórr
wagó,
“Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tónggapórró kagó:
‘I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne.’ ”
Wa ini poko bóktanórr, enana wa tóba zaget* elakónórr akó ngón bagón bwób
ingrinürr. Ene tonarrdógabi wa pamkolpam ok ninóp ene ngón bagón bwóbdü
barrbünüm.
4 Zitülkus módóga, darrü pokodó Godón Wibalómórrón Bóktandó wialómórróna 7
ngim ngürrankwata wagó: “Da 7 ngim ngürrdü, wa ngón ngagónórr tóba blaman
zagetódógab.”
5 A akó, ene Godón Wibalómórrón Bóktanan atang opor pupairrüna kwitana, God
bóktanórr wagó,
“I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm.”
6 Da ene wata gaodóma, ngibürr pamkolpama barrbünüm Godón ngón bagón
bwób. A ene Morroal Bóktan ngón bagón bwóbankwata nidi barrkrrurr, nibióbka
büdrrat kwarilürr ngaen, i ngón bagón bwóbdü koke barrbünóp, zitülkus i Godón
bóktan koke arrkrruóp.
7 We ngarkwatódó, God akó darrü ngürr ingrinürr, wa igó ne ngilianórr wagó,
“Errkya.” Abün paila bobrralórr, wa ugón ⌊Deibidkama⌋ tóbtanórr *Wórr Peba*dó
nóma wialómórr, wata kazan wialómórró ini peba mórragdó wagó,
“Errkya, e nóma arrkrrudakla God ne poko bóktanda,
wirri-singül bain-gu.”
8 Zosyua† Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-koke bóktan
nókyenóp. A mi umulakla igó, ene tüp amkoman ngón bagón bwób koke yarilürr.
Ene tüp ne amkoman ngón bagón bwób nóma ki yarile, da God ene kakóm, koke ki
tóbtanórr Deibidkama akó darrü ngürrankwata.
9 Da olgabi, God ama ⌊Sabad⌋ ngürr elkomólórr ngón bagónóm tóba pamkolpamabkü,
10 zitülkus nadü oloma kuri bangrine Godón ngón bagón bwóbdü, wa ta ngón
ngagónda tóba zaget tómbapóndógab, wata Godzan ngón ngagólórr tüp akó pülpül
tómbapón zagetódógab.

4:3 Wórr Peba 95:11 * **4:3** *zaget*: Ene zaget módóga, tüp a pülpül akó blaman elklaza tómbapón. **4:4** Bwób Zitül 2:2 **4:5** Wórr Peba 95:11 **4:7** Wórr Peba 95:7-8 † **4:8** *Zosyua* Mosesón pabo wató ipadórr Isrrael pamkolpam balngomólóm, Moses nóma nurrótókórr. Wa Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-koke bóktan nókyenóp. (Zosyua 1) **4:10** Bwób Zitül 2:2

11 Da mi wirri arüng apad kwarilo ene ngón bagón bwóbdü barrbünüm, igósüm
darrü olom babul yarile Godón bóktan koke nótó arrkrruda Isrrael pamkolpamazan,
akó balóke Godkagabi.
12 Mi wirri arüngi apad kwarilo, zitülkus Godón bóktan arróla akó tomkompükü
zagetóda. Wa zirrana nizan kwata zirrapórrón turrikdügab, akó mibü aumana
gyagüpitótók pupo bainda, zitülkus wa alam koke bangrinda igó, wa auma büb murr
akó samu syórr angónda, wamaka turrika kwók akó susumüri singgalgónda. Inzan
Godón bóktana we kla panzedó amanda, paman gyagüpitótókdó ne klame. Wa we
elklaza zaz bainda, moboküpa ne kla gyagüpi amanda akó ne klamóm ubi bainda.
13 God basenda blaman darrpan-darrpan elklaza, wa ne kla tómbapónórr. Darrü
kla babula anikürrün akó blaman kla panzedómako oya ilküpdü, akó ene watóke
wata mi noanka pupo bain kwarilo, mi ne kla tómbapóndakla.

Yesu Kerriso Wirrian Singüldü Prrista

14 Da mi karrkukus emorre mi ne amkoman bangunbóka apóndakla, zitülkus
mibü wirrian Singüldü Prrist asine, Yesu, Godón Olom, Godka nótó alkomólórr
pülpüldüma.
15 Mi amkoman bangun karrkukus emorre, zitülkus mibü Singüldü Prrist asine,
gaodó nótóke mibü tai bómzyatóm igó, mi nabe kaindakla kolae tonarr tómbapón
bóleanóm. Wa gaodóma, zitülkus satania oya alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr
tómbapónóm blaman kwata wata mizan, a wata we pokoa, wa kolae tonarr koke
tónggapónórr.
16 We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngorram ainüm gum-koke, mibü ⌊gail tonarr⌋
king nótóke. Mi oya ngorram irre, igósüm wa sab gail tonarr yarile mibüka, akó
mibü morroal tonarre ngabkan yarile mibü tangbamtinüm, mi tangbamtin nóma
amkündakla.

5

God Yesun Mibü Singüldü Prristüm Ingrinürr

1 God blaman singüldü prrist pamkolpamdógabi aleanda. Wa oya igósüm
angrinda, Godónkü zagetóm pamkolpamab ngidü, ⌊gyaur kla⌋ akó ⌊urdü amsel lar⌋
amarrum Godka kolae tonarr barrgonóm. 2 Wa gaodóma pamkolpam gyaur tonarre
ngabkanóm, umul-kók akó apól kwat bómtyarrón nidipko, zitülkus wa tüób ta kolae
tonarra angorearróna.
3 Ene zitülkusdü, wa ta gyaur kla amarruda ⌊alta⌋ kwitüdü amselóm tóba kolae
tonarrabkü, wata pamkolpamabzan kolae tonarrabkü.
4 Darrü oloma wirri ngi tebe koke batenda singüldü prristüm bainüm. A oya God
wató ngyaunda, wata wa Erronónzan* ngyaunürr singüldü prristüm bainüm.
5 Da Kerriso ta wirri ngi tebe koke batenórr singüldü prristüm bainüm. A God
oya wató ingrinürr, wa oyaka nóma bóktanórr, tóba Wialómórrón Bóktandózan
wialómórróna wagó,
"Ma kürü Olomla;
ini ngürr ka pamkolpam bómtyandóla igó wagó, ka marü Abla."
6 Akó darrü pokodó tóba Wibalómórrón Bóktandó God igó bóktanórr wagó,
"Ma metat ⌊prristla⌋,
wata Melkizedekzan† yarilürr."

5:3 Lebitikus 9:7 * **5:4** *Erron* Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). Wa ngaen-gógópan singüldü prrist yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3). **5:4** Bazeb Tonarr 28–29; Lebitikus 8–9 † **5:6** *Melkizedek* Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prrist yarilürr. Melkizedek Eibrra-amka okaka tübyónürr. (Bwób Zitül 14:18-20) **5:6** Wórr Peba 110:4

7 Yesu ini tüpdü nóma ngyaben yarilürr, wa wirri arüngi tóre bako yarilürr Godka
arrat-arrat yón akó yarrmurrpükü. Wa Godka tóre bako yarilürr, gaodó nótó yarilürr
oya zid ainüm büdüldügab. Akó wa oya tóre arrkrrurr, zitülkus wa Godón gum-gum
⌊ótók⌋ yarilürr, akó ubi bainürr tónggapónóm God oya ne kla yalórr tónggapónóm.
8 Wa darrü-darrü azid aengdóma tótók yarilürr, akó ini kwata wa umul bain
yarilürr Godón bóktan arrkrrum, enana wa Godón Olom yarilürr.
9 Wa blaman elklazadó nóma bórrgrratórr akó pupainürr wagó, wa ⌊dudu kómal⌋
yarilürr, wa gaodó yarilürr ngarkwat-koke zidbain ódódóm blaman isdü, oya bóktan
nidi arrkrrudako.
10 Akó God oya wató ingrinürr singüldü prristüm bainüm wata Melkizedekzan.

Mi Koke Bólerre Yesun Amkoman Angunüm

11 Kibü wa abün elklazako ini bóktanankwata ikiküm, a ma müpa yabüka tai
müsirrga ainüm, zitülkus e kari zaorrón kokeakla umul bainüm.
12 Ene amkoman, ini tonarrdó, e ma umulbain is yaib ki kwarila, a darrü oloma akó
yabü wata umul bain yarile ene zitülkus umulbain bóktan Godón bóktanankwata.
E gabal olmalzanakla, kya wata ngómdü duduakla, a aloan kla wa koke!
13 Darrü olom ne wata gab olomzan nótóke, ngómdü, ⌊dümdüm tonarr⌋ umulbain
bóktanbóka umul-kóka.
14 A wirri umul apadórrón pamkolpama aloan kla alodako, metat nidi bütanindako
akó tibiób nidi umul baindako, igó poko umul bainüm, morroal laróga ó kolae laróga.

6

1 We ngarkwatódó, mi zitülkus umulbain bóktan Kerrisonkwata myamem koke
apón kwarilo, akó wirri umul apadórrón pamkolpamóm bairre. Mi metat koke umul
bain kwarilo ene zitülkus umulbain bóktan igókwata: ene tórrmendógabi alüng,
wata büdül kwatódó ne klama balngomóldako, akó amkoman bangun Godka,
2 ⌊baptaes bain⌋, pamkolpamab singüldü tang amel, nurrbarirrün pamkolpam
arsin, akó ngarkwat-koke zaz bain.
3 Mi sab myamem enekwata koke umul bain kwarilo, akó wirri umul apadórrón
pamkolpamóm bairre, God ne mibü nóma ok tirre.
4 Ka ene poko bóktóna, zitülkus pamkolpam asiko, Godón zyóndü nidi kwarilürr
ngibürr tonarrdó, akó oya amkoman bóktan ipüdóp. Ne ⌊gyaur klama⌋ tamórr
kwitüdügab, ibü morroalan kla yarilürr, akó i Godón Samu ipüdóp.
5 I esenóp Godón bóktan morroala, akó i kari-karibóka kuri apókrre sab ne ⌊arüng
tonarra⌋ tame ugórr.
6 Inzan pamkolpama ne nóma gorrgon bapórre Godkagabi, gaodó kokea ibü akó
akonóm kolae tonarrdógabi, zitülkus ene inzana, wamaka i akó arükdako Godón
Olom tibi amngyelóm krrosdó akó i panzedó büód ódóddako oyaka.
7 Ngibürr pamkolpam morroal tüpzanako akó ngibürr kolae tüpzanako. Morroal
tüp inzana: ngupa kari küór ne amilda, akó ene tüpa ngup nae ausda akó olgabi
morroal abül alngumilda ene tüp pamabkü. God ene tüp bles ainda.
8 A kolae tüp inzana: ene tüpa tórez-tórez syepor akó tangel opopor alngumilda,
akó olgabi darrü küp babula ene tüpan. God ene tüp amórr kari pokoa, akó dómdóm
pokodó sab setóne.
9 Kürü moboküp gómdamal, ki yabüka inzan bóktandakla, a ki igó amkoman kar-
rkukusi angundakla, e kekam ngyabendakla ngibürr pamkolpamdógab Godkagabi
nidi gorrgon bapórre. Ki akó igó angundakla, e we elklaza tómbapóndakla, igó ne
poko okaka amzazilda wa, e zid bairrünakla.
10 God darrpan zarre kokea; oya sab koke bamrüke, e ne zaget tómbapón
kwarilnürrü. Oya akó sab koke bamrüke, e ia okaka büzazinürrü igó, yabü

⌊moboküpdü ubi⌋ oyaka kwarilürr, ezan oya pamkolpam tangnamtinóp akó metat tangbamtindakla.
11 Kibü ubi igósüma, e blamana sab ini dadan poko wirri arüngi olngolo, kókó yabü arróla blakórre. Ene igósüm, e sab ene elklaza wazeblo, e Godkagabi ne klamóm ⌊gedlóngóm baindakla⌋.
12 Kibü ubi kokea, e zógós koke kwarilo, ama ene pamkolpamdógab tikó apad kwarilo, Godón nidi amkoman angundako akó piküpan karrkukus nidi bórrangdako. Olgabi i azebdako God ibü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ne kla nókyenóp.

God Blaman Tonarrdó Tómbapónda, Wa Alkamül-koke Bóktan Ne Kla Angrinda

13 God Eibrra-amka* alkamül-koke bóktan nóma ingrinürr, wa ene alkamül-koke bóktan tóba ngidü arüng ekyanórr, zitülkus darrü olom babul yarilürr, wirrian nótó yarilürr tóbakagab.†
14 God ene alkamül-koke bóktan nóma tónggapónórr, wa igó bóktanórr wagó, “Ka sab marü amkoman bles mino akó marü abün olmalbobatal mülino.”
15 Da Eibrra-am ene kakóm, Godón abün pailüm piküpan akyan yarilürr, kókó wa ipadórr oya God alkamül-koke bóktan ne klamóm tónggapónórr.
16 Pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan arüng akyandako darrü oloman ngidü wirrian nótóke tibióbkagabi. Akó ene ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ we kla okaka amzazilda, i sab tónggapórre i ne poko bóktandako, akó ene bóktana blaman ongyal piküp ainda.
17 God oya alkamül-koke bóktan arüng ekyanórr, zitülkus oya ubi tai okaka amzazilüm yarilürr ibüka, wa alkamül-koke bóktan nibiób nókyenóp, igó wagó, wa sab tóba bókam bagósórrón bóktan koke nalüngrre.
18 God oya alkamül-koke bóktan arüng ekyanórr mibü arüng bütanóm. God gaodó kokea tiz agósóm, wa alkamül-koke bóktan ó arüng alkamül-koke bóktan nóma tómbapónda. Darrü olom gaodó kokea ini nizan kla alüngüm. Godón ubi mibü wirri arüng bütanóma, oyaka nidi sipsuóp zid bainüm, metat gedlóngóm bainüm wa ne elklaza irrbünürr mibü obzek kwata.
19 Mi ene elklazam metat nóma gedlóngóm baindakla, mi karrkukus bórrangdakla akó zidakla, wamaka but darrpan pokodó zid airrüna oya angka-anme. Mibü amkoman banguna tai bangrinda ene aumana Amkoman Gyabian Bwóbdü, ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ wirri adrratórrón mórrkenyórr‡ kakota.
20 Ini we bwóba, Yesu nóla bangrinürr singül kwata, mibü ngidü. Wa metat Singüldü Prrist kuri bainürr wata Melkizedekzan.

7

Prrist Melkizedek

1 Melkizedek Salem* wirri basirran king yarilürr. Wa dakla Wirri Kwitüm Godón prrist yarilürr. Eibrra-amón ene tokom king memokan ⌊ut-ut bain⌋ kakóm, Melkizedek oya ugón semrranórr, da Melkizedek oya bles yónürr.

---

* **6:13** *Eibrra-am* ⌊Zu pamkolpamab⌋ abbobat yarilürr. † **6:13** Ene tonarrdó pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan zürük ekyenóp darrü oloman ngidü, wirrian nótó yarilürr tibióbkagabi. Küp módóga, ene pama ibü ki kolae nirre, i ne ibü alkamül-koke bóktan nóma ki amgürre. **6:14** Bwób Zitül 22:16-17 ‡ **6:19** *adrratórrón mórrkenyórr*: Ene klama Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: *Holy of Holiest*). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan (Lebitikus 16). Ene adrratórrón mórrkenyórra tebe aodó nis ór we bangónórr Yesu nóma nurrótókórr krrosdó (Metyu 27:51). Oya küp módóga: Yesun büdülanme blaman kolpam Yesun amkoman nidi angundako, gaodómako ene Amkoman Gyabian Bwób barrbünüm. Aini ene Gyabian Bwóban darrü küp módóga: God ne bwóbdümase.
* **7:1** *Salem* ngi aprrapórr Zerrusalembóka apónda. **7:1** Bwób Zitül 14:17-20

2 Olgabi Eibrra-am blaman elklazadógab ⌊wantent⌋ Melkizedekón ekyanórr, wa ne
elklaza yazebórr ene tokom kingdügab.† Ngaen-gógópan ene ngi Melkizedek, oya
küp módóga: “⌊dümdüm tonarr⌋ king”. Oya ta dakla “Salem king”-bóka ngilianónóp,
da oya küp módóga: “paud king”.
3 Mi oya ab, aip, akó abalbobatal umul-kókakla. Mi ta umul-kókakla oya amtómól
poko akó wa nóma nurrótókórr. We ngarkwatódó, wa wata metat prrista, Godón
Siman Olomzan.
4 Gyagüpi amónam ia wirri pam yarilürr ini olom: Eibrra-am mibü ngaen-gógópan
abbobat, oya wantent ekyanórr, wa gazirrdi ne kla dakasurr!
5 Mosesón gida-a ma igó arüngi bóktanda wagó, Libaen‡ olmalbobatala, prrist
nidi bainóp, i wantent ki dakain kwarile ibü zaget darrem klamzan Isrrael pamkol-
pamdógab, enana i zonaretalpükü kwarilürr akó i ta Eibrra-amkagabi kwarilürr, ibü
abbobat.
6 Ini pam, Melkizedek, wa Libae zitüldügab ta koke tamórr, a wa ma wantent
ipadórr Eibrra-amkagab, da wa Eibrra-amón we bles yónürr, Godón ⌊alkamül-koke
bóktan⌋ nótó ipadórr.
7 Darrü oloma koke yalpine igó wa, ene kari ngi olom we oloma bles ainda wirri
ngi noane. We ngarkwatódó, mi umulakla Melkizedek wirria Eibrra-amkagabi.
8 Prristankwata, Libaekagab nidipko, wantent nidi dakaindako, i popa pamako nidi
nurrbarindako. A Melkizedekónkwata, wantent nótó dakain yarilürr, arróla, Godón
Wibalómórrón Bóktanazan bóktanda.
9-10 Libaen olmalbobatal wantent dakaindako. Libae Eibrra-amón bobat yarilürr.
Wa amtómól küsil yarilürr, Melkizedek Eibrra-amdi nóma baserri, da mi gaodómakla
inzan bóktanóm wagó, Libae ugón Eibrra-amón büb kugupidü yarilürr akó wa
Melkizedekón wantent ekyanórr Eibrra-amkama. Ini amtyanda igó, Melkizedek wirri
prrista Libaen olmalbobataldógabi, prrist nidipko.

Yesu Melkizedekzana

11 God tóba pamkolpam ne gida tókyenóp, inzan ngarkwat yarilürr prristab
zagetódó bazitürrün, Libaen zitüldügab nidi kwarilürr. Ene prrista ne pamkolpam
nóma ⌊dudu kómal⌋ ki bain kwarile Godón obzek kwata tibiób zagetódógabi, da
zitülkus ta babul ki yarile dólóng prrista tótókóm. Ka igó prristbóka apóndóla,
Melkizedekzan nótóke, a Erronón§ zitüldügab koke tamórr, Libaen bobat nótó
yarilürr.
12 Prrista ne dólóng zitüldügab nóma togobe, da ene Mosesón gida-a ta kubó
byalünge.
13 Ini kla Lodónkwata apónda, darrü zitül olom nótóke, akó Libae zitül olom koke.
Darrü oloma ene zitüldügab ta prristzan koke zaget yarilürr ⌊altadó⌋.
14 Ene amkomana, zitülkus mi wirri umulakla wagó, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Zudan
zitüldügabi tamórr, akó Moses ene zitülankwata nóma bóktan yarilürr, wa darrü
poko koke bóktanórr prristabkwata.
15 Akó e kubó popadan emzyetórre ki errkyadan ne poko zwapóla, e nóma küp
bamkenórre darrü prrista kuri tame, Melkizedekzan.
16 Wa prristüm koke kuri baine gida bóktan poko ngarkwatódó, ne bóktanda wagó,
wata Libaen olmalbobatala prristüm bairre. Koke. A wa prristüm kuri baine tóba
arüng ngarkwatódó, wa ne arüng ipadórr tóba ngyabendógabi, kolae bain-koke ne
klame.

---

† **7:2** Solkwat God Mosesón gida bóktan poko ekyanórr wagó, blaman Isrrael pamkolpama ibü abüldügab akó ibü lardógab wantent Godón ki ekyerre. God prrist ene poko iliólürr. (Lebitikus 27:30-32; Bótang Peba 18:21-29; Duterronomi 18:1-8) ‡ **7:5** *Libae* darrü Zeikobón siman olom yarilürr (Bwób Zitül 29:34). § **7:11** *Erron* ngaen-gógópan prrist yarilürr. (Bazeb Tonarr 28:1-3)

17 Zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Ma metat prristla, Melkizedekzan yarilürr.”
18 Ene ngaen-gógópan gida bóktan poko arüng-koke akó küp-koke yarilürr. We
ngarkwatódó, God amanórr,
19 zitülkus mi umulakla igó wa, Mosesón gida-a darrü kla koke dudu kómal yónürr.
A errkya, mi ⌊gedlóngóm bainórre⌋ kómal kwat asenóm, Godón ngorram ainüm.

Singüldü Prrist, Metat Nótó Ngyabenda

20 Akó we tumum, God ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tónggapónórr! Ngibürr pama
prrist nóma bainónóp, God arüng alkamül-koke bóktan koke tómbapónórr.
21 A Yesu prrist nóma bainürr, God arüng alkamül-koke bóktan tónggapónórr, wa
oyaka nóma bóktanórr wagó:
“Lod God arüng alkamül-koke bóktan kuri tónggapónórr,
ó wa sab koke alkamüle:
‘Ma metat prristla.’ ”
22 Zitülkus God oya arüng alkamül-koke bóktanpükü ingrinürr, errkya küsil
⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ asine. Yesunbókamde, mi umulakla ini küsil
alkamül-koke tónggapórrón bóktan morroala ngaep klamdógabi.
23 Darrü kwata ngakande, ngaen prrist abün koralórr, zitülkus i nurrbarinürr, da i
myamem prrist koke koralórr.
24 A zitülkus Yesu ma metat arróla, wa metat prrista.
25 We ngarkwatódó, wa gaodóma metat zid bainüm blaman pamkolpam Godón
ngorram nidi aindako oyakama, zitülkus wa metat arróla ibünkü tóre bakom.
26 Inzan singüldü prrist gaodóma mibü tangbamtinüm, zitülkus wa gyabiana,
⌊kolkala⌋, akó oya kolae babula. Wa tebe-tebe bumanikrrüna kolae tonarr pamkol-
pamdógab akó God oya kwit yónürr wirrian kwitüm pabodó.
27 Wa ngibürr singüldü prristzan kokea; oyaka zitülkus babula blaman ngürrzan
⌊urdü amsel lar⌋ amarrum, ngaen-gógópan tóbanan kolae tonarrabkü, da olgabi, ama
pamkolpamab kolae tonarrabkü. Wa tóba büb wata darrpanóm ó myamem koke
ekyanórr urdü amsel klamzan pamkolpamab kolae tonarrabkü, wa ibünkü nóma
nurrótókórr.
28 Yesu Singüldü Prrista, gaodó nótóke mibü tangbamtinüm, zitülkus Moses ne
gida tókyenóp, igó singüldü prrist arrbünda popa pam nidipko akó kolae tonarr
nidi tómbapóndako. A God tóba Olom ingrinürr singüldü prristüm bainüm arüng
alkamül-koke bóktanpükü, ne klama tókyalórr ene gida akyan kakóm. Da wa metat
dudu kómal singüldü prrista, blaman kla nótó elakónórr Godón ubi ngarkwatódó.

8

Yesu Küsil ⌊Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktanan⌋ Singüldü Prrista

1 Ene amkoman wirrian zono ki ne pokobóka apóndakla igósa: Mibü ta inzan
Singüldü Prrist asine, Yesu, nótó mórranórr ene Wirri Arüng Godón tutul tangdó,*
oya kingab mórran kla minggüpanandó, kwitüdü.
2 Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü zagetóda, amkoman Godón ⌊ótók⌋ ⌊Palae Müót⌋,
Lod God ne kla tónggapónórr, pamkolpama koke.†
3 God blaman singüldü prrist irrbünürr ⌊gyaur kla⌋ akó ⌊urdü amsel lar⌋ amarrum
Godka. Da ini Singüldü Prrist, Yesun, ta darrü kla asi ki yarile, wa Godka ne kla ki
sidüde.

7:17 Wórr Peba 110:4 **7:21** Wórr Peba 110:4 * **8:1** *Godón tutul tangdó*, oya küp módóga: *wirri pabodó.*
8:1 Wórr Peba 110:1 † **8:2** Libae prrista Godón ótók Palae Müótüdü zaget koralórr, pamkolpama ne kla tónggapónóp. (Bazeb Tonarr 25-27)

4 Wa ne errkya tüpdü nóma ki ngyaben yarile, wa prrist koke ki yarile, zitülkus
prrist asiko errkya Godka gyaur kla nidi amarrudako Mosesón gidadógabi.
5 I tibiób zaget ⌊gyabi bwóbdü⌋ tómbapóndako, ene we kla tikó apadóda akó
dandang okaka amzazilda, kwitüdü ne gyabi bwóbse. We zitülkusdü, God Mosesón
we ikik akrranórr wa ene Palae Müót nóma tónggapónóm kain yarilürr wagó:
"Ma umul-umul namulo igó, blaman elklaza ma ne kla tómbapóndóla ene müót
obzeksyók ngarkwatódó, ka marü ne kla mómtyarró Sinae pododó."
6 A God Yesun ne zaget ekyanórr, ma kómalan zageta ene Libae prristan
zagetódógab. Wata küsil ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ kómalzana ene
ngaep klamdógabi. Yesu, aodó paud nótó tónggapónda Goda akó pamkolpam, ini
küsil tónggapórrón bóktan sidódürr mibünkü. Ini tónggapórrón bóktan Godón
kómal ⌊alkamül-koke bóktandó⌋ artümülürrüna.
7 Ngaen-gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan ne kekam nóma ki yarile,
darrü tónggapórrón bóktanan zitülkus babul ki yarile.
8 A God ma esenórr pamkolpam kle-kle koralórr, da wa bóktanórr wagó:
"Tübarrkrru, ene ngürra tótókdako, Lod bóktanda,
ka sab küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma tónggapono
Isrrael pamkolpampükü
akó Zuda pamkolpampükü.‡
9 Ene küsil tónggapórrón bóktan sab ene ngaep klamzan koke yarile,
ka ibü abalbobatalpükü ne kla tónggapórró Mosesón tonarrdó.
Ene tonarrdó, ka ibü tangdó bumiógrrü
ibü balngomólóm Izipt kantrridügab bausüm.
Ka sab küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tónggapono, zitülkus i kürü ngaep
tónggapórrón bóktan karrkukus moboküpi koke amorran kwarilürr,
da ka ibü popa elókrró, Lod bóktanda.
10 Ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab Isrrael pamkol-
pampükü ne kla tónggapono
sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda.
Wagó, ka sab kólba gida ibü susumüridü irrbuno
akó ka ta sab balómo ibü moboküpdü.
Ka sab ibü God namulo,
akó i sab kürü pamkolpam kwarile.
11 Darrü oloma sab oya minggüpanandó pamkolpam akó zonaretal umul bain koke
yarile, igó bóktankü wa, 'Ma Lodónbóka umul namulo,'
zitülkus i sab blaman kürübóka umul kwarile,
kari ngi pamkolpamdógabi kókó wirri ngi pamkolpam amrran.
12 I blaman kürübóka umul kwarile, zitülkus ka ibü dümdüm-koke tonarr nor-
rgonónómo
akó ka sab myamem ibü kolae tonarr koke gyagüpi amono."
13 Lod tóba alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma ngilianórr "küsil" klambóka,
wa we kla okaka amzazil yarilürr wa, ene ngaen-gógópan kla praka bairrüna.
Mi umulürrünakla wa, praka akó ngaep bairrün ne klamko sab kari pokoako
bamrüküm.

9

Tüpdü Godón Gyabi ⌊Palae Müótüdü⌋ ⌊Ótók⌋ Kwat

8:5 Bazeb Tonarr 25:40 ‡ **8:8** King Solomonón büdül kakóm, Isrraela nis ór bangónórr: 10 zitül Isrrael pamkolpambóka ngiblianónóp akó nis zitül Zudabóka ngilianónóp (1 King 11:41-12:24). **8:12** Zerremaea 31:31-34

1 Ngaen-gógópan ene ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktandó⌋ mamoan bóktan asi
koralórr Godón ia ótókóm. Akó tüpdü ⌊gyabi bwób⌋ ta asi yarilürr.
2 Palae müót aelórrón yarilürr Godón ótókóm. Zyón klaman amngyel zitülkus
akó brredpükü tógal, prrista ne brred irrbünónóp Godón obzek kwata, ngaen-
gógópan marrgudü koralórr. Ini marrgu igó ngilianónóp wagó, Gyabi Bwób. 3 Ene
Palae Müótüdü nis marrgu arrgrratórrón yarilürr kwitanagab kókó tüpdü wirri
adrratórrón mórrkenyórri. Ene mórrkenyórr kakota ne kla yarilürr, igó ne bwób
ngilianónóp wagó, Amkoman Gyabian Bwób.
4 Ini bwób kugupidü ⌊alta⌋ asi yarilürr, nugupi tónggapórrón akó ⌊golde⌋
ngalaorrón, morroal ilang buru ne bóngan kwarilürr. Akó ene bokos ola asi yarilürr, i
ne kla ngiliandako wagó, alkamül-koke tónggapórrón bóktan bokos. Ini bokos dudu
golde ngalaorrón yarilürr, nizan kalkuma akó aumana kwata. Ene bokos kugupidü
igó elklaza koralórr: golde tónggapórrón bele manapükü,* Erronón agóltagól tupuru
guba ne kla semanórr,† akó ene nis taptapan 10 gida bóktan pokopükü ingülküp poko
nis.
5 Ene bokos tumum nis golde obzeksyók apórrón tappükü anerruzan kla
namülnürri. I we kla okaka amzazil namülnürri wa, God alama. Ibü tap
büdrratórrón namülnürri ene bokosan murraus kla ngalaorrón. Singüldü prrista
óe zomalórr ene murraus klamdó darrpan mün blaman pailzan, pamkolpam akó
Godka akonóm darrpan bainüm. A ini we tonarr kokea blaman kwindü ikiküm ini
elklazabkwata.
6 Blaman elklaza inzan tómbapórrón nóma kwarilürr, ene prrista metat wata ene
ngaen-gógópan marrgudü barrbün kwarilürr, tibiób prristan zaget tómbapónóm.
7 A wata singüldü prrista bangrin yarilürr ene nis ngim kugupiandó marrgudü,
akó wa wata darrpanóm bangrin yarilürr darrpan pail, akó wa wankü wata metat
óe imarrulürr. Wa tóba kolae tonarrabkü ódód yarilürr akó pamkolpamab kolae
tonarrabkü, i ne kolae tonarr tómbapónónóp umul-kókdi wagó, ene kolae tonarr
koralórr.
8 Ini kwata, Godón Samua mibüka we poko okaka amzazilda wagó, Amkoman
Gyabian Bwóbdü kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-gógópan Palae Müótazan
zamngólórrón yarilürr.‡
9 Ini dandanga mibünkü errkya ini tonarrdó. Wa mibüka we kla okaka amzazilda
wagó, ⌊gyaur kla⌋ akó ⌊urdü amsel lar⌋, prrista ne elklaza amarrudako, gaodó kokeako
ene kolpamab gyagüpitótók§ ⌊kolkal⌋ bainüm, ene kla nidi barrmülürr.
10 Ini wata elklazabkwatada, alo akó anón kla, akó darrü-darrü apür tulmil gida
ngarkwatódó. I wata enan mamoan bóktan kwarilürr bübankü, kókó Godón tonarr
semrranórr akó elklaza dümdüm tómbapónóm bainóp.

Kerrison Óe Kómalana Larab Óedógabi

11 A Kerriso ma tamórr singüldü prristzan morroal elklazapükü, mi errkya ne kla
amorrandakla. Wa wamórr ene Palae Müótüdü, wirrian akó kómalan ne klame
tüpan Palae Müótüdügab, pama koke ne kla tónggapónórr. Tai müsirrga ainüm,

---

9:2 Bazeb Tonarr 25:23-40; 26:1-30; 40:1-6 * **9:4** *Mana* plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Ibrru bóktan opore ma igósa wa, "Ia laróga?" Isrrael pamkolpama ene alo nóma esenóp, ibü God ne kla zirrtapónóp, i umul-kók kwarilürr ia laró yarilürr, da i we ngilianóp wa, "Ia laróga?" (Bazeb Tonarr 16:31-34; Bótang Peba 11:7) † **9:4** Isrrael pamkolpama ngüin-koke bwóbdü nóma agóltagól koralórr, i Moses a Erronka bóka bamgün koralórr. Moses 12 tupuru Palae Müótüdü zitül-zitül irrbünürr. Darrü ngürr Erronón tupuru guba semanórr. God inzan okaka simzazilürr, wa Erronón ingrinürr singüldü prristzan. Erron Libaen zitüldügab tamórr. (Bótang Peba 17:16-26) **9:7** Lebitikus 16:2-34 ‡ **9:8** Grrik bóktanan darrü küp módóga: Godón kwitüdü bwób kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-gógópan Palae Müótazan zamngólórrón yarilürr. § **9:9** *gyagüpitótók*, Mórrke-mórrke módóga: *conscience*.

ini tüp tónggapón tonarrdó, ene kómalan kwitüm Palae Müót ini tüppükü koke
tónggapónórr.
12 Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü igó ngarkwatódó koke bangrinürr igó, wa
simanal ⌊goutab⌋ ó küsil simanal ⌊kauab⌋ óe yamtülürr prristzan. A wa tóbanan óe
idódürr, wata darrpanóm ó myamem koke. Ini kwata wa mibü kolae tonarrdógabi
we ⌊aurdü semanórr⌋, metatómpükü.
13 Ene simanal goutab akó kauab óe akó küsil óp kauan urtók buru pamkolpam
bangdako, gidan kwata tómanpükü nidipako, ibü kolkal bainüm, igósüm i gidan
kwata ⌊tóman-kokeako⌋.
14 Zitülkus ene amkomana, Kerrison óe gaodóma wirrian ngarkwat tónggapónóm!
Ngarkwat-koke Samuan arüngi, wa tóba tóman-koke büb gyaur klamzan ekyanórr
Godón. Oya óea sab mibü gyagüpitótók kolkal tirre ene elklazadógab, büdül kwatódó
ne klama balngomóldako, igósüm mi sab gaodó kwarilo ene arról Godónkü zagetóm.

Kerrison Büdüla Godón Küsil Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan Popadan Syónürr

15 Ini zitülkusdü Kerriso watóke God akó pamkolpam ibü aodó paud nótó
tónggapónda, küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan ódódde. Ene igósüm,
wa ne pamkolpam ngibaunürr sab gaodó kwarile ene ngarkwat-koke morroal
elklaza* azebóm, wa ibü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ne klamóm nókyenóp. I gaodó
kwarile ene elklaza azebóm, zitülkus Kerriso nurrótókórr ibü aurdü amanóm ene
kolae tonarrdógabi, i ne kla tómbapónónóp ene ngaen-gógópan alkamül-koke
tónggapórrón bóktan murr-murr.
16 Dómdóm ubi bóktan peba† asi nómade, ma wata amtyan namulo igó wa, ne
oloma tónggapónórr amkoman büdüla,
17 zitülkus ene pebadó dómdóm ubi bóktan wata kubó ugón tómbapóne, ene
oloman büdül kakóm. Wa arrólzane oya dómdóm ubi bóktan ne pebadóma kokean
tómbapóne.‡
18 Da ene we zitülkusdü, prrista lar ki emkóle akó óea ki tópkóne ene ngaen-
gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainüm.
19 Mosesón nóma blakónórr blaman pamkolpam büzazil, blaman gida bóktan poko
God ibü ne kla tómbapónóm byal yarilürr gidadó, wa küsil simanal kauab akó
simanal goutab óe imarrulürr akó naepükü yasarri yangónórr. Olgabi wa óe-óe ⌊sip⌋
ngüinpükü kómrep tizdü arrgótarrón ene ⌊arrngamórrón gida peba⌋ akó blaman
pamkolpam nangnóp.§
20 Da wa bóktanórr wagó, “Ini óea ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan
tórrmenóm ainda, God yabü ne kla byal yarilürr mamoanóm.”
21 Ene dadan ngarkwatódó, wa óe ang yarilürr Palae Müót akó blaman prristab
zaget elklaza.
22 Ene amkoman, gida ngarkwatódó, blaman elklaza wata kubó kolkal nirre óe-e.
Akó kolae tonarr barrgon babula, óe akan kokede.

Kerriso Tóba Büb Gyaur Klamzan Idódürr Kolae Tonarr Amanóm Wata Darrpanóm

---

* **9:15** *elklaza*, Mórrke-mórrke módóga: *inheritance*. Oya küp módóga: *darrü pama ne kla bimgatóda, wa nóma nurrótókda*. † **9:16** *Dómdóm ubi bóktan peba*, Mórrke-mórrke módóga: *will*. Tóba *will*dü darrü oloma wialómda tóba dómdóm ubi laróga; nadü olmala oya elklaza yazebrre oya büdül kakóm. Grrik bóktane *covenant* (alkamül-koke tónggapórrón bóktan) akó *will* wata darrpan bóktan opora. ‡ **9:17** Ene inzana, Yesu ki nurrótókórr ene küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainüm. § **9:19** Moses ngibürr sip ngüin yazebórr, óe-óe airrün ne kla yarilürr, ama kómrep tizdü amrókórr. Olgabi wa yanggóbólórr ene yarrisarri apórrón óedó bangóm. **9:20** Bazeb Tonarr 24:7-8 **9:22** Lebitikus 17:11

23 We ngarkwatódó, ene Palae Müót akó oya blaman elklaza kwitüdü amkoman
elklazab dandang kwarilürr. Da prrista wata kolkal ain kwarilürr óe angde. A ene
kwitüdü amkoman elklaza kolkal bairrün ki kwarile Kerrison óe-e, larab óe-e koke.
24 Ene amkomana, zitülkus Kerriso pamab tónggapórrón Gyabi Bwóbdü koke
bangrinürr. Ene go enan kwitüdü amkoman Gyabi Bwóban dandang yarilürr.
Kerriso bangrinürr ene amkoman Gyabi Bwóbdü, kwitüdü tüób ne klamse, da wa
errkya olamase Godón obzek kwata mibünkü.
25 Akó wa igósüm koke bangrinürr igó, wa tóba büb gyaur klamzan ekyanórr arük-
arük. Wa singüldü prristzan kokea, Amkoman Gyabian Bwóbdü nótó bangrinürr
blaman pailzan larab óe amarrudi, tóbanan óe koke.
26 Kerriso ne inzan nóma ki kainürr, wa arük-arük ki azid aengórr akó ki
nurrótókórr, ene tonarrdógabi, God ini tüp ne ngarkwatódó tónggapónórr. A ene
inzan koke yarilürr! Wa wata darrpanóm okaka tübyónürr ini dómdóm tonarrdó
tóba büb akyanóm urdü agasil larzan kolae tonarr amanóm.
27 God ngaen ingrinürr wa, blaman pamkolpama wata sab darrpan mün nurrbarile,
akó ene kakóm, God sab ibü zaz nirre.
28 Dadan kwata Kerriso ta wata darrpan mün nurrótókórr gyaur klamzan, abün
pamkolpamab kolae tonarr amanóm. Akó wa sab nis ngim okaka tübine, a ene
ma sab igó ngarkwatódó koke yarile igó, kolae tonarr amanóm, a ibü zid bainüm,
oyakamóm nidi nae amandako.

10

Kerriso Kómal [Urdü Agasil Lara]

1 Ene Mosesón ne gida, ene go wata enan dandanga sab ugórr ne morroal elklaza
togoble. Gida wa ini morroal elklaza dadanzan kokea. We ngarkwatódó, ene gida
gaodó kokea ibü taiwan agulüm kolae tonarrdógabi, Godón nidi ngorram aindako oya
[ótókóm], enana prrista arük-arük dadan urdü amsel lar amarruda blaman pailzan.
2 Ene gida ne gaodó nóma ki yarile pamkolpam taiwan agulüm kolae tonarrdógabi,
ene wa laró zitülkusdü, ene prrista urdü amsel lar metat iade amarru kwarilürr? Ene
gida ne gaodó nóma ki yarile, ene nidi ótók kwarilürr wata darrpanóm ki nugulórre
Olgabi i myamem büód koke ki aengrre tibiób kolae tonarrabkwata.
3 A ene urdü amsel lara ma pamkolpamab gyagüpitótók amarruda ngambangólóm
tibiób kolae tonarrankwata blaman pailzan,
4 zitülkus simanal [kauab] akó simanal [goutab] óe gaodó kokea kolae tonarr
amanóm.
5 We ngarkwatódó, Kerriso ini tüpdü nóma tamórr, wa bóktanórr Godka wagó,
“Ma ubi koke namülnürrü, pamkolpama urdü amsel lar akó [gyaur kla] koke ki
simarrurre,
a ma ma kürünkü pamakan büb kuri tónggapóna.
6 Ma bagürwóm koke namülnürrü dudu bóngan gyaur klamóm
akó kolae tonarr aman gyaur klamóm.
7 Olgabi ka bóktarró kagó, ‘Godóe, ka inamüla,
ka kuri tama marü ubi tónggapónóm,
wialómórrónzana marü pebadó kürükwata.’ ”
8 Ngaen-gógópan Kerriso bóktanórr wagó, “Ma ubi koke namülnürrü, pamkolpama
urdü amsel lar akó gyaur kla, dudu bóngan gyaur kla akó kolae tonarr aman gyaur
kla koke ki simarrurre, akó ini elklaza marü koke bagürwóman ngitan kwarilürr.”
Wa ini poko bóktanórr, enana pamkolpama ene elklaza amarru kwarilürr Mosesón
gida ngarkwatódó.

10:7 Wórr Peba 40:6-8

9 Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ka inamüla; ka kuri tama marü ubi tónggapónóm.”
Inzan bóktande, Kerriso ene ngaen-gógópan ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋
amaikürr, ama nis ngim alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrinüm.
10 Da wata Godón ubizan yarilürr, Kerriso mibü ⌊kolkal⌋ tinóp akó tibi-tibi semanórr
Godónkü, tóbakama, wa tóba büb gyaur klamzan nóma ekyanórr wata darrpanóm
ó myamem koke.
11 Ene ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktan murrdü, blaman prrista
bórrangdako blaman ngürrzan ⌊Godón Gyabi Müótüdü⌋ tibiób zaget tómbapónóm. I
dadan urdü amsel lar amarrudako arük-arük, enana ene elklaza go gaodó kokeanako
kolae tonarr amanóm.
12 A ini prrist, Kerriso, tóba büb darrpanan urdü agasil larzan Godón ekyanórr
kolae tonarr amanóm metatómpükü. Olgabi wa Godón tutul tangdó mórranórr
kwitüdü.
13 Ene tonarrdógab, wa errkya Godón akyanda kókó oyaka nidi bóka bamgündako,
God ibü inzan nirre, oya wapór nisab ngón ngagón klamóm.*
14 Zitülkus módóga, ene darrpan gyaur klamana wa ibü nugulórre kolae tonar-
rdógabi metatómpükü, Kerriso nibiób ⌊kolkal ainda akó tibi-tibi amanda Godónkü⌋.
15 Akó Godón Wibalómórrón Bóktandó Godón Samua ta pupo ainda mibüka ene
bóktan amkomana. Ngaen-gógópan wa igó bóktanda wagó,
16 “Ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab inkü ne kla
tónggapono sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda:
Ka sab kólba gida ibü moboküpdü irrbuno
akó ka ta sab balómo ibü susumüridü.”
17 Akó wa ta pupo ainda wagó,
“Ka sab myamem ibü kolae tonarr akó gida mamoan-koke tonarr
koke gyagüpi amono.”
18 Da módóga, God kolae tonarr nóma barrgone, myamem gyaur kla amarru babula
kolae tonarrankü.

Mi Koke Bólerre Kerrison Amkoman Angunüm

19 ⌊Zonaretal⌋, mi gum-kokeakla Amkoman Gyabian Bwóbdü barrbünüm Yesun
óeanme.
20 Wa mibünkü küsil kwat tapakurr, arról alión ne klame, ene wirri adrratórrón
mórrkenyórrdóma, igó ne poko-e wagó, tóba bübana.
21 Akó wa mibü wirrian prrista, Godón pamkolpam nótó balngomólda.
22 We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngorram ainüm amkoman moboküpi akó oya
dudu amkoman angundi. Mi nau, oya ngorram ainüm moboküpi, Yesun óe-e ne kla
bangórrónako, da mi myamem büód koke aengrre mibiób kolae tonarrabkwata. Akó
bübi, kolkal naedó ne kla agulürrünako ⌊baptaes bain⌋ tonarrdó.
23 Mi wata metat azyón-azyón-koke ⌊gedlóngóm bain⌋ kwarilo, mi ne klambóka
apóndakla, zitülkus ⌊alkamül-koke bóktan⌋ nótó tónggapónórr, wa sab tónggapóne.
24 Akó mi wata kwat tai gyagüpi amórre, mi metat mibiób darrpan-darrpan ia ikik
bókrran kwarilo, ⌊moboküpdü ubi⌋ okaka azazinüm mibü darrpan-darrpandó akó
morroal tulmil tómbapónóm.
25 Mi wata koke bólerre darrpan pokodó kwób bazenóm, ngibürr pamkolpamazan
alngóndako bobarr tonarrdó. A mi ma mibiób darrpan-darrpan arüng bütan
kwarilo, tai igósüm, ezan asendakla wa, Lodón Ngürra ngorram bainda.

10:11 Bazeb Tonarr 29:38 * **10:13** Ini bóktanan küp módóga: oyaka bóka bamgün is nidipko, God sab blaman ⌊ut-ut ninünümo⌋ oyankü. **10:13** Wórr Peba 110:1 **10:16** Zerremaea 31:33 **10:17** Zerremaea 31:34 **10:20** Ibrru 6:19

26 Zitülkus módóga, mi ne metat kolae tonarr nóma olngolo mibiób ubidügab,
amkoman bóktan apad akó umul kakóm Yesu Kerrisonkwata, darrü urdü agasil lar
myamem babula kolae tonarrankü.
27 A mi ne metat kolae tonarr nóma olngolo, mi wata gum-gum akyan kwarilo
Godón zaz bain akó wirri arüngi baeb ur. Ini ura sab ibü ilmite, Godón nidi bóka
bamgündako.
28 Darrü oloma Mosesón gida nótó alzizi aman yarilürr, gyaur babul wata kubó
büdül bwóbdü ingrine, igó ne nis ó aüda kómdam nirre.
29 Da e ia gyagüpi tótókdakla, oya kolae tonarran darrem ia laróga, Godón Olom
nótó alzizi amaikda? Akó gyagüpi nótó tótókda, küsil alkamül-koke tónggapórrón
bóktanan óe popa klama, oya ne klama kolkal yónürr? Akó Godón Samu nótó kle-kle
ayalda, ene ⌊gail tonarr⌋ Samu? Oya kolae tonarran darrem wirri ki yarile oyakagabi,
Mosesón gida nótó alzizi aman yarilürr.
30 Zitülkus módóga, mi Godónbóka umulakla, nótó bóktanórr wagó, "Ene kolae
bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo." Lod akó bóktanórr wagó,
"Ka sab kólba pamkolpam zaz ninünümo."
31 Arról God yabü nóma zaz nirre, ene wirri gum pokoa!
32 Gyagüpi amaikam ene ngaen tonarr, e Godón zyón nóma ipüdarre. E karrkukus
bórrangórrón koralnórró, müp tonarr nóma kwarilürr wirri azid aengkü.
33 Ngibürr tonarrdó, pamkolpama yabü büódan ngibtan kwarilürr, kle-kle ayalkü
akó yabü azid aengan ngibtankü kolpam ngorodó. Ngibürr tonarrdó, e azid aeng
kwarilnürrü ngibürr amkoman bangun pamkolpampükü, pamkolpama ibü nóma
kle-kle nangónónóp.
34 E gyaur kwarilnürrü ene kolpamdó tümün müótüdü nidi kwarilürr, akó e
bagürwóm kwarilnürrü, enana pamkolpama yabü elklaza nümtyónónóp. E inzan
kwarilnürrü, zitülkus e umul kwarilnürrü wa, e yaib wata we kla tangdó ódóddakla,
God yabü alkamül-koke bóktan ne klamóm nókyenóp. Ini kla kómala ngibürr
elklazadógab akó metat ngarkwatóm.
35 Da yabiób gum-koke amkoman bangun amrükgu, zitülkus e sab Godkagabi wirri
darrem wazeblo.
36 E wata karrkukus bórrang kwarilo, igósüm e sab ene elklaza yazebrre, wa yabü
alkamül-koke bóktan ne klamóm nókyenóp, tóba ubi tómbapón kakóm.
37 E ene kla tómbapónórre, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana wata bóktanda
wagó,
"Kari tugupurr tonarr kakóm, wa nótó tótókóm kainda, sab tame. Wa sab koke
ürrbain apóne.†
38 Ka ne olom ⌊dümdüm tonarr⌋ yórrü tóba amkoman bangunanme, wa sab
⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüde.
A wa ne tóba kak nóma kómtyene kürü amkoman angundü,
ka sab bagürwóm-koke namulo wankü."
39 Mi ma inzan pamkolpam kokeakla, kak nidi bómtyandako amkoman bangundü
akó God sab nibiób kolae tirre. A mi inzan pamkolpamakla, Kerrison nidi amkoman
angundako akó God sab nibiób zid tirre.

11

Godón Kolpam, Wirri Amkoman Bangun Nidi Okaka Amzazil Kwarilürr Ngaen

---

10:27 Aesaya 26:11 **10:28** Duterronomi 17:6; 19:15 **10:30** Duterronomi 32:35 **10:30** Duterronomi 32:36
† **10:37** Ini poko Yesun tótókbóka apónda. **10:37** Abakók 2:3 **10:38** Abakók 2:3-4

1 Pamkolpama Godón amkoman nóma angundako, i umulako wa, i ne elklazam
⌊gedlóngóm baindako⌋, sab tómbapórre. Akó i umulako wa, i koke ne elklaza
basendako, amkoman asiko.
2 Zitülkus ene kolpama, ngaen nidi ngyaben kwarilürr, Godón inzan amkoman
yangunónóp, wa ibü nagürnóp.
3 Mibü amkoman banguna byónda, mi küp umulakla wa, God pülpül a tüp wató
tólnaelórr tóba arüng bóktane akó blaman elklaza ibüka ne klamko. Da módóga,
mi errkya ne kla basendakla, igó elklazadógabi koke tómbapónórr, igó mi ne kla
basendakla.
4 Eibolón, Adamón olom, amkoman banguna yónürr, wa kómalan ⌊urdü agasil lar⌋
sidódürr Godka, Kein, oya naretan ⌊gyaur klamdógab⌋. Olgabi God oya yagürürr akó
pupainürr wa, ini dümdüm ngyaben oloma, God nóma bóktanórr wagó, "Eibolón
gyaur kla morroalako." Akó olgabi mi wata Eibolkagabi umul baindakla, enana wa
büdüla.
5 Inokón amkoman banguna yónürr, God oya tüpdügabi sipadórr ama kwitüdü
idódürr, igósüm wa koke nurrótókórr. Darrü oloma oya büb koke esenórr,
zitülkus God oya wató sipadórr tüpdügab. God ini kla tómbapónórr, zitülkus
tóba Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, wa Godón ngaen-gógópan bagürwóman
ngitan yarilürr, solkwat God oya sipadórr.
6 Akó amkoman bangun kokede ene gaodó kokeana Godón bagürwóman ngitanóm,
zitülkus nadü oloma oya ngorram ainda, wa wata amkoman angun yarile igó, wa
arróla akó igó, wa darrem kla gailda amkoman moboküpi nidi amkündako.
7 Noan amkoman banguna yónürr, wa wirri but elórr nugupi. God oya singül kwata
umul-umulan ngitanórr igó elklazabkwata, ngaen darrü oloma koke ne kla esenórr.*
Zitülkus Noa Godón gum-gum ⌊ótók⌋ yarilürr, wa oya bóktan arrkrrurr akó wirri but
elórr tóba müótan kolpam zid bainüm. Inzande wa pamkolpamdó igó poko okaka
amzazil yarilürr, oya koke nidi amkoman angun kwarilürr, wagó, God sab ibü kolae
tirre. Akó wa we pamóm bainürr, God noan pupo syónürr wagó, ⌊dümdüm tonarr⌋
pama, zitülkus wa Godón amkoman angun yarilürr.
8 Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, wa Godón bóktan arrkrrurr, God oya
nóma ngisaunürr ene bwóbdü tótókóm God sab ne bwób ekyene. Wa tóbanan bwób
we amgatórr, enana wa umul-kók yarilürr, wa nubó tótók yarilürr.
9 Tóba amkoman banguna yónürr, wa ngyabelórr wamaka wa mogoba ene
nanabwób tüpdü, oya God ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ne klamóm ekyanórr. Eibrra-
am palae müótüdü ngyabelórr akó oya olom Aesak akó oya bobat Zeikob ta inzan.
God ibü dadan alkamül-koke bóktan nókyanórr, wa Eibrra-amón ne alkamül-koke
bóktan ekyanórr, wa oya ne tüp ki ekyene.
10 Eibrra-am inzan ngyabelórr, zitülkus wa nae aman yarilürr wirri basirrdü
ngyabenóm kwitüdü, sab metat ne klama bamine. Ene wirri basirr God ne kla
obzeksyók apónórr akó elórr.
11 Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, God oya arüng ekyanórr olom alngu-
milüm, enana wa myangan yarilürr akó oya kol Serra epep warilürr, da myamem
gaodó koke warilürr olom alngumilüm.† God Eibrra-amón arüng ekyanórr, zitülkus
wa gyagüpbarr yarilürr wagó, God sab tónggapóne, wa alkamül-koke bóktan ne
klamóm tónggapónórr.

11:4 Bwób Zitül 4:3-5; 1 Zon 3:12 **11:5** Bwób Zitül 5:21-24 **11:6** Zerremaea 29:13 * **11:7** Ene tonarrdó ngup ugón babulan yarilürr. (Bwób Zitül 2:6) We ngarkwatódó, pamkolpama ngup ó naiz ngaen koke nósenóp. **11:7** Bwób Zitül 6:13-22 **11:8** Bwób Zitül 12:1-5 **11:9** Bwób Zitül 35:27 † **11:11** Grrik bóktanan darrü küp módóga: Serran amkoman banguna wyónürr, God oya arüng okyanórr olom alngumilüm, enana wa epep akó olmal balngón-koke kol warilürr, da myamem gaodó koke warilürr olom alngumilüm. **11:11** Bwób Zitül 15:5; 18:11-14; 21:2

12 Da olgabi, ene darrpanan pamdógabi abün olmalbobatala we tóbabótórr, enana
wa myangan yarilürr. Ene olmalbobatal amkoman abünako wata wimurrzan
pülpüldü, akó nóreszan malu kabedó, darrü pam gaodó kokea atangóm.
13 Blaman ini pamkolpama amkoman bangun kwarilürr i nóma nurrbarinürr. I
koke yazebóp ene elklaza, God ibü alkamül-koke bóktan ne kla aliónüm nókyenóp,
a wamaka i ma nanabwób kandógabi nósenóp, da ibü wirri ubi kwarilürr sab elnga
azebóm. I pupo bainóp wagó, i mogobako ini tüpdü, a wata bupso ngyabendako.
14 Inzan ne pamkolpama bóktandako, i okaka büzazindako wagó, i tibióban
bwóbüm basirrdako.
15 I ne ene bwób nóma gyagüpi amaik kwarilürr, i nubógab togobórr, i wata gaodó
ki kwarilürr bakonóm.
16 A i ma darrü bwóbüm basirr kwarilürr, ene kwitüdü ne bwóbse. Ene bwób
kómalana tüpan bwóbdügabi. We ngarkwatódó, God büód kokea, i tibiób Godbóka
nóma ngilianónóp, zitülkus wa darrü wirri basirr kuri tónggapóne ibünkü.
17 Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, oya ubi yarilürr Godón bóktan arrkr-
rum, wa oya nóma apókórr oya ayalde tóba olom Aesakón ódódóm gyaur klamzan
⌊altadó⌋ agasilüm. Ini dadan oloma, God alkamül-koke bóktan noa sekyanórr, tóba
darrpanan olom gyaur klamzan ódódóm kain yarilürr,
18 enana God oyaka bóktanórr wagó, “Wata sab Aesakón olmalbobatal marü
olmalbobatalbóka ngiblianórre.”
19 Eibrra-am igó amkoman angun yarilürr wagó, God gaodó yarilürr Aesakón
arsümülüm büdüldügabi. Ene wata inzan yarilürr, wamaka God Aesakón
büdüldügabi irsümüle akó Eibrra-amón ekyene.‡
20 Aesakón amkoman banguna yónürr, wa tóba olom nis Zeikob akó Isao bles
nyónürr, bóktande elnga ne klama ki tómbapóne ibüka.
21 Zeikobón amkoman banguna yónürr, wa Zosepón nizan olom nis darrpan-
darrpan bles nyónürr wa nurrótókóm nóma kain yarilürr. Akó wa Godón ótók
yarilürr, wazan banomól yarilürr tóba tupurudü.
22 Zosepón amkoman banguna yónürr, wa ene tonarrankwata bóktanórr, Isrrael
pamkolpama Izipt kantrri ne tonarr ki amgütrre akó wa tóba zonaretal ikik
nókrrónóp igó wa, i sab oya kus ki yakonam inkü, i Izipt nóma amgütrre. Wa ini
poko bóktanórr, wa nurrótókóm nóma kain yarilürr.
23 Mosesón aipab nisab amkoman banguna nyónürr, i tibiób olom inikürri aüd
melpalóm oya amtómól kakóm, zitülkus i eserri wa, ini agurr oloma. Akó i gum-koke
namülnürri Izipt kingan arüng bóktan arrkrrugum blaman Zu simanal gabal olmal
akrranóm.
24 Mosesón amkoman banguna yónürr, wa bangónórr ene dümdüm apadóm
pamkolpama oya parraoan óp oloman olombóka ngilianóm, wa pam nóma bainürr.§
25 Wa gyagüpitótók esenórr igó wa, ene kómala Godón pamkolpampükü azid
aengóm, damane kolae tonarr tómbapónóm akó barnginwómpükü ngyabenóm
tugupurr tonarrdó kingan müótüdü.
26 Wa gyagüpitótók yarilürr wagó, azid aengóm Kerrisozan wirrian darrem klama
Iziptan mórrelwómdógabi, wa ne kla ki yazebe parraoan bobatzan. Wa inzan

---

11:13 Bwób Zitül 23:4; 1 Krronikol 29:15; Wórr Peba 39:12 **11:17** Bwób Zitül 22:1-14 **11:18** Bwób Zitül 21:12 ‡ **11:19** Ene inzan yarilürr, zitülkus God Eibrra-amón yalórr oya olom amkalóm, akó wa oya nóma amkal kain yarilürr, God oya eleanórr. **11:20** Bwób Zitül 27:27-29, 39-40 **11:21** Bwób Zitül 48:1-20 **11:22** Bwób Zitül 50:24-25; Bazeb Tonarr 13:19 **11:23** Bazeb Tonarr 2:2; 1:22; Apostolab Tórrmen 7:22 § **11:24** Izipt pamkolpama tibiób king parraobóka ngilianónóp. Oya óp oloma Mosesón wató bórreanórr. (Bazeb Tonarr 2:3-10) **11:24** Bazeb Tonarr 2:11-12

gyagüpitótók yarilürr, zitülkus wa singül kwata azil yarilürr ene tonarrdó, God sab oya darrem kla nóma ekyene.

27 Tóba amkoman banguna yónürr, wa Izipt we amgatórr.* Wa gum-koke yarilürr, enana kinga sab ngürsil ki yarile. Wa güblang-koke wamlórr, kakota azil-koke, wamaka wa oya esenórr, darrü oloma koke noan esenórr.

28 Tóba amkoman banguna yónürr, wa ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ tónggapónórr, akó pamkolpam nilóp larab óe bóngangom tibiób mamtae talkum, igósüm ene anerrua, nótó tótókda ngaen olmal akrrankü, sab ibü ngaen olmal koke ki ekrróne.

29 Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, i ene malu, ngi Óe-óe Malu, baurrürr wamaka i mólóg tüpdü tótók kwarilürr. A ene Izipt gazirr pama ta nóma bütaninóp ene dadan malu baurrüm, i busurrunóp.

30 Ene Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, Zerriko wirri basirran mamtae kotarr anómórrón gria we tóbalókórr, Zerriko 7 ngürrüm amarük kakóm.

31 Rreieb, pam apyón kol nótó warilürr, tóba amkoman banguna wyónürr, wa koke nurrótókórr Zerriko pamkolpampükü, zitülkus wa ene kómdam bain pam paudi nüpadórr. Zerriko pamkolpama igósidi nurrbarinürr, zitülkus i Godón bóktan koke arrkrru kwarilürr.†

32 Ka dama ia poko bóktono ngibürrabkwata, Godón amkoman nidi angun kwarilürr? Kürü wirri ngarkwat kokea ini isabkwata bóktanóm: Gidion, Berrak, Semson, Zepta, Deibid, Samuel, akó blaman prropet.‡

33 Ene tibiób amkoman banguna ninóp, i wirri elklaza tómbapónónóp Godónkü. Ngibürra kantrri yazebóp kinga ne kla balngomólnóp. I Isrrael bwób elngomólnóp dümdüm tulmili akó wazeblórr, God ibü alkamül-koke bóktan ne kla alión yarilürr. Ngibürra ⌊laeonab⌋ tae murrnausnóp.

34 Ngibürra zid bainóp wirri ur ulitüdügabi. Ngibürra kórzinóp akrran-gum gazirr turrikdügab. I odalórrón nóma kwarilürr, i arüngan ngibtarrón kwarilürr. Ngibürra ⌊arüng tonarróm⌋ bainóp, i wirri gazirrdi nóma bókrralórr, akó mogob bwóbdügabi gazirr pam ngoroa otórrngónan ngibtünóp ibükagabi busom.

35 Ngibürr kola tibiób büdül olmal akó yazebóp, God ibü irsinürr büdüldügabi.

A ngibürr kolpam, Godón nidi amkoman angun kwarilürr, ibü wirri azid nülinóp ibü Godón alpinüm. I bangónónóp ene kla tónggapónóm, akó i igósidi nurrbarinürr. I Godón nóma ki yalpirre, i agorrón ki kwarilürr. I bangónóp, igósüm God ma ibü ki irsine kómal arrólóm, tüpan arróldógabi.

36 Ngibürra azid aengnóp, ⌊tiz nóma nangónónóp⌋ akó karrkukus sye-i nyólnóp. Akó ngibürra azid aengnóp, sein sye-i nóma nómróknóp akó tümün müótüdü urrbulürr.

37 Ngibürr ingülküpi okrralórr, büdülümpükü. Ngibürr aodó tunzólgólórr nis órpókal bangórrón. Ngibürr gazirr turriki okrralórr, büdülümpükü. Ngibürra apól kwarilürr ⌊sip⌋ akó ⌊gout⌋ sopae mórrkenyórr ngim bamelórrón. Ibü elklaza babulan kwarilürr. Pamkolpama ibü wirri müp alión akó kle-kle ngabkan kwarilürr.

---

* **11:27** Moses darrü Izipt pam emkalórr büdülümpükü, zitülkus ene pama darrü Isrrael pam kle-kle yangónórr. Parraoa, Izipt king, enekwata nóma arrkrrurr, wa ngürsilüm bainürr akó amkalóm kain yarilürr, da Moses we busorr. (Bazeb Tonarr 2:11-15) **11:28** Bazeb Tonarr 12:21-27 **11:29** Bazeb Tonarr 14:21-29 **11:30** Zosyua 6:12-21 † **11:31** Zosyua ngibürr kómdam bain pam zirrnapónóp ene wirri basirrdü, igó ngarkwatódó, kwat byamkünüm oya kolae ainüm. (Zosyua 2:1-21) **11:31** Zosyua 2:1-21; 6:22-25 ‡ **11:32** Ma ini pebadó ngabkanke ene kolpambóka umul bainüm: Gidion, Zaz 6:11-8:32; Berrak, Zaz 4:6-5:31; Semson, Zaz 12:7-13:2; Zepta, Zaz 11:1-12:7; Deibid, 1 Samuel 16:1-1 King 2:11; Samuel, 1 Samuel 1:1-25:1. **11:33** Daniel 6:1-27 **11:34** Daniel 3:1-30 **11:35** 1 King 17:17-24; 2 King 4:25-37 **11:36** 1 King 22:26-27; 2 Krronikol 18:25-26; Zerremaea 20:2; 37:15; 38:6 **11:37** 2 Krronikol 24:21; Apostolab Tórrmen 7:59-60

38 I kómalan kwarilürr ene tüpdü pamkolpamdógabi. Tüp morroal ngarkwat koke
yarilürr ibünkü. I apól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋ a podopükü bwóbdü, akó
ingülküp a wirri tüp kugupidü ngyabenónóp.
39 God ini pamkolpam blaman nagüróp, zitülkus i blamana Godón amkoman angun
kwarilürr. A i arrólzan kwarilürr, God ma ibü blaman ene kla koke nülinóp, wa ibü
alkamül-koke bóktan ne kla aliónüm nókyenóp.
40 God ene kla koke nülinóp, zitülkus wa ngaen-gógópan gyagüpi wamlórr, solkwat
mibü darrü kómal kla akyanóm ene klamdógabi, wa dümdüman ne kla ki tókyerre.
Godón ubi igósüma wa, wa sab ibü mibüpükü darrpanóm ⌊dudu kómal⌋ tirre.

12

God Dümdüm Atanda Tóba Olmal

1 Da módóga, mi umulakla abün inzan pamkolpamabkwata, nidi okaka büzazin
kwarilürr wa, i Godón amkoman angundako. I dudu ngorozanako, mibü
amarüksimarük angórrón. We ngarkwatódó, mi blaman müp elklaza kabedó ki
zomala, mibü ne klama tüp alókdako, akó kolae tonarr, mibü ne klama karrkukus
amorranda, wamaka buso oloma tóba blaman müp elklaza kabedó amóne. Mi
busodakla ngarkwat amrranóm akó mi koke bólerre, God singül kwata mibünkü
ne buso ingrinürr.
2 Mi wata metat Yesuka wazilolo. Mi oya amkoman angundakla akó ngam-
bangóldakla zitüldügab kókó blakón bwób. Wa azid piküpan aeng yarilürr krrosdó
akó nurrótókórr, büód aeng koke, enana wa büódan kla yarilürr. Wa azid
piküpan aeng yarilürr, zitülkus wa umul yarilürr wagó, wa solkwat bagürwómdü
ki yarile. Wa errkya mórrarróna Godón tutul tangdó,* oya kingan mórran kla
minggüpanandó.
3 Anda, e oya gyagüpi idódlam, azid piküpan nótó aenglórr kolae tonarr
pamkolpama oyaka wirribóka nóma bóka bamgün kwarilürr, igósüm e zógósóm
koke bain kwarilo akó popa koke alkomól kwarilo Godón amkoman angunüm.
4 E nabe kaindakla kolae tonarr tómbapón-gum. A yabü óea koke kuri tópkórre,
akó e koke nurrbarirrü, Yesuzan aenglórr akó nurrótókórr. We ngarkwatódó, e wata
amkoman nabe kain koralo kolae tonarr tómbapón-gum.
5 Akó yabü ia kuri bamrüke ene arüng atan bóktan, God yabüka ne poko bóktanórr
tóba olmalzan tóba Wialómórrón Bóktandó? Wa igó yarilürr wagó,
"Kürü olom, igó gyagüpi tótókgu igó, wata kari klama, Lod marü nóma dümdüm
akyanda,
akó popa alkomólgu, wa marü nóma agda,
6 zitülkus Lod dümdüm atanda, oya ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbkama,
akó wa darrpan-darrpan arrbrrükda, wa olomzan noan apadóda."
7 E azid aeng piküpan ok ain kwarilo, God yabüzan dümdüm atanda. Wa yabü igó
angónda wamaka tóba olmal angónda. Darrü olom ia asine, tóba aba kokean noan
dümdüm akyanda? Koke!
8 God blaman tóba olmal dümdüm atanda. Wa ne yabü koke nóma dümdüm
atanda, da e gómól-gómól balngórrón olmalzanakla, akó e Godón amkoman olmalzan
kokeakla.
9 Kwitüm amngyelóm, mibü pamakan abala dümdüm tütanónóp, akó mi ibü
⌊morroal angón⌋ kwarilnürrü ini poko tómbapónde. Da amkoman, mi mibiób
samuab Aban tangdó ki arrbün kwarila. Olgabi mi metat ngyaben kwarilo.

---

* **12:2** *Godón tutul tangdó*, oya küp módóga: *wirri pabodó*. **12:6** Ikik Bókrran Bóktan 3:11-12

10 Mibü pamakan abala tugupurr tonarróm dümdüm atan kwarilürr, izan gyagüpi
tótók kwarilürr wagó, inzan dümdüma. A God ma mibü metat dümdüm atanda
mibü tangbamtinüm. Wa igó ngarkwatódó tónggapónda wa, mi ⌊kolkal⌋ kwarilo
wata wazan.
11 God mibü ne tonarrdó dümdüm atanda, ene igó klamankwata kokea igó, mi
bagürwóm kwarilo, a ma igó klama, mi gyaur aengdakla. A solkwat, ibü igó bainda,
umul nidi ipüdóp ene klamdógabi, paudüdü akó dümdüm ngyabenórre.
12 We ngarkwatódó, e igó tulmil alngón-gu, wamaka yabü arüng babula samuan
ngarkwatódó, a e ma arüng apad kwarilo akó Godón wirri arüngi amkoman angun
kwarilo.
13 E wata dümdüm ngyaben kwarilo, igósüm yabü arüng-koke amkoman banguna
koke bamrüke, a karrkukus baine.

Kolkal Ngyaben Godón Obzek Kwata

14 Wirri arüng apad kwarilün paudi ngyabenóm blaman pamkolpampükü akó
kolkal ngyabenóm. Darrü oloma sab Lodón koke esene, wa ne kolkal ngarkwatódó
koke nóma ngyabele.
15 E umul-umul kwarilün igó, yabü darrüpa sab Godón ⌊gail tonarr⌋ koke ipüde.
Akó e umul-umul kwarilün, yabü darrüpa inzan koke baine, wamaka kap tarük
simküna dódórr bainda, müp ne klama akyanda akó abün kolpam kolae bainda.
16 E umul-umul kwarilün, yabü darrü babulan yarile darrü olompükü utüm, oya
kol ó müór koke nótóke, ó Godkamóm ubi-koke pamóm bainüm Isaozan. Wa ene
ngaensingül amtómól dümdüm simbruatórr wata dele ama darrpan kómngyarr
klamóm.
17 E umulakla wagó, wa ngaen-gógópan ene poko tónggapónórr, da abün pail
kakóm oya ubi inzan yarilürr tóba aba oya bles ainüm ngaen olomzan. A oya
aba bangónórr tónggapónóm, wa ne klamóm yatorr, zitülkus wa darrü kwat koke
esenórr simbruatóm wa ne poko tónggapónórr, enana wa tóba ab yónpükü ato
yarilürr oya bles ainüm.

Sinae Podo akó Zaeon Podo

18 Godka tótókde, e ini elklaza koke kuri aengrre, wata mibü abalbobatal Isrrael
pamkolpamazan kainóp, i Sinae Podo nóma ngorram sinóp. E ene podo koke
ngorram sinarre, wirri arüng ura ne baebdase. E ene bwób koke ngorram sinarre,
algón-koke tümün negase akó wirri arüng wóra ne busodase. 19 E darrü mobolzan
bubukwóm koke arrkrruarre, akó e Godón bómgól koke arrkrruarre ikikdi. Ene
pamkolpama nidi barrkrrurr, Godón arüngi yatop ibüka darrü bóktan opor ikik-
gum.
20 I yatop, zitülkus ene bóktan kari müp koke akó gum yarilürr, God ibüka arüngi
ne poko bóktanórr wagó, “Darrü olom ó dele lar kyamüla ta ini podo ne nóma
yamurre, e sab oya büdülümpükü emkólamke ingülküpi.”
21 Amkoman, i kari gum koke kwarilürr ene poko nóma esenóp ene pododó. Moses
ta gum yarilürr, da bóktanórr wagó, “Ka gumla akó tórrngóndóla!”†
22 E inzan amkoman podo koke ngorram sinarre, a e Zaeon Podo‡ ngorram sinarre
akó arról Godón wirri basirr, kwitüdü ne Zerrusalem wirri basirrse. Akó e ngorram
tinarre atang-koke anerru negako, nidi bagürwómdako darrpan pokodózan kwób
bazendako.

12:12 Aesaya 35:3 **12:13** Ikik Bókrran Bóktan 4:26 **12:15** Duterronomi 29:18 **12:16** Bwób Zitül 25:29-34 **12:17** Bwób Zitül 27:30-40 **12:20** Bazeb Tonarr 19:12-13 **12:21** Duterronomi 9:19 † **12:21** Ini elklaza ugón tómbapónóp Isrrael pamkolpama agóltagól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdüma⌋ Izipt amgat kakóm. God ibü ugón ngaep ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ nókyenóp. (Bazeb Tonarr 19:1-19) ‡ **12:22** *Zaeon Podo*: Zerrusalem ini podo kwitüdü mórranda. Ini pokodó ini peba nótó wialómórr tai amkoman podobóka koke apónda, a we bwóbbóka apónda God ne ngyabenda.

23 Akó e blaman dudu bangun pamkolpam ngorram tinarre, darrpan pokodó
nidi kwób bazendako, ene dümdüm nibióbko ngaen olmalzan, nibiób ngi
wibalómórrónko kwitüdü. E Godón ngorram sinarre, blaman pamkolpam sab
nótó zaz nirre, akó e ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamab samu ngorram tinarre, ne
pamkolpama nurrbarinürr, God nibiób ⌊dudu kómal⌋ ninóp.
24 E Yesun ngorram sinarre,§ küsil ⌊alkamül-koke tónggapórrón bóktan⌋ nótó
sidódürr God akó pamkolpam ibü aodó paud tónggapónóm. Yesu tóba óe angórr
mibü kolae tonarr barrgonóm akó Yesun óe igósidi kómalana Eibolón óedógabi,
darrem alkomólóm ne klama taegwarr yarilürr.
25 E umul-umul kwarilün igó, e bangón-gu Godón arrkrrugum, yabüka nótó
bóktanda. Isrrael pamkolpama koke kyab kórzinóp Godkagab, ibü kolae baindi, i
nóma bangónóp Godón arrkrrum, ibü ikik nótó nókrrónóp ini tüpdü Moseskama.
Da mi sab amkoman kokean kyab kórzirre Godkagab, mibü kolae baindi, mi ne kak
nóma emtyerre oya, mibü nótó ikik bókrranda kwitümgabi!
26 Tüpa ugón bóngapórr, God Sinae Pododó nóma bóktan yarilürr. A errkya,
wa ⌊alkamül-koke bóktan⌋ kuri tónggapóne igósa wa, “Ka akó sab ini tüp engópo,
dómdóm darrpan mün, a tüp tebe koke, ka sab ta pülpül inzan engópo.”
27 Ini bóktan opor “akó, dómdóm darrpan mün” we poko okaka amzazilda, ini tüp
akó pülpüldü elklaza, wa ne elklaza tómbapónórr, sab bóngapórrón kwarile, akó wa
sab blaman kabedó amóne. Ene igósüm, kwitüdü bóngap-koke ne elklazako, sab
metatómpükü bamirre.
28 We ngarkwatódó, mi Godón ki eso ekyerre, zitülkus mi ene bóngap-koke
bwóbdü barrbündakla, God ne balngomólda Kingzan. Godón eso akyande, mi Godón
gum-gum ki ⌊ótóknórre⌋ oya ubi ngarkwatódó akó morroal angónkü.
29 Mi inzan ki tómbapórre, zitülkus anda, mibü God urzana, blaman elklaza nótó
almitóda kolkal-koke ne klamko!

13

Dómdóm Arüng Bóktan

1 Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ metat kwarile yabiób darrpan-darrpandó, yabü ubizanako
zonaretaldó.
2 Bamrükgu mogob pamkolpam azebóm, tangbamtinüm, akó müótüdü arrbünüm,
zitülkus ini poko tómbapónde, ngibürr pamkolpama anerru yazebóp, tangbólean
kwarilürr, akó müótüdü urrbulürr, umul-kókme igó, i anerru kwarilürr.
3 Gyagüpi zomalón,* tümün müótüdü nidipasko ibü amkoman bangunanme,
wamaka e tümün müótüdü usakümakla. Gyagüpi zomalón, pamkolpama kle-kle
nibiób bangóndako ibü amkoman bangunanme, wamaka e yaib azid aengrre.
4 E blaman marret ngyaben morroal angón kwarilo, akó müór kwógi wata darrpan
pokodó ki ngyaben namüli, zitülkus God sab ibü zaz nirre, kolae sarrgi tulmil nidi
alngóndako, akó kol ó pam nidi gómóldako.
5 Yabü wirri ubi manidü koke ki yarile yabü ngyabendó, akó e gaodó kwarilo
ene elklazapükü, e ne kla amorrandakla, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó,
“Ka sab yabü kokean eloko,
ka sab kokean bóleno yabü ngabkanóm.”

§ **12:24** *E Yesun ngorram sinarre*: Ini pokoa ene tonarrdó apónda, Ibrru pamkolpama Yesun mamoan pamkolpamóm nóma bainóp. **12:24** Bwób Zitül 4:10 **12:25** Bazeb Tonarr 20:22 **12:26** Bazeb Tonarr 19:18; Wórr Peba 68:7-8; Agae 2:6 **12:29** Duterronomi 4:24 **13:2** Bwób Zitül 18:1-8; 19:1-3; Zaz 6:11-23; Metyu 25:35 * **13:3** Mi ibü enan koke gyagüpi zomalo, a ma ibü tangbamtin kwarilo elklaza-e. **13:5** Duterronomi 31:6, 8; Zosyua 1:5

6 Da mi gaodómakla igó bóktanóm, umulürründi wa amkomana, igó,
“Lod kürü tangamtin pama,
da ka sab gum koke namulo!
Pamkolpam gaodó kokeako darrü kla tónggapónóm kürüka.”
7 Yabü balngomól pam gyagüpi zomalón, Godón bóktan nidi zudrratlórr yabüka.
Gyagüpi zomalón, i tibiób ngyaben ia nolngomólnóp akó ibü ngyabenab küp ne kla
kwarilürr tibiób ngyabendó. Akó tikó ipüdam, i Godón ia amkoman yangunónóp.
8 Yesu Kerriso dadanzana errkya, wazan yarilürr ngaen, akó wa sab metat
dadanzan yarile.
9 Pam amkoman bangun-gu, abün darrü-darrü mogob umulbain bóktan nidi umul
baindako. Ene umulbaina yabü morroal kwatódógab koke ki ilklió bülión yarilün,
zitülkus ene morroala igó, yabü moboküp arüng bütarrón kwarile Godón ⌊gail
tonarrdógab⌋, a igó koke alo klamdógabi, pamkolpama ne kla alodako gida kwata.
Ene alo klama ibü koke tangbamtinda samuan ngarkwatódó, nidi alodako.
10 Mibü darrü ⌊alta⌋ asine, Yesu tóba büb ne kwitüdü ekyanórr ⌊urdü amsel
klamzan⌋. Ene prrist, Godón ⌊ótók⌋ ⌊Palae Müótüdü⌋ nidi zaget kwarilürr, ibü
dümdüm babula alóngóm ene altadógabi.†
11 Singüldü prrista larab óe Amkoman Gyabian Bwóbdü simarrulürr ⌊gyaur
klamzan⌋ kolae tonarr barrgonóm. A ene larab büb ama ut marrgu kalkuma
bónganónóp.
12 We ngarkwatódó, Yesu ta azid aengórr akó nurrótókórr Zerrusalem wirri
basirran barrbün mamtae kalkuma, wa sab pamkolpam ⌊kolkal⌋ iade nirre, tóbanan
óe gyaur klamzan angrindi ibü kolae tonarr barrgonóm.
13 Da mi nau oyaka, ut marrgu kalkuma, dadan büód aengóm wazan.‡
14 Aini, ini tüpdü, mibü amkoman bangun pamkolpamab metat wirri basirr babula.
A mi ma kwitüm wirri basirrüm basirrdakla, sab ugórr ne kla yarile.
15 Da mi wata metat Godón yagürnórre Yesukama, wamaka mi urdü amsel lar
amarrudakla, ene módóga, mibü tae-e bóktanóm wagó, wa mibü Goda.
16 Akó bamrükgu morroal tulmil tómbapónóm akó gailüm yabü ne klamko
ngibürrdü, zitülkus ini elklaza tómbapónde, igósa, wamaka e urdü amsel lar
amarrudakla. Akó ene inzan gyaur klama Godón bagürwóman ngitandako.
17 Yabiób balngomól pamab bóktan arrkrru kwarilün akó ibü tangdó kwarilün,
zitülkus i tib yabü samuan ngarkwatódó ngabkandako, pamzan Godka nidi pupo
baindako tibiób zagetankwata. Ibü bóktan arrkrru kwarilün, igósüm i ene ngabkan
zaget tómbapón kwarile bagürwómpükü a kolae gyagüpi koke, zitülkus i ne kolae
gyagüpi nóma tómbapónórre, ene sab yabü kokean tangnamtirre.
18 Kibünkü metat tóre koralón, zitülkus ki taiwan umulakla wagó, ki darrü kolae
kla koke tónggapónóp, akó kibü ubi dümdüm tulmil tómbapónóma blaman kwata.
19 Ka yabü taiwan arüngi byaldóla tóre bakom, igósüm kari pokoa God kürü sab
popadan kalkomóle yabüka.

Dómdóm Alakón Bóktan

20 Ka tóredóla Godka, paud nótó gailda. Wa tóba metat ⌊alkamül-koke
tónggapórrón bóktan⌋ we zagetan ngitanórr, Yesun óeanme. Olgabi wa mibü

13:6 Wórr Peba 118:6 † **13:10** Ene prristab dümdüm asi yarilürr alóngóm ene urdü amsel lardógabi, altadó ne kla amsel kwarilürr. A ibü dümdüm babula alóngóm mibü altadógab, krros ne klama. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: ene pamkolpama Zu gida nidi mamoandako, Yesun büdüla sab ibü koke tangnamtirre. **13:11** Lebitikus 16:27 ‡ **13:13** Ene wibalóm oloman ubi ibüka igó bóktanóm yarilürr wagó, i ki elókrre Zu isab gyaur kla bóngan akó gida tonarr tómbapón tibiób zid bainüm, akó i wata ki ogobe Yesuka zid bainüm. I ene pokozan tómbapónórre, ngibürr kolpama ibü ⌊tiz nangónórre⌋ akó alzizi zomale, da i ne büód aengnórre Yesuzan aeng yarilürr. I ubi bainórre ene büód aengóm.

⌊Lod⌋ Yesu Kerrison irsümülürr büdüldügab, mibü nótó ngabkanda, adlangda, akó
balngomólda wirrian ⌊sip⌋ ngabkan pamzan.
21 Ka ene Godka tóredóla kagó, God sab yabü blaman morroal elklaza nülirre
tóba ubi tómbapónóm. Akó wa mibüka ki tómbapólón oya ne elklaza bagürwóman
ngitandako, Yesu Kerrisokama, noan ngi wirri kwitüm ki amngyel koralón metat-
metat! ⌊Amen⌋.
22 ⌊Zonaretal⌋, ka yabü arüngi batodóla kürü arüng bütan bóktan azebóm, zitülkus
ini peba mórrag wata tugupa, ka ne kla wialómórró.
23 Kürü ubia e umul bainane, mibü zonaret Timotin tümün müótüdügabi kuri
irrurre. Kari pokoa wa ne ae nóma tame, kürü sab wató kolngomóle, ka sab yabü
basenóm nóma tamo.
24 Gyaurka, kibü morroal yawal bóktan nókyenamke yabü balngomól pam akó
blaman Godón pamkolpam. Amkoman bangun pamkolpama, Itali kantrridügabi nidi
togobórr, yabüka morroal yawal bóktan zirrbapóndako.
25 Ka tóredóla, Godón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

Zeims
Ne Peba Mórrag Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

Ini peba mórrag nótó wialómórr, tóbabóka wialómórr wagó,

"Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón leba zaget olomla ó Lod Yesu Kerrison." (1:1)

Wa darrü kla koke wialómórr tóbakwata, igósidi mi umulakla wagó, oya peba atang pamkolpam oyabóka umulürrün kwarilürr. Küsil Bukdü tokom pam ngibliandako Zeimsbóka, a ⌊Zu pamkolpam⌋ wata nisbóka wirri umul kwarilürr:

(1) Zeims, Zebedin olom, darrü Yesun umulbain olom nótó yarilürr, oya zoret Zonpükü (Metyu 10:2-4).

(2) Zeims, Yesun zoret, darrü Yesun amkoman angun pamkolpamab balngomól pam nótó yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 15).

Apostolab Tórrmen 12:2 mibü byalda wagó, Zeimsün, Zebedin olom nótó yarilürr, King Errod wató emkalórr büdülümpükü. Da aprrapórr wa Yesun zoret kuri yarilürr, ini peba mórrag nótó wialómórr.

Metyu 13:55 mibü byalda wagó, Yesun tokom zoretal kwarilürr. Zeims darrü yarilürr ibükagab, a wa darrü Yesun umulbain olom koke yarilürr Yesun arról tonarrdó ini tüpdü. A ma Yesun arsümül büdüldügab ene kakóm, Zeims akó Yesun ngibürr zoretala Yesun umulbain bóktan amkoman yangunóp, akó i Yesun mamoan pamóm ugón bainóp (Apostolab Tórrmen 1:14). Ngibürr tonarr kakóm, Zeims darrü sos balngomól pamóm bainürr Zerrusalemóm (ngabka Apostolab Tórrmen 12:17; 15:13-21; 21:18; Galatia 1:19; 2:9).

Darrü Zu pam ngi Zosepus, ene tonarrdó amkoman póep nótó wialómórr Zu pamkolpamabkwata, wa wialómórr wagó, Zeims akó ngibürr Yesun mamoan pamkolpam, ibü bumigóp da ingülküpi ekrrónóp büdülümpükü pail 62 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Zeims Nibióbka Wialómórr

Zeims tóba peba mórrag ibüka wialómórr

"12 Zu zitül pamkolpamdó Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipako." (1:1)

I tibióban bwóbdü koke ngyabenónóp, a ngibürr bwóbdü. Ngibürra ibükagab ngaen Zerrusalem we amgütóp, zitülkus amkoman bangun pamkolpam wirri müp alión we bókyenóp Zerrusalemóm (Apostolab Tórrmen 8:1, 11:19).

Tóba peba mórragdó Galatia pamkolpamdó (2:7-9), Pol Zeimsünbóka wialómórr wagó, Zeims darrü sos alngomól pam yarilürr, God noan ekyanórr ene zaget ⌊Morroal Bóktan⌋ amgolóm tóbanan pamkolpamdó, Zu pamkolpam nidi kwarilürr. Aprrapórr Zeims Zerrusalemóm ngyabelórr akó bóktan amgol ó umul bain yarilürr Zu pamkolpamdó kókó wa nurrótókórr. Da oya wirri ubi igósidi yarilürr peba mórrag wialómóm Zu pamkolpamdó, Yesun nidi amkoman angun kwarilürr akó Zerrusalemóm koke nidi ngyaben kwarilürr. Mi Zeimsün peba mórrag nóma atangdakla, mi umul baindakla wagó, wa Zu pamkolpamdó wialómórr.

Zeims Ini Peba Mórrag Nóma Wialómórr

Ngaen-gógópan Yesun amkoman angun pamkolpam Zu pamkolpam tibian kwarilürr. Blaman Zu pam akó simanal olmalab ⌊gyabi sopae singgalgónónóp⌋. Da solkwat Zu-koke nidi kwarilürr, Yesun amkoman angunüm ugón bókyenóp. Ini Zu-koke

pamab gyabi sopae singgalgórrón koke kwarilürr. Ini pokoa wirri müp sidódürr akó aprrapórr pail 48 nóma yarilürr wirri bóktan amanikóp inikwata Zerrusalemóm. A Zeims enebóka koke wialómórr. Wa aprrapórr gyagüpi tótók yarilürr igó, wata Zu pamkolpam Yesun amkoman angun pamkolpam idi kwarilürr ene tonarrdó. Da wa aprrapórr ini peba mórrag ngaen-gógópan wialómórr, ene wirri bóktan ene kakóm, amanikóp. Ini peba mórrag aprrapórr ngaen-gógópan wialómórróna, ngibürr Küsil Bukan peba ma solkwat winólómóp.

Zeimsün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ngakande inzana, Zeims ini peba mórrag ugósüm wialómórr Zu pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm, Yesun amkoman nidi angun kwarilürr akó Zerrusalemóm koke nidi ngyabenónóp.

Zeims müp ipadlórr mórrel kolpama tibiób nóma ikub bagür kwarilürr akó gyagüpi igó ogoblórr wagó, i morroal isako ngibürrdügab.

Akó oya moboküpdü darrü müp asi yarilürr, zitülkus ngibürr pamkolpama bóktanónóp wagó, i Godón amkoman angun koralórr, a i tórrmendó koke irrbünónóp.

Zeims ta tóba peba mórrag atang pamkolpam nilóp Godón [wirri gyagüpitótók] akó apadóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1*
B. Müp tonarr akó pamkolpamab ubi kolae tonarr tómbapónóm *1:2-18*
  1. Karrkukus bórrang müp tonarrdó *1:2-8*
  2. Elklaza-koke pamkolpam akó mórrel pamkolpam *1:9-11*
  3. Pamkolpamab ubia tibiób balngomólóm kainda kolae tonarr tómbapónóm *1:12-18*
C. Godón bóktan arrkrru akó tórrmendó angrin *1:19-27*
  1. Godón bóktan arrkrru *1:19-21*
  2. Godón bóktan tórrmendó angrin *1:22-25*
  3. Amkoman tórewóm *1:25-27*
D. Blaman pamkolpam wata darrpan ngarkwatódó morroal bangón ki kwarilün *2:1-13*
E. Amkoman bangun akó morroal tórrmen *2:14-26*
F. Ulit alngomól *3:1-12*
G. Amkoman wirri gyagüpitótók Godkagabi tótókda *3:13-18*
H. Inzan tulmil tórrmen tómbapón-gu tüpan pamkolpamazan tómbapóndako *4:1-17*
  1. Yabü arról Godón tangdó irrbünam *4:1-10*
  2. Darrü olom zaz ain-gu *4:11-12*
  3. Ikub bagürgu sab ngürrankwata *4:13-17*
I. Zeims mórrel kolpamdó bóktanórr wagó, God sab ibü zaz nirre *5:1-6*
J. Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan *5:7-20*
  1. Zao-zao ngyaben azid aeng tonarrdó *5:7-12*
  2. Tórean arüng *5:13-18*
  3. Oya salkomól, amkoman bóktandógab nótó apólda *5:19-20*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón [leba zaget olomla] ó [Lod] Yesu Kerrison.

Ka wialómdóla 12 Zu zitül pamkolpamdó, Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipko.

Morroal ngürr yabüka.

Karrkukus Bórrang Müp Tonarrdó

2 Kürü ⌊zonaretal⌋, yabü obzek kwata abün-abün müpa nóma togoble, ene müp
bagürwómpükü yazeblamke.
3 Zitülkus módóga, e umulakla, müpa yabü amkoman bangun nóma apókda, akó
yabü amkoman moboküpi banguna nóma pupo bainda, da e sab gaodó kwarilo
karrkukus bórrangóm.
4 Akó e umul bain kwarilün karrkukus bórrangóm blaman tonarr, igósüm e ⌊dudu
kómal⌋ kwarilo samuan ngarkwatódó akó darrü kolae babul yarile yabü moboküpdü,
darrü kla kokean arenane.
5 Yabü darrüpan ne ⌊wirri gyagüpitótók⌋ babul nóma yarile, wa Godón ki yato da
oya sab sekyene. God ngaru bapón-koke gailda blamandó, oyakagab inzan bóktan
babula wagó, e kolaeakla.
6 A wa nóma yato-e, wa wata amkoman yangune a ninis gyagüpitótóke koke yarile,
zitülkus ninis gyagüpitótóke nótó gyagüpi tótókda, wa igósidi maludü goblolzana,
wóra ne kla amzazilsimzazil angónda.
7 Inzan pama igó gyagüpi koke ki tótók yarilün wagó, wa sab darrü kla ipüde
Lodkagabi.
8 Zitülkus módóga, wa ninis gyagüpitótók pama akó pamkolpam umul-kokeanako,
ia wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr.

Elklaza-koke Pamkolpam akó Mórrel Pamkolpam

9 Kari-kari ngi akó elklaza-koke zonareta wa ikub ki bagür, zitülkus God oya ngi
kwit emngyelórr.
10 A mórrel nótóke, wa ma ikub ki bagür, God oya ngi tüp nóma solkomólórr,
zitülkus wa sab twal pulzan bamrüke.
11 Abüsa tóba ururpükü nóma banikda, ene twal akolamda; oya pula balókda ó
oya ongang bapón kulainda. Da ene inzana, mórrel pama sab inzan bamrüke tóba
zaget tómbapónde.

Pamkolpamab Ubia Tibiób Balngomólóm Kainda Kolae Tonarr Tómbapónóm

12 Bagürwóm watóke, karrkukus nótó zamngórróna, abün-abün müpa oya nóma
sawiónónóp. Zitülkus módóga, oya amkoman moboküpi banguna tüób nóma pupo
bainda, wa ⌊ngarkwat-koke arrólan⌋ müóngdur ipüde, God alkamül-koke ne bóktan
tónggapónórr ibüka, ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbe oyakamóm.
13 Darrüpan ubi kolae tonarr tónggapónóm nómade, wa igó koke ki yarilün wagó,
“God kürü wató alngomólóm kainda kolae tonarr tónggapónóm.” Zitülkus módóga,
kolae gaodó kokea Godón alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. Akó ta God darrü
olom kokean elngomóle kolae tonarr tónggapónóm.
14 A paman tóbanan kolae ubia oya alngomólda kolae tonarr tónggapónóm, ene
ubia oya nóma ilklió aliónda akó ódódda.
15 Olgabi, oya kolaea küppükü nóma baine, ene ubia kolae tonarr alngumilda. Akó
kolae tonarra tai wirri nóma bainda, wa büdül alngumilda.
16 Kürü moboküpdü zonaretal, e ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm
ene bóktane wagó, God pamkolpam wató balngomólóm kainda kolae tonarr
tónggapónóm!
17 Blaman morroal a dudu kómal ⌊gyaur kla⌋ kwitümgabako. I Abdógab
tótókdako, pülpüldü zyón klamab Ab, noan tórrmen tulmil koke bümzazildako zyón
klamab dandangazan banendako.

18 Tóbanan ubi ngarkwatódó, mi tóbabótórró amkoman bóktandógab, igósüm mi
ngaen-gógópan küp* kwarilo blamandógab, wa ne elklaza tómbapónórr.

Godón Bóktan Arrkrru akó Tórrmendó Angrin

19 Kürü moboküpdü zonaretal, e wata igó poko umul kwarilo: Yabü blamanab wirri
ubi ki yarile bóktan arrkrrum, e büsai-büsai bóktan-gu, akó büsai-büsai ngürsilüm
bain-gu.
20 Zitülkus módóga, paman ngürsila ene dümdüm ngyaben koke alngumilda,
Godón ubi ne klame.
21 We ngarkwatódó, blaman kolae elklaza amónamke yabiób ngyabendógabi akó
piküp bainamke ene blaman abün kolae tórrmen tómbapón-gum. Da yabiób ngi tüp
elókam akó ene bóktan ipüdam, God ne kla iltümülürr yabü moboküpdü, zitülkus
God gaodóma yabü zid bainüm, e ene bóktan nóma ipüdane.
22 E wata igó pamkolpam kwarilo, Godón bóktan tórrmendó nidi angrindako. A igó
pamkolpam koke kwarilo, güblangane enan nidi arrkrrudako. Inzan pamkolpama
tibiób ilklió büliónda ko.
23 Nadü oloma Godón bóktan arrkrruda, a tórrmendó koke angrinda, wa inzan
oloma, tóba obzek nótó ngabkanda glasdó, wa ne obzekpükü tómtómólórr.
24 Wa tóba ngabkanda, da wa nóma alkomólda, dümdüman oya tóba obzekbóka
ma ugón bamrükda.
25 A darrü pam inzana, tai nótó ngabkanda ene dudu kómal gida, pamkolpam
ne gida-a ausda kolae tonarrdógabi. Wa metat ene gida ngabkan yarile, oya koke
bamrükle wa ne poko arrkrrurr, a wa tórrmendó irrbüle. God sab inzan pam bles
ine ene tórrmen tómbapónde.
26 Nadü oloma igó nóma gyagüpi tótókda wagó, wa Godón ⌊ótókda⌋, a wa ma tóba
ulit koke alngomólda, wa tóba ilklió büliónda akó oya tórewómdü küp babulako.
27 God, mibü Ab nótóke, ⌊kolkal⌋ akó ⌊tóman-koke⌋ tórewóm apadóda. Inzan ne
tórewóme: abal-koke olmal akó kóble, ibü ngabkanóm müp tonarrdó nóma kwarile,
akó tüpan pamkolpam koke ki ok bain kwarilün marü alngomólóm kolae elklaza
tómbapónóm.

2

Blaman Pamkolpam Wata Darrpan Ngarkwatódó Morroal Bangón Ki Kwarilün

1 Kürü zonaretal, e mibü ⌊wirri kómal zyónpükü⌋ Lod Yesu Kerrison amkoman
angundakla. Amkoman bangun pamkolpamzan, e blaman pamkolpam wata darrpan
ngarkwatódó morroal bangón kwarilünke.
2 Darrü pama aprrapórr yabü kwóbbazen müótüdü tübangrine wirri darrem
⌊gold⌋ rring a wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón, a darrü elklaza-koke pama
tómanpükü mórrkenyórri ta tübangrine.
3 E aprrapórr ene wirri darrem mórrkenyórrpükü pam kubó morroal yangórre
ó bóktórre wagó, “Marü morroal mórran poko yóni,” a elklaza-koke pamdó kubó
ma igó bóktórre wagó, “We zamngól o popa we mórra tüpdü, kürü wapór
minggüpanan.”
4 E ne inzan poko nóma tónggapónane, e yabiób darrpan-darrpan, darrpan
ngarkwatódó-koke morroal bangóndakla. Akó e yabiób darrpan-darrpan zaz
baindakla kolaean gyagüpitótóke.

---

* **1:18** *ngaen-gógópan küp*: Ini bóktan opora igó klambóka apónda igó, ngaen-gógópan ne küpa angurindako ó ngaen amtómólórrón olom akó lar kupo. God Isrrael pamkolpam nümtinóp ini elklaza aliónüm oya. Aini Zeims amkoman bangun pamkolpam ataninda ngaen-gógópan küpdü, zitülkus i amkoman kómalako blaman tómbapórrón elklazadógab.

5 Kürü moboküpdü zonaretal, tübarrkrru! God ini tüpan elklaza-koke is tüób
silianórr akó i mórrel kolpamzanako tibiób amkoman bangunanme. God ibü
silianórr tóba Kingzan Balngomóldó barrbünüm. Akó wa ibü [alkamül-koke bóktan]
nókyenóp ene Balngomóldó barrbünüm, [moboküpdü ubi] nibióbe oyakamóm.
6 A yadi, e elklaza-koke isab ngi tüp elókarre. E mórrel kolpam larógóm morroal
bangóndakla elklaza-koke kolpamdógabi? Ene mórrel pamako, yabü kle-kle nidi
bangundako akó yabü nidi bumurratdako kotódó zamngólóm!
7 Akó ene mórrel pamako, Yesun kómal ngi nidi kulaindako, wa yabü ne ngi
nókyenóp!*
8 E dümdüm kla tónggapón koralo, e ne gida nóma mamoanane wagó, "Marü
moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome† inzan ki yarilün, marü moboküpdü
ubi mobakazane." Ini gida Godón gida-e, mibü King nótóke, e ne gida Godón
Wibalómórrón Bóktandó asendakla.
9 A e ma ne pamkolpam darrpan ngarkwatódó-koke nóma morroal bangunane, e
kolae tonarr tónggapónane akó gida-a pupo nirre wagó, e gida amgün pamkolpa-
makla.
10 Ka ene poko wialóma, zitülkus nadü oloma dudu gida mamoanda a wa ma
darrpan gida bóktan poko alkamülda, ene inzana wamaka wa blaman gida bóktan
poko amgünda.
11 Nótó yarilürr wagó, "Ma kol ó pam gómólgu," wa akó yarilürr wagó, "Ma darrü
olom büdülümpükü amkalgu." Ma ne pam ó kol koke nóma gómól namulo, a ma ma
darrü olom büdülümpükü emkolo, ma igósidi gida amgün pamóm baino.
12 Da módóga, bókta akó tórrmen tómbapónam ene kolpamzan, God sab nibiób
zaz nirre ene gida ngarkwatódó, pamkolpam ne gida-a ausda kolae tonarrdógabi.
13 Zitülkus módóga, God sab oya gyaur-koke zaz ine, gyaur-koke nótó yarilürr
ngibürr pamkolpamdó. Gyaur nadü olome ngibürr pamkolpamdó, oya zitülkus
babula gumüm, God sab pamkolpam ne ngürrdü zaz nirre.

Amkoman Bangun akó Morroal Tórrmen

14 Kürü zonaretal, ia laró morroala darrü oloma ne nóma bóktóne wagó, "Kürü
amkoman bangun asine," a wa ma tórrmendó koke ingrile? Ia inzan amkoman
banguna oya zid ine? Koke!
15 Aprrapórr darrü zonaret ó bólbótan mórrkenyórr a blaman ngürrzan alo kla
babulako.
16 Da darrüpa yabükagabi ne oyaka igó nóma bóktóne wagó, "Ugó wam, paud sab
marüka asi ki yarilün; morroal mórrkenyórr bate ururüm akó morroal elo," a wa
ma oya darrü kla ne koke nóma ekyene batenóm ó alom, ia laró morroala?
17 Ene inzana, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke, wa büdüla.
18 A darrüpa sab ma igó yarile wagó, "Inzan taia: Darrü oloman amkoman bangun
go asine, akó darrü oloma go tórrmen tómbapónda." A ka sab bóktan inzan
alkomól namulo wagó, "Ma kya moba amkoman bangun kóbó kómtyea, ma tórrmen
koke nóma tómbapóndóla, da ka kubó marü kólba amkoman bangun mómtyeno
tórrmendógabi."
19 Ma igó poko amkoman angundóla wagó, wa darrpan Goda. Taia, da ene gaodó
kokea! Kolae samua ta ene poko amkoman angundako - akó gum tórrngónóm
baindako.
20 Ma gonggo pamla, ia marü ubi ka marü mómtyeno wagó, tórrmen-koke
amkoman bangunan küp babula?

---

* **2:7** *wa yabü ne ngi nókyenóp*, oya küp módóga: *e Yesunakla.* † **2:8** *minggüpanandó ne olome* wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **2:8** Lebitikus 19:18

21 God larógóm mibü abbobat Eibrra-amón ipadórr ⌊dümdüm tonarr⌋ olomzan?
Tóba tórrmendógabi, wa tóba olom Aesakón ⌊alta⌋ kwitüdü nóma emngyelórr larzan
Godka.
22 Ma igó asendóla, wa Godón amkoman angun yarilürr akó tórrmendó ingrinürr,
akó oya amkoman banguna ⌊dudu kómal⌋ bainürr oya tórrmendógabi.
23 Akó Godón Wialómórrón Bóktana küppükü bainürr wagó, "Eibrra-am Godón
amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan."
Akó God oya igó ngilianórr "kürü gódam."
24 Da e kuri esenane, God darrü pam apadóda dümdüm tonarr olomzan, ini nis
tonarrdógab, oya amkoman bangun akó oya tórrmen.
25 Ene inzana, God larógóm Rreiebón,‡ pam apyón kol nótó warilürr, apadóda
dümdüm tonarr olomzan? Tóba tórrmendógabi, wa ene kómdam bain pam tóba
müótüdüzan irrbünürr. Akó solkwat wa ibü darrü kwat nómtyenóp bakonóm.
26 Da módóga, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke, wa büdüla,
samu-koke büb büdülzana.

3

Ulit Alngomól

1 Kürü ⌊zonaretal⌋, umulbain pama abün-koke bairre yabükagabi sos kugupidü,
zitülkus e umulakla, God sab kibü, nidi umul baindakla, wirrian ⌊kolaean darrem⌋
tókyerre ngibürr pamdógab, ki ne kolae kla nóma tómbapónórre.
2 Zitülkus módóga, mi blamana abün tonarrdó bütandakla. Nadü oloma ne kokean
nóma bütüne, wa ne poko bóktóne, wa ⌊dudu kómal⌋ pama, gaodóma tóba blaman
büb alngomólóm.
3 Mi kari ayan poko* nóma kolabütandakla ⌊osan⌋ taedó mibüka güblangpükü
bainüm, mi gaodómakla ene dudu os alüngsalüng angónóm. 4 Ó e but gyagüpi
amónam. Enana i amkoman wirriako akó ibü wóra amarruda, ibü karian kulia
alüngsalüng angónda, updü paman ubi nóla tótókóma.
5 Da ene inzana, ulit wa kari klama bübdü, a wa ma wirri elklazabóka ikub bagür
umula.
E gyagüpi amaik kwarilo igó, karian ura wirri molpoko ia setanda.
6 Ulit ta urzana. Wa bübdü kolaean klama. Wa kolae arrgubinda dudu bübdü. Wa
tóba dudu arról kulainda akó wa tóba ur apadóda ⌊metat bólmyan urdügabi⌋.
7 Pamakan gaodóma abün obzek lar ngórrób bainüm akó wa ibü ngaen ngórrób
ninóp: abün obzek nurr lar, póyae, tüpdü ngübyón elklaza, ó maludü ngyaben
elklaza.
8 A darrü olom ma gaodó kokea tóba ulit ngórrób ainüm. Ene ulita metat kolae
bóktanda, akó gwar büdül tarükzana, ulit ta inzana.
9 Uliti pamkolpama mibü Lod, mibü Ab nótóke, oya agürdako, akó dadan
uliti i pamkolpam bamórrdako, God tóbanan obzeksyók ngarkwatódó nibiób
tómbapónórr.
10 Ene dadan taedógab agürwóm a amórr bóktana burruandamli. Kürü zonaretal,
inzan koke ki yarile.
11 Ia anón nae a kapórr naea darrpan aróbdógabi tótókdamli? Koke!

2:21 Bwób Zitül 22:1-14 **2:23** Bwób Zitül 15:6; 2 Krronikol 20:7; Aesaya 41:8 ‡ **2:25** *Rreieb*: Zosyua Keinan tüp nóma bangrinüm kain yarilürr Isrrael pamkolpampükü, wa nis kómdam bain pam zirrnapónórr Zerriko wirri basirr kómdam ainüm. Rreieb ibü nünikürr tóba müótüdü akó tangnamtinürr kórzyónüm. **2:25** Zosyua 2:1-21 * **3:3** *kari ayan poko*, Mórrke-mórrke módóga: *bit*. Ene *bit* ⌊osan⌋ taedó wóp angórrón yarilürr akó sye nizan kwata amrókrrón yarilürr. Ene os alüngsalüng angónóm, ma kubó sye numurruto.

12 Kürü zonaretal, ia ⌊pig⌋ nugup gaodóma ⌊olib⌋ küp bapónóm ó ⌊grreip⌋ syepor
gaodóma pig küp bapónóm? Kokean! Ene inzana, anón naea kapórr nae aróbdógabi
koke tópkóne.

Amkoman ⌊Wirri Gyagüpitótók⌋ Godkagabi Tótókda

13 Ia nótóke yabü aodó, wirri gyagüpitótóke akó umul nótóke morroal ó kolae
amzyatóm? Da wa ki okaka bümzazil tóba morroal tórrmen tulmildügabi, wa ne
tórrmen tómbapónda tóba ngi tüp balkomólde, zitülkus wirri gyagüpitótóka oya
tangamtinda tóba ngi tüp balkomólóm.
14 A ngibürra yabükagabi, yabü gyagüp kolaea wirribóka akrranda moboküpdü,
zitülkus yabü ubia e ta morroal umulbain pamóm bainane. E yabióban gyagüpi
bomandakla. E ne inzan nóma kwarilo, ikub bagürgu wagó, e wirri gyagüpitótók
pamakla. Obae tizgu enezan.
15 Yabü gyagüp kolaea nóma akrranda akó e wata yabióban gyagüpi bomandakla,
yabü wirri gyagüpitótók kwitümgab kokea. A ene wa tüpan akó pamakanan
gyagüpitótóke, akó ⌊deboldógaba⌋.
16 Zitülkus módóga, ene bwóbdü pamkolpam gyagüp kolaea nóma akrranda
akó i wata tibióban gyagüpi bomandako, ene pokodó pamkolpam müpdü kwarile,
balngomól nabe kwarile, akó i blaman abün-abün kolae tómbapónórre.
17 A kwitümgab ne wirri gyagüpitótóka tótókda, oya wirrian kla módóga, wa ⌊kol-
kala⌋. Akó wa blaman tonarrdó paudüdüma, oya gyaur tonarr asine pamkolpamdó,
wa pamkolpamab bóktan arrkrruda, oya wirri gyaur asine pamkolpamdó, wa
morroal tórrmen tulmil tómbapónda, wa blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó
morroal bangunda, akó oya moboküp amkomana.
18 Paud nidi ódóddako akó küp nidi aritódako paudi, i sab ⌊dümdüm tonarr⌋
abülnürre.

4

Yabiób Arról Godón Tangdó Irrbünam

1 Ia larógóm tómbapónda gazirrwóm ó ongyaltongyala yabü aodó? I
tómbapóndamli yabü kolae büban ubidügabi. Ene ubia yabü moboküpdü gazir-
rdako.
2 Yabü ubi darrü klamóma, a e ma koke ipüdane. We zitülkusdü, e pam amkalóm
kaindakla ene klamóm. Akó yabü wirri ubi ngibürr isab elklazamóma, a e ma gaodó
kokeakla azebóm. We zitülkusdü, e ongyaltongyaldakla akó gazirrdakla. Yabü ubi
elklaza babul igósidiako, zitülkus e Godón koke atodakla.
3 E nóma atodakla, e koke ipüdane, zitülkus e kolae zitüldügab atodakla yabiób
kolae büban ubi ngarkwatódó amanóm.
4 E kol gómól pamzanakla!* Ia e umul-kókakla wagó, e tüp gódam nóma
angundakla, e Godón gómdamal kokeakla? We ngarkwatódó, nadü oloman ubie
tüpan gódamóm bainüm, wa igósidi Godón gódamóm-koke baine.
5 Igó gyagüpi tótókgu wagó, Godón Wialómórrón Bóktana enan bóktanda wagó,
“Oya gyagüp kolaea amkalda ó oya wirri ubi ene samudüma, wa ne samu ingrinürr
mibü büdü.”
6 A God ma mibü wirri ⌊gail tonarr⌋ akyanda. We zitülkusdü, tóba Wialómórrón
Bóktana bóktanda wagó,
“God ibüka bóka bamgünda, tibiób ngi nidi kwit aindako.
A wa ibü gail tonarr akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako.”

---

* **4:4** Ene bóktan opor *kol gómól pam* Ngaep Bukdügabia. God tóba pamkolpam inzan ngiblialórr, i obae god ⌊ótók⌋ nóma kwarilürr. (Zerremaea 3; 13:27; Aesaya 54:5-7; 57:3) **4:6** Ikik Bókrran Bóktan 3:34

7 We ngarkwatódó, yabiób arról Godón tangdó irrbünam. A e ⌊deboldó⌋ bóka
bamgülam, da wa kubó busole yabükagabi.
8 Godón minggüpanan togob, da wa kubó yabü minggüpanan tame. Yabiób tang
bagulam, e kolae tonarr kolpam nidipakla, akó yabiób moboküp ⌊kolkal⌋ ninam, e
ninis gyagüpitótóke nidipakla.
9 E gyaur koralo yabiób kolae tonarrdó, e gyaurwóm akó yón gyaur koralo.
Yabü ngüóng órnae izazinam ama gyaurwómdü akó yabiób bagürwóm ama büdül
obzekzan ninam.
10 Yabiób ngi tüp elókam Lodón obzek kwata, da wa yabü ngi igósidi kubó kwit
nirre.

Darrü Olom Zaz Ain-gu

11 Zonaretal, yabiób darrpan-darrpanbóka kolae poko bóktan-gu. Nadü oloma ne
kolae poko nóma bóktóne tóba zonaretbóka ó wa ne oya nóma zaz ine, wa Godón
gidabóka kolae poko bóktóne akó gida zaz ine, zitülkus gida-a bóktanda wagó, "Marü
⌊moboküpdü ubi⌋ moba minggüpanandó ne olome† asi ki yarilün." Ma ne kolae poko
nóma bóktono gidankwata, ma gida mamoan olom kokela, a ma zazzanla.
12 God wata darrpan gida gail olom ó zaz ta watóke. Da wa gaodóma zid ainüm
akó kulainüm. Da mató, ma nótókla, moba minggüpanan ne olome, oya zaz ainüm?

Ikub Bagürgu Sab Ngürrankwata

13 Tübarrkrru, e nidi bóktandakla wagó, "Errkya o sab mi ogobo ini o ene
wirri basirrdü, darrpan pail we amaikrre, elklaza bumiógrre ó sel nirre akó mani
tónggapórre."
14 Wai, e umul-kókakla yabü ngyaben sab ia yarile, zitülkus yabü ngyaben
kepkerrzanako, karianbóka okaka tübine a akó bamrüke!
15 A e ma igó ki korala wagó, "Lodón ubi ne nóma yarile, mi sab ngyaberre akó ini
kla o we kla tónggapórre."
16 A errkya e ma yabiób ene bókam bagósórrón bóktanabkwata ikub bagürdakla,
zitülkus e gyagüpi tótókdakla ene bókam bagósórrón bóktan kari morroal kokeako.
Inzan ikub bagür kolaean pokoa.
17 Da módóga, morroal tónggapón umul nótóke, a ma koke tónggapónda, wa
igósidi kolae tonarr tónggapónda.

5

Zeims Mórrel Kolpamdó Bóktanórr Wagó, God Sab Ibü Zaz Nirre

1 Tübarrkrru, e mórrel kolpam nidipakla.* E wata yón taegwarr akó yón bamto
kwarilo, zitülkus müp tonarra tótókda yabüka.
2 Yabü mórrela sab babüne, akó pua yabü mórrkenyórr sab alóng kwarile.
3 Saka yabü gold a ⌊silba⌋ kolae nirre. Ene saka sab pupo nirre wagó, e elklaza-koke
is koke tangbamtin kwarilnürrü yabiób gold a silba-e. Akó saka gold a silbazan kolae
ainda, God sab yabü kolae nirre, urazan elklaza alóngda. E yabiób mórrel kwób
asudakla ini dómdóm ngürrdü, God ma yabü zaz bainüm kainda. 4 E bangónarre
darrem kla aliónüm ibüka, yabü apapdó nidi agap kwarilürr. Tübarrkrru! Ene

† **4:11** Ma müsirrga ain bóktan 2:8 ngakanke. * **5:1** Ini atang pokodó, 5:1-6, Zeims mórrel pamkolpamdó wialómórr, Yesun aprrapórr koke nidi amkoman angun kwarilürr. I elklaza-koke pamkolpam kle-kle bangón kwarilürr. Zeims ibübóka wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm igó bóktandógab wagó, God sab ene mórrel pamkolpam zaz nirre. Akó Zeimsün ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam amtyanóm wagó, mórrel elklaza ngambangóldó gonggo pokoa. We ngarkwatódó, ibü ene mórrel kolpamabkwata gyagüp kolaea koke ki akrran koralón.

zaget pama murrkurr akrrandako. Abül pamab yón taegwarra Godón güblang kuri
emrróne, Wirri Arüng Lod nótóke.
5 E tüpdü abün mórrel elklaza tumum ngyabendakla akó yabü kolae büban ubi
ngarkwatódó. Enezan ngyabende, e larzanakla pyórr aupürrün bódapón ngürrankü.
6 E dümdüm ngyaben pamkolpam zaz ninarre akó büdülümpükü ekrrónarre,†
gaodó koke nidi kwarilürr yabüka bóka bamgünüm.

Zao-zao Ngyaben Azid Aeng Tonarrdó

7 We ngarkwatódó, zonaretal, zao-zao ngyabelam, kókóta Lod sab nóma tolkomóle.
E ngaon pam gyagüpi amaikam, wa piküpan enezan akyanda kókóta oya apapa sab
morroal alo küp apóne. Akó wa piküpan enezan akyanda kókóta pail akó bao ngupa
timile.
8 E ta inzan, zao-zao ngyabelam akó yabiób arüng bütalam, zitülkus Lodón alkomól
tonarra minggüpanan kuri tübine.
9 Zonaretal, murrkurr bókrran-gu yabiób darrpan-darrpandó, igósüm Lod sab
yabü koke zaz nirre akó ⌊kolaean darrem⌋ koke nilirre. Tübarrkrru, Zaz wata wa
mamtaedó zamngólórróna.
10 Zonaretal, ⌊prropet⌋ gyagüpi amónam, Lodón ngidü nidi bóktan kwarilürr. Ibü
nütaninam, i enezan zao-zao ngyaben kwarilürr, enana i azid aengóp.
11 Tübarrkrru, mi gyagüpi tótókdakla wagó, bagürwóm idipko, karrkukus nidi
bórróngóp. E kuri arrkrruarre Zob enezan karrkukus zamngól yarilürr, akó e
umulakla wagó, Lod dómdóm laró morroal sidódürr oyaka. E umulakla wagó, Lod
wirri gyaur akó morroal tonarra.
12 Kürü zonaretal, tai amkoman wirrian ne klame, darrü kla ngilian-gu yabiób
⌊alkamül-koke bóktan⌋ arüng akyanóm. Godón kwitüm ngyaben bwób ó ini tüp
ó darrü kla ngilian-gu yabiób bóktan arüng akyanóm. E wata igó bóktónane wagó,
“Taia” ó “Koke,” da e wata yabiób bóktan ngarkwatódó tómbapónane. Ene igósüm,
God sab yabü zaz koke nirre akó kolaean darrem koke nilirre.

Tórean Arüng

13 Ia darrü oloma yabü aodó müpdügab azid aengda? Wa tóre ki eko. Ia darrü
olom barnginwómdüma? Wa Godón agür wórr ki batolón.
14 Ia darrü olom yabü aodó azida? Wa sos ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ ki ngibau
akó i oyankü tóre ki ekonóm ó oyaka oel ki ekónónóm Lodón ngidü.
15 I nóma tóre ekorre, amkoman angundi ene klama amkoman kubó tómbapóne,
azid oloma dólóng baine akó Lod oya irsümüle azidüdügab. Wa aprrapórr kolae
tonarr nóma tónggapónórr, God oya kolae tonarr kubó arrgone.
16 Da módóga, yabiób kolae tonarr pupo bain kwarilün yabiób darrpan-darrpandó
akó tóre kwarilün yabiób darrpan-darrpanankü, igósüm e dólóng bairre. ⌊Dümdüm
tonarr⌋ oloman tórean arüng asine ó wa küp bapóne.
17 Prropet Ilaeza mizan pamakan yarilürr. Wa amkoman moboküpi tóre ekorr
wagó, ngupa sab koke ki tümil. Da aüd pailüm akó poko ngupa ene tüpdü kokean
tümilürr.
18 Wa akó tóre ekorr, da pülpüla ngup zirrsapónórr akó tüpdü elklaza we waonóp.

Oya Salkomól, Amkoman Bóktandógab Nótó Apólda

19 Kürü zonaretal, aprrapórr darrüpa yabü aodó amkoman bóktandógab apól
yarile akó darrüpa oya salkomóle.

---

† **5:6** Ene mórrel pamkolpama aprrapórr ene kla tibi koke tómbapón kwarilürr, a i zaz mani nüliónónóp tómbapónóm. **5:11** Zob 1:21-22; 2:10; Wórr Peba 103:8

20 Ene olom nótó salkomóle, wa ki emzyat wagó, kolae tonarr olom ne nótó nóma salkomóle tóba apól kwatódógab, wa sab ene kolae tonarr olom zid ine büdüldügab samuan ngarkwatódó akó God abün kolae tonarr barrgone oyabókamde.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag
Pita
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini peba mórrag wialómórr oya arróla blakón ngarkwat nóma yarilürr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, pail 62 akó 67 Kerrison amtómól kakóm. Wa ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó wialómórr, 5 prrobinsdü nidi ngyaben kwarilürr Eisia Maenorr kugupidü (1:1). Ene tonarrdó, pamkolpama ibü wirri müp alión kwarilürr. We ngarkwatódó, Pita ini peba mórrag wialómórr ibüka, ibü arüng bótanóm akó ibü arüngi byalóm inzan pamkolpamzan ngyabenóm, Yesu Kerrisonkü nidipko. Wa blaman amkoman bangun pamkolpam - ia müór ó kol, ta ia ⌊leba zaget⌋ is ó ibü wirri pam, ta ia sos ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ ó popa pam, sosankü zaget nidi tómbapónónóp - we bóktan nókyenóp wagó, "dümdüm ngyabenóm amkoman angun-koke pamkolpamab aodó akó karrkukus bórrangóm müp tonarrdó." Pita akó ta wialómórr wagó, i darrem kla ki ipüdórre, i ne karrkukus nóma ki bórrange.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Küsil arról *1:3-12*
C. God tóba pamkolpam ngibaunürr kolkal ngyabenóm *1:13–2:10*
D. Godón leba zaget pamkolpam *2:11-17*
E. Kerrisozan Azid Aeng *2:18-25*
F. Morwal akó Konggal *3:1-7*
G. Azid aeng dümdüm elklaza tómbapónde *3:8-22*
H. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *4:1-6*
I. Godón gyaur kla morroal ngabkan pamkolpam *4:7-11*
J. Krristión kolpamzan azid aeng *4:12-19*
K. Godón pamkolpamdó gyagüpbarr yarile wagó, Yesu Kerriso sab tolkomóle *5:1-11*
L. Dómdóm alakón bóktan *5:12-14*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison ⌊apostolóla⌋.
Ka wialómdóla yabüka, Godón alearrón pamkolpam, barngerrón nidipakla akó mogobzan nidi ngyabendakla ini prrobins kugupidü, Pontus, Galatia, Kapadosia, Eisia, akó Bitinia.*
2 God, mibü Ab nótóke, ngaen umul yarilürr wagó, oya ubi yabü aleanóma. Tóba Samua yabü ⌊kolkal⌋ ninóp akó tibi-tibi amanórr Godónkü. Inzan kwata wa yabü ilianórr Yesu Kerrison bóktan arrkrrum akó ene igósüm, Yesu yabü tóba óe-e ki nangrre yabü kolae tonarr barrgonóm.
Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab asi ki namülam yabüka.

Küsil Arról

3 Mi blamana oya yagürnórre, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrison God akó Ab! Oya wirri gyauranme wa mibü küsil arról tókyenóp, wamaka mi akó tóbabótóp. Wa ene kla

* **1:1** Ini 5 prrobins Rrom kinga balngomól yarilürr. Errkya ini bwób Tórrki kantrri kugupidümako, Eisia Maenorr kugupidü.

inzan kwata tónggapónórr igó, wa Yesu Kerrison irsümülürr büdüldügab. Olgabi
mi wirribóka ⌊gedlóngóm baindakla⌋,
4 God ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tókyenóp. Ini klama kokean kolae akó tómanpükü
baine, akó kokean odole. God ene kla kwitüdü amoandase yabünkü.
5 Yabü amkoman bangunanme God yabü alblangda tóba arüngdügabi, kókó ene
dómdóm ngürrdü, zid bain ugórr sab tónggapórrón yarile okaka bümzazilüm.
6 Wirribóka bagürwóm kwarilün ini klamdó, enana errkya yabü zitülkus asiko
gyaur aengóm tugupurr tonarróm, zitülkus yabü abün-abün müpa bawiónda.
7 Ini müpa togobórr igó poko amtyanóm wagó, yabü amkoman bangun amkomana.
Pama ⌊gold⌋ urdü angrindako apókóm ó asenóm ene gold ia kolkala, enana golda
sab kolae baine. Yabü amkoman bangunab darrem kla wirriana goldan darrem
klamdógab, da God yabü amkoman bangun apókda. Akó God nóma asenda wagó,
yabü amkoman bangun amkomana, wa sab yabü agür yarile, yabü ngi wirri kwitüm
amngyel yarile, akó wirri ngi emelele yabüka, ene tonarrdó Yesu Kerriso nóma okaka
tübine.
8 Enana e oya koke kuri esenane, a yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ ma oyaka asine. Akó
enana e oya koke asendakla errkya, a e ma oya amkoman angundakla akó e wirribóka
bagürwómdakla, igó wirri kómal bagürdü, e gaodó kokeakla bóktanóm.
9 E bagürwómdakla, zitülkus e umulakla wagó, God yabü zid bainda yabü
amkoman bangundügabi.
10 Ngaen-ngaen, ⌊prropeta⌋ Godón bóktan bóktónóp ene gail tonarrankwata,
God yabü ne kla ki tókyerre. Ene prropeta yamkünónóp akó yapinónóp ini
zidbainankwata.
11 I yamkünónóp asenóm, ene zidbaina sab laró tonarrdó akó iazan tame, Kerrison
Samua ne klambóka apón yarilürr ibü moboküpdü, wa nóma bóktanórr solkwat ne
klama tómbapónórre Kerrisoka. Wa Kerrison azid aengankwata bóktan yarilürr akó
⌊wirri kómal zyónankwata⌋, Kerriso solkwat ne kla ki ipüde.
12 God ene prropetódó okaka simzazilürr wagó, i ini zidbainankwata nóma
zudrratlórr, ene tibiób morroalóm koke yarilürr, a yabü morroalóm. Errkya ini
tonarrdó, igó pama ini zidbainankwata yabü azazildako, Morroal Bóktan Yesunkwata
nidi zudrratlórr yabüka, Godón Samuan arüngi, God noan zirrsapónórr kwitümgabi.
⌊Anerruab⌋ ta wirri ubia ini zidbainankwata umul apadóm.

God Tóba Pamkolpam Ngibaunürr Kolkal Ngyabenóm

13 We ngarkwatódó, yabiób gyagüpitótók tómbapónam, dümdüm
gyagüpitótókpükü koralón, akó e wirribóka gedlóngóm bain kwarilün ene gail
tonarróm, God sab yabü ne kla sidüde, Yesu Kerriso okaka nóma tübine.
14 E Godón bóktan amorran olmalzanakla, myamem ene kolaean ubi ok bain-gu
yabü balngomólóm, yabü ene ubi ngaen kwarilürr, e Godónbóka umul-kók nóma
kwarilnürrü.
15 A e wata kolkal ngyaben kwarilo, wata God kolkalzan ngyabenda, yabü nótó
ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm.
16 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “E wata
kolkal ngyaben kwarilo, zitülkus ka, yabü God nótókla, kolkal ngyabendóla.”
17 E Godón “Ba”-bóka ngiliandakla, e oyaka nóma tóre bakodakla, blaman pamkol-
pam darrpan ngarkwatódó nótó zaz bainda tibiób tórrmen tulmil ngarkwatódó. We
zitülkusdü, inzan ngyaben kwarilo mogobzan ini tüpdü, Godón gum-gum ⌊ótókde⌋.
18 Zitülkus módóga, e umulakla igó, God yabü nadü klame ⌊aurdü amanórr⌋ yabü
küp-koke ngyabendógab, yabü abalbobatala ne poko umul nyónónóp. God yabü
koke aurdü amanórr ene elklaza-e, sab ne klama kolae bairre, ⌊silba⌋ ó goldzan.

1:16 Lebitikus 11:44-45; 19:2

19 A wa yabü Yesu Kerrison óe-e aurdü amanórr, wa krrosdó nóma nurrótókórr.
Oya óe wirri darrem klama, darrü ⌊sip⌋ kupoan óezan, Zu ⌊prrista⌋ ne kupo ódód
yarilürr ⌊altadó⌋ urdü agasilüm, kolae akó tóman koke. 20 God oya ngaen singrinürr
ini poko tónggapónóm ugón ini tüp tónggapón küsil yarilürr, a wa oya okaka
simzazilürr ini dómdóm tonarrdó yabü morroalóm.
21 Oyakama, e Godón amkoman angundakla, oya büdüldügab nótó irsümülürr akó
oya ngi nótó wirri kwit emngyelórr. Ene igósidi, e Godón amkoman angundakla akó
gedlóngóm baindakla.
22 E yabiób kolkal bainarre inzan kwata, e amkoman bóktan Yesunkwata ipüdarre.
Olgabi yabü amkoman moboküpdü ubia yabü zonaretaldó. We ngarkwatódó, yabü
moboküpdü ubi asi kwarile yabiób darrpan-darrpandó yabiób dudu moboküpi.†
23 Zitülkus módóga, e küsil arról kuri ipüdarre, wamaka e akó tóbabótórró. Da
igó küpdügab kokea igó, sab ne küpa kolae baine, a igó küpdügab, sab kokean ne
küpa kolae baine. E akó tóbabótórró Godón bóktandóma, arról ne bóktane, metat
ne bóktan yarile.
24 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"Blaman pamkolpam opoporzanako,
akó ibü ne morroal obzek syóke nurr pulzanako;
opopora odaldako akó pula baingdako,
25 a Lodón bóktan sab metat yarile."
Akó Lodón bóktan we kla yarilürr, ene Morroal Bóktan Yesunkwata, pama yabüka
ne poko büdrratnóp.

2

1 We ngarkwatódó, blaman kolae tonarr elókam: pamkolpam azid alión akó ilklió
bülión, taepurrane bóktan tórrmendó arrbün babul, yabü gyagüp kolaea akrran, akó
obae bóktan alión panzedó ngibürr kolpamabkwata.
2 E Godón amkoman bóktan arrkrrum ki nae aman kwarila, wata gab oloma tóba
aipan ngómümzan yónda. Ene igósüm, e dódórr bainane samuan ngarkwatódó akó
olgabi zidbain ipüdane.
3 Zitülkus módóga, e kuri mis apókane igó, Lod morroala.
4 E oyaka togobo, ene arról Ingülküpdü, pamkolpama ne kla alzizi amaiknóp, a
God ma oya ingrinürr wirri darrem klamzan.
5 God müót ki el samuan ngarkwatódó arról ingülküpi, e nidipakla. Ene igósüm, e
prristümzan bainüm, tibi-tibi amarrón Godónkü, samuan ngarkwatódó ⌊urdü amsel
lar⌋ amarrum, God ne kla azebda Yesu Kerrisokama.
6 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"Tübarrkrru, ka Zaeonóm* darrü ingülküp angrindóla.
Ka ini ingülküp iliarró akó wa wirri darrem müótan zirrgüpdü ingülküpe.
Akó nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda,
tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine."
7 Da módóga, wa wirri darrem klama ibünkü, oya nidi amkoman angundako. A
ibükwata, oya amkoman koke nidi angundako, Godón Wialómórrón Bóktana igó
bóktanda wagó,
"Müót balmel pama ne ingülküp† alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküpüm wató kuri baine."

---

† **1:22** *dudu moboküpi*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, *kolkal moboküpi*. **1:25** Aesaya 40:6-8 * **2:6** *Zaeon* podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael. **2:6** Aesaya 28:16 † **2:7** *ingülküp*: Isrrael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **2:7** Wórr Peba 118:22

8 Akó Godón Wialómórrón Bóktana akó igó bóktanda ene ingülküpankwata wagó,
“Wa ingülküpa, pamkolpama sab ne klamdó bodoatnórre,
darrü wirri ingülküp, i sab ne klamdó balókle.”
Ini pamkolpama bodoatódako, zitülkus i ⌊Morroal Bóktan⌋ koke azebdako. God go ibü irrbünürr ene klamdó bodoatóm.
9 A yadi, e Godón alearrón pamkolpamakla. E Kingan prristakla. E darrü bwóban pamkolpamakla, tibi-tibi amarrón Godónkü. E Godón tóbanan pamkolpamakla. E inzan pamkolpamakla, igósüm e sab Godón tórrmen büdrrat kwarilo, pama ne kla agürdako. Wa yabü ngibaunürr tümündügab ama tóba wirri morroal agurr zyóndü.
10 Ngaen e darrü bwóban pamkolpam ta koke kwarilnürrü, a errkya ma e Godón tóbanan pamkolpamakla. Ngaen darrü pama tóba gyaur koke okaka imzazilürr yabüka, a errkya God ma tóba gyaur okaka amzazilda yabüka.

Godón ⌊Leba Zaget⌋ Pamkolpam

11 Moboküpdü gómdamal, e bupso ngyabendakla akó e mogobakla ini tüpdü. We ngarkwatódó, ka yabü arüngi byaldóla, kolae büban ubi mamoan-gu, zitülkus ini ubia gazirr amarrudako yabü samudü.
12 Yabü tórrmen tulmil morroal ki kwarilün pamkolpamab aodó, Godónbóka umul-kók nidipko. Ene igósüm, enana i yabükwata igó bóktandako igó, e kolae tómbapón pamkolpamakla, yabü morroal tórrmen ngabkandógab, i sab Godón ngi wirri kwitüm emngyelnórre ene ngürrdü wa nóma tame mibü basenóm.
13 E Lodón pamkolpamzanakla, blaman singüldü pamab tangdó kwarilo, pama nibiób irrbünóp, ia Rrom king, wirrian singüldü pam nótóke,
14 ta ia gabena, kinga nibiób zirrnapónóp ibü ⌊kolaean darrem⌋ akyanóm, kolae nidi tómbapóndako akó ibü bagürüm, dümdüm nidi tómbapóndako.
15 Zitülkus módóga, Godón ubia e gonggo pamkolpamab küp-koke bóktan piküp ninane, ezan morroal olngolo.
16 Igó pamkolpamzan ngyaben kwarilün, Yesu Kerriso nibiób ⌊aurdü amanórr⌋ popa pamkolpamóm bainüm. A e popazanakla, ene igó kokea igó, ene wa taia kolae alngónóm. Igó pamkolpamzan ngyaben kwarilün, Godón leba zaget pamkolpamazan.
17 Blaman pamkolpam ⌊morroal bangón⌋ kwarilün. Yabü ⌊moboküpdü ubi⌋ blaman Yesun amkoman angun pamkolpamdó kwarile. E Godón gum-gum ⌊ótók⌋ kwarilo. Akó Rrom king wirri ngi atenamke.

Kerrisozan Azid Aeng

18 E leba zaget pamkolpam nidipakla, yabiób wirri pamab tangdó kwarilo, ibü morroal angónde blaman klamdó. Wata ibü koke, morroal akó gyaur tonarr nidipko, a zóngang nidipko, ibü ta inzan.
19 Zitülkus módóga, ene morroal pokoa, e ne karrkukus nóma bórrongo azid aengde zitül-koke bwóbdü, zitülkus e umulakla wagó, God asine.
20 E ne karrkukus nóma bórrangdakla azid aengde, yabü wirri pama yabü nóma ekrrórre yabiób kle-kle tonarran darremanme, da yabü nótó nagürnórre? Darrü oloma kokean. A e ne azid nóma zwaenglo, zitülkus e morroal alngóndakla akó e karrkukus bórrangdakla, ini morroal pokoa Godón ilküpdü.
21 God yabü igósidi ngibaunürr inzan kwata azid aengóm, zitülkus Yesu Kerriso yabü morroalóm azid aengórr. Inzan kwata, wa yabü nómtyenóp, e laró ki tónggapónane, igósüm e oyakagab tikó apad kwarilo.
22 Wa kolae tonarr kokean tónggapónórr akó darrü pam babula ilklió bülión bóktan nótó arrkrrurr oya ulitüdügab.

2:8 Aesaya 8:14 **2:22** Aesaya 53:9

23 Oya nóma kle-kle yalnóp, wa darrem bóktan koke akon yarilürr. Wa azid
nóma aengórr, wa igó koke bóktanórr igó, wa sab darrem yalkomóle. A wa Godka
ngambangólólórr, blaman is dümdüman nótó zaz bainda.
24 Yesu Kerriso mibü kolae tonarr tóba bübdü bamselórr nugup krrosdó, igósüm,
kolae tonarr tómbapón piküp ain kakóm, mi sab dümdüm ngyaben koralo. Ene oya
gülünganbókamde, e dólóng bairrünakla.
25 E ngaen apól kwarilnürrü, bamrükürrün ⌊sipzan⌋. A errkya, e obzek kuri
tübyalüngarre Yesu Kerrisoka, yabü Ngabkan akó Adlang Pam.

3

Morwal akó Konggal

1 Konggal, ene dadan ngarkwatódó, yabiób morwalab tangdó kwarilo. Ene igósüm,
ngibürr morwala ne Yesunkwata Morroal Bóktan amkoman koke nóma angundako,
i sab obzek tübyalüngórre Yesu Kerrison amkoman angunüm konggalab morroal
tórrmen tulmildügab, bóktan-koke.
2 Zitülkus módóga, i sab yabü ngyaben ngabkan kwarile igó, yabü ngyaben ia
⌊kolkalako⌋ akó igó, e Godón ia gum-gum ⌊ótókdakla⌋.
3 Yabiób büb püti bain-gu agurran ngibtanóm, inzan kwata, abün-abün tulmili
órrngóen balmel, gold kusalzan elklaza, akó wirri darrem mórrkenyórr bamel.
4 A yabü moboküpdü ne kwindü tórrmen tulmila yabü agurran ki ngibtan kwarile.
Mómóke akó piküp samua sab yabü agurran wató nütürre, koke ne klama odalda
akó wirri darrem ne klame Godón ilküpdü.
5 Zitülkus módóga, ngaen-ngaen Godón amkoman angun kola tibiób inzan agurran
ngibtanónóp. I Godka ⌊gedlóngóm bainónóp⌋ akó i tibiób morwalab tangdó
kwarilürr.
6 Serra darrü inzan kol módógo. Wa Eibrra-amón bóktan arrkrru warilürr akó tóba
wirri pambóka ngilialórr. E Serran ópal olmalzanakla, e ne morroal nóma tómbapón
kwarilo akó yabü darrü klama guman koke ngibtan yarile.
7 Morwal, ene dadan ngarkwatódó, e gyaur tonarre ngyaben kwarilün yabiób
konggalpükü. Yabiób konggal ⌊morroal nangólam⌋, zitülkus i ezan arüng kokeako
akó zitülkus i yenkü ene arról apadódako, God tóba pamkolpam popa ne kla gailda.
Ene igósüm, yabü sab darrü klama koke nólerre Godka tóregum.

Azid Aeng Dümdüm Elklaza Tómbapónde

8 Inikwata bóktan alakónóm, ka yabü byaldóla: E blamana darrpan gyagüpitótóke
ngyabenane, morroal tonarr emtyanane, yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-
darrpandó kwarile wamaka e zonaretalpükümakla, gyaur kwarilün, akó yabiób ngi
tüp elóklam.
9 Darrü oloma ne kolae nóma tónggapóne yabüka, e sab darrem kolae tónggapón-
gu oyaka. Darrü oloma ne yabü kle-kle nóma byalda, darrem koke yalkomóla. A e ma
Godón imtinane oya bles ainüm. Zitülkus módóga, God yabü ini poko tómbapónóm
ngibaunürr, igó ngarkwatódó igó, e ta sab yaib bles bain ipüdane.
10 Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Oloman ubi ne tai ngyaben bagürwómi ódódóm nóma yarile,
akó oya ubi ne barnginwómpükü ngürr amrranóm nóma yarile,
wa kolae poko koke bóktan yarile,
wa ilklió bülión poko koke büdrrat yarile.
11 Wa kolaedógabi ki tübyalünge ama morroal tómbapóle.
Wa paud ki yamkülün akó amióg.

2:23 Aesaya 53:7 **2:25** Aesaya 53:5-6 **3:1** Epesus 5:22; Kolosi 3:18 **3:7** Epesus 5:25; Kolosi 3:19

12 Zitülkus módóga, Lod azilda ⌊dümdüm tonarr⌋ pamkolpamdó,
akó wa ibü tóre arrkrruda.
A Lod ma ibüka bóka bamgünda, kolae nidi tómbapóndako.”
13 Akó yabü ne wirri ubi nóma yarile morroal tómbapónóm, ia yabüka sab nótó
kolae tónggapóne? Darrü inzan olom babulana.
14 A e ta ne nóma azid zwaenglo dümdüm elklaza tómbapónde, God sab yabü bles
nirre. Darrü olom gumgu akó gyakolaegu.
15 A yabiób moboküpdü e ma Kerrison wirri ngi atenane yabü Lodzan. E
tómbapórrón kwarilün metat bóktan alkomólóm ibüka, yabü nidi bamtindako igó,
yabü zitülkus laróga Godkamóm gedlóngóm bainüm.
16 A e bóktan nóma yalkomólane, e inzan alngón kwarilo, mómóke akó ibü morroal
angónde. Umul kwarilün igó, e darrü kolae koke tónggapónarre. Ene igósüm,
kolaean bóktan nidi alión kwarile yabüka yabü morroal tórrmen tulmilankwata, e
Kerrisoka dabyórrünzanakla, i sab büód kwarile tibiób kolae bóktananme.
17 Igó ne nóma ki yarile igó, ene Godón ubie yabü azid aengóm, ene morroala azid
aengóm morroal tómbapónde, a ene koke igó, kolae tómbapónde.
18 Zitülkus módóga, Kerriso nurrótókórr* pamkolpamab kolae tonarrabkü, dar-
rpanóm ó myamem koke. Wa dümdüm tonarr olom yarilürr, a wa azid aengórr
akó nurrótókórr dümdüm-koke tonarr pamkolpamabkü, yabü amarrum Godka.
Oya büdüldü ingrinóp büban kwata, a samuan ngarkwatódó God oya arróldó
salkomólórr.
19 Akó arrólde samuan ngarkwatódó, wa ene samudü wamórr, tümün müótüdü†
nidi koralórr, da ibüka bóktan ola amgolórr.
20 Ini ne samu kwarilürr, ngaen-ngaen Godón bóktan koke nidi omrralórr
Noan tonarrdó, God pamkolpam nóma bókyan yarilürr tibiób kolae tonarrdógabi
byalüngüm. Noa ugón wirri but elólórr, ne but kugupidü wata aüdan, ene wa 8
kolpama barrbünürr. Ene but kugupidü i zid bainóp naiz naeana.
21 Ini naea baptaes bain‡ naem zamngólda. Ene baptaes baina errkya yabü
zid bainda. Baptaes bain igó kla kokea igó, tóman bagulüm bübdügabi. Koke,
ene go igó pokoa, e ne ⌊alkamül-koke bóktan⌋ ekyenarre Godón, umuldi e kolae
koke tómbapónarre. Baptaes baina yabü zid bainda, zitülkus God Yesu Kerrison
büdüldügab irsümülürr.
22 Wa kwitüdü kuri angürürr, da errkya wa wirri pabodómase Godón tutul tangdó.
Anerru, arüngpükü kolae samu, akó balngomól kolae samu errkya oya tangdómako.

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

1 We ngarkwatódó, zitülkus Kerriso büban kwata azid aengórr, e yabiób tai
tómbapónane azid aengóm, dadan tonarre wazan. Zitülkus módóga, nadü oloma
azid aengórr büban kwata, wa kolae tonarr tómbapón piküp bainürr.
2 Ene igósüm, ini tonarrdógabi e ini tüpdü ngyaben kwarilo Godón ubi
tómbapónóm, a igó koke, kolae pamakan ubi mamoanóm.
3 E gaodó kolae kuri olngolnórró, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü ubi ne klamko.
E büódan tulmil tómbapón kwarilnürrü yabiób bübi. E yabiób kolae büban ubi
mamoan kwarilnürrü. E gorrgorr bainarre. E kwób bazen kwarilnürrü ngyepam

---

3:12 Wórr Peba 34:12-16 **3:14** Metyu 5:10 **3:14** Aesaya 8:12-13 * **3:18** *nurrótókórr*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna, *azid aengórr*. † **3:19** *tümün müótüdü*: Ene samu tüpan tümün müótüdü koke kwarilürr, a i ma darrü bwóbdü kwarilürr, i nólgabi gaodó koke kwarilürr busom. **3:20** Bwób Zitül 6:5–7:23 ‡ **3:21** *baptaes*: Ini igó baptaes bainbóka apónda, darrü pama dudu nóma anggóbólda naedó, wa kolae tonarrdógabi nóma tübyalüngürr.

anónóm. E karibóka-koke bagür kwarilnürrü wirri garrirrdi. E obae god ⌊ótók⌋
kwarilnürrü, ngazirr ne klamko.
4 A errkya, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü ilküpa kuri tübause igó poko asende
wagó, e inkü koke dabyóndakla ibü zóngang akó küp-koke ngyabendó, akó i ma
yabü kolae bóktan alióndako.
5 A i sab ibü tulmil pupo tirre oyaka, tómbapórrón nótóke ibü zaz bainüm, arról
nidipko akó büdül nidipko.
6 We zitülkusdü, ⌊Morroal Bóktan⌋ amgolórrón yarilürr akó ta ibüka, büdül
nidipko. Ene igósüm, enana ibü pamzan zaz ninóp büban ngarkwatódó akó i
nurrbarinürr, i sab Godzan ngyaben kwarile tibiób samuan ngarkwatódó.

Godón ⌊Gyaur Kla⌋ Morroal Ngabkan Pamkolpam

7 Blaman elklaza blakón bwób ngorram aindasko. We ngarkwatódó, kakal akó
dümdüm gyagüpi ogoblón, igósüm e gaodómakla Godka tóre bakom.
8 Amkoman wirrian poko módóga; yabü amkoman ⌊moboküpdü ubi⌋ yabü
darrpan-darrpandó ki kwarilün, zitülkus moboküpdü ubia abün-abün kolae tonarr
asirrda.*
9 E yabiób darrpan-darrpan yabiób müótüdü urrbulün, murrkurr bóktan babul.
10 God yabü darrpan-darrpan darrü gyaur kla nülinóp samuan ngarkwatódó. Ene
gyaur klame zaget ki kwarilün yabiób darrpan-darrpanab morroalóm, kolpamazan
kaindako, abün-abün Godón gyaur kla nidi morroal ngabkandako.
11 Nadü oloma büdrratóda Godónkwata, inzan ki büdrrat yarile, wamaka God
oya ne poko bóktanóm ayalda. Nadü oloma ngibürr is tangbamtinda, inzan ki
tómbapón yarile, we arüngi God ne kla akyanda. Ene igósüm, blaman ini elklazadó
pamkolpama sab Godón yagürnórre Yesu Kerrisokama. Pamkolpama Godón ngi wirri
kwitüm ki emngyelnórre akó wa ki balngomól yarilün tomkompükü metat-metat.
⌊Amen⌋.

Krristión Kolpamzan Azid Aeng

12 Kürü moboküpdü gómdamal, e ne wirri müp azid aengdakla, yabü koke ki
arrkürran ngintirre. Ene wirri müpa enan yabü bapókóm kainda, wamaka e urdü
agóldakla.† Igó basen-gu, igó, wamaka e küsil kla basendakla.
13 A e ma bagürwóm kwarilo, igó pokodógabi wagó, e azid aengdakla wata Yesu
Kerrisozan azid aengórr. Ene igósüm, e ugórr wirri bagürwómdü kwarilo, oya ⌊wirri
kómal zyóna⌋ sab nóma okaka tübine.
14 Yabü ne dandang samu nóma zomale, zitülkus e Kerrison mamoandakla,
bagürwóm yadipakla, zitülkus ene ne wirri kómal zyónan Samue, Godón Samu
nótóke, wa yabüka ngón agónda.
15 Darrüpa yabükagab ne azid nóma aeng yarile, wa igó zitülkusdü koke azid aeng
yarile, igó, wa pam akrran oloma ó gómól oloma ó kolae tómbapón oloma ó inzan
oloma, ngibürr kolpamdó wata anirrün nótóka.
16 A wa ne azid nóma aeng yarile Krristión pamzan, wa büód koke yarile. A wa
Godón yagüre igó pokodógab, wa ene Krristión ngi baterróna.
17 Ene tonarr kuri semrróne, God pamkolpam zaz bainüm. Wa sab ngaen-gógópan
tóba pamkolpam zaz nirre. Wa ne ngaen-gógópan mibü, tóba pamkolpam, nóma zaz
tirre, da ene wa sab ia yarile, wa ibü nóma zaz bain yarile, Godón Morroal Bóktan
koke nidi arrkrrudako?
18 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

---

* **4:8** *moboküpdü ubia abün-abün kolae tonarr asirrda*, oya küp módóga: *darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómada, wa ubi bainda ibü kolae tonarr barrgonóm, i ne kla tómbapónóp oyaka.* † **4:12** Pama gold ó ⌊silba⌋ urdü angrindako apókóm ó asenóm ene gold ó silba ia ⌊kolkala⌋. Dadan ngarkwatódó, müp gaodóma pamkolpam apókóm.

“Dümdüm ngyaben pamkolpamabkü ne müp nóma yarile zid bainüm,
sab ia laróga tómbapóne Godkamóm ubi-koke pamkolpamdó akó kolae tonarr pamkolpamdó?”
19 Da módóga, azid nidi aengdako Godón ubi ngarkwatódó, i wata metat morroal alngón kwarile. Inzan kwata, i Godón tangdó kwarile, ibü nótó tómbapónórr akó nótó tónggapónórr, wa ne poko bóktanórr tónggapónóm.

5

Godón Pamkolpamdó Gyagüpbarr Yarile Wagó, Yesu Kerriso Sab Tolkomóle

1 Ka ibü, ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ nidipako yabü aodó, darrü kla arüngi byalóm kaindóla. Ka ta küób balngomól byarrmarr pamla. Akó ka kólbanan ilküpi esenórró, Yesu Kerriso ia azid aengórr. Ka ta sab wankü dabino ene ⌊wirri kómal zyóndü⌋, God sab mibüka ne kla okaka simzazile.
2 Ka yabü, balngomól byarrmarr pam, arüngi byaldóla, e ne Godón pamkolpam balngomóldakla, ibü inzan ngabkanóm, ⌊sip⌋ ngabkan pama tóba sipzan ngabkanda. Ibü igó zitülkusdü ngabkan-gu igó, pamkolpama yabü byaldako ene zaget tónggapónóm. A e ibü yabiób ubidügab ngabkan kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó. Igó zitülkusdü zagetgu igó, mani azebóm büódan kwata, a e yabiób dudu moboküpi zaget kwarilo.
3 Ne kolpam irrbünóp yabü ngabkanóm, e ibü zóngange balngomólgu wamaka e ibü wirri pamakla. A e ma morroal tulmil olngolo, igósüm i sab yabükagab tikó ipadnórre.
4 Da ene Singüldü Ngabkan Pama, tüób Yesu Kerriso, nóma okaka tübine, e sab wirri kómal zyónan müóngdur ipüdane, kokean ne klama odalda.
5 E küsil pamkolpam nidipakla, e ene dadan ngarkwatódó balngomól byarrmarr pamab tangdó kwarilo. Akó e blamana yabiób darrpan-darrpan morroal bangón kwarilo yabiób ngi tüp alókde. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“God ibüka bóka bamgünda, tibiób ngi nidi kwit aindako.
A wa ibü ⌊gail tonarr⌋ akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako.”
6 We ngarkwatódó, yabiób ngi tüp elókam, amzyatóde Godón wirri arüng asine, igósüm wa sab yabü ngi kwit nirre angrirrün tonarrdó.
7 Yabiób gyakolae blaman Godka irrbünam, zitülkus oya gyagüpitótók yabükama.
8 Dümdüm gyagüpi ogoblón akó aerr koralón. Yabüka nótó bóka bamgünda, wa ⌊debóla⌋, ⌊laeonazan⌋ barrónkü agóltagólda, darrü olom amkünda alóngóm. 9 E deboldó bóka bamgülam, karrkukus bórrangde yabiób amkoman bangundü, umuldi wagó, yabü zonaretala blaman ini tüpdü dapelan azid aengdako ezan.
10 E tugupurr tonarróm azid aengdakla, da ene kakóm, God sab yabü wató küsilzan nirre, karrkukus akó arüng nütürre, akó wa yabü morroal pokodó alónge. Blaman gail tonarr oyane akó wa yabü ngibaunürr Kerrisokama oya ngarkwat-koke wirri kómal zyóndü barrbünüm.
11 Wa pamkolpam ki balngomól yarile tomkompükü metat-metat. Amen.

Dómdóm Alakón Bóktan

12 Saelas kürü tangkamtinürr ini tugup peba mórrag wialómóm. Ka oya igó ngakandóla wagó, wa kürü ngambangól zonarete. Ka ini peba mórrag wialóma yabü arüng bótanóm akó igó bóktan karrkukus ainüm wagó, ini peba mórragan bóktan Godón amkoman gail tonarra. E karrkukus bórrang kwarilün ini klamdó.

4:18 Ikik Bókrran Bóktan 11:31 **5:5** Ikik Bókrran Bóktan 3:34

13 Babilonóm* ne sos pamkolpamko, God ta nibiób ilianórr yabüzan, i tibiób
morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. Akó Mak, kürü olomzan nótóke, wa ta
tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka.
14 Morroal ngürr bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó baprükam
⌊moboküpdü ubie⌋.
Ka tóredóla, moboküpdü paud asi ki yarilün yabü blamandó, Kerrisoka dabyórrün
nidipakla.

* **5:13** Aprrapórr *Babilon* anik ngia Rrom wirri basirrankü. Ene Babilonóm ne sos yarilürr, Rromóm yarilürr, Pita ini peba mórrag nólgabi wialóm yarilürr. Wa Babilon ngi ngyesilürr Yesun amkoman angun pamkolpam adlangóm, wirri müp nibiób alión kwarilürr.

Nis Ngim Peba Mórrag
Pita
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini nis ngim peba mórrag tóba arróla batül ngarkwat wialómórr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, pail 64 akó 68 Kerrison amtómól kakóm.

Pita ini nis ngim peba mórrag barre tóba peba atang pamabkü wialómórr pamkolpam ikik bókrranóm igó ngarkwatódógabi, wa singül kwata ne müp esenórr. Akó dakla igó poko ikik bókrranóm, ene ne pamkolpama atang kwarilürr karrkukus bórrangóm akó amkoman angunüm wa Yesu Kerrisonkwata ne poko umulbain yarilürr, i umulürrün ne poko kwarilürr. Pita akó darrü we poko umul-umulan ngintinóp singül kwata, obae umulbain pamabkwata, sab nidi bütanin kwarile darrü-darrü gyagüpitótók amarrum ene amkoman umulbaindü. Pita kari ubi koke yarilürr ini peba mórrag wialómóm, zitülkus wa umul bainürr wagó, kolae pamkolpama oya amkal karipoko kwarilürr, zitülkus wa Yesun amkoman angun yarilürr.

Pitan darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, pamkolpam Yesun alkomólankwata umul-umulan ngibtanóm. Wa tóba atang pam igó ikik bókrranda, Godón ubi ngarkwatódó ngyaben ódódóm, igó pamkolpamzan ngyabenóm, God nibiób balngomólda Kingzan.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-2*
B. Pita umul bain yarilürr amkoman bangun pamkolpama ia tulmil ki olngolórr *1:3-21*
   1. Amkoman bangun pamkolpama igó tulmil ki alngón kwarile igó ngarkwatódó, Godón pamkolpamazan tulmil ki alngón kwarilün *1:3-11*
   2. Pita ini peba mórrag ne zitülkusdü wialómórr *1:12-15*
   3. Ini bóktan Yesu Kerrisonkwata amkomana *1:16-21*
C. Ikik bókrran bóktan obae umulbain pamabkwata *2:1-22*
   1. Obae umulbain pama sab togobe akó abün pamkolpam ilklió bülión kwarile *2:1-3*
   2. God kolae tonarr alngón pamkolpam kolae bainda akó dümdüm ngyaben pamkolpam zid bainda *2:4-10*
   3. Obae umulbain pamab kolae tórrmen tulmil *2:10-22*
D. Yesu Kerrison alkomól *3:1-18*
   1. Darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm *3:1-2*
   2. Yesu Kerrison zitülkus wa ini tonarr iade arratóda wa sab nóma tolkomóle *3:3-10*
   3. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *3:11-18*
E. Dómdóm alakón bóktan *3:18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison ⌊leba zaget pamla⌋ akó oya apostolóla.

Ka wialómdóla yabüka, e Yesu Kerrison amkoman nidi angundakla, wata ki ne ngarkwatódó amkoman angundakla. Yesu Kerriso, mibü God akó Zidbain Pam, mibü ini zapuan amkoman bangun kuri tókyerre tóba ⌊dümdüm tonarrdóma⌋.

2 Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke ⌊gail tonarr⌋ akó paud sab asi ki namülam yabüka, zitülkus e umulakla Godónbóka akó mibü ⌊Lod⌋ Yesunbóka.

Amkoman Bangun Pamkolpama Igó Tulmil Ki Alngón Kwarile Igó Ngarkwatódó, Godón Pamkolpamazan Tulmil Ki Alngón Kwarilün

3 Godónbóka umulbaindügab, wa tóbanóm wirri arüngi blaman elklaza kuri
tülirre ⌊ngarkwat-koke arrólóm⌋ akó Godón ubi ngarkwatódó ngyabenóm. Godón
tóbanan kómal tulmildügabi akó morroal moboküpdügabi, wa mibü kuri ngibtaurre
tóba pamkolpamóm.
4 Ini elklazadógab, wa mibü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ tülinóp wagó, wa sab kómalan
akó wirri darrem elklaza tómbapóne mibünkü. Ini kwata, e gaodómakla kyab
kórzyónüm ene kolae elklazadógab, pamkolpama ini tüpdü ne klamóm ubi baindako
akó ibü moboküp ne klama kolae bainda, akó e gaodómakla kómal bainüm, Godzan.
5 Ini zitülkusdü e Yesu Kerrisonzan amkoman angundakla, e wata wirri arüng
ipadnane morroal tulmil alngónóm. E metat morroal tulmil alngón kwarilün, da e ta
akó igó kolpamóm bainane, abün elklazabkwata umul nidipko.
6 E metat kolpam kwarilün abün elklazabkwata umul nidipko, da e ta akó yabiób
büban ubi akó tórrmen balngomól kwarilo. Metat büban ubi akó tórrmen balngomól
kwarilün, da e ta akó karrkukus bórrang kwarilün, enana morroal ó müp tonarra
togoble. Metat karrkukus bórrang kwarilün, da e ta akó Godón ubi ngarkwatódó
ngyaben kwarilo.
7 Metat Godón ubi ngarkwatódó ngyaben kwarilün, da e ta akó ngibürr amko-
man bangun pamkolpamdó morroal tonarr bómtyan kwarilün, wata e yabiób
zonaretaldózan morroal tonarr amtyandakla. Morroal tonarr metat okaka uzazilün
yabióbka, zonaretaldózan, akó yabü ta ⌊moboküpdü ubi⌋ asi ki yarilün ngibürr
pamkolpamdó.
8 Zitülkus e ne inzan nóma ngyabenane ngarkwat-koke, yabü umul apad mibü Yesu
Kerrisonkwata sab enan koke yarile yabünkü, a wa sab küppükü baine.
9 Zitülkus darrü oloma ne inzan koke nóma ngyabele, wa taiwan koke basenda, ó
ilküküp murrbausürrün pamzana.* Oya bamrükda igó, God oya kolae tonarr wató
norrgonóp, wa ngaen ne kla tómbapónórr.
10 Da we ngarkwatódó, kürü ⌊zonaretal⌋, wirri arüngi bütanin kwarilün morroal
tulmil alngónóm igó ngarkwatódó, yabióbka okaka azazinüm akó ngibürr pamkol-
pamdó igó, God amkoman yabü wató ilianórr akó yabü wató ngibaunürr tóba
pamkolpamóm bainüm. Ka ini poko we zitülkusdü bóktandóla, e ne ini elklaza
nóma tómbapón kwarilo, e sab Godkagabi kokean balóko.
11 We ngarkwatódó, God sab yabü ola imarrue Yesu Kerriso Kingzan ne bal-
ngomólda. Wa yabü ola morroal yazebe tóba blaman moboküpi, da e sab ola
ngyabenane. Yesu Kerriso, mibü Lod akó Zidbain Pam, sab ola balngomól yarile
metat-metat.

Pita Ini Peba Mórrag Ne Zitülkusdü Wialómórr

12 Da enana e umulürrünakla ini elklaza, akó karrkukus bórrangórrónakla ene
amkoman umulbaindü, yabü ne kla umul ninóp, ka sab metat yabü akó umul-umulan
ngibtalo ini elklazabkwata.
13 Ka igó gyagüpi tótókdóla, ka ini arrólzanla, ene dümdüma yabüka metat
bóktanóm ini elklazabkwata kari küór, we ngarkwatódó, yabü sab ibübókama koke
bamrüke.
14 Zitülkus módóga, ka umulóla, ka büdül kari pokola, Lod Yesu Kerriso kürüka
tüóbzan okaka tübine.

---

* **1:9** *ilküküp murrbausürrün pam*: Amkoman ilküküp murrbausürrün pambóka koke apónda, a wa samuan ngarkwatódó Godón bóktan koke bómzyatóda.

15 Akó ka yabü ini elklazabkwata wibalómóm wirri arüng apaddóla, we ngark-
watódó, e sab blaman tonarrdó gaodó kwarilo ini elklaza gyagüpi amanóm kürü
büdül kakóm.

Ini Bóktan Yesu Kerrisonkwata Amkomana

16 Ki yabü nóma nüzazilóp wagó, mibü Lod Yesu Kerriso sab wirri arüngpükü
tolkomóle, ki enan ólpóep koke mamoan kwarilnürrü, darrü oloma tóbanóm
gyagüpitótóke ne kla tónggapónórr. Koke, ki wa kibióbnüm ilküpi esenóp Yesun
zyón akó arüng.
17 Ki umulakla ini amkomana, zitülkus God, oya Ab, wirri ngi nóma atenórr akó
zyóni nóma ongang apónórr oya, ki ola asi kwarilnürrü. Ki Godón bómgól arrkrruóp,
blaman klamdógabi ⌊wirri kómal zyón⌋ akó arüng noane, oyaka igó bóktankü wagó,
"Ini kürü kólbanan Olome. Kürü moboküpdü ubi oyakama. Ka kari bagürwóm
kokela oyaka."
18 Ki amkoman Yesukü kwarilnürrü ene gyabi podo kwitüm, akó God pülpüldügab
nóma tóbtanórr, ki kib oya arrkrruóp.
19 Da mi wirri umulakla igó poko wagó, ⌊prropeta⌋ ne bóktan wialómóp wata
amkomana. Ene morroala e ene bóktan opor ki arrkrru kwarila, zitülkus i zyón
klamzan ongang bapóndako tümün kwatódó, kókó Ngürr zyóna kubó tame akó ene
sis wimurra, Yesu Kerriso nótóka, kubó ongang bapóne yabü moboküpdü.†
20 Tai amkoman wirrian ne klame, e ⌊küp umul⌋ kwarilo igó, kolpama koke
müsirrga irre prropetab bóktan opor tibióbnüm gyagüpitótóke, ne bóktan oporko
Godón Wibalómórrón Bóktandó.‡
21 Zitülkus módóga, ene prropeta darrü poko enan kokean bóktanónóp, ibü
ubidügab ó ta ia ngibürr isab ubidügab. A ibü ene gyagüpitótók Godón Samua
balngomól yarilürr Godkagab ene bóktan opor amgolde.

2

Ikik Bókrran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

1 A ngaen ta obae prropet asi kwarilürr, obae bóktan nidi amarru kwarilürr Godón
pamkolpamab ngorodó. Dadanzan, sab obae umulbain pam asi kwarile yabióbka ola.
I sab obae poko umul bain kwarile Godónkwata, a darrü olom sab umul-kók yarile
igó, i obae poko umul baindako. Ini obae umulbain pokoa sab kolae nirre, ini poko
nidi amkoman bangundako. Ini obae umulbain pama sab tibiób Wirri Pam, Yesun,
ta alpin kwarile, ibü nótó bumiógürr akó kolaean tonarrdógab nótó yusürr aurdü
amanóm. Zitülkus i ne poko alngóndako, God kari pokoa sab ibü kolae bainüm.
2 Abüna, nidi bóktandako igó i Yesun amkoman angundako, sab nütaninórre ene
kolae büódan tonarr. Akó we zitülkusdü, ngibürr kolpama, amkoman bangun koke
nidipko, sab kolae bóktan zomale ene amkoman ngyabenankwata, ibüme.
3 Ini obae umulbain pam sab gail-koke kwarile, akó i sab yabü ilklió bülión kwarile
tibiób ólpóepe, i gyagüpitótóke ne kla tómbapónóp, igó ngarkwatódó, yabükagab
mani ó elklaza azebóm. God gyagüpitótók ngaen esenórr wagó, wa sab ibü zaz nirre
akó ⌊kolaean darrem⌋ nókyerre. Wirri kolae baina ibü bókyanda.
4 Ka ini poko igósüm bóktandóla, zitülkus ngaen, atang-atang ⌊anerrua⌋* kolae

1:17 Metyu 17:1-5; Mak 9:2-7; Luk 9:28-35 † **1:19** Ini atang oporan küp módóga: prropetab bóktana marü amtyanda amkoman laróga, wata zyón klamazan zyón akyanda kwat amtyanóm. We ngarkwatódó, e ene bóktan barrkrruo kókó ene Ngürr nóma semrróne, Yesun alkomólóm. Ene Ngürrdü, Yesun zyóna sab marü moboküpdü ongang bapón yarile, wamaka sis wimurra zyón ódódda ini tüpdü. ‡ **1:20** Grrik bóktanan darrü küp módóga: *Tai amkoman wirri ne klama, e küp umul kwarilo igó, ene prropeta tibióbnüm gyagüpitótóke koke wibalóm koralórr, ibünüm ne bóktan oporako Godón Wibalómórrón Bóktandó.* * **2:4** *anerrua*: Ini we anerruako, kwitüdügabi nidi tübaingürr ⌊satanipükü⌋ ama errkya i oyankü zagetódako kolae samuzan. (Aesaya 14:12; Okaka Azazirrün Elklaza 12:4)

tonarr nóma olngolórr, God ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakanórr. Wa ibü
ene bólmyan kukurru kugupidü amanórr, wa kolaean pamkolpam ne amorranda.
Wa ibü ola amorranda algón-koke tümün kwatódó, kókó Godón Kot Ngürr nóma
semrróne.
5 Pamkolpama nidi ngyabenónóp ini tüpdü ngaen kolae nóma tómbapónónóp, God
ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngabkanórr. Wa ibü kolae ninóp wirri naize.
A wa ene naiz nae nóma zirrsapónórr ene Godkamóm ubi-koke pamkolpamdó, wa
Noan zid yónürr, pamkolpam ene tonarrdó enan nótó amgol yarilürr wagó, i wata
igó poko ki tómbapón kwarile, Godón ilküpdü dümdüm ne kla kwarilürr. God Noan
akó ngibürr 7 kolpam zid ninóp.
6 Ngaen ta God Sodom akó Gomorra wirri basirr pamkolpam inzan kolae ninóp
tibiób kolaeabme, da wa ibü basirr blaman bónganórr kókó wata buruana baminürr.
Wa ini poko nóma tónggapónórr, wa pamkolpamdó igó poko okaka imzazilürr wagó,
oyakamóm ubi-koke nidipako, sab ibüka dadanzan inzan pokoa tómbapóne.
7 Wa Sodom solkwat setanórr, a wa ngaen-gógópan Lotón zid yónürr, dümdüm
ngyaben pam nótó yarilürr. Lot kari müp koke ipadórr, zitülkus Sodom pamkolpama
ngyaben gida koke mamoan kwarilürr akó kolae büódan tonarr olngolórr.
8 Ene ⌊dümdüm tonarr⌋ pama ene kolae pamkolpamab ngorodó ngyabelórr, da
blaman ngürrzan wa asen akó arrkrru yarilürr, i gida koke mamoan kwarilürr, da
ini klama oya kari müp koke ekyanórr moboküpdü, zitülkus wa dümdüm ngyaben
pam yarilürr.
9 We ngarkwatódó, ini elklaza, Lod ne kla tómbapón yarilürr ngaen, mibüka
we kla okaka azazinda wagó, Lod umula pamkolpam müpdügab zidbain, Godón
ubi ngarkwatódó nidi ngyabendako. I ta dakla mibüka we kla okaka azazindako
wagó, wa umula dümdüm ngyaben-koke pamkolpam inzan amorran akó dakla tibiób
kolaean darrem akyankü kókó Godón Kot Ngürr.
10 Taiwan igó poko, wa sab pamkolpam barngin-barngin-koke kolaean darrem
nókyerre, büódan sarrgi tulmil nidi alngóndako, ibü büba ne poko alngónóm ubi
baindako akó singüldü pamab bóktan nidi alzizi amandako.

Ini obae umulbain pam gum ta kokeako ibü ubi ne poko tómbapónóma, akó i
gyagüpi tótókdako wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab. Ene zitülkusdü,
i gum-koke kolaean bóktan alióndako kolae anerruabkwata.†
11 Enana morroal anerru, barrkyan arüng nidipako obae umulbain pamdógab,
kolae anerru koke zaz baindako kolaean bóktan opore Lod Godón wapi.
12 A ini obae umulbain pam gyagüpitótók-koke larzanako, wata nidi
tómbapóndako büba ibü ne poko byalda. I gonggo larzanako, nidi babótódako igó
ngarkwatódó wagó, pama ibü ki bumióg kwarilün akó ki okrralón. We ngarkwatódó,
I kolae bóktan alióndako we klamabkwata, i koke ne kla umulako. God sab ibü kolae
nirre wata pama nurr larzan akrrandako.
13 Wa darrem sab ibü wirrianbóka azid aengan ngintirre, zitülkus i ngibürr
pamkolpam azid aengan ngibtan kwarilürr. Ini obae umulbain pama karibóka-koke
bagürdako wirri garrirrdi, enana i ngürrbarr ta tómbapóndako. I yenkü nóma kwób
bazendako alongalo tórewómdü, i tóman pokozanako, yabü ngi kolae baindako akó
yabü büód alióndako, izan barnginwómdako yabü ilklió aliónüm.
14 I metat kol byamkündako inkü utüm. I kokean ngón bagóndako kolae tonarr
tómbapóndógabi. I amkoman bangun is tai amkoman arüngi ilklió büliióndako,

2:5 Bwób Zitül 6–8 **2:6** Bwób Zitül 19:24-25 **2:7** Bwób Zitül 19:1-29 † **2:10** *anerru*, darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Lodón ⌊wirri kómal zyón⌋*. Ini atang opordó ta aprrapórr kolae anerrubóka apón yarile, zitülkus olgabi atang opordó ma morroal anerrubóka apónda.

taiwan koke nidi azebdako i laró amkoman bangundako, akó i ibü kolae tonarrdó amarrudako. I tai amkoman gail-koke kuri bairre. God ibü kuri nómórróp.
15 I kuri bólerre dümdüm elklaza tómbapónóm akó i apól kwat kuri bómtyerre. I dadanzan kolae poko tómbapón bókyenóp, wata Beilam, Biorrón olomzan, alngón yarilürr. Beilamón kari ubi koke yarilürr ene manim, darrü pama ne kla amanikürr Beilamón kolae tónggapónóm.
16 A God ma Beilamón ⌊donki⌋ bóktanan ngitanórr oya agóm, zitülkus wa ne kolae poko tónggapónórr. Enana donkia go koke bóktandako, ene donkia ma Beilamka pamakanzan bóktanórr, da wa ene prropet Beilamón we eleanórr ene gonggo poko tónggapóndógabi.‡
17 Ini obae umulbain pam küp-kokeako wamaka ukyórrün nae badua, ó gles pokozan, wirri wóra ne kla amarruda.§ God ibünkü algón-koke tümün kwat lalda.
18 Zitülkus módóga, i ikub bagürdako wirri bóktan opor amande, a ene bóktan opor ama küp-kokeako. Inzan bóktande, i pamkolpam tai amkoman arüngi ilklió büliónda kolae büódan tonarr tómbapónóm, ibü büba ne kla tómbapónóm ubi bainda. Ene pamkolpama küsil tübause kle-kle ngyaben pamkolpamab ngorodógab.
19 I ene pamkolpam byaldako wagó, “E ne kibü umulbain nóma mamoan kwarilo, ki yabü ⌊alkamül-koke bóktan⌋ igó akyandakla, e sab myamem gida murrdü koke kwarilo, da ene yabü yabióbka yarile, yabü ubi tai laró tómbapónóm nóma yarile.” A ene umulbain pam tib popa ngyaben pam kokeako. I kolae tonarrab ⌊leba zaget pamako⌋, sab ibü nótó kolae nirre. Zitülkus, darrü pama ne tóba büb darrü kla nóma akyanda, wa ene klaman leba zaget pamóm bainda.
20 Ka ibükwata* igósidi apóndóla, zitülkus i umul kwarilürr mibü ⌊Lod⌋ a Zidbain Pam Yesu Kerrisonbóka akó ini kwata i kuri kyab kórzirre ene kolae elklazadógab, pamkolpama ini tüpdü ne kla tómbapóndako akó ibü moboküp ne klama kolae bainda. A i ma ene kolae elklaza ok baindako ibü akó bumiógüm akó ibü ⌊ut-ut bainüm⌋, da ibünkü errkya ama amkoman kolaeana ngaen-gógópandógabi, i we solkwat amkoman bangunüm bainóp.
21 Anda, kari kolae kokea, i tibiób kak kuri nómtyenóp Godón gyabi gidadó, ibü ne kla umul ninóp, enana i umul kwarilürr dümdüm tonarr alngónóm Godón ubi ngarkwatódó. We ngarkwatódó, igó morroal ki yaril i tai kokean umul kwarilürr dümdüm tonarr alngónóm.
22 I ne poko tómbapónónóp amtyanda ini nis ikik akrran bóktan amkomanamli wagó, “Umea nóma müz bagrükda, olgabi akó kubó alkomóle alom ne kla bagrüke” akó “Apürürrün ne kyamüle, kubó akó yudü alkomóle dud balópóm.”

3

Yesu Kerrison Alkomól

1 Moboküpdü gómdamal, errkya ini yabüka ka nis ngim peba mórrag wialómdóla. Nizan peba mórragdó kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün dümdüm gyagüpitótókóm.

---

‡ **2:16** Ene donkia Beilamón ódód yarilürr Amorr king, ngi Beilak, asenóm nótó wamlórr. Beilam darrü-darrü godab prropet yarilürr. Beilak oya wató ngisaunürr amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó, i nóma agóltagól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35) § **2:17** Ene obae umulbain pam ene elklazazanako, zitülkus i ne poko umul baindako, pamkolpam samuan ngarkwatódó koke tangbóleanda. * **2:20** *ibü* wa aprrapórr obae umulbain pamabkwata apónda, a ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wa, ene küsil amkoman bangun kolpambóka apónda. **2:22** Ikik Bókrran Bóktan 26:11

2 Kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün ene bóktan opor, prropeta, God nibiób
amanórr, ngaen ne poko ikik kwarilürr. Kürü ubi ta yabü ki ngambangól yarilün Yesu
Kerrison umulbainbóka, mibü ⌊Lod⌋ akó Zidbain Pam. ⌊Apostola⌋ yabüka togoblórr
yabü ene kla umul bainüm.
3 Tai amkoman wirrian ne klame, e ⌊küp umul⌋ kwarilo igó, ene dómdóm blakón
ngürrdü, ⌊tiz bangón⌋ pam sab asi kwarile, tibiób kolae büban ubi nidi mamoan
kwarile. I sab yabü tiz bangón korale,
4 akó i sab bóktan kwarile wagó, "Wa ia ⌊alkamül-koke bóktan⌋ koke tónggapónórr
alkomólóm? Da ia wa nega? Ki igó bóktandakla wagó, wa sab koke tolkomóle,
zitülkus mibü ngaen-ngaen amkoman bangun singüldü pam blamana balókórr, a
darrü klama wa kokean kuri obzeksyók bapóne. Elklaza wata inzanako wa izan
kwarilürr, God ini tüp ne ngarkwatódó tónggapónórr."
5 A i ma bütandako, i ini poko nóma apóndako, zitülkus i ngómkó amkóndako
igó, ngaen God bóktan opor karrasilürr, da ini poko tónggapónde, wa tüp akó
pülpül we tónzapónórr. Wa tüp karrasilürr naedógabi burruanóm akó nae-e wa
tüp tónggapónórr.
6 Akó wa ngaen ini tüp nae-e kolae yónürr. Wa naiz zirrsapónórr, da tüp naea we
byamrókórr akó pamkolpam akó blaman kla we nae nitóp.
7 Dadanzan God karrasirr bóktan ekyanórr wagó, errkya ne tüp akó pülpüla
aerrdamli, sab bamini, igósüm wa solkwat uri tózetóne. Wa ibü amoanda kókó oya
Kot Ngürr nóma semrróne, akó wa sab Godkamóm ubi-koke pam nóma kolae nirre.
8 A yadi, moboküpdü gómdamal, ini darrpan kla ngómkó amkón-gu wagó, Lod
darrpan ngürr igó ngakanda wamaka 1,000 pailako, akó 1,000 pail ama igó ngakanda
wamaka darrpan ngürra.
9 Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Lod ta arratóda tóba alkamül-
koke bóktana küppükü baindi. A ene wa koke; wa zao-zaoa, zitülkus wa ubi kokea,
wa sab darrü olom koke kolae ine. A oya ubi wa, blaman isa Godka tübyalüngórre
tibiób kolae tonarrdógabi.
10 A Lodón Ngürra sab tame gómól pamzan. Ene Ngürrdü, sab bubukwóma adarük
yarile pülpüldü, akó sab pülpüla kari syórr bangóne da bamrüke. Blaman elklaza
pülpüldü, abüs, melpal, akó wimurr, sab mengrempükü bolmerre, akó tüp a blaman
elklaza oyaka ne klamko, sab blamana bamrükrre.*
11 Zitülkus blaman elklaza sab inzan bamrükrre, e igósidi tai gyagüpi ogoblón
yabiób tulmilankwata. E ⌊kolkal⌋ akó Godón ubi ngarkwatódó ngyaben kwarilo.
12 Ini tulmil olngolón e ene Ngürrzan akyandakla, God ne kla amaikürr Yesu
Kerrison alkomólóm, akó ezan bütanindakla tónggapónóm büsai-büsai tótókóm.
Ene Ngürrdü, sab pülpüla baebe akó pabzue, akó blaman elklaza oya kugupidü sab
peterre bairre urdü.
13 A God ma alkamül-koke bóktan igó tónggapónórr wagó, wa sab küsil tüp akó
pülpül tólnaele. ⌊Dümdüm tonarr⌋ sab asi yarile blaman pamkolpamabkü ene küsil
tüpdü. Ene ini elklazako mi ne kla bókyandakla.
14 We ngarkwatódó, moboküpdü gómdamal, zitülkus e ini elklaza bókyandakla
tómbapónóm, wirri arüng ipadnane, dümdüm ngyabenóm, igósüm God sab yabü
igó ngabkan yarile wagó, yabü pug poko akó kolae tonarr babulako. Akó e wirri
arüngi ipadnane paudüdü ngyabenóm wankü.

3:5 Bwób Zitül 1:6-9 **3:6** Bwób Zitül 7:11 **3:8** Wórr Peba 90:4 * **3:10** *sab blamana bamrükrre*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: *sab ura blaman bolmerre.* Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó akó inzan angrirrüna: *sab blaman panzedó semóne.* **3:13** Aesaya 65:17; Okaka Amzazirrün Kla 21:1

15 Akó ngambangólam mibü Lod nadü zitülkusdüma zao-zao akó tóba alkomól
neme arratóda, zitülkus wa yabü tonarr nókyerre kolae tonarr alókóm, igósüm wa
yabü zid nirre. Pol, mibü moboküpdü narezoret, wa ta akó dadan elklaza wibalómórr,
ka yabü errkya ne poko büzazildóla. Wa we ⌊wirri gyagüpitótóke⌋ wibalómlórr, oya
God ne kla iliónürr.
16 Oya blaman ne peba mórragko wa ne kla wibalómda, wa ini elklazabóka
nóma apónda, wa dadan elklaza wibalómda. Ngibürr ini elklaza, wa tóba peba
mórragdó ne kla wibalómlórr, kari müp kokeako azebóm. Tai morroal koke ne
pamkolpama umul baindako akó tai amkoman arüngi Yesu Kerrison koke nidi
amkoman angundako, i ini elklaza küp ama darrü kwata müsirrga baindako, wata
izan kle-kle müsirrga baindako Godón ngibürr Wibalómórrón Bóktan. I ne poko
alngóndako, sab Godón zirratóke ibü kolae bainüm.
17 A yadi, moboküpdü gómdamal, errkya e umulürrünakla wagó, ini elklaza sab
tómbapórre. We ngarkwatódó, e ta umul-umul koralo ngyaben gida mamoan-koke
pamdógab, i yabü apól kwat koke bómtyan kwarile ibü kle-kle tonarrdógab. E ne ene
pam nóma amkoman bangun kwarilo, e sab bólenane amkoman umulbain bóktan
amkoman bangunüm, yabü ne klama adlangdako.
18 A ma igó dódórr bailamke, mibü Lod akó Zidbain Pam Yesu Kerrison ⌊gail
tonarrdó⌋, akó oyakwata umulürründi dódórr bailamke.

Dómdóm Alakón Bóktan

Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre errkya da metat-metat. ⌊Amen⌋.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag
Zon
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini ⌊apostol⌋ Zonón ngaen-gógópan wialómórrón peba mórraga. Oya nis wirri zitülkus namülnürri ini peba mórrag wialómóm. Oya ubi Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bütanóm Godka dabyónüm akó oya olom Yesu Kerriso. Darrü zitülkus módóga, ibü umul-umulan ngitanóm obae umulbain pamabkwata. Ene pama bóktan kwarilürr wagó, Yesu amkoman pamakan koke yarilürr. I ta kle-kle poko umulbain kwarilürr kolae tonarrankwata. We ngarkwatódó, Zon Yesunkwata wialómórr wagó, Yesu amkoman pamakan yarilürr. Zon akó oya peba mórrag atang pamkolpam arüngi byal yarilürr dümdüm a ⌊kolkal⌋ ngyabenóm, akó ibü ⌊moboküpdü ubi⌋ ngibürr Yesun amkoman angun pamkolpamdó asi ki kwarilün.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Arról akyan Bóktan *1:1-4*
B. Metat Godka dabyórrün kwarilün *1:5–2:17*
  1. God zyóna, da mi zyóndü ngyaben kwarilo akó mi kolae tonarr koke tómbapónórre *1:5–2:2*
  2. Godón gida bóktan poko mamoan *2:3-6*
  3. Küsil gida bóktan poko módóga: mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpandó *2:7-17*
C. Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam *2:18-27*
D. Godón olmal *2:28–4:6*
  1. Godón olmalzan ngyaben *2:2–3:10*
  2. Yabü moboküpdü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó *3:11-18*
  3. Gum-koke tóre bako Godka *3:19-24*
  4. Samu amzyat iada *4:1-6*
E. Moboküpdü ubi Godkagabia *4:7–4:21*
F. Yesun amkoman anguna tüpan kolaean tulmil alzizi bomanda *5:1-5*
G. Godón bóktan Yesu Kerrisonkwata *5:6-12*
H. Dómdóm alakón bóktan *5:13-21*

Arról Akyan Bóktan

1 Ki* yabüka wialómdakla arról akyan Bóktanankwata.† God noan zirrsapónórr
pamakanzan, wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldügab. Ki barrkrrurrü, ki ilküpi
esenónóp, ki ngakanónóp elklaza tómbapónde, akó ki tange yamurróp.
2 God ini arról okaka simzazilürr; ki esenóp akó ki oyakwata amkoman poko
bóktandakla. Akó ki yabüka pupaindakla ⌊ngarkwat-koke arrólankwata⌋, Abdó nadü
kla yarilürr, akó Aba ne kla okaka simzazilürr kibüka.
3 Ki ne kla esenóp akó ne poko barrkrrurrü, ki ta yabüka pupaindakla, igósüm e
ta kinkü dabinane. Akó ki ibüka dabyóndakla, Abdó ako oya Olom Yesu Kerriso.
4 Ki yabüka ini poko wialómdakla, sab igósüm mibü bagürwóm wirri ki yarilün.

God Zyóna, da Mi Zyóndü Ngyaben Kwarilo akó Mi Kolae Tonarr Koke Tómbapónórre

---

* **1:1** *Ki*, oya küp módóga: *Zon akó ngibürr apostol, Yesukü nidi kwarilürr.* A i wa Zonka babul kwarilürr, Zon ini peba mórrag nóma wialómórr; i aprrapórr büdül kwarilürr. † **1:1** *arról akyan Bóktan* wa Yesunbóka apónda.

5 Da módóga, ki ne bóktan barrkrrurrü Godón Olomdógab, ki pupaindakla wagó,
God zyóna; darrü tümün oyaka babulana.
6 A mi ne igó nóma bóktandakla wagó, “Ki Godka dabyórrünakla,” a dakla
ma tümün kwatódó ngyabendakla, da mi obae tizdakla akó amkoman bóktan
ngarkwatódó koke ngyabendakla.
7 A mi ne zyóndü nóma ngyabendakla wazan zyóndüme, da mi darrpan pokodó
dabyórrünakla, akó Yesu, oya Olom, oya óea mibü agulda blaman kolae tonarrdógab.
8 Mi ne igó nóma bóktandakla wagó, “Kibü kolae tonarr babulako,” da mi mibiób
ene igósidi ilklió büliónda kla, akó amkoman bóktan ta mibüka babula.
9 A mi ne mibiób kolae tonarr nóma pupo nirre Godka, wa sab norrgorre akó mibü
kolkal tirre blaman dümdüm-koke elklaza tómbapóndógab, zitülkus wa ne poko
bóktanórr, wa sab amkoman tónggapóne, akó zitülkus wa wata dümdüm elklaza
tómbapónda.
10 God bóktanórr wagó, blaman pamkolpama kolae tonarr tómbapónóp. Da mi ne
igó nóma bóktórre wagó, “Ki kolae tonarr koke tómbapónóp,” da ki inzan bóktórre
God igósidi obae tizda, akó oya bóktan minkü babula.

2

1 Kürü moboküpdü olmalpókal,* ka ini kla wialómdóla yabüka, igósüm e sab kolae
tonarr koke tómbapónórre. A darrü oloma ne kolae tonarr nóma tónggapóne, mibü
darrü olom asine, tóba Aban obzek kwata nótó zamngólda, akó wa oya imtine mibü
kolae tonarr arrgonóm. Ene olom Yesu Kerriso-e, wa ⌊Dümdüm Tonarr⌋ Oloma.
2 Ene olom Yesu Kerriso mibü kolae tonarr barrgonóm tóba büb wató ekyanórr
⌊urdü agasil larzan⌋. Mibióban kolae tonarran koke, a blaman pamkolpamab kolae
tonarr barrgonóm ini tüpdü.

Godón Gida Bóktan Poko Mamoan

3 Mi ne Godón gida bóktan poko nóma mamoan kwarilo, da mi amkoman umul
kwarilo, mi ene pamkolpam módógakla, oyabóka umul nidipakla.
4 Nadü oloma bóktanda wagó, “Ka oyabóka umulóla,” a ma oya gida bóktan poko
koke mamoanda, wa wata obae tiz pama akó amkoman bóktan oyaka babula.
5 A nadü oloma oya bóktan amorranda, wa módóga, Godón ⌊moboküpdü ubia⌋
zaget yarilürr oyaka, igósüm oya moboküpdü ubi Godón moboküpdü ubizan bainürr.
Mi umul igósidiakla igó, mi Godka dabyórrünakla:
6 nadü oloma bóktanda wagó, “Ka metat Godka ngyabendóla,” wa wata inzan
ngyaben yarile Yesu Kerrisozan.

Küsil Gida Bóktan Poko Módóga: Mibü Moboküpdü Ubi Asi Ki Yarilün Mibiób Darrpan-darrpandó

7 Moboküpdü gómdamal, ini gida bóktan poko ka yabüka wialómdóla, wa küsil
gida bóktan poko kokea, a wa ngaep gida bóktan pokoa, yabüka nadü kla yarilürr
ene tonarrdógab e Yesun mamoan kolpamóm nóma bainarre. Ini ngaep gida bóktan
pokoa; ene bóktan e ngaen barrkrrurrü.
8 A ene gida bóktan poko ma ta küsil† gida bóktan pokoa, ka yabüka ne kla
wialómdóla. Ki umulakla ini amkomana, Yesu Kerriso ne ngarkwatódó ngyaben
yarilürr, akó yabü ngyabende ta inzana, zitülkus tümüna alkomóldase akó amkoman
zyóna errkya warri bapónda.

---

* **2:1** *olmalpókal*: Zon tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngiblianda *olmalpókal*, zitülkus wa myang yarilürr akó i oyaka olmalpókalzan koralórr. † **2:8** Ini gida bóktan poko ta küsil gida bóktan pokoa, zitülkus Yesun ngyaben akó büdül amkoman moboküpdü ubi amtyan namülnürri. Akó mibü moboküpdü ubi wata Yesun moboküpdü ubizan kwarile.

9 Nadü oloma bóktanda wagó, “Ka zyóndü ngyabendóla,” a wa ma tóba narezoret
alzizi amanikda, wa igósidi tümün kwatódó ngyabenda ngaenzan ngyaben yarilürr.
10 Nadü oloman moboküpdü ubi tóba narezoretódóma, wa zyóndü ngyabenda, akó
darrü kla babula oyaka kolae tómbapónóm.‡
11 A nadü oloma tóba narezoret alzizi amaikda, wa tümün kwatódó ngyabenda akó
tümün kwatódó agóltagólda; wa umul-kóka wa nubó tótókdase, zitülkus tümüna
oya ilküküp kuri murrause.
12 Ka yabüka wialómdóla, moboküpdü olmalpókaldó,
zitülkus mi umulakla, yabü kolae tonarr barrgorrónako Yesukama.
13 Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitülkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób zitüldügab.
Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamoan pamdó,
zitülkus e kolaean samu, ⌊satani⌋ nótóke, kuri ⌊ut-ut inane⌋.
14 Ka yabüka wialómdóla, olmalpókaldó,
zitülkus e Abbóka umulakla.
Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitülkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób zitüldügab.
Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamoan pamdó,
zitülkus yabü amkoman bangun arüngpüküma,
akó Godón bóktana yabüka ngyabenda,
akó e kolaean samu, satani nótóke, kuri ut-ut inane.
15 Da módóga, e ini tüpan ngyaben akó elklazadó ubi bain-gu. Nadü oloma ne ini
tüpan ngyabendó ubi nóma yarile, da oya moboküpdü ubi ta Godka kokea, mibü Ab
nótóke.
16 Zitülkus módóga, blaman ne kolae tórrmen tulmil tüpdü ne klamako, Godkagabi
kokeako, mibü Ab nótóke, a ene wata tüpan tórrmen tulmilko. Ini kolae tórrmen
tulmil módógako: kolae büban ubi, pamkolpamab ubi azebóm ibü ilküküpa ne kla
asenda, pamkolpamab ikub bagür tibiób mórrelanme.
17 Tüpa bamrükdase, akó pamkolpamab kolae tonarr tómbapón ubia ta
bamrükdase. A Godón ubi ngarkwatódó elklaza nótó tómbapónda, wa metat
ngyaben yarile.

Yesu Kerrisoka Bóka Bamgün Pam

18 Olmalpókal, ini dómdóm ngürrako; e kuri barrkrrurrü Yesu Kerrisoka bóka
bamgün pama tótókda. Da abün inzan pama kuri togobe. Da mi umul igósidiakla
ini dómdóm ngürrako.
19 Ini pama mibükagabi togobórr, a i minkü dabyórrün koke kwarilürr; i ne minkü
dabyórrün nóma ki korale, i minkü ae asi ki kwaril. A i mibü tümgütóp. We
zitülkusdü, i tibiób we pupo tübinóp i blaman minkü dabyórrün koke kwarilürr.
20 A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp, da e blaman amkoman bóktan
umulakla.
21 Ka yabüka igósidi koke wialómdóla igó, e umul-kókakla. Koke, e go umulakla.
Ka yabüka igósidi wialómdóla, akó zitülkus e umulakla obae bóktana amkoman
bóktandógabi koke tótókda.
22 Da ene obae tiz pam ia tai nótóke? Wa módóga: igó nótó bóktóne wagó, Yesu
ene ⌊Kerriso⌋ koke-e. Inzan pam Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama, Ab akó oya
Olom nótó alzizi amanikda.
23 Nadü oloma Godón Olom alzizi amanike, wa Abdó dabyórrün kokea. Nadü oloma
panzedó bóktanda wagó, Yesu Godón Olome, wa Abdó dabyórrüna.

‡ **2:10** Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpitótókdakla Grrik bóktanan küp inzana: *darrü kla babula oyaka ngibürr pamkolpam kolae tonarrdó amarrugum.*

24 E ne bóktan barrkrrurrü ene tonarrdógab, e Yesun mamoan pamkolpamóm
nóma bainarre, ene bóktan yabü moboküpdü wata asi ki yarilün metat. Ene bóktan
yabü moboküpdü asi ne nóma yarile, da e sab igósidi Godón Olom akó God mibü
Abdó ngyaben kwarilo.
25 Akó ini ⌊alkamül-koke bóktana⌋, wa mibü ne kla tókyenóp, ⌊ngarkwat-koke
arról⌋ apadóm.
26 Ka yabüka we poko wialómdóla ene pamabkwata, yabü ilklió bülión nidi
kaindako.
27 A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp. Ene Godón Samu wata asine
yabüka, darrü zitülkus igósidi babula yabü umul bainüm. Godón Samua yabü
blaman kla wata umul bainda. Wa ne poko umul bainda obae kokea, a wa amkoman
poko umul bainda. Da e wata metat Kerrisoka ngyaben koralo, Godón Samuazan
umul ninóp.

Godón Olmalzan Ngyaben

28 We zitülkusdü, moboküpdü olmalpókal, e metat Kerrisoka ngyaben kwarilün,
igósüm mi gum akó büód-koke kwarilo oya obzek kwata ene Ngürrdü wa sab nóma
tolkomóle akó pupo tübine.
29 Zitülkus e umulakla wagó, Kerriso dümdüm tonarr pama, e ta umulakla blaman
pama dümdüm tonarr nidi tómbapóndako, i Godkagab babótórrónako.

3

1 Ngakónam Aban ⌊moboküpdü ubi⌋ mibüka ta ia wirria igó, mibü Godón
olmalbóka ki ngiblian kwarile! Akó mi tai we klamakla. Ini tüp mibübóka umul-
kók igósidia, zitülkus wa Godónbóka umul-kóka.
2 Moboküpdü gómdamal, errkya mi Godón olmalakla, akó mibüka koke kuri pupo
sine mi sab ia kwarilo elnga. A mi umulakla igó, sab Kerriso nóma okaka tübine, mi
sab wazan kwarilo, zitülkus mi sab eserre wa tai nótóke.
3 ⌊Gedlóngóm⌋ nidi baindako Kerrisozan bainüm, i ⌊kolkal⌋ baindako, wazan.
4 Nadü oloma kolae tonarr tónggapónda, Godón gida amgünda. Zitülkus módóga,
ma kolae tonarr nóma tónggapóndóla, ta dadanzana ma gida amgünda.
5 E umulakla igó, Kerriso kolae tonarr amanóm tamórr. Akó kolae tonarr babula
oyaka.
6 We ngarkwatódó, nadü oloma metat oyaka dabine, wa metat kolae tonarr koke
tómbapóle. Nadü oloma metat kolae tonarr tómbapóle, Kerrison taiwan koke kuri
emzyete, ó oyabóka umul-kóka.
7 Moboküpdü olmalpókal, darrü oloma yabü koke ki ilklió ninününüm. Nadü
oloma ⌊dümdüm tonarr⌋ tómbapónda, wa dümdüm tonarr oloma, Kerrisozan
dümdüm tonarr pame.
8 Nadü oloma kolae tonarr metat tómbapónda, wa ⌊debólane⌋, zitülkus debóla
kolae tonarr tómbapón yarilürr ngaen bwób zitüldügab kókó errkya. Godón Oloma
we zitülkusdü tamórr, debólan zaget kulainüm.
9 Nadü oloma Godkagab amtómólórróna kolae tonarr metat koke tómbapóle,
zitülkus Godón tórrmen tulmil oyaka asine. Wa gaodó kokea metat kolae tonarr
tómbapónóm, zitülkus wa Godkagab amtómólórróna.
10 Mi gaodó igósidiakla amzyatóm Godón olmal nidipako akó debólan olmal
nidipako: dümdüm tonarr koke nidi tómbapóndako, Godón olmal kokeako, akó
nibiób moboküpdü ubi babula tibiób zonaretaldó, Godón olmal kokeako.

Yabü Moboküpdü Ubi Asi Yarile Yabiób Darrpan-darrpandó

3:1 Zon 1:12

11 E umulakla wagó, nibiób moboküpdü ubi babula tibiób zonaretaldó, i Godón
olmal kokeako, zitülkus ini we bóktana, e ne poko arrkrruarre ene tonarrdógab e
Yesun mamoan pamkolpamóm nóma bainarre: mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün
mibiób darrpan-darrpandó.
12 Mi Keinzan* koke kwarilo, satanian pam nótó yarilürr akó tóba zoret nótó
emkalórr büdülümpükü. Wa oya iade emkalórr büdülümpükü? Wa zoret igósidi
emkalórr, zitülkus oya tórrmen dümdüm kwarilürr, a tóba tórrmen ma kolaean
kwarilürr.
13 Da e arrkürrgu, ⌊zonaretal⌋, ini tüpan pamkolpama yabü nóma alzizi aman
kwarile.
14 Mi umulakla igó, mi büdüldügab kuri tübausa ama arróldó, zitülkus mibü
moboküpdü ubi asine mibiób zonaretaldó. Moboküpdü ubi babul nibióbe, i wata
büdülako.
15 Nadü oloma tóba narezoret alzizi amanikda, pam akrran oloma. Akó e umulakla
igó, ⌊ngarkwat-koke arról⌋ babula pam akrran olomdó.
16 Mi umul igósidiakla moboküpdü ubi laróga: Yesu tóba arról ekyanórr mibü zid
bainüm. Da mi ta mibiób arról ki ilirre mibiób zonaretal zid bainüm.
17 Darrü paman ne dokyanan elklaza nóma kwarile ini tüpdü ngyabenóm akó wa
darrü narezoret nóma esene elklaza-koke, a oya tangbamtinóma babula, wa tóba
okaka bümzazilda, Godón moboküpdü ubi babulana ene paman büb kugupidü.
18 Moboküpdü olmalpókal, mi wata taeane koke bóktanórre wagó, mibü
moboküpdü ubi asine zonaretaldó, da mibü moboküpdü ubi wata amkoman akó
tórrmenpükü yarile.

Gum-koke Tóre Bako Godka

19 Ene tórrmen tómbapónde, mi umul koralo igó, mi amkoman bóktandómakla.
Akó mi gum-koke kwarilo, mi Godka nóma tóre bako kwarilo.
20 Mi ne umul nómadakla moboküpdü mi kolae tónggapórre, mi umulakla God
mibü moboküpdügab bórrgrratórróna, akó wa blaman elklaza umula.
21 Moboküpdü gómdamal, mi ne umul nómadakla moboküpdü mi kolae koke
tónggapórre, mi gum-koke kwarilo, mi Godka nóma tóre bako kwarilo.
22 Akó God mibü gailda mi larógóm atodakla, zitülkus mi Godón gida bóktan poko
mamoandakla, akó mi ne kla tómbapóndakla oya bagürwóman ngitandako.
23 Akó ini oya gida bóktan pokoa igó, mi wata oya Olom Yesu Kerrison ngi amkoman
angun kwarilo, akó mibü moboküpdü ubi asi ki kwarilün mibiób darrpan-darrpandó,
wa mibü ne arüng bóktanzan tókyenóp.
24 Godón gida bóktan poko ne kolpama mamoandako, Godka ngyabendako, akó
God ibü büb kugupidü ngyabenda. Akó mi umul igósidiakla, God mibü büb kugupidü
ngyabenda, zitülkus God mibü tóba Samu tókyenóp, da ene Samua mibü bómtyanda
wagó, God minkü asine.

4

Samu Amzyat Iada

1 Moboküpdü gómdamal, blaman samu amkoman bangun-gu, a samu bapóka* ia
Godkagabako, zitülkus abün obae ⌊prropeta⌋ ini tüp kuri gwarranórr.
2 E igó gaodó kwarilo Godón Samu amzyatóm: nadü samua panzedó bóktanda
wagó, Yesu Kerriso tüpdü pamakanzan tamórr, ene samua Godkagab tamórr.

---

* **3:12** *Kein* Adam a Ib ibü olom yarilürr, Eibolón naret. (Bwób Zitül 4:1-16) **3:12** Bwób Zitül 4:8 * **4:1** Ini poko ibübóka apónda, nidi bóktandako wagó, Godón Samu ibü darrü bóktan nókyenóp. Mi wata umul-umul arrkrru kwarilo amzyatóm ene bóktan amkoman Godkagab tamórr ó koke. Ene bóktan ne Godón umulbain bóktan ngarkwatódó koke nómade, Godkagabi koke tame.

3 A nadü samua panzedó koke bóktanda wagó, Yesu Kerriso pamakanzan tamórr,
ene samu Godkagab kokea. Ene we samua wa Yesu Kerrisoka bóka bamgün paman
samua. E barrkrrurrü wagó, wa tótókda, akó errkya wa asine tüpdü.
4 Moboküpdü olmalpókal, e Godkagabiakla, akó e ene obae prropetab obae bóktan
kuri alzizi amónarre, zitülkus Godón Samu, yabü büb kugupidü nótóke, wirriana
satanidügab, ini tüpdü nótó ngyabenda.
5 Ene obae prropet ini tüpdügabiako, da i ne poko bóktandako tüpdügaba, akó ini
tüpan pamkolpama ibü arrkrrudako.
6 Ki Godkagabiakla, akó Godónbóka umul nidipako kibü arrkrrudako. A Godkagab
koke nidipako, kibü koke arrkrrudako. Mi ene amkoman bóktanan Samu akó ilklió
bülión samu inzan amzyatódakla.

[Moboküpdü Ubi] Godkagabia

7 Moboküpdü gómdamal, mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-
darrpandó, zitülkus moboküpdü ubi Godkagabia. Nadü oloman moboküpdü ubi
asine ngibürr pamkolpamdó, wa Godkagab amtómólórróna akó Godónbóka umula.
8 Nadü oloman moboküpdü ubi babula ngibürr pamkolpamdó, wa Godónbóka
umul-kóka, zitülkus God moboküpdü ubi Goda.
9 God tóba moboküpdü ubi igó okaka simzazilürr mibüka: Wa tóba darrpanan
Olom zirrsapónórr ini tüpdü, igósüm mi aprrapórr ⌊ngarkwat-koke arról⌋ ipüdórre
oyakama.
10 Ini amkoman moboküpdü ubia - igó koke, igó mibü moboküpdü ubi Godka
yarilürr, a ene igósa, wa mibüka moboküpdü ubi yarilürr akó wa tóba siman Olom
zirrsapónórr tóba büb akyanóm ⌊urdü agasil larzan⌋ mibü kolae tonarr amanóm.
11 Moboküpdü gómdamal, zitülkus Godón moboküpdü wirri ubi mibüka yarilürr
tóba Olom zirrapónóm, mi ta moboküpdü ubi ki kwarila mibiób darrpan-darrpandó.
12 Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi. A mibü moboküpdü ubi mibiób
darrpan-darrpandó asi ne nóma yarile, ene tórrmena amtyanda God mibü büb
kugupidü ngyabenda, akó oya moboküpdü ubia zagetóda mibüka, da mibü
moboküpdü ubi igósidi ⌊dudu kómal⌋ ainda oya moboküpdü ubizan.
13 God tóba Samu mibü kuri tókyenóp, da we ngarkwatódó ki umulakla wagó, mi
Godka ngyabendakla akó God mibü bübdü ngyabenda.
14 Akó ki esenóp, Aba tóba Siman Olom zirrsapónórr ini tüpan pamkolpamab
Zidbain Pamóm, akó ki bóktandakla ki amkoman esenóp.
15 Darrü oloma ne igó nóma panzedó bóktóne wagó, Yesu Godón Olome, God oya
bübdü ngyabenda akó wa ta Godka ngyabenda.
16 Da mi umulakla ene moboküpdü ubi, Godka asi ne klame mibünkü, akó mi ene
ubidü ngambangóldakla.

God moboküpdü ubi Goda, akó darrü oloman ne moboküpdü ubi metat nóma yarile
Godka akó ngibürr pamkolpamdó, wa Godka ngyabenda akó God oya büb kugupidü
ngyabenda.
17 Mi sab Godón gum-koke nóma kwarilo Godón Kot Ngürrdü, da mi umul kwarilo
oya moboküpdü ubia zaget yarilürr mibüka, mibü moboküpdü ubi igósidi dudu
kómal yónürr. Mi gum-koke kwarilo, zitülkus ini tüpdü mi Yesuzanakla.
18 Godón ne moboküpdü ubi mibüka nóma yarile, mi gum-koke kwarilo. Mibü
ne moboküpdü ubi sab dudu kómal nóma ine, da mi Godka myamem gum kokean
kwarilo. Mi gum kokean kwarilo, zitülkus mi ne Godón gum nóma kwarilo, mi
gyagüpi tótók kwarilo wagó, wa mibü kolae tonarran darrem tülirre. Darrü olom
ne Godón gum nóma yarile, ene igó bómtyanda, oya moboküpdü ubi dudu kómal
koke bainürr.

19 Moboküpdü ubi mibükama, zitülkus ngaen-gógópan Godón moboküpdü ubi
yarilürr mibüka.
20 Darrü oloma ne nóma bóktóne wagó, “Kürü moboküpdü ubi Godkama,” a wa
ma tóba zonaret alzizi amanikda, wa obae tiz pama. Zitülkus módóga, darrü oloman
ne moboküpdü ubi babul nóma yarile tóba zonaretódó, wa noan kuri esene, oya
moboküpdü ubi babula Godka, wa koke noan kuri esene.
21 Akó God mibü ini gida bóktan poko tókyenóp: noan moboküpdü ubi Godkama,
oya moboküpdü ubi ta tóba zonaretódó asi ki yarilün.

5

Yesun Amkoman Anguna Tüpan Kolaean Tulmil Alzizi Bomanda

1 Nadü pama amkoman angunda igó, Yesu ene ⌊Kerriso-e⌋, wa Godkagab
amtómólórróna. Akó nadü paman ⌊moboküpdü ubi⌋ abdóma, oya moboküpdü ubi
ta inzan yarile olomdó.
2 Mi umul igósidiakla igó, mibü moboküpdü ubi Godón olmaldómako, mibü
moboküpdü ubi Godka nómade akó mi oya gida bóktan poko nóma mamoandakla.
3 Zitülkus módóga, mibü moboküpdü ubi Godka nómade, ene inzana, oya gida
bóktan poko mamoanóm. Akó oya gida bóktan poko müp kokeako,
4 zitülkus nadü pama, Godkagab amtómólórrón nótóke, tüpan kolaean tulmil
alzizi bomanda. Mibü arüng módóga, tüpan kolaean tulmil alzizi bomanóm, mibü
amkoman angun Yesuka.
5 Ia nótóke tüpan kolaean tulmil alzizi bomanóm? Wata ene oloma amkoman nótó
angunda igó, Yesu Godón Olome.

Godón Bóktan Yesu Kerrisonkwata

6 Ini watóke Yesu Kerriso, ini tüpdü nótó tamórr kwitüdügabi. Zon oya ⌊baptaes
yónürr⌋ nae-e, akó solkwat Yesu nóma nurrótókórr, oya óea tópkanórr. Wa ugósüm
koke tamórr, wata baptaes bainüm nae-e, wa akó büdülümpükü tamórr, da oya óea
tópkanórr. Akó Godón Samu watóke nótó pupo ainda, ene amkomana, zitülkus
Godón Samu amkomana.
7 Da ini aüda pupo aindako wagó, Yesunkwata bóktan amkomana:
8 Samu, nae, akó óe. Akó ini aüda darrpan ngarkwat poko pupo aindako.
9 Mi amkoman angundakla pama ne bóktan adrratódako i ne kla esenóp, a God ne
bóktan adrratóda wa wirriana pamab bóktandógabi, zitülkus ini wa Godón bóktane,
wa tóba Olomankwata bóktanda. We ngarkwatódó, mi oya bóktan taiwan amkoman
ki yangurre.
10 Nadü oloma Godón Olom amkoman angunda, ene bóktan ta tóbaka asine, God
ne poko bóktanórr. A nadü oloma God ne poko bóktanórr amkoman koke angunda,
wa igó bóktanda wagó, God obae tizda, zitülkus wa amkoman koke angunda God ne
poko bóktanórr tóba Olomankwata.
11 Akó ini wa ene bóktana: God mibü ⌊ngarkwat-koke arról⌋ tülinóp, akó ini arról
oya Olomdóma.
12 Olom asi noakama, oya ngarkwat-koke arról asine; Godón Olom babul noakama,
oya ngarkwat-koke arról babula.

Dómdóm Alakón Bóktan

13 Ka ini elklaza yabüka wialómdóla, Godón Oloman ngi amkoman nidi angundako,
igósüm e umul kwarilo igó, yabü ngarkwat-koke arról asine.
14 Akó da mi gum kokeakla mi Godka nóma tóredakla, zitülkus mi umulakla wagó,
mi ne darrü klamóm nóma batorre oya ubi ngarkwatódó, wa mibü arrkrruda.

15 Akó zitülkus mi umulakla wagó, wa mibü arrkrruda - mi larógóm amtindakla -
mi ta umulakla wagó, mi kuri yazebrre mi oya ne klamóm yatorre.
16 Darrü oloma yabükagab ne tóba narezoret nóma asenda kolae tonarr alngónde,
akó ene kolae tonarra oya samuan ngarkwatódó büdül kwatódó koke ódódda,
wa tóre ki eko ene narezoretankü, da God sab oya arról ekyene. Ka ibükwata
bóktandóla, kolae tonarra nibiób büdül kwatódó koke amarruda. A kolae tonarr
asine büdül kwatódó ne klama ódódda. Ka igó koke bóktandóla, wa oyankü tóre ki
eko ó koke, ene kolae tonarr nótó tónggapónda.
17 Blaman dümdüm-koke tonarr, kolae tonarra, a kolae tonarr asine büdül kwatódó
koke ne klama ódódda.
18 Mi umulakla wagó, Godkagab nótó amtómólórróna, wa kolae tonarr metat koke
elngóle, zitülkus Godón Oloma, Godkagab nótó amtómólórróna, oya adlangda akó
satania, ene kolaean oloma, oya igósidi azid kokean ekyene.
19 Mi umulakla wagó, mi Godón olmalakla, akó ini dudu tüp satani, ene kolaean
oloman arüngdüma.
20 Akó mi umulakla wagó, Godón Oloma ini tüpdü tamórr akó mibü tangtamtinóp
⌊küp amzyatóm⌋, igósüm mi Godónbóka umul bairre, amkoman God nótóke. Akó mi
wankü dabyórrünakla amkoman God nótóke, zitülkus mi dabyórrünakla oya Olom
Yesu Kerrisoka. God amkoman Goda, akó wa ngarkwat-koke arról akyanda.
21 Moboküpdü olmalpókal, mamka, obae umulbain akó obae god gum bangólam.

Nis Ngim Peba Mórrag
Zon
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón nis ngim wialómórrón peba mórraga. Wa Godón ubi koldó tóba olmalpükü wialómórr. Aprrapórr wa ini amkoman kolbóka koke apónda. A oya küp módóga: sosbóka apónda. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónda. Zon ibü ayalda ibü ⌊moboküpdü ubi⌋ ki yarile Yesun amkoman angun pamkolpamdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1-3*
B. Mi Yesun amkoman bóktan mamoan kwarilo akó mibü moboküpdü ubi yarile oya amkoman angun pamkolpamdó *4-11*
C. Dómdóm alakón bóktan *12-13*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka Alngomól Byarrmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla,
Godón ubi koldó tóba olmalpükü,* kürü amkoman ⌊moboküpdü ubi⌋ nibióbka asine. Akó ka kólbean koke, a ngibürr pamkolpam, amkoman bóktan nidi apadódako, ibü moboküpdü ubi ta asine yabüka.
2 Kibü moboküpdü ubi yabüka, zitülkus amkoman bóktan mibüka asine akó minkü asi yarile metatómpükü.
3 Sab ⌊gail tonarr⌋, gyaur, akó paud mibünkü kwarile God mibü Abdógab akó Yesu Kerriso, Aban Olom. I mibü ki tülinam, mizan ngyabendakla amkoman bóktan ngarkwatódó akó kürü moboküpdü ubizan asine yabüka akó yabü moboküpdü ubizan asine kürüka.

Mi Yesun Amkoman Bóktan Mamoan Kwarilo akó Mibü Moboküpdü Ubi Yarile Oya Amkoman Angun Pamkolpamdó

4 Ka kari bagür ta kokela, zitülkus ka kuri umulbaina marü ngibürr olmalab ngyaben Godón amkoman bóktan ngarkwatódómako, Aba enezan arüngi bóktanórr.
5 Akó kol, errkya marü akó marü olmal ka amtindóla, mibü moboküpdü ubi asi yarile mibiób darrpan-darrpandó. Ini küsil gida bóktan poko kokea, ka ne kla wialómdóla, a mi ngaen barrkrrurrü Yesun mamoan kolpamóm nóma bainóp.
6 Mi Godón gida bóktan poko nóma arrkrrudakla, mibü moboküpdü ubi asine Godka. Ezan barrkrrurrü ene tonarrdógab, e Yesun amkoman angun pamkolpamóm nóma bainarre, God yabü ne gida bóktan poko nókyenóp wagó, yabü moboküpdü ubi asi yarile Yesun amkoman angun pamkolpamdó.
7 Ka ene poko bóktandóla, zitülkus errkya abün ilklió bülión pama kuri ogobe bwób-bwób ini tüpdü. Ene pama alpindako Yesu Kerriso pamakan bübi tamórr. Inzan olom wa Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama,† akó pamkolpam metat nótó ilklió büliónda.

---

* **1:1** Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó wialómóp wagó, wa amkoman kolan warilürr; barrea ma igó wialómóp wagó, ini wa kolbóka koke apónda. Oya küp módóga: sosbóka apónda. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónda. **1:5** Zon 13:34; 15:12; 17 † **1:7** *Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama* wató balngomól yarile dómdóm ngürrdü. Wa ene nurr lar, Okaka Azazirrün Elklaza peba ne klambóka pupainda. Zon ene ilklió bülión pam igó ngiblianda Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam, zitülkus i amkoman angun pamkolpam ilklió büliónda kо Yesu Kerrisoka bóka bamgün pamazan kaine.

8 Yabiób balngomól kwarilün ene ilklió bülión pama yabü ilklió bülión-gum,
igósüm e sab koke imrükane mi ne darremóm zaget kwarilnürrü,‡ a morroal igósa,
yabü sab dudu nülirre.
9 Nadü pama Godón umulbain bóktan kwitüdü tóbanóm opor nótó amelda akó
wa Godón umulbain bóktan karrkukus koke amoanda, wa Godka arróbórrón kokea.
A nadü pama Godón umulbain bóktan karrkukus amoanda, wa Abdó akó oya olom
Yesu Kerrisoka arróbórróna.
10 Da inzan pama yabüka ne nóma tame, Godónkwata dümdüm elklaza koke nóma
umulbain yarile, da yabiób müótüdü ódódgu akó oya tang amken-gu.
11 We zitülkusdü, nadü pama oya tang amkene, wa oya tangamtinda kolaean
elklaza tómbapónóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

12 Kürü wa ne dokyanan bóktanako mató akó marü olmaldó wibalómóm, da ka
ma kokela peba mórragdó wibalómóm. A ka sab ola tótókóm nae amandóla yabü
basenóm akó bóktanóm yenkü. Ene pokodó sab wirri bagürwóm yarile.
13 Ala marü ne Godón ubi bólbótan olmala§ tibiób morroal yawal bóktan
zirrnapórre marüka.

‡ **1:8** *mi ne darremóm zaget kwarilnürrü*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan wialómórróna wagó, *e* ne darremóm zaget kwarilnürrü. § **1:13** Ma 2 Zon 1:1 ngakanke. Ini bólbótan küp módóga, aprrapórr Zon tóba sosbóka apónda.

Aüd Ngim Peba Mórrag
Zon
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón aüd ngim wialómórrón peba mórraga. Wa darrü sos singül kwata zaget pamdó wialómórr, oya ngi Gayus. Wa Gayusün agürda zitülkus oya tangbamtinanme ngibürr Yesun ngidü zonaretaldó. Akó darrü pam, ngi Diotrrepes, oya ne kolae tonarr kwarilürr, wekwata umul-umulan ngitanda.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1-4*
B. Yesun ngidü agóltagól zonaretal morroal ngabkan *5-12*
C. Dómdóm alakón bóktan *13-15*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka Alngomól Byarrmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla, kürü moboküp gódamdó Gayus, kürü amkoman [moboküpdü ubi] noankama.

2 Kürü moboküpdü gódam, kürü ubi ma azid-kokezan ngyabendóla, akó marü blaman ngyabena küppükü ki bainünüm, wata marü samuazan morroal ngyabenda Godón ubi ngarkwatódó.

3 Zitülkus módóga, ka karibóka-koke bagür namülnürrü ngibürr Yesun ngidü zonaretala nóma togobórr da kibü tüzazilóp wagó, ma Godón amkoman bóktan ngarkwatódó ngyabendóla. Ene amkoman ka umulürrünla, ma Godón amkoman bóktan metat mamoandóla.

4 Kürü darrü klama koke bagürwóman ngitanda igó poko arrkrrudügabi wagó, kürü olmalzan nidipako darrpan amkoman bangundü, Godón amkoman bóktan mamoandako.

Yesun Ngidü Agóltagól [Zonaretal] Morroal Ngabkan

5 Kürü moboküp gódam, ma Yesun ngidü zonaretal nidi agóltagóldako tang-bamtindóla, enana ngibürr mogobako marüka. We ngarkwatódó, ma moba amkoman bangun okaka amzazildóla Yesuka.

6 I sos pamkolpam marü moboküpdü ubiankwata kuri nüzazirre. Ene morroala ma sab ibü morroal tangnólenónómke olgabi zirrbapónóm, Godón ubi ngarkwatódó.

7 Zitülkus módóga, izan agóltagól kwarilürr Yesun zaget tónggapónóm, darrü tangbólean koke ipüdóp Yesun amkoman angun-koke kolpamdógab.

8 We ngarkwatódó, mi inzan pam mibiób müótüdü urrbulo, igósüm mi tang dabyóndakla Godón amkoman bóktan ayom.

9 Ka wa sosdó wialómórró, a Diotrrepes, ngi pamóm nótó ubi bainüm kainda, kürü bóktan bidóbidó bangónda.

10 Da ka ne nóma tamo, ka sab wirri kwitüm bóktalo sosdó wa ne kolaean tórrmen tólbaelda, ngi bumarru kürükwata. Ene klamdó ta gaodó kokea, wagó wa bangónda Yesun ngidü zonaretal morroal azebóm. Wa akó piküp bainda nidi ubi baindako ene zonaretal ok bain-gum, akó ibü bagda sosdógab.

11 Kürü moboküp gódam, ma wirri kolae tonarrdógab tikó apadgu, a ma wa morroal tonarrdógab tikó ipa. Nadü oloma morroal tonarr tómbapónda, wa Godón olome. Nadü oloma wirri kolae tonarr tómbapónda, wa Godónbóka umul-kóka.

12 Dimetrriusün* müótüdü ingri. Blaman kolpama oya morroal tonarrbóka apóndako. Akó oya tórrmen tulmil ta Godón amkoman bóktan ngarkwatódómako, ki igósidi umulakla wa morroal oloma. Ka ta oya morroal tonarrbóka inzan apóndóla, akó ma umulóla, ka ne poko bóktandóla ngibürr kolpambóka amkomana.

Dómdóm Alakón Bóktan

13 Kürü wa ne dokyanan bóktanako marüka wibalómóm, da ka ma kokela peba mórragdó wibalómóm.

14 Ka ⌊gedlóngóm baindóla⌋ marü büsai asenóm, da mi nizana sab darrpan pokodó ola ikik apóni.

15 Moboküpdü paud asi ki yarilün marüka.

Ala marü ne gómdamalko, tibiób morroal yawal bóktan zirrnapórre marüka. Kürü morroal yawal bóktan nókyenónómke darrpan-darrpan ola mibü nadü gómdamalasko.

* **1:12** *Dimetrrius* ini peba mórrag wató sidódürr Gayuska.

Zud
Ne Peba Mórrag Wialómórr
Ngaensingül Bóktan

Nótó wialómórr ini tugup peba mórrag tóba igó pupo tübyónürr, wa Zud. Wa tóbakwata tai koke pupo tübyónürr, wata wa igó poko wialómórr wagó, wa Zeimsün narezoret yarilürr. Zeims umulürrün ngi yarilürr ene tonarrdó, da ngibürr pama ma kuri eserre igó poko amkomana wagó, ini nadü Zeims yarilürr Zeimsün peba mórrag nótó wialómórr Küsil Buk kugupidü akó singüldü pam yarilürr Zerrusalem sos kugupidü. I nizan, Zeims a Zud, Yesun zoret nis namülnürri. (Merri a Zosep solkwat akó ngibürr olmal nósenóp.)

Ini Peba Mórrag Atang Kolpam akó Zudün Wialóm Tulmilankwata

Ngaensingül opordó, Zud igó okaka simzazilürr wagó, wa Yesun amkoman angun pamkolpamdó wialómórr, da wa ma koke bóktanórr i ne ngyabenónóp, ngibürrazan winólómóp tibiób peba mórragdó Küsil Bukdü. Zudün peba mórrag kari morroal kokea blaman Yesun amkoman angun pamkolpamdó, a wa ne poko wialómórr okaka amzazilda, wa wata darrpan sosdó wialómórr, ta ia ngi-ngi sosdó winólómóp.

Aprrapórr abün bótang pam Zu pam koralórr Yesun amkoman angun pam nidi koralórr. Zud abün bóktan opor yazebórr Ngaep Bukdügab akó ngibürr [Zu pamkolpamab] wialómórrón pebadógab. Oya wibalóm tulmil umulürrün kla yarilürr blaman Zu bótang pamdó.

Zudün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ini peba mórrag kugupidü, Zudün ubi zidbainankwata wibalómóm yarilürr (atang opor 3). A wa ma gyagüpitótók esenórr ipadórr igó pamkolpamabkwata wialómóm, nidi bóktan kwarilürr wagó, “Ki Yesun amkoman angun pamkolpamakla,” a i ma Godón tai amkoman koke angun kwarilürr. Ini kolpamab [moboküpdü ubi] ta tai Godka koke kwarilürr, a i ma metat kwób bazelórr darrpan pokodó amkoman bangun pamkolpampükü. Ini obae buli bangun pamkolpamab kolae tonarr akó obae umulbain bóktana amkoman bangun pamkolpam apól kwat bómtyan kwarilürr. Zud nilóp Yesun amkoman nidi yangunóp, ene kolae kolpam ia bómzyatódako. Wa ibü arüng nütünóp amkoman umulbain bóktandó arróbóm akó kolpam tangbamtinüm, amkoman nidi bangun kwarilürr a arüngi koke, akó nibiób ilklió nülinóp.

Zud tóba peba mórragdó ene Yesun amkoman angun pamkolpam ikik nókrrónóp laró ki tómbapórre (atang opor 3 akó 20-23). Akó ini peba mórragdó Zud ngibürr zitülkus pupo bainda amkoman bangun pamkolpama iade ki tómbapónórre ene elklaza, da ene obae buli bangun kolpamab tulmil koke ki munumanórre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1-2*
B. Godkamóm ubi-koke pamkolpamab kolae tonarr akó ibü darrem *3-16*
C. Ikik bókrran metat Godón amkoman angunüm *17-23*
D. Dómdóm alakón bóktan *24-25*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Zud, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison [leba zaget olomla] akó ka Zeimsün narezoretla.

Ka yabüka wialómdóla, ngibliarrón nidipko, God mibü Aban [moboküpdü ubi] nibióbkama. God yabü Yesu Kerrisonkü lalda.

2 Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke gyaur, paud, akó moboküpdü ubi sab asi
ki kwarilün yabüka.

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpamab Kolae Tonarr akó Ibü Darrem

3 Moboküpdü gómdamal, ka go kari ubi koke namüla yabüka wialómóm mibü
dapelan zidbainankwata, da kürü go igó wirri arüng gyagüpitótóka tamórr yabüka
wialómóm akó yabü arüngi byalóm amkoman umulbain adlangóm. Ene amkoman
umulbain Godón pamkolpam* tókyenóp wata darrpanóm. Darrü oloma darrü poko
myamem koke emngyele ó agine.
4 Ka ini poko bóktandóla, zitülkus atang-atang pamkolpama piküpan† barrbünürr
yabü kugupidü. Ngaen Godón Wialómórrón Bóktandó wialómóp, God sab inzan
kolpam zaz nirre akó kolae tonarrab darrem nókyerre. I Godkamóm ubi-koke
pamkolpamako; i obae umul baindako wa, ene taia darrü olompükü utüm, marü kol
ó pam koke nótóke, zitülkus God ta mibü kolae tonarr barrgonda. I Yesu Kerrison
alpindako, mibü tebe püóran Wirri Pam akó ⌊Lod⌋.
5 Enana e igó poko blaman kuri umul bainane, kürü ubi yabü ki ngambangól
yarilün, Lod‡ tóba kolpam zid ninóp leba zagetódógabi, Izipt tüpdügab, wata
darrpanóm. A ene solkwat ngibürr Isrrael pamkolpam, oya koke nidi amkoman
yangunóp, we kolae ninóp.
6 Ene kwitüm kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün, Lod atang-atang ⌊anerru⌋ kolae
ninóp tibiób kolae tonarrdógabi. Ene anerrua tibiób balngomól pabo bimgütóp. Da
i ma we barngenórr tibióban ngyaben marrgudügab. Lod ene anerru algón-koke
tümün kwatódó irrbünürr, da i wata olamako. Wa sein sye-i kuri nómrókrre tai
zürük tibiób bagogum. Wa ola ngabkanda kókó sab ene wirri Ngürr nóma semrróne,
da ugón zaz nirre.
7 Kürü ubi yabü akó ki ngambangól yarilün, dadanzan, pamkolpama nidi
ngyabenónóp Sodom a Gomorra wirri basirr nis akó minggüpanan wirri basirrdü,
ngibürr olmalpükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr, akó pama
kamad pampükü ut kwarilürr akó kola kamad kolpükü ut kwarilürr. Ne klama
tómbapónórr ene pamkolpamdó§ akó ene anerrudü, igó poko okaka amzazilda, God
inzan kolpam sab tibiób kolae tonarrab darrem nókyerre. Ene darrem módóga,
⌊metat bólmyan ur⌋.
8 Enana ini kolpam, piküpan nidi tübarrbünürr yabü kwóbdü, umulako ini elklaza,
akó tibiób bübdü kolae tonarr tómbapóndako dadanzan. I igó angundako wa,
God ibü ngibürr elklaza nusi büzazilda, akó we ngarkwatódó i sarrgi gómóldako,
singüldü pamab bóktan alzizi amandako, akó anerruabkwata* kolaean bóktan
alióndako.
9 Da ma ene wirri ngi anerru Maekol† inzan koke kainürr, i ⌊debólpükü⌋ Mosesón
büb nóma bólean namülnürri.‡ Oya gyagüpitótókdó ene dümdüm babul yarilürr
⌊satanian⌋ zaz ainüm kolaean bóktan opore. A we bóktanórr wagó, “Lod marü ki
mag.”

---

* **1:3** *Godón pamkolpam*: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: *saints*. Oya küp módóga: *blaman Yesun amkoman angun pamkolpam*. Ini bóktan opor *saints* wata ⌊apostolabkwata⌋ koke apónda. † **1:4** *piküpan*: Piküpan barrbün we pokobóka koke apónda igó, pamkolpama koke nósenóp barrbündi, a i obae buli igó ngarkwatódó barrbünürr wagó, i amkoman bangun pamkolpamako, a i wa amkoman we kla koke kwarilürr. ‡ **1:5** *Lod*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, Yesu ngi angrirrüna Lodón pabodó. **1:5** Bótang Peba 14:29; Duterronomi 1:32; 2:15 **1:7** Bwób Zitül 19:1-25 § **1:7** *pamkolpam*: God ngaen ene pamkolpam akó ibü wirri basirr uri kolae ninóp, da Zud ne tonarrdó ngyaben yarilürr, pamkolpama nósenónóp dómdóm müót büdül ne klama baminürr. * **1:8** *Anerru*, darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Lodón ⌊wirri kómal zyón⌋*. † **1:9** *anerru Maekol*, oyakwata ngibürr pebadó bóktan asiko: Daniel 10:13, 21; 12:1; Okaka Azazirrün Elklaza 12:7. ‡ **1:9** Ini Godón Bukdü póep kokea, a ma ⌊Zu pamkolpamab⌋ póepe.

10 A ini kolpama kolaean bóktan alióndako, i koke ne kla apadódako. Da i umulako
ngibürr elklaza gyagüpitótók-koke büba ibü ne poko tómbapónóm byalda, gonggo
lar kyamülzan. Ene elklaza tómbapónde, tibiób kolae baindako.
11 Sab Godón ngürsila tame ibüka! I sab eserre, zitülkus i Keinün§ tórrmen tulmil
ipüdóp, i büsai-büsai bütünóp Beilamzan* mani tómbapónóm, akó ibü sab amkoman
kolae nirre Korranzan†, zitülkus i bóka bamgündako wazan.
12 Ene kolpam tóman pokozanako‡ alongalo tórewóm kwób bazendó, izan yenkü
alongalodako, gum a büód-koke, kolae ⌊sip⌋ ngabkan pamzan tibi püóran nidi
alongalodako.
I wamaka ne ngup-koke pülpül pokoako abüsbarrdó, wóra ne kla amarruda.
I wamaka paildi ne nugupa waondako küp-koke akó azibrrün, da ma metat
büdülümpükü.
13 Ngürsilan goblolazan tómanpükü gwerr amandako, i ta tibiób büód tulmil inzan
okaka azazindako. I popa bumarük wimurrzanako, popa ne klama udarükdako
pülpüldü. God ibünkü darrü algón-koke tümün kwat bwób lalda, i sab ne
ngyabenórre metatómpükü.
14 Inok§ wa 7 ngim amtómólórrón lüól pam yarilürr Adamkagab; Adam ngaen-
gógópan tómtómólórr. Inok ⌊prropetzan bóktan⌋ yarilürr ene kolpambóka sab
laróga tómbapóne wagó, “Tübarrkrru, Lod amkoman tótókda, tóba atang-koke
gyabi anerrupükü.
15 Wa tótókda blaman pamkolpam zaz bainüm akó blaman Godkamóm ubi-koke
pamkolpam pupo bainüm wagó, i kolae tonarr pamkolpamako. Wa sab ibü metat
büdül bwóbdü zirrnapórre, zitülkus i Godón ubi-koke tórrmen ne kla tómbapón
kwarilürr, Godón ubi-koke tonarre. Akó zitülkus Godkamóm ubi-koke pamkolpama
blaman kolae bóktan opor Lodónkwata ne bóka bamgün poko zwapólórr.”
16 Ini kolpama güblang-koke murrkurr akrrandako akó metat murrumdako, kolae
büban ubi mamoande. Akó i ikub bagürdako akó mis bóktan azebdako ngibürr
kolpamdó tibiób ubi klamóm.

Ikik Bókrran Metat Godón Amkoman Angunüm

17 A, moboküpdü gómdamal, yabü ngambangól kwarile mibü Lod Yesu Kerrison
⌊apostola⌋ ngaen ne poko ikik kwarilürr.
18 I yabüka igó bóktónóp wagó, “Ene dómdóm blakón tonarrdó, ⌊tiz bangón⌋ pam
sab asi kwarile, amkoman bangun kolpam nidi batüng kwarile. I sab tibiób büban
ubi mamoan kwarile, a Godón ubi koke.”
19 Ene we pamkolpamako, yabü nidi arrgrratódako kopo-kopodó. Ibü tibiób büban
ubia balngomólda akó Godón Samu ibüka babula.
20 A yadi, moboküpdü gómdamal, yabiób amkoman bangun dódórr ainüm,
karrkukus bórrang Godón amkoman umulbaindü. Akó tóre bako kwarilün, akó
Godón Samua yabü ki balngomól yarilün yabü tóre bakodó.

---

§ **1:11** *Kein* Adam a Ib ibü olom yarilürr, Eibolón naret. Bwób Zitül 4:1-16. Ini atang opordó Kein igó okaka bümzazilda wagó, wa kolae akó gail-koke olom yarilürr, kolae tonarr tulmili nótó ngyabelórr. * **1:11** *Beilam* darrü-darrü godab ⌊prropet⌋ yarilürr. Beilak, Amorr king nótó yarilürr, oya wató ngisaunürr, amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó, i nóma agóltagól kwarilürr, ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35) † **1:11** *Korra* ngibürr pampükü, Moses akó Erronka bóka bamgün yarilürr, Isrrael pamkolpama nóma agóltagól kwarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bótang Peba 16). ‡ **1:12** *tóman pokozanako*, darrü Grrik bóktanan küp módóga: *Ene kolpam wamaka ne gumüm bain ingülküpako mazadó butab buso kwatódó.*

1:12 Izikiel 34:2 **1:12** Ikik Bókrran Bóktan 25:14 **1:13** Aesaya 57:20 § **1:14** *Inok* darrü pam yarilürr, Godódi nidi agóltagól namülnürri. Da God oya arról pam sipadórr, wa koke nurrótókórr pamkolpamazan nurrbarindako. (Bwób Zitül 5:18, 21-24) **1:18** 2 Pita 3:3

21 Ini poko tómbapónde, e wata sab ngyabenórre igó umulürrün wa, Godón
moboküpdü ubi yabükama, Lod Yesu Kerrison gyaur akyande, ne gyaura bal-
ngomólda ⌊ngarkwat-koke arróldó⌋.
22 Yabiób gyaur okaka amzazil kwarilünke ninis gyagüpitótók nibióbkamako.
23 Ngibürr kolpam metat bólmyan urdügab büsai-büsai bumigam, zid bainüm.
Ngibürrdü gyaur umul-umul okaka amzazil kwarilünke. E ta ibü büban tómanpükü
mórrkenyórr gum nóngólamke, i büban ubiankwata ne kolaean tonarr alngóndako.*

Dómdóm Alakón Bóktan

24 God gaodóma yabü tangbamtinüm gorrgon bapón-gum tóbakagab akó yabü
minggüpanan amarrum tóba wirri kómal zyóndü, kle-kle tonarr-koke akó wirri
bagürwómpükü.
25 Wa wata darrpan Goda, mibü ⌊Lod⌋ Yesu Kerrisokama mibü nótó zid tinóp.
Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, akó oyaka balngomól arüng
akó wirri arüng asi namülnürri, akó dümdüm asi yarilürr balngomólóm ngaen bwób
zitüldügab, errkya asiko, akó metat-metat asi ki kwarilün! ⌊Amen⌋.

* **1:23** Zudün ini bóktan oporan küp aprrapórr módóga wa, ene amkoman bangun pamkolpam umul-umul korale ene kolaean tonarr tómbapón ispükü dabyón-gum igó pokodógabi wa, i sab ibü kolae tonarrdó koke barümórre.

Okaka Amzazirrün Kla
Yesu Kerriso Zonka Ne Kla Okaka Simzazilürr
Ngaensingül Bóktan

Zon ini peba wató wialómórr, Zebedin siman olom, Zeimsün zonaret. Wa tüób ta Yesun darrü umulbain olom yarilürr. Zon ini peba aprrapórr ugón wialómórr, pail 95 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Patmos kaodó (1:9). Ene tonarrdó Rrom king Yesun amkoman angun pamkolpam wirri müp nüliónónóp, zitülkus ibü ubi koke yarilürr Rrom king ⌊ótókóm⌋. Wa Zon Patmos kaodó zirrapónórr, zitülkus Zon Morroal Bóktan Yesunkwata büdrrat yarilürr. Patmos 100 kilomita yarilürr Epesus wirri basirrdügab, Eisian Maludü, Eisia Maenorr kugupidü. Epesus Zonón ngyaben basirr yarilürr. Patmos kao errkya Grris kantrridüma akó Epesus Tórrki kantrridüma.

Zon ini peba igósüm wialómórr, Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm, karrkukus bórrangóm müp tonarrdó. Wa wialómórr ene dómdóm wirri gazirrankwata, ⌊satania⌋ sab Godpükü nóma gazirr yarile. Satania sab amkoman bangun pamkolpam wirrian müp alión yarile, a God sab ibüka tóba timam irrbüne, igósüm satani gaodó koke yarile ibü kolae bainüm. Dómdóm God sab satani dudu utut ine akó blaman oyaka nidi bóka bamgündako. Wa sab tüp akó pülpül küsil nine akó tóba pamkolpama sab ene küsil klamdó ngyaben kwarile, bagürwómpükü akó paudüdü.

Ini peba igó ngarkwatódó wialómórróna, elklaza dandangabkwata. Blaman amkoman bangun pamkolpam gaodó kwarilürr ene bóktanan ⌊küp amzyatóm⌋, a ngibürr pamkolpam koke. Namba 7 wirri namba in pebadó. Ene namban küp módóga: *dudu*.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Ngaensingül bóktan *1:1-8*
  1. Ini pebankwata umulbain bóktan *1:1-3*
  2. Tapaku bóktan Zonkagab 7 sosdó *1:4-8*

B. Nuszan kla Kerrisonkwata *1:9-20*

C. Yesu Kerrison bóktan 7 sosdó *2:1–3:22*

D. Kwitüm kingan mórran kla *4:1–5:14*
  1. Godón kwitüdü ótók *4:1-11*
  2. Arrngamórrón peba akó Sip Kupo *5:1-14*

E. 7 Gus poko-e ngalaorrón sye *6:1–8:5*

F. 7 Mobolzan kla *8:6–11:19*

G. Kol, wirri atrrórrzan kla, akó nurr lar *12–13*

H. Ngibürr pokoa tómbapón *14*

I. 7 Godón ngürsilpükü kübül *15–16*

J. Babilon *17:1–19:5*

K. Sip Kupoan alongalo kol amióg tóredó *19:6-10*

L. Nótó mórran yarilürr gabülpli os kwitüdü *19:11-21*

M. Kerrison balngomól akó Godón balngomól *20:1–22:5*
  1. Yesu sab 1,000 pailüm balngomól yarile *20:1-6*
  2. Satanian dómdóm zóngang akó oya ut-ut ain *20:7-10*
  3. Godón büdül zaz bain *20:11-15*
  4. Küsil pülpül akó küsil tüp *21:1-8*
  5. Küsil Zerrusalem *21:9–22:5*

N. Dómdóm alakón bóktan *22:6-21*

Ini Pebankwata Umulbain Bóktan

1 Ini pebadó Yesu Kerriso barrón elklaza okaka azazinda, oya God ne kla iliónürr
pupainüm tóba zaget pamkolpamdó, kari poko ne elklaza tómbapónóm kaindako.
Yesu ini okaka azazirrün kla tóba ⌊anerrudüma⌋ zirrsapónórr tóba zaget pam Zonka.
2 Zon ini elklaza blaman pupo ninóp, wa ne kla nósenóp akó arrkrrurr: Godón
bóktan akó Yesu Kerriso ne amkoman bóktan pupo tinóp.
3 Bagürwóm watóke, ⌊prropetan bóktan⌋ opor ini pebadó wirribóka nótó
bótangda, akó bagürwóm idipako, nidi arrkrrudako akó ene elklaza gangga
arrbündako, ne kla wibalómórrónako ini pebadó. Zitülkus módóga, tonarra
tugupurr kuri tübine.

Tapaku Bóktan Zonkagab 7 Sosdó

4 Ka, Zon, ini peba mórrag kótó wialómdóla 7 sosdó Eisia* Prrobins kugupidü.
Ka tóredóla, ⌊gail tonarr⌋ akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam
Godkagab, nótó yarilürr akó errkya nótóka akó sab nótó tame, akó ene 7
samudügab,† oya kingan mórran kla obzek kwata nidipako,
5 akó Yesu Kerrisokagab. Yesu amkoman moboküpi bóktan amgolda Godónkwata,
wa ne kla nósenóp. God oya ngaen-gógópan irsümülürr büdüldügab, akó wa ini
tüpan king balngomólda.
Oya ⌊moboküpdü ubi⌋ mibükamóma akó wa mibü ⌊aurdü semanórr⌋ mibiób kolae
tonarrdógab tóbanóm óe-e.
6 Wa mibü kuri tinóp king akó ⌊prristüm⌋ tóba Godónkü zagetóm, oya Ab nótóke.
Ini blaman zitülkusdü, pamkolpama Yesun ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre akó
oyaka arüng asi ki yarile metat-metat! ⌊Amen⌋.
7 Tübarrkrru! Wa pülpül pokopükü tótókda,
da sab blamanab ilküpa eserre,
enana oya nidi anóbóp,
akó blaman bwób-bwób pamkolpama ini tüpdü sab oyabókamde yón gyaur
korale tibiób gumdügab. Ó, amen!
8 ⌊Lod⌋ God bóktanda wagó, "Ka Alpa akó Omegala,‡ nótó namülnürrü akó errkya
nótókla akó sab nótó tamo, Wirrian Arüng Nótókla."

Nuszan Kla Kerrisonkwata

9 Ka, Zon, yabü zonaret, ka yabü kamadla müp apadóm akó azid aengóm. Ka
yenkümla Godón Kingzan Balngomóldó akó ka yenkü karrkukus zamngóldóla, mi
Yesuka dabyórrünzanakla. Kürü kaodó küngrinóp, ngi Patmos, zitülkus ka Godón
bóktan amgol namülnürrü akó Yesu ne amkoman bóktan pupo bain yarilürr.
10 Lodón ngürrdü,§ Godón Samua kürüka tübangrinürr akó wa kürü alngomól
yarilürr. Da kólba kakota ka wirri bóktan bómgól arrkrrurrü, wamaka mobolzan
klama* bónganda,
11 igó bóktankü wagó, "⌊Arrngamórrón pebadó⌋ wibalóm ma ne kla basendóla, da
ini 7 sosdó zirrnapónónómke ini 7 wirri basirrdü: Epesus, Smórrna, Perrgamum,
Tiatirra, Sarrdis, Piladelpia, akó Leiodisia."
12 Ka byalüngürrü tai asenóm kürüka nótó bóktan yarilürr. Da ka nóma
byalüngürrü, ka 7 zyón klamab amngyel zitülkus nósenóp, ⌊golde⌋ tómbapórrón.

---

* **1:4** Zonón tonarrdó, *Eisia* darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. † **1:4** *7 samu*: Ini dandanga Godón Samum zamngólda. **1:7** Daniel 7:13; Metyu 20:34; Mak 13:26; Luk 21:27 **1:7** Zon 19:34, 37 **1:7** Zekarraea 12:10 ‡ **1:8** *Alpa akó Omega*, oya küp módóga: *God blaman elklazab zitülkusa. Wa ngaen-gógópana akó wa soloa.* (Alpa Grrik alpabetan ngaen-gógópan ngi zitüla akó omega dómdóm ngi zitüla.) § **1:10** *Lodón ngürr* aprrapórr Sande yarilürr, zitülkus Yesun Sande ngürrdü irsümülürr. * **1:10** *mobolzan kla*, Mórrke-mórrke módóga: *trumpet.*

13 Ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusab aodó, darrü olom yarilürr, wamaka
pamkolpamab olome, kokrrapan mórrkenyórr baterrón tai kókó omkor, akó golde
tónggapórrón sas† baterrón dalgüp ngarkwat.
14 Oya singüldü órrngóen kari gabülpli koke kwarilürr, gabülpli ⌊sip⌋ ngüinzan ó
akó gabülpli pülpül pokozan.‡ Akó oya ilküp nis inzan namülnürri, wamaka ura
wirri arüngi baebda.
15 Oya wapór nis brronzzan ongang bapón namülnürri, wirri ura adüngürrün. Oya
gyagüpa igó bódean yarilürr, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda.
16 Wa 7 wimurr amorran yarilürr tóba tutul tangdó akó oya taedógab nizan kwata
zirrapórrón gazirr turrika§ burruan yarilürr. Oya obzeka igó ongang bapón yarilürr,
wamaka abüsa wirri arüngi ongang bapónda.
17 Ka oya nóma eserró, ka oya wapór nisdü aupürrü büdül pamzan. Wa tóba tutul
tang kürüka semngyelórr, da kürübóka wagó, "Gumgu! Ka Ngaen-gógópanla akó
Solola.
18 Ka ene arról olom módógla! Ka büdül namülnürrü, a errkya ma ka arrólóla
mengrempükü. Ka gaodómla büdülan kwat akó büdülab bwóban* kwat tapakum.
19 "We ngarkwatódó, ene elklazabkwata ugó wibalóm, ma ne kla nósenónóma,
errkya ne klamko, akó ibü solkwat ne pokoa tómbapónórre.
20 Ene anikürrün küp ene 7 wimurrabkwata, ma kürü tutul tangdó ne kla
nósenónóma, akó ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusabkwata, golde tómbapórrón,
wa módóga: ene 7 wimurra ene 7 sosab anerrum bórrangdako, akó ene 7 zyón
klamab amngyel zitülkusa ama ene 7 sosóm bórrangdako."

2

Yesun Bóktan Epesus Sos Pamkolpamdó

1 Ene Oloma wata bóktalórr wagó, "Ini poko wialóm Epesus sosan anerrudü:
" 'Ini bóktan oyakagaba, ene 7 wimurr nótó amorranda tóba tutul tangdó, akó nótó
agólda ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusab aodó, golde tómbapórrón.
2 " 'Ka umulóla yabü tórrmen, yabü wirri zaget, akó e metat karrkukus
bórrangórrónakla. Ka umulóla, e kolae pamkolpam koke ok baindakla, akó e tai
kuri nópókane tibiób ⌊apostolbóka⌋ nidi ngibasildako, a i wa we kla kokeako. Akó e
igó poko esenarre wagó, i obae apostolako.
3 E metat piküpan karrkukus bórrangórrónakla, akó e kuri azid zwaengnórró kürü
ngianbókamde, akó yabü genggorrama koke kuri sazebe kürü amkoman angundi.
4 " 'A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: ngaen-gógópan yabü ⌊moboküpdü
ubi⌋ wirri yarilürr kürüka, a errkya ma tai wirri koke.
5 Gyagüpi amaikam e nólgabi kuri tóbalókórró. Kolae tonarrdógab tübyalüngam
kürüka, da we elklaza tómbapón kwarilün, e ngaen-gógópan ne poko olngolnórró. E
ne yabiób kolae tonarrdógab koke nóma tübyalüngane kürüka, ka sab yabüka tamo
ene zyón klaman amngyel zitülkus arruanóm tóba zamngól pabodógab.*

---

† **1:13** *sas* beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: *sash.* **1:13** Daniel 7:13; 10:5 ‡ **1:14** *pülpül poko*: Grrik bóktane *snow* wialómórróna. Gabülpli sip órrngóen akó *snow* ⌊Zu pamkolpamab⌋ ngyabendó kari gabülpli klam nis koke namülnürri. § **1:16** *nizan kwata zirrapórrón gazirr turrik*wa Yesun bóktanbóka apónda. * **1:18** *büdülab bwób*, Grrik bóktane módóga: *Hades.* * **2:5** Ini opora aprrapórr we pokobóka apónda: Yesu sab ene sos zagetan kokean ngitine, ia sab ene amkoman bangun kolpam arngene, ta ia ngibürr kwata.

6 A darrü morroal poko ma, e we poko tónggapóndakla: e alzizi amanikdakla
Nikolaosón† mamoan pamkolpama ne kolae tonarr alngóndako, ka ta ne kla alzizi
amanikdóla.
7 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman
sosdó.
" 'Kolae nótó ⌊ut-ut ainda⌋, ka sab oya dümdüm ekyeno nugup ngórr alom ene arról
gail nugupdügab, Godón Agurr Apapdó‡ ne klamse.' "

Yesun Bóktan Smórrna Sos Pamkolpamdó

8 "Ini poko wialóm Smórrna sosan anerrudü:
" 'Ini bóktan oyakagaba, Ngaen-gógópan akó Solodó nótóke, nótó nurrótókórr akó
büdüldügab arróldó nótó türsümülürr.
9 " 'Ka umulóla yabü müp aengbóka akó e elklaza-koke pamkolpamakla – a e ma
kari mórrel pamkolpam kokeakla samuan ngarkwatódó! Ka umulóla i yabükwata
ne obae bóktan alióndako panzedó, nidi bóktandako wagó, "Ki Zu pamkolpamakla,"
a i go amkoman Zu pamkolpam kokeako. I go ⌊satanian⌋ pamkolpamko.
10 E gumgu e laró azid aengóm kaindakla. Tübarrkrru, ⌊debóla⌋ yabü ngibürr
tümün müótüdü arrbünüm kainda yabü amkoman bangun apókóm, akó e sab 10
ngürrüm wirri müpdü kwarilo. Kürü amkoman kangulam, enana pamkolpama yabü
büdülümpükü akrranóm nóma nangónórre kürü amkoman angundügabi, akó ka
sab yabü ene ⌊ngarkwat-koke arról⌋ müóngdur nókyenónómo.
11 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman
sosdó.
" 'Kolae nótó ut-ut ainda, sab nis ngim büdüla§ oya azid kokean ekyene.' "

Yesun Bóktan Perrgamum Sos Pamkolpamdó

12 "Ini poko wialóm Perrgamum sosan anerrudü:
" 'Ini bóktan oyakagaba, ene nizan kwata zirrapórrón gazirr turrik noane.
13 " 'Ka umulóla e ne ngyabendakla, satania kingzan wirri arüngi pamkolpam
ne balngomólda.* A e ma yabiób amkoman bangun kürüka zürük amorrandakla.
E yabiób amkoman bangun kürüka koke nalpinarre, enana i Antipasón büdüldü
ingrinóp, pamkolpam kürükwata nótó nüzazilóp amkoman moboküpi. I oya
büdüldü ingrinóp yabü wirri basirrdü, satania ne ngyabenda.
14 " 'A ka ma ngibürr elklaza alzizi amandóla yabü aodó: yabü aodó ngibürr kolpam
asiko Beilamón umulbain nidi amorrandako. Wa Beilakón umul yónürr di angrinüm
Isrrael pamkolpama kolae tonarr alngónóm, ó igó alo kla alom, ⌊urdü agasil larzan⌋
ne kla idódürr obae godódó, akó kolae sarrgiwóm tonarr tómbapónóm.†
15 Dadan kwata, ngibürr akó asiko yabü aodó, Nikolaosón mamoan pamkolpamab
umulbain bóktan nidi amorrandako.

---

† **2:6** *Nikolaos* Antiok basirr pam yarilürr. Ngaen-gógópan wa darrü sos alngomól pam yarilürr (Apostolab Tórrmen 6:5). Solodó oya gyagüpitótóka ma byalüngürr: oyaka obae god ⌊ótók⌋ tai yarilürr akó kol a pam gómól ta kekam yarilürr oyaka. Oya mamoan pamkolpam kopo asi koralórr. ‡ **2:7** *Godón Agurr Apap*, Mórrke-mórrke módóga: *paradise.* Ini pokodó wa Küsil Zerrusalembóka apónda. **2:7** Bwób Zitül 2:9; Okaka Amzazirrün Kla 22:2, 14 § **2:11** *nis ngim büdül* wa samuan ngarkwatódó büdülbóka apónda, urpükü maludü. Ngaen-gógópan büdül wa büban büdülbóka apónda. **2:11** Okaka Amzazirrün Kla 20:6, 14; 21:8 * **2:13** Perrgamum wirri basirrdü abün pamkolpama obae god akó Rrom king ótók kwarilürr. † **2:14** Beilam darrü-darrü godab ⌊prropet⌋ yarilürr, Isrrael pamkolpama nóma agóltagól kwarilürr ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋. Beilak Moab balngomól singüldü pam yarilürr. Wa gum yarilürr wa, Isrrael pamkolpama sab oya kolae irre akó oya kolpam. Wa Beilam ngisaunürr amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi yarilürr mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. A Beilam gaodó koke yarilürr amórr bóktan angrinüm. Solkwat Isrrael pama kolae tonarr tómbapónórr Moab kolpükü. (Bótang Peba 22-25; 31:8, 16) **2:14** Bótang Peba 22:5, 7; 25:1-3; 31:16

16 We ngarkwatódó, kolae tonarrdógab tübyalüngam kürüka. Koke ne nóma, kari
pokoa ka sab yabüka tamo, akó ka sab gazirr tónggapono ene pamkolpampükü ene
nizan kwata zirrapórrón gazirr turriki, kürü taedó ne klame.
17 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman
sosdó.
" 'Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya ene ngibürr arrón mana‡ ilino. Ka ta sab oya
gabülpli ingülküp§ ekyeno, küsil ngi wialómórrón oya tumum. Darrü olom umul-
kóka ini ngibóka, a wata watóke, nótó apadóda.' "

Yesun Bóktan Tiatirra Sos Pamkolpamdó

18 "Ini poko wialóm Tiatirra sosan anerrudü:
" 'Ini bóktan Godón Olomdógaba; oya ilküp nis inzanamli, wamaka ura wirri
arüngi baebda, akó oya wapór nis brronzzan ongang bapóndamli, wirri uri
adüngürrün.
19 " 'Ka umulóla yabü tórrmen, yabü moboküpdü ubi kürüka akó ngibürrdü,
yabü amkoman bangun, e pamkolpam ia tangbamtindakla, akó e iazan karrkukus
bórrangdakla. Ka ta umulóla, e ngaen-gógópan ne tórrmen tómbapón kwarilnürrü,
morroal kwarilürr. Errkya ama tai amkoman morroalako.
20 " 'A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: e ene kol Zezebelón* ok
aindakla metat bainüm yabiób sosdó, tóba kol prropetbóka nótó ngibasildo. Tóba
umulbain bóktane wa kürü zaget olmal kle-kle balngomóldo kolae sarrgiwóm tonarr
tómbapónóm, akó alo kla alom, urdü agasil larzan ne kla idódürr obae godódó.
21 Ka oya kan okyarró ene kolae tulmildügab byalüngüm kürüka, a wa ma ubi
koke warilürr.
22 Da módóga, ka sab oya azid aengan ngizutino tóba ut bwóbdü, akó ka sab
ibü wirri azid nókyenónómo, wankü kol gómól tonarr nidi tómbapónóp,† kókó i
ne nómtübyalüngórre oya kolae tulmildügab.
23 Ka sab oya olmal‡ büdülümpükü ekrrono. Olgabi blaman sos pamkolpama sab
umul bairre wagó, ene kótó bapindóla moboküp akó gyagüpitótók, akó ka sab yabü
darrem yabiób tórrmendógab nülinünümo.
24 " 'A e barrea ma Tiatirram, e oya umulbain koke mamunarre, akó koke umul
bainóp, ngibürra igó ne poko ngiliandako wagó, "satanian tai aumana büdrrat-koke
elklaza." Ka yabüka bóktono kagó, ka sab yabüka darrü müp koke ingrino.
25 A e ma zürük emonamke yabüka ne klame,§ ngarkwat kókó ka sab tamo.
26 " 'Kolae nótó ut-ut ainda akó kürü tórrmen nótó emorrone kókó blakón
tonarrdó, ka sab balngomól arüng ekyeno blaman bwób-bwób tüpan pamkolpam
balngomólóm.
27 "Wa sab ibü wirri arüngi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-koke, wa sab
ibü inzan syórrpókal nangórre mariti tómbapórrón sospenzan."
" 'Ka ta balngomól arüng inzan ipadórró kólba Abdógab.
28 Ka ta sab oya sis wimurr* ekyeno.

---

‡ **2:17** *mana* plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bazeb Tonarr 16:4). § **2:17** *gabülpli ingülküp*, oya küp aprrapórr módóga: ene olom, inzan ingülküp nótó apadóda, ok bairrüna ngarkwat-koke arróldó bangrinüm. * **2:20** *Zezebel*: Ini kol ini anik ngi okyenóp, ngi Zezebel, ngaen Isrrael king Eiabón kol nótó warilürr. Wa kolae kol warilürr akó obae godódó tóre warilürr akó prropet alzizi aman warilürr. (1 King 16:30; 18:4; 19:1-2; 21:5-16, 23) † **2:22** *kol gómól tonarr tómbapónóp*, we pokoa okaka amzazilda bwób-bwób balngomól pama Godkagab bomalórr ama oyaka dabinóp kolae tonarr tómbapónóm abün kwata. ‡ **2:23** *olmal* wa tóba mamoan pamkolpambóka apónda. § **2:25** *yabü ne klame*, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuka ó aprrapórr ene klambóka, opor poko 19dü ne wibalómórrón klamko. **2:27** Wórr Peba 2:9 * **2:28** *sis wimurr* wa Yesu Kerrisonbóka apónda (22:16).

29 “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman
sosdó.’ ”

3

Yesun Bóktan Sarrdis Sos Pamkolpamdó

1 “Ini poko wialóm Sarrdis sosan anerrudü:
“ ‘Ini bóktan oyakagaba, ene 7 Godón samu noakamako akó ene 7 wimurr.
“ ‘Ka yabü tórrmen umulóla. Blaman isa igó bóktandako wagó, e arrólakla. A e
ma büdülakla.*
2 Tübarsi! Arüng nütünam ne karian klama bamine, ne klama nurrótókóm kainda.
Zitülkus módóga, ka igó poko kuri esena: e ne tórrmen tómbapóndakla ngarkwatódó
kokeako kürü Godón ilküpdü.
3 We ngarkwatódó, gyagüpi zomalón e ne kla wazebnórró akó e ne kla barrkr-
runürrü; zürük emorralamke. Kolae tonarrdógabi tübyalüngamke kürüka. A e ne
koke nóma tübarsino, ka sab gómól pamzan tamo, akó e sab umul-kók kwarilo ka
yabüka ne tonarr tamo.
4 “ ‘A e ma aüdakla Sarrdisüm yabiób mórrkenyórr koke nidi tóman
nóngangonóp.† I sab kankü agól kwarile, gabülpli mórrkenyórr bamelórrón,
zitülkus i ngarkwatódómako.
5 “ ‘Kolae nótó ⌊ut-ut ainda⌋, sab ibüzan gabülpli mórrkenyórr baterrón yarile. Ka
sab oya ngi kokean arrgono ⌊ngarkwat-koke arról⌋ pebadógab, a ka sab oya ngi kólba
Ab akó oya anerru, ibü wapi pupaino.
6 “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman
sosdó.’ ”

Yesun Bóktan Piladelpia Sos Pamkolpamdó

7 “Ini poko wialóm Piladelpia sosan anerrudü:
“ ‘Ini bóktan oyakagaba, ⌊kolkal⌋ nótóke akó amkoman nótóke. Wa gaodóma kwat
tapakum akó murrausüm king ⌊Deibidün⌋ balngomóldó.‡ Wa ne kwat tapakuda,
darrü oloma sab koke murrause, akó wa ne kwat murrausda, darrü oloma sab koke
tapakue.
8 “ ‘Ka yabü tórrmen umulóla. Tübarrkrru, ka yabü obzek kwata tapakurrün
mamtae kuri singrina, darrü olom gaodó kokea murrausüm. Ka umulóla yabü arüng
karia, a e ma kürü bóktan mamoan kwarilnürrü akó e kürü ngi koke yalpinarre.
9 Satanian pamkolpam nidipko, i bóktandako wagó, “Ki Zu kolpamakla,” a i go
amkoman Zu kolpam kokeako, a i ma obae tizdako. Tübarrkrru, ka sab ibü yabüka
tótókóm zirrnótóknómo wakósingül amgünüm yabü wapór minggüpanan, akó ka
sab ibü umul ninünümo wagó, kürü ⌊moboküpdü ubi⌋ yabükamóma.
10 Zitülkus e kürü arüng bóktan amoandakla karrkukus bórrangóm, ka sab yabü
zid ninünümo apók tonarrdógab, ne klama tótókda blaman pamkolpam bapókóm,
nidi ngyabendako ini dudu tüpdü.
11 Ka tótók kari pokola. Zürük emonamke yabüka ne klame,§ igósüm darrü oloma
yabü kingan müóngdur* koke ipüde.
12 “ ‘Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya arüng talkumüm ino ⌊Godón Gyabi
Müótüdü⌋. Wa sab myamem kokean amgüte. Ka sab oya bübdü wialómo kólba
Godón ngi akó kólba Godón wirri basirran ngi, ene ne küsil Zerrusaleme, sab ne

* **3:1** Ini ne opor nisamli, *büdül* akó *arról* ibü amkoman bangunbóka apóndamli. † **3:4** Ini alap-alapan bóktanan küp módóga: kolae tonarr koke nidi olngónónóp. ‡ **3:7** *king Deibidün balngomól* wa aprrapórr Godón Kingzan balngomólbóka apónda. § **3:11** *yabüka ne klame*, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuka.
* **3:11** *kingan müóngdur* wa darrem kla ó ngarkwat-koke arrólbóka apónda.

klama tübine kwitümgab kürü Godkagab. Ka ta sab kólba küsil ngi wialómo oya
büdü.
13 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman
sosdó.' "

Yesun Bóktan Leiodisia Sos Pamkolpamdó

14 "Ini poko wialóm Leiodisia sosan anerrudü:

" 'Ini bóktan Amenkagaba. Wa amkoman moboküpi amkoman bóktan amgolda
Godónkwata, wa ne kla nósenóp, akó God blaman elklaza oyakagabi tómbapónórr.

15 " 'Ka yabü tórrmen umulóla igó, e gübarr naezan kokeakla akó e urur naezan
kokeakla.† Kürü ubi igósüma, e gübarr naezan kwarilo ó ta ia urur naezan kwarilo.
16 Da we ngarkwatódó, zitülkus e zuzu naezanakla – tai urur naezan koke akó tai
gübarr naezan koke – ka yabü gwerre amanóm kaindóla kólba taedógab.‡
17 E igó apóndakla wagó, "Ki mórreldómakla. Ki abün elklaza kuri dakasuóp,
akó kibü blaman elklaza wata asiko." A e koke amzyatódakla igó, e kolae
bairrünakla, e gyaur ngyaben pamkolpamakla, e elklaza-koke pamkolpamakla, e
ilküküp murrbausürrünakla, akó e kakapurakla.
18 We ngarkwatódó, ka yabü igó ikik bókrrandóla, kürükagab uri kolkal airrün
gold bumiógüm mórrelóm bainüm. Akó gabülpli mórrkenyórr§ bumigamke
bamelóm akó yabiób ene büód kakapur büb ngablaom. Akó ilküküp azid merrsin
bumigamke yabiób ilküküp bóngangom tai basenóm.
19 Ka bagdóla akó dümdüm byóndóla, kürü moboküpdü ubi nibióbkamóma. We
ngarkwatódó, e dudu moboküpi kolae tonarrdógab byalüngórre Godka!

20 " 'Tübarrkrru! Ka kwat mamtaedó zamngólda akó alkaldóla. Kürü bóktan
bómgól nótó arrkrrue akó mamtae nótó tapakue, da ka sab bangrino wankü alom,
akó wa sab kankü elo-e.
21 " 'Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya dümdüm ekyeno kankü kólba kingan
mórran klamdó mórranóm, kazan ibü ut-ut ninarre, kürüka nidi bóka bamgün
kwarilürr, da mórran-mórran bairrü kólba Abpükü tóba kingan mórran klamdó.

22 " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman
sosdó.' "

4

Godón Kwitüdü [Ótók]

1 Ini kakóm ka yazilürrü, da módóga, ka tapabakurrün mamtae eserró kwitüdü.
Da ka ngaensingülan ne bóktan bómgól arrkrrurrü, kürüka bóktande wamaka
mobolzan klama bónganda, bóktanórr wagó, "Ala tügasil kürüka, da ka kubó marü
mómtyeno ne elklaza ki tómbapónórre ini solkwat."
2 Büzyón babul, Godón Samua kürüka tübangrinürr akó wa kürü alngomól
yarilürr. Da módóga, kürü obzek kwata, ka darrü kingan mórran kla eserró kwitüdü.
Darrü oloma mórran yarilürr ene klamdó.

3:12 Okaka Amzazirrün Kla 21:2; Aesaya 62:2 † **3:15** *gübarr naezan*, oya küp aprrapórr módóga: *Yesun amkoman koke angun ó Yesuka bóka bamgün. urur naezan*, oya küp aprrapórr módóga: *dudu moboküpi Yesun amkoman angun.* Ini bóktanan darrü küp aprrapórr módóga: *gübarr akó urur nae morroalamli, a zuzu nae ma kolaea.* ‡ **3:16** *gwerre aman taedógab*, oya küp módóga: *alzizi aman.* § **3:18** *gabülpli mórrkenyórr*, oya küp módóga: *dümdüm ngyaben Godón ubi ngarkwatódó.* **4:2** Izikiel 1:26-28; 10:1

3 Ene nótó mórralórr, oya obzeka inzan ongang bapón yarilürr, wamaka ene
ingülküp nisamli, zaspa* akó karrnilión.† Akó ene mórran kla órrólaba myangrao
apórrón yarilürr. Wa emerralzan‡ ongang bapón yarilürr.
4 Ene mórran kla myangrao apórrón akó 24 ngibürr kingan mórran kla kwarilürr, ó
ene mórran klamdó 24 ⌊balngomól byarrmarr pam⌋ kwarilürr mórrarrón. I gabülpli
mórrkenyórr akó golde tómbapórrón kingan müóngdur bamelórrón kwarilürr.
5 Aodó mórran klamdógab aon warri aman koralórr, murrum akó taren-taren madub
ongyala sidórüklürr. Ene mórran klaman obzek kwata 7 pódea baeb kwarilürr. Ini
pódea Godón 7 samum§ bórrangdako.
6 Akó ene mórran klaman obzek kwata darrü kla yarilürr wamaka malu naea, glase
tónggapórrón; kolkal yarilürr krristalzan.*
Aoandó, akó mórran kla amarüksimarük angórrón, tokom arról klama bórrang
kwarilürr. I ilküpa gwarrarrón kwarilürr, singül kwata akó kakota.
7 Ene ngaen-gógópan arról kla inzan yarilürr, wamaka ne ⌊laeona⌋, nis ngim ma
ne kla yarilürr, wamaka ne siman ⌊kaua⌋, aüd ngim ne kla yarilürr oya obzek paman
obzekzana, akó tokom ngim ne kla yarilürr, wamaka ne impiaka arrmulda.†
8 Blaman ene tokom arról klamab darrpan-darrpan 6 tap kwarilürr, akó ibü büb
wata ilküpa ngablaorrón kwarilürr pulkaka akó tap lorodó. Irrüb a ngürr, i wata
apón kwarilürr piküp bain-koke wagó,
"Ma gyabila, ma gyabila, ma gyabila, Wirrian Arüng Lod God watóke,
ngaen asi nótó yarilürr akó errkya nótóka akó sab nótó tame."
9 Ene tokom arról klama oya ngi nóma wirri kwit amngyeldako, kingan mórran
klamdó nótó mórranda, nótó ngyabele metat-metat, akó oyaka wirri ngi nóma
atendako, akó oya eso nóma akyandako,
10 ene 24 balngomól byarrmarr pama tibiób wakósingül amgündako oya obzek
kwata, ene mórran klamdó nótó mórranda, akó oya ótókdako, nótó ngyabele metat-
metat. I tibiób müóngdur ene mórran klaman obzek kwata amandako, igó bóktankü
wagó,
11 "Kibü Lod akó God, ma ngarkwatódómla
kibü marü ngi wirri kwitüm amngyelóm akó wirri ngi akó balngomól arüng
apadóm,
zitülkus blaman elklaza mató tómbapórró.
Marü ubime, ma we tómbapórró,
akó marü ubime, i ngyabendako."

5

⌊Arrngamórrón Peba⌋ akó ⌊Sip⌋ Kupo

1 Olgabi ka eserró, ene kingan mórran klamdó nótó mórralórr, oya tutul tangdó
nizan órdó wibalómórrón arrngamórrón peba. Wa 7 münüm sye-i arümürrün
yarilürr, gus poko-e ngalaorrón tumum.* 2 Akó ka darrü arüngan anerru eserró

* **4:3** *zaspa* darrü morroal óe-óe, arirrküpi, akó aruri ingülküpa, wata tebe ongang bapónan ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *jasper*. † **4:3** *karrnilión* darrü óezan óe-óe ingülküpa, wata tebe ongang bapón ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *carnelian*. ‡ **4:3** *emerral* darrü ⌊kolkalan⌋ arirrküpi ingülküpa, zyóna kubó kwitkyab bórrgrróte. Mórrke-mórrke módóga: *emerald*. § **4:5** *7 Samu* i Godón Samum bórrangdako.
* **4:6** *krristal* karrkukus klama, glaszan. Ilküpan gaodóma kwitkyab bórrgrratóm. Mórrke-mórrke módóga: *crystal*. † **4:7** *tokom arról kla*: Aprrapórr i blaman tómbapórrón elklazam bórrangdako. A ibü ilküp akó tapanbókamde, ibü obzek zerrubim akó sirrapzanako, anerruzan ne klamko (Izikiel 1:5-10; Aesaya 6:2). * **5:1** Pamkolpama arrngamórrón peba kubó sye-i arümórre akó urur airrün gus kubó tópkóne ene kwók ngalaom. Gus akó sye, ibü ngi Mórrke-mórrke módóga: *seal*.

wirrianbóka bókamóm aindi wagó, “Ia ngarkwatódó nótóke ini arrngamórrón peba apadóm, gus poko-e ngalaorrón sye atülüm, akó tapakum?”
3 A darrü olom go babul yarilürr kwitüdü, tüpdü, akó tüp kugupidü ene arrngamórrón peba tapakum akó tai aumana ngakanóm.
4 Ka wirribóka ola yóndóla, zitülkus darrü olom koke esenóp ngarkwatódó nótó ki yarile ene arrngamórrón peba tapakum akó tai aumana ngakanóm.
5 Olgabi darrü ene byarrmarr pama kürübóka wagó, “Yón-gu! Ngaka, ene ne ⌊laeon⌋ yarilürr Zudan zitüldügab, ⌊Deibidün⌋ wirrian bobat, wa blaman elklaza kuri ⌊ut-ut nirre⌋. Wa tüób ngarkwatódóma ene arrngamórrón peba tapakum akó ene 7 gus poko-e ngalaorrón sye atülüm.”
6 Olgabi ka Sip Kupo eserró. Ene Sip Kupo igó obzek yarilürr, wamaka wa büdülümpükü amkarróna.† Wa ene kingan mórran kla akó ene tokom arról klamab aodó zamngól yarilürr akó ene byarrmarr pama myangrao apórrón. Oya 7 gar akó 7 ilküp kwarilürr. Ene wa Godón 7 samuako, blaman bwób-bwób ini tüpdü ne kla zirrtapónóp.
7 Wa tamórr oyaka, ene kingan mórran klamdó nótó mórran yarilürr, da ene arrngamórrón peba ipadórr oya tutul tangdógab.
8 Wa ene arrngamórrón peba nóma ipadórr, ene tokom arról kla akó ene 24 ⌊balngomól byarrmarr pama⌋ tibiób wakósingül nümgünóp ene Sip Kupoan obzek kwata. Ibü darrpan-darrpan ap‡ asi kwarilürr, akó golde tómbapórrón kübül omrralórr morroal ilang buru-i anorrón. Ene burua Godón pamkolpamab tórem zamngólda.
9 I küsil wórr ato kwarilürr, igó wagó,
“Ma ngarkwatódómla ene arrngamórrón peba apadóm,
ene gus poko-e ngalaorrón sye atülüm akó tapakum,
zitülkus marü büdülümpükü mómkólóp,
akó ma moba óe-e Godón pamkolpam we bumiógrrü
blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, blaman pamkolpamdógab, akó blaman bwóbdügab.
10 Akó ma ibü pamkolpamóm kuri ninünüma God nibiób balngomólda Kingzan, akó ma ibü prristüm kuri ninünüma mibü Godónkü,
akó i sab ini tüpdü balngomól kwarile.”
11 Olgabi ka yazilürrü, da ka abün anerruab bómgól arrkrrurrü. Ibü atang ngarkwat gaodó koke yarilürr: ibü ngarkwat abün-abün taosan akó abün milion koralórr. Akó i kingan mórran kla, ene tokom arról kla, akó balngomól byarrmarr pam blaman myangrao napónóp.
12 I wirri gyagüpi bóktan kwarilürr wagó,
“Ene Sip Kupo, noan emkólóp,
ngarkwatódóma apadóm balngomól arüng, mórrel, ⌊wirri gyagüpitótók⌋, wirri arüng, wirri ngi,
akó wa ngarkwatódóma pamkolpama oya ngi wirri kwitüm amngyelóm akó oya agürüm!”
13 Olgabi ka blaman arról elklaza arrkrru namülnürrü kwitüdü, tüpdü, auma tüp kugupidü, akó maludü, akó blaman ne elklazako ibü kugupidü, igó bóktankü wagó,
“Ene kingan mórran klamdó nótó mórranda akó ene Sip Kupo,

5:5 Bwób Zitül 49:9; Aesaya 11:1, 10 † **5:6** *Sip Kupo* wa we larbóka apónda, Zu pamkolpama ngaen ⌊Büdül Kórzyón Tóredó⌋ ne lar bóngan kwarilürr ⌊altadó⌋. Ene Yesu Kerrison okaka amzazilda Zidbain Olomzan. ‡ **5:8** *ap* gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: *harp.* Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2.

pamkolpama ibü agür ki koralón akó ibü wirri ngi ki nótenóm, akó ibü ngi wirri
kwitüm amel ki koralón, akó i balngomól arüng ki ipüdam,
metat-metat!”
14 Ene tokom arról klama bóktónóp wagó, “Amen!” akó ene balngomól byarrmarr
pama wakósingül nümgünóp, da Godón ⌊ótók⌋ kwarilürr akó ene Sip Kupo.

6

⌊Sip⌋ Kupoa Ngaen-gógópan 6 Gus Poko-e Ngalaorrón Sye Itülürr

1 Ka ngakarró Sip Kupoazan itülürr ngaen-gógópan gus poko-e ngalaorrón sye ene
7dógab. Akó ka arrkrrurrü darrpan ene tokom arról klamdógab maduban bómgóle
bóktande wagó, “Yao!”
2 Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü gabülpli ⌊os⌋ yarilürr! Nadü pama mórran
yarilürr oya kwitüdü, bügür amoarrón yarilürr. Akó oya kingan müóngdur ekyenóp.
Wa bupadórr wamaka gazirr pama gazirrüm busodase, abün gazirrdü nótó bórrgrrat
yarilürr.*
3 Sip Kupoa nis ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól arrkrrurrü
bóktande, nis ngim nadü arról kla yarilürr wagó, “Yao!”
4 Akó darrü osa tubrranórr, wa ur berrezan óe-óe yarilürr. Nadü pama mórran
yarilürr ene os kwitüdü, wa arüng akyarrón yarilürr paud arrkyónóm ini tüpdügab,
igósüm kolpama tibiób ki bókrran kwarile büdülümpükü. Oya ma wirri gazirr turrik
ekyenóp.
5 Sip Kupoa aüd ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól
arrkrrurrü bóktande, aüd ngim nadü arról kla yarilürr wagó, “Yao!” Ka yazilürrü,
akó da módóga, darrü pugan os yarilürr! Nadü pama mórran yarilürr oya kwitüdü,
wa alo kla müp atanin kla amoan yarilürr tóba tangdó. 6 Akó ka darrü bómgólzan kla
arrkrrurrü ene tokom arról klamab aodógab, inzan bóktande wagó, “Ma darrpan
ngürran zaget darrem klame darrpan lita ⌊wit⌋ amigo, akó ma darrpan ngürran zaget
darrem klame amigo aüd lita barrli.† A ma ⌊olib⌋ nugup akó waen‡ syepor kolae bain-
gu!”§
7 Sip Kupoa tokom ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól
arrkrrurrü bóktande, tokom ngim nadü arról kla yarilürr wagó, “Yao!”
8 Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü aruri os yarilürr! Nadü pama mórran
yarilürr oya kwitüdü, ngi Büdül yarilürr, akó Büdülab Bwóba Büdülün mamoan
yarilürr. I nizan balngomól arüng akyarrón namülnürri ene tokom pam kopodógab
ini tüpdü nidi ngyabendako, darrpan pam kopo amkalóm gazirr turriki, ku-i, azidi,
akó nurr lar kyamüli.
9 Wa 5 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ⌊alta⌋ lorodó ka nósenarre
pamkolpamab samu nibiób büdülümpükü ekrrónóp zitülkus i Godón Bóktan
amorran akó büdrrat kwarilürr.
10 I wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó, “Blaman elklazab King! Ma gyabila akó
amkomanla. Ia nadüzan ngarkwat ki marü mókyanórre akó ma nóma zaz ninünümo

---

* **6:2** Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ini pam Kerrisoa, zitülkus sapta 19:11dü wa gabülpli os kwitüdü mórranda. A ngibürra gyagüpi tótókdako ini pam Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama. Mórrke-mórrke módóga: *antichrist* (Metyu 24:3-5; 1 Zon 2:18). † **6:6** *barrli* elklaza-koke kolpamab darrpan-darrpan ngürr alo kla yarilürr ene tonarrdó. Plaoa tómbapón klama. Aüd lita barrli gaodó alo yarilürr aüd pamabkü darrpan ngürrüm. ‡ **6:6** *waen* ngyepama ⌊grreipdügab⌋ tónggapórrón. Grreipa syepordó dódórr bainda. § **6:6** Ini atang opora alo kubóka apónda, kolpama ne kla alodako darrpan-darrpan ngürrdü. Darrem klama bamseldako abün münüm wirri kwitüm bobarrzan. A alo bamngul olib oel akó waen ibükü sab asi korale.
6:8 Izikiel 14:21

ne pamkolpama ngyabendako ini tüpdü, akó ma kibü óean darrem ibüka nóma yalkomolo?”
11 Da ibü darrpan-darrpan kokrrapan gabülpli mórrkenyórr nülinóp, akó ibü inzan nilóp wagó, “E karianbóka ngón bagó, kókó i akó yabü ngibürr zaget kamdal akó ⌊zonaretal⌋ büdülümpükü ekrrórre, yabüzan ekrrónóp, God ne namba ingrinürr.”
12 Sip Kupoa 6 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka yazilürrü, akó da módóga, tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Akó abüsa tümün bainürr wamaka pug mórrkenyórr pokoa gout ngüini tónggapórrón. Akó dudu melpala óe-óe bainürr wamaka óea.
13 Akó pülpüldügab wimurra tüpdü inzan tóbalókórr, wamaka ngórr-koke ⌊pig⌋ küpa tóbalóke nugupdügab, wirri wóra nóma sinue.
14 Pülpüla bamrükürr, wamaka nyórra bórrngóme. Akó blaman podo akó kaoa tibiób ut bwóbdügab banenóp.
15 Akó ini tüpan king, wirri ngi nadü pamako, gazirr pamab singüldü pam, mórrel pam, arüng pam, blaman ⌊leba zaget⌋ kolpam, akó blaman leba zaget-koke kolpam nidipko, i tib banórr kugupi apórrón pododó, akó podoan ingülküp aoandó.
16 I taegwarr apónóp pododó akó ingülküpdü wagó, “Kibüka tóbalók akó kibü ngatloam ene paman obzekdógab nótó mórranda kingan mórran klamdó, akó ene Sip Kupoan wirri ngürsildügab!
17 Zitülkus módóga, ibü ene ngürsil wirri ngürra kuri tame, kolpamdó kolae darrem akonóm. Akó ia kubó nótó zamngóle? Darrü inzan olom babulana.”

7

144,000 Isrrael Pamkolpam, Godónkü Timam Amelórrónako

1 Ene kakóm, ka tokom anerru nósenarre tokom kubdü bórrangde ini tüpdü. I ene tokom wór bumióg koralórr, igósüm wóra koke ki buso koralón ini tüpdü, maludü, akó blaman nugupdü.
2 Akó ka darrü anerru eserró angürdi abüsa nólgabi banikda. Wa metat arról Godón timam angrin kla amoarrón yarilürr. Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr tokom anerrudü, God arüng nibiób nülinóp tüp akó malu kulainüm.
3 Wagó, “Tüp, malu, akó nugup kulain-gu, kókó ki timam irrbürre mibü Godón zaget pamab müóngdü.”
4 Akó ka arrkrrurrü pamkolpamab namba, timam bamelórrón nidi koralórr: 144,000 pamkolpam Isrrael blaman 12 zitüldügab.
5 Zudan zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Rrubenón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Gadón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
6 Asyerrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Naptalin zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Manasen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
7 Simionón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Libaen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Isakarrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
8 Zebulunün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Zosepón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
akó Benzaminün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr.

Wirri Pamkolpamab Ngoro Kokrrap Gabülpli Mórrkenyórrpükü

6:12 Aesaya 13:10; Zo-el 2:10, 31; Metyu 24:29; Mak 13:24-25 **6:13** Aesaya 34:4 **6:15** Aesaya 2:19, 21 **6:16** Oseya 10:8; Luk 23:30 **6:17** Zo-el 2:11; Malakae 3:2 **7:3** Izikiel 9:4, 6 **7:4** Okaka Amzazirrün Kla 14:1

9 Ene kakóm, ka akó yazilürrü akó da módóga, wirri pamkolpamab ngoro yarilürr igó, darrü pam gaodó kokea atangóm, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman pamkolpamdógab, akó blaman bóktandógab. I kingan mórran klaman obzek kwata bórrang kwarilürr akó ⌊Sip⌋ Kupoan obzek kwata. I kokrrapan gabülpli mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, akó i wayal pórngae* amorran kwarilürr tibiób tange.

10 Akó i wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó,
"Zidbain kibü Godkagaba,
kingan mórran klamdó nótó mórranda,
akó Sip Kupodógab!"

11 Blaman anerru bórrangórrón kwarilürr, da kingan mórran kla, ⌊balngomól byarrmarr pam⌋, akó tokom arról kla amarük-simarük nangónóp. I wakósingül nümgünóp, obzek tüp, kingan mórran klaman obzek kwata, akó Godón ⌊ótók⌋ koralórr.

12 I bóktanónóp wagó,
"Amen! Ki marü, kibü God, agür kwarilo akó ki marü ngi wirri kwitüm emngyelnórre.
⌊Wirri gyagüpitótók⌋ marüne akó ki marü eso mókyanórre akó marü wirri ngi aten kwarilo.
Balngomól arüng akó wirri arüng
wata marünamli, kibü God, metat-metat.
Amen!"

13 Akó darrü balngomól byarrmarr pama kürü kümtinürr wagó, "Ini pamkolpam kokrrapan gabülpli mórrkenyórrpükü, i nidipako? Akó i nubógab togobe?"

14 Ka bóktan yalkomórró kagó, "Wirri pam, ma umulóla."

Akó wa kürü inzan küzazilürr wagó, "Ini pamkolpama tübausóp ene wirri müp akó azid aeng tonarrdógab.† I tibiób kokrrapan mórrkenyórr nugulóp Sip Kupoan óe-e akó gabülplian ngintinóp.

15 We zitülkusdü, i Godón mórran klaman obzek kwata igósidi bórrangdako, akó oya ubi elklaza tómbapóndako ngürr akó irrüb oya ⌊Gyabi Müót⌋ kugupidü. Akó kingan mórran klamdó nótó mórranda, wa sab ibü ngabkan yarile tóba murrdü.

16 Ibü sab myamem alo akó nae anóna kokean yazeble. Abüsa ibü sab kokean tübadüngle, akó ibü bólmyan ura kokean noklamnórre.‡

17 Zitülkus módóga, Sip Kupo, kingan mórran kla aoandó nótóke, wa sab ibü ngabkan pam yarile. Sab wató amarru yarile abün aróbdóma, arról gail naea nólgab tótókda. Akó God sab ibü ilküpdügab blaman yarrmurr norrgorre."

8

7 Ngim Gus Poko-e Ngalaorrón Sye

1 ⌊Sip⌋ Kupoa 7 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, kwitüm darrü ongyal babulan yarilürr, aprrapórr poko abüs küp ngarkwatóm.

2 Da ka nósenarre ene 7 anerru, Godón obzek kwata nidi bórranglórr, akó ibü 7 mobolzan kla aliórrün kwarilürr.

3 Akó darrü anerrua tamórr, da ⌊altadó⌋ trramngólórr. Wa darrü morroal ilang buru bóngan kübül amoan yarilürr, golde tónggapórrón. Akó oya abün morroal

---

* **7:9** *wayal pórngae* i we kla okaka amzazil kwarilürr, bagürwóm akó gazirrdü bórrgrrat. † **7:14** Ini bóktana tai we pokobóka apónda, amkoman zürük moboküpi arróbórrón nidipko Yesuka wirri müp akó azid tonarrdó. ‡ **7:16** Ini bóktana tai we klambóka apónda wagó, amkoman bangun pamkolpama sab myamem azid kokean aengnórre ia kwate. **7:16** Aesaya 49:10 **7:17** Wórr Peba 23:1-2; Aesaya 25:8; 49:10; Izikiel 34:23

ilang buru iliónürr, blaman Godón pamkolpamab tórepükü dayónüm akó Godón aliónüm ene golde tónggapórrón altadó oya kingan mórran klaman obzek kwata.
4 Ene morroal ilang nokam akó Godón pamkolpamab tórea bamselórr Godón obzek kwata anerruan tangdógab.
5 Akó ene anerrua ene morroal ilang buru bóngan kübül ipadórr, da ngibürr bólmyanpükü ur berre yanorr altadógab, akó wa ene ur berre semanórr tüpdü; taren-taren madub ongyal akó murruma sidórüklürr, aon warri aman koralórr, akó tüpa mórrbaengórr.

Anerrua 6 Mobolzan Kla Nupulóp

6 Da ene 7 anerrua, ene 7 mobolzan kla nidi omrralórr, tómbapónóp ene mobol bapulüm.
7 Ngaen-gógópan anerrua tóba mobolzan kla ipulürr. Zürük aes ngup akó ura togobórr, óepükü yarrisarri angórrón, akó blaman ene kla tüpdü amarrón kwarilürr. Akó tüpan aüd órdógab darrpan óra baebórr, akó nugupab aüd órdógab darrpan óra baebórr, akó blaman kukwin opopora baebóp.
8 Nis ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó bólmyan urpükü wirri podozan kla malu naedó amanikürrün yarilürr. Akó malu naean aüd órdógab darrpan óra óem bümzazilürr,
9 da malu naedó arról elklazab aüd órdógab darrpan óra nurrbarinürr, akó wirri butab aüd órdógab darrpan óra kolae bainóp.
10 Aüd ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó darrü wirri wimurra, pódezan bólmyankü, pülpüldügab tobarrab aüd órdógab darrpan órdó tupürr, akó arób naedó.
11 Ene wimurran ngi inzana, “Kap”.* Blaman naean aüd órdógab darrpan óra kapóm bainürr, akó abün kolpama nurrbarinóp ene nae anónde, ne klama kap bainürr.
12 Tokom ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr. Darrpan ór abüsan blaman ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór melpalan blaman ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór wimurrab blaman aüd ór koralórr, ibü akrrarrón kwarilürr, igósidi darrpan ór zyónan aüd órdógab tümüna tumigóp. Darrpan ór blaman ngürran aüd órdógab zyón-koke yarilürr, akó irrüban darrpan ór ta inzan.
13 Kazan azil namülnürrü, ka darrpan impiak póyae arrkrrurrü, kwitana nóma arrmul yarilürr, wirri gyagüpi bóktande wagó, “Wa! Wa! Wa, kari kolae kokea pamkolpamdó, nidi ngyabendako tüpdü, zitülkus ene dómdóm aüd anerru kari pokoako tibiób mobolzan kla bapulüm!”

9

1 5 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó ka wimurr eserró, ne klama tupürr pülpüldügab ama tüpdü. Wimurr dümdüm ekyenóp ene ngaru bapón-koke kugupian* kwat tapakum.
2 Wa ene kugupian kwat nóma tapakurr, nokama oyakagab tübausürr, wamaka güm nokama bausdako püók urdügab. Abüs akó pülpül tümüna nganlaorr, ne nokama tübausürr ngaru bapón-koke kugupidügab.
3 Akó nokamdógab paza tónóka† tübausürr akó tóbalókórr tüpdü. Akó ibü wirri arüng nókyenóp, wamaka ini tüpdü walip-walipab arünge.

---

* **8:11** *kap* wa nugupbóka apónda, kap ne klama, ardam nugupzan klama. Mórrke-mórrke módóga: *wormwood.*

* **9:1** *ngaru bapón-koke kugupi* kolae samuan tümün müóta. Mórrke-mórrke módóga: *abyss.* † **9:3** Ini *paza tónók* aprrapórr kolae samuako.

4 God ibü nilóp wagó, “E tüpdü opopor kulain-gu ó popa kukwin elklaza tüpdü ne
klama dódórr baindako ó popa nugup. A e wata ini kolpam kolae ninamke, Godón
timam ne babul nibióbkama tibiób müóngdü.
5 E ene kolpam azid nülinamke 5 melpalóm,‡ a ibü büdülümpükü akrran-gu.”
Pamkolpamab wirribóka azid aeng inzan yarilürr wamaka walip-walipan azid aenge.
6 Ene 5 melpaldó pamkolpama sab büdül yamkünórre, a i sab koke eserre. Ibü sab
ubi yarile nurrbarinüm, a büdüla sab ibükagab buso yarile.
7 Ene paza tónókab obzeksyók ⌊oszan⌋§ kwarilürr, gazirrüm tómbapórrón. Ibü
singüldü inzan kla kwarilürr, wamaka golde tómbapórrón müóngdurako, akó ibü
obzek inzan kwarilürr, wamaka pamakan obzekako.
8 Ibü órrngóen kokrrap kwarilürr, kolab órrngóenzan, akó ibü zirrgüp ⌊laeonan⌋
zirrgüpzan kwarilürr.
9 Ibü dalgüp adlang kla inzan kwarilürr, wamaka ayan adlang klamako, akó
ibü tapdógab ongyal inzan yarilürr, wamaka abün ⌊osab amorrat klama⌋, i nóma
busodako gazirr pokodü.
10 Ibü updü balóng zirrgüp asi koralórr walipwalipzan, akó ibü updü arüng asi
yarilürr pamkolpam azid aliónüm 5 melpalóm.
11 Ibü darrpan king asi yarilürr ibü singüldü pam nótó yarilürr. Ene king wa ngaru
bapón-koke kugupian anerru yarilürr. Oya ngi Abadone Ibrru bóktane, akó Grrik
bóktane oya ngi Apolione.*
12 Ngaen-gógópan wirri gum müp blakórróna. A tübarrkrru, akó nis wirri gum
müp nisa ini kakóm turri.
13 6 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó ka darrü bóktan bómgól
arrkrrurrü tokom kubdügab tótókde, golde tónggapórrón ⌊altadó⌋ Godón obzek
kwata.
14 Ene bóktan bómgóla 6 ngim anerrudü bóktanórr, mobolzan kla nótó amoan
yarilürr wagó, “Nogoam ene tokom anerru sye-i byamrókórrón nidipako Yuprreitis
wirri tobarrdó.”
15 Akó tokom anerru sye we nogop. God ibü ngaen-gógópan tómbapónórr tai ini
abüs küpüm, akó tai ini ngürrüm, akó tai ini melpalóm, akó tai ini pailüm, da wa
nogop büdülümpükü akrranóm darrpan ór pamkolpam aüd ór pamkolpamdógab.
16 Osdó ne gazirr pama mórran kwarilürr, ibü ngarkwat 200 milion yarilürr. Ka
ibü ngarkwat arrkrrurrü.
17 Ka ne os akó tibiób amarru pam nósenarre kürü ene nuszan klamdó, i inzan
koralórr: ibü dalgüp adlang kla ur berrezan óe-óe, pugan blu, akó aruri koralórr.
Osab singül inzan koralórr laeonab singülzan, akó ibü taedógab ur ulita tübausürr,
nokam, akó aruri kolae ilangan nokam.†
18 Ene aüd wirri gum müpa, osab taedógab ne klama tübausürr, ur, nokam,
akó aruri kolae ilangan nokam, ekrrónóp darrpan ór pamkolpam aüd ór pamkol-
pamdógab.
19 Osab arüng ibü taedó akó ibü updü koralórr, zitülkus ibü up gwarzan koralórr
akó ibü updü ta singül asi kwarilürr. Akó i kolpam tibiób upi azid alión koralórr.
20 Barre pamkolpam, ene aüd wirri gum müpa koke nibiób ekrrónóp, i wata kokean
tübyalüngóp tibiób kolaean tulmildügab, ne kla tómbapón koralórr tibiób tange. I

9:4 Izikiel 9:4 ‡ **9:5** Tónóka amkoman 5 melpalóm ngyabendako. § **9:7** *os* darrü wirri diazan klama, gazirr pam ne klama ódódda gazirr pokodü. Inzan ne os, oya obzek, dalgüp, up pepeam, akó wapór ngablaorrónako. Ene os umul airrüna wapór amanóm akó ta gazirrüm. Ini bóktan oporan küpdü, ene paza tónók oszan kwarilürr. A ibü amarru pam babul yarilürr ibü kwitüdü. * **9:11** *Abadon* akó *Apolion*, ibü darrpan küp módóga: *Blaman Elklaza Kolae Bain Pam.* † **9:17** *kolae ilangan nokam*, Mórrke-mórrke módóga: *sulphur. Sulphur* aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaean ilanga.

kolae samu ⌊bütók⌋ koke elókóp, akó i ta obae god bütók koke elókóp, gold, ⌊silba⌋, brronz, ingülküp, akó nugupi tólbaelórrón. Ini obae goda koke ngabkandako, akó i bóktan koke arrkrrudako, akó i koke agóltagóldako.
21 I ta kokean tübyalüngóp ene elklazadógab: kolpam büdülümpükü akrran, merram ó wapiwapi kain tulmil, kol a pam gómól, akó elklaza gómól.

10

Anerru akó Kari ⌊Arrngamórrón Peba⌋

1 Da ka darrü arüngan anerru eserró kwitümgab abindi. Wa pülpül poko-e bórrgótarrón yarilürr, akó órrólab oya singül kwitüdü yarilürr. Oya obzek abüszan yarilürr, akó oya wapór nis ur ulitzan talkumzan namülnürri.
2 Wa kari arrngamórrón peba amoan yarilürr. Tapabakurrün yarilürr oya tangdó. Wa tóba tutul wapór malu naedó ingrinürr akó tóba banól wapór dorrodó ingrinürr,
3 akó wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr ⌊laeonazan⌋ barrónda. Wa taegwarr nóma apónórr, 7 maduba tibiób bóktan bómgóle bóktónóp.
4 Akó ene 7 maduba nóma bóktónóp, ka wibalómóm kain namülnürrüma ibü bóktan opor. A ka darrü bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab bóktande wagó, “Emoa, darrü pam azazilgu ene 7 maduba ne bóktan amgolórre, akó wialómgu!”
5 Da ka ne anerru eserró malu naedó zamngólde akó dorrodó, wa tóba tutul tang pülpüldü kwit yónürr ⌊arüng alkamül-koke bóktan⌋ tónggapónóm.
6 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan bóktanórr Godón ngidü, nótó ngyabenda metat-metat, nótó tónggapónórr pülpül akó blaman elklaza oya kugupidü, tüp akó blaman elklaza oya kugupidü, akó malu akó blaman elklaza oya kugupidü. Akó anerrua inzan bóktanórr wagó, “Akyan tonarr myamem babul yarile!
7 A ene ngürrdü, 7 ngim anerrua tóba mobolzan kla nóma apulüm kain yarile, Godón kwindü anikürrün bóktana* sab ugón küppükü baine, wa ngaen ne bóktan adrratórr tóba zaget pamdó, ⌊prropet⌋ nidi kwarilürr.”
8 Akó ka ne bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab, kürüka akó bóktanórr wagó, “Wam, tapabakurrün kari arrngamórrón peba ipa anerruan tangdógab, nótó zamngóldase malu naedó akó dorrodó.”
9 Da ka wamórró anerrudü akó oya imtirrü kürü ene kari arrngamórrón peba akyanóm. Wa kürü kyalórr wagó, “Ipa, da elo. Marü bikóm kubó kapan ngitine, a marü taedó kubó gus mor miszan yarile.”
10 Ka ene kari arrngamórrón peba anerruan tangdógab ipadórró akó elorró. Kürü taedó wa mis gus morzan yarilürr, a ka nóma elorró, kürü bikóm kapan ngitanórr.
11 Kürü küzazilürr wagó, “Ma Godón bóktan akó büdrrat namülünke prropetzan, sab laróga tómbapórre abün bwób-bwób pamkolpamdó, abün bóktan pamkolpamdó, akó abün kingdü.”

11

Nis Pam Nisab Bóktan

1 Kürü darrü surpid kókyanórr, wamaka darrü ngarkwat bütanin tupurua, akó kürü kyalórr wagó, “Bupa, akó atani ⌊Godón Gyabi Müót⌋ akó Godón ⌊alta⌋, akó etangke nigó kolpama tóredako ola.

---

* **10:7** *kwindü anikürrün bóktan*, Mórrke-mórrke módóga: *mystery.* **10:9** Izikiel 2:8–3:3 **11:1** Izikiel 40:3; Zekarraea 2:1-2

2 A ma Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirr atanin-gu, ene elkomólke,
zitülkus God ene Zu-koke pamkolpam nókyenóp. I sab gyabi wirri basirr* tibiób
wapóre ail† kwarile 42 melpalóm.
3 Akó ka sab kólba bóktan büdrrat pam nis ningrino kürü bóktan büdrratóm.
Nizana sab gyaur mórrkenyórr bameli akó bóktan namüli prropetzan 1,260
ngürrüm.”‡
4 Ini pam nis inzanamli, nis ⌊olib⌋ nugupzan akó nis zyón klaman amngyel
zitülkuszan; i ini tüpan Lodón obzek kwata zamngólórrónamli.§
5 Darrü oloma ne ibü azid akyanóm nóma kain yarile, ura ibü taedógab tubrrune,
akó oya adünge, ibüka nótó bóka bamgün yarile. Da darrü oloma sab ne ibü azid
akyanóm nóma kain yarile, wa sab dadan ngarkwatódó nurrótóke.
6 Ini pam nisab balngomól arüng asine pülpül anómóm, igósüm ngupa sab koke
timile, i Godón bóktan nóma büdrratódamli prropetzan ene tonarrdó. Akó ibü arüng
asine nae óem amzazilüm, akó ini tüp wirri gum müpi kulainüm. Nizana ene tonarr
kuri tónggapóni ibü tibiób ubidügab.
7 Nizanab Godón bóktan büdrrat zageta nóma blakóne, ngaru bapón-koke
kugupiandógab ne gazirr lara* buruanda, sab ibüka yanine. Akó sab inkü wirri
gazirr ngangóle. Wa ibü sab ⌊ut-ut nine⌋ akó büdülümpükü nómkóle.
8 Ibü büb murua sab wirri basirran† wirri kwatódó namüli, kolpama ne basirrdü
ibü nisab Lodón, krrosdó emngyelóp. Ene we Sodom‡ wirri basirr alapda, akó Izipt
kantrri.
9 Blaman pamkolpamdógab, blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, akó
blaman bwóbdügab, ngibürra sab ibü büdül muru aüd akó poko ngürrüm ilküpane
ngankanórre. Akó i sab kolpam koke ok nirre ibü nizanab büdül muru gapókdó
angrinüm.
10 Ini tüpan pamkolpama sab ikub bagür akó barnginwóm korale zitülkus i
büdülamli, akó ⌊gyaur kla⌋ sab gómdamaldó zirrbapón korale, zitülkus ini nis
prropet nisa kolaean azid gail namülnürri blaman pamkolpamdó, ini tüpdü nidi
ngyaben koralórr.
11 A aüd ngürr akó poko ngürra nóma blakónórr, Godkagab arról ngóna
tübangrinürr nizanab kugupidü, akó nizana bupadürri, da zamngórri. Akó blaman
pamkolpama nidi esenóp tólbaeldi, wirri guma yazebórr.
12 Da ene prropet nisa wirri bóktan bómgól arrkrrurri kwitümgab, ibüka bóktande
wagó, “E ala tügasilam!” Da i pülpül pokodó bangrirri, kwitüdü kasilürri. Ibü
gómdamal-koke nidi kwarilürr nósenóp kasildi.
13 Tai ene tonarr pokodó, tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Wirri basirran darrpan
pokoa kolae bainürr, akó 9 poko dudu koralórr. 7,000 pamkolpama nurrbarinürr ene
tüpan mórrbaenganme. Barre pamkolpam, ibü guma yazebórr, akó i kwitüm Godón
ngi wirri kwitüm amngyel koralórr.
14 Nis ngim wirri gum müpa kuri blakóne. A tübarrkrru, aüd ngim wirri gum
müpa kari pokoa tótókóm.

7 Ngim Anerrua Tóba Mobolzan Kla Ipulürr

---

* **11:2** *gyabi wirri basirr* wa Zerrusalembóka apónda. † **11:2** *wapóre ail* ne bóktane igósa, kolpama Zerrusalem sab wirri müp akyan kwarile. ‡ **11:3** *42 melpal* akó *1,260 ngürr* i darrpan poko apóndamli. Ene aüd akó poko paila (12:14). § **11:4** Ini pam nis zyón kla amel zitülkuszanamli, zitülkus i sab Godón bóktan büdrrat namüli zyón klamazan ongang bapónda tümün kwatódó, blamanab asenóm. God ibü sab tóba Samu nókyene, olibazan oel gailda zyón klamankü. **11:4** Zekarraea 4:1-6, 11-14 **11:6** Bazeb Tonarr 7:17-19; 1 King 17:1 * **11:7** *gazirr lar* wa we klambóka apónda, kolae samu. Wa balóng, gum angón gazirr klama. † **11:8** *wirri basirr* wa Zerrusalembóka apónda. ‡ **11:8** *Sodom* pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü basirr uri kolae yónürr (Bwób Zitül 19:24-25).

15 7 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó kwitüm wirri bóktan bómgól
koralórr, igó bóktande wagó:
“Mibü ⌊Lod⌋ God akó oya ⌊Kerriso⌋,
ini tüpan kingzan balngomól kuri ipüdi,
akó mibü Lod sab ini tüp alngomól yarile, metat-metat.”
16 Akó ene 24 ⌊balngomól byarrmarr pam⌋, tibiób kingan mórran klamdó mórrande
Godón obzek kwata, wakósingül nümgünóp akó tibiób obzek tüp elókóp, da oya
⌊ótók⌋ koralórr,
17 wagó:
“Ki marü eso akyandakla, Wirrian Arüng Lod God,
errkya nótókla akó nótó namülnürrü,
zitülkus ma moba wirri arüng kuri ipüda,
akó ma moba balngomól ngarkwat kuri bókyena.
18 Blaman bwób-bwób pamkolpam kari ngürsil koke koralórr,
a marü wirri ngürsila ta kuri tame.
Errkya marü ene tonarr kuri semrróne büdül pamkolpam zaz bainüm,
akó marü zaget pam darrem kla gailüm, ene prropetako,
akó moba pamkolpam, akó marü gum-gum nidi ótókdako,
ia i wirri ngi pamako, ta ia kari ngi pamako.
Errkya ene tonarr kuri semrróne ibü kolae bainüm, tüp nidi kulain koralórr.”
19 Da Godón kwitüm Gyabi Müót tapabakurrün yarilürr, akó Godón ⌊alkamül-koke
tónggapórrón bóktan⌋ bokos popadan asen yarilürr oya Gyabi Müót kugupidü. Aon
warri aman koralórr, murrum akó taren-taren madub ongyala sidórüklürr, tüpa
mórrbaengórr, akó zürük aes pokoa timilülürr ngupzan elklaza kolae bainkü.

12

Kol akó Wirri Atrrórrzan Kla

1 Darrü wirri akó umul-kók tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama darrü kol
warilürr. Abüs ma oya bamel mórrkenyórrzan yarilürr, ó melpal ama oya wapór
lorodó, akó oya singüldü kingan müóngdur yarilürr 12 wimurrpükü.*
2 Wa gakum warilürr akó wirri azidüdü taegwarr warilürr, zitülkus wa mórranóm
kain warilürr.
3 Olgabi akó darrü tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama darrü wirrian óe-
óe atrrórrzan kla yarilürr 7 singülpükü akó 10 garpükü, akó 7 kingan müóngdur
oya singüldü kwarilürr. 4 Oya upa aüd órdógab darrpan ór wimurr pazaurr
pülpüldügab, da semanórr tüpdü. Da wa zamngólórr ene kolan obzek kwata,
mórranóm nótó kain warilürr, igósüm wa oya olom dudu ki idarüke, wa ene olom
nóma ki ilngumile.
5 Wa siman olom ilngumilürr. Wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam wirri arüngi
balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-koke. Da oya olom ae sipüdóp ama Godka, tai
kókó tóba kingan mórran klamdó.
6 Ene kola we busorr ama ⌊ngüin-koke bwóbdü⌋, God oyankü ne bwób
tónggapónórr. Wa olazan warilürr, Godón anerrua oya ngakrran we bókyenóp 1,260
ngürrüm.
7 Da wirri gazirra we tómbapónórr kwitüm. Maekol akó tóba anerru, i gazirr
sidüdóp wirri atrrórrzan klamdó. Ene wirri atrrórrzan klama tóba anerrupükü
darrem-darrem inkü we bókrranórr.

11:15 Bazeb Tonarr 15:18; Daniel 2:44; 7:14, 27 * **12:1** Ini kola aprrapórr Isrraelóm zamngólda. (Ma Bwób Zitül 37:9 ngakanke. Ene opordó abüs, melpal, akó wimurra Zeikob, oya kol, akó oya olmalóm bórrangdako. Zeikobón darrü ngi Isrrael.) **12:3** Daniel 7:7

8 A wirri atrrórrzan kla ⌊ut-ut airrün⌋ yarilürr, da oya tóba anerrupükü myamem
darrü ngyaben marrgu babul yarilürr kwitüm.
9 Ene wirri atrrórrzan kla simanikóp tüpdü, ene ngaerrón gwar, ngiliarrón ⌊deból⌋
ó satani, ini tüpan blaman pamkolpam nótó ilklió büliónda. Oya simanikóp tüpdü
tóba anerrupükü.
10 Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgól arrkrrurrü kwitüm bóktande wagó, "Mibü
Godón zidbain, arüng, akó kingzan balngomól, akó oya ⌊Kerrison⌋ balngomól arünga
kuri togobe. Zitülkus módóga, mibü Godón obzek kwata nótó zamngól yarilürr, irrüb
akó ngürr, mibükwata bóktande wagó, ki kolae tómbapónónóp, oya kuri simanikrre
kwitümgab.
11 I oya ugóm ⌊ut-ut irre⌋, ene ⌊Sip⌋ Kupoan óe-e, akó igó bóktane, i ngibürrdü ne
amkoman bóktan büdrratnórre. Akó ibü gaodó yarilürr tibiób arról akyanóm akó
nurrbarinüm.
12 We ngarkwatódó, e kwitüdü bwóbakla, e bagürwóm kwarilo, akó e blamana ola
nidi ngyabendakla! A sab wirri gum müp yarile ini tüpankü akó maluab, zitülkus
ene debóla ola kuri abine yabüka wirri ngürsilpükü, zitülkus wa umula oya tonarra
kuri tugupurr tübine."
13 Ene wirri atrrórrzan klama igó nóma ngakanórr wagó, oya kuri simaikrre tüpdü,
wa ene kol solkwat we kolazokyalórr, ene siman olom nótó ilngumilürr.
14 A ene kol wirri ngagalaig tap nis akyarrón warilürr ngüin-koke bwóbdü
arrmulüm, God oyankü ne bwób tónggapónórr, anerrua oya ne ki ngakrran kwarile
aüd akó poko pailüm, ene gwardógab adlangóm.
15 Olgabi ene gwara nae bagrükürr tobarrzan tóba taedógab, ene kol amiógüm akó
oya amtólóm ene naiz büdóre.
16 A tüpa ma ene kol tang zwamtinürr, tóba tae-e ene tobarr nae adarüküm, ene
wirri atrrórrzan klama ne kla bagrükürr.
17 Olgabi ene wirri atrrórrzan klama kari ngürsil koke yarilürr ene koldó, da we
wamórr wirri gazirr ngangólóm oya ngibürr olmalpükü,† Godón gida bóktan poko
nidi amorrandako akó ene amkoman bóktan, Yesu ne poko pupo tinóp.
18 Ene wirri atrrórrzan klama malu kabedó zamngólórr.

13

Nurr Lar Maludügab

1 Olgabi ka darrü nurr lar eserró, maludügab burruande. Oya 10 gar akó 7
singül kwarilürr, akó 10 kingan müóngdur ene 10 gardó koralórr. Darrpan-darrpan
singüldü kolae bóktan ngi asi koralórr Godónkwata.
2 Ka ne nurr lar eserró, büb wa lepedzan* yarilürr. Oya wirri ngüinpükü wapór
kwarilürr, kokrrap azirrpükü, wamaka ne beanko,† akó oya tae inzan obzek yarilürr,
wamaka ne ⌊laeonan⌋ tae-a. Ene wirri atrrórrzan klama oya arüng ekyanórr, tóba
kingan mórran kla, akó wirri balngomól arüng.
3 Ene nurr laran darrü singül gülüngpükü yarilürr, wamaka ne büdül ngarkwat
gaoa, a ene gülüng ama bütamürrün yarilürr. Blaman ini tüpan pamkolpama
gübarirr aengóp, ama oya mamoan kwarilürr.
4 Blamana ene wirri atrrórrzan kla ⌊ótók⌋ kwarilürr, zitülkus wa ene nurr lar arüng
wató ekyanórr balngomólóm. I ta akó ene nurr lar ótók kwarilürr bóktande wagó,
"Darrü olom ta babula ene nurr larzan. Darrü olom ta gaodó kokea wankü gazirrüm."

12:9 Bwób Zitül 3:1; Luk 10:18 † **12:17** *olmal* i tai Yesun amkoman angun pamkolpambóka apóndako. * **13:2** *leped* wirri nurr pusizan balóngan klama, busoan, akó ilklió büliónді bórrgrratórróna. Mórrke-mórrke módóga: *leopard*. † **13:2** *bea* wirri arüng nurr lara, wirri ngüinpükü gwarrarrón. Mórrke-mórrke módóga: *bear*. **13:2** Daniel 7:3-6

5 Nurr lar tae akyarrón yarilürr ikub bagür poko bóktanóm akó kolae poko
bóktanóm Godónkwata. A wa arüng akyarrón yarilürr balngomólóm 42 melpalóm.
6 Wa tóba tae tapakurr kolae poko bóktanóm Godónkwata, akó obae bóktan
aliónüm oya ngiankwata akó oya ngyaben marrguankwata, ene wa, kwitüm nidi
ngyabendako.
7 Akó ene nurr lar ok yónürr Godón pamkolpampükü wirri gazirr ngangólóm
akó ibü [ut-ut bainüm]. Akó wa arüng akyarrón yarilürr balngomólóm blaman
zitül, blaman pamkolpam, blaman bóktan pamkolpam, akó blaman bwób-bwób
pamkolpam.
8 Blaman pamkolpama, nidi ngyabendako ini tüpdü akó nibiób ngi wibalómórrón
kokeko amkarrón [Sip] Kupoan pebadó bwób zitüldügab, sab ene nurr lar ótók
kwarile.
9 Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli, wa ki turrkrru.
10 Darrü olom ne tümün müótüdü ódódóm nóma bóktórre,
oya wata sab idódrre.
Darrü olom ne büdülümpükü amkalóm nóma bóktórre gazirr turriki,
oya wata sab gazirr turriki emkórre.
Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrkukus ki bórrang koralón müp
tonarrdó akó amkoman bangundü arróbórrón ki kwarilün.

Nurr Lar Tüpdügab

11 Da ka akó darrü nurr lar eserró, tüpdügabi burruande. Oya nis tugup gar
namülnürri sip kupozan, a wa ma wirri atrrórrzan klamzan bóktan yarilürr.
12 Wa ngaen-gógópan nurr laran arüngi balngomól yarilürr oya wapi. Wa akó
zirrnótókóp ini tüp akó tüpan pamkolpam ene ngaen-gógópan nurr lar ótókóm,
büdülümpükü noan gao ekyenóp, ama bütamürrün ne kla yarilürr.
13 Akó ene nis ngim nurr lara wirrian tulmil tómbapón yarilürr tóba arüng
amtyanóm; darrü igó [wirri tulmil] yarilürr, ur ódódóm kwitümgab ama tüp,
pamkolpama ilküpi asenóm.
14 Zitülkus oya ok yónürr ini wirri tulmil tómbapónóm ngaen-gógópan nurr laran
wapi, wa pamkolpam ilklió bülión yarilürr ini tüpdü nidi ngyaben kwarilürr. Wa
ibü nüzazilóp godzan ingülküp dandang tónggapónóm ene ngaen-gógópan nurr
lardó wirri ngi atenóm, gazirr turriki noan gao akyarrón yarilürr akó ama ngyaben
yarilürr.
15 Oya ok yónürr ngón akyanóm ene ngaen-gógópan nurr laran ingülküp dandang,
igósüm wa ki bóktan yarile. Akó ene igósüm arüng bóktan ki nókyerre igó, nidi ki
bangórre ene ingülküp dandang ótókóm, wata ki ekrróne.
16 Ene nis ngim nurr lara ta blaman pamkolpam zirrnótókóp, kari akó wirri, mórrel
akó elklaza-koke, [leba zaget] kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, timam
azebóm tibiób tutul tangdó ó tibiób müóngdü.
17 Darrü oloman ne ene timam babul nóma yarilürr, wa gaodó koke yarilürr darrü
kla amiógüm ó sel ainüm. Ene timam we klama, ia ene ngaen-gógópan nurr laran
ngi, ó ta ia ene namba, oya ngim nótó zamngólda.
18 [Wirri gyagüpitótók] ipüdórre: Wirri susumüri olom nótóka, wa sab ki etang
ene nurr laran namba laróga, zitülkus ene go paman namba-e. Ene namba módóga:
666.

14

[Sip] Kupo akó Tóba Pamkolpam

13:7 Daniel 7:21 **13:10** Zerremaea 15:2; 43:11

1 Olgabi ka yazilürrü, da módóga, ene Sip Kupo zamngólde Zaeon Pododó,* akó wankü 144,000 pamkolpam kwarilürr, wibalómórrón nibiób kwarilürr tibiób müóngdü Sip Kupoan ngi akó tóba Aban ngi.
2 Olgabi ka darrü ukwóm arrkrrurrü kwitümgab, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda akó wamaka taren-taren maduba bóktanda. Ka ne ukwóm arrkrrurrü, inzan yarilürr, wamaka ne pamkolpama tibiób wirri darrumbirrózan kla bapuldako.
3 Akó i küsil wórr ato kwarilürr Godón kingan mórran kla obzek kwata akó ene tokom ngyaben klamab obzek kwata akó ene ⌊balngomól byarrmarr pamab⌋ obzek kwata. Darrü olom gaodó koke yarilürr ini wórr umul bainüm, a wata ene 144,000 pamkolpam, God tüpdügab nibiób ⌊aurdü amanórr⌋.
4 Ini pama wata ⌊kolkal⌋ ngyaben kwarilürr igó pokodógabi, i kolpükü koke bazurrulürr.† I wata ene Sip Kupo mamoandako, wa ne kwata agólda. Ibü ngibürr pamkolpamab ngorodógab aurdü amanórr akó Godón akó ene Sip Kupo ilinóp, wamaka ngaen-gógópan abüla nóma bókyanda.
5 Ibü taedó obae tiz babul yarilürr, ibü darrü kolae ta babulanako.

Aüd Anerru

6 Olgabi ka akó kwitüm darrü anerru eserró arrmuldi, da oyaka ene Morroal Bóktan yarilürr Yesunkwata, metat ne kla yarile, blaman pamkolpamdó büdrratóm, ini tüpdü nidi ngyabendako, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, akó blaman pamkolpamdógab.
7 Da wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, “Godón gum angón kwarilün akó oya ngi wirri kwitüm emngyelam, zitülkus oya ene tonarr kuri semrróne blaman pamkolpam zaz bainüm. Akó oya ⌊ótók⌋ koralón, tüp a pülpül, malu akó arób nótó tómbapónórr.”
8 Nis ngim anerrua tókyanórr igó bóktankü wagó, “Kuri tupe! Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe,‡ blaman bwób-bwób pamkolpam nótó zirrnótókóp oyaka dabinüm kol akó pam gómól tonarr tómbapónóm, wamaka i oyanóm waen anóndako.”
9 Aüd ngim anerrua we tókyanórr ene nis anerruab kakóm, wirri gyagüpi bóktankü wagó, “Darrü oloma ne ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nóma ótók yarile akó timam nóma apadóda tóba müóngdü ó ta ia tangdó,
10 da wa ta sab Godón wirri ngürsil tulmil inzan esene, wa sab ibüka ne poko tónggapóne tóba wirri ngürsil ngarkwatódó, gyaur-koke.§ Ene oloma sab ola azid aengle kolae ilangan ingülküp* urdü, gyabi anerru akó Sip Kupo, ibü wapi.
11 Akó ene uran nokama ibü azid aeng bwóbdügab angürda, metat-metat. Ibü sab ngón agón babul yarile ene azid aengdógabi, irrüb a ngürr, ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nidi ótókdako, ó idi, oya ngian timam nidi azebdako.”
12 Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrkukus ki bórrang koralón müp tonarrdó, Godón gida bóktan poko nidi amorrandako akó Yesun amkoman nidi angundako.
13 Olgabi ka bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab bóktande wagó, “Ini poko wialóm: ‘Bagürwóm idipako, Lodka dabyórrün nidipako akó nidi nurrbarindako errkyadógab kókó nubó.’ ”

---

* **14:1** *Zaeon Podo*: Zerrusalem ini podo kwitüdü mórranda. We kla okaka amzazilda, ene Godón gyabi wirri basirre, ngian Zerrusalem. **14:1** Okaka Amzazirrün Kla 7:3 † **14:4** Aprrapórr ini alap-alap bóktana. Oya küp aprrapórr módóga: *Ini pamkolpama obae god koke ⌊ótók⌋ kwarilürr.* ‡ **14:8** *kuri tupe* wa we poko apónda, ene wirri basirr kuri kolae sine (18:20). **14:8** Aesaya 21:9; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrün Kla 18:2 § **14:10** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Wa ta sab Godón wirri ngürsilan waen enóne, God ne waen ekanórr nae koke yarrisarri apórrón tóba ngürsilan kübüldü.* * **14:10** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. **14:10** Aesaya 51:17; Izikiel 38:22

Godón Samua igó bóktanda wagó, “Ó, ene amkoman! I sab ngón bagóne tibiób wirri zaget tómbapóndógabi, zitülkus ibü Godón ubi ngarkwatódó tórrmen tómbapónan küpa sab ibü munumurre kwitüdü.”

Tüpan Abül

14 Olgabi ka yazilürrü, da módóga, darrü gabülpli pülpül poko asi yarilürr, akó ene pülpül pokodó darrü olom mórrarrón yarilürr, wamaka pamkolpamab olome. Oya singüldü darrü ⌊golde⌋ tónggapórrón kingan müóngdur yarilürr, akó zirran abül turrik oya tangdó.
15 Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr ⌊Godón Gyabi Müótüdügab⌋. Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr oyaka, ene pülpül pokodó nótó mórran yarilürr wagó, “Moba abül turrik amórr, da abül,† zitülkus ene abül tonarra kuri tame; ene amkoman, ene tüpan abül gaodóma.”
16 Da ene pülpül pokodó nótó mórran yarilürr tóba abül turrik amórrórr dudu tüpdü; módóga, dudu tüp we abülürr.
17 Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr Godón Gyabi Müótüdügabi kwitüm, oya ta zirran abül turrik asi yarilürr.
18 Akó darrü anerrua tamórr ⌊altadógab⌋, ene altan ur nótó ngakan yarilürr, da wirri gyagüpi taegwarr apónórr ene zirran abül turrikpükü anerrudü wagó, “Moba abül turrik amórr, ene ⌊grreip⌋ tüól dakasu syepordógab ini tüpan, zitülkus oya grreip aungrirrünako!”
19 Ene anerrua tóba abül turrik amórrórr ene dudu tüpdü, grreip dakasurr, da ibü we amanórr ene wirri grreip mor amóng bwóbdü,‡ God tóba wirri ngürsil ne amtyanda. 20 Ibü ola wapóre bail kwarilürr ene grreip mor amóng bwóbdü ene wirri basirr kalkuma. Da ne óea tolmealórr ene grreip mor amóng bwóbdügabi, igó ngarkwat kwit tüngürürr, pamkolpamab tupo ngarkwatódó,§ akó igó kan olmean yarilürr, 300 kilomita ngarkwat.

15

7 Anerru akó 7 Godón Ngürsilpükü Kübül

1 Olgabi ka akó darrü wirrian akó ilküpa baus tulmil eserró kwitüm: 7 anerru tibiób 7 wirri gum müppükü. Ini dómdóm ne klama, zitülkus Godón ngürsila sab blakóne, ene wirri gum müpa nóma tómbapórre.
2 Da ka darrü kla eserró wamaka glas malua, urpükü yarrisarri apórrón, akó ka ene pamkolpam nósenarre, ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nidi ⌊ut-ut ninóp⌋, akó oya ngim ne namba-a zamngólda. I blamana ap* amorran kwarilürr, God ibü ne kla nülinóp.
3 Akó i Mosesón wórr ato kwarilürr, Godón leba zaget olom, akó ene Sip Kupoan wórr. Igó ne wórr yarilürr wagó,
“Lod, Wirrian Arüng Godóe,
marü wirrian akó ilküpa baus tórrmenako!
Blaman bwób-bwób Kingóe,
marü tórrmen tulmil dümdümako akó amkoman!
4 Lod God, marü sab koke nidi gum mangónórre,
akó marü ngi sab koke nidi wirri kwitüm emngyelnórre?
Blamana sab ini kla tónggapórre, zitülkus ma mobela ⌊kolkalan⌋.

14:14 Daniel 7:13 † **14:15** *abül* wa we pokobóka apónda, pamkolpam dakasum tüpdügab. **14:15** Zo-el 3:13 ‡ **14:19** *grreip mor amóng bwób* wa Godón zazbainbóka apónda. § **14:20** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *Óea igó ngarkwat kwit tüngürürr, ⌊osan⌋ taedó alngomól sye ne ngarkwat amelórróna.* **14:20** Aesaya 63:3; Okaka Amzazirrün Kla 19:15 * **15:2** *ap* gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: *harp.* **15:3** Bazeb Tonarr 15:1

Blaman bwób-bwób pamkolpama sab marü obzek kwata togobe
akó marü ⌊ótók⌋ kwarile,
zitülkus ma moba ⌊dümdüm tonarr⌋ tulmil kuri okaka tinarre.”
5 Ini elklaza kakóm, ka yazilürrü akó ⌊Godón Gyabi Müót⌋ ugón tapakurrün yarilürr kwitüm, ene ⌊Palae Müót⌋ ene 10 gida bóktan pokopükü, ne klama amtyanda wagó, God asine.
6 Ene 7 anerrua tübausürr ene Godón Gyabi Müótüdügab tibiób darrpan-darrpan ene wirri gum müppükü. I ⌊tóman-koke⌋ akó zyónan mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, golde tómbapórrón sas† bamelórrón dalgüp ngarkwat.
7 Olgabi darrü ene ngyaben klama ene 7 anerru darrpan-darrpan golde tómbapórrón kübül nülinóp. Ene kübül Godón ngürsili barümürrün kwarilürr, metat-metat nótó ngyabenda.
8 Akó Godón Gyabi Müót nokama‡ aterrón yarilürr, Godón ⌊wirri kómal zyón⌋ akó oya arüngdügab. We ngarkwatódó, darrü oloman gaodó koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü bangrinüm, kókó ene 7 anerruab 7 wirri gum müpa nóma tómbapórre.

16

Ene 7 Kübül

1 Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgól arrkrrurrü ⌊Godón Gyabi Müótüdügabi⌋ ene 7 anerru byalde wagó, “Ogob akó ekónam Godón ngürsil ene 7 kübüldügab ama tüpdü.”
2 Ngaen-gógópan anerrua wamórr, da tóba ene kübül we ekanórr tüpdü, da guman tarenan gülünga tóbabótlórr pamkolpamdó, ene nurr laran timam nibiób kwarilürr akó oya ingülküp dandang nidi ⌊ótók⌋ kwarilürr.
3 Nis ngim anerrua tóba kübül maludü ekanórr, da ene malua óem bainürr, wamaka ne büdül oloman óe-e. We ngarkwatódó, blaman maludü ngyaben elklaza nurrbarinürr.
4 Akó aüd ngim anerrua tóba kübül ekanórr blaman tobarrdó akó aróbdó, da ene bwóba óem bainóp.
5 Olgabi ka arrkrrurrü ene anerru, ini tüpan nae nótó ngakanda, bóktande wagó,
“Gyabi Olom, errkya nótókla akó nótó namülnürrü,
ma dümdümla moba zaz baindi.
6 Ene amkomana, zitülkus i marü pamkolpam akó prropet okrralórr, da ibü óea tópkalórr;
we ngarkwatódó, ma ibü óe nülinünüma anónóm. I gaodómako ene ⌊kolaean darrem⌋ azebóm!”
7 Akó ka bóktan bómgól arrkrrurrü ene ⌊altadógabi⌋ bóktande wagó,
“Ó, ene amkoman, Lod, Wirrian Arüng God,
marü zaz bain amkoman akó dümdümako.”
8 Tokom ngim anerrua tóba kübül ekanórr abüsdü, da abüs ok yónürr pamkolpam badüngüm tóba uri.
9 Da abüsan urura ibü badüngürr, da i Godón ngi wirribóka amórr kwarilürr, arüng noane ini wirri gum müp balngomólóm. A i bangónóp kolae tonarrdógab byalüngüm Godka akó oya ngi wirri kwitüm amngyelóm.
10 Akó 5 ngim anerrua tóba kübül ekanórr ene ngaen-gógópan nurr laran mórran klamdó, da oya kingzan balngomól bwób tümüna ngalaorr. Pamkolpama tibiób ulit baritnóp ene wirri azid aengdógab,

---

15:4 Zerremaea 10:7; Wórr Peba 86:9 † **15:6** *sas* beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: *sash.* ‡ **15:8** *nokam* wa amtyanda wagó, God asine. **15:8** Aesaya 6:4 **16:2** Bazeb Tonarr 9:10 **16:4** Bazeb Tonarr 7:19 **16:10** Okaka Amzazirrün Kla 13:1-8; Bazeb Tonarr 10:21

11 da kwitüm Godón amórr kwarilürr ibü wirri azid aeng akó gülüngabme, a i
tibiób kolae tórrmen tómbapóndógab koke tübyalüngnóp.
12 Akó 6 ngim anerrua tóba kübül ekanórr wirri Yuprreitis tobarrdó, da ene tobarra
ukyónürr kingabkü kwat alótóm olgabi tótókóm, abüsa nólgabi banikda.
13 Olgabi ka aüd kolae samu nósenarre, wamaka palógako. Darrü ene kolae samua
ene wirri atrrórrzan klaman taedógab tubrranórr, darrüpa ene nurr laran taedógab
tubrranórr, akó darrüpa ma obae prropetan taedógab.
14 I kolae samuab prranzako, ⌊wirri tulmil⌋ nidi tómbapóndako, da i tótókdako
kingdü ini dudu tüpdü ibü kwób asum gazirrüm Wirrian Arüng Godón wirri
Ngürrdü.
15 "Tübarrkrru! Ka sab gómól pamzan tamo. Bagürwóm watóke, nótó azilda akó
tóba mórrkenyórr baterrón nótóke.* Ini kwata, wa sab kakapur akó büód koke yarile
pamkolpamab obzek kwata."†
16 Olgabi ene aüd kolae samua king kwób isurr darrü bwóbdü, ngi Arrmagedon
Ibrru bóktane.
17 Dómdóm 7 ngim anerrua tóba kübül ekanórr tüp a pülpül aodó, da wirri bóktan
bómgóla sidórükürr Godón Gyabi Müótüdügab, kingan mórran klamdógab, igó
bóktankü wagó, "Kuri blakóne!"
18 Olgabi aon warri aman yarilürr, murruma akó taren-taren madub ongyala
sidórüklürr, akó tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Ngaen tüpa inzan koke
mórrbaengórr, pamkolpama ini tüpdü ne tonarr tóbabótórr; amkoman aipab
yarilürr!
19 Babilon wirri basirra aüd ór bangónórr, akó bwób-bwób wirri basirra
tübaingürr. Akó God gyagüpi zumanikürr Babilon wirrian basirr, da oya ene kübül
okyanórr waene amrókrrón, Godón wirri ngürsil ne klama okaka amzazilda.
20 Blaman kaoa bamrükóp ama malu, akó blaman podoa ta inzan bamrükóp.
21 Da wirri aes pokoa, müp ama ia 30 kókó 50 kilo ngarkwat, ngupzan amil
yarilürr pülpüldügab ama pamkolpamdó. I ta akó Godón ini kolae kla tónggapónde
amórrnóp ini aes poko ngupdügab, zitülkus ene azid aeng kari kolae ta koke yarilürr.

17

Ene Kol Babilon akó Ene Nurr Lar

1 Olgabi darrü ene 7 anerrua, ene 7 kübül nibiób kwarilürr, kürüka tamórr. Wagó,
"Yao, ka kubó marü mómtyeno, God sab ene wirri pam apyón kol* ia zaz wine, abün
naedó† nótó mórrando.
2 Ini tüpan bwób-bwób kinga oyaka dabinóp kol gómól tonarr tómbapónóm.‡ Akó
blaman pamkolpama ini tüpdü kol akó pam gómól tonarr tómbapónónóp, wamaka
i gorrgorr bainóp oya waen anóndógabi."
3 Olgabi ene anerrua kürü ae küdódürr Godón Samuan arüngi ama ⌊ngüin-koke
bwóbdü⌋. Ola ka kol oserró óe-óe nurr lardó mórrande, blaman büb kolae bóktan
ngia gwarrarrón koralórr Godónkwata, akó ene nurr laran 7 singül akó 10 gar
kwarilürr.

16:12 Aesaya 11:15 * **16:15** *nótó azilda akó tóba mórrkenyórr baterrón nótóke,* we pamkolpambóka apónda, amkoman karrkukusi nidi bangundako. † **16:15** Yesu ini poko bóktanórr. **16:15** Metyu 24:43-44; Luk 12:39-40 **16:16** Wórr Peba 2:2 * **17:1** *pam apyón kol*: Babilon pam apyón kolzano, zitülkus wa Godka kolae tonarr tómbapón warilürr akó obae god byamkün warilürr ibü ⌊ótókóm⌋. Ini inzan yarilürr, wamaka kola kubó tóba müór amgütesa da kubó pam apyón kolóm baine. † **17:1** *abün nae* wa we klambóka apónda, *ini tüpan abün pamkolpam, kantrri, akó bóktan*. (17:15) Ini kolan umulbain kari kokea ibü blamandó. ‡ **17:2** *kol gómól tonarr tómbapónóm*: Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke. **17:3** Okaka Amzazirrün Kla 13:1

4 Ene kol ilulu óe-óe akó baeb óe-óe mórrkenyórr baterrón warilürr, akó
gold, wirri darrem ingülküp, akó pel§ püti bairrün. Wa darrü kübül emoalórr
golde tónggapórrón, ngazirr tulmil akó ⌊kolkal⌋-koke tonarr amrókrrón, oya pam
gómóldógabi ne klame.
5 Oya müóngdü ini anikürrün küp ngi wibalómórrón kwarilürr: "Babilon wirrian
basirr, pam apyón kolab aip, akó ini tüpan ngazirr tulmil aip."
6 Ka igó poko eserró, ene kol gorrgorr warilürr Godón pamkolpamab óe-e akó
ngaen büdülümpükü nibiób okrralórr ibü óe-e, zitülkus i Yesunkwata bóktan
büdrrat kwarilürr pamkolpamdó.
Ka oya nóma oserró, ka karibóka-koke gübarirr aengrró.
7 Olgabi ene anerrua kürübóka wagó, "Ma ini elklaza basende iade gübarirr
aengdóla? Ka kubó ene anikürrün küp marüka müsirrga ino ene kolankwata, akó
oya ne nurr lara ódódda, 7 singül akó 10 gar noanko.
8 Ma ne nurr lar esena, ngaen asi yarilürr, errkya babula, ama burruan kari pokoa
ene ngaru bapón-koke kugupidügab.* Nóma tubrrune, ene kakóm, God sab oya
kolae ine. Ini tüpdü ne pamkolpama ngyabendako, bwób zitüldügab koke nibiób ngi
wibalómórrónko ⌊ngarkwat-koke arról⌋ pebadó, sab gübarirr aengrre, i sab ene nurr
lar nóma eserre, zitülkus wa ngaen asi yarilürr, errkya babula, a sab tame.
9 "⌊Wirri gyagüpitótóke⌋ akó susumüri-i ipüdórre: Ene 7 singüla 7 podom†
bórrangdako, ene kola ne mórrando.
10 I ta dakla 7 kingüm bórrangdako. 5a kuri tübaingürr tibiób balngomól
bwóbdügab, akó darrpan errkya asine, akó darrü ene kinga tótók küsila. Da wa
sab nóma tame, wa sab ae wata tugupurr tonarróm yarile.
11 Ene nurr lar, ngaen asi nótó yarilürr, akó errkya babul nótóka, sab 8 ngim king
yarile. Wa ene 7 kingpüküma, da sab ngyabele kókó God sab oya kolae sine.
12 "Ma ne 10 gar nósenónóma, 10 kingüm bórrangdako, kingzan balngomól arüng
koke nidi kuri yazebrre, a sab darrpan abüs küp ngarkwat balngomólóm nibiób
nókyerre kingzan ene nurr larpükü dabyóndi.
13 Ene kingab darrpan gyagüpitótóka. I sab tibiób arüng akó balngomól arüng oya
ilirre.
14 I sab wirri gazirr ngangólórre ene ⌊Sip⌋ Kupopükü, a ibü sab ene Sip Kupoa ⌊ut-ut
nirre⌋, zitülkus wa wirri Lod módóga blaman lodódógab akó wa wirri King módóga
blaman kingdügab, akó wankü asi korale, wa nibiób ngibaunürr akó ilianórr akó
oyaka amkoman moboküpi arróbórrón nidipako."
15 Olgabi ene anerrua akó kürübóka wagó, "Ma ne nae nósenónóma, ene pam
apyón kola ne mórrando, we klamóm zamngólda, ini tüpan abün pamkolpam, bwób-
bwób pamkolpam, akó bóktan pamkolpam.
16 Ma ne 10 gar nósenónóma akó ene nurr lar, i sab ene pam apyón kol alzizi amaik
kwarile. I sab oya blaman elklaza umtirre akó kakapur wirre, i sab oya büb muru
olongórre akó uri tozetórre.
17 Zitülkus módóga, God ini gyagüpitótók wató ingrinürr ibü susumüridü tóba
bókam bagósórrón bóktan tómbapónóm; darrpan pokodó tulmil tómbapónóm akó
tibiób kingzan balngomól arüng akyanóm ene nurr lar, kókó Godón bóktana sab
küppükü baine.
18 "Ma ne kol osena, we klamóm zamngóldo, ene wirrian basirr, ini tüpan blaman
king nótó balngomóldo."

---

§ **17:4** *pel*, Mórrke-mórrke módóga: *pearl*. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama. * **17:8** *ngaru bapón-koke kugupi*: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke. † **17:9** *7 podo* ia aprrapórr Rrom wirri basirrbóka apónda, zitülkus Rrom 7 pododó mórrando.

18

Godón Angrirrün Bóktan Babilonón Aupüm

1 Ene kakóm, ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi. Oya wirri balngomól
arüng yarilürr akó oya ⌊wirri kómal zyóna⌋ tüp blaman warri sapónórr.
2 Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr wagó,
"Kuri tupe! Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe!*
Wa igó bwóbüm kuri baine, kolae samua ne ngyabendako,
akó blaman ⌊kolkal⌋-koke samuab ban bwób,
akó alóng-koke póyaeab ban bwób,
akó alóng-koke akó ngazirr larab ban bwób.
3 Zitülkus módóga, blaman bwób-bwób pamkolpama oyaka dabinóp kol akó pam gómól tonarr tómbapónóm,†
wamaka i oyanóm waen enónóp.
Ini tüpan kinga oyaka dabinóp kol gómól tonarr tómbapónóm,
akó ini tüpan selbain pama mórrelóm bainóp oya wirri darrem elklaza bumiógdügab."
4 Olgabi ka akó kwitümgab darrü bóktan bómgól arrkrrurrü, bóktande wagó,
"Kürü pamkolpam, tübaus ene basirrdügab,
igósüm e sab koke barümórre oya kolae tonarrdó,
akó e sab oya azid aeng koke ipüdane.
5 Tübaus, zitülkus oya kolae tonarr kwób basurrünako pülpül amrran kari poko, amkoman atang-koke kolae tonarr,
akó Godón kuri ngambangóle oya dümdüm-koke tonarrankwata.
6 God, oya darrem okya, wa ngibürrzan darrem nüliónónóp;
akó darrem tumum emngyel tóba tórrmen ngarkwatódó.
Ene kübül kugupidü, wa ne kla yasarri apónórr, oyankü akó nis ngim yasarri apó.‡
7 Wa tóba ngizan wirri kwitüm amngyel warilürr, akó wa abün mórrel elklaza tumumzan ngyabelórr,
oya inzan wirri azid okya akó yón gyauran ngizuta.
Zitülkus módóga, wa tóba moboküpdü igó poko bóktando wagó,
'Ka kwinzan mórrandóla kólba mórran klamdó.
Ka kóble kokela,§
akó kürü sab yón gyaur babulan yarile.'
8 We zitülkusdü, oya ini azid aenga sab blamana darrpan ngürr togobe:
büdül, yón gyaur, akó ku.
Oya sab ura zudunge mengrempükü,
zitülkus Lod God wirri arünga, oya nótó zaz ainda.
9 "Ene tüpan kinga, ngaen-gógópan oyaka nidi dabinóp kol gómól tonarr tómbapónóm, akó ngaen-gógópan wankü abün mórrel elklaza tumum nidi ngyabenónóp, ene kolan nokam nóma eserre baebde, i sab oyabókamóm yón gyaurdü kwarile.

---

* **18:2** *kuri tupe*: Ini we pokobóka apónda, ene wirri basirr kulain. Ene nurr lar akó ene 10 kinga sab ene basirr kulairre, Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó (17:16,17). † **18:3** Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke. **18:3** Aesaya 21:9; 23:17; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrün Kla 14:8 **18:4** Aesaya 48:20; Zerremaea 50:8; 51:6 **18:5** Zerremaea 51:9 ‡ **18:6** Ini we pokobóka apónda, God Babilonón kolae ainüm dadan kwata, wazan ngibürrdü kolae elklaza tólbael warilürr, a ama nis ngim müpande. § **18:7** *ka kóble kokela*: Babilon igó bóktando wagó, wa tangbamtin-koke kokean ngyabene akó ngibürrdü kokean ngambangóle kóblezan kwarilürr, Zon ini peba nóma wialómórr. **18:7** Aesaya 47:7-9

10 I sab aibwóbdügab ngakan kwarile, zitülkus i sab gum kwarile oya azid aengde.
I sab bóktórre wagó,
“ ‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, Babilon, wirrian basirr,
arüngan basirr!
Darrpan abüs küp kugupidü marü zaz aina kuri tómbapóne!’
11 “Tüpan selbain pama sab yón kwarile akó sab wirri gyaur kwarile oyakwata,
zitülkus darrü oloma myamem ibü sel elklaza koke bumige.
12 We sel elklaza kwarilürr: gold, ⌊silba⌋, wirri darrem ingülküp akó pel;
agurr akó wirri darrem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr, silk* mórrkenyórr
akó baeb óe-óe mórrkenyórr; morroal siporrolzan ilang nugup, lar kyamülab
zirrgüpi† tómbapórrón elklaza, wirri darrem nugupi, brronze, ayane, akó morroal
wibagótórrón ingülküpi‡ tómbapórrón elklaza;
13 sinamon,§ spaes,* morroal ilang bóngan kla, mirr,† akó prrenkónsens;‡ waen,
⌊olib⌋ oel, kómal plaoa akó ⌊wit⌋; ⌊kau⌋ akó ⌊sip⌋; ⌊os⌋ akó ⌊osab amorrat kla⌋;
pamkolpam, ⌊leba zaget⌋ kolpamómzan nibiób sel ninóp.
14 Sab inzan bóktarrón yarile wagó, ‘Ene wirri darrem elklaza, ma ne klamóm
wirribóka nae amandóla, marü kuri mimgütrre. Blaman marü ene mórrel akó
arrbirrün elklaza kolae bairrünako, akó ma sab myamem kokean nósenónómo!’
15 Ene selbain pama ne kla sel bain kwarilürr, oyakagab mórrel nidi bainóp, sab
wirri kan bórrangle, zitülkus i sab gum kwarile oya azid aengde. I sab yón kwarile
akó sab oyaka wirri gyaur kwarile,
16 akó sab bóktan kwarile wagó,
“ ‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basirr;
agurr akó wirri darrem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr, akó baeb óe-óe
mórrkenyórr baterrón,
akó gold, wirri darrem ingülküp, akó pel püti bairrün!
17 Darrpan abüs küp kugupidü barngin-koke mórrela kuri kolae baine!’
“Blaman maludü but up amarru pam, buti agóltagól pamkolpam, akó butüdü zaget
pam, blaman maludü zaget pam, sab wirri kan bórrangle.
18 I sab ene kolan nokam nóma eserre baebde, i sab taegwarr apórre wagó, ‘Ngaen
inzan wirrian basirr babulan yarilürr, inizane!’
19 I sab buru tibiób singüldü zomale, igó poko okaka amzazilüm wagó, i wata kya
yón gyaurdümako, akó i sab yón-gyaurpükü yón zwamtonórre wagó,
“ ‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basirr;
butpükü isa mórrel ne bainóp,
wirri darrem elklaza noaka barrmülürr!
Darrpan abüs küp kugupidü wa kuri kolae baine!’

20 “E bagür kwarilün, blaman kwitüm nidipakla!
E bagür kwarilün, Godón pamkolpam, ⌊apostol⌋, akó prropet!
Zitülkus módóga, God oya kuri zaz wine, wa yabü kle-kle neme nangónóp.”

---

* **18:12** *silk* wirri darrem, ongang bapónan mórrkenyórra, darrü su müót sye-i tómbapóndako. † **18:12** *lar kyamülab zirrgüp* elepantab simbruatórrón zirrgüpako. Mórrke-mórrke módóga: *ivory.* ‡ **18:12** *morroal wibagótórrón ingülküp*, Mórrke-mórrke módóga: *marble.* (Olmalab barngin mabolbóka koke apónda.)

§ **18:13** *sinamon* darrü nugup sopaedógabi tómbapóndako. Alo misan ngitan klama. Mórrke-mórrke módóga: *cinnamon.* * **18:13** *spaes* morroal ilang klama, darrü India spaes nugupdügab ne kla apadódako. Mórrke-mórrke módóga: *spice.* Ini klama aprrapórr we spaesbóka apónda: *cardamom.* † **18:13** *mirr* nugupdügab morroal ilang idia. Mórrke-mórrke módóga: *myrrh.* Ene tonarr, mirr büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü zaget módóga: pama kubó nóma nurrótóke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako, zitülkus oya ilang morroala. ‡ **18:13** *prrenkónsens* nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako. Ma kubó nóma seteno, morroal ilang simanike. Mórrke-mórrke módóga: *frankincense.*

21 Olgabi darrü arüngan anerrua wirri ingülküp ipadórr, inzan kamad kla, wamaka
wit küp ne klame amkendako, da maludü amaikürr bóktankü wagó,
"Ene dadan zóngangpükü,
Babilon, ene wirrian basirra sab inzan barngene tüpdü nóma tümanikórre,
akó oya sab myamem kokean oserre.
22 Wirri darrumbirrózan kla, wórr bato is, tatarror, akó mobolwóm
sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.
Darrü tayu olom, ia zaget tómbapónde,
sab myamem marüka kokean eserre.
Wit küp bamken kwóm
sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.
23 Zyón klaman zyón
sab myamem babulan yarile marü kugupidü.
Sab myamem kol amiógüm ne pama kainda ó müór amiógüm ne kola kaindo,
ibü gyagüp sab kokean barrkrrule marü kugupidü.
Marü sab igósidi kolae mine, zitülkus marü selbain akó bumióg pam ini tüpan wirri ngi pam kwarilürr,
akó marü merram tulmila blaman bwób-bwób pamkolpam ilklió bülión yarilürr.
24 God oya kugupidü tóba prropetab akó tóba pamkolpamab óe nósenóp,
akó blamanab óe, nibiób okrralórr ini tüpdü."

19

Kwitüm Bagürwóm

1 Ene elklaza kakóm, ka darrü kla arrkrrurrü, wamaka ne abün isa bódeandako
kwitüm. Igó taegwarrkü wagó:
"Aleluya!*
Zidbain, [wirri kómal zyón], akó arüng mibü Godónko!
2 Zitülkus módóga, oya zazbain amkomana akó dümdüm.
Wa ene pam apyón wirri gómól kol kuri zaz wine,
ini dudu tüp nótó kolae yónürr tóba kolae tonarrpükü.
Wa darrem kuri yalkomóle oyaka, Babilon, zitülkus wa ibü ekrralórr, Godónkü nidi zaget kwarilürr."
3 I akó taegwarr apónóp wagó:
"Aleluya!
Nokama oya kolae ain bwóbdügab metat-metat angürda!"
4 Ene 24 [balngomól byarrmarr pam] akó ene tokom ngyaben elklaza wakósingül
nümgünóp, da Godón [ótóknóp], tóba kingan mórran klamdó nótó mórralórr. Igó
bóktankü wagó, "Amen, Aleluya!"
5 Olgabi darrü bóktan bómgóla sidórükürr kingan mórran klamdógab. Igó
bóktankü wagó:
"Mibü God yagüram,
blaman Godón zaget pam,
oya gum-gum nidi ótókdako,
ia e wirri ngi ó ta ia kari ngi amorrandakla."

[Sip] Kupoan Alongalo Kol Amióg Tóredó

18:21 Zerremaea 51:63-64 **18:22** Aesaya 24:8 * **19:1** *Aleluya*, ini Ibrru bóktan oporan küp módóga: *Yawe* yagüram. *Yawe* Godón darrü ngia (Bazeb Tonarr 3:14).

6 Olgabi ka igó arrkrrurrü, wamaka pamkolpamab ngoroa bódeanda, wamaka
wirri naea ukwómpükü bókanda akó wamaka taren-taren maduba bóktanda. Igó
bóktankü wagó:
"Aleluya!
Zitülkus módóga, mibü Lod, Wirrian Arüng God, balngomólda.
7 Mi bagürwóm akó barnginwóm kwarilo, akó mi oya ngi wirri kwitüm em-
ngyelnórre!
Zitülkus módóga, ene tonarr kuri semrróne ene Sip Kupoan kol amióg tórem,
akó oya arrearrón kola tóba kuri tómbapóne.
8 Oya agurr akó wirri darrem mórrkenyórr okyenóp batenóm, zyónbarran akó
[tóman-koke]."
(Ene agurr akó wirri darrem mórrkenyórr ene klamóm zamngólda, Godón pamkol-
pama ne dümdüm tórrmen tómbapóndako.)
9 Olgabi ene anerrua kürü kyalórr wagó, "Ini poko wialóm: 'Bagürwóm idipako,
God nibiób ngibaunürr ene Sip Kupoan alongalo kol amióg tóredó.' " Wa akó
bóktanórr wagó, "Ini ne bóktan oporko, Godón amkoman bóktan oporako."
10 Olgabi ka wakósingül nülkamürrü oya wapórdó, oya ótókóm. A wa ma kürü
kyalórr wagó, "Ene poko tónggapón-gu! Ka Godónkü zagetdóla, wata mazan akó
ngibürr amkoman bangun zonaretalzan, Yesun amkoman bóktan nidi amoandako,
Yesu ne poko pupo tinóp.† E wata Godón ótók kwarilün! Zitülkus módóga, Yesu ne
amkoman bóktan pupo tinóp, wa pamkolpam gaodó bainda [prropetzan bóktanóm]."

Nótó Mórran Yarilürr Gabülpli [Os] Kwitüdü

11 Olgabi ka kwitüm bwób eserró tapabakurrün, da módóga, gabülpli os asi
yarilürr kürü obzek kwata. Oya kwitüdü nótó mórran yarilürr, oya ngi igó yarilürr
wagó, Amkoman Moboküp akó Amkoman. Wa dümdüm kwata zaz bainda akó
gazirrda.
12 Oya ilküp nis ur ulitzan namülnürri, akó oya singüldü wa abün kingab
müóngdur bamelórrón yarilürr. Darrü ngi wialómórrón yarilürr oyaka, darrü olom
umul-kók yarilürr, wata wa tüób umulürrün ne klambóka yarilürr.
13 Wa óedó anggóbórrón tumum mórrkenyórr baterrón yarilürr, da oya ngi
módóga: Godón Bóktan.
14 Kwitüm gazirr pama oya mamoan kwarilürr, gabülpli os kwitüm mórrande, akó
agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón, gabülpli akó tóman-koke.
15 Oya taedógab zirran gazirr turrika tubrranórr, da ini klame wa sab blaman
bwób-bwób pamkolpam kolae nirre. Wa sab ibü wirri arüngi balngomól yarile ayan
tupuru-i, gyaur-koke. Wa sab ene [grreip] wapóre nilórre, ene grreip mor amóng
bwóbdü‡, Wirrian Arüng God tóba ngürsil ne amtyanda.
16 Oya mórrkenyórrdü akó oya waurdü ini ngi wialómórrón namülnürri: "Wirri
King blaman kingdügab, akó wirri Lod blaman lodódógab."
17 Olgabi ka darrü anerru eserró, abüsdü zamngólde, wirri gyagüpi nótó taegwarr
apónórr blaman póyaedó nidi arrmul kwarilürr pülpüldü wagó, "Togob a kwób
tóbazen Godón wirri garrirrwómankü,
18 ibü muru alóngóm, king akó gazirr pamab singüldü pam, akó arüng gazirr
pamab muru, os muru akó nidi mórrandako ibü kwitüdü, akó blaman pamkolpamab
muru, leba zaget kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, wirri ngi akó kari ngi
is."

---

† **19:10** *Yesun ne amkoman bóktan pupo tinóp*, Mórrke-mórrke módóga: *testimony of Jesus.* Darrü küp módóga: *pamkolpama ne bóktan büdrratódako Yesunkwata.* ‡ **19:15** *grreip mor amóng bwób*: Ma müsirrga ain bóktan 14:19 ngakanke.

19 Olgabi ka ene nurr lar akó ini tüpan king nósenarre akó ibü gazirr pam, blaman
nidi kwób bazelórr darrpan pokodó, inkü wirri gazirr ngangóióm, ene gabülpli os
kwitüdü nótó mórran yarilürr akó oya gazirr pam.
20 A ene nurr lar akó wankü ene obae prropet darrpan tonarr numigóp, kle-kle
[wirri tulmil] ne prropeta okaka azazin yarilürr nurr laran wapi. Ene kle-kle wirri
tulmili wa ibü ilklió bülión yarilürr, ene nurr laran timam nidi yazebóp akó oya
ingülküp dandang nidi ótók kwarilürr. Ene nis arról kla nümanikóp urpükü maludü,
kolae ilangan ingülküppükü§ ne klama baeb yarilürr.
21 Ene barre pam ene gazirr turriki ekrrónóp, oya taedógab ne turrika tubrranórr,
ene gabülpli os kwitüdü nótó mórran yarilürr. Da blaman póyaea ene büb muru
olonglórr kókó bikóma byamrókóp.

20

Yesu Sab 1,000 Pailüm Balngomól Yarile

1 Olgabi ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi müpan sein sye amoarrón,
gaodó nótó yarilürr ene ngaru bapón-koke kugupi* murrausüm.
2 Wa ene wirri atrrórrzan kla amiógürr, ene wa, ene ngaerrón gwara, ene [deból]
akó satani nótóke, da amrókórr 1,000 pailüm.
3 Olgabi wa oya ene ngaru bapón-koke kugupidü amanikürr, mamtae murrausürr,
akó timam atenórr ene mamtae tapakugum, ene igósüm, satani oya myamem
kan akyan-gum bwób-bwób pamkolpam ilklió bülión-gum, kókó ene 1,000 paila ki
blakórre. Ene 1,000 pail kakóm, God sab ene anerru ok ine oya agom tugupurr
tonarróm.
4 Olgabi ka kingab mórran kla nósenarre akó nidi bobrralórr ene klamdó, da
God ibü balngomól arüng nókyenóp zaz bainüm. Ka akó ene pamkolpamab samu
nósenarre nibiób okrralórr singül singgalgórrón amkoman bóktananme, Yesu ne
poko pupo ninóp, akó Godón bóktananme. I ene nurr lar ó oya ingülküp dandang
koke [ótók] kwarilürr akó oya timam koke yazebóp tibiób müóngdü ó tibiób tangdó.
God akó ibü arról sakonórr, da i Yesu Kerrisokü balngomól kwarilürr 1,000 pailüm.
5 (God barre büdül kolpam arróldó koke sakonórr, kókó ene 1,000 paila nóma
blakónóp.) Ini ngaen-gógópan barsin tonarr yarilürr, God abün büdül pamkolpam
akó arróldó arsinüm.
6 Bagürwóm akó tibi-tibi amarrón Godónkü we isako, ngaen-gógópan barsindü
nidipako. Nis ngim büdülan arüng babula inzan pamkolpam azebóm. A i ma sab
God akó Yesu Kerrison prrist kwarile. I sab wankü balngomól kwarile 1,000 pailüm.

Satanian Dómdóm Zóngang akó Oya [Ut-ut Ain]

7 Ene 1,000 paila sab nóma blakórre, satani sab ugón irrune tóba tümün
müótüdügabi,
8 da sab wame ini dudu tüpdü bwób-bwób pamkolpam ilklió büliónüm akó
amarrum darrpan pokodó gazirrüm. Ene blaman bwób igó ngibliandako Gog akó
Magog. Ibü pam ngarkwat inzana, wamaka ne malu kabedó nóresako, ena bürrkós.
9 I bagólólórr dudu tüpdü, da Godón pamkolpamab marrgu kal-kal yangónóp,
Godón moboküpdü wirri basirr. Da ura tübinürr kwitümgab, da ene pamkolpam
we badüngürr.

---

§ **19:20** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 14:10 ngakanke. * **20:1** *ngaru bapón-koke kugupi*: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke. **20:2** Bwób Zitül 3:1; Okaka Amzazirrün Kla 12:9 **20:8** Izikiel 38:2, 9, 15

10 Akó deból, ibü nótó ilklió bülión yarilürr, urpükü maludü amaikóp, kolae ilangan
ingülküppükü† ne klama baeb yarilürr, ngaensingülan ene nurr lar akó ene obae
prropet nis ne nümanikóp. I sab irrüb ngürr wirri azid zwaengle metat-metat.

Godón Büdül Zaz Bain

11 Olgabi ka wirri gabülpli kingan mórran kla eserró akó mórrarrón nótó yarilürr
ene mórran klamdó. Tüp akó pülpüla oya obzekdógabi ugón busorri, akó ibü
myamem darrü bwób babul yarilürr burrmatóm.
12 Da ka blaman büdül pamkolpam nósenarre, wirri ngi akó kari ngi is, ene kingan
mórran kla obzek kwata bórrangde. Darrüpa peba tapanukuóp. Da akó darrü peba
tapakurr, ⌊ngarkwat-koke arról⌋ peba ne kla yarilürr. Olgabi God ibü zaz ninóp tibiób
tórrmen ngarkwatódó, ne kla wibalómórrón kwarilürr ene nis pebadó.
13 Malua tóba büdül okaka sizazinürr, büdül akó büdülab bwóba ta tibiób büdül
okaka sizazirri. God ibü darrpan-darrpan igó zaz bain yarilürr, tibiób tórrmen
ngarkwatódó.
14 Olgabi büdül akó büdülab bwób, urpükü maludü nümaikóp. Ene urpükü malu
módóga, nis ngim büdül.
15 Darrü oloman ngi ne wialómórrón babul nóma yarilürr ene ngarkwat-koke arról
pebadó, da wa wata ene urpükü maludü amanik olom yarilürr.

21

Küsil Pülpül akó Küsil Tüp

1 Olgabi ka küsil pülpül akó küsil tüp nóserró, zitülkus ene ngaen-gógópan pülpül
akó tüp myamem babul namülnürri. Akó myamem malu ta babul yarilürr.
2 Ka Gyabi Wirri Basirr eserró, ene küsil Zerrusalem, kwitümgabi abindi Godkagab.
Ene wirri basirr arrearrón kolzan püti airrün warilürr müóranku, wa ne pam
amiógüm kaindo.
3 Olgabi ka wirri bóktan bómgól arrkrrurrü ene kingan mórran klamdógab,
bóktande wagó, “Sazil, Godón ngyaben marrgu errkya pamkolpampüküma, da wa
sab inkü ngyaben yarile. I sab oya pamkolpam kwarile, akó wa sab tüób ola yarile
inkü, akó wa sab ibü God yarile.
4 Wa sab blaman yarrmurr norrgorre ibü ilküpdügab. Pamkolpama sab myamem
koke nurrbarin kwarile. I sab myamem yón gyaurdü koke kwarile ó yóndü ó azidüdü,
zitülkus ene ngaep elklaza tibiób tulmilpükü myamem sab babulan kwarile.”
5 Nótó mórran yarilürr ene kingan mórran klamdó, igó bóktanórr wagó, “Sazil,
ka blaman elklaza küsil byóndóla!” Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ini poko wibalóm,
zitülkus ini ngambangól akó amkoman bóktan oporako.”
6 Olgabi wa kürüka bóktanórr wagó, “Blaman ene elklaza errkya kuri tómbapórre.
Ka Alpa akó Omegala,* Zitülkus akó Solo. Yabü blaman, naem nidipako, ka sab yabü
ok ninünümo nae anónóm ene arról-gail nae aróbdógab darrem klam-koke.
7 Kolae nótó ⌊ut-ut ainda⌋, ini elklaza sab oya kwarile, akó ka sab oya God namulo,
ó wa sab kürü olom yarile.
8 A gum nidipako Yesun mamoanóm, kürü amkoman koke nidi angundako, aroam
elklaza nidi tómbapóndako, kolpam büdülümpükü nidi akrrandako, kolpampükü
nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, merram-merram akó wapi-wapi nidi
kaindako, obae god nidi ⌊ótókdako⌋, akó blamana nidi obae tizdako, sab ene urpükü

† **20:10** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. **20:12** Daniel 7:9-10 **21:1** Aesaya 65:17; 2 Pita 3:13 **21:2** Aesaya 61:10 * **21:6** *Alpa akó Omega*: Ma müsirrga ain bóktan 1:8 ngakanke.

maludü ogobe, kolae ilangan ingülküppükü† ne klama baebda. Ene wa nis ngim büdüla.”

Küsil Zerrusalem

9 Darrü ene 7 anerru, ene 7 kübül nibiób kwarilürr 7 dómdóm wirri gum müppükü,
kürüka tamórr akó bóktanórr wagó, “Yao, ka kubó marü mómtyeno ene arrearrón
kol, ene ⌊Sip⌋ Kupoan kol.”
10 Olgabi ene anerrua kürü küdódürr Godón Samuan arüngi darrü wirri kwitüm
pododó. Wa kürü ene Gyabi Wirri Basirr Zerrusalem kómtyanórr, kwitümgabi abindi
Godkagab.
11 Godón ⌊wirri kómal zyóna⌋ ene wirri basirr zyónan ngitan yarilürr, akó oya
zyóna krristalzan‡ ⌊kolkal⌋ warri bapón yarilürr, wamaka ne darrü wirri darrem
ingülküpa, ngi zaspa.§
12 Ene wirri basirr amarüksimarük angórrón, darrü wirri akó kokrrapan gri
yarilürr 12 barrbün mamtaepükü. Da darrpan-darrpan anerrua bórrang kwarilürr
ene 12 barrbün mamtaedó. Ola Isrraelón 12 zitülab ngi wibalómórrón asi koralórr
ene 12 barrbün mamtaedó.
13 Aüd barrbün mamtae abüsa banik bwóbdübóna kwarilürr, aüd barrbün mamtae
bolmüótüdübóna, aüd barrbün mamtae malubarrdóbóna, akó aüd barrbün mamtae
abüsa bótao bwóbdübóna kwarilürr.
14 Ene wirri basirran gria 12 zitül ingülküpdü zamngórrón yarilürr. Ene ingülküp
zitülkusdü Sip Kupoan 12 ⌊apostolab⌋ darrpan-darrpan ngi wibalómórrón kwarilürr.
15 Ene kankü ne anerrua bóktan yarilürr, oya darrü ngarkwat bütanin tupuru
yarilürr, golde tónggapórrón, ene wirri basirran ngarkwat, oya barrbün mamtae
akó oya gri ataninüm.
16 Ene wirri basirr dudu mumu yarilürr gurrkak bapórrón, akó oya taptap akó
oya kokrrap wata darrpan ngarkwat namülnürri. Wa ene wirri basirr ataninürr ene
tupuru-i. Oya kokrrap, taptap akó kwit we ngarkwat kwarilürr, 2,400 kilomita.*
17 Wa ene wirri basirran gri ataninürr, da 65 mita† kwit yarilürr. Ene anerrua we
ngarkwate ataninürr pamkolpama ne ngarkwate bütanindako.
18 Ene gri zaspa-e tónggapórrón yarilürr, akó ene wirri basirr kolkalan golde
tónggapórrón yarilürr, tóman-koke ne kla yarilürr, glaszan.
19 Ene zitül ingülküp ene wirri basirran gri lorodó, kari morroal agurr ingülküpi
püti airrün koke kwarilürr. Ngaen-gógópan zitül ingülküp zaspa yarilürr, nis ngim
zitül ingülküp ama sapaea‡ yarilürr. Aüd ngim ne zitül ingülküp ama kalsedoni§
yarilürr. Tokom ngim zitül ingülküp ama emerral* yarilürr.
20 5 Ngim zitül ingülküp ama sarrdoniks† yarilürr. 6 Ngim zitül ingülküp ama
karrnilión‡ yarilürr. 7 Ngim zitül ingülküp ama krrisolaet§ yarilürr. 8 Ngim zitül
ingülküp ama berril* yarilürr. 9 Ngim zitül ingülküp ama topaz† yarilürr. 10 Ngim

† **21:8** *kolae ilangan ingülküp*: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. ‡ **21:11** *krristal*: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke. § **21:11** *zaspa*: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke. * **21:16** *2,400 kilomita*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *12,000 stadia.* † **21:17** *65 mita*, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: *144 kyubit.* ‡ **21:19** *sapaea* ongang bapón glaszan blu ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *sapphire.* § **21:19** *kalsedoni* ongang bapón karibóka baeb blu ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma *agat* ngiliandako. Agat arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: *chalcedony* akó *agate.* * **21:19** *emerral*: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke. † **21:20** *sarrdoniks* ongang bapón óe-óe akó baeb wi-wi ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma *oniks* ngiliandako. Mórrke-mórrke módógamli: *sardonyx* akó *onyx.* ‡ **21:20** *karrnilión* ongang bapón óezan óe-óe ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma *sarrdius* ngiliandako. Sarrdius ur berrezan óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: *carnelian* akó *sardius.* § **21:20** *krrisolaet* ongang bapón aruri akó arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *chrysolite. Good News Bible* ma *yellow quartz* ngilianda. * **21:20** *berril* ongang bapón glaszan bluan arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *beryl.* † **21:20** *topaz* ongang bapón glaszan blu o aruri a arirrküpi ingülküpa.

zitül ingülküp ama krrisopreis‡ yarilürr. 11 Ngim zitül ingülküp ama zasint§ yarilürr.
Akó 12 ngim zitül ingülküp ama ametist* yarilürr.
21 Ene 12 darrpan-darrpan barrbün mamtae pel† kwarilürr. Ene wirri basirran
wirri kwat kolkal golde tónggapórrón yarilürr, tóman-koke glaszan.
22 Ka ⌊Godón Gyabi Müót⌋ koke eserró ene wirri basirrdü, zitülkus oya Gyabi Müót
módóga, Wirrian Arüng Lod God akó ene Sip Kupo.
23 Ene wirri basirran myamem abüs ó melpal zyón amkün babula, zitülkus Godón
wirri zyóna oya zyón apónda, akó ene ne Sip Kupo-e oya zyón klamzana.
24 Bwób-bwób pamkolpama sab oya zyóndü bagólóle, akó ini tüpan kinga sab ibü
mórrel ene wirri basirrdü tübarrmüle.
25 Oya barrbün mamtae sab darrü simam myamem koke murrnausnórre, zitülkus
irrüb ola babula.
26 Sab bwób-bwób pamkolpama togobe ene wirri basirrdü oya ngi wirri kwitüm
amngyelóm akó oya wirri ngi atenóm.
27 Darrü tómanpükü klama sab kokean bangrine, akó darrü büódan tulmil
tómbapón olom ó obae tiz olom, sab kokean bangrine. Ene wata sab we pamkolpama
barrbüne, ene nibiób ngi wibalómórrónako ene Sip Kupoan ⌊ngarkwat-koke arról⌋
pebadó.

22

1 Olgabi ene anerrua kürü arról-gail naepükü tobarr kómtyanórr olmeande God
akó Sip Kupo ibü kingan mórran klamdógab, ⌊kolkal⌋ ne kla yarilürr krristalzan.*
2 Ene tobarra olmean yarilürr ene wirri basirran wirri kwat aoanana. Ene tobarran
nizan dorrodó, ene arról-gail nugupa zamngól warilürr. Ene nugupa 12 melpal
kugupidü waon warilürr, darrü melpal go darrü obzek küp. Blaman bwób-bwób
pamkolpama ene nugup pórngae alküldako tibiób dólóng bainüm.
3 Sab myamem amórr bóktan babul yarile. Ene ne kingan mórran klame, Godón
akó ene Sip Kupoan, sab wata ene wirri basirrdü yarile, akó oyankü nidi zagetódako,
sab oya ⌊ótók⌋ kwarile.
4 I sab Godón obzek esenórre akó oya ngi sab ibü müóngdü kwarile.
5 Sab myamem irrüb babul yarile, akó sab pamkolpamab zyón amkün babul yarile,
zyón klamdógab ó abüsdügab, zitülkus Lod God sab ibü zyón yarile, akó i sab
kingzan balngomól kwarile metat-metat.

Dómdóm Alakón Bóktan

6 Olgabi ene anerrua kürüka bóktanórr wagó, “Blaman ini ne bóktanko, ngam-
bangól akó amkomanako. Mibü Lod God, tóba Samu nótó gailda tóba prropet, tóba
anerru zirrsapónórr tóba zaget pamdó okaka azazinüm, sab kari poko ne elklaza
tómbapónóm kaindako.”
7 Yesu igó bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka abzil kari pokola! Bagürwóm idipako, ini
prropetan bóktan nidi amorrandako ini pebadó.”
8 Ka, Zon, arrkrrurrü akó nósenarre blaman ini elklaza. Ene elklaza arrkrru akó
basen kakóm, ene anerruan obzek kwata ka wakósingül nülkamürrü oya ótókóm,
kürüka ini elklaza nótó okaka tinóp.

---

‡ **21:20** *krrisopreis* arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *chrysoprase*. *Good News Bible* ma *kalsedoni* ngilianda, Mórrke-mórrke módóga: *chalcedony.* § **21:20** *zasint* ongang bapón óe-óe a pugan blu ingülküpa. *Good News Bible* ma *turrkoiz* ngilianda. Ene pülpül wi arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: *jacinth* akó *turquoise.* * **21:20** *ametist* ongang bapón glaszan ilulu óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: *amethyst.* † **21:21** *pel*: Ma müsirrga ain bóktan 17:4 ngakanke. * **22:1** *krristal*: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke.
22:1 Zekarraea 14:8 **22:2** Bwób Zitül 2:9; Izikiel 47:12; Okaka Amzazirrün Kla 2:7; 22:14

9 A wa ma kürübóka wagó, “Ini poko tónggapón-gu! Ka Godón zaget olomla,
mazan akó marü kamdal prropetzan, akó blamanzan, ini peban bóktan nidi
mamoandako. Wata Godón ótók namülün!”
10 Olgabi wa kürü kyalórr wagó, “Ini pebadó prropetan bóktan murrausgu, igósüm
pamkolpam gaodómako atangóm, zitülkus tonarra tugupurr kuri tübine.
11 Dümdüm ngyaben-koke pamkolpam wata dümdüm-koke tonarr ki olngolón.
Tómanpükü tulmil nidi alngóndako, wata tómanpükü tulmil ki olngolón. Dümdüm
ngyaben pamkolpam, i wata dümdüm tonarr ki olngolón. Kolkal akó tibi-tibi amarrón
nidipko Godónkü, i wata kolkal akó tibi-tibi amarrón ki kwarilün.”
12 Yesu igó bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka abzil kari pokola! Ka sab kankü simarruo
ibü darrpan-darrpan darrem kla ibü aliónüm, tibiób tórrmen ngarkwatódó.
13 Ka Alpa akó Omegala, Ngaen-gógópan akó Dómdóm, Zitülkus akó Solo.”
14 Bagürwóm idipako, tibiób mórrkenyórr nidi aguldako. Ene igósüm, ibü
sab dümdüm asi yarile ene arról-gail nugupdügab alom akó ene wirri basirrdü
barrbünüm, barrbün mamtaeana.
15 Kalkuma umeako - ene we isako, merram-merram akó wapi-wapi nidi kaindako,
kolpam büdülümpükü nidi akrrandako, kolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal
koke nidipko, obae god nidi ótókdako, akó blaman nidi ubi baindako obae tizüm akó
metat nidi tiz agósdako.
16 “Ka, Yesu, kólba anerru kuri zirrapóna ini elklaza pupo bainüm marüka akó
ma ini pupairrün bóktan sos pamkolpamdó zirrapónke. Ka ⌊Deibidün⌋ urrpüós akó
Deibidün bobat akó ene babzelan Sis Wimurr.”
17 Godón Samu akó ene arrearrón kol bóktandamli wagó, “Yao!” Nótó arrkrruda,
wa ta ki bókta wagó, “Yao!” Naem nótóka, wa ki tam; ubi nótóka, wa ene arról-gail
nae popa ki enó, darrem-koke.
18 Ka, Zon, blaman is arüngi ikik bókrrandóla ini prropetan bóktan nidi
arrkrrudako ini pebadó: darrü oloma ne tumum nóma emngyele ini bóktandó, God
sab oya ene wirri gum müp iline, wa ne kla pupo ninóp ini pebadó.
19 Akó darrü oloma ne darrü kla nóma irrune ini prropetan bóktandógab ini
pebadó, God sab oyakagab ene dümdüm imtine ene arról-gail nugupdügab alom, akó
sab ene dümdüm imtine oyakagab ene gyabi wirri basirrdü bangrinüm, ini pebadó
ne kla pupo bairrünamli.
20 Blaman ini elklaza nótó pupo bainda, igó bóktanda wagó, “Ó, ka abzil kari
pokola!”
Amen. Lod Yesu, yao!
21 Ka tóredóla, Lod Yesun ⌊gail tonarr⌋ blamandó† asi ki yarilün.‡

22:12 Aesaya 40:10; 62:11; Zerremaea 17:19 **22:13** Aesaya 44:6; 48:12 † **22:21** *blamandó*: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: blaman Godón pamkolpamdó. ‡ **22:21** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor angrirrüna: *amen.*

Wirri Gizrra Bóktan Opor Tibiób Mórrke-mórrke Bóktan Opor akó Tibiób Küppükü

A

agür *praise, admire*

alkamül-koke bóktan *a promise*

arüng alkamül-koke bóktan *oath, vow*

alkamül-koke tónggapórrón bóktan *covenant*

Pamkolpama darrü alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma arrbündako tibiób darrpan-darrpandó, i ene bóktan wata mamoan kwarile. Koke ne nóma, i gódam-koke kwarile akó ngürsila ibü bumige. Tóba Bukdü God ngibürr alkamül-koke tónggapórrón bóktan irrbünürr:

God ne bóktan ingrinürr Noaka.

Ma Bwób Zitül 9:8-11 ngabkanke.

God ne bóktan ingrinürr Eibrra-amka.

Ma Bwób Zitül 12:2-3 akó 15:18-21 ngabkanke.

God ne bóktan ingrinürr Isrrael pamkolpamdó.

God oya bóktan ugón ingrinürr Isrrael pamkolpamdó, wa Mosesón 10 gida bóktan poko nóma iliónürr (Bazeb Tonarr 19).

God ne bóktan ingrinürr ⌊Deibidka⌋.

God Deibidün yalórr wagó, oya kingzan balngomóla metat yarile (2 Samuel 7:16). Ini bóktana küppükü bainürr Yesukama, zitülkus Yesu Deibidün bobata akó wa balngomólda kingzan metatómpükü.

God ne bóktan ingrinürr pamkolpamdó.

Ini **küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktana**, God ngaen ne bóktan ingrinürr prropetódóma. Ini bóktan módóga, wa pamkolpamab kolae tonarr barrgone akó wa ibü ngyaben küsil ine. Ini bóktana küppükü bainürr Yesu krrosdó nóma nurrótókórr. God darrü oloman kolae tonarr barrgonda, wa Yesu Kerrison amkoman nóma angunda akó oyaka ngambangólda. (Metyu 26:28; Luke 22:20; 1 Korrint 11:25; Ibrru 8:7-13)

alta *altar*

Lar akó ngibürr ⌊gyaur kla⌋ bamngul bilküla Godónkü ó obae godabkü.

Ma dandang ngakanke atang opor Bwób Zitül 4:5 akó Ibrru 5:1.

amen *amen*

Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: inzan ki yarilün.

anerru *angel*

Godón bóktan ódód samua.

apostol *apostle*

Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: zirrapón. Yesun umulbain olmalbóka apónda nidi esenóp Yesun büdüldügab arsümül tonarr, akó Yesun zaget tai nidi ipüdóp. Pol Yesudi kwat-kwat baserri kwatódó, Pol ta igósidi tüób apostol yarilürr (Apostolab Tórrmen 9:3-5).

arrngamórrón peba *scroll*

Ugón mibüzan buk babul kwarilürr. Arrngamórrón peba inzan tónggapórrón kwarilürr: peba mórrag o sip sopae poko barrgüpürrün koralórr darrpan pokodó, da nugup pokodó arrngamórrón kwarilürr.

Ma dandang ngakanke atang opor 2 Timoti 4:13.

arüng tonarr *miracle*

arüng alkamül-koke bóktan *oath, vow*
(b)asen-koke tórrmen *a wonder*
aurdü amaik/aman *redeem, redemption, set free*

B

balngomól byarrmarr pam *elder*
Ma dandang ngakanke atang opor Taetus 1:5.
baptaes (b)ain *baptise*
Baptaes Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: yanggóból. Godón Buka mibü igó umul bainda wagó, darrü oloma Yesun amkoman nótó angun yarile, ene oloma ugón sab baptaes airrün yarile. Küsil Bukan tonarrdó, ene oloman blaman büb yanggóbóle nae kugupidü akó saoge. Ene pokoa mibü igó umul bainda wagó, ene oloma büdüldügab kuri saoge. Wa ngaep ngyaben tonarr kuri elkomóle, ama küsil ngyaben tonarr kuri ipüde.
Büdül Kórzyón Tóre *Passover*
God Isrrael pamkolpam nóma aurdü amanóm kain yarilürr Izipt kantrridügab, wa ibü nilóp sip kupo akrranóm, ibü óe-e mamtae talkum bangangom, igósüm wa ibü ngaen olmal koke ki ekrróne akrran-gum. God ibü akó nilóp ene kakóm, ist-koke brred alom (Bazeb Tonarr 12:1-20). Zu pamkolpama Izipt nóma amgütóp, Büdül Kórzyón Tóre ibü we gyagüpi ódód tóre yarilürr, blaman pail. Darrü tóre [Ist-koke Brred Tóre] yarilürr.
Ma dandang ngakanke atang opor Bazeb Tonarr 12:7.
bütók *worship*

D

deból *devil*
Grrik bóktan opora.
Ma ene bóktan opor [satani] ngakanke.
Deibid *David*
Deibid Zu pamkolpamab wirri king yarilürr. Wa Solón pabo ipadórr. Oya olom Solomon yarilürr, ngaensingül Godón Müót nótó elórr, Zerrusalem wirri basirrdü.
Deibidün Olom *Son of David*
[Kerrison] darrü ngi yarilürr.
donki *donkey*
Gar-koke diazan klama. Wa gaodóma pamkolpam akó elklaza amarrum. Kari [oszan] klama.
Ma dandang ngakanke atang opor Mak 11:8.
dudu kómal *perfect*
dümdüm tonarr *righteous(ness)*

E

Eibrra-amón olmal/olmalbobatal *children of Abraham*
Eibrra-am Zu pamkolpamab abbobat yarilürr, da Zu pamkolpama tibiób inzan ngiblian kwarilürr, Eibrra-amón olmal. Dakla i tibióbankwata igó gyagüpitótók kwarilürr wagó, i Godón pamkolpam kwarilürr. Ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan murrdü Eibrra-amón olmal Isrrael pamkolpam kwarilürr, nibiób [gyabi sopae singgalgórrón] kwarilürr. A küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan murrdü Eibrra-amón olmal igó pamkolpamako, Godón nidi amkoman angundako.

G

gail tonarr *grace*
gedlóngóm bain *hope*
Godón anerru *God's angel*

God tüób anerruan buli pupo bain yarilürr.

Godón Gyabi Müót *Temple*

Ini Müót Zerrusalem wirri basirrdü aelórrón yarilürr, Zuda prrobins kugupidü. Solomon ngaen-gógópan Gyabi Müót wató elórr. Babilonia pama ini Müót kolae inóp akó abün Zuda pamkolpam ekrrónóp. I ngibürr Zuda pamkolpam imarruóp ama Babilon (2 Krronikol 36:14-20). 70 Pail kakóm ngibürr pamkolpama tóbakonórr akó nis ngim Gyabi Müót elóp (Ezrra 2:1; 3:8). 400 pail ngarkwat kakóm king Errod ini Gyabi Müót wirri akó kari kómal koke yónürr. Ene tonarrdó Yesu tómtómólórr (Metyu 2:1). 70 Pail kakóm Rrom pama Godón Gyabi Müót kolae inóp. Errkya Godón Gyabi Müót babula.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 21:37.

Godón Kingzan Balngomól *God's Kingdom*

gold *gold*

Aruri ongang bapónan ayana ama wi tai babul. Wirri darrem klama. Ngaen mani ngim we kla amarru kwarilürr elklaza bumiógüm.

gout *goat*

Sipzan klama. Oya ngóm mor anónóm arrngamdako.

Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 25:33.

grreip *grape*

Arozan ngórr klama, pamkolpama waen nólgab tómbapóndako.

Ma dandang ngakanke atang opor Okaka Amzazirrün Kla 14:19.

gyabi bwób *holy place*

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 9:2.

Gyabi Müót *Temple*

Ma ene bóktan opor ⌊Godón Gyabi Müót⌋ ngakanke.

gyabi sopae singgalgón/singgapin *circumcise, circumcision*

Zu pamkolpama ibü siman olmalab kumurran solo sopae singgalgóndako 8 ngim ngürrdü amtómól kakóm, God Eibrra-amónzan yalórr (Bwób Zitül 17:10-12).

gyaur kla *gift, offer*

I

Ist-koke Brred Tóre *Festival of Unleavened Bread*

Ma ene bóktan opor ⌊Büdül Kórzyón Tóre⌋ ngakanke.

K

kamel *camel*

Wirri kokrrap gar-koke diazan klama. Wa gaodóma pamkolpam akó elklaza amarrum.

Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 2:9.

kau *cow, bull*

Wirri diazan klama. Óp kauan ngóm mor anónóm arrngamdako.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 9:62.

Kerriso *Christ*

Grrik bóktan opora. ⌊Mesaya⌋ Ibrru bóktan opora. Zu pamkolpama ngaendógab Mesaya akyan kwarilürr, God sab noan zirrsapóne pamkolpam zid bainüm. Ngaep Bukdü, prropeta oyakwata wialómnóp. Wa King akó Prrist yarile akó wa tóba Zu pamkolpam zid nirre. Ene ngian küp módóga: oel singüldü akan. King ó akó prrista ugón tóba zaget bókyene, oya singüldü oel nóma akandako. Ngibürr tonarr kingan singüldü ngaen-gógópan oel akandako, da wa tóba zaget büsai koke bókyene, wata ngibürr tonarr solkwat. Ini Kerriso ngian küp módóga: zidbain pam, God noan ingrinürr pamkolpam zid bainüm.

kolaean darrem *punishment*

kolkal *pure, holy*

kolkal ain akó tibi-tibi aman Godónkü *sanctify*
kolkal akó tibi-tibi amarrón *holy*
küp apad/amzyat/umul *get/recognise/learn the meaning, understand*

L

laeon *lion*
Wirri nurr pusia, gaodó ne klama pamkolpam syórr bangónóm tóba zirrgüpi.
Ma dandang ngakanke atang opor 1 Pita 5:8.
leba zaget olom *slave*
Lod LORD
Ibrru bóktane YHWH. Ene Godón tóbanan ngie, God ne ngi okaka simzazilürr Moseska (Bazeb Tonarr 3:14).
Lodón anerru *angel of the* LORD
God tüób anerruan buli pupo bain yarilürr.
Lod *Lord*
Oya küp módóga: wirri pam. Ma Yesun nóma ngiliandóla moba Lod, ma bóktandóla wagó, marü ubia wa marü ngyaben wató elngomólóle.

M

Mesaya *Messiah*
Ma ene bóktan opor [Kerriso] ngakanke.
metat bólmyan ur *hell*
moboküpdü ubi *love*
morroal angón *treat well, respect*
Morroal Bóktan *Good News, Gospel*

Ng

ngarkwat-koke arról *eternal life*
ngüin-koke bwób *desert*

O

olib *olive*
Darrü nugup ngórra Isrraelóm. Oel ta tómbapóndako.
Ma dandang ngakanke atang opor Luk 19:29 akó Mak 6:14.
Olib Podo *Mount of Olives*
Abün olib nugup kwarilürr ene pokodó.
os *horse*
Wirri gar-koke diazan klama. Pamkolpam amarrusimarru bangón klama. Pamkolpama kubó tangande kwat amtyan kwarile, ibü ubi nebóna tótókóm nóma yarile.
Ma dandang ngakanke atang opor Zeims 3:3.
osab amorrat kla *chariot*
Trrakzan klama nis wilpükü, da oya osa amorratódamli kwatódó.
Ma dandang ngakanke atang opor Bwób Zitül 46:29 akó Apostolab Tórrmen 8:30.

Ó

ótók *worship*

P

Palae Müót *Tabernacle, Tent*
Isrrael pamkolpama ngüin-koke bwóbdü agóltagól nóma kwarilürr, God Mosesón yalórr Palae Müót aelóm akó wa iazan ki ele. Ene Palae Müót kugupidü bokos ola asi yarilürr, i ne kla ngiliandako wagó, [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] bokos. Ene bokos kugupidü ene nis taptapan 10 gida bóktan pokopükü ingülküp poko nis namülnürri. Ene Palae Müót Godón ótók müót yarilürr akó pamkolpama gyaur kla ó urdü amsel lar simarrunóp Godónkü, kókó Solomon

⌊Godón Gyabi Müót⌋ elórr wirri ingülküpi. (Apostolab Tórrmen 8:44-47; Ibrru 8:2-5; 9:2-7)

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 9:5.

Parrisi *Pharisee*

Zu pamkolpamab balngomól pam kwarilürr. Ibü gyagüpitótók inzan yarilürr igó, blaman Zu pamkolpama Mosesón dudu gida mamoan ki kwarilün. Zu pamkolpama ibü morroal bangón kwarilürr.

pig *fig*

Darrü nugup ngórra Isrraelóm. Oya küpan obzek wirri küp iburrzana.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 13:6.

prrist *priest*

Godón Gyabi Müótüdü zaget pam

singüldü prrist *high priest*

Godón Gyabi Müótüdü singüldü zaget pam

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 5:1.

wirri prrist *chief priest*

prropet *prophet*

Wa inzan pama, Godón ngidü nótó bóktanda. God oya tóba bóktan akyanda, da ene prropet ene bóktan ngibürr pamkolpamdó büdrratóda. Ngaep Bukdü darrü wirri prropet módóga, Aesaya.

Küsil Bukdü akó mibü tonarrdó prropet ta asiko. God ibü tóba bóktan akyanda tóba Samudüma. Ngibürr tonarrdó ene bóktan igó pokobóka apónda, sab laróga tómbapóne (Apostolab Tórrmen 11:27-28; 21:10-11). A abün tonarrdó ene bóktan igó pokobóka apónda, Godón ubi laróga amkoman bangun pamkolpamabkü darrü sos kugupidü (Apostolab Tórrmen 13:1-3) ó i bóktandako amkoman bangun pamkolpam arüng bütanóm (Apostolab Tórrmen 15:32).

prropetan bóktan *prophecy*

Bóktan opor o nus God dümdüman ne kla gailda pamkolpam.

prropetzan bóktan *(to) prophesy*

S

Sabad *Sabbath*

⌊Zu pamkolpamab⌋ ngón bagón akó zaget-koke ngürra. (Bazeb Tonarr 20:10) Ene ngürr 7 ngim ngürra, udaian dómdóm ngürr. Da mi Satade ngiliandakla.

Sadusi pam *Sadducee*

Darrü Zu wirri ngi pamab kopo yarilürr. I Mosesón peba (Bwób Zitül kókó Duterronomi) amkoman bangun akó mamoan kwarilürr. I ngibürr okaka azazin kla koke amkoman angun kwarilürr. We ngarkwatódó, i igó amkoman angun kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsine büdüldügab akó anerru ó kolae samu babul kwarilürr.

Samarria

Samarria prrobins, Zudia akó Galili, ibü aodó yarilürr. Samarria pamkolpam amkoman Zu pamkolpam koke kwarilürr. Zitülkus módóga, ngaen-ngaen Asirria pamkolpamab kinga Samarria bangrinürr. Wa abün Isrrael pamkolpam simarrurr Samarriagab akó wa ngibürr Isrrael pamkolpam-koke nidipko, ibü ola zirrnapónóp. Nis kopo nisa dabyórri. I arról Godón ótók kwarilürr, a ma dakla tibiób god. We zitülkusdü, Yesun tonarrdó Samarria pamkolpam Zu pamkolpamab gómdamal-koke kwarilürr.

satani *satan*

Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: bóka bamgün pam. Oya darrü ngi módóga, ⌊deból⌋. Wa kolae samuan singüldü pama. Ngaen wa Godón darrü anerru

yarilürr, a wa ikub bagür pamóm bainürr. Olgabi wa tupürr kwitümgab, ngibürr anerrupükü, errkya kolae samu nidipako. (Luk 10:18)

silba *silver*
Ongang bapónan ayana ama wi tai babul. Wirri darrem klama. Wa ngaen mani küp ngim we kla amarru yarilürr.

singüldü prrist *high priest*
Ma ene bóktan opor ⌊prrist⌋ ngakanke.

sip *sheep*
Güm ngüinpükü óp diazan klama. Oya ngüini mórrkenyórr tómbapóndako.
Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2 akó Metyu 25:33.

T

taks mani dakabain pam *tax collector*
Ene tonarr, i kolae tonarr pam kwarilürr. Zu pamkolpama ibü alzizi boman kwarilürr, zitülkus i Rrom pamabkü zaget kwarilürr akó i wirri mani ene tumum urrbulürr, i ne ngarkwat Rrom pamabkü wazeblórr.
Ma dandang ngakanke atang opor Luk 5:27.

tiz angón *mock, scoff*

tóman-koke *clean*
Ngarkwatódó Godón ilküpdü, darrü kolae babul.
tóman *dirt*
tómanpükü *dirty, unclean*
Ngarkwatódó-koke Godón ilküpdü.

U

urdü agasil/amsel lar *a sacrifice*

ut-ut ain *overcome, conquer, be victorious over*

W

wantent *a tenth*
Ene inzana, marü 10 elklaza ne nóma korale, ma darrpan ekyeno. 20, ene nis. Wata inzankü, kókó blakóne.

wirri gyagüpitótók *wise, wisdom*

wirri kómal zyón *glory, glorious*

wirri prrist *chief priest*
Ma ene bóktan opor ⌊prrist⌋ ngakanke.

wirri tulmil (Godón arüng pupainüm) *sign*

wit *wheat*
Kunuzan klama. Oya küp kariako, trrabubzan. Plaoa tómbapón klama.
Ma dandang ngakanke atang opor Luk 6:1.

Z

zonaretal *brothers*
Yesun amkoman angun pamkolpama tibiób igó ngiblian kwarilürr wamaka bólbótal akó zonaretalpükümako; God wa ibü Aba. Ini tonarrdó mi mibiób inzan ngiblianórre bólbótal akó zonaretalbóka.

Zu pamkolpam *Jews*
I Godón alearrón pamkolpamako. Ibü darrü ngi Isrrael pamkolpam, Zeikobón olmalbobatal. Zeikobón darrü ngi Isrrael yarilürr.
Zu-koke nidipko *gentiles*

Zu pamkolpamab kwóbbazen müót *synagogue*
Ene tonarr, Zu pamkolpamab tüpdü, abün basirr-basirr kwóbbazen müót kwarilürr. I ola kwóbbazen kwarilürr tórem, ikik bókrranóm, kot amanóm, akó ngibürr kla tómbapónóm.